

ספר
שמן ראש
על התורה
חלק שנים עשר
במדבר

ביאורים ופירושים לפי סדר פרשיות התורה
על דרך מוסר וחסידות
שנאמרו מדי שבת בשבתו וזמני קודש
במשך שנות תשע"ז - תשפ"ב

על ידי אדונינו מורינו ורבינו
רבי אשר אנשיל כ"ק שלימ"א
אב"ד ור"מ דקהל עדת יראים וויען

יוצא לאור על ידי
מכון מעדני מלך וויען

סיון תשפ"ג לפ"ק

ברוקלין ניו יארק

אפשר להשיג הספר אצל

מכון מעדני מלך וויען

185 Wilson Street
Brooklyn, NY 11211
718.388.1751 #117

כמו בן ניתן להשיג אצלנו שאר ספרי שמן ראש

הלק ראשון - שמיני השלם ה"ב (תשמ"ו - תשנ"ה)

הלק תשיעי ה' כרכים (תשנ"ו - תש"ס)

הלק עשירי ה' כרכים (תשס"א - תשס"ה)

הלק אחד עשר ה' כרכים (תשס"ו - תשע"ה)

הלק שנים עשר ה' כרכים (תשע"ו - תשפ"ב)

ימים נוראים ב' כרכים (תשמ"ו - תשע"ה)

סוכות ב' כרכים (תשמ"ו - תשע"ה)

חנוכה ב' כרכים (תשמ"ו - תשע"ה)

ז' אדר - פורים ב' כרכים (תשמ"ו - תשע"ה)

הג הפסח ב' כרכים (תשמ"ו - תשע"ה)

ל"ג בעומר - שבועות ב"ב (תשמ"ו - תשע"ה)

דפוס המעתיק

170 Ross St. Brooklyn NY 11211
718.782.1391

ברוך אשר יקים את דברי התורה הזאת

ה"ה ידידינו עוז האברך היקר
מושים לילות כימים בעסק התורה
אוהב תורה ולומדיה, ואיהו גופיה צורבא מדרבנן
לב טוב ואיש חמודות, איש חי ורב פעלים

מוה"ר אברהם יהודה שלום הכהן שווארטיץ הי"ו

אשר לקח על שכמו הוצאות הספר הזה
לזכות את הרבים ולהגדיל תורה ולהאדירה

זכות הפצת התורה יעמוד לו ולזרעו אחריו
להתברך בברכה המשולשת בתורה
אורך ימים בימינה ובשמאלה עושר וכבוד
ויזכה לראות רב תענוג ונחת דקדושה מכל יוצ"ח
מתוך שמחה וחדוה עד עולם

לזכרון עולם בהיכל ה'

יחקק בספר לזכרון עולם, נשמת אבינו היקר
עמרת משפחתינו, איש תם וישר ירא אלקים
נוח לשמים ונוח לבריות, כליל המעלות והמדות ונועם הליכות
רחים ומוקיר רבנן ותלמידיהון

מוה"ר יהושע פנחס ב"ר צבי הכהן שווארטיץ ע"ה
נכד הגה"ק בעל קול ארי' זצ"ל

נפטר בשם טוב ביום שמיני עצרת
כ"ב לחודש תשרי שנת תשפ"ב לפ"ק

ת. נ. צ. ב. ה.

זכות הדפסת הספר הזה מוקדש לעילוי נשמתו

הונצח על ידי בנו
מוה"ר אברהם יהודה שלום הכהן שווארטיץ הי"ו
פטרון הספר

ספר שמן ראש

פרשת במדבר

בלימוד פרקי אבות פרשת במדבר תשע"ז לפ"ק

במשנה (אבות ו-ג) הלומד מחזירו פרק אחד וכו' צריך לנהוג בו כבוד וכו' ע"כ. ויש לדקדק דפרק זו נקראת בשם 'קנין תורה', שכל ענינה היא להעלות חשיבות קנין התורה, ואופני קנינה, אבל משנה זו היא רק לימוד להתלמיד איך לנהוג כבוד בצבו, ולמנה הכניסוה לין קניני התורה.

ונראה על פי מה שכתוב בבני יששכר (סיון ה-ד) לפרש מה שאמרו בגמרא (ברכות כח.) רבי זירא כד הוה חליש מגירסא הוה יתיב אפיתחא וכו', אמר כד נפקו רבנן איקום מקמייהו ואקבל אגרא ע"כ. הנה מה שהשתדל רבי זירא שלא להתבטל כרגע מן התורה ומצוה, על כן כד הוה חליש מגירסא רצה על כל פנים לקיים מצות הידור וקימה, זה ניחא, אבל מה

שסיים ואקבל אגרא זה מן החימא, הרי הוא על מנת לקבל פרס. וזיארנו הדבר על פי מה שאמרו בזהר הק' (מ"ג קלג.) צפסוק (ויקרא יט-לג) מפני שיצה תקום והדרת פני זקן ויראת מאלקין, מאן קא חמי דיקנא יקירתא ולא קא איכסוף מקמיה. נראה לצאר דצריהם הקדושים, דבאו לתרץ מה שסיים צזאת המצוה ויראת מאלקין, ואמרו דהכי קאמר מפני שיצה תקום והדרת וכו' אזי ויראת מאלקין, היינו תהיה שכרך שתצא צלנך יראת שמים, כי מאן קא חמי דיקנא יקירתא וכו', הבן הדבר. אם כן לפי זה שכר המצוה הזאת הוא מורא שמים, וכן הביא הרב הגדול חיד"א זל"ה (דבש לפי ק-מט), וכן הביא בספר חרדים (חלק מ"ע פ"ו) אשר שכר המצוה הזאת הוא יראת שמים, והנה שכר

ופרס כזה מחויב ומוטל עלינו להשתדל להשיגו. וזהו שיש לפרש בדברי התנא במשנה (אבות א-ג), אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס וכו' ויהי מורא שמים עליכם, אבל זאת הוא בחוב עליכם, מצוה אשר שכרה היא יראת שמים, בחובה הוא עליכם להשתדל במצוה כזאת על מנת לקבל פרס כזה, על כן אמר רבי זירא כד נפקי רבנן איקום מקמייהו ואקבל אגרא היינו היראה ודפח"ת.

ואם כן נתינת כבוד לרבו שלמדו תורה, מציאה לידי יראת ה', אשר ראשית חכמה יראת ה' (מהלים קיא-י), ושפיר הו' גם זה מקניני התורה, וכמאמרם (אבות ג-ט) כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו, חכמתו מתקיימת, וכאשר חסר נתינת כבוד לרבו, אין קיום לתורתו.

*

והנה התנא מסיים עלה, ואין כבוד אלא תורה שנאמר (משלי ג-לה) כבוד חכמים ינחלו, ותמימים ינחלו טוב (שם כח-י), ואין טוב אלא תורה שנאמר (שם ד-ג) כי לקח טוב נתתי לכם תורתא אל תעזבו ע"כ.

ובתוב בספה"ק נוצר חסד (במשנה יז) לבאר הענין, מה שהתורה היא אצל חכמים כנחלה וירושה, דהיינו שיש בכח הרב להנחיל כח תורתו לתלמידו, כמו האב המנחיל נכסיו לבניו. וזה לשונו, שבעת שמכניע עצמו התלמיד לרב כלבנה לשמש צביטול גמור, אזי יתדבקו רוחא ברוחא צאהבה עזה, ויאצל מן הרוח אשר עליו ונחה על התלמיד. וזה הוא עיקר ענין רב ותלמיד שהוא יחוד עצום ונורא, וכן קבלנו שהרמב"ם קורא להר"י אבן מיגאש רבותי

(ה' שאלה ופקדון ה-ו), שבעת פטירתו של ר"י אבן מיגא"ש היה הרמב"ם בן חמש שנים, וקרא אותו וסמך ידו עליו, ונחה רוח של הקדוש עליו, ועל ידי זה זכה להשגה עצומה ונוראה בזה, וזה נעשה לו רבו מובהק שלמד רוב חכמתו ממנו וכו' (עיין שם הגדולים מערכת מ-ק). ולזה מגודל התקשרות נפש צנפס שהיה לי עם מורי ורבי דודי רבינו צבי [מזיריטשוב] נשבע לי בזקנו הקדוש שבעה חמורה, שלא ילא מזה העולם עד שיניח אותי כלי מחזיק ברכה. וזה היה לי להועיל מכמה שעמדו עלי, ומהארה הזאת הלכתי מעולם עד עולם, ולא נכזה נרי ולא נפלתי ממדריגתי בעזר אדון כל, בכח מורי ורבי שהאיר עלי נפשו ורוחו ונשמתו, כי אי אפשר לשער ולהעריך גדול הפעולה שיש למי שמדבק נפשו ולבו ורוחו בדביקות עצום אל הצדיק נדיק הדור, וכל דור ודור לפי דורו הוא כמשה רבינו בדורו, וחולק עליו או מתרעם עליו חולק על השכינה ומתרעם על הקב"ה, וסופו ליפול בתכלית הנפילה בלי תקומה בעולם הזה ובעולם הבא ע"כ.

והבביל דבריו שם (אבות ד-א), כי העיקר לתלמיד שידבק עצמו צאהבה עזה ובלב ונפש ומאודו אצל רבו, ואז ילך בדרך נכון וישר, וגם ויאצל מן הרוח אשר עליו וישפיע לתלמידיו. ובלבד שיהיה בדביקות אהבה עזה, ויעמוד בכל הנסיונות שיעבור עליו מענין דביקות ואהבת רבו, ואז תכלית ואז תשכיל, וכל אלו שלא היה להם רב מיוחד דבוק בדביקות אהבה עזה בלב ונפש לא הנליחו ע"כ.

וזהו המשך דברי המשנה, שהתחיל שהלומד מחזירו כר"ך לנהוג בו כבוד, ועל זה סיים

בהכתוב כבוד חכמים ינחלו, שאם רוצה לנחול כח התורה מרבו, יש לו להכניע אליו צביטול גמור ובהכנעה. ואם כן שפיר הוא גם משנה זו חלק מקניני התורה.

וזהו טעם ירידת התורה בזמנינו, כי צימים ראשונים כל תלמיד היה נכנע תחת רבו בתכלית הציטול, ותמיד היה תהלת רבו בפיו. וכל דיבור של רבו היה כתורה שלימה צלי להרהר אחריו. וממילא היה התדבקות רוחא ברוחא של רבו, דור דור עד משה רבינו שקיבל התורה מסיני מפי ה', ועל כן היו מופלגים ביראת שמים, שנתדבקו ברוחא של קדושה עד הנותן התורה. לא כן הוא הימים הללו, כעת רוב התורה שלומדים צני הגעורים הם מפי מגידי שיעורים, אין שום קשר בין הרב עם התלמיד, ומכל שכן שאין שום הכנעה פנימי כנגדו, וממילא אין התדבקות רוחא ברוחא, והתורה שלומד היא רק אותיות פורחות באויר, ואינו נוחל תכונתו של רבו ויראתו, ונעשה תורתו כמורת דואג מן השפה ולחוץ.

ו**נראה** דזהו הטעם שקודם מתן תורה אמר ה' אל משה, הנה אנכי צא אליך בעב הענן, בעבור ישמע העם דצדרי עמך, 'וגם צך יאמינו לעולם' (שמות י"ט), ולכאורה זהו רק פרט דדדי שאינו נוגע כעת למתן תורה. אך לפי מה שנתבאר, הרי זה חלק עיקרי מנתינת התורה, כי צלא מסירת התורה מרצ לתלמיד בהכנעה אמיתית, אין קיום לתורה. וברש"י פירש 'וגם' צך יאמינו, גם צנציאים הצאים אחריו. ואתפשטותא דמשה בכל דרא ודרא, ובכח האמונה צמעלת רצם, יוכלו לנחול התורה מדור לדור, שיאציל הרב את רוחו על תלמידיו.

ויש לרמוז צמה שאמר ה' צמשוך היוצל המה יעלו צהר (שם י"ג-י"ד), כי 'יוצל' נוטריקון ו'גם צך' יאמינו לעולם, וכאשר ימשכו להאריך תיבת 'יוצל' צנוטריקון, אז יוכלו להתעלות בהתורה שניתנה צהר סיני.

*

ו**הנה** ברש"י פירש, אין כבוד אלא תורה, שאין כבוד צא לו לאדם אלא על עסקי תורה שנאמר כבוד חכמים ינחלו, ולמה הן נוחלין כבוד, צשביל שהן לומדין את התורה, ויורשין אותה כנחלה ע"כ. ויש להצין הלא אנו רואים שיש כבוד גם לאותן שאינם צני תורה, ואמרו רבי מכצד עשירים (עירובין פ"ו), ולמה אמרו אין כבוד אלא תורה. וגם להצין מהו ענין הנחלה וירושא שהזכיר כאן.

ו**נראה** על פי מה ששמעתי מתלמיד חכם אחד, שהיה פעם צאחד מהמסקיבות היותר גדולות צעיר, עם אלפי משתתפים, וכאשר נכנס שם עם צנו היו מאריכיין צשבחו של האורח הכבוד כנהוג. ואמר לצנו, יתכן שאתה מקנה אותה על כיצודו, וחושב מתי אגיע גם כן למצב כזה. הנה תראה כמו שאנו עומדים כעת כאן, סמוך אלצך עומד אצרך פלוני, ולפני עשר שנים היה עשיר גדול, וכאן צאולם הזה היה הוא אז האורח הכבוד, וכיצדו אותו ציותרת הכבוד. וכעת שאצד הונו אין גם אחד מצייט עליו, ועומד כאן סמוך אלצניו כשאר מאות אנשים. אצל תסתכל על הצימא ותראה שאצל השלחן למעלה יושבים תלמידי חכמים רבים, הם ישבו שם לפני עשר שנים, ועדיין הם יושבים, וישבו גם לאורך ימים ושנים, ואם אתה מתאווה לכבוד,

אז תייגע ענמן צתורה להיות כמותם, ותהא שלחן גדול משלהם.

והנה אמרו (ראש השנה יב:) על הכתוב, את המעשר אשר נתתי לכם מאתם צנחלתכם (צמדבר יח-טו), הקישו הכתוב לנחלה, מה נחלה אין לה הפסק, אף מעשר ראשון אין לו הפסק (שנהגת בכל שנה) ע"כ. הרי לנו כי 'נחלה' עומדת לעד ואין לה הפסק. וכמו כן היא צכוד חכמי תורה, הגם שיש צכוד גס לאנשים אחרים עבור עושרם, אבל לזה יש הפסק, כי הוא גלגל החוזר, ומי שעומד היום למעלה, יתכן להיות צכודות הימים למטה. אבל צכוד תמידי צלי הפסק יש רק לחכמי תורה, הן צחייהם והן צמותם, מזכירים תמיד מעלותיהם העולמות, וכבוד חכמים 'נחלו', הצכוד אללם היא כנחלה שאין לה הפסק.

*

וישוב אמר התנא, ואין טוב אלא תורה, ופירשו כי הגם שיש עוד שאר דברים טובים בעולם, מכל מקום יתכן שיתהוה הטוב ההוא לרע, כגון האוכל מעדנים, שיוכל לצא לידי חולי. וכמו כן העשירות, יש עושר שמור לצעליו לרעתו, והרצה בני אדם קיפחו חייהם וסבלו מאד עבור קנאת עשירותם. לא כן התורה הקדושה, כל חפציה לא ישו צה, ונחמדה מזהב ומפז, ומתוקה מדצש ונפת צופים, טובה נלחיית בעולם הזה ובעולם הבא, ולא יכול צשום פנים לצוא על ידה לרעה. וידועים דברי האור החיים הק' (דברים כו-יא) ושמתה צכל הטוב, כאומרם אין טוב אלא תורה, שאם היו בני אדם מרגישי צמתיקות ועריצות טוב התורה, היו משתגעים ומתלהטים אחריה, ולא יחשב צעיניהם מלא

עולם כסף וזהב למאומה, כי התורה כוללת כל הטוב שבעולם עכל"ק.

*

והנה צגמרא (צבא קמא נד:) שאל רבי חנינא צן עגיל לרבי חייל צרבי אצא, מפני מה צדצרות הראשונות לא נאמר צהם טוב, וצדצרות האחרונות נאמר צהם טוב [גבי כיצוד אצ ואם דכתיב צהן (דברים ה-טו) למען ייטב לך]. אמר לו עד שאתה שאלני למה נאמר צהם טוב, שאלני אם נאמר צהם טוב אם לא, שאיני יודע אם נאמר צהם טוב אם לא. כלך אלל רבי תנחום צר חנילאי שהיה רגיל אלל רבי יהושע צן לוי שהיה צקי צאגדה. אלל לגציה, אמר לו ממנו לא שמעת, אלל כך אמר לי שמואל וכו' הואיל וסופן להשתבר. וכי סופן להשתבר מאי הוי. אמר רב אשי ח"ו פסקה טובה מישראל ע"כ.

ובדרשות חתם סופר השלם לצצועות (ריש דרוש כח) הביא דברי הרמב"ן צספרו אמונה ובצחון (סוף פרק יט) שכתב לצאר הטעם דצלוחות לא נכתב טי"ת, כי הטי"ת מורה על סימן מות, שכן דרך המלכים מימים קדמונים כצכותצים על אחד טי"ט הוא סימן מות, וכן צקרא (ישעיה יד-כג) וטאטאתיה צמטאטא השמד ע"כ. וכתב החתם סופר (שס) דצבריו תמוהים כי הלל מסקינן (צבא קמא שס) דחד טי"ת הוא טוב, והרואה טית צחלוס סימן יפה לו, הואיל ופתח צו הכתוב לטובה תחלה, דלא נאמר ט' צמעשה צראשית עד (צראשית ד-ד) וירא אלקים את האור כי טוב, ותרי טיתין הוא סימן מות דכתיב וטאטאטאתיה צמטאטא ע"ש. (ועיין בשמן ראש לצצועות ח"א תנח).

שיהיו נכתבים בדברות הראשונות כל מה שנאמר בדברות האחרונות. ועל זה תירץ לאס היה מאריך להוסיף בו טו"ב תיבות, וגם היה נאמר למען 'ייטב' לך, הרי היה צוה ב' טיחין, וזהו סימן מות. וביאורו נראה, כי מנינו בדיבור ה' שכאשר ה' כופל דיבור הו' כשצועה, דכתיב במי המבול, ולא יכרת כל בשר עוד ממי המבול וגו', ולא יהיה עוד מבול לשחת הארץ (בראשית ט-יא), ואמרו חז"ל (שבעות לו). דלאו לאו תרי זימנא הו' שצועה ע"ש. ואם ה' אמר בעשרת הדברות על קיום התורה שני פעמים טוב, הוספת טו"ב אחרות, ושזו למען ייטב, אם שזו יעברו ישראל אחר זה ויגרמו שסופן להשתבר, תהא חרון אף ה' גדול מאוד, שעזבו ישראל הטובה שניתנה בהן, והיה נגרם מזה עונש מיתה ח"ו, ועל כן לא נאמר בו טוב.

*

והנה המורה מדקדקת על כל אות לשנות המורה בלשון קצרה (פסחים ג:), וכיון שבדברות הראשונות כלל ה' כל מלותיה בקולר תיבות, למה הוסיף עלה בדברות אחרונות באריכות טו"ב תיבות יותר. ונראה על פי מה שביארנו במקום אחר, ליישב מה שהקשה במשך חבמה (פי' כי תשא), דבפרשה שם נאמר מלות עליית רגלים, שלש פעמים בשנה יראה וגו' (לד-נג), וסיים עלה, ולא יחמוד איש את ארצך בעלותך לראות את פני ה', ובפרשת משפטים כתיב גם כן שלש פעמים בשנה וגו' (כג-יז), ולא סיים עלה, ולא יחמוד איש את ארצך ע"ש. ונראה כי פרשת משפטים נאמרה קודם חטא העגל, ולא היה להם יצר הרע בזמן ההוא, ואז כאשר נזהר לעזוב את הבית בזמנא קודש

ובפשוט נראה לכיון דהמשנה אומרת דאין טוב אלא תורה, שעלם התורה היא עלם הטוב, עד שאין טוב יותר בעולם זולתה, אם כן נתינת התורה לישראל היא לקח 'טוב' אשר נתתי לכם, ויש צוה אות ט' אחת בעצמותה, ואם יהיו בהלכות עוד אות ט', הרי כבר יש כאן שנים, ותרי טיחין היא סימן מות, על כן לא נכתב בתוכה אות ט'.

*

אמנם יש לומר עוד, דלכאורה הרי יש כמה שינויים והוספות בדברות האחרונות שלא נאמרו בראשונות, ולמה הקשה לו רק על תיבה אחת של למען ייטב לך. וגם פליאה להבין שהתנא רבי חייה בר אבא לא ידע פסוק מפורשת בהתורה. ועיין בתוספות (ב"ב ק"ג. ד"ה תרווייהו) דפעמים שלא היו בקיאין בפסוקים ע"ש. ונראה דבאמת על כולם שאל, דאיתא בבעל המורים, והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה (דברים ז-י), עק"ב תיבות יש בעשרת הדברות. וזהו בשמרת עקב רב (תהלים יט-י), אם תשמור 'עקב', תזכה למה 'רב' טובך אשר לפנת ליראיך (שם לא-ט) ע"כ. אמנם בדברות האחרונות יש קפ"ט תיבות, ואם כן יש בה טו"ב תיבות יותר מהראשונות. ועל זה היתה שאלתו, מפני מה בדברות הראשונות לא נאמר בהם 'טוב', שחסר ממנה טו"ב תיבות, ובתוכה יש גם תיבת למען ייטב לך. ועל זה שפיר השיב לו, כי לא מנה מעולם מספר התיבות של הדברות לידע אם נאמר בהם טוב.

ובערתה שפיר מוזן תירונו של הרמב"ן על קושיית הגמרא למה לא נאמר בדברות הראשונות 'טוב', ובשאלה זו כלול

להצטחה של קבלת פרס לקיים מצויה. כי צרכת אריכות ימים אינה רק צרכה גשמי, שיוכל לאכול ולשבע מתענוגי עולם עוד כמה שנים. אלא זהו מתנה רוחניית, כי צמתים חפשי כתיב (מהלים פח-ו), כיון שמת אדם נעשה חפשי מן התורה ומצויה (שבת ג). וכל יום ויום שחיותו מתארך, יוכל להרבות עוד יותר צקיום מצויה, אשר אין ערוך לגודל מעלת חשיבותה. ואדרבה אז לפי עומס מעלת גדולתם כמלאכי מעלה, אני אמרתי אלקים אחם, יתכן היה שצקיום מצויה ה' יתעלו צתענוג נפלא עד שתלא נשמתם מגודל האהבה, וכמו שהיה צנדז ואציהוא, צקרבתם לפני ה' וימותו (ויקרא טז-א), וציאר באור החיים הק' שמגודל הדציקות תגעל הנפש את הצשר, ויצתה מעמנה וצבה אל צית אציה ע"ש. על כן נתצרכו צאריכות ימים, והרי עצור צרכה רוחני יתכן לעצוד את ה' גם על מנת לקבל פרס וכנ"ל.

ושמעתי צסס הגה"ק בעל ערוגת הבשם וצ"ל שאמר, כי צרכת אריכות ימים כולל שני דצרים, חדא כפשוטו, שנית מלשון הנני מעלה לה ארוכה ומרפא (ירמיה לג-ו), שפירושו רפואה, והיינו לאנגע און געזונטע יארן ע"כ. והגם שלא כל אדם זוכה לזה שישתלצ אללו שני הצרכות יחד, וכמה פעמים קשים ימי הזקנה, צחולשת הכח ומיחושים שונים, עד שלפעמים יש זקנים שממאסים צחייהם, לא כן הוא אלל ישראל צני תורה המכירים חשיבות קיום המצויה, עליהם אמרו גדולה תורה שהיא 'נותנת' חיים לעושיה צעולם הזה וצעולם הצא (צבות ו-ז), שהחיים אללם היא תמיד מתנה טובה, כי כל מצויה שיוכל עוד לחטוף צחיותו שוה אללם כזהו וכפו רב. ויסופר על הגה"ק בעל בזהר"ם שייק וצ"ל שצימיו

להראות את פני ה', מי יחשוב אז מצצע כסף, הלא כל הון לא ישוה לו לילך אל מקום הקודש והמקדש, כשם שצא לראות כן צא ליראות, ולא שוה אללו כלום הדצרים הגשמיים נגד גדול הזיו והקדושה שישצע נפשו צעלותו להר ה' ירושלים, ולא צריך הקרא להצטיה שלא יחמוד איש את ארצו, כדי שלא למנוע מלעלות, מה שאין כן אחר שחטאו, וחזר להם היצר הרע, הרי כאשר יעלה על דעתו שיתכן שמפקיר צוה כל ממנו, ימנע עצמו מלעלות, על כן הוצרכו להצטחה, שלא יחמוד איש את ארצו, שפרתך תהא רועה צאפר ואין חיה מזיקתה וכו' (פסחים ט:).

ובמו כן צמצות כיצוד אצ, צומן דצרות הראשונות לא נצרכו לשכר זו, כי עצס קיום המצויה הוא הטוב ביותר גדול שצעולם. אצל דצרות האחרונות הוצרכו כצר לחיזוק, ששכר המצויה גדולה מאד, וצוכותה ייטב לך לעולם. ולכן כאשר שאל אותם מפני מה דצרות הראשונות לא נאמר צהם טוב אלא צאחרונות, השיב לו שאלני אס נאמר צהם טוב, אס צאמת זהו טוב שנאמרה שס, כי הלא לגריעותא יחשב שהוצרכו להצטיחם שכר על עשיית המצויה, ועיקר הטוב תלוי דצרות הראשונות. (ועיין עוד צוה בשמן ראש חלק חשיעי צמדצר דף רצב).

ועל כן גם צכללות דצרות שניות, שניתנו כצר אחר החטא, הוסיף צה ה' 'טוב' תיבות, להורות להם שיכירו וידעו כי אין טוב אלא תורה, הן צעולם הזה והן צעולם הצא, אשר צראשונות לא הוצרך להוסיף 'טוב' תיבות לקימנא טובא של תורה, כי אז כולם הצינו כן מעצמם.

אמנם צרכת אריכות ימים השמייע לנו גם דצרות הראשונות, הגם שלא הוצרכו

נחלשים, ואז יוכל להתענג מתורת ה' וקיום מצות ה' באופן נעלה.

ועל כן התורה אומרת, כי צי ירצו ימין ויסיפו לך שנות חיים (משלי ט-יא), כי זקני עם הארץ כל זמן שהם מזקינים דעתם מטרפת עליהם, וכל יום שמזדקן יותר הוא לו לגריעותא, לא כן זקני תורה כל זמן שהם מזקינים דעתם מתישבת עליהם (קניס ג-ו), ואכלס חשיבות יתירה יש להם ימי הזקנה. וצי ירצו ימין, הוא רוצה צריצוי הימים, כי הם מוסיפים לו שנות חיים של תורה ועבודת ה'. ועל כן גם בלוחות הראשונות שהיו ישראל במדרגה היותר נעלה, והיו עובדים את ה' שלא על מנת לקבל פרס, ואין מן הנורף להודיעם למען ייטב לך, אצל למען יאריכון ימך, שהיא צרכה רוחנית היא לחשיבות גם לפי מדרגתם.

האחרונים אמר להרופא, שהגם שכמה פעמים הרופאים רוצים לרחם על החולה, ומתרשלים ברפואתו שלא ינטער החולה ולא יסבול עוד, על כן הוא מזהירו שלא יעלה על דעתו לעשות כן, כי כדאי הוא לו כל היסורים, אפילו רק עבור שיוכל לומר פסוק קריאת שמע עוד פעם אחת בחייו.

ומבל שכן כמה יש להחשיב את הימים, כאשר האדם הוא צמיטב שנותיו וצבריאותו, אשר כל יום ויום הוא אוצר חשוב שאין כמותו, שיוכל לעשות בהם נחת רוח ליוצרו, להיות מלא מצות כרמון מדי יום ציומו. וכבר סיפרתי מה שאמר לי פעם הגאון בעל שבט הלוי זצ"ל, שאצל תלמיד חכם כשמגיע לשנות הששים, הם הימים הנעלים ביותר בחייו, שראשו מלא כבר עם ידיעות התורה, אין לו טירדות גידול צנים, ופרנסתו מסודרת, ורתיחת הצרות ותאות הגוף

בסעודה שלישית פרשת במדבר תשע"ז לפ"ק

וּנְרָאָה דהנה פרשה זו אנו קורין תמיד קודם חג השבועות, זמן מתן תורתנו (תוספות מגילה לא:), ואומרים בשם נדיקים, כי אחד מקניני התורה היא 'המכיר את מקומו' (אבות ו-ו), וצפרשה זו נסדרו ישראל על מקומם, איש על דגלו ע"כ. ונריך ביאור עומק הכוונה הטמונה בזה.

וּנְרָאָה דאיתא במדרש (במדבר ג-ג) בשעה שנגלה הקב"ה על הר סיני, ירדו עמו כ"ב אלף מלאכים שנאמר (תהלים סח-יח) רכב אלקים רבותים אלפי שנאן, והיו כולם עשויים

איש על דגלו באותות לבית אבותם יחנו בני ישראל, מנגד סביב לאל מועד יחנו (ב-ב). ברש"י כל דגל יהיה לו אות, מפה לצועה תלויה בו, נצבו של זה לא כנצבו של זה, נצבו כל אחד כגוון אצנו הקצוע בחושן, ומתוך כך יכיר כל אחד את דגלו. דבר אחר באותות לבית אבותם, באות שמסר להם יעקב אביהם כשנשאווהו ממצרים, שנאמר ויעשו בניו כן כאשר אום (בראשית נ-יב), יהודה ויששכר וזבולון ישאווהו מן המזרח, וראובן ושמעון וגד מן הדרום וכו' כדאיתא בתנחומא (יב) ע"כ.

עומדים תמיד לשבח ולפאר ליוצרים, וכל זה מתהווה ממעשה המצוה שהם מקיימים כאן בתחתונים. וכאשר ישראל ראו שצא ה' עם כ"ב אלף רבבות מלאכים מעבודת שצט לוי, נתקנאו גם הם בעושי מצוה, ונתחוו שיקדר ה' אותם כאן כהדגלים של המלאכים שזכו לראות, כדי שכשיראו תמיד את בני ישראל חונים על דגליהם, יעלה על לבם כי כן שוכנים למעלה המלאכים שנבראו ממעשיהם, וזוה יתאמנו תמיד ללכת צדרכי התורה ומצותיה.

וענין זה כבר נתגלה ליעקב אבינו בחלוש הלילה, שראה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, ומלאכי אלקים עולים ויורדים בו (בראשית כח-יב), שזה רומז על האדם שמוצב ארצה, אצל בעבודת ה' שבראשו הוא מגיע השמימה, שמצותיהם עולים למעלה להיות עטרה לה', ולא עוד אלא ש'מלאכי אלקים עולים ויורדים', העליה והירידה של המלאכים, 'צו', תלויים במעשיו, שכל מצוה קונה לו פרקליט אחד, וכל חטא יש ירידה שקונה לו מלאך קטיגור. וזהו שאמר הכתוב, איש על דגלו בצאות לבית אבותם, וכמו שפירש רש"י דקאי על יעקב אבינו, והיינו שהם חונים כדגלי המלאכים, וכמו שנתגלה זאת ליעקב אבינו, שמלאכי אלקים עולים ויורדים בו.

*

והנה ידועים דברי האר"י הק' (בשער הבונונות עיני עלינו לשבח) בענין שינוי הנוסחאות בתפלה, שיש צרכים י"ב חלונות כנגד י"ב שצטים, וכל שצט ושצט עולה תפלתו דרך שער המיוחד לו, והוא סוד י"ב שערים הנזכר בסוף יחזקאל ע"כ (הוצא במגן אברהם א"ח סימן סח). ובחתימם **סופר** (פ' שופטים ע.) כתוב דכמו כן

דגלים דגלים שנאמר (שיר ה"י) דגול מרצבה. כיון שראו אותן ישראל שהם עשויים דגלים דגלים, התחילו מתאווים לדגלים, אמרו הלואי כך אנו נעשים דגלים כמותן, לכך נאמר (שם ז-ד) הציאתי אל בית היין, זה סיני שנתנה בו התורה שנמשלה ליין, ודגלו עלי אהבה, אמרו אילולי הוא מגדיל עלי אהבה, וכן הוא אומר נרננה זישועתך וגו'. אמר להם הקב"ה מה נתאיתם לעשות דגלים, חייכם שאני ממלא משאלותיכם, ימלא ה' כל משאלותיך (תהלים כ-ו). מיד הודיע הקב"ה אותם לישראל, ואמר למשה לך עשה אותם דגלים כמו שנתחוו ע"כ. ובמדרש תנחומא (פ' ו' י"ב) הוסיפו, אמר רבי צרכיה הכהן לפה הקב"ה שאין עומדין בצמונתן אלא שצטו של לוי, לפיכך ירד עמהם כנגד מחנה לוי ע"כ (והוצא ברעת זקנים לבעלי תוספות בפרשתנו ג-לט).

ויש לומר עוד, כי ישראל צמזמים היו ערום ועריה מן המצות (רש"י שמות יב-ו), רק שצט לוי שלא היו זשיעבוד (רש"י שם ה-ד), הם עבדו את ה' גם צמזמים, וכדאיתא במדרש (שמו"ר י"ט-ה) לא בקשו ישראל למוול צמזמים, אלא כולם צטלו המילה צמזמים, חוץ משצטו של לוי, שנאמר (דברים לג-ח) וללוי אמר תומיך ואוריך, למה, כי שמרו אמרתך וצרייתך ינזורו, צמזמים ע"ש. והנה אמרו (אבות ד-יא) העושה מצוה אחת קונה לו פרקליט אחד, והיינו מלאך מליך טוב. ואם כן שצט לוי צמזמים העמידו צבאות של מלאכים ממעשיהם הטובים שעשו, ומרכבות המלאכים הללו ירדו עם ה' צמתן תורה.

ודבר זה נותן חיזוק רב לבני ישראל, שלא ימעטו בעיניהם שום מצוה קלה שעושין, שהרי צוה הם צוראים מלאכי מעלה, אשר

יש י"ב שערי תורה, שער אחד לכל שבט ע"ש. וזהו הענין שהתאוו ישראל להיות דגלים, להיות כל שבט על מכונו.

וביתר ציבור, כי לכל שבט יש סוג עבודה מיוחדת שאין לחזירו, וכמו שצירכס אציהם יעקב, שכל שבט נמשלה לחיה אחרת, וזה מורה כי תכונת נפשם לא דומה זה לזה, ולתכלית צריחתו יש לכל שבט עבודתו המיוחדת, ונצטעו של כל דגל אינו דומה לדגל של חזירו. וכל אחד חונה ברוח אחרת, כי חכמה ברוח דרומית, ועשירות ברוח צפונית, וכמאמרם (צבא צהרא כה): הרוצה שיחכים ידרים והרוצה שיעשיר יפין, ועל כן היה לכל דגל רוח אחרת. ויעקב אצינו שהכיר שורש נפשם, סידר אותם איך ישאיהו, שכל שבט שורשו ברוח אחרת.

והנה כל דגל בא לאחד את האומה, ומלבד את כל מי ששייך לאומה זו, ומאד השני הוא פוסל וחונף מהאנשים שחונה לה. ואם כן הדגלים יכולים להביא פירוד וחלוקה שאינו מתקשר עם הדגל השני. אמנם כאשר ראו ישראל המלאכים שחונים על דגליהם, שאם כי ישנם אופנים ושרפים וחיות, וכל מלאך חונה על דגלו, אף על פי כן אין קנאה ציניהם (שבת פט.). ואין תחרות ומחלוקת במחנותם, ונותנים כולם צאהבה רשות זה לזה להקדיש ליוצרים, אז נתאוו גם ישראל לדגלים, להיות כל שבט מאוחד בפני עצמו בסוג עבודתו, ואף על פי כן יהיו מאוחדים יחד עם הכלל בתכלית האיחוד.

ואיתא במדרש (שמו"ר כד-ה) דבקריעת ים סוף נחלק המים לי"ב שבילים כנגד י"ב שבטי י-ה, ולכל שבט היה שציל מיוחד לעבור בו, וזהו לגזור ים סוף לגזרים (מהלים

קלו-יג), לא קרע אחד, אלא לגזרים, י"ב שבילים ע"כ. וכן הוא צפרקי דרבי אליעזר (פרק מצ), והוסיף דצין שציל לשציל היו חלונות כדי שיוכלו השבטים לראות זה את זה. וצמכילתא (פי' צלחת) איתא עוד, כי החומות שצין שציל לשציל היו זכים כמו אצני ספירים כדי שיוכלו לראות זה את זה, ועמוד האש שהיה הולך לפניהם היה אורו מכה בתוך החומות הזכים, עד שהיה נדמה כאילו נמלאים בתוך חדרים מלאים נרות ואורות ע"ש.

וענינו הוא, כי צהיות שיש י"ב שערים נגד י"ב השבטים, על כן כמו שיש לכל שבט שער מיוחד, כן עברו גם צים סוף צי"ב שצילין. אבל המחנה ציניהם לא היה הפסק גמור עד שלא יראו עצמם זה עם זה, אלא היו זכים כמו אצני ספירים, שיוכלו להציט ולהעריך גם עבודת חזירו, ולהסתכל צעין יפה גם על עבודת חזירו. ועל דרך שהיה צמתן תורה, ויתן שם ישראל (שמות יג-ב), כאיש אחד בלב אחד, עד שה' דיבר לכל ישראל בלשון יחיד, אכני ה' אלקיך (שם כ-ב).

ואומרים צסם גדול אחד, כי האשכנזים מתחילים פסקוי דזמרה צמזמור שיר חנוכה, והספרדים צהודו לה', אבל ציהי כבוד ה' לעולם נעשו כולם מאוחדים, כי התכלית שיה צכל אחד לעצוד את אלקי עולם צעצודה תמה וצרורה.

ועל כן אמר הכתוב 'איש על דגלו צאותות לצית אצותם יחנו צני ישראל', ומכל מקום לא יהא הדגל חונף צין שבט לחזירו, הגם שכל שבט יהיה שונה מהאחרים צתכונתו ועבודתו, אלא כולם ידעו כי המטרה שלהם אחת, מנגד צציב לאהל מועד יחנו', שגם כאשר מנוגדים המה

בשעריהם, אין בזה פירוד, אלא כולם עומדים בצורה של עיגול סביב לאהל מועד, אשר שם שוכן שכינתו ית"ש.

*

ואמר הכתוב (שם) וצסם אלקינו נדגול. ויש לומר דאיתא בגמרא (יומא לח:) בן קמאר היה נוטל ארבעה קולמסין בין אלצעותיו, ואם היתה תיבה של ארבע אוחיות היה כותבה צבת אחת ע"כ. וציאר בתוספות יום טוב (שם) דצבת צבת שם הוי"ה נראה דניחא שיהא כולו נכתב צבת אחת, שלא יהיה רגע שיהיה השם חסר, ועוד שזה רמו לענין יחוד השלם וסלוק השנוי משמו יתברך ע"כ. והנה הארבעה דגלים של ישראל הם מכוונים כנגד ארבעה אוחיות של שם הוי"ה, ומכל מקום כולם מאוחדים יחד, ומפריד אלוף לא יראה מאורות, עד שאפילו צכתיתו יש מעליותא שלא יהא פירוד לרגע בין אות לאות, אלא לגמור את השם כולו ביחד. וזהו שאמר 'וצסם אלקינו נדגול', שהדגלים שלנו אין בהם פירוד בין שצט לשצט, אלא הם מאוחד יחד כמו שם אלקינו.

*

וזהו הענין של קנין תורה, המכיר את מקומו, שכל ישראל בעולם יש לו תפקיד מיוחד

הנוגע רק לו. וכמו שפרטופותיהן אינן שוות כך אין דיעותיהן שוות (במדבר"ר כא-ב), וכלל ישראל נצראו צססים רצוא דעות, כי ה' רוצה עבודה שונה מכל אחד ואחד מישראל לפי דעתו ומהותו. ואין לאדם להתרעם למה אינו כמו חצירו, כי ה' לא צריך כפל מסוג אחד, אלא כל אחד צתכונת נפשו יש לו להעלות עצמו כפי מה שהוא נצרא. ומי שנצרא צחכמה יתירה, זה מורה שעיקר עבודתו צלימוד תורה ללמוד וללמד, ומי שנצרא צעושר, זה מורה שעיקר עבודתו היא צריצוי גמילות חסדים. וכמו כן יש מי שנפשו חשקה יותר צצקיות מעיון, ויש בהלכה יותר מפלפול, ויש לכל אחד להכיר את מקומו, וצאופן זה יקנה תורתו.

ובדדה זו נלמד מפרשתנו, שכל ישראל יש לו דגל המתאים לפי תכונת נפשו, וכל אחד מקומו צרות וזויות אחרת. ועל דרך זה יש לקבל התורה צחג השצועות מחדש, שכל אחד ואחד לפי מהותו ותכונת נפשו ומצבו בעולם, יקדש כל פעולותיו להעלות עצמו בעבודת קונו. וכמו שמסר ה' תורתו לישראל צלשון יחיד, אנכי ה' אלקיך, כי עבודת אלקות של כל אדם שונה מחצירו, כמו צורתו ודעתו, וכל אחד לפי מה שהוא יקבל על עצמו אלקותו יתברך שמו.

בלימוד פרקי אבות פרשת במדבר תשי"ב לפ"ק

המשנה. ושוצ אמר צרוך שצחר בהם וצמשנתם, ובמדברש שצוואל הציא בזה שני פירושים, חדא, דקאי על הקצ"ה שצחר צחכמי ישראל, ועל דרך

שצנו חכמים צלשון המשנה, צרוך שצחר בהם וצמשנתם (אבות ו-א). ויש להצין כוונת הקדמה זו שמקדים לומר ששנו חכמים צלשון

גם על מה שאין לנו יודעים שעשית עמנו, ורק אתה לצדך מכיר, גם על זה אנחנו מודים. ועל כן לנו נותנים בכל יום הודאה לה' על כל הטובות שעושה עמנו תמיד זיודעים וכלא יודעים (קב הישר פרק ט).

והנה במזמור זה יש כמה דיוקים, ולא נאריך בהם, שאמר 'הריעו' לה' כל הארץ, ולא אמר 'שצחו'. ושז אמר בואו לפניו צרננה, בנו"ן כפולה, ולא אמר 'צרנה'. וכן להצין הקרי והכתיב, הוא עשנו ולו אנחנו עמו ולאן מרעימו, שהכתיב הוא 'ולא' והקרי 'ולו', אשר הכתיב אין לו פירוש כלל ולא אנחנו עמו, ועיין ברש"י שם.

הנה השבת הזאת היא יום שמחה נפלאה לנו, שנפתחו שוב שערי הצמי כנסיות ומדרשות צעיר, למחנה לשליש ולרביעי, אשר זה כמה שזעות היו סגורים מחמת המגיפה ששררה בעולם, אשר כמעט כל אחד נפגע ממנו במקצת, יש בקלות, מיחשוי ראש והגוף, חוס, קישויים צנשימה, ויש החמיר מצבם שהוצרכו להכנס להצית החולים, ויש שהוצרכו לכלי נשימה, ויש שלא חזרו עוד משם לציית ר"ל. וכמה תודות לנו חייבים לה', אשר מחליים רעים ורבים ונאמנים דליתנו, ואנו יושבים שוב צבית ה' ללמוד ולהתפלל צרוב עם.

ובני קהלתנו שיחיו צויליאמסצורג חייבים תודה מיוחדת לה', אשר לא נפקד מאתנו איש, וכמדומה שגם אחד מצני חצרתנו לא הוצרך להכנס לצית החולים לישיב על כלי נשימה, תהלה לא-ל. ואין זה אלא כח התפלה שאמרו חז"ל (סנהדרין מד:): לעולם יקדים אדם תפלה לנרה. כי גזירה זו נגזרה כבר הרבה

שאומרים אשר צחר צנציאים טובים. שנית, דקאי על ישראל, אשרי האדם שצחר בהם וצמשנתם. ואכתי צריך ציאור כוונת הכפל 'בהם וצמשנתם'.

ובבר פירשו צזה, על דרך שאמרו (חגיגה יד:): יש נאה דורש ואין נאה מקיים, אתה נאה דורש ונאה מקיים. והיינו כי ישנם שדורשים ציופי המדות טובות שיש לצחור בהם, אבל יתכן שהוא צענמו רחוק בהתנהגותו ממה שדורש, אבל חכמי ישראל הם קיימו קשוט ענמך ואחר כך קשוט אחרים (צבא מניעא קו:), שרק אחר שזיככו את עצמם בציה מדנה, רק אחר כך דרשוה לאחרים, והם צענמם היו דמות נפלא על מה שהיו דורשים. ולכן צרוך שצחר 'בהם' וצמשנתם, אשר לא רק משנתם היה נאה, אלא גם הם עצמם היו נאה מקיים.

*

ומתחלה אקדים דיצורים אחדים, צשצח והודאה לא-ל יתצרך שמו, על המנצ שעצרו, [שנתפשטה המגפה צמחלת הקראצ"ח] ותהלה לא-ל ידו הגדולה היה נטויה עלינו צרוב חקדו, אשר חייבים עלינו קרצן תודה לה', ונקיים ונשלמה פרים שפתינו. ודוד המלך אומר, מזמור לתודה הריעו לה' כל הארץ, עבדו את ה' צשמחה בואו לפניו צרננה וכו' (תהלים ק-א). וחכמים תיקנו לומר מזמור זה בכל יום צמקום קרצן תודה, להודות לה' על נסיך שצכל יום עמנו, אשר אין בעל הנס מכיר צניסו דכתיב (שם עז-ית) עושה נפלחות לצדו (מדה לא). ואם חולה שנתרפא צריך הודאה, מכל שכן כאשר ה' מניל האדם שמתחלה לא צא לידי כך. ושמעתי מדודי הנה"צ בעל בית הלחמי וצ"ל שפירש מה שאומרים (צנשמת) ולך לצדך אנחנו מודים,

וזוהו שאמר 'מזמור לתודה', אנו אומרים
מזמור זו לה' במקום קרבן תודה, כי
'הריעו לה' כל הארץ', מלשון תרועה, גנוחי גניח
ילולי יליל (ראש השנה לג:), הלא כל הארץ כולו
מקצה העולם ועד קצהו עברו ימים של גנוחי
וילולי, והקב"ה הצילנו. 'עזדו את ה' בשמחה',
עבודה שכלב זו תפלה (תענית ב.), אנו זוכים
כהיום לצוא בשמחה בצית ה' לעזדו, 'צואו
לפניו ברננה', צ' נונין, כי יש רנה לשון צביה
כמו (מלכים א כב-לו) ויעבור הרנה במחנה, ויש
רנה לשון שמחה, אנו צאים לה' אחר שעברנו
רנה של צביה, יש לנו כעת רנה של שמחה.

ואמר שוב 'דעו כי הוי"ה הוא האלקים',
אין זה מדת הדין של אלקים, אלא יש
צוה גם חסד של הוי"ה, לעורר אותנו, ומצאה,
כי בעונותינו הרבים הוא עשנו 'ולא' אנחנו
עמו ולאן מרעיתו, יש תביעה עלינו שאין אנו
מתנהגים כמו עמו וצאנו. ולכן צא עלינו כל
זה כדי להביא אותנו לתקן מעשינו, להיות 'ולו'
אנחנו עמו ולאן מרעיתו.

והנה אין אנו יודעים בדיוק מה מבקשים
מאתנו מן השמים, אבל יש איזה מן
הדברים שגם סומא יוכל להכיר, שעל זה צאו מן
השמים לעורר אותנו. והוא כי הנהגת ה' היא
מדה כנגד מדה, כדי שיצין האדם לאיזה סיבה
צא לו המאורע. ואם רואים שנסגרו הצתי כנסיות
לזמן מרובה, זהו סימן מובהק שהקב"ה אומר
לנו, כי תצאו לראות פני, מי בקש זאת מידכם
רמוס חצרי (ישעיה א-ב), כי התפלות שלנו צריכה
תיקון. הן בצמות, יש להתפלל בזמן תפלה,
ולא להיות מן המאחרים לצוא וממהרים לצאת,
אלא להשתתף בתפלה מתחלתו, מאדון עולם עד

ימים קודם, צראש השנה יכתבון וציוס צוס
כפור יחתמו, מי יחיה ומי ימות, מי צרעש ומי
צמגפה, מי ינוח ומי ינוע, מי ישקט ומי יטרף,
ותשובה ותפלה וצדקה מעצירין את רוע הגזירה.
ורק התפלות החמות של הימים הנוראים עמדו
לנו שאנו חיים וקיימים וצוראים. וליקח זאת
למוסר השכל להמשיך בעבודה שכלב זו תפלה
ציתר שאת ויתר עו.

ואירתא צמדרא (צ"ר עט-ו) שרצי שמעון צן
יוחאי וצנו רצי אלעזר היו נחצאין
צמערה י"ג שנים מפני המלכות, לצוף אמר
אני אלך לראות ולשמוע מה קול בעולם. יצא
ושצ על פתח המערה, ראה צ"ד עופות אחד
שפורש מצודתו וצד עופות, ושמע צת קול דאמר
דימוס [רחמים והצלה] היה העוף ניצל. ואחר
כך שמע הצת קול דאמר ספקולא [לשון עונש
ומיתה] ניצד העוף. אמר רצי שמעון צפור אינו
ניצוד מצלעדי גזירה מן השמים, על אחת כמה
וכמה נפש האדם וכו' ע"ש. וכמו כן הוא צכל
מאורע, צשמים יצבו ודנו כל אחד ואחד מאתנו,
אם יפגע צו המכה, ועד כמה יפגע צו, צקלות
או יותר. ואם עוף לא ניצוד רק צגזירת עליון,
מכל שכן האדם.

והנה כל אחד ואחד נפגע מהמצב ההוא, זה
צכה וזה צכה, ולא עצידי קודשא צריך
הוא דינא צלא דינא (צרכות ה:), ואין שום צרה
בעולם שהיא מקרה, אלא זהו חסד ה' לעורר
אותנו כי צריכין אנו לתיקון המעשים, כל אחד
יודע מרת נפשו צמה הוא נכשל, ולקצב על
עצמו לשפר מעשיו. ואז מתצבר שהמדת הדין
ההוא היתה תכליתה לצווצתנו, אשר זהו סיבת
חיותנו לעשות רצון ה' ולעזדו צכל לצב.

קיום העולם, על יום אחד, כי משה רבינו העלה כן מדעתו. ורצה ה' ללמד צוה את בני ישראל, איך מחוייבים אנו לזטל דעתינו נגד דעת חכמי ישראל, ולא שריא שכינה עד כפרא דשבתא. ומוזה אנו למדים עד כמה צחר ה' צהס דייקא, ואיך גם אנו צריכים לצחור צהס.

*

אמנם יש לומר עוד צוה, והוא דאיחא צגמרא (מגילה ג:) דמצטלין תלמוד תורה דיחיד מפני מקרא מגילה, ופריך עלה, והתנן גשים צמועד מענות אכל לא מטפחות וכו', צראשי חדשים צחוכה וצפורים מענות ומטפחות, צוה וצוה אינן מקוננות. ואמר רבה צר הונא, אינן מועד צפני תלמיד חכם, כל שכן חוכה ופורים, הרי דתורה חשוצה ממקרא מגילה. ומשני כבוד התורה קאמרת, כבוד תורה דיחיד חמור, תלמוד תורה דיחיד קל ע"כ. וציאר בשפת אמת, כי כבוד התורה, הוא עצור כל התורה שלמד צמשך כל ימי חייו, וכאשר מכבדים חכם הרי זה כבוד התורה שנלמדת שצעים שנה וכדומה, מה שאין כן תלמוד תורה של יחיד, אינה אלא תורה של שעה זו שלומד ע"כ.

ויש להסביר צוה עוד, כי אמרו חז"ל (מכות כג:) אמר רבא כמה טפשי שאר אינשי דקיימי מקמי ספר תורה, ולא קיימי מקמי גברא רבה וכו' ע"ש. ומצואר מזה כי תלמיד חכם יש צו קדושת ספר תורה, ועוד עדיפא מיניה. והיינו דכמו שספר תורה לא רק אומיות התורה מקודשות, אלא גם הקלף שעליו כתובים האומיות גם כן יש עלה קדושת ספר תורה, כן גופו של התלמיד חכם מתקדשת צקדושת התורה, והוא וחכמתו תורתו אחד הם. וכבוד

אדון עולם. ושעה זו של תפלה אין צה שום דבר אחר, להיות הטלפון צבוי צכניסתו. ומכל שכן שלא להיות צכיסו סמארטפאון, שמטמא כל סציבותיו, ולא יראה צך ערות דבר ושז מאחריך. והן צאיכות, התפלה אינה עצודה צפה אלא צלב, צכוונה עצומה, להיות דצוק אז לקונו צכל חושיו ומחשצתו, הן צצקשותיו והן צתהלותיו. ולכן קיים 'צואו שעריו צתודה חלרותיו צתהלה', כאשר אתם צאים לשעריו, תהא שעה זו מוקדשת רק לדבר אחד, 'הודו לו צרכו שמו', כי טוב ה' לעולם חסדו.

*

בחזור לעניינו שאמר צרוך שצחר 'צהס' וצמשנתם, כי חכמי התורה הם חציצים מאד צעיני ה', ורצון יראיו יעשה ואת שועתם ישמע ויושיעם, וכל היוצא מפייהם ה' עושה, וכמאמרם (מועד קטן טז:) צמה שאמר הכתוב (שמואל צ כג-ג) לי דבר צור ישראל, אני מושל בצאדם, ומי מושל צי, צדיק, שאני גוזר גזירה והוא מצטלה ע"כ. ואם כן לא רק צמשנתם ותורתם ה' צוחר, אלא גם צהס צענמם, והוא מצטל דעתו ונכנע לפניהם, כעצד לפני המושל כציכול.

ובצינו כזה צמתן תורה, דאיחא צגמרא (שבת פו.) שלשה דצרים עשה משה מדעתו, והסכים הקצ"ה עמו. הוסיף יום אחד מדעתו וכו', מאי דריש, היום ומחר (שמות יט-י), היום כמחר, מה למחר לילו עמו אף היום לילו עמו, ולילה דהאידינא נפקא ליה, שמע מינה תרי יומי לצר מהאידינא. ומנלן דהסכים הקצ"ה על ידו, דלא שריא שכינה עד כפרא דשבתא ע"כ. הרי לנו שדחה ה' את יום מתן תורתנו, שצה תלויה

ושמעתיו מב"ק אבא מארי זצ"ל, שאמר לו הגאון מבראשוב [בעל מכתם לדוד] זצ"ל, שהיה פעם עם רבו האדמו"ר מקאסוב זצ"ל צעיר שאמלויא, והלכו לזקר את זקני הגאון [בעל לחם שלמה] אב"ד שם. וכאשר הודיעו לו שבאו האורחים החשובים הללו, יאל כנגדם בחזר. ואמר הרב מצראשוב לרבו, הן רואים על הגאון הזה, שקדושת התורה הפך החומר שלו לזורה. ואמר לו רבו, פלא שבזר זה גם אני מהרהר כעת צעת רואי אותו ע"כ.

וז"הו שאמרו 'שנו' חכמים בלשון המשנה (מלשון שינוי), על ידי התורה שהם שונים בלשונם הם נשתנו, שחכמת התורה מאירה את פניהם, ושינוי החומר שלהם לזורה. ולכן צריך שצחר 'צהם' וצמשנתם, לא רק שלתורתם יש חשיבות, אלא הם עצמם נתעלו להיות כספר תורה, שהקלף מתקדש גם כן, כמו שאמרו (מועד קטן כו.) הרואה ספר תורה שנקרע חייב לקרוע שתי קריעות, אחד על הגויל ואחד על הכתב ע"ש. וכמו כן הם חכמי ישראל, צריך שצחר צהם וצמשנתם.

התורה של תלמיד חכם הוא כבודו של קדושת ספר תורה, שאין שום דבר שבקדושה צמעלתה יותר ממנה (מגילה כו.). ולכן צנוגע מנות קריאת מגילה, מצטלין שאר המנות עצורה, ולא עוד אלא גם מנות תלמוד תורה שהיא כנגד כולם מצטלים עצורה. אמנם כבוד התורה, תלמיד חכם שמת, זהו ספר תורה, וכבודה של ספר תורה עדיפא ממנוה, ולכן זה דוחה חנוכה ופורים, ומצטלין עצורה מקרא מגילה.

והנה כאשר האדם זוכה לכתרה של תורה, אז קדושת התורה מוככת גופו, ועל דרך שמנינו צמשה רבינו, שכאשר עלה למרום ארבעים יום לקבל התורה, ולמד כל התורה כולה, ויהי צדדת משה מהר סיני וגו', והנה קרן עור פניו, וייראו מגשת אליו (שמות לד-כט). ותלמידו יהושע בן נון זכה גם כן מעין זה, וכמו שאמרו (בבא בתרא עה.) פני משה לפני חמה ופני יהושע לפני לבנה ע"ש. וכן הוא בכל התלמידי חכמים הלומדים תורה לשמה, וכמו שאמר הכתוב (קהלת ח-ה) חכמת אדם תאיר פניו. [וצמדרש רבה שם הביא בזה כמה עובדות ע"ש].

בסעודה שלישית פרשת במדבר תשי"ב לפ"ק

הקצ"ה לישראל, נתתי לכם תלוי ראש ודמיתי אתכם לי וכו' ע"ש. ואם כן יש צתיבת 'שאו' שתי פירושים, או נטילת ראש או נשיאת ראש. וכידוע אלו ואלו דברי חלקים חיים. - וצמדרש (ריש פרשתנו ח-ה) מסמין עלה, זהו שאמר הכתוב (תהלים לו-ו) נדקתך כהררי אל משפטיך תהום רבה ע"ש. וז"ל ציבור ההמשך לפרשתנו.

שאו את ראש כל עדת בני ישראל למשפחותם לביית אבותם (א-ב). ברמב"ן הביא מדברי רש"י, שאו את ראש, שהוא כמו שאומרים לקוסטינר ארים רישיה דפלן (שממו אחר כך כולם צמדצו). אצל צמדצו דרשוהו לשבת, אין שאו אלא לשון גדולה, כמו דכתיב (צראשית מ-יג) ישא פרעה את ראשך והשיבך על כנך, אמר

ניתנה התורה באש, וכמו שנאמר (שמות יט-יח) והר סיני עשן כולו, מפני אשר ירד עליו ה' באש. וכן נאמר (דברים ד-יא) וההר צוער באש עד לב השמים. וידוע כי תכונת האש היא היפוך מן המים, שאש עולה תמיד למעלה, ומניחין מקום נמוך ומתעלים לגבוה. והיינו כי רצה ה' ללמד אותנו, כי הן אמת שהתורה צוחרת לשכון בענוים ושפלי רוח, אבל לקיום התורה צריכין גם למדת האש, לקיים ויגבה לבו דררכי ה'.

ואמרו חז"ל (סוטה ה.) אמר רב יוסף לעולם ילמד אדם מדעת קונו, שהרי הקב"ה הגיח כל הרים וגבעות והשרה שכינתו על הר סיני ע"כ. והיינו מה שאמרו (מגילה כט.) וככרמל צים יצא (ירמיה מו-יח), מלמד שעבר כרמל את הים, ואימתי, הוי אומר צעעת מתן תורה. ויאתה בת קול ואמרה (תהלים סח-יז) למה תרצדון הרים גבנונים, למה תרצו דין עם סיני, כולכם בעלי מומין אתם אלל סיני ע"ש. ואם כן הר סיני מלמדת מדת ענוה. ואף על פי כן לא נתנה הקב"ה צעמק אלא על הר, להורות כי לקיום התורה יש לקיים ויגבה לבו דררכי ה', לעלות על הר, ולא להיות צעמק.

ובציינו כיוצא בה צהר המוריה, שצחר ה' אותה לשכון שם שכינתו, ואיתא במדרש תנחומא (וירא כג) שמתחלה היה מקום עמוק, כיון שאמר הקב"ה לשרות שכינתו עליו ולעשות מקדש, אמר אין דרך מלך לשכון צעמק, אלא במקום גבוה ומעלה ומיופה ונראה לכל, מיד רמו הקב"ה לסביבות העמק שיתקצו ההרים למקום אחד לעשות מקום השכינה, לפיכך נקרא הר המוריה, שמיראחו של הקב"ה יתצרך נעשה הר ע"כ. ולפי מה שנתבאר טמון צהר כוונה,

ונראה להנה צפרשה זו נטווו ישראל שמי מזות, חדא, למנות את מספר בני ישראל. שנית, אופן חנייתם צמדצר צדגלים. וצנייהם נטווו להיות לצית אצותם, וכמו שנאמר שאו את ראש וגו' לצית אצותם, ופירש הרמב"ן (א-יח) שהציאו כל העדה איש שקלו, ואמרו לפני משה והנשיאים, אני פלוני נולדתי לפלוני ממשפחת פלוני, שהוא לשצט ראובן וזולתו ע"ש. וצדגלים נאמר, איש על דגלו באצות לצית אצותם יחנו בני ישראל (ב-ב), וצרש"י כל דגל יהיה לו אות, מפה לצועה תלויה צו, לצעו של זה לא כצעו של זה, צעו כל אחד כגוון אצו הקצועה צחושן, ומתוך כך כל אחד יכיר את דגלו ע"כ.

וייש לומר הענין, כי תועבת ה' כל גבה לצ, וצמדה זו של ענוה משובחין ישראל ציותר, וכמאמרם (חולין פט.) כי אתם המעט מכל העמים (דברים ז-ז), אפילו צעעה שאני משפיע לכם גדולה, אתם ממעטין עצמכם ע"ש. והכתוב משבח את משה רבינו צזה, והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה. אמנם כאשר נוגע לעבודת ה', יש לקיים ויגבה לבו דררכי ה' (דברי הימים ב ז-י), להכיר גודל מעלת נשמתו שהיא חלק חלקי ממעל, וכל פעולותיו עושים רושם למעלה, ויעקצו חבל נחלתו, שצנענוע למטה מתנענע למעלה, וישראל נותנין צמאותיהם כח צפמליא של מעלה כידוע.

ובציינו כן צמתן תורה, שהתורה נמשלה למים, דכתיב (ישעיה נה-א) הוי כל צמא לכו למים, מה מים מניחין מקום גבוה והולכין למקום נמוך, אף דברי תורה אין מתקיימין אלא צמי צדעתו שפלה (תענית ז.) ע"כ. אבל לעומת זה

כי הנכנע ושפל בעיני עצמו כעפר ואפר, לא מחשיב עצודתו לקונו, וחסר לו ההתלהבות הנכרכת לעבודת קונו, ואין דרך המלך לשכון בעמק, אלא במקום גבוה, ויגבה לבו בדרכי ה'.

והנה המקום היותר גבוה בהצריאה היא הר, והמקום היותר נמוך הוא התהום שמתחת לארץ, ולהגיע למדריגת הנדיקים צריכין שמי הבחינות, שפלות רוח וגאווה דקדושה. וזהו שרמו 'צדקתך', להגיע למדריגת הנדיקים, 'כהררי אל', צריכין גאווה דקדושה הנרמזת בהררי אל, שהם המקום הגבוה ביותר. אבל לעומת זה, 'משפטיך', שיתקיים אללו התורה משפטי ה', 'מהום רבה', צריכין ענוה ושפלות רוח, שמניחין מקום גבוה והולכין למקום הנמוך שנרמז בהתהום.

והנה זכירת האבות, מה שהאדם זוכר תמיד ומצייר לעצמו הנהגת אבותיו, זה מציא את האדם לידי ענוה, אשר כמה רחוקים אנו מהדורות הקודמות, אשר אם ראשונים בני מלאכים אנו בני אנשים, ואם ראשונים בני אנשים אנו כחמורים (שנת ק"ב). וכמה אמוראים היו אומרים אנה כחלל בר חמרא לגבי אבא (חולין קה). אבל לעומת זה, יש בזכירה זו התעוררות להמשיך השלשלת הזהב, למעלה בקודש עד האבות, וחייב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשה אבותי אברהם יצחק ויעקב.

ולבן זוה הכתוב, שימנו ישראל עצמם לבית אבותם, אני פלוני בן פלוני. וכמו כן יחנו באותות לבית אבותם, אני מדגלו של שבט פלוני, כדי לזכור תמיד את בית אבותם. שכאשר יתנשא לבו מעבודת זוראו, יציאהו זכירת האבות להכיר עד כמה רחוק הוא מעבודה פנימית.

ולעומת זה כאשר יחסר לו ההתעוררות לעבודת קונו, יתעצם לחשוב מתי יגיעו מעשי למעשה אבותי. – ולכן יש צ'שא' את ראש כל עדת בני ישראל לבית אבותם, הן נשיאות ראש שיציאהו לקיים ויגבה לבו בדרכי ה', והן סילוק הראש, שיציאהו לשפלות רוח, לסלק ממנו הנשיאות ראש ממעשיו.

*

והנה בדרשות חתם סופר (לשזעות ר"ד. ובנדמ"ח דרוש כד) כתוב, כי הררי אל הם הר סיני והר המוריה, שהם שני הפכים, שהרי הר סיני רומז על ענוה, ואמנם הר המוריה הוא גבוה מכל הרי ארץ ישראל (סנהדרין פו.), כי יש צורך לעבודת ה', ויגבה לבו בדרכי ה', להצין ולהשכיל גדל כבודנו, אמה בחרתנו מכל העמים אהבת אותנו, ולעומת זה יהיה עניו בעצמותו ענותן ושפל צרך. והיינו צדקתן יהיה כלירוף צ' הררי אל הללו. ולכן סיני מרי"ה צגימטריא שכיני"ה ע"כ.

ובזה יובן מה דאיתא בילקוט ראובני (פ' יתר אות ג) בשם מדרש (ילקוט רות תרצ) דבשעת קבלת התורה נעקר הר המוריה וצא לסיני, כדי שמתן התורה על מקום המעולה הזה ע"כ. והיינו כי הר סיני רומז לענוה, ולקבלת התורה לא די מדה זו לצד, ולכן הציא עליה הר הגבוה היותר שצדקושה, הר המוריה, ומני ומיניה יתעלה עבודתם של ישראל בתורת ה'.

*

והנה אנו עומדים סמוכים לזמן מתן תורתנו, ואמרו חז"ל (שנת פו.) שהוסיף משה יום אחד מדעתו, והיינו שהוסיף יום אחד יותר

נסתמוצבה שיחה אודות הרמז"ס אם ראה ספר זוהר הק'. ונענה אחד שיש ראייה ממנה שקורא הרמז"ם (ה' מקואות יא-יג) את מי המקוה צסס מי דעת, שדצר זה שורשו צדצרי המקוצלים (עיין בספר הליקושים להאר"י הק' פ' צראשית עה"פ יהי רקיע). ואמר על זה, כי מקורו טהור גם צנגלה, כמאמרס (שצת לא). והיה אמונת עתך חוסן ישועות חכמת ודעת (ישעיה לג-ו), ודרשו אמונת זה סדר זרעים וכו'. ודעת זה סדר טהרות ע"ש. ולכן מי מקוה שמטהר הס מי דעת עכדה"ק.

וזהו שהדגישו שהוסיק משה יום אחד 'מדעתו', זה סדר טהרות, שלפי עולם טהרתו, היה תוצע עוד יום טהרה ופרישות מישראל שיוכלו לקבל התורה, כדי שמהא קיום לתורתם, ולא ימושו מפייהם ומזרעם עד עולם.

לפרישה קודם קבלת התורה, שהקצ"ה אמר וקדשתם היום ומחר (שמות יט-י), ומשה הוסיף עוד יום. וטעמו כי יראת ה' טהרה עומדת לעד (מהלים יט-י), חשיבות התורה נמדדת לפי טהרת האדם, וכל מה שהוא טהור יותר, תורתו מתקיימת אללו יותר. וכמו כן אמרו (צרכות צ:): מתוך שחסידיס הס תורתן משתמרת. ומכל שכן צעת הקבלה יש לדקדק על זה ציותר, כי הכל תלוי צהיסוד, שאס היסוד חזק יכוליס לצנות עליו צית גצוה. ועל דרך זה אילן ששורשיו חזקים, כל רוחות שצעולס לא יזיחו ממקומו. ומשה צינו לפי גדול השגתו וטהרתו, שהיה איש אלקים, היה תוצע מישראל להוסיף עוד יום טהרה קודם קבלת התורה, כדי שמהא תורתם עומדת לעד, כי זהו סגולת יראת ה' טהרה. ושמעתי פעס צימי צחרותי מב"ק מרן מסאטמאר זי"ע צסעודת צרית מילה,

בלימוד פרקי אבות פרשת במדבר תשפ"א לפ"ק

והמפרשים פירשו ללמדך שתכלית הלימוד תהא למען לעשות, וגדול תלמוד שהתלמוד מציא לידי מעשה (קידושין מ:). עוד יש להצין שאמר הכתוב כי חיים הם למוצאיהם, וכי תורה מציאה היא, הלא תורה לא נקנית רק צעמל רב.

*

ובתחלה נקדים לצאר דצר צעתו, שאנו עומדים צימי ההכנה לקבלת התורה, שאמרו חז"ל צגמרא (שצת פו:): צחד צשצא לא אמר להו ולא מידי משוס חולשא דאורחא, צתרי

במשנה (אצות ו-י) גדולה תורה שהיא נותנת חיים לעושיה צעולס הזה וצעולס הצא, שנאמר (משלי ד-בצ) כי חיים הם למוצאיהם ולכל צשרו מרפא, ואומר (שס ג-ח) רפאות תהי לשרך וסקוי לעצמותיך ע"כ. ויש להצין למה הוצרך התנא להציא ראייה לזה מכתובים, פסוקי משלי, הלא זיל קרי ציה רב הוא, ראה נתתי לפניך היום את החיים וגו', וצחרת צחיים למען תחיה אתה וזרעך וגו', כי הוא חייך ואורך ימיך וגו' (דצריס ל-טו). גם יש להצין למה אמר שנותנת חיים 'לעושיה', ולא אמר 'ללומדיה'.

בספינה, והספינה הולכת תדיר יום ולילה, וזני אדם אשר בספינה עושים שם כל זרז, אוכלים וישנים ולומדים וכותבים והספינה הולכת, כן היו בני ישראל בתוך ענני הכבוד ע"כ. ואיך היה להם חולשא דאורחא. ובפשטות זריכין לומר דעם כל זה היה להם טורח מרובה בהדרך, דהרי מצינו (רש"י במדבר יא-א) בהמתאוננים שאמרו, כמה לזטנו (טרחנו) בדרך הזה שלשה ימים, שלא נחנו מעינוי הדרך ע"כ.

וראיתי צעם הגה"ק בעל אמרי אמת
מגור זצ"ל שאמר, על פי מה דאיתא

בגמרא (צבא מצינא פד) דיומא חד הוה קא סחי רבי יוחנן בירדנא, חזייה ריש לקיש [שהיה לסטים], ושזור [קפץ] לירדנא אבתריה. אמר ליה [רבי יוחנן] חילך לאורייתא [כמה כוחך יפה לסבול עול תורה] וכו', אי הדרת בך יהיבנא לך אחותי, קביל עליה, בעי למיהדר לאחיי מאניה ולא מצי הדר [לקפוץ כצראשונה, דמשקבל עליו עול תורה תשש כחו] ע"כ. והכוונה דאיתא בגמרא (סנהדרין כו:) למה נקרא שמה תושיה (ישעיה כח-כט), מפני שהיא מתשת כחו של אדם ע"ש. ועל כן גם מי שמקבל על עצמו עול תורה נחלש כחו, ולא היה יכול לקפוץ כצראשונה. וכמו כן קיבלו ישראל על עצמם ציומא קמא עול תורה, והיה להם חולשא דאורחא. והוסיף לבאר בזה מה דכתיב ברות (רות א-יח) ותרא כי מתאמנת היא ללכת אתה ותחדל לדבר אליה, היינו שנעמי ראתה שרות קבל עליה כל כך עול תורה ומנות עד שנחלשה והיתה זריכה להתאמץ, מזה ראתה כי קבלה עליה באמת ולא תוכל להחזירה מזה, על כן ותחדל לדבר אליה ע"כ.

*

בשצא אמר להו (שמות יע-ו) ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וכו' ע"ש. ויש להצין מה היה לו למשה לומר, הא עדיין לא נטווה דבר מאת ה'. והיה נראה לכאורה כי משה עלה למרום כבר ביום ראשון, וקיבל דברי ה', ומכל מקום לא אמר להו לישראל עד יום שני משום חולשא דאורחא. [ועיין באלשיך (שמות כד-טו) שכתב כן דמשה עלה אל האלקים בראש חודש סיון ע"ש]. אמנם ברש"י (ד"ה בתרי) מבואר דעלה רק ביום שני בצוקר, שכל עליותיו בהשכמה היה, ואם כן מה היה לו לומר ביום ראשון.

ומדברי המהרש"א (שם פו: ד"ה לכדמניא) נראה, דקושיית הגמרא היא על משה גופיה, למה לא עלה למרום ביום ראשון בהשכמה, לקבל דברי ה', ועל זה מתרץ משום חולשא דאורחא דישאל ע"ש. ואם נאמר שאין להקשות על משה שלא עלה ביום ראשון, משום שלא נטווה על זה מה, אם כן זריכין לבאר דהקושיא היא לאלקינו למה לא זיה למשה לעלות ביום ראשון לומר לישראל, ועל זה בא התשובה דמשום חולשא דאורחא לא רצה ה' להטריח את ישראל.

*

והמפרשים הקשו איך היה שייך אללם חולשא דאורחא, הא היו נוסעים בענני הכבוד, וכתיב (דברים ח-ד) ורגלך לא בצקה. ובתרגום (שיר 3-ו) שמאלו תחת לראשי וימינו תחבוקני, דהיו מוקפים מארבע רוחות, ומלמעלה שלא ישלוט בהן שרז ושמש וגשם וצבד, ומלמטה כאשר ישא אומן את היונק ע"ש. וביותר מבואר בש"ך על התורה (פי' בשלח ד"ה לנחמת הדרך) דהעננים היו מוליכין אותן כמו מי שיושב

קרבן, גדול הרצון להגיע אליו, נתן לו כוחות עצומים עד שהיה יכול לקפוץ הירדן בקפיצה אחת. וכאשר ראה זאת רבי יוחנן, איך מדת הרצון שבו עומדת במדריגה גבוהה כזו, אמר ליה חילך לאורייתא, כח הזה שיש לך טוב מאד לתורה, ואם תקבל עליך עול התורה מתוך רצון רב כזה, אזי תגיע למדריגה רמה. ולא תחייש לומר מה יהיה כבר מגולן שאצד כבר שנות בחרותו, כי הרצון העז להתעלות, יוליך אותך למדריגות רמות. וכאשר באמת כן היה, שנתעלה ריש לקיש להיות מגדולי האמוראים, עד שזשעה שרבי יוחנן היה לומד, הוה מקשי ליה כ"ד קושייתא (סו). – ולכן אחר שקיבל על עצמו עול התורה, ופרק מעצמו חשבונות עולם הזה, ורצונו היה מעתה רק לרוחניות ולא לגשמיות, כאשר רצה לחזור ולקפוץ עבור בגדיו, לא היה יכול עוד, כי חסר היה לו כבר הרצון העז לזה, ולכן באמת לא היה יכול עוד (עיין שמן ראש חלק תשיעי במדבר דף רעו).

וזו מוסר השכל על הכחות הטמונות בהאדם, שאם רוצה באמת לקבל על עצמו עול תורה, יוכל להתגבר על הרצה מניעות שעומדות לו בדרך הטבע.

*

ובחזור לעניינינו, דביומא קמא היה להם חולשא, שקיבלו עליהם עול תורה, ולכאורה הא לא אמר להו ולא מידי, ואם כן מה קבלו על עצמם שעבור זה נחלשו. אמנם בגמרא (להלן פו.) מבואר דמשה היה מדבר עם ישראל תיכף ציוס הראשון, עונשה של תורה ומתן שכרה. וברש"י (ד"ה ששי) שכל השלשה ימים הראשונים היה מדבר באותן דברים ע"ש.

ובמקום אחר ביארנו הא דאמר ליה רבי יוחנן חילך לאורייתא, וכי לקבל עול תורה צריכין להיות גבור. וגם מהו הענין דכאשר קבל על עצמו עול תורה לא מצי לקפוץ עוד ותשש כמו. אך הענין הוא, כי אין לך דבר העומד בפני הרצון, וכאשר יש לאדם רצון אמיתי לאיזה דבר, מתאזר בכל כוחותיו בגבורה עצומה להגיע אליה. ולדוגמא, כאשר אדם עומד במקום שהוא סכנה לחייו, מתאזר בגבורה עצומה להנצל, מה שלא היה יכול לעשות בשאר זמנים.

ואייתא בגמרא (קידושין פא.) הן שבויתא דאתאי לנהרדעא, אסקינהו לבי רב עמרם חסידא [שזיה עליהם לפדותם ונתנום בעלייתו], אשקולו דרגא מקמייהו, בהדי דקא חלפה חדא מנייהו [שהיתה עוברת אלל פי ארובה שמן העלייה לבית], נפל נהורא באיפומא [נפל אור בבית דרך פי העלייה, שהיו פניה מאירות], שקליה רב עמרם לדרגא דלא הוה יכלין צי עשרה למדלייא, דלייא לחודיה, סליק ואזיל, כי מטא לפלגא דרגא איפשה, רמא קלא נורא צי עמרם [הזעיק בני השכונה ליאסף ולבא לכבות הדליקה כדי שיחדל מיצרו שיתצייש מהן], אתו רבנן [שהיו סבורים שהיה שם דליקה], אמרו ליה כסיפתין. אמר להו מוטב תיכספו צי עמרם בעלמא הדין ולא תיכספו מיניה לעלמא דאתי. אשבעיה [רב עמרם ליצר הרע] דינפק מיניה, נפק מיניה כי עמודא דנורא. אמר ליה חזי דאת נורא ואנא צישרא ואנא עדיפנא מינך ע"כ. הרי שכאשר עלה בלבו רצון חזק לעצירה, התאזר בכחו יותר מכת של עשרה אנשים.

ובמו כן ריש לקיש שהיה ראש הלסטים, וכל חיותו היה בלסטאות, כאשר בא לפניו

יציאה [כשיוצא ממעי אמו או משעת יצירה].
 אמר לו [רבי] משעת יצירה. אמר לו [אנטונינוס]
 אם כן זועט צמעי אמו ויוצא, אלא משעת יציאה.
 אמר רבי דבר זה למדני אנטונינוס, ומקרא
 מסייעו שנאמר (בראשית ד-ו) לפתח חטאת רובץ
 ע"כ. ובמדרש (ב"ר לז-י) איתא, דרבי הציא רחיה
 מהכתוב (בראשית ח-כא) כי יצר לב האדם רע
 מנעוריו, מנעוריו כתיב, משעה שהוא ננער ללאת
 ממעי אמו ע"כ (הוצא בראש"י שם). [ויש להסביר
 יותר טענת אנטונינוס שהיה זועט צמעי אמו
 ויוצא, דהרי אמרו (גדה ל:): דצמעי אמו מלמדים
 אותו כל התורה כולה וכו' ע"ש. ואם היה לו
 יצר הרע היה זועט בלימודו ויוצא, כמו הצורח
 מצית הספר כשמתצבג, שהיצר הרע מונעו
 מתורה, ועל כרחק דשולט רק משעת יציאה].

אמנם היצר טוב צא להאדם לאחר זה, כדאיתא
 בצבות דרבי נתן (ריש פרק טו), שלש
 עשרה שנה גדול יצר הרע מיצר טוב, ממעי
 אמו של אדם הוא גדל וצא עמו וכו', לאחר י"ג
 שנה נולד יצר טוב וכו' ע"כ. ובמדרש (קה"ר
 פרק ד) טוב ילד מסכן וחכם ממלך זקן וכסיל
 (קהלת ד-ג), ילד מסכן וחכם זה יצר טוב, ולמה
 נקרא שמו ילד, כי אין מזדווג לאדם אלא מבן
 י"ג ולמעלה. מלך זקן וכסיל זה יצר הרע, ולמה
 קורא אותו זקן, שהוא מזדווג לו מילדותו ועד
 זקנתו ע"כ. וכן הוא צוהר הק' (ח"א קסה:).
 ובפסקי תוספות (נדרים אה סב) כתוב, יצר טוב
 ניתן צמעי אמו שידוע כל התורה, ובשעת לידה
 נכנס בו יצר הרע ואז מגרש את יצר הטוב,
 עד שמתפקח ונכנס בו יצר טוב ע"כ. ובמהחזור
 וישרי (עמוד תקצ) כתוב דיצר טוב צא לי"ג
 שנה שמאז חייב צמעות ע"כ. [ועיין בזה אריכות
 בספר מגדים חדשים פ' נת, וכתב דיתכן

ומה שאמרו דציומא קמא לא אמר להו מידי,
 היינו דיבור מאת ה'. וכיון שבני ישראל קיבלו
 זאת על עצמם תיכף, על כן שפיר הוחלשו
 מקבלת עול תורה.

גם יש לומר, דהרי ישראל ידעו עוד צמורים
 שיתן להם ה' את תורתו כאשר יצאו משם,
 כמו שנאמר (שמות ו-ו) לכן אמור לבני ישראל אני
 ה', והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים וגו',
 ולקחתי אתכם לי לעם וגו'. וגם ידעו שנתינת
 התורה תהא על הר סיני, שהרי משה שאל את
 ה' מה זכות יש לישראל שיצאו ממצרים, ואמר לו
 ה' דבר גדול יש לי על הוצאה זו, שהם עתידים
 לקבל התורה על ההר הזה, בהוציאת את העם
 ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה (שם
 ג-יג). ומסתמא גם ישראל עצמם שאלו את משה
 מה זכות יש להם שיוצאים לפני הזמן, ומשה
 השיבם את דברי ה', בהוציאת את העם ממצרים
 תעבדון את האלקים על ההר הזה, היינו הר
 סיני. ולכן כאשר הגיעו שם, ויחן ישראל נגד
 ההר, קבלו על עצמם את עול מלכותו. ומה גם
 שצאיתו יום ראש חודש, כתיב (כד-טו) וישכון
 כבוד ה' על הר סיני (ראש"י שם), וראו כל ישראל
 את כבוד ה' ששיכן בההר להכנה לירידת השכינה
 למתן תורה, על כן שפיר קבלו על עצמם אז
 עול מלכות שמים.

*

ויש להוסיף בזה נוסף, דלכאורה אי נימא
 דהחולשא ציומא קמא היתה בשביל שקבלת
 עול תורה מתשת כוחם, אם כן למה אמרו משום
 חולשא ד'אורחא'. ונראה דהנה איתא בגמרא
 (סנהדרין נא:) אמר ליה אנטונינוס לרבי, מאימתי
 יצר הרע שולט באדם, משעת יצירה או משעת

התורה דיינו. ולכאורה יש להפליא מהו התועלת
 צמה שקרבנו לפני הר סיני, אם לא נתן לנו
 את התורה. וציאר בקדושת לוי (ליקוטס צסופו)
 דאיתא בגמרא (יומא כח:) קיים אצרהס אצינו
 את כל התורה כולה עד שלא ניתנה. ויש להבין
 האיך היו האצות יודעים לקיים את התורה
 קודם שנתנה. אך הנה ידוע, דכמו שיש רמ"ח
 אצרים ושס"ה גידין גשמיים בגוף האדם, כך
 יש רמ"ח אצרים ושס"ה גידין רוחניים בנשמה
 (זוה"ק ח"א קע:), וכמו שאין חיות לאצרים
 הגשמיים אלא בזמן באכילה ושתייה, כן אין
 חיות לאצרים הרוחניים אלא בקיום התורה, כי
 אורייתא וקודשא בריך הוא וישראל כולא חד
 (זוה"ק ח"ג עג.). נמצא שנשמות ישראל נמשכו
 ממקור אחד עם התורה, ולכן אין חיותם של
 הנשמות אלא בקיום התורה ומצות. ואם כן
 לכאורה יש להפליא למה היו ישראל צריכים
 לנתינת התורה וגם ללמוד אותה בכדי שנדע איך
 לקיים המצות, הלא ממילא יקיימו את התורה,
 כי זה עיקר החיות של הנשמה, ומהראוי שיהיה
 טבע עצמותה מושכת אותה לתורה ומצות. כמו
 שאין צריכין ללמד את האצרים הגשמיים לאכילה
 ושתייה ושאר דברים המוכרחים להם, כי זה הוא
 עיקר חיות הגוף והטבע מושך אותו לזה, כן
 לא היה מהצורך ללמד להנשמה תורה ומצות,
 כי זה הוא עיקר חיותה.

אמנם הענין מוצן, דצאמת אם לא היתה
 הנשמה מלוכשת בגוף לא היתה צריכה
 לכך, אך מחמת שהנשמה מלוכשת בגוף, והגוף
 מחשיך ומסתיר על הנשמה, לכן צריכים ללמוד
 התורה ולנתינת התורה. ולכן האצות שהיה להם
 התפשטות הגשמיות ולא היה הגוף מסתיר
 עליהם כלל, היו צחם לקיים את התורה מאליהם

דצננות ישראל הזמן להופעת היצר טוב היא
 כשנעשית צת י"צ שאז מתחייבת צמלות ע"ש].

ופירשו צזה הכתוב (מהלים קיט-ט) צמה יזכה
 נער את ארחו לשמור כדברך, דהיאר
 הרע הוא תושב צהאדם משעת לידתו, והיאר
 טוב הוא אורח שצא לנער הבר מצוה כשמתחייב
 צמלות. וצמה יוכל הנער ההוא לזכות את ארחו,
 כאשר מקבל על עצמו עול התורה לשמור כדברך,
 שישמור כל מה שהאורח ידבר אליו ע"כ.

ולפי זה יש לדון, דעד מתן תורה שלא נתחייבו
 עדיין כלל צמלות ה', לא היו זוכין
 להמתנה טובה של יצר טוב שיהא שולט צהאדם,
 כי אין היצר טוב צא רק צומן שחל על האדם
 חיוב קיום מצות ה'. ויתכן לומר שכאשר צאו
 להר סיני אז נכנס צהם האורח הטוב זו יצר
 הטוב שצאדם, שסייע אותם לקבל על עצמם
 עול התורה. ויש לומר דעל זה אמר הכתוב,
 כאשר ציום הזה צאו מדבר סיני וגו', ויחן שם
 ישראל נגד ההר (יט-ג). כי זה לעומת זה עשה
 אלקים, היצר טוב נגד היצר הרע. ואמרו חז"ל
 (סוכה ג). דלצדיקים יצר הרע נדמה להם כהר
 ע"ש. ועל זה רימו הכתוב ויחן שם ישראל נגד
 ההר, שזכו אז ליצר טוב שהוא לעומת היצר
 הרע, והיצר טוב הוא נגד היצר הרע שמתואר
 הר. - וזהו שאמרו דצימא קמא לא אמר להו
 ולא מידי משום חולשא ד'אורחא', היינו החולשא
 של קבלת עול תורה שזכו לזה על ידי האורח
 הטוב, וזה היצר טוב שזכו לקבל צעת מתן תורה.

*

ויש לצאר עוד, דאנו אומרים (צהגדה של פסח)
 אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את

וממילא גם צלי נתינה, כי הנשמה מצד עצמה מושכת להתורה ומצות כנ"ל.

ומיעתה צשעת מתן תורה שנתעלו ישראל, כמאמרם (שבת קמו.) שבשעה שצא נחש על חוה הטיל צה זוהמא, ישראל שעמדו על הר סיני [נתקדשו ונטהרו ונתרפאו מכל מום] פסקה זוהמתן ע"כ. וכיון שזודקך גופם, ממילא היו יודעין את התורה מצד נשמתן, כי זהו עיקר חיותן, ושפיר אמרו אילו קרצנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה דיינו, שכבר השיגו כל התורה עוד לפני שניתנה ע"ש.

ויש לומר שלמדריגה זו זכו תיכף ציוס ראש חודש, שצו ציוס קרצנו לפני הר סיני, ותיכף שהשיגו כל התורה קבלו זאת עליהם בשמחה, ושפיר היה להם חולשא מקבלת עול התורה על עצמם. אלא שאף על פי שכבר קיבלו התורה על עצמם, הציע ה' ציוס השני על ידי משה קבלת התורה, כדי שיהיו מצוין ועושין, כי גדול המצווה ועושה ממני שאינו מצווה ועושה (צבא קמא פו.). ומעתה שפיר מוצן גם מה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע, שאמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע (כד-ז). ואיך יכולין לעשות קודם שישמע. אך כיון שהשיגו בקרבתם לפני הר סיני את כל התורה כולה, וה' צא רק להוסיף להם להיות מצוין ועושין, על כן שפיר יכלו לומר נעשה קודם לנשמע, שמוכנים לעשות מה שהשיגו עד עתה, וגם מוכנים לשמוע אם ירצה ה' להוסיף עליהם עוד תורה ומצות.

*

והנה צפרשה הקודמת, פרשת בחוקותי, קורין הצרכות, ושוב הקללות אם לא תשמעו

אל מצות ה', ושוב צא פרשת ערכין, ואחר זה קורין פרשתנו שעוסקת במנין השבטים, שאז את ראש כל עדת בני ישראל. ומצואר בספר פרי צדיק, שהתורה רוצה לעודד את בני ישראל, כי גם אחר שנכשל האדם, והוא צגדר אם לא תשמעו אל מצות ה', מכל מקום לא יפול רוחו כי אין לו תקנה עוד, אלא כל אחד יש לו ערך, ואיש כאשר יפליא נדר בערכך נפשות, כל אחד ואחד מישראל יש לו ערך. ושוב צא פרשתנו שכל אחד מישראל נכנס בכלל המנין, כקטן כגדול, והוא אחד מהכלל ישראל ע"כ.

ויש להוסיף עוד צטעם שאנו קורין פרשיות אלו תמיד קודם מתן תורה, פרשת הקללות אנו קורין כדי שתכלה שנה וקללותיה, כי עצרת נמי ראש השנה היא (מגילה לא:). ושוב אנו קורין פרשת ערכין, כי עצרת היא זמן מתן תורתנו שמתחדשת בכל שנה, וניתן לכל אחד אפשרות שצבל יוכל לומר מחדש כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע. אשר גם אם עד עתה היה צמנצ של אם לא תשמעו אל מצות ה', יוכל להתהפך ולהגיע עוד למדריגת צעל תשובה, אשר צמקום שהם עומדין אין צדיקים עומדין (צרכות לד.). ועל כן צא אחר זה פרשת ערכין, אשר אין לך נפש מישראל שאין לו ערך. ולא עוד אלא שעריך כל נפש שזה לפני ה', ואין הערך של יהודי פשוט פחותה מהערך של צדיק גדול.

וארתא צגמרא (פסחים כה:) דשפיכות דמים הוי ציהרג ואל יעבור, ואין צריכין קרא על זה אלא סצבא פשוטה היא, כי ההוא דאתא לקמיה דרבא, אמר ליה מרי דוראי אמר לי זיל קטליה לפלניא, ואי לא קטלינא לך. אמר

וּלְבָאֵר הַדְּבָרִים נִרְאָה, דֵּהֵנָּה הַכְּמוּצַב אֲוֹמֵר
 (בְּרֵאשִׁית מֵט-נ"ו) דָּן יֵדִין עִמּוֹ כְּאֶחָד
 שְׂבָטֵי יִשְׂרָאֵל. וּבְרֵשׁ"י כְּמִיּוּחַד שְׂבָטֵימָס, הוּא דוּד
 שְׂבָט מִיְהוּדָה (צ"ר נח-יג) ע"כ. וְיֵשׁ לֹמֵר הַכוּוֹנָה,
 עַל פִּי מֵה שְׂרָאִיתִי לִהְעִיר בְּשֵׁם הַחֲפִיץ חַיִּים
 וְצ"ל, כִּי צִירִידַתְּם שֶׁל יַעֲקֹב וּבְנָיו לְמִזְרָאִים, הִיא
 לְבִנְיָמִין הַמִּסְפֵּר הַיּוֹתֵר הַגְּדוֹל בְּצַנִּים, שִׁירַד עִם
 עֶשְׂרֵה בָּנִים (בְּרֵאשִׁית מו-כא), וְלַעֲוֹמַת זֶה דָּן הִיא
 לוֹ רַק בֶּן יַחִיד, וּבְנֵי דָן חֹשִׁים (מו-כג). וְהִיא
 בְּנִימִין הַמְצֹרֵךְ בֶּן הַשְּׂבָטִים, וְדָן הִיא הַמִּסְכָּן, יֵשׁ
 לוֹ רַק בֶּן יַחִיד, וְלֹא עוֹד אֲלֵא שֶׁבֶן זֶה הִיא גַם
 צַעַל מוֹס, חֵרֵשׁ בְּמִקְלָתָהּ, שֶׁהִיא כְּצַד שְׂמִיעָה (סוּטָה
 יג). אֲמַנְס בְּמִנִּין הַשְּׂבָטִים צִפְרֶשֶׁתְּנוּ, הִיוּ מִשְׁפַּחֹת
 בְּנִימִין רַק חֲמֵשֶׁה וּשְׁלֹשִׁים אֲלֶף, כִּמְעַט מִסְפֵּר
 הַפְּחוֹת מִכֹּל שָׂרָר בְּנֵי יַעֲקֹב. וְלַעֲוֹמַת זֶה שְׂבָט דָּן
 הִיא כִּמְעַט כְּפוֹל צְאוּכְלָסִין מִמֶּנּוּ, שְׁשִׁים וּשְׁנַיִם
 אֲלֶף, הַמִּסְפֵּר הַיּוֹתֵר גְּדוֹל בְּשְׂבָטִים אַחֵר שְׂבָט
 יְהוּדָה. וְקוֹדֵם כְּנִסְתָּם לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל נִתְרַבֶּה מִסְפֵּר
 שְׂבָט דָּן עִם עוֹד אֲלֶף וּשְׂבַע מֵאוֹת נֶפֶשׁ, אֲרֻבַּעַה
 וּשְׁשִׁים אֲלֶף (בְּמִדְבָר כו-מג). וְזֶהוּ שְׂאֲמָרוֹ (בְּצַח בְּחֵרָה
 קמג): וּבְנֵי דָן חֹשִׁים, שֶׁהִיוּ מְרֻבִּים כְּחֹשִׁים שֶׁל
 קִנֵּה ע"ש. וְלִמְדֵנוּ שֶׁאֵין מַעֲזוֹר לֵה' לְהוֹשִׁיעַ
 צַרְבֵּן אֹו בְּמַעַט ע"כ. (חֲפִיץ חַיִּים הַחֲדָשׁ פ' וַיִּגַּשׁ).

וְלַעֲנִיבֵינוּ יֵשׁ בִּזְוֵה עוֹד מוֹסָר הַשְּׂכָל, וְעִצּוֹר
 זֶה אֲנוֹ קוֹרִין זֹאת קוֹדֵם מִתֵּן
 תּוֹרָה, כְּדִי לִיתֵן רִיחַ לְאֵדֵם לְהַתְּצוֹנָן, מֵה יוֹכֵל
 עוֹד לְהַתְּהוּוֹת מֵאִישׁ אַחַד, מֵה יֵאֵל מֵאִישׁ צַעַל
 מוֹס כְּצַד הַשְּׂמִיעָה, שְׁנִתְהוּוֹה כִּמְעַט הַשְּׂבָט הַגְּדוֹל
 בִּיּוֹתֵר מֵהַכֹּלל יִשְׂרָאֵל. וְאִם יִקְבֹּל עַל עַצְמוֹ לִנְהַג
 אֵת בֵּיתוֹ בְּקִדּוּשָׁה עַל פִּי דְרָכֵי הַתּוֹרָה, לֹא רַק
 שִׂיזְכֶּה אֵת עַצְמוֹ, אֲלֵא גַם דּוֹרוֹתָיו יִתְגַּדְּלוּ עַל
 צִרְכֵי הַתּוֹרָה, וּבְרֻבּוֹת הַיָּמִים יִתְרַבֶּה זְרַעוֹ לְמֵאוֹת
 וְלֵאלֲפִים שִׁתְּגַדְּלוּ גַם כֵּן עַל דֶּרֶךְ זֶה. וְאֲשֶׁרִי אִישׁ

לִיה לִיקְטָלוֹךְ וְלֹא תִיקָטוּל, מֵאִי חֲזִית דְּדִמְאָ דִּידִךְ
 סוּמְק טְפִי, דְּלִמְאָ דִּמְאָ דֵּהֵוּא גְּבֵרָא סוּמְק טְפִי
 [דְּמַכֵּל מִקּוּס יֵשׁ כְּאֵן אִיבּוּד נֶפֶשׁ, וְהַתּוֹרָה לֹא
 הַתִּירָה לְדַחֹת אֵת הַמְּנֹוה אֲלֵא מִפְּנֵי חִיבַת נֶפֶשׁוֹ
 שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְכֵאֵן עֲבִירָה נַעֲשִׂית וּנְפֶשׁ אִבּוּדָה]
 ע"כ. וְאֲמַר הַרְז"ק רַבִּי בּוֹנָם מִפְּרָשִׁים חֵא
 וְצ"ל, דְּמִצּוֹרָר מוֹה, שֶׁאִם יֵאֲמָרוּ לְאֵדֵם גְּדוֹל
 וּמְפּוֹרְסָם צִיִּשְׂרָאֵל שִׁהְרוּג אִישׁ פְּשׁוּט נַחוֹת
 דְּרַגְאָ, חִיבֵן הוּא לְמַסּוֹר נֶפֶשׁוֹ וְלִשְׂמוֹר עַל חַיִּי
 חֲצִירוֹ, כִּי שְׂמָא אֲוֹתוֹ שְׂפֵל וּנְצוּהָ חֲצִיבֵן יוֹתֵר
 לְפָנֵי הַמִּקּוּס מִמֶּנּוּ שֶׁהוּא מְפּוֹרְסָם בְּצַדְקָתוֹ ע"כ
 (רַמְתִּים צוּפִים עַל תַּנָּא דְּבִי אֲלִיהוֹ רַבֵּה פ"ה אֹוֹת ס).

וְלִבָּן צִפְרֶשֶׁת עֵרְכִין יֵשׁ עֵרֶךְ שׁוֹה לְכֹל אַחַד
 מִיִּשְׂרָאֵל כְּקָטָן כְּגְדוֹל, כִּי אֵין אֲנוֹ יוֹדְעִים
 אֵיךְ לְשַׁקּוֹל חֲשִׁיבוֹת שֶׁל יְהוּדִי, וּבְמַשְׁקָל א-ל
 דַּעוֹת יִתְכֵן שְׂדִמָּה דְּחֲצֹרֶךְ הַקָּטָן סוּמְק טְפִי.
 וּמוֹה יוֹכֵל כֹּל אַחַד לְקַבֵּל חִיּוּק, וַיִּגְבֶּה לְבוֹ
 צִדְרָכֵי ה', וְלֹא לְהַתִּיֵּאֵשׁ לֹמֵר עַכְשִׁיו שְׁנוֹרְתִי
 כְּאִילוֹ לֹא נוֹרְתִי, כִּי ה' הַיּוֹדֵעַ תַּעֲלוּמוֹת מַכִּיר
 מֵה יוֹכֵל עוֹד לְהַתְּהוּוֹת גַּם מֵאֵדֵם פְּשׁוּט, וְהַרְבֵּה
 בְּנֵי אֵדֵם זְכוֹ לֹמֵר אֲשֶׁרִי זְקוּנוֹתוֹ שְׂכִיפְרָה עַל
 יְלִדוֹתָנוּ (סוּכָה יג).

וְשׁוּב אֲנוֹ קוֹרִין אַחֲרָיו פִּרְשַׁת צִמְדָּבָר, אֲשֶׁר
 חוֹץ מִמֵּה שְׂזוּהָ ה' לְמַנּוֹת כֹּל אַחַד וְאַחַד
 מִיִּשְׂרָאֵל, וְלֵהֲכִנִּיסוֹ בְּכֹלל יִשְׂרָאֵל, אֲשֶׁר מִתּוֹךְ חֲצִתָּן
 לְפָנָיו מוֹנֵה אֹוֹתָם כֹּל שַׁעָה (רֵשׁ"י א-א). יֵשׁ בִּזְוֵה
 עוֹד רִמְזִי דְּחִכְמַתָּא, אֲשֶׁר גַּם אִם הוּא צַעַמּוֹ
 לֹא זָכֶה לְרֵאוֹת סִימָן צִרְכָה בְּמַעֲשָׁיו עַד עַכְשִׁיו,
 מִכֹּל מִקּוּס יֵשׁ לוֹ לְהַתְּצוֹנָן, שֶׁאִם יִקְבֹּל עַל
 עַצְמוֹ מַעֲתָה עוֹל הַתּוֹרָה וּמִנּוֹתֶיהָ, יִהְיֶה לוֹ
 בִּזְוֵה הַשְּׂפַעָה עֲזוּמָה עַל דּוֹרוֹתָיו, אֲשֶׁר מֵהֵם
 עוֹד יוֹכֵל לְאַתְּ תּוֹרָה וְקִדּוּשָׁה בְּמַדָּה גְּדוּשָׁה.

ירא את ה' במצותיו חפץ מאד (מהלים קיז-ח), ודרשו חז"ל (עבודה זרה יט.) אשרי מי שעושה תשובה כשהוא איש [כשהוא בחור בכח, כלומר ממנהר להכיר צוראו קודם ימי הזקנה] ע"כ. ומסיים הכתוב המעליותא צוה, כי אז גם בניו יתגדלו על דרכי התורה, וגבור בארץ יהיה זרעו דור ישרים יצורך. ולא כן הוא כאשר בימי נערותו הוא קל, וקר מעבודת קונו, שאז גם דורותיו שמתגדלים צביטו יהיו כמותו.

והנה יעקב אבינו ראה את בנו דן שהוא כעת המסכן שבבניו, יש לו רק בן יחיד חושים בעל מוס, אבל יעקב ראה גם סופו, עם גדול ורצ שיצא מנן זה, שאחר שבט יהודה יהיה השבט היותר הגדול באוכלסין. וממנו ילמדו אחריו בני ישראל מהו הזכות הרב שיתכן להיות לאדם כאשר מגדל אף רק בן אחד לתורת ה'. על כן אמר יעקב בצרכתו, 'דן ידין עמו', עם ישראל יתבוננו לדון את דן, ללמוד ממנו התועלת הרב שיתכן ללאת גם מבן חלש, שקופו נתרצה באנשים 'כאחד שבטי ישראל', כמו שבט יהודה המיוחד שבשבטים, שחושים זה העמיד את שבט דן שיהיו רב באוכלסין כמו שבט יהודה.

*

ובזה נבוא לבאר מה שהתחלנו, גדולה תורה שנותנת חיים 'לעושיה', כי ללמדנו שהתורה נותנת חיים ללומדיה, אין לנו לריבין לראיות, כי מקרא מלא הוא, שהוא חיך ואורך

ימין. אבל יתכן היה לומר כי זהו רק צמי שנתגדל כן מנעוריו לישיב באהלה של תורה, איש חס יושב אהלים, ולא זו ולא מש מעולם מצית המדרש, אדם זה התורה נותנת לו חיים. אבל מי שמתחלה נתגדל בתורה, ושוב צרבות הזמן עוז אותה, ומתעורר שוב לחזור אליה, ולקבל על עצמו עול התורה, ורואה לתקן אשר עיוות, אזלי לא יוכל עוד לזכות לדרגא זו שהתורה נותנת לו חיים בעולם הזה ובעולם הבא. על כן הודיע לנו התנ"ך שלא כן הוא, אלא גדולה תורה שנותנת חיים 'לעושיה', [עשיה היא לשון תיקון, כמבואר ברש"י (בראשית א-ו) ויעש אלוקים את הרקיע, תקנו על עמדו, כמו (דברים כא-יב) ועשתה את כפרניה]. והיינו שגם אחר שעזב מתחלה את התורה וצא לתקן את אשר עיוות, גם כן גדולה תורה שנותנת חיים.

ועל זה הביא קרא כי חיים הם 'למוצאיהם', אשר גם מי שאבד כבר מעלת התורה שהיה לו בנערותו, וצא כעת למוצא אבידתו, גם לו התורה נותנת חיים בעולם הזה ובעולם הבא. - ואמר שוב, כי לא רק טובת עצמו הוא מתקן - כאשר חוזר לתורה, אלא הוא גם שקוי לעצמותיו, היינו הבנים, כי אמרו (נדה לא.) שלשה שותפין יש באדם, הקב"ה אביו ואמו, אביו מזריע לובן שממנו עצמות וכו' ע"ש. אם כן עצמות הבן הם חלקו של האב, וכאשר האב חוזר לתקן את הנהגתו, תשפיע זאת שגם דורותיו אחריו יתגדלו בתורה, ויהא שקוי לעצמותיהם.

במעודה שלישית פרשת במדבר תשפ"א לפ"ק

המזריות כולן ולא ינק, אמר פה שעמיד לדבר עם השכינה יינק דבר טמא [זו שאכילתה דברים טמאים והחינוק טועם בחלצה כל מה שאכל כדאמרינן (יומא עה.) גבי לשד השמן], והיינו דכתיב (ישעיה כח-ט) את מי יורה דעה וגו', למי יורה דעה ולמי יצין שמועה [למי לימד הקדוש ברוך הוא תורה], לגמולי מחלב ולעתיקי משדים [למי שגמל והפריש עצמו מחלב טמא ונעתק מן השדים הטמאים, כמו ויעתק משם (בראשית יב-ט)] ע"כ. ועל כן עושין רמז לזה באכילת חלב ע"כ.

וי"ש להוסיף, דיש צוה גם לימוד לדורות שנוגע לקבלת התורה, דאיתא ברמ"א (יו"ד פא-ו) דהגם דחלב מזרית מחלב ישראלית, מכל מקום לא ייקו חינוק מן המזרית אם אפשר בישראלית, דחלב עוזדת כוכבים מטמטם הלז ומוליד לו טבע רע (ר"ן בשם הרשב"א) ע"ש. וכתוספות (עבודה זרה י: ד"ה אמר) הביאו מירושלמי (מגילה א-יא) דאמו של רבינו הקדוש הניקה פעם את אנטוניינוס, ולצסוף למד תורה ונתגייר ומל עצמו ע"כ. ומה גם שהכתוב אומר, דלעתיד אשפוך את רוחי על כל בשר ונצאו בניכם ונתיכם (יואל ג-א), ופה שעמיד לדבר עם השכינה יש להזהר מחלב טמא.

ובערתה כיון שאנו עושין צהג השזועות זכר למשה רבינו שלא נלקה בהיאור, על כן נוהגין גם לשטוח עשבים, שזה רומז על מה שאמר הכתוב (שמות ג-ג) ולא יכלה עוד הצפינו, ותקח לו תבת גומא (שהוא מעשז הנקרא גמי) וגו', ותשם בצוף על שפת היאור, היינו צין הקנים שהם צהגם היאור, ויש צוה רמז למשה רבינו

בהפטורה (הושע ג-א) והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני א-ל חי. ויש לדקדק על אומרו 'צמקום', ולא אמר 'תחת' אשר יאמר להם לא עמי וגו'.

ונראה דהנה ברמ"א (סימן תלד-ג) כתוב, נוהגין לשטוח עשבים שזועות צבית הכנסת והצמים זכר לשמחת מתן תורה [שהיו שם עשבים קציב הר סיני דכתיב (שמות לד-ג) גם האל והצקר אל ירעו וגו'] ע"כ. ויש לומר עוד טעם, דהנה ברמ"א (שם) איתא עוד, נוהגין צממה מקומות לאכול מאכלי חלב ציום ראשון של שזועות. ונראה לי הטעם שהוא כמו השני תצטילין שלוקחים צליל פסח, זכר לפסח וזכר לחגיגה, כן אוכלים מאכל חלב ואחר כך מאכל בשר. ונריכין להביא עממה צ' לחם על השלתן שהוא במקום המזבח, ויש צוה זכרון לשתי הלחם שהיו מקריצין ציום הצכורים ע"כ.

ובספר אלף בתב (אות קסה) כתוב, שמעתי טוב טעם לאכילת מאכלי חלב צהג השזועות, דאיתא בגמרא (סוטה י:.) אותו היום (שבו הונח משה ציאור) ששה צסיון היה, דאמר מר שזעה צאדר נולד משה, ומשזעה צאדר ועד ששה צסיון תלתא ירחי (וכתיב (שמות ג-ג) ותפנהו שלשה ירחים), אמרו מלאכי השרת לפני הקצ"ה, רצונו של עולם מי שעמיד לקבל תורה מהר סיני ציום זה ילקה ציום זה. ואמרו עוד, ותאמר אחותו אל צת פרעה האלך וקראתי לך אשה מינקת מן העצביות (שם ג-ז), ומאי שנא מעצביות [דקאמרה לה, מכלל דמזריות לא ניחא לה], מלמד שהחזירוהו למשה על כל

ציאור, שהצילו ה' צוכות שעתיד לקבל התורה מהר סיני ציום הזה.

אמות הרבה ע"כ (ובשפתי צדיק אמת יד) הציאו צסס החידושי הרי"ם זי"ע).

ויש צזכר זה גם התעוררות לעבודת האדם לקונו, על פי מה שציארנו (עיין שמן ראש חלק אחד עשר שמות דף גז) מה שאמר הכתוב (שם 3-ה) ותד צת פרעה לרחץ על היאור וגו', ותרא את התצה צתוך הסוף ותשלח את אמתה ותקחה וגו', וצרש"י שגשתרצבה אמתה אמות הרצה. [וצגמרא (מגילה טו): שנתמתחה אמתה ששים אמות ע"ש]. ותקרא שמו משה, ותאמר כי מן המים משיתוהו. ויש להצין למה קראה אותו על שם מאורע זו אשר מן המים משיתוהו. וגם ה' קרא אותו תמיד צסס זה, אם כי עשרה שמות היה לו למשה (ויק"ר א-ג), הלל נפש חיה הוא שמו, ואם כן על כרחך צסס זה תלוי מהות חיי נפשו של משה.

ובהיות שצת פרעה הלכה אז להתגייר, לרחץ מגילולי צית אציה (שמור"ר א-כג), וידעה הקישויים הרצים שיעמדו לה על הדרך, צת מלך פרעה להיות יהודי, למדה לקח מנס זה, שלא מתצקש מהאדם אלא לעשות מה שצידו, ואז יגיע לו כחות נעלים מן השמים להגיע הרצה יותר ממה שצרשותו. ולכן קראה את הגער צסס משה, כי מן המים משיתוהו, כדי להזכיר את עצמה תמיד, ולהתרגל צמתשצה זו, צכל פעם אשר תקרא את צנה משה, כי מן המים משיתוהו, ואיך היתה כואת שכלה להגיע צאמתה עד התצה, אין זה אלא משוס הצל לטהר מסייעין אותו, ומה תקח אומן לעבודת ה' כל ימי חייה. ומשה עצמו נשאר צסס זה לעולם, להורות על ימי חיי שצטרך להשאר יהודי צודד עד שמונים שנה, שיתאמן לעשות תמיד מה שצידו, ומסס ואילך מן השמים יסייעוהו יותר.

אך הענין הוא, כי יש צזה מוסר השכל לעובדי ה', כי צאמת יפלא מה ששלחה צת פרעה את אמתה ליקח את התצה, הלל ראתה שהתצה רחוקה ממנה כששים אמות, ומה עלתה על דעתה לשלוח את אמתה כאשר התצה עומדת מרחוק שאין צמציאות לנגוע התצה וללקחה. וכתוב בפרדם יוסף (אות לא) צסס הרה"ק רבי בונם מפרשיסחא זי"ע, דמזה יש ללמוד, כי צשעה שמודמן לאדם לעשות דצר טוב, יש לו להשתדל לעשות מה שיוכל לעשות, אף שיראה הדצר רחוק ממנו מלהשיגו, והצל לטהר מסייעין אותו (צצת קד.), ומן השמים יעזרוהו שיוכל לגמור מה שרואה לעשות. וכמו כן צת פרעה היא עשתה את שלה, מה שיש צידה לעשות, לשלוח את אמתה אל התצה, וכשראה ה' תשוקתה להציל, עשה לה נס, והשתרצב אמתה

ולכן ציום קבלת התורה אנו עושין זכר צהעשצים, לרמוז על מה שהיה משה מוטל ציאור צתיצת גמל צסוף, וצת פרעה שלחה את אמתה, ונשתרצבה אמות הרצה, ללמד אותנו כי אם נקבל על עצמינו קבלה אמיתית להתקרב לעבודת צוראנו, יושפע לנו כחות למעלה מהשגתינו, ופתחו לי פתח כחודו של מחט ואני אפתח לכם כפתחו של אולם.

*

ויש לומר עוד, דהנה הכתוב אומר (שמות יט-3) ויסעו מרפידיס ויצאו מדצר סיני. וצרש"י

אך יש לומר עוד, דאיתא בגמרא (יומא פו): דבתשובה מיראה זדונות נעשות לו כשגגות, ובתשובה מאהבה נעשות לו זכויות ע"כ. ולכן בתשובה מיראה אנו מבקשים (מיכה ז-ט) ותשליך במזלות ים כל חטאותם, שיעביר אותם ה' מנגד עיניו, כי עדיין נשאר ממנה רושם חטא, לא כן בתשובה מאהבה שנתהפכו זכויות, והחטא נעשה ממנה מזוה, אז אדרבה יש ענין שיזכרו החטאים כדי לעשות מהם זכויות. והנה בתשובה מאהבה נאמר אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו, שהאודם עצמו מתהפך לגוון אחר, שנעשה ממנה זכות, וכשלג ילבינו. לא כן בתשובה מיראה לא מתהפך האודם ללבן, כי עדיין הם כשגגות, ויש להעבירם ולהשליכם במזלות ים. ולכן הגם דביום הכפורים עיצומו של יום מכפר עלינו, מכל מקום אם לא עשו תשובה מאהבה לא מתהפך החטאים לזכויות, ואין הלשון של זהורית משתנה לזכות ללבן. ורק צימיו של שמעון הצדיק העלה את העם לדרגת תשובה מאהבה, עד שהיה לשון של זהורית מלבין, וזדונות נתהפכו לזכויות.

ולבן הגם שנסיעתן מרפידים היתה בתשובה, עדיין היתה זאת במדריגה קטנה של יראה, ועדיין נשאר רושם חטא, אך צבואם להר סיני נתעוררו לאהבת ה' במדה גדושה, ואז באו למדריגת תשובה מאהבה, עד שנתהפכו הזדונות לזכויות. ודבר זה אנו מרמזים באכילת מאכלי חלב בחג מתן תורתנו, כי דם נעכר ונעשה חלב (בכורות ו:), שזה מורה שאיסור יוכל להתהפך להיתר, ודם אדום נעשה חלב היא דוגמת אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו, אשר למדריגה זו זכו ישראל צהר סיני.

למה הוצרך לחזור ולפרש מהיכן נסעו, והלא כבר כתב שרפידים היו חונים, צידוע שמשם נסעו, אלא להקיש נסיעתן מרפידים לציאתן למדבר סיני, מה ציאתן למדבר סיני בתשובה, אף נסיעתן מרפידים בתשובה (מכילתא) ע"כ. ויש להבין כיון שעשו תשובה כבר ברפידים, למה הוצרכו לתשובה עוד הפעם למחרתו כאשר באו להר סיני.

ו**נראה** דאיתא בגמרא (יומא סו.) צראשונה היו קושרין לשון של זהורית על פתח האולם מבחוץ, הלבין היו שמחין, לא הלבין היו עצבין ומצביישיין, התקינו שיהיו קושרין על פתח אולם מבפנים. ועדיין היו מנייני ורואין, הלבין היו שמחין, לא הלבין היו עצבין, התקינו שיהיו קושרין אותו חציו בסלע וחציו בין קרניו ע"כ. ואמרו עוד (שם לע.) ארבעים שנה ששמעון הצדיק היה לשון של זהורית מלבין [אמר סרוק ומשוך כמין לשון, ואצבע אדום, וקושרין אותו צראש שער המשחלח והיה מלבין מאיליו, והוא סימן שמחל הקדוש ברוך הוא לישראל, שנאמר (ישעיה א-ח) אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו], מכאן ואילך פעמים מלבין פעמים אינו מלבין ע"כ. ויש להבין הלא מקרא מלא הוא (ויקרא טז-טז) כי ציוס הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאותיכם, ואיך יתכן שהזהורית לא היה מלבין. והרי רצי קוצר דגם אם לא עשה תשובה יום כיפור מכפר (שבועות יג.). וצריך לומר דהרי גם לרבי יש עצירות שאין יום הכפורים מכפר, פורק עול ומגלה פנים בתורה ומפר צרית, עשה תשובה יום הכפורים מכפר, ואם לאו אין יום הכפורים מכפר (שם), ושפיר יתכן שהיה בהם חטאים אלו ולא עשו תשובה, ולכן לא היה הלשון מלבין.

יכפר עליכם לטהר אתכם. דאיתא בגמרא (שבת ל.) צמה שציקש דוד (תהלים פו-י) עשה עמי אות לטובה ויראו שונאי ויבושו, אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא, רצונו של עולם מחול לי על אותו עון, אמר לו מחול לך, אמר לו עשה עמי אות צחי, אמר לו צחיך איני מודיע צחי שלמה צנך אני מודיע ע"כ. הרי שצריכין לזכות שיעשה ה' אות לרבים ולהודיעם שמחל עונם, ודבר זה לא אירע תמיד במקדש רק בימי שמעון הצדיק, ומשם ואילך פעמים אינו מלצין, שלא זכו שיעשה עמהם אות לטובה.

ובמו כן נזכה לעמיד כאשר ישפוך ה' רוחו על כל בשר, יזכו ישראל לשוב לה' מאהבה, ואז 'צמקוס' אשר יאמר להם לא עמי אתם, על אותו מקום החטא שהתנהגו שם באופן אשר לא מתאים לישראל, ויאמר להם לא עמי אתם, אחר שיעשו תשובה מאהבה, זדונות אלו יתהפכו לזכות, וצמקוס זה יאמר להם בני אל-חי, שכל הזדונות יחשבו כאילו קיימו אז מצות ה'.

*

ויש לומר עוד צמה שלא היה לשון של זהרית מלצין בכל שנה, הגם שביום הזה

בדינער לטובת מוסדותינו הקי ב"פ - יום ג' פרשת במדבר תשפ"ב לפ"ק

לעולם הבא, הוי ותשחק ליום אחרון (משלי לא-כה) ע"כ (עיין שמן ראש חלק שנים עשר ויקרא דף שעב).

ויש להצין דלפי זה היה ראוי לכל אדם להמנע מלצקש מה' על עשירות, כי נוטל חלקו מעולם הבא, ולא כן הוא, כי מצינו בתפלתו של רב (שאנו אומרים אותה בכל שבת מצרכים) דצתר צלותיה אמר הכי, יהי רצון מלפניך ה' אלקינו שתתן לנו וכו' 'חיים של עושר וכבוד' (ברכות טז:), הרי דיש ענין לצקש רחמים שנושע בעשירות.

ובראיה כי הצקשה והרצון על עשירות יתכן משתי פנים, חדא, שיוכל להתענג בו תענוגי הגוף ביתר שאת, לצנות בית נאה לדירתו, וגם בית אחרת למנוחה, ולרהיטים נאים וכו' וכו'. ומזה יש למנוע כי תענוג יהודי שמור לעולם הבא, וכל מה שנוטל צעולם הזה מנצין

פותרחין כצנוד אכסניא של תורה, אנשי שם רודפי צדקה, שבאו לחזק המוסדות שלנו, שמרימים מכספם לכבודה של תורה. ונבאר איזה נקודות צממות צדקה, להיות חיזוק ועידוד לעושי מצוה.

בשבת קודש העל"ט הזכרנו העובדה המוצא צמדרש (שמו"ר נג-ג) מעשה צתלמיד אחד של רבי שמעון בן יוחאי שיצא חוזה לארץ וצא עשיר, והיו התלמידים רואין אותו ומקנאין בו, והיו מצקשים הן לצאת לחוזה לארץ. וידע רבי שמעון, והוסיף לצקעה אחת של פגי מדון, ונתפלל ואמר, צקעה צקעה מלאי דינרי זהב, התחילה מושכת דינרי זהב לפניהן, אמר להם אם זהב אתם מצקשים הרי זהב טלו לכם, אלא היו יודעין, כל מי שהוא נוטל עכשיו, חלקו של עולם הבא הוא נוטל, שאין מתן שכר התורה אלא

בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה שיפה יותר מכל חיי העולם הבא.

*

הבתוב אומר (דברים טו-ח) כי פתוח תפתח את ידך וגו', נתון נתון לו ולא ירע לבדך בתוך לו, כי בגלל הדבר הזה יצרכך ה' אלקיך בכל מעשיך. ויש להבין הכוונה באמרו פתוח תפתח את ידך, הלא היינו מה שאמר אחריו נתון נתון לו, שכל נתינה היא בפתיחת היד ליתן.

וגראה דהנה חייבה תורה ליתן מעשר מכל מה שחוננו ה', בתצואה יש מעשר ראשון, ושבו מעשר שני או מעשר עני, וכמו כן יש חיוב של מעשר צדקה, וכל מעשר צדקה ואלו כל אשר יעבור תחת השצט העשירי יהיה קודש לה' (ויקרא כו-לצ). וצ"ל כשצט לעשרן מוציאן בפתח זה אחר זה, והעשירי מכה בשצט צבוע צסיקרא להיות ניכר שהוא מעשר ע"כ. ואמרו (צבורות נח): יכול היו לו מאה ונטל עשרה יכול יהיו מעושרין, תלמוד לומר עשירי, ואין זה עשירי ע"כ. ויש להבין למה צוה הכתוב להפריש אחד מכל עשר, ולמה לא יפריש עשר צבת אחת מתוך מאה.

וראיתי לפרש, כי יתכן שהאדם יזדעזע לשמוע הסכום הגדול שהוא חייב להפריש. לכן אמרה תורה, מתחלה תמנה תשע הבהמות שאני נותן אותן לך, הראשון לי, השני לי, השלישי וכו', והתבונן בהמתנה אשר ה' נותן לך מתחלה, ואחר כך יקל בעיניך להפריש את העשירי ע"כ. וזה מוסר השכל, דכן יש לכל אדם לחשוב גם צשאר המעשרות, וכאשר מפריש מעשר כספים, ימנה מתחלה צינו לצין עצמו, להתבונן אשר תשע חלקים נתן לו ה'

לו מחלקו לעולם הבא. אמנם יש עוד סיבה שרצון האדם שיזמין לו עשירות, והוא לכבוד שמים צכמה פנים. הן שיוכל להרבות בצדקה וחסד, להחזיק תורה, ולהחיות לצ עניים. ועוד כדי שיהא לו הרצת הדעת שיוכל לעסוק יותר בצורה ומצות, ויקל לו צוה לתוך את בני ציתו, ולהשיאם באופן שיוכלו לשצת להלאה צאהלה של תורה, ואם יהיה לצניו הרצבה, גם הם יוכלו להתמסר יותר לעצודת הצורא. ועשירות כזה לא צא לו לתענוגו, אלא להרבות בצורה ומצות.

ומעתה גם אי נניח שמקבל העשירות הזאת מחלקו של עולם הבא, גם כן כדאי הוא לו, דהא אמרו (אבות ד-יז) יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא, כי עשיית מצות בעולם הזה חשוצבה הרבה יותר מעולם הבא. ולא רק שהוא יפה יותר מ'חלק' של עולם הבא, אלא יפה יותר גם מ'כל' חיי עולם הבא. ועל עשירות כזה שפיר ראוי לצקש רחמים עליה, שיצכהו צו ה' כדי שיוכל לנצל על ידם הרבה שעות צמעשים טובים בעולם הזה.

ולבן סידר רצ בתפלתו, חיים שיש צהם יראת חטא, חיים של עושר וכבוד, חיים שמהא צנו אהצת תורה ויראת שמים. ולכאורה הו ליה לסדר מתחלה כל הצקשות רוחניות יחד, ולמה התפלל על עשירות באמצע, להקדים מתחלתו יראת חטא ולקיים צאהצת תורה ויראת שמים. אלא כדי להורות דמה שאנו מצקשים על עושר וכבוד, הוא רק כאשר יהא מוקף מצדדיו ציראת ה' ואהצתו, כי עשירות כזה שהאדם מנצל אותה לאהצת תורה ויראת שמים, ראוי לוותר עצורו גם מחלקו לעולם הבא, לצכות לעוד שעה אחת

מתחלה בטובתו שהשפיע לו, ואז יקל בעיניו ליתן העשירי לה'.

והוא דלא נוותה הכתוב למנות כן גם בשאר המעשרות, מעשר ראשון ושני ומעשר עני, יש לומר דבאופן כזה של מעשר בהמה, הרי כתיב שם לא יבקר בין טוב לרע, וברש"י יכול יהא צורר ומוציא את היפה, תלמוד לומר לא יבקר בין טוב לרע, אלא בין תם בין צעל מוס חלה עליו קדושה ע"כ. ואם כן יש חסרון כשיפריש מעשר באופן הזה, שהרי המצוה היא להפריש מן המוצחר, שנאמר (במדבר יח-ג) בהרימכם את חלבו ממנו (רמב"ם ה' מעשר ח-ג), על כן יש לו לבחור עשרה ממאה, מן המוצחר

והיפה. אבל רצה ה' ללמד אותנו כיצד יש לנו להציט על מה שאנו מפרישין, על כן צמער בהמה לימד אותנו, שיש למנות מתחלה כמה ה' נותן מתחלה עצורק, ואחר כך העשירי יהיה קודש לה'.

ועל כן צוה הכתוב 'פתוח תפתח את ידך', הרי האדם נותן צדקה, מעשר יו"ד חלקים מהונו, אבל מוטל עליך מתחלה לפתוח את היד הזה, תתחיל למנות אחד לי, שני לי וכו', ותצונן מה שה' השפיע לך מתחלה, ואז כאשר נתון תתן לו לא ירע לצבך בתתך לו.

פרשת נשא

בלימוד פרקי אבות פרשת נשא תשע"ו לפ"ק - בארא פארק

שהקצ"ה היה מניח לו התורה על ההר והוא קבלה מן ההר. וכל זה עשה ה' לטובתן של ישראל, שאם קבלה משה מידו של הקצ"ה עצמו, לא היה נשאר שריד ופליט לשונאי ישראל כשיעברו ישראל על התורה ע"כ. (הוצא במכתב לרוד על שבעות סימן כט וסימן קמז).

משח קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע וכו' (אבות ח-א). ראיתי דבר פלא מה שכתב הגה"ק בעל סמיבת חבמים בסידורו בית רחל, וזה לשונו, משה קיבל תורה מסיני, לא אמר מפי גבורה אלא מסיני, מלמד שלא קיבל התורה מידו של הקצ"ה, אלא מהר סיני, לפי

שניות היו ציוס הכיפורים (רש"י שמות יח-יג), ואיך הכניס הלוחות מרשות הרבים לרשות היחיד. [וכעין זה הקשה בפנים יפות (פי' כי תשא לד-נט), שהרי הר סיני היה צרשות ה' לצדו, כדכתיב (שם יח-יג) והגבלת את העם סביב, שהיה מוגבל להשי"ת לצדו. וגם יש לומר שהיה ההר מתלקט עשרה צפחות מארבע אמות, והיה איסור להוריד הלוחות מן ההר מרשות השי"ת לרשות ישראל ע"ש]. אך הואיל וכל התורה תלוי בזה, הרי זה דוחה שבת כמו פקוח נפש, דדרשינן ושמרו בני ישראל את השבת (שם לא-טו), לעשות שבתות הרבה, שיתלל שבת אחת כדי שישמרו שבתות הרבה (יומא פה:), והכי נמי צהורדת הלוחות ציוס הכיפורים, כדי לשמור שבתות הרבה. וזהו שאומרים (בתפלת שחרית) ושני לוחות אבנים הוריד צידו, וכתוב בהם שמירת שבת, וכן כתוב צהורדתן ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת ע"כ.

ולפי מה שנתבאר דהלוחות היו נושאין את עצמן, אם כן ליכא בזה משום איסור הולאה, ועדיפי הרבה ממנה שאמרו (שבת זד.) דהמוציא אדם חי פטור משום דחי נושא את עצמו ע"ש. דשם על כל פנים גם המוציא מסייע להחי להנשא, מה שאין כן כאן דהארון נושא עוד את נושאיו, ושפיר יכול היה לירד ציוס הכיפורים עם הלוחות.

ובערתה יש לומר דכיון דהלוחות נושא את נושאיו, אין האדם יוכל לילך רק בצלון הלוחות, ולא היה משה תופס את הלוחות, אלא הלוחות היו תופשים את משה. וכאשר ראה ישראל עשו את העגל ועומדים עדיין צמרדס, לא רצו עוד הלוחות לזוז ממקומם, ולא תפשו

לומר דאיתא בגמרא (שבת פז.) שלשה דברים עשה משה מדעתו, שצר את הלוחות, והסכים הקב"ה עמו, שנאמר (שמות לד-א) אשר שצרת, יישר כחך שצרת ע"כ. ודקדקו המפרשים איך מלא לבו של משה ליקח הלוחות שהם מעשה אלקים ולשצרתם. ונראה דהכתוב אומר (דברים ט-טו) ואפן וארד מן ההר, וההר צוער באש, ושני לוחות הצרית על שתי ידי וגו', ואתפוש צשני הלוחות, ואשליכס מעל שתי ידי, ואשצרת לעיניכס. ויש להצין הלא ירד צשתי לוחות על ידיו, ולמה הוצרך לתפסם, והלא צידו הם.

ונראה דאיתא בגמרא (סוטה לה.) על מה שאמר הכתוב (יהושע ד-יח) ויהי בעלות הכהנים נושאי ארון צרית ה' מתוך הירדן, נתקו כפות רגלי הכהנים אל החרבה, וישונו מי הירדן למקומם וילכו כתמול שלשום על כל גדותיו. נמצא ארון ונושאיו וכהנים מנד אחד, וישראל מנד אחד, נשא ארון את נושאיו ועבר שנאמר (שם ד-יא) ויהי כאשר תס כל העם לעבור, ויעבור ארון ה' והכהנים לפני העם. ועל דבר זה נענש עוזא, שנאמר (דברי הימים א יג-ט) ויצאו עד גורן כידון וישלח עוזא את ידו לאחוז את הארון, אמר לו הקדוש צרוך הוא, עוזא, נושאיו נשא, עצמו לא כל שכן. ויחר אף ה' בעוזא ויכהו שם על השל וגו' (שמואל ב ו-ו) על עסקי שלו [שגגה שגג לאחוז צו] ע"כ. ואם כן מכל שכן שהלוחות צרית בעצמם לא הוצרך משה לישא אותם צידו, אלא הם ירדו מעצמם, ולא עוד אלא שהם נשאו גם את משה.

ובזה יש ליישב מה שהקשה בחתם סופר (סוף פי' יתרו קה:) הלא ירדת משה צלוחות

עוד את משה, אלא 'ואתפוש' בשני הלוחות, משה הוצרך לתפוש בהם, ואשליכם מעל שתי ידי ואשצרם. שמוזה שעמדו הלוחות לישה את משה, הכיר משה שאין צרכו הלוחות להמסר לישראל, ועל כן שצרם.

ובנראה שזהו כוונת הפרקי דרבי אליעזר (פרק מה) שכתב, לקח משה את הלוחות והיה יורד, והיו הכתובים סובלין את עצמן ואת משה עמהם, וכשראו את התופים ואת המחולות ואת העגל, צרחו הכתובים ופרחו הלוחות. [אלא שקיים שם באופן אחר, ונמצאו כדדים על ידי משה, ולא יכול משה לסבול את עצמו ולא את הלוחות והשליכו מידי ונשתצרו ע"ש. ועיין באור החיים הק' (שם ט-י)].

*

גם יש לומר שהיה עוד סימן למשה על שצירת הלוחות, כי הנה ה' לא מסר לו הלוחות בידו, אלא הניחה על ההר, שהוא בעצמו יקחנה משם. וציאורו יש לומר, כי אם ה' היה מוסר בידו הלוחות למשה ליתן אותם לישראל, הרי מעשה ה' נחמי, ולא היה יכול למשה למנוע עצמו מלקיים דבר ה' ולשצרם, ואז היו ישראל נידונים כנשואה, והיה מתקיים גזירת ה', שאמר הרף ממני ואשמידם ואמחה את שמם מתחת השמים (דברים ט-יד), על כן לא מסרם ה' בידו, אלא הניחם על הר סיני שמשה יכול אותם מעצמו. ומזה התצונן משה, למה עשה ה' כן שמשה קיבל תורה 'מסיני' ולא מיד ה', מפני שאז היה הנתניה נחמי, ורעה ה' שיקח אותם מעצמו, כדי שאם יעלה על דעתו לשצרם, תהא הרשות בידו.

*

והנה איתא בגמרא (מדרים לת.) אמר רבי יוסי צר חנינא לא ניתנה תורה אלא למשה ולזרעו שנאמר (שמות לד-כז) כתב לך, (שם לז-א) פסל לך, מה פסלתן שלך אף כתבן שלך, משה נהג בה טובת עין ונתנה לישראל, ועליו הכתוב אומר (משלי כז-ט) טוב עין הוא יצורך וגו'. מתיב רב חסדא (דברים ד-יד) ואותי צוה ה' בעת ההיא ללמד אתכם [אלמא דהשם צוהו ללמד את ישראל], אלא פלפולא בעלמא [נתן לו למשה והוא נהג בו טובת עין לישראל] ע"כ. ויש לבאר טעם הדבר למה לא נמסר מתחלה פלפולא של תורה לישראל, רק למשה ולזרעו, ומשה נהג טובת עין למסרה לישראל.

ובראה דאיתא בגמרא (בבא מציעא פה:) כי הווי מיינני רבי חנינא ורבי חייה, אמר ליה רבי חנינא לרבי חייה, בהדי דידי קא מייננית, חס ושלום אי משתכחא תורה מישראל, מהדרנא ליה מפלפולי ע"כ. הרי לנו כח פלפול התורה שמחזיר שכחת התורה. וכן אמרו (תמורה טו.) אלף ושבע מאות קלין וחמורין וגזירות שוות ודקדוקי סופרים, נשתכחו צימי אבלו של משה. אמר רבי אבהו אף על פי כן החזירן עתניאל בן קנו מתוך פלפולו ע"ש.

והנה אמרו (עירובין נד.) מאי דכתיב (שמות לז-טו) חרות על הלוחות [חרות משמע חקוק ואינו נמחק לעולם], אלמלי לא נשתצרו לוחות הראשונות לא נשתכחה תורה מישראל [על ידי הלוחות היתה תורה חקוקה לישראל מהשתכח מהן עולמית] ע"כ. על כן מתחלה לא הוצרכו ישראל לפלפולא, אף כיון ששיצב משה את הלוחות מדעתו, הרי גרם צוה שכחת התורה בישראל, על כן נהג טובת עין למסור

ראשו כתר, אז כתר זה אינו זיר עליו, אלא זרה הימנו, שאינו מתאים עם מהותו כלל, ועל זה אמר הכתוב (משלי יא-כג) נזם זהב צאף חזיר, כי התכשיט מעלה תן ויפוי רק על מי שהוא עצמו יפה, אבל כשנותנים הנזם על אף חזיר לא ייפה את פניו, כיון שכולו מלוכלך בצואה, ולא לבד שלא יעלה עליו חן, אלא גם ילכלך את הנזם. וכמו כן בהתורה הקדושה, כאשר האדם היא שלם במדותיו, והתנהגותו יפה ונעימה, אז התורה היא זיר לו, אבל אם זה חסר, מה חשיבות יש לנזם זהב על אדם מלוכלך.

ואירתא בגמרא (פסחים סח:) רב יוסף ציומא דעצרתא אמר עבדו לי עגלא תילתא, אמר חי לאו האי יומא דקא גריס כמה יוסף איכא בשוקא ע"כ. ושמעתי לבאר כי רב יוסף חלה ואיעקר ליה תלמודיה (גדריס מא.), ואם כן איך לו לשמוח בגדול מעלת תורתו, כי נשכח ממנו תלמודו. אך אמרו (ברכות ט:) הזהרו בזקן ששכח תלמודו מחמת אונסו. והיינו כי התורה מעדן את האדם הלומד, וזוכה על ידו לתקן מדותיו כראוי, ולהתנהג במדות תרומיות. וגם אם ישכח אחר כך תלמודו, מכל מקום המעלות במדותיו זה נעשה לו קנין בגופו, וזוהי ישראל כל ימי חייו. ולכן גם אחר ששכח תלמודו היה מעורר תמיד ציומא דעצרתא לעשות לו עגלא תילתא, דאי לאו האי יומא דקא גרס, שגרס לו התעלות במדותיו, הרי כהיום ששכח תלמודו כמה יוסף איכא בשוקא, שמנל תורתו איך לו מעלה יחירה עליהם, אבל צמה שהתורה גרס לו, צוה יוכל לשמוח לעולמי עד.

אך גם צימי נערותו שהיה גדול בתורה, היה אומר עבדו לי עגלא תילתא לשמחת

להם התיקון להחזיר להם לימודם ששכחו, ומסר להם פלפולא של תורה, שאי משתכחא מהם תורה יוכלו לחזור אותם צפלפולי.

*

אמנם עוד טעמא יש צמה שהניח ה' את הלוחות על ההר, ומשם יקחנו משה בעצמו, דאיתא בגמרא (יומא עג:) אמר רבי יוחנן שלשה זירים הן [נעשו בכלי הקודש], של מזבח [סימן] לכתר כהונה], ושל ארון [סימן] לכתר תורה], ושל שולחן [סימן] לכתר מלכות, שהשולחן הוא סימן לעושר מלכים]. של מזבח זכה אהרן ונטלו, של שלחן זכה דוד ונטלו, של ארון עדיין מונח הוא כל הרוצה ליקח יבא ויקח. שמא תאמר פחות הוא, תלמוד לומר (משלי ח-טו) צי מלכים ימלכו [וגדול הממליך מן המלך, והתורה אמרה מקרא זה]. רבי יוחנן רמי, כתיב (שמות כה-יא) זר וקרינן זיר, זכה [ללמוד לשמה ולקיימה] נעשית לו זיר, לא זכה זרה הימנו [משתכחת ממנו] ע"כ. וזה רצה ה' ללמד אותנו, שהניח התורה בקרן זויות, על ההר, וכל הרוצה ליטול יבוא ויטול, כל מי שמוכן להצדל מעניני עולם ולהתמסר עצמו כולו לתורה, יוכל לזכות בכתר התורה. ומה שהודיע לנו המשנה שמה קבל תורה 'מסיני' ולא מפי הגבורה, זהו חלק מהמוסר שרצה ללמד אותנו התנא במסכת זו, שמזה תצין כי התורה מונחת הפקר לכל, וצריך רק לכפוף עצמו וליטלה.

*

והנה מסכת זו אנו קורין בשם 'אבות', כי הנה התורה היא כתר על ראשו של מי שעוסק בתורה, שמפאר ומרומם אותו. אבל ההולך בצגדים קרועים כאחד הפחותים, ויש על

הוא, ונקודת הדברים מצוירים באלשיך שם, דהנה אמרו חז"ל (פנהדין ע:): דברי למואל מלך [שלמה המלך למואל, מעשיו וחכמתו להקדוש ברוך הוא, למואל שכנה הוא], משא אשר יסרתו אמו [פרשת תוכחה שהוכחתו אמו], אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי מלמד שכפאתו אמו על העמוד [להלקותו], ומפני שהיתה רואה שהוא צעל הנאה ומרצה בסעודתו היתה מוכיחתו], ואמרה לו, מה ברי ומה בר בטיני ומה בר נדרי, מה ברי, הכל יודעים שאציק ירא שמים הוה, עכשיו יאמרו אמו גרמה לו [להיות רשע, שהרי באציק לא יתלו החובה, והיינו מה ברי, למה תגרום לרנן אחרך שאתה בני ולא בן אציק] וכו'. ומה בר נדרי, כל נשים של בית אציק היו נודרות יהא לי בן הגון למלכות, ואני נדרתי ואמרתי יהא לי בן זריז וממולא בתורה והגון לנביאות וכו'. אמרה לו מה לך אלל מלכים ששותים יין ומשתכרים וכו', מי שכל רזי עולם גלויים לו ישתה יין וישתכר. אמר רבי יצחק מנין שחזר שלמה והודה לאמו, דכתיב (משלי ל-ב) כי צער אנכי מאיש ולא צינת אדם לי וכו' ע"כ.

והנה בגמרא שם לא מצויר מתי אמרה לו אמו תוכחה זו, אמנם במדרש (בפרשתנו י-ד, וצ"ק"ר י-ה) מצויר יותר, כל אותן שבע שנים שבנה שלמה בית המקדש לא שטה בהן יין, כיון שבנאו ונשא בתיה בת פרעה, אותו הלילה שטה יין, והיה שם שני בלומאות [שמחות], אחת שמחה לבנין בית המקדש ואחת שמחה לבת פרעה וכו'. והיה שלמה ישן עד ארבע שעות ביום, ומפתחות של בית המקדש נתונות תחת ראשו, והיו ישראל עצבים, שהיה יום חנוכה בית המקדש ולא היו יכולין לעשותו מפני שהיה ישן שלמה, והיו מתיראים להקיפו מפני אימת

התורה, ולא כיבד אותם באיזה פלפולא חריפתא לכבוד הרגל, ולומר להם אי לאו האי יומא כמה יוסף איכא בשוקא, והוא זכה לכתר התורה. אך רב יוסף רצה ללמד בזה, כי החשיבות של התורה אינו רק בזה שיכול ללמוד וזכה להשיג חכמת התורה. אלא מעלת בני תורה היא, כאשר מניחים על השלחן עגלל תילתא, איך יושבים לאכול ברעצנות או כבני תורה, ושם ניכר מעלת בן תורה, שאינו כמו שאר יוסף בשוקא ע"כ.

וזהו עבודת אבות לחנך את צניהם במדות טובות, ולהיות הם צעמם סמל ודוגמא לצניהם. כי לא כדורות הראשונות הם האחרונות. צימי קדם כאשר שלחו צניהם לישיבה ללמוד, חוץ ממה שנחעלה שם בתורה, התעלה גם במדות טובות, כי בדרך כלל כל ראש ישיבה או רב תופס ישיבה, היה מלא קדושה ומדות נשגבות, וכל זאת היה מסתובב תמיד לנגד עיני התלמידים. וכמו שראינו אלל אבותינו בדור הקדום, שהתנהגות וקדושת רבם היה לנגד עיניהם, ועשו רושם על כל ימי חייהם. לא כן כעת, חלק גדול מהמגידי שיעורים הם אצרכים, שאין בהם אלל תורה, הם מוכשרים להסביר דף גמרא, אבל תפלתם ואכילתם ודיבוריהם אינם לדוגמא להתלמידים. ועל כן מוטל חובה ביתר שאת על האבות להדריך צניהם על מדות טובות.

*

שלמה המלך אמר, צאינה וראינה צנות ציון במלך שלמה, צעטרה שעטרה לו אמו ציום חתונתו וציום שמחת לבו (שיר ג-א). ואיאת במדרש (שהש"ר שם) אמר רבי חנינא בר יצחק, חזרנו על כל המקרא כולה, ולא מציינו שעשתה בת שבע עטרה לשלמה צנה ע"כ. אך הענין

נענה, באותה שעה נהפכו פני כל שונאי דוד כשולי קדירה, וידעו כל העם וכל ישראל שמחל לו הקדוש ברוך הוא על אותו עון ע"כ.

וביון שמעשה זו של שלמה עם צת פרעה הייתה ציוס חנוכה המקדש, הרי אתמול ראה הוא עם כל ישראל גודל קדושת אביו דוד, שבהזכרת שמו נפתחו השערים להכניס את ארון הצבית אל המקדש. והזכיר לו אמו, תתבונן איזה אבא היה לך, הכל יודעין שאצריך היה ירא שמיים, כי הארון גילה זאת אתמול. ויש לומר דהארון מכונה בשם 'משא', דהרי הארון נושא את נושאי כנ"ל, וזהו 'משא' אשר יסרתו אמו, איך מתאים מה שאתה עושה עם דרכי אבך, עכשיו יאמרו צת שצב אמו היא גרמה לו.

ובתב האלשיך בלשון קדשו, ולמה עשתה כן להכניעו ציוס חתונתו וציוס שמחת לבו, וכדאי ציון לעיני הרואים. אך זה יורה כי גם שהוא יתברך צוה לעשות המקדש המעוז שהיה מתחנך אז, לא הצית הוא העיקר, כי אם השלמים אשר צם משרה הוא יתברך שכינתו. על כן לא שמה לבה אל בושמת ציוס שמחת החינוך, כי אמרה מה צלע לו יתברך צבית המקדש, אם השלם שביראל שהצית נכון עליו, הוא עיקר השראת שכינה, מיקל את ראשו. ואיך תשרה שכינה, והלא חס וחלילה נמצא הכל מתבטל ע"כ.

ותובחה זו שקיבל שלמה ציוס חתונתו, היא העטרה שנתנה לו אמו צת שצב, כי אין עטרה יותר מפוארה ממה שמוכיחין את הבן, ומדריכים אותו ללכת בדרך הישר. והרי שלמה לא היה עוד ילד אז, אלא כבר נתעלה להיות למלך על כל ישראל, ומכל מקום לא הסירה אמו את חיובה מעצמה לחנכו ולחכמו.

המלכות, הלכו והודיעו לבת שצב אמו, והלכה היא והקינתו והוכיחתו, הדא הוא דכתיב משא אשר יסרתו אמו וכו' ע"ש. ואז הוכיחתו אמו בצדדים קשים כמו שנתבאר לעיל.

[ובדי] שלא יהיה לפלא התנהגותו של שלמה המלך, לעשות הנישואין צבת פרעה צעת שחיך את צית ה', מבואר בספרים הקדושים כי שלמה נשא הרבה נשים נכריות, כי אז היתה סיהרא בשלימותה, ורצה להכניע כח כל האומות תחת יד ישראל. וכדי להכניע קליפת פרעה היה צריך לזה קדושת השראת השכינה צבית ה'. ולכן תיקף כאשר נגמר החינוך צבית ה', לא אחר גם יום אחד, ונשא צת פרעה, להכניע אותם תחת כנפי הקדושה].

והנה הכתוב אומר שם 'משא' אשר יסרתו אמו, ופירש במצודות שהמוסר אשר יסרתו אמו היה נחשב צעיניו כמשא של נבואה ודבר ה'. ונראה עוד, כי אמו אמרה לו, הכל יודעין שאצריך ירא שמיים היה, והכוונה היא דאיתא בגמרא (שבת ג.) מאי דכתיב (תהלים פו-ז) עשה עמי אות לטובה ויראו שונאי ויבושו, אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא, רצונו של עולם מחול לי על אותו עון, [דבת שצב], אמר לו מחול לך, אמר לו עשה עמי אות בחיי, אמר לו בחייך איני מודיע בחיי שלמה צנך אני מודיע. כשצנה שלמה את צית המקדש, ביקש להכניס ארון לצית קדשי הקדשים, דבקו שערים זה צוה, אמר שלמה עשרים וארבעה רגנות ולא נענה, פתח ואמר (שם כד-ז) שאו שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד וכו', ולא נענה, כיון שאמר ה' אלקים אל תשצ פני משיתך זכרה לחסדי דוד עבדך (דברי הימים ז ו-מג) מיד

הנחמדים מזהב ומפז רב, ומתוקים מדבש ונופת
 לופים. וכתיב (משלי ג-טו) יקרה היא מפנינים,
 וכל חפצך לא ישוו צה. על כן אמר בשבחה,
 שעסק מכרה בסחורה, לא הייתה בזהב ופז, אלא
 בתורה, שחשיבותה ויקרותה היא רחוקה יותר
 מפנינים, וציה היה כל מכרה.

ולא עוד אלא מי שחזר כל ימיו על הצלי
 עולם הזה, להשיג עושר מפז ופנינים,
 הרי זה רק חיי שעה, כי יבוא יום שנאמר
 צו ועזבו לאחרים חילם, ולא צמותו יקח הכל
 (תהלים מט-יח), ואין מלוין לו לאדם לא כסף ולא
 זהב ולא אצנים טובות ומרגליות, אלא תורה
 ומעשים טובים בלבד (אבות ו-י). והרי צעינינו
 ראינו בשבועות האחרונות איך כמה עשירים
 אדירים עזבו הכל כאן, כמעט מיום ליום, ולא
 מצאו למעלה מכל הונם רק מה שפיזרו ללדקה
 להגדיל תורה ולהאדירה. ועל כן אמר בשבחה,
 'רחוק מפנינים מכרה', מסחרה בכל ימי חייה
 היה, מה שמוכל ליהנות ממנה גם כאשר תעמוד
 רחוק מהפנינים, אשר שם רק מי שטרח בערב
 שבת יאכל בשבת.

*

וזה מוסר השכל, שהאצות צריכין להדריך את
 צניהם גם אחר חתונתם, וצודאי שיהא
 באופן שלא יתערבו צמעשיהם, שיפריע השלום
 בית. ובפרט צומנינו אלה שירדה מנצ הדור
 פלאים, והטומאה שוטפת בחולות, כאשר רואים
 ההורים אללם סמארטפאון צלי שיהיה עליו חותם
 שהוא כשר עם פילטער מעולה, צריכין להוכיח
 ולעורר על זה, ולא להעלים עין.

ובזמן שמגיע עת חתונתם, מצוי שהחתן
 והכלה נכנסים לחנות תיכף צימי השבע

ושלמה המלך הצין להעריך את העטרה הזאת
 שהלבישה אותה אמו, כי זהו הדורן דרשה היותר
 יפה שהיה יכול לקבל מאמו ציום חתונתו. ואם כי
 היה יכול להצטדק, שהרי דרכן של מלכים שהם
 ישנים עד שלש שעות, ומשמחת חתונתו נתאחר
 רק בשעה אחת, אף על פי כן קיבל תוכחתו
 של אמו. [אשר לא כן הם דורות האחרונות, אם
 היו מוכיחין את החתן על שאיחר לקום אחר
 חתונתו, היה משיב כבר שמעתי די צימי בחרותי,
 אני כבר איש לעצמי, הניחו לי]. ועל כן אמר,
 צאינה וראינה צנות ציון צמלך שלמה, בעטרה
 שעטרה לו אמו, המוסר והתוכחה שעיטר אותה,
 ציום חתונתו, וציום שמחת לבו, יום חנוכה הצית
 המקדש (תענית כו:).

*

ושלמה המלך לא העלים פרשה זו האיך
 הוכיחתו אמו, וקבע לה פרק בצפר
 משלי, והעלה בצחוצים המשא אשר יסרתו אמו,
 ולא עוד אלא שקיים עלה, אשת חיל מי ימצא,
 ורחוק מפנינים מכרה וגו', התחיל לשבח גדול
 חשיבות אמו שהיתה אשת חיל, וקיים עלה, קמו
 צניה ויאשרוה צעלה ויהללה, צנה שלמה המלך
 משבח אותה איך גדלה צנים, וגם צעלה דוד
 המלך מהלל אותה, איך חנכה את צניו.

ואמר ורחוק מפנינים מכרה, ופירש במצודות,
 אם היו רוצים למכרה אז שויה רחוק
 משל שיווי פנינים, כי היא שוותה יותר, והוא
 ענין מליצה ע"כ. ויש לומר עוד, כי זהב ופז
 ופנינים הם הדברים היקרים ציותר שיש צעולם,
 וצני אדם חפצים ומשתוקקים להשיגה. אמנם
 יש דבר שהיא חציבה ויקר יותר, והיא דרכי
 התורה ועבודת קונו, וכמו שנאמר (תהלים יט-יא)

הגמרא, ומצוי ציד כל אחד גמרות המבארים הדק היטב כל חמירא בדברי הש"ס, וכל אחד יוכל למצוא שם ביאורי הגמרות להצין כל הסוגיא, ואין צריכין לחזור ולצקש רב ומורה שיאיר עיניו בדברי הגמרא, וכאשר מנצלים הזמן יכולין בזמן הקיץ להתעלות ולהשלים עצמו.

ובי שצריך סעד לתמכו בלימודו, יכין לעצמו על ימי הקיץ טעיפס וסי די ממגדי שיעור מפורסמים, שיש להשיגם על כל מקצועות שבתורה. וגם להצין לעצמו ספרי תולדות של גאונים ודאיקים, אשר מכולם יכולים לקבל הדרכה להתעלות בתורה ויראה ומדות טובות, אשר בזמנים שלא יוכל לעסוק בעיון, ינצל הזמן לזה.

צרכות לקנות להם טלפון חדש, ולפעמים החתן חושב הלא כבר יאל מהשיצה ומותר לו כבר לקנות סמארטפאון. וכן הנשים דעתן קלות להתפתות בזה מצעלי החנות וכו', ומוטלת אחריות על ההורים לקנות להם טלפון כשר לעת חתונתם, וישלמו מכיסם לשנה ושנתיים, וכה יתחילו בניהם לבנות בית של קדושה, אשר זהו הירושה האמיתית שנשאר לעולמים, כאשר מגדלים בנים ובני בנים שמתנהגים על דרכי התורה והיראה.

גם יש לעורר על ימי הקיץ הבאים, לנצל ימי החופש להקדישם לתורה, ולהצין לעצמו סדר, שיוכל לקיים מסכתא או מקצוע אחת בתורה, אשר כהיום בקל יכולין להצין דברי

במעודה שלישית פרשת נשא תשע"ו לפ"ק - בארא פארק

יום אחד מדעתו, מאי דריש, היום ומחר, היום כמחר, מה למחר לילו עמו אף היום לילו עמו, ולילה דהאידינא נפקא ליה, שמע מינה תרי יומי לבר מהאידינא ע"כ. והענין הוא, כי משה רצה להורות לבני ישראל, כי צלי קדושת הלילה קשה להתקדש ביום לחוד. ועל דרך שפירש בעל יערות דבש הכתוב (נחמיה ד-טו) והיו לנו הלילה משמר והיום מלאכה, דרוז מצות עשין זמן קיומן הם ביום, והלילה הוא למשמר מאיסקורי לא תעשה, ועל כן הלילה היו לנו משמר מהחטא, והיום מלאכה, לקיום מצות התורה ע"כ. ולכן כאשר מקדש אשה, אומר לה שהקידושין יהיו בקדושה 'כדת משה וישראל', כמו שאמר משה

בה תצרכו את בני ישראל אמור להם, יצרכך ה' וישמרך וגו' (ו-כג). במדרש (ב"ר מג-ה) מהיכן זכו ישראל לצרכת כהנים, ממתן תורה, שנאמר (שמות יט-ג) כה תאמר לבית יעקב ע"כ. ונראה בהקדם לבאר מה שאומר החתן להכלה בשעת הקידושין, הרי את מקודשת לי בטבעת זו כדת משה וישראל. ומקורו בתוספות (כתובות ג. ד"ה אדעתא), דהוא מטעם דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש ע"ש.

ונראה דהנה צמתן תורה אמר ה' למשה, לך אל העם וקדשתם היום ומחר (שמות יט-י), ובגמרא (שבת פז.) דהוסיף משה

לישראל בנתינת דת התורה, שהוסיף יום אחד מדעתו, להורות שבלי קדושת הלילה אין כאן קדושת יום.

אמנם ביד דוד (פ' תשא) כתב עוד טעם על מה שהוסיף יום אחד מדעתו, דאיתא בבתבי האר"י (ספר הליקושים פ' מקץ, ופ' שמות) כי שיעבוד מצרים באה עבור חטא מכירת יוסף, וכמאמרם (שבת י'): בשביל משקל שני סלעים מילת שנתן יעקב ליוסף יותר משאר בניו נתקנאו בו אחיו, ונתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים ע"ש. וזכל חטא נעשה פגם בשמות הק' למעלה, שמחלישין כח פמליא של מעלה. וחשב משה כי פגם עשרת השבטים היה בשם הוי"ה ז"ה, ואם כן צריכין להיות במצרים י' פעמים כ"ו שעולה ר"ס שנה. וזהו וירא ה' כי 'סר' לראות (שמות ג-ד), רומז על ר"ס שנה, ואם כן עדיין לא הגיע זמן גאולתם. ואמר לו ה', אהיה אשר אהיה וגו', שלחני אליכם (שם ג-ד), שהפגם היתה בשם אהי"ה, ויו"ד פעמים כ"א עולה ר"י, ושפיר בא זמן גאולתם ע"כ.

אמנם כיון שהפגם היה גם בשם הוי"ה, ונחסר מהגלות נו"ן שנה, על כן הוסיף משה יום אחד שיהיו נו"ן יום עד שקבלו התורה. והוא כי מצינו בגמרא (חגיגה ה'): כל העוסק בתורה אפילו יום אחד בשנה, מעלה עליו הכתוב כאילו עסק כל השנה כולה ע"כ, הרי לנו כי ה' מחשיב פעמים יום לשנה, ונחשבנו הנו"ן ימים אלו להשלים מה שחסרו הנו"ן שנים במצרים, ואז נעשו חירות ממלכות, על דרך (שמות לז-טו) חרות על הלוחות ע"ש.

ועל זה נאמר (שם יג-יח) וחמשים עלו בני ישראל מארץ מצרים, כי חמשים יום אחר

יניאחם נשלם התיקון שהוצרכו לתקן במצרים. ועל כן בתחלת נתינת התורה לישראל אמר ה', אנכי הוי"ה אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים (שם כ-ג), שכעת נשלם תיקון של החטא שגרם פגם בהשם הוי"ה ז"ה, ואנכי הוי"ה אלוקיך, אשר הוצאתיך מארץ מצרים, כי בנו"ן ימים אלו עד קבלת התורה, נשלם זמן השיעבוד של מצרים שהוצרכו עדיין להשלים.

והנה צרכת כהנים הוא משם הוי"ה כמו שנאמר יצרכך הוי"ה וגו', ועד שלא נשלם תיקון הפגם שפגמו בהשם הוי"ה במכירת יוסף, לא יתכן שתחול עליהם צרכת משם זה. ואי משום שתיקנו זאת בשיעבוד מצרים, הרי חסר היה להם נו"ן שנה מהתיקון, ואם כן מהיכן זכו ישראל לצרכת כהנים. אמנם ציוס מתן תורה נשלמו הנו"ן ימים, ובתורה מצינו שמחשיב ה' לפעמים יום לשנה, על כן שפיר זכו משם לצרכת כהנים. וצמתן תורה כתיב 'כה' תאמר, ובצרכת כהנים כתיב 'כה' תצרכו, אשר ציחד הם עולים מספר נו"ן, שעל ידי זה נתקן הפגם שלהם בשם הוי"ה, וראויים הם להתצרך.

*

ואמר הכתוב יצרכך ה' וישמרך, וצילקוט (רמז תשי) יצרכך ה' צנכסים, וישמרך מיצר הרע ע"כ. עוד אמרו במדרש, יצרכך ה' בתלמוד (הוצא בדמשק אליעזר). ונראה דצרכות אלו תלויים זה בזה, דאיתא בגמרא (קידושין ל'): ושמתם את דברי אלה (דברים יא-יח), סם תם, אמר הקב"ה לישראל, בני, צראתי יצר הרע וצראתי לו תורה תצלין, ואם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרים צידו, שנאמר (צראשית ד-ז), הלא אם תטיב [לקח טוב] שאת [מתנשא על יצרך], ואם

כוכבים הוה, וכתיב (יחזקאל יד-ה) למען תפוש את בית ישראל בלבס, איהו נמי הכי קאמר, אי סלקא דעתך שכו מנזוה צהאי עלמא, אמאי לא אגין מנזוה עליה כי היכי דלא לייתי לידי הרהור עבירה ע"כ.

הרי לנו דהמנזוה שהקצ"ה משלם עליה שכו צהאי עלמא, אז חלק מהשכו היא, שאינו צא אפילו לידי הרהור עבירה, ומכל שכן שמגין שלא יצוא לידי מעשה עבירה. וכיון שעל לימוד התורה נותן לנו ה' שכרו גם צהאי עלמא, אם כן המנזוה מגין גם כן שלא לייתי אף לידי הרהור עבירה, ושפיר אמר ה', צראתי יצר הרע צראתי לו תורה תצלין, ואם אתם עוסקים צתורה אין אתם נמסרים צידו.

*

ובזה נראה לצאר מה דאיתא צמשנה (אבות א-ג) אל תהיו כעצדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס וכו', ויהי מורא שמים עליכם. וכמו צ באגרא דפרקא (אות משה) לצאר הסמיכות, על פי מה דאמרו (ברכות כח.) רבי זירא כד הוה חליש מגירסא הוה יתיב אפתחא דבי מדרשא, אמר כד נפקי רבנן איקום מקמייהו ואקבל אגרא', כל הרואה משתומם וכי סלקא דעתך שעשה רבי זירא המנזוה כדי לקבל שכו, שאמר 'ואקבל אגרא'. אך הנה צמנזוה זו נאמר צתורה (ויקרא יט-לב) מפני שיצה תקום והדרת פני זקן ויראת מאלקיך וכו', ואמרו בבוחר (ח"ג קלב.) מאן חמי תיקונא דדיקנא עלאה יקירא דלא איכסף מניה, נראה דסצירא ליה דהאי ויראת מאלקיך הוה הצטחה, כשתקיים המנזוה הזאת, והיה זה שכרך ויראת מאלקיך, יגיע לך היראה. אם כן לפי זה צזאת המנזוה מותר

אין אתם עוסקין צתורה אתם נמסרים צידו, שנאמר לפתח חטאת רוצן. ולא עוד אלא שכל משאו ומתנו צך [של יצר הרע צאדם להחטיאו] שנאמר ואלריך תשוקתו. ואם אתה רוצה אתה מושל צו [עסוק צתורה ואתה מושל צו] שנאמר ואתה תמשל צו ע"כ.

ולבן אמר יצרכך ה' צתלמוד, וצוה ישמרך גם מהיצר הרע. וכיון שיזכה להתצרך צתלמוד, הרי צתורה כתיב (משלי ג-טו) אורך ימים צימינה וצשמאלה עושר וכבוד. וכן נאמר (ויקרא כו-ג) אם צחוקתי תלכו וגו', שתהיו עמלים צתורה, ונתתי גשמיכם צעתם וגו', וממילא יצרכך ה' גם צנכסים.

*

והנה מה שאמרו, צראתי יצר הרע צראתי לו תורה תצלין, חוץ מהכוונה הפשוטה שקדושת התורה מגינה על האדם שלא יכשל צחטא, יש צוה עוד כוונה, דאיתא צגמרא (קידושין לט:) רבי יעקב אומר אין לך כל מנזוה ומנזוה שכתובה צתורה שמתן שכרה צצדה, שאין חתיית המתים תלויה צה, צצייצוד אז ואם כתיב (דברים ה-טו) למען יאריכון ימיך ולמען ייטב לך, צשילוח הקן כתיב (שם צב-ו) למען ייטב לך והארכת ימים, הרי שאמר לו אציו עלה לצירה והצא לי גזלות, ועלה לצירה ושלח את האם ונטל את הצנים, וצחזירתו נפל ומת, היכן טובת ימיו של זה והיכן אריכות ימיו של זה, אלא למען ייטב לך לעולם שכולו טוב, ולמען יאריכון ימיך לעולם שכולו ארוך. ודלמא לאו הכי הוה, רבי יעקב מעשה חזא. ודלמא מהרהר צעצירה הוה, מחשבה רעה אין הקדוש צרוך הוה מצרפה למעשה. ודלמא מהרהר צעצודת

לעשותה על מנת לקבל פרס, היינו היראה. וזה שאמר התנא אל תהיו כעצדים וכו', ויהי מורא שמים עליכם, היינו שהמזוה אשר שכרה מורא שמים, זה מוטל עליכם לעשותה דוקא על מנת לקבל פרס ע"כ [ועיין לעיל דף א'].

ויש לומר עוד, דהנה במילי דאבות פירש הלשון לקבל 'פרס', שהוא כינוי לשכר העולם הזה, שהוא חלק מועט משכר העולם הבא, ואין לעבוד את ה' עבור שכר עולם הזה ע"ש. ונראה דהגם דשכר מזוה צהאי עלמא ליכא, מכל מקום יש מצות שיש שכר מזוה גם

צהאי עלמא כידוע, דוגמת תלמוד תורה כנ"ל, ומצות נדקה דכתיב ציה עשר תעשר (דברים יד-כג), עשר צשציל שתתעשר (שבת קיט.). וקא משמע לן דאין לצחור לקיים דייקא מצות כאלו שיש שכר בעמלם גם בעולם הזה, דהוי כעובד על מנת לקבל פרס. אמנם אם הסיצה שצוחר צקיום מצות כאלו הוא צשציל דשכר זה מגין עליה כי היכי דלא לימי לידי הרהור עצירה, אדרצה עדיפא לצחור צהס, כדי להנצל מהחטא. ועל כן סיים 'ויהי מורא שמים עליכם', ועבור סיצה זו מותר לעשות המזוה כדי לקבל שכר צהאי עלמא.

בלימוד פרקי אבות פרשת נשא תשע"ז לפ"ק

ירושה הון עצום צמקום רחוק צקצה העולם, לא ימעט צעיניו שום טירחה, וצלצד שיגיע שם להשיגו. ואם יאמר שקשה לו להטריח, מפני שלא יוכל לאכול ולנוח כראוי צהדרך, לשטוה יחשב.

*

ובם מייבין זאת לפרקי אבות, שהמשנה מתחלת משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע וכו' (א-ה). ונראה לקשר הדברים, ומתחלה נקדים דיס להצין אומרו שמשא קיבל התורה 'מסיני', ולא אמר שקיבל אותה מה', ולכן פירש הרע"ב מסיני, ממי שנגלה צסיני. ואכתי תקשה מה נפקא מינה כעת לענינינו שמקום קבלתה היתה צסיני, ועל כרחק שיש צזה הוראת לימוד הנוגע לקבלת התורה.

ונראה דהכתוב אומר, אתם ראיכם כי מן השמים דצרתו עמכם (שמות כ-ט),

במשנה (סנהדרין ג.) כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא וכו'. הרמב"ם (צפירוש המשניות) פירש דקאי על הגן עדן, שהנשמה מסתלקת אליו מיד אחר פטירת האדם, ואין צו לגוף חלק כלל. והרע"ב פירש, דהוא העולם הבא אחר תחיית המתים, שעתידיים המתים לחיות ולעמוד צגופס וצנפסם חיים נצחיים כחמה וכלצנה וכו' ע"ש.

ובמקדימין משנה זו קודם לימוד פרקי אבות, כי צאמת עול התורה ומצותיה קשה עם הרצה נסיונות, אצל מי שכנגד עינו תמיד השכר הנצחי שזוכה אחר זה לחיי העולם הבא, אשר יפה צה שעה אחת קורת רוח מכל חיי העולם הזה, ויזכה לחיים נצחיים צתחיית המתים, הוא לא יציט על כל הקישויים וירדוף להשיג התכלית. דוגמת מי שנתצצר שמוכן לו

בעיללאין ולא בתתאין. ובזוהר הק' (ח"ג רכה).
 איהו תפיס צכולא ולית מאן דתפיס ציה וכו',
 איהו סוצב כל עלמין וכו', איהו ממלא כל עלמין
 וכו' ע"ש. וכמו שציאר בלקובי אמרים (פרק נא)
 דאין סוף צרוך הוא ממלא כל עלמין להחיותם
 וכו', וכל כך עצמו וגברו הלבושים אשר אין
 סוף צ"ה מלביש ומסתיר צהם האור והחיות, עד
 אשר צרא צו עולם הזה החומרי והגשמי ממש,
 ומהווה ומחייהו בחיות ואור אשר ממשיך ומאיר
 לו, אור המלוכש ומכוסה ומוסתר צתוך הלבושים
 הרבים והעצומים, המעלימים ומסתירים האור
 והחיות עד שאין נראה וגלה שום אור וחיות,
 רק דברים חומריים וגשמיים ונראים מתים, אך
 צתוכס יש אור וחיות המהוה אותם מאין ליש
 תמיד שלא יחזרו להיות אין ואפס כשהיו, ואור
 זה הוא מאין סוף צ"ה רק שנתלבש צלבושים
 רבים וכו' ע"ש.

וידועים דברי מרן הבעל שם טוב זי"ע
 על הפסוק (תהלים קט-פט) לעולם ה'
 דברך נצב צשמים, שכת אלקי צדיצורו שאמר
 יהי רקיע צתוך המים, הן נצבות ועומדות
 לעולם צתוך רקיע השמים, ומלוצשות צתוך כל
 הרקיעים לעולם להחיותם. כי אילו היה כוחו
 מסתלקת כרגע ח"ו, היו כל השמים כאין ואפס
 ממש (תניא שער היחוד והאמונה). וכתב בבאר
 מים חיים (פ' צראשית) כי אומן צשר ודס
 העושה כלי, אחר שנגמרה עשייתו אינה צריכה
 להאומן, כי הוא עשה הכלי יש מיש, רק שינה
 צורתו. לא כן צאומנתו ית"ש, כי הוא צרא
 כל העולם יש מאין, נמצא אס יסתלק חלילה
 כוחו גם על רגע כמימריה, היו כל העולמות
 כמו שהיו קודם צריאתן והיו לאפס ואין ממש
 ע"ש בצארכה. ושמעתי פעם להסציר צמשל, כי

וצרש"י וכתוב אחד אומר, וירד ה' על הר
 סיני (שס יט-כ) וכו', הרכין שמים ושמי השמים
 והציען על ההר. וכן הוא אומר (תהלים יח-י) ויט
 שמים וירד (מכילתא) ע"כ. ולכאורה יש להצין מהו
 הענין צזה שלגתינת התורה הוריד ה' את השמים
 למטה על הארץ, וכה נתן לנו את התורה.

ולחםביר הקושיא ציתר שאת, דאיתא צמדרש
 (שמו"ר ה-ט) כשנתן הקצ"ה את
 התורה צסיני, הראה צקולו לישראל פלאי
 פלאים, כיצד, היה הקצ"ה מדצר והקול יוצא
 ומחזיר צכל העולם, ישראל שומעין את הקול
 צא עליהם מן הדרום, והיו רצים לדרום לקבל
 את הקול, ומדרום נהפך להם לצפון והיו רצים
 לצפון, ומצפון נהפך למזרח והיו רצים למזרח,
 וממזרח נהפך להם למערב והיו רצים למערב,
 ומן המערב נהפך להן מן השמים והיו תולין
 עיניהן לשמים, והיה נהפך צארץ והיו מציעין
 לארץ וכו'. והיו ישראל אומרים זה לזה (איוב
 כה-יב) והחכמה מאין תמצא וכו'. ואומר (שמות
 כ-טו) וכל העם רואים את הקולות, הקול אין
 כתבי כאן אלא הקולות ע"כ. וצרש"י פירש אנכי
 ה' אלקיך (כ-צ), לפי שהיו שומעין קולות הרצה
 שנאמר את הקולות, קולות צאין מארצע רוחות
 ומן השמים ומן הארץ, אל תאמרו רשויות הרצה
 הן, על כן אמר אנכי ה' אלקיך ע"כ. ואס כן
 צלאו הכי שמעו ישראל את הקול מדצר אליהם
 גם מן השמים, ולמה הוצרך להרכין שמי השמים
 והשמים על ההר למטה.

ובעצם הדברים שהקול היה נשמע מכל מקום
 שיש צעולם, נראה הציאור צזה, כי
 הכתוב (ישעיה ו-א) אומר, מלא כל הארץ כבודו.
 וצתיקונים (תיקון נו) דלית אתר פנוי מיניה לא

הזורק כדור באויר, אז עד שיהא בו כח הזורק יוכל להתמהמה בהאויר, אבל כאשר נפסק הכח, הכדור נופל להארץ, כיון שזהו נגד הטבע שדבר גוש יעמוד באויר מעצמו. וכמו כן העולם, אשר תולה ארץ על בלימה, רק כח דיבור ה' מהוה אותה שיש בה קיום.

ובעתה אדם שהוא מוגבל, כאשר מדבר נשמע קולו מאותו רוח שהוא עומד, אבל כאשר ה' אומר אנכי, הרי אנכי זה ממלא כל עלמין וסוצב כל עלמין, ועל כרחק שהוא יוצא מארבע רוחות העולם ומן השמים ומן הארץ. [והראוני שוב כזה בספ"ק מאור עינים (בסוף הליקוטים), ובזרע קודש (לשבעות מא:)] – ומעתה נחזור לעניינינו, כיון שהקול בלאו הכי היה נשמע מכל פינה שבעולם, אם כן לאיזה צורך ירד ה' על הר סיני, והרכין עליה גם השמים ושמי השמים.

ונראה דאיתא בגמרא (סגיגה טו:) אמר רבי יוחנן מאי דכתיב (מלאכי ב-ו) כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו, כי מלאך ה' נבאו-ת הוא, אם דומה הרב למלאך ה' נבאו-ת יבקשו תורה מפיהו, ואם לאו אל יבקשו תורה מפיהו ע"כ. וביאר המבנה (בהקדמה מג) דהא דדימה אותו למלאך, ענינו דכתיב (זכריה ג-ו) ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה, כי האדם נקרא 'מהלך', על ידי עסקו בתורה הוא מתעלה בכל יום ממדריגה למדריגה, כדכתיב יום ליום יציע אומר וגו'. והמלאכים נקראים 'עומדים' שעומדים במדריגה אחת כשעה שנבראו וכו'. וכוונת רבי יוחנן, שהרב בשעה שמלמד לתלמידיו, ישים כל מגמת פניו להעלות את תלמידיו ולהסבירם בפנים יפות, ולא יחשוב

באותה שעה תועלת עליות עצמו, כי חשבו עליות עצמו הוא מניעת עליות תלמידיו, וצריך להיות באותה שעה כמלאך הנקרא עומד. ולא יחשוב הרב כי בזה יתמעט חכמתו, על זה נאמר (משלי לא-יא) בטח בה לב בעלה ושלל לא יחסר. כפירוש רש"י (במדבר יא-יז) ואכלתי מן הרוח אשר עליך ושמתי עליהם, למה משה דומה באותו שעה, לנר שמונח על גבי מנורה והכל מדליקין הימנו, ואין אורו חסר כלום ע"כ.

ובפנים יפות (ריש פ' וירא) הוסיף לבאר בזה, מה שאמרו (שבת קכו.) גדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת פני שכניה דכתיב (בראשית יח-ג) ויאמר אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבור מעל עזדך [והניחו והלך לקבל האורחים] ע"ש. והכוונה כי אצרהם עמד באותה שעה במדריגה רמה של קבלת פני השכניה, והיה יכול להמשיך ולהתעלות למדריגות עליונות, אף על פי כן היתה חביבה עליו להכניס אורחים ולהעלותם, אף שעל ידי זה נמנע ממנו להתעלות בעצמו. והיינו דכתיב (שם יח-ח) והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו, שכל זמן שהיה מתעסק עם אורחיו, והיה צריך לקרצם ולהעלותם, היה במדריגת 'עומד', שהיה צריך לעמוד מלהתעלות ע"ש. (ועיין עוד בפנים יפות פ' תשא לג-כ).

ודבר זה לימד אותנו ה' בעת שנתן תורתו לישראל, שהוריד עצמו עם השמים למטה לארץ, להורות לבני ישראל, כי מי שרואה ללמד ולהשפיע על אחרים, צריך להוריד עצמו ממעלתו הגבוה, ולא יסתכל אז על עליית עצמו, אלא יוריד עצמו עד למטה לפי ערך התלמידים הנשפעים ממנו, ורק אז יוכל להצליח למקור תורתו לאחרים. ועל כן הטא ה' את

להסביר הדברים פעם אחר פעם, גם כאשר לא יגיע לעצמו תועלת מזה. וכמו כן שני חברים הלומדים ביחד, יוותר כל אחד משלימותו כדי להעלות את חבירו. כאשר כן הורה לנו ה' כביכול צנתינת התורה בסיני, וממנה למד משה כאשר מסרה ליהושע.

*

והנה עוד לימוד יכולים לנו ללמוד מהר סיני, דאיתא בגמרא (שבת פח.) ויתלצו בתחתית ההר (שמות יט-יז), אמר רב אבדימי בר חמא בר חסא מלמד שכפה הקדוש ברוך הוא עליהם את ההר כגיגית, ואמר להם, אם אתם מקבלים התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם ע"כ. ולכאורה יש להבין, הרי דרשו חז"ל (עבודה זרה ג.) יום השישי (בראשית א-לא), מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר, אם ישראל מקבלין את התורה מוטב, ואם לאו אני מחזיר אתכם לתוהו ובוהו ע"כ. אם כן בלי כפיית הר יאמר להם ה' שיש תנאי בהצריאה, ואם לא רוצים לקבל, הכל יחזור לתוהו ובוהו, ולא רק הם, ולמה הוצרך לכפות עליהם ההר.

ובראה על פי מה שפירש בקדושת לוי (בקדושה ראשונה לפורים) אלו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה דיינו (הגדה של פסח). ולכאורה מהו המעלה של הקירבה לפני הר סיני בלי נתינת התורה. אך נודע מה שאמרו חז"ל (שבת קמו.) שבמעמד הר סיני פסקה זוהמתן, כלומר שבהכנת מתן תורה, דהיינו בהגבלות העם סביב וצפרישתן שלשה ימים מנשותיהן אשר היו דומין למלאכים, ובקרבנות של נערי בני ישראל, נזדכך החומר שלהם והשיגו התורה עד שלא ניתנה. ולכן אמרו 'במעמד הר סיני'

השמים למטה וירד על הר סיני, ובאופן זה נתן תורתו לישראל.

והנה משה רבינו קיבל מה' כל התורה כולה, גם מה שכל תלמיד ותיק עמיד לחדש, ואם כן אין לשער גודל מדריגתו בתורה ועבודה ודביקות בה', והוצרך כעת להיות מלמד דרדקי, למסור התורה כולה לישראל, ולהתחיל מפסקי חומש כפשוטו, ושוב להסביר בתורה שבעל פה, אשר אין זה לפי גודל ערכו של משה, גאון הגאונים ישב ללמוד עם קטנים שאין להם עדיין השגה בתורה. אבל משה היה דומה למלאך ה', שבעת שלימד עם ישראל נעשה כעומד. ועל כן צדק קראו הכתוב 'איש האלקים' (דברים לג-א), וכן קראו בשם 'מלאך' כדכתיב (במדבר כ-טז) וישלח מלאך ויזיחנו ממצרים, וברש"י זה משה ע"כ. כי כדי ללמד תורה לאחרים הוצרך להיות עומד, ולא הולך ממדריגה למדריגה.

וזהו שהשיענו המשנה, שמה שקיבל משה את התורה מפי ה', והוריד עצמו למסרה ליהושע, ויהושע לזקנים, מדה זו קיבל 'מסיני', שגם ה' התנהג ככה שהוריד עצמו לסיני, והוא כדי ללמד ולהורות לכל דור, שכאשר רוצים למסור מתורתו לאחרים, יש להוריד עצמו ממעלתו, ומשה קיבל תורה והוראה 'מסיני', שהוריד ה' עליו השמים למטה, וככה נתן לנו תורתו.

ובזה טמון מוסר השכל, כי מוטל על האדם לוותר על שלימותו, כדי להכניס אחרים תחת כנפי השכינה. האב שמוטל עליו חינוך בניו, יש לו לנטל מהתעלותו שיוכל להתעלות כאשר ילמוד בעצמו, ויטול לעצמו פנאי ללמוד עם בניו הקטנים, אף על פי שהוא אז צנתינת עומד. ועל דרך זה הרב יש לו להוריד עצמו

ללוות אותן, והם מוכנים לעשות תיכף עוד קודם הציוי, אלא כדי שיהיו מצויין ועושין הם ממתינין עד שינטוו, והם מוכנין ועומדין להיות עושי דברו תיכף, ושזו לשמוע בקול דברו. ולמדריגה זו זכו ישראל בקרבנם לפני הר סיני, שהשיגו כל התורה קודם שניתנה, ואמרו תיכף כל אשר דבר ה' 'נעשה', שהם יודעים כבר תוכן התורה ומוכנים לעשות, ואף על פי כן 'נשמע' להיות מצויים ועושים.

*

והטעם שגדול המצווה ועושה יותר ממי שאינו מצווה, יש לומר, כי ההכנעה והציטול לאחרים קשה מאד להאדם, שמחשיב את עצמו בטבעו ולא יכופו אותו מה לעשות. ועל כן קל לו יותר לקיים כל התורה בלי שיצוו אותו, כי אז עושה מדעתו, מלהיות מצווה ועושה, שנריך להכניע עצמו לדעת אחרים.

ויסופר על הנאון בעל אור שמח זצ"ל שהיה לו משמש נאמן, ופעם הורה לעשות דבר, והמשמש חלק על דעתו. ונענה האור שמח 'מעולם לא שמעתם בקולי'. והשיב לו, מדוע אומר לו כן, הלא תמיד מקיים דברי הרב. וענה לו אכן כך הוא, אבל פעם זו מורה שתמיד עשית כהוראתי רק משום שכך סברת גם אתה. והראיה שכאשר דעתך שונה אינך מקבל דעתך, ואם כן כל חייך לא זייט אלא לזו שכלך ולא לציוי שלי ע"כ. וזהו מעלתו של מצווה ועושה, שאינו עושה לדעתו אלא לדעת קונו, גם כאשר לא יצין זאת בשכלו. וגם תורה זו קיבל משה 'מסיני', ממה שהוצרך ה' לכופו אותם, גם אחר שהיו מוכנים לקבל התורה מרצונם.

*

פסקו זוהמתן, ולא אמרו 'צמתן תורה' פסקו זוהמתן. שצמעמד הר סיני בעצמו והכנתן למתן תורה נפסקה זוהמתן. וכיון שפסקה זוהמתן השיגו התורה, שהתורה היא הרמ"ח אברים הרומניים ושס"ה גידים הרומניים, ונדבק האור השכל באור המצות כי הוא הכל אחד. וזהו אלו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה דיינו, כלומר כיון שקרבנו להר סיני אז פסקה זוהמתן והשיגו את התורה עד שלא ניתנה, כמו שהשיג אברהם אבינו ע"ה (יומא כ:), ולכן אפילו לא נתן לנו את התורה דיינו ע"כ.

ואם כן גם אם לא ירד ה' לסיני ליתן להם התורה, כבר קבלוה ישראל זאת מעצמם בקרבנם לפני הר סיני, ושפיר נתקיימה התנאי של יום השישי, ואין העולם חוזר עוד לתוהו ובוהו, אך אף על פי כן כפה עליהם ההר כגיגית, שיקבלו את התורה, כי גדול המצווה ועושה יותר ממי שאינו מצווה (צנא קמא פו.).

*

ונראה דזהו שאמרו (שבת פח.). בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנושע, יתה בת קול ואמרה להן, מי גילה לבני רז זה שמלאכי השרת משתמשין בו, דכתיב (תהלים קג-כ) צרכו ה' מלאכיו גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו, צרישא עושי והדר לשמוע ע"כ. וצרישי פירש שהמלאכים מוכנים לעשות קודם שישמעו, ולא כדרך שאר עצדים ששומעין תחלה את הדבר, לידע אם יכולין לקבלן עליהן אם לאו ע"כ.

ולפי מה שנתבאר יש לומר, כי המלאכים בשעה שעולה צרפון ה' לומר להם איזה שליחות, משיגין הם תיכף מה שה' רוצה

בזירת האדם צ' השמות ה' חלקים, הלא גם האדם הוא דבר הכלה, דסוף אדם למיתה. לכן פירש רש"י, שתי יצירות אחד לעולם הזה ואחד לתחיית המתים, לפיכך הוא גם כן דבר הקיים ע"כ. וזה פירוש הקרא כי לא אחפון צמות המת, רצה לומר שאני חפץ שאפילו המת ימות לעולם, אלא יעמוד בתחיית המתים, והרציה ברורה על זה נאום הוי"ה חלקים, שייחדתי על בריאת האדם שתי השמות ה' חלקים וכנ"ל ע"כ.

והנה צמתן תורה ייחד ה' את שמו הגדול על כל אחד ואחד מישראל, שאמר בלשון ייחד, אנכי הוי"ה חלקיך, והרי אין הקב"ה מייחד שמו על דבר הנפקד וכלה, על כן רימו צ' אנכי 'מת-טל', כי בני ישראל אינם כלים, שיש טל של תחיה שעמיד להחיות בהם את המתים, ושפיר ייחד שמו על כולנו, ואמר אנכי הוי"ה חלקיך. - ואם כן בקבלת התורה, בצמיחה הראשונה של אנכי ה' חלקיך, גילה לנו תחיית המתים, שכל ישראל יש להם חלק לעולם הבא. והטעם שהראה לנו בקבלת התורה תחיית המתים צפועל, וגם רימו אותה באנכי, כי אמרו חז"ל (כמוצות קיא): כי טל אורות טלך (ישעיה כו-ט), כל המשתמש באור תורה, אור תורה מחייהו, וכל שאין משתמש באור תורה, אין אור תורה מחייהו. ועמי הארץ אינם חיים רק כאשר מהנה תלמידי חכמים מנכסיו וכו' ע"ש. ואם כן רק על ידי קבלת התורה אנו זוכין לתחיית המתים. - וגם רימו צוה גדול שכן של מקבלי התורה, שלא יוכדז עליהם לקבל על עצמם עול תורה, כי שכרה גדולה מאד, וזוכין על ידה לחיי נחיים לעולמי עד.

ומעתה נצוה לבאר הקשר שיש בין מאמרים, כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, היינו תחיית המתים, עם מה שקיבל משה תורה מסיני. ונראה להנה בדרשות חתם סופר השלם (לשבעות דרוש כה) כתוב, אנכי ה' חלקיך (שמות כ-ג), 'אנכי' צ"ש אותיות 'מת טל', רומז על מה שאמרו (שבת פח:): כל דיבור ודיבור שיצא מפיו הקב"ה יצתה נשמת של ישראל, שנאמר (שיר ה-ו) נפשי יצאה בדברו. ומאחר שמדיבור ראשון יצתה נשמתן דיבור שני היאך קיבלו, הוריד טל שעמיד להחיות צו מתים והחיה אותם, שנאמר (תהלים סח-י) גשם נדבות תניף חלקים נחלתך ונלחה אתה כוננתה ע"כ.

ויש לומר עוד על פי מה שכתוב בספר משיב נפש (פ' עקב) לפרש הכתוב (יחזקאל יח-טז) כי לא אחפון צמות המת נאום ה' חלקים והשיבו וחיו, על פי מה שכתב בספר חות יאיר [להגאון בעל אור חדש] (מסכת פסחים אור יקר סוף דרוש א) צ"ש גאון אחד, לפרש דברי רש"י על הפסוק (בראשית ז-ז) ויירר ה' חלקים את האדם, פירש רש"י שתי יצירות, יצירה לעולם הזה ויצירה לתחיית המתים. להנה בזוהר הק' (וזהר חדש ז'): מקשה, למה צברית ששת ימי המעשה לא נאמר רק שם חלקים, זולת גבי שמים וארץ נאמר גם שם הוי"ה צ"ה, ציום עשות ה' חלקים ארץ ושמים (בראשית ז-ד). ומירך הזוהר הק', דאין הקב"ה מייחד שמו הגדול הוי"ה צ"ה על דבר הנפקד וכלה, וכל הצרואים הם כלים, זולת השמים והארץ דקיימים לעד (עין רש"י דברים לז-א), לפיכך הזכיר צבריתן גם שם הוי"ה צ"ה. וזה שהיה קשה לרש"י, למה נאמר גם

בסעודה שלישית פרשת נשא תשע"ז לפ"ק

אותו שנאמר (ישעיה מה-כג) כי לי תכרע כל ברך תשבע כל לשון וכו' זה יום הלידה, שנאמר (תהלים כד-ד) נקי כפים וצר לצב אשר לא נשא לשוא נפשי ולא נשבע למרמה [שקיים שזועתו לשמור את התורה]. ומה היא השבועה שמשביעין אותו, תהי צדיק ואל תהי רשע, ואפילו כל העולם כולו אומרים לך צדיק אתה היה צעייך כרשע. והוי יודע שהקדוש ברוך הוא טהור, ומשמתי טהורים, וגשמה שנתן בך טהורה היא, אם אתה משמרה בטרה מוטב, ואם לאו הריני נוטלה ממך ע"כ. ואם כן כל חוטא הוא גוזל, וגם עובר על שבועת שוא. על כן הסמיך הכתוב מצות עשה של תשובה בחטא של גזל שנשבע עליו לשקר, כי נקודה זו יש בכל חטא ועון.

*

ואמר הכתוב והשיב את אשמו בראשו, דאיתא בגמרא (קידושין מט:): שהמקדש אשה על מנת שאני צדיק, אפילו רשע גמור מקודשת, שמה הרהר תשובה בדעתו ע"כ. והיינו כי על מצות תשובה אמרה תורה (דברים ל"א-ב) כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום, לא נפלתה הוא ממך ולא רחוקה הוא וגו', כי קרוב אליך הדבר מאד, צפוף ובלבדך לעשותו (עיין רמב"ן סו). ובחרטה אמיתית וקבלה על להצא יוכל לשוץ לה' וגמחל חטאו. **והגם** דאיתא בגמרא (יומא פו.) דרבי ישמעאל היה דורש ארבעה חילוקי כפרה, עבר אדם על מצות עשה ועשה תשובה אינו זז משם עד שמוחלין לו, עבר על לא תעשה תשובה תולה ויום הכיפורים מכפר. עבר על כריתות ומיתות צית דין וכו' יסורין ממרקין. ועל חילול השם מיתה ממרקת ע"כ. הרי שאין כל העצירות

והתודו את חטאתם אשר עשו, והשיב את אשמו בראשו, וחמישיתו יוסף עליו (ה-ו). וברמב"ם (ה' תשובה ה-א) כתב, כל המצות שבתורה, בין עשה ובין לא תעשה, אם עבר אדם על אחת מהן בין בזדון בין בשגגה, כשיעשה תשובה וישוץ מחטאו חייב להתוודות לפני האל-ל ברוך הוא, שנאמר והתודו את חטאתם אשר עשו וכו' ע"ש. ויש להבין למה הסמיך הכתוב מצות תשובה ופרטיה אלל חטא של גזל שנשבע עליו לשקר.

ונראה דאיתא בגמרא (ברכות לה:): אמר רב חיינא בר פפא כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה, כאילו גוזל להקב"ה, וכנסת ישראל [שכשחטאו הפירות לוקין], שנאמר (משלי כה-כד) גוזל אביו ואמו (הקב"ה וכנסת ישראל) ואומר אין פשע, חצר הוא לאיש משחית ע"כ. וברש"י פירש שגוזל להקב"ה, את ברכתו. ובמהרש"א פירש שגוזל גוף המאכל מה', שהרי עד שמברך המאכל של ה' הוא שנאמר (תהלים כד-ה) לה' הארץ ומלוואה ע"כ. ומעתה כל הנאה שאסרה לנו תורה, ונוטל אותה בלי רשות בעליה, הוי סוג של גזל. וכמו שהנכנס לבית חבירו להתארת, יודע ומצין שאין לו להשתמש בשום דבר בהבית, רק ממה שנתן לו הבעלים רשות, כמו כן העולם הזה יש לו בעלים, לה' הארץ ומלוואה, ונתן לנו רשות ליהנות ממנה באופנים מסויימים, ואם עושה מה שאסרה תורה, הרי זה כאילו גוזל להקב"ה, ושזב גוזל להכנסת ישראל, שכשחוטאין הפירות לוקין.

ואמרו חז"ל (מדה ל:): שהולד כאשר בא זמן לידתו, אינו יולא משם עד שמשביעין

לפעמים זה על ידי מקום העבודה שלו שאינו כראוי, או משום חזרות גרוע, שהרבה חזרות עושה. או בשביל כלים טוכנולוגיים שיש ברשותו. והרובה לחזור בתשובה, ולא ישנה מקומו, ואינו מוכן להסתלק מהסיבות שמציאים לו הכשלון, לא יוכל להיות תשובתו שלימה, כי ברבות הימים יתכן שיכרע שוב בדרך ויפול ממנו. ואין לו ענה אלא לעזוב אותו מקום שהכשילו, ולסדר את עצמו במקום חדש בחזרות נכונה. וזהו שנרמז באות ה', שאם חוזר בתשובה ורובה להשאר באותו פתח שיצא, לא מסתייע מילתא, שיצרו יתגבר עליו שנית, ונצרך לבעל תשובה פתח אחר לחזור בו, ואז יסתייע מילתא שתהא תשובתו שלימה. ועל כן אמר 'חמישיתו יוסף עליו', שמוטל עליו להוסיף בתשובתו מה שהאות ה' מלמד אותנו בדרכי התשובה, כי לא מסתייע מילתא לחזור בהפתח שיצא בו, אלא ישנה מקומו לפתח אחר.

*

גם יש לומר כי בעבודת ה' יש שלשה דרכים, יש מי שהפנימיות שלו שזה למה שמראה בחוץ באצרים החיצוניים, שהוא ירא שמים בסתר כבגלוי. ויש שהפנימיות שלו הוא הרבה יותר ממה שמראה בחוץ, כמדריגת הצדיקים ואנשי מעשה. ויש שהפנימיות שלו מעט מזער, שלצד רחוק ועושים רק מצות אנשים מלומדה. ובתהלים ויגד משה (קייט-קס) כתב, דמהאי טעמא נצרא העולם הזה באות ה', כי אות ה' יש לו שלשה מילואים, ה"א, שהחילון יותר מהפנימי, ה"ה שהחילון שזה כהפנימי, ה"י, שהפנימי יותר מהחילון. והם מורים על שלשה דרכי עבודה הנ"ל של האדם בעולם הזה. כי עבודה ה' שהיא רק בחיצוניות בלי שום פנימיות, אין לה שום חשיבות ע"ש.

מתכפרות בתשובה לצד, ואם כן ברשע גמור איך מתקדשת בשביל שמא הרהר בתשובה. ופירשו הראשונים דמכל מקום משעה שהרהר בתשובה, הרי זה נחשב כדיק גמור מכאן ולהבא, רק שעליו להשלים את הכפרה כדי לנטל את הפורענות שנגזרה עליו בעבר. (ועיין בארוכה באור זרוע ח"א, הלכות ש"ך, קי"ב ד"ה אדם שהרג).

ועל כן אמר הכתוב, והשיב את אשמו בראשו, שיכול להשיב אשמו אשר חטא 'בראשו', בהרהור תשובה לחודיה, שקיבל על עצמו להיות כדיק מעכשיו והלאה, הוא יכול להשיב את החטא. והנגינה על זה היא, 'רביעי זרקא מונח סגול', שצא לרמז שהגם שיש ארבעה חילוקי כפרה, מכל מקום כדי להיות בגדר כדיק די בתשובה לחודיה, והשלשה חילוקים הנשארים (שהם בתמונת סגול), יכולים להניחם מן הצד, ואין הם מעכבים ע"ס התשובה, ורק כדי למרק החטא צריך לעבור עליהם.

*

ואמר שוב ואת חמישיתו יוסף עליו, דאיתא בגמרא (מנחות כט:): אלה תולדות השמים והארץ בהצבאם (בראשית 3-7), אל תקרי בהצבאם אלא צה"א צבאם. ומפני מה נצרא העולם הזה צה"א, מפני שדומה לאכסדרה [שפתוח מתחתיו], שכל הרובה לנאת [ממנו לתרבות רעה] ינאל, ומאי טעמא תליא כרעיה, דאי הדר בתשובה מעיילין ליה [בפתח העליון צין רגל שצתוכו לבגלו]. ולעיילוהו צהך [פתח תחתון דנפק ציה], לא מסתייע מילתא [דהצא לטהר צעי סיועא מפני יצר הרע, הלכך עצדי ליה סיועא פתח יתירה] וכו' ע"כ.

ונראה ציבורו, כי הנכשל בחטא מוטל עליו לחקור הסיבה שגרם לו הכשלון.

ויש לומר, כי גם עצודה שהיא רק בחילוניות יש בה תועלת לפעמים, וכמאמרם (פסחים נ:): לעולם יעסוק אדם בתורה וצמנות שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה ע"ש. רק התכלית היא שיגיע על ידה גם לעצודה

פנימית. ולכן יכולין לבטא את האות ה' גם צלי מילוי כלל. ועל כן הצעל תשובה שעומד במדריגה קטנה, אמר עליו הכתוב 'וחמישיתו יוסף עליו', שיוסיף להתעלות מדרגה לדרגה דומיא דהמילואים של אות ה', שמוסיף והולך.

בלימוד פרקי אבות פרשת נשא תשע"ח לפ"ק

במשנה (אבות א-ב) על שלשה דברים העולם עומד, על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים. והענין הוא כי רצה ה' לזכות את ישראל, שיוכל כל אחד להשלים את נפשו, ולעשות נחת רוח לקונו, ואין אדם מישראל שלא יוכל להתדבק על כל פנים באחד מעמודי העולם הללו ולהתעלות. וזהו הטעם שאמרו (מעניית כה). גבי רבי חנינא בן דוסא, דחזיא דציתהו בחלמא, עתידי דיקי דאכלי אפתורא דהבא דאית ליה תלת כרעי וכו' ע"ש. והיינו כי הדאיקים משלימין עצמן בכל השלשה עמודים, ועל כן הם מסודים לעתיד אפתורא דהבא עם תלת כרעי.

העוסק בה לא ליראה ולא לקבל שכר, אלא מפני אהבת אדון כל הארץ שזהו זה, הרי זה עוסק בה לשמה. ואמרו חכמים (פסחים נ:): לעולם יעסוק אדם בתורה ואפילו שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה, לפיכך כשמלמדין את הקטנים ואת הנשים וכלל עמי הארץ, אין מלמדין אותן אלא לעבוד מיראה וכדי לקבל שכר, עד שתרצה דעתן ויתחכמו חכמה יתירה, מגלים להם רו זה מעט מעט, ומרגילין אותן לענין זה בנחת, עד ששיגוהו וידעוהו ויעבדוהו מאהבה ע"כ. **ואם** כן בתחלת העבודה, הסדר הוא לשמש את הרב על מנת לקבל פרס, ואין מלמדין אותן 'אלא' לעבוד מיראה וכדי לקבל שכר. אך צרכות הימים יש להתעלות ולהתחכם, לעשות האמת מפני שהוא אמת (רמב"ם שם א-ב). ומצינו בגמרא (פסחים כג.) שדרשו יהיו צהוייתן יהו, והיינו ש'יהיו' משמעותו שהדבר ישאר צהוייתו וצמנצו כן לעולם. ועל כן הדגישו אל 'תהיו' כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס, היינו שהגם שמתחלה צריכין לעבודו שלא לשמה, אבל לא יהא נשאר צמנצו זה כשיגדל, אלא יתעלה לעבוד את קונו מאהבה.

*

ואמר התנא שוב, אנטויגוס איש סוכו קיבל משמעון הדאיק. הוא היה אומר, אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס, אלא הו כעבדים המשמשין את הרב שלא על מנת לקבל פרס (שם א-ג). וגראה לבאר מה שאמר אל 'תהיו' כעבדים וכו', ולא אמר אל תשמשו את הרב על מנת לקבל פרס. והוא על פי מה שכתוב ברמב"ם (ה' תשובה י-ה) כל העוסק בתורה כדי לקבל שכר או כדי שלא תגיע עליו פורענות, הרי זה עוסק שלא לשמה, וכל

*

רצית ופרקמטיא וכל שאר רווחים מנין, תלמוד לומר את כל ע"ש]. אשכחיה רבי יוחנן לינוקא דריש לקיש, אמר ליה אימא לי פסוקיך, אמר ליה עשר תעשר, אמר ליה ומאי עשר תעשר, אמר ליה עשר בשביל שתתעשר. אמר ליה מנא לך, אמר ליה זיל נסי. אמר ליה ומי שרי לנסיייה להקדוש ברוך הוא, והכתיב (דברים ו-טו) לא תנסו את ה'. אמר ליה הכי אמר רבי הושעיא חוץ מזו, שנאמר (מלאכי ג-י) הביאו את כל המעשר אל בית האוצר ויהי טרף צבית, וצחנוני נא צואת אמר ה' לצאות אס לא אפתח לכם את ארצות השמים והריקותי לכם ברכה עד בלי די. מאי עד בלי די, אמר רמי בר חמא אמר רב עד שיבולו שפתותיכם מלומר די ע"כ.

ולבאורה יש להבין דאס כן קרא זה צפרשתנו מיותר, איש אשר יתן לכהן לו יהיה ממון הרבה, הלא יש לנו על זה דרשה של עשר תעשר. ויש לומר דאיתא במשנה (אבות ג-יג) מקורת סייג לתורה, מעשרות סייג לעושר. ויש לומר המשך הדברים. כי הנה דרשה זו של עשר בשביל שתתעשר, זהו רק לפי הכתיב שהוא גם שי"ן שימית לשון עושר, אבל לפי הקרי שהוא צשי"ן שמאלית, אי אפשר לדרוש ממנו עשר בשביל שתתעשר. וראיתי לפרש על דרך נחות מאמר הכתוב (בראשית יג-ט) אס השמאל ואימינה ואס הימין ואשמאילה, אס השמאל, שתהיה אלכל הנקודה של השי"ן של עשר תעשר, למעלה על ד השמאל, כלומר שתתן מעשרות מתצואתך, אז 'ואימינה', תהא מן השמים הנקודה למעלה ללד הימין, שתזכה לעשירות. 'ואס הימין', שתשמור על העשירות שתהא לך לצדך, אז 'ואשמאילה', תשאר רק עם המעשר.

ונראה בזה עוד, ולשלב הדברים לפרשתנו, הנה הכתוב אומר, ואיש את קדשיו לו יהיו, איש אשר יתן לכהן לו יהיה (ה-י). וברש"י לפי שנאמרו מתנות כהונה ולויה, יכול יבואו ויטלוס בזרוע, תלמוד לומר ואיש את קדשיו לו יהיו, מגיד שטובת הנאתן לבעלים. ומדרש אגדה, ואיש את קדשיו לו יהיו, מי שמעבד מעשרותיו ואינו נותן, לו יהיו המעשרות, סוף שאין שדהו עושה אלא אחד מעשרה שהיתה למודה לעשות (עיין מענית ט. תוד"ה עשר). איש אשר יתן לכהן, מתנות הראויות לו. לו יהיה, ממון הרבה (ברכות סג.) ע"כ.

הן ידוע גדול מנות נדקה, אשר עולם חסד יצנה, והיא אחת משלשה עמודי עולם, תורה עבודה וגמילות חסדים. וגדול שכרה מפורשת בתורה, כמו שנאמר (דברים טו-ז) כי יהיה בך אציון מאחד אחיך באחד שעריך בארץ אשר ה' אלקיך נותן לך, לא תאמץ את לבבך ולא תקפץ את ידך מאחיק האציון, כי פתוח תפתח את ידך לו, והעבט תעביטנו די מחסורו אשר יחסר לו וגו'. נתון נתן לו, ולא ירע לבבך בתתך לו, כי בגלל הדבר הזה יצרכך ה' אלקיך בכל מעשיך ובכל משלח ידך. והבטחה זו היא בכל סוגי נדקה. ואמרו (גיטין ז.) אס רואה אדם שמונותיו מזומנמים, יעשה מהן נדקה, וכל שכן כשהן מרובין ע"כ.

ויתר על זה נאמר במעשר, שזוכין בה לא רק לברכה ה' אלא לעשירות, וכדאיתא בגמרא (מענית ט.) אמר רבי יוחנן מאי דכתיב (דברים יד-כז) עשר תעשר את כל תצואת זרעך, עשר בשביל שתתעשר. [ובחסופות שס בשם הספרי אין לי אלא תצואת זרעך שחייב מעשר,

יתן לכהן, כלומר אף שהוא פטור מן התורה אפילו הכי יפריש ויתן לכהן, אז לו יהיה ממון הרבה, ע"ש בארוכה.

וביארנו בזה במקום אחר, כי דורות הראשונים אף שלא הוצרכו כלל להכניסן לבית, הכניסו דרך טרקסמון כדי לחייבן, דגדול המנוה ועושה (עבודה זרה ג.). ודורות אחרונים, אף אם הוצרכו להכניסן לבית, הכניסו דרך גגות כדי לפוטרן כי היכי דליהוי כאינו מנוה ועושה, ובאמת נתנו אחר זה מעשר. והטעם הוא, דהנה הא דגדול המנוה ועושה, כתבו התוספות כי היצר הרע מתגבר על המנוה להחטיאו (עיין בעין יעקב שם מוד"ה גדול), ודורות הראשונים שהיה לבס כלב הארי, ראשונים כמלאכים (שבת קי:), לא פחדו מנסיונות היצר הרע שמגביר עליהם עבודתו, עד שהיו אומרים היצר הרע שמגביר עליהם ונכפיה ליצרין ונקבל אגרא (עבודה זרה י:), ולכן היו מכניסין דרך טרקסמון כל פירותיהם, כדי שיהיו מנווים ועושים, ולא חששו על גירוי יצרם שמתגרה במנוה ועושה, כי גבורים היו לכבוש את יצרם. ודוד המלך ביקש מה', בחנני ה' ונסני צרפה כליותי ולבי (תהלים כו-ג).

אבל דורות האחרונים שהכוחות לעמוד נגד היצר חלשים, והנסיונות עצומות מאד, ואנו מתפללים אל תציאנו לידי נסיון, אין לנו רק להשמר ולעשות גדרים וסייגים שלא נצא לידי נסיון, וסחור סחור לכרמא לא תקרב אמרינן לנזירא (עבודה זרה יו.), וכמו שאמר הכתוב (תהלים א-א) אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים, ובדרך חטאים לא עמד, ובמושב לצים לא ישב, ובצדק ימתוך שלא הלך לא עמד, ומתוך שלא עמד לא ישב ע"כ. על כן היו יראים להכניס

ואם כן דרשה זו של עשר תעשר תלויה בפלוגתא דתנאי (סוכה ו:): אי יש אם למקרא או יש אם למסורת, דלמאן דאמר יש אם למסורת, שהעיקר הוא כפי מה שנמסר לכתוב בתורה, יכולין לקרות בו בשי"ן ימנית, לדרוש עשר בשביל שתתעשר, אבל למאן דאמר יש אם למקרא, אנו קורין עשר תעשר בשי"ן שמאלית, ואין הכרח שיש בה עשירות. ולכן הקדים התנא מסורת סייג לתורה, שיש אם למסורת, ולכן מעשרות סייג לעושה, שאנו דורשין עשר תעשר, עשר בשביל שתתעשר. [שוב הראוני שכן כתוב בלחמי תודה דרוש לשבת משוזה, שנת תקע"א, דף עז:].

ומעתה דרשה זו של עשר בשביל שתתעשר אחיא רק למאן דאמר יש אם למסורת, אבל למאן דאמר יש אם למקרא אין לנו מקרא של עשר תעשר הכרח לצרכת עשירות, ולדידיה צריכין לדרוש זאת מקרא זה, איש אשר יתן לכהן לו יהיה ממון הרבה, ודרש זה אחיא למאן דאמר יש אם למקרא.

*

ונראה עוד דאיתא בגמרא (ברכות לה:) בוא וראה שלא כדורות הראשונים דורות האחרונים, דורות הראשונים היו מכניסין פירותיהם דרך טרקסמון כדי לחייבן במעשר, דורות האחרונים מכניסין פירותיהם דרך גגות וקרפיפות כדי לפטרן מן המעשר ע"כ. ובתורת משה (נפרשתנו כו.) כתב לפרש, דהיינו שאמר הכתוב, ואיש את קדשיו לו יהיו, פירוש שיוכל אדם לעשות בקדשיו אשר ראוי ליתן לכהן וללוי, אשר לו יהיו, שיכניס דרך גגין וקרפיפות ויהיו הפירות שלו. ואחר כך אמר הכתוב, איש אשר

דרך טרקסמון, כי אז יהיו מצווים ועושים, ויתגבר יצרא, ואולי לא יעמדו בנסיון, על כן הכניסו דרך גגות וקרפיות כדי לפטרם מן המעשר, וצאינו מצווה ליכא גירוי היצרא, ואז יהיה סמוך לצם ובטוח שיקיימו מצוות מעשר כראוי. (עיין שבון ראש חלק י במדבר פב.).

והנה יש צוה מוסר השכל, איך היו שומרים על ענמם שלא יכנסו למצב של נסיון, שיתכן שיתגרה בהם יצרא, אף שהיה עולה זאת להם בהפקד ממון. כי מסתברא שצרכה זו של עשר בשביל שתעשר, זהו רק כאשר יש עליו חיוב תורה ליתן מעשר, והוא מצווה במעשר, אז יש לו שכרו של תורה שיתעשר. אבל המכניס דרך גגין וקרפיות שפטרם התורה ממעשרות, אין על זה צרכת העשירות (עיין פתחי תשובה י"ד סימן רמו סק"צ), ואף על פי כן דורות האחרונים שחשו על נפשם שיתגבר עליהם יצרא למנוע ממעשר, הכניסו אותם דרך פטור, שלא יתגרה בהם יצרא, אם כי על ידי זה הפסידו צרכת התורה של עשירות.

ומבל מקום הודיע לנו כאן הכתוב, שעם כל זה לא יצאו בהפקד, כיון שכוונתם היתה רצויה לה, וזהו 'איש את קדשיו לו יהיו', שיוכל לעשות בקדשיו אשר ראוי ליתן לכהן ולוי שיהיו לו, שיכניסו דרך גגות וקרפיות. ואם כן על זה אין הצטחה של עשר בשביל שתעשר, שיצוה לעשירות, אבל עם כל זה, 'איש אשר יתן לכהן לו יהיה', ממון הרבה.

*

הכתוב אומר, והיה ראשיתך מצער ואחריתך ישגה מאד (איוב ה-ז). ונראה דהנה בתורת משה (שם) כתוב, דהנה ודאי שהקב"ה

אמר וצחוני נא בצאת, אפילו הכי לא נאה לישראל לומר ששכר המעשר הוא שיצוה לעשירות, שכר מצוה צהאי עלמא ליכא (קידושין לט:) וכבר ביאר הפלא"ה זצ"ל [פתיחה למסכת כתובות ארת יג] הטעם, דכל העולם כולו ומלואו אינו מספיק לשלם שכר אפילו שיחה נאה בשביל איזה מצוה ע"כ. והנה קינר בכוונתו צביאור הדברים, ומהו השייכות לזה עם דברי ההפלא"ה.

וביאורו הוא, כי דברי רבו ההפלא"ה הוצא גם כן דדרשותיו (לשעושות שא.) וז"ל מ"ו הגאון החסיד בעל הפלא"ה ה' ישמרהו ויחיהו אמר, כי לשון על מנת לקבל פרס יצדק כן, דהנה כל חפצים לא ישוו בשכר מצוה אחת, אלא שלפעמים אדם קוצע לו שכרו על דרך משל, הרגיל במצוה ופעם אחת מניחה מלעשותה מפני הפקד ממון מה, הנה גילה דעתו שלא עלתה שויית המצוה בעיניו אלא בכך וכך ולא יותר, שאילולי כן לא היה מניחה מפני הפקד הסך ההוא. והרי זה פרס לשון חלק ומחצה, ממה שהיה ראוי לו, כי אילו לא סיכל לקצוע לו שכרו, היה כל חפצי העולם הזה אינם כדאים נגד שכר אחת ממצותיו, גם כי יכולים עכ"ד מורי הגאון נ"י ודפח"ת.

וביאור שם דזהו שאמר בועז לרות, ישלם ה' פעלך ותהי משכורתך שלימה מעם ה' אלקי ישראל אשר צאת לחסות תחת כנפיו (רות ג-יב), כי הנה רות שהניחה מולדתה וצית אצותיה, והלכה אל עם אשר לא ידעה היא ואצותיה, ונפלו עליהם בעניותה, והיא היתה צת מלך, הרי בטוחים אנו שלא תעזוב שום מצוה עבור שום דבר מהעולם הזה, ולא תקבל שכרה בפרס, על כן אמר ותהי משכורתך שלימה דייקא

ולא בפרס ע"כ. ואם כן הנותן מעשר בשביל שיתעשר, הוא קובע בזה שכר להמנוה הריא, שהיא עשירות, וזודאי שיתן לו ה' זאת כמו שנאמר ובחנוני נח בזאת, אבל קי"ר בזה משכרו האמיתית, שכל חפצי העולם הזה לא די לשכרו.

והנה באמת יש בזה כאב עמוק, ואיך מצינו ידיו ורגליו במתן שכרן של מצות, הרי בני אדם מוותרין על קיום מצוה גם בשביל טירחא קלה, או מניעת ריח, ומכל שכן עבור הפסד ממון קצת, ואם כן נימא שנקבע שכרו על המנוה רק בדבר מועט, וזודאי דלא ניחא ליה למקום למימרי הכי. אך יש לומר דבר אמיתי להיות קניגורן של ישראל, כי הנה אנו רואין שאחר שקיים האדם מצוה, אפילו מצוה קלה ומכל שכן חמורה, אם יציע לו אחד ליתן לו הון רב לקנות ממנו המנוה הריא ושכרה, אז גם אם יתן איש את כל הון צאהבה בזה יבזו לו, ולא יוותר על המנוה ההוא בעד כל הון דעלמא. הרי לנו עד כמה ישראל מחשיבין כל מצוה שעושיין, שאין דבר בעולם שיהא ערכו שוה אללו לערך המנוה שעשה. וזוה רואין עד כמה קובע האדם גדול הערך בשכר המנוה.

אך לפי זה תוגדל התמיה, אם כן למה קודם עשיית המנוה מניח האדם לפעמים מלעשותה גם עבור איזה פרוטומ, הלא אנו רואין שמכיר גדול ערך חשיבות המנוה, שלא יתננה אחר זה בשביל כל הון דעלמא. אך הטעם בזה הוא, כי כח גירוי היצר הרע גדול מאוד, וקודם עשיית המנוה עומד יצרו ומפתהו, וכובל אותו בצבליו שלא יעשנו, והוא כאינו ברשותו כלל, אנת נורא ואנח בישראל (קידושין פא.), ומתעהו יצרו מדעתו. ואם כן מה שמוותר

מתחלה על המנוה בשביל דבר פעוט, אין זה דעתו האמיתית, ואין זה מרצונו, אלא שאור שבעיסה מעכבהו. אבל אחר שכבר קיים המנוה, והיצר הרע כבר עוז אותו, והוא כעת ברשותו, אם ישאלו אותו כמה היא ערך המנוה הזאת בידך, אז יענה ויאמר דעתו האמיתית, שאם יתן אדם עבורו כל הון ביתו בזה יבזו לו. ועל זה כוונו ואמרו (סוטה ג.) שאין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנסה בו רוח שטומ, כי לאמיתו מכיר גדול חשיבות המנוה, ומכל מקום מניחה בשביל הנאה פעוטה.

[שוב ראיתי שורש הדברים בפנים יפות (פ' ראה) שכתב לצאר הכתוב, ולא ירע לצבך צתתך לו (דברים טו-י), דלכאורה האי צתתך לו הוא מיותר שכבר אמר נתן נתן. אך יבחין אדם במה שנתן דקדק כבר, ואם יבוא אדם להחזיר לו או אפילו בריוח למכור זו המנוה לא ימכור לו אפילו צסך רב, הרי מוכח מזה שלא היה זה אלא מהסתת היצר הרע קודם עשיית מצוה, אבל אם כבר עשה המנוה מחוקת אותו לעמוד בקדושתו, ועל זה אמר שלמה המלך ע"ה (שיר ה-ו) אם יתן איש את כל הון ציתו צאהבה בזה יבזו לו, כי לא די שלא יקבל כל הממון למכור את שכר מצותו אלא יבזה מי ששאל ממנו בדבר זה, (וכן הוא בסוטה כא.). וזהו שאמר אל ירע לצבך צתתך לו, פירוש כשכבר נתן לו שוב לא יהיה פתחון פה ליצר הרע. ואפשר זה שאמר נתן נתן, שקודם נתינה יהיה צעיניך כאילו כבר נתתו ע"כ.]

וזוה מוסר השכל להאדם, שיתבונן כאשר צא מצוה לידו, ויש לו נסיונות לקיימה, תחשוב לעצמך הלא למחר לא אוותר על המנוה הזאת

ישגה מאד', אם נסתכל כמה חשוב היא המצוה אלל האדם באחריותו, אחר שכבר התגבר על יצרו ועשאה, אז הערך ישגה מאד, אשר שכר מצוה זהאי עלמא ליכא, אין בכל העולם שכר כזה שעצורו יוותר על המצוה למוסרה לאחרים. וככה נותן ה' שכרו להאדם, לפי מה שהמצוה שוה בעיניו באחריותו. וזהו שאמרו (ברכות ז.י.) כי הוו מפטרי רבנן מבי רב אחי אמרי ליה הכי, עולמן תראה בחיין, 'ואחריתך לחיי העולם הבא' וכו', שבעולם הבא תהא שכרך כפי מה שאתה מחשיב את המצוה באחריותך, אחר שקיימת אותה.

ושכרה עבור כל הון, ואיך אני מניח זאת כעת עבור טירחא וממון וכו', והרי זה מופת חותך שרק היצר שצקרבז מונע אותו כעת מלעשות זאת, ואיזהו גבור הכובש את יצרו.

וזהו שאמר הכתוב, 'והיה ראשיתך מנער', אם תסתכל כמה חשוב להאדם היא ערך המצוה כאשר עומד בראשיתו, והיינו כאשר בא המצוה לפניו ועומד לקיימה, אז תהא 'ראשיתך מנער', כי אז היצר מכריחו, ויוותר על המצוה ויניחנה גם בשביל דבר פעוט. אבל 'אחריתך

בסעודה שלישית פרשת נשא תשע"ח לפ"ק

שצבזל במה הן זוכין, אמר ליה בשביל שמכבדין את התורה. ושצשאר ארלות במה הן זוכין, אמר ליה בשביל שמכבדין את השבת ע"כ. הרי לנו כי בזכות של כבוד שבת משפיע ה' עשירות. וכמו כן עבור כבוד התורה, והיינו לא רק לומדי התורה אשר עליהם אמר הקרא להדיא (משלי ג-טו) אורך ימים צימינה בשמאלה עושר וכבוד, אלא גם המכבדים את התלמידי חכמים זוכין לעשירות. והנה שבת היא שמא דקודשא בריך הוא (וזה"ק ח"ב פס:), וכמו כן התורה כולה שמא דקודשא בריך הוא (שם ח"ג יג:). וזהו שאמר ושמו את 'שמי' על בני ישראל, היינו שמירת כבוד שבת וכבוד התורה, ואז אני אצרכם. וזהו שרמז, כה תצרכו את בני ישראל אמור להם, כמו זכור ושמור, שהצרכות יחולו על ישראל כפי מה שהם זהירים בשבת, הן בשמירת שבת כהלכתה, והן בזכירת מחד בשביל לשבתך (צ"ה טו.).

בה תצרכו את בני ישראל אמור להם יצרכך וגו' (ו-ג). צרש"י אמור להם, כמו זכור שמור ע"כ. ומקיים ושמו את שמי על בני ישראל ואני אצרכם (ו-ז). וצריך ציבור אומרו ושמו את שמי, מהו הכוונה בזה. – ובמדרש (צ"ר מג-ח) מהיכן זכו ישראל לצרכת כהנים, מאצרהם, שנאמר (בראשית טו-ה) כה יהיה זרעך. ורבנן אמרי ממנה שנאמר (שמות יט-ג) כה תאמר לבית יעקב ע"כ. וצריך ציבור הכוונה בזה. – גם להבין הטעם שצרכת כהנים היא צנשיאת כפים דייקא (סוטה לה.). וגם מכוונים לעשות חמשה אוריים בין האצבעות, לקיים הכתוב (שיר ז-ט) משגיח מן ה'חלונות ומנץ מן ה'תרכים (שור א"ח סימן קכח). ובודאי סודות רבות תלויין בזה.

ונראה דאיתא בגמרא (שבת קט.). צעי מינייה רבי מרבי ישמעאל ברבי יוסי, עשירים

דהכונה זמתן תורה נאמה, ותקרבוני אלי כל ראשי שבטיכם וזקניכם (דברים ה-כ), וברש"י (שם ה-כג) אותה קריבה היתה הוגנת, ילדים מכבדים את הזקנים ושלחום לפניהם, וזקנים מכבדים את הראשים ללכת לפנייהם ע"כ. הרי שכיבדו ישראל אז את הזקנים והראשים. ומשם זכו ישראל לזכות כהנים, שהיא גם כן בשביל שמכבדין את התורה. והו' 'כה' תזכרו את בני ישראל, כמה דאת אמר 'כה' תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל.

*

והענין בזה הוא, כי הנה המפרשים הקשו בזה דשכר מנוה זהאי עלמא ליכא (קידושין לט:), דלכאורה הרי הקב"ה שומר את תורתו כדאיתא צירושלמי (ר"ה א-ג) ושמרו את משמרתי אני ה', אמר הקב"ה אני שומר מצותיה של תורה ע"ש, ובתורה כתיב (דברים כד-טו) ציומו תתן שכרו, ואיכא גם לאו דלא תלין פעולת שכיר (ויקרא יט-ג). ותיירו דשכר מנוה אינו מגיע להאדם מן הדין, יען כי יש טענת מי הקדימני ואשלים (איוב מא-ג), וכמבואר במדרש (ויק"ר כז-ב) מי מל לפני עד שלא נתתי לו בן, מי עשה לי מעקה עד שלא נתתי לו גג וכו' ע"ש, אלא רק מנד חסדו של הקב"ה הוא משלם שכר לעושי מנוה. וכמו שאמר הכתוב (תהלים סג-יג) ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו, אבל מנד הדין אינו מגיע לו, ולכן ליכא לאו דלא תלין.

והנה בזה הוא, כי בשעת הצריחה לא צרא ה' כה בעולם זולת לעמוד ששת ימים לצד, ועל ידי השבת שישראל שומרים נותנים כה להצריחה לעמוד עוד ששת ימים, וכן בכל שבת ושבת. ומיום שצרא ה' את עולמו לא חסר דבר המעמיד לדיק יסוד עולם שהוא שומר שבת, ועל ידי זה הוא נותן כה להצריחה לעמוד עוד ששה ימים. ופירש בזה את דברי חז"ל דמי שמקדש את השבת ואומר ויכולו מעלה עליו הכתוב כאלו נעשה שותף להקב"ה במעשי צראשית (שבת קיט:), כי באמת הוא מקיים את העולם, ואין לך שותף גדול מזה עיי"ש צדבריו הק'. [מובא בישבוח משה (פרשת יתרו ד"ה וזור), ובבני יששכר (במאמרי השבתות ט-ג)].

אם כן צמי ששומר שבת כהלכתו, אשר על ידי זה נעשה שותף להקב"ה במעשי צראשית וכנ"ל, אם כן לא שייך לומר צו מי הקדימני ואשלים, דהרי גם בעצם הצריחה הוא נעשה שותף, ממילא מגיע לו שכר מנוה מנד הדין, וצריך לשלם לו שכר גם בעולם הזה. והו' הרמז ציומו ת'תן ש'כרו ר"ת שצ"ת, דעל ידי שמירת שבת כהלכתו מגיע לו שכרו גם ציומו, דהיינו בעולם הזה ע"כ. ולכן שפיר אמרו דעשירים שבשאר ארצות זוכין בזכות שמכבדין את השבת.

ועל דרך זה הוא גם כן בתורה, דהרי אמרו חז"ל (שבת פח.) אמר ריש לקיש מאי דכתיב (צראשית א-לא) ויהי ערב ויהי צוקר יום הששי, ה"א יתירה למה לי [מאי שנא דכתיב ה' ציוס גמר מעשה צראשית], מלמד שהתנה הקדוש ברוך הוא עם מעשה צראשית ואמר להם, אם ישראל מקבליים התורה אתם מתקיימין, ואם לאו

ובספר ולאשר אמר (על עניי שבת את ג) כתוב, לפי מה דמבואר באור החיים (פרשת צראשית ד"ה כי צו שבת) לפרש מה שכתוב בעשרת הדברות (שמות כ"א), כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ (ולא כתיב בשבת),

והטרקלין, ממילא דיש להם דרך בזה העולם שהיא החצר והפרוזדור להגיע לבית ולטרקלין. ולכן שפיר מגיע לנו גם טובות עולם הזה, כי לפי מה שיוגדל רכושו והונו, קונה לו בית בעולם הבא ביתר שאת ויתר עז ע"ש.

ואיתא בגמרא (מנחות כט:) כי ביה ה' נור עולמים (ישעיה כו-ד), עולם הזה נצרא בה"א ועולם הבא ציו"ד ע"ש. ואם כן כדי להגיע לחלקנו בעולם הבא שנצרא ציו"ד, צריכין אנו לדרך בעולם הזה שנצרא בה"א, ושפיר מגיע לנו גם צרכות עולם הזה, שכל זה היא הכנה להצית בעולם הבא. ועל כן בשעה שמצרכין את ישראל מגביהין הכהנים את שתי ידיהם, שהם עשר אצבעות, לרמוז על עולם הבא שנצרא ציו"ד, ויש להן חמשת חרכים שמכוונים נגד עולם הזה שנצרא בה"א, ולהורות צא שהגם שעשו נטל העולם הזה לחלקו, מכל מקום מגיע גם לנו מצרכות העולם הזה, שכולם הם הכנה להגיע לחלקנו בעולם הבא.

*

אמנם יש לומר עוד בטעמא שמגיע לנו צרכות העולם הזה, אף שנטלו עשו בחלקו. והוא כי השפעת השפע בעולם יורדת על ידי מזלות וכוכבים השולטים על טבעי העולם, ושפע זו קיבל עשו, אמנם מצינו באצרהם שאמר לה', הן לי לא נתת זרע, והנה בן ביתי יורש אותי. והנה דבר ה' אליו לאמר, לא יירשך זה כי אם אשר יצא ממעיך הוא יירשך. ויוצא אותו החוזה ויאמר הצט נא השמימה וספור הכוכבים אם תוכל לספור אותם, ויאמר לו כה יהיה זרעך (בראשית טו-ג). וברש"י הוציאו מחללו של עולם והגביהו למעלה מן הכוכבים, וזהו לשון הצטה,

אני מחזיר אתכם לתוהו וזוהו [הששי משמע הששי המיוחד במקום אחר, ויהי ערב ויהי בקר של גמר בראשית תלוי ציום הששי, והוא ששי בסיון, שנתנה זו תורה] ע"כ. אם כן בקבלת התורה נעשו ישראל שותפין להצריחה, ולא שייך מי הקדימני ואשלם, ולכן שפיר זכו לצרכות כהנים מממתן תורה שנאמר כה תאמר לבית יעקב.

*

ובאופן אחר קצת יש לומר, דהנה יעקב ועשו חלקו את נחלת עולם הזה ועולם הבא, ונטל עשו לחלקו עולם הזה ויעקב עולם הבא (תנא דבי אליהו זוטא יט). ואם כן אף יכולים ישראל לזכות לצרכות עולם הזה, הלא היא חלקו של עשו. אך מצוה ברבני י"ש שבר (שנת ת"י) דהרב מהר"ש פרימו תירך, להיות תנאי התנה הקצ"ה עם מעשה בראשית אם יקבלו ישראל התורה מוטב ואם לאו אחזיר אתכם לתוהו וזוהו, נמצא ישראל שקבלו את התורה הצילו את כל העולם שהיה עומד אז בסכנה גדולה, והיה כהציל מזוטו של ים ומשולותו של נהר דהוא שלו (בבא מציעא כד). ואם כן הגם שהעולם הזה היה שייך לעשו, כיון דהיה העולם בסכנה גדולה וישראל הצילוה, הרי עולם הזה גם כן שלהם ע"כ. ושפיר מוצן דעל ידי שבת וממתן תורה אנו זוכין להתצרך גם בעולם הזה.

*

והנה מצינו עוד תירוק על קושיא זו, והוא ביישמח משה (פ' בלק על הפסוק מן ארם) דאיתא בגמרא (בבא בתרא סד.) מכר בית ושייר חצר, אין צריך הלוקח לקנות לו דרך, דמוכר בעין יפה מוכר, ומסתמא מכר עם הדרך. ואם כן כאשר קנו ישראל עולם הבא שהיא הצית

בממון. וזהו שאמרו מהיכן זכו ישראל לזכרת כהנים, מאברהם, שהוציאו ה' חוץ לחללו של עולם, ואמר לו 'כה' יהיה זרעך, שאין מזל לישראל, ועל כן הם יכולים לקבל גם זכרות עולם הזה. וסיים ושמו את שמי על בני ישראל, שהשפעתם היא משמי, ולא מכווכבים ומזלות, ולכן ואני אברכם.

מלמעלה למטה. ואמר לו לא מאינטווגונית שלך שראית בזמנות שאיך עמיד להעמיד בן, אברהם אין לו בן אצל אברהם יש לו בן, ואין מזל לישראל (שבת קנו.). ואם כן כלל ישראל אינם תחת השפעת המזלות, אלא הם נוטלים חלקם מאת ה' עצמו, אשר לזה אין לעשו שום שייכות, ושפיר ראויין ישראל לזכרת כהנים, יברכה ה'

בלימוד פרקי אבות פרשת נשא תשע"ט לפ"ק

סוג של חסד שלא יהיה אצלנו חבורות של עשרות ומאות בני אדם, העומדים לעזור אחריים במצביהם הקשים, ורק בשביל ישראל נצרה העולם.

והנה' אנו קורין בחג השבועות מגלת רות, וכמה טעמים נאמרו בזה. ויש לומר דאיתא במדרש (רו"ר ב"ד) אמר רבי זעירא מגילה זו (של רות) אין בה לא טומאה ולא טהרה, ולא איסור ולא היתר, ולמה נכתבה, ללמדך כמה שכר טוב לגומלי חסדים ע"כ. ולכן בזמן מתן תורתנו אנו רוצים להורות, כי לא די לישראל לקבל על עצמו עול תורה גרידא, אלא מוטל עליו להתעסק גם במדת החסד, וקורין זו רות, להורות על השכר הטוב לגומלי חסד.

והנה' בפשטות כוונת המדרש היא על עשיית החסד של רות עם חמותה, שלא עזבה אותה גם כאשר מלאה הלכתי וריקס השיבני ה'. וכמו שאמר לה בועז, הגד הגד לי כל אשר עשית עם חמותך אחרי מות אישך וגו' (ב"ב). וזכתה בשכרה שממנה יצתה מלכות בית דוד. וגם מתחילת המגלה אנו קורין, שהלך

במשנה (אבות ב-ג) על שלשה דברים העולם עומד, על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים ע"כ. והנה לא די לו לאדם שידבק עצמו באחד מהעמודים האלה, אלא כל אחד צריך להיות לו חלק בכל השלשה עמודים. וגם מי שתורתו אומנתו, ועיקר עבודתו בתורה ועבודה, מוטל עליו להתעסק גם בעשיית חסד. וכמאמרם (עבודה זרה י"ז): כל העוסק בתורה בלבד (בלי גמילות חסדים) דומה כמי שאין לו אלוה-ה' ע"ש. וכמו כן מי שעסקיו כל היום בעשיית חסד, מוטל עליו חיוב קביעת עתים לתורה יום יום. ובשעה שמכניסין אדם לדין, אומרים לו קבעת עתים לתורה (שבת לא.).

ולבן אמרו (ויק"ר לו-ד) בראשית ברא חלקים את השמים ואת הארץ (א-א), בשביל ישראל שנקראו ראשית ע"ש. כי אצל שאר האומות אין אף אחד מהדברים הללו שהעולם עומד עליהם, כי חוץ ממה שלא קיבלו התורה והעבודה, אין צטבעם מדת החסד כמו שיש בהפחות שבישראל. אשר מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ שמפזרים הונם לאחרים. ואין שום

מהם כי אם עד דור שלישי. וידענו בזה, שיפה לו לאדם לעשות כמה חטאים ולא נבלה אחת גדולה, כי בהסכמתו צעשיית הנבלה המכוערת ולא יחוש לגלות דעתו ובושתו נגד עמים רבים, מראה בזה רוע מזוג ותכלית פחיתותו, וכי אין בו עוד תקנה להכשיר עצמו ולהטיב מעשהו, ונתחזק עוותו עד שלא יוכל לתקן, ואיש כמוהו אינו ראוי להתערב צעם הקודש המזכור ע"כ.

אך אכתי תקשה, הלא הלכה צידוע שעשו שונא את יעקב (רש"י וישלח לג-ד), ואלמלי מוראה של מלכות היו הגויים מכלים את ישראל מכבד, שה אחת זין שבעים זאבים. ומהו התביעה על עמון ומואב יותר משאר האומות שגם הם שונאים את ישראל, ומקבלים מהם גרים.

וברמב"ן (דברים שס) כתב, כי הרחיק שני האחים האלה, שהיו גמולי חסד מאצרהם, שהליל אצרהם אציהם ואמם מן החרב והשבי (בראשית יד-טו), ובזכותו שלחם השם מתוך ההפכה (שם יט-כט), והיו חייבים לעשות טובה עם ישראל, והם עשו עמהם רעה ע"כ. והיינו שצרתם היו כפויי טובה, שזה גובל עם רשעות יחירה. והגם שעשו זאת כעת לטובתם, כי חששו שעתה ילחכו הקהל את כל סביבותינו (במדבר כג-ד), אף על פי כן עצור הכרת הטוב לזקינם של ישראל שהטיב עמהם, היה הדין נותן שלא להתחשב בשום דבר, ולהעלים עין מהכל, ולעמוד לימינם. – וזה מוסר השכל, שאנו רואים כמה פעמים אחים ואחיות ובני משפחה שנהנו זה מזו טובות עד אין מספר שנים רבות, וכאשר נתהוה סכסוך נשמת כל החסד שעשו עמהם, עד שנעשים שונאים. ועל דרך זה בני אדם שכנים או פועלים במסחר וכו', בשעה אחת

אצימלך מבית לחם יהודה למואב. וברש"י (ח-א) עשיר גדול היה ופרנס הדור, ויאל מארץ ישראל לחוץ לארץ מפני צרות העין, שהיתה עינו צרה בעיניי הבאים לדוחקו, לכן נענש ע"כ. והיא מוסר השכל על גודל העונש, כאשר משפיע ה' עושר לאדם, ויוכל להטיב לאחרים, וחס על ממונו שלא לבזבז לעניים, עד שעוקר דירתו משם שלא יטרדו אותו בצדקה, שילמד מאצימלך שסופו היה שלא רק ממונו נאבד, אלא שמחו גם בניו, ובסופו גם הוא עצמו, עד שחזרה נעמי ריקם.

*

והנה גדול החשיבות של מדת החסד בעיני ה', וכול ללמוד ממנה שזוה הכתוב, לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה' וגו', על דבר אשר לא קדמו אחתם בלחם ובמים בדרך צלחתם ממנרים וגו' (דברים כג-ד). הנה גילה לנו בזה הכתוב מעלתן של עם ישראל, שהם צעלי חסד, וגומלים חסדים טובים עם אחרים, ומי שחסר לו מדה זו אינו ראוי להתערב ולהתחבר צעם ה'. ואיתא בגמרא (יבמות עח:): נתינים דוד גזר עליהם שנאמר (שמואל ב כא-ג) והגבעונים לא מבני ישראל המה [כלומר אינם ראויין לבא בקהל] וכו'. ואמר דוד [אחר שלא רצו להתפייס] שלשה סימנין יש בצאונה זו [ישראל], הרחמנים והביישנין וגומלי חסדים וכו', כל שיש בו שלשה סימנים הללו ראוי להדבק בו [והני גבעונים כיון דלא מרחמי אינן ראויין לידבק בהן, מיד גזר עליהן דוד] ע"כ.

ובחינוך (מנהו תקסא) העיר, למה לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה' עד עולם, ומנרים שעבדו בנו ונערונו זמן רב, לא נתרחקו

יכולים לשכוח כל העבר, ההכרת הטוב על החסד מימי קדם.

*

וגראתא בזה עוד, כי הנה מצינו בלוט, אם כי היה רשע, עד שאמר לו אברהם הפרד נח מעלי וגו', וישא לוט את עיניו וירא את כל ככר הירדן וגו', ויסע לוט מקדם (בראשית יג-ט). וברש"י על שהיו שטופי זמה בחר לו לוט בשכנותם (הוריות י:), והסיע עצמו מקדמונו של עולם, אמר אי אפשר לא באברם ולא באלקיו ע"כ. ומכל מקום כאשר הגיעו המלאכים לסדום, הכניס אותם לביתו במסירת נפש ממש, עד שהיה מוכן בעצורם להפקיר בנותיו, ועשו להן כטוב בעיניכם, רק לאנשים האל אל תעשו דבר, כי על כן באו בלל קורתני (שם יט-ח). ומהיכן בא לידי לוט מסירת נפש זו.

אך מזה אנו רואים גדול ההשפעה של החצרותא, שמשאיר על האדם רושם עז. ובהיות שלוט הלך בימי נערותו תמיד עם אברהם, עד שעזב גם בית אביו ומולדתו, וילך אחר לוט (שם יג-ד). ואברהם היה עמוד החסד, עד שציוס שלישי למילתו כחוס היום, שהוליא ה' חמה מנרתיקה, היה יושב פתח האהל לראות אם יש עובר ושג, ושזב שחט שלשה פרים כדי להאכילן שלש לשונות בחרדל (שם יח-ה). על כן מדה זו נחקק בתוך תוכו של לוט, עד שמסר נפשו גם ציושצו בסדום, להכניס אורחים לביתו.

ובוערתה עמון ומואז שהם בני לוט, הן מאלד אביהם והן מאלד אמם, היה מן הראוי שהם יהיו צטבעם בעלי חסד עצומים כטבע אבותם. ואם אנו רואים שהם לא מקדמים לעייפי כח לחם ומים, זהו לסימן שבגודל רשעתם עקרו

מעצמם מדת החסד שהיה צטבעם, והנהיגו את עצמם להיות אכזריים. ולכן שאר האומות שאין צטבעם שורש החסד, אין חידוש שעשו שונא את יעקב. לא כן עמון ומואז הם עקרו והשרישו מעצמם המדת החסד שנולדו בו, על כן לא יבא עמוני ומואזי בקהל ה' שהם בעלי חסד, ולא יוכלו להתערב יחד.

*

אמנם עוד תקשה, למה לא סגי הטעם לרחק עמוני ומואזי, על דבר אשר לא קדמו אחכם בלחם וצמים, שהכתוב הוסיף עוד טעם, ואשר שכר עליך את בלעם לקלנך. ולא עוד אלא שקיים עלה, ולא אבה ה' אלקיך לשמוע אל בלעם, ויהפוך ה' אלקיך לך את הקללה לברכה, הלא בזה מגרע רעתם, כי סוף כל סוף לא הרעו לישראל בקללתם, אלא רצו לקלל ולבסוף נתברכו, ולאזה לורך הזכירו הכתוב כאן.

וגראתא דהנה לכאורה היה מקום להמליך על מה שלא קדמו אותם בלחם, דהא אמרו חז"ל (שבת יז:): גזרו על פתן ושמןן משום יינן, ועל יינן משום בנותיהם ע"כ. ושמעתי בשם הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל, שאמר הטעם שנתרבה במדינה זו נישואי תערובות, כי צימים הקדמונים היו כל המאכלים מתצולים בהצית, ובחנות לא מכרו רק דברים חיים שנריכין צישול. ולאחרונה נשתנה שרובא של המאכלים שיש צצית הם נעשים מתחלה צצית חרושת, ומהם רובם ככולם הם צישול עכו"ם (אם אין עליהם הכשר). וכיון שקבעו חז"ל שצישולי עכו"ם מציאים לידי קירוב של בנותיהן, על כן המון העם שאין מדקדקין במאכליהם, סופן הם כשלים בזה ע"כ. ואם כן היה מקום להמליך

בקלוקל ושכרו את בלעם] לא כל שכן. אמר לו הקדוש ברוך הוא, לא כשעלתה על דעתך עלתה על דעתי, שתי פרידות [גזולות] טובות יש לי להוציא מהן רוח המואציה ונעמה העמונית ע"כ. ויש להצין למה קרא אותם ה' בתואר פרידות טובות.

עוד איתא בגמרא (יבמות עו:), שאמר דואג האדומי לשאול המלך, עד שאתה משאיל עליו (על דוד) אם הגון הוא למלכות אם לאו, שאל עליו אם ראוי לזא בקהל אם לאו. מאי טעמא, דקאתי מרות המואציה. אמר לו אבנר, תנינא עמוני ולא עמונית מואציה ולא מואצית. אלא מעתה ממזר ולא ממזרת וכו', מצרי ולא מצרית. שאני הכא דמפרש טעמא דקרא על אשר לא קדמו אחכס בלחם וצמים, דרכו של איש לקדם ולא דרכה של אשה לקדם. והקשה לו, היה להם לקדם אנשים לקראת אנשים ונשים לקראת נשים, אישתיק וכו'. הכא תרגמו כל כבודה בת מלך פנימה (תהלים מה-ד). דרש רבא מאי דכתיב (שם מ-ח) אז אמרתי הנה באתי במגילת ספר כתוב עלי, אמר דוד אני אמרתי [בשעה שנמשחת] עתה באתי לגדולה ומקרוב פסקו לי גדולה זו], ולא ידעתי שבמגילת ספר כתוב עלי [שמימי אברהם נכתבה עלי במגילת ספר], התם כתיב (בראשית יט-טו) ואת שתי בנותיך הנמנאות, הכא כתיב (תהלים פט-כא) מנאיתי דוד עבדי בשמן קדשי משחתיו ע"כ. ובמדבר (ב"ר י-י) היכן מנאיתיו, בסדום ע"כ. ויש להצין למה קרא אותם ואת דוד בתואר מנאיה.

אך הענין הוא, דאיתא בש"ך על התורה (פרשת וישב ד"ה שמעתי) שקיבל מרבותיו, למה היחס והשררה והמלכות של ישראל יהיה על

על מואב, בהיות שישראל הם עם קדוש, עד שגם במצרים לא היה אחד מהן פרוץ בערוה (ויק"ר לז-ה), ומכל שכן אחר מתן תורה, על כן לא רצו לקדם בלחם, שחששו שעל ידי זה יבואו למכשול בצנותיהן, ורצו לשומרם לטובתם.

אמנם זה אינו, שהרי אנו רואים שאחר שראה בלעם שה' מהפך קללותיו לברכה, אמר לבלק, ועתה הנני הולך לעמי, לכה איענך וגו' (במדבר כד-ד). וברש"י ומה היא העצה, אלקיהם של אלו שונא זמה הוא וכו', ויחל העם לזנות אל בנות מואב וכו'. הרי אנו רואים שהפקירו בכונה בנותיהם כדי להכשיל את ישראל, ואם כן אי אפשר להמליך עליהם שלא קדמו בלחם משום שרצו לשמרם מצנותיהם. וזהו המשך הכתובים, לא יבא עמוני ומואציה בקהל ה', על דבר אשר לא קדמו אחכס בלחם וגו'. ואם תאמרו שעשו זאת משום שלא יכשלו אחר כך בצנותיהן, כגזירת חז"ל פתן משום בנותיהן. לזה אמר, ואשר שכר עליך את בלעם לקללך וגו', ולא אבה ה' אלקיך לשמוע אל בלעם וגו', ומה עשה אז, השיא להם עצה להפקיר בנותיהן, וכן עשו, אם כן רק מחמת רוע לבצם לא קדמו אותם בלחם וצמים, על כן לא יתכן שאנשים אחרים יתחברו עם בני ישראל.

*

והנה בגמרא (בבא קמא לת.) ויאמר ה' אלי אל תצר את מואב ואל תתגר צם מלחמה (דברים ז-ט), וכי מה עלה על דעתו של משה לעשות מלחמה שלא ברשות, אלא נשא משה קל וחומר בעצמו, אמר ומה מדינים שלא באו אלא לעזור את מואב אמרה תורה צרור את המדינים והכיתם אותם, מואצים עצמן [שהתחילו

זה הדרך, שהרואה יראה שח"ו יש בו כל ממזרות (דוד המלך שיאל מלוט וצנתיז). אלא שעשה הקב"ה כן, כדי להציא מלך המשיח בהיסח הדעת, כדי שלא יקטרג המקטרג וכו', כדי שייסח השטן דעתו, ויאמר השררה והמשיח לא יבואו אלא מהיחס והקדושה, ולא יבוא על זה הדרך ע"כ. וכן איתא במדרש תלפיות (ערך יעקב) דענין יעקב עם צ' אחיות, לוט עם צנתיז, ויהודה עם כלתו, ועמרם עם דודתו, וזעזע עם רות, הכל עולה לסגנון אחד, שכיון שהיה עמיד ללאת מהם חוטר הקדושה, היו עושין צדמיון האיסור כדי לבלבל לשטן שלא יקטרג ע"ש.

ומעתה יש לומר כי באמת מורע עמון ומואב המושחתים אי אפשר שמהם יעמוד מלכות צית דוד, אלא שנטל ה' נשמות קדושות והפקידם ציניהם, כדי שלא תהא ניכר קדושתם, והמה מופרדים לגמרי מהם בתכלית, אלא שהפריח ה' אותם ציניהם, כדי שיתעלם הדבר מהשטן, אצל לאמיחת הדברים אין להם שום קשר עם מקומם, והם כאצידה הנמנאת שלא במקומה. ולכן קרא לצנות לוט שהם 'נמנאות', וכמו כן דוד 'מנאתיו' צקדום. ונשמותיהן קרא 'פרידות', שהם נפרדים בתכלית הפירוד מהמקום שהם נמנאים, כי בשורשן המה נשמות קדושות ולא מואציות.

ובאמת אנו רואים שמהותה של רות לא היתה כהנשים המואציות, כי היא היתה צעלת חסד, וכמו שאמר לה זעזע הגד הגד לי את כל אשר עשית את חמותך אחרי מות אישך (ז-יא), היפוך מדתם של מואב. וכמו כן היתה צנועה ציותר (וכמזאר להלן), לא כהמואציות שהפקירו עצמן להכשיל את ישראל. וכל זה הוא

משום ששורשה של רות אינה ממואב, אלא ניתנה שם להסתיר צמיחת מלכות צית דוד.

*

והנה הכחוז מספר, ויאמר זעזע לנערו הנצב על הקוצרים למי הנערה הזאת. ויען הנער הנצב על הקוצרים ויאמר, נערה מואציה היא השצה עם נעמי משדה מואב וגו'. ויאמר זעזע אל רות, הלוא שמעת צתי אל תלכי ללקוט צדה אחר, וגם לא תעצורי מזה, וכה תדקוקן עם נערותי (רות ז-ה). ויש להצין אריכות הלשון, הלא אמרו אל תרצה שיחה עם האשה (אבות א-ה), ואפילו תיבה אחת יתירה יש להזהר כמו שאמרה צרוריה לרבי יוסי הגלילי (עירוצין גג:).

ובראה דאיתא בגמרא (שבת קיג:) וכי דרכו של זעזע לשאול צנערה [כל נערות שרואה היה דרכו לישאל מי הן]. אמר רבי אלעזר דבר חכמה ראה צה, שני שצלין לקטה [כשהיא רואה שני שצלין שגפלו מן הקוצרים לוקטתן], שלשה שצלין אינה לקטה [דהכי היא מתניטין (פאה ו-ה) שני שצליים לקט, שלשה אינו לקט]. צמתניתא תנא דבר צניעות ראה צה, עומדות מעומד [שצליים עומדות ששכח זעזע לוקטת מעומד, דשכחת קמה נמי הוי שכחה], נופלות מיושב [אותן שגשרו מן הקוצרים לוקטת מיושב, ואינה שחה ליטלין משום צניעות]. ויאמר לה זעזע לעת האוכל גשי הלום (ז-ד), אמר רבי אלעזר רמו רמו לה [רות הקדש נזרקה צו] עמידה מלכות צית דוד ללאת ממך, דכתיב ציה הלום שנאמר (שמואל ז ז-ז) ויצא המלך דוד וישב לפני ה' ויאמר מי אנכי אדניי ה' ומי ציתי, כי הבאתני עד הלום ע"כ.

לאצותיו שיצואו כאן לגמור השידוך. וכאשר באו אצותיו לא רצתה אמו להסכים להשידוך מחמת כמה סיבות. וכששמע הישמח משה טענותיה הסכים עמה. אך בנס פרץ צרכיה ובעק מה יהיה בהצטו שהצטו. וכאשר ראה הישמח משה גדול לערו, ציקש אותם שלא להתנגד להשידוך, והצטיח להם לראות דורות יפים משידוך זה ע"כ. (הוצא בארוכה בספר עובדא דאחרן פרק י).

ובזה נבוא אל המכוון, כי הנה בחתם סופר (פ' תלא פת). הקשה על רבי עקיבא שגזדמנה לו אשת טורנוסרופוס בקרן זויות ונסתכל בה, ולא רגלי חסידיו ישמור (שמואל א 3-ט), ולא יאונה ללדיק כל און (משלי יב-כא), ואיך יתכן שתצוא דבר כזה לפני רבי עקיבא. ונריך לומר שנסתבצ לו כן מאת ה', לרמו לו מה שראה ברוח הקודש שעמידה להתגייר ותינשא לו. ועל דרך זה אמר קרא, כי תלא למלחמה וראית בשציה אשת יפת תואר (דברים כא-י), על ידי קרן זויות, דעל כרתך תסתכל בה, ותשקת בה, מדע מאת ה' היה סבה ולקחת לך לאשה, ולא תלא תקלה ומכשול על ידי זה ע"כ.

ועל דרך זה היה צבועו, שמגודל קדושתו לא היה מסתכל, וגזדמן לו בדרך מקרה שראה את רות, והתבונן בעלמו הלא לא יאונה ללדיק כל און, ואיך בא לידו כזאת, ועל כרתך סיבה היא מן השמים שרות ראויה לו לאשה, ואין לקדש אשה אלא אם כן יראנה. ולכן שאל למי הנערה הזאת, מהו משפחתה, ואם היא פנויה. ואחר שהציבו לו שהיא מואצית, התבונן עוד שהיא אינה כשאר המואציות, כי היא בעלת חסד, והגד הגד לי אשר עשית את תמותך. וגם אינה כבנות מואב, שראה נעיותה. ונתגלה

ולבאורה יש להקשות למה נתקשו רק על מה ששאל על הנערה, וכי דרכו של צועו לשאלו צנערה, ועדיפא הו להו להקשות, איך הסתכל עליה כלל, והלא צועו גדול הדור היה (רו"ר ה-טו). ואיתא בגמרא (עבודה זרה כ.) רבי עקיבא ראה אשת טורנוסרופוס הרשע, רק, שחק, וצכה. רק שהיתה צאה מטיפה סרוחה, שחק דעמידה דמגיירא ונסיב לה, צכה דהאי שופרא צלי עפרא. ופריך מיתיבי ונשמרת מכל דבר רע (דברים כג-י), שלא יסתכל אדם באשה וכו'. ומשני קרן זויות הואי [כשפונה לימין או לשמאל ליכנס ממצוי למצוי, ופוגעין זה את זה בקרן זויות, דאינו רואה אותה מרחוק צאה כנגדו שיעצם עיניו] ע"כ. וכאן לא היה קרן זויות אלא צדה. [ועיין צרש"י כאן שהרגיש צוה, ופירש קושיית הגמרא על ההסתכלות. אך לפי זה איך יתורץ הקושיא במה שדבר חכמה ראה בה, הא על זה גופא קשיא].

ונראה בהקדם עוצדא מהגה"ק רבי מגחם מענדל [בעל מעגלי צדק] מדעעש וצ"ל, שצנחמותו היה פעם צעיר אהעל, ויצא לשוק של פירות לקנות לו מעלאנע, ועמדה שם בת ישראל שמכרה, ובהיות שהיה המחיר גבוה, עמד ללכת משם. ואמרה לו דבר מליצה לדיק זה בא לבית מעלאנע ויפטור צלי מעלאנע, ומגודל התפעלותו הרים עיניו עליה. ושז התחרט מאד וצכה, ולא מצא מנוח לנפשו, שעשה דבר כזה להסתכל עליה, עד שהחליט שמוכן לישא נערה זו לאשה, וכיון שאסור לקדש אשה עד שיראנה (קידושין מא.), ממילא היה זה הסתכלות של מנוה. והלך להגה"ק בעל ישמח משה וצ"ל, האצ"ד שם, והציע לפניו הדברים, והסכים עמו שהוא דבר נאה ומתקבל. אך יש לו להודיע

לו בזה שהיא אחת מהפרידות שיש צמואב, מהנשמות הנפרדות שאין מקומם שם. על כן אמר לה, שלא תלך ללקוט צעדה אחר. ושזב הוסיף לרמוז כי 'לא תעבורי מזה', את כבר לא תעבור מכאן, ומן השמים הזמינו לך כאן שנוכל להנשא, 'וכה תדבקון עם נערוטי', שלא תתפרד עוד מהם, כי את תהיה להם לגברת.

*

ועל זה מעורר אותנו התנא, שנוכר שעל שלשה דברים העולם עומד, על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים. וגם מי שאינו

זוכה שיהא תורתו אומנתו, מכל מקום יוכל להשלים עצמו בעבודה זו תפלה, וגם בגמילות חסדים, שזה כולל לא רק פיזור הונו לצדקה, אשר לאו כל אחד זוכה להון ועושר, אלא גמילות חסדים הוא חסד בגופו, לבקר חולים ולנחם אבלים, ולהלצין שיניו של חזירו בדיבורים נאים, וכדומה. ושמעתי צעם הרה"ק בתולדות אהרן זי"ע, שצבחרותו היה סובב על הפתחים לקבץ נדבות לצדקה. וכאשר שאל לו עשיר אחד עבור מי הוא הולך לקבץ. השיב לו, אני הולך עבורך ועבורי (לזכות נפשותינו בעסק הצדקה), וצריך אגב יהנה ממנו גם עני הנלך לזה ודפח"ת.

בסעודה שלישית פרשת נשא תשע"ט לפ"ק

כדריש לקיש, דאמר ריש לקיש מאי דכתיב (בראשית א-לא) ויהי ערב ויהי בקר יום הששי, ה"א יתירה למה לי [מאי שנא דכתיב ה' ציוס גמר מעשה בראשית], מלמד שהתנה הקדוש ברוך הוא עם מעשה בראשית ואמר להם, אם ישראל מקבלים התורה אתם מתקיימין, ואם לאו אני מחזיר אתכם לתוהו וזוהו [הששי משמע הששי המיוחד במקום אחר, ויהי ערב ויהי בקר של גמר בראשית תלוי ציוס הששי, והוא ששי בסיון, שנתנה זו תורה] ע"כ. והנה שם יובן יראתו שהרי היה תנאי, ויתכן שתחזור לתוהו וזוהו, אבל למה היה העולם רותם אחר מתן תורה קודם הקמת המשכן.

ו**ברא**ה דהנה אמרו (שבת פח:): כשעלה משה למרום, אמרו מלאכי השרת להקב"ה תנה הודך על השמים (תהלים ח-ג). ופירשו

ויהי ציוס כלות משה להקים את המשכן (במדבר ז-ח). צמד"ר יב-יא) להקים המשכן אין כתיב כאן, אלא להקים את המשכן, משכן אחר הקים עמו וכו', שעד שלא הוקם המשכן היה העולם רותם [רועד וגוטה ליפול], משהוקם המשכן נתבסס העולם [עומד על צסיסו ועמידתו], לכך נאמר להקים את המשכן ע"כ. ויש להבין למה היה העולם רותם בלי הקמת המשכן.

ו**בצינו** ענין כזה צמתן תורה, שדרשו חז"ל (שבת פח). מאי דכתיב (תהלים עו-ט) משמים השמעת דין [תורה] ארץ יראה ושקטה, אם יראה למה שקטה, ואם שקטה למה יראה. אלא בתחילה [קודם שאמרו ישראל נעשה ונשמע] יראה [שמא לא יקבלוה, ויחזור העולם לתוהו וזוהו] ולצסוף [כשקבלוה] שקטה. ולמה יראה,

(מגילה כט.), ואם כן מעת שירד ה' על הר סיני, דירתו כזיכול הוא למטה, ואין למלאכים דין בר מיצרא.

ואם כן צמתן תורה עדיין לא נתבסס העולם כראוי, כי אולי ירדת ה' למטה היא ארעי, ויהיה להמלאכים טענת בר מיצרא, ודינו שגם אחר שקנהו אחר יוכל להוציא ממנו, ולכן עד שלא הוקם המשכן היה העולם רותם, ורק אחר שהוקם המשכן, ונקבע מקום השכינה למטה, אז נתבסס העולם. – ומהאי טעמא אמרו חז"ל (תנא דבי אליהו יז) בשעה שאמרו ישראל נעשה ונשמע מיד אמר הקב"ה ויקחו לי תרומה וגו', ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם ע"כ, כדי שלא יהא למלאכים טענת בר מיצרא.

*

ויש לומר עוד על פי מה שכתוב בערוגות הבשם (פ' צהר) לפרש, הא דכתיב (צראשיה צ-ג) ויכל חלקים ציוס השביעי מלאכתו, ופירש רש"י הלל כבר כתיב יום הששי ויכלו השמים, אלא מה היה העולם חסר, מנוחה, בא שבת בא מנוחה. וזריך להצין ענינו, הלל הנצרחים לא הטריחו עצמם, ולא יועפו ולא יוגעו בששת ימי המעשה שנצראו, ומי הוא שהיה חסר לו מנוחה, ואין בא להם על ידי שבת מנוחה שהיה חסר להם ציוס החול. אך הנה כתיב (נחמיה ט-ו) אתה עשית את השמים, שמי השמים וכל צבאם, הארץ וכל אשר עליה, הימים וכל אשר בהם, ואתה מחיה את כולם, פי' דכל מה שצרא הקב"ה בעולמו אין לו קיום וחיות אלא על ידי ניצוך קדושה המחיה אותו.

ובצינו שאמרו רז"ל (הוצא ברש"י ויקרא צ-ג) בשעה שאמר הקב"ה יהי רקיע צחוק

המפרשים שהמלאכים באו בטענת בר מיצרא (צבא מזיעא קח.), שהתורה היא בשמים, והם קרוצים אליה, ותנה הודך על השוכנים בשמים. וכתוב בספר פרח לבנון (והוצא בילקוט האורים) ליישב צבא המפרשים, ולכן צמתת התורה ירדה שכינה למטה לשכון צהר סיני עם תורתו, כדי שאנחנו נהיה הצר מיצרא של התורה, וזוה לא יהיה עוד טענה להמלאכים. וציאר בזה המדרש צפרשתנו (צמדצ"ר יא-ו) יאר ה' פניו אליך (צמדצ"ר ו-כה) צתורה, ויחונך, יחנה ה' אלכך ע"כ. והכוונה שיאר ה' פניו אליך צתורה, ואם תאמר הלא נתינה שלא כדין, כי התורה שייכת למלאכים מדינא דבר מיצרא. על זה אמר ויחונך, יחנה ה' אלכך, ואז יהיה לך דינא דבר מיצרא, והתורה תהא שייכת לך ע"כ.

אבנם לכאורה יש להעיר, דצמה שירד למטה עם תורתו, עדיין לא נשתנה דירתו כזיכול, דהא פסקינן דרק צדר צעיר י"צ חודש אז דינו כצני העיר, וצפחות מזה הווי רק כאורח (עיין שו"ע אורח סימן תכט-א), ואכתי יש להמלאכים טענה דבר מיצרא. אבל צאמת זה אינו, כי ירדת השכינה אז היתה לשנים רבות, כדאיתא ברש"י (מעניית כא:): דלא נסתלקה שכינה עד לוחות האחרונות שניתנו ציוס הכפורים, וגם כל ימות החורף שעסקו צמלאכת המשכן שהתה שכינה צהר, ומשם ניתנו כל המצות צקולי קולות ולפידים ציוס קבלת עשרת הדצרות, עד אחד צניסן שהוקם המשכן, ונסעה וזוה שכינה מן ההר וישצה לה על הכפורת ע"ש. ומאז היתה השכינה למטה עד חורצן צית הראשון. ולא עוד אלא שלא זוה שכינה מכותל המערבי (שמו"ר צ-ג), וגם בכל מקום שגלו שכינה עמהם

יברכך ה' וגו', ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם (ו-כג). והתיבות 'אמור להם' נראה כמיותר. גם להצין סיוס הברכות, ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם, מהו הכוונה בזה.

וּבְרָאָה דאיתא בגמרא (מולין נא): חביצין ישראל לפני הקב"ה יותר ממלאכי השרת וכו'. ישראל מזכירין את השם אחר שמי תיבות, שנאמר (דברים ו-ד) שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד וגו', ומלאכי השרת אין מזכירין את השם אלא לאחר ג' תיבות כדכתיב (ישעיה ו-א) קדוש קדוש קדוש ה' וגו' ע"כ. [ובספר המאור הגדול (להגרא) כתב לפרש בנוסח התפלה (בברכת אהנה רבה) וקרבתנו לשמך הגדול סלה באמת, להודות לך וליחדך באהבה, כי מנינו שישראל מזכירים את השם אחר שמי תיבות בשלשה מקומות, אלל ההודאה לשמו יתברך, כמו שאנו אומרים בכל הברכות, 'ברוך אתה ה'. ואלל יחוד שמו יתברך, שנאמר 'שמע ישראל ה' וגו'. ואלל אהבת ה' יתברך, שנאמר (דברים ו-ה) 'ואהבת את ה' וגו'. וזו שרמזו לנו מסדרי התפלה ברוח קדשם, 'וקרבתנו לשמך הגדול סלה באמת', רוצה לומר, חבה יתירה חבבת אותנו יותר ממלאכי השרת צמה שקרבתנו 'לשמך הגדול', פירוש, שאנו קרובים לשמך הגדול, ואנו מזכירים את שמך הגדול אחר שמי תיבות, 'להודות לך', היינו בכל הברכות. 'וליחדך', היינו אלל יחוד שמך, שנאמר 'שמע ישראל ה' וגו'. 'באהבה', שנאמר 'ואהבת את ה' וגו' ע"כ].

וּבְחַתָּם סופר (בפרשתנו נה): הקשה לפי זה על ברכת כהנים, שהרי להזכיר את השם אחר תיבה אחת לא שמענו, והכא כתיב יברכך

המים ויהי מזדיל צין מים למים (א-ו), התחילו מים התחתונים זוכים, ואמרו אכן צעינן למהוי קרוב לחצר בית המלך כמו מים העליונים, עד שהקב"ה פייסם שיהיו המים מתנסכים על גבי המזבת, ומתקרבים על ידי מנות על כל קרבנך תקריב מלח. והנה כמו כן כשצרא השי"ת כל הצריאה, שהם צארך הלזו העולם השפל שהוא רחוק מאור אין סוף ית"ש, הניצוץ קדושה שבחך כל דבר שהתרחק מאוד ממקור קדושתו לא מצא מנות, כדרך צן שנתרחק מאביו, ולבו תתפעם בקרבו, ולא ינוח עד אשר יוכל להתקרב עם אביו, כמו כן היה העולם חסר מנוחה זו. עד שבא שבת והשי"ת האליל קדושת שבת, ממילא הרגישו כל הנבראים שהם קרובים יותר אל הקדושה שנתרחקו ממנו, וממילא מצאו מנות, והיינו דאמרו שהעולם היה חסר מנוחה, עד שבא שבת וצא מנוחה ודפח"ת.

וְהַנְּה מנוחה זו של העולם הוא רק יום אחד בשבוע, שקידש ה' את יום השבת, אלל אכתי בשאר הימים חסר לה שלות הנפש. אך בזמן שצית המקדש היה קיים, והיתה דירת השכינה למטה בתחתונים, אז היה להעולם מנוחה ושלוה כל הימים, שהרי מקום דירתו של הקב"ה נתהוה בתחתונים. וזהו שאמרו, עד שלא הוקם המשכן היה העולם רותם, היינו שהיתה חסר לה שלותה, כי אכן צעינן למיהוי קמי מלכא. אלל משהוקם המשכן, וירדה שכינה בחובה להיות דירתה למטה, אז נתצטם העולם, שנתמלא שלות נפשה בצריאתה.

*

וְהַנְּה בפרשתנו נאמרה מנות ברכת כהנים, כה תצרכו את בני ישראל, אמור להם,

אמירת פיהם, ואז יוכלו לומר יצרך ה', להזכיר השם אחר תיבה אחת. וזהו שאמר כה תזכרו את בני ישראל 'אמור להם', שזעת זרעם תהיה עמם יחד עוד אמירה של כה אלקי, ואז יוכלו לצרך יצרך ה', יאר ה', ישא ה', כי השכינה היא עם אמרי פיהם. וזהו שמסיים, 'ושמו את שמי על בני ישראל', שיוכלו להשים את שמי עליהם תיכף צלי הזכרת שמי תיבות מלפניה, והוא מטעם שאין הם המזכרים לעצמם, אלא 'ואני אזכרם', אני מדבר מגרום ומצרך את ישראל מתוך פיהם.

ועיין ברמב"ם (ה' נשיאת כפים טו-ו) כהן אף על פי שאינו חכם ואינו מדקדק במלות, או שהיו הצריות מרננים אחריו, או שלא היה משאו ומתנו צדק, הרי זה נושא את כפיו וכו'. ואל תחמה ותאמר ומה תועיל זרע זרע הדיוט זה, שאין קבול הצרכה תלוי בצדקה אלא בהקדוש צרוך הוא, שנאמר ושמו את שמי על בני ישראל ואני אזכרם, הכהנים עושים מלותן שננטו זה, והקצ"ה זרעו מצרך את ישראל כחפלו ע"כ.

ועיין בפרדס יוסף (פ' גלגל אות מו) שהעיר, דזכירת הים אמרו, אשירה לה' (שמות טו-א), ואיך הזכירו ה' אחר תיבה אחת ע"ש. ויתכן שצקריעת ים סוף הגיעו גם כן למדרגה זו, ואז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת 'ואמרו לאמור', שהשכינה היתה אומרת עמם יחד השירה, ולכן אמרו אשירה לה', הזכירו השם אחר תיבה אחת.

*

ולשמחת חתן וכלה יש לומר, ושמו את שמי על בני ישראל, דאיתא בגמרא

ה', יאר ה', ישא ה'. וצריך לומר שהכהנים ממשיכים כל כך קדושה על ישראל עד שיהיה ראוי שיזכרו אחר תיבה אחת. והיינו כה תזכרו ותמשיכו זרעה לבני ישראל, עד שיאמר להם יצרך ה' אחר תיבה אחת, וכן יאר וישא, וזה ושמו את שמי על בני ישראל דייקא ואני אזכרם ע"כ. ואכתי חסר ציבור איך יכולים להמשיך קדושה זו שהיו ראויין להזכיר את השם אחר תיבה אחת.

ונראה דזכירת תקשה עוד צוה, על מה דאיתא במשנה (יומא לה:): שהכהן גדול התודה ציוס הכיפורים ואמר אלה השם עויתי פשעתי וכו' ע"ש. הרי גם כן שהזכיר את השם אחר תיבה אחת.

ויש לומר דאיתא בבתבי האר"י ז"ל, על מה שאומרים (בפיוט מוסף ליום הכיפורים) והכהנים והעם העומדים בעזרה, כשהיו שומעין את השם הנכבד והגורא מפורש יוצא מפי כהן גדול בקדושה וצטורה, היו כורעים ומשתחוים ונופלים על פניהם. כי הכהן גדול בעת העבודה כמעט שהתצטל ממציאותו, עד שלא היה יכול להוציא השם מפיו זכחו, אלא יוצא מעצמו זכח אלקי מפי כהן גדול, ושכינה מדברת מתוך גרונו. ועל זה נאמר (שמות כ-כא) בכל מקום אשר 'אזכיר' את שמי אצול אלך וזכתיך, שכביכול אני אזכיר את שמי מתוך פיו של הכהן ע"כ. ואם כן ציוס הכיפורים כאשר הכהן גדול אומר אלה השם, לא היה זה דיבורי עצמו אלא כה אלקי, ושפיר הזכיר השם גם אחר תיבה אחת.

ובמו כן צוה ה' להכהנים שמזכרים את ישראל, שיתעלו להיות דדרגה זו, שיהיו ראויים שהשכינה תהא מדברת מגרום יחד עם

גם שם ו"ה, והוי השם שלם. וזהו שאמר ושמו את שמי על 'צני' ישראל, שיחד עם צנייהם הוי השם צמילואו.

וּנְרָאָה דזהו הענין שצוה ה' בקוטה, וכתב את האלות האלה וגו' ומחה אל מי המרים (במדבר ה-כג), שמי שנכתב בקדושה ימחה על המים לעשות שלום בין איש לאשתו (סוכה ג:). שהיא להורות להאשה, שבמעשיה היא מוחה את השם שהיה צנייהם, ולפיכך צא עונשה גם כן צמחיקת השם. ורק כאשר בית ישראל מתנהגת על דרכי התורה, אז השכינה צהצית, ושם צוה ה' את הצרכה חיים עד העולם.

(סוטה יז.) איש ואשה שזכו [ללכת בדרך ישרה שלא יהא הוא נואף ולא היא נואפת] שכינה צנייהם [שהרי חלק את שמו ושיכנו צנייהן יו"ד צאיט וה"י צאשה], לא זכו אש אוכלתן [שהקצ"ה מסלק שמו מצנייהן ונמצאו אש ואש] ע"כ. והכונים מורי דרך לעם ה', אשר שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו (מלאכי ב-ז), עליהם מוטל להדריך את ישראל שיצנו בית נאמן, שתהא שם ה' צנייהם תמיד, ואז תהא הצרכה מצויה צהצית. וזהו 'שמו את שמי על בני ישראל', שתהא עליהם ממש שם ה', איש ואשה, ולא צחסרון השם י"ה מצנייהם, ואז אני אצרכם. ומצואר צספרים הקדושים, דמנות פריה ורביה היא צצן וצת (יבמות סא:), וצוה נשלם

בלימוד פרקי אבות פרשת נשא תשי"ב לפ"ק

אצל לא 'עס' כל אחד. אך אחתי צריך ציאור הסמיכות ואל תתייאש מן הפורענות.

וּנְרָאָה לשלצ הדצרים לפרשתנו, שיש צה פרשת סוטה, וסמיך ליה פרשת נזיר. וצרש"י (ו-ב) למה נסמכה פרשת נזיר לפרשת סוטה, לומר לך שכל הרואה סוטה צקלקולה יזיר עצמו מן היין, שהוא מציא לידי ניאוף (סוטה ב.) ע"כ. וגם לשלצ אותה עם הפטורת הפרשה, אשר אשת מנות היתה עקרה, וצא אצלה המלאך וצישר לה הנך הרה וילדת צן, ועתה השמרו נא ואל תשתי יין ושכר וגו'.

וְאִתָּא צמדרש (במדבר י-ו) איש או אשה כי יפליא לנדור נדר נזיר להזיר לה' (ו-ב).

במשנה (אבות א-ז) נתאי הארצלי אומר, הרחק משכן רע, ואל תתחצר לרשע, ואל תתייאש מן הפורענות ע"כ. וציאר ברבינו יונה, דהשוכר צית לדור, כאשר ישאל איש תחלה על מהות הדירה, כך יש לשאל על השכנים, אם רעים הם ירחק מהם, ולטובים יקרב ע"כ. וכמו כן צהתקרב ימי הקיץ, ושוכר מקום לנוח ולנופש, יש לצרר תחלה מי הם השכנים שלו. וכמו כן צמקום העבודה, מי יהיו שכניו שם. ונכלל צוה עוד, שגם אם מחמת סיצה הוא מוכרח לדור עם שכן רע, מכל מקום לא יתקשר עמו צקשר של אצה וידידות, רק כפי הצורך, והרחק משכן רע, לעשות הרחקה ממנו. וכמו שאומרים, שיהודי צריך להיות טוב לכל אחד,

מנות, ויהי איש אחד ממשפחת הדני, להשמיענו שהוא היה היחידי משבטו שלא טעה בזה ע"ש. וזהו מדריגה נפלאה, כי הרבה חזרותא עושה, להשפיע על האדם להתנהג כמותם, או עכ"פ לחפות על מעשיהם, וכמבואר בכתוב גבי עצודה זרה של מולך, ושמתי אני את פני באיש ההוא וצמטתו וזכרתי אותו וגו' (ויקרא כ-ה). וברש"י אמר רבי שמעון וכי משפחה מה חטאה, אלא ללמדך שאין לך משפחה שיש בה מוכס שאין כולם מוכסין, שכולן מחפין עליו ע"כ. ונסיון כזה לא היה אף באחד משאר שבטי י-ה, שימנא שבט אחד כולו נשקע בחטא, ואחד מצבי השבט לא יעמוד עמהם, אלא מנות היה לו נסיון זה, שהיה מוכרח לדור עם בני שבטו, שאין לו חלק בארץ רק בנחלת דן, ואף על פי כן עמד חי בצדקו, ועל כן קראו 'איש אחד', שלא היה באותן ימים כיונא בו, להתרחק משכן רע, ולא יתערב עמהם יחד.

*

גם יש להוסיף בטעם שקראו 'איש אחד', דהנה כבר ביארנו במקום אחר (עיין שמן ראש ח"ט פ' נשא 5:) שפרשת סוטה מתחלת בפרשתנו, איש איש כי תשטה אשתו (ה-יג), והעירו חז"ל (סוטה כו.) למה נאמר בכפל הלשון איש איש. ויש לומר דהנה מצינו (בראשית כה-טו) ויגדלו הנערים ויהי עשו איש יודע ציד איש שדה, ויעקב איש חס יושב אהלים. ולכאורה למה כפל בעשו תיבת 'איש', והוי ליה למימר ויהי עשו איש שדה יודע ציד. אך עשו היה ציד בפיו, לצוד ולרמות את אביו בפיו, ושואלו אבא היאך מעשרין את המלח ואת התבן, כסבור אביו שמדקדק במנות. ובהיותו בחוץ היה איש

אין לך דבר כתוב בצנזרים וכתובים שלא רמזו בתורת משה, את מונא שרמזו משה בפרשה זו לנזירות שמשון, 'איש' זה היה המלאך שצא להזיר את מששון שנקרא איש, כמה דתימא (שופטים יג-יא) האתה האיש אשר דברת אל האשה וגו', 'או אשה', שלא נראה תחלה אלא לאשה, 'כי יפליא', ששמו פלא, 'לנדור נדר נזיר להזיר', כמה דתימא כי נזיר חלקים יהיה הנער עכ"ל.

*

והנה הפרשה מתחלת ויהי איש אחד מצרעה ממשפחת הדני ושמו מנות, ואשתו עקרה ולא ילדה וגו' (שופטים יג-ג). ויש להבין למה אמר איש 'אחד', ולא די באמרו ויהי איש מצרעה. וגם כפל הלשון 'ואשתו עקרה ולא ילדה', דבדאי כיון שעקרה היא, לא אפשר לה להוליד.

ונראה דאיתא במדרש (שם י-ה) ויהי, אמר רבי יודן כל מקום שנאמר בלשון הזה בצדיקים שקול הוא כשלשים ואחד צדיקים, כמנין ויה"י. איש אחד, כל מקום שנאמר אחד גדול הוא, בהקב"ה נאמר אחד דכתיב (דברים ו-ד) ה' אחד, אין צעולם כיונא בו. וכן באברהם (יחזקאל לג-נד) אחד היה אברהם, לא היה באותן ימים כיונא בו. וכן מנות לא היה דבורו כיונא בו ע"ש. ויש להבין כמה היה גדלותו יותר משאר הצדיקים שהיו דורו.

ויש לומר דהנה באהבת יהונתן (בהפטורה פרשתנו) כתב טעם אחר לבאר מה שקראו איש אחד, כי שבט דן לקחו בחזקה הפסל מיכה (שופטים יח), והיה לאבן נגף ולסילון ממאיר לאותו שבט וטעו אחריו, ולא היה איש אחד מכל השבט שלא טעה אחר פסל מיכה. ולכן משבח את

צביתו, ואיש שדה בחוץ, אבל לא כן היה מנוח, הוא בצדקתו לא החניף להם כלל, ולא שינה הנהגתו בין העם, ולא השתמש בשתי נורות, אלא 'איש אחד' היה, אם כי היה 'ממשפחת הדני' שכולם עזדו לפסל מיכה, לא היה עמהם אחד צפה ואחד בלב, אלא איש אחד היה, בולט בצדקתו, כי ירא ה' הוא, ואין לו נגיעה עם פסל מיכה.

*

והנה בחתם סופר (בפרשתנו כח.) פירש כפל הלשון, הנה נא 'את עקרה ולא ילדת'. על פי מה שמצינו בחנה שהיתה עקרה, ואמר הכתוב (שמואל א א-י) והיא מרת נפש ותתפלל על ה' וזכה תצכה, ותדר נדר ותאמר, ה' צבאות אם ראה תראה צעני אמתך, ולא תשכח את אמתך, ונתת לאמתך זרע אנשים, ונתתיו לה' כל ימי חייו ומורה לא יעלה על ראשו. ודרשו חז"ל (ברכות לא:) חנה הטיחה דברים כלפי מעלה שנאמר ותתפלל על ה'. אמר רבי אלעזר אמרה חנה לפני הקדוש ברוך הוא, רצונו של עולם, אם ראה מוטב, ואם לאו תראה, אלך ואסתתר בפני אלקנה בעלי, וכיון דמסתתרת משקו לי מי סוטה, ואי אתה עושה תורתך פלסתר, שנאמר (במדבר ה-כח) ונקתה וזרעה זרע ע"כ.

אך אשת מנוח בגודל צדקתה לא עשתה כן, היא לא היתה מוכנת למחוק שם שנכתב בקדושה עבור טובת עצמה, ולא עשתה פעולה זו להסתתר כדי להוליד, על כן לא קיפח ה' את שכרה, ונתן לה בן. וזהו שאמר הכתוב, ואשתו עקרה ולא ילדה, שלא עשתה פעולות להסתתר כדי שעל ידה תלד, שחששה דוגמת שאמרה חנה. על כן אמר לה המלאך, הנה נא

שדה, כמשמעו אדם בטל וזודה בקשתו חיות ועופות (רש"י שם). ואם כן לא היה התנהגותו שזה צבית וצדקה, כי לפני אציו הראה עצמו כחכם ונדיק ומדקדק במצות, וזהו שדה היה עובר על כל עבירות שבתורה, והיה איש אחר צבית ואיש אחר צדקה. על כן אמר עליו, ויהי עשו 'איש יודע ניד', צבית יודע לרמות את אציו, ושזב בחוץ היה איש אחר 'איש שדה', שם הראה פרטופו האמיתי. אבל יעקב היה שזה בכל מקום, איש תם יושב אהלים, כלבו כן פיו, וצדקה כמו צבית, איש תם.

והנה האיש שהוא נדיק בצרכיו, ומדקדק על כל דבר, ואין אצלו שום קלות ראש צבית, הנהגתו משפיע על אשתו ואנשי ביתו שגם הם יתנהגו בדרך הישר, וצבית כזה לא יבואו לכשולן שיגיעו לדי פרשת סוטה. רק אותו האיש, אשר פעם הוא נדיק ופעם הוא קל, שאין פיו ולבו שוין, ומרמה לאחרים בהנהגתו, גם היא לומדת ממנו לרמות תחת אישה, ונשים דעתן קלות, עד שהן באין לדי סוטה. ועל כן אמר 'איש איש' כי תשטה אשתו, רק מי שהוא כלול משני סוגי איש, איש אחד צבית ואיש צנורה שניה זהו שדה, והוא דו פנים, אז יבא לדי כך כי תשטה אשתו. וכעין דאיתא בגמרא (מגילה יב.) דהיינו דאמרי אינשי איהו בקרי ואיתתיה בצוויני.

ובמו כן לעניינינו במנוח, הנה בדרך כלל איש יחידי הנמצא בחברותא שהתנהגותם שונה ממנו, מנסה עצמו על כל פנים לדמות להם ולדעתם בחילוניות, ונעשה אחד צפה ואחד בלב, ומחניף אותם, כדי שלא יתעוררו עליו שנאה ומדנים ומחלוקת, ודוגמת עשו איש יודע ניד

אמרתי אל האשה תשמר (יג-יג). ופירש במשך חבמה שהזכיר בזה גם למנוח עצמו, שמה שאמר להאשה שלא תשתה יין, גם הוא ישמור עצמו מזה ע"ש. ואם כן גם למנוח נאסר היין.

אמנם צריך ביאור, כי הלא נזיר נאסר בשלשה דברים, חדא, שתיית יין. שנית, גילוח הראש. שלישית, שלא יטמא. וכאן לא אסר לה ולבעלה רק שתיית היין לזד. ועל הנער הוסף גם איסור גילוח, ומורה לא יעלה על ראשו, אבל לא איסור טומאה. ונזיר שמשון מותר לטמאות (נזיר ד:). ואם כן נזירות זו אינה נזירות גמורה, ומשונה משאר נזירות, וטעמא צעי למה. ולא עוד אלא שאמרו (שם כד:): האיש מדיר את בנו בנזיר ואין האשה מדרת את בנה ע"ש. וכיון שאין זה נזירות גמורה של תורה, למה נאסר להם שתיית היין ואכילת הגפן.

ובתחלה נקדים לעורר, הנה נפוך מאד לאחרונה שתיית היין וי"ש בשמחות, שמציעין לפני האורחים יינות ומסקה המשכרים מינים ממניים שונים, עד ששכיחה שכרות, שמשתכרין למחנה לשליש ולרביעי, והם עצמם נעשים צוויים, ומנזים את משפחתם, והבנים מתציישים מאד בראותם ציון אביהם, וכאשר באים הביתה בשצ"ק אחר קידושא רבא צבית המדרש, מתהפכת סעודת השבת צבית לתוגה, אשר דבר כזה לא היה מעולם אצל יהודים חרדים לדבר ה', רק בקצה העם, בהפחותים שיש צינינו. והקולר הוא על בעלי השמחה שהם מציעים כל זה לפני האורחים, ולא עכברא גנב אלא חורא גנב, והם אשמים בהתולאות שנתהוה מזה.

וחוץ מזה רובם של המשקאות הללו אין להם אלא הכשר קל, ועולה להון רב.

את עקרה 'ולא ילדת', עבור שלא עשית שום פעולות לזה, כי היית חס על כבוד שם ה', על כן והרית ויולדת בן ע"כ.

אמנם יש לומר בזה עוד, אשר לא רק בשביל זהירות במחיקת השם לא עשתה כן, אלא אשה נדיקת היא לנועה בכל מעשיה, ואין היא מסוגלת לעשות דבר שהיא היפוך של נגיעות, לעשות דבר של פריצות, לילך להסתחר ולהתייחד עם איש נכרי, גם כאשר זה נוגע לטובתה שזוה תוכל להפקד צבנים, ובהדי כבשי דרממנא למה לך, מאי דמיפקדת איצעי לך למיעצד (ברכות י:). היא לא תעשה דבר שאינו הגון עבור צבים. ובפרט כי היא יושבת בצלה של מנוח, אותו נדיק מופלג שאין כמותו בישראל, זה משפיע גם עליה, שלא תזלזל במדת נגיעותה, ורק איש איש כי תשטה אשתו, מי שדר עם בעל שהוא איש איש, פעם כך ופעם כך, יתכן כן, אבל לא במנוח שהוא איש אחד.

ובהיות שאין אדם שומע לי ומפסיד (דבר ד-ה), וכי בשביל שהיא זהירה בצניעות תפסיד להפקד צבנים. על כן בא המלאך ואמר לה, הנה נא את עקרה 'ולא ילדת', לא עשית שום פעולה שלא כהוגן כדי שזוה תגרום שתלד בן, אין הקצ"ה מקפח שכר כל צריה, והרית ויולדת בן.

*

והנה המלאך אמר לה, הנך הרה ויולדת בן, ועתה אל תשתי יין ושכר ומורה לא יעלה על ראשו, כי נזיר אלקים יהיה הנער מן הצטן עד יום מותו (יג-ז). הרי שאסר היין לאמו ולהנער. ושזו כאשר בא המלאך שנית אל מנוח כתוב, ויאמר מלאך ה' אל מנוח, כל אשר

האדמה, דהיינו אדם הראשון, שהיין קנס עליו מיתה] ע"כ.

וליישב את נח איש לדיק תמים שנטע כרם מתחלה, יש לומר כי שתיית היין במיעוטו יש לה מעלות רבות ובריאות גופו של האדם, וכמאמרם (בבא בתרא נח:) בראש כל אסוון אנה חמר [שאס ישטה יין כהלכה וכראוי לא יבא לידי תולין] ע"כ. ואם כן היין מזריא את הגוף. והוא מחכים האדם בתורתו, כמו שאמרו (סנהדרין שם, יומא עו:) רב כהנא רמי, כתיב תירש וקרינן תירוש, וזה [לשתות לפי מדה] נעשה ראש [שמפקח לבו בחכמה], לא וזה נעשה רש. רבא רמי כתיב (מהלים קד-טו) ויין ישמה [בשי"ן לשון שממה], וקרינן ישמה [לשון שמחה], וזה משמחו, לא וזה משממו. והיינו דאמר רבא חמרא וריחני פקחין [פקחוני, עשאוני פקח] ע"כ. הרי דהיין מועיל לחכמת התורה. ובמקדש לא אמרו שירה אלא על היין שנאמר (שופטים ט-יג) המשמה אלקים ואנשים ע"ש. ומה גם כי אמרו (סנהדרין שם) לא נברא יין בעולם אלא לנחם אבלים שנאמר (משלי לא-ו) תנו שכר לאוצד ויין למרי נפש ע"כ.

ואם כן אחר המצול שהיה כל העולם כולו חרב, שאבד נח כל משפחתו וכל ידידיו, וראה חורבן עולם, עולם שמש, איך שום דבר, לא עזים לא פירות לא צתים ולא שום כלים, ויש להתחיל לצנות העולם הכל מחדש, היה נפשו אכלה עליו ורצה להתנחם בייין. ואמר הכתוב וישאר אך נח (בראשית ז-ג), וברש"י גונח וכוהה דם מטורח הצהמות והחיות. ויש אומרים שאיחר מוזנות לארי והכישו ע"כ. והרי היין הוא צריש אסוון, שהוא נכרך לו כעת. ומה גם שנת עוסק

וכמה פעמים הם נכרכים לקרוח לחצרת הללה עבור מצנס. ובשזיל שהוא התאוה להשתכר צריכין אחרים לחלל שבת אחר כך עבורם. – וגם מצוי בחתונות, שבעלי השמחה, אצות החתן והכלה, הם כשיכורים בשמחתיהם, והתנהגותם משונה, וכדי בזיון וקלף.

וסיפר לי פעם ב"ק האדמו"ר מסאטמאר צעל ברך מושה זצ"ל, אשר אציו צעל העצי חיים זצ"ל, כאשר היה מחלק להבנים צליל שב"ק מהכוס של קידוש, היה נותן להם רק כדי טעימה, ללחלה השפתים והלשון, ולא יותר, כדי שלא ירגילו עצמם לשתות משקה המשכר. עוד אמר לי פעם (אולי בשם הרה"ק מהרי"ד מבעלזא ז"ע), שכאשר מכבדים אדם בכוס יין, אם כי יודע שאינו שותה רק מעט כנהוג, מכל מקום ממלאים הכוס מתחלה כולו, ולא רק למחצה לשליש ולרביע, כדי שכאשר הנכנסים יראו כוס שאין בו אלא יין קלת, יחשבו שהיה מתחלה מלא כולו, ושתו רובו ונשתכרו ע"כ.

*

הבתוב אומר על נח כאשר יבא מהתיבה, ויחל נח איש האדמה ויטע כרם, וישת מן היין וישכר וגו' (בראשית ט-כ) וברש"י ויחל נח, עשה עצמו חולין, שהיה לו לעסוק תחלה בצניעות אחרת (צ"ר לו-ג) ע"כ. ובגמרא (סנהדרין ע.) ויחל נח איש האדמה [אמאי קרי ליה איש האדמה], אמר לו הקב"ה לנת, נח לא היה לך ללמד מאדם הראשון, שלא גרם לו אלא יין, כמאן דאמר אותו אילן שאכל אדם הראשון ממנו גפן היה, שאין לך דבר שמציא יללה לעולם אלא יין [הלכך מסתברא דעל ידו נקנסה מיתה, ובכיה לעולם. והוכיחו הקב"ה שהיה לו ללמוד מאיש

בתורה היה (רש"י שם ז-ב), וזה שנה תמימה שהיה טרוד באכילת הבהמות וחיות ועופות בהתיבה יום ולילה, ולא היה פנוי לתורה, וכעת חוזר לתורתו, וזכה נעשה ראש, שהיין מפקח את לבו, על כן נטע מתחלה כרם. ועם כל זה קראו הכתוב 'יחל נח', שנתחלל ונעשה חולין, ומאיש נדיק תמים קראו איש האדמה, שהגם שכוונתו לשמים, לא היה להתעסק בזה בתחלה, מפני שהפסדה מרובה מתועלתו, וכמו שאירע לו אחר כך וישת מן היין וישכר.

והנה אמרו (סנהדרין סג) דרש עובר גלילה, שלשה עשרה וי"ן נאמרו ציין [לשון וי] שנאמר ו'יחל נח, ו'יטע כרם, ו'ישת מן היין ו'ישכר וגו' ע"כ. ובאמת יש שם בכתוב עוד שני פעמים, ו'יאמר ארור כנען, שם ו'יפת, ואם כן יש ט"ו וי"ן [ועיין ברש"י ותוספות שם בנעם שלא דרשוהו]. ויש להצין הרמז צ"ג ובט"ו וי"ן הללו, וכי לא די בפחות מהם.

אך העיין הוא, כי הנה בעשיית המשכן כתיב, ועשו לי מקדש ושכנתי 'בתוכם' (שמות כה-ט), וביארו בתוך כל אחד ואחד מישראל, שישתדל האדם לעשות עצמו משכן לה', שישרה שכינה אללו. וככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו, וכן תעשו, גם בעלמיתכם. ובנדבות המשכן שממנה מתהוה המשכן, נמנו בפרשה שם ט"ו מינים, וזאת התרומה אשר תקחו מאתם, זהב וכסף ונחושת וגו' אבני שוהם ואבני מלואים לאפוד ולחושן. וברש"י (שם כה-ג) כתוב ד"ג דברים אמורים כאן, ושנים מהט"ו לא חשב שם (עיין בשפתי חבמים טעמו). וכאשר שותה יין צמדה זוכה לבנות עצמו למקדש ה' שמורכבת מ"ג מינים, כי אין

השכינה שורה אלא מתוך שמחה של מצוה (שבת ז:), וזכה נעשה בו ראש. אבל בלא זכה, ששותה יותר מן המדה, או יש כנגדו י"ג וי"ן, ו"י ו"י מכופלת הרבה פעמים, שזהו חורבן בית מקדשו. ותחת לבנות מקדש ה' צ"ג דברים שהם יסודו של המשכן, הוא מחריב בית מקדשו, ונתהפך ל"ג וי"ן.

ואמרו חז"ל (סג) שהמתענג ציין אובד חלקו לעולם הבא, ולא נברא יין בעולם, אלא לשלם שכר לרשעים [שמחעדנין בו בעולם הזה, ומקצלין בו שכר מצוה שעושין בעולם הזה], שנאמר תנו שכר לאובד [היינו רשע שנטרד והולך לן] ע"כ. ודרשו שם שוב, אל תרא יין כי יתאדם (משלי כג-לא), שמאדים פניהם של רשעים בעולם הזה, ומלצין פניהם לעולם הבא ע"כ.

ולא מצונו מצוה בתורה על פרישות שום מאכל או משקה, רק על שתיית יין ואכילת גפן, עד שקרא הכתוב את הפורש עצמו, אשר נזר אלקיו על ראשו, כל ימי נזרו קדוש הוא לה' (ו-ז). ובמפורנו פירש הכתוב איש או אשה כי יפליא לנדור נדר נזיר להזיר לה' (ו-ב), כי יפליא, יפריש עצמו מן הצלי ותענוגות בני האדם. לנדור נדר נזיר, להיות נזיר ופרוש מן התענוגים המורגלים. להזיר לה', להפריש עצמו מכל אלה למען יהיה כולו לה', להתעסק בתורתו וללכת בדרכיו ולדבקה בו ע"כ.

*

והנה אמרו, שהרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין. ולא אמר שיפרוש מלהיות סוטה. והכוונה היא, כי הרואה סוטה משכיל לדעת אשר זה לא נעשה פתאום, שבת ישראל שמחונכת בצבית של קדושה, תתדרדר להתהפך

ובערתה יש לומר דהא דהזיר המלאך את מנוח ואשתו ואת הילד משתיית יין, לא היה בשביל קיום מצות נזירות, אלא כדי שיוכל מנוח גלגול נח להוליד את שמשון, הוצרכו מתחלה לתקן מה שקלקל נח בנטיעת הכרם, ורק אז יוכלו להושע בצננים, על כן הזהיר את אבות הילד, מלאכול מהגפן והיוצא ממנה. וזהו שמשון יחל להושיע את ישראל, שיהיה גבור עמוס להלחם עם פלשתים, נכטוה להוסיף עליו עוד אזהרה, ומורה לא יעלה על ראשו, כי השערות הם מזלד הגבורות (ו"ח יתרו לט.), וכמו שאמר שמשון, אם גלחתי וסר ממני כחי וחילתי והייתי ככל האדם (שופטים טז-יז), ולכן כדי שמהא אצלו מדת הגבורה נכטוה על הגילוח, אצל על טומאת מת לא נכטוה.

*

ועל זה הזהיר התנא, הרחק משכן רע ואל תתחבר לרשע, כי לפעמים יעלה על דעת של אשה עקרה, אלך ואסתתר ותתקיים בי ונקמה ונזרעה זרע, וכוונתה לטובה. אך כדי לעשות כן תטרוך להתחבר עם רשע, שקוטר עצמו ומתייחד עם אשת איש, על כן הזהיר הרחק משכן רע ואל תתחבר לרשע. ואם תאמר הרי שורה עלי פורענות מן השמים, שהנני עקרה ולא יולדת, ובהתחברות זו אפקוד לטובה, על כן מצטיח התנא כי לא תפסיד ממנה שתקיים מצות ה', והרבה דרכים למקום לפקוד אותה, 'ואל תמייאש מן הפורענות', להיות מיואש שלא תלד, וכמו שאנו רואים באשת מנוח, שאמר לה המלאך שעבור אשר הנך הרה 'ולא ילדת', לא עשית פעולות שהם נוגדים דרכי התורה, על כן הנך הרה ויולדת בן.

לכטוה. אלא היה צוה דרגות רבות, שמתחלה שחמה יין קצת, ושוב עוד יותר, עד שהתחילה לדבר עם אחרים, שלם לך וכו', ובסופה בא לידי סוטה. והרואה אותה בקלקולה יתבונן על התחלתה, אם לא רוצה להיות כמותה, יזיר עצמו מן היין, שקופה מציאה לידי תוצאות אלו.

וזה מוסר השכל לבחורי חמד, כאשר רואים אחד שפירש מדרכי התורה, ורואה אותו בקלקולו, לא די שיאמר, אני לא רוצה להיות כמותו, אלא יתבונן גם הוא נתגדל בבית כשר, ולמד תורה בישיבה, ומה הביאו לידי מדה זו. אך דבר זה נתהוה בהדרגה לאט לאט, מתחלה התחיל לזלזל בקדרים של הישיבה, הסתובב בחולות, וראה מה שאין צריך, ונתחבר לבחורים גרועים, ושוב הגיע לידו טלפון פורה ראש ולענה, עד שיצא לסורו. ואם רואה אותו בקלקולו, ואינו רוצה להיות כמותו, ישים עיניו להזהר על ראשיתו, להיות יושב ועוסק בחורה בכל סדרי הלימוד, ולא יסתובב בחולות, ויתרחק מחבר רע, ואז יזכה ללכת בדרכי טובים לעולמי עד.

*

ובזה נבא אל המכוון, דמבואר באהבת יהונתן, כי מנוח היה גלגול מן נח, ונח היה ראוי להוליד שמשון אם לא שהיה מקלקל ביין, כדכתיב (בראשית ט-כא) וישת מן היין וישכר, ובה חס וסרסו ולא הוליד יותר. ולכך בא שמשון להושיע את ישראל מיד פלשתים, לפי שפלשתים באו מכנען בן חם, והיה צריך לשלם להם גמול. ולכך כתיב בשמשון הלשון והוא יחלי להושיע את ישראל, כמו ויחל נח ויטע כרם ע"כ.

בסעודה שלישית פרשת נשא תשי"ב לפ"ק

משה מורשה (דברים לג-ד), תורה בגימטריא שית מאה וחד סרי הוא, אנכי ולא יהיה מפי הגבורה שמענוס ע"כ. וזוה יש שבע מצות בני נח, שכבר נטוה עליהם אדם הראשון (סנהדרין נו). ומצות אלו הטיל ה' בעל כרחו לכל יושבי תבל, כי המה שורש קיום העולם, שאי אפשר לכל חי להיות בלעדס.

ואם כן יש מקום לומר דרק על מצות שנתחדשו צמתן תורה, שלא היה חיוב לקבל על עצמם, רק ישראל צרוב חציבותם קבלו אותן על עצמם, על זה ניתן מצות תשובה, שאם עבר עליהם יוכל להעבירם בתשובה, אבל שבע מצות בני נח, שחיובם מוטל אקרקפתא דגברא מצד ציווי ה' בצריאתו, על זה לא מהני תשובה. ולכן לאומות העולם לא מהני תשובה, כיון שאין להם חטא רק שבע מצות בני נח, ועל חטאים אלו לא מהני תשובה גם לישראל, כשעבר עליהם. ולכן ישא ה' פניו אליך דייקא, היינו על מצות התורה שקבלו עליהם ישראל, ולא לאומות העולם, היינו על אותן חטאים שכל האומות נטוו עליהן. ולפי זה על שבע מצות בני נח לא מהני תשובה.

אבל אין הדברים כן, אלא לישראל מהני תשובה על כל עבירות שבעולם, גם בעבר על השבע מצות, ורק לאומות העולם לא נושא פנים. ולכן דייק הכתוב צמתן תשובה, דבר אל בני ישראל דייקא, איש או אשה כי יעשו מכל 'חטאת האדם', אפילו אותן חטאים שננטוה כבר עליהם אדם הראשון, והתודו את חטאתם אשר עשו, מהני להם תשובה. [ועיין בתוספות (יבמות סא. ד"ה ואין) דהגם דאתם קרויין אדם,

דבר אל בני ישראל, איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם, למעול מעל זה', ואשמה הנפש ההוא, והתודו את חטאתם אשר עשו, והשיב את אשמו בראשו, וחמישיתו יוסף עליו (ה-ו). וברש"י הרי חזר וכתב כאן פרשת גזל ונשבע על שקר, היא האמורה צפרשת ויקרא ומעלה מעל זה' וכחש בעמיתו וכו', ונשנית כאן בשביל שני דברים שנתחדשו זה. הא' שכתב והתודו, לימד שאינו חייב חומש ואשם על פי עדים עד שיודה בדבר. והשני, על גזל הגר שהוא ניתן לכהנים ע"כ.

אמנם ברמב"ם (הל' תשובה א-א) מצוהר דמצות וידוי זו קאי על כל החטאים, שכתב כל המצות שבתורה, צין עשה צין לא תעשה, אם עבר אדם על אחת מהן צין צודון צין בשגגה, כשיעשה תשובה וישוץ מחטאו חייב להתודות לפני הא-ל ברוך הוא, שנאמר איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם וגו', והתודו את חטאתם אשר עשו, זה וידוי דברים, וידוי זה מצות עשה עכ"ל.

והנה האריך הכתוב, 'כי יעשו מכל חטאת האדם', ולא אמר סתמא איש או אשה 'כי יחטא' וגו'. ונראה דאיתא במדרש תנחומא (האזינו ד) כתיב (במדבר ו-ו) ישא ה' פניו אליך, וכתוב אחד אומר (דברים י"ז) אשר לא ישא פנים, עושה תשובה נושא לו פנים. יכול לכל, תלמוד לומר אליך ולא לאומה מעכו"ם ע"כ. והנה מקום לומר דאין החילוק צין החוטא אם הוא מישראל או לא, אלא החילוק הוא בעצם מהות החטא. והוא דהנה מצות התורה הם תרי"ג, וכמו שאמרנו (מכות כג:) תורה לוח לנו

וגם לפי פשוטו, והשיב את אשמו בראשו, כי שבת היא זמן המסוגל לתשובה, וכמו שרמזו בתיבת שצ"ת, שנוטריקון שצ"ת צ"ו ת'שוב. והמקדיש את השבת ליומא דנשמתי, שכל מלאכתו עשויה, וכל הרהורי לבו הם בהתבוננות בעניני רוחניים, זה מציאו להשקפה האמיתית על חייו, להתבונן מה חוצתו בעולמו, ואיך עבר עליו השבוע העבר, ומה יוכל לתקן בהימים הבאים, ועל ידי זה בא לתשובה אמיתית.

*

ויש לומר עוד במה שאמר והשיב את אשמו בראשו, דאיתא בגמרא (שבת קד.) דאתו דרדקי לבי מדרשא ואמרי וכו', קו"ף קדוש, רי"ש רשע. ומאי טעמא מהדר אפיה דקו"ף מרי"ש [שאחוריו של ריש לגבי קוף], אמר הקצ"ה אין אני יכול להסתכל ברשע. ומאי טעמא מהדר תגיה דקוף לגבי ריש [כעין זיין שעושין בסופו של גג קוף], אמר הקצ"ה אם חוזר צו אני קושר לו כתר כמותי. ומאי טעמא כרעיה דקוף תלויה [שאינה נדבקת עם גגה], דאי הדר ציה ליעול. וליעול צהך [יקיף תחת רגלי הקוף ויכנס בפתח של ימין] וכו', צא ליטהר מסייעין אוחו [ומכניס לו פתח ע"כ. הרי לנו דאות ק' מורה על גודל מעלת וקירבת הצעל תשובה לפני המקום, שהצא ליטהר מסייעין לו ופותחין לו פתח חדש.

ולא עוד אלא שאם חוזר צו, הקצ"ה קושר לו כתר על ראשו, ולא רק קשר פשוט אלא קשר 'כמותי', אשר כתר יתנו לך ה' אלקינו מלאכים המוני מעלה וכו', כתר כזה נתן הקצ"ה על ראש הצעל תשובה. והגם שאין הקצ"ה יכול להסתכל בפני הרשע, ומהדר אפיה מינייה, מכל

ואין עובדי כוכבים קרויין אדם, אצל 'האדם' כולל גם אומות העולם ע"ש. ואם כן שבע מצות בני נח הם נכללים בחטאת 'האדם'.

והמעם דלא מהני תשובה אלא לישראל ולא לאומות העולם, מבואר בבני ישישבר (שבת טו) כי צהיות דאיפסק הלכתא (סנהדרין יט:) מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, ואם כן לא מהני תשובה על פי דיני התורה. אצל ישראל נקראו בנים אתם לה' אלקיכם (דברים יד-א) והוא למו אב, ואב שמחל על כבודו מחול, על כן מהני תשובה לישראל. והעדות לישראל שנקראים בנים, הוא השבת, דהנה קיימא לן גוי ששבת חייב מיתה (סנהדרין נח:), וכתבו הטעם להיות השי"ת קידש את השבת מצראשית, וצו שבת הוא יתצרך מכל מלאכתו, ואם כן נקרא שבת שרביטו של מלך, ואסור להשתמש בשרביטו של מלך, והמשתמש חייב מיתה, על כן גוי ששבת חייב מיתה. מה שאין כן ישראל ניתן להם השבת לאות ולעדות שהם בנים, ויכולין שפיר להשתמש בשרביט אביהם ע"כ.

ולבן אמר הכתוב, והשיב את אשמו בראשו, כי אותיות הצאות אחר רא"ש הם אותיות שצ"ת, וצא לרמו הטעם שלבני ישראל מהני תשובה גם כאשר יעשו מכל חטאת 'האדם', ולא מהני גם לאומות העולם. לזה אמר והשיב את אשמו בראשו, שהסיבה שיכול ישראל להשיב אשמו, הוא עולה בקנה אחד עם מצות שבת, שניתנה רק לישראל ולא לאומות העולם, כי רק אנו בנים למקום והם עבדים, ועל כן להם לא מהני תשובה, כי מלך שמחל על כבודו אינו מחול, מה שאין כן בני ישראל הם בנים, ואב שמחל כבודו מחול.

רגל שצחוכו לגגו]. ופריך ולעיילוהו בהך [פתח תחתון דנפק ציה], ומשני לא מסתייעא מילתא [דהבא לטהר צעי סיועה מפני יצר הרע הלכך עבדי ליה סיועה פתח יתירה], כדצבי שמעון בן לקיש, דאמר רבי שמעון בן לקיש מאי דכתיב (משלי ג-ד) אם ללצים הוא יליך ולענוים יתן חן, צא ליטמא פותחין לו, צא ליטהר מסייעין אותו ע"כ. ואם כן האות ה"א שבו נצרא העולם, מורה על הקירוב של בעלי תשובה, שהבא לטהר מסייעין אותו, ופותחין לו פתח מיוחד שיוכל לחזור. וזהו שאמר 'חמשתו יוסף עליו', שמאות ה"א שנצרא העולם, יוסף ליקח לו כח ואומן לשוץ אל ה'.

*

והנה כבר התחלנו לעס פרשה זו מיירי בגול, ועל זה אמר כי יעשו מכל חטאת האדם למעול מעל צה'. והענין הוא, כי לפום ריהטא גול היא חטא צין אדם לחצירו, שגזול הונו ועמלו של חצירו. אבל באמת יש בזה גם פגם באמונה, והוא כי המאמין שמונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה (ציה טו.), ועליו אין להוסיף או לגרוע, הוא לא יגע בממון חצירו, כי ממה נפשך, אם נקצב לו מן השמים, הרי יגיע לו סכום זה בהיתר, ואם לא נקצב, הרי כמה דרכים למקום להפסידו, ואין אדם נוגע במוכן לחצירו (יומא לא:). ואם כן הגזול חושב כי כחו ועוהם ידו עושה חיל, והכל תלוי בידו, והוא אינו חוטא רק בידו, אלא יש פגם בראשו, כי אמונתו אינה שלימה.

ולבן אמר עליו הכתוב, איש או אשה כי יעשו 'מכל חטאת האדם', לפי ראות העין עון הגזל שנכשל בו, הוא רק עושה חטאת האדם,

מקום לא צחר ה' להיות עומד מרחוק מהרשע, בתחלת הא"צ אלא הק' עומדת סמוכה ונראה להרשע, עם הכתר שעליו, שמצפה על תשובת הרשע. ושמעתי להוסיף על זה, צמה שאומרים (צנריך ש"ה) צריך כתרך ואתרך, שאנו מודים ומצרכים לה', על הכתר שעליו, דהק' מעוטור בתגא, ליתן להצבע תשובה. וגם על מקומו של הק' שעומד אלל הרשע, וצריך כתרך ואתרך.

ולבן אמר הכתוב על גדול מעלתו של הבעל תשובה, שאם ישוץ ויתודה על חטאיו, הוא זוכה על ידי החטא, והשיב את אשמו 'בראשו', אשר תחת החטא הוא משיב כעת כתר על ראשו, אם חוזר בו אני קושר לו כתר כמותי, והוא משיב את האשם להיות על ראשו לתפארה. וכמו שפירש בורע קודש (פ' מנורע), והזרתם את בני ישראל מטומאתם (ויקרא טו-לא), שיכולים בתשובה לשנות את טומאתם להיות ממנו נזר אלקים על ראשו. וזהו הענין שמצינו (שבת נו:): בנתן לויתא שעשה תשובה, וכשהיה יוצא לשוק נר דלוק בראשו מן השמים ע"ש. וכן אמרו (סנהדרין לא:): על מר עוקבא ע"ש. ונראה שזהו מאור הכתר שנתן ה' על ראשו של בעל תשובה. וכמו שאמרו (שבת פח:): שבשעה שהקדימו נעשה לנשמע, קשרו מלאכי השרת שני כתרים [מזיו השכינה] לכל אחד ואחד משראל וכו', וכולן זכה משה ונטלן [והוא היה קירון עור פניו] ע"ש.

ואמר שוב וחמשייתו יוסף עליו, דאיתא בגמרא (מנחות כט:): מפני מה נצרא העולם הזה צה"א, מפני שדומה לאכסדרה [שפתוח מתחתיו], שכל הרוצה לצאת [ממנו לתרבות רעה] יוצא. מאי טעמא תליא כרעיה, דאי הדר בתשובה מעיילי ליה [בפתח העליון צין

ה' רשות להאדם ליהנות משל הקב"ה ולעשות בו כרצונו. וכל מה שיש לאדם אינו שלו מכחו ועוצם ידו, רק הכל שייך לה', אלא שנותן רשות להאדם לזכות בו.

ובעתה הגזול מחזירו, הוא גזול הדבר גם מה', כי עצם הדבר הוא של ה', אלא שניתן להאדם שזיכה לו ה' שיוכל להשתמש ולעשות בו כרצונו. ולכן הגם כי אין לאיש גואל שיוכל להחזירו לו, מכל מקום מוטל עליו חיוב להחזירו לה', שהוא הצעלים האמיתי. אך לא יתכן צמניאות שיוכל להחזירו לה', על כן קנאו השם ונתנו לכהניו העובדים עבדותו. ומזה ילמד כי איש או אשה אשר יעשו מכל 'חטאת האדם', שגזול דבר מאדם, אין זה רק חטא צין אדם לחזירו, אלא 'זמעלה מעל צה', זה מעילה צה', כי לה' הארץ ומלוואה, כי גם אחר שניתן להאדם, עדיין גוף הדבר של הקב"ה. וכעין שמבואר ברש"י (בראשית א-א), כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, צרצונו נתנה להם וצרצונו נטלה ונתנה לנו ע"כ. הרי שגם אחר הנתנה, עדיין הוא צד ה' ליטלו ממנו וליתן אותה לאחר, כי הוא נשאר עליה הצעלים לעולם.

עצירה שצין אדם לחזירו. אבל באמת יש צה 'למעול מעל צה', מעילה בהשגחת ה' על עולמו. 'והשיב את אשמו בראשו', הוא צריך להשיב ולקשר את אשמו 'בראשו', שדעתו והשקפתו גם כן משובשת. וכאשר יתחזק באמונת אלקי עולם, אז לא יכשל עוד צעון גזל.

*

והם ביד לה פרשת גזל הגר, שאם אין לאיש גואל להשיב האשם אליו, האשם המושב לה' לכהן (ה-ח). וברש"י קנאו השם ונתנו לכהן שבאותו משמר ע"כ. ולכאורה הרי הוא גזל זאת מהגר שמת, ואין לו גואל, וכל נכסיו הם הפקר, ולמה יצטרך להחזיר. ולא עוד, צמה יתוקן הדבר כשהוא גזל הדבר מראובן ומחזירו לשמעון. אך יש צה לימוד מוסר השכל להגזלן, דאיתא בגמרא (ברכות לה). רבי לוי רמי, כתיב (מהלים ד-א) לה' הארץ ומלוואה, וכתיב (שם קטו-טו) והארץ נתן לצני אדם. ומשני לא קשיא כאן קודם צרכה כאן לאחר צרכה [הרי היא לצני אדם] ע"כ. והיינו כי כל מה שיש צעולם יש לו אדון אחד, הוא הקב"ה אשר בראו, ולה' הארץ ומלוואה, רק כאשר מצרך צרכתו, אז נותן

בלימוד פרקי אבות פרשת נשא תשפ"א לפ"ק

צדיק. והוא היה גם כהן גדול ארבעים שנה בתחלת בית השני, והיה משירי הכהנים הגדולים החשובים ששימשו צמקדש, אשר עבדותו היה רצוי לה' ציתר שאת, וכמאמרם (יומא לט). שארבעים שנה ששמש שמעון הצדיק היה גורל

במשנה (אבות א-ב) שמעון הצדיק היה משירי כנסת הגדולה, הוא היה אומר, על שלשה דברים העולם עומד, על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים ע"כ. הנה שמעון הצדיק מיוחד משאר התנאים שנקרא בתואר

עבר עליו החג וראה את פני ה' ריקם, בלי קבלת אורה והשפעתה, יש לזה עוד תשלומין.

ובא התנא לעורה, כי השלמת האדם בעבודת קונו, יש לה שלשה עמודים, וגם מי שלא זכה להיות שבתו צבית ה' צאהלה של תורה, יוכל להשלים עצמו בשאר העמודים של עבודה וגמילות חסדים, היינו בחפלה שהיא כעת במקום העבודה במקדש, וצריכי חסד בגופו וממונו בגמילות חסדים. וכל אחד יש לו תפקידו שמסבין לו מן השמים שיוכל שם להשלים נפשו. וכמו שאנו רואים בפרשה זו, שגם בשבת לוי עצמו נתחלק העבודה בין קהת וגרשון ומררי, ועל פי ה' פקד אותם ציד משה איש איש על עבודתו ועל משאו (ד-ט). וכאשר עדיין אנו עומדים בהימים של קבלת התורה, יוכל כל אחד לזרז את נפשו, ולקבל התורה, בהשלשה העמודים שהעולם עומד עליהם.

*

ואמר שהעולם עומד על ה'תורה ועל ה'עבודה ועל גמילות חסדים, ולא אמר על ה'גמילות חסדים. ופירשו כי לא על כל תורה העולם עומד, כי הלומד תורה שלא לשמה נוח לו שלא נצרא (ברכות יז), ורק על ה'תורה, שאות ה' מורה על הידוע ועל המיוחד (רש"י בראשית ד-י). וכמו כן העולם עומד רק על עבודת ה' בלי פניות, על ה'עבודה המיוחדת. לא כן גמילות חסדים יש לה חשיבות בכל אופן, כי סוף כל סוף החיה עניים ויתומים, וכמו שאמרו חז"ל (פסחים ת). האומר סלע זו לזדקה בשביל שיחיה בני או שאהיה בן עולם הבא הרי זה לדיק גמור ע"ש. ועל כן סיים על גמילות חסדים סתמא, שבכל אופן שמקיימה העולם עומד עליה.

עולה צימין, ולשון של זהורית מלצין, והיה נר המערבי דולק וכו', וכאשר מת נמנעו אחיו הכהנים מלצרך שם [מלצרך ברכת כהנים את העם שם המפורש, שלא היו כדאי] ע"כ. הרי לנו כי היה הכהן הגדול האחרון במקדש שצירך ברכת כהנים להגות את שם הוי"ה באותיותיה. וגם זה נרמז בתוארו שירי 'כנסת הגדולה', כי השם הוי"ה היא השם הגדול ביותר מכל השמות, והוא היה האחרון שכאשר התכנסו ישראל לברכת כהנים היה מזכיר את השם הגדול, וממנו ואילך נמנעו מלצרך שם. ועל הכהנים הגדולים צבית שני אמרו (שם ט). ושנות רשעים תקרנה (משלי י-יב), שכמעט כולם לא הוציאו שנתם ע"ש.

*

הנה אנו קורין את השבת הזו, שבת 'נאך' שזועות, ומנו משמיה לדיקים שפירושו כי שבת זה עדיין שזועות, ויכולים עוד להשיג בה מה שחסרו להגיע בשזועות. וציאורו נראה, כי מנינו בקרבנות החג, שגם בשזועות שהחג היא רק יום אחד, יש לקרבנותיה תשלומין כל שזעה (חגיגה יז). ולא רק הקרבן חגיגה, אלא יכולין להשלים גם קרבן הראייה (שם ג). והיינו כי בכל חג התורה מחייבת ליראות בעזרה של צית המקדש, וכתיב (שמות כג-טו) ולא יראו פני ריקם, שצריך להציא עמו קרבן ראייה. ואמרה תורה שגם האדם שצא בחג לצית ה' לראות וליראות ריקם, יוכל להשלים הריקנות ההוא במשך שזעה ימים. ואם כן בשזוע זו לאחר החג יש בה עדיין המשך להחג לתשלומין. ועיקר תשלומי חסרון החג היא בשבת, יום מנוחה וקדושה בלי טיירוט גשמיים, ועל כן מעוררין את האדם שעומדין בשבת נאך שזועות, שאם

ובצִינוּ בשמעון הנדיק איך הקפיד על העבודה שמהא צלי פגם, כדאיתא בגמרא (נדרים ט:): שאמר, מימי לא אכלתי אשם נזיר טמא [שהתחיל למנות, ונטמא צמת שקותר מנינו, ומציא קרבן ומונה כבתחלה]. וטעמו, משום דכשהן מטמאין ורצין עליהן ימי נזירות מתחרטין צהן, ונמצאו מציאין חולין לעזרה ע"כ. והיינו דהגם שעל פי דין עם כל זה חייבין הם מן התורה להציא הקרבן, ויש עלה מצות עשה דאכילת קדשים, מכל מקום יש פגם צוה, שאינם מרוצים מכך שצאו לידי חיוב קרבן, ובעיני שמעון הנדיק היה הקרבן כעין חולין בעזרה, מחמת המחשבה של חרטה שעלה בלבו של הנזיר, הגם שלא מועיל חרטתו והוא נזיר גמור [ועיין להלן דף פז].

*

והנה אמרו שם, שאמר שמעון הנדיק מימי לא אכלתי אשם נזיר טמא אלא אחד, פעם אחת צא אדם אחד נזיר מן הדרום, ראיתו שהוא יפה עינים וטוב רואי וקוואותיו סדורות לו תלתלים, אמרתי לו בני מה ראית להשחית שערך זה נאה. אמר לי רועה הייתי לאצא בעירי והלכתי למלאות מים מן המעיין, ונסתכלתי בצבואה שלי ופחו יצרי עלי וציקש לטורדני מן העולם [לילך אחר מראה עיני]. אמרתי לו רשע למה אתה מתגאה בעולם שאינו שלך, צמי שהוא עמיד להיות רמה ותולעה, העבודה שאגלתך לשמים, מיד עמדתי ונשקמתי על ראשו, אמרתי לו בני כמותך ירבו נזרי נזירות בישראל, עליך הכתוב אומר (במדבר ו-ב) איש כי יפליא לנדור נדר נזיר להזיר לה' [שנזירתו לשם שמים] ע"כ.

ויש להבין למה הוצרך לקבל על עצמו נזירות, ולא היה די לו בשבועתו, העבודה שאגלתך לשמים. ולא עוד, אלא על ידי שקיבל על עצמו נזירות, יאריכו הימים עד שיגלחו, כי עד שלשים יום, גדל פרע שער ראשו, ויותר טוב היה שלא יקבל על עצמו נזירות כדי שיוכל לגלחו תיכף. וגם מהו כוונת שמעון הנדיק שעליו הכתוב אמר איש כי יפליא וכו', הלא כל נודר נזירות עושהו לשם שמים, שאם לא כן למה יפריש עצמו מתענוגי היין. וגם בעצם הקרא יש לדייק על כפל הלשון 'נזיר להזיר' לה', שחדא מיותר.

ובראיה צביאורו, דיודעים דברי הרמב"ן (בספר האמונה והבטחון פרק י"ט) שפירש הפסוק (שיר ז-ו) אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ, ופירש כשמגיע לאדם איזה התעוררות של יראה ואהבה להצורה צ"ה, אזי תיכף ומיד יראה לעשות לה כלי, היינו שיעשה תיכף איזה מצוה, דהיינו שיתן צדקה או ישב תיכף ללמוד וכדומה. כי ידוע שהתעוררות הצאה אל האדם בפתע פתאום הוא אור הנשפע עליו מלמעלה, ונקרא בחינת נשמה, ולכן צריך האדם להלבישה בגוף, בכדי שיהיה לה חיזוק וצקים שלא יהיה מוטה ח"ו, כידוע למציני מדע. וזה פירוש הפסוק, אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ, כי חפץ הוא מלשון כלי, דהיינו התעוררות ההוא שצא אל האדם צריך תיכף ומיד לעשות לה כלי, וזהו עד שתחפץ ע"כ.

ועל פי זה כתב בקדושת לוי (לשבועות) דלכן בשעת מתן תורה שהיה צודאי לישראל אז התעוררות גדולה, ולא היה להם עדיין שום מצוה לעשות להתעוררות כלי, מוכרח לומר שהיו מקיימים מצות הגבלה, שהזכיר משה

רבינו ע"ה שלא ליגע צהר, והס היו נעצרים מליגע, וממנזה הזה היו עושים כלי להתעוררות, ועל שם זה נקרא צסם עזרת עכדה"ק.

ונראה להסציר הדצרים, כי הגה אמרו (פסחים ד.) זריזין מקדימים למנזת שנאמר (בראשית כג-א) וישכם אצרהס בצקר ע"כ. והיינו כי חוץ ממה שהזריזות לעשות רזון קונו מורה על אהצמו למנזת ה' ושמחתו צה, ויש צזה חשיצות רצה. יש צזה עוד טעם, כי הלא יצרו של אדם מתגצר עליו כל יום, ויצר לצ האדם רע מנעוריו, וגם אס התעורר כעת לעשות דצר טוב, צקל יוכל יצרו לקרר אותה, על כן יש להקדים ולהזדרו לעשותה צעוד שהוא עומד צהתעוררותו.

והברתוב אומר ושמרתס את המנזת (שמות יג-ז), וצרש"י שלא יצואו לידי חמוץ, מכאן אמרו (פסחים מח:) תפח תלנוש צלונן. רצי יאשיה אומר אל תהי קורא את המנזת אלא את המנזות, כדרך שאין מחמיצין את המנזה כן אין מחמיצין את המנזות, אלא אס צזה לידך עשה אותה מיד (מכילתא) ע"כ. ולכאורה די היה צאמרו אל תהי קורא מנזת אלא מנזות, כדרך שמצינו הרצה דרשות כן צס"ס, ולמה האריך צההיקש כדרך שאין מחמיצין את המנזת כן אין מחמיצין את המנזות. אך הכתוב צא לעורה, כי צעיסת מנזה אנו רואין שכעת עומדת מוכנת לקיים צה מנזת ה' צאכילתו צפסת, אצל אס שוהה אף רגעים אחדים מלעסוק צה, היא נעשית חמוץ, וחייב שוב כרת צאכילתו, ואין כאן עוד מנזה אלא עצירה. על דרך זה יתכן צכל מנזת ה', כאשר שוהה ועוצר זמן צלי להתעסק צקיומו, השאור שצעיסה היא היצר

הרע מחמיצו, שמקררו מלהתעסק צה, והמנזה נאצד ממנו, וכדרך שאין מחמיצין את המנזה כן אין מחמיצין את המנזה.

ועל כן כאשר צה איזה התעוררות להאדם לעצודת קונו, עוד מעט קט ששוהה יוכל להתחמוץ שיפיג התעוררותו ומתקררת, על כן העצה היעוצה להתעסק תיכף צעשיית מנזה, להכין כלי להתעוררותו, וכלי זה יהא צית קיצול על הדצר שנתעורר.

וביתר ציאור, כי מנזה גוררת מנזה (אצות ד-ג), והכוונה דאיתא צמשנה (שס ד-יא) העושה מנזה אחת קונה לו פרקליט אחד, והיינו כי חוץ ממה שמעשיית מנזה נצרא לו מלאך מליץ לעתיד, מלאך ההוא מסייע אותו גם כן לדצר מנזה, ומנזה גוררת מנזה (עיין ביאור הגר"א משלי א-כג). ולכן כאשר צה לאדם התעוררות לעצודת קונו, יעשה תיכף מנזה, שמוה נצרא מלאך פרקליט שמסייע לו להוציא התעוררותו מן הכח אל הפועל (ועיין ערוגת הבשם לחנוכה ד"ה נמת).

*

ונראה דזהו שאמר הכתוב איש או אשה כי יפליא לנדור נדר מזיר להזיר לה, כי חז"ל (סוטה ג.) דרשו סמיכות, למה נסמכה פרשת מזיר לפרשת סוטה, לומר לך שכל הרואה סוטה צקלקולה יזיר עצמו מן היין, שהוא מציא לידי ניאוף ע"כ. אך לכאורה לאיזה צורך הנזיר 'נודר' מזירותו, אס רוצה לפרוש עצמו מן יין, לא ישתה מכאן ולהלאה, ולאיזה צורך הוא מקבל על עצמו זאת מתחלה צנדר. אך צהיות כי מכיר אדם את יצרו וחומר, שהן אמת שכעת הוא עומד צהשגה זו של פרישות, אצל יתכן שזה

יתקרה ממנו לאט, וכאשר יבוא לפניו כוס יין לא יוכל ליתן מעצור לנפשו מלשתותו, על כן מקבל עליו הנזירות צנדה, כדי שיהא מוכרח לקיימו. וכמו שאמרו (מדרים ט.) נשבעין לקיים את המצוה שנאמר (מהלים ק"ט-ק) נשבעתי ואקיימה לשמור משפטי דקך וכו', לזרזי נפשיה ע"ש. ולפי מה שנתבאר יש בזה עוד עדיפות, דכיון שמקבל זאת על עצמו בנזירות, ומחשבה טובה הקצ"ה מנרפה למעשה (קידושין מ.), הרי נצרה ממחשבה זו מלאך פרקליט העומד ומסייע לו כל ימי נזירותו שלא ישלל צמה שקיבל.

והנה מצינו באשת מנוח שבא אליה מלאך ואמר, הן הרה ויולדת בן וכו', כי נזיר אלקים יהיה הנער. וכאשר בא המלאך שנית אל מנוח כתיב, ויאמר מנוח אל מלאך ה' מי שמך וגו', ויאמר לו מלאך ה' למה זה תשאל לשמי והוא פלאי (שופטים יג-יז). ומבואר במפרשים כי המלאך של מצות נזירות שמו פלאי, והיא מלשון הפלאה (עיין במדרש רבה בפרשתנו י-יז). וכיון שהמלאך כאן נשלח לבשר את ענין הנזירות, שעליה נאמר איש כי יפליא לנדור, על כן אמר המלאך למה זה תשאל לשמי, כי יש לך להצין מהמאורע ששמו פלאי ע"כ. ואם כן האדם המקבל על עצמו נזירות קונה לו פרקליט המלאך ששמו פלאי לסייעו לקיים מצותו. וזהו איש או אשה כי 'פליא', שרואים לצרוא אותו מלאך שנקרא פלאי, להיות לו לעזר מיצרו המתגבר עליו, העצה לזה 'לנדור נדר נזיר', והפרקליט הנצרה מהנדר הוא יסייע אותו שיוכל לשמור נזרו.

*

ובערתה אותו אדם שבא מן הדרום, ופחו עליו יצרו על ידי שערותיו, והכיר

שהגיע למצב שהוא נטרד מן העולם על ידי זה, ואין צידו כעת מספריים להעביר קוואותיו סדורות לו תלמים, חשש לנפשו כי עד שיבוא לציחו לגלחו, יתקרה התעוררותו ולא ישחית את שעריו. על כן נשבע שיגלח את שעריו, ולא יוכל לחזור בו עוד על ידי שזכותו. אך לא הסתפק בשבועה גרידא שיגלחנו, כי הלא שערות הללו יצמחו אחר כך שנית, וצרכות הימים ימלא את עצמו עוד הפעם צנסינות חלו. על כן קיבל על עצמו נזירות מתחלה, שתהא בזה קיום מצות נזירות, וממנה יצא עוד מלאך מליץ ופרקליט שסייעו אותו גם להלכה להתנהג בשערותיו בקדושה, כי מצוה גוררת מצוה. ועל כן אמר 'העבודה שאגלחך לשמים', ותהא בזה קיום שבועה ומצות קיום נזירות, והם יהיו פרקליטין ומליצים לסיוע גם להבא.

והנה נודמן לו לאותו נזיר הנדיק שנטמא צימי נזירותו, אשר אין זה מן הראוי לאדם כמותו, ולא יאונה לנדיק כל און (משלי יב-כא). אך בהיות שכל הנזירות קיבל על עצמו כדי שיוכל לגלח שעריו בדרך מצוה, שיהיה לו פרקליט מזה לסייעו גם להלכה, על כן רצון יראיו יעשה, זימן לו ה' באונס טומאה, וממילא לא יצטרך להמתין שלשים יום עד שיגלח שעריו, כי מצותו שיגלחנו תיכף. ולא עוד אלא על ידי זה יקיים מצות גילוח שערותיו שתי פעמים, חדא אחר שבועה ימים שנטמא, ושזב מתחיל למנות ימי נזירות צטהרה, ויגלח אחר זה עוד הפעם. ויהיה לו מזה סיוע פרקליטין בכפילה. וזהו דוגמת מה שאמרו (יומא פו:) עבר אדם עזירה ושנה בזה נעשית לו כהיתר, כיון שנתרגל בזה, ואם כן מכל שכן צמדה טובה מרובה, אדם עשה מצוה ושנה בזה, יש לו סיוע המצוה ביתר שאת.

שאין ערב צעדו שלא יגיע גם הוא למצב זה, ויעשה לעצמו גדר וסייג שלא יוכל לצוא כלל לידי נסיון. – והוא מוסר השכל להכלים השונות של טעכנאלאגיע איך יש להתרחק מהם, צראותנו גדול החורבן שנתהוה מזה כבר לאלפים, ה' ישמרנו.

*

ובפרשה זו אנו רואים גדול חשיבות קבלת פרישות על עצמו, הגם שהוא רק על דבר קטן, מניעה מאכלית ושמייית יוצא מן הגפן, אשר עבור זה הכתוב קורא אותם, כל ימי נזרו קדוש הוא לה' (ו-ח), ונזר אלקיו על ראשו (ו-ו). תואר אשר נמצא רק על הכהן הגדול, נזר שמן משחת אלקיו עליו (ויקרא כא-י). ובאבן עזרא (שם) פירש כי תואר נזיר הוא על שם הנזר אלקיו שעל ראשו ע"ש. ומרגע לרגע צדיבור אחד, יוכל להשתנות מאיש פשוט להיות קדוש עם נזר אלקים, והוא כאשר אומר הריני נזיר, שמקבל על עצמו פרישות, משתנה כל מהותו לטובה.

ויסופר על נזיק אחד שאמר מה שרגילין לקרוא את הנזיק צהתואר 'וואונדער ראצינער', כי זכה להיות מושל ומלך על עצמו, שזהו פלא, וכמו שכתב באבן עזרא, איש כי יפליא (ו-ג), שיעשה דבר פלא, כי רוב העולם הולכים אחר תאוות ע"ש. ושזו ציאר שם להלן (ו-ו) דלכן נזר אלקיו על ראשו, כי כל בני אדם עבדי תאוות העולם, והמלך באמת שיש לו נזר ועטרת מלכות צראשו, כל מי שהוא חפשי מן התאוות ע"כ. והיינו כי הזוכה לפרישות הוא מלך על אצרו, ולו נאה ויאה כתר מלוכה, אשר נזר אלקיו על ראשו.

ולבן שמעון הנזיק מימיו לא אכל אשם נזיר טמא, דכיון שבא לידו און, הרי זה מורה שאין הנזיר נזיק כל כך, שהרי לא היה לו שמירה, וכיון שכן יש לחשוש שהוא גם מתחרט על קבלת נזירותו, וקרצנותיו נחשבים כחולין בעורה, ועל כן לא רצה לאכול ממנו. אבל כאן שראה גדול מסירת נפשו בקבלת נזרו, שרצה סיוע מהפרקליט שנצרכ מהמנוה, הבין שמה שנטמא באמצע נזירותו, בא לו מאת ה' עבור נזירותו, שכיון שרצה בגילוח לשמים, זימן לו ה' זאת בכפליים, ושזו יגלח עצמו שנית כאשר יוגמר נזירותו בטוהרה, ועל כן אכל מאשם נזרו. ואמר עליך הכתוב אומר איש כי יפליא לנדור נזר 'נזיר להזיר' לה', שאמר הכתוב בכפילא, כי מי שמפליא לנדור לה' דייקא, שכוונתו לגלח לשמים, יתהוה אללו נזירות פעמיים, שידמין לו טומאה בימי נזירותו, שיצטרך לגלח פעמיים. (ועיין בשמן ראש חלק ראשון השלם פ' נשא עו.).

*

והנה אותו אדם הבא מן הדרום היה בעל מזל, וגברא דמאריה סיייעיה, שהגיע כבר למצב שפחו עליו יצרו, והיה עומד להטרד מעולמו, והיה בכחו לגבר על יצרו להשחית שער, אותו דבר שבו טמון נסיונותיו, שמגרה אותו לחטוא. אבל לאו כל אדם זוכה לזה להיות גבור הכובש את יצרו כאשר מוצא עצמו עומד כבר במצב זו. ועיקר פרשת נזירות נסמכה לפרשת סוטה, להתבונן בעוד שעדיין אין נסיון לפניו, אלא רואה מה שנתהוה אלל אחרים, שרואה סוטה בקלקולה, יתבונן בעוד מועד

בסעודה שלישית פרשת נשא תשפ"א לפ"ק

על ידי אדם, אמר לו עסוק אתה צידך נראה כמקימו, והוא נוקף וקס מאליו, והו שגאמר (מ-י) הוקס המשכן, הוקס מאליו (עיין תנחומא יא) ע"כ. ולכאורה סותר ענמו מיניה וציה, דקאמר שלא נשאר למשה שום מלאכה אלא הקמתו, ושז אמר שגס הקמתו לא עשה משה, אלא עסוק צידך נראה כמקימו, והוקס מאליו.

ובתב דודי ז"ל בספרו בית הלחמי (פ' פקודי), צהקדם לצאר הכתוב והקמות את המשכן כמשפטו אשר הראית צהר (שמות כו-ג). וקשה דהלל צודאי יקימו אותה כמו כל אהל שמקימים אחרי הגמרו, ולמה הוצרך לומר כמשפטו אשר הראית צהר. ועוד דלל מצינו שהקימו את המשכן והראו למשה הקמתו. אך הכוונה על פי מה שכתוב באור החיים הק', וירד ה' על הר סיני (יע-כ), דכשהתחיל ה' להוריד שכינתו צמתן תורה, רעש ההר ועלה לקראתו כעצד רץ לפני רבו, והגס היותו דומס נעשה בעל חי, ועלה קודם שיגיע עדיו ע"כ.

ובפנים יפות (פ' ימרו ד"ה והגבלת) כתב לצאר צוה, ה' דכפה הקצ"ה עליהם ההר, ואמר להם אס תקבלו התורה מוטב, ואס לאו שס תהא קצורתכם (שנת פת.). דאין זה מדריך עונש, אלא צדריך הטובע כך היה, דאס ימנעו ח"ו מלקבל את התורה, והשכינה מסתלקת מן ההר, יחזור לקדמותו ליסוד עפר הנופל למטה, ועל ידי זה שס תהא קצורתכם ע"כ. (ועיין ערוגת הבשם ריש פרשת צהר).

ובמו דההר סיני נתרומס מגודל כח גודל הקדושה שהיה שורה עליו, ונתעוררו הניצויות הקדושות שצו לעוף למעלה כדרך

ויהי ציוס כלות משה להקים את המשכן, וימשה אותו וגו', ויקריצו נשיאי ישראל וגו', ויצילו את קרבנס לפני ה' וגו' (ז-א). הנה סיוס הקמת המשכן קרא הכתוב כאן צשס 'כלות'. וכמו כן צסיוס צריאת שמים וארץ אמר הכתוב (צראשית צ-א) 'ויכולו' השמים והארץ. והענין הו', כי צעשיית המשכן אמרו (צרכות נה). יודע היה צללאל לנרף אותיות שנצבראו צהן שמים וארץ, כתוב הכ' (שמות לה-לא) וימלא אותו רוח אלקים צחכמה וצתצונה וצדעת, וכתיב התס (משלי ג-ט) ה' צחכמה יסד ארץ, כוון שמים צתצונה וכו' ע"ש. והיינו כי עשיית המשכן היא צסודן של הדצרים דוגמת צריאת שמים וארץ, ועל כן הוצרך צללאל לרוח אלקים צחכמה וצתצונה וצדעת, דוגמת שהיתה הצריאה. ועל כן אמרו (מגילה י:) אותו היום היתה שמחה לפני הקצ"ה כיוס שנצבראו צו שמים וארץ, כתיב הכ' (ויקרא ט-א) ויהי ציוס השמיני, וכתיב התס (צראשית א-ה) ויהי ערב ויהי צקר יוס אחד ע"כ. ועל כן נאמר צסיוס הקמת המשכן, ציוס כלות משה, אותו לשון שגאמר צסיוס הצריאה, ויכולו השמים והארץ.

*

ולבאר הענין ציתר שאת, דהנה לעיל צפרשת פקודי (לט-ג) כתיב, ויצילו את המשכן אל משה וגו', וצרש"י שלא היו יכולין להקימו, ולפי שלא עשה משה שום מלאכה צמשכן, הניח לו הקדוש צרוך הו' הקמתו, שלא היה יכול להקימו שום אדם מחמת כוצד הקרשים, שאין כח צאדם לזקפן, ומשה העמידו. אמר משה לפני הקדוש צרוך הו' איך אפשר הקמתו

ז"ל (ב"ר סח-ט) הקדוש ברוך הוא מקומו של עולם. גם מצינו כי הוא מלא עולם כאמור (ישעיה ו-ג) מלא כל הארץ כבודו. ומעתה אורו יתברך נמצא בהקף העולם וצפנימיותו. ונריך לתת לז לדעת טעם הדבר למה עשה ה' ככה. ומקובלני מפי זקני תורה, כי טעם שעשה ה' העולם כדורי הוא כדי שיעמוד ויתקיים בהשוואת כחי חלקיו. ופירושן של דברים הא, יש לך לדעת שאין תשוקה בעולם עריצה וחציבה ונחמדת ונאהבת ונחאבת ומקוות לצבאים, וצפרט לחלקי הרוחני המכיר ויודע צחינת אור האלקות, כהדבקות באורו יתברך, ואליו יכספו כל נפש חיונית המגיעת להכיר קצת מנועם אורו יתברך, תלא נפשם לחזות צנועם ה'. ולך לדעת, כי כל אשר צרא ה' בעולמו יצר בו ה' צחינת ההשכלה וההבחנה כפי צחינתו, בעלי חיים מדברים וצלתי מדברים וזומח ודומם, יש לכל אחד כח מההשכלה להכיר יוצרו כפי השגתו. וזוה תשכיל לדעת העמדת העולם באיזה דבר הוא תלוי ועומד מצלי התנועות, כי ה' גילה סודו אל יראיו, והוא כי באמצעות אורו הנערב והמקווה אשר יסוצב כדוריות העולם בהשוואה, וכל חלק וחלק מהסוצב של העולם יתעצם כח אש התשוקה הצוערת בו להתקרב לצחינת כללות נצר המקווה, ולהיות כי כל צחינת סיצוב העולם תשוה בו שיעור התשוקה וכו', וכל חוט השערה מכל חלקי הסוצב של העולם יתעצם להתקרב ומושך ללד הפונה אליו, וצאמצעות התעצמות הנמשך מכל סציבות כדוריות העולם נמצא העולם עומד וקיים, ונמצא כל העולם תקוע ציתדות ומסמרי חשק הצורה ללד כלות ונטות רוחניות שבו להתקרב להנערב יתעלה שמו. וזוה אחת משיג טעם שצרא ה' העולם כדורי וכו'.

כל דבר שואף ורוצה לעלות לשרשו ועל כן נעשה קל להתרומם, כן היה בהמשכן, שלא היו יכולין להקימו מחמת כובד הקרשים, אולם כאשר נתקרב משה איש האלקים אל המשכן בגודל קדושתו שהיה מתנווץ ממנו, ממילא נתעוררו הנילוות הקדושות שטמונים בכל מלאכת המשכן להתדבק אל המקור, שהרגישו אור קדושת משה רבינו ע"ה, ושזב נעשו קל מאד ופסקה כובד הקרשים, כמו שהיה צהר סיני שנתרומם מהאי טעמא, וזוה ראו כל בני ישראל כוחו של משה שהעמיד המשכן, שכאשר קירב משה אל המשכן נתעוררו הנילוות הקדושות שבהקרשים ונעשו קל [התגברות הרוחני על הגשמי כנודע] צרלותם לחזור אל שורש הקדושה. ואם כן תרוייהו אמת, שהן אמת שהוקם על ידי משה, מכל מקום הוקם מאליו, כיון שהיה דוגמת ההר סיני, שהנילוות הקדושות נתעוררו מעצמם על ידי קדושתו של משה רבינו ע"ה.

וזוהו שאמר הקצ"ה למשה, והקמות את המשכן ממש באופן כמשפט אשר הראית צהר, דהיינו 'צהר סיני', ששם ראו איך נתעוררו הנילוות הקדושות שצהר והוקם ההר מאליו, כן באופן זה ממש יהיה הקמת המשכן, שכאשר מתקרב אל המשכן יתעוררו הנילוות קדושות כנ"ל, וממילא והקמות את המשכן ע"כ.

והנה כמו שהיה צמסכן שהוקם על ידי שנתעוררו הנילוות הקדושות שצתוכה לקראת ידו של משה, כן מצינו גם בעצם צריאת שמים וארץ, כמו שכתוב באור החיים הק' (פ' צראשית) על הפסוק ויכולו השמים והארץ וגו' (צ-א), וז"ל מקרא זה לא ידענו מה צא ללמדנו, ונראה כי יכוין לומר על דרך אומנם

והנשאים הביאו את אבני הזהם (שמות לה-ט), כתיב חסר, לפי שנתעללו מתחלה נחסרה אות משמם ע"כ. ופירשו בדרך נחות דלכן נחסר האות יו"ד דייקא, כי יהודי כשר לא מתעלל אלא מזדרו לעשות רצון קונו, וכיון שהתעללו חסר מהם היו"ד דייקא. ויש להוסיף עוד, כי הנשיאים לא העריכו כראוי מהותן של הכלל ישראל שהם זריון צמנות ה', והם יביאו הכל ולא ישאר להם מה להשלים, וכיון שלא העריכו מהותו של יהודי, נחסר מהם האות יו"ד.

והנה באמת נשאר דברים חסרים שלא הביאו ישראל, והנשיאים הביאו את אבני הזהם ואת אבני המלואים, ואת הזושם ואת השמן למאור ולשמן המשחה ולקטורת הסמים (לה-ט), מכל מקום התאונו שלא זכו להיות להם חלק בעצם הבנין של המשכן, רק בצגדי הכהונה והזושם והשמן, אבל לא בקרשיה ועמודיה וזריחיה, שזה היה להם מעוות לא יוכל לתקון וחסרון לא יוכל להמנות. וכאשר ראו הנשיאים מה שעלתה צידם, שאין להם חלק בהקמת המשכן, רצו לתקן הדבר במקמת, ועל כן הביאו עגלות כז שבהם היו מקיעים את המשכן ממקום למקום, כדי שיוכלו להקימו במקום השנית, וכן להלאה בכל המ"צ מסעות, ועל ידי העגלות שהביאו יהיה להם על כל פנים חלק בהקמת המשכן לאחריה.

*

ובאמת היתה כוונת הנשיאים לטובה, דהרי אמרו חז"ל (הוצא ברש"י דברים ח-א) שאין המצוה נקראת אלא על שם הגומרה, שנאמר (יהושע כד-לז) ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם, והלא

והוא אמרו ויכולו השמים והארץ וכל צבאם, פירוש ויכלו על דרך אומרו (מהלים פד-ג) נכספה וגם כלתה, וצאמנעות זה נשלמה ונתקיימה הצריאה. וטעם שהוציא הכתוב הענין בלשון זה, ויכלו, לרמוז כי היא תשוקה גדולה עד כלות החלק אל הכל, והוא צחינה גדולה מצחינה החשק והתשוקה. והוא שרמזו דוד באומרו נכספה וגם כלתה, הרי זה מגיד כי צחינה זה גדולה מצחינה שלפניה, וצאמנעות צחינה זו והתעצמותה העולם קיים ע"כ.

ואם כן הקמת המשכן שיהיו קרשי המשכן עומדים, עם קיום שמים וארץ באויר, ענינם שיהיה, שזה מסתובב על ידי התשוקה של ניצוץ הקדושה שיש בתוכם. וכמו שבצריחת שמים וארץ נאמר 'ויכולו' השמים והארץ, שנכספה וכלתה נפשם להקצ"ה שממלא וסובב כל עלמין. כן היה בהקמת המשכן, ויהי ציוס 'כלות' משה להקים את המשכן, שעל ידי שהטיל משה את ידיו על הקרשים, כלתה ונכספה הניצוץ הקדושה להתדבק בו, ועל ידי זה הוקם המשכן.

*

ועתה נבוא לבאר קרבנם של הנשיאים, וביאו את קרבנם לפני ה' שש עגלות כז ושני עשר בקר וגו' (א-ו). דמבואר ברש"י, אמר רבי נתן מה ראו הנשיאים להתנדב כאן בתחלה, ובמלאכת המשכן לא התנדבו תחלה, אלא כך אמרו הנשיאים, יתנדבו לצור מה שיתנדבו, ומנה שמחסרין לנו משלימין, כיון שראו שהשלימו לצור את הכל, שנאמר (שמות לו-ז) והמלאכה היתה דים, אמרו מעתה מה לנו לעשות, הביאו את אבני השוהם והמלואים לאפוד ולחשן, לכך התנדבו כאן תחלה ע"כ. וברש"י (פ' ויקהל) הוסיף, דלכן

שאר הקרבנות. לא מיזבעיא לדעת רש"י (מנחות ח: ד"ה שניהם) שהסולת היה מנחת נסכים ע"ש, הרי הוא רק טפל להקרבתו, והוא להו להציא הקרבן תחלת ושוב מנחתה. אך גם לדעת רש"י בפרשתנו (ו-ג) דהסולת היתה מנחת נדבה, היה להם להקדים הבהמות תחלה שהם חשובים יותר.

וּבְרֵאשִׁי דמנחת נדבה אמר הכתוב (ויקרא ב-א) ונפש כי תקריב, וברש"י לא אמר נפש בכל קרבנות נדבה אלא דמנחה, מי דרכו להתנדב מנחה, עני, אמר הקדוש צרוך הוא מעלה אני עליו כאלו הקריב נפשו (מנחות קד:) ע"כ. ואם כן נדבת המנחה חשובה ביותר לפני ה', על כן הקדימו הנשיאים חינוך קרבן מנחה תחלה. ועוד כי הלא הציאו אותה בקערת כסף שלשים ומאה משקלה ומזרק שבעים שקל, על כן היתה עולה בשויה יותר מכולם.

גַּם יֵשׁ לומר, דכיון דהכהן גדול הוצרך להציא מנחת חביתין בכל יום, מחליטה בבקר ומחליטה בערב (ויקרא ו-יג), וכיון דכדי להיות אהרן כהן גדול הוצרך לשמונה צגדים, והיה חסר לישראל האצני שהם והאצני מלואים לאפוד ולחושן, אשר הנשיאים הציאו אותם, ושמונה צגדים הללו הוצרכו להלביש את אהרן צימי המילואים, אשר סדר המילואים מעבד (יומא ד:), על כן היה להנשיאים שייכות ביותר למנחות, שהם הם הגורמים למנחת חביתין של אהרן, על כן הציאו המנחה תחלה.

*

והנה הנשיאים כתיב חסר יו"ד, הגם שכוונתם היתה לכאורה רצויה שרצו להיות מגומרי המצוה. אך כתוב בספר דברי דוד (דף קמג)

משה לצדו נתעסק בהם להעלותם, אלא לפי שלא הספיק לגומרה, וגמרוה ישראל, נקראת על שם (סוטה יג:) ע"כ. וכיון שרצון יראיו יעשה, על כן סיבב ה' שלא יהיה לכולם שמן למשיחה, ובלי משיחה לא חל קדושה על המשכן וכליו. והמשכן והכלים שעשה משה רק משיחתו מקדשתו (שבעות טו.), ובלי שמן המשיחה שהציאו הנשיאים אין המשכן וכליה מקודשים, ושפיר היו הם הגומרים את המצוה.

וּבְרֵאשִׁי (ו-י) מלאה קטורת, לא מצינו קטורת ליחיד, ולא על מזבח החינוך, אלא זו בלבד, והוראת שעה היתה (מנחות ג) ע"כ. וברש"י (שיר ה-א) באתי לגני אחותי כלה וגו', אכלתי יערי עם דבשי, על שם הקטורת שהקטירו קטורת יחיד הנשיאים על מזבח החינוך ונתקבלה, והוא דבר שאינו נוהג לדורות, ואני מרוב חיבה אכלתי הקנה עם הדבש, את שאינו ראוי עם הראוי, קטורת נדבה וכו' ע"כ. ויש לומר בטעמו, דכיון שהתנדבות סממני הקטורת למשכן היתה רק על ידי הנשיאים, שהם הציאו הצושם ואת השמן וגו' לקטורת הסמים, על כן השתוקקו להציא בקרבנם גם קטורת, ונתרצה אליהם ה'.

וּבְרֵאשִׁי (ו-י) כתב, שחנכו הנשיאים את המזבח בכל המינין הקרבים עליו, על כן הציאו מנחה וקטורת ועולה וחטאת ושלמים. והקטורת והחטאת הוראת שעה, שאינם צאים בנדבה, אבל להשלים בחוכה כל הקרבנות נעשה כן, כי אין ישראל מקריבים זולתי אלו הקרבנות בלבד, כי החטאת והאשם דבר אחד ושם אחד הוא ותורה אחת להם ע"כ. ויש להבין למה הקדימו להציא את המנחה קודם

ותשעים רובל ויתנס לאותו עני. וזכראותו אותות הפליאה על פניו, הקציר לו כוונתו, אחר שאמרו חז"ל אין המצוה נקראת אלא על שם גומרה, ועתה יבוא אחר וישלים לו עשרה רובל, ותקרא המצוה על שמו, ובכך לא יוכל הוא להתגאות. והפטיר אדמו"ר זלה"ה ואמר, מהנהגתו זאת זכה הנודע ציהודה לגדלותו הנשגבה ע"כ.

ועל כן הנשיאים לפי גודל מעלתם לא היה מתאים להם הנהגה זו שיחזרו על דבר זה שתהא המשכן נקראת על שם, כי המה גמרו המצוה, ויש צוה חסרון יו"ד, על כן הנשיאים חסר כתיב.

שהרה"ק רבי דוד משה ממשורמקוב זצ"ל סיפר מצעל הנודע ביהודה זצ"ל, שצבואו צבירת הנישואין העניק לו חותנו סך גדול מאד לדמי נדוניה, ומחמת חשש רצית לא אצה להפקיד מעותיו על עיסקא, והיה שומרם תחת ידו צתיצה נעולה בחדר שלמד בו. פעם אחת בא לפניו עני, וישפוך לבו לפניו שצתו משודכת זה זמן רב ואין לו מאוס לצורכי נישואין, לא כל שכן שאין צידו מעות לסלק הנדוניה כאשר התחייב. שאלו הנודע ציהודה, לכמה מעות זקוק הוא, ענה העני שסך שלש מאות רובל יספיקו לו לצרכי הנישואין ולסלוק התחייבויותיו. מיד פתח הנודע ציהודה את תיבת המעות ויקח משם מאתיים

בלימוד פרקי אבות פרשת נשא תשפ"ב לפ"ק

בני או שאהיה בן עולם הבא הרי זה לדיק גמור ע"ש. ועל כן סיים על גמילות חסדים סתמא, שצכל אופן שמקיימה העולם עומד עליה.

*

והנה מה שאמר שמעון הלדיק דחשיבות הקרבנות היא רק כשהיא טהורה ומזוככת צלי שום פגם, וכמו שדייק שהעולם עומדת על ה'עבודה. יש לו קשר עם פרשתנו שנשנה בה פרשת נזירות, וגם שם צולט צוה שיטתו של 'שמעון הלדיק' דייקא.

איתא בגמרא (נדרים ט:): תניא אמר שמעון הלדיק מימי לא אכלתי אשם נזיר טמא אלא אחד, פעם אחת צא אדם אחד נזיר מן הדרום, ראיתיו שהוא יפה עינים וטוב רואי

במשנה (אבות ב-ג) שמעון הלדיק היה משירי כנסת הגדולה, הוא היה אומר, על שלשה דברים העולם עומד, על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים ע"כ. הנה מה שאמר שהעולם עומד על ה'תורה ועל ה'עבודה ועל גמילות חסדים, ולא אמר על ה'גמילות חסדים. פירשו כי לא על כל תורה העולם עומד, כי הלומד תורה שלא לשמה נוח לו שלא נברא (ברכות ז:), ורק על ה'תורה, שאות ה' מורה על הידוע ועל המיוחד (רש"י בראשית יד-י). וכמו כן העולם עומד רק על עבודת הקרבנות שמקריבין לריח ניחוח לה' צלי פניות, על ה'עבודה. לא כן גמילות חסדים יש לה חשיבות בכל אופן, כי סוף כל סוף החיה עניים ויתומים, וכמו שאמרו חז"ל (פסחים ט). האומר סלע זו לצדקה צשציל שיחיה

על נזירותו, היה נחשב אלול פגם בתוך הקרבן, ולא רצה לאכול ממנו [ועיין לעיל דף מח].

*

וענין זה נראה לשלב עוד לפרשתנו, שסיפרה תורה שציוס כלות משה להקים את המשכן, צאו לפניו נשיאי ישראל, ויביאו את קרבנם לפני ה' שש עגלות צב ושני עשר בקר לשאת את המשכן. ולא קיבל אותם משה מידם, עד ששאל תחלה מפי המקום, וכתיב (ד-ו) ויאמר ה' אל משה לאמור, קח מאתם והיו לעבוד את עבודת אהל מועד. ושזב נשאתם לצם להתנדב קרבנות המזבח לחנוכו, וגם זה מתחלה לא קיבל משה מידם עד שנאמר לו מפי הגבורה, נשיא אחד ליום נשיא אחד ליום יקריבו את קרבנם לחנוכת המזבח (ז-א).

ובאור החיים הק' כתב, ויש לנו לחקור, למה ימאן משה מקחת מידם נדבת ה' לקרבן. ואפשר שלא רצה לקבל מהם עד שידע אם ה' חפץ שהם יחנוכו המזבח, או משה או אהרן וכו' ע"ש. והיינו כי גופא בתר רישא גריה, והכל תלוי כפי ההתחלה, והחנוכת המזבח משאיר רושם על כל עבודות המזבח עד עולם, וצריך היה לקבל רשות מה' מי יהיה הממנה.

*

אמנם יש לומר עוד, דלהלן כתיב, ויהי המקריב ציוס הראשון את קרבנו נחשון בן עמינדב למטה יהודה, וקרבנו' קערת כסף אחת וגו' (ז-ב). ויש כאן תוספת וי' בתחלת המעשה, והוי ליה למימר 'קרבנו' וגו'. ובעל הטורים הביא מדברי המדרש (במדבר יג-ד) הרבה רמזים על הוי' יתירה ע"ש.

וקוונותיו סדורות לו תלתלים, אמרתי לו בני מה ראית להשחית שערך זה גאה. אמר לי רועה הייתי לאצא בעירי והלכתי למלאות מים מן המעיין, ונסתכלתי בצבואה שלי ופחו יצרי עלי וציקש לטורדני מן העולם [ליך אחר מראה עיני]. אמרתי לו רשע למה אתה מתגאה בעולם שאינו שלך, בני שהוא עתיד להיות רמה ותולעה, העבודה שאגלמך לשמים, מיד עמדתי ונשקמתי על ראשו, אמרתי לו בני כמותך ירבו נוצרי נזירות בישראל, עליך הכתוב אומר (במדבר ו-ב) איש כי יפליא לנדור נדר נזיר להזיר לה' [שנזירותו לשם שמים] ע"כ.

ובקודם נבאר תחלת דברי שמעון הנדיק שאמר, מימי לא אכלתי אשם נזיר טמא, ופריך עלה רבי מני, מאי שנא אשם נזיר טמא דלא אכל דחתי על חטא [שנטמא], כל אשמות נמי לא ליכול דעל חטא אהו. אמר ליה רבי יונה היינו טעמא, כשהן תוהין נוצרין [כשהן מתחרטין על מעשיהן הרעים], וכשהן מטמאין ורצין עליהן ימי נזירות [שמתחלה לא נתכוונו אלא לשלשים יום] מתחרטין בהן, ונמצאו מביאין חולין לעזרה, [ופירש בר"ן, לאו דוקא, שכל זמן שלא התירן חכם נזירותן קיימת וקרבנותיהן חובה עליהן, אלא כעין חולין קאמר, שמתוך שאין כוונתן רצויה, אף קרבנותיהן אינן רצוין. אבל בהך גברא שבא מן הדרוס ליכא למיחש להכי, שכיון שהיתה כוונתו כל כך רצויה בתחלה, אכן סהדי שלא נתחרט]. אי הכי אפילו נזיר טהור נמי, נזיר טהור לא, דאמודי אמיד נפשיה דיכול לנדור ע"כ. הרי לנו עד כמה חשב שמעון הנדיק בצדקתו, שאפילו קרבן שמחוייב מן התורה להביאו, ויש מנזות עשה באכילתו, מכל מקום אם היה בתוך הזמן מחשבת חרטה

ידעו שלבסוף יוחלפו בלויים ולא על זכורי שבטם יהיה המשא, לא היו מתנדבים העגלות, על כן לא רצה משה רבינו ע"ה לקבל, שלא יהיה כגונב דעת. אבל הקב"ה ידע מחשבתם שכולו לה', והיינו דכתיב ויביאו את קרבנם לפני ה' דייקא, ולא לשום כוונה אחרת, על כן הצווח לזות יתצרך שמו אמר קח מאתם והיו לעבוד וגו' ע"כ.

ועל דרך זה יש לומר גם על הקרבנות של חנוכת המזבח שהקריבו הנשיאים, כי יתכן שהנשיאים חושבים שזכורי שבטם יקריבו גם להלאה הקרבנות על המזבח, על כן ראוי שהנשיאים של שבטם יביאו הקרבנות לחנוכת המזבח, ואולי כאשר יראו אחר זה שנבחר שבט לוי לעבוד את עבודת המזבח, ואין לשאר השבטים חלק בהקרבנות הקרבנות, אולי יעלה במחשבתם נקודה של חרטה, שחנוכת המזבח היה שייך לשבט לוי, ולא היה מוטל עליהם להביא קרבנם לזה. ומחשבה זו פוגמת בקרבן, כמו שרואים אצל שמעון הנדיק שלא רצה עבור זה לאכול מאשם נזיר טמא. לכן הודיע ה' למשה שיכול לקבלם, כי כוונתם לשמים בכל אופן, וכמו שנאמר ויביאו את קרבנם לפני ה' דייקא. וכעין שאמר שמעון הנדיק לאותו נזיר שצא מן הדרום, עליך הכתוב אומר איש כי יפליא לנדור נדר נזיר להזיר לזה' דייקא.

*

ועתה נבוא לגוף העובדא של אותו נזיר שצא מן הדרום וכו', הנה במהרהש"א (נדריס סס) כתב, יש לעיין מה לו להזכיר שצא מן הדרום, גם שהיה רועה לאביו בעירו. גם מה

ונראה עוד, כי על קרבנות הנשיאים היה למשה שש ספיקות אם לקבלם, והוצרך לזה צירור מאת ה'. א) מי יהיה המחנך, הנשיאים או משה ואהרן, כדברי האור החיים הק'. ב) איך יקריבו אותם, אם כסדר תולדותם, או כסדר המסעות, עד שנאמר לו מפי הקב"ה שיקריבו למסעות (רש"י ז-יא). ג) נסתפק אם כולם יקריבו ציום אחד או כל אחד ציומו, ונאמר לו נשיא אחד ליום (ר"א מורה"י. ד) שהביאו שעיר עזים לחטאת, ואין חטאת צאה בנדבה. ה) שהביאו קטורת לחנך המזבח החילון, ואין הקטורת נקטרת אלא על מזבח הפנימי. ו) דלא מנינו קטורת נדבה ליחיד אלא מניבור (רש"י ז-ד). ומבואר ברש"י (שיר ה-א) אכלתי יערי עם דבשי, אכלתי הקנה עם הדבש, את שאינו ראוי עם הראוי, קטורת נדבה, וכן שעירי חטאת שהקריבו הנשיאים, ואין חטאת קריבה נדבה, ואני קבלתים צו ציום ע"כ. וזהו הרמז ו'קרבנו, וי"ו יתירה, שהוצרך משה רבינו לזכר מפי ה' ששה דברים הנוגעים להקרבנות קרבן זו, והסכים ה' על ידם של הנשיאים וסידר למשה איך להקריבם.

*

אך יש לומר עוד, דהנה בחרתם סופר צפרשתנו (כו:) כתב עוד בטעם שלא רצה משה לקבל מתחלה 'העגלות' מהנשיאים, כי הנשיאים הקריבו ציום ראש חודש ניסן, ועדיין לא הוחלפו הזכורים בלויים, ומשה רבינו ע"ה היה יודע כבר שיוחלפו בלויים, ששמע כללות כל התורה בסיני, אך הם לא ידעו. ויש לומר שסדר נשיא כל שבט, שזכורי שבטו ישאו המשקן משא כבידה, על כן המניאו להם עגלות, ואילו

נתן בשעריכם כדי שלא יהא צדק כמותו] ע"כ. וברש"י כתב הטעם שהעבירו מער על כל בשרם, מדברי רבי משה הדרשן, לפי שניתנו כפרה על הזכורות שעבדו עבודה זרה, והיא קרויה זבחי מתים, והמנורע קרוי מת, הזקיקם תגלחת כמנורעים ע"כ.

ובבר דברנו בזה עוד טעם, כי הנה אין קדושה שורה רק במקום עונה ושפלות, אשכחן את דכא ושפל רוח (ישעיה טו-טו). וכל אדם שיש בו גסות הרוח אמר הקב"ה אין אני והוא יכולין לדור בעולם (סוטה ה), ואם כן הלוים שנבחרו תחת הזכורות לעמוד בהיכל המלך היו נריכים להיות ענוים ושפלי רוח. ואמרו חז"ל (מעייט ז). דברתיה דקיסר אמרה ליה לרבי יהושע בן חנניה אי חכמה מפוארה בכלי מכוער, אמר לה אביך רמי חמרא במאני דפחרא. אמרה ליה אלא במאי נירמי, אמר לה אתון דחשבתו, רמו במאני דהבא וכספא. אזלה ואמרה ליה לאבוב. רמיא לחמרא במאני דהבא וכספא, ותקיף. אתו ואמרו ליה. אמר לה לברתיה מאן אמר לך הכי, אמרה ליה רבי יהושע בן חנניה. קריוהו, אמר ליה אמאי אמרת לה הכי, אמר ליה כי הכי דאמרה לי, אמרי לה. ושאל אותו והא איכא שפירי דגמירי, והשיב לו אי הוו סני טפי הוי גמירי ע"כ. ולכן בתחלת כניסת הלוים לעבודת ה', הטיל עליהם הכתוב להעביר יופיים החיצוני ולהתגונות בנטילת כל שערם, כדי לעוררם להשפיל דעתם ולהיות ענוים ושפלי רוח. (עין שמן ראש חלק ראשון השלם דף שכב).

ועוברא בא לפני בשבוע זו, באצרך אחד, סקיפר לי, שאציו מטרידו בכל עת,

שפירש רש"י שפחו עלי יצרי להציאני לידי הרהור עזירה, הוא דחוק, מה ענין מתגאה לזה. ונראה שרמו שבה מדרום, שהיה חכם, כמו שאמרו (צבא צמרא כה): הרואה להחכים ידריס. ואמר שאף על פי כן היה רועה לאציו צממות כיבוד אב. ואמר גם 'צעירו', צמקום שהיה מכירין בו וצמעלתו. ואמר מזורף לזה כשהיה מסתכל עצמו בצבואה, שהיה גם יפה עינים, פחו עליו היצר הרע להתגאות, וכי איש כמוהו צמעלת החכמה ויפה עינים יהיה רועה. וזהו שאמר שציקש לטורדו מן העולם, לעבור על מצות כבוד אציו שנאמר בו למען יאריכון ימיך וגו'. ואמר מפני מה אתה מתגאה שלא להיות עוד רועה לאציק, שסופך למות על ידי שתעבור מצוה זו של כיבוד אב. והוא ענין מעשה אצלם צעממו שהיה מתגאה בשערו ומרד באציו, כדאמרינן פרק קמא דסוטה (ט:). וזהו שמסיים כאן להזיר לה', שהיה זה נזיר להתגלה לשם שמים, לקיים מצות כיבוד אב וכו' ע"ש.

וזה מוסר השכל על גודל חשיבות המצוה של כיבוד אב, להיות נכנע תחת האב, גם כאשר הוא חכם בתורה ומופלג צמעלות, להיות נכנע ולקבל דבריו, גם כאשר אין זה לפי כבודו, ואפילו מצקשו להיות רועה לאן, וכמו שגילה אותו נזיר שערותיו הנאה להכניע גאותו, ולהיות נכנע לעשות רצון אציו.

ובצינו צפרשה הבא עלינו לטובה, כאשר נתחנכו הלוים לעבודת הקודש, שננטו והעבירו מער על כל בשרם (ח-ז). ואמרו חז"ל (סנהדרין קי). דאשתו של קרח אמרה לו, חזי מאי קעביד משה, דגיזי להו למזייכו [ומשחק צדק כאילו אתם שוטים], עינא יהב צמזייכו [עין

פשעו ע"כ. היינו רק בנוגע לשכר, אבל מה שהוא סגולה שהטביע ה' בעולם הוא דבר נאחי וקיים תמיד.

*

ובחזור לעניינינו, לפי מה שפירשו רש"י והר"ן שפחו עליו יצרו להציאו לידי חטא של תאוה, [שיש בזה מוסר השכל על מה שנפרץ לאחרונה באנשים להתנאות בלבושים וצבערות, להתבונן להתרחק מזה, כי מציא לידי גירוי היצר]. הנה תיאר את הנזיר הזה שצא מן 'הדרוס', וראיתיו שהוא יפה עינים וטוב רואי'. ונראה כי הנזיר הזה היה עומד לפני נסיון של חטא, שפחו עליו יצרו, את נורא ואנא בישראל. ובהיות שצא מן הדרוס, הרוצה שיחכים ידריס, ואיזהו חכם הרוצה את הגולד (תמיד לב), התבונן בעצמו, יתכן שיוכל כעת להתגבר על יצרו, אבל מה יהיה למחר ולאחר זמן, הלא נסיונות אלו יתחדשו עליו יום יום, וכי מובטח הוא שצכל פעם יעמוד במדרגה זו להתגבר על יצרו.

ובצינו ביוסף הדדיק שהיה לו נסיון צבית פוטיפר, ואמר הכתוב (בראשית לט-י) ויהי כדברה אל יוסף יום יום ולא שמע אליה וגו', ויהי כהיום הזה ויצא הציתה לעשות מלאכתו וגו', ותתפשהו בצגדו וגו'. והכוונה כי היא אמרה אל יוסף, אתה ממאן לשמוע אלי, מה יועיל לך זאת, הלא אתה כלוא צבית זה לעבד, הנסיון הזה יהיה לך יום יום, הלא יצא יום שלא תוכל להתגבר ותכשל, ומה לך למנוע כעת, ועם כל זה לא שמע אליה. ואמר הכתוב ויהי 'כהיום הזה', צא לפני יוסף היום הזה שרימזה לו אשת אדוניו, לעשות כרכיו נכנס

לצוא עם הקאר שלו ליקח אותו ולכאן, ולא שאל אותו אם הוא פנוי כעת או לא, וקשה עליו הדבר, ומה גם שאשתו מתאוננת שעבור צרכיה אין לו פנאי, ורק לאצותיו. ואמרתי לו שימשיך גם להלכה כדרכו, ולא עוד אלא שיעשו צשמחה, שזוכה לשמש את אציו ולקיים מצוה שהיא מהחמורות שבחמורות. ולגבי טענת אשתו, לומר לה, הרי את רוצית לחיות עם צעלך יחד עד ממה ועשרים שנה. ומצוה זו שצעלך עושה יש עמה צרכה של אריכות ימים. וכל מה שהוא עושה עבור אצותיו, זהו גם לטובתך, שעל ידי זה יאריך ימים, ותוכל לחיות עם צעלך לאורך ימים ושנים טובים.

והבתוב אומר (שמות כ-יב) כצד את אציק ואת אמך למען יאריכון ימיך על האדמה אשר ה' אלקיך נותן לך. וכתוב באור החיים הק', אמר יאריכון, שמשמע מעצמם, ולא אמר אציק ימיך. אולי שירצה לומר כי מצוה זו סגולתה היא אריכות ימים מלצד שכרה מה', כי יש מצות שיש בהם סגולות נפלאות מלצד שכר אשר קבע להם ה', וזו גילה אותה ה' ע"כ. והיינו כי אריכות ימים על מצוה זו אינה חלק מהשכר שיש על כל מצוה, כי שכר מצוה צהאי עלמא ליכא (קידושין לט:), וגנוזה היא לחיי העולם הבא, אבל היא סגולה הנמשכת ממצוה זו. ולכן גם כאשר האדם הרצה לפשוט אחר זה, אשר לפעמים אובד עבור זה משכר מצותיו, וכמאמרם (סוטה כא). עזירה מכבה [שכר] מצוה ע"ש. ואמרו (קידושין מ:): צתוהא על הראשונות [מתחרט על כל הטובות שעשה], דגם אם היה נדיק גמור כל ימיו ומרד באחרונה, אצד את הראשונות שנאמר (יחזקאל לג-יב) ונדקת הדדיק לא תלילו ציום

אם בפעם השנית יהיה גם כן צדגה זו שעומד כעת. אך כל מעשה של מנזה, משאיר רושם של קדושה על המקום שהמנזה נעשית בו, ואם הגילוח הלז תהא צו מנזה מן התורה, של תגלחת מזיר, יהא נשאר רישומא של קדושה על השערות הללו, שלא יכשל על ידם שוב צחטא, כי מנזה גוררת מנזה (אבות ד-ז). ועל זה צא שמעון הצדיק ונשקו על 'ראשו', כי החכמה היא צמות צבראש האדם, והפליא מדריגותיו מההתצונות צבראשו, שהוא חכם שראה את הגולד, על כן נשקו על ראשו דייקא.

וזרו מוסר השכל להנסיונות של ימינו אלה צהכלים המונחים צבים, שמתחדשים צכל עת, אין זה רק נסיון של יום יום, אלא כל שעה ושעה. ועד שלא יצוא להכרה כי דצר זה אינה נסיון של דצר פרטי, אלא מצקש 'לטורדני מן העולם', לשנות כל מהות של יהודי כשר כמו שהיו אבותינו, לא יודרו למנוע ממנה. ואזוהו חכם הרואה את הגולד, שאי אפשר לדור עם נסיון תמידי, יצוא יום שיכשל ויפול לשאול תחתית, ואין ענה רק לסלק הנסיון, וכמו שאמר אותו צדיק העבודה שאגלתך לשמים.

*

והנה אנו עומדים כעת צצבת נאך צצועות, ומטו משמיה של צדיקים שהוא עדיין עוד צצועות. וכעת היא סיום ימי התשלומין, שהכתוב קורא הימים הללו מקרא קודש לענין זה (רשי' חגיגה י: ד"ה אלא). אשר צכל חג צצועות היא זמן של התחדשות לקבלת התורה, לפרוש מעניני עולם ולקרוא קודש. וכעת זמן רעוא דרעוא להשלים מה שחיסר מימי החג.

אלא שנראית לו דמות דיוקנו של אציו (סוטה לו:), וראה יוסף שאי אפשר לחיות עם נסיון תמידי, וינס החוצה, אי אפשר להשאר צצית זה, לישצ צצית האסורים טוב יותר.

ובמו כן השיג המזיר הזה, הוא היה 'יפה עינים וטוב רואי', הוא רואה את העמיד, אי אפשר לחיות עם נסיון תמידי, כל זמן שהשערות הללו יהיו על ראשי, יצוא יום שאכשל, הלא אני רועה צאן שמוכרח להציא הצאן אל המעיין, ולהסתכל צצבואה שלי יום יום, ואין ענה אלא לסלק מעצמו הנסיון לגמרי ולגלח שערותיו, שיוכל להמשיך להיות יפה עינים, להיות עולם עיניו מראות צרע.

והתבונן עוד שיצרו מצקש 'לטורדני מן העולם', החכם משכיל לדעת, כי אין לפניו נסיון של עצירה אחת צשעה אחת, אלא הצא לטמא פותחין לו (יומא לז:), היום אומר לו עשה כך ולמחר אומר לו עשה כך (שבת קה:). הוא עומד כעת צפרשת דרכים, או להמשיך צתורתו וצדקתו וחכמתו שלמד צדרום, או להתפתות ליצרו שזו מעשה של התחלה לירידה עד התהום. זה אינו חטא יחידי העומד לפניו, אלא זהו התחלת שינוי של כל יהדותו, ויצרו מצקש לטורדו מן העולם כולו, על כן קפץ ונשצע, כל זמן שלא מתקרר התעוררותו, העבודה שאגלתך לשמים.

ועם כל זה לא הלך תיכף לגוזח את שערו, אלא קיבל על עצמו מזירות שהגילוח תהא לשמים. וכונתו, כי גם אם יגוזח כעת קווצותיו שסדורות לו תלתלין, וכעת ינצל צזה מן הנסיון. אך הלא השערות הללו חורין וצומחין, ולאחר זמן יעמוד עוד הפעם צנסיון כזה, ומי יודע

והנערות הגדולות, ליקח חבל במסיבה זו. והאנשים יעמדו לעזר בצית על השעות הללו שאם הבנים עוזבת את הבית. וזכות זה נוכח לראות בקרוב זישועתן של ישראל צביאת בן דוד.

ולמיומא אזכיר אודות הכינוס של נשים, שנחארגנו על ידי הקהלות הקדושות, לעורר על פגעי הזמן, בדברים שזריכין חיזוק. ומוטל על כל אחד לעורר בני ביתו, הנשים

בסעודה שלישית פרשת נשא תשפ"ב לפ"ק

וישמרך וכו', ומנח לן שגס אחיהם שבשדות הם בכלל הברכה, שיכולין לצרך עבורם.

*

וּבְרֵאשִׁית דאיתא בגמרא (ברכות נה.) אמר רבי יוחנן אין הקב"ה נותן חכמה לאל למי שיש בו חכמה, שנאמר (דניאל ז-כא) יהב חכמתא לחימינן ומנדעא לידעי בינה. שמע רב תחליפא בר מערבא ואמרה קמיה דרבי אבהו, אמר ליה אחון מהתם מתניתו לה, אכן מהכא מתנינן לה, דכתיב (שמות לא-ו) ובלב כל חכם לב נתתי חכמה ע"כ. ויש לומר צביאור הדברים, דאיתא בגמרא (מדה טו:) אותו מלאך הממונה על ההריון לילה שמו, ונוטל טפה ומעמידה לפני הקב"ה, ואומר לפניו רבוננו של עולם, טפה זו מה תהא עליה, גבור או חלש, חכם או טיפש, עשיר או עני. ואילו רשע או זדיק לא קאמר, כדרכי חנינא, דאמר רבי חנינא הכל בידי שמים [כל מדותיו וקורותיו של אדם באין לו בגזרת מלך] חוץ מיראת שמים, שנאמר (דברים י"ג) ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה [דבר זה לצדו הוא שואל ממך לפי שהכל בידי וזה צידך] ע"כ.

והענין הוא, כי לכל אדם יש תפקיד מיוחד בעולם אשר עבור זה נברא להיות

בה תזכרו את בני ישראל אמור להם, יצרך ה' וישמרך, יאר ה' פניו אליך וגו', ושמנו את שמי על בני ישראל ואני אברכם (ו-נג). הנה בצרכות אלו נכללים כל הצרכות שבעולם, בגשמיות וברוחניות, וכמבואר במדרש (במדכ"ר יא-ה) יצרך בנכסף וישמרך בגופך וכו', מן יאר הרע וכו', מן המזיקין. יאר ה' פניו אליך, זה מאור תורה וכו' ע"ש.

וּבַמִּדְרָשׁ (ב"ר מג-ח) מהיכן זכו ישראל לצרכת כהנים, מאצרהם דכתיב ביה (בראשית טו-ה) כה יהיה זרעך, כה תזכרו את בני ישראל ע"כ. ויש להבין מהו השאלה המיוחדת על מצוה זו, מהיכן זכו לה ישראל, הלא יש עוד רמ"ח מצות עשין, ואין אנו שואלים מהיכן זכו ישראל למצוה זו ולמצוה האחרת, ולמה שואל כאן מהיכן זכו ישראל לצרכת כהנים. וגם למה רימזו זאת ממה שנאמר לאצרהם יכה יהיה זרעך'.

גם יש לצאר מה שאמרו (סוטה לח:) צית הכנסת שכולה כהנים, כולן עולין לדוכן. למי מזרכין, אמר רבי זירא לאחיהם שבשדות [דאניסי במלאכתן ואין יכולין לצוא] ע"כ. ויש להבין הלא צרכת כהנים הוא בלשון נוכח, יצרך

דמעגת צהו, [והאי דחיין, משום שלשה עשר נהרוותא לרחוך צהו, ולטייל צהו מזה לזה]. ע"כ. והיינו דרבי אלעזר בן פדת בתחלת יצירתו נגזר עליו שטפה זו יהא עני, כי זהו תפקידו ומיקונו בעולם, ולכן אי אפשר לשנותו, אלא אם יהפוך עולמו ולבראו שנית, ואז יתכן שהנשמה ההוא שתנתן בו תהא תפקידה להיות עשיר.

ובערתה מי שנולד טפש, שזהו עבודתו ומיקונו צהאי עלמא, אי אפשר ליתן לו חכמה, וכמו שאמר ה' לרבי אלעזר בן פדת שאי אפשר ליתן לו עשירות, רק אי יהפוך עולמו להיות נברא בשעתא דמוזני. אך למי שנולד חכם, כי זהו תפקידו בעולם, והלא צמדת החכמה יש כמה דרגות, על כן למי שיש לו חכמה יכולין להוסיף לו עוד חכמה, ובלבד כל חכם לב נחתי חכמה.

*

והנה בגמרא (שבת קנו.) אמרו, מול שעה גורם [שצעה מזלות הן המשמשין את השעות, שז"ס חנכ"ל] וכו', האי מאן דצוכב נוגה (נולד) יהא גבר עתיר וכו', האי מאן דצוכב יהא גבר נהיר וחכים וכו'. איתמר, רבי חנינא אומר מול מחכים [לפי המול היא החכמה], מול מעשיר, ויש מול לישראל [שאין תפלה ונדקה משנה את המול]. רבי יוחנן אומר אין מול לישראל [דעל ידי תפלה וזכות משתנה מולו לטובה] ע"כ. ומבואר מזה דלכולי עלמא המזלות משפיעים גם על ישראל, אלא שלדעת רבי חנינא אין אפשרות לשנות את השפעתם, ואילו לדעת רבי יוחנן, על ידי תפלה וזכות יכולים לשנותם לטובה. וציתר ביאור, דמתחלה מציא המלאך הטפה לפני ה' לגזור עליו אם יהא חכם או עשיר וכו', ואחר זה

מלגיונו של מלך, והקצ"ה ממציא לכל אחד הכלים הנצרכים לו לעבודתו, כמו שכל מלך שממנה עבד לאיזה פעולה, הוא נותן לו כל מה שנצרך לו לעבודתו. ולכן כל מי שתעודת נשמתו להיות תפקידו בחכמה, כגון להיות מחכמי התורה, טפה זה צריכה להיות חכם. ומי שתפקידו להיות מצעלי החמד ונדקה, טפה זו צריכה להיות עשיר, שיהא לו נכסים רבים שיוכל למלא בזה את תפקידו. ויש מי שבגלגולו הראשון לא השלים תעודתו בחכמה ובעשירות, על כן למיקונו טפה זו הוי טפש או עני.

ובצינו בגמרא (מענית כה.) רבי אלעזר בן פדת דחיקא ליה מילתא טובא [היה דחוק ועני]. עבד מילתא [הקיו דם] ולא הוה ליה מידי למטעם, שקל ברא דתומא [בן השום, נלע של שום] ושדייה צפומיה, חלש לציה [נתעלפה] וניס. אזול רבנן לשיולי ציה, חזוהו דקא צבי וחייך, ונפק לויתא [ניאוך] דנורא מאפותיה [ממצחו]. כי אחער אמרו ליה מאי טעמא קצבית וחייכת. אמר להו דהוה יתיב עמי הקצ"ה, ואמרי ליה עד מתי אלטער צהאי עלמא. ואמר לי אלעזר בני, ניחא לך דאפכיה לעלמא מרישא, אפשר דמתילדת בשעתא דמוזני. אמרי לקמיה כולי האי ואפשר [בתמיה, כולי האי עבדת ואכתי הך ספיקא דלמא לא מיתרמינא בשעתא דמוזני]. אמרי ליה דחיי נפישא [ימי חיי שחייתי כבר הם רבים ממנה שאני עתיד לחיות] או דחיינא. אמר לי דחייית [מה שכבר חיית מרוצים ממנה שאתה עתיד לחיות, והיינו דקא צבי כי אמר שכינה הכי]. אמרי לקמיה אם כן לא צעינא [דתיחרציה לעלמא]. אמר לי צהאי אגרא דאמרת לא צעינא, יהיבנא לך לעלמא דאתי תליסרי נהרוותא דמשחא אפרסמון דכייך, כפרת ודיגלת,

ברכת כהנים משמע דליחיד נאמרה, יברך, וישמרך. על כרחך דקאי גם על אחיהן שבשדות, דאם הברכה היא רק לאנשי בית הכנסת הללו, הרי יחידים המה, ויש מזל לישראל, ומוכרח מזה דברכת כהנים קאי על הכלל כולו, וזכותם אינו תלויה בזמל.

וּבְרֵאשִׁית דכח זה שהכלל ישראל אינו מושפע מהזמל, שורשו היא מאברהם אבינו, דכתיב (בראשית טו-ג) ויאמר אברהם הן לי לא נתתה זרע, והנה בן ביתי יורש אותי, והנה דבר ה' אלי לאמר לא יירשך זה, כי אם אשר יצא ממעיך הוא יירשך, ויולא אותו החוזה, ויאמר הבט נא השמימה וספור הכוכבים אם תוכל לספור אותם, ויאמר לו כה יהיה זרעך. ואיתא בגמרא (שבת ס) שאמר אברהם לפניו, נסתכלתי באיצטגוניות [חכמת המזלות] שלי ואיני ראוי להוליד בן. אמר ליה לא מאיצטגוניות שלך [היינו דכתיב ויולא אותו החוזה, חוץ מאיצטגוניותו], שאין מזל לישראל. מאי דעתך, דקאי נדק [שהוא מזל שלך] במערב [שהוא מקום מזגון ואין ראוי להוליד], מהדרגא ומוקמינא ליה במזרח [שהוא מקום חום], והיינו דכתיב (ישעיה מא-ב) מי העיר ממזרח נדק [הקב"ה קראו להביאו למזרח] יקראהו לרגלו [בשבילו] ע"כ.

וְהַנְּה ה' אמר לו, הבט נא השמימה וספור הכוכבים אם תוכל לספור אותם, ויאמר לו כה יהיה זרעך, ובפשוטו הכוונה, שזרעו יהיו מרובים ככוכבי השמים. אך יש בזה עוד, כי ה' הוציאו אז מחללו של עולם והגזיהו למעלה מהכוכבים (רש"י ס). והיינו לרמוז לו, שהוא למעלה מהמזלות, כי זו יש נשמות כל זרע בית ישראל, ועל זה אמר לו 'כה יהיה זרעך', שעם

הוא נולד באותו מזל שמכוון למדה זו. ופליגי אי כשמתגדל יש צידו לשנות זאת בתפלה וזכותים.

וְהַנְּה לדעת רבי חנינא דגם בזכות אי אפשר לשנות השפעת הזמל, אחי שפיר מה שנאמר לרבי אלעזר בן פדת, שאי אפשר לשנות מזכו רק אם יברא שנית. אבל לדעת רבי יוחנן הרי לרבי אלעזר היה הרבה זכותים, ולמה לא יזכה לשנות מזכו לטובה. וכתוב במהרש"א (שם), דצבגון דא מנכין לאדם מזכותיו, ורבי אלעזר לא רצה בזה. והו שאמר בהאי אגרא דאמרת לא צעינא, רצה לומר דלא צעינא ליטול משכר בהאי עלמא, יהיבנא לך שכרך משלם לעלמא דאחי ע"ש.

וּבְמִעֲתָהּ נחזי אנן, לרבי חנינא דיש מזל גם לישראל, ואי אפשר לשנותו גם בזכות, אם כן מה יועיל ברכת כהנים, יברך ה' צממון, כאשר לא נברא בזמל זה, ורק מזל מעשיר. ודוחק לומר דהברכה מועיל רק למי שנולד בזמל שמעשיר, ומתברך שיעשיר עוד יותר. ויש לומר דהנה במהרש"א (שבת ס) מקשה לרבי חנינא דאמר יש מזל לישראל, ואפילו על ידי זכות גדול לא משתנה, והרי כל יעודי התורה, בצרכות אם תשמעו, ובקלות אם לא תשמעו, אין מורין בן, אלא שתולה בזכות ישראל או בחובתם. ומירך דודאי יעודי התורה נאמרו על כלל ישראל, וזכות הרבים ודאי דאינו תולה בזמל כלל, ולא פליגי הכא אלא ביחיד, דלרבי חנינא מזל מחכים מזל מעשיר לאותו יחיד, ורבי יוחנן אמר דאין מזל לישראל אפילו ליחיד ע"כ.

וְאִם כן יש לומר דברכת הכהנים קאי על הכלל ישראל כולו, והם אין תלויין בזמל, ושפיר יכולין להתברך מהכהנים. והגם דלשון

כאשר מתנהג בממונו כראוי, ואין העשירות מעצרת אותו על דעת קונו, והיינו שמרצה בממונו לעשות צדקה וחסד, אשר העני אין צידו לעשותו, וזכה לצנות מוסדות של תורה ולהחזיק לומדי תורה בממונו, אז הוא העשירות ברכה. ופירשו מאמרם (חולין נא.) לדיקים חביבי עליהם ממונס יותר מגופם, כי בגופם הם מוגבלים לעבוד את ה' רק כ"ד שעות ביום, אבל בממונס יכולים להחיות נפשות רבות, ולהקים מוסדות התורה, אשר כל זכות מנותיהם תלויין בו. ולכן העשירים הללו שמצדדים ממונס לתורה, אללם הוא העשירות לברכה.

אבל לא כן הוא, כאשר מצדו ממונו לתענוגי גופו בהיתר או באיסור, והעשירות מציאו להתרחק מדרכי התורה, אז אין זה זכות לו אלא חובה. והכתוב מזהיר (דברים ח-יב) פן תאכל ושבעת וצמים טובים תבנה וישבת וגו', וכסף וזהב ירצה לך וגו', ורם לצבך ושכחת את ה' אלקיך וגו', ואמרת בצבך כחי ועולם ידי עשה לי את החיל הזה, ואז העניות טובה גדולה יותר להאדם מעשירותו שמאצדו מעולמו הנצחי.

ולבן כאשר ראה רבי, שעשירי בני ישראל אין העשירות מעצירם מדעת קונם, אלא מצדדים ממונס לדברים טובים, שאל עשירים שבארץ ישראל צמה הן 'זוכין', מהו הסיבה שעשירותם היא להם לזכות ולא לחובה. ועל זה אמר 'בשציל שמעשרין', וברכת התורה היא עשר בשציל שמתעשר, וכיון ששורשו בזה ממצות ה', על כן מצוה גוררת מצוה, שהעשירות היא לטובה, ולא שמור לצעליו לרעתו. וכמו כן עשירי צבל יש להם זכות 'שמכבדין את התורה', אשר בשמאלה עושר וכבוד.

ישראל יהיו גם כן צמדה זו, שכלל ישראל יהיו תמיד למעלה מהמזלות, וזכותים יוכל להשתנות מצדס לטובה, גם נגד המזל.

וזהו ששאלו 'מהיכן זכו ישראל לברכת כהנים', והיינו שהשאלה היתה איך יתכן במציאות מצוה כזו שכהנים יוכלו לברך את ישראל, הלא הכל תלוי במזל, ואין לשנות זאת גם בזכות, ועל כרחק דברכת כהנים היא להכלל ישראל, והם חוץ לטבע העולם, עומדים למעלה מהמזל, ומהיכן זכו ישראל לזה. ועל זה אמר 'מאברהם אבינו', שאמר לו ה' 'כה יהיה זרעך', אשר כמו שהוסיף אותו למעלה מהכוכבים, כן יהיו זרעו אחריו, ומשם זכו לברכת כהנים.

*

והנה בגמרא (שבת קיט.) איתא, צעא מינייה רבי מרבי ישמעאל ברבי יוסי, עשירים שבארץ ישראל צמה הן זוכין, אמר לו בשציל שמעשרין, שנאמר (דברים יד-כז) עשר תעשר, עשר בשציל שמתעשר. שבצבל צמה הן זוכין, אמר לו בשציל שמכבדין את התורה. ושצשאר ארצות צמה הן זוכין, אמר לו בשציל שמכבדין את השבת ע"כ. וברש"י פירש צמה הן זוכין, לעושר גדול כזה ע"כ. וציאורו, כי הרי אמרו מזל מעשיר, וזדאי שהעשירים הללו זכו לעושר בשציל שגולדו במזל שמעשיר, ומאי קשיא ליה. על כן פירש שהשאלה היה צמה זכו לעושר גדול, כי מצד המזל אין הכרח לעשירות מופלגת, וזדאי יש להם זכות מיוחדת שעל ידה זכו להשפעת המזל צרום המעלה.

ויש לומר עוד צמה ששאל על העשירים 'צמה הם זוכין', כי הנה עשירות היא באמת ברכה עצומה להאדם, אך כל זה היא רק

צו ואנכי הסתר אסתיר פני ציוס ההוא, לא כן צמי שהעשירות מציאו להרמת קרן התורה, אז שכינה שרויה אללו. וזה שנאמר בצרכת כהנים, 'יצרכך ה' בממון, שיזכו לעשירות, אך 'וישמרך' מן המזיקים, שהממון לא יזיק ליהדותו ותורתו, כי רק אז הוא הממון ברכה. ואמר שוב, 'יאר ה' פניו אליך', שלא יהא הממון הזה מציאו לידי הסתרת פנים מה', אלא יאר ה' פניו אליך, שהעשירות תהא לו לזכות. ואמר שוב, ומהיכן יזכו להגיע לידי מדריגה זו, על ידי השבת, כי עשירים שבשאר ארצות 'זוכין' בשביל שמכבדין את השבת. ועל כן סיים ושמו את 'שמי' על בני ישראל, מהו שבת שמא דקוב"ה (זוה"ק ח"ב פ"ג): והמתעטס באמונת קדושת יום השבת, לא יאמר כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל, אלא על ידי זה יכיר 'ואני אברכס', שהצרכה היא ממנו, כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל.

ואמר שוב, עשירים שבשאר הארצות זוכין 'בשביל שמכבדין את השבת', כי השומר שבת ומכבדו מעיד כי יש בעלים להעולם, שנצרכה יש מאין בששת ימים, ולא יתכן כחי ועוצם ידי עשה חיל, כי בלי עזר ה' אין מציאות להעולם, והוא הנותן לך כח לעשות חיל. ואז מכיר שהוא כאורה בעולמו של הקב"ה, ואין לו רשות לעשות בעולם שום דבר שאינו לרצון הצעל הצית. וקדושת השבת מציאם לידי כך, להשתמש בממונס רק לעשות נחת רוח ליוצרים בזה. וזה שאמרו עשירים שבשאר ארצות במה הם 'זוכין', שממונס היא להם לזכות ולא לחובתם ורעתם, ואמר שזה 'בשביל שמכבדין את השבת', ובזה משכילים לדעת כי הכל היא מאת ה', ומוטל עליהם לעשות נחת רוח ליוצרים בממונס.

והנה צמי שהעשירות מציאו לעוצת התורה, אז השכינה מסתלקת ממנו, ומתקיים

פרשת בהעלותך

בלימוד פרקי אבות פרשת בהעלותך תשע"ו לפ"ק

מתן שכרן של מצות וכו' ע"כ. ונראה לשלב הדברים לפרשתנו, במה דאיתא בגמרא (שבת קט"ו): ויהי בנסוע הארון ויאמר משה (במדבר י"ג), פרשה זו עשה לה הקדוש ברוך הוא

במשנה (אבות ב-א) רבי אומר איזהו דרך ישרה שיצור לו האדם, כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם. והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה, שאין אתה יודע

ושני לוחות העדות ציד משה צדדו מן ההר, על כן ולא ידע משה כי קרן וגו', כי חשב כי מן הלוחות צא הזריחה. אך לכאורה קשה, אם כן גם בלוחות הראשונות היה לו להאיר, אלא שהיה סבור צדדו פעם ראשון כבר היה עגל ומחולות, על כן לא האירו הדברות, מה שאין כן עתה ציוס הכיפורים שנמחל אותו עון התנווננו הלוחות, והיינו דפירש רש"י צדדת משה ציוס הכיפורים ע"כ. (וקן מנזאר בחתם סופר שם).

ויש לומר בזה עוד, בהקדם לצאר שינוי הלשון בין לוחות ראשונות ללוחות שניות, שאמר הכתוב (דברים ט-י) ויתן ה' אלי את שני לוחות האבנים כתובים באצבע אלקים, ועליהם ככל הדברים אשר דבר ה' עמכם בזה מתוך האש ציוס הקהל. ודרשו חז"ל (מגילה יט:) מלמד שהראהו הקב"ה למשה דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים, ומה שהסופרים עתידין לחדש ע"ש. ואחר ששיצב לוחות הראשונות כתוב (שם י-א) צעת ההוא אמר ה' אלי פסל לך שני לוחות אבנים וגו', וכתוב על הלוחות כמתבאר הראשון את עשרת הדברים וגו'. ויש להצין למה מתחלה נאמר ועליהם 'ככל' הדברים אשר דבר ה', ובלוחות שניות לא נאמר רק את עשרת הדברים אשר דבר ה'. וגם מהו כוונת הכתוב פסל לך שני לוחות אבנים.

ונראה דאיתא בגמרא (ראש השנה כא:) אמרות ה' אמרות טהורות כסף כרוף צעליל לחרץ מווקק שבעתים (תהלים יב-י), רב ושמואל, חד אמר חמישים שערי צינה נבראו צעולם וכולם ניתנו למשה חסר אחת שנאמר (שם ה-ו) ותחסרהו מעט מאלקים ע"כ. ופירש רש"י מווקק שבעתים, שאדם יכול לדרוש כל דבר ודבר צמ"ט ענינים,

סימניות [להצדילה מן הסמוכות לה] מלמעלה ולמטה [בתחלה וצפוף ויהי צנפוף הארון], לומר שאין זה מקומה. רבי אומר לא מן השם הוא זה, אלא מפני שספר חסוד הוא צפני ענמו. כמאן אזלא הא דאמר רבי שמואל בר נחמן אמר רבי יונתן חצבה עמודיה שצעה (משלי ט-א), אלו שצעה ספרי תורה [דפרשה זו ספר לענמו, נמנא שלמעלה ספר לענמו ושלמטה ספר לענמו, הואיל וזה מקומה, נמנא ספר וידבר נחלק לשלשה ספרים], כמאן כרבי ע"כ. ויש להצין למה קראו ספר 'חסוד' צפני ענמו, הלא כל שאר הספרים יש להם פסוקים למאות, ופרשה זו אין לה רק שני פסוקים, ואין בה רק פ"ה אותיות, ולמה קורין אותו ספר חסוד, יותר משאר הספרים. עוד יש להצין שצחר לסמן פרשה זו באות נו"ן דייקא, ולא עוד אלא צנו"ן הפוכה.

ונראה בהקדם לצאר מה שמנינו בלוחות שניות, ויהי צדדת משה מהר סיני, ושני לוחות העדות ציד משה צדדו מן ההר, ומשה לא ידע כי קרן עור פניו צדדו אתו, וירא אהרן וכל בני ישראל את משה והנה קרן עור פניו, ויראו מגשת אליו (שמות לד-כט). וכתב בתורת משה (שם יו.) לצאר הא דלא הרגיש משה צענמו שהאירה כל סביבו מקרני הודו כפני חמה. ומאי טעמא לא הרגיש יהושע צן נון מיד צפגעו צו צדדו מן ההר, עד שהרגישו אהרן וכל ישראל. ויש לומר שהלוחות שהיו סנפרינון, והם היו מאירין ומתנווננון מזריחת פני משה שעליהם, והיה משה ויהושע סבורין שהלוחות הם המאירין, ופני משה מאירין מזריחת הלוחות נגד פניו, עד שהטמין הלוחות בארון עץ שעשה ועדיין קרן עור פני משה, אז יראו אהרן וישראל לגשת אליו. והיינו דכתיב

'ככל' עולה מספר שבעים, שהיה זו קדושה עזומה באופן שיוכלו להשיג ממנו גם שער הנו"ן, עם הע' פנים לתורה. אבל כאשר חטאו ישראל בעגל, ונאמר למשה 'לך' רד, שניטל ממנו השגה זו של שער הנו"ן, אי אפשר לו עוד למסור להם לוחות אלו, ולכן ואתפוש בשני הלוחות ואשליכם מעל שתי ידי, ואשצרם 'לעיניכם' (ט-י), שלא תהיה עוד השגת התורה בעי"ן פנים לתורה אלא צמ"ט. וכאשר התנפל משה לפני ה' ונתרצה אליו ליתן לו לוחות שניות, אמר לו פסל 'לך' (בגימטריא נ'), שיפסול מעתה השגת שער הנו"ן, כי אחר החטא אין הם עוד ראויים לזה, ויפסול מלוחות אלו שער הנו"ן, ולא נכתבו עליהם עוד 'ככל' הדברים אשר דבר ה', רק עשרת הדברים אשר דבר ה' אליהם.

ובזה נראה לפרש מה שאמר הכתוב ויקרא אל משה, וידבר ה' אליו מאהל מועד לחמור (ויקרא ח-א), וברש"י לא ואמור להם דברי כבושין, בשצילכם הוא נדבר עמי וכו' ע"ש. ולכאורה הו' ליה למימר בשצילכם הוא מדבר עמי. אך משה רימוז להם, כי עד שלא חטאו בעגל היה מדבר ה' עמו בהשגת שער הנו"ן, בשצילכם הוא נ'דבר עמי, הדיבור עמי היה גם בשער הנו"ן, אבל עכשיו שחטאתם נאמר לי 'לך' רד, ומעתה הוא מדבר עמי אבל לא נ'דבר עמי. - והיוצא לנו מזה כי לוחות הראשונות ניתנו למשה בהשגת שער הנו"ן, ועל ידי החטא לא היו ראויים לזה עוד, לך רד, ושער זה היה נחסר מהלוחות השניות.

*

ובזה נבוא לבאר למה לוחות שניות קרן עור פני משה, ולא בראשונות. וגם למה

ז' שביעיות, והם חמישים חסר אחת שנמסרו לו למשה בסיני, למדנו שחמישים נבראו, שהרי מעט נחסר מאלקים ע"כ. ובערבי נחל (דרוש ב לפסח) הביא בושל"ה הק' (מסכת שזועות ריש תורה אור) שהקשה למה פעמים איתא שהתורה נדרשת צמ"ט פנים (צמדצ"ר ג-ג), ופעמים איתא ע' פנים לתורה (שם יג-טו). ותיירך כי ההשגה האפשרית לכל בני אדם הוא רק צמ"ט שערים, לכן אמרו שנדרשת צמ"ט פנים, רצה לומר בני אדם שדורשין התורה אינם משיגים רק מ"ט פנים, ואולם מאד עזמה יש ע' פנים, כי שער הנו"ן הוא שם אהי"ה שעולה כ"א, הרי מ"ט וכ"א הוא שבעים.

ובלקושי תורה לאר"י הק' (פ' ואתחנן עה"פ ויתעבר ה' צי למענס) כתוב, כי קודם שחטאו ישראל היה משה בתכלית השלימות, והיה משיג שער החמישים של נ' שערי צינה הגדול מכולם, וכשחטאו ישראל [בעגל] נעלם ממנו. וזהו שכתוב (לצ"ו) לך רד כי שחת עמך, רצה לומר רד ממנין ל"ך [משער הנ' שבגימטריא ל"ך]. וזהו שאמרו חז"ל חמישים שערי צינה נבראו בעולם, ונתנו למשה חסר אחת, פירוש מעיקרא כולם נתנו לו, ואחר כך חסרוהו אחד וכו'. והנה להיות שכוונת משה הייתה טובה, השי"ת לא ימנע טוב להולכים בתמים, ובעת תוסף רוחם יגועון לא יגרע מזדיק עינו [זוכה שוב להשיג שער הנו"ן]. וזהו שאמר (דברים לד-ה) ויעל משה מערבות מואב אל הר נבזו, נ' זו ע"ש.

ואם כן צלוחות הראשונות קיבל משה התורה גם בהשגת שער הנו"ן, ולכן נאמר שם, ויתן ה' אלי את שני לוחות האבנים, ועליהם 'ככל' הדברים אשר דבר ה', (ככל' עולה מספר נון,

אמנם הגם שנחסר אור זה מהלוחות השניות שניתנה לישראל, מכל מקום צמוחו של משה היה נחקק כל התורה גם השער הנו"ן שלמד מאת ה'. כי הגם שנשכח ממנו צפועל, מכל מקום חרות הוא צמוחו, דהא קודם מיתתו חזרו לו אצידתו, על כן האור שהיה בהלוחות נחקק צפניו של משה, וקרן עור פניו. ולכן צלוחות הראשונות שהיה השגת השער הנו"ן נחקק בהלוחות, היה האור בהלוחות ענמם ולא קרן עור פני משה, ורק צלוחות שניות שנחסר האור מהלוחות, זכה משה צאור ההוא. ועל דרך שאמרו (שבת פח.) בהכרתים שקיבלו ישראל צמתן תורה, דכתיב ויתננלו בני ישראל את עדים מהר חורב (שמות לג-ו), וזכה משה ונטלן ע"ש.

ולבן כאשר ירד משה מן ההר, לא הרגיש שקרן עור פניו, כי חשב שגם הלוחות השניות מאירות, וממנה צא אורו על פניו. וגם יהושע צרדתו מן ההר חשב כן, שהאור נמשך לו מהלוחות, וכמו שהאירו צתחלה. אבל אחר ששם משה את הלוחות בהארון, והמשיך עדיין אורו של פני משה, אז ידעו כי קרן עור פניו, ופני משה כפני חמה.

*

והנה פרשת ויהי צנסוע עשה לו סימניות מלפניו ומלאחריו. וכתב החיד"א צספרו במא רחמים (מסכת סופרים ו-ח) שכתבו המקובלים שספר ויהי צנסוע הוא ספר גדול ככל התורה, ולא זכינו אלל לשני פסוקים אלל שיש צהם פ"ה אותיות. וכשתהיה הגאולה צמהרה צימינו, אזי נזכה לכל הספר של ויהי צנסוע הארון ע"כ. וצספרו מדבר קדמות (י-ו) ציאר יותר, דספר ויהי צנסוע הוא משער הנו"ן,

לא הרגיש יהושע תיקף צרדתו מן ההר כי קרן עור פניו. ונראה דאיתא צירושלמי (יומא ה-ג) דציוס הכיפורים כשנכנס הכהן גדול לפני ולפנים, ולא היה שם חלונות להאיר, שמתחלה עד שלא ניטל הארון היה נכנס ויוצא לאורו של ארון, משניטל הארון היה מגשש ונכנס [ממשש צאפילה] מגשש ויוצא ע"כ. והנה בקרבן העדה פירש, לאורו של ארון, לאור השכינה שהיתה שרויה על הארון, אי נמי הזהב מבהיק ומאיר. ויש לומר עוד לצאר האור צצארון, כי צארון היו מונחים הלוחות, ונאמר (משלי ו-ג) ותורה אור. והלוחות אשר כתוצים צאצבע אלקים, היה מתנוצץ ממנו אור גדול. ואם כי היו מונחים צארון עץ, לא הפסיק הארון הגשמי את אור האלקים היוצא מהלוחות. והרי אמרו (עיין חוספות שבת כג: ד"ה וכו') דצמדצר היה מאיר להם עמוד ענן, והיה מסתכל צטיפיח ויודע מה שצתוכו, צצצית ויודע מה צתוכה ע"ש. ולכן עד שלא ניטל הארון היה נכנס ויוצא לאורו של ארון, היינו להאור של הלוחות המונחים צתוכו.

אך יש לומר כי האור הגדול הזה שהיה בהלוחות היו רק בהלוחות הראשונות, שהיה צו האור של שער הנו"ן צצתורה, אשר הלוחות הללו מעשה אלקים 'המה' (צגימטריא נו"ן), והמכתב מכתב אלקים הוא (שמות לג-טו). ומצואר צספרים הקדושים שארו"ן אותיות או"ר נו"ן (הוצא בורע קודש צפרשתנו), כי עיקר האור של התורה שורשו צשער הנו"ן. אבל לוחות שניות שנחסר ממנו הארת שער הנו"ן, נחסר ממנו גם אורו. אך כיון שצצרי לוחות מונחים צארון (צצא צתרה יד:), על כן עד שלא ניטל הארון היה נכנס ויוצא לאור הארון.

וכיון דשער זה נעלם ממשה רבינו צעת חטא העגל, על כן חסר ספר זה מן התורה. ולכן יש נוניין צפרשת ויהי צנסוע לרמוז לנויין שערי צינה ע"כ. ולפי זה מוצן שפיר מה שקראו אותו צסם 'ספר חסוב', כיון ששורשו משער הנויין, שלא נמסרה לנו עדיין, רק ליחידי סגולה.

ועל פי זה כתב לצאר הא דאמרו הקדמונים כי יש ששים רבוא אותיות לתורה (וזהר חדש ע"ד:), והם כנגד ששים רבוא נשמות ישראל (מגלה עמוקות אופן קפו), כי כל נשמה יש לה אחיזה בצאת אחד מהתורה הקדושה. ורבים חתרו למען דעת צירור חשבון הזה, כי צתורתנו הקדושה ליכא רק צערך חצי מששים רבוא אותיות. אך לפי זה, נחסר לנו ספר גדול שלא צא צכתוצים למטה מפני חטא העגל, וציחד יש ששים רבוא אותיות ע"ש.

ולפי מה שנתצאר שעל הלוחות הראשונות היו עליהם ככל הדברים אשר לזה ה', דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים וכו', ואמרו חז"ל (ירושלמי שקלים ו-א) חנניא בן אחי רבי יהושע אומר צין כל דיצור ודיצור [היו כתוצים] דקדוקיה ואותיותיה של תורה, דכתיב (שיר ה-ד) ממולאים צתריש, כימא רצא [ששמו תריש והוא היס הגדול, והוא מלא מיני דגים הרצה] וכו', מה היס הזה צין גל גדול לגל גדול, גלים קטנים, כך צין כל דיצור ודיצור דקדוקיה ואותיותיה של תורה ע"ש. ואם כן היה כל התורה כולה חרותה על הלוחות. וכיון שהכתוב אומר על הלוחות, כתוצים משני עזריהם, מזה ומזה הם כתוצים (שמות לז-טו), וצריש"י שהיו האותיות נקראות משני עזריהם, ומעשה נסים היה (שנת קד.). אם כן כל אות צבתורה היה

כפול לקרותה משני עזריהם, ושפיר היו על הלוחות ששים רבוא אותיות. [וצזה היה נראה לייצב מה דאמרו (סס) כתב צבלוחות נקרא מצפנים ונקרא מצחון, כגון נצוצ צוצן, צהר רהב, סרו ורס ע"כ. וכתבו צתוספות תימא דאמאי נקט להו, כיון ללא היה צלוחות ע"ש. ולפי הנ"ל לכל התורה הימה כתוצה צין דיצור לדיצור, שפיר גם הם היו על הלוחות].

*

אמנם עדיין לא ציאר למה הנוניין הם הפוכין. וצפשוטות כוונתו דהא מתחלה קיבל משה גם שער הנויין, אלא שנהפך ונחסר ממנו צגלל החטא, ולא נשאר רק צפרשת ויהי צנסוע. ויש לומר צזה עוד, דהנה שני דצרים עשה משה מדעתו והסכים ה' על ידו, שהוסיף משה יום אחד מדעתו, ושיצב את הלוחות (שנת פז.). וכתב בתורת משה (פ' מטות קמ.) דשני דצרים אלו תלויין זה צזה, כי מה שעשו העגל ציום צצעה עשר צתמוז, יומא קא גרס, דמגלגלין חוצה ליום החייב (תענית כע.), ואלמלא הוסיף משה יום אחד מדעתו, היה ארצעים יום ראשונים כלים ציום ט"ז תמוז, ולא היה נעשה חטא העגל ע"ש. והנה ה' רצה ליתן התורה ציום מ"ט ליציאתם, צסיום צצעה השצועות, ומשה דחה זמן נתינתו יום אחד ליום הנויין. ומזה נגרס שכלו הארצעים יום צצעה עשר צתמוז ועשו את העגל, ואז נאמר לו 'לך רד, שנאצד מישראל השגת שער הנויין צבתורה, וממילא לא נשאר מספר ויהי צנסוע רק שני פסוקים אלו. ועל כן עשה צהם סימניות נויין הפוכה, כי מה שהפך משה זמן נתינת התורה ליום נויין, זה גרס ששוב נחסר השגת שער

הנו"ן, ולא נשאר מספר ויהי בנסוע אלא פ"ה אותיות לבד.

*

והנה דורשי רשומות רמזו, ויהי בנסוע ספר בפני עצמו, כי בזמן שהאדם בציתו, אז קדר עצודת צוראזו מסודר בתורה ותפלה וכו' כראוי. לא כן כאשר הוא נוסע מציתו, יתכן התרשלות בתפלה בניצור, וכמו כן בשיעורי תורה, שאין לו חצר או שיעור ללמוד. ומידי דאכילה לא נמצא לפניו להשיגו כראוי בדקדוקי כשרות. וגם לפעמים מתצייש מהחצרותא שם שלא ילעיגו עליו. ובפרשת ויהי בנסוע יש לו ספר בפני עצמו.

ופרשה זו יש לו סימניות מלפניו ומלאחריו נוני"ן הפוכים. ויש לומר הטעם דאיתא בגמרא (ברכות ד:) אמר רבי יוחנן מפני מה לא נאמר נו"ן באשרי, מפני שיש בה מפתח של שונאי ישראל דכתיב (עמוס ה-ג) נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל, אמר רב נחמן בר יצחק אפילו הכי חזר דוד וסמכן ברוח הקודש שנאמר (תהלים קמה-יד) סומך ה' לכל הנופלים ע"כ. הרי לנו כי אות נו"ן מורה על נפילה, ופרשת ויהי בנסוע שהוא ספר בפני עצמו, כשנוסע מציתו והוא על הדרך יש לו ספר אחרת, ופרשה זו מוקפת באות נו"ן, להורות על הנפילה שיתכן להיות בזמן כזה.

אבל באמת כאשר האדם מסדר עצמו מתחלה, יתכן להיות ימים אלו, ימי עלייה, ופרשת ויהי בנסוע יהיה אצלו ספר 'חשוב' בפני עצמו. שבהיות שאינו מוטרד כמו בצית, יש לו זמן יותר להקדיש עתיו לתפלה בכונה, להאריך בתפלתו

בכוונת פירוש המלות כדבעי. ולנצל השעות של ימי החופש לתורה, לגמור איזה מסכת או מקצוע. ולזה יש לו להכין מתחלה גמרא עם ביאורים קלים שישנם על הדף, ולהזמין לעצמו טעיפס וסי די ממגידי שיעור מפורסמים, ואז אין צימים אלו נפילה אלא הם ימי התעלות. ולכן הנוני"ן הפוכין, לרמז כי יתכן שיהיה בהם ההיפוך של נפילה, שינצל הזמן להשלים עצמו ביתר שאת בתורה ותפלה, וגמילות חסדים בחפציו ובקאר שלו, אשר שכיח יותר צימים הללו.

*

ואמרו חז"ל (שבת לא:) דרבי יוסי סבר, קותר על מנת לבנות במקומו הוא קותר, קותר על מנת לבנות שלא במקומו לא הוא קותר. ופריך מכדי כל מלאכות ילפינן להו ממשכן, והתם קותר על מנת לבנות שלא במקומו הוא [שהיו קותרין אותו בחנייה זו ונוסעים למקום אחר וחונים, וחוזרים ומקימין אותו]. ומשני שאני התם כיון דכתיב (במדבר ט-כ) על פי ה' יחנו, כקותר על מנת לבנות במקומו דמי ע"כ. ושמעתי להסביר כי הנוסע ממקום למקום, שואל מומן לזמן איפה אנו נמצאים כעת, ומשיבין לו בעיר פלוני ובמקום פלוני. אבל כששואלין ילד הנוסע עמהם, איפה אנו נמצאים כעת, יענה תמיד תשובה אחת, שהוא נמצא סמוך לאמו, כי חילוניות המקומות אינו נוגע לו. וכמו כן צניי ישראל במדבר, כיון שעל פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו, הם חונים תמיד במקום אחד, סמוך לאציהם שבשמים, על כן הוא כעל מנת לבנות במקומו דמי. וכמו כן גם אנו צריכים לידע, שבכל מקום שאנו נוסעים צריכין להיות יחד עם ה' ותורתו, ואין כאן שינוי מקום, על פי

ה' יחנו ועל פי ה' יסעו, ולהזהר בכל הדברים כמו צביתו.

*

ובזה נבוא אל המכוון, שהתנא מורה לנו, איזהו 'דרך' ישרה שיצור לו האדם, כאשר האדם עוזב את ציתו ללכת לדרך, ורוצה שלא יכשל מעבודת זוראו, אלא שיהא דרכו דרך ישרה, מה מוטל עליו לעשות. ועל זה אמר, כי הנסיון הראשונה שיש לו, שלא רוצה להיות בולט במעשיו הטובים וחסידותו בין אנשים, שלא ילעיגו עליו ועל מעשיו. ולכן יש לו לזכור כי מתחלה נריך לראות שיהא דרכו נכון צעיני ה', ורק אחר זה ישתדל למצוא חן גם צעיני בני אדם. ובראשונה ישתדל שיהיו מעשיו 'תפארת לעושהו', היינו לקונו שעשאו (כמו שפירש במאירי), ורק אחר זה יציט שיהא 'תפארת לו מן האדם'. ומוטב להקרא שוטה כל ימיו צעיני הבריות, ולא להיות רשע שעה אחת נגד המקום (עדיית ה-ו).

ושוב עורר, שצריך כלל על הדברים החמורים הוא נזהר גם על הדרך, אבל על דברים קלים הוא מקיל לעצמו. ועל כן אמר 'זהו זהיר במצוה קלה כבחמורה', שלא להתרשל אפילו בדברים שהם קלים צעיניו, כי אין אתה יודע מתן שכרן של מצוה, ואי אפשר לאדם להעריך מה הם הקלות ומה הם החמורות. - וכאשר מגיע לו נסיון של טירחא או ממון עבור דבר מצוה, 'הוי מחשב הפסד מצוה נגד שכרה'. וכאשר מתעורר אללו תאוה והנאה של דבר עצירה, 'הוי מחשב שכר עצירה כנגד הפסדה'.

ואמר שוב, 'דע מה למעלה ממך', כל נפש ישראל מקושר באות אחת מן התורה, ולמעלה מראשך אתה תלוי ומקושר באותיות התורה. וכאשר אתה מתנהג כראוי אז יש הארה באות ההוא, ולעומת זה בכל חטא מכבה ומקלקל באות שלו, 'וכל מעשיך כספר נכתבים', כל מה שאתה עושה, פועל זאת בהספר תורה של ששים רבוא אותיות, הן לרע והן למוטב.

בסעודה שלישית פרשת בהעלותך תשע"ו לפ"ק

חיבתן, שנזכרו אזכרותיהן במקרא אחד (ויק"ר 3-7), כמנין חמשה חומשי תורה (ב"ר ג-ה) ע"כ. ויש להבין למה השמיענו כאן דייקא חיבתן של ישראל. גם להבין תוכן המכוון בזה שנזכרו כמנין חמשה חומשי תורה.

ובראה בהקדם לזכר הכתוב צפרשתנו (יב-ג) והאיש משה עניו מאד מכל האדם

קח את הלויים מתוך בני ישראל וטהרת אותם (ח-ו). ויש לדקדק דחיבות 'מתוך בני ישראל' נראה כמיותרים. ויעש משה ואהרן וכל עדת בני ישראל ללוים, ככל אשר נזהר ה' את משה ללוים, 'כן עשו להם בני ישראל' (ח-ב). ולכאורה סיוס הכתוב מיותר. - ואתנה את הלויים נתונים לאהרן וגו' (ח-ט). וברש"י חמש פעמים נאמר בני ישראל במקרא זה, להודיע

קדשים ציום הכיפורים כי אם על ידי שמעיה ואצטליון שהיו אז ראשי הדור, והם הרימוהו ונשארוהו לזאת המדרגה. ולכן השיבו לכהן גדול שלא יתגאה עליהם, כי הם עצדו עוצדא דאהרן, פירוש שעיקר העבודה היום היה על ידיהם ע"כ.

הרי לנו שאף שהכהן הגדול נתעלה ליכנס לפני ולפנים, במקום שאין אדם יוכל ליכנס, לפעמים אין זה מכחו, אלא הצדיקים צדורו בעבודתם העלו אותו למדרגה זו. וכמו כן הרגיש משה, שהגם שהוא יוכל לעלות לשמים ולדבר פה אל פה עם השכינה, כל זה הוא מקדושת כללות ישראל. וכמו שאמר לישראל, צעבילכם הוא נדבר עמי, שכל השנים שהיו ישראל צמדבר כמנודים, לא נתייחד הדיבור אליו (רש"י ויקרא א-א). וזהו שאמר והאיש משה עניו מאד, והסביבה לזה הוא, שחשצ שכל מה שזכה צא לו 'מכל האדם אשר על פני האדמה', הם צקדושתם העלוהו למדרגה זו.

והנה ה' צחר צלויים לעבוד עבודת הקודש צמשכן, ויתכן שיהא תרעומות לישראל על מה שהם לא צחרו, ואין להם חלק בעבודת הקודש. אבל האמת הוא, כי גם להם יש חלק בעבודתם, שהם מעלים אותם להיות ראויים לעבודה זו. ודוגמת הכהן הגדול שעשה העבודה לפני ולפנים, אבל לאמיתו שמעיה ואצטליון עצדו עוצדא דאהרן, ומיני ומנייהו יתקלס עילאה. ועל כן אמר צתחלת הפרשה, קח את הלויים 'מתוך בני ישראל', שכן מעלתם של הלויים צא 'מתוך בני ישראל', שהם מעלים אותם בעבודתם, וגם להם יש חלק בעבודת הלויים, והם עצדו עוצדא של הלויים.

אשר על פני האדמה. והענין הוא, דלכאורה הרי ראה שנצחר מאת ה' יותר מכולם, אשר פה אל פה אדבר צו, ולא קם נציא עוד צישראל כמשה אשר ידעו ה' פנים אל פנים. אך הכוונה הוא דאיתא צגמרא (יומא עא:) מעשה צכהן גדול אחד שיצא מצית המקדש, והווי אזלי כולי עלמא צתריה, כיון דחזיונהו לשמעיה ואצטליון, שצקוהו לדידיה ואזלי צתר שמעיה ואצטליון. לכוף אתו שמעיה ואצטליון לאפיטורי מיניה דכהן גדול [ליטול רשות ממנו, ולפרוש לצד ציתן], אמר להן, ייתון בני עממין לשלם [לשון גנאי הוא, לפי צצאו מצני צניו של סנחריב, כדאמרין צמסכת גיטין (טו:)]. אמרו ליה ייתון בני עממין לשלם דעצדין עוצדא דאהרן [רודפי שלום], ולא ייתי צר אהרן לשלם דלא עצידי עוצדא דאהרן [שהוניתנו אונאת צצרים, ואמר מר (צצא מציעא נח:)] לא תוגו איש את עמיתו (ויקרא כה-ז) צצונאת צצרים הכתוב מדבר, אם היה צן גרים לא יאמר לו זכור מעשה אצותיך] ע"כ.

וביאר בעבודת ישראל (ליוה"כ) על פי צצרי חרה"ק רבי בער צמפעורימש זי"ע על רצי ישמעאל צן אלישע שנכנס להקטיר קטורת וראה אכתריאל י"ה ה' צצאות, ואמר לו ישמעאל בני צרכני וכו' (צצרות ז). שרצי ישמעאל הגם שהיה גדול החכמים, לא צצכותו לצד זכה להמראה נפלאה, כי אם על ידי הקנה התנה שהיה צימיו, והוא הרימו ונשאו צקדושתו, כדרך הצדיקים להרים הש"ץ צקדושתם, ועל ידו זכה לכל אלה ע"כ. וצודאי מורנו הצדיק אמר אלו הדצרים על פי רוח קדשו שהופיע עליו. אכן על פי צצריו נראה לומר, כי מסתמא הכהן שהיה צימי שמעיה ואצטליון צצית שני ולא היה כל כך כהוגן, מסתמא לא זכה לעלות לקדש

נכתב בג' אנפין, וא"ו וי"ו ו"ו, וא"ו עולה י"ג
בגימטריא אח"ד והוא כנגד קוב"ה, וי"ו עולה
כ"ב כנגד כ"ב אתון דאורייתא, ו"ו עולה י"ב
כנגד השבטי י-ה. וזהו 'צוין', בכל מילואי אות
ו', מתקטר נעשה קשר קוב"ה אורייתא וישראל,
כי כולם מרומזים ומאחדים צאות ו' ע"כ.

והנה בכל זיווג יש קשר שלשה דברים אלו,
ישראל, הם החתן והכלה, קוב"ה, שהטיל
ה' שמו באיש אות יו"ד ובאשה אות ה' (סוטה
יז.), תורה, שמקדש אותה כדת משה וישראל.
ורב שמואל בר רב יצחק הוה מרקד אתלת,
על שידוך הגון שיתקשרו צוה אורייתא קוב"ה
וישראל יחד.

והנה בהדלקת הנרות של שבת, מכוונים
לעשות שתי פתילות, והאשה שכבתה
נרו של עולם מדליקה את הנרות (שו"ע או"ח
ריש סימן רסג). וכתבו המפרשים, כי באדם יש
רמ"ח אברים, ולעומת זה באשה יש רנ"ב אברים
(בכורות מה:), והוא עולה ביחד ת"ק אברים,
כמספר צ' פעמים נ"ר, ולכן האשה מדליקה
לשבת שתי נרות ע"כ. ואם כן בשעת הנישואין
מתאחדים ביחד הת"ק אברים, והוא זמן של
העלאת 'הנרות'. ורימו הכתוב כי 'בהעלותך
את הנרות', כאשר צוים בית חדש בישראל,
'אל מול פני המנורה' יעלה נרותיה. והיינו כי
האות האמצעי שבתיבת 'מנורה' היא אות ו',
הרומז על אורייתא קוב"ה וישראל, ואל מול פני
המנורה, נגד האות האמצעי שבמנורה 'יאירו
שבעת הנרות', להעמיד בית נאמן בישראל על
אדני התורה והיראה.

ולבן הראה כאן חיצתן של ישראל, שלא
יתרעמו על מה שאין להם החשיבות של
הלויים, כי גם להם יש חלק בעבודתם. והזכיר
אזכרותיהן נגד חמשה חומשי תורה, כי יש ששים
רצוא אותיות לתורה, וכנגדן ששים רצוא נשמות,
והם מקושרים יחד בחמשה חומשי תורה. וכמו
שבתורה אם חיסר אות אחת ממנה, הספר
תורה פסולה, וכולם ביחד מקדשים את הספר.
כן הוא בעבודת ה' של הכלל ישראל, כולם ביחד
עושים רצון קונם, שאהרן עושה העובדא בפועל,
וכל בני ישראל יחד עבדו עובדא דאהרן, להעלות
עבודתו לרום עליון.

וזהו שסיים הכתוב אחר עבודת קיחת הלויים,
שמשה העמידן, ואהרן מניפן, שאין זה
רק מכה ענאם, אלא 'כן עשו להם בני ישראל',
שקדושת כללות ישראל מסייע להם, הן בעבודת
משה ואהרן, והן בעבודת הלויים.

*

ולשבחת חתן וכלה נצאר בתחלת הפרשה,
בהעלותך את הנרות אל מול פני
המנורה יאירו שבעת הנרות (ח-ב). בהקדם לצאר
מאמרם (כחצות יז.) רב שמואל בר רב יצחק
מרקד אתלת [שלש צדין, זורק אחת ומקבל אחת]
ע"כ. ובמחרש"א דקדק דהוי ליה למימר מרקד
'בתלת'. ויש לומר דידוע כי אורייתא וישראל
וקוב"ה חד הוא (זוה"ק ח"ג עג.), והיינו כי על
ידי התורה ישראל מקושרים עם הקב"ה. ופירש
הרה"ק בולעלוב זי"ע מה שאומרים (בזמירות
לשצ"ק) צוין מתקטר, כי צאות וי"ו מרומז
קוב"ה ואורייתא וישראל, והוא כי האות וי"ו

בלימוד פרקי אבות פרשת בהעלותך תשע"ז לפ"ק

(רי"ש פרשת וארא) כתב, דכן הטביע ה' בעולם, שכל מדינה צריכה להציא צרכיה ממדינה אחרת. וכמו כן כל אדם אי אפשר לו להמציא לעצמו כל מחסוריו הצריכים לו להחיות גופו, והוא מטעם שעל ידי זה יתחברו כולם כאחד, והחסרון של כל מדינה ומדינה, הוא החוט המחבר את כל העולם לאגודה אחת. וזהו כוונת הצרכה, צורא נפשות רבות וחסרון (ברכות לו.), שה' צראם באופן שיהיה לכל אחד ואחד חסרון. והוא משום להחיות בהם נפש כל חי, להתאחד בצחינת נפש אחת ע"ש.

ובדרת החסד נוגע בפשוטו לטובת גשמיותו של חצירו, לוותר מזמנו ומעסקיו ולעמוד לימין אחרים. והיא מצוה עשה כללית בתורה, כמו שנאמר (דברים יא-כב) כי אם שמור תשמרון את כל המצוה הזאת וגו', ללכת בכל דרכיו ולדבקה בו, וצ"ש"י הוא רחום ואתה תהא רחום, הוא גומל חסדים ואתה תגמול חסדים ע"ש. ואמרנו (שבת קלג:.) זה א-לי ואנוהו (שמות טו-ז), אצא שאול אומר ואנוהו, הוי דומה לו, מה הוא חנון ורחום אף אתה היה רחום וחנון [לשון ואנוהו, אני והוא, אעשה עצמי כמותו לדבק בדרכיו] ע"כ. - ומדה זו של חסד יש גם בתורה, וכמאמרם (סוכה מט:.) מאי דכתיב (משלי לא-כו) פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה, וכי יש תורה של חסד ויש תורה שאינה של חסד, אלא תורה ללמדה זו היא תורה של חסד, שלא ללמדה זו היא תורה שאינה של חסד ע"כ.

והנה הנותן מזמנו לעשות חסד לאחרים, יתכן לפי ראות העין שמפקיד מפרנסתו

במשנה (אבות ז-ו) מרצה ישיבה מרצה חכמה, מרצה ענה מרצה תבונה. וברע"ב פירש מרצה ענה, מי שמרצה ליטול ענה, מרצה תבונה, מבין דבר מתוך דבר מעלות שיועילו נותנים לו ע"כ. ובמדרש שמואל פירש עוד, מרצה ענה, שמרצה לתת ענה לאחרים, שמתוך כך יחשוב על כל אופני הענה ההיא ויקנה תבונה ע"כ.

ונראה לשלכ הדברים לפרשתנו שעוסקת במצות הדלקת המנורה, הכתוב אומר, דבר אל אהרן ואמרת אליו בהעלותך את הנרות, אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות. ויעש כן אהרן, אל מול פני המנורה העלה נרותיה, כאשר צוה ה' את משה (ח-ז). ויש להבין הענין שמצותה היתה שכולם יהיו פונים אל מול נר האמצעי. גם להבין מה שאמרה תורה ויעש כן אהרן, להגיד שבחו של אהרן שלא שינה, הלא זה מובן מעצמו על קדוש ה' כאהרן, שלא ישנה דברי ה'. גם לצאר מה שבפסוק שלאחריו כתיב 'מנרה' חסר ו', וכאן נאמר 'מנורה' מלא ו'. ובמדרש רבה (טו-ו) מסמין לה הכתוב (ישעיה מז-כא) ה' חפץ למען דקון יגדיל תורה ויאדיר ע"כ. ולהלן (טו-ו) מסמין לה קרא (תהלים לד-י) יראו את ה' קדושו כי אין מחסור ליראיו ע"ש.

ונראה דהנה הכתוב אומר (תהלים פט-ג) עולם חסד יבנה, שבנין העולם ומעמדו לא יתכן צמה שכל אחד יביט רק לטובת עצמו, אלא יש להשתדל לעשות חסד עם אחרים, לעזור לכל אחד צמה שיוכל. ועל שלשה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים (אבות ב-ג). ובערוגת הבשם

כארו בלצנון. וזה שאמר הכתוב (ישעיה מז-כא) ה' חפץ למען דקו, בשביל הדקות שהאדם עושה לאחרים, שעבור זה נמנע עלייתו, חפץ ה' שיזכה לשניהם, שיגדיל תורה לאחרים, וגם יאדיר לעלות למעלה ע"ש.

בְּקוֹנְטָרָם עמוד החסד מבעל החפץ חיים וצ"ל (דף יח) מסופר, דבישיבת ראדין היה קיים גמ"ח שהתנהל על ידי בני הישיבה, פעם פנה החפץ חיים אל אחד מבחורי הישיבה שהיה מתמיד גדול, שיקבל עליו את ניהול הגמ"ח. הלה סירב הואיל וחשקה נפשו בלימוד התורה ואין לו פנאי לעניני הגמ"ח. הראה לו רבינו את דברי הגמרא (ראש השנה יח.) רבה ואציי מדבית עלי קאתו, רבה דעסק בתורה חי ארבעין שנין אציי דעסק בתורה ובגמילות חסדים חי שיתין שנין. אס כן, השיב לו החפץ חיים, הנך יכול להתעסק בגמ"ח לצטת, וממילא יהיה לך הרבה זמן ע"כ.

וְהָנָה בגמרא שם איתא דעל צית עלי נגור כל מרבית ביתך ימותו אנשים (שמואל א ב-ג), ורבה ואציי מדבית עלי קאתו, רבה דעסק בתורה חיה ארבעין שנין, אציי דעסק בתורה ובגמילות חסדים חיה שתיין שנין ע"כ. וביאר במהרש"א (ינמות קה.) שלרבה הוסיפו עשרים שנה, כימים הראשונים שעמד לחיות מעיקר הדין, שצדי שמים אין עונשים מי שפחות מכן עשרים (שנת פט:). ולאציי הוסיפו עשרים שנות חיים על שעסק בתורה ועוד עשרים על שעסק בגמילות חסדים ע"ש. הרי לנו כי שליש ימי חייו של אציי היה הוספה עבור שעסק בחסד.

וּבְרָאָה דיש לרמוז זה בקרא, אחת דבר אלקים, שמים זו שמעתי, כי עוז לאלקים, ולך

וממונו, כי בשעות אלו היה צידו לעסוק עוד במסחריו ולהרויח יותר. וכמו כן צנן תורה שחורת חסד על לשונו, ליתן מומנו ללמד לאחרים, הוא מפסיד מהתעלותו. אבל האמת אינו כן, כי לא יפסיד כלום, אדרבה זהו שורש ומקור צרכתו, כי בגלל הדבר הזה יצרכך ה' אלקיך בכל מעשיך ובכל משלח ידך (דברים טו-י). ואמרו (תמורה טז.) שעתניאל צן קנו התפלל לה' (דברי הימים א ד-י) ויקרא יעבץ לאלקי ישראל לאמור, אס צרך תצרכני וגו', אס צרך תצרכני בתורה, והרבית את גדולי בתלמידים, והיתה ידך עמי, שלא ישחכח תלמודי מלבי וכו' ע"ש. הרי שהרבצת התורה גורמת צרכה שלא ישכח לימודו. ואמרו עוד (שם) כיואל צדבר אתה אומר (משלי כט-ג) רש ואיש תככים [צינוני שאינו חכם גמור] נפגשו, מאיר עיני שניהם ה', בשעה שתלמיד הולך אלל הרב ואומר לו למדני תורה, אס מלמדו מאיר עיני שניהם ה' [אף הרב צריך עדיין לימוד, ומלמדו הקצ"ה] ע"ש. הרי שממה שהאדם עושה לטובת צדירו לא יגיע לו הפסד בשום פנים.

וּבַפְּנִים יָפוּת (ריש פרשת וירא) פירש הכתוב, דדיק כתמר יפרח כארו בלצנון ישגה (תהלים צג-ג), כי אילן התמר עושה פירות, אבל לא גדול כל כך בצבחו כארו, והארו שאינו עושה פירות הוא צומח ומתגדל בצבחו, והוא מטעם כי דרכי הטבע אילן שאינו מצוצו כחו בפירות הוא מתחזק להגדל בצבחו. אבל הנדיק אשר כתמר יפרח, שעושה פירות, שנותן מומנו לאחרים, ללמד לעס ה' דרכי ה', ולהיות לסעד ולעזר לאחרים, אס כי הטבע היה נותן שלא יכול להתגדל בעצמו, הקצ"ה מצליח צידו לעלות גם בעצמו למעלה ולמעלה, ויזכה אחר כך להגדל

הנרות שהדליק, עד ששוב הוא מאיר יותר מכולן, שעומד ללוק גם כל היום, אף שאר הנרות כבר נכבו. וזהו עדות שהשכינה שורה 'בישראל', לא רק במקדש ה', אלא שהנהגת ה' בישראל היא שלא כדרך הטבע, כי בדרכי הטבע מי שנותן זמנו לאחרים יפסד מלהרויח ומלהתעלות, אבל הנר המערבי, עדות שהשכינה שורה בינינו, שמי שנותן מאורו לאחרים לא מפסיד, שהרי הנר המערבי לא הפסיד, שזה היה מדליק וזה היה מקיים.

ודבר זה אנו רואים אצל אהרן הכהן שהיה נותן זמנו לעשיית חסד עם אחרים, אהב שלום ורודף שלום אהב את הצריזות ומקרבן לתורה (אבות א-יג). וכאשר היה רואה שני בני אדם מתקוטטים היה עושה ביניהם שלום. ואמרו (אבות דרבי נתן יג-ד) כמה אלפים היו בישראל שנקראו שמם אהרן, שאלמלא אהרן לא בא זה לעולם, שהיה עושה שלום בין איש לאשתו ומזדווגים זה עם זו, והיו קוראים שם הילוד על שמו ע"ש. ובמימת משה כתיב, ויבכו בני ישראל את משה (דברים לג-ח), וברש"י הזכרים, אבל באהרן, מתוך שהיה רודף שלום, ונותן שלום בין איש לרעהו, ובין אשה לצעלה, נאמר ויבכו את אהרן שלשים יום כל בית ישראל (במדבר כ-כט), זכרים ונקבות (פרקי דרבי אליעזר יז) ע"כ.

והנה כל מי שעוסק קצת להשכין שלום בין איש לאשתו, יודע כי יש לצבזבו על זה שעות רבות מזמנו, ואם כן אהרן הכהן שכמה אלפים ילדים היו נקראים על שמו, הרי שעל כרחק השכין השלום באלפי בתים, הן באותן שנקראו על שמו, ובדאי שהיו עוד אלפים שלא היה להם עוד ילדים. וזהו חוץ ממנה שהשכין

ה' חסד כי אהה תשלם לאיש כמעשהו (מהלים סג-יג), כי בן ששים לזקנה (אבות ה-כא), וכאשר מדת הדין שולט למעלה כמו שהיה צבית עלי, אז 'אחת דבר אלקים', דיבר המדת הדין שלא יחיו ממספר ימי חייהם רק שלישי אחת. אבל 'שמים שמעתי', כי יש ציד האדם לזכות גם לשני השלישים הנותרים, חדא, הוא על ידי 'כי עוז לאלקים', אין עוז אלא תורה, וכמו שאמרו (זבחים קמו). על הכתוב ה' עוז לעמו יתן [שהתורה היא מעוזן של ישראל], ועל ידי לימוד התורה מוסיפין לו עוד שלישי, וגם 'לך ה' חסד', שעל ידי עסק בגמילות חסדים ניתוסף עוד שלישי, ו'אמה תשלם לאיש כמעשהו', שהעוסק בתורה יש לו הוספה של שלישי, והעוסק גם בגמילות חסדים מגיע לו עוד שלישי.

*

ומרה זו נוכל ללמוד מהמנורה, דאיתא בגמרא (שבת כג:) מחוץ לפרכת העדות באהל מועד יערוך אותו אהרן (ויקרא כד-ג), עדות הוא לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל. מאי עדות, אמר רב זו נר מערבי שנותן זה שמן כמדת חצרותיה, וממנה היה מדליק וזה היה מקיים ע"כ. והיינו שהנר המערבי שהיה מדליק כל הנרות, גם אחר שכל הנרות כבו אורן, היה נר ההוא נשאר ללוק כל היום כולו בדרך נס, ובין הערבים היה מדליק ממנה הששה נרות, ושוב היה מכבה הנר המערבי ומטיבה, שנותן זה שמן ופתילה חדשה, והדליק שוב את הנר המערבי משאר הנרות (עיין שם בחוס' ד"ה וזה).

והנה הנר המערבי רומז למי שמדליק ומאיר לאחרים בתורתו ובמדת חסדו, אז כאשר הנר ההוא נכבה, מאיר עליו אור חדש מאותן

וי"ו, שהגר המערבי נשאר דולק, וחסר האור מהוי"ו גרות, ויש להדליקם מהגר המערבי. אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות, היינו שיהיו פונים אל מול גר האמצעי, שהוא הגר המערבי (למאן דאמר בין דרום ופון היה מונח). והוא מטעם כי זהו שמונה היה מדליק, ואורם הגיע להם מאותו גר, על כן יהיו כולם פונים למול האמצעי. וזה צא ללמד, כי אותה הגר שמדליק את האחרים, דולק זמן ארוך יותר מכולם. וממנה יש ללמוד גם לבני אדם, שהנותן זמנו להאיר את האחרים בתורה או בחסד, מדליקין אותו מן השמים באור של חוץ לדרך הטבע.

והנה תכלית כלי המקדש היא ללמד להאדם דרכי העבודה, וכמו שזוה"ק, ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם (שמות כה-ח), בתוך כל אחד ואחד מישראל. וסיים הכתוב, ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו, וכן תעשו, היינו אחס בעצמיכם תעשו ככה כפי מה שלומד אתכם תבנית כל כליו. ועל כן אמר הכתוב, 'ויעש כן אהרן', שהוא עשה את עצמו דוגמת המנורה, שלמד ממול פני המנורה להתנהג בעצמו כן, שנתן זמנו היקר להיות רודף שלום אלל אלפי ישראל. ולא תאמר שיתכן שעבור זה נשתנה עלייתו של אהרן ממדריגתו שהיה שקול בתורתו ועבודתו כמשה, ו'מגיד הכתוב שצחו שלא שינה', שלא נשתנה אהרן ממדריגתו בשום דבר.

ואמר שוב אל מול פני המנורה העלה נרותיה, אל מול אמצעי שבמנורה, כי האות האמצעי של תיבת 'מנורה' היא אות וי"ו. ואמרו חז"ל (בבא בתרא ט:): לגבי נתינת נדקה, אמר רבי יצחק כל הנותן פרוטה לעני מתצרך

שלום בין אדם לחבירו. ואם כן צדק הטבע היה לו ליפול ממדריגתו, שהרי נמנע מזמנו שיוכל להפעלות. ואף על פי כן לא נשתנה כלום ממעלתו, ומשה ואהרן שקולים כאחד (שהש"ר ד-ה), ולא עמד במעלתו פחות מאחיו משה רבן של ישראל. והוא מטעם שהדליק אשר כתמר יפרת, שלא חי רק עבור עצמו אלא מנמיח פירות לאחרים, הוא זוכה גם כן להיות גובהו כארו, וכארו בלבנון ישגה.

*

ובזה נבאר לבאר מה שאמר דוד המלך, חשצתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך (תהלים קיט-ט). ובמדרש (ויק"ר לה-א) אמר דוד, רבנו של עולם, בכל יום ויום הייתי מחשב ואומר למקום פלוני ולבית דירה פלונית אני הולך וכו' ע"ש. וזודאי שלא יתייחס לחשוב על דוד מלך ישראל, משבעת הרועים, שהיה מחשב לילך לבית ולמקום פלוני לבנות הזמן, אלא כוונתו היה לעשות חסד, מה יוכל לעשות לעזור אותו עני או מדוכא, או להשכין שלום במקום פלוני ובית דירה פלונית. ואמר דוד, שהגם שעשיית דברים הללו גורמים למונע התעלות האדם בתורה ועבודה, אף על פי כן 'חשצתי דרכי', היו לי דרכים אלו לחשיבות, והוא מטעם כי בטוח אני שלא אפסיד בשביל זה, כי 'אשיבה רגלי אל עדותיך', להתבונן מהמנורה שהיא עדות שהשכינה שורה בישראל, שמשם אנו למדים שהגר המערבי המדליק את האחרים, הוא דולק יותר משאר כל הנרות.

*

ובזה נבוא אל ציאור הכתוב, דבר אל אהרן ואמרת אליו, 'צהעלותך את הנרות' (חסר

בילקוטו (במדבר תשיט) בהעלותך את הנרות, למה שבעה נרות כנגד שבעת ימי זראשית. ומזואר שמעשה המנורה מכוונים נגד ימי השבע. ואם כן הנר האמצעי היא כנגד שבת קודש, ושלשה נרות יש מקמי דשבתא, ושלשה יש בתר שבתא, והם פונים כולם אל מול נר האמצעי, שמקבלים קדושתם מיום השבת ע"ש.

והמדה שדברנו לעיל מצינו גם בשבת, כי לפי ראות העין מנוחת יום השבת היא הפסד כליל, שאין האדם עושה צו מסחר שיוכל להרויח, אבל באמת כל צרכאן דלעילא ותתא ציומא שציעאה תליין, שהיא שורש הצרכות לכל הששת ימי המעשה, והנר המערבי שהיא כנגד השבת, מדליק ומאיר לכל הששת קני המנורה, שהם כנגד ימות השבע.

וזוהו כוונת המשנה, מרצה מרצה ישיבה מרצה חכמה, שלא יתשל האדם מליתן זמנו להרבות בתלמידים, כי יעלה על דעתו שעל ידי זה לא יהא לו שעות פנויות ללמוד ולהרבות חכמתו, כי לא כן הוא, אלא המרצה ישיבה מרצה חכמה, והלדיק אשר כתמר יפרת, הוא בעצמו גם כן כארו בלבנון ישגה. וכמו כן המרצה ענה, שנותן זמנו לאחרים להיות להם יועץ על מאורעותיהם, לא יחסר לו כלום, אלא הקצ"ה מרצה לו תבונה, הן בתורתו והן במסחריו, שתהא תורתו ומלאכתו מתברכת.

בשש זרכות וכו' ע"ש. הרי לנו שעבור כל פרוטה שהאדם מוותר מממונו ליתן לאחרים, לא רק שלא מפקיד, אלא ירויח לכל הפחות ששה פעמים כמותו, שמתברך עבור פרוטה אחת בשש זרכות. וכמו כן אהרן, לא רק שלא נשתנה ונגרע ממעלתו, אדרבה זכה עוד להתעלות ששה פעמים יותר, כמנין אות ו', כי הנותן פרוטה לחצירו, ומכל שכן זמנו, מתברך בשש זרכות.

וזוהו שמסמיך לה המדרש הכתוב, ה' חפץ למען זדקו יגדיל תורה ויאדיר, וכמו שפירש צפנים יפות הנ"ל, כי העוסק בעשיית חסד ונדקה, שתורתו היא תורת חסד, ה' חפץ למען זדקו, שלא יפסיד עבור זה, אלא זוכה ליתן פירות, יגדיל תורה בתלמידים, וגם ויאדיר הוא בעצמו. כי מדה זו אנו רואים בהמנורה אלל הנר המערבי, שהיה מדליק את האחרים, ובה היה מסיים. וגם מסמיך לה הכתוב, יראו את ה' קדושו, כי פרישות נקראת קדושה (רש"י ויקרא יט-ג), והפורשים עצמם ממעלתם כדי להעלות אחרים, מבטיח להם ה' שאין מחסור ליראיו, שישלים ה' להם זאת בכפלי כפליים.

*

ודבר זה עולה בקנה אחד עם מה שכתוב בשם משמואל (בפרשתנו שנת תרעה) בשם אביו הגה"ק בעל אבני נזר זצ"ל, דאיתא

במעודה שלישית פרשת בהעלותך תשע"ז לפ"ק

מהמנורה נראה שמה שמשבח מאהרן, וצמקום אחר אמרין שמה ואהרן שקולים (רש"י שמות ו-כו). וזה שאמר רש"י ז"ל להגיד שבתו של אהרן שלא שינה, שאף על פי שהנחת הפתילות של המנורה שיהיו פונים מול נר האמצעי, שהיא כנגד משה, מורה מעלה יתירה למשה על אהרן. אפילו הכי לא שינה אהרן בהנחת הפתילות, ואחזו צמדת הענוה, והניחה באופן שיאירו מול נר האמצעי, להראות שבתו של משה עליו עכ"ל.

וי"ש להוסיף, כי המעלות של אהרן, היא לא רק שמה ואהרן שקולין כאחד, אלא יש עוד עדיפות לאהרן, חדא, שאהרן הוא אחיו הגדול של משה, ומוטל על משה לכבדו, שיהא נרו פונה לנרו של אהרן. ועוד דאם יש מעלה לאמצעי, הרי אהרן הוא האמצעי ביניהם, מרים אהרן ומשה, ומגיע לאהרן שגרו של משה יפנה אליו, ואף על פי כן ויעש כן אהרן, שלא שינה.

*

וי"ש לומר בטעמו, ובהקדם לבאר מה דאיתא במדרש (שמו"ר מג-ה) ויחל משה את פני ה' (שמות לז-יא), אמר רבי יהושע בן לוי בשם רבי שמעון בן יוחאי, פתח של תשובה פתח לו הקב"ה (שמות כ-ג) אנכי ה' אלקיך צסיני למשה, בשעה שעשו ישראל העגל היה משה מפיית את האלקים ולא היה שומע לו. אמר לו, אפשר שלא נעשה בהם מדת הדין על שצטלו את הדיבור. אמר משה רבון העולם, כך אמרת צסיני אנכי ה' אלקיך, אלקיכס לא נאמר, לא לי אמרת, שמה להם אמרת, ואני צטלתי את הדיבור, אתמהא לי, הוי ויחל משה וגו' ע"כ. (והובא גם ברש"י שמות

ויעש כן אהרן, אל מול פני המנורה העלה נרותיה, כאשר נ"ה ה' את משה (ח-ג). ברש"י להגיד שבתו של אהרן שלא שינה ע"כ. וכבר הקשו המפרשים דלמה הולך הכתוב להשמיענו זאת, שקדוש ישראל לא שינה דברי ה', וצפרט צדבר שאין צו שום ריוח ותועלת לשנות פי ה'.

ונראה דאיתא בגמרא (מגילה כא.) דטעמא דמול פני המנורה יאירו, שמצד פניהם כלפי נר מערבי, הוא משום שיש חשיבות לאמצעי, ומכאן נלמד שאמצעי משבח ע"ש. ומשמע לכאורה דרק זהו טעם המצוה, דאם לא כן, אלא שיש טעמים אחרים, אין ראיה מכאן שאמצעי משבח. אך לכאורה צריך ביאור, דהא אמרין שם, דלא רק האמצעי שקרא ד' פסוקים משבח, אלא גם ראשון או אחרון שקרא ד' משבח, כי יש שבת גם צראשון ואחרון, ואין שום קדימה להאמצעי נגד הראשון. ואם כן יתכן שיכולים לשנות גם בהדלקת הנרות לצד להראשון, שהוא משבח כמו האמצעי, וקא משמע לן דכיון שיצא מפי ה' אל מול פני המנורה יאירו, ויעש כן אהרן, שלא שינה.

*

עוד יש לומר על פי מה שכתוב בקדושת יום טוב (ריש הפרשה) מהספר תוצאות חיים, דאיתא דשצעה קני מנורה היא כנגד האצות אצרהם יצחק ויעקב משה אהרן דוד ויוסף, והאמצעי הוא כלפי משה. והנה כתיב אל מול פני המנורה יאירו, להראות שהאמצעי משבח מכולם. אם כן תרי מילי סתרי אהדדי, כי

כ-ג). והיא פליאה עצומה, שמשה יאמר לפני ה' דברים שהם פטומי מילי, שלא צוה ה' את תורתו רק למשה, ועל זה קיבץ ששים רבוא ישראל להר סיני לשמוע איך משה מקבל התורה לעצמו, אחתמהה.

וּנְרָאָה דהנה צפרשתנו סיפרה התורה, ותדבר מרים ואהרן צמשה על אודות האשה הכושית אשר לקח כי אשה כושית לקח. ויאמרו הרק אך צמשה דבר ה', הלא גם בנו דבר, וישמע ה' (יב-ה). וצפוטו הכוונה, כי שלשה דברים עשה משה מדעתו, והסכים הקצ"ה עמו, פירש מן האשה וכו' [פירש מן האשה לגמרי, לאחר מתן תורה מיד, משפירש עם חזיריו, שוב לא חזר לתשמיש]. מאי דריש, נשא קל וחומר בעצמו, אמר ומה ישראל שלא דברה שכינה עמהן אלא שעה אחת, וקבע להן זמן, אמרה תורה (שמות יט-טו) והיו נכונים וגו' אל תגשו, אני שכל שעה ושעה שכינה מדברת עמי, ואינו קובע לי זמן, על אחת כמה וכמה וכו' (שבת פו.). ועל זה דיברו, הרק אך עמו לצדו דבר ה', הלא גם בנו דבר, ולא פירשנו מדרך ארץ.

והגה בגמרא (מועד קטן טז:) אמרו, על אודות האשה הכושית, וכי כושית שמה והלא ציפורה שמה, אלא מה כושית משונה בעורה, אף ציפורה משונה בצמשיה ע"כ. אך בתרגום יונתן פירש כפוטו (וכדבריו פירש גם הרשב"ם), שמתן משה ארבעים שנה צוה, ושם השיאוהו אשה כושית ע"ש (וכן הוא צילקוט שמות קסח). ולפי זה יש להבין למה דיברו על משה רק צמשה שפירש מן האשה הכושית, ולא על מה שפירש מציפורה אחתו.

וּנְרָאָה דהנה להלן צפרשה נאמר, והענין סר מעל האהל והנה מרים מזרועת כשג וגו', ותסגר מרים מחוץ למחנה שבעת ימים וגו' (יב-י). ובגמרא (זבחים קא:) מרים מי הסגירה, משה זר הוא ואין זר רואה את הנגעים. ואם תאמר אהרן הסגירה, אהרן קרוב הוא, ואין קרוב רואה את הנגעים. אלא כבוד גדול חלק לה הקצ"ה למרים אותה שעה, אני כהן ואני מסגירה אני חולטה ואני פוטרה ע"כ. והקשה במהרש"א דלמה הוצרך לומר צמשה טעם נפרד מאצל אהרן, הרי טעם דאהרן קרוב הוא, שייך גם לגבי משה, דשניהם היו אחיו של מרים, ואין קרוב רואה את הנגעים ע"ש.

ובספר מאיר עיני חכמים להגה"ק מאוסטרובצה זצ"ל (ח"א סימן יח) כתוב ליישב, על פי מה שכתוב בגור אריה להבהר"ל (צפ' ויגש מו-י) לצאר מה שנאמר צפרשתנו, וישמע משה את העם זוכה למשפחותיו (יא-י). ואמרו (יומא עה.) על עסקי משפחותיו שנאסרו להם עריות ע"ש. ולכאורה קשה דהא קיימא לן דגר נושא אחותו (יבמות כג.) דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי, והרי צמתן תורה היו בני ישראל נחשבים לגרים, וכקטן שנולד דמי, ומותרים בקרובותיהם. ומירץ ללא אמרין כקטן שנולד דמי אלא אם נתגייר מרצונו הטוב, אבל צמתן תורה היה בצפיה, שהרי כפה עליהם הר כגיגית, הוי גירות צעל כרחק, אין זה כקטן שנולד, ולכן זכו על העריות שנאסר להם ע"כ (והוצא בשב שבעתהא בהקדמה אות ט, ועיין בבלי חמדה פ' ויגש אות ז צצאורו).

ולפי זה יש לומר דכל זה שייך בכלל ישראל, אבל משה רבינו, שהיה צמתן תורה על

לא הוצרכו לקידושין מחדש, ושפיר אמר ה' להם שובו לכם לאהליכם. לא כן משה צריך קידושין מחדש, כי הוא לצדו היה אז כקטן שנולד, על כן לא יוכל לחזור לאהלו זו אשתו, אלא אתה פה עמוד עמדי.

אמנם עדיין היה צידו של משה לחזור ולקדש אותה ולשוב אחר זה לציתו. אך ביד דוד (בפרשתנו) כתב לחדש, כי יתרו היה לו דין מצרי, כי הוא היה ממדין, ומדין הוא אחד מצני אברהם שילדה לו קטורה (בראשית כה-א), שהיא היתה הגר המצרית (צ"ר סא-ד). אם כן היה יתרו גם מצרי ראשון (כמבואר בגמרא (קידושין סו). באומות הלך אחר הזכר, נתגיירו הלך אחר הפגוס שנשניהם, ונפורה דור שני. ואי נימא שבשעה שגייר יתרו עצמו נתגיירו בניו עמו, ונפורה נולדה כבר, אם כן היתה נפורה דור ראשון. ומקרא מלא דיבר הכתוב (דברים כג-ח) לא תתעב מצרי וגו' דור שלישי יבא להם בקהל ה'. ואם כן בשעת מתן תורה נאסרה נפורה על משה ע"כ. ומעתה אחי שפיר ציתר שאת מה שאמר ה' למשה ואתה פה עמוד עמדי, שלא הותר לו כלל אחר מתן תורה לחזור לאהלו, כי נפורה אסורה כדין גר מצרי.

ובערתה אחי שפיר מה שלא דיברו מרים ואהרן במשה על מה שפירש מנפורה אשתו, כי הבינו טעמו שהיא נאסרה לו במתן תורה. אבל הלא גם 'אשה כושית לקח', שאינה מצרית, שמתרת לו, ולמה פירש ממנה, ואין זה אלא בשביל נבואתו, הלא גם בנו דבר ה', ולא פירשנו מדרך ארץ.

היוצא לנו מזה, כי אחר מתן תורה אין משה עוד אחיו של מרים, והיה יכול

ההר, קיבל התורה בראון, והרי זה גירות גמורה, וכקטן שנולד דמי, ומאז לא היה עוד אחיה של מרים, ואם כן אי אפשר לומר שמשה לא הסגירה משום דהיה קרוב, שנתצטל קריבותה, וצריכין לומר דזר היה ודפח"ת. (ועיין עוד בזה בפרדס יוסף בפרשתנו אות רי, ואות שכב).

והנה בגמרא (שבת פח.) איתא, אמר רב אחא בר יעקב מכאן מודעה רבה לאורייתא [שאת יזמינס לדין למה לא קיימתס מה שקבלתס עליכס יש להס תשובה, שקבלה באונס]. אמר רבא אף על פי כן הדור קבלוה צימי אחשורוש [מאהבת הנס שנעשה להס] דכתיב (אסתר ט-כז) קימו וקבלו היהודים, קיימו מה שקיבלו כבר ע"כ. ואם כן מה שקיבלו ישראל את התורה אינו מחייב אותם מאל הדין, שהרי אנוסים היו, ואין לדונם על עשיית העגל. ורק משה רבינו הוא היחידי שקיבל התורה בלי כפיה, שלא כפה עליו ההר כגיגית. ועל כן שפיר המליץ משה על בני ישראל, לי צוית ולא להם, כי מתן תורה לא מחייב את ישראל שהיה בכפיה, ורק לי צוית, שקבלתי התורה בלי כפיה, ואני לא חטאתי בחטא העגל.

*

ובצינו אחר מתן תורה שאמר ה' למשה, לך אמור להם שובו לכם לאהליכם, ואתה פה עמוד עמדי (דברים ה-כז). ובגמרא (צ"ה ה:) שנאסרו בני ישראל במתן תורה, היו נכונים לשלשת ימים אל תגשו אל אשה (שמות י"ט-טו), והוצרך להתירם ע"ש. ונראה דהנה גר שנתגייר ואשתו עמו, צריכין קידושין מחדש אחר שנתגיירו (שו"ע אה"ע סימן רסט-ט וברגול מרבבה שס). אך ישראל אחר מתן תורה, שאין דינס כקטן שנולד,

בקריעת ים סוף (רש"י שמות טו-ז), ושוב אחר כך במתן תורה, ואיך ירדו אחרנית לבכות על חתיכת דג או צלל שהיה להם במצרים. אך מזה לנו רואים עוצם כח היצר, ואל תאמין בעצמך עד יום מותך (אבות ז-ד), כי גם אנשי מעלה שהגיעו למדרגה עצומה, יכולים ליפול ממדרגתם עד כדי להתגעגע לחתיכת דג וצלל ושום. והוא בשביל שלא הגיעו לידי מדרגתם מלד עבודת עצמם, אלא מתנה מן השמים ביציאת מצרים. כאשר היו ערום ועריה.

להסגירה מטעם שאינו קרוב, אלא משום שהוא זר נמנע ממנו. וכיון שכן הוא, הרי אהרן גם אחיו של משה, כן אינו כקטן שנולד, וממילא אין חשיבות לאהרן נגד משה, עבור שהוא אחיו הגדול, וכמו כן שהוא אמנעי שבצנים, כי משה אינו עוד אחיו, וגם אין הוא עוד האמנעי, ועל כן 'ייעש כן אהרן אל מול פני המנורה העלה נרותיה', שנטה הנר שלו להכניע עצמו תחת נר של משה.

*

ולבן בשבת קודש, יומא דנשמתין, זמן של התעלות בעבודת ה', אוכלים דגים וגם צלל ושומים, להזכיר את האדם שאם לא יעבוד בעמל ויגיעה על עצמו, יכולים ליפול וליד ממעלת נבואה עד געגועין של אכילת חתיכת דג וצלל, כאשר מצינו בישראל במדבר, וזוה יעורר נפשו ביתר שאת לעבודת קונו.

ול'יומא דמילתא יש ליתן טעם לשבת על מנהג אכילת דגים בשבת לעונג שבת (שבת ק"ח:), כי מצינו בפרשתנו שישראל התאונו, זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם וגו', ואת הצללים ואת השומים (יא-ה). וזהו הפעם היחידי שזוכר אכילת דגים בתורה. ולכאורה יש להבין, הלא היו דור דעה, שכולם הגיעו לנבואה

בסעודה שלישית פרשת בהעלותך תשע"ח לפ"ק

ומשני אלא אימא הכל כקרוביו, הכל קורעין עליו הכל חולצין עליו וכו' ע"כ. וצריך ביאור למה תיאר את החכם שהכל הם כקרוביו.

ונראה בהקדם דברי החתם סופר (בפרשתנו ליקוטים קב.) לבאר מה שאמרו חז"ל (בבא בתרא קטז.) דמי שיש לו חולה בתוך ביתו ילך אל תלמיד חכם ויבקש עליו רחמים. ויש לדקדק מאי שנא זה ממנה שאמרו חז"ל (ירושלמי ברכות ט-א) לא תנווח לא למיכאל ולא לגבריאל כי אם קרא יתי ואנא עני יתיך. אמנם האמת המלאך

ויאמר משה שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרב, ואתה אמרת בשר אתן להם וגו' (יא-כא). ויש להבין למה כינה את ישראל כאן בלשון הזה, שש מאות אלף רגלי. ולא עוד אלא שקראם בלשון יחיד רגלי בחי"ק, ולא אמר רגלי בניקוד ציר"י. וגם צריך ביאור אריכות הלשון 'אשר אנכי בקרב', הלא כל הדיון היה על עם ישראל, ודי לומר העם 'זה'.

גם לבאר מאמרו (שבת קה:) חכם שמת הכל קרוביו. ופריך הכל קרוביו סלקא דעתך,

שאני, שאין לו חיבור עמנו, נראה כממוצע, אבל התלמיד חכם מקרב ישראל הוא, מאחר שנפש ישראל אחת, והזקן ונשוא פנים הוא הראש, והראש באדם זו ההרגש לכל מכאובי הגוף מכף רגל עד קדקד, נמצא כי התלמיד חכם מרגיש הצער של כל נפש מישראל. אמנם כל זאת צמי שהתלמיד חכם הוא אלולו הראש, אבל המצוה תלמיד חכם ובעת זרחתו יצוא ויבקש שיתפלל עליו, הרי הוא באמונתו הנכונה יאמין, כי התלמיד חכם הוא הקרוב אל ה', ושימיהו ממוצע זינו וצין השי"ת, על דרך זה לא תועיל תפלתו, ולזה אמרו חז"ל (שבת קיט:): המצוה תלמיד חכם אין רפואה למכתו.

ופירש בזה מה שאמר אהרן למשה, אל נא תהי כמת, אשר בצאתו מרחם אמו ויאכל חצי צפרו (יב-יג), כי אהרן נתיירא אשר גם מרים יחא דינה כמצוה תלמיד חכם, ולזה אמר למשה רבינו ע"ה אל נא תהי כמת, כשאר מצוה תלמיד חכם שאין רפואה למכתו, וציאר הטעם, כי המצוה תלמיד חכם על ידי ציונו נפרד הגוף מן הראש ואינו עמו נפש אחת, אבל מרים זאת הלא אחותך היא, ומטעם זה אכתי היא כחלק ממשה, ויכול לבקש רחמים עליה, וזה שאמר אשר בצאתו מרחם אמו. ולולא היתה מצוה, היתה לה קריצה כפולה עמך, האחד מצד שאתה הראש והשני מצד שהוא שאר צפר, ועתה כי ציזתה אותך, ויאכל חצי צפרו, אבל בכל זאת החצי האחרת לעולם קיימת ע"כ.

ובשו"ת חתם סופר (חלק או"ח סימן קסו) כתוב וז"ל, כי דרך להעמיד מליץ צין מלך להדיוט, כשאין ההדיוט חשוב וספון לפני המלך, או אינו יכול להטעים דבריו כראוי,

ויען ישראל לפני מלכתי השרת, ואינם זריכים מליץ לפני אוהבם ית"ש, והוא מקבל צפר פנים יפות אפילו בלשון עלגים וגמגום, אם כן המליץ הלז אינו אלא קטנות אמונה חלילה. אך כל ישראל שותפים וגוף אחד ונפש אחד, וכשאחד מצטער גם הצירו מרגיש ועמו מצער, ועל דרך זה המתפלל על הצירו צריך שיחלה עצמו עליה (ברכות יב:), פירוש שיראה שגם הוא חולה. וכיון ששניהם בצער, טוב יותר שיכנס הראש משיכנס הרגל, על דרך משל התלמיד חכם הוא הראש, והמצטער שהוא עתה שרוי צדין הוא בצחינת רגל וקצת נוף, טוב להכניס הראש, כיון ששניהם בעלי דברים ולא כמליץ בעד אחר ע"כ.

ולבן כאשר משה התעצם להתפלל עבור ישראל שמצטערים שהם חסרים צפר. ולכאורה למה לא מבקשים הם עצמם מאת ה', ולמה הם פונים אל ממוצע. על כן אמר משה לה', שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרב, הם כולם הרגלים שלי, שכלל ישראל היא קומה שלימה, ומשה הוא הראש, והפחותים המה הרגלים, אשר צערם הוא גם צערי, וככה יאות שהראש יבקש רחמים על הרגלים, ואין הם לוקחים ממוצע אחר כמו מלכתי מעלה, רק הם פונים אלי, אשר אנכי בקרב, אנכי מדובק עמם יחד, דוגמת אצבי הגוף עם הראש, ולכן אני מבקש עבורם.

ועל כן אמרו שחכם שמת הכל קרוביו, כי אדם קרוב אלל עצמו, והכלל ישראל עם חכמיה המה מקושרים, הראש עם אצביו, ועל כן החכם נחשב כקרובו. אך לפעמים אנו רואין שאין כל הכלל ישראל מקושרים עם החכם, ויש שמבזין החכם, ולא מחשיבו כקרובו, ועל כן

פריה ורביה היא בן עם צמ, כנגד אות ו"ה, והם משלימין את השם.

ויש לומר עוד, כי המילוי של אות יו"ד שבאיש, הוא גם כן עולה י, והמילוי של אות ה"א שבאשה, הוא א', ואם כן שם י"ה במילואו עולה כמספר שם הוי"ה. וכאשר הבית בנוי בפנים ובחץ מלא ביראת ה', אז שורה שם ברכת ה' בשם הוי"ה במילואו. וזהו שהתחיל ברכת כהנים, 'כה' תזכרו את בני ישראל, כי עיקר הזכרה חל רק אחר שנשא אשה, אשר באיש יש אות יו"ד שבמילואו הוא כ"ף, ובאשה יש אות ה', וזה נרמז בתיבת 'כה'. ועל זה מסיים ושמו את שמי על בני ישראל, שזהו בשעת הנישואין שמתאחד אז בהבית שם הוי"ה, ואני אזכרם.

והיום צבוקר נפל פסוקא צפי, הודו לה' קראו בשמו, הודיעו בעמים עלילותיו (מהל"ס קה-ה). והכוונה כי בזמן כזה שהאצות רואים איך צניהם צונים מחדש בית שמהא צה השראת השכינה, כמה הודאה הוא חייב ליתן למקום על חלקו. וזהו 'הודו לה' קראו בשמו', שבעת הנישואין מתאחד שם ה' בהבית יחד, אשר עתה מושיב ה' יחידים ביתה, ומתחבר האות יו"ד עם האות ה"א, והודו לה' בעת קראו בשמו. ו'הודיעו בעמים עלילותיו', כמה עלילות הזמין ה' לזה, קיצות מקיצות שונות עד שכל אחד מואל זיווג, ויש להודות ולהלל את שם ה' על חסדו.

פריך 'הכל' קרוביו סלקא דעתך. ומשני שהן אמת שבחיי החכם יתכן שאין כולם מחשיבין אותו, אבל כאשר קורעין עליו וחולצין עליו, אז כבר נעשו הכל קרוביו, הם מכירים האמת ומתאוננים שאזדו את ראשם.

*

ולשמחת חתן וכלה יש לומר, הנה ברכת כהנים מתחלת, כה תזכרו את בני ישראל (במדבר ו-כג), ומסתיימת ושמו את שמי על בני ישראל ואני אזכרם (ו-כו). ובפשוטו יש לומר כי אמרו חז"ל (יבמות סג:) כל אדם שאין לו אשה שרוי בלא ברכה, דכתיב (יחזקאל מד-ל) להניח ברכה אל ביתך ע"כ. והנה איש ואשה שזכו שכינה שרויה צניהם (סוטה יז.) [שהרי חלק את שמו ושיכנו צניהם, יו"ד באיש וה"א באשה] ע"ש. ואם כן בעת הנישואין משימין בביתם שם ה', ואז חלה הזכרה, ועל כן שפיר אמרו, ושמו את שמי על בני ישראל, ואני אזכרם.

ולבאורה יש להבין דהא אכתי אין השם שלם, שנכתב הוי"ה, ובהבית אין שם אלא שם י-ה. ויש שכתבו שעל ידי הכתובה שכותבין צניהם, אותיות כתב-וה, נשלם השם במילואו. ולכן נאמר (בראשית כה-ו) ולבני הפלגשם, וברש"י חסר כתיב, דנשים בכתובה, פלגשים בלא כתובה (סנהדרין כא.), והיינו 'פלג שם' (ספר אור הגנוז פ' פקודי בשם הגר"א). ויש שכתבו שמונות

בלימוד פרקי אבות פרשת בהעלותך תשע"ט לפ"ק

מיתתך, ואין אדם יודע קיצו, צריך לחזור בכל יום בתשובה, ולכן צריך לטבול בכל יום ע"כ (הוצא ב"ג אורות ח"ב דף טז).

ובאמת הזכרה זו של יום אחד קודם מיתתך, היא ענה נפלאה לכל חיי האדם, כי כל החשבונות של האדם הוא רק מפני שחשב שיאריך ימים, אבל העומד יום אחד קודם מיתתו, לא עושה אצלו רושם עוד עניני העולם, יש לו כבר דאגות אחרות. והקנאה והתאוה והכבוד לא מטרידין אותו עוד, כי עוד מעט עוזב עולמו. ועל זה אמרו (ברכות ה.) שירגזו אדם יצר טוב על יצר הרע, ואם לא ננחו, יזכיר לו יום המיתה. והכוונה איך הוא עצמו יסתכל על הדבר ההוא ביום מיתתו. ועל כן הקדים המשנה, יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך, ואל תהי נוח לכעוס, והענה לזה היא, שוב יום אחד לפני מיתתך, כאשר יחשוב תמיד שהוא עומד לפני מיתתו, לא יכעוס על שום דבר, ויכבד כל אדם. ויש לומר 'שוב' יום אחד לפני מיתתך, שיחשוב ויאמר לעצמו שוב ושוב, פעם אחר פעם, כי יתכן שיום זה הוא היום שלפני מותו, ואז תהא כל התנהגותו באופן אחר.

*

ובמשך התנהגותו יהיו מתחמם כנגד אורן של חכמים, כי הרוצה להגיע למעלה זו, להיות עומד מוכן שיהיו בגדיו לבנים, יש לדבק עצמו בחכמי ישראל, שכל גופן אש, והם מחממים כל המתקרבים שלא יוכלו להתקרר, להיות עזודתם בקרירות כמזאת אנשים מלומדה. וגם דברים הקפואים מתחממים ומשנים זורתם

במשנה (אבות ב-ג) ושוב יום אחד לפני מיתתך, והוא מתחמם כנגד אורן של חכמים וכו', וכל דבריהם כגחלי אש ע"כ. בגמרא (שבת קנג.) שאלו תלמידיו את רבי אליעזר וכי אדם יודע איזה יום ימות. אמר להם וכל שכן ישוב היום שמא ימות למחר, ונמצא כל ימיו בתשובה [שמפני שאינו יודע איזה יום ימות, וטובה תשובה לפני מיתתו, נמצא כל ימיו יהיה בתשובה]. ואף שלמה אמר בחכמתו (קהלת ט-ח) בכל עת יהיו בגדיך לבנים [ונשמך טהורה ונקיה] ושמן על ראשך אל יחסר ע"כ.

ויש לרמוז בצרכתו של יעקב, שאמר ליהודה, לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מצין רגליו עד כי יבא שילה (בראשית מט-י), וברש"י מדוד ואילך לא יסור ראשי גליות שבצב שרודים את העם בשבט, עד כי יבא מלך המשיח שהמלוכה שלו ע"כ. ונראה בטעם שקראו בשם 'שילה', דאיתא בגמרא (סנהדרין יז:) אמר רב כלו כל הקיטין, ואין הדבר תלוי אלא בתשובה [אם כל ישראל חוזרין בתשובה יבא]. רבי אליעזר אומר אם ישראל עושין תשובה נגאלין, ואם לאו אין נגאלין ע"ש. ולכן נקרא מלך המשיח בשם 'שילה', שהיא נוטריקון י' שוב היום ש'מא י'מות ל'מחר, שרק ככה התשובה תהיה הגאולה.

ויסופר על הגה"ק מוהרי"ד מבעלזא זי"ע שאמר בטעם החסידים שהולכין בכל יום לטבול במקוה, דאיתא במגן אברהם (סימן תרו) בשם המוהרי"ל, דטעם טבילת ערב יום הכיפורים, משום דתשובה טעונה טבילה ע"כ. וכיון שיש להאדם לקיים שוב יום אחד לפני

כריך להחשיב עצמו כגולמי כלי, חצי צורה, שעדיין לא השלים עצמו, ומוטל עליו להתחבר עם חכמי ישראל ללמוד מתורתם ומעבודתם עד שיגיע להיות צורה שלימה. וכמו כן המשפיעים זוכים למעלתם רק בזכות הציבור, והם עצמם המה רק חצי צורה. שהרי אפילו במשה רבינו מצינו שאמר לישראל, בשבילכם הוא נדבר עמי, וכל ל"ח שנה שהיו ישראל צמדבר כמנודים, לא נתייחד הדיבור עם משה (רש"י ויקרא א-א). וכאשר חטאו ישראל בעגל, אמר ה' למשה לך רד כי שחת עמך (שמות לז-ז), רד מגדולתך, לא נתתי לך גדולה אלא בשבילם (ברכות לב).

ובאשר המשפיעים והמקבלים יחד מכירים, שכל אחד צפני עצמו הוא רק חצי צורה, והוי רק פלג גופא, אז המקבל נוטה אצו לשמוע, והמשפיע עומד מוכן ללמד, כי רק ביחד נשלם להם הצורה. ועל כן אמר ה' למשה, 'עשה לך שתי חצוצרות', שתי חצי צורות, אחת צלי הכלל ישראל הוי רק חצי צורה, וכמו כן הם צלי משה המה רק חצי צורה. וזה יהיה לך תועלת 'למקרא העדה', בהכרה זו יתאספו העדה אליך, ויזכו להפעלות לצורה שלימה.

*

והנה צפרשתנו מצינו שהתאוננו ישראל על המן, ואמרו מי יאכילנו בשר, ויאמר ה' אל משה היד ה' תקצר, עתה תראה היקרך דברי אס לא (יא-נג). ורש"י פירש, שאחר שאמר לו ה' היד ה' תקצר, אמר משה לפניו, הריני הולך ומפייסן. אמר לו עתה תראה היקרך דברי, שלא ישמעו לך, הלך משה לפייסן, ולא עלה צידו ע"ש. ואכתי יש להצין המכוון של מאמר ה' עתה יקרך דברי אס לא.

כאשר הם מונחים אלל האש. וכפי מה שמתקרב יותר, מתחמם יותר. וכל דצריהם הם כגחלי אש, כל דיבור שיולא מפיהם מצעיר און שומעתן, ויש להרגיל עצמו ואת צניו להתחמם כנגד אורן.

ובמו שבגחלת לפעמים מבחוץ הם נראים עוממות, אבל בתוכה מונחת אש, וכאשר יחתה זה מעט תתהוה ממנה אש להבה. כן הם דצריהם של חכמי ישראל, לא תמיד ניכר תיכף הרושם שפעלו דצריהם, אבל דצריהם הם כגחלת, שכאשר נכנסו הדיבורים לאזני שומעיהם, יש בחוץ תוכה ניצוץ אש, שבמשך הימים יבוא לידי חיתוי, ויתעורר מדצריהם לשוב אל ה' בצרות הימים.

וענין זה מרומז צפרשתנו במצות הדלקת המנורה, אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות (ח-ב), אשר הנרות שבקני המנורה היו פונים אל מול האמצעי שהיא גוף המנורה. והענין הוא, כי נר האמצעי רומז על הרב, שממנה יולאים קני המנורה אלו התלמידים. ומצותה היא שהיו מתקרבים ציתר שאת להיות סמוכים להרב, ולהתחמם כנגד אורן.

*

ויש לרמוז עוד צפרשתנו, שזוה ה' למשה, עשה לך שתי חצוצרות כסף וגו', והיו לך למקרא העדה (י-ב). דהנה צספר עבודת ישראל כתב, קבלנו מאדמו"ר הגאון מוה"ר דוב בער [במבעוריטש] זלה"ה, צירוף חצוצרות, חצי צורות, מרמזים על כנסת ישראל עם דודה, שהם כחצי צורה כל אחד לצדו וכו' ע"ש. ולעניינינו יש לומר דקאי על חכמי ישראל המשפיעים, עם הכלל ישראל המקבלים, והיינו שכל אחד מישראל

בלעם השיג והכיר גדולת הצורה, שומע אמרי א-ל ומחזה שד-י יחזה (במדבר כד-ד), אבל לא עושה עליו רושם. ולא עוד אלא שמכיר חשיבות עצודת ה' וגדול מעלתן של ישראל, ומכריז מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל, ומצדך את עצמו ומשתוקק, תמות נפשי מות ישרים ותהי אחריתי כמוהו (שם כג-י), ועם כל זה נשאר לחיות בבהמה, משוקע בתאות העולם, ולא משתנה. הוא רצה למות כיהודי, אבל לחיות הוא מעדיף יותר להיות כגוי.

ובדבר הזה יתכן לפעמים גם אלנינו, אנו מכירים גדולת הצורה, אנו מחשיבים מאד קיום מות ה', וכל תשוקת לבו של נפש ישראל הוא מי יתן שתמות נפשי מות ישרים, אבל בסופו חכמתו מרובה ממעשיו, וכורע צדק כאשר בא אליו נסיון, והולך בצרירות לבו. ויתכן שני חברים שנימי ילדותם היה כשרונותיהם שוין, ועומדים במדריגה אחת בתכונת נפשם. וצרכות הימים נתגדלו להיות רחוקים זה מזה, האחד מתעלה להתקרב למעלתו של משה, ולעומת זה חזירו, משוקע בתאוותיו כמו בלעם. ולעתיד כל אחד יהא נכוה מחופתו של חזירו דייקא (בנא בתרא עה.).

והסיבה שנשתנה כל כך משה רבינו מבלעם הרשע, כי כח היצר בהאדם גדול מאד, וכמאמרם (סוכה נב.) יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומצקש להמיתו שנאמר (תהלים לו-לז) נופה רשע לנדיק ומצקש להמיתו, וכל הגדול מחזירו יצרו גדול ממנו, ואלמלא הקב"ה עוזרו לא היה יכול לו שנאמר ה' לא יעוזבו בידו ע"כ. והיינו שאין הקב"ה בא בטרוניא עם צריותיו, הן אמת שנתן לבו יצר הרע גדול,

ומצינו עוד צפרשתנו, שהכחוש משבח מאד מדריגת משה רבינו, והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה (י"ג-א). והכחוש מספר ותדבר מרים ואהרן במשה וגו', הרק אך במשה דבר ה', הלא גם בנו דבר (י"ג-ב). וה' הוכיח אותם, כי מעלת נבואתם פחותה יותר מנבואת משה רבינו, אם יהיה נביאכם ה' במראה אליו אתודע בחלוש אדבר בו, לא כן עצדי משה בכל בייתי נאמן הוא, פה אל פה אדבר בו, ומראה ולא בחידות, ותמונת ה' יציט, ומדוע לא יראתם לדבר בעצדי במשה. וכן העיד עליו הכחוש (דברים לד-י) ולא קם נביא עוד בישראל כמשה אשר ידעו ה' פנים אל פנים.

אמנם בספרי (שם) איתא, בישראל לא קם אבל באומות העולם קם, ומנו בלעם ע"כ. ומבואר מזה שהגם שמדריגת נבואתו של משה היה באופן נפלא יותר מכל הנביאים, (וכמו שהאריך בזה הרמב"ם ה' יקודי המורה ז-ו), מכל מקום בלעם הרשע היה שזה למשה במעלת מדריגת הנבואה. אך אף על פי כן מצינו שהיה חילוק ביניהם, כי במשה נאמר, ויקרא אל משה (ויקרא א-א), וברש"י לשון חיבה, לשון שמלאכי השרת משתמשין בו שנאמר (ישעיה ו-ג) וקרא זה אל זה, אבל לנביאי אומות העולם נגלה אליהן בלשון ארעי וטומאה, שנאמר (במדבר כג-ד) ויקר אלקים אל בלעם ע"כ.

והענין הוא, כי הן אמת שבלעם שורשו ותכונתו וכשרונותיו היו קרובים למשה רבינו, אבל בפועל נתגדלו להיות רחוקים זה מזה בתכלית הריחוק, ומשה נתעלה בקדושתו ברום המעלות, ובלעם ירד בתכלית השפלות. גם

אבל הוא עומד לימין האדם לסייעו שיוכל להתגבר עליו.

אמנם לא כל אחד זוכה לזה, כי יתכן לפעמים שהאדם במדותיו הוא מדחה השכינה מפניו, כי אשכון את דכא ושפל רוח (ישעיה מ-טו), ה' שורה רק אלל ענוים, וכל אדם שיצו גסות הרוח אומר הקב"ה אין אני והוא יכולים לדור בעולם שנאמר (תהלים קא-ה) גבה עינים ורחצ לבב אוחו לא אוכל, אל תקרי אוחו אלל אוחו (סוטה ה). ואם כן האדם במדותיו לפעמים מרחיק השכינה ממנו, ואין ה' עומד אללו שיוכל לסעדו.

וזוהו החילוק בין משה רבינו עם בלעם הרשע, כי משה רבינו, הגדול ביותר מכל ישראל, גם יצרו היה גדול ביותר, אבל בהיות שהאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה, על כן ההשראת השכינה אוחו היתה ברום המעלות, וכיון שה' היה עמו בכל עת, על כן הגם שזופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו, ה' לא יעזבנו בידו. אבל לעומת זה בלעם הרשע, שהיה במדריתו גדול גם כן כמשה בנבואה, אבל כנגד זה גם יצרו היה יותר גדול. ובהיות שלא תיקן מדותיו, ומהותו היה עין רעה ורוח גבה ונפש רחבה (אבות ה-ט), ותועבת ה' כל גבה לב, וגבה עינים ורחצ לבב אוחו לא אוכל, על כן יצרו היה שולט עליו, ורשעים ציד לבס. הוא משיג גדולתן של ישראל, מכיר גדולת צוראו, ומשתוקק ותהי אחריתי כמוהו, אבל לא יוכל להוציאו לפועל, ונשאר שקוע בטומאתו עדי אובד.

וזוהו שרימנו לנו הכתוב 'ויקרא אל משה' (באלף זעירא), שקראו ה' בלשון חבה, ומבאר

טעמו, כי מהותו של משה היא אל"ף זעיר"א, עניו מאד מכל האדם, הוא עומד תמיד רק אלל 'האל"ף' בהתחלה, והוא 'זעירא' מכל בני האדם, על כן הוא חביב צעיני ה'. לא כן בלעם הרשע אללו חקר האל"ף זעיר"א, רוחו גבוה ונפשו רחבה, על כן אללו הוא רק ויקר, בלשון ארעי וטומאה, כי תועבה הוא צעיני ה'.

*

ולבאר הדברים שנאמר בבלעם לשון ויקר, ששורשו לשון ק"ר. דאיתא בגמרא (שבת קד.) דאחו דרדקי לצי מדרשא ואמרו מילי דאפילו בימי יהושע בן נון לא אתמר כוותייהו, ודרשו אותיות האל"ף צ"ת, נד"י רומנו לצדיק, קו"ף רומנו לקדוש (הקדוש ברוך הוא), רי"ש רומנו לרשע. והוסיפו לדרוש אורתן של האותיות, מאי טעמא מהדר אפיה דקו"ף מרי"ש [לישנא דמעליא הוא, שאחורו של רי"ש לבני הקו"ף], אמר הקב"ה אין אני יכול להסתכל ברשע. ומאי טעמא מהדרת חגיה דקו"ף לבני רי"ש [כמין זי"ן שעושיין בסוף של ג קו"ף], אמר הקב"ה אם חוזר צו אני קושר לו כתר כמותי. [ופירש בתורת חיים שם, שלא יחשוב הרשע שאפילו אם יחזור בתשובה ישאר כפוף ושפל בעולם הבא, מפני עונותיו הראשונים, ויתצייש שם מפני הצדיקים, לפיכך מבטוחו הקב"ה שאם יחזור צו, יקשור לו כתר כמותו, דהיינו שישימהו במעלה העליונה, וכמו שאמרו (ברכות לד:) מקום שבעלי תשובה עומדין צדיקים גמורים אינם עומדים ע"כ]. ומאי טעמא כרעיה דקו"ף תלויה [שאנינה נדבקת עם גגה], דאי הדר צה ליעייל. ופריך וליעול צהך [יקיף תחת רגלי הקו"ף ויכנס בפתח של ימין], מסייע ליה לריש לקיש דאמר מאי

אם יחזור, ולהורות לו שעדיין לא מאוחר, גם רשע כמותך יוכל עוד לחזור ולהתעלות. ולכן הנגינה שם היא 'מונח רביעי', כי באותיות ק"ר מונח רמז לארבעה דברים שיוצא ה' כזיכול מגדרו, כדי לקרב את הרשע שרוצה לחזור.

*

ובזה יתבאר מה שמצינו בגזירת המן, ויגד לו מרדכי את כל אשר קרהו (אסתר ד-ז). וזילקוט (שם תמרנו) ברמז שלחו זה לזה. ובדרשות חתם סופר (לוי אדר קמה: וזנדמ"ח דרוש ט) הקשה מהו הרמז, והרי שלח לו פתשגן הכתב אשר ניתן בשושן גלוי לכל, ומה צורך לרמז ע"ש. אך הענין הוא, כי שונאיהן של ישראל באותו דור נתחייבו כליה, מפני שהשתחוו לאלם, ונהנו מסעודתו של רשע (מגילה יב), עד שהעלו חמת המלך מלכי המלכים להשמיד להרוג ולאצד. אמנם מרדכי יצא בתוך העיר, ויצעק זעקה גדולה ומרה, לעורר את ישראל כי לעולם לא מאוחר, ועדיין יש צידם לסדר הדברים בתשובה שלימה, כי קרוב ה' לכל קוראיו, וכאשר חוזרין בתשובה וצאים ליטהר, יש סיוע מן השמים, ועדיין יכולין לבטל הגזירה בתשובה שלימה. ועל זה יש ראייה חותמת מאותיות ק"ר הסמוכים זה לזה, שהקדוש עומד סמוך להרשע, ופוחת לו פתח וקושר לו כתר כאשר מתעורר בתשובה. וזהו שהגיד מרדכי את כל אשר 'קרהו', ברמז שלחו זה לזה, שיתבוננו בהרמז שמרמז ה' באותיות הא"ב שהסמיך אותיות ק"ר זה לזה, ומזה יתחזקו ישראל להתעורר בתשובה, וכמו שאנו רואים באמת אחר זה שכאשר התענו וחזרו בתשובה, נתהפך הכל מאצל ליום טוב, ומאפלה לאור גדול.

*

דכתיב (משלי ג-ד) אם ללצים הוא יליך ולענוים יתן חן, בא ליטמא פותחין לו, בא ליטהר מסייעין אותו [ומכינין לו פתח] ע"כ.

הרי לנו לימוד נשגב במדותיו של הקב"ה, איך הוא קרוב לכל בריותיו, וזופה לרשע וחסף בהזדקו, שלא ידח ממנו נדח. חדא, שהגם דמהדר אפיה דקו"ף מהרי"ש, והקב"ה אומר אין אני יכול להסתכל ברשע, מכל מקום לא ניתן האות קו"ף בתחלת האותיות להיות רחוק מהרשע, אלא עומד סמוך ונראה לו, שאם יחזור הרשע בתשובה יהא סמוך לו לסעדו. שנית, שמוסיף לפתוח לו פתח מיוחד שיוכל הרשע ליכנס בו. שלישית, אשר לא רק שמקבלו בתשובה, אלא אם חזר בתשובה הוא יכתיר אותו בכתר. רביעית, אשר לא רק כתר פשוט, אלא אני קושר לו כתר כמותי. הרי שהקב"ה מראה קירבות להרשע בארבעה אופנים, כדי לסייע לו שיוכל להתגבר על יצרו ולחזור בתשובה. והרשע היותר גדול יוכל להתעלות עם כתר מלכות צראשו, להיות מוכתר כמו כתר ה'.

ולבן כאשר בלעם הרשע עולה על ראש הפסגה, וזופה ומציט על גודל התעלותם של עם ישראל עם רבן משה, וטהי עליו רוח אלקים, עמד לרגע להתבונן במצבו, היכן הוא עומד עומד בעולם. מנצד אחד הוא רואה בנצואה מעלתן של ישראל, ומסתכל על משה איש האלקים, שגם הוא גדול בנצואה כמשה, שומע אמרי אל-ל ומחזה שד-י יחזה, אבל מנצד השני אין לו כחות הנפש להתגבר על יצרו, שיזכה למה שהוא משתוקק וטהי אחריתי כמוהו. אז ויק"ר אלקים אל בלעם, הראהו ה' אותיות ק"ר, שהקדוש צרוך הוא עומד אלל הרשע לסייע לו

והנה ימי הקיץ ממשמשין וצאין, שהנסיגות מתרבים בו. אבל לעומת זה יוכל האדם לנצל הימים הללו לימי התעלות, כי בהיות שאינו טרוד בהם כל כך על פרנסתו, ויש לו שעות יותר של מנוחה, יוכל להוסיף בלימוד התורה ביתר שאת. ומה גם ליתן לב יותר על עבודה שבלב זו תפלה, להתפלל בכוונה כמונה מעות ולא למהר, ויתגלה לו התענוג הרוחני שמונח בשפיעת שיחו לפני קונו. ולהתבודד ולעשות חשבון הנפש על התנהגותו, איך שהימים עוזרים לפעמים צהלב וריק, ושבו יום אחד לפני מיתתך, ולקיים בכל עת יהיו צגדיך לבנים, עדי נוכח לאור באור החיים בזה וצבא, ושמחת עולם על ראשם.

ובזה נבוא אל המכוון, שכאשר ראה משה שחרה אף ה' בישראל, ורוצה להכות בעם מכה רבה, הלך משה לפיכך את ישראל ולעוררם שישובו על דבריהם, כדי שלא ישלוט בהם מדת הדין. ועורר אותם שיתבוננו באותיות התורה, שהסמיך ה' אות קו"ף להרי"ש, להורות שה' עומד מאחורי הרשע ומצפה לתשובתו, וקושר לו כתר כמותו. אמנם ה' אמר לו שלא ישמעו לקולו שמעורר אותם לתשובה. 'ועתה', אין ועתה אלא תשובה, תראה 'היקרך' דברי אס לא, מה שאתה תעורר אותם על סמיכות אותיות ק"ר, שהקצ"ה עומד אלל הרשע, וכאשר ישבו קושר לו כתר, תראה אס יכנסו הדברים האלה באזניהם או לא.

*

בסעודה שלישית פרשת בהעלותך תשע"ט לפ"ק

אל תהי קורא שבע אלא שבע שמחות. ולימות המשיח נעשית שמונה, שכן דוד אומר (שם ו-א) למנצח בנגינות על השמינית. ולעתיד לבא נעשית עשר, שנאמר (שם קמז-ט) אלקים שיר חדש אשירה לך בנבל עשור ע"כ. ואם כן הוא אמינא לומר דדוקא על אותו כנור של שבעה נימין היו הלויים נתונים לשיר, אבל לעתיד דיהיה כנור אחר לא, ועל זה אמר הכתוב והיו לי הלויים, דגם לעתיד לבוא יהיו הם המנגנים בכל כלי שיר ע"כ.

והנה חוץ ממה שלא תירץ בזה רק הקרא שנאמר בהלויים ולא בהכהנים, גם על הלויים יש להעיר, דבדאי כמה חילוקים יש

והבדלת את הלויים מתוך בני ישראל והיו לי הלויים (ח-יד). במדרש (ויק"ר ז-ז) בכל מקום שנאמר לי, אינו זו לעולם לא בעולם הזה ולא בעולם הבא. בהכנים כתיב (שמות מ-טו) וכהנו לי, בלויים כתיב והיו לי הלויים וכו' ע"ש. ויש להבין הא זאת התורה לא תהא מוחלפת, ומהיכן תיסק אדעתין לומר דהכהנים והלויים לא יהיו לעולם.

ובספר מזהרי"ל דיםקין (בפרשתנו) כתוב, דאיתא במדרש (במד"ר טו-יא) קח את הלויים, הלכה, כמה נימין היו בכנור שהיו הלויים מנגנים בו. אמר רבי יהודה שבעה נימין היו בכנור, שנאמר (תהלים טו-יא) שבע שמחות את פניך,

במקדש דלעתיד, שתרד בנוי ומשוכלל מן השמים (רש"י סוכה מא.), ועבור זה עדיין לא תשתנה סדר העבודה, ולמה נימא דבשביל שניתוסף איזה נימין בהכנור, על כן לא תהא עוד השיר בהלויים.

אמנם יש להסביר הדברים, על פי מה שכתב שם עוד ליישב, כי הנה הכתוב אומר (במדבר ג-יג) ואני הנה לקחתי את הלויים מתוך בני ישראל, תחת כל זכור וגו'. וברש"י לפי שהיתה העבודה בזכורות, וכשחטאו בעגל נפסלו, והלויים שלא עבדו עבודה זרה נבחרו תחתיהם ע"כ. ואם כן הוי אמינא דלעתיד שיתוקן החטא העגל ולא יזכר עוד, יחזור העבודה לזכורות, ויתבטלו הכהנים והלויים, על כן כתיב לי דאינו זו מהם לעולם ע"כ.

ונראה כי שני המירוץ עולים בקנה אחד, להנה כנור שבמקדש היה זו שבעה נימין, והוא לרמוז על השבע מדות, חסד גבורה וכו', שיש להעלות אותן לכבודו יתברך שמו, ולעבוד בהן את ה'. אבל השלש עליונות חכמה בינה ודעת, עדיין אין הם בשלימותם, כי חמשים שערי בינה נבראו בעולם, ולא נמסרו כולם למשה, רק חסר אחת (ראש השנה כא:). ומה גם שיצר הרע שולט בעולם, שאין אדם חוטא אלא אם כן נכנס בו רוח שטות (סוטה ג.), וחסר עדיין בעולם מהחכמה. אמנם לעתיד כאשר תתקיים ורוח הטומאה תעזיר מן הארץ, ויעזיר היצר הרע מן העולם, אז ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים (ישעיה יא-ט), שיתמלא הארץ גם הדעה שחסר עתה, ותהא ההתגלות בחמשים שערי בינה, כמים לים (בגיימטריא י') מכסים. אז תהא עבודה ה' בצית ה' בכל העשר ספירות, והיה להכנור עשרה נימין נגד כל

העשר ספירות. ואז נבזל עשור אומרה 'לך', גם עם חמשים שערי בינה.

ובעתה כיון שלעתיד יהיה הכנור של עשרה נימין, הרי זה מורה על התיקון שלעתיד, שמהא הארץ מלאה דעת ה', ואז יתוקן גם החטא העגל, ואם כן יתכן שיחזור העבודה להזכורות, על כן הכתוב אומר והיו לי הלויים, שאינו זו לעולם מהם, והכהנים והלויים ישארו על מקומם, לעבוד עבודה בצית ה'. [ועיין במגדים חדשים (פ' במדבר ג-מה) אי לעתיד תחזור העבודה גם להזכורות יחד עם הלויים ע"ש].

*

והנה בעבודת יום הכיפורים, אמר הכתוב והיתה זאת לכם לחקת עולם לכפר על בני ישראל מכל חטאתם וגו' (ויקרא טו-לד). ולכאורה הלא כל התורה כולה היא חקת עולם, ולמה הוצרך הכתוב להודיע זאת כאן. ובאר החיים הק' כתב, דאיתא בגמרא (ראש השנה כו.) מפני מה אין כהן גדול נכנס בצבדי זהב לפני ולפנים לעבוד עבודה, לפי שאין קטיגור [זהב העגל] נעשה קטיגור ע"כ. ומעתה כל יאמר אדם שלא לזה ה' לבל יכנס בצבדי זהב, אלא בעת ההוא צפעס ראשונה, שעדיין לא נתכפר רושם עון עגל הזהב, אבל מפעם ראשונה ואילך כבר נמחה ונמחק רישומו, וזא יבא אהרן בצבדי כבוד אל הקודש פנימה, תלמוד לומר והיתה זאת לכם לחקת עולם לבל יכנס שני ע"כ.

ויש לומר בזה עוד, ומתחלה נבאר מה שאמר הכתוב לעתיד, הנה אנכי מרביץ צפון אצניך, ויסדתיך בספירים, ושמתי כדכד שמשותיך, ושעריך לאצני אקדח (ישעיה נד-יג). וברש"י כדכד, מין אבן טובה, שמשותיך, לשון שמש, חלונות

שראו שנעשה בעצורם צהעשר מכות, נתעוררו לשוב לה' בתשובה מאהבה, עד שנעשה עצודתם להטלה כאילו עצדו את ה'.

ובתורת משה (פי' צא מג.) כתב לצאר הכמון, ויאמר ה' אל משה ואהרן וגו', החודש הזה לכם ראש חדשים, ראשון הוא לכם לחדשי השנה, דברו אל כל עדת ישראל ויקחו להם איש שה לבית אבות (שמות יג-ג), דאיתא ברמב"ן שכל מצרים בחודש ניסן הקריבו קרבן למזלם טלה, שניסן מזל טלה, וישראל התעוררו בגוים וילמדו מעשיהם, ואמר להם משה משכו ידיכם מעבודה זרה ושחטו הפסח לשם ה'. והנה כיון שישראל עשו תשובה אז, זדונות נעשה להם כזכיות, וכל מה שהקריבו בכל שנה ושנה לעבודה זרה, נהפוך להם לזכות כאילו הקריבו אותם קרבן לשם ד'. ולפי זה לא היה זה להם חודש ראשון להקריב קרבנות לשם ה', כי כבר מאז הקריבו לשם ד', על ידי ששצו עתה בתשובה באותו מקום ובאותו זמן ובאותו דבר. אבל משה ואהרן שלא חטאו בעבודה זרה, להם היה חודש זה ראשון. וזה ויאמר ה' אל משה ואהרן וכו' החדש הזה 'לכם' ראש חדשים, ראשון הוא 'לכם', אבל דברו אל כל עדת בני ישראל ויקחו להם איש שה לבית אבות, כי להם החודש הזה איננו עתה ראשון, כי כבר היה מאז ומעולם ראשון ע"כ.

ואם כן אין האלף קטיגור לבני ישראל, כי נתעלה עצודתם להאלף לקרבן של מצוה, ושפיר הם יכולין להקריב את האלף למצוה, כי אדרבה חטא שנתהפך לזכות אינו קטיגור כלל. לא כן בחטא העגל, אם כי עשו ישראל תשובה על זה, מכל מקום לא היתה זאת אלא תשובה

שחמה זורחת בהן, ועושין כנגדו מחילה צמיני זכוכית מצעים לנוי ע"כ. ויש לומר צוה עוד, כי מצינו ציניאת מצרים שנכטו ישראל, משכו וקחו לכם אלף למשפחותיכם ושחטו הפסח (שמות יג-כא). ודרשו חז"ל משכו ידיכם מעבודה זרה וקחו לכם אלף של מצוה, שהיו משוקעים גם הם בעבודה זרה של מצרים שהיתה טלה, וקחו לכם האלף למצוה, ותהי זאת כפרתכם, וראיתי את הדם ופסחתי עליכם (שמו"ר טו-ג).

ובבני יששכר (ניסן ה-יח) הקשה הא קיימא לן אין קטיגור נעשה סניגור, ולכן אין כהן גדול נכנס בצגדי זהב לפני ולפנים לעבוד עבודה, ואין תוקעין בשופר של פרה (ראש השנה כו.), והיינו כי הוא מזכיר את העגל שחטאו בו ישראל, ואינו ראוי להיות סניגור עליהם ציוס הדין להזכיר להם זכות העקידה. ואם כן תקשה, הלא האלף היה עבודה זרה של מצרים שעבדו את האלף, אשר גם המה נכשלו בה, ואיך תהיה זאת למצוה ולכפרה, הלא אין קטיגור נעשה סניגור ע"ש (ועיין אור החיים ויקרא ט-ג).

ונראה דאיתא בגמרא (יומא פו:) אמר ריש לקיש גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כשגגות שנאמר (הושע יד-ג) שובה ישראל עד ה' חלקיך כי כשלת בעוקך, הא עון מזיד הוא וקא קרי ליה מכשול. ופריך איני והאמר ריש לקיש גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כזכיות שנאמר (יחזקאל לג-יט) ובשוב רשע מרשעתו ועשה משפט ונדקה עליהם הוא יחיה. ומשני לא קשיא כאן מאהבה כאן מיראה ע"כ. ואם כן בתשובה מאהבה נעקר החטא מעיקרא ונחשב לו כאילו עשה אז מצוה, שמעשה החטא נתהפך למעשה של מצוה. ובני ישראל במצרים, מגודל הנסיס

העגל תשוצה מאהבה, עד שזדונות הללו יתהפכו לזכיות, ומחטא העגל יתהווה מלואה גדולה ורבה דוגמת החטא, ויתהווה יום החטא ליום חג. וזהו שהמליץ אהרן על ישראל, כי מחר יהיה זה חג לה', יש מחר לאחר זמן, שיתהווה מזה חג, שבדאי יעשו עוד ישראל תשוצה מאהבה על חטא הזה.

ובערתה יש לומר ד'כדכד' רומז על החטא העגל, שיש בהם שני פעמים כ"ד, שאין לך פורענות שבה לעולם שאין בה אחד מכ"ד בהכרע ליטרא, ולאחר כ"ד דורות נגבה החוב. ולעמיד כאשר יחזרו ישראל בתשוצה מאהבה, תתהפך גם החטא הגדולה הזה, למלואה רבה ועלומה דוגמת החטא, ויאיר אותו החטא דוגמת השמש. וזהו שאמר 'שמתי כדכד', שהחטא העגל אשים שיאיר כאור השמש, והם יהיו כ'שמשותיך'.

ובזה נבוא אל המכוון, לכיון דלעמיד יתוקן החטא העגל, עד שיתהווה ממנה עוד זכיות, ולפי גודל החטא הרי גם הזכות תהיה גדולה, ואין העגל עוד קטיגור אלא קטיגור, ומעמדה שפיר היה יתכן לומר דאז תהא עבדות הכהן גדול בצגדי כבוד של השמונה צגדים, ויכנס גם בהצגדי זהב. על כן השמיענו הכחוב והיה זאת לכס לחקת עולם, שתמיד תהא עבדות היום רק בצגדי לבן. כי הגם שבנגלות התורה תחצטל הטעם שאינו נכנס בצגדי זהב, מכל מקום בסודן של דברים יש ענינים שתהא הציאה לפני ולפנים רק בצגדי לבן.

מיראת העונש, שרצה ה' לכלותם, ונשאר ממנו רושם חטא לעולם, כי תשוצה מיראה זדונות נעשו שגגות, על כן אין להכנס לעבודה בצגדי זהב, שאין קטיגור נעשה סניגור, שהזהב נשאר קטיגור לדורות. וכמו כן אין תוקעין בשופר של פרה.

והנה הפגם של חטא העגל נשאר לזמן מרובה, וכדאיתא בגמרא (סנהדרין קג.), אמר רבי ינחק אין לך כל פורענות ופורענות שבה לעולם, שאין בה אחד מעשרים וארבעה בהכרע ליטרא של עגל הראשון, שנאמר (שמות לז-לד) וזיום פקדי ופקדי עליהם חטאתם. אמר רבי חנינא לאחר עשרים וארבעה דורות נגבה פסוק זה, שנאמר (יחזקאל ט-א) ויקרא באזני קול גדול לאמר קרבו פקדות העיר ואיש כלי משחתו צידו ע"כ. הרי לנו שעד החורבן הראשון של בית מקדשינו, שאז נשלם הכ"ד דורות מהחטא העגל, היו עוד מענישין בכל פורענות גם על חטא זה. ועל ידי החורבן נטלו ישראל אפוכי שלימה על עונותיהם, ועל זה נאמר (איכה ד-כג) תם עונך בת ליון (איכ"ר ד-כה).

והנה אצל חטא העגל כתיב (שמות לז-ה) ויקרא אהרן ויאמר חג לה' מחר. והיא פליאה על אהרן קדוש ה' שהתצטא כן על חטא גדול כזה. ונראה כי אהרן ידע שישראל קדושים הם, ולעמיד כאשר יתגלה ה' לעמו, ויתעורר האהבה לה' במדריגה נפלאה, וירגישו כולם כי צנים אתם לה' אלקיכם, אז יזכו לשוב גם על חטא

בלימוד פרקי אבות פרשת בהעלותך תשי"ב לפ"ק

כל סוף העלה מ"צ קרבנות לה'. ושכרו לא נשתלם לו צעמנו, אלא לעתיד לבוא, שיצאה ממנו רות.

ואמרו (שם) עוד, מניין שאין הקב"ה מקפח אפילו שכר שיחה נאה, דאילו זכירה שקרייתיה מואב אמר ליה רחמנא (דברים 3-ט) אל תזכר את מואב ואל תתגר צם מלחמה, מלחמה הוא דלא אכל צעורי צערינן. ואילו צעירה דקרייתיה בן עמי, אמר ליה (שם 3-ט) אל תזכר ואל תתגר צם, אפילו צעורי לא תצערינן כלל ע"כ. הרי ששילם ה' להם, על דבר שאינו בגדר מצוה אלא בני נח, שכר שיחה נאה, ולא קיפח שכר פעולה טובה.

ולא עוד, אלא גם אם יצא מיד האדם דבר שהתוצאה ממנה היתה דבר טוב, גם כן לא מקפח שכר מן האדם, וכמוצוא ברש"י (דברים 17-ט) צמנות שכחה, דכתיב ציה למען יזכרך ה' אלקיך בכל מעשה ידיך, ואף על פי שבאת לידו שלא צמתכוין, אמור מעתה, נפלה סלע מידו ומצאה עני ומתפרנס בה, הרי הוא מתצרך עליה ע"כ. וזה נכלל גם כן, כאשר מתנהג אדם צמעשיו צאופן אשר שם שמים מתאהב על ידו, שמשאו ומתנו צאמונה, ודבורו בנחת עם הצריות, והצריות אומרות עליו פלוני שלמד תורה כמה נאים דרכיו כמה מתקונים מעשיו (יומא פו). גם על קידוש שם שמים זה שנגרס על ידו מקבל שכר. 'ודע לפני מי אתה עמל', לפני מלך מלכי המלכים היודע מחשבות אדם, ומכיר כל התוצאות שנתהוו ממעשיך, 'ונאמן בעל מלאכתך שישלם לך', לא רק שכר מלאכתך ומצותך, אלא גם שכר

במשנה (אבות 3-ד, 3-ט) ודע לפני מי אתה עמל, ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך. ודע מתן שכרן של צדיקים לעתיד לבוא ע"כ. ויש להבין שהתחיל ונאמן בעל 'מלאכתך', ושינה ואמר שישלם לך שכר 'פעולתך', ולא אמר שכר 'מלאכתך', או שכר 'מצותך'.

ונראה שהתנא צא לצאר, אשר לא רק שכר מצוה שעשאו האדם צשלימותה משתלמת, אלא כל 'פעולה' קלה שהאדם הטריח לכבוד קונו, נאמן הקב"ה לשלם לו עבור זה. ולפעמים השכר משתלמת לו, ולפעמים לבניו ולדורותיו אחריו, שמתצרכים צוכות מעשה אצותיהם, ודע שמתן שכרן של צדיקים 'לעתיד לבוא', להדורות שעתידין לבוא אחריו.

ונבאר הדברים, איתא בגמרא (מיר כג:) אמר רב יהודה אמר רב לעולם יעסוק אדם בתורה וצמנות אפילו שלא לשמן, שמתוך שלא לשמן צא לשמן, שצשכר מ"צ קרבנות שהקריב צלק הרשע [משצב מוצחות שערך צג' מקומות, ועל כל אחד ואחד העלה פר ואיל שהם י"ד לכל מעמד ומעמד, וג' פעמים י"ד עולין מ"ב, וקרבנותיו של צלק היו שלא לשם מצוה], זכה ויצאה ממנו רות [שיצא ממנה דוד שריוהו להקב"ה צשירות ותשחות] ע"כ. הרי לנו אשר לא רק כאשר מקיים אדם מצוה לה' עם פניה של צבוד וכו', ישלם ה' שכרו, אלא גם כאשר חלק השלא לשמה שיש צמעשיו גוצל עם עצירה, לקלל ולכלות את הכלל ישראל, כמו שהיה צצלק, עם כל זה משלם ה' שכרו על חלק הפעולה הטובה, אשר סוף

'פעולתך', עבור כל הדברים הטובים שנפעלו על ידך.

*

ונראה לשלז הדברים לפרשתנו, פרשתו של יתרו, שאמר הכחוב (י-כט) ויאמר משה לחובב בן רעואל המדיני חותן משה, נוסעים אנחנו אל המקום אשר אמר ה' אותו אתן לכם, לכה אתנו והטבנו לך, כי ה' דבר טוב על ישראל. וברש"י נוסעים אנחנו אל המקום, מיד, עד שלשה ימים אנו נכנסין לארץ, שצמסע זה הראשון נסעו על מנת להכנס לארץ ישראל, אלא שחטאו במתאווננים ע"כ. ויש להבין למה הפייר ציחרו רק מטעם שעוד מעט אנו נכנסים לארץ ישראל, הלא גם אם ישארו במדבר לזמן מרובה עדיף טפי שישב עמהם, ולא ללכת למדין, כי ירד להם לחם מן השמים, לחם שמלאכי השרת אוכלים, ומסובצים צענני הכבוד, יושבים ולומדים תורה ממשה רבינו, אשר כל זאת לא יהיה לו שם במדין.

ובתחלה נבאר מה שאמר משה, נוסעים אנחנו אל המקום אשר אמר ה' אותו 'אתן' לכם. והקשה בתפארת יהונתן דכאן משמע שארץ ישראל היא מתנה שיתן להם כאשר יגיעו שם ויכנסו לארץ. ובמקום אחר קורא אותה בתואר ירושה מאבותינו, ונתתי אותה לכם 'מורשה' (שמות ו-ח), ויצאו ויירשו את הארץ אשר נשבעתי לאבותם (דברים י-יא), והיינו שניתנה לאבותינו ואנו יורשים אותה מהם.

ונראה כי צאמת ארץ ישראל היא ארץ טובה בגשמיות, ארץ זאת חלב ודבש. ואמר הכחוב, וחברון שבע שנים נצנתה לפני זוען

מזרים (במדבר יג-כג). וברש"י שהיתה מזונה בכל טוב על אחד משבעה זוען. וצא להודיעך שצחה של ארץ ישראל, שאין לך טרשין צאריך ישראל יותר מחברון, לפיכך הקצוה לקצרות מחים, ואין לך מעולה בכל הארצות כמזרים, שנאמר (בראשית יג-י) כגן ה' כארץ מזרים, וזוען היא המעולה שבארץ מזרים ששם מושב המלכים, שנאמר (ישעיה ל-ד) כי היו זוען שריו, והיתה חברון טובה ממנו שבע חלקים (סוטה לד:) ע"כ. וארץ טובה זו נתן ה' לאברהם, ואנו קבלנו זאת מורשה מהם.

אמנם צאריך ישראל יש השפעה רוחני מאת ה' שאין דוגמתה בכל העולם כולו, ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות (כלים א-ו), ואיורא דארץ ישראל מחכים בתורה (צא בתרא קנח:), וחד מינייהו [מזני ארץ ישראל] עדיף [פקחים וחריפים] כתרי מינן, וחד מינן כי סליק להתם עדיף כתרי מינייהו, דהא רבי ירמיה דכי הוא הכא לא הוה ידע מאי קאמרי רבנן, כי סליק להתם קרי לן בצלאי טפסאי (כתובות עה:). ואמרו במדרש (ב"ר טו-ד) וזהב הארץ ההיא טוב (בראשית ז-יג), מלמד שאין תורה כתורת ארץ ישראל, ולא חכמה כחכמת ארץ ישראל ע"כ. ודבר זה היא מתנת חלקים לצני ישראל עוסקי תורה, וחלק הרוחני שבה אינה ירושה אלא מתנה מאת ה', כשנכנסו ישראל לארץ. ולכן התאוו משה רבינו כל כך ליכנס לארץ, לא לאכול מפריה ולשצוע מטובה, אלא כדי שיזכה לגודל החכמה שמושפע שם לצאי הארץ.

ולבן ציקש משה מיחרו שיצוא עמהם יחד ליכנס לארץ, כי חד מינן כי סליק להתם מתעלה כתרי מינייהו, והיינו שמתעלה צארבע

לקראתו, וכי רודף כבוד היה יתרו, להטריח משה לנצח כנגדו לקבל פניו. ואמר שוב ויצא האהלה, וזילקוט (יתרו רסח) זה בית המדרש ע"כ. ולמה לא נימא כפשוטו שצא אל אהל משה. ושוב אמר ששמח יתרו על כל הטובה אשר 'הצילו' מיד מצרים, הוי ליה למימר אשר 'הצילם', דהא על ישראל קאי.

וַנִּרְאֶה דהנה יתרו צא אל המדבר אשר הוא חונה שם הר האלקים להתגייר, והקשו במפרשים, הא קיימא לן (יצמות ד:): אין מקבלין גרים לימות המשיח, כיוצא בו לא קבלו גרים לא צימי דוד ולא צימי שלמה (שמחמגיירי ליום שלחן של מלכים) ע"ש. ואם כן ישראל אחר יציאת מצרים שהיו צרום המעלה, איך גיירו ליחרו ע"כ.

אֲמַנָּם נראה כי הן אמת שביציאתם ממצרים ראו כולם גדולתם, ובקריעת ים סוף שמעו עמים ירגזון, חיל אחז יושבי פלשת, אמנם אחר זה צא עמלק, ואמר הכתוב (דברים כה-יח) אשר קרך דרךך, וברש"י זנך והפשיך מרתיחתך, שהיו כל האומות יראים להלחם בהם, והתחיל והראה מקום לאחרים. משל לאמצטי רותחת שאין כל צריה יכולה לירד בתוכה, צא בן בליעל אחד קפץ וירד לתוכה, אף על פי שנכוה, הקרה אותם צפני אחרים ע"כ. ואם כן אחר מלחמת עמלק, כבר לא היו ישראל צרום המעלה, שעמלק במלחמתו קירר כל העולם, וממילא אין לחוש שצא לשלחן מלכים. וזהו שאמרו 'מה שמועה שמע וצא', הלא לא יקבלו אותו לגר, כי אין מקבלין גרים כאשר ישראל עומדים במצב מרומם, לזה אמר שהן אמת ששמע קריעת ים סוף, אף שמע אחר זה

מעלות יותר ממה שהיה, כי חד מינייהו כתרי מינן, וכאשר יכנס לארץ ישראל יתעלה עוד יותר. ולכן צא הנגינה על 'נוסעים אנחנו' מונח רביעי, ששם מונח עילוי צארבע מדריגות יותר ממה שהיה מלפנים. ואמר לו, נוסעים אנחנו אל המקום אשר אמר ה' אותה 'אתן' לכם, חוץ מירושת הארץ מאבותינו אנו מקבליים מה' שם מתנה, 'לכה אתנו והטבנו לך', אין טוב אלא תורה, כי ה' דבר טוב על ישראל. ואם כי צירושת הארץ אין לגרים נחלה בארץ, אבל במתנה הרוחני, בריבוי חכמת התורה, בזה יש עילוי גם להגרים, וכדאי לילך אתנו יחד, ותתרבה שם חכמתך עוד יותר.

*

אֲמַנָּם נראה עוד, בהקדם לצא סדר תחלת ביאתו של יתרו אל המדבר, שאמר הכתוב (שמות יח-א) וישמע יתרו כהן מדין חותן משה את כל אשר עשה למשה ולישראל עמו וגו'. וברש"י מה שמועה שמע וצא, קריעת ים סוף ומלחמת עמלק (ובחס קטו). ויאמר אל משה אני חותןך יתרו צא אליך וגו', ויצא משה לקראת חותנו וישתחו וישק לו, וישאלו איש לרעהו לשלום, ויצאו האהלה (יח-ו). וברש"י ויאמר אל משה, על ידי שליח, אם אין אתה יוצא בגיני לא בגין אשתך, ואם אין אתה יוצא בגין אשתך לא בגין שני בניה. ויחד יתרו על כל הטובה אשר עשה ה' לישראל אשר הצילו מיד מצרים (יח-ט).

וַבַּמָּוֶה דקדוקים יש צפרשה זו, שאמר ששמע 'מלחמת' עמלק, והוי ליה למימר נחון מלחמת עמלק, כי עצם המלחמה אין בזה סיבה שעבור זה יצא. גם מה ששלח יתרו שיצא משה

'מלחמת עמלק', שכבר קירר ההתרומומות של קריעת ים סוף, ולכן בא להתגייר.

אמנם אחתי יש משום שלחן מלכים, דהא ישראל מוקפים בענגי הכבוד, ומתפרנסים בלחם מן השמים, ויש להם הרחבה, ושמלתך לא בלתה מעליך (דברים ח-ד), וברש"י ענגי הכבוד היו שפין בכסותם ומגהלים אותם כמין כלים מגוהלים, ואף קטניהם כמו שהיו גדלים היה גדל לבושן עמהם, כלבוש הזה של חומט שגדל עמו ע"כ. ונראה דאיתא בזהרר הק' (ח"ב קפא:) תא חזי כל ענגי יקר דאזלו במדברא לא היו חפיין אלא לבני ישראל בלחודי וכו', ואילין ערב רב הוו אזלין לבר ממשרייתא לבתרייתא ע"כ. ואם כן גרים לא היו יכולין להכנס לתוך ענגי הכבוד אלא חונים מבחוץ, והיו מנטערים ומוכים משמש ושרב, כמו הולכי מדבריות.

ומבואר בש"ך (פ' בשלח) על הפסוק (שמות טו-כא) וילקטו אותו בצק, דרק אותן שהן מזרע אברהם שנאמר זו (בראשית כג-ג) וישכם אברהם בצקר, נהנו מן המן, אבל הערב רב שהם מזרעו של חם לא לקטו רק מן התמנית והפסולת ע"כ. ומקורו בזהרר הק' (ח"ב קפא:). 'ובני ישראל' אכלו את המן (שמות טו-לה), ולא הערב רב ע"ש. ובעיני הדעת טוב (פ' חקת) על הפסוק (במדבר כא-ד) ותקצר נפש 'העם' צדק, שאחר שבני ישראל הוילאו מהמן שמנו ודבשו היה נשאר הפסולת המקולקל להערב רב ע"ש. וגם מן הבאר לא נהנו הערב רב, שהבאר היה מקלח מים, וכל מי שבא עם כלוחית היה המים מקלח לאותו ז', אבל אם בא אחד מן הערב רב לא נכנס אפילו טיפת מים לתוך כלוחיתו (העמק דבר פ' חקת, מספרי פרשת

האזינו (פסקא שיג) וספרי דבי רב שם). ואם כן גרים לא היו בענגי הכבוד, וגם מהמן והבאר לא נהנו הרבה, וממילא אין חשש שבאו להתגייר בשביל שלחן מלכים, ואדרבה חייהם במדבר היה קשה, ושפיר מקבלין אותם.

ובערתה כיון שאין לגרים כניסה לתוך הענג, ומכל שכן נכרים קודם שנתגיירו, אם כן כאשר בא יתרו אל המדבר, לא היה יכול להכנס למשה במחנה ישראל, ועל כן לא היה לו צריחה אלא להטריח את משה ללאת כנגדו לחוץ. וביקש אותו ללאת בגינו, כדי שיעלה בידו להתגייר, ויהא משה נטפל לעושי מצוה, ומה גם שיש בזה גם משום כבוד חמיו. ואם שבכל זה אינו רוצה ללאת בגינו, לא בגין אשתך ובניה, דלמאן דאמר (ובאים קטו). שאחר מתן תורה בא יתרו, אם כן אשת משה ובניו לא היו במתן תורה, והרי אמרו (כרימות ט). אבותיכם לא נכנסו לצרית אלא במילה וטבילה והרצאת דם, אף גרים לא יכנסו לצרית אלא במילה וטבילה והרצאת דם ע"ש. אם כן גם הם אינם יכולים ליכנס לתוך הענג, כי עדיין לא נתגיירו, שחסר להם טבילה וקרצון, ולא בגין אשתך ובניה.

ולבאורה לפי זה גם אחר שנתגייר יתרו לא היה יכול ליכנס לתוך הענג, כמו הערב רב שהיו גם כן גרים, ואם כן כל הפרשה של יתרו עם משה היה הכל חוץ לענגי הכבוד. ולכן כאשר שאלו איש לרעהו לשלום 'ויבאו האהלה' אי אפשר לפרש שנכנסו לאהל משה, כי היה חוץ לענג, ואין למשה אהל שם. אמנם גם שם היה אהל בית המדרש לאלו שפלטן הענג, על כן מבאר המכילתא ויבואו

האהלה, שנכנסו יחד לבית המדרש שהיה שם חוץ לענני הכבוד.

ובזה יתבאר הא דאמר הכתוב ויחד יתרו, ופירשו חז"ל (סנהדרין 7ד.) שהעביר חרב חדה על צפרו [שמל את עצמו ונתגייר] ע"ש. ולכאורה הא בני ישראל צמדבר לא מלו עצמם, משום דלא נשיב להם רוח צפונית (יבמות עב.), והיה סכנה למוול, ואיך מל עצמו יתרו. אמנם מצוואר בגמרא (שם) דטעמא דלא נשיב להו רוח צפונית, משום דלא נצדור ענני הכבוד [שהיו מקיפין], ולא היתה חמה יכולה ליכנס [ע"ש]. ואם כן יתרו שלא נכנס לענני הכבוד, אלא חונה שם מבחוץ, שפיר נשיב להו רוח צפונית, ושפיר מל עצמו.

ובענין זה אפי' מה שלא הפעיר צו משה להשאר עמהם צמדבר, וליהנות מהמן וענני הכבוד, ולהיות צמחיתו של משה רבינו, כי לא היה יכול ליכנס לענני הכבוד צפנים, ולא אכלו אלא מתמנית המן, ומשה חונה בתוך המחנה והוא עומד בחוץ, צשרצ וצחמה, ואין לו תועלת לישב יחד ולדור עם הערב רב. על כן אמר לו משה, נוסעים אנחנו אל המקום אשר אמר ה', אנו נוסעים מיד, עד שלשה ימים אנו נכנסין לארץ, ולכן לכה אתנו והטבנו לך.

*

שוב ראיתי בערבי נחל (פ') נצבים ריש דרוש צ) שכתב להסתפק, דיתכן לומר שגרי אמת היו בתוך הענן ע"כ. והיינו כי הערב רב יאלו ממנרים ציחד עם ישראל, אחר שראו גדולתם של ישראל צנקים ונפלאות, ורכוש מנרים צידם, ונתגיירו רק משום שלחן מלכים, ולא היו גרי אמת בכל לבם, אלא גרים גרורים,

ולכן פלטן הענן. ואם כן יתרו שהיה גר אמת היה יכול ליכנס לתוך ענני הכבוד אחר שיתגייר. אמנם הלא האדם יראה רק לעינים וה' יראה ללבב (שמואל א טז-ז), ומאן מפיק כי יתרו שבא להתגייר אין לו שאר פניות, והוא גר אמת, ואולי משם כבוד הוא בא, שהוא חותן המלך. ולכן ציקש ממשה לצאת אליו החוצה, והרי משה רוח הקודש שרוי עליו, ויכיר שהוא גר אמת. ואם משה יסתפק, הרי יוכל לשאול את ה', וכמו שמצינו צפרשתנו שאמר משה, עמדו ואשמעה מה יאמר ה' לכם (ט-ח). וצ"ל וצ"ל כחלמיד המוצטט לשמוע מפי רבו, שכל זמן שהיה רוצה היה מדבר עם השכינה. ועל כן ציקש שיצא משה כנגדו, ויצרר שגר אמת הוא, ויוכל להכנס.

ובזה אמינא לצאר מה שדרשו חז"ל (סוכה כח): כל האזרח צישראל ישבו צסוכות (ויקרא כג-מב), האזרח לרבות את הגרים. והקשו צתוספות ממנה דמצינו צכמה מקומות דגם גרים הם צכלל ישראל, ולא צריך לריבוי ע"ש. וכתוב באהבת חיים (סוכות אות א) ליישב, דכיון שמצוואר צזוהר הק' דענני הכבוד היו מיוחדים רק לישראל, כי הערב רב פלט אותן הענן, ואף שהיו גרים לא הקיפם ענני הכבוד, אם כן כיון דסוכה הוא זכר לענני הכבוד, כי צסוכות הושבתי את בני ישראל, סוכות של ענני הכבוד (סוכה יא:), שפיר היה סברא לומר כי גרים פטורים ממנוצת סוכה, דלא שייך לצבייהו כלל זכר לענני הכבוד, משום הכי איצטריך קרא מיוחד, האזרח לרבות את הגרים ע"כ. אך לפי זה תקשה טעמא מאי מחוייבים גרים, הא הם לא היו צאותה טובה של ענני הכבוד. ולפי מה שנתבאר אחי שפיר, כי רק הערב רב שנתגיירו מחמת שלחן מלכים,

הם לא היו יכולים להכנס, אבל גרים אמתיים יכלו להכנס לענני הכבוד, ולכן כל האזרח לרבות הגרים, שהם מחוייבים.

*

[שוב ראיתי בפנים יפות (פ' יתרו) צפסוק ויאמר אל משה, דהא דאמרו צילקוט ויצואו האהלה, זה צית המדרש, משום דסצירה להו דיתרו צא לאחר מתן תורה, והיינו כשירד משה פעם שנית מן ההר, דכתיב ויהי ממתרת וישב משה לשפוט וגו' (ית-ג), ממתרת יום הכיפורים. וכתיב להלן (לג-ו) ומשה יקח את האהל ונטה לו מחוץ למחנה, הרי שצית מדרשו של משה היה מחוץ לענני הכבוד, והיינו דכתיב ויצא האהלה, ולא נכנס במחנה ישראל עד שמל ונתגיייר ע"כ. וכן מצאנו בחידושי חתם סופר (שנת ו.) שהציא דבמרכבת המשנה (שנת יד-א) כתוב, דצמדצר על ידי שהקיפס ענני הכבוד היה ככרמלית ע"ש. וצריך לומר לפי זה, דמשה הוה יתיב חוץ למחנה, ולא היה ענני הכבוד מקיפים שם, ומשום הכי אמר להו לא תפיקו מרשות היחיד דידכו לרשות הרבים דילי (עיין שנת לו: ע"כ).

*

ומשה ציקש מיתרו, אל נא תעוזב אותנו, כי על כן ידעת חנותנו צמדצר, והיית לנו לעינים (י-לא). ויש לומר, כי מטבע האדם הוא שחושב תמיד כי יתכן שצמקומות אחרות טוב ויפה יותר ממצבו שהוא נמצא בו, ולכן לא מוצא סיפוק צמקומו, אלא מתאוה תמיד לידע מה יש צמקום אחר. ומזה צא שהוא חושק לידע מה הם דרכי הגויים, אולי חסר לו דצר כאן שיוכל להשלימו צמקום אחר. ומצינו צחטא העגל שאמר הכתוב (תהלים קו-ב) וימירו את כבודם

צצצנית שור אוכל עשב. והיא פליאה לאיזה צורך הזכיר שהשור אוכל עשב, ואם היה אוכל צשר, היה החטא קל יותר. אך הכוונה היא, כי חיותו של השור הוא אכילת עשב צשדה, ואנו רואים צשדה מלאה עשב, השור אוכל מתחלה צמקומו, ושוצ עוזב מקומו לינך לאכול צקצה האחר של השדה, וכי חסר היה לו עשב צמקומו הראשון, ולמה לא עומד צמקומו ולאכול כדי צבעו. אבל השור מדמה צדעתו כי אפשר שהעשב צצמקום אחר הוא ירוק יותר וטעים יותר ממה שלפניו. וכמו כן ישראל ראו כל מעשי ה' כי נורא הוא, ולמה צריכין עגל, אך אולי ימצאו צזה דצר חדש מה שעדיין אין להם עתה, ועל כן אמר הכתוב, וימירו את כבודם צצצנית שור אוכל עשב, כמו השור שאוכל עשב, שעוזב מקומו שגדוש צעשב, ללכת לאכול צמקום אחר, אולי שם יותר טוב, וצצצנית כזה המירו ישראל את כבודם.

ואנו רואים כזה גם צדגים שצים, שהם גדלים על המים, ואף על פי כן כאשר יורדת טפה אחת מלמעלה, מקצלין אותה צצמאון כמי שלא טעמו מים מימיהון (צ"ר לו-ג). הרי שהגם שהם שוכנים צים של מים, ויכולים לשחות די והותר ממנה, כאשר רואים טיפת מים יורדת, הם חושבים אולי טפה זו טעים יותר. והם עוזבים המים שצים עבור טיפה אחת שצמדמן להם צמקום אחר. וכן יש טבע זו צצני אדם, עד שלפעמים חושב מי יודע מה הוא מפסיד עבור יהדותו, ומי יודע כמה סיפוק היה יכול למצוא עוד צמקומות אחרים.

אבל כאשר צא גוי להתגיייר, והוא אומר אני נתגדלתי צינייהם, אני מכיר אותם היטב

האיש (שמות ז-כא). אכל במדרש (שמו"ר א-כו) איתא, שמשא רבינו כאשר התגדל צבית פרעה, היה פרעה מנשקו ומחצקו, והוא נוטל כתר של פרעה ומשימו על ראשו, כמו שעמיד לעשות לו כשהיה גדול. והיו יושבין שם חרטומי פרעה ואמרו מתיראין אנו מזה שנוטל כתרך ונותנו על ראשו, שלא יהיה זה אותו שאנו אומרים שעמיד לטול מלכות ממך. מהם אומרים להורגו, מהם אומרים לשורפו, והיה יתרו יושב ביניהן ואומר להם, הנער הזה אין צו דעת אלא צחנו אותו, והציאו לפניו צקערה זהב וגחלת, אם ישיט ידו לזהב יש צו דעת והרגו אותו, ואם ישיט ידו לגחלת אין צו דעת ואין עליו משפט מות. מיד הציאו לפניו ושלח ידו ליקח הזהב, וצא גבריאל ודחה ידו ומפש את הגחלת, והכניס ידו עם הגחלת לתוך פיו ונכוה לשונו, וממנו נעשה כבד פה וכבד לשון ע"כ.

ואם כן זכה יתרו להזיל את מושיען של ישראל מיד הריגה, וכל חיותו של משה נגרס לו על ידי יתרו, ואין הקב"ה מקפח שכר כל צריה, על כן היה זכותו של יתרו מופלג, וזכה לכל מה שזכה. וכל זה נכלל במה שאמר המשנה, ונאמן הוא צעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך, שה' משלם שכר לא רק על המעשה הטוב שאדם עושה, אלא גם על כל התוצאות שנעשו על ידי זה, שמלאכתו פעל פעולות רבות אחר זה, שבכלל לא נתכוין על זה, דוגמת יתרו שלא התכוין כלל להעמיד מנהיגן של ישראל, אשר לא קם נביא עוד צישראל כמשה, מכל מקום נטל שכרו עליו.

ובערתה מוצן מה שאמר ויחד יתרו על כל הטובה וגו' אשר 'הזילו' מיד

וראיתי כל תועבותיהם, כולם הם מושחתים בתאומיהם ובמדומיהם, ולא נמלא בהם אנושיות של עדינות, ואין יראת אלקים לנגד עיניהם, ומנאחי עבדות אמת רק צדת ישראל, ואני מוכן לעוזב אותם, עם כל הקישויים שיש בזה, ולהתדבק בעם ישראל, זה מורה דרך ומלמד אותנו, שאין לנו לחפש שום אושר אצליהם, ולמנא סיפוק בנפשו, אשרינו מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו.

אמנם אחתי נשאר מקום לדון, הלל הגוי הזה שבא להתגייר עדיין לא ראה את כל העולם, הוא מכיר רק סביבתו, אולי יש עוד שאר מקומות שהם טובים יותר ממנו. אמנם כאשר צא יתרו להתגייר ואמר, עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלקים (י"א), וברש"י שהיה מכיר בכל עבודה זרה שבועלם, שלא הניח עבודה זרה שלא עבדה ע"כ. גר כזה יוכל להיות מורה דרך לכל, הן טעמתי כבר הכל, ותקרתי כבר אחר כולם, ואני עוזב הכל בצקנותי, כדי להתדבק אל האמת, זה יוכל לפעול ביותר על כולם. 'והיית לנו לעיניים', כי נהיה לנו על מי להסתכל תמיד, ראו את יתרו שטעם כבר הכל, ועם כל זה מלא את מקום האמת בעם ישראל.

*

ובזה נחזור לעניינינו, דהנה יש להבין הלל הרבה גרי אמת היו צישראל, ולמה זכה יתרו לכל כך התעלות, שהוסיף פרשה בתורה, ובני בניו ישבו בלשכת הגזית (סנהדרין קו). ונראה כי פשטות הכתובים נראה שתחלת הפגישה של משה עם יתרו, היה בעת שצרח משה ממזרים והגיע למדין, ושם על הצאר מלא צנות יתרו, וקראו אותו לאכול לחם, ויאל משה לשבת את

חמיו, היה צמשה מדת הכרת הטוב כלפי יתרו. צמה שהצילו מיד חרטומי מצרים שרצו להרגו. והכתוב משמיענו נדקת משה, ויאל משה 'לקראת חותנו', שלא יאל עצור כבוד אשתו ואהבת בניו, אלא עצור הכרת הטוב לחותנו, ויאל רק בגין יתרו.

מצרים, והוא שכאשר ראה כעת גדולתו של משה, איש אלקים, רבן של כל ישראל, נתמלא בחדוה ושמחה, אשר 'הצילו' מיד מצרים, קאי על משה, על מה שזכה במצרים להציל את משה כאשר רצו אז להורגו. ולכן כיבד משה את יתרו כל כך, חוץ ממנה שיש חיוב של כבוד

בסעודה שלישית פרשת בהעלותך תשי"ב לפ"ק

את ההר כגיגית ואמר להם, אם אתם מקבלים התורה מוטב, ואם לאו שם תהא קבורתכם ע"כ. ובתוספות (שם) הקשו הא כזר הקדימו נעשה ונשמע, ומירצו שמא דהיו חוזרים כשראו האש הגדולה שיצאה נשמתם ע"כ. ויש להבין למה זה יחזרו בשביל האש, אדרבה צראותם עומס גדול ה' יזדרזו עוד יותר לקבל מאמריהו. ועוד, דלמה כפה עליהם בשביל זה את ההר, הלא טוב יותר היה שלא יראו את האש הגדולה, ולא יצטרכו לסגור אחר מלקבל את התורה.

ובבר דברנו במקום אחר, דאיתא בגמרא (סוכה נב.) ואת הצפוני ארתיק מעליכם (יואל ז-ב), זה יצר הרע וכו', ועלה באשו ותעל צחנתו, שמניח אומות העולם ומתגרה בשונאיהם של ישראל. כי הגדיל לעשות, אמר אציי ובתלמידי חכמים יותר מכולם. כי הא דאציי שמעיה לההוא גברא דקאמר להיהא איתתא נקדים [נשכים צהשכמה קודם היום] וניזיל באורחא, אמר איזיל אפשרינהו מאיסורא, אזל בתרייהו תלתא פרסי באגמא, כי הוו פרשו מהדדי [שהיו משתי עיירות והגיעו לפרשת דרכים פירש זה לכאן וזו לכאן], שמעינהו דקא אמרי, אורתיק

דבר אל אהרן ואמרת אליו, צהעלותך את הגרות אל מול פני המנורה יאירו שצעת הגרות (ח-ג). ויש לדקדק הא מנות הדלקה כשרה גם בשאר כהנים, ואפילו זר מדליק, ולמה אמר 'צהעלותך' את הגרות, הרי כל מי שמדליקה מנורה לעשות כן. ושוב אמר, וזה מעשה המנורה מקשה זהב עד ירכה עד פרחא מקשה הוא, כמראה אשר הראה ה' את משה כן עשה את המנורה (ח-ד). וברש"י כתבנית אשר הראהו צהר, כמו שנאמר (שמות כה-מ) וראה ועשה כתבניתם וגו' ע"כ. ושם מצואר ברש"י שנתקשה משה צמעשה המנורה, עד שהראה לו הקצ"ה מנורה של אש (מנחות כט.). ע"ש. ויש להבין למה האריך הכתוב כאן שעשו המנורה כמראה אשר הראה ה' את משה, ולא אמר כאשר נראה ה' את משה, הלא המראה היה רק להשכילו איך יש לעשותו. ועוד, הלא המראה היה מנורה של אש, ועשייתו היתה מ'זהב', ולא היה כמראה אשר הראה ה' את משה.

ונראה דהנה בגמרא (שבת פח.) אמרו, ויתינצו בתחתית ההר (שמות י"ט), אמר רבי אצדימי צר חסא מלמד שכפה הקצ"ה עליהם

ואנא בישראל, ואנא עדיפנא מינק ע"כ. וכמו כן אמרו (יומא סט:): דהרגו יצרא דעבודה זרה, נפיק כגוריא דנורא מבית קדש הקדשים ע"ש. ולכן כאשר ירד ה' על הר סיני, היה ההר בוער 'באש' עד לב השמים (דברים ד-יא), כי התגבר בזה היצר שהוא אש, עד לב השמים. ולכן חשש ה' שאולי יחזרו מקבלתם, ועל כן כפה עליהם את ההר כגיגית, לכופס לקבל את התורה.

ואמר להם אם אתם מקבלים התורה מוטב, ואם לאו שם תהא קבורתכם. והענין כי אמרו חז"ל (קידושין ל:): נמשלה תורה כסם חיים, משל לאדם שהכה את בנו מכה גדולה, והניח לו רטיה על מכתו, ואמר לו, בני, כל זמן שהרטיה על מכתך, אכול מה שהנאתך [כל מה שדעתך נוחה הימנו, ואפילו דבש וכל מיני מתיקה שקשים למכה], ושתה מה שהנאתך, ורחוץ בין בחמין בין בצונן, ואין אתה מתיירא. ואם אתה מעבירה, הרי היא מעלה נומי [נמחים]. כך הקב"ה אמר להם לישראל, בני, בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תצלין, ואם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרים צידו, שנאמר (בראשית ד-ו) הלא אם תטיב [לקח טוב] שאת [תתנשא על יצרך], ואם אין אתם עוסקים בתורה אתם נמסרים צידו שנאמר (שם) לפתח חטאת רובץ, ולא עוד אלא שכל משאו ומתנו [של יצר הרע] כך [באדם להחטיאו] שנאמר (שם) ואליך תשוקתו, ואם אתה רואה [עסוק בתורה] ואתה מושל בו שנאמר (שם) ואתה תמשל בו ע"כ. הרי לנו כי אין תרופה נגד היצר רק התורה הקדושה, וכל זמן שעסקו בתורה, אם אצן הוא נימות, ואם ברזל הוא מתפוצץ (שם). ולכן כאשר ייראו ישראל מהאש הגדולה של היצר,

רחיקא [דרך רחוקה היא בין שתי מקומותינו, ואי אפשרנו עוד לילך יחד] ונאותין בסימא [אילו היינו יכולים לילך בדרך אחד היה נעים נאות שלנו]. אמר אציי אי מאן דסני לי הוה [אם היה שונאי מתייחד עם האשה], לא הוה מצי לאוקמיה נפשיה [מלחטוא], ועל עצמו היה אומר], אזל תלא נפשיה [נשען] צעיבורא דדשא [על צריח הדלת, כאדם שמחשב] ומנטער, אתא ההוא סבא תנא ליה כל הגדול מחזירו יצרו גדול הימנו ע"כ.

וביאורו הוא, דוגמת הגנב שצוהר לחתור במחתרת של איש עשיר, ולא אצל עני, כי מה ירויח אצל עני. וכל מי שהוא יותר עשיר, הוא משיס את עיניו עליו יותר. וכמו כן היצר הרע, רק בישראל שהם קרובים אל ה', מתגרה עליהם יותר, ובתלמידי חכמים יותר מכולם. ואם כן כאשר אמרו ישראל נעשה ונשמע, ונתעלו כמלאכי אלקים, אני אמרתי אלקים אתם ובני עליון כולכם (תהלים פג-ו), הגיח יצר הרע את אומות העולם והתגבר על ישראל. ובפרט לפי מה שכתוב בקדושת לוי (בקדושה ראשונה לפורים) שצקרבתם אל הר סיני זכו להשיג מעצמם כל התורה, דוגמת האבות שקיימו כל התורה עד שלא ניתנה (יומא כח:). וזהו הכוונה אלו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה דיינו (בהגדה של פסח), כי השיגו התורה מעצמם ע"ש. אם כן היו גם תלמידי חכמים, שמתגרה בהם יותר מכולם.

והנה היצר הרע הוא אש, כמו שאמרו (קידושין פא.) דרב עמרם חסידא צא לידי נסיון, ואשבעיה ליצר הרע דינפק מיניה, נפק מיניה כי עמודא דנורא. אמר ליה חזית דאת נורא

אמר להם ה', אם אתם מקבלים את התורה מוטב, כי התורה תצלין כנגדו, ואם לאו שם תהא קצורתכם.

וּנְרָאָה דזהו על דרך שאמרו (יומא כא:): יש אש אוכלת אש, אש דשכינה, דאמר מר הושיט אצבעו ציניהם ושרפן [גבי כחות של מלאכים שאמרו לפניו מה אנוש כי תזכרנו] ע"כ. וכמו כן התורה הקדושה היא אש כמו שנאמר (דברים לג-ב) מימינו אש דת למו. והיא אש דשכינה, דאורייתא וקוצ"ה חד הוא (זוה"ק ח"ג עג.), והיא אוכלת אש של היצר הרע.

והנה המנורה רומזת על התורה, שיש לה שבעה קנים, כנגד שבעה ספרי תורה, שנאמר (משלי ט-ה) חכמה עמודיה שבעה (שבת קטז). והמנורה מורכבת ממ"ט דברים, שבעה קני המנורה, כ"ג גביעים, ואחד עשר כפתורים, ותשעה פרחים, שעולה ביחד מ"ט. [ומצואר באבודרהם דלכן מזמור למנחת זנגינות מכוון נגד המנורה, שיש בה שבעה פסוקים, ומ"ט תיבות ע"ש]. והענין בזה, דאיתא בגמרא (ראש השנה כא:): חמשים שערי צינה נבראו בעולם, וכולן ניתנו למשה חסר אחת ע"ש. אם כן השגת התורה בעולם הוא צמ"ט שערי צינה, וכנגד זה התורה נדרשת צמ"ט פנים (צמדצ"ר ב-ג). ומול התורה עומד היצר הרע שמתגרה בישראל שלא לקיימה. והכהן צהללקת המנורה, הדליק אש התורה עליה, כי זהו התרופה היחידית העומדת מול היצר הרע של אש שעומד כנגדו. ועל כן אמר, בהעלותך את הנרות, אל מול פני המנורה, כנגד היצר הרע שעומד מול התורה, יאירו שבעת הנרות, צראתי יצר הרע צראתי תורה תצלין.

וּדְקַדְקַךְ הכתוב לומר בהעלותך, שהדלקת המנורה מיוחדת לאהרן, דכיון שהגדול מחזירו יצרו גדול הימנו, אם כן משה ולאהרן ששקולים הם, היו הגדולים ציותר צהללקת ישראל, ואם כן יצא גדול יותר מכל ישראל. ולכן ניתן למשה התורה, תורת משה, שהתעצם משה רבינו בתורתו, כי צראתי יצר הרע צראתי לו תורה תצלין. ולאהרן ניתן מנחת הדלקת הנרות, מכוון נגד התורה, נר מנחה ותורה אור, להדליק המנורה להחליש בזה כח היצר שעומד מול פני המנורה. וזהו הענין שכתוב ברמב"ן (ח-ג) ויעש כן אהרן, לומר שהוא היה המדליק אותן כל ימיו. ואף על פי שהמנחה כשרה בצניו, היה הוא מוזרזו צמנחה הגדולה הזאת, הרומזת לדבר עליון וסוד נשגב ע"כ. ובפשוטו, כיון שהיצר מתגרה צאהרן יותר מכולם, על כן הוזרזו להדליק תמיד המנורה, תורה אור, וצוה יחליש כח היצר, ואש אוכלת אש.

וזהו הענין שהראה ה' למשה תצנית המנורה, צמנורה של אש דייקא, להורות לו, כי המנורה מכוון נגד התורה שהיא אש, והיא התצלין נגד היצר הרע של אש. ועל כן אמר הכתוב ויעש כן אהרן, להגיד שצחו של אהרן שלא שינה, והיינו שעשה כן צתמידות, ולא שינה אף פעם למסרו לכהן אחר, אל מול פני המנורה, נגד היצר הרע שעומד זה לעומת זה נגד התורה, העלה נרותיה. ועל זה הסמיך וזה מעשה המנורה וגו', כמראה אשר הראה ה' את משה, שהראהו מנורה של אש, להורות לו כי אש התורה אוכלת אש היצר הרע, כן עשה את המנורה'.

ולבן חייך שלך גדולה משלהם, ומבואר במדרש (שם) שאמר לו הקב"ה, לך אמור לאהרן אל תחירא, לגדולה מזאת אתה מוכן, הקרבנות כל זמן שצית המקדש קיים הן נוהגין, אבל הנרות לעולם ע"כ. והקשה ברמב"ן הלך כשאין צית המקדש קיים והקרבנות בטלין מפני חורבנו, אף הנרות בטלות ע"כ. ולפי מה שנתבאר יש לומר, שצמה שאמר ה' לאהרן בהעלותך, הצטיח לו שהוא יעלה תמיד הנרות עם הכהן המדליק, ואם כן אהרן יהיה המדליק לעולם, גם אחר מותו, כל זמן שמדליקין המנורה. ושפיר שלך גדולה משלהם, שהם הקריבו קרבן חנוכה המזבח יום אחד, ולך קיימת לעד, שאתה תהא מדליק המנורה כל הימים שהמקדש תהא קיים. וזה היה רק בהמנורה, אבל לא בקטורת וצבאר קרבנות, כי על הדלקת המנורה מסר אהרן נפשו עליה לקיימה בתמידות בלי הפסקה.

*

ולשמחת נישואין יש לומר, דהנה אמרו חז"ל (סוטה יז.) איש ואשה זכו שכינה צנייהם [שהרי חלק את שמו ושיכנו צנייהם יו"ד צ"א] וה"א באשה], לא זכו אש אוכלתן [שהקב"ה מסלק את שמו מצנייהם ונמלאו אש ואש] ע"כ. והרמז בזה הוא, כי בשעה שאיש ואשה בונים בית חדש בישראל, מזכירין להאדם כי יש אש ואש, אש של יצר הרע הבער בקרב לב האדם, אבל כנגדו יש אש של תורה, אשר אש אוכלת אש, וכאשר זכו להבין זאת, אז שכינה צנייהם, שם י"ה. אבל לא זכו אש אוכלתן, מתגרה עליהן אש של היצר ואוכלתן.

וראיתי בשם הגאון בעל חפ"ן חיים זצ"ל שאמר, כי זיווגו של אדם

ויש לומר עוד צמה שאמר פרשת הדלקת המנורה לאהרן דייקא, 'בהעלותך' את הנרות, אם כי זה נוגע לכל כהן המדליק, ונבאר גם כן מה שכתוב ברש"י, למה נסמכה פרשת המנורה לפרשת הנשיאים, לפי שכשראה אהרן חנוכה הנשיאים, חלשה אז דעתו שלא היה עמהם בחנוכה לא הוא ולא שצטו, אמר לו הקב"ה, חייך שלך גדולה משלהם, שאתה מדליק ומיטיב את הנרות (תנחומא ה) ע"כ. וכבר הקשה הרמב"ן למה נחמו בהדלקת הנרות, ולא נחמו בקטורת צוקר וערב, וכלל הקרבנות וכו' ע"ש.

ונראה דידוע דיש ענין עיצור גשמה, שכאשר אדם עוסק במנוה, נמשך אליו גשמה קדושה מאיזה לדיק שהיה מופלג בקיום מנוה זו, ומסייע לו לקיים המנוה כראוי, כי טובים השנים מאחד. ועיין במאור ושמש (ריש פ' שלח) שמשו המשיך גשמות השצטים להמרגלים כדי לסייעם שלא יכשלו ע"ש. וידוע שרבינו האר"י ז"ל עמד פעם מלא קומתו לפני תלמידו הרה"ק בעל מדרש שמואל זצ"ל, ואמר לו שקם לכבוד התנא הק' רבי פנחס בן יאיר, היות שעסק אז במנוה דפדיון שבויים, וכן רבי פנחס בן יאיר היה עסקו במנוה זו, ונתלבש בו אז נשמתו, ועמד לכבודו (ועיין ויגד משה פ' אחרי קנה). וכמו כן אהרן הכהן שנתעטם במנוה הדלקת המנורה, שלא מסר אותה לשום כהן, אלא ארבעים שנה רצופות הדליק המנורה יום יום, ולא שינה. נשמתו היתה מתעצרת בכל כהן שהיה מדליק המנורה בצית המקדש לסייעו ולסעדו. ואם כן כל כהן שמדליק, גם אהרן מדליק עמו, ולכן אמר לו ה' 'בהעלותך' את הנרות, כי הוא יהיה המדליק תמיד. וכל מי שידליק המנורה יהא אהרן איתו, ונחשב לו כאילו הוא המדליק.

היא מן השמים, ולא דבר שכלי, שיחזור האדם לזרף איש ואשה שדומין צדיעותיהן ומדותיהן וכו'. וראה לדבר, כי באיש ואשה יש אותיות שהן שוות זה לזה, והם אותיות

א"ש שאינו טוב, והאותיות שאינן שוות והם נגדיות, עושה זירוף של שם ה', אותיות י"ה, ללמדך שהנגדי הוא הטוב והזיווג רוחני מן השמים ודפח"ת.

בלימוד פרקי אבות פרשת בהעלותך תשפ"א לפ"ק

לי לפרש, אמר רבי עקיבא אני אפרש (וכעין זה צינמות יט:). שדברים אלו שמע צעריסתו בקטנותו כשישב בבית המדרש, ושמע איך שהחכמים מפלפלין בתורה, אבל מרוב קטנותו לא ידע לפרש מה שמע.

ועל זה רימו התנא, שיש להזהר בשמיעת האוזן, שלא יכנסו בו דברי איסור, גם כאשר אינו משיג כלל מה ששומע, ואל תאמר דבר שאי אפשר לשמוע, שלא תאמר דברים כאלו שאין לשמוע, גם אם אי אפשר לו להבינם מחמת קטנותו, כי 'סופו להשמע', סופו יוכיח עליו שהדברים נשמעים ועושים רושם על השומע, שהרי רבי יהושע בן חנניא אשרי יולדתו.

ויסופר על הרה"ק רבי מאיר מפרעמישלאן זצ"ל, שבאה אליו אשה אחת וביקשה שהרבי יצרך את בנה שמהא לדיק גדול כמו הרבי. והשיב לא בכל גינה נומחת מאירין כאלו ע"כ. והיינו שלפי זהירות וקדושת האם, כן נשפע על הבן, ולכן רבי יהושע אשרי יולדתו דייקא.

ונראה לבאר בזה צפרשתנו, ותדבר מרים ואהרן במשה, על אודות האשה הכושית אשר לקח, כי אשה כושית לקח (יב-א).

במשנה (אבות 3-7) ואל תאמר דבר שאי אפשר לשמוע סקופו להשמע. וכמה פירושים נאמרו בזה, ויש לומר עוד, דאיתא להלן במשנה (ב-ח) רבי יהושע בן חנניא אשרי יולדתו. וברע"ב מאושר במדות עד שכל העולם אומרים עליו אשרי מי שילדתו. ויש אומרים, על שם שהיא גרמה לו שיהא חכם, שהיתה מחזרת על כל בני מדרשות שבעירה, ואומרת להם צקשה מכס צקשו רחמים על העובר הזה שצמעי שיהיה חכם, ומיוס שנולד לא הוציאה עריסתו מבית המדרש, כדי שלא יכנסו בצניו אלא דברי תורה (ירושלמי יצמות א-1) ע"כ. הרי לנו גודל חשיבות שמירת האוזן שלא ישמיע לתוכה רק דברים שצקדושה. ואפילו תינוק מוטל צעריקה שלא מצין כלל מה ששומע, מכל מקום עושה הדברים רושם נפשו. ודיבורי איסור ודברים צטלים הנשמעים לאוזן, אפילו צקטני קטנים שאין מציינים, הרי זה פועל עליהם איך יתגדלו אחר כך בתורה ויראה. ועל דרך זה גם צשמירת העינים, שלא יראה גם תינוק דברים האסורים, אף שאינו יודע ומכיר מה רואה.

ושמעתי לפרש מה דאיתא במשנה (פסחים 10): אמר רבי יהושע שמעתי שתמורת פסח קריבה, ותמורת פסח אינה קריבה, ואין

כקטן שנולד דמי, ואין לשום ישראל ייחוס עם אבותיו ומשפחתו.

והיא פליאה, דאיך צוה ה' צהר סיני לדור ההוא, ככד את אביך ואת אמך, כאשר כולם הם כקטנים שנולדו, ואין לאחד מהם אב ואם, וגם לא יהיה להם לדור מקצלי התורה אב ואם. ולפי זה משה ואהרן ומרים אין להם קירוב אחוה, והרי אמרו (וצמים קא): מרים מי הסגירה, אם תאמר אהרן הסגירה, אהרן קרוב הוא, ואין קרוב רואה את הנגעים ע"כ. הרי כי נשאר להם אחוה גם אחר מתן תורה. ולא עוד, אלא דאם כן אין יחוס לישראל כלל לשבטיהם, אשר לשמות מטות אבותם ינחלו, ולא לאבות הקדושים.

ועוד יש להזין לפי זה, דמבואר צפרשתנו, וישמע משה את העם צוכה למשפחותיו (יא-י). ובגמרא (יומא עה.) על עסקי משפחותיו שנאסרו להם ע"כ. ומבואר שם דבהנך שהיו נאסרות לצני נח לא היו פרוצים גם צמזרים, והיו צוכים על עריות שניתוספו להם אחר מתן תורה. והיא פליאה, דכיון דצמתן תורה נעשו כקטן שנולד, ואין להם שום קורבה עם כל הדור, הרי הותרו לישא אז כל אשה שהיה צדור ההוא, כולל אמו אחותו וצתו. וגם העריות הנוספות שנאסרו צמתן תורה אינו נוגע לכל הדור ההוא, שגם אם תוולד לאמו צת, אין זה אחותו, ולא יצויר אכלס דודתו מאציו או אמו, או אשת את, וצביה זו על מה הוא, הרי צמתן תורה התיר להם גם מה שנאסרו עד עתה, ולהצא אין שייך אכלס רוב איסורי עריות, ולמה צוכים למשפחותיו, הא הותר להם יותר ממה שנאסר להם.

כי צהפרשה הקודמת לזה סיפרה תורה, נצואתם של אלדד ומידד שהתנצחו משה מנת ויהושע מכנים (סנהדרין יז.). וכאשר שמעו זאת מרים ואהרן, שאין צנו של משה עומד צמקומו להכניס את ישראל, אשר תחת אבותיך יהיו צניך (מהלים מה-יז), דיצרו צינס לצין עצמם, שהסיצה לזה היא, שזהו 'על אודות האשה הכושית אשר לקח', וצן כזה שמתגדלת מאשה כושית, לא יוכל להתגדל כראוי להיות קדוש ה' להנהיג את הכלל ישראל.

*

אמנם נראה עוד צוה, ומתחלה נקדים לצאר מה שאמרו צגמרא (יצמות כג.) גר שנתגייר כקטן שנולד דמי, ואינו מתייחס עוד למשפחתו הקודמת, ומן התורה מותר לו להתחתן עם כל קרובותיו, אחותו צתו ואמו. ובחתם סופר (עבודה זרה סד.) כתב, יגעתי הרבה ולא מצאתי מנא להו לרצנן דין זה ע"כ. [וכן הוא בתורת משה (פי' נשא כו:)]. ובמשך חבמה (פי' ואחמק) כתב עלה, ולדעתי פשוט דיצא להם, דמסתמא היו ליוצאי מצרים נשים הרבה שהיו מאותן שאין צני נח מוזהרים עליהן (סנהדרין יז:). ועמרים יוכיח שגדול הדור היה ונשא דודתו (שמות ו-כ). וכן אמרו (יומא עה.) דצנהנך דאסירי לא פריצי צהו, ועיין רש"י שצכו על הנוספות, ואם לא היו רגילין לא היו צוכין. ואיך אמר רחמנא אחר צמתן תורה שצבו לכס לאהליכס (דברים ה-כז), ואין אהלו אלא אשתו (מועד קטן יז:). הלא אלו שנשאו קרובותיהם צריכין לפרוש מהם, ועל כרחך דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי ודפח"ט. ולפי דצרו צשעת צמתן תורה, כשנכנסו ישראל לצרית, נתהוה עליהם דין גר

ועל כרחק צריכין לומר כי זרע הצרהם יצחק ויעקב שעמדו על הר סיני, עליהם לא נאמר גר שנתגייר כקטן שנולד, אלא על גר שניתוסף עליהם מאומה אחרת. והטעם, דהנה שיטת הרמב"ן (פ' אמור כד-י) כי מעת שזבא הצרהם צברית היו נחשבים ישראל, ובגויים לא יתחשב, וכמו שאמרו (קידושין יח.) צעשו, ודלמא ישראל מומר הוא ע"כ. ואם כן הצרהם היה גר הראשון, וכל זרעו אחריו הם ישראלים גמורים, ויאלו מכלל בני נח לגמרי. וזהו שאמרו (מגיגה ג.) דרש רבא מאי דכתיב מה יפו פעמיך צנעלים צת נדיב (שיר ו-ג), צתו של הצרהם צבינו שנקרא נדיב שנאמר (תהלים מז-י) נדיבי עמים נאספו עם אלקי הצרהם וכו', שהיה תחלה לגרים ע"כ.

וגראה דלכן נאמר על הצרהם, כי אחד קראתיו ואצרכהו ואצרכהו (ישעיה נא-ג), כי הצרהם נעשה גר צעת שנכנס צברית והוי כקטן שנולד, ומאז אין לו יחס עוד לצביו ולאמו ולמשפחתו ונשאר 'אחד' לצדו, צלי שום קירצה של משפחה, איש שאין לו גואל, כגר שאין לו יורשין. ועל כן כאשר קירב ה' את הצרהם, אמר לו (בראשית יב-ה) לך מארצך וממולדתך ומצית צביך אל הארץ אשר אראך, ושם יכנס עמו צברית, ואז תלך 'ממולדתך', שלא תהא עוד אור כשדים מקום מולדתו, אלא ארץ כנען ששם יכנס צברית, ויהא כקטן שנולד שם. ותלך 'מצית צביך', שתרח לא תהא נחשב לו עוד לצב, כי גר שנתגייר אין לו יחס למשפחתו עוד. – ולפי זה כל זרעו של הצרהם אחריו הם כבר ישראלים גמורים מעת שנכנס הצרהם לצברית.

אך גם לשיטת חכמי כרפתים (הוצא ברמב"ן סט) אשר עד מתן תורה עדיין היה להם

דין בני נח, ולכן אמרו על המגדף שנתגייר, מפני שהיה קודם מתן תורה, והיה משפטו לילך אחר הזכר, כמו שאמרו (יצמות עח:) צאומות הלך אחר הזכר, וכאשר נולד זה לא מלו אותו כי מצרי היה צדינו עד שנתגייר ע"ש. ואם כן ישראל נעשו עם ה' רק צעת מתן תורה. מכל מקום אין עליהם דין גר שנתגייר כקטן שנולד, דכיון שה' לקחם יחד לעשות אותם לו לגוי, ועשאו לזרע הצרהם להיות לו לעם סגולה, אין עליהם דין גר, וכולם נשארו צאחיה עם קרוביהם. ורק אלו שמתפרדים משאר האומות ונכנסים כגר לתוך אומה אחרת, להיות גם הם מעם ישראל, עליהם נאמר שנפסקו כליל מהאומה שלהם ומאבותיהם והם כקטן שנולד. אבל צמתן תורה נשאר הקירצה צין כל ישראל כמו מקדם. וכל ישראל חויים לשצטיהם, ונשאר קירצת משה אהרן ומרים, וכמו כן מצות כיבוד אב ואם לכולם. ולא הותר להם שום עריות שהיו אסורים לצני נח, אלא ניתוסף עליהם עוד כהנה וכהנה. ורק הערב רב, או בני ישראל שנשארו קודם מתן תורה נשים משאר אומות, שאין הם מזרע הצרהם יצחק ויעקב, עליהם נאמר גר שנתגייר כקטן שנולד, והותרו לצוא צקהל זה עם זה.

ולפי זה צריכין לומר, דמה שנאמר להם שובו לכם לאהליכם, ולכאורה הלא יש ציניהם הרבה שנשארו קרובים כאלו שנאסרו לאחר שניתנה תורה, ונעשו אסורים לצעליהם מכאן ולהלאה, ואיך ישובו לאהליהם. מכל מקום צמתן תורה עדיין לא נטווו רק צעשרת הדצרות, ושאר מצותיה נאמרו רק אחר זה. [עיין במהר"ן עיינות (יומא עה.) דאף על גב דקיימא לן (גיטין ס.) תורה חתומה ניתנה צשעת מעמד הר סיני, מכל

ראשונה אפילו מזבח מוריד עליו דמעות (גיטין 5:). המשפחות הללו נעשו קרועות, אצות ואמהות נתגרשו והילדים זוכים. ולפעמים זקנים וזקנות מתגרשים, וזניהם וזני צניהם זוכים ולפעמים זנים וזנות מתגרשים, ואצותיהם זוכים עליהם. ועל זה נאמר שהיו זוכים למשפחותם. ולא אמר שהיו זוכים על איסור העריות שנגטוו, אלא זוכים על 'עסקי' משפחותיו, מה שנתהוה ונתגלגל על ידי איסורים הללו, עסק התולאות שנתהוה מזה, שהיו מצטערים על הירוס משפחות רבות בישראל, וישמע משה העם זוכה למשפחותיו.

*

והנה בתורת משה צפרשתנו (מכ:): כתוב, ויאמר משה לחוצב וגו' חותן משה (י-כט). דבאמת אחר שנתגייר יתרו ונעשה כקטן שנולה, פסקה הקורצה זינו לצין צמו כפורה, ושזב לא היה יתרו חותן משה. וכל מה שנמצא כתוב עליו חותן משה, רצה לומר חותנו שהיה כבר, צעת שנשא משה את כפורה. ושזב כתב, דלכאורה כשנשא את כפורה, נתגיירה כפורה, ואם כן לא היה יתרו חותנו גם מעיקרא. ועל זה חידש דקודם מתן תורה לא היה דינא דגר שנתגייר כקטן שנולה. ולכן הגם שנתגיירה כפורה, נשארה אז צמו של יתרו, ושפיר היה יתרו חותן משה, ורק אחר מתן תורה נשתנה הדבר ע"ש.

והידו"ש זה הכפיל שנית בהתם סופר (פ' צא סא). במילתא צטעמא, על הכתוב (שם יב-מח) וכי יגור אתך גר וגו' המול לו כל זכר ואז יקרב לעשותו, דהיינו שמילת זכריו מעכב האז מלעשות הפסח. וכבר ימים רבים תמהתי,

מקום לא נאמרה לישראל רק זה אחר זה משך ארבעים שנה צמדבר (עיין במזרחי פ' צהעלותך, ורדב"ז ח"ה תשובה צ"א קמג) ע"כ]. ומלות עריות נאסרו רק אחר כך (צפרשת אחרי-קדושים) צהיותם חונים צקצרות התאזה, ועל כן צמתן תורה עדיין לא נאסרו, והותר לכולם לשזב לאהליהם. ואמירת שזבו לכם לאהליכם לא צא להתיר להם שום דבר, רק צשזיל שכל דבר שצמנין צריך מנין אחר להתירו, וצא להתיר הפרישות שנגטוו קודם מתן תורה (צניה ה:). ואתי שפיר שלא הציא מרן החתם סופר המקור לגר שנתגייר כקטן דמי מקרא זה.

ולפי זה מוצן שפיר מה שנאמר, וישמע משה את העם זוכה למשפחותיו, על עסקי משפחותיו. ואין הכוונה שהיו זוכין שלא יוכלו להתחתן עם איזה יחידים ממשפחותיהם, שגם אם יעלה על הדעת שנגטערו על זה, לא היו זוכים על זה צרצים עד ששמע משה. אך לפי מה שנתצאר לא היה צהכלל ישראל זרע אצרהם יצחק ויעקב דין גר שנתגייר, ולאחר מתן תורה אלו שהיו נשואים עם קרובים נאסרו לדור עוד ציחד. וכן איתא להדיא בדעת זקנים לבעלי התוספות צפרשתנו (יא-כו) כי אלדד ומידד אחי משה היו, דכשניתנה תורה ונאסרו על העריות פירשו כולם. וגם עמרם אצי משה פירש מיוכבד דודתו שהיתה אשתו, ונשא אשה אחרת והוליד ממנה אלדד ומידד, אלדד 'אל דוד', מידד 'מי דוד', כלומר חלוף דוד ע"כ.

ובמו כן יתכן שהיו משפחות למאות ולא לפים שנשאו צמנרים עם קרוביהם והוצרכו כעת לפרוש מאשת נעוריהם, ודבר זה הרבה תאניה ואניה צישראל, אשר כל המגרש אשתו

ובזה נראה לבאר מה שאמר הכתוב על שני בניו של משה, אשר שם האחד גרשום, כי אמר גר הייתי בארץ נכריה, ושם האחד אליעזר, כי אלקמי אבני בעזרי, ויזילני מחרצ פרעה (שמות יח-ג). ודקדקו המפרשים, דמתחלה הוא ליה לקרות שם אליעזר, שהלכתו מחרצ פרעה היה מוקדם לגר הייתי בארץ נכריה. וגם למה אלל גרשום כתיב 'כי אמר'. ובבעל הצורים כתוב דאיתא במכילתא (ימרו א-ה) בשעה שאמר משה ליתרו, תן לי נפורה בתך לאשה, אמר לו יתרו, קבל עליך בן שיהיה לך תחלה יהיה לעבודה זרה, מכאן ואילך לשם שמים, וקבל עליו, אמר לו השבעה לי וישבע לו ע"כ. ולכן כתיב כאן 'כי אמר', כלומר אמר נגלה לכל כי אנוס היה על תנאי הזה, כי גר היה והולך לעשות מאמר יתרו ע"כ.

וי"ש לומר עוד, דעם כל זה שהיה גר במדין, איך יוכל להעלות על הדעת, ואיך יתכן לחשוב, שמשה רבינו איש אלקים, יפקיר בן אחד לעבודה זרה. וגם אי נימא שידע צבירור שלא יבוא לידי כך למעשה, שבזמן קצר יתברר לבנו האמת, אמונת אלקי עולם, מכל מקום הלא עמס הדיבור והשבעה יש בזה חילול שם שמים נורא, שיתן בנו לעבודה זרה. אמנם אי נימא דגם קודם מתן תורה גר שנתגייר כקטן שנוול דמי, ואין לו שום קורבה לאבותיו. אם כן בעת שנשא משה את נפורה הרי נתגיירה, ומאז אין נפורה עוד בתו של יתרו, אלא קטנה שנוולדה. ומשה לא הבטיח ליתרו אלא שבן הראשון מצתו נפורה יהיה לעבודה זרה, אבל כאשר נולד גרשום אחר שנתגיירה, אין זה בן מצתו של יתרו, ומעיקרא לא הבטיח על בן זה שיהא לעבודה זרה.

מה זה שייך בגר המתגייר, ממה נפשך, הצנים הנולדים לו בקדושה, תו לא הוא גר וכבר הוא ככל ישראל, ואשר נולדו בגיותו, אותם אינם מעכבים אותו מאכילת פסח, כי אינם בניו כלל, כי גר שנתגייר כקטן שנוולד, ואיך יעכבוהו מלאכול פסח. וכעת נראה [דקאי על פסח מצרים] דטרם שנתקדשו בני ישראל צטבילה והזאה בשעת מתן תורה, ורק צמילה בלא טבילה צמרים, אז עדיין לא היה כקטן שנוולד, והוי כבנו ממש לכל דבר ומעכבו מפסח ע"כ.

אבותם מנינו צמפרשים דגם לפני מתן תורה היתה דין גר שנתגייר כקטן שנוולד דמי, וכמו שהאריך בפרשת דרבים (ריש דרוש א), והביא דברי מהר"ש יפה (פי צראשית טו-ו) בהא דנשא יעקב שתי אחיות רחל ולאה, דאחר שנימול אברהם נבדל הוא וזרעו מדין שאר בני נח, וכשנשא יעקב שתי אחיות וגיירן לית בהו איסור קורבה, דהוי להו כגר שנתגייר, דמדין תורה לית ביה איסור קורבה ונושא אפילו אחותו ע"כ. וכן כתוב בבהר"ש א (יומא כח:).

ובן כתב בפענח רזא (פי חיי) ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק (כה-ה). תימא הא אסור לאעבורי אחסנתא אפילו מצרא צישא לטובא (צבא צמרא קג:), [ואיך העביר הנחלה מישמעאל לבנו ליצחק]. ויש לומר דגר לא מוריש לעכו"ם לא מדין תורה ולא מדברי סופרים (קידושין פ:): ע"כ. והיינו דאחר שנוולד לו ישמעאל נכנס אברהם צבירת ונתגייר, ופקע הקורבה מישמעאל, ושבו אינו יורש אותו. – הרי לנו הוכחה הן מאברהם והן מיעקב, דגר שנתגייר כקטן שנוולד דמי, וגם דקודם מתן תורה היה הדין כן.

וברי להסביר לזאי עולם, איך הצטיח מעיקרא שיתן בנו לעבודה זרה, ובסופו לא מקיים שבועתו, על כן קרא אותו גרשום, ששמו אומר כי גר הייתי בארץ נכריה, השם גרשום אומר אני בן גרים, שאמי נפורה נתגיירה, ואין אני בנו של בת יתרו, ומעולם לא הצטיח משה על בן זה שיהא לעבודה זרה. ועל כן שם זה של גרשום מתאים רק לבנו הראשון.

*

ובמענין לענין באותו ענין נראה לבאר מה שאמר הכתוב (במדבר כה-יא) פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל. וברש"י לפי שהיו השבטים מבזים אותו, הראיתם בן פוטי זה שפיטס בני אמו עגלים לעבודה זרה, והרג נשיא שבט מישראל, לפיכך בא הכתוב ויחסו אחר אהרן (סנהדרין פג:) ע"כ. ולכאורה הרי כולם ידעו יחסו של פנחס שהוא בן אהרן, אלא שאמרו שהוא גם בן פוטי, ומה הועיל הכתוב שיחסו אחר אהרן.

אך הכוונה הוא, כי בני אלעזר בן אהרן לקח לו מבנות פוטיאל (מזרע יתרו) לו לאשה, ותלד לו את פינחס (שמות ו-כה). אמנם צעת שנשאה אלעזר גייר אותה מתחלה, וגר שנתגייר כקטן שנולד דמי, ואין לה עוד קורבה לאבותיה, ואין היא מבנות פוטיאל. ושקר הוא מה שקורין את פינחס בן פוטי. והוא שצא הכתוב ויחסו אחר אהרן, שאין הוא בן פוטי כלל, ואין לו רק יחס אחת, פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן.

ויש להוסיף עוד, דהנה בחתם סופר (פ' בא סא. ד"ה המול) כתוב לבאר עוד צמח שאמר הכתוב וכי יגור אתך גר וגו' המול לו כל זכר, ואז יקרב לעשותו, דמילת זכריו

מעבד האב מלעשות פסח, דממה נפשך, הצנים הנולדים לו בקדושה תו לא הוה גר וכבר הוא ככל ישראל, ואשר נולדו בגיותו, אותם אינם מעבדים אותו מאכילת פסח כי אינם בניו כלל. וכעת נראה לפי שמסיים וכל ערל לא יאכל בו, ופירש רש"י דקאי אמתו אחיו מחמת מילה, ואומר גם רישא המול לו כל זכר מיירי צמתו אחיו מחמת מילה, ואשמעינן שימלנו אציו. וזה אי אפשר בישראל, דכיון שמתו אחיו אסור למולו וכו'. אך הכא בגר מיירי, ומתו בניו הנולדים בגיותו, אותן מתו מחמת מילה, ושבו נולדו לו בקדושה, וקא משמע לן שימול אותם ולא נתחזקו למיתה על ידי אותן אחים שבגיותו, דלא מתחשבי הדדי, כנלע"ד, וזריך עיון לדינא ע"כ. [ובאוצרות חתם סופר זיין לדיון צוה צספר דרך פקודיך (מנזה צ חלק הדיבור אות ג).] – ויש צוה חידוש עלום, דגר שנתגייר כקטן דמי, מפסיק הקירבה שצינייהם גם בטבעו, שאחר שנכנס לגירות משתנה גם טבע דמו ממה שהיה. והגם שאחיו מתו מחמת מילה, אין זה גוגע לו עוד, כי הוא קטן שנולד ואין לו אח.

והנה המפרשים פירשו, מה שהשבטים היו מבזים את פינחס, שאמרו שלפיכך הרג את זמרי משום שמואלו מעובדי עבודה זרה, ויש בו מטבע האכזריות לקום ולשפוך דם. על כן בא הכתוב ומייחסו אחר אהרן, שהיה אוהב שלום ורודף שלום, כדי להוכיח צוה, שלאמיתו של דבר דומה פינחס בטבעו לזקינו אהרן, ועשה רק מתוך קנאת ה' טהורה ע"כ. ולפי מה שנתבאר הכוונה שהכתוב מייחסו אחר אהרן, כי צהיות שאמו נתגיירה אין הוא עוד בן פוטי, וממילא גם טבעו אין לו עוד קשר לאבותיו עובדי עבודה זרה, ואין לו רק יחס אחד, פינחס בן אלעזר

בן אהרן הכהן, אהב שלום ורודף שלום, וכל מעשיו היו לשם שמים.

*

ובזה נבוא לבאר צפרשתנו, ותדבר מרים ואהרן במשה, על אודות האשה הכושית אשר לקח, כי אשה כושית לקח (יז-א). דהנה מהבטחה זו של משה ליתרו שיהיה גרשום עובד עבודה זרה, יש ללמוד עד כמה פוגם דיבור האדם, ועד כמה משאיר רושם עז, שמכח דיבור זה של משה שבנו הראשון יהיה לעבודה זרה, יאל מגרשום בנו יהונתן שנעשה כומר לפסל מיכה (וכמו שכתוב בבעל הטורים שם). שהכתוב אומר (שופטים יז-ג) שבאו אל יהונתן, ויסורו שם ויאמרו לו מי הביאך הלום, ומה אתה עושה בזה, ומה לך פה. ואיתא בגמרא (בבא בתרא קי:) שאמרו לו ליהונתן לאו ממשה קאתית דכתיב ביה (שמות ג-ה) אל תקרב הלום, לאו ממשה קאתית דכתיב ביה (שם ד-ב) מה זה צידך, לאו ממשה קאתית דכתיב ביה (דברים ה-כח) ואתה פה עמוד עמדי, ועשיו תעשה כהן לעבודה זרה, אמר להם כך מקובלני מבית אבי אבא לעולם ישכיר אדם עצמו לעבודה זרה ולא ינטרך לצריות [אלא שלא יהיה לבו לעבודה זרה]. והוא סבר לעבודה זרה ממש, ולא היא אלא עבודה שזרה לו [הוא חסוב והמלאכה נמצאה ומכוערת אלא שאין זה איסור]. כיון שראה דוד שממון חביב עליו ביותר מינהו על האוטרות שנאמר (דברי הימים א כו-נד) ושבואל בן גרשום נגיד על האוטרות, וכי שבואל שמו והלא יהונתן שמו, אמר רבי יוחנן ששב לא-ל בכל לבו ע"כ. הרי לנו גודל כח פגם הדיבור איך עושה רושם, שהגם שיש הטדקות לדיבורו של משה, לא יאל נקי ממנה, ובנו של

גרשום נעשה כומר לפסל מיכה. ולעולם אל יפתח אדם פיו לשטן (ברכות יט.), וצרית כרותה לשפתים (מועד קטן יח.). ומכל שכן דיבור שיואל מפה קדוש כמשה רבינו, דוגמת מה שאמרו (מכות יא.) דקללת חכם אפילו על תנאי [ולא נתקיים התנאי] היא בזה ע"כ.

והנה הפרשה הקודמת לדיבורו של מרים ואהרן במשה, היתה נבואתם של אלדד ומידד שהתנבאו במחנה, שאמרו משה מת ויהושע מכניס את ישראל לארץ. וכאשר שמעו מרים ואהרן נבואה זו, לא הבינו למה יהושע ממלא מקומו של משה, ולא בנו גרשום, ומה דנו כי גרשום לא ראוי להיות מנהיג ישראל, שיש בו פגם של ריח עבודה זרה ממה שהבטיח משה ליתרו שבן זה יתן לעבודה זרה. וזהו שאמר הכתוב, שאחר נבואת אלדד ומידד, אשר משה מת ויהושע מכניס, ותדבר מרים ואהרן במשה, שזהו 'על אודות האשה הכושית אשר לקח', והוצרך להבטיח ליתרו שבן זה יהא עובד עבודה זרה, על כן בן כזה אינו ראוי עוד להיות רבן של ישראל.

*

ובזה נחזור למשנתנו, כי פרשה זו מלמדת אותנו גודל כח הדיבור, איך שגם דיבור קל בלי כוונה כלל לעשותו ולקיימו, עושה רושם. שהרי משה רבן של ישראל, עבור דיבור אחד שאמר ליתרו על אודות בנו, הגם שידע בלבו כי דברים הללו הם פטומי מילי בעלמא רק להפיס דעתו של יתרו, כי אין הדברים נשמעים ומוצגים כפשוטן, שמשה רבינו ראש המאמינים, בכל ציטי נאמן הוא, יוכל להוציא מפיו דיבורים הללו לקיימם כפשוטם לגדל בן לעבודה זרה, ואף על

ובזה נשמע כי זהו שמה טובה מרובה על מדת פורענות (פוטת יא.), עד כמה דיבורי קדושה, וצרכות שמצרכין ישראל זה את זה בעידן חדוותא, ומכל שכן כאשר יולאין מקירות הלב, איך הם עושים רושם למעלה ולמטה, שיתקיימו הדברים לטובה ולצרכה, והיה צרכה, לצרך ולהצרך, ואצרכה מצרכך, להשפיע שפע צרכה ונחת צצרות גופא ונהורא מעליא, עדי נוכח לראות ביצועתן של ישראל במהרה דין.

פי כן עשו הדברים רושם, גרשום לא מילא עוד מקומו, וזנו נעשה כומר לעבודה זרה, ומה נבין איך לשמור דלתי שפתיו. והו' ואל תאמר דבר' היינו דיבור של עשיית איסור או שאר דיבור שאין ראוי להוציא מהפה, ותחשוב שאין צריך כלום, שזהו דיבור 'שאי אפשר לשמוע', וממילא יצינו הכל שאין הדברים הללו כוונתם כפשוטן. כי 'סופו להשמע', שהדיבורים הללו יעשו בסופו רושם, וצריית כרותה לשפתיים, ויש להזהר הרבה.

בסעודה שלישית פרשת בהעלותך תשפ"א לפ"ק

דעתם שיתכן כי ה' אמר לו כן, וכאשר באמת פה אל פה אמר לו כן.

אמנם מצואר בגמרא (סנהדרין פט:) תני תנא קמיה דרב חסדא הכוזב את נבואתו לוקה. אמר ליה מאן דאכיל תמרי בארבלא [תמרים הנתונים בצברה] לקי, מאן מתרי ציה. אמר אציי חצריה נביאי. מנא ידעי, אמר אציי דכתיב (עמוס ג-ז) כי לא יעשה ה' אלקים דבר כי אם גלה סודו אל עבדיו הנביאים ע"כ. הרי לנו כי בשעה שנביא מקבל נבואה מאת ה', מתגלה זאת גם לנביאים אחרים, ויודעים הם שקיבל נביא זה נבואה להתנבא בו, עד שיכולים להתרות בו להתנבא מה שננטוה.

ודיברנו מזה (בכניסת חג השבועות העל"ט), והבאנו שם צוה דברים מהגה"ק בעל אמרי אמת מגור זצ"ל, ואוסף כעת עוד דבר נפלא אשר פירש צוה, צוה דמצואר ברש"י (בראשית כג-ז) ויבא אברהם לספוד לשרה

ותדבר מרים ואהרן במשה על אודות האשה הכושית אשר לקח וגו', ויאמרו הרק אך במשה דבר ה', הלא גם צנו דבר, וישמע ה' וגו'. ויאמר שמעו נא דברי אם יהיה נביאכם ה' במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו וגו' (וי-א). ויש לדקדק על הלשון הלא גם 'צנו' דבר, דיותר יולדק לומר גם 'עמנו' דבר. וגם מהו אריכות הדיבורים של הקב"ה שביאר להם שינוי נבואת משה משאר הנביאים.

ונראה כי הם דיברו על מה שפירש משה, וגם הם נביאים ואינם פורשים. ועל זה אמר להם ה', פה אל פה אדבר בו, וצרש"י אני אמרתי לו לפרוש מן האשה, והיכן אמרתי לו, צפיני, לך אמור להם שובו לכם לאהליכם, ואתה פה עמוד עמדי (דברים ה-כז), ומדוע לא יראתם לדבר בעבדי במשה ע"כ. [ועיין תוספות שבת פז. ד"ה ואתה]. ולכאורה איך דיברו מרים ואהרן על מה שעושה משה, וכי לא עלה על

שאינה מאירה, משה רבינו נסתכל באספקלריא המאירה ע"ש. יש עוד טעם בדבר, כי נראה לומר בטעם שה' מגלה נבואת נביא אחד גם לשאר הנביאים, הוא כדי שלא יוכל הנביא לכבוש את נבואתו שה' אמר לו לנבא, ובהיות שידוע שכל הנביאים יודעים מזה, אינו יכול לכבוש נבואתו, כי יתרוהו אותו שאר הנביאים בהתראה שיגלה נבואתו. אך זה שייך רק לשאר הנביאים, אבל משה רבינו אשר בכל ביתי נאמן הוא, אין מן הנורף לגלות נבואתו גם לאחרים, כי משה לא יכבוש בשום אופן נבואת ה' כי נאמן הוא.

עוד גם זאת, כי שונה נבואת משה, שכל הנביאים מתנבאים בכה אמר ה', מוסף עליהם משה שנתנבא בלשון זה הדבר אשר לוה' (רש"י במדבר ל-ב). וביאר בישמח משה (פ' מטות) כי כל הנביאים הם רק שלוחי המקום למסור נבואתם לישראל, על כן אומרים בלשון שליחות כה אמר ה', אבל משה שכינה מדברת מתוך גרונו (וזה"ק ח"ג רלב), ומה שדיבר לישראל הם דיבורו של הקב"ה בעצמו. ולכן נבואת משה היא 'זה הדבר' אשר לוה', שזה בעצמו מה שמדבר אליהם הוא הדבר אשר ה' מדבר ע"כ. ואם כן במשה שה' מדבר מתוך גרונו, אין חשש של כובש נבואתו, כי ה' ידבר מגרונו מה שרואה להשמיע לבני ישראל עלי שום מונע.

וזוהו שאמר להם ה', שראיתם שה' לא נואה למשה, משום שלא נודע להם מנבואתו, אין זה הוכחה כלל, כי נבואת משה אין מן הנורף להתגלות לנביאים אחרים, כמו בשאר נביאים. 'כי אם יהיה נביאכם', רק 'צמראה אליו אתודע בחלוס אדבר בו', ויתכן שיכבוש הנביא נבואתו, ועל כן ה' מגלה קודו ליראיו חבריו הנביאים,

ולכונתה, נסמכה מיתת שרה לעקידת יצחק, לפי שעל ידי בשורת העקידה שנודמן בנה לשחיטה, פרחו נשמתה ממנה ומתה ע"כ. והכוונה לפי ששרה סברה, שאם נאמרה לאברהם אבינו נבואת ה' שישחוט את יצחק בנו, בודאי גם היא היתה יודעת מזה, שהרי אברהם היה טפל לשרה בנביאות (רש"י כא-ב). ואם כן מזה שהיא לא ידעה מנביאות זו, בודאי לא היתה כאן נביאות, אלא חיזה כח מסטרא אחרת בלבנו, לכן פרחו נשמתה בשמעה שנעקד ונשחט. אבל לא ידעה האמת, משום שכאן לא היתה ציווי לעשות מעשה להקריבו, אלא נסיון להעלותו על המזבת, וה' לא יעשה' דבר כי אם גלה קודו, אבל כאן יש רק נסיון ודפח"ח.

ועל דרך זה חשבו מרים ואהרן, אם היתה כאן נבואה למשה מאת ה', גם הם היו צריכין לידע מזה, כי לא יעשה ה' אלקים דבר כי אם גלה קודו, והם לא יודעים מזה, על כרחק שלא בא ציווי מאת ה' על זאת למשה. וזהו שאמרו 'הרק אך במשה דבר ה', כאשר ה' מדבר למשה הדיבור הוא רק למשה, 'הלא גם בנו דבר ה', דיבור ההוא למשה מגיע לידיעה ומתעורר גם בנו, שלכל הנביאים מתגלה כי ה' דיבר עם הנביא. ועל כן לא אמרו הלא גם 'עמנו' דבר ה', שהדיבור ההוא אינו עמנו אלא עם משה, רק שהידיעה מזה בא גם בנו. [שוב הראוני בראש דוד להחיד"א שהביא כן מהמהרי"א].

אמנם יתכן לומר כי נבואת ה' למשה לא היה מתגלה לשאר הנביאים, כי חוץ ממנה שסוג נבואתו שונה במעלתה בתכלית, שאין שאר בני אדם יכולים לקבלה ולהשיגה, כמאמרם (יצמות מט:): כל הנביאים נסתכלו באספקלריא

לנבואה ואית דרגא דחזיון. והנה תראה בזמן אחד היו צ' נביאים, אחד נביא (מתן הנביא), ואחד חוזה (גד החוזה). והנראה לפענ"ד החילוק שבין נבואה לחזיון. נבואה הוא לשון דבור, מגזירת ניב שפתים (שם מ-יט), היינו שהנביא היה שומע דיבור מאת השי"ת שאומר כך וכך יהיה. והחוזה הוא שרואה צירופי אותיות כך וכך יהיה אבל אינו שומע בדבור. והנה לפי הנראה לעיני כל משכיל נבואה הוא מדריגה גדולה יותר מן חזיון.

והנה על פי הדברים האלה תבין שזה שאמר חזון ישעיהו בן אמוץ [הנה ישעיהו היתה מדריגתו גדולה כידוע מסוד שמו, וגם היה בן אמוץ מזרע מלוכה (מגילה י:), ולמה לא היתה זאת לו נבואה רק בחזיון, והנה בא הכתוב כמתרץ] אשר חזה [רצ"ל מה שזאת לו הנבואה הזאת בחזיון ולא נבואה, הוא, להיות הדבר הזה סיפור פורעניות] על יהודה וירושלים, וזאת היה הדבר בדיבור שוב בהכרח הוא שתתקיים, על כן לא אמר השי"ת זה בדיבור רק בחזיון, ואין כאן הכרח, וזאת ישוּבו ישוּב ה' ויחס על הרעה ויהפוך לטובה ע"כ.

והנה בזיווגו של אדם יש הרבה דברים המונעים את האדם, הלא כשם שאין פרוֹפיהן שוות כך אין דיעותיהן שוות (ירושלמי ברכות ט-א), ובכל זיווג יש שינויים רבות בשניהן, אשר בקל יוכל האדם לדחותה מבחירתו. ומה גם שמספרי בגנות חזריהם מרובים מאד, שיכולים בדיבור אחד לנטל שלא יתחתנו יחד. ואם היו הזיווגים תלויים בבחירת האדם היה קשה מאד להזדווג. על כן שינה ה' גזירת הזיווגים משאר המאורעות שבעולם, והיינו שכל הדברים שבעולם מתהוים רק מידיעת הצורא ומחשבתו, אשר

שלא יוכל הנביא לכבוש נבואתו, אבל לא כן עבדי משה בכל ציטי נאמן הוא, ואין אצלו חשש של כבישת נבואה. ולא עוד, אלא 'פה אל פה' אדבר בו, פה שלי מדבר מפה שלו, שכינה מדברת מתוך גרונו, ויכול ה' להשמיע דבריו מגרונו בכל עת, ומדוע לא יראתם לדבר בעבדי במשה'.

*

ולשמוחת נישואין יש להוסיף, כמה שמבואר כאן בפרשה, שיש סוגים שונות בנבואה, במראה ובחידות ופה אל פה. והוא בהקדם לבאר מאמרם (מועד קטן יח:): מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים מה' אשה לאיש, מן התורה דכתיב (בראשית כד-ג) ויען לבן ובתואל מה' יצא הדבר וכו' ע"כ. ויש להבין הלא כל דבר שבעולם הוא מה', ויש השגחה פרטית על כל מה שמתהווה בעולם, ולמה לנו מקראות רבות כי מה' אשה לאיש. וגם אמרו (סוטה ג.) ארבעים יום קודם יצירת הולד בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני ע"כ. ולמה צריכין לזה בת קול, ולא סגי בגזירת שמים כמו שגוזרין על כל מאורעות שבעולם.

ונראה על פי מה שכתוב בבני יששכר (תמוז-אז ב-טז) לבאר הכתוב חזון ישעיהו בן אמוץ אשר חזה על יהודה וירושלים (ישעיה א-ה). תיבות אשר חזה מיותרים, דהוה ליה למימר חזון ישעיהו בן אמוץ על יהודה וירושלים. דהנה קיימא לן דידיעתו יתברך שמו אינה מכרחת והבחירה חפשית (רמב"ם ה' תשובה ה-ה), אבל דיבורו יתברך שמו מכריח, כמו שכתב הרב מהר"ם אלשיך זלה"ה בפסוק (שם נה-יא) כן יהיה דברי אשר יצא מפי לא ישוּב אלי ריקס וכו'. והנה נבואה כמה דרגין אינון, אית דרגא

זהם נשאר עדיין כח הצחירה ב'אדם'. לא כן על זיווגו יש הכרזה מן השמים, וכיון שהדבר י'א' דדיבורו יתברך שמו, ואינה מחשבה בלבד, דברי אשר י'א' מפי לא ישוב ריקס, ומתבטל מזה בחירת בני אדם. וכאשר בא לפניו זיווגו שנגזר עליו מן השמים, כולם יסכימו עליו, ואי אפשר לשום בן אדם להתערב ולסותרו, ולפעמים נוטלים מהאדם שכלו, ומסכים לזיווג שאינו מוצן לאחרים, כי דיבור ה' אין עליו בחירה.

וזהו שאמרו מן התורה מן הנביאים ומן הכתובים נלמד כי 'מה' אשה לאיש', זיווגו של אדם י'א' מפי ה' דייקא, ודיבורו יתברך שמו מכריח להעשות כן. והראיה משידוכו של י'א'ק עם רבקה בת בתואל, אחות לבן הארמי, שורש הטומאה אשר זיקס לעקור את הכל, ומכל מקום כאשר נזדמן זיווגה של רבקה שהכריזו מן השמים, לא עיכבו, ויען לבן ובתואל מה' י'א' הדבר, לא נוכל דבר אליך רע או טוב, אין בנו בחירה לומר טוב או רע, אלא הנה רבקה לפניך קח ולך, ותהי אשה לבן אדוניך כאשר דבר ה', כיון שזהו זיווג מדיבור ה', מתבטל מאתנו הבחירה.

*

ואמר הכתוב (תהלים לג-ט) כי הוא אמר ויהי הוא צוה ויעמוד, ודרשו חז"ל (שבת קנב). כי הוא אמר ויהי זו אשה ע"ש. וגררה כי יש עוד מעליותא במה שזיווגו של אדם י'א' בהכרזה מפי ה', כי במשך ימי חיי האדם עוברים על כל זיווג זמנים ומאורעות ומנצבים שונות, שיוכלו להביא קטטה ומריבה עד כדי שיתפרדו, וה' שומר בתי ישראל מכל מכשול שלא יבואו עד לידי קר. וכמו שפירשנו מאמרם (צ"ר סח-ד)

מטרונא שאלה את רבי יוסי בר חלפתא, לכמה ימים צרא הקב"ה את עולמו וכו', מה הוא עושה מאותה שעה ועד עכשיו, אמר לה הקב"ה יושב ומזווג זיווגים וכו', הדא הוא דכתיב (תהלים סח-ו) חלקים מושיב יחידים ציתה וכו' ע"כ. ויש להבין הלא ברגע אחד הקב"ה מזווג ומכריז בת פלוני לפלוני, ולא נצרך לזה כל כך זמן. וגם מה שאמר שהקב"ה יושב ומזווג 'זיווגים', הוי ליה לומר שמזווג 'יחידים', וכלשון הכתוב מושיב יחידים ציתה. אך הכוונה היא, כי ע'ס חיבור וחיטון הזיווג בת פלוני לפלוני אינה צריכה זמן, רק לאחר שזווגו שיתקיים זיווג זה שצעים ושמונים שנה, זהו מהעבודות הקשות, אשר רק בגזירת ה' הם מתקיימים, והוא יושב ומזווג 'זיווגים', שצכל מצב שיתכן שיתהוה פירוד בהאבה ואחיה ושלוש וריעות, הקב"ה שומר אותם שלא תתפרד החיבור, ומזווג זיווגים דייקא.

וגררה דזהו גם כן צכח הכרוז היו'א בת פלוני לפלוני, כי דיבור ה' היא נצחי, וכמו שנאמר (תהלים קיט-פט) לעולם ה' דברך נצב בשמים, וכן אמר הכתוב (ישעיה נה-יא) דברי אשר י'א' מפי לא ישוב אלי ריקס, כי אם עשה את אשר חפצתי והנליח אשר שלחתי. וכיון שבא במאמר ה' בת פלוני לפלוני, זה נותן חיזוק וכח שלא יתפרדו זה מזה. ואם כן ההכרזה אשר מה' אשה לאיש יש בה תרתי למעליותא, חדא, על ע'ס חיבור הזיווג שאין צעל בחירה יכול להזדקק לצטלה, כי הדיבור מכריח. ועל זה אמר הכתוב 'כי הוא אמר ויהי', שעל ידי אמירתו מתהוה אשה לאיש. ושבו יש צה עוד מעליותא, שנותנת כח וחיזוק על קיום הזיווג להלאה, וזהו 'הוא צוה ויעמוד', ה'ציוו של ה' משפיע שמהא להזיווג גם עמידה לעולמי עד.

בלימוד פרקי אבות פרשת בהעלותך תשפ"ב לפ"ק

המערביים ראשי הפתילות למול האמצעי. ויעש כן אהרן, להגיד שזכו של אהרן שלא שינה ע"כ. וזדאחי יש ציור המנורה והדלקתה סודות מופלגות, אמנם גם בפשוטן של דברים יש צוה עניינים. חדא, מהו ענין שבעת הנרות דייקא. שנית, שכולם היו פונים להגר האמצעי. שלישי, מהו השבח הגדול של אהרן שלא שינה. - ושזב אומר הכתוב, וזה מעשה המנורה וגו', כמראה אשר הראה ה' את משה כן עשה את המנורה (ח-ד). ולכאורה אין לעשיית המנורה כמראה אשר הראה ה' את משה שייכות לכאן, דמיירי הכא צמזות הדלקתו.

וּבְרֵאשִׁית דהנה אנו אומרים (צנרת ההפטורה) כי צס קדשך נשבעת לו 'שלא יכזה נרו לעולם ועד'. ואריך ציאור למה מתאר נצחיות מלכות בית דוד, שלא ינחלו עוד אחרים את כבודו, צמה שלא יכזה נרו. וכן אנו מתפללים (צתפלת ימים הנוראים) וצמיחת קרן לדוד עבדך 'ועריכת נר' לצן ישי משיחך צמהרה צימינו.

וַיֵּשׂ לומר דצגמרא (מנחות נא:): פליגי תנאי אין היה המנורה מונח צהיכל, דרבי סצירא ליה מורח ומערב היו מונחים, מדכתיב צנר המערבי (ויקרא כד-ג) יערוך אותו אהרן וגו' לפני ה', מכלל דכולהו לאו לפני ה' [דמשמע אותו לפני ה' ואין אחר לפני ה', אלמא חד הוא דהוי כלפי מערב לצד בית קדשי הקדשים, אלמא מורח ומערב מונחים, והצינן של צד מערב קרי ליה נר מערבי], ואי סלקא דעתך צפון ודרום, כולהו נמי לפני ה' נינהו [דאי צנפון, אישתכח דכולהו פי הפתילות שוות למערב]. ורבי אלעזר צן רבי שמעון סצירא ליה, צפון ודרום הוה מנחה, אלא

בַּמִּזְבֵּחַ (אבות צ-א) רבי אומר איזוהו דרך ישרה שיצור לו האדם, כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם. וברע"ב פירש דקאי על מדות צני אדם שילך צדרך האמצעי, ולא יטה לאחד משתי הקצוות, שחס הוא כלי ציות, יש תפארת לו שאוסף ממון הרצה, אצל אין צני אדם מפארין אותו, ואס מפזר יותר מן הראוי, צני אדם המקצלים מפארים אותו, אצל אינו תפארת לעושיה, אך מדת הנדיבות שהיא אמצעית צין הכילי והפיזור, היא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם, וכן הדין צכל שאר המדות עכ"ד.

וְלַהֲלִין צמשנה (צ-ד) הלל אומר אל תפרוש מן הצבור, ואל תאמן צעצמך עד יום מותך ע"כ. וברע"ב אל תפרוש מן הצבור, אלא השתתף צנרתם, שכל הפורש מן הציבור אינו רואה צנחמת הציבור (תענית יא). ואל תאמן צעצמך עד יום מותך, שהרי יוחנן כהן גדול שימש צכהונה גדולה שמונים שנה ולצסוף נעשה דדוקי (צרכות כע.).

*

וּבְרֵאשִׁית צהקדם לצאר מנות הדלקת המנורה שנאמרה צפרשתנו, דצנר אל אהרן ואמרת אליו צהעלותך את הנרות אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות, ויעש כן אהרן אל מול פני המנורה העלה נרותיה כאשר צוה ה' את משה (ח-צ). וברש"י אל מול פני המנורה, אל מול נר אמצעי שאינו צקנים, אלא צגוף של מנורה. יאירו שבעת הנרות, שלשה המזרחיים פונים למול האמצעי, הפתילות שצבה, וכן שלשה

השמות שלו, שלא נתפעל מזה כלום מה שקרא שצחו הגדול, וכמו שכתוב בחובות הלבבות (שער יחוד המעשה פרק ה) שזריכין לראות להגיע למדת השמות שיהיה שזה אללו אם ישצחוהו או יגוהו, ואל יתפעל מזה יותר מזה ע"ש.

ואם כן כשהיה אהרן מדליק, היה מכויין זה נגד הצרחה מדת החסד וכו', וכשצא לנר החמישי היה מתכוין זה נגד אהרן מדת הוד, שהיה מרכזה להוד, והיה נראה לכאורה שלא יזכיר את שצחו הגדול שהוא מרכזה להוד, כי זה גאות גדול. אבל אהרן קדוש ה' בגדל תמימותו ומדת השמות שלו, לא שינה כלל, והיה מזכיר שצחו ולא נתפעל מזה כלום. וזה קא משמע לן הכתוב ויעש כן אהרן, להגיד שצחו שלא שינה כלל, רק אמר שצחו הגדול, כמו הרה"ק מרימנוב שאמר על עצמו הרב הקדוש איש אלקים ע"כ.

ובעתה לפי שיטת רש"י במנחות, דהנר האחרונה לנד השכינה היא הנר המערבי, שגר זה מכיוון נגד דוד, מדת מלכות, ועל נר זה נאמר להעלות נר תמיד, שמלות להיות ללוק תמיד, וממנה היה מדליק וממנה היה מקיים, על כרחך שמלכות צית דוד תעודתו 'שלא יכזה נרו לעולם ועד', ועל זה אנו מתפללים שזכה לראות 'עריכת נר לצן ישי משיח', כי נר המערבי במקדש הוא נרו של דוד שאורה נלחי.

*

ובגמרא (מנחות סס) אמרו, אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות, אמר רבי נתן מכאן שאמנעי משובח [לגבי שלש שקורין

הכתיב יערוך אותו אהרן וצניו [דמשמע אחד לפני ה' ותו לא], דמנדל להו אלדודי [לעולם צפון ודרום מנחי, ואפילו הכי ליכא אלא חד כלפי מערב, והיינו אמנעי, שפי הפתילה כלפי מערב ושאר הפתילות מנודדות פיהן כלפי האמנעי, שג' של נד צפון מנודדות כלפי דרום, וג' של נד דרום מנודדות כלפי צפון], דתניא אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות, מלמד שהיו מנודדין פניהם כלפי נר אמנעי, [אמנעי עומד על גופה של מנורה והשאר על הקנים, ומשמע קרא אותן שעל הקנים מנודדות כלפי אותה של מערב] ע"כ.

והנה מדברי רש"י שם נראה, לדעת רבי הנר האחרונה לנד מערב היא הנר המערבי.

[אך במקום אחר פירש רש"י (שבת כב: ד"ה נה) דנר המערבי הוא נר השני מצד מזרח, והוא משום דאין מעבירין על המזות, וכי עייל בהיכל, בקמח פגע צרישא, וציה לא מצלי לאתחולי דכתיב יערוך אותו לפני ה', שגר התמיד יהיה לפני ה', בהכרח שיש נר אחד לפחות שנמצא ממזרח לו, ועל כן הנר השני ממזרח הוא נר המערבי ע"ש].

ובבר כתבו בספרים הק' כי השבעה נרות הם נגד שבעה מדות העליונות, חסד וגבורה וכו', ונגד השבעה רועים הצרחה יצחק יעקב משה אהרן יוסף דוד. ובאבן שלמה (בפרשתנו אות ט) כתוב לצאר צוה שצחו של אהרן שלא שינה, על פי מה שמספרים שהרה"ק רבי צבי הירש מרימנוב זי"ע השתדך עם הרה"ק מזה"ר רבי ישראל מרוזין זי"ע, והיה הוא קורא הכתובה, והיה כתוב צת הרה"ק איש אלקים מהר"ל, והיה קורא גם את זה בהתלהבות וקול גדול. ומזה היה נראה גודל התמימות ומדת

ולפי מה שנתבאר דשצעת נרות המנורה רומזים על השצעה רועים, ואם כן הגר האמצעי מכוון נגד משה רבינו, אשר כל פיות הגרות פונות אליו, כי הוא עולה על כולם, דהרי רק משה עלה למרום, ולא קם נביא עוד בישראל כמשה, אשר ידעו ה' פנים אל פנים (דברים לד-י), ועל כן כל הגרות נכנעים ופונים לפניו, וגם כי משה עמוד התורה, אשר תלמוד תורה כנגד כולם (פאה א-א). ולא עוד אלא נרו היא הגר המערבי, הגר תמיד שמאיר לעולם, כי אין לנו שיעור רק התורה הזאת, ורק היא עומדת לנו גם כבוד הגלות, אשר הפורש ממנה פורש מן החיים. - וזה שאמר 'כמראה אשר הראה ה' את משה', כמו המראה אשר הראה ה' לנו את משה עצמו, כי אין לפניו חציב יותר ממנו, אשר דבר ה' אל משה פנים אל פנים, כאשר ידבר איש אל רעהו (שמות לג-יא), 'כן עשה את המנורה', אשר כל הגרות יהיו פונות אל מול פני המנורה, שמכוון נגד משה רבינו.

*

וגראה עוד צמה שהמנורה מלמדת אותנו שהאמצעי משוצת, דמבואר ברמב"ם (ה' דעות א-א) וז"ל, דעות הרבה יש לכל אחד ואחד מבני אדם, וזו משונה מזו ורחוקה ממנו ביותר, יש אדם שהוא בעל חמה כועס תמיד, ויש אדם שדעתו מיושצת עליו ואינו כועס כלל, ואם יכעס יכעס כעס מעט צמה שנים. ויש אדם שהוא גבה לצ ביותר, ויש שהוא שפל רוח ביותר. ויש שהוא בעל תאוה, לא תשצע נפשו מהלון בתאוה, ויש שהוא בעל לב טהור מאד ולא יתאוה אפילו לדברים מעטים שהגוף צריך להן. ויש בעל נפש רחבה שלא תשצע נפשו מכל

צספר תורה בשני ובחמישי, ואמרינן צמסכת מגילה (כא). אין פוחצין מעשרה פסוקים, וקאמר רבי נתן דאמצעי משוצת וקורא ארצעה, והשאר ג' ג' ע"כ. וציאורו הוא דאיתא צגמרא (צגא צמרא כה:) אמר רבי יצחק הרואה שיחכים ידרים [צתפלתו יחזיר פניו לדרום], ושיעשיר יצפין, וסימנין [שלא תחליף] שלתן צצפון ומנורה צדרום. ורבי יהושע צן לוי אמר לעולם ידרים, שמתוך שמתחכם מתעשר, שנאמר (משלי ג-טו) אורך ימים צימינה צשמאלה עושר וכבוד. והא רבי יהושע צן לוי אמר שכינה צמערב, דמצדד אצדודי [מעט לצד דרום] ע"כ.

והנה מה שנתן סימנא, מנורה צדרום, אינה רק סימן שלא תחליף, אלא זהו גם סיבה וראיה שהרואה להחכים ידרים, כי על התורה נאמרה (משלי ו-כג) כי נר מלוא ותורה אור, והמנורה צצית ה', על ידה היה מושפע לעולם הארת עינים צחכמת התורה, וכיון שמנורה צדרום, על כן שם היא שורש החכמה והשפעתה, ולכן הרואה שיחכים ידרים. - ומעתה צהיות צצמנורה שורש חכמת התורה אנו רואים שהאמצעי משוצת, אל מול פני המנורה יאירו שצעת הגרות, על כן שפיר אנו למדים ממנה לקריאת התורה, שגם שם אמצעי משוצת.

וביון צצמנורה אמצעי משוצת, על כן נצחר אהרן דייקא להדלקתו, 'צעהלותך' את הגרות, כי גם אהרן היה האמצעי, כי לעמרם אציו היה שלשה צנים, ומרים היתה הגדולה, ואהרן אמצעי, ואחריו משה, על כן היה אהרן מתאים להדלקת המנורה, אל מול פני המנורה יאירו שצעת הגרות, שהאמצעי משוצת.

*

אשר לקח כי אשה כושית לקח (יב-א). וברש"י שדיברו על אודות גירושה ע"כ. וזיאר בחתם סופר (נב): כי הכתוב אומר (תהלים קיז-ד) זרח בחושך אור לישרים, חנון ורחום ולדיק, טוב איש חנון ומלוה יכלכל דבריו במשפט. הכוונה, כי לדיק שאינו מכלכל דבריו עצמו במשפט צדק הממוצע, אלא פורש עצמו לגמרי מן העולם, אותו לדיק איננו מזריח אור לישרים, כי אין למדין ממנו להיות פרושים מכל וכל, דזה אי אפשר, וממילא הולכים אחר תאוות לבס הרע. אך הדיק שמכלכל דבריו במשפט, אוכל הראוי ושותה הראוי ונושא אשה ומגדל בניו, והכל בצדק משפט ומשרים בקדושה וטהרה, זה זרח אור לישרים, כי למדין ממנו, הלא פלוני אוכל ושותה ונושא אשה, והרי הוא חן וחנון חי וקיים אהוב וחביב ונחמד, למה לנו לפרוץ גדר התורה על מגן, הלא נוכל לנחול ב' עולמות. הנה כי כן דברו מרים ואהרן במשה, ואמרו מה שישראל מתרעמים איש לפתח אהלו (יא-י) על פולמוס של עריות (יומא עה), שאין להם ממי ללמוד, כי משה נשא כושית והוצרך לפרוש, ואין ללמוד מפרוש, אבל אי היה נושא אשה ישראלית ולא היה צריך לפרוש, היו לומדים ממנו להיות נוהג בדרך כל הארץ איש עם זיווגו הראוי ולא יתן עיניו באחרת ע"כ. וזהו שלימדה אותנו המנורה, כי יש נרות העומדות יותר לימין, ויש נרות העומדות יותר לשמאל, ועל כולם מוטל להשתדל להיות פונות להגר האמנעי, להגיע לשביל הזהב שהיא מדה הצינונית, בכל ענייניהם.

ורבינו מרן החתם סופר זצ"ל היה גם כזה נאה דורש ונאה מקיים, וכמו שכתב בנו הגה"צ רבי שמועון סופר זצ"ל אב"ד קראקא במכתב (אגרות סופרים סימן כד),

ממון העולם, כענין שנאמר (קהלת ה-ט) אוהב כסף לא ישבע כסף, ויש מקצר נפשו שדיו אפילו דבר מעט שלא יספיק לו ולא ירדוף להשיג כל צרכו. ויש שהוא מסגף עצמו ברעב וקוצץ על ידו ואינו אוכל פרוטה משלו אלא בצער גדול, ויש שהוא מאבד כל ממונו בידו לדעתו. ועל דרכים אלו שאר כל הדעות, כגון מהולל ואוהן, וכילי ושוע, ואכזרי ורחמן, ורך לבב ואמין לב, וכיוצא בהן. וכתב שוב (בהלכה ד) הדרך הישרה היא מדה צינונית שצבל דעה ודעה מכל הדעות שיש לו לאדם, והיא הדעה שהיא רחוקה משתי הקצוות ריחוק שזה ואינה קרובה לא לזו ולא לזו, לפיכך נזו חכמים הראשונים שיהא אדם שם דעותיו תמיד ומשער אותם ומכוין אותם בדרך האמנעית כדי שיהא שלם ע"כ.

ובן כתב שוב (ג-א) שמה יאמר אדם הואיל והקנאה והתאוה והכבוד וכיוצא בהם דרך רעה הן ומוציאין את האדם מן העולם, אפרוש מהן ביותר ואתרחק לנד האחרון, עד שלא יאכל בשר ולא ישתה יין ולא ישא אשה ולא ישב בדירה נאה ולא ילבוש מלבוש נאה אלא השק והאמר הקשה וכיוצא בהן כגון כהני העובדי כוכבים, גם זה דרך רעה היא ואסור לילך בה. המהלך בדרך זו נקרא חוטא, שהרי הוא אומר בגזיר (במדבר ו-יא) וכפר עליו מאשר חטא על הנפש, אמרו חכמים (מעניית יא). ומה אם נזיר שלא פירש אלא מן היין צריך כפרה, המונע עצמו מכל דבר ודבר על אחת כמה וכמה ע"כ.

ואם זהו בכל אדם, שיש להשתדל ללכת בדרך האמנעי, מכל שכן בראשי ישראל שעומדים לסמל לאחרים בהנהגתם. ומצינו בפרשתנו, ותדבר מרים ואהרן במשה על אודות האשה הכושית

איש צין אנשים, וכמאמרם (אבות א-יב) הוי מתלמידיו של אהרן, אהב שלום ורודף שלום, אהב את הצריות ומקרבן לתורה ע"כ. שעל ידי שלא היה מתנהג בהתנשאות נגד אחרים, להיות פרוש מצני אדם, על כן היתה השפעתו מרובה על כל העם, והיו למדים מהנהגתו, וזהו עצמו גם כן היה מקרבן לתורה.

וארתא באבות דרבי נתן (יג-ד) מפני מה זכו ישראל את אהרן שלשים יום, מפני שזן אהרן דין אמת לאמיתו, מנין, לא אמר לאיש שסרחת ולא לאשה שסרחת, לכך נאמר (במדבר כ-ט) ויזכו אותו כל בית ישראל. אבל משה שמוכיחן בדברים קשים נאמר ויזכו בני ישראל את משה (דברים לד-ח). ועד כמה אלפים היו בישראל שנקראו שם אהרן, שאלמלא אהרן לא בא זה לעולם ע"כ.

ולבן אחר שזה הכתוב, בהעלותך את הנרות אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות, ללמד שהדרך האמצעי היא השביל הזהב שמשווצת. אמר הכתוב, 'ועש כן אהרן', אהרן לעצמו בהנהגתו גם כן עשה כן, ומה שנלטווה 'אל מול פני המנורה העלה נרותיה', כן עשה גם בעצמו, שהנהגתו היה תמיד דרך האמצעי, 'ומגיד שבתו של אהרן שלא שינה', שהיה מתנהג באנושיותו כמו כל בני אדם, ולא שינה בגודל חסידותו להיות הנהגתו כלפי חוץ שונה מכל בני אדם, אלא אהב את הצריות, להיות מעורב ביחד עמהם, ועל ידי זה רבים השיבו מעון. - והוה שאמר עליו הכתוב (מלאכי ב-ו) כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו, כי אהרן הכהן היה שומר על הדעות שלו, שלא ינטה לאחד מהקצוות, אלא כל מעשיו

הכלל כל ערום יעשה צדעת לפי הדור לפי המקום ולפי הזמן, שיהיו כל דרכיו מצושמים ומתוקנים ומקובלים על הצריות כדי לקרוב אל התורה, וכך היו דרכי אבותינו ורבותינו הקדושים זי"ע, עם עולם קדושתם חסידותם ופרישתם, גדלה לניעותם הנענע לכת עם ה', וזאו צחדריו צחדרי לצבם וצמשכיות כליותיהם ומחשבותיהם, ועל פני כל העם נהגו מנהג דרך ארץ כפי מה שיסבלו הצריות וכו'. וכך היתה מדתו של **אמ"ו** וצ"ל זי"ע, כל מי שהיה מתכוון בדרכיו ראה כי תנועותיו צדיקות גדולה בה' ותורתו על פי כתבי האר"י וזוה"ק, באופן שצני האדם הפשוטים לא הרגישו צו שום השתנות ממנהג הציבור. וכן היה צלי ספק דרכו של זקנינו מאור הגולה רבינו עקיבא זצ"ל זי"ע, המה עמודי העולם אשר כל בית ישראל נשען עליהם, מפיהם אנו חיים, וצדרכם נלך צטח צמסילה העולה למעלה צקודש להפיק רצון מה' עכ"ל.

ויסופר על הגה"צ בעל החפץ חיים זצ"ל שהיה מרצה לדבר עם האנשים הסוציזים אותו. ואמר כי צהיות שחיבר ספר על שמירת הלשון, ואם הוא ימעט צדיבור, יאמרו צני אדם כי מי שרצה לשמור דיבורו, צריך שיהיה שתקן, שזהו נגד תכונת נפשם, שאי אפשר להם להיות כן, על כן הרצה לדבר, להראות כי יכולים להרצות צדברים, ועם כל זה יהיו נשמרים מלדבר דברי איסור ע"כ. וזהו מוסר השכל, שיש להאדם לנהוג עצמו צמעשיו, באופן שיוכלו אחרים ללמוד ממנו וללכת בדרכיו.

ומדה זו מצינו ציתר שאת אלל אהרן הכהן, שהיה דעתו מעורב עם הצריות, להיות

מהצבור, שלפי גודל מעלתו לא יהא מעורב עמהם, כי פרישותו נשגב, למעלה יתר מהעם, ועל ידי זה הוא מודלל מהעם, כי אז לא יוכל להשפיע על הצבור, והנהגתו לא תתקבל על יתר העם, ולכן אל תפרוש מן הצבור.

אך יתכן שיאמר, אתנהג צפרישות והתעלות, ולא איכפת לי אם אחרים לא יוכלו ללמוד ממני, מכל מקום אני בעצמי אעלה על רוס הפסגה בעבודת הצורא. אך זוה יש הפסד גדול גם לו, כי האדם מוגבל בעבודת קונו רק על שנות ימי חייו, אבל אחר זה צמתים חפשי (תהלים פח-ו), כיון שמת נעשה חפשי מן התורה ומן המצוות (שבת ג), ופסקה עבודתו. לא כן המדריך אחרים, ומכניסם תחת כנפי השכינה, הרי עבודתו נמשכת דור אחר דור, כי זכות מצותם ועבודתם תלוי בו, שהוא הציאם לחיי עולם. ועל כן סיים הלל, 'ואל תאמן בעצמך', כי די לך בהתעלות עצמי, ולא איכפת לך להיות פרוש מן הצבור. כי עבודת האדם לעצמו יש לו גבול, והוא רק 'עד יום מותך', ומאז ולהלאה הוא חפשי מתורה ומצויה, אבל כאשר תזכה את הרבים, ולא תפרוש מן הצבור, אז יפוצו מעינותיך גם להלאה, להיות נחשב תמיד צין החיים, על ידי שזוכה לזכות האחרים, ולהעלותם בצורת ה'.

*

והנה צפרשתנו נאמרה פרשת ויהי צנסוע הארון (י-לה). ואמרו חז"ל (שבת קטו): פרשה זו עשה לה הקב"ה סימניות מלמעלה ולמטה [בתחלה ובסוף ויהי צנסוע הארון, להבדילה מן הסמוכות לה], לומר שאין זה מקומה [שאינה ראויה לכאן, דלאו בהליכות

יהיו תמיד צדך הממוצע, ועל ידי זה 'תורה יבקשו מפייהו', כי בהתנהגותו היה לבני ישראל דמות וסמל, שגם הם יוכלו להיות כמותו.

*

והנה הנר האמצעי, פי הנר מצודד נגד מערב, לעומת קודש הקדשים, וענינו דמבואר בתורת משה (צפרשתנו לו). כי שבעת קני המנורה מרמזים אקרא דכתיב (ישעיה לג-ו) והיה אמונת עתיך חוסן ישועות חכמת ודעת, שהם ששה סדרי משנה, ומסיים יראת ה' היא אורו, ואמרו חז"ל (שבת לא) אי יראת ה' היא אורו אין, ואם לאו לא יועילו לו ששה סדרי משנה, כי הוא זה תכלית הכל, והיא הקנה האמצעי אשר ששת הקנים פונים אליו ע"כ. ועל כן הנר האמצעי מצודד רק לעומת השכינה ששורה צמערב על ארון ה', שכאשר יראת ה' היא אורו, אין אלנו שום חשבונות ופניות, רק עומד לנגד עיני השכינה, לעשות רצון קונו באימה וציראה. והששת נרות הרומזות על צעלי התורה, ששה סדרי משנה. פונות להנקודה האמצעית, אור של יראת שמים.

*

והנה מאמר זו, 'הוי מתלמידיו של אהרן, אהב הצריות ומקרבן לתורה', איתא צמשנה משמו של הלל הזקן, כי זה היה גם מדתו של הלל עצמו, וכמאמר (שבת לו): לעולם יהא אדם ענותן כהלל, ואל יהא קפדן כשמאי, וסיפרו (שם) על גר שדחפו שמאי בקפדנותו, ואמרו קפדנותו של שמאי צקשה לטורדנו מן העולם, ענותנותו של הלל קרבנו תחת כנפי השכינה ע"ש. ולכן הזהיר הלל גם צמשנתנו, 'אל תפרוש מן הצבור', שלא יהא שונה ופרוש

מתחלה, להצטרף לעוד חברותא של החצרות של תורה, ולהתעלות בעבודת התפלה.

והנה עשה לה הקצ"ה סימניות מלמעלה ולמטה, באותיות נו"ן הפוכה. והענין דאיתא בגמרא (ברכות 7:) מפני מה לא נאמרה נו"ן באשרי, מפני שיש צה מפלתן של שונאי ישראל דכתיב (עמוס ה-3) נפלה לא חוסיף קום בתולת ישראל ע"כ. הרי דאות נו"ן מורה על נפילה, ולכן פרשת ויהי בנסוע מוקפת באות נו"ן, כי בנסיעה על הדרך יתכן להיות להאדם נפילה. אצל הסימניות הם 'נו"ן הפוכה', להורות כי הזוכה יכול להיות אצלו ימים הללו ימי התעלות, נו"ן הפוכה, היפוך מנפילה. ויש לכל אחד לקדר עצמו איך יוכל לנצל הימים הללו לימים של התעלות.

*

ואסיים כי בשבוע הצעל"ט תהיה כינוס גדול לנשי ישראל, אודות נסיונות הזמן של טעכנאלאגיע, ומוטל על כל אחד להשתדל שבני ביתו ישתתפו, כדי לשמוע דבר ה'. וכאשר יבואו בחזרה הביתה, להזהר מפליטת פה שיכול לזנן את התלהבותם לקיים דבר ה'. ואדרבה ליתן לה חיזוק רב שמוכל להוניא את שאיפתה מכח אל הפועל. וזכה שתתקדש שם שמים בכינוס זו, ולזכות לביאת הגואל במהרה דידן.

מסעות משתעי לעיל מינה, אלא בדגלים היטה ראיה ליכתב, בפרשת במדבר סיני]. רבי אומר לא מן השם הוא זה [לא זה השם של טעמי הסימניות, דמקומה הוא, דפרשה זו בתחלת מסע שנסעו מהר סיני איירי, כדכתיב לעיל מיניה ויהי בחדש השני בשנה השנית בעשרים לחדש נעלה הענן וגו'], אלא מפני שקפר חסוב הוא בפני עצמו ע"כ.

ובר פירשו דורשי רשומות, שזה בא לרמוז, שכאשר אדם עוזב את ביתו צימי הקיץ, יתכן שיהא ירידה בעבודת קונו, אשר כל ימות השנה מסודר בתפלתו ותורתו צבית המדרש, ובאכילתו צביתו, הכל על דרכי התורה. ולא כן הוא כאשר נמצא על הדרך, ופרשת ויהי בנסוע' היא ספר בפני עצמו ע"כ.

אבנם באמת לא אצל כל אחד הוא קן, כי יתכן לנצל הימים הללו להתעלות, זמן שאינו טרוד בפרנסתו, ויוכל להאריך בתפלתו להתפלל מלה במלה בכוונה, ויש לו שעות רבות שיוכל לנצל לתורה, עד שפרשת ויהי בנסוע נעשה לו לזמן של התעלות. והוה הרמוז, שהן אמת שיתכן לפעמים שפרשת ויהי בנסוע נעקרת ממקומה בהתורה, שאין עבודת קונו על הדרך כמו שהוא צביתו, אצל לעומת זה יתכן שהזמן של ויהי בנסוע, תהא ל'ספר חסוב' בעצמו, לנצל הימים להתעלות, והוא כאשר מכין עצמו

במעודה שלישית פרשת בהעלותך תשפ"ב לפ"ק

כל אחד, לא שיזכיר ויכבד את הראשון, זה קרבן נחשון בן עמינדב, ויאמר וכן הקריבו הנשיאים איש איש יומו, כי יהיה זה קצור בכבוד האחרים. ואחרי כן חזר וכללם, להגיד שהיו שקולים לפניו יתברך.

ושוב כתב עוד דיש צוה טעם אחר במדרשם, כי לכל אחד מהנשיאים עלה במחשבה להביא חנוכה למזבח ושתייה צוה השיעור, אבל נחשון חשב בשיעור הזה טעם אחד, וזולתו כל אחד מהנשיאים חשב טעם בפני עצמו וכו'. וכן מצאנו שם במדרש בכל שצט ושצט טעם מיוחד בקרבנו ובשיעורי הקרבן. ולכך השוה אותם הכתוב לפרט כל אחד בעצמו כאילו לא הזכיר האחר. ואחרי כן כללם כאחד, לרמוז כי צעת אחת עלה במחשבתם להקריב החנוכה, ולא קדם אחד לחזירו במחשבה ולא צהצאה לפני המשכן, ועל זה הזכירם הכתוב לכולם בהשוואה ע"כ.

וביתר ציבור, כי עצם הקרבת הקרבן לצד און צה חשיבות, וכמו שאמר הכתוב (תהלים נ-ח) לא על זבחך אוכיחך ועולותיך לנגדי תמיד, לא אקח מציתך פר ממכללאותיך עתודים, כי לי כל חיתו יער צהמות צהררי אלף, ידעתי כל עוף הרים וזיו שדי עמדי, אם ארעב לא אומר לך כי לי תצל ומלאה, האוכל צשר אצירים ודם עתודים אשתה. אך העיקר צהקרבן היא נדבת לצו של האדם, שמוכן למסור ממונו להביא דורן לקונו, והמחשבות טובות שעולות בלב האדם צעת הקרבתו, וכוונתו הרצויה צהצאתו. ולכן אם כי צחינוניות הביאו כל הנשיאים קרבן שוה אחד לחזירו, אבל זהו רק לנגד האדם אשר

דבר אל אהרן ואמרת אליו, צהעלותך את הנרות אל מול פני המנורה יאירו צבעת הנרות, ויעש כן אהרן, אל מול פני המנורה העלה נרותיה כאשר צוה ה' את משה (ח-ב). צרש"י למה נסמכה פרשת המנורה לפרשת הנשיאים, לפי שכשראה אהרן חנוכת הנשיאים חלשה דעתו, שלא היה עמהם צחנוכה, לא הוא ולא שצטו, אמר לו הקצ"ה חייך שלך גדולה משלהם, שאתה מדליק ומנטיב את הנרות (תנחומא ה) ע"כ. ויעש כן אהרן, להגיד שצחו של אהרן שלא שינה ע"כ. וכבר הקשו המפרשים מהו גודל השבח לומר על אהרן קדוש ה' שלא שינה דברי ה'.

ונראה דהנה לכאורה יש להצין, אם כי לא עלה על לבו של אהרן ושצטו לצוה מתחלה ציחד עם שאר הנשיאים להביא קרבן לחנוכת המזבח, מכל מקום אחר שראו כבר שהנשיאים הביאו קרבן, ונשיא אחד ליום הקריב לחנוכת המזבח, הרי עדיין היה גם צידו לעשות כמותם ולהביא קרבנו ציום י"ג, כאשר הם גמרו חנוכתם.

אך הענין הוא, כי מצינו שהחורה האריכה לפרט קרבן כל נשיא בכל פרטיה, ולא כללם כולם יחד, אף שכל קרבנותיהם היו שוות. וכתוב ברמב"ן (ז-ב) והנכון צטעם הכתוב, כי הקצ"ה חולק כבוד ליריאו וכמו שאמר כי מכצדי אכבד (שמואל א ב-ג). והנה הנשיאים כולם ציום אחד הביאו הקרבן הזה שהסכימו עליו יחד, ואי אפשר שלא יהא אחד קודם לחזירו, וכבד את הנקדמים צדגלים צהקדמת ימים, אבל רצה להזכירם צשמש וצפרט קרבניהם ולהזכיר יומו של

שאתה לא מציא, זה חביב לי עוד יותר ממנה שהם מציאים, כי מוכן אתה להיות לכלימה שלא היית צנוכה, ובלבד שלא תעשה דבר שאינו בלתי לה' לבדו.

ואמר לו שוב 'שאתה מדליק ומטיב את הנרות', כי בהדלקת המנורה היה גם מצות הטבת הנרות, לסלק קודם הדלקתה כל פסולת הנמצא צנוכה מפחילות ושמיים. וזהו עיקר העבודה שאינה כשרה רק בכהן, אבל הדלקתה אחר כך יכולה להיות גם צור (רמב"ם ה' ביאת מקדש ט-יז). והענין בזה היא, כי הדלקת הנרות רומזת על הדלקת נר מצוה ותורה אור (משלי ו-כג), שאהרן צהדלקתו השפיע בזה שפע של תורה, הרוצה להחכים ידריס, וסימנין מנורה בדרום (צנא צמרא כה:). אך קודם הדלקתה צריכין הטבת הנרות, לסלק כל פניות ומחשבות של פסולת, מה שאינו בלתי לה' לבדו, ורק אחר הטבתה יש חשיבות להדלקתה. ועל כן אהרן שלא מציא קרבן לחנוכה המוצח רק צשציל שאחרים מציאים, אלא כאשר היא טהורה מכל פניות, הוא מתאים למצות הדלקת המנורה, להטיב מתחלה הנרות ורק אחר כך להדליקה.

*

ובביאור עכס הענין, שסיצבו מן השמים שלא יעלה על דעת אהרן להציא דבר לחנוכה המוצח, כמו שהשיגו שאר הנשיאים, יש לומר על פי מה שכתוב בישמח משה (בפתיחה לספר בראשית) לפרש הכתוב (תהלים קיט-קל) פתח דצריך יאיר מצין פתיים וגו', בהקדם דברי המדרש (ויק"ר ח-ג) על הפסוק (ו-יג) זה קרבן אהרן וצניו, וזה לשונו, רבי

יראה לעינים, אבל ה' שיראה ללבב, לא היה אלו קרבנות שוות, כי פנימיות הכוונה של כל נשיא היה שונה מחצירו, ואינם קרבנות שוות. וזהו כוונת הכתוב שפירט כל קרבן נשיא צפני עצמו, להורות כי כל קרבן היה יחיד צמינו, ואין לו דמיון לקרבן חצירו, ולא יוכל לומר שהי"צ נשיאים הקריצו קערה ומזרק וכו', כי צפנימיותם אין קערה ומזרק של נשיא אחד שזה להשגי.

ומעתה אהרן וצצטו שלא עלה על לבם להציא קרבן לחנוכה המוצח עם כוונותיה המיוחדות לצצט לוי, לא השתתפו צנוכה המוצח. ואם כי תהא להם לבושה ולכלימה, שכל הנשיאים הקריצו לצצטם, ואיה היה אהרן וצצטו, והיה גם להם להציא כמתכונתו של שאר הנשיאים, מכל מקום אהרן לא מציא קרבן רק צשציל שכולם מציאים גם הוא מציא, כי קרבן כזה לא ירצה לפני ה'. וקרבן כזה תהא רק למראית עיני העם שגם הם מציאים, אבל תהא חסרה מזה פנימיותה. ומוטב לאהרן לא להציא כלום, מלהציא קרבן רק צשציל שחצירו גם כן מציא. וכמו שפירש הרמב"ם **מקאצק** זי"ע, לא תעשון כן לה' אלקיכם (דברים יז-ד), לפני השי"ת אין עושין 'כן', סתם ככה, מתוך רגילות או בוסה או כדי ללאת ידי חובה ע"כ.

ולבן כאשר חלשה דעתו של אהרן שלא היה עמיהם צנוכה, ומי היה מעכצו מלהשתתף, הלא היה יכול להציא קרבנותיו אחר כך כמו שהם הציאו. ועל כרחק שאהרן תורת אמת הייתה צפיו, והוא לא מציא רק צשציל שגם חציריו הנשיאים מציאים. על זה אמר לו ה', חייך 'שלך גדולה משלהם', מה

שאמר פתח דבריך יאיר מבין פתיים, כלומר שזאת אף פתאים מבניי כשפותחין בדברים יאיר להם, מה שאין כן הסוף. אבל אני פי פערתי לשעבר, ואשאפה לעתיד, כי למנוחך יאצתי ודפח"ח.

והנה לא רק במנחת חציתין הקריב אהרן קרבנו בצותה תשוקה ואהבה שהיה לו ציוס הראשון, אלא גם בהדלקת המנורה היתה כן, דמבואר ברמב"ן (בפרשמו ח-ג) ויעש כן אהרן, לומר שהוא היה המדליק אותן כל ימיו. ואף על פי שהמנורה כשרה בצניו כמו שנאמר (שמות כז-כא) יערוך אותה אהרן וצניו, אבל היה הוא מזדרז במנורה הגדולה הזאת הרומזת לדבר עליון וסוד נשגב ע"כ. ופירשו צוה להגיד שצחו של אהרן שלא שינה, שהגם שהדליק אותה כארבעים שנה תמיד בכל יום, ולדעת הרמב"ם (ה' תמידין ג-יב) פעמיים בכל יום, היתה זאת תמיד אצלו כמו ההדלקה פעם ראשונה, ולא שינה, שלא נעשה אצלו צרכות הימים שום השתנות בתוך עבודתו, להיות כמנורת אנשים מלומדה ח"ו.

וזאת הראה ה' צמה שסיבצ שאהרן לא היה בחנוכת המזבח, ורק לשאר הנשיאים הזמינו מן השמים שישתתפו בהחנוכה. כי חנוכת כל דבר הרי אין חסידות כבתחלתו, ובהנשיאים העבודה היותר גדולה אללם היא, מה שנעשה בחנוכת המזבח. לא כן אהרן הכהן, אצלו עבודת כל יום ויום היא כמו ציוס הראשונה, ולא תוגדל אצלו עבודת חנוכת המזבח משאר הימים שלאחריה, ולהורות זאת נסתבצ שלא היה בחנוכת המזבח לא הוא ולא שצטו, שיכירו כולם גדול מעלתו, שאצלו אין שום שינוי צין עבודתו כל

יהודה אומר חביב קרבנן של נשיאים לפני הקב"ה כשירה שאמרו ישראל צים וכו'. רב נחמן אמר חביב קרבנן של נשיאים לפני הקב"ה כשני לוחות הצרית וכו'. ורבנן אמרו חביב קרבנו של אהרן לפני הקב"ה כקרבנן של נשיאים, בקרבנס של נשיאים כתיב (במדבר ז-י) זה קרבן נחשון וגו', וכאן כתיב זה קרבן אהרן, עד כאן.

ונראה כוונת המדרש, כי בצמית אין לך אדם בישראל שאין לו שעה שחושק לעשות רצון קונו ונותן לב לשוב, והנה אין חסידות כחסידות בתחילתו (רוקח בהקדמה), רק אחר עבור שעה מתקרר וחוזר לקדמותו, אבל הצני עליה כל שעה ושעה כשעה הראשונה, שכל עת נדמה לו שעתה מתחיל לעבוד להשי"ת, ואין אצלו אמנע וסוף רק תמיד התחלה, וככל פעם מתחיל לעבוד במדריגה יותר גבוה. וזהו דברי המדרש, דהשירה שצים היה חביב מאוד לפי שהיה בתחלת כניסתן לקדושה והיה בהתלהבות גדול, עד שהודו מלאכי השרת אז על צריאת האדם שלא יפה קטרגו באמנם (תהלים ח-ה) מה אנוש כי תזכרנו. וכן לוחות הצרית שזה התחלת קבלת התורה היה בחשקות גדול, עד שהזהירה התורה בכל יום יהיו צעיניך כחדשים (ספרי ואמתן ו-י). וכל קרבן נשיאים שהיא לחנוכת המזבח אחר הקמת המשכן היה בהתלהבות גדול, צראותם כבוד ה' מלא את המשכן והיה חנוכה ראשונה, ולכן היה חביב מאוד כפי הדבקות והתלהבות שלהם. וצאו רבנן ואמרו שקרבן אהרן [המנחת חציתין] אף שהיה בכל יום פעמיים, חביב לפני השי"ת כקרבן נשיאים, שכן דרך בני עליה שכל שעה ושעה אללם כשעה ראשונה. והנה לפי זה, הפותח ללמוד בהתחלה מאיר אף לפתי, וזה

והנה מנחת הדלקת המנורה היא, אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות. ונראה דאיתא בגמרא (שבת קטז.) חלצה עמודיה שבעה (משלי ט-א), אלו שבעה ספרי תורה [דפרשת ויהי בנסוע ספר לעצמו, נמצא שלמעלה ספר לעצמו ושלמטה ספר לעצמו, נמצא ספר וידבר נחלק לשלשה ספרים] ע"כ. ומצואר במפרשים כי צהיות שהמנורה מכוון נגד אורה של תורה, וחלצה עמודיה שבעה, על כן יש גם במנורה שבעה קנים נגד שבעה ספרי תורה ע"כ. ולפי זה הנר האמצעי שבמנורה מכוון נגד ספר במדבר, מתחלת פרשת במדבר עד פרשת ויהי בנסוע, ואם כן יש להצין למה כל הנרות פונות לספר זו דייקא.

ונראה דבפרשיות של ספר זו האריכה התורה במנין מספרם של בני ישראל ודגליהם, והבדיל שבט לוי מכולם לשרת אותם, ועבודת חינוכם של הלויים לעבודתם. ויש בזה חיזוק גדול לעם ה', איך כל נפש מישראל חשוב צעני ה', שכל אחד יש לו מספר מיוחד בשמו ושם אביו, וכמו שנאמר למשפחותם לבית אבותם 'במספר שמות' וגו' תפקדו אותם (א-ב), שכל אחד הזכיר עצמו בשמו ושם אביו, להורות על חשיבות כל אחד במיוחד, שאינו רק עוד מספר בתוך מספרם, אלא יש לכל אחד חשיבות כשלעצמו, כמו ששמו מיוחד לו, ונפש חיה הוא שמו (בראשית ב-טו). ולא עוד, אלא כל אחד מישראל מכוון נגד אות אחת בתורה, ישראל נ"ל נוטריקון י"ש ש'שים ר'בוא א'ותיות ל'תורה כידוע. וכמו שחסרון של אות אחת פוסלת כל הספר תורה, כן יש לכל אחד מישראל חשיבות מיוחדת אשר רק הוא יכול ליתן אותה להכלל ישראל. וכיון שכל התורה הקדושה

יום לבין עבודת חנוכת המזבח, וענין חשיבות החנוכה לא נוגע רק להנשיאים הללו שאינם במדריגתו של אהרן.

ובאמת יש לומר עוד, צמח שאמרו על אהרן שלא שינה. כי אנשי מעלה הם מתעלים במדריגתם יום יום, ומשיגים השגות בגדלות הצורה מה שלא היה להם מתמול שלשום, עד שהעבודה שעשו עד עתה לא נחשב צעיניהם, כנגד ההשגה שיש להם היום בעבודת קונם. ולכן המצוה שעשו אהרן לא נחשב צעיניהם כלום כנגד אותה מצוה עצמה שעושים היום, אלא היא מצוה חדשה לגמרי שמקיימים הם עתה כעת בפעם הראשונה. וזהו שאמרו שבצחו של אהרן 'שלא שינה', שהגם שהדליק המנורה יום יום, היה זה אצלו כמצוה חדשה שעדיין לא עשהו, ולא שינה (פירושו מלשון ראשון ושני), שחוזר ועושה היום שנית מה שעשה אהרן, אלא כל יום היה זה כמקיים זאת לראשונה, בהשגה חדשה שלא היה לו מאתמול.

וזהו מדריגה עילאה, כי בצני אדם פשוטים, המצוה שעושה בפעם ראשונה היא ברום המעלה, ושוב מדי יום ציומו כשעושהו עוד הפעם, הרי זה מתיישן כדיוטגמא ישנה. אבל בצדיקים כל יום המצוה אצלם בתשוקה כיום הראשון, והוא חוזר ועושה שנית ושלישית אותה מצוה כמו בראשונה. לא כן אהרן הכהן, אצלו נשתנה כל יום יום בהשגה חדשה, ומצוה שמקיים היום מתעלה יותר מהמצוה שעשה אהרן, ולא שינה, לחזור ולשנות לעשות המצוה היום כמתכונתו של המצוה אהרן, אלא בכל יום היה כחדשה ממש.

היא שמותיו של הקצ"ה (זיה"ק ח"ג יג:), אם כן כל אחד מישראל הוא שם קדוש משמותיו של הקצ"ה, וכאשר היו מונין את ישראל מנאו אז 'מספר שמות', המספר של שמותיו של הקצ"ה.

ובמו שכל אות שבתורה משונה מאות אחר, כן יש לכל ישראל תפקיד שונה מחזירו. וכל שבט יש לו מקומו בדגל שלו, אשר נצטו של זה לא נצטו של זה, כמו אצטו הקבוע בחושן (רש"י ז-ז). ועל כן אמר הכתוב שם, איש על דגלו 'צאותות לבית אצותס', כמו ששונה אחד מחזירו צאות שלו שבתורה, כן מיוחד הוא בדגלו, ולכל אחד יש תפקיד המיוחד לו. וכמו

אצרי האדם, שכל אצרי יש לו תפקיד מיוחד, וצידוד נשלם שלימות האדם. ויש צזה חיזוק גדול לכל נפש מישראל.

ועל כן 'אל מול פני המנורה יאירו שצעת הנרות', שכולם יהיו פונים לספר חומש הפקודים צמדבר, ליקח מזה חיזוק על עבודתו ומנצו צעולם. ואם כי הצדיל ה' את שבט לוי לשרתו, והמה ראשי העדה, מכל מקום לא נגרע חשיבותו של כל אצרי ואצרי מהכלל ישראל. ולכן כאשר נצחרו הלויים כתצה התורה חמש פעמים בני ישראל צמקרא, להודיע חיבתן, שנכפלו אזכרותיהן צמקרא אחד כמנין חמשה חומשי תורה (רש"י ח-ט).

פרשת שלח

בסעודה שלישית פרשת שלח תשע"ו לפ"ק

ואחד רמון, יהושע וכלצ לא נטלו כלום, לפי שכל ענמס להוציא דצה נתכוונו, כשם שפריה משונה כך עמה משונה (סוטה לד.) ע"כ.

ובתורת משה (נת.) כתוב עוד טעם על מה שיהושע וכלצ לא נטלו, דלכאורה איך

ויבואו עד נחל אשכול ויכרתו משם זמורה ואשכול ענבים אחד, וישאוהו צמוט צשנים, ומן הרמנים ומן התאנים (יג-כג). וצרש"י ממשמע שנאמר וישאוהו צמוט איני יודע שהוא צשנים, מה תלמוד צשנים, צשני מוטות, הא כיצד, שמונה נטלו אשכול, אחד נטל תאנה,

דגם דברים שאסורים לבני נח הותר להם. אבל באמת זה אינו, לכיון דהתירה תורה, רחמנא אפקריה לממונס, והם זוכים בהתירה מהפקירה. ולפי זה בלאו הכי לא תקשה איך הותר להם לקחת מפרי הארץ, לכיון דהפקר בית דין הפקר (בימות פטו:), ומשה במקום שצעים וחד קאי (פנהדרין יג:), וכיון שאמר להם ולקחתם מפרי הארץ, הפקיר את פירותיהם להמרגלים, ואין בזה גזל. אך כל זה הוא רק אם לקחת הפירות הוא על דעתו של משה, להראות יופי הפירות שגשגתה בהן הארץ, אבל ליקח הפירות כדי להוציא דבה, כשם שפריה משונה כך עמה משונה, על דעת זה לא הפקיר להם פירותיהם, והוי גזל, ולכן יהושע וכלב לא נטלו כלום.

*

אמנם במדרש תנחומא (אות ט) אמרו ויצאו עד נחל אשכול, לא רצו ליטול פירות ארץ ישראל, אלולי כלב ששלף את חרצו וירד לפנייהם ואמר להם, אם אין לנו נוטלים, או אם הורגים אותי או אני הורג אתכם ע"ש. ובחובות אנך (אות ו') ביאר בזה, וישאווהו במוט 'צשנים', צשיל שנים, שהם יהושע וכלב אשר הכריחו לשאת מפרי הארץ ע"ש. ואם כן תקשה למה לא נטלו יהושע וכלב בעצמם.

ונראה כי המפרשים כתבו בטעם שהמרגלים הוציאו דבת הארץ, כי חששו לירידה נוראה בכניסתם לארץ, כי במדבר לא היה להם שום מניעות וטירדות מעבודת ה', כי הוריד ה' להם לחם מן השמים, ובאר וענן, ולא הוצרכו לבטל אפילו שעה קלה לחיי שעה, וגם היה לחם מצרים שנבלע מצרים, ולומדים תורה כל היום כולו מפי משה רבינו שקבל התורה

היו רשאים ליקח הא גזל, ואנן קיימא לן (בבא קמא ק"ג:) דגזל גוי אסור, אלא שקיימא לן (בבא בתרא ק"ט.) ארץ ישראל מוחזקת היא לנו מאבותינו, ולכך אמר לשון 'והתחזקתם'. איברה דאכתי קשה לפי מה שכתבו המוספות (ראש השנה יג. ד"ה ולא) דיש לגוי חלק במה שזרע. ונראה משה רבינו דסבר דמיד יצואו לארץ ישראל ויקנו גם הפירות, ומה שזרעו רחמנא אפקריה, והוא בכלל דואכלת את שלל אויבך (דברים כ"ד). ואם כן מיושב, כלב ויהושע שידעו מעשה מרגלים, ועלתה על דעתם שדור ההוא לא יצואו לארץ, ועדיין לא אפקריה ויש להם במה שזרעו ואיכא חשש גזל, ולכך לא נטלו מפירותיהם ע"כ.

וביאורו, כי בכניסת הארץ לכובשו התיר להם הכתוב לאכל שלל האויבים. ואם

כן יתכן שהיתר זה מתחיל גם מעת שנכנסים לרגל את הארץ על מנת לכבושו, שגם זה היא מטכסי המלחמה שיעלה בידם לכבשם, ושפיר הותר להם שלל האויב, ואפילו כחלי דחזירי. אך זהו רק כאשר נכנסים לצורך כבישה, אבל אם לא יצואו לכבושו רק אחר ארבעים שנה, אין ריגול זה לתכלית הכבישה, ולא הותר להם שלל האויב, ולכן לא לקחו יהושע וכלב מפרי הארץ.

והנה במנחת חינוך (מנה מקט) כתוב, דמנד הסביר נראה דלא הותר להם אלא דברים שאסורים לישראל, כמו קדלי דחזירי, וכדומה, אבל דבר שאסור לבני נח גם כן כמו אבר מן החי וצפר מן החי, אסור לחלוץ לבא, כיון דאסור אף לבני נח לא מסתברא דיהיה מותר להם מאי דאסור לכל צאי עולם ע"ש. ולכאורה הרי גזל הוא משבע מצות בני נח, והותר להם לאכול שלל האויב. ואם כן נילף מזה

מסיני. ובכניסתם לארץ יופסק כל זה, ויתבטלו מהתורה צבצב שצבצו וצבצב שחלקו, ושוב ינטרכו לצטל הזמן על עבודת האדמה, צוריעה וחרישה וכו'.

אבל האמת היא, כי עבודה כולו רוחני יש להקב"ה למעלה, שזהו עבודת המלאכים שמשבחין ומפאריין ומערייין. והעולם הזה נצרה לעבוד את ה' בעניני גשמיים ולהעלותם לכבוד ה'. ועל זה נאמר (משלי ג-ו) בכל דרכיך דעהו, והעושה כן עובד את בוראו תמיד (ש"ע א"ח סימן רלא). ודי לו לה' בעולמו את שצט לו שאין להם חלק ונחלה בארץ, ושאר השצטים יהיה מנת חלקם בעניני גשמיים, ויחזיקו את לומדי התורה, ועל ידי זה חלק כחלק יאכלו, וכמו שהיה צישכר וזבולון. ואמרו חז"ל (שבת לג:): צרבי שמעון צן יוחאי ורבי אלעזר כאשר ילאו מהמערה, וחזו אינשי דקא צרבי וורעי, אמר מניחין חיי עולם ועוסקין צחיי שעה, כל מקום שנותנין עיניהן מיד נשרף. ולצסוף אמר רבי שמעון לצנו, די לעולם אני ואתה ע"כ. והיינו כי צהיות שהם עוסקים צחרישה ווריעה, והם ממציאים לחמם ומזונם של הצני תורה, צזה מתעלה כל עבודתם לעבודת ה', והרי אמרו (צצא צתרא ט.) גדול המעשה יותר מן העושה.

ולבן צתחלת שליחותם, אשר צאותה שעה כשרים היו (רש"י יג-א), נאמר איש אחד למטה 'איש אחד למטה' (יג-ב), שהיה הכל אללם אחד, שגם בגשמיות יכולים לעבוד את ה' כמו בעניני רוחניים. אך צחזירתם צעצה רעה, נאמר וישאווהו צמוט 'צשנים', הפרידו צין עבודת גשמיות לעבודת רוחניות, שלא ראי זה כראי זה, ולא ראו צעבודת גשמיות, ויוציאו

צבת הארץ. ורק כלצ ויהושע לא הסכימו עמהם, צאמרם שדי צצצט לוי לעבוד את ה' צרוחניות, וגדול המעשה יותר מן העושה, וצמה שהם יסייעו לעוצדי ה', יהיה גם להם חלק צעבודתם. ומהאי טעמא לא הוצרכו כלצ ויהושע ליקח צעצמם מפירות הארץ, שכיון שהם היו המעשיין להעושיין, שהכריחו אותם ליקח, צזה עצמו נחצצו גם המה כהעושיין.

*

והנה משה רבינו התפלל עליהם, ואמר ועתה יגדל נא כח אדני כאשר צצרת לאמור, ה' ארך אפים ורב חסד נושא עון ופשע וגו', סלח נא לעון העם הזה כגודל חסדך (צמדנר יד-ז). ויש להצין הלא 'דיצור' הוא לשון קשה, 'ואמירה' הוא לשון רכה, ולמה אמר כאשר 'צצרת לאמור'. ומה גם שהי"ג מדות הם של רחמים, ואינם דיצור קשה.

ונראה על פי צצרי הבעל שם טוב הק' זי"ע (הוצא צהקדמת קול אריה אות ו), צציאור הכתוב (תהלים זד-א) אל-נקמות ה'. דלכאורה קשה לשון הפסוק המדצבר מענין נקמה ודין, אמאי נקט שם אל-שהוא חסד, כדכתיב (תהלים צג-א) חסד אל-כל היום. ופירש, צצשני דרכים מעניש הקב"ה, האחד, ציפורים ודינים קשים. ודרך השני, יוצן על פי משל לאחד שחטא כנגד מלך גדול, והיה אחת דתו להמית, או עונש אחר גדול מאוד. אלל המלך היה רחמן וחסיד, וחפץ רק להטיב ולא לצער ולייסר שום אדם, על כן צוה המלך להכניסו לחצר המלך, ולהטיב עמו מצית המלך. כי הצין המלך דמחמת חסרון ידיעה, שלא ידע גודל יקר תפארת המלך עשה זאת, ואם היה

מכיר מעלת כבוד המלך, לא מלאו לבו לעשות כן. ועתה כי יהיה בחצר בית המלך, יכיר שחטאו גדול ויבוש ויכלם מאד, ויכנע וישפל עד לעפר.

אבן כאשר התגורר החוטא הלז בחצר המלך, התחיל באמת להכיר גדולת המלך, ושם אל לבו למי חטא שפל ונזזה כמוהו, נגד מלך אציר רחמן וחסיד. ותחת שהיה המלך צריך להענישו בעונש גדול, עוד מטיב עמו, והתחיל להתחרט ולהתבייש בעצמו. וכאשר ראה המלך שהוא בא להכנעה ובושה, כזה המלך לקרצו ולנשאו עוד יותר, וכל מה שנתקרצו יותר למלך, הציץ גדולת המלך ביתר שאת, ובא עוד יותר להכנעה ובושה וחרטה מעומק הלב, על שמרד נגד מלך נכבד וגדול כזה, אשר משלם לו טובה תחת רעה. וכל מה שהכיר יותר גדול חטאו, קרצו המלך יותר והוסיף טובותיו עמו, והוא בא עוד יותר להכנעה ובושה, עד שהיה אללו הטובות שעושה עמו המלך כמדקרות חרב מגודל הבושה. והיה נוח לו יותר אם המלך היה מענישו בעונש גדול על המרמו נגדו, מאשר עושה עמו טובות, כי הבושה על ידי הטובות היה לו למכאוב יותר ממאה מלקיות.

במו כן נוקם הקצ"ה ברחמיו ובחסדיו למי שחטא נגדו, כי על ידי הטובות שמקבל מהקצ"ה תמורת חטאיו, בא החוטא לידי הכנעה ובושה, והטובות המה אללו כמדקרות חרב. וזהו כוונת הכתוב אל-נקמות ה', שהשי"ת מקור החסד והרחמים, הוא נוקם ועושה דין צמדת אל-שהוא חסד ורחמים ע"כ.

ובדד זו נרמו צהשלש עשרה מדות של רחמים, כי ה' ארך אפים, ואינו מעניש תיכף על החטא, אלא הוא 'רב חסד', שמרבה לעשות חסד עם החוטא, וזה 'נושא עון ופשע', מתגדל בעיני החוטא גדול הפגם אשר חטא לפני מלך כה גדול ובעל הרחמים. ועל כן כאשר ראה משה אשר כלתה הרעה מאת ה' להעניש אותם בכליון, ציקש שמתחלה יתנהג עמהם צמדת אל-נקמות ה', ועתה יגדל נא כח ה' 'כאשר דברת לאמור', שהנהגה באמירה רכה יהיה לפניהם כדיבור קשה, כאשר אמרת שה' הוא רב חסד, וזהו נלמח נושא עון ופשע. וסיים 'סלח נא לעון העם הזה כגודל חסדך', כאשר תשפיע להם טובות רבות כגודל חסדך, זה עצמו יציאם לידי תשובה שלימה, שתסלח להם עונם.

בלימוד פרקי אבות פרשת שלח תשע"ז לפ"ק - מאנסי

במשנה (אבות ג-ה) רבי נחוניא בן הקנה אומר, כל המקבל עליו עול תורה, מעצירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ. וכל הפורק ממנו עול תורה, נותנין עליו עול מלכות ועול דרך ארץ ע"כ. ונראה לשלז הדברים

לפרשתנו, שאמר הכתוב וישלח אותם משה ממדבר פארן על פי ה', כולם אנשים ראשי בני ישראל המה (יג-א). וברש"י כל אנשים שבמקרא לשון חשיבות, ואותה שעה כשרים היו ע"כ. ולהלן כתיב וילכו ויבואו אל משה וגו' (יג-כ).

וברש"י מהו וילכו, להקיש הליכתן לביאתן, מה ביאתן בעצה רעה, אף הליכתן בעצה רעה (סוטה לה). ע"כ. ולכאורה נראים הדברים כסותרים זה את זה.

גם להצין כיצד יתכן שכל המרגלים רואים לפנייהם ארץ אוכלת יושביה (יג-לז), בכל מקום שעברנו מנאנוס קוצרי מתים, ואילו יהושע וכלב רואים טובה הארץ מאד מאד. הרי כולם רואים יחד את אותם הדברים, ואיך יתכן ביניהם דיעות כה מנוגדות זה לזה.

ובגמרא (סוטה לד.) וישאווהו במוט בשנים (יג-כג), הא כיצד שמונה נשאו אשכול, אחד נשא רמון, ואחד נשא תאנה, יהושע וכלב לא נשאו כלום. אי בעית אימא משום דחשיבי, ואי בעית אימא שלא היו באותה ענה [להביא אשכול משונה כזה, שהמרגלים לרעה נתכוונו, לומר כשם שפירותיה משונים כך יושביה משונים וגזורים וגזוהים] ע"כ.

ובחתימה סופר (סו.) כתוב לבאר דשני הטעמים עולים בקנה אחד, כי המרגלים מעצמם נהגו כבוד בכלל נשיא שבט יהודה, וביהושע משרת משה, ולא הטילו עליהם משא הפירות, ומכל מקום היה להם להתמלאות עצמם לזרוזי במצוה, לישא כאשר צוה משה והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ (יג-ט). אלא שידעו שכוונת המרגלים להרע, על כן לא נזדרזו. וצוה יש לבאר קצת מה שכתוב בתרגום יונתן, כד חמי משה ענותותיה קרא משה להושע בן נון יהושע (יג-טו), כי חשש משה, שמרוב ענותותיה לא יקבל יהושע כבודם שיכבדוהו שלא לישא במוט, אלא ישא עמהם ויכשל, על כן התפלל י-ה יושיעך ע"כ.

ונראה עוד דאיתא בגמרא (מכות י:) מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים, דדרך שאדם רוצה לילך צה מוליכין אותו. מן התורה דכתיב (במדבר כג-יב) לא תלך עמהם, וכתיב קום לך אתם (שם כג-כ). מן הנביאים דכתיב (ישעיה מה-י) אני ה' אלקיך מלמדך להועיל מדריךך דרך תלך. מן הכתובים דכתיב (משלי ג-לד) אם ללצים הוא יליך ולעגוים יתן חן. עוד אמרו שם, טוב וישר ה' על כן יורה חטאים דרך (מהלים כה-ח), אם לחטאים יורה דרך [שנאמר בערי מקלט תכין לך הדרך (דברים יט-ג), מקלט היה כתוב על פרשת דרכים, כדי שיכיר הרואה ויפנה לשם], קל וחומר ללדיקים (להנצל מהיגר הרע שמתגבר על האדם ומבקש להמיתו) ע"כ.

וביאר במהרש"א מה שאמרו 'מוליכין' שהוא לשון רבים, ולא לשון יחיד כראוי להאמר כלפי הקב"ה, כי מכל מחשבה ודיבור ומעשה האדם, הנה הוא צורא לו מלאך לפי ענינו, אם לטוב אם לרע (זוהר חדש רות כו.). ועל כן אמר דרך שאדם רוצה לילך, שהרשות בידי האדם ממנו יתברך, שהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, אבל כפי רצונו ודעתו של אדם מוליכין אותו אותן המלאכים הנבראים מאותו רגון ומחשבה אשר צו ע"ש.

ובצינו כיוצא בו בתוספות (שבת פו. ד"ה ואמה) צמה שאמרו שם שפירש משה מן האשה מדעתו, והסכים הקב"ה על ידו. והקשו דאם כן איך התרעמו אהרן ומרים עליו (במדבר יג-ה). ותירצו לפי שאילו לא פירש מדעתו, לא היה הקב"ה מסכים, דצדק שאדם הולך צה מוליכין אותו, שהרי לאהרן ולמרים לא אמר לפרוש, אף על גב שגם עמהם היה מדבר ע"כ.

ידעו שהמרגלים לרעה מתכוונים. ומנצד השני לא גילה כלצ דעתו האמיתית כמבואר ברש"י (יג-ל, יד-כד), שהטעה את המרגלים שהוא עמהם בענה ע"ש. אך כיון שצדק שאלם רוצה לילך מוליכין אותם, נתנו מן השמים בלבם של המרגלים שלא יטילו עליהם משא הפירות משום דחשיבי.

וזה מוסר השכל שהעמידות של האדם הכל תלוי לפי שאיפתו. ולדוגמא בצחרותו כשישצב צאהלה של תורה, כאשר מחליט שרוצה להצליח ולהתגדל בתורה, ויעשה כל מה שצידו להגיע לידו כן, וינצל כל זמנו ללמוד ולחזור על לימודו, אז הוא צורא בכל מחשבה טובה או דיבור, מלאכים שהם מסייעים לו ומוליכים אותו לשלימותו. וכמו כן אצרך היושצב בכלל ופרנסתו נעשה מצומצמת, יש לו לידע כי צדק שאלם רוצה לילך מוליכין אותו, ואם יחליט להשאר צאהלה של תורה, אז יסייעו לו מן השמים להגיע לשאיפתו. וכמו כן העוסק צמשא ומתן, אם התחלת יומו היא צמחשבה טובה, שיצליח להיות שמור מנסיונות הזמן צחוק, אז המלאכים שנצראו ממחשבה זו, מלוים אותו, ומוליכים אותו צדרך שרוצה לילך, והם מסלקים מלפניו המכשולות.

ובמפרשים פירשו המתחיל צמנזה אומרים לו גמור (צמדצ"ר כז-ד), כי מהמחשבה טובה של התחלת המנזה נצרא מלאך, ואינו נשלים אלם עם גומרו. ועל כן המלאך הוא אומר לו גמור. ובתפארת שלמה (ריש מגילת רות) הביא מתלמידי האר"י ז"ל, כי תדור נדר לה' אלקיך לא תאחר לשלמו כי דרוש ידרשנו ה' מעמך (דברים כג-כז), כי מיד שאלם נודר לצדקה נתהוה מלאך להצראות, ואינו נגמר עד שמקיים האדם נדרו, ולכך המלאך הזה יש לו

ובמו כן מצינו צמשה צמעשה דקרח שאמר, צזאת תדעון כי ה' שלחני לעשות את כל המעשים האלה כי לא מלצי (צמדצ"ר טז-כח). ופירש באור החיים הק', אולי כי צד החשד היה על זה הדרך, כי לצד שמנא משה מן צעיני ה', כשהיה משה חפץ לתת גדולה לאחד מקרוביו, כגון הכהונה לאהרן, והנשיאות לאליצפן, וכדומה, היה עושה וגמלך צה', והיה ה' מסכים על ידו. או היה חפץ וחושק בצצו לתת לאחיו וכדומה, וה' נתן לו תאות לצו, אצל לא לצד שיש עיכוב צדצר כי הוא זה הראוי לכהונה. לזה אמר צזאת תדעון כי ה' שלחני לעשות את וגו', לא שהייתי עושה והוא מסכים על ידי למה שהייתי חפץ צדעתי. וכנגד חשש הצ' שהיה חושק בצצו על הדרך, אמר כי לא מלצי, פירוש לא הייתי אני חפץ צדצר זה וה' מסכים על מה שצלצי ע"כ.

ובספה"ק דגל מוחנה אפרים (פ' צלק) כתוב סיפור מוצרן הבעל שם טוב זי"ע, שפעם אחת הלך למקוה צין ישמעאלים, וצחזרתו מן המקוה ירא שלא יגע צו ישמעאל, ושמע שני ישמעאלים מדברים זה עם זה אחד לחצירו, שמור עצמך שלא תגע ציהודי הטמא הזה חלילה ע"כ. וזהו גם כן על דרך שאלם רוצה לילך מוליכין אותו, וסיצצו מן השמים שמעצמו לא ירצה לנגוע צו. - ועל דרך זה יסופר מצדיק אחד, שאחר שצירר שכניסת האושפיזין להסוכה הוא לפי הזקנה, ויוסף קודם למשה, אמר שראה צאמת שיוסף נכנס תחלה. והשיצ לו חצירו, שזהו רק משום דכיון שלדעתו כן הוא מהנכוו, על כן הזמינו לו כן מן השמים.

ובמו כן היה אלל יהושע וכלצ, הם לא רצו להיות להם חלק צהצאת הפירות, כי

זער גדול מזה, וזהו לא תאחר לשלמו, היינו להשלים המלאך ע"ש.

והרה"ק רבי מיכל מוֹלֵאֵשׁוּב זי"ע פירש הכתוב, ליצר משפחת היצרי, לשלם משפחת השלמי (במדבר כו-ט), שאם רוצה אדם לטור אחר היצר, ללכת דרכי לבו, אז יוליכו אותו עם משפחות היצרי. ואם רוצה לקנות שלימות, להיות שלם עם קונו ושלם במעשיו, אז מוליכין אותו להמלא עם משפחות השלמי ע"כ.

ובבמו כן היה עם המרגלים, הם כולם ראו רק התקרנות שבארץ, ארץ אוכלת יושביה, בכל מקום שעברנו מלאנוס קוצרי מתים. ולעומת זה כלב ויהושע רואים כי טובה הארץ מאד מאד, כי באמת מתחלה כולם אנשים היו, תשובים וכשרים, אך אם רואים שהם באו חזרה בענה רעה, זהו לסימן כי בהליכתן היה כבר טמון ענה רעה, שדורך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו. וכמאמר העולם האדם רואה את מה שרוצה לראות, ועל כן הזמינו להם לראות מה שיכולים לפרש אחר כך שהיא לרעה. לא כן כלב ויהושע הם התפללו והשתטחו על קברי אבות, ודיקשו מה' שלא יכשלו, על כן להם הזמינו לראות רק טובת הארץ. ובדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו, על כן זכו להשאר בצדקם.

וז"הו שאמר הכתוב, ועדי כלב עקב היתה רוח אחרת עמו וימלא אחרי (יד-נד). והוא על דרך משל לשנים שנכנסו לבית המדרש, ורואים אולם גדול עם חרגו מלאה ספרים. אחד מהם הוא בן תורה, ומשים מבטו על הספרים שבארגו, ויושב בהגות בתורה. והשני עם הארץ, הוא ישים מבטו על צב הקירות ועל טיב הספסלים וכו' וגם אם יציט על הספרים לא ידע לספר

מה יש צה. ולעומת זה הבן תורה לא ידע לספר על הקירות ועל הספסלים. כי השקוע בלימודו לא ישים עיניו רק על מה שנוגע ללימודו, עד שלא יראה שאר דברים שמתרמי לפניו, והכל תלוי לפי רוח האדם.

ובבמו כן היה בהמרגלים, הם השמו עיניהם על גשמייתו של הארץ, ארץ אוכלת יושביה, בני ענק, פריה משונה וכו'. לא כן כלב, הוא הרגיש עוצם רוחניותו של הארץ, אשר אורח דארץ ישראל מחכים, הוא השביע נפשו ברוחניותו, ושאר הדברים לא עשו אצלו רושם כלל. וזהו יעצדי כלב עקב היתה רוח אחרת עמו, רוחו ונפשו היתה רוח אחרת מהמרגלים, וימלא אחרי, כל ישותו היתה רק דביקות צה' ותורתו, על כן באמת לא ראה הדברים הקטנטנים שדיברו עליה המרגלים, והם אמרו טובה הארץ מאד מאד, אין טוב אלא תורה, וטובה זו יש צה במדה גדושה.

*

וברש"י (יג-ג) למה נקמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים, לפי שלקתה על עסקי דבה שדיברה באחיה, ורשעים הללו ראו ולא לקחו מוסר ע"כ. ומקורו במדרש תנחומא (ה), זהו שאמר הכתוב לא ידעו ולא יצינו כי טח מראות עיניהם מהשכל לבותם (ישעיה מד-יא), מה ראה לומר אחר מעשה מרים שלח לך אנשים, אלא שהיה כפוי לפני הקב"ה שיהיו באין ואומרים לשון הרע על הארץ, אמר הקב"ה לא יהיה להם פתחון פה לומר לא היינו יודעים עונש של לשון הרע מה הוא, לפיכך סמך הקב"ה הענין הזה לזה כדי שידעו הכל עונשו של לשון הרע, שאם בקשו לומר לשון הרע יהו

ואלמלי היה עכשיו זמן הגאולה, היה הקב"ה מסבב סיבובים רבים מקדם, שיהיו צחי המדינה כולם חלשים, וחומות מגדליהם היו נפולים לגלים. ומכיון שעו העם, והערים צורות עד השמים, ודאי לא הגיע עדיין זמן כניסתם לארץ.

ולבן אמרו על משה ששינה מראון הקב"ה, דצתחלת ציאתו צשליחותו אל פרעה, היה

על דבר ששלח העם ויחגו לי צמדבר דרך שלשת ימים, לכן סברו העם שכוונת הקב"ה לא היה אלא שילכו צמדבר לקבל תורתו, ואחר כך ישובו למצרים, ופרעה לא ישעבד עוד אותם מחמת מורא המכות הגדולות שלקה בהם, רק משה רצה להגדיל שמו ולעשות ענמו למך על אומה זו, לכן אמר להם שיסעו מהר חורב עוד למרחוק ולכבוש את ארץ שבעה עממים, וצאמת עדיין לא הגיע זמנו, וכוונת ה' שישבו למצרים להשלים הק"ץ שנים, וצמוך זמן זה יסבב ה' הסיבות שיהיה אחר כך נוח לכבוש עכדה"ק.

ובערתה אחי שפיר, כי דצת בני ישראל לא היה רק על הארץ, ואמרו האמת כי עו העם וכו', אך דיצרו רעה על משה, שהוא רוצה לשלוט עליהם, על כן שלא צרשות ה' הוא רוצה להכניסם כעת לארץ. ועל כן שפיר נסמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים, שדיצרה כנגד משה ונענשה, והרשעים הללו טח עיניהם מראות מללמוד שאין לדבר רע על משה, כי הקב"ה מסכים לדבריו של משה, גם צמה שעושה מדעתו, כמו צפרשת מרים.

*

אמנם עדיין צריכין לצאר, הלא טענת המרגלים צודקת, שהרי צימי יהושע לא

מסתכלין מה נעשה צמרים, אף על פי כן לא רצו ללמוד, לכך כתב הקב"ה שלוח המרגלים אחר מעשה מרים, הוי לא ידעו ולא יצינו כי טח מראות וגו' ע"כ. והיא פליאה, וכי נאסר לדבר לשון הרע על ארץ דומם, לומר על עיר ומדינה, שאינה טובה ויש לה הרצה חסרונות, ואין יקחו מוסר ממה שדיצרה מרים על משה קדוש ה'.

גם להצין מה שיהושע וכלב אמרו לישראל, אף צה' אל תמרודו, ואתם אל תיראו את עם הארץ כי לחמנו הם, סר כלם מעליהם, וה' אחנו אל תיראו (יד-ט). ולשון לחמנו הם תמוה מאד, כי צני אדם אינם לחם.

ונראה דהנה בתורת משה (ס.) כתוב להמליך ולצאר טענת המרגלים, דהנה מצינו ציהושע ששלח גם הוא מרגלים (יהושע צ), ולא הלכו כלל צאותה מדינה רק לילה אחת שעכצתם רחצ הזונה טמון על הגג. ולכאורה מה הועילו צהליכתם, הלא לא עברו צתוכה לתור אותה. רק צאמת דבר גדול הועיל הליכתם, ששמעו מרחצ הזונה דכל המדינה נמוגו מפניהם, ולא קמה עוד רוח צאיש (שס צ-ט), ועל ידי זה ידעו שרצון הצורא הוא לכבוש את הארץ, וצודאי יכבוש את אוציהם. [וליתר ציאור, כי לרגל הארץ צריכין רק כאשר יש מלחמה צבורים עם צבורים אנשי חיל, אבל אם נמס לצבם ולא קמה עוד רוח צאיש, אז צקל לכבוש אותה, ועל דרך שנאמר (ויקרא כו-לו) והצאתי מורך צלצבם, ורדף אותם קול עלה נדף, ונסו מנוסת חרב, ונפלו ואין רודף].

אבל כאן אמרו המרגלים, הם רואים שלא נמוג לצבם כלל, אפס כי עו העם,

להם לנצנת המן, אמר להם, אתם ראו דבר ה' (ירמיה ב-לא), שמעו לא נאמר אלא ראו, צוה נתפרנסו אבותיכם, הרצה שלוחין יש לו למקום להכין מזון ליראיו ע"כ.

ועל דרך זה רצה להראותם, כי כיבוש מלחמה גם כן לא באה מכח ועוֹס ידם של אנשי חיל, אלא מפילו גבורים ילידי הענק, עם ערים בצורות בשמים, יכולים ליפול נגד קומץ קטן של חגבים ונמלים כנגדם (רש"י יג-לג). ולכן הוצרכו ישראל לראות מתחלה עוֹס גבורתם, ושז כשיבואו צפועל ללחום עמהם יראו שנמוג לצבם, ואז יכירו כח עוֹס ה' וחסדו. ואם היו המרגלים מוצאים אותם מתחלה נמוכי רוח, לא היה ניכר השגחת ה' עליהם. על כן הראם ה' עוֹס גבורתם, להכיר הנסים של כניסתם לארץ, והם נכשלו צוה. אצל צימי יהושע שידעו כבר עוֹס גבורתם, ראו תיכף שנמוגו לצבם, והכירו חסדי ה'.

וזוהו שהסביר להם יהושע, 'ואתם אל תיראו את עם הארץ', בשמעכם עוֹס גבורתם של אנשי השבע אומות, כי ה' רוצה להראות לכם גבורתם כדי שתכירו שכיבוש המלחמה הוא כח ה' ההולך עמנו. ורוצה ה' לחזק את אמונתנו בה' שגראה צעיני צשר גדול עוֹמו, 'כי לחמנו הם', הם דוגמת המן שניתן לנו מה' במדבר, שהוא כדי להכיר עוֹס כח ה' שזן ומפרנס כל צרואיו, והכל הוא מידו המלאה והפתוחה, כן רוצה ה' להראות לנו במלחמה, שהכל הוא צידו, ובסופו יכניעם לפנינו.

*

ובזה יתבאר דברי התנא צמשנתנו, כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול

קמה עוד רוח באיש, וכעת הם רואים שלא נמוג לצבם, ואפס כי עו העם. אך הענין הוא, כי הנה אנו רואים שמעת שהגיע זמן יציאתם של ישראל ממצרים עד צוֹס אל ארץ נושבת, הייתה כל ההנהגה עמהם צנסים חוץ לדרך הטבע. הקצ"ה הכה את מצרים בעשר מכות שהיו כולם ללא צורך, כי ה' היה יכול ליתן לצבם לשלוח את ישראל תיכף, ואם לא יראו, יציא עליהם מיד מכת צבורות, וישלחו אחר כך את ישראל. ואם ה' רצה לפרסם את שמו להמצריים, למה לא עשה כן להראות כחו גם לשאר האומות.

אך הענין הוא, כי הכל נעשה רק עבור ישראל, שהיו עומדים אז מוכנים להיות לעם ה'. ואם כי ישראל הם מאמינים בני מאמינים מימות האבות, מכל מקום אינו דומה ראייה לשמיעה, ורצה ה' שיראו ישראל צעיני צשר גדול מעשה אלקינו, שיש מנהיג לצירה ולא עוז את עולמו. והראה להם ה' ששולט בהמים ובצבלי חיים ובכל עץ צומח וכו' וכו', כדי שיקלטו האמונה בעצמותיהם ולחיות באמונה זו תמיד, עד שנתגלה להם צקריעת ים סוף, שהראו באצבע זה א-לי.

וישוב רצה להראותם צעיני צשר כי פרנסת האדם היא מן השמים, ולא לחכמים לחם ולא לצבונים עוֹס, ולא כחו ועוֹס ידו עושה חיל, על כן הציאם במדבר בארץ לא זרועה, והמטיר להם לחם מן השמים, והמרצה לא העדיף והממעט לא החסיר. וזוהי להם לגנוז לנצנת מן למשמרת לדורותיכם (שמות טו-לג), וצרש"י כשהיה ירמיה מוכיחם למה אין אתם עוסקים בתורה, והם אומרים נניח מלאכתנו ונעסקו בתורה מהיכן נתפרנס, הוציא

נצרכים מקטריגים שמוליכין אותו כפי רצונו, והבא לטומא פותחין לו, וממציאין לו עול מלכות ועול דרך ארץ, שינטרך לפרוק מעצמו עול תורה. והמשכיל יכיר שהכל תלוי ברצונו האמיתית, כי לפי שאיפתו כן יזמינו לו מלמעלה, וכמו שהוכיח אותם ירמיה צימיו, כמה דרכים יש להצורא להמציא הכל לצוראיו.

מלכות ועול דרך ארץ, כי צדק שאלם רוצה לילך מוליכין אותו, ואם יש לו החלטה מוחלטת לקבל על עצמו עול תורה, המלאכים הנצרכים ממחשבות טובות הללו הם צאים ומסייעין לו, והם מעצירין ממנו הטירדות של עול מלכות ודרך ארץ, שיכולים להטרידו מהתעלותו בתורה. ולעומת זה הפורק מעצמו עול תורה, גם כן

בסעודה שלישית פרשת שלח תשע"ז לפ"ק - מאנסי

מתרי"ג מצות אמרה תורה וכל צן נכר לא יאכל צו (שמות יב-מג), התורה כולה כאן וישראל מומרים על אחת כמה וכמה (שנת פו.). ומעתה לולא שבירת הלוחות לא היו נצרכים למרגלים, ואין לירא מהשצעה עממין, כי היו להם חירות מכל אומה ולשון. אך 'לדעתך' ששצרת את הלוחות, ואין כאן עוד חירות מהאומות, על כן שלח לך אנשים ויתורו את ארץ כנען.

*

עוד אמרו (שם) אמר רבי אלעזר מאי דכתיב חרות על הלוחות, אלמלא לא נשתצרו לוחות הראשונות לא נשתכחה תורה מישראל [חרות משמע תקוק ואינו נמחק לעולם, על ידי הלוחות היתה תורה תקוקה לישראל מהשתכח מהן עולמית] ע"כ. והנה מצינו בכיבוש הארץ שאמר הכתוב (יהושע טו-טז) ויאמר כלב אשר יכה את קרית ספר ולכדה ונתתי לו את עכסה צתי לאשה, וילכדה עתניאל בן קנו וגו'. ודרשו חז"ל (תמורה טו.) שאחרי פטירתו של משה צימי אצלו נשתכחו מיהושע שלש מאות הלכות, ולזה התכוין כלב אשר יכה את קרית ספר ולכדה,

שלח לך אנשים ויתורו את ארץ כנען וגו' (יג-ב). צרש"י שלח לך, לדעתך ע"כ. ויש לומר דאיתא בגמרא (עירובין נד.) אמר רבי אחא בר יעקב אלמלי לא נשתצרו לוחות הראשונות, אין כל אומה ולשון שולטת בהן, שנאמר (שמות לב-טז) חרות על הלוחות, אל תקרי חרות אלא חירות [בשביל הלוחות היו בני ישראל בני חורין] ע"כ. ובמשך חבמה (פי' משא) כתוב לצאר צוה מה שנאמר (שם לד-נג) שלש פעמים צונה יראה כל זכורך וגו', ולא יחמוד איש את ארצך בעלותך לראות את פני ה'. ובפרשת משפטים כתוב (כג-יז) שלש פעמים צונה וגו', ולא קיים ולא יחמוד איש את ארצך. אך שם היה קודם חטא העגל, והיו חירות מהאומות, על כן לא היו נצרכין לירא פן יקח אחר את ארצם. אבל כאן שנשתצרו הלוחות ויכולים האומות לנצחם ולשלוט בהן, לכן הוצרך ה' להצטיח שעל ידי מצות ראייה צרגל לא יזוקו, ולא יחמוד איש את ארצך ע"כ.

והנה שבירת הלוחות עשה משה מדעתו, מאי דריש, אמר ומה פסח שהוא אחד

דהיינו מי שיגלה ההלכות שנשתכחו, עד שבא עתמיאל בן קנו והחזירן בפלפולו.

וברתוב בסקפה"ק אמרי פנחס (נביאים אות קפז) צ"ס הרה"ק רבי דוב בער ממעוזריטש זי"ע, דהנה מצואר צמדרש (צ"ר א-א) צראשית צרא חלקים את השמים ואת הארץ (א-א), שעם התורה שנקראת ראשית צרא חלקים את השמים ואת הארץ, נמצא שכל מקום שצבולס יש לו חיות ושפע מאיזה חלק או הלכה שצבולס הקי. והנה כאשר הלכו בני ישראל לכבוש את ארץ ישראל, עסקו תמיד בצאותה ההלכה השייכת לאותו מקום שרצו לכבוש, ועל ידי זה כבשוה. ולכן מצינו כשנלחמו על העי כתיב (יהושע ח-ט) וילן יהושע צלילה ההוא צתוך העמק. ואיתא בגמרא (עירובין סג:) אמר רבי יוחנן מלמד שלן צעומקה של הלכה. והכוונה הוא שעסק בצאותה ההלכה ששייכת לעי ועל ידי זה כבשוה.

ומערתה עולה הפשט של המקראות ודרש חז"ל צקנה אחד, כי צלמת הגיעו בני ישראל לקרית ספר ורצו לכבושה, אבל לא יכלו לכבושה מחמת שהשורש והחיות של קרית ספר היה שייך לאותן ההלכות שנשתכחו צימי אבלו של משה, וזהו שנאמר כלב, אשר יכה את קרית ספר, כלומר קרית ספר היא עיר שצריך לכבושה על ידי ספר ולימוד. עד שבא עתמיאל בן קנו וילכדה, על ידי שהחזיר בפלפולו את ההלכות שנשתכחו, ועל ידי שעסק בצאותה ההלכה השייכת לקרית ספר כבשה גם צפועל ממש ודפח"ת.

ומערתה אם לא שיצר משה הלוחות הראשונות, לא היה שכחת התורה, וצקל היו יכולים לכבוש כל מקום על ידי עסק ההלכה שמכוונת נגד אותה מקום. אבל צצצירת לוחות

הראשונות ירדה שכחת התורה, ויש קישויים צכצשת הארץ, וצריכין למרגלים לרגל הארץ צאיזה דרך קל יותר לכבושה, ולכן שלח לך, לדעתך, שצצרת את הלוחות, ונחגלגל מזה שכחת התורה, על כן צריכין לשלוח אנשים לרגל הארץ.

*

ואמר הכתוב ויקרא משה להושע בן נון יהושע (יג-טו). וצרש"י התפלל עליו י"ה יושיעך מעצת מרגלים (סוטה לד:) ע"כ. ויש להצין למה צחר שם י"ה דייקא. ונראה דאיתא צמדרש (צ"ר מז-א) אמר רבי שמעון בן יוחאי יו"ד שנטל הקצ"ה מצרי היה טס ופורח לפני כסאו של הקצ"ה, אמר לפניו, רבש"ע צצציל שאני קטנה צצצותיות הוצאתני מצרה הצדקת. אמר לו הקצ"ה לשעבר היית משמה של נקצה וצסופן של צותיות, עכשיו אני נותנך צצמו של זכר וצראשן של צותיות, שנאמר ויקרא משה להושע בן נון יהושע ע"כ (וכן הוא צגמרא סנהדרין קו:).

וייש לומר צטעם הדבר שניטל את יו"ד משם אשה וניתנה ליהושע קודם שנכנס להארץ עם המרגלים, דמצינו צצנות צלפחד שציצבו את הארץ, ונכנסו וצאו לפני משה וציקשו נחלה. וצרש"י (צמדבר כו-א) דלכן נאמר למשפחות מנשה בן יוסף, לומר לך יוסף צצב את הארץ, שנאמר (שמות יג-ט) והעליתם את עצמותי וגו', והם צצבו את הארץ שנאמר תנה לנו אחוזה ע"ש. ולכן ניתן ליהושע את משם של אשה, כי נפש חיה הוא שמו, וצזה תתעורר חיבתו להארץ ציתר שאת, ולא יכשל צעצת המרגלים.

והנה אמרו (סוטה יז.) איש ואשה שזכו שכינה שרויה ציניהם, וצרש"י שהרי חלק את שמו ושיכנו ציניהם, יו"ד צאיש וה"א צאשה

ע"ש. ואם כן ביהושע שנתחבר לשמו אות משם אשה, הרי יש צמוכו הן האות יו"ד משמו של הקצ"ה, והן האות ה' של אשה שקיבל כעת בשמו. ועל כן ספיר התפלל עליו י-ה יושיעך מעצת מרגלים, צמה שיש לך כעת גם שורש חיים מאשה, בזה תנצל מעצת המרגלים.

*

והנה ישראל כאשר שמעו הקישויים של כניסת הארץ, אמרו איש אל אחיו, נתנה ראש ונשובה מצרימה (ד-ד). וברש"י נתנה ראש, נשים עלינו מלך. ורבותינו פירשו לשון עבודה זרה ע"כ. ויש להבין למה ריכיז מלך לרד למצרים, וכי בלא ראש אין יכולין לחזור. וגם מה ענין עבודה זרה להחזרתן למצרים. ונראה כי באמת

מצרים היתה אז ריק מיושביה, שהרי כל אנשי חיל נטבעו בים סוף, ולא נשארו רק הטף והנשים והזקנים, ונשארו כל צמיהם וכליהם בלי בעליה, והרי אין לך מעולה בכל הארצות כמצרים שנאמר (בראשית יג-י) כגן ה' בארץ מצרים (רש"י יג-כז). ואם כן יכולים לחדש שם מלוכה חדשה של עם ישראל, ונתנה ראש ונשובה מצרימה, לשום עלינו מלך להנהיג אותנו צמצרים. אמנם כיון שבמדבר על פי ה' יסעו ועל פי ה' יחנו, וכל ימי אשר ישכון הענין על המשכן יחנו (במדבר ט-יח). אם כן לבחור לעצמו סדר החיים לשוב למצרים, היא כנגד הוראת הענין, הרי זה צחינת עבודה זרה, פריקת עול מלכות שמים, וצחינת ראש ומלך לשוב מצרימה, יש שמך חטא של עבודה זרה, ותמים תהיה עם ה' אלקיך.

בלימוד פרקי אבות פרשת שלח תשע"ח לפ"ק

גבוה. ואמרו (ברכות נה). כל זמן שצית המקדש קיים, מוצח מכפר על ישראל, ועכשיו שלחנו של אדם מכפר עליו ע"כ. והיינו כי המציא קרבן, זריקת דמו על המוצח מכפרת עליו, אבל גמר הכפרה היא באכילת הכהנים את צשרו, כהנים אוכלים ובעלים מתכפרים (פסחים נט:), ועכשיו שלחנו של אדם מכפר עליו, כי שלחנו נעשה מוצח ה', ואכילתו משלחן גבוה מכפרת.

*

והראיה לזכר הענין, ונשלח הדברים לפרשתנו, שאמר משה להמרגלים, עלו זה בנגב ועליתם את ההר, וראיתם את הארץ מה הוא וגו', והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ (יג-יז).

במשנה (אבות ג-א) רבי שמעון אומר שלשה שאכלו על שלחן אחד ולא אמרו עליו דברי תורה, כאלו אכלו מוצחי מתים, שנאמר (ישעיה כח-ח) כי כל שלחנות מלאו קיא צואה בלי מקום. אבל שלשה שאכלו על שלחן אחד ואמרו עליו דברי תורה, כאלו אכלו משלחנו של מקום צרוך הוא, שנאמר (יחזקאל מא-כז) וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה' ע"כ.

הרי לנו מעלת סעודה פשוטה של ימות החול, שעל ידי דיבור דברי תורה, יוכל להעלות את שלחנו להיות מוצח ה' שמקריבין עליו קרבנות, ופתו שאוכל הוא משלחנו של מקום, כמו הכהנים שאוכלים קדשים, שהם זוכין משלחן

אנסנו, אס ישמרו מצות התלויות בו, שלא יותרו ממנו, ולא יאלו צשצת ללקוט ע"כ.

ויש לומר עוד, דאיתא בגמרא (ברכות יז.) רבי אלכסנדרי צתר עלותיה אמר הכי, רבון העולמים גלוי וידוע לפניך שרוננו לעשות רבוןך, ומי מעכב [שאין אנו עושין רבוןך], שאור שבעיסה ושיעבוד גליות ע"כ. ופירש רש"י שאור שבעיסה, יר הרע שבלבנו המחמיינו ע"כ. ואכתי צריך ביאור הכינוי שקורא לו 'שאור שבעיסה'. ונראה דאיתא בגמרא (שם לב.) היינו דאמרי אינשי מלי כריסיה זני בישי [מילוי הכרס הוא ממייני החטאים הרעים]. רבנן אמרי מהכא (דברים לא-כ) ואכל ושבע ודשן ופנה אל אלהים אחרים. ואיבעית אימא מהכא (שם לב-טו) וישמן ישורון ויצטט ע"כ. הרי לנו כי ריבוי האכילה מביאה את האדם להזניח מתורת ה' ומצויותיה.

והביאור בזה הוא, כי האדם צמחותו הוא חומר גם עפר מן האדמה, וכשמו כן הוא, שנקרא בתואר 'אדם', כמו שנאמר (בראשית ב-ז) ויאר ה' אלקים את האדם עפר מן 'האדמה'. ונצרא מן היסוד המגושם ביותר מכל הארבעה יסודות. ואחר שנוצר, חיותו ומזונו היא מתצוות הארץ ופירותיה, שגם הם מגושמים בתכלית הגשמי משורש האדמה, ומוסיף יוס יוס על גופו עוד מעפר גשמי, וממנו נעשה דמו וצפרו, וממילא מתגשם גופו יותר ויותר בכל יוס. ולכן האדם צנערותו עדיין משתוקק למצות ה', וכל מה שמתצבר יותר, יצרו ותאותיו מתגברות, כי הגוף מתגשם יותר מיוס ליוס.

ולא עוד אלא שהאדמה חטאה חטא הראשונה בעולם, והיא מלוכלכת ונפגמה מהעון, והיינו שכאשר נוה עליה ה', תדשא הארץ דשא

ויש להבין כי צשלמא עצם שילוח המרגלים, ביאר הרמב"ן (יג-ב) שכן הוא דרך כל הצאים להלחם בארץ נכריה, ששולחים לפנייהם אנשים לדעת הדרכים ומצוא הערים, וצשצם ילכו התרים צראש הצבא להורות לפנייהם הדרכים וכו', וזהו ענה הגונה בכל כוצשי ארצות וכו' ע"ש. אבל לראות טובת הארץ, הטובה הוא אס רעה, וכי לא סגי לנו עדותו של מקום שאמר, וארד להצילו מיד מנרים, ולהעלותו מן הארץ ההוא 'אל ארץ טובה ורחבה אל ארץ צבת חלב ודבש' (שמות ג-ט).

ולחלן צפרשה ניתנה מצות תרומת חלה, דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם, צצואכס אל הארץ אשר אני מביא אתכם שמה, והיה צאכלכם מלחם הארץ תרימו תרומה לה', ראשית עריקותכם חלה תרימו תרומה (טו-יח). וצרש"י משונה ביאה זו מכל ביאות שצתורה, שצכולן נאמר כי תצא כי תצאו, לפיכך כולן למדות זו מזו, וכיון שפרט לך הכתוב צאחת מהן שאינה אלא לאחר ירושה ושיצה, אף כולן כן, אבל זו נאמר צה צצואכס, משנכנסו צה ואכלו מלחמה נתחייבו צחלה (ספרי) ע"כ. ויש להבין טעם הדבר שנתחייבו צמנוה זו תיקף ומיד. גם יש להבין אריכות הלשון, 'והיה צאכלכם מלחם הארץ תרימו תרומה לה', שלפי פשוטו מיותר לגמרי.

*

ונראה צהקדם לצאר הכתוב צירידת המן לישראל צמדבר, ויאמר ה' אל משה הנני ממטיר לכם לחם מן השמים, ויאל העם ולקטו דבר יוס ציומו, למען אנסנו הילך צתורתי אס לא (שמות טו-ד). ולכאורה יש להבין מה היה הנסיון שהיה כרוך צהמן. ורש"י פירש למען

וגו', עץ פרי עושה פרי למינו (בראשית א-יא).
 וברש"י שיהיה טעם העץ כטעם הפרי, והיא
 לא עשתה כן, אלא ותולא הארץ וגו' עץ עושה
 פרי, ולא העץ פרי, לפיכך כשנתקלל אדם על
 עונו נפקדה גם היא על עונו ונתקללה (ב"ר
 ה-ט) ע"כ. ואם כן יסוד האדם נולד מהאדמה
 שמלוכלכת בחטא, ושוב נתקללה ארורה האדמה
 בעבורך (שם ג-ז).

נתעלו להיות הויית גופם ודמם וזשרם ממאכל
 רוחני. ולכן כאשר למדו תורת משה נקפגה
 תורתם בגופם, רוחני זרוחני, והיתה תורתם
 משתמרת בקרבם ולא שכחו דבר ממשנתם. ועל
 כן אמרו (מנחמה זש"ח כ) לא ניתנה תורה אלא
 לאוכלי המן.

והנה האדם יש לו התנללות על מיעוט
 דביקותו בתורה ומלותיה, שהגוף העכור,
 על ידי האכילה הגשמית מתגשם יוס יוס יותר
 ויותר, והשאר שבעיסה מעכבו מקירוב דביקותו
 לקונו. על כן אמר ה' למשה, 'הנני ממטיר לכם
 לחם מן השמים', צמדצר לא תזונו נפשיכם
 ממאכלים גשמיים, אלא מלחם שמלאכי השרת
 אוכלים, ולא יתגשם הגוף על ידי אכילתכם,
 וזוה 'אנסנו הילך בתורתי אם לא', כי לא יהיה
 לכם התנללות מסיבת האכילה הגשמית, וזוה
 אוכל לנסות אתכם, לדעת את אשר בלבצך הילך
 בתורתי אם לא.

*

ובערתה יש לומר דזאת היתה הסיבה של
 המרגלים שהולאו דזה על הארץ,
 שכוונתם היתה לשם שמים, למנוע את ישראל
 מליכנס לארץ ישראל, כי השכילו להבין שאחר
 כניסתם לארץ ישראל, יופסק המן, ויחזרו לאכילת
 לחם מן הארץ, ויהא הנסיון גדול מאד שיתגשמו
 על ידי זה, ואיך תתקיים התורה בישראל. אבל
 האמת היא, כי ה' קידש את ארצה של ישראל
 בעשר קדושות, ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות
 (כלים א-ו), וכיון שהארץ עצמה קדושה היא,
 עד שרבי אמי הוה מנשק כיפי דעכו (כתובות
 קי"ג), אם כן תזוהת הארץ ופירותיה היוצאות
 ממנה יש בהם קדושה עזומה. וגם הבעלי חיים

ולעומת זה התורה ומלותיה המה רוחניים,
 מעשה אלקים המה, ולכן קשה על
 הגוף להתדבק בתורת ה', שמהא התורה ספוגה
 בתוך לבו וזשרו, כי אין רוחני מתענס בגשמי,
 ואין ארור מתדבק צברוך. ולכן אמר הכתוב
 ואכל ושבע ודשן ופנה אל אלהים אחרים, שריבוי
 אכילה הגשמית, מגשם את האדם יותר ויותר
 עד שישמן ישורון ויבעט. וזהו שאמרו גלוי
 וידוע לפניך שרזוננו לעשות רזונך, בפנימיות
 הלב אנו רוצים לעבוד את ה', אך מי מעכב,
 'שאר שבעיסה', השאר הטמון בהמאכלים
 שלנו, בעיסת הלחם שאנו אוכלים, הם מגשמים
 אותנו, שאין אנו עובדים את ה' כראוי.

אמנם צמדצר שזכינו לקבל שם את התורה,
 ורצה ה' שמהא ספוגה קדושת התורה
 בהכלל ישראל, ולא תשתכח מישראל התורה אשר
 זוה לנו משה. ומה גם שאחר שבירת הלוחות
 נתהוה שכחת התורה (עירובין נד). על כן השאיר
 את ישראל צמדצר ארבעים שנה, והוריד להם
 לחם מן השמים, לחם אצירים, לחם שמלאכי
 השרת אוכלין, שאין זו שום סוג גשמי, לחם
 מזוכך מכל פסולת, כולו רוחני, וזה היה מאכלם
 דבר יוס ציומו, וכל יוס שהוסיפו באכילתו, לא
 רק שלא נתגשמו יותר במאכלים גשמיים, אלא

בפירותיה שיונקים מקדושת השכינה השוכנת בקרב הארץ, כי על כן הזהיר ואמר (במדבר לה-לד) ולא תטמא את הארץ אשר אתם יושבים בה אשר אני שוכן בתוכה וכו'. ועתה אוכלים פירות היונקים מטומאת הארץ שנתלקה השכינה וכו', על כן ניחא שאנו מכניסין בצרכה זו ונאכל מפריה ונשבע מטובה, כי אחר שיחזיר שכינתו לניין, באכילת פירותיה אנו ניזונים מקדושת השכינה ומטהרתה ע"כ. ומעתה תקשה, הרי שפיר יתכן שיתאוו משה ליכנס לארץ כדי לאכול מקדושת פריה ולשצוע מטובה.

אבל באמת לא תקשה מידי, כי הן אמת שהיום אנו משתוקקים שנוכה להשראת השכינה בארץ ולאכול מקדושת פריה, אבל במדבר הרי היו אוכלים לחם מן השמים, לחם אצירים, שמלאכי השרת אוכלים, שלא היה צורך שום פסולת, וממילא לא יתכן שיתאוו ליכנס לאכול מפריה, צעוד שאוכל במדבר מקדושת המן. ועבור זה אין מן הצורך שיכנס לארץ, אלא יוכל להמשיך לחיות גם להלאה במדבר.

*

ועל כל פנים אחר כניסתם לארץ ישראל אף שנפסקה המן, לחם מן השמים, עדיין היו אוכלים מאכלים הקדושים מקדושת הארץ. ולא עוד אלא שצוה ה' עליהם בכניסתם לארץ ישראל שיפרשו תרומות ומעשרות ושאר מתנות לשבט לוי, אשר הם יורו משפטין ליעקב ותורתך לישראל, כדי שתהא רוב אכילתם של שבט לוי ממאכלים שנתקדשו עוד יותר בקדושת התורה ומנותיה, שמאכליהם שהם אוכלים הם חלה תרומות ומעשרות. והכהנים אוכלים גם הצער שלהם מקדשים, חלק מקרבן ה'. ומוזה נתהוה

הניזונים מן האדמה ההיא, שקרויין עבור זה גידולי קרקע (בבא קמא נד:), יש בהם קדושה. ולכן באכילתם יתוסף בצשרם ודמם מקדושת המאכלים, ותוכל התורה להתדבק עמהם, ולהיות תורתם משתמרת.

ובהיות שמשה רבינו ירד לסוף דעתם, שיתכן שיהיה להם חלישות הדעת על כניסתם, כי התורה לא תהא נספג לתוך גופם בהיותם שם, אחר שתופסק אכילת המן. על כן חיזק אותם באומרו, 'עלו זה בנגב', הרוצה להחכים ידרים (בבא בתרא כה:), תהא לכם גם שם עליה בחכמת התורה, ועליהם 'את ההר', בגימטריא תור"ה (בעל הטורים), ואל תחשו שתתגשמו במאכלים הארציים, אלא 'וראיכם את הארץ מה הוא', שתזוננו על מהות הארץ ותראו ותרגישו בה גדול קדושתה, וממילא גם פריה קודש, 'ולקחתם מפרי הארץ'.

*

והנה בגמרא (סוטה יד.) אמרו, דרש רבי שמלאי מפני מה נתאוו משה רבינו ליכנס לארץ ישראל, וכי לאכול מפריה היה צריך או לשצוע מטובה הוא צריך. אלא כך אמר משה, הרבה מנות נטוו ישראל ואין מתקיימין אלא בארץ ישראל, אכנס אני לארץ כדי שיתקיימו כולן על ידי ע"כ. ולכאורה יש להצין דהא ידועים דברי הב"ח (או"ח סימן רח) על מה שכתב בשור, ויש אומרים בצרכה מעין שלש, ונאכל מפריה ונשבע מטובה, ואין לאמרו שאין לחמוד הארץ בשביל פריה וטובה, אלא לקיים המנות התלויות בה ע"כ. וכנראה שכונתו לגמרא הג"ל. וכתב עלה הב"ח, ותימא הלא קדושת הארץ, הנשפעת בה מקדושת הארץ העליונה, היא נשפעת גם

דמם ובשרם, על כן לא נתגשמו הם במאכליהם, ואלרצה ניתוסף בהם קדושה באכילתם, ולכן היתה תורתם משתמרת בחוכם, כי גופם היו קדושים, שדמם ובשרם נתהוו ממאכל קודש.

וְלֹא עוד, אלא שזוה נתקדשו גם כן מאכליהם של כל ישראל, כי כל מתנות כהונה יש להם שיעור, המעשר יש לו שיעור מן התורה אחד מעשרה, ובתרומה השיעור היא מדרבנן למדה צינונית אחד מחמשים (תרומות ד-ג), ושיעור החלה אחד מעשרים וארבעה (חלה ב-ו). ואמר על זה מרן מוהר"י מבעלזא זי"ע, כי להיות שאי אפשר ליקח אחד מעשרה מעשר, רק כשמונה מתחלה א' ב' עד עשרה, והעשירי קודש לה', אם כן כל העשרה יחד גורמים קדושת המעשר, על כן נשאר רשימו קדושה של המעשר גם על התשעה הנותרים, וכן הוא גם בשאר מתנות כהונה ע"כ. ואם כן בכניסתם לארץ ישראל שנתחייבו בתרומות ומעשרות, הרי כל התבואה שבה, גם החלק שנשאר לישראל נתקדש בקדושתה, והיו אוכלים ממאכל של קדושה.

אֲמִנָם להיות כי מעלה זו לא תהא להם תיכף בכניסת הארץ, כי לא נתחייבו בתרומות ומעשרות עד אחר י"ד שנה, אחר שכבשו וחלקו, ואם כן תחסר להם קדושה זו בתחלת ביאתם. על כן שינה ה' במלות הפרשת חלה שנתחייבו בה תיכף 'צבואכם אל הארץ', כיון שעיקר האכילה היא הלחם אשר לצבא אנוש יסעד, ועל הלחם יחיה האדם, לכן יתקדש לחמם ביותר תיכף צביאתם לארץ, אשר חוץ מקדושת פירות ארץ ישראל תהא גם קדושת מנות התורה של חלה עליה. ואמר הכתוב לחזק את ישראל בכניסת הארץ, שלא יחשו על נפשם צמה שנפקק

מהם הלחם מן השמים, שכעת יתגשמו באכילת לחם מן הארץ, כי ידעו שלחם ארץ ישראל יש בתוכו קדושת הארץ, ומה גם שניתוסף עליה מנות הפרשת חלה, על כן 'והיה צבאכם מלחם הארץ תרימו תרומה לה', אחת צעממיתם מתרומתו בהאכילה לה'. ולהוסיף על קדושת הלחם, 'ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה'.

וז"הו הענין שאמר הכתוב (ויקרא כה-לח) לתת לכם את ארץ כנען להיות לכם לאלקים, ודרשו מזה חז"ל (כמובט קי:) שכל הדר בארץ ישראל דומה כמי שיש לו אלוה, וכל הדר בחוץ לארץ דומה כמי שאין לו אלוה. והיינו כי חוץ ממה שהדר שם שוכן תחת כנפי השכינה, תמיד עיני ה' אלקיך בה, יש בה עוד מעלה לעבודת קונו, כי אכילת פירותיה הקדושים לא מגשמים את האדם, שצטרו ודמו נתהוו ממאכל קדושה, וקל לו יותר לעבוד את אלקיו, ודומה כמי שיש לו אלוה. ולא כן בחוץ לארץ שאין באדמה קדושת הארץ, ולא עוד אלא גזרו עליה טומאה (שבת יד:), הרי המאכלים מגושמים ומטומאים, ומתגשם האדם ממנה יום יום יותר ויותר, עד שיתכן ואכל ושבע ודשן ופנה אל אלהים אחרים, ודומה כמי שאין לו אלוה.

*

אֲמִנָם גם ליושבי חוץ לארץ חס ה' שלא יתגשמו ממאכליהם, ויוכלו להתדבק בתורה ומצותיה. והוא דאיתא בשולחן ערוך (או"ח קסו-ד) יתן שתי ידי על הפת בשעת ברכה, שיש בהן עשר אצבעות, כנגד עשר מנות התלויות בפת, ולכך יש עשר תיבות בצרכת המוציא וכו' ע"ש (ומקורו צירושלמי חלה א-ו). והיינו כי עשר מנות אדם עושה עד שלא יאכל פרוסת פת.

מעשר כספים, אשר לחמו וסעודתו שאוכל הם נקנים מכספו שהפריש ממנו מעשר, אשר בזה חל קדושה גם על התשעה חלקים הנשארים בידו כנ"ל, ושפיר יש גם היום עשר מצות באכילת פתו.

*

ובדאי לעורר במה שנוח במדינה זו אפיית החלות לשבת קודש, דמבואר ברמ"א (או"ח סימן רמז) דנוהגין ללוש כדי שיעור חלה בצית, לעשות מהם לחמים לצנוע עליהם בשבת ויום טוב, והוא מכבוד שבת ויום טוב, ואין לשנות ע"כ. ומבואר במגן אברהם (סס) שמלכד שהלישה והאפיה היא מכבוד שבת ויום טוב, עוד יש בזה טעם כדי לקיים האשה מצות חלה, לפי שאצדה חלתה של עולם. וביאר במחצית השקל, דאדם הראשון היה חלתו של עולם, ורצה לומר כמו שהעיסה מתוקנת על ידי הפרשת חלה, כן העולם לא ניתקן כי אם אחר צריאת אדם הראשון, כי כל תכלית העולם אינו אלא בשביל מין האדם. ולאשר אדם הראשון נברא בערב שבת, וחטא על ידי חוה בערב שבת, לכן התיקון גם כן ראוי להיות בערב שבת ע"כ.

ובנראה מהגמרא (שבת לא:) יש במצוה זו סגולה לאריכות ימים, כי שלש מצות מוטלות על האשה, והם גדה חלה והדלקת הנר, ועל שלש עבירות אלו נשים מתות בשעת לידתן ע"ש. והרי מדה טובה מרובה פי כמה יותר, שיש בהידור מצוה זו ברכת אריכות ימים.

והרי אנו רואים עד כמה גוהרות הנשים במצות גדה, וכמו כן במצות הדלקת נרות שבת, שעומדות עליה בתפלה ותחנונים על דורותיהם בשעת קיום מצוה זו. וכנגד זה מצות חלה זנוחה. אשר בימי קדם אלל אמותינו היו

בשעת החרישה לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו, בשעת הזריעה שדך לא תזרע כלאים, בשעת דישה לא תחסום שור בדישו, לקט שכחה ופאה, תרומה ומעשר ראשון ושני וחלה.

ואם כן בכל פת שאדם אוכל, נתקדש הלחם ההוא במצות רבות עד שמגיעים לאכילתה. והם קיום עשרה לאוין ועשין שהם מן התורה. אך כל זה הוא בתצואת ארץ ישראל, אבל בחוץ לארץ אין צה אלא קיום שני לאוין מן התורה, חרישה בכלאים, וחסימה בדישה, אך עם כל זה יש בהם כמה מצות שחיוצם מדרבנן, וכמבואר ברמב"ם (ה' מתנות עניים א-יז) שכל מתנות עניים נוהגות בחוץ לארץ מדברי סופרים ע"ש. וגם תרומת חלת חוץ לארץ יש חיוצ מדרבנן. אם כן בכל מאכל שישראל אוכל נתקיים צה מתחלה מצות רבות, וצוה חל קדושה על המאכל, שלא יתגשם האדם כל כך באכילתה.

ובאשר נצוה אל החשבון, יש מעשר מצות הללו בחוץ לארץ שש, כלאים, חסימה, לקט, שכחה, פאה, חלה, וחסר מהם עוד ארבע להשלים העשר. אך מדרבנן יש עוד מצוה של איסור פת עכו"ם, הרי שבע. ושזו יש מצוה לדבר על שלחנו בדברי תורה, שיש בהם שלש אמות, תורה וציאים וכתובים, והם משלימין העשר מצות, וגם בחוץ לארץ נותנין שתי הידיים על הפת, לרמוז על עשר מצות הללו.

גם יש לומר שהארבע מצות החסרים, משלימין בארבעה מצות שחיוצן מדברי סופרים, פת עכו"ם, חיוצ אמירת ברכה על הלחם, שאסור ליהנות בלא ברכה (ברכות לה). אמירת דברי תורה על השלחן שנעשה אכילתו כאוכל מזבחי ה'. ועוד שיש לנו כנגד מצות מעשר מצוה דוגמתה, והיא

אכל מפרישין חלה בחוץ לארץ מדברי סופרים, כדי שלא תשתכח תורת חלה מישראל (רמב"ם ה' זכורים ה-ז). והמהר"י קורקום שם כתב בטעמו, דחלה מלחא דשכיחא, משום הכי גזרו רבנן בחוץ לארץ, ונהגו הכל בה משום חלת ארץ ישראל שלא תשתכח, אכל תרומה לא שכיחא כי היכי דילפו מינה לתרומת ארץ ישראל ע"ש. ולפי מה שנתבאר יש לומר, דכיון דמנחת חלה באה לתקן חטא חוה שאצדה חלתו של עולם, על כן חייבה חכמים גם בחוץ לארץ מדברי סופרים. [ועיין במפורנו (נפרשמו טו-כ) שכתב, דאחר חטא המרגלים הצריך גם החלה, למען יהיו ראויים שתחול ברכה צבתיים, כאמרו (יחזקאל מד-ג) וראשית עריסותיכם תתנו לכהן להניח ברכה אל ביתך ע"כ].

מדקדקין לאפות החלות על שבת בהצית ולהפריש ממנה חלה. ואכל אבא מארי זצ"ל ראיתי שגם המנחת מנחה של פסח, היה מביא אותם מצית האופה קודם הפרשת החלה, כדי שתפריש מהם חמנו ע"ה הפרשת חלה בהצית. - ועל כל פנים גם אלו שמחמת סיבות שונות אין אופין החלות לשבת בהצית תמידין כסדרן, מכל מקום מומן לזמן ירגילו עצמן לאפות עיסתן על שבת צביתם, כדי שיעלה זידם לקיים מנחת הפרשת חלה, שזו אחת מהשלש המנחות המוטלות על האשה לתקן החטא של חוה. או ילכו לצית אופה או לשכנותיה, להפריש חלה מעיסתם.

והנה אנו רואים שעל הפרשת תרומות ומעשרות לא חייבו חכמים בחוץ לארץ,

בסעודה שלישית פרשת שלה תשע"ח לפ"ק

רק נחל אשכול. גם מה שסיים אשר כרתו משם 'בני ישראל', נראה לכאורה מיותר, דבדאי מצני ישראל מיירי, וכמו שאמר תחלה, ויכרתו משם זמורה. ובבעל המזורים העיר דהפסוק מתחיל בלמ"ד ומסיים בלמ"ד ע"ש. וטעמא צעי.

ושוב אמר הכתוב, ועבדי כלב עקב היתה רוח אחרת עמו וימלא אחרי, והציאותו אל הארץ אשר בא שמה וזרעו יורישנה (יד-נד). ועיין ברש"י ציבור אומרו 'רוח אחרת' עמו. גם מה שסיים 'וזרעו יורישנה', וברש"י כתרגומו יתרכינה, יורישו את הענקים ואת העם אשר בה, ואין פירושו לשון ירושה אלא לשון גירושין ע"ש.

שלה לך אנשים ויחורו את ארץ כנען וגו', איש אחד איש אחד למטה אבותיו תשלחו, כל נשיא בהם (יג-כ). וצריך ציבור כפל הלשון 'איש אחד איש אחד'. וצירושלמי (סוטה ז-ה) על דעתיה דרבי עקיבא דאמר לשונות רבויים הן, עשרים וארבעה היו, ועל דעתיה דרבי ישמעאל דאמר לשונות כפולים הן, שנים עשר היו ע"כ.

ולהלן צפרשה, ויצואו עד נחל אשכול, ויכרתו משם זמורה ואשכול ענבים אחד וישאוהו צמוט בשנים, ומן הרמונים ומן התאנים. למקום ההוא קרא נחל אשכול, על אודות האשכול אשר כרתו משם בני ישראל (יג-כג). ויש להצין הלא כרתו משם גם רמונים ותאנים, ולמה קראוהו

וה' יתברך היה יודע שהמרגלים עמידים לטעות עצמם להמשיך עצמם אל הקיטרא אחרת, לזה נזה ה' יתברך למשה רבינו שימשוך לכל אחד מהמרגלים נשמה יתירה וקדושה מאד על ידי עיבור, ומשה בן עשה, ומשך לכל אחד מהמרגלים נשמת שצטו, דהיינו לשמוע בן זכור הדביק אליו נשמת ראובן, וכן כולם. ונזוא נזה אל זיאר הפסוק, שלח לך, שאמר הקב"ה למשה שאתה תשלח עמהם נשמות אחרים, שהשילוח מאותם נשמות המה ממך ולא מבני ישראל, דהיינו למשוך להם עיבור נשמות לדיקים כדי לסייעם, ואולי יעבדו אותם מלטעות כי הצחירה ביד איש צפרט שהיה לכל אחד עזר. ועתה יודק תיבת 'אנשים', לדיקים, שזאת נאמר על נשמת שצטים הקדושים ע"ש (ומקור הדברים צאו צארכה בילקוט ראובני (צפרשטנו) מכוונת האר"י ע"ש).

ולבן מתחלה כאשר שלח אותם משה, המשך לכל נשיא מהם גם את נשמת שצטו, איש אחד איש אחד למטה אבותיו תשלחו כל נשיא בהם, שלכל איש אחד מהמרגלים המשך עוד איש אחד, זה נשמת ראש שצטו. אך כאשר צחרו ללכת בענה רעה וצאו לנחל אשכול, לקחו מפריה להוציא דבה, כשם שפריה משונה כך עמה משונה (רש"י יג-כג). ואז נתפרדה הצבילה, שנשמות השצטים עזבו אותם. וזה שאמר הכתוב שם, וישאווהו צמוט בשנים. ועיין ברש"י דממשמע שנאמר וישאווהו צמוט איני יודע שהוא בשנים ע"ש. אך הכוונה שאז נתפרדו לשנים, המרגלים נפרדו מנשמות השצטים, ולא היו עוד עמהם יחד.

והנה איתא בגמרא (חולין צג.) אמר רבי שמעון בן לקיש אומה זו [ישראל] כגפן נמשלה

ונראה דמה שתלה הדבר בזרעו, כיון דיוצאי צבא צישראל היו מעשרים שנה עד ששים שנה, וכלב צענמו היה אז למעלה מששים שנה, ולא יצא צבא שהוא יוריש את העם היושבים עליה, על כן אמר זרעו יורישנה. אך הא גופא קשיא, למה לא אמר לשון ירושה, וליחס אותה לכלב עצמו שהוא יירש את הארץ. ובבעל השורים כתוב, יורישנה צ' במסורה, וזרעו יורישנה, הנה אדני יורישנה (זכריה ט-ד), שלא היה יכול להורישם אלמלא שה' הורישם מפניו ע"כ. ואכתי צריך זיאר לאיזה סיבה רימו זאת הכתוב כאן.

*

ונראה בהקדם מה שכתוב במאור ושמש (ריש פרשתנו), למצואר בבתבי האר"י

ז"ל צמה שאמר יוסף לאחיו, מרגלים אתם (צראשית מז-ט), כוונתו היתה על אותם מרגלים שירגלו ארץ ישראל, דהיינו שהיה למרגלים עיבור נשמות השצטים. והוא מאמר סתום. והענין הוא כך, כי יש לדיקים בעולם שיש יכולת זידם להאיר לארץ ולדרים והמה גדולים וגבוהים מאד, אך יצא גדול מהם שלא יוכלו לעמוד כנגדו, והלדיק שהוא ראש הדור הוא המתקן נשמתם, ויוכל לתקנם על ידי שימשוך לאותה נשמה גדולה איזו נשמה קדושה מאיזה לדיק ולחברם יחד, כי טובים השנים מאחד שיוכלו לגבור על יצאם הרע, וזהו עיבור נשמה, ואף על פי כן הצחירה היא ביד איש להיטיב או להרע חלילה. ואם אף על פי כן הוא מושך עצמו חס ושלום אל הקיטרא אחרת, אזי הנשמה שהיתה נתחצרה לו בעיבור תלך ממנו, והוא ישאר יחידי כפי מעשיו אשר יעשה.

וּנְרָאָה דאיתא במשנה (אבות 3-7) בטל רזון מפני רזון, כדי שיצטל רזון אחרים מפני רזון. והיינו כי דרכן של בני אדם בצבעים שיש להם רזונות שונות, הן בגשמיות והן ברוחניות. אבל לדיק גמור אין לו אלא רזון אחד, לעשות רזון אצו שבשמים, ודעתו בטל ומצוטל נגד דעת המקום, ואינו רוצה אלא מה שה' רוצה. וגם צשעה שהיה רוצה הרחצה יותר בגשמיות צבני חיי ומזוני, וברוחניות היה רוצה להרציץ תורה יותר ולקדש שם שמים, ומן השמים מעכצים אותו, ויש לו מניעות שונות, הוא מצטל דעתו לדעת המקום, ואין לו רזון שונה מרזון ה'.

וזה היה חטא המרגלים, שבדאי כוונתם היתה גם כן לשמים, וכמו שכתבו המפרשים שהכירו הטובה הגדולה שישארו צמדבר צלי טיידת מזונות, ולעסוק בתורה ועבודה באכילת לחם מן השמים. ולא ציטלו דעתם לדעת המקום, שה' רוצה עבודה אחרת מהם כעת. וצחלמתה בשעת שלוחם, שבאותה שעה כשרים היו, נאמר עליהם 'איש אחד איש אחד למטה', שחון ממה שהיה איש אחד לכל שבט, הרי אותו איש היתה לו רק דיעה אחת, לעשות רזון אצו שבשמים, שציטלו דעתם לדעת המקום. לא כן כאשר צאו אל נחל אשכול ונכשלו, אמר וישארו צמוט 'צשנים', שהיו להם אז כבר שתי דיעות שונות, דעת המקום ליכנס לארץ, ולהם נהוה דעת אחרת, ולא ציטלו עוד דעתם לדעת המקום. ורק יהושע וכלב ציטלו דעתם לדעת המקום ולא נתפתו צענת המרגלים.

והנה איתא צמכילתא (שמות ק"ז) על הכתוב, והיה כי יציאך ה' אל ארץ הכנעני (שמות

[גפן ממנרים תסיע], וזמורות שצה אלו צעלי צחים, אשכולות שצה אלו תלמידי חכמים, עלין שצה אלו עמי הארץ, קנוקנות שצה אלו ריקנים שצישראל. והיינו דשלחו מתם, ליצעי רחמים איתכליא על עליא, דאילמלא עליא לא מתקיימין איתכליא ע"כ. ואם כן השצטיס הם האשכולות של הכלל ישראל, ומשה רצינו המשיך את האשכולות הללו להנשיאים שהלכו לרגל את הארץ. וכאשר כרתו את פריה, אשכול ענבים ורמונים ותאנים, כרתו גם את עצמם מהאשכולות שהיו מחוצרים עמהם עד אז צעיצור נשמותיהם. וזהו שקרא למקום ההוא נחל אשכול, על אודות האשכול אשר 'כרתו משם בני ישראל', שכרתו אז המרגלים את עצמם כל אחד מהאשכול שלו שהיה מחוצר אליו.

אמנם שנים היו שלא נכשלו אז, והם לא נכרתו מהאשכול שלהם, והם כלב צן יפונה למטה יהודה, ויהושע צן נון למטה אפרים. וכלב נשאר מחוצר עם נשמת ראש שבטו יהודה, שעודד אותו להחזיק מעמד צמסירת נפש, וכמו שנאמר ויאמרו כל העדה לרגום אותו בצבנים (יד-י). וזהו שאמר עליו 'ועצדי כלב עקב היתה רוח אחרת עמו', היינו רוח של יהודה, 'וימלא אחרי'.

*

אך הא גופא יש להצין, דצשלמא יהושע שעמד צצדקו, הרי תפלתו של משה איש האלקים נתלזה אליו על כל הדרך, שקרא להושע צן נון יהושע (יג-טו), שהתפלל עליו י-ה יושיעך מעצת מרגלים (סוטה לד:). אבל כלב צן יפונה, איזו זכות עמדה לו יותר משאר השצטיס שלא נכשל צענת המרגלים.

יורישו ויגרשו את הענקים ואת העם אשר בה, כי המקיים בטל רעוק מפני רעונו, ה' מצטל רעון אחרים מפני רעונו. וזאת תורת המסורה, וזרעו יורישנה, הנה אדני-י יורישנה, שלא יטרכו בעצמם להורישם, אלא ה' יורישם, שצטלו את רעונם מפני רעון בני ישראל.

*

וּבְרֵאשִׁית דוכותו של יהודה ראש שבטו, שעמד כבר בנסיון כזה, עמדה לו לכלב שלא נכשל. ובהקדם לבאר מאמרם (מגילה כו.) דאית דסבירא להו דנתחלקה ירושלים לשבטים, דתניא מה היה בחלקו של יהודה, הר הבית הלשכות והעזרות. ומה היה בחלקו של בנימין, אולם והיכל וצית קדשי הקדשים, ורצועה היתה יוצאת מחלקו של יהודה ונכנסת בחלקו של בנימין ובה מוצח בניו, והיה בנימין הצדיק [שצופה ברות הקודש שכן עתיד להיות], מצטער עליה בכל יום לצולעה, שנאמר (דברים לג-יג) חופף עליו כל היום [אדם המצטער חופף ומתחכך בצגדיו, לשון שפשוף], לפיכך זכה בנימין ונעשה אושפיזין לשיכניה [שהיה ארון בחלקו] ע"כ.

וְהָיָה מה שזכה בנימין שיהא המקדש נבנה בחלקו, מצינו על זה שלשה טעמים בדברי חז"ל. דאיתא בגמרא (סוטה לו:) כשעמדו ישראל על הים, היו שבטים מנצחים זה עם זה, זה אומר אני יורד תחלה לים וזה אומר אני יורד תחלה לים. קפץ שבטו של בנימין יורד לים תחילה שנאמר (תהלים סח-סח) שם בנימין נעיר רודם, אל תקרי רודם אלא רד ים. והיו שרי יהודה רוגמים אותם שנאמר שרי יהודה רגמתם, לפיכך זכה בנימין הצדיק

יג-יא). זכה כנען שנקרא הארץ על שמו, וכי מה עשה כנען, אלא כיון ששמע כנען שישראל נכנסין לארץ עמד ופנה מפניהם. אמר לו הקב"ה אתה פנית מפני בני, אני אקרא הארץ על שמך, ואתן לך ארץ יפה כארצך, ואי זו זו אפריקה ע"כ. וביאר במלבי"ם שם, כי ארץ הכנעני כולל כל שבעה אומות, שכולם היו בני כנען. ונקראו על שמו, כי היו ציניהם מי שהיה לו זכות, גרגשי פנה והלך לו לאפריקה, וכדאיתא במדרש רבה וצירושלמי (שביעית ו-ה) ע"כ. וכן הוא במדרש (ויק"ר יז-ו) שלש פרוזדיגמאות שלת יהושע אללם, הרונה לפנות יפנה, להשלים ישלים, לעשות מלחמה יעשה. גרגשי עמד ופנה מאליו, לפיכך נתנה ארץ יפה כארצו, הדא הוא דכתיב (ישעיה לו-י) עד צאי ולקחתי אתכם אל ארץ כארצכם, זו אפריקי ע"כ.

וּבְרֵאשִׁית לומר דכל זה היה בזכותו של יהושע וכלב, שהיו מצאי הארץ, כי הם ציטלו דעתם ורעונם לרעונו של מקום, שלא היה להם רעון אחר מרעון ה', ועל זה אמרו חז"ל ששכרו הוא בטל רעוק מפני רעונו 'כדי שיצטל רעון אחרים מפני רעוק', על כן בזכותם נתן ה' בלבם של גרגשי שיצטל רעונו להשאר בארץ, עבור ישראל שרואים לכבוש את הארץ. ולכן חלק מארץ ישראל לא הוצרכו לכבוש בפועל במלחמה, אלא רעון ישראל לכובשו הוריש מעצמו את יושביה, והניחו אותה עבור ישראל.

וזהו שאמר 'ועבדי כלב עקב היתה רוח אחרת עמו', שלא היה כשאר המרגלים, אלא ציטל את רעונו לרעון המקום, לכן 'והביאותיו אל הארץ אשר בא שמה', ולא יטרכו זרעו לצאת במלחמה לכובשה, אלא 'זרעו יורישנה',

ונעשה אושפיזון לגבורה שנאמר וצין כתפיו שכן ע"כ.

עוד טעם איתא במדרש (צ"ר ט"ה) למה תרצון הרים גבנוים, ההר חמד חלקים לשבתו (תהלים סח-יז), רבי עקיבא פתר קרא בשבטים, בשעה שאמר שלמה לזנות בית המקדש, היו השבטים רצים ומדיינים אלו עם אלו, זה אומר בתחומי יבנה וזה אומר בתחומי יבנה. אמר להם הקב"ה, שבטים למה תרצון, כולכם שבטים כולכם לדיקים, אלא גבנוים, מהו גבנוים, גנבים, כולכם הייתם שותפין במכירתו של יוסף. אכל בנימין שלא נשתתף במכירתו של יוסף, ההר חמד חלקים לשבתו ע"כ.

וביאורו נראה כי אמרו חז"ל (יומא ט): מקדש שני שהיו עוסקין בתורה ובמנות וגמילות חסדים מפני מה חרב, מפני שהיתה זו שנאת חנם, ללמדך ששקולה שנאת חנם כנגד שלש עבירות עבודה זרה גלוי עריות ושפיכות דמים ע"כ. הרי לנו כי השראת השכינה במקדש לא יתכן רק כאשר יש אחדות בצני ישראל. ושורש המחלוקת ושנאת חנם בישראל הותחל אצל השבטים עם יוסף, וישנאו אותו ולא יכלו דברו לשלום (בראשית לו-ד), וכמו שפירש הרמב"ם רבי יחזקאל בקובציר זי"ע דזהו הענין שאמרו (מגילה טז): ויפול על לוארי בנימין אחיו ויצד, ובנימין צכה על לואריו (בראשית מה-ד). שצכו על המקדשות שקופן ליחרב ע"ש. ולכן היו כל השבטים בעלי מומין שלא יוכל הבית המקדש להצנות על נחלתם, כיון שהיה זהם שנאת חנם. וזלת יוסף ובנימין שלא היה להם חלק בזה, על כן משכן שילה נבנתה בחלקו של יוסף, ובית עולמים נבנתה בחלקו של בנימין.

עוד טעם איתא בתרגום שני למגילת אסתר (א-ג), וז"ל, ענין ואמרינן ליה למרדכי, והא אשכחינן דאצבתך סגדין קדם אצבהמיה דהמן וכו', לא כרע אצוך יעקב קדם עשו אחוי דהוא אצוי דהמן. אמר להון אנא מן זרעימיה דבנימין, וכד סגיד יעקב קדם עשו, בנימין לא ילוד הוא, ולא סגד קדם אינש מן יומיו, מטול כדין נטר יתיה קיים עלמיה צמעי אימיה עד עידן דיסקון לארעא דישראל, ויהוי בית מקדשא בארעיה ומישרי שכינתיה בתחומיה, וכל בית ישראל יחדון תמן, ועממיה כרעין וסגדין בארעיה, ואנא לית אנא כרע וסגיד קדם המן רשיעא ובעיל דבבא הדין ע"כ. וכן הוא במדרש (אסתר ז-ח) שכל השבטים נולדו בחוץ לארץ, ובנימין נולד בארץ ישראל, וכשהשתחוה יעקב לעשו, עדיין לא נולד בנימין ע"כ. (ועיין בספר המאור הגדול להגר"א פ' וישלח עה"פ ואת אחד עשר ילדיו).

ובזה שזכה יהודה שחלק מהבית המקדש נבנה על נחלתו, יש לומר דזהו מכח המסירת נפש שהיתה תקועה ביהודה לבטל עצמו תמיד תחת רצון קונו. ומצינו צמעה דתמר, שהיה הודיה צרבים ואמר לדיקא ממני (בראשית לח-כו), אף שהיתה בזה צושה נוראה, שהיה מלך השבטים, אשר מעודא זו אנו למדים כי נוח לו לאדם שיפילוהו לכבשן האש ואל ילצין פניו חזירו צרבים (סוטה י:). ויהודה שקידש שם שמים צפרהסיה זכה ונקרא כולו על שמו של הקב"ה (שם).

ושוב כאשר באו אל הים, אמרו חז"ל (שם לו). רבי יהודה אומר לא כך היה מעשה, אלא זה אומר אין אני יורד תחילה לים וזה אומר אין אני יורד תחילה לים, קפץ נחשון בן

שמורה על מסירת נפש כידוע, שזכות מסירת נפשו של יהודה, נזנה המקדש בחלקו.

ובערתה מוזן דמה שכלז בן יפונה עמד בצדקו, ורוח אחרת היתה בו, בא לו מראש שצטו יהודה שהלך עמו. וגם כאשר כל המרגלים נכרתו מהאשכול שלהם, עמד כלז בצדקו. ועל כן הפסוק הוא מתחיל בלמ"ד ומסיים בלמ"ד, להורות שעבור זה זכה שהצית המקדש נזנה בחלקו, והיתה נכנסת עד תחת המזבח, רצועה של למ"ד אמות צמורת, ורצועה של למ"ד אמות צדרום.

עמינדב וירד לים תחילה שנאמר (הושע יג-א) סצבוני ככחש אפרים וצמרמה בית ישראל, ויהודה עוד רד עם אל. ועליו מפרש בקבלה (מהלים ט-ג) הושיעני אלקים כי באו מים עד נפש, טבעתי ביון מזולה ואין מעמד וגו' ע"כ. ושוב בכניסת המרגלים להארץ, היה כלז בן יפונה למטה יהודה עומד כנגד כולם ואמר טובה הארץ מאד מאד, עד שאמרו כל העדה לרגום אותו באבנים. על כן זכות מסירת נפשו של יהודה תמיד עבור כבוד ה', זכה שנזנה המקדש בחלקו. וכדי להראות שעבור זה זכה, היתה רצועה של יהודה נכנסת עד תחת המזבח,

בסעודה שלישית פרשת שלח תשע"ט לפ"ק

על כן לא ראו ליכנס ע"ש. והיא פליאה, שהיו בעלי רוח הקודש שראו כי לא יהיו נשיאים בארץ ישראל, ויחושו לכבודם. והלא מנהיגי ישראל מוסרים עצמם וטובותיהם עבור טובתן של ישראל בכל עת, ואיך יתכן שעבור כבודם ימרדו את פי ה'.

וגראה בהקדם לבאר מה שמצינו בישראל צמרים, שקיבלו על עצמם גזירת הגלות באהבה, ולא התרעמו מעולם במשך מאתים שנה, אלא התפללו וזעקו לה', וכמו שנאמר (שמות ז-כג) ותעל שועתם אל האלקים מן העבודה. וכמו שפירשו ויעצמו במאד מאד (שם ח-ו), שהתעצמו מאד בהמדה של בכל מאדך (דברים ו-ה), בכל מדה ומדה שמווד לך הוי מודה לו במאד (ברכות נד). ושוב כאשר ילאו ממצרים התרעמו על ה' על כל מאורע, ועשרה נסיונות

שלח לך אנשים ויתורו את ארץ כנען וגו' (יג-ג). פרשה זו של המרגלים היא פליאה עצומה, להרהר אחר ה' ולומר, לא נוכל לעלות אל העם כי חזק הוא ממנו (יג-לא). כזיכול כלפי מעלה אמרו (סוטה לה). אחר שראו בעיניהם הנסים והנפלאות של יציאת מצרים וקריעת ים סוף שעשה עמם ה', הרי צודאי שיש ציד ה' לקיים מאמרו להציאם אל הארץ. ומה גם שכולם אנשים ראשי בני ישראל המה (יג-ג), וכל אנשים שבמקרא לשון חשיבות (רש"י ט). ובמדרש (במדב"ר טו-ה) איתא, שהיו צדיקים וכו', ומשה נמלך בהקצ"ה על כל אחד ואחד, פלוני משצט פלוני, ואמר לו ראויים הם וכו' ע"ש.

ובזוהר הק' בפרשתנו (קנט). איתא, שאמרו, אם ישראל יעלו לארץ ישראל, נתעבר און מלמהו רישין, וימני משה רישין אחרנין,

נכו אבותינו את המקום צמדצר שנאמר (צמדצר יד-כז) וינסו אותי זה עשר פעמים ולא שמעו בקולי (אבות ה-ד). וכל זה היה בשנה אחת, כי מעשה המרגלים היה נסיון העשירי, ואיך נשתנו בזמן קצר מן הקצה אל הקצה, ומה גם שמאז והלאה לא ניסו שוב את ה', והדבר צריך תלמוד.

ולפי פשוטו זה מתאים עם מאמרים (ברכות זב). אמרי דבי רבי ינאי אין ארי נוהס [שמח ומשתגע ומוזיק] מתוך קופה של תבן אלא מתוך קופה של בשר וכו'. כך אמר משה לפני הקב"ה, רבונו של עולם צביל כסף וזהב שהשפעת להם לישראל עד שאמרו די, הוא גרם שעשו את העגל ע"ש. ולכן כל זמן שהיו צמזרים צעוני לא המרידו, וכאשר ילאו ברכוש גדול, ולכל אחד תשעים חמורים טעונין מכספה וזהבה של מצרים (בכורות ה:), נתקיים בהם (דברים לז-טו) וישמן ישורון ויבעט.

*

אך יש לומר עוד, דאיתא בגמרא (סוכה נג). ואת הצפוני ארחיק מעליכם (יואל ז-כ), זה יצר הרע שצפון ועומד צלצו של אדם. והדחתיו אל ארץ ציה ושממה וגו', ועלה באשו ותעל צחנתו, שמניח אומות העולם ומתגרה בשונאיהם של ישראל. כי הגדיל לעשות, אמר אביי וצתלמידי חכמים יותר מכולם וכו'. אתא ההוא סבא תנא ליה כל הגדול מחצירו יצרו גדול הימנו ע"ש. ומעתה קודם מתן תורה שלא נבחרו ישראל יותר משאר האומות, לא היה היצר הרע מתגרה בהם יותר מכל העולם, וכיון שהיו זרע אברהם יצחק ויעקב, היו מוכנעים תחת גזירת צורא עולם וקיצלו הכל באהבה.

אבל כאשר ילאו ממזרים, והצטיח להם ה' אז ולקחתי אתכם לי לעם (שמות ו-י), וכאשר באו להמדצר קיצלו ישראל את התורה, ונעשו העם הנבחר צעולם, אז התחיל היצר הרע להניח אומות העולם ומתגרה בישראל. ופתאום נשתנו ישראל בהתלצות כוחות היצר, באופן שלא היה להם לעולם, אנת נורא ואנת בישראל, ולא היו מורגלים צמלחמה כצידה כזו עם יצ"ר, ולכן נכשלו והתרעמו, ועשרה נסיונות נכו אבותינו את המקום בשנה הראשונה ליציאתם ממזרים, שלא יכלו לעמוד נגד יצ"ר. ומהאי טעמא כאשר ראו גודל התגברות היצר שצב עליהם צמדצר, השתוקקו לחזור למצרים, ואמרו טוב לנו עבוד את מצרים, ממותנו צמדצר (יד-יג). כי צמדצר נעשינו רשעים שצחייהם קרויין מחים, וטוב יותר לחיות כיהודי בקישוי השיעבוד צמזרים, מלחיות כרשע עם חירות. – אך צמזך הימים הרגילו את עצמם למלחמה, להיות גבורים הכובשים את יצ"ר, ומאז והלאה הכניעו עצמם שוב לה'.

*

ובערתה כיון שכל המקודש מחצירו מתגבר עליו היצר הרע ציתר שאת, שמניח אומות העולם ומתגרה בישראל, וציניהם מתגרה צתלמידי חכמים יותר, אם כן מסתבר לומר דכיון שארץ ישראל מקודשת מכל הארצות (כלים א-ו), והוא ארץ אשר ה' אלקיך דורש אותה תמיד עיני ה' אלקיך צה (דברים יא-יג), וה' שוכן בציון, ולא עוד אלא שאין תורה כתורת ארץ ישראל (ויק"ר יג-ה), ואיירא דארץ ישראל מחכים (צבא צתרא קנח:), וחד מינייהו כתרי מינן (כתובות עה:), אם כן תלמידי חכמים שצארץ ישראל עדיפי ציותר, על כן מתגרה צהם היצר הרע יותר מצתלמידי

שכח היצר בארץ ישראל הוא חזק יותר מהעור שמקבלים מה', כי כן הרגישו צבשרם ירידה מהתגברות היצר.

ובערתה יש לומר כי צודאי המרגלים לא הסתפקו כלל בכח ה' שצידו להכניסם לארץ ישראל, אך חששו שכניסה זו לא תהא עליה לישראל אלא לירידה, כי שם יש התגברות היצר. שאם היה בכחו של היצר להכניס מורא בלב המוצהרים שבישראל, מה יענו אזובי קיר. וזהו שאמרו המרגלים, לא נוכל לעלות אל העם, יכולים אנו ליכנס אלל לא תהא זה עליה, כי חזק הוא ממנו, כחות הטומאה שם גדולה יותר מהעור האלקי שיש להאדם, והיא ארץ אוכלת יושביה'.

אמנם כלב ויהושע אמרו, אין לנו לעשות חשבונות, אם משה אומר לעלות אין להרהר, וזהדי כבשי דרחמנא למה לך, מאי דמיפקדת איצעי לך למיעבד, ומאי דניחא קמיה קודשא בריך הוא לעביד (ברכות י). וזהו ויהס כלב את העם אל משה, אין לנו אלא דברי בן עמרם, ויאמר עלה נעלה, בכפל לשון, אנחנו נעלה שם בגשמיות, ויהא לנו שם עליה גם ברוחניות, כי יכול נוכל לה, בכפל לשון, הן יכולין אנו להתגבר על האומות היושבים שם, ונוכל גם ברוחניות, להתגבר על היצר, כי ה' לא יעזבנו צידו.

והנה המנהיג הוא לפי הדור, וכאשר יש ירידת הדורות אין המנהיגים הקודמים ראויין עוד להנהיג, כי רחוקים הם זה מזה במעלתם. ועל דרך מי שהוא גאון בתורה לא יוכל להיות מלמד דרדקי. והמרגלים הרגישו שבכניסת הארץ יהיה להכלל ישראל ירידה מגודל

חכמים שצבבל. ומכל שכן בתלמידי חכמים שעולים מצבל לארץ ישראל, שהם מתעלים ביותר בתורתם, וחד מיין כד סליק להתם הוו כתרי מייניהו (שם), מתגרה בהם היצר הרע עוד יותר.

ובזה מוזן מה שכתב הרמ"ע מפאנו בספרו עשרה מאמרות (מאמר חקור דין ח"ב פ"ו) לפרש הפסוק (זכריה ג-ב) ויאמר ה' אל השטן יגער ה' בך השטן ויגער ה' בך הצוחר בירושלים, שבפשוט מלת הצוחר מחובר עם ה', כאילו כתיב יגער ה' הצוחר בירושלים בך, והוא דוחק שמלצד שהמקרא מסורס יקשה גם כן מה טעם לתואר הצוחר בירושלים לכאן. אך הכוונה היא, יגער ה' בך השטן על היומו צוחר בירושלים, שהוא צוחר לפחות במקום קדוש יותר מצשאר מקומות ע"ש (הוצא בוויאל משה מאמר ב אות סח).

ולבן הנשיאים הללו כאשר עלו לארץ ישראל, וכל אחד מהם נתעלה ביתר שאת בתורת ארץ ישראל, הרי היו אז הם המוצהר בכלל ישראל, והתגרה בהם היצר הרע ביתר עז, עד שהכניס בהם ספיקות ביכולת ה' בציאת הארץ. וכאשר המרגלים הצחינו זאת, עד כמה גדול כח היצר שם עד שהם התחילו לירא מפני יושבי הארץ, עשו לעצמם חשבון, שהכלל ישראל כולו, שאין הם עומדים בדרגתם הרי תהיה להם ירידה נפלאה בצואם אל הארץ, שיהיה להם טשטוש בדיעות, וחציב להם יותר שישארו במדבר ולמות שם כיהודים כשרים, מליכנס לארץ ישראל ויתגבר עליהם ירם. ואם כי אמרו חז"ל (סוכה שם) יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום, ואלמלא הקב"ה עוזרו לא היה יכול לו שנאמר (תהלים לו-ג) ה' לא יעזבנו צידו ע"ש. על זה אמרו כי חזק הוא ממנו כביכול,

כח היצר שם, והם לא יתאימו עוד להיות להם נשיאים, ויעזרו אותם בהתמנות אחרים. והם רצו בטובתן של ישראל שלא יגיעו לידי ירידה זו, על כן הניחו את העם מליכנס לארץ.

וַיֵּשׁ לומר בטעמא דחכמת התורה בארץ ישראל היא צרום המעלות יותר מזכל העולם, כי אמרו חז"ל (קידושין ב:) שהקב"ה אומר להם לישראל, בני בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תכלין, ואם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרים בו ע"ש. ובהיות שכה היצר בארץ ישראל גדול מאד, והשטן צוחר צירושלים, על כן כריבין שם לתכלין יותר, ואורח דארץ ישראל מחכים יותר בתורה, כי זה לעומת זה עשה אלוקים.

וזוהו הענין שאמר הכתוב, וישלח אתם משה לתור את ארץ כנען ויאמר אלהם עלו זה בנגב ועליתם את ההר (וי' יז). והנגינה היא מונח רביעי, והוא כי משה רבינו השכיל לחוש על התגברות היצר שמהיה שם להמרגלים, והענה לזה, בראתי לו תורה תכלין, להתעמק בתורת ה' ציתר שאת, ואז יוכלו להתגבר שם על היצר. והנה היצר הרע צדיקים נדמה להם כהר (סוכה נג), ונגב רומזת לתורה כמאמרם (צנא צמרא כה): הרובה שיחכים ידריס, וסימניך מנורה צדקום ע"ש. ועל כן אמר אליהם 'עלו זה בנגב', שיתדבקו שם עוד יותר בתורה, ואז 'ועליתם את ההר', יוכלו להתעלות על היצר שמהא נדמה להם שם כהר. ואמר להם הטעם שהוא מזהירם על כך, כי גירוי היצר הרע היא בארבעה סוגים, אומות העולם, ועוד יותר בישראל, ושז בתלמידי חכמים יותר מכולם, ועוד יותר מתגרה בתלמידי חכמים שבארץ ישראל, ששם הקדושה ציתר שאת, וזה לעומת זה יש

*

וישוב אמר להם, והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ (וי' כ), שעורר אותם על ריבוי התחזקות בתפלה, לבקש רחמים תמיד מאת ה' שלא יהא נמסר ציד היצר הרע, וכמו שאנו מתפללים בכל יום שתצילני מיצר הרע, כי כח התפלה גדולה מאד, וה' שומע תפלת כל פה, והשופך שיח בתפלתו בכל לב, עושה זאת רושם למעלה, שיהא לו עזר להנצל ממנו.

ובח התפלה אנו למדים מתחלת הבריאה, שאמר אלוקים ציוס השלישי, תדשא הארץ דשא עשב מזריע זרע עץ פרי עושה פרי וגו' (בראשית א-יא). ושז מצינו ציוס הששי, וכל שיח השדה טרם יהיה בארץ, וכל עשב השדה טרם יצמח, כי לא המטיר ה' אלוקים על הארץ, ואדם אין לעבוד את האדמה (שם ז-ה). ופירש רש"י כשנגמרה בריאת העולם צששי קודם שנברא אדם, וכל עשב השדה עדיין לא צמח. ובשלישי שכתוב ותוצא, לא יצאו אלא על פתח הקרקע. עמדו עד יום השישי, ולמה, כי לא המטיר. ומה טעם לא המטיר, לפי שאדם אין לעבוד את האדמה, ואין מכיר בטובתן של גשמים, וכשצא אדם וידע שהם צורך לעולם, התפלל עליהם וירדו וצמחו האילנות והדשאים ע"כ. הרי לנו כי הכל היה מוכן על פתח הקרקע, אבל עדיין נצרכה תפלה להוציאה מכח אל הפועל, ומשם נלמד כי ליכא אתערותא דלעילא צלי תפלה.

בתפלה, ואז לא יהיה לכם שום מכשול. וזוהו למד כלב שעלה בנגב ויצא עד חצרון (יג-כג), שהתחזק להתעלות בתורה, הרוצה שיחכים ידריס לנגב, ושזו הלך לחצרון להשתטח על קברי אבות להתפלל על שליחותו, שלא יהא ניסת לענת יצרו וחציריו.

וזוהו שאמר להם משה, 'והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ', האי לקיחה היא לשון לימוד, על דרך שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם (משלי ד-ג). ואמר להם שיתחזקו וילמדו מפרי הארץ כח התפלה, שכל עשב השדה טרם יצמח קודם שזא אדם והתפלל עליהם, כן תתענמו ענמיכם

בלימוד פרקי אבות פרישת שלח תשי"ב לפ"ק

את ה' אלקיך. [ופירשו חז"ל (שבת קנ"ג): שגנוחות תחת כסא הכבוד], ורוחות ונשמות שעמידות להבראות ע"כ. ודע מאין באת', מאיזה מקום מרומם, ואי אפשר שגשלה למטה כדי לאכול ולשתות ולאסוף הון, אלא יש לו תפקיד יותר חשוב מלישב תחת כסא הכבוד. והוא להרבות במצוות ומעשים טובים. ותמצונו 'לאן אתה הולך', הלא יש להחזיר הנשמה טהורה למקומה. ולא תחיה כרשע, שמקלעין נשמתן מסוף העולם ועד סופו (שבת שס).

*

והתחיל דע 'מאין' באת, ושזו אמר 'לאן' אתה הולך, ולא אמר 'לאין' אתה הולך, כמו שהתחיל. או דע 'מאין' באת, כמו שסיים. וראיתי דבר נחות מספר שארית מנחם, דע 'מאין' באת, עם יו"ד באת, קדוש וטהור מכל רע. 'ולאן' אתה הולך, בלי יו"ד אתה הולך מהעולם הזה. ותמצונו לפני מי אתה עמיד ליתן דין וחשבון ע"כ. ובפרשתנו יש גם כן דבר נחות מהרה"ק רבי מאיר מפרעמישלאן זי"ע, למטה יוסף למטה מנשה גדי בן סוסי (יג-יא), למטה, שולחים את האדם למטה לעולם

במשנה (אבות ג-א) עקביא בן מהללאל אומר, הסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עבירה. דע מאין באת, ולאן אתה הולך, ולפני מי אתה עמיד ליתן דין וחשבון. מאין באת, מטפה סרוחה. ולאן אתה הולך, למקום עפר רמה ותולעה. ולפני מי אתה עמיד ליתן דין וחשבון, לפני מלך המלכים הקדוש ברוך הוא ע"כ. ויש להבין מה שהכפיל 'דע מאין באת' וכו' פעמיים.

אך הענין הוא, כי האדם מורכב מגוף ונשמה יחד, ובשעה שעמיד ליתן דין וחשבון יעמדו שניהם כאחד, וכמאמרם (סנהדרין נ"א): שהקב"ה מביא נשמה וזורה בגוף ודן אותם כאחד שנאמר (תהלים נ"ד) יקרא אל השמים מעל, זו נשמה, ואל הארץ לדין עמו, זה הגוף ע"כ. והנה ההסתכלות על הגוף היא, להכיר פחיתותו, שזא מטפה סרוחה, והולך למקום עפר רמה ותולעה. אבל ההסתכלות על הנשמה היא להיפוך, להכיר גודל מעלתה. דע מאין באת, הנשמה גנוזה למעלה מתחת כסא כבודו ית"ש, כמו שאמרו (תהי"ג י"ב): ערבות שבו נשמתן של נדיקים דכתיב (שמואל א כה-כט) והיתה נפש אדוני נרורה נרורה החיים

הזה, יוסף, בשביל שיוסף חיל בתורה ומנות. אך כשמגיע למטה, מנשה, שוכח וסר מן הדרך (מלשון כי נשני אלקים). גדי, פירוש תגיד, בן, מלשון התבוננות, קוסי, אם לא מתנהג כסוס וכפרד אין הבין ע"כ.

*

ואמר ואין אתה בא 'לידי' עבירה. ולכאורה הוא היה למימר 'לעבירה'. אך הענין הוא, שכמו שאנו רואין בכלי שקשה לאחוזו, עושין לה יד שעל ידי זה יוכל לאחוזו. וכאשר היא כלי גדולה, עושין לה שתי ידיים. כמו כן היצר הרע לא בא להאדם לגרות אותו תיכף לעבירה, אלא יש ידיים לזה, שעל ידי זה יוכל בקל להכשל בהטטא. והוא מה שהכתוב אומר בפרשתנו, ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם (טו-לט), וברש"י הלז והעיניים הם מרגלים להגוף, ומסרסרים לו את העצירות, העין רואה והלז חומד, והגוף עושה את העצירות ע"כ. והיינו כמו שאמרנו חז"ל (סוטה ט). אין יצר הרע שולט אלא במה שעניו רואות ע"כ. ואם כן ראיית העין היא היד להרהור, שמציאה שהלז חומד, והרהור היא היד למעשה, שחימוד הלז מציאה לידי מעשה.

ובציינו הגמרא (שבת סד.) ויקטוף משה על פקודי החיל (במדבר לא-ד), אמר להן משה לישראל שמא חזרתם לקלוקלכם הראשון [של מעשה שטים לזנות את בנות מואב, שמא כך עשיתם במדין, לכך אתם צריכים לקרבן]. אמרו לו לא נפקד ממנו איש [לא נחסר מדת יהודית]. אמר להן אם כן כפרה למה, אמרו לו אם מידי עבירה יצאנו, מידי הרהור לא יצאנו ע"כ.

ופירש הרה"ק מהר"י מבעלזא זי"ע כי באמת יוצאי מלחמה היו לדיקים גמורים, שלא באו אפילו לידי הרהור עבירה, אבל על כרחך הוצרכו לראותם צעיינים, שאי אפשר לזאת מלחמה צעיינים סגורות. והנה העיניים הם היד להרהור, וההרהור היא יד להמעשה. ועל כן אמרו 'מידי' עבירה יצאנו, שגם מהיד של העבירה יצאנו, שלא באנו אף לידי הרהור, אבל 'מידי' הרהור לא יצאנו, העין רואה שהיא היד להרהור, מזה לא יצאנו, ועל זה לבד ונקרב את קרבן ה' עכדה"ק.

ועל כן מעורר התנא, שכאשר עומד כבר אצל העבירה, שהלז חומד ויצרו צוער, אז קשה להתגבר על יצרו, אבל הסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא 'לידי' עבירה, כאשר אתה עומד עדיין אצל הידות של החטא, אז תתבונן שתשמור עיניך, ולא תבא לידי חימוד הלז, ואין אתה בא 'לידי' עבירה. – וזה מוסר השכל על ימי הקיץ הבאים, שהפריצות מתרבה, ויש לשום מחסום על העינים, כי אין יצר הרע שולט אלא במה שעניו רואות. וזה מגודל נסיוני הזמן של כלי הסמארטפאון ודומיהם, שיש בהם גירוי היצר באופן של עין רואה והלז חומד, ודע מאין באת ולאן אתה הולך.

*

והנה כמו שצבעירות שצין אדם למקום, התחלת החטא היא מהעינים, כמו כן רוב עבירות שצין אדם לחצירו, שנאה, מחלוקת, לשון הרע, קנאה, חמדה וכו', תלוי צעייני האדם, שיש לו עין רעה על מה שיש לחצירו, וכואב לו הצלחת חצירו, אשר הוא לא זכה לזה. וזה גוגע ברכושו שיש לחצירו יותר, או חצירו יותר

מדכרים הללו. גם מה שאמר הכתוב, ויקרא משה להושע בן נון יהושע (יג-טו). בראש"י התפלל עליו, י-ה יושיעך מעצת מרגלים (סוטה לד): ע"כ. והקשו המפרשים מדוע התפלל על יהושע יותר מעל שאר המרגלים. ובשער הפסוקים להאר"ז"ל כתוב, לפי שהיו יודעים נצואת אלדד ומידד, משה מת ויהושע מכניס (סנהדרין יז), אולי יתייעזו בהליכתם להורגו, כדי שלא יצטל יהושע עצת המרגלים, כי ירצה להכניסם, ולכן התפלל משה עליו, י-ה יושיעך מעצת מרגלים, כלומר שלא יתייעזו להרגך ע"כ.

ובהגהות רבי שמואל ויטאל שם הוסיף, דאפשר לדון את המרגלים לכף זכות שלא רצו ליכנס, להיות ששמעו נצואת אלדד ומידד, משה מת ויהושע מכניס, לכן טוב להרוג את יהושע, וישאר משה חי וקיים, ויוכלו לקבל עוד תורה ממשה שקיבל התורה מפי ה', שלא יהיה להם עוד רצ כדוגמתו. לכן אמר י-ה יושיעך מעצת מרגלים ע"כ. ולכאורה צריך ביאור, מה יועילו שיהרגו את יהושע. הלא יש גם נצואה שמשה מת, ואם כן יאצדו שניהם, משה וגם יהושע יחד.

ובפשוטו הכוונה דאיתא בגמרא (שבת ג.) שאמר דוד לפני הקב"ה, הודיעני ה' קצ'י (תהלים לט-ה), והשיב לו ה', גזירה היא מלפני שאין מודיעין קצו של צער ודם וכו'. אמר לו בשבת תמות. וציקש אמות אחד בשבת [שיוכלו להתעסק צי ובהספדי], אמר לו כבר הגיע מלכות שלמה צנך, ואין מלכות נוגעת בחזרתה אפילו כמלא נימא ע"כ. והנה מן השמים נגזר משה מת, ולא נשאר מקום להתפלל על אריכות ימיו יותר, כי גם נגזר

מכובד ממנו, או נשאר מעלות. ומי שיש לו עין טובה משומר מחטאים הללו.

ומדת עין טובה נוגע הן כאשר מציט על עצמו, והן כאשר מציט על אחרים. וכמו שפירש הרמב"ם (אבות ה-יט) שעין טובה היא מדת ההסתפקות, שדי לו צמה שיש לו, ועין רעה תמיד לא די לו, יש לו מנה רוצה מאתים וכו'. וברש"י (שם) פירש מדת עין טובה באחרים, אין לו קנאה על חזירו, וחציב עליו כבוד חזירו כשלו. ובמאירי שם כללם יחד, שאדם שהוא שמח בחלקו, ואין לבו רודף אחר הממון, ממילא אף אינו מקנא באחרים שיש להם יותר ממנו ע"כ. והחפיד יעב"ץ מתאר את האדם שיש בו מדת עין טובה כך, המעט שלו צעיניו הרבה, ושל אחרים ימעט צעיניו, ויחפץ שיהיה להם יותר ממנה שהיה חפץ לעצמו, לא יקנא כלל, וייטב צעיניו שיהיה לאחרים יותר ממנו. לא כן בעל מדת עין רעה, שלו יראה מעט, ושל חזירו הרבה, ויקנא בו, וייטב צעיניו שיהיה לו מעט ובלבד שיהיה לחזירו יותר מעט ע"כ.

וגם זה נכלל במאמרם, הסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא ל'די' עצירה, להזהר להיות לו עין טובה, ולהתבונן מאין באת, מטפה סרוחה, ערום יאחת לעולם הזה, ותתבונן כמה טוב ניתן לך מאת ה' צמה שיש לך. ותתבונן לאן אתה הולך, שאין מלוין לאדם לא כסף ולא זהב ולא אצנים טובות ומרגליות, הכל ישאר כאן, גם אתה וגם הוא יעזבו הכל פה, ולמה תצטער על עולם שאינו שלך.

*

ונשלב הדברים לפרשתנו, שהיא פליאה עצומה, שראשי בני ישראל ידברו

לדעתה בגמרא (מגילה יב:) והקריב אליו כרשנא שתר אדמתא תרשיש (שם א-ד), כל פסוק זה על שום קרבות נאמר, כרשנא, אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה, רבונו של עולם כלום הקריבו לפניך כרים בני שנה, כדרך שהקריבו ישראל לפניך וכו' ע"כ. וזיאר בדרשות חתם סופר (לוי אדר קמא. ונודמ"ח דרוש ז), כי כשם שישבו השרים של מטה לעיין צדינה של ושמך, כך ישבו אז כסאות למשפט למעלה, והיו השרים שלמעלה בשמים ממעל, מזלייהו דהנהו דלמטה, ונקראים בשמם של אותן שלמטה המרמוז על קרבות הנ"ל לזכותן של ישראל, לנקום נקמתם מושתי המרשעת ע"ש. אך חששו למעלה שיתכן שתעמוד לה איזה זכות שתוכל לבטל הגזירה שנגזר עליה, על כן פסקו מיד, ומלכותה יתן המלך לרעותה הטובה ממנה, וממילא הוא טובה לאחרים, ודבר טוב אפילו על תנאי אינו חוזר.

ולבן חרה מאד ליהושע הנצואה של אלדד ומידד, משה מת ויהושע מכניס, כי אילו היה הנצואה רק משה מת, הרי לרעה חוזר, ויכול להתבטל הנצואה, ונשאר מקום לעורר רחמים לבטל הגזירה ההוא. אבל כיון שנתן ההנהגה של משה ליהושע, יהושע מכניס, הרי זה לטובה עבור יהושע, וממילא לא יתבטל הנצואה, ואדוני משה כללם. - ומעתה אם יהרגו המרגלים את יהושע, לא ישרב נצואה זו שום דבר לטובה, כי יהושע כבר איננו, ונשאר מהנצואה רק משה מת גרידא, והרי לרעה חוזר ה', ויוכלו לעורר רחמים שיתבטל מיתת משה, ושפיר ישרב משה חי וקיים.

*

אמנם לפי זה שהיתה כוונתם לשם שמים, שישאר משה רבן חי, ויש צוה משום

שהיהשע מכניס, ואין מלכות נוגעת בחזרתה, אבל אם יהרגו את יהושע, שפיר יוכלו להתפלל על אריכות ימיו של משה.

*

אמנם יש לומר עוד, דמבואר ברמב"ם (ה' יסודי התורה י"ד) דצרי הפורענות שהנציא אומר, כגון שאומר פלוני ימות וכו', אם לא עמדו דבריו, אין צוה הכחשה לנצואתו וכו', שהקב"ה ארך אפיים ורצ חסד ויחס על הרעה, ואפשר שעשו תשובה ונסלח להם, כאנשי נינוה וכו'. אבל אם הצטיח על טובה ואמר שיהיה כך וכך, ולא צוה הטובה שאמר, צידוע שהוא נציא שקר, שכל דבר טובה שיגזור הא-ל אפילו על תנאי אינו חוזר (ברכות ז.) ע"כ.

והנה כאשר הנצואה כוללת, רעה וטובה יחד, רעה לראובן ומזה ימנע טובה לשמעון, יש לדון אם גם אז ה' חוזר על הרעה, או אינו חוזר כדי שלא יתבטל הטובה, ומבואר במשך חבמה (הפטורה פי' זכור) שאינו חוזר. וזיאר צוה מה שאמר שמואל לשאול המלך (שמואל א טו-כח) קרע ה' את ממלכות ישראל מעליך היום, ונתנה לרעך הטוב ממך, וגם נח ישראל לא ישקר. והיינו שאמר לשאול, כי הגם שדברי ה' לרעה חוזר, ואם כן יתכן לעורר רחמים שיחזור המלכות לך. אמנם כעת אשר אמר ונתנה לרעך הטוב ממך, הרי הוא לגבי רעך טובה, ושבו אינו חוזר, ומעתה נח ישראל לא ישקר ולא ינחם ע"כ [ועיין צוה להלן דף קאז].

ובזה יתבאר מה שמצינו בושתי, שאמר ממנו, אם על המלך טוב וגו', אשר לא תבוא ושתי לפני המלך אחשורוש, ומלכותה יתן המלך לרעותה הטובה ממנה (אסתר א-ט). ונראה

אך לכאורה גם על זה יש להקשות, הלא גדולה עבירה לשמה, ואם כן מותר לעשות דבר פסול כאשר עושהו לשם שמים. ונראה דהא דמותר לעשות עבירה לשמה, היינו רק עבירה בסתר, אבל עבירה שיש בה חילול השם, אין לעשותה לשם שמים, כי סוף סוף יש זמן שמתחלל בה שם שמים. ועל זה הזהיר ולא תחללו את שם קדשי עזר ונקדשתי בתוך בני ישראל, שהגם כי שחר עבירות יתכן שיעשה אותה לשם שמים, שבסופה יתהוה ממנו קידוש ה', אבל לא בחילול השם, ולא תחללו את שם קדשי עזר זה, כי אחד מויד ואחד שוגג בחילול השם (אבות ד-ד), וציאר ברש"י (שם) כי קשה היא חילול ה' מעבודה זרה, דכתיב (יחזקאל כ-לט) ואם בית ישראל וגו', איש גלוליו לכו עזדו, ואחר אם אינכם שומעים אלי, ואת שם קדשי לא תחללו עוד ע"כ. - ולכן בחטא מרגלים שהיה חילול ה' בפרהסיא, להטיח דברים כלפי מעלה, שאמרו לא נוכל לעלות אל העם כי חזק הוא ממנו (יג-לא), וברש"י כזיכור כלפי מעלה אמרו ע"כ. ולחלל שם ה' לא הותר גם כשהכוונה טובה לשם שמים, ולכן נענשו.

*

והנה בבעל הפורים כתוב, וישלח אותם משה (יג-א). סופי תיבות חמ"ה, שאמר להם הכניסו חמה לעיר, שלעולם יכנס אדם צדי טוב ויאלץ צדי טוב (תענית י:). ע"כ. ונראה לבאר בזה עוד, בהקדם לבאר הגמרא (בבא בתרא טו:). רבי שמעון בן יוחאי אומר אבן טובה היתה תלויה בצוארו של אברהם אבינו, שכל חולה הרואה אותה מיד נתרפא, ובשעה שנפטר אברהם אבינו מן העולם תלחה הקב"ה בגלגל חמה ע"כ. ויש

תלמוד תורה דרבים לכלל ישראל, למה נענשו המרגלים על מעשיהם. אם כי דבר עבירה היתה לדבר כמותם, מכל מקום הוא ליה עבירה לשמה, והרי אמרו חז"ל (נויר כג:). גדולה עבירה לשמה כמזוה שלא לשמה. ומציא ראייה מתמר שזינתה [ונתכוונה לשם מזוה כדי להעמיד זרע] ויאלץ ממנה מלכים ונביאים. וכמו כן יעל אשת חבר הקיני, דכתיב (שופטים ה-ד) תצורך מנשים יעל אשת חבר הקיני, מנשים באהל תצורך, מאן נשים שבאהל, שרה רבקה רחל ולאה ע"ש. הרי לנו כי על עבירה לשמה יש צרכה, ולמה נענשו המרגלים.

ויש לומר על פי מה ששמעתי מפה קדשו של מרן בראב"מ זי"ע (במוצאי שמחת תורה) שאמר לפרש מאמרם (ברכות יז). רבי אלכסנדר בחר בלתייה אמר הכי, יהי רצון מלפניך ה' אלקינו שתעמידני בקרן אורה ואל תעמידני בקרן חשיכה ע"כ. ולכאורה יש בזה כפל לשון. ואמר שהכוונה הוא על פי מה שפירש בתפארת שלמה (לא מנאחיו כעת) לבאר הכתוב (ויקרא כג-לג), ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי בתוך בני ישראל, כי לפעמים עושה האדם דבר שיש בו חילול שם שמים, אבל המטרה היא נכונה כדי שעל ידי זה יסתצב קידוש שם שמים, והוא חושב שמותר לעשות כן כי הלא בסופן של הדברים ינמח קידוש השם. על זה הזהיר הכתוב ולא תחללו את שם קדשי, אף אם יהיה המטרה שעל ידי זה ונקדשתי בתוך בני ישראל עכ"ד. [ועיין בתפארת שלמה (פ' קדושים) על הפסוק איש אמו ואביו תיראו, מעין בחינה זו]. וזהו שציקש גם כן רבי אלכסנדר שתעמידני בקרן אורה, אבל לא יהיה זה על ידי עמידה בתחלה בקרן חשיכה, שהמטרה יהיה כדי לעמוד אחר זה בקרן אורה, ודפח"ח וש"י.

קינח להלצנה, וטוב צעיניו שיהיה לחצירו עוד יותר ממנו. אבל הירח קינח את השמש שמשתמש גם כן בכחרה, וטען שאי אפשר לשני מלכים שישתמשו בכח אחד. ומה היה צופה, השמש נשאר בגדלו, ולהלצנה אמר לבי ומעטי עצמן. ולכן כאשר נפטור אברהם אבינו, ונסתלק האבן הטובה שהיתה תלויה בצוארו, ללמד לאחרים מדותיו שהתחלתם היא עין טובה, והוא בעצמו היה ספר מוסר חי להנהגה זו, ואין ממי ללמוד מדה זו. תלמה הקצ"ה בגלגל חמה, שאו מרום עיניכם, וראו החילוק בין החמה והלצנה, שהחמה שהיה טוב עין נשאר בגודלו ותפארתו, ולא כן הלצנה.

*

ובזה היה נראה לצאר מאמרם (צבא בחרה עה). זקנים שבאותו דור אמרו פני משה כפני חמה ופני יהושע כפני לבנה ע"כ. דהנה מנינו שה' צוה למשה, אספה לי שבעים איש מזקני ישראל וגו', ואצלתי מן הרוח אשר עליך ושמתי עליהם (במדבר יא-טו). וכתוב באור החיים הק' (יא-נד) כי הנבואה נתן ה' למשה למנה, וכל הבא להתנבאות, משה הוא הנותן, ולזה יקרא אדון הנביאים ע"כ. ואמר הכתוב, וישארו שני אנשים במחנה, שם האחד אלדד ושם השני מידד, ותנח עליהם הרוח וגו' ויתנבאו במחנה (יא-כו). ויען יהושע וגו' אדוני משה כללם, שחרה לו שהם מתנבאים מעצמם, ואין הם זריכים שיאלל עליהם משה. ויאמר לו משה המקנה אתה לי, ומי יתן כל עם ה' נביאים, כי יתן ה' את רוחו עליהם. והיינו כי משה רבינו היה טוב עין, וכמו שדרשו עליו חז"ל (מדרים לת). טוב עין הוא יבורך (משלי כג-ט), שלא ניתנה

לומר בדרך רמיזי דחכמתא, דאיתא במשנה (אבות ה-ט) כל מי שיש צידו שלשה דברים הללו הוא מתלמידיו של אברהם אבינו, ושלשה דברים אחרים הוא מתלמידיו של בלעם הרשע, עין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה מתלמידיו של אברהם אבינו, עין רעה ורוח גבוהה ונפש רחבה מתלמידיו של בלעם הרשע ע"כ. והיינו שאברהם היה מלמד תמיד את בני דורו להתנהג בשלש מדות הללו, ולכן המתנהג כן הוא מתלמידיו.

וזהו שאמרו אבן 'טובה' היתה תלויה בצוארו של אברהם אבינו, שהיה תמיד מדבר בצוארו ותובע מתלמידיו על המדה של עין טובה, לא לקנאות לאחרים, ולא יחמוד מה שיש לחצירו, הן כאשר זה נוגע בממון ופרנסתו, או בכבוד, או שאר מעלות וגדולה, הכל היא מתנת אלקים, ולא יועיל למעט הדברים מאחרים, כי אין אדם נוגע במוכן לחצירו, ומנטער הוא בחנם, כי קשה כשאל קנאה, ומאה מיתות ולא קנאה אחת (דב"ר ט-ט). וכל חולה במדותיו הרואה אותה מיד נתרפא.

והנה אמרו חז"ל (חולין ס:) כתיב ויעש אלקים את שני המאורות הגדולים (בראשית א-ט), וכתיב את המאור הגדול לממשלת היום, ואת המאור הקטן לממשלת הלילה. אמרה ירח לפני הקצ"ה אפשר לשני מלכים שישתמשו בכח אחד. אמר לה לבי ומעטי את עצמן. אמרה לפניו הואיל ואמרתי דבר הגון אמעיט את עצמי וכו'. אמר הקצ"ה הציאו עלי כפרה שמיעטתי את הירח ע"כ. ולכאורה גם השמש ראה מה שראה הירח, ששני מלכים משתמשים בכח אחד, ולמה לא שאל גם הוא שאלת הירח. אלא השמש היה לו מדת טוב עין, הוא לא

אחד. אבל צריחה זו הרי היתה על ידי הקצ"ה, אשר לתבונתו אין מספר, וחקר אלו-ה מי ימצא, וכי יש צמיחות לצפר ודם להשיג ולהצין מעשי ה'. וכאשר אדם שואל על ה', למה עשה כזאת וכזאת, כי לפי דעתו זהו נגד שכל האנושית, הרי זה דומה כמו בהמה שרואה מעשי בני אדם, ושואל למה עושה זאת, שזהו כנגד שכלו. ולדוגמא בהמה לא מצינה איך האדם נוטל כלי מחרישה, ומשחית ומלכלך שדה נאה בעשבים, ואיך שוב נוטל זרעים הראויין לאכילה, ומפורס על השדה, והם נפקדים בחולות וכדומה. האדם צריך לנטל דעתו כליל לה', אי אפשר לנו להשיג את דרכיו ומעשיו, רק אלקים הצין דרכו, והצור תמים פעלו, וכל פעולותיו מכוונים עד קצה האחרון. ומאמר אחד מהצדיקים, שגנאי היה לעבוד לאלקים שהאדם יוכל להשיגו ולהצינו.

והנה מצוה ברמב"ם (ה' יקודי המורה ג-ט) שהשמש והירח והכוכבים והגלגלים כולם בעלי נפש ודעת והשכל הם, והם חיים ועומדים ומכירים את מי שאמר והיה העולם, כל אחד ואחד לפי גדלו ומעלתו משבחים ומפארים ליוצרים כמו המלאכים וכו' ע"ש. ולכן השמש לא התרעמה, ביטלה דעתה ליוצרה, אין חכמה ואין תבונה לנגד ה', הקצ"ה מצין יותר, ואם הוא ברא השמש והירח שני מאורות גדולות, אין מה לטעון, כן צריך להיות, ואין מה לשאול. וכיון שביטלה דעתה לה' נשארה בגלותה. לא כן הלבנה, רתה להצין, לא מצטלת דעתה לדעת המקום עד שיצין הדבר בשכלו לאשורו, נענשה לבי ומעטי עמך.

ובמו כן היא גם באמונת חכמים, ישראל קדושים שואלים בעצת חכמי ישראל

פלפולה של תורה אלא למשה ולזרעו, ומשה נהג בה טובת עין ונתנה לישראל ע"ש. וכמו כן היה טוב עין על הנבואה, שטוב היה בעיניו שכולם יהיו נביאים, מי יתן כל עם ה' נביאים, ולא רק כאשר הוא יאלל מנבואתו עליהם, אלא 'כי יתן ה' את רוחו עליהם', והוא לא יהיה לו שום חלק בהשגתם הנבואה.

לא כן יהושע, חרה לו שיש עוד נביאים בישראל שלא השיגו נבואתם על ידי משה, והם גדולים כל כך שמתנבאים במחנה מצלי משה, וציקש למשה, אדוני משה כללם, כי אי אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד. ואם כן פני יהושע כפני לבנה, שגם היא טענה כן לפני ה', שאי אפשר שיהיה לאחרים גדולה כמותה. אמנם פני משה כפני חמה, שלא איכפת ליה למשה מה שגם אלדד ומידד מתנבאים מצלי רשותו, ואדרבה מי יתן כל עם ה' נביאים, וזהו מדתו של השמש, שלא היה איכפת ליה שני מלכים משתמשין בכתר אחד, ושפיר הוי פני משה כפני חמה. [שוב ראיתי בספר רוח החיים להגר"ח בוולאזין זצ"ל, ריש אבות, שפירש כן].

*

ולבאורה יש להצין, הלא הלבנה נדקה בדבריה, כי שכל האדם אומרת שאי אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד, ואם כן למה שתקה החמה ולא טענה כלום. ולא עוד אלא שהלבנה נענשה שתמעט עצמה. והלבנה עצמה עומדת ומתמה, הואיל ואמרת דבר הגון אמעטי עצמי. אמנם הענין הוא, דהן אמנת אם היה צריחה זו מעשי ידי אדם, שפיר היה טענה זו הגונה ונכונה כנגדם. ובהנהגת בני אדם אי אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר

מיעטה עממה, גוזר אני עליה, בשעה שהיא יולאת שיהו הכוכבים יולאין עמה, בשעה שהיא נכנסת יהיו הכוכבים נכנסים עמה ע"כ. (והוצא בראש"י בראשית ח-טז). ואם כן כאשר אנו רואים הירח שנתמעטה מגדולתה, ואת הכוכבים שיולאין עמה עבור שמיעטה, אנו למדים ונותין אל הלב, כי אין להאדם לפתוח פיו לשאול על מעשי קונו, אלא לזטל דעתו לה', גם כאשר אינו מצין, ולקבל הכל באהבה.

וארתא בגמרא (שבת פח:) הנעלבים ואינם עולבים, שומעים חרפתם ואינם משיבים, עושים מאהבה ושמתים ציפורים, עליהם הכתוב אומר (שופטים ה-לא) ואוהביו כלאת השמש בגבורתו ע"כ. ופירש במאירי (גרמין לו.) כי השמש שתקה ולא השיבה לה', וכמו כן הנעלבים ואינם עולבים, לא יזקו מחמת שתיקתם. ומעליבים לא רק שיכשלו צמוימתם, אלא אף יושפלו מחמתם. והעושים מאהבה ושמתים ציפורים, ולא מתרעמים, הרי הם דומים להשמש שלא התרעמה, ולכן יזכו ואוהביו כלאת השמש בגבורתו ע"כ.

ועל כן אמר הכתוב, כי אראה שמין מעשה אצבעותיך, ירח וכוכבים אשר כוננתה, אני מתצונן על השמש שנשארה בגודלה, ועל הירח שנתמעטה בשביל שלא צטלה דעתה לדעת קונה, ועבור זה הוצרכה להכוכבים להפיס דעתה, מזה אני בא להכרה, 'מה אנוש', כאשר האדם מחשיב עצמו למ"ה, רק אז 'כי תזכרנו'. 'זבן אדם' (מלשון צינה) כאשר הוא מצין פחיתותו שהוא עפר מן האדמה, אשר עבור זה נקרא 'אדם', אז כי תפקדנו.

*

דת מה לעשות, כי סוף סוף מכירים שהם חכמים וצדיקים יותר ממנו. אבל כמה פעמים אחר שהם שומעים עלתם, הם צוחנים הדברים בשכלם אם הענה נכונה גם צעיניהם אז הם עושים כדבריהם, ואם לאו לאו. ואם כן גם כאשר עושה כדעת החכם, הוא עושה על דעת עצמו, שמצין שעלת החכם נכונה. לא כן המאמין האמיתי בחכמי ישראל, עושה כדבריהם גם כאשר לא מצין, ומאמין שהחכם יש לו סיימתא דשמיא ודעת תורה אין להתנהג.

ויסופר על אדם גדול שאמר פעם למשמשו שיעשה איזה דבר, והמשמש חשב שאין עלתו נכונה, ולא עשה כן. אמר לו רבו, תמיהני שאף פעם אין אתה עושה רצוני. והשיב לו משמשו, יסלח לי רבי, אני תמיד עושה רצוני צמסירות, רק כעת חשבתי שלא טוב לעשות כדברי הרבי. השיב לו רבו, היום גלית דעתך, כי תמיד כאשר אתה עושה כדברי, זהו רק מפני שאתה מצין גם כן שצריך לעשות ככה, ואתה עושה כרצונך, ולא עבור רצוני ע"כ. ויש צוה מוסר השכל עמוק.

*

ובזה נראה לפרש מה שאמר דוד המלך (תהלים ח-ד) כי אראה שמין מעשה אצבעותיך, ירח וכוכבים אשר כוננתה, מה אנוש כי תזכרנו וזבן אדם כי תפקדנו ע"כ. וציאר ברד"ק שלא זכר השמש, יש אומרים כי צלילה אמר זה המזמור, בעת שהיה מסתכל בירח וכוכבים, ומצין בנפלאות הצורה ע"כ. ויש לומר, כי הירח טענה אי אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד, ואמר לה לבי ומעטי עצמך. ואיתא במדרש (צ"ר ו-ד) אמר הקב"ה הואיל והלבנה

לכס חיזה קושיא, שאו מרוס עיניכס, להסתכל
 בהחמה והלצנה, מי מהס הללית, החכס ששאל
 קושיות, או המצטל דעתו לקונו, ואז לא תכשלו
 צענת המרגלים.

וענין זה נוגע ציתר שאת צימי הקיץ, כאשר
 עוזבים את הבית לנופש, ומודמנים עם
 אנשים רבים אחרים, שיש להם יותר ממה שיש
 לו, צממון וכבוד ומעלות שונות, להרגיל עצמו
 להיות מתלמידיו של אברהם, להיות לו עין
 טובה, עד שישמח בהרחבה שיש לאחרים, ומכל
 שכן שלא ינטער. ויסתכל מאין צאת ולאן אתה
 הולך, יש לכל אחד תפקיד מיוחד למטה, לא
 ראי זה כראי זה, וה' הטוב נותן לכל אחד מה
 שנוגע לו לפי מצבו. והזוכה לעין טובה שורה
 ברכה צמעשי ידיו, והוא דוגמת החמה שלא
 התרעמה, ואוהביו כלאת השמש בגבורתו.

ובזה נחזור לענינינו, הקצ"ה הבטיח להם,
 והבאתי אתכם אל הארץ אשר נשבעתי
 לאבותיכם, ודבריו חיים וקיימים ועומדים לעד.
 וה' שעשה להם נסים ונפלאות בצאתם ממצרים,
 שראו כולם זאת בעיניהם, יוכל לסדר עצמו
 גם בל"א מלכים. אבל משה היה חושש כי
 יתכן שכאשר יראו כי עז העם, יסוגו אחור,
 כאשר כן היה, שאמרו למה ה' מציא אותנו
 אל הארץ הזאת לנפול בצר, נשינו וטפינו יהיו
 לבז. על כן צוה להם, 'הכניסו חמה לעיר',
 תלמדו עצמיכם מהחמה, גם היא לא הבינה
 מעשי ה', הלא אי אפשר לשני מלכים שישתמשו
 בכתר אחד, ולא פתחה את פיה להתרעם, הלא
 ציטלה דעתה ליוצרה, הוא מצין יותר ממה שאני
 מצין, ואני צער ולא אדע בהמות הייתי עמך
 (תהלים עג-כז), דעת האדם לנגד ה', היא כדעת
 בהמה. ודבר זה תכניסו עמכם, וכאשר יהיה

בסעודה שלישית פרשת שלח תשי"ב לפ"ק

כדכתיב (ישעיה נה-יא) כן יהיה דברי אשר ילא
 מפי לא ישוב אלי ריקס, כי אם עשה את אשר
 חפצתי וכו' (עיין אלשיך שם, ובני יששכר אדר
 י-א). והרי הקצ"ה אמר ליוצאי מצרים, והבאתי
 אתכם אל הארץ אשר נשאתי את ידי לתת אותה
 לאברהם ליצחק וליעקב, ונתתי אותה לכם מורשה
 (שמות ו-ח). ואין הסכים לשליחת המרגלים, שגרס
 שבמדבר הזה יפלו פגריכם וכו'. – גם להצין
 מה שאמר וישלח אותם משה 'ממדבר פארן',
 שהוא מיותר, שהרי אמר לפני זה (י"ג-טו) ויחנו
 במדבר פארן.

שלח לך אנשים ויתורו את ארץ כנען וגו',
 וישלח אותם משה ממדבר פארן על
 פי ה' (יג-ב). ברש"י, שלח לך, לדעתך, אני
 איני מצוה לך, אם תרצה שלח וכו'. על פי
 ה', ברשותו, שלא עכז על ידו ע"כ. וענינו
 הוא, כי הגם שה' היודע תעלומות, ידע
 ששליחת המרגלים אינה לטובה, מכל מקום יש
 בחירה, ואין ה' מונע שום דבר מהאדם, ועל
 כן אם תרצה שלח. אמנם צריך ציאור, דהן
 אמנת שהבחירה חפשית ואין הידיעה מכרחת,
 אבל דיבורו ית"ש מכריח ואי אפשר שישתנה,

החטא, ועל ידי התשובה באותו מקום מתקנים גם מקום החטא. והנה ישראל יאלו ממזרים ערום ועריה, וציניאחס נאמר ופרעה הקריב (יד-י), וצמדש (שמו"ר כא-ה) שהקריב לצן של ישראל לאציהן שבשמים, ולכן חשש ה' פן ינחס העם, דהיינו פן ינחמו ממשעיהם הרעים לעשות תשובה באמת, צראחס מלחמה, זו מלחמת היצר, וצכדי שמהא התשובה על זד היותר טוב, ושבו מצרימה, כדי לעשות התשובה באותו מקום שחטאו. וזהו שפירש רש"י כי קרוב הוא, ונוח לשוב למזרים, היינו שהתשובה היא יותר טוב ונוח באותו מקום. אצל הקב"ה לא רצה שיוסיפו לשוב למקום טומאה ערות הארץ, לכן ויכז ה' את העם דרך ים סוף עכ"ד.

ועל זה הוסיף הרח"ק מוהרי"ד מבעלזא זי"ע, דכאשר ראה ה' את גדול תשוקתם לשוב תשובה אמינית בכל השלימות, וכי צראונס לשוב עבור זה למזרים, והבא לטהר מסייעין אותו, על כן הסיב ה' שקפצה להם ארץ מזרים למקומם, כדי שהתשובה תהיה באותו מקום. וזהו פירוש הכתוב, ופרעה הקריב, שהקריב לצם לתשובה, וישאו בני ישראל את עיניהם והנה מזרים נוסע אחריהם, שראו איך ארץ מזרים נוסע אלניהם, כדי שמהא התשובה באותו מקום, ויצעקו בני ישראל אל ה', שעשו אז תשובה נכונה כראוי לפני ה' ודפח"ת.

והנה מבואר בשלחן ערוך (או"ח סימן תקפ"ג) ימים שהם תענית לדיקים, צי"ז באלול מתו מוילאי דצת הארץ וכו'. והקשה במגן אברהם (סק"צ) הא כתיב (משלי יא-י) באצוד רשעים רנה. ואפשר דמסתמא שבו ולא זכו

ונראה בהקדם לבאר (הפטורת פרשמו) ששלח יהושע מרגלים עוד הפעם לרגל את הארץ, לאיזה צורך היתה זאת, ולא מצינו שם שהיתה 'על פי ה'. ומתחלה נבאר לשון הכתוב שם, וישלח יהושע צן נון מן השטים, שנים אנשים מרגלים חרש לאמור, לכו ראו את הארץ ואת יריחו וגו' (יהושע ז-ב). ויש להבין למה קרא אותם מיד צתואר 'מרגלים', הא עדיין היו קודם שילוחם. וראיתי לפרש, כי מצואר צכתוצים, שמשו רצינו שלח עוד הפעם מרגלים אחר מלחמת סיחון ועוג, שנאמר (צמדבר כא-ב) וישלח משה לרגל את יעור, וילכדו צנותיה, ויורש את האמורי אשר שם. ומצואר צתרגום יונתן שם ששלח את כלב ואת פנחס ע"ש. ואם כן שני אנשים הללו היו כבר מרגלים מלפנים, כלב שני פעמים, ופנחס פעם אחת, ולכן קרא אותם הכתוב צתואר מרגלים מיד צשעת השילוח ע"כ.

ונראה לבאר צזה עוד, שאמר וישלח יהושע שנים אנשים מרגלים 'חרש'. וצרש"י צרו, כך תרגם יונתן, אמר להם עשו עצמיכם כחרשים ע"ש. ולכאורה כל מרגל הולך צקוד, שלא יודע לשום אדם שצא לרגל את הארץ, וכיון ששלח אותם להיות מרגלים, צודאי שהיה חרש, ואין מרגלים צפרהסיא. ונראה על פי מה שפירש הרח"ק מוהר"ש מבעלזא זי"ע הכתוב, ויהי צשלח פרעה את העם, ולא נחס אלקים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא, כי אמר אלקים פן ינחס העם צראחס מלחמה ושבו מצרימה (יג-י). דציאח צגמרא (יומא פו:) היכי דמי תשובה, באותו מקום וכו' ע"ש. והיינו כי התשובה צשלימות היא, לתקן גם מקום החטא, עבור שנשרש שם טומאה מן

בשלימות, וכמאמרם (שמו"ר כג-ג) לדיקים צמה שהם סורחים הם מתקנים.

*

והנה אמר וישלח יהושע וגו' מרגלים חרש 'לאמור', לכו ראו את הארץ. והאי 'לאמור' לכאורה אין לו ביאור, כי שלחם בחרש בסוד בשתיקה, ולמי נזה לאמור. ונראה כי הכתוב אומר שם, ויצאו בית אשה זונה ושמה רחב וישכבו שמה. והנה בית זה היתה מלאה טומאה ותועבה, וכמאמרם (זבחים קטז): שאין לך כל שר ונגיד שלא בא על רחב הזונה ע"ש. ואמרו עוד (מגילה עו.) רחב בשמה זינתה [המזכיר את שמה נגרר אחר תאות הזנות], וכל האומר רחב רחב מיד ניקרי, צידועה וצמכירה ע"ש. ואיך נכנסו הנדיקים הללו אל בית כזה, ולא חששו על נפשם.

אמנם חז"ל סיפרו (עבודה זרה יז.) דרבי חנינא ורבי יונתן הוו אזלי בצורחא וכו', אמר ליה אידך ניזיל אפתחא דזונות ונכפיין ליצריין ונקבל אגרא וכו'. אמר ליה מנא לך הא [דסמכת אנפשיך למימי הכא ולא מסתפת מיצר הרע]. אמר ליה כתיב (משלי ז-יא) מזמה תשמור עליך תצונה תנצרכה וכו', מדברי זמה תשמור עליך תורה תנצרכה ע"כ. הרי לנו כי ההילוך צמחצבת תורה שומר מן החטא. והוא כדברי הרמב"ם (סוף הלכות איסורי ביאה) שיפנה עצמו מחשבתו לדברי תורה וירחיב דעתו בחכמה, שאין מחשבת עריות מחצבת אלא בלב פנוי מן החכמה, ובחכמה הוא אומר (משלי ה-ט) אילת אהבים ויעלת תן דדיה ירווך בכל עת באהצתה תשגה תמיד ע"ש. ואמרו חז"ל (סוטה כא.) תורה בעידנא דעסיק בה

שתקבל תשובתם, ולכן מתענים (בית יוסף). ובשל"ה הק' כתוב שהיו לדיקים ע"כ. ונראה הטעם שלא הועיל תשובתם שיתכפר החטא ולא ימותו. דאיתא בגמרא (יומא פו.) דמי שיש חילול השם צידו, אין כח בתשובה לתלות, ולא ציום הכיפורים לכפר, ולא ציסורין למרק, אלא כולן תולין ומיתה ממרקת, שנאמר (ישעיה כז-ד) ונגלה באזני ה' צבאות אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון. וקחשיב שם גם דברים קלים שהם חילול השם צאנשים גדולים. ואם כן מכל שכן חטא המרגלים, שהיה חילול השם נורא, לומר לא נוכל לעלות אל העם כי חזק הוא ממנו (יג-לא), וברש"י כלפי מעלה אמרו (סוטה לה.). ולא עוד אלא שחטא זה נעשה על ידי ראשי בני ישראל, על כן לא הועיל תשובה ויסורין, אלא מיתה ממרקת.

ואם כן המרגלים הללו היו בעלי תשובה גמורים, אמנם עדיין היה חסר קצת מתיקונם, כי היכי דמי תשובה צאותו מקום, והם חטאו ארבעים יום בארץ ישראל, וכמו שאמר ה', במספר הימים אשר תרתם את הארץ ארבעים יום, יום לשנה יום לשנה תשא את עונותיכם. ותשובתם של המרגלים היה צמדבר, ולא צאותו מקום שחטאו. ובאמת לא ידח ממנו נדח, וסופו כולם באים לתיקונם הנכונה, על כן יתכן לומר, אשר לכן שלח יהושע מרגלים שנית, והם כלב ופנחס לדיקים גמורים, ונתעצר עמהם נשמות המרגלים, וכאשר הם השלימו שליחותם כראוי נתקן צוה נשמותיהן של המרגלים צאותו מקום, וצאו לתיקונם. וזהו שאמר, וישלח יהושע בן נון מן השטים שני אנשים 'מרגלים חרש', שעם שני האנשים הללו, היה צאתו וצקוד גם נשמות המרגלים יחד, וצוה צאו לידי תיקונם

מנגח [מן היסורין] ומנלל [מיצר הרע שלא יכשילנו לחטוא] ע"כ.

וזהו הענין שמנינו צמשה כאשר שלח את המרגלים, ואמר אליהם עלו זה צנגב ועליתם את ההר (יג-יז). כי על יושבי ארץ כנען כתוב, כמעשה ארץ כנען אשר אני מביא אתכם שמה לא תעשו (ויקרא יג-א), ואמר שוב, כי בכל אלה נטמאו הגויים אשר אני משלח מפניכם, ונטמא הארץ וגו' (יח-כה). ואין ליכנס למקום טומאה רק כאשר מהרהרים בדברי תורה. והנה דרום רומז לתורה, כמאמרם (צבא צמרא כה:): הרוזה שיחכים ידרים, וסימנין מנורה צדרום. והיצר הרע מכונה בתואר 'הר' כמאמרם (סוכה ג:). דייקים נדמה להם כהר גבוה ע"ש. ולכן אמר להם משה, 'עלו זה צנגב', שיראו להתעלות צחכמת התורה, ואז תוכלו להתגבר על היצר 'ועליתם את ההר', כי צראתי יצר הרע צראתי לו תורה תבלין (קידושין ל:).

ובמו כן הדייקים הללו כלצ עם פנחס, לא פסקו פומייהו מגירסא, והרהרו כל הזמן בתורה, וצוה היו שמורים מהחטא, ונתקיים בהם מומה תשמור עליך תבונה תנצרכה. ולכן כאשר שלחם יהושע אל ארץ כנען, וציתה של רחב יושבת בחומה, שלח השני אנשים מרגלים חרש 'לאמור', שידברו תמיד בתורה, וצוה תהיה להם שמירה מעולה שלא יכשלו בחטא.

*

ובזה נבוא חזרה לבאר מה שדייק לומר ששלחם ממדבר פארן, כי הנה ה' הצטיח ליוצאי מצרים והצאתי 'אתכם' אל הארץ, וצטופו מתו כולם במדבר, ולכאורה לא נתקיים מאמרו של ה'. ואפשר לומר דכיון דצרא כרעיה דאצוה (עירוצין ע:), בנו של האדם הוא נתח מהאב, וכיון שהכניס ה' צניהם להארץ, הרי זה כמו שהציא אותם להארץ. אך כל זה אחי שפיר, אם היה לכל אחד מהם צנים. אבל לכאורה צמוך ששים צווא ישראל הרי יש צניהם גם הרבה עקר ועקרה שלא נפקדו, וכאשר הם מתו במדבר, לא נתקיים אצלם הצטחת ה', שההצטחה היה לכל אחד ואחד מהם. אמנם מצוואר בגמרא (שבת פט.) למה נקרא שמה מדבר פארן, שפרו ורצו עליו ישראל [דכל אחד נחעצרה אשתו זכר, צמנות שובו לכס לאהליכם] ע"כ. ואם כן אחר מתן תורה נפקד כל אחד מהם צנן, ושפיר נתקיים צכולם מאמרו של ה', והצאתי אתכם אל הארץ.

ולבן כאשר אמר הכתוב וישלח אותם משה על פי ה', שלא עיכב על ידם, ולא ניטלה מהם הצחירה. ולכאורה הרי דיבורו של ה' מכריח, ואיך הניחם על הצחירה לשלוח מרגלים, שסופו גרמה שלא נכנסו לארץ. על כן אמר ששלח אותם משה מ'מדבר פארן', שפרו ורצו עליה ישראל, והיה לכל אחד ואחד מהם צנן, שצרא כרעיה דאצוה, ונתקיים בהם והצאתי אתכם אל הארץ.

בלימוד פרקי אבות פרשת שלה תשפ"א לפ"ק

הארץ גם זרעך ימנה (בראשית יג-טו) ע"כ. וביאר בפנים יפות שם, דזהיות שם, מדה טובה מרובה חמש מאות פעמים ממדת פורענות (סוטה יא.). וכיון שעל ידי חטא העגל נגזרה כליה על ששים רבוא מיישראל, הרי הצרכה למשה ואעשך לגוי גדול, גדולה פי חמש מאות מזה, והוצטח מה' שיהא זרעו חמש מאות פעמים ששים רבוא. וכיון שאינו חוזר, על כרחך צהצטחה השנייה במרגלים ניתוסף לו עוד חמש מאות פעמים חוץ מהצטחה הראשונה. ואם כן השיגה צרכתו אלף פעמים יותר ממספרם של ישראל צאותה שעה. לפיכך צירך אותם יוסף עליכם ככם אלף פעמים, ואמר זו משלי היא, מצרכתי שצרכני ה' פעמיים ע"כ.

ובתהלים תפלה למשה על הפסוק פדות שלח לעמו (מהלים קיא-ט) הקשה, הלא משה פירש מן האשה ציווי ה', וכמו שפירש רש"י פה אל פה אדבר צו (במדבר יב-ח) אני אמרתי לו לפרוש מן האשה, והיכן אמרתי לו, צאיני, לך אמור להם שובו לכם לאהליכם ואתה פה עמוד עמדי (דברים ה-כז) ע"כ. ואיך אמר שאעשה אותך לגוי גדול, הלא מה שנאמר מפי הקב"ה עצמו אין צו חזרה ע"כ. ובדברי יואל (השמות לפרשת צהעלותך רכד:) ציאר קושייתו, דלכאורה יכול להתקיים הצטחת ואעשה אותך לגוי גדול מצניו שהיו לו כבר, וכדאיתא בגמרא (ברכות ז.) שכן נתקיים ויאלו מורעו ששים רבוא. וצריכין לומר דכיון שנאמר על כל אותה הדור ואכלם, הרי גם צניו בכלל כל הדור, ועל כרחך ואעשה אותך לגוי גדול קאי על צניו שיוולדו לו מחדש, וכיון שנאמר

במשנה (אבות ג-ד) רבי חנינא בן חכינאי אומר וכו', והמהלך צדך יחידי וכו' הרי זה מתחייב צנפשו ע"כ.

ונראה לשלז הדברים לפרשתנו, צהקדם לצאר מה שמצינו צחטא העגל שאמר ה' למשה, ועתה הניחה לי ויחר אפי צהם ואכלם, ואעשה אותך לגוי גדול (שמות לז-י). ומשה רבינו התחנן לה', ועתה אם תשא חטאתם, ואם אין מחני נח מספרך אשר כחצת (לז-לז), ופיס את קונו להשיב חרון אפו. ושוב צחטא המרגלים אמר ה' למשה, אכנו צדבר ואוריחנו, ואעשה אותך לגוי גדול ועזום ממנו (במדבר יד-יב), ופיס שוב את ה'. הרי שלמשה רבינו נאמר מאת ה' פעמיים שיהיה לגוי גדול. ואמרו (ברכות ז.) כל צבור וצבור שיאל מפי הקב"ה לטובה אפילו על תנאי לא חזר צו. מנח לך, ממה רבינו, שנאמר (דברים ט-יד) הרף ממני ואשמידם וגו' ואעשה אותך לגוי עזום, אף על גב צבעא משה רחמי עלה דמלתא וצטלה, אפילו הכי אוקמה צזרעיה, שנאמר (דברי הימים א כג-טו) צני משה גרשום ואליעזר, ויהיו צני אליעזר רחציה הראש וגו', וצני רחציה רבו למעלה וגו', ותני רב יוסף למעלה מששים רבוא, אחיא רציה רציה, כתיב הכא רבו למעלה, וכתיב התם (שמות א-י) וצני ישראל פרו וישרלו וירבו ע"כ.

ובצניו צמשנה חורה צצירך משה את ישראל, יוסף עליכם ככם אלף פעמים, ויצרך אחכם כאשר דבר לכם (דברים א-א). וצרש"י אמרו לו, משה אתה נותן קצבה לצרכותינו וכו'. אמר להם זו משלי היא, אצל הוא יצרך אחכם כאשר דבר לכם, אשר אם יוכל איש למנות את עפר

הפרישה, טמונה צוה טובה רבה לישראל שלא יוכל עוד לכלותם, כי לא יוכל להתקיים במשה ואעשה אותך לגוי גדול, וכל דבר של טובה אין הקצ"ה חוזר. ואם כן יש לדון דייבור ה' שהוא רעה לאחד וטובה לחצירו, מה דינו, אם הקצ"ה חוזר מדיבורו כיון שהיא לרעה לאחד, או שאינו חוזר כיון שהיא טובה לחצירו.

וראיתי במשך חבמה (הפטורה פרשת זכור) על הא דאמר שמואל לשאל המלך כאשר פשע במלחמת עמלק, קרע ה' את ממלכות ישראל מעליך היום, ונתנה לרעך הטוב ממך, וגם נח ישראל לא ישקר ולא ינחם (שמואל א טו-כח). דהכוונה כי דייבור זו מה', לגבי שאלו היתה זאת נבואה לרעה, כי נלקחה המלכות ממנו, ועל כן היה סבור שאלו כי יכולה עוד הגזירה להשתנות, דלטובה חוזר. ועל זה אמר לו שמואל כי לא כן היא, כי נתנה כבר לרעך הטוב ממך, ואללו הא הויה נבואה לטובה ואינה יכולה עוד להשתנות, ומעתה נח ישראל לא ישקר ולא ינחם ע"כ. [ועיין צוה לעיל דף קפז].

ואם כן מצוה מזה דייבור ה' שהיא רעה לאחד וצו דייבור טובה לחצירו, מדת הטובה מרובה ואין ה' חוזר מדיבור טוב לעולם, גם כאשר נגרם מזה רעה לאחרים. ומעתה במשה רבינו הגם שלמשה רבינו עצמו החזרה היא מרעה לטובה, אבל לגבי הכלל ישראל הרי זה חזרה מטובה לרעה, שעל ידי זה יוכל ה' לכלות אותם ולהעמיד הכלל ישראל משה, ואין חוזר צו ה'. ובפשטות נראה, דכיון דתכלית הדיבור ואתה פה עמוד עמדי היה נוגע אז רק למשה עצמו, על כן דיין הכל רק צוה שנוגע לו לעצמו, והוא חזרה מרעה לטובה שה' חוזר.

לו ונכטוה צפרישות, הרי אי אפשר שיהיה לו עוד מחדש ע"כ.

אמנם הא מילתא דדבר שנאמר מפי הקצ"ה אין צו חזרה, לאו מילתא דפסיקא הוא, כמצוה ברמב"ם (ה' יקודי המורה י-ד) דצרי הפורענות שהנביא אומר, כגון שיאמר פלוני ימות או שנה פלונית רעב או מלחמה וכיוצא בדברים אלו, אם לא עמדו דבריו אין צוה הכחשה לנבואתו, ואין אומרים הנה דבר ולא צא, שהקצ"ה ארך אפים ורב חסד ונחם על הרעה, ואפשר שעשו תשובה ונסלח להם כאנשי נינוה, או שתלה להם כחזקיה. אבל אם הצטייח על טובה ואמר שיהיה כך וכך, ולא צאה הטובה שאמר, צידוע שהוא נביא שקר, שכל דבר טובה שיגזור הא-ל אפילו על תנאי אינו חוזר ע"כ. ומעתה כיון שנאמר (בראשית צ-יח) לא טוב היות האדם לבדו אעשה לו עזר כנגדו, אם כן מה שנכטוה משה ואתה פה עמוד עמדי היא לרעה, ושפיר יש צו חזרה גם כאשר יצא הדבר מפי ה'. ולא עוד כיון שחזרה זו יזכה משה להתהוות ממנו גוי גדול ועצום, הרי חזרה היא לטובתו, ומרעה לטובה הקצ"ה חוזר.

אך אכתי יש לדון צוה, הא חזרה זו של הקצ"ה, הגם דהוי חזרה מרעה לטובה עבור משה, אבל לגבי ישראל הוי זה חזרה מטובה לרעה, דאיתא במדרש (תנחומא יג) דכשאמר ה' למשה אכנו בדבר ואוריחנו, אמר משה, רבונו של עולם הצט לצרית אבותם שנשבעת להם שחעמיד מהם מלכים נביאים וכהנים. אמר לו הקצ"ה, ואין אתה מצנייהם, אעשה אותך לגוי גדול ועצום ורב ממנו ע"כ. ואם כן מה שאמר ה' למשה ואתה פה עמוד עמדי, שנכטוה על

מה שאין כן בשאול הרי היה הדיבור להדיח גם להשגי, ונתנה לרעך הטוב ממך, על כן הדיבור לטובה עדיפא ואינו חוזר.

אמנם יש לומר כי אהבת משה להכלל ישראל היתה עזה ועלומה עד מאד, עד שזערו של ישראל היה פוגע ללבו יותר מטובת עצמו. ומוטב לו לסבול צער גופו ולוותר על טובת עצמו, יותר מלסבול צערותן של הכלל ישראל, ומניעת צערותן של ישראל היה נחשב לו טובתו האמיתית, ואם על ידי טובתו יהא נגרם רעה להכלל ישראל, אין זה לטובתו כלל אלא רעתו. ואם יאמר לו כעת ה' שובו לכם להליכם, ואעשה אותך לגוי גדול, אם זה יוגרם כליון הכלל ישראל, הרי זה נחשב למשה כרעה עצומה, ואין החזרה בזה מה' מרעה לטובה, אלא מרעה לרעה יותר ועלומה.

*

בצינו צנימין שצריך אותו משה, ידיד ה', ישכון לבטח עליו, חופף עליו כל היום, וצין כתפיו שכן (דברים לג-יז). וצרש"י כל היום, לעולם, משנצטרה ירושלים לא שרתה שכינה במקום אחר (מילתא יז-ד) ע"כ. ואם כן השראת השכינה בחלקו של צנימין היא נחית, שלא שרתה שכינה אחר כך בשום מקום, מה שאין כן בגלגל נוצ וגבעון ושילה. ולא עוד אלא שקדושתה נשארה גם בחורבנה, וכדאיתא במשנה (עדיות ח-ו) שמעתי שמקריצין ואף על פי שאין צית וכו', שקדושה ראשונה קדשה לשעמה וקדשה לעמיד לצוא ע"כ. ויש להבין בטעם הדבר שזכה צנימין לזה יותר משאר המקומות שקדמו לה, שכאשר נסתלקה הצית משם לא נשארה שם שום קדושה על מקומה.

וצראה כי מצינו ציוסף צעת שנתודע לאחיו, ויפול על צוארי צנימין אחיו ויצד, וצנימין זכה על צואריו (צראשית מה-ד). וצגמרא (מגילה טו:) כמה צוארין הווי ליה לצנימין. אמר רבי אלעזר זכה על שני מקדשים שעמידין להיות בחלקו של צנימין ועמידין ליחרב, וצנימין זכה על צואריו, זכה על משכן שילה שעמיד להיות בחלקו של יוסף ועמיד ליחרב ע"כ. ולכאורה יש להבין מה לו לצכות על חורבן המקדש שחלקו אחיו, יזכה כל אחד על חורבן המקדש שחלקו. וציותר למה זכה צנימין על חורבן מקדש אחיו ששילה, הלא כאשר לא יחרב מקודם מקדש אחיו לא יעמידו מקדש בחלקו.

ואמר הרה"ק רבי יחזקאל בקוזמיר זצ"ל, שמגודל אהבת ישראל שהיה ציוסף וצנימין, כאב לכל אחד מהם צערו של חצירו יותר מצער עצמו, ולכן הצביה על חורבן המקדש שחלקו אחיו עלה הכאב יותר מחורבן המקדש שחלקו. ולא זכו על צער חורבן הצית שחלקם, כי צער עצמם קבלו בזהבה בגזירת ה', אבל הצטערו כל אחד על צער אחיו שהמקדש שחלקו יחרב. וציותר היה מתצטא זה בצנימתו של צנימין, אשר הגם שמקדשו אינו יכולה להצנות אלא לאחר חורבנו של משכן יוסף, בכל זאת זכה צנימין על חורבן משכן יוסף, כי מוטב לו שלא ייצנה מקדשו, אם זהו על חשבון חורבן מקדשו של חצירו ע"כ. (הוצא בדברי ישראל פי' ויגש).

ודבר זה חשוב מאד צעיי ה', כאשר אדם מפקיר טובתו אם תהא בזה צער לחצירו, וה' משלם לו שלא יפקיד בזה טובתו, ואדרבה טובתו תהא נחתי מצרכות ה'. ולכן כאשר צנימין היה מוכן להפקיר טובתו שלא

בהצטרפתי של הרה"ק רבי בונם מפרשיסחא זצ"ל, והיה לרצו חלישות הדעת מזה, וכל פעם שנסע לרצו החדש, כאשר זה חזרה נסתלק לו ילד ר"ל, עד שנעדרו כל בניו בחייו, והפקיר כל ביתו עבור עבודת קונו. וזכה שוב שמנכדו שנשאר לו, הרה"ק בעל שפת אמת זצ"ל מגור, נתפשט מנהיגי ישראל לרצות ישראל.

ועל דרך זה אמרו על הרה"ק בעל אמרי אמת מגור זצ"ל, שאחר פטירתו זכה ששלשה בניו שנשארו לו כולם היו מנהיגי העדה זה אחר זה, הבית ישראל, הלב שמחה, והפני מנחם זצ"ל. ואמר אחד מלדיקי הדור שזהו שכר לפעולתו של האמרי אמת, שכתב נוואה קודם המלחמה, שאחר פטירתו ימסרו ההנהגה לאחיו הרה"ק רבי משה בצלאל זצ"ל שהוא ראוי יותר למלאות מקומו, ועל שיותר על הנשיאות של בניו, זכה שאחר שהאריך ימים יותר מאחיו, היו כל בניו אחריו מנהיגי ישראל.

*

ובגמרא (מגילה כח.) שאלו תלמידיו את רבי זירא צמח הארכת ימים, אמר להם מימי לא הקפדתי בתוך ביתי וכו', ולא ששתי בתקלת חצרי ע"כ. ויש להבין מאי רבותיה צמח, והלא אפילו על שונה מנווה צנפול אויבין אל תשמח ובכשלו אל יגל לבך (משלי כד-יז), וכל שכן שאין לשמוח בתקלת חצירו. ופירש הרה"ק רבי יצחק מווארקא זצ"ל דלפעמים יתכן שמתקלת חצירו מתהוה טובה עומה לישראל אחר צמח וכו', ואף על פי כן לא ששתי צמח. ולא עוד, אלא שכל השון והשמחה שלו

ייצגה המקדש בחלקו, וזכה על חורבן משכן שילה, הגם שזה סיבת טובתו שיצגה בחלקו, זכה להיות שה' חופף עליו כל היום, שמהא השראת השכינה בחלקו נמחי גם בחורבנה, ולא ישרה עוד שכינתו חוץ מחלקו.

ודבר זה מוסר השכל לבני אדם, כי הרבה פעמים יתהוה צמח וכו', שהפסדו של חצירו היו לתועלתו, ולדוגמה ירדת המסחר של הקונקרענט שלו הוא טובתו שיתרבה הקונים אללו, עם כל זה לא ישתדל להצנות על חורבנו של אחרים, אלא יבקש רחמים שיזמין לו ה' פרנסתו באופן שמהא מילתא דשויא לתרווייהו.

ושמעתי פעם מצנו של אדם גדול, שהיה עוסק במסחר, ונודמן לפניו לקנות מסחר, אשר הקימו ישראל אחר, ואחר כמה שנים ירד מזלו, והוצרך למוכרו בחצי דמו, והיה מקום להרויח בזה סך רב. וכאשר עמד לפני גמר המקח, הלך לאצו וסיפר לו וציקש ממנו צרכה. ואמר לו אצו, שאם רוצה לשמוע לו לא יקנהו. והסביר לו, שישראל המוכר, בכל יום שיפגשו בחוץ, יעלה על זכרונו שהמסחר שעמל עליו זה ליד חצירו על טס זהב, וינטער מהדבר, ולא כדאי להצנות על כאב וצער חצירו. ואמר שקיים דברי אצו ולא קנהו, וה' הזמין לו אחר זה מסחר אחר שהרויח בו צכפלי כפליים.

ועל זה יש צרכה ה', שכאשר האדם מפקיר חשבונותיו לכבוד ה', אין אדם שומע לי ומפקיד (דצ"ר ד-ה). וידוע כי הגה"ק בעל חידושי הרי"ב זצ"ל עזב בית רבו הרה"ק רבי משה מקאונימין זצ"ל, והלך להתדבק

צביתו ומענייניו, נשבתו ונתבטלו אללו בעת שקרה תקלה לחצירו, כי צרת חצירו עירבב כל ששון לבו, שלא היה יכול לשמוח בשמחת עצמו זו בזמן שקרה תקלה לחצירו ע"כ.

ובגמרא (בבא קמא כג.) מנא הא מילתא דאמור רבנן כל המבקש רחמים על חצירו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחלה, דכתיב (בראשית כ"ז) ויתפלל אברהם אל האלקים, וירפא אלקים את אבימלך ואת אשתו ואמהותיו וגו', וכתיב (שם כ"א) וה' פקד את שרה כאשר אמר וגו', כאשר אמר אברהם לאבימלך ע"כ. ופירש הר"ק רבי בונם מפרשיסחא זצ"ל, והוא צריך לאותו דבר, פירושו שהמתפלל צריך לטובת עצמו שישאר חצירו באותה צרה שהוא שרוי בה כעת, ובכל זאת מתפלל על חצירו אף שהדבר הזה רע עבורו, כי צרת חצירו נוגע אל לבו יותר מרע שלו, לכן הוא נענה תחלה. ועל זה מביא ראיה מאברהם, כי עבורו היה טוב יותר שישאר אבימלך וכל ביתו עקרים, וממילא הייתה יולדת שרה מן החשד של ליני הדור שמאבימלך נתעברה שרה (רש"י בראשית כ"א-ט), בכל זאת לא שם אברהם לבו לזה והתפלל עליו, לכן הוא נענה תחלה ע"כ.

*

ועל דרך זה היה אלל משה רבינו, מתקלתן של ישראל בחטא העגל ושזב במרגלים, נמנה למשה טובה עצומה, שהוא יוכל להיות מעתה האב של כל הכלל ישראל, וכמו שאמר לו ה' ואעשה אותך לגוי גדול. הוא לא עשה שום פעולה לזה, אלל ה' אמר לו מעצמו כן, ובשב ואל תעשה היה מגיע לכל הכבוד הזה. אמנם משה רבינו ציקש רחמים על ישראל, ואף

על פי שהיה צריך לאותו דבר לטובתו, לא שש בתקלת חצירו, והתפלל עליהם להעביר הגזירה. ובאמת הוא נענה תחלה, שינא אחר כך ממנו ששים רבוא ישראל.

וז"הו שטען לפני ה', שאי אפשר לו לחזור מדיבורו שאמר לו ואתה פה עמוד עמדי, ולהחיר לו כעת לחזור ולישא אשה, כי מזה ינמח רעה לישראל, ורק מרעה לטובה יכולים לחזור, אלל אללו חזרה זו היא מרעה לרעה יותר עצומה, כי הוא לא יוכל להציט על צרתן של ישראל, וחורבן בית ישראל עדיפא ליה ונוגע ללבו יותר מחורבן עצמו. הוא לא רואה להצנות מחורבן אחרים.

וז"הו שאמר משה לה', ועתה אם תשא חטאתם, ואם אין, מחני נא מספרך אשר כתבת, והיינו שאם אין אתה נושא עונותם, ויחר אפך בהם לכלותם, לעשות ממני גוי גדול, הרי זה חזרה אללי מטובה לרעה, כי אז טוב מותי מחיי, ואין דיבור שינא מפי ה' חוזר מטובה לרעה, וכמו שאמר ואם ככה את עושה לי הרגני נא הרוג וגו' ואל אראה ברעתי (יא-טו).

*

והנה מי שזוכה להגיע לידי מדה זו, לקיים ואהבת לרעך כמוך (ויקרא י"ט-יח), כמוך ממש, שנער חצירו הוא כנער עצמו. ומוותר על טובת עצמו ותועלותיו ובלבד שלא יגיע מזה נער לאחרים, הרי צמדה שאדם מודד מודדין לו (סוטה ח:), ומתנהגים עמו גם כן בשמים כמדתו, שכאשר הוא צריך לחיזה דבר ומבקש רחמים, ויש מקטריגים למעלה שאינו ראוי לכך, מתנהגים עמו כמדתו, לומר בשמים גם עבורו, וליתן לו משאלותיו לטובה.

מי שחושב שהוא אחד, שאין זה בנין המתקיים, והוא הכל וענין רע קללה גדולה בטבע. אמנם העולם נברא בצ', שכל אחד ואחד ידע וישים נגד עיניו תמיד שלא לצדו יחיה האדם, רק יש גם שני בעולם. והעולם לא בעצורו לצד הוא שנברא, רק גם בעצור אחרים והחצרה האנושית כולה, ואז הוא סימן צרכה לו ולכל העולם עכ"ד.

וזהו שמוהיר התנא, 'ההולך בדרך יחידי', שחי צודק רק לעצמו, והוא באחד ואין שני לו, לא איכפת לו על אחרים, לא משתתף בשמחתן ולא בצערותן, וכל פעולותיו הם רק מה שהוא לטוב ולתועלת עצמו, אני ואפסי, אז גם מן השמים יתנהגו עמו כן, ולא יוותרו גם עצורו, וכמדה שמודד לאחרים ימודדו עמו, ו'הרי זה מתחייב בנפשו', הוא עצמו חב על נפשו שאין חסים עליו מן השמים.

וי"ש צוה רמו גם אל התפלה דאיקרי דרך, כידוע בהרה"ק רבי צבי מוירדיישוב זצ"ל דר"ך אר"ץ בגימטריא תפלה (הוצא באגרא דפרקא אות מת). וכאשר הוא עומד בתפלה הוא 'הולך בדרך יחידי', לבקש רק על טובת עצמו, ואינו מתפלל בעד חבירו, לא יזכה שיהא נענה תחלה, ו'מתחייב בנפשו' בעצמו.

לא כן משה רבן של ישראל, אוהבן של ישראל, וייתר על כל גדולתו, הוא לא רוצה להיות עם גדול על חשבון של אחרים, עד שויתר גם על חייו ממש לטובתן של ישראל, ואמר אם אין מחני נא מספרך אשר כחצת, ואם ככה את עושה לי הרגני נא הרוג, ועל כן זכה שלא קם עוד בישראל כמשה אשר ידעו ה' פנים אל פנים.

ואיתא במדרש (צ"ר ה-י) דרש רבי יהודה בן פזי למה נברא העולם בצ', שהוא לשון ברכה, ולמה לא בצל"ף, שהוא לשון ארורה. ועיין במפרשי המדרש שנדחקו, שהרי מנינו לשונות של קללה המתחילים בצ"ת וכן להיפך. וכמוצו בספר אלופי יהודה (ר"פ בראשית) דהנה יש רעה חולה בצני אדם שאין להם שום הרגש לעומת החצרה האנושית, וכל מעשיהם ופעולותיהם צחי עולם הכל סובב על נקודה אחת לטובת ותועלת עצמם, כאלו הם יחידים בעולם ואין זר עמם. לא ישגיחו על היוזקה דרבים ולא יחמלו ויחוסו על אחרים, ומענה צפיהם ובלבדם, אנכי ועוד פעם אנכי, ואין זר אחי, אני ואפסי עוד. וזה מדה היותר מגונה, שעל זאת המליצו בספרים הק' בשם הבעל שם טוב הק' ז"ע"א, אנכי עומד בין ה' וביניכם (דברים ה-ה), צחינה זו שאדם אומר תמיד 'אנכי' הוא מסך המבדיל בין האדם לקונו. ועל זה נאמר (קהלת ד-ח) יש אחד ואין שני, כלומר אדם שמכיר ומוקיר תמיד רק את עצמו היחידי, והוא באחד ואין שני נחשב אלול, גם בן ורח אין לו וגו' גם זה הכל וענין רע. לא זו הדרך ולא זו העיר אשר עליה נבנה העולם, כי עולם חסד יבנה, לעשות חסד ולהשגיח גם על אחרים. וכמו שכתוב שם טובים השנים מן האחד וגו'. שטובה המדה שהאדם לא יצטו תמיד רק על עצמו רק ישגיח גם על הרבים, ולא ידמה לו כאילו הוא באחד ואין שני, כי אם יפול האחד יקום השני את חבירו וכו'.

וזה הרמו טמון במליצת מאמר חז"ל לא נברא העולם בא' שהוא לשון ארור, שאות א' מציין את מספר היחידי, ואין עולם נבנה על

בסעודה שלישית פרשת שלח תשפ"א לפ"ק

ובתחלה נבאר מה שנאמר להלן שאמר ה' למשה, אכנו בדבר ואורישנה, ואעשה אותך לגוי גדול ועצום ממנו (יד-יג). וברש"י ואם תאמר מה אעשה לשבועת אבות, ואעשה אותך לגוי גדול, שאתה מזרעם (תנחומא יג) ע"כ. ויש להבין, דבשלמא מה שאמר ה' למשה כן בחטא העגל, ועתה הניחה לי ויחר אפי צהם ואכלם, ואעשה אותך לגוי גדול (שמות לז-י), שפיר מוזן מה שהוציא ה' את משה דייקא להשאר ולעשותו לגוי גדול, שהרי משה לא היה לו שום קשר לחטא העגל שנעשה למטה צשעה שהיה אז בשמים לקבל התורה, ועל כן כולם נתחייבו כליה חוץ ממשה. אבל בחטא המרגלים מה עדיפותא של משה מאחרים, ואדרבה הוא היה המשלח אותם לדעתו, וכמו שפירש רש"י שלח לך (יג-ב), אני איני מצוה לך, אם תרצה שלח. והוא ליה לה' לומר שיבחר אחד מישראל, וממנו יעשה גוי עצום, ולמה נבחר ליה משה דייקא, ולא אהרן וכוותיה.

ונראה דהנה בתורת משה (קנו). הקשה הא קיימא לן (בבא בתרא קטו:) גמירי דלא כלה שיבטא, ופירש רשב"ם מדכתיב (מלאכי ג-ו) כי אני ה' לא שניתי ואתם בני יעקב לא כליתם, אפילו רק אחד מצני יעקב, שבט אחד, נמי לא כליתם. ואם כן מה הועיל שיסאר משה וצניו, הלל לא ישאר כלום משבטים אחרים חוץ משבט לוי שממנו משה וצניו, וגמירי דלא כלה שיבטא ע"ש.

ויש לומר דחדא קושיא מתורגמת בחזרתה, דאיתא במדרש (שהש"ר ח-טו) ילדה אשה אחת במנצרים ששים רבוא צרם אחת, זו יוכבד

ויקרא משה להושע בן נון יהושע (יג-טו). ברש"י התפלל עליו י-ה יושיעך מעצת מרגלים (סוטה לד:) ע"כ. ויש להבין למה הוסיף אות רק ליהושע להתפלל עליו, ולא על שאר הנשיאים. ובתרגום יונתן וכדי חמא משה ענותותיה קרא משה להושע בר נון יהושע ע"כ. וכנראה שרצה ליישב צוה למה העדיף לעשות כזה רק ליהושע. ואכתי תקשה מה ענין ענוה לזה, שכאשר ראה ענותותו קרא אותו יהושע. ומה גם שבדאי גם שאר הנשיאים היה להם מדת ענוה, שבאותה שעה כשרים היו (רש"י יג-ג), ואדם כשר הוא רק במדת ענוה, כי תועבת ה' כל גבה לב.

וראיתם את הארץ מה הוא וגו', היש צה עץ אם אין, והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ (יג-יח). וברש"י היש צה עץ, אם יש צהם אדם כשר שיגין עליהם בזכותו ע"כ. ויש להבין למה הוצרך לסיים אם אין, שהרי באמירת אם יש צה עץ, מוזן מעצמו שיש לראות גם אם אין.

גם להבין אריכות הלשון, והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ, והיה סגי באמרו והבאתם מפרי הארץ, ולמה האריך והתחזקתם ולקחתם. ועוד יש להבין, דמבואר ברש"י (יג-כג) שמונה נטלו אשכול, אחד נטל תאנה, ואחד רמון, יהושע וכלב לא נטלו כלום, לפי שכל עצמם להוציא דבה נתכוונו, כשם שפריה משונה כך עמה משונה (סוטה לד:) ע"כ. וצריך ביאור איך לא ציינו לציווי של משה שזוה לכולם ולקחתם מפרי הארץ, ומה לנו מה היה כוונתם של המרגלים.

זה עץ אס אין, אדם כשר כזה שמשפיע על סביבתו גם אס אינו נמצא עמהם יחד.

ועל דרך זה היה ציהושע משרת משה, השפעתו של משה היתה על יהושע יותר מעל כל ישראל, כי משרתו יהושע צן נון נער לא ימיש מתוך האהל (שמות לג-יא). אין עוד שני צהכלל ישראל שיהא רואה את רבו תמיד ולהיות נשפע ממנו, כמו יהושע ממשה רבינו. וזהו שאמרו (צבא צהרא עה). פני משה כפני חמה, פני יהושע כפני לצנה, כי אור הלצנה היא האור הנשפע מהחמה, ועל דרך זה היה מדריגתו של יהושע, שהיה תמיד ציחד עם משה, ולא ימיש מתוך האהל, האיר עליו כל דרכיו ומדותיו של משה רבו. וכיון שתפארת מדתו של משה העיד הכתוב והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה (צמדבר יג-ג), ודבר זה לא מש מנגד עיניו של יהושע לעולם, על כן מדת ענותותו של יהושע עלתה ציתר שאת מכל ישראל שהיו צמדבר, ואין עוד צדומה לו צמדה זו.

והנה איתא צמדמש (שמו"ר מו-ו) מהיכן זכה משה לקרני הוד, רצי יהודה צר נחמן אומר כשכתב משה את התורה נשתייר צקולמוס קמעא, והעצירו על ראשו, וממנו נעשה לו קרני ההוד ע"כ. וציאר באור החיים (שמות לג-נט) כי מדת הענוה למעלה מכל וכו'. ומצינו שהעידה התורה על משה שעניו מאוד מכל האדם, וכשאמר ה' לכתוב הדברים מצינו לו שלא כתב עניו אלא ענו חסרה יו"ד, ואף זה מן הענוה, וצכר זה זכה לקרני הוד וכו'. והוא מה שרמו רצי יהודה צאומרו נשתייר צקולמוס קמעא, והוא אות יו"ד שהיה צריך לכתוב, ולא כתב

שילדה את משה שקול כנגד ששים רצוא של ישראל ע"כ. ונראה כי שורש נשמת משה רבינו כוללת צתוכה כל נשמות ישראל, וצלידתו צה לעולם השורש של כל נשמות ששים רצוא ישראל. ואמר הכתוב (דברים לג-ה) ויהי צישרון מלך, צהתאסף ראשי עם, יחד צצטי ישראל. ופירש ברמב"ן דקאי על משה רבינו, כדאיתא צמדמש (שמו"ר צו-ו) משה זכה למלכות דכתיב ויהי צישרון מלך ע"כ. ואמר עליו הכתוב יחד צצטי ישראל, צצתוך נשמת משה רבינו כלול יחד כל צצטי ישראל. ולכן נצחר משה דייקא מה' לעשותו לגוי גדול, כי צזה לא כלה שיצטא, כי הוא כולל כולם יחד.

*

ובעת נחזור צמה שקרא משה להושע צן נון יהושע. כי הנה הכתוב אומר והיו עיניך רואות את מוריך (ישעיה לג-כ), כי יש תועלת רב להאדם המסתובב תמיד צלל רבו, כי השפעתו מרובה צכמה אופנים. וכמאמרם (צרכות ח). לעולם ידור אדם צמקום רבו, שכל זמן ששמעי צן גרא קיים לא נשא שלמה את צת פרעה, ומוקי ליה צכייף ליה [אס כפוף הוא לרבו לקבל תוכחתו ידור אללן] ע"כ. ויש רב שהשפעתו יותר גדול, אשר כל הנהגתו מלמדת דעת לתלמידיו גם צאין אומר ואין דברים, וכאשר רק מצייר לפניו צורת רבו מעורר זאת אותו ללכת צדרכי טובים, ועיניו רואות את מוריו גם כאשר אין עומדים כעת לפניו. ומצינו צהשונמית שאמרה על אלישע, כי איש אלקים קדוש הוא עובר עלינו תמיד (מלכים צ ד-ט), והיינו שצורתו 'עובר עלינו תמיד' נגד עינינו גם כאשר אינו נמצא אצתו יחד. וזהו שאמר להם משה שיראו 'היש

יש לומר בכוונתו, דהנה בתורת משה (גמ). כתוב, דלכאורה איך היו רשאים ליקח מפירות הארץ, הא הוא גזל עכו"ם דאסור (בבא קמא ק"ג:). והגם דארץ ישראל מוחזקת לנו מאבותינו (בבא בתרא ק"ט.), מכל מקום מה שזרע גוי בארץ ישראל, מה שצמח הרי הוא שלו (מוס' ראש השנה י"ג. ד"ה ולא). ולכן צוה להם משה והתחזקתם, שיעשו קנין חזקה לכבוש אותה הארץ מן הגויים, ואז יוכלו ליקח מפירותיה, דהוי בכלל ואכלת את שלל אויביך (דברים כ"ד) ע"כ.

ויש להוסיף דלכן אמר להם משה גם 'ולקחתם', על דרך שאמרו (קידושין ב.) האשה נקנית בכסף, דילפינן קיחה קיחה משדה עפרון, דקיחה הוי קנין צמעות ע"ש. וזהו שרצה משה ללמדם, שידעו שהגם שארץ ישראל מוחזקת לנו, מכל מקום עדיין יש גזל עכו"ם בלקיחת פירות הארץ, ואי אפשר להם ליטול מפירותיה, אלא אם יכבשוה בקנין של חזקה, והיינו 'והתחזקתם'. או שישלמו להם בכסף מלא, והיינו 'ולקחתם'. אבל לא נצטוו כלל על הבאת פירותיה, אלא שהמרגלים הביאו אותם להוציא דבת הארץ שעמה ופירותיה משונות, ולכן לא רצה יהושע וכלב להשתחף עמהם בזה.

*

ולשמוחת חתן וכלה נראה, הנה הכתוב אומר (תהלים סח-ז) מושיב יחידיים צימה מושיב אסירים בכושרות. ובגמרא (סוטה ב.) דרשו ראשית הכתוב על זיווגו של אדם, [אדם יחיד ואשה יחידה, והוא מזווגם יחד ומיישב מהם צימה]. וסיפא דקרא קאי על יציאת מצרים, [שהוציא את ישראל ממצרים בחדש כשר לא חמה ולא צינה], ודרשו שקשה לזווג כקריעת ים סוף ע"כ.

לרוב ענותנותו, וממנה זכה כנוכר ע"כ. ועל פי זה כתב באוהב ישראל (סוף פרשת משא) דזהו שנאמר ויקרא משה להושע בן נון יהושע, שהוסיף לו אות יו"ד על שמו, היינו האות יו"ד שחיסר מהתורה בתיבת עניו, ונשאר בקולמסו, זה מסר ליהושע ע"ש. [ועיין להלן דף רז].

וביתר ציבור נראה, דידוע דיש ששים רבוא אבותיות לתורה, ובהם נאחזים הששים רבוא נשמות מישראל (בגולה עמוקות אופן קפו), והם מקבלים חיותם מהאבותיות שלהם בתורה. ותכונת נפש האדם ומאורעותיו הכל תלוי כפי הפרשה שבתורה שהאות שלו כתובה שם (עיין שמן ראש ח"א השלם פ' משא תנת). ומי שהוא עניו ושפל ברוך, זהו משום שגורשו בתורה היא מפרשה של ענוה. ומעתה האות יו"ד של תיבת עניו, אי אפשר לשלזב אלא לאיש שהוא מופלג בענוה. ולא די שיהיה לו מדריגה קטנה של ענוה, כי אות זה בא מהתואר של ענותנותו של משה, שהיה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה, וצריך להיות לזה מופלג בענוה דוגמת משה. ומדה זו לא ישיג רק מי ששימש את משה תמיד, והושפע מענותנותו צעת קיימו והיו עיניך רואות את מוריך. ועל כן לא היה יכול משה ליתן את האות יו"ד של עניו רק ליהושע משרת משה, שספג צנפשו ענותנותו של משה. ועל כן כד חמי משה ענותנותיה של יהושע קרא להושע בן נון יהושע.

*

ואמר להם משה והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ, ויהושע וכלב לא השתחפו צהצחתם. יש לומר כי משה לא אמר להם והבאתם מפרי הארץ, אלא והתחזקתם ולקחתם,

בעת זמן שאינו מוכן לו, אז בתצונה משנה עתים ומחליף את הזמנים, כלומר שהוא מחליף את המדות של סדר הזמנים, שהמדה טובה הראויה לשמש בזמן מאוחר לפי סדר צירוף האותיות, הוא מחליפה ומשנה סדרה להעמידה בזמן מוקדם, והיינו דכתיב בגאולת מצרים ויהי מקץ ארבע מאות ושלשים שנה ויהי צעם היום הזה, כלומר אף על פי שאז לא היתה אלא זמן של רד"ו שנה לגלות מצרים, מכל מקום זמן הקץ של ת"ל שנה דהיינו מדריגה ומדת העת רצון המיוחד לו, כבר היתה צעם היום הזה של רד"ו שנה, כי נשתנה מדת סדר הזמנים להקדים המאוחר ע"כ. הרי לנו כי יש כח התפלה להקדים הדבר שנגזר רק על זמן המאוחר.

ובערתה יש לומר כן גם בזיווגו של אדם, אשר יתכן לפעמים שמן השמים וזוגו רחל ליעקב לזיווג ראשון, ואחר זה תהא רחל זיווגו של ראובן, אז יש ציד ראובן זה להקדים זיווגו לרחל להיות תחלה, ולהחליף המזל של יום הנקבע לזמן מאוחר ולהקדימו. ויתכן עוד יותר, שגם אם בגלגול זה רחל מיועדת ליעקב, ובגלגול השנית רחל מיועדת לראובן, יוכל להקדים זאת בגלגול הראשון. דוגמת יציאת מצרים שהיתה נקבע על מאתיים שנה אחר זה לדור אחר, והקדימו ה' בק"ץ שנים מלפנים. כמו כן יתכן שהזיווג המיועדת לו לאחר זמן להקדימה קדם. ועל כן הגם שאין אדם נוגע בזמן לחצירו, היינו בדבר שאינו מוכן לו כלל, אבל צמה שמוכן לו לאחר זמן, יתכן 'שיקדמו' דייקא ברחמים.

ובמו כן הוא בזיווג של כל אדם, יש זמן ויום קצוב שעליו הכריזו שבו יוגמר השידוך לטובה, ולכן יש הרבה שצריכים להמתין ימים

לומר עוד לקשר זיווגו של אדם עם יציאת מצרים, דאיתא בגמרא (מועד קטן יח:) מותר לארס אשה בחולו של מועד, שמא יקדמונו אחר. ופריך הא אמרו בכל יום בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני. ומשני שמא יקדמונו אחר ברחמים ע"ש. ויש להבין דלכאורה זה סותר מאמרם (וימא לה:) אין אדם נוגע בזמן לחצירו ע"ש.

ונראה בהקדם מה שכתוב בגזר הקודש על המדרש (צ"ר טז-ג) ליישב מה שאמר הכתוב (שמות יז-מא) ויהי מקץ ארבע מאות ושלשים שנה, ויהי צעם היום הזה יצאו כל מצרים ה' מארץ מצרים. והתמיה מפורסמת שהרי לא היו במצרים אלא רד"ו שנה. וכתב על פי מה שאמרו חז"ל (סנהדרין קב.) דיש עת מזומנת לרעה ועת מזומנת לטובה, ופירשו חכמי האמת הענין, לפי שכל עת זמן יש לו מזל ושר מיוחד הממונה עליו למעלה בעולם הגלגלים וכו', ולכן בכל עת זמן יש הנהגה אחרת בעולם כפי צחינת המדה המאיר בשעתו, ולכן צחינת המדה מזל תוקף דין הקשה, העת המיוחד לו הוא מזומן לפורעניות גמור, וצחינת המדה מזל מקור חסד ורחמים גמורים, אז העת המיוחד לו מזומן לטובה מופלגת. ולעולם זמן הקץ אינו אלא בעת רצון המיוחד לו כדכתיב בענין הגאולה העמידה (ישעיה מט-ס) כה אמר ה' מצאתי צעם רצון עניתיך. וכן כיוצא בו מצאו בקץ גאולת מצרים וכדכתיב (שמות יז-מב) ליל שמורים הוא לה', ואמרינן (ראש השנה יא:) שהיה משומר ובה מששת ימי בראשית, כי נקבע מתחלה הקץ בעת רצון המיוחד לו וכו'.

ולפעמים צחינת צורך השעה בעולם לעורר מדה טובה ישועה ורחמים בעולם

ושנים עד שיגיע היום המוגבל. אבל יכולין להקדימו ברחמים, לשנות הזמנים, ולהקדים אותה יום לזמן מוקדם.

ובספר בית הלחמי (פ' ח"י) פירש צוה תפלת אליעזר בזיווגו של יצחק, שהתפלל הקרה נא לפני היום ועשה חסד עם אדוני אברהם (כד-יג), שהרי יתכן שהזיווג של יצחק מיועדת רק לאחר כמה ימים ושנים, ומה שמסתובב כאן כעת עבור זיווגו של יצחק הוא לריק, כי עדיין לא הגיע יומו, על כן זיקש 'הקרה נא

לפני היום', שהקצ"ה יקדים אותו היום ומזלו לשנותו בדרך מקרה על קודם הזמן, שלא ינטרף אדונו אברהם להמתין, ועשה חסד עם אדוני אברהם ע"כ.

וז"ח המשך הכתובים, 'מושיב יחידיים ביתה', הקצ"ה יושב ומזווג זיווגים, ונקבע לכל אחד יומו וזמנו, אבל יכולים להקדימו ברחמים, דומיא ד'מושיב' אסירים בכושרות', שהיה הזמן מיועד לארבע מאות שנה, והקדים ה' יומו למוקדם, כן הוא גם בזיווגו של אדם.

בלימוד פרקי אבות פרשת שלח תשפ"ב לפ"ק

במשנה (אבות ג-יג) רבי ישמעאל אומר, הוי קל לראש ונוח לתשחורת, והוי מקבל את כל האדם בשמחה ע"כ. וברע"ב פירש, הוי קל לראש, לפני אדם גדול זקן ויושב בראש בישיבה, הוי קל לעבוד עבודתו ולשמע לפניו. ונוח לתשחורת, לאדם בחור ששערותיו שחורות תעמוד לפניו בנחת ובישוב. פירוש אחר, הוי קל לראש, בראשיתך כשאתה בחור הוי קל לעשות רצון צוראך, ובזקנותך כשהושחרו פינך מפני זקנה תהא נוח לו ע"כ.

לד: ע"כ, ותפלתו של משה עמדה לו. אבל צמח זכה גם כלב להנצל מעצת מרגלים. והכתוב אומר עליו, ועבדי כלב עקב 'היתה רוח אחרת עמו' וימלא אחרי וגו' (יד-כד). וברש"י פירש, שתי רוחות, אחת צפה ואחת בלב ע"ש.

ויש לומר עוד, דכתיב ויעלו בנגב ויצא עד חברון (יג-כג), וברש"י כלב לבדו הלך שם ונשתטח על קברי אבות, שלא יהא ניסת לחבריו להיות בעצתם (סוטה סו). ומנינו בתפלת סליחות (לערב ראש השנה) קומו ישיני מכפל לסעדי, קלותי ומעש אין צידי, וזעקו והתפללו לא-ל עמדי, ומכוחם שחדו בעדי. על כן נתלזה לכלב רוחות האבות אשר להם נשבע ה' לתת את הארץ הזאת, ובזכותם ניצל כלב. וזהו שרמזו, ועבדי כלב עקב 'היתה רוח אחרת עמו', היינו הרוחות של האבות ישיני מכפל היתה עמו, על כן 'וימלא אחרי'.

ונראה לשלב זאת לפרשתנו העוסקת בענין המרגלים, שכולם נכסלו בהוצאת דבה על הארץ, חוץ מיהושע וכלב שזכו שלא נמשכו אחריהם. ויש להבין צמח היה גדול כוחם שלא נגררו אחריהם. והנה על יהושע אמר הכתוב, ויקרא משה ליהושע בן נון יהושע (יג-טו), שהתפלל עליו י-ה יושיעך מעצת מרגלים (סוטה

וביאורו יש לומר דאיתא בגמרא (שבת פח.) בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע, צאו ששים רבוא של מלאכי השרת, לכל אחד ואחד מישראל קשרו לו שני כתרים [מזיו השכינה], אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע. וכיון שחטאו ישראל, ירדו מאה ועשרים ריבוא מלאכי חבלה, ופירקום, שנאמר (שמות לג-ו) ויתנללו בני ישראל את עדים מהר חורב וכו'. אמר רבי יוחנן וכוון זכה משה ונטלן, דסמיך ליה ומשה יקח את האהל [לשון צהלו נרו (איוב כט-ג)], והוא היה קירון עור פניו] ע"כ. ואם כן מאות יו"ד שהחסיר משה לכתוב, זכה לקבל הקרני הוד שהיה מאיר על ישראל מהכתרים שקבלו על שהקדימו נעשה לנשמע, וניטל מהם אור זה וניתנה למשה. והיה מאיר על פני משה הארה עצומה של נעשה קודם לנשמע.

ובישיבה רבינו נטל כעת האות יו"ד שממנו קיבל קרני ההוד, פני משה כפני חמה (צא צמח עה.), והמשיך הארה זו על יהושע דייקא. ונראה בטעמו, דהכתוב אומר, שאחר מתן תורה אמר ה' אל משה, עלה אלי ההרה והיה שם ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמלוה אשר כתבתי להורותם, ויקם משה ויהושע משרתו, ויעל משה אל הר האלקים (שמות כד-יב). וברש"י לא ידעתי מה טיבו של יהושע כאן. ואומר אני, שהיה התלמיד מלוה לרב עד מקום הגבלת תחומי ההר, שאינו רשאי לילך משם והלאה, ומשם ויעל משה לדדו אל הר האלקים, ויהושע נטה שם אהלו ונתעכב שם כל ארבעים יום, שכן מצינו כשירד משה (שם לג-ו) וישמע יהושע את קול העם צרעה, למדנו שלא היה יהושע עממה ע"כ.

אמנם נראה צזה עוד, דהנה בתרגום יונתן כתיב, וכדי חמא משה ענותותיה, קרא משה להושע בר נון יהושע ע"כ. והמפרשים ביארו כל אחד לפי דרכו, ענין הוספת אות יו"ד דייקא ליהושע, ומהו הקשר של ענותותו לשינוי שמו ליהושע. ובספר מדבר קדש (להרח"ק מהר"ש מבבלזא ז"ע) ביאר, דהכתוב אומר (צמדז יג-ג) והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה, ונכתב 'ענו' חסר אות יו"ד. וביאר בפירושו הרא"ש (שם) שהיה קשה צעיניו לכתוב על עצמו לשון ענוה, ודילג הי"ו, להראות לעולם שהיה רע צעיניו לשון ענוה לכותבו ע"כ. ואות יו"ד זה הוסיף כעת משה רבינו ליהושע. וכאשר ראה משה ענותותו, הרי מתאים הוא לקבל את האות החסר מעניו ע"כ. [ועיין לעיל דף רד].

והנה כתיב (שמות לד-כט) ויהי צדנת משה מהר סיני, ושני לוחות העדות ציד משה צדנתו מן ההר, ומשה לא ידע כי קרן עור פניו צדברו אמו. ואיתא צמדזש (שמו"ר מז-ו) ומהיכן נטל משה קרני ההוד וכו', עד שהיה כותב צקולמוס נשתייר קימעה, והעבירו על ראשו, וממנו נעשה לו קרני ההוד ע"כ. וביאר באור החיים הק' (שם) שכאשר אמר ה' למשה לכתוב והאיש משה עניו מאד, מרוב ענותותו לא כתב עניו אלא ענ"ו חסרה יו"ד, ונשתייר צקולמוס קימעה, האות יו"ד שהיה צריך לכתוב, וממנה זכה לקרני הוד ע"כ. – ומעתה כאשר הוסיף משה ליהושע האות יו"ד שממנה קרן עור פני משה, המשיך צזה הארה מקרני ההוד שהיו על פניו של משה מאות יו"ד זו, והארה זו סייע לו להנצל מעצת המרגלים.

קיבל משה קרני הוד, והמשיך על יהושע האור של נעשה ונשמע.

והנה אמרו חז"ל (שבת פח.) בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע, יצתה צת קול ואמרה להן, מי גילה לבני רז זה שמלאכי השרת משתמשין בו, דכתיב (מהלים קג-כ) צרכו ה' מלאכיו גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו, צרישא עושי והדר לשמוע [מוכנין לעשות קודם שישמעו, ולא כדרך שאר עבדים ששומעים תחילה את הדבר, לידע אם יכולין לקבלן עליהם אם לאו] ע"כ. והיינו שבני ישראל היו אז במדריגה זו, שאין להם להצין ולהשכיל התועלת וטעם על מה שמצטווין לעשות, אם זה מושג בשכלם או לא, אלא מקבלים על עצמם לעשות קודם נשמע, שפירושו לשון הבנה והאזנה (רש"י בראשית מא-טו), ומוכנים לעשות גם מצלי להצין הענין וטעמו. וכמו שאמר ההוא לדוקי, עמא פזיזא [גמרה] דקדמייתו פומייכו לאודנייכו [קודם ששמעתם אותה היאך היא קשה ואם תוכלו לעמוד בה, קבלתם עליכם לקיימה], אכתי בפחזותייכו קיימיתו, צרישא איציעא לכו למשמע, אי מציתו קבליתו, ואי לא לא קבליתו (שם). ועל זה שהקדימו נעשה לנשמע קבלו ישראל אור של שני כתרם, ובחטא העגל נלקח מהם וניתנה למה, ומזה היה קירון עור פניו. ואור זה שנתהוה מקדימת נעשה לנשמע, נתן כעת משה על יהושע, צמה שהוסיף לו האות יו"ד אשר על ידה קיבל כל האורות הללו. והאיר בזה על יהושע אור של נעשה קודם לנשמע, לא נוגע כלל אם יצינו באיזה אופן נוכל לרשת הארץ, ואם חפץ בנו ה' אז עלה נעלה וירשנו אותה כי יכול נוכל לה.

*

וגראה מקור לדברי רש"י שיהושע לא היה במחנה, דאיתא בילקוט (פ' בשלח רס) לחם אצירים אכל איש, צידה שלח להם לשובע (מהלים עח-כה), זה יהושע בן נון שירד לו מן כנגד כל ישראל ע"כ. וצילקוט (מהלים תמ"ט) הוסיף, כתיב הכא איש, וכתיב התם (צמדנר ח-יח) קח לך את יהושע בן נון איש אשר רוח בו ע"כ. והיא פליאה לאיזה נורך ירד מן ליהושע כנגד כל ישראל, הלא לא העדיף המרצה והממעיע לא החסיר איש לפי אכלו לקטו (שמות טז-יח). אך לפי מה שהעלה רש"י לא היה יהושע במחנה ארבעים יום, ולא היה לו מה לאכול, שהרי נצטוו איש אל יותר ממנו עד בוקר (שם טז-יט), על כן הוריד לו ה' שם מן מיוחד לו ולעצמו. וירידת מן זו מורה על זכותו המופלג שהוא כנגד כל ישראל, אשר כמו שכלל ישראל זכו שירידו עבורם מן, כן זכה יהושע, ולחם אצירים אכל איש דייקא.

דרי לנו כי צעת חטא העגל היו שני ישראל שלא היו עמהם במחנה, ולא ראו ולא ידעו מהחטא כלל, האחד הוא משה רבינו שעלה אז לשמים לקבל התורה, והשני היה יהושע שנשאר להמתין על רבו משה אלל ההר. וזהו מרוב ענותנותו והכנעתו לרבו, שחשש אולי יתהוה איזה סיבה שירד משה מן ההר בתוך הארבעים יום, ולא יהיה לצדו. ואם כן כמו שמהה שלא היה למטה בהמחנה צעת החטא, לא ניטל ממנו האורות של השני כתרם, ולא עוד אלא שנטל כל האורות של בני ישראל שקיבלו עבור נעשה ונשמע, כמו כן יהושע, שמחמת הכנעתו וענותנותו לרבו, לא היה בהמחנה בשעת החטא, אלא נטה אהלו מחוץ למחנה, צדין הוא שלא יופסד אורו מאמירת נעשה ונשמע, ושפיר יוכל משה למסור לו האות יו"ד אשר ממנה

ובבמו כן כלב גם כן זכה שלא להכשל להגרה אחר המרגלים, ויש לומר כי כלב נשא לאשה את מרים אחות משה ואהרן, ואיחא בגמרא (סוטה י"א:) מאי דכתיב (דברי הימים א' ג-יח) וכלב בן חזרון הוליד את עזובה אשה, עזובה זו מרים, ולמה נקרא שמה עזובה, שהכל עזובה מתחלתה [שמתחלה חולנית היתה, שעזובה כל בחורי ישראל מלישא אותה]. ופריך הוליד, והלא מינסב הוה נסיב לה, ומשני אמר רבי יוחנן כל הנושא אשה לשם שמים מעלה עליו הכתוב כאילו ילדה [כגון זו שהיתה חולה, ונשאה לשם שמים] ע"כ.

והנה רש"י פירש שנשאה לשם שמים, שזקק באחיה אהרן ומשה וראה אותם נדיקים, ורוצ צנים דומים לאחי האם (בבא בתרא ק"י:) ע"כ. ויש לומר עוד צמה שנשאה לשם שמים, כי לא היו אז בישראל גדולים יותר ממשה ואהרן, וראה כלב להתקרב אליהם, להדביק עצמו בחכמי ישראל, אשר הולך את חכמים יחכם, ויוכל להתעלות. ודבר זה ישיג כאשר ישא את אחותם מרים, ועל ידי זה יכנס לבית של גדולי התורה. ואם כי חולנית ועזובה היתה, חיי תורה עדיפא ליה, ומוכן לוותר על מעלת האשה צנשוואיו, ובלבד שיגיע לבית של תורה [ועיין בשמן ראש צפרשתנו חלק יא רפז]. ועל כן גם כלב היה נשפע ציחר שאת מקדושתו של משה ואהרן, וזכה לעמוד בנסיון של המרגלים.

ובספר אלופי יהודה הביא מספר תורת בר נש, דלכן נאמר ועזדי כלב עקב היתה רוח 'אחרת' עמו, וימלא אחרי, והציאותיו אל הארץ וגו' (יד-עד), בלשון נקבה, שהיה עמו רוחה של מרים אשתו ע"כ. ולפי מה שנתבאר, על ידי מרים אשתו היה מצוי תמיד במחיצתו

והנה זכה יהושע שלא להכשל בעצת מרגלים, ויש לומר עוד בטעמו, דמזואר ברמב"ם (ה' דעות ו-א) דרך צרייתו של אדם להיות נמשך צדעותיו וצמעשיו אחר ריעיו וחזיריו, ונוהג כמנהג אנשי מדינתו, לפיכך צריך אדם להתחבר לנדיקים ולישב אלל החכמים תמיד כדי שילמוד ממעשיהם, ויתרחק מן הרשעים ההולכים בחושך כדי שלא ילמוד ממעשיהם, הוא ששלמה אומר (משלי יג-כ) הולך את חכמים יחכם ורועה כסילים ירוע וכו'. מנזות עשה להדבק בחכמים ותלמידיהם כדי ללמוד ממעשיהם, כענין שנאמר (דברים י"ב) וצו תדבק, וכי אפשר לאדם להדבק בשכינה, אלל כך אמרו חכמים בפירוש מנזות זו, הדבק בחכמים ותלמידיהם (כתובות ק"א:), לפיכך צריך אדם להשתדל שישא בת תלמיד חכם וישא בתו לתלמיד חכם, ולאכול ולשתות עם תלמידי חכמים, ולעשות פרקמטיא לתלמיד חכם, ולהתחבר להן בכל מיני חיבור, שנאמר (שם ל-ג) ולדבקה צו, וכן ציוו חכמים ואמרו (אבות א-ד) והוי מתאבק בעפר רגליהם ושותה צמא את דבריהם ע"כ.

ובמי לנו גדול בזה כיהושע, אשר היה משרת משה מבחוריו (במדבר יא-כה), לא ימיש מתוך האהל (שמות לג-יא), ותמיד לא ראה לנגד עיניו אלל ציטולו והכנעתו של משה לכל דברי ה', שהושפע יהושע ממשה רבו, עד שלא מצא ה' מכל ישראל איש אשר יוכל למלא מקומו של משה אלל יהושע, איש אשר רוח צו (במדבר כו-יח), על כן נתהוה מהותו של יהושע כמו משה רבו, ונגרר אחריו בכל דיעותיו ומעשיו, אשר כל רוחות שבעולם לא יכלו להזיזו, מלעבור על דברי פי ה'.

של משה ואהרן, והושפע עליו מהם רוח חלקים, ולכן וימלא אחרי.

*

והנה גדול ההשפעה שיש להאדם מסביבתו, וכמו שהושפע יהושע ממה שלא משאחלו של משה, וכלב שנשא את מרים כדי להיות תמיד במחיצת משה ואהרן. הרי מכל שכן שיש להתבונן שהצנים מושפעים ממעשה אבותיהם והתנהגותם שרואין יום יום, ולהכיר גדול האחריות של האצות בהתנהגותם, אשר צניהם אחריהם ילכו בדרכם אחר שיחגדלו.

בצנינו בצברהם אצינו שנתנסה עשרה נסיונות, והנסיון האחרון היותר גדול שבכולן היה נסיון העקידה, והאלקים נסה את אברהם וגו', ויאמר קח נא את בנך את יחידך אשר אהבת את יחוק, ולך לך אל ארץ המוריה והעלהו שם לעולה על אחד ההרים אשר אומר אליך (בראשית כג-א), וכאשר עמד בנסיון שוב בירכו ה' בצרכות רבות, יען אשר עשית את הדבר הזה ולא חשכת את בנך את יחידך, כי ברך אברהם והרבה ארצה את זרעך ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת הים, וירש זרעך את שער אויביו, והתצרכו בזרעך כל גויי הארץ, עקב אשר שמעת בקולי. ולכאורה הלא הנסיון של יחוק היה יותר גדול, בחור בן ל"ז שנה, למסור עצמו לשחיטה מרגע לחצירו, ולא שמע שום דיבור מה' על זה, רק מה שאציו מסר לו, ולא מצינו שיחשב זאת גם נסיון ליחוק, ולא אמר רק והאלקים נסה את אברהם, ומהו עם נסיון של יחוק. ולמה מגיע כל הצרכות הללו רק לאברהם ולא ליחוק.

אך הענין הוא, כי ליחוק נתודע הדבר שעומד ליחוק לקרבן, רק אחר שלשה ימים שהם הולכים בדרכ אל אחד ההרים אשר

אומר אליך, אשר אז שאל הנה האש והעצים ואיה השה לעולה, ויאמר אברהם חלקים יראה לו השה לעולה בני. ויחוק עומד ומתבונן על השמחה שרואה על פני אציו זה שלשה ימים שמתכוון לזה, וכמו שנאמר וילכו שניהם יחדיו (כג-ו), וברש"י אברהם שהיה יודע שהולך לשחוט את בנו, היה הולך צרפון ושמחה כיחוק שלא היה מרגיש צדצר ע"כ. ומפליא מדריגת אציו אברהם שלא ניכר עליו כלל שום עללות ועצבון, שעומד להיות שכול מצנו אהובו. ואם רואים אז שהולך לשחוט את בנו, והשמחה אופפת את פניו זה שלשה ימים רצופים, עבור שזוכה לשחוט את בנו לעולה לה', השפעה זו חודרת לתוך תוכו של יחוק, שאין אללו כבר נסיון למסור גופו להעקד לעולה, והוא מוכן לעשות זאת בשמחה כמו שרואה אלל אציו. ואחר שגילה לו אציו, חלקים יראה לו השה לעולה בני, כתיב אחר זה, וילכו שניהם יחדיו, וברש"י ואף על פי שהצין יחוק שהוא הולך ליחוק, וילכו שניהם יחדיו, בלב שזה (צ"ר טו-ד) ע"כ.

ועל דרך זה היה ציהושע וכלב, שלא נגררו אחר עצת מרגלים, כי הם היו היחידים מכל הנשיאים, שתמיד היו נמצאים סביב למשה איש האלקים, וממילא נשפעו מגודל כניעתו לדברי ה', ולא נכשלו בעצת מרגלים, וכל רוחות שבעולם לא יזיו אותם מקיום דבר ה', גם כאשר הדברים לא מוציאים בשכל האדם.

*

וזהו שהזהיר לנו התנ"ך במשנתנו, הוי קל לראש, לשמש לפני אדם גדול, יושב בראש בישיבה, כי השפעתו גדולה על כל סביביו להחזיר מקדושתו על כל הנלוים אליו. וכמאמרם (ברכות ז:) גדולה שימושה של תורה יותר מלימודה ע"ש.

ולפירוש השני של הרע"ב, הוּי קל לראש, דקאי על ימי הנעורים, יש לומר דאיתא בגמרא (עבודה זרה יט.) אשרי איש ירא את ה' וגו' (תהלים קיז-א), ולא אשרי אשה וכו', אשרי מי שעושה תשובה כשהוא איש ע"ש. והכוונה כי הגם שתשובה מהני גם בזימו האחרון וזימי זקנותו, מכל מקום זהו רק צמיה שנוגע לעצמו, אבל מה שהחסיר לגדל את בניו זימי נערותו, זהו מעוות לא יוכל לתקן, כי צמיה שהוא עשה תשובה, עדיין הם לא יחזרו בתשובה. ולכן 'אשרי איש ירא את ה', כשהוא איש זימי נערותו, כי אז יזכה שגם 'גבור צאריך יהיה זרעו דור ישרים יצורך', אשר זה יחסר כבר למי שעושה תשובה בזקנותו, ולכן 'הוּי קל' כנשר לעשות רצון אציק שבשמים, 'לראש', כאשר אתה עדיין בראשיתך. ואז תהא 'נוח לתשחורת', תהיה לך לניח גם בניך הקטנים שעדיין שערותיהם שחורות.

ויהושע תלמידו של משה, וממלא מקומו, אינו מתואר בקרא כתלמיד משה, אלא 'משרת משה' (גר"א בפירושו יהושע א-ה), כי על ידי שימוש תמיד זכה לגדולתו, וגם לא נכשל בעצת מרגלים.

ובמו קן נוכל ללמוד מכלב, שנשא את מרים לאשה כדי שיוכל להיות תמיד במחיצתו של משה ואהרן, וגם הוא זכה עבור זה שלא נמשך אחר עצת מרגלים, וממנו נוכל ללמוד להיות 'קל לראש'. ואמר 'והוּי נוח לתשחורת', דאיתא בגמרא (סוטה יב.) ולאשחור אבי תקוע (דברי הימים א ד-ה), אשחור זה כלב, ולמה נקרא שמו אשחור, שהשחרו פניו בעתות [שקיבל עליו תעניות הרבה שינצל מעצת מרגלים] ע"כ. וזהו שאמר ונוח לתשחורת, שיהיה לך לנחת כאשר תסתכל ותציט על כלב, שעבור שהיה קל לראש זכה להנצל אחר כך מעצת מרגלים.

*

בסעודה שלישית פרשת שלח תשפ"ב לפ"ק

וגו' (יג-כה). וברש"י מהו וילכו, להקיש הליכתן לביאתן, מה ביאתן בעצה רעה, אף הליכתן בעצה רעה (סוטה לה.) ע"כ. וכתוב בהזקוני דלריכין לומר, דבשעה שנצתרו כשרים היו, ועד שינאו צליותן כבר החמיצו ע"כ. ולכאורה מוכרח לומר קן שהליכתן היתה בעצה רעה, דהרי המרגלים נענשו, יום לשנה יום לשנה תשאו את עונותיכם (יד-לד). ואמרו (מעניית כט.) ככ"ט קיון שלח משה מרגלים, וישוּבו מתור הארץ וכו' ערב תשעה באב ע"ש. ואם קן נענשו לא רק על הימים של ביאתן בעצה רעה,

שלח לך אנשים ויתורו את ארץ כנען וגו' (יג-ב). ברש"י למה נסמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים, לפי שלקחה על עסקי דצה שדברה באחיה, ורשעים הללו ראו ולא לקחו מוסר (תנחומא ה.) – וישלח אותם משה ממדבר פארן על פי ה', כולם אנשים ראשי בני ישראל המה (יג-א). ברש"י כל אנשים שבמקרא לשון חשיבות, ואותה שעה כשרים היו ע"כ.

והנה להלן כתיב, וישוּבו מתור הארץ מקץ ארבעים יום, וילכו ויבאו אל משה

אלה גם על ימי הליכתן, והלא באותה שעה כשרים היו, ועל כרחק דמעת שהלכו היו כבר צענה רעה.

*

ונראה דהנה הכתוב אומר (ישעיה מ-ה) נחמו נחמו עמי יאמר אלביכם, דברו על לב ירושלים וקראו אליה, כי מלאה אצאה כי נראה עונה, כי לקחה מיד ה' כפלים בכל חטאותיה ע"כ. ובמדרש ילקוט (שם חמה) חטאו בכפלים, חטא חטאה ירושלים (איכה א-ח), ולקו בכפלים, כי לקחה מיד ה' כפלים בכל חטאותיה ע"כ. וזריך ביאור הכוונה בזה.

ויש לומר דאיתא בגמרא (קידושין מ.) מחשבה רעה אין הקב"ה מזרפה למעשה שנאמר (תהלים סו-יח) און אס ראיתי לבזי לא ישמע ה', ואלא מה אני מקיים (ירמיה ו-יט) הנני מביא רעה אל העם הזה פרי מחשבותם, מחשבה שעושה פרי [שקיים מחשבתו ועשה] הקב"ה מזרפה למעשה [ונפרעין ממנו על המחשבה], שאין זה פרי אין הקב"ה מזרפה למעשה ע"כ. ומבואר מזה, דמי שזא חטא לידו פתאום ולא היה יכול לכבוש את יארו, נענש רק על המעשה. אבל מי שחושב ומהרהר ומטכס ענה שיוכל להשיג החטא, אס בקופו נכשל בהעון, אז יש עונש גם על המחשבה. ובשעת החורבן היו מטכסים ענה איך לחטוא, וחטאו בכפלים, במחשבה ואחר כך במעשה, וחטא חטאה ירושלים, על כן לקחה כפלים בכל חטאותיה שנענשו גם על המחשבה רעה.

ועל דרך זה פירש באמרי אמת ענין המרגלים, שהגם שמיד באחתם היו צענה רעה, מכל מקום נחשבים עדיין ככשרים, לפי

שלא חטאו בפועל אלא במחשבה, ואין הקב"ה מזרפה למעשה. אבל אחר שבאו חזרה והואילו דבת הארץ, הרי מחשבה שעושה פרי הקב"ה מזרפה למעשה, ולכך למפרע מזרפת אותה המחשבה רעה למעשה ע"כ.

*

ויש לומר בזה עוד, דאיתא בגמרא (ברכות לג:) ועתה ישראל מה ה' אלביך שאל מעמך כי אס ליראה (דברים י-יג), אטו יראת שמים מילתא זוטרתא היא, והאמר רבי חנינא משום רבי שמעון בן יוחי אין לו להקב"ה צבית גנזיו אלא אור של יראת שמים, שנאמר (ישעיה לג-ו) יראת ה' היא אורו. ומשני, אין, לגבי משה מילתא זוטרתא היא ע"כ. ואכתי יקשה, דאס בעיני משה יראה היה דבר קטן, איך בשביל זה אומר כן לכל ישראל, מה ה' אלביך שאל מעמך. ופירש בתולדות יעקב יוסף (פ' צא) דהכוונה היא, כי לאנשים צדורו של משה, על ידי שהיו תמיד סמוכים ונראים למשה, היו יכולים בניקל לבוא על ידי זה למדת היראה ע"ש.

ובצינו באליעזר עזר אצרהם בשעה ששלחו אדונו לבית בתואל ליקח רבקה לאשה לבנו ליצחק, כתיב ואומר אל אדוני אלי לא תלך האשה אחרי (בראשית כד-לט). וברש"י אלי כתיב, בת היה לו לאליעזר והיה מחזר למצוא עילה שיאמר לו אצרהם לפנות אליו להשיאו בתו (צ"ר נט-ט) ע"כ. והקשו המפרשים מדוע לא רמו אליעזר לאצרהם דבר זה תחלה, בשעה שאמר דברים אלה לאצרהם, שסם נאמר 'אולי' לא תאצה האשה ללכת אחרי (כד-ה), רק עכשיו בשעה שחזר על הדברים האלה. וכתוב בפרדס יוסף (שם אות מג), שמעתי מאדמו"ר שלי"מ א

מוסר שאין לדבר גם על עמים ועל אצנים. וזהו שאמר לו ה', שלח לך לדעתך, לפי דעתך שאפס אתה צעניך, יכול אתה לשלוח, שיקחו מוסר ממך שלא להוציא דבה ע"כ.

ובאמת יש להעיר עוד, הלא המרגלים אמרו רק דברים כהוייתן, שכל העולם רואין, כי הערים צורות גדולות מאד, והיא ארץ אוכלת יושביה, שראו בכל מקום קוצרי מתים וכו', ולמה יוחשב להם שהוציאו דבה. אך הענין הוא, כי הם לא סיפרו רק הדברים כהוייתן לצד, אלא שכל ענין הטו צדיצוריהם לפרש לרעה החוכן מה שראו. והיינו שהן אמנו כי אפס עו העם היושב בארץ, אצל ההוספה צפירושו של הדברים, כי לא נוכל לעלות אל העם כי חזק הוא ממנו, כצרכו כלפי מעלה אמרו. וכמו כן אם היו מספרים שכל מקום שעברנו מצאנום קוצרי מתים, לא היה צוה חטא, אצל הם הוציאו דבריהם צפירושו של עצמן צדיצורים, שזהו ארץ אוכלת יושביה, ואין הדבר כן, אלא ה' עשה לטובה כדי לטרדם צאצאם, ולא יתנו לב לאלו (רש"י יג-לב), וצוה היה טמון דבתם רעה על הארץ.

ובמו כן היתה צמרים שדיצרה על משה שגירש את אשתו, דבר זה לעצמו ידעו הכל, ואין צוה דבה רעה, ואדרבה זהו מעלת גדול דקתו וצוואתו של משה, שמוותר על הכל כדי שיוכל להיות מוכן ומזומן תמיד לדבר ה'. אצל הם אמרו כי אין זו הסיבה, וכי הרק אך צמשה דבר ה', הלא גם צנו דבר, ולא פירשנו מדרך ארץ. אלא פירשו סיבת הדברים כי אשה כושית לקח, וצוה היה טמונה דבה, ושפיר היו המרגלים צריכין ללמוד, שגם כאשר אומרים

[בעל אמרי אמת מגור], דבעת שהיה אליעזר צבית הצדיק אצרהם, האויר היתה מלאה קדושה, עד שלא היה יכול להיות לו נגיעה, ורק אחר שיצא מצבית קדשו, תיכף היה לו נגיעה ע"כ.

ובמו כן היה צהמרגלים, שהגם שתחלת הליכתן היתה כבר בענה רעה, אצל כאשר עמדו צמחייתו של משה לפניו, אז היו כולם אנשים חשובים, שלא היה עמהם ענה להוציא דבת הארץ, אצל כאשר יצאו ממנו, אז כבר היה להם נגיעות ופניות, והליכתן היתה כמו ציאתן בענה רעה.

*

ונחזור לדברי רש"י דנסמכה לפרשת מרים, לפי שלקחה על עסקי דבה שדברה באחיה, ורשעים הללו ראו ולא לקחו מוסר ע"כ. וכן מצוה ברמב"ם (ה' דעות ז-ו) לא נחתם גזר דין על אצותינו צמדבר אלא על לשון הרע ע"כ. ויש להצין, מה מוסר יכלו המרגלים ליקח ממרים, הלא היא דברה על משה רבינו, והמרגלים לא דברו אלא על ארץ כנען שאינה אלא אדמה. ומצינו שאמרה תורה (שמות כ-כג) ולא תעלה צמעלות על מזבחי, וצרש"י והרי דברים קל וחומר, ומה אצנים הללו שאין צהם דעת להקפיד על צויון, אמרה תורה הואיל ויש צהם צורך לא תנהג צהם מנהג צויון, חצירך שהוא צדמות יוצרך, ומקפיד על צויון, על אחת כמה וכמה ע"כ. אצל אין ללמוד את הקל מן החמור, על עמים ואצנים ממשה רבינו. ומטו משמיה דהגה"ק **מאוסטרובצא** וצ"ל כי האיש משה עניו מאד מכל האדם (צמדבר יג-ג), והיה נחשב צעניו כעמים ואצנים, ולא היה העלצון איכפת לו כלל, מאדם כגון זה היו צריכים לקחת

האמת, אבל מפרשים הדברים באופן שיש בזה דבה, גם כן נענשים עליה.

*

אך יש לומר בזה עוד, דאיתא במשנה (אבות ד-א) איזהו מכובד, המכבד את הבריות, שנאמר (שמואל א ז-ג) כי מכבדי אכבד וכו' יקלו ע"כ. ולכאורה יש להבין איך נלמד ממה שהקב"ה מכבד את מכבדו, שכן הוא גם במכבד את הבריות. וברש"י שם פירש, כי מכבדי אכבד, זו היא מדה אחת של מקום, ואף אהיה לא ולמד ממדותיו, ותהיה מכובד ע"כ.

ונראה עוד, דהנה ברש"י הנ"ל דקדק, דמה אבנים הללו שאין בהם דעת להקפיד על ציונו, אמרה תורה הואיל ויש בהם כורח לא תנהג בהם מנהג ציון, חזירך 'שהוא' צדמות יונרך ומקפיד על ציונו, על אחת כמה וכמה ע"כ. הרי שהוסף בטעמו דיש להקפיד על ציונו של אדם משום 'שהוא' צדמות יונרך. והכוונה כמו שאמר הכתוב (דברים כ"ג) לא תלין נבלתו על העץ וגו', כי קללת אלקים תלוי. וברש"י ולולו של מלך הוא, שאדם עשוי צדמות דיוקנו וישראל הם בניו ע"כ. וכמו כן אמרו (סנהדרין נ"ח:) הסוטר [מכה] לועו של ישראל כאילו סוטר לועו של שכינה ע"כ. והיינו מטעם כי כלם אלקים ברא אותם (בראשית א-ט), וברש"י פירש לך שאתו כלם המתוקן לו, כלם דיוקן יונרו הוא ע"כ.

מערתה כמו מי שלוקח נייר שיש עליו ציורו של המלך, ומצוהו ופוגם אותו, יש

בזה ציון להמלך, אם כי נייר בעלמא הוא, מכל מקום כיון שיש עליו ציורו של המלך, יש בכיבודו גם כבודו של מלך, וכמו כן בציונו, כמו כן הוא באדם חצירו, שהוא צדמות יונרך, אין לצומו. ולפי זה כאשר מכבד את חצירו, בשביל שהוא ציור המלך, הרי הוא מכבד בזה את הקב"ה, שהאדם 'הוא' צדמות יונרך. וכיון שהקב"ה אומר כי מכבדי אכבד, על כן המכבד את חצירו, ישולם שכרו שנעשה מכובד, כי מכבדי אכבד, כי כבוד האדם הוא גם כבודו של מקום.

ועל דרך זה הוא גם כן, כאשר יש למלך דבר שהוא מחשיבו מאד, וזהו כל שעשועו, ויצוא אחד ויפגע בו ויעשהו ללעג ולקלם, לא יוכל להטדק כי בעינים ואבנים זלול, אלא זהו זלול המלך עצמו, שפגם בשעשועו של המלך. ועל דרך זה, ארץ ישראל הוא שעשועו של הקב"ה, ארץ אשר ה' אלקיך דורש אותה תמיד עיני ה' אלקיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה (דברים י"א-י"ג), שאינו מסיר את עיניו ממנו לגדל חציבותו עליו, הרי דבת המרגלים על ארצו הוא פגם המלך עצמו. ואם על עסקי דבה על אדם שהוא צדמות דיוקנו של הקב"ה נענשה מרים, היה להם לקחת מוסר שלא להוציא דבה על ארץ ישראל, שעשועו של הקב"ה, שקראו ארץ חמדה (ירמיה ג-ט), ולא שליט בה מלאכה ולא ממנא אחרא אלא הוא בלחודו (זוה"ק ס"א ק"ח), והקב"ה משקה אותה בעצמו (תענית י'). ומקודשת מכל הארצות (כלים א-ו).

פרשת קרח

בסעודה שלישיית פרשת קרח תשע"ו לפ"ק

ואם כן טענתם של עדתו היה שגם לקרח לא מגיע אלא לבני ראובן הזכור, והיה זה בני קרח וכל עדתו מחלוקת בינם לבין עצמם, אבל על כל פנים נתאחדו כי למשה ולאהרן זודאי לא מגיע.

ובטענתו של קרח נראה, דכיון דצמאריס היו כל ישראל זשיעבוד, חוץ משבט לוי (שמו"ר ה-טו), שהם עסקו שם בצורה ועבודה כל השנים. וגם לא הפרו צרית צמאריס (שם יט-ה), ועליהם נאמר (דברים לג-ט) כי שמרו אמרתך וצרימתך ינצורו. ולא עוד אלא שיעקב הפריש מעשר משאר בניו, ושבט לוי עשירי קודש לה' (תרגום יונתן צראשית לז-כה), על כן כל המינויים מתחלק הכל משבט לוי ולהלכה, ולא ממתיחסים אחר יעקב. ולכן לא הזכיר בקרח שהוא בן יעקב, כי קרח לקח בטענתו שהוא בן יאהר בן קהת בן לוי, ולא מבן יעקב, שחלוקת השררות לא מתחלת מצורו של יעקב אלא מבן לוי, ודמן ואצירס לקחו לטענתם שהם בני ראובן, זכורו של יעקב.

אמנם עדיין צריך ציבור, דאם כן יש לחלק הכל בין בניו של לוי, והרי בני לוי הם גרשון וקהת ומררי (שמות ו-טו), ואם כן הזכור הוא גרשון, ולמה הבין שמגיע הכל לבני קהת, ולא לבני גרשון. ונראה דהנה צמאריס כתיב, וילך איש מצית לוי ויקח את צת לוי (שמות ז-א). ואמרו חז"ל (סוטה יג.) להיכן הלך, אמר רב יהודה בר זבינא שהלך בעצת צתו. תנא עמרם

ויקח קרח בן יאהר בן קהת בן לוי, ודמן ואצירס וגו' בני ראובן (מז-א). צרש"י ולא הזכיר 'בן יעקב' שציקש רחמים על עצמו, שלא יזכר שמו על מחלוקתם וכו' (תנחומא ד) ע"כ. ויש לומר עוד, דאיתא צמאריס (אצות ה-יז) כל מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים, ושאינה לשם שמים אין סופה להתקיים, איזו היא מחלוקת שהיא לשם שמים, זו מחלוקת הלל ושמאי. ושאינה לשם שמים, זו מחלוקת קרח וכל עדתו ע"כ. וכתבו המפרשים לזכאורה כמו שצרישא הזכיר שני הצדדים של המחלוקת, הלל ושמאי, כן היה לו להזכיר גם צסופו, קרח וכל עדתו עם משה. אך המשנה השמייענו כי עדתו של קרח לא היו צדיעה שזה עם קרח, וגם בין קרח ועדתו היה מחלוקת, וזהו מחלוקת שלא לשם שמים מחלוקת קרח וכל עדתו, שצירס לבין עצמם היה גם כן מחלוקת, אלא שנתאספו יחד צדצר זה לחלוק על משה. [עיינ בנועם אלימלך צלקוטי שושנה צסופו, ובמאור ושמש ריש פרשתנו].

וביאורו נראה על פי מה שכתב בחתם סופר (עו:) דטענתם של דמן ואצירס ואון בן פלת היה, שמגיע להם הכהונה והמלכות, צהיות שהם בני ראובן, זכורו של יעקב, ולו מגיע שאת ועוז. ואי משום כעסו של יעקב, שאמר לראובן יתר שאת ויתר עז פחו כמים אל תותר (צראשית מט-ג), אם כן פשיטא שלא יהיה לבני לוי, שכעס עליהם יותר ע"כ.

עוד יש לומר בזה, ונקדים מה שאמר הכתוב בנסיונו של יוסף הצדיק, ויהי כהיום הזה ויצא יוסף לעשות מלאכתו וגו' (בראשית לט-יא). ובגמרא (סוטה לו:), רב ושמואל, חד אמר לעשות מלאכתו ממש, וחד אמר לעשות זרכיו נכנס וכו'. באותה שעה באתה דיוקנו של אציו ונראית לו בחלון וכו', מיד ותשב באיתן קשתו ע"כ. והוא פלא לומר כן על יוסף הצדיק שנכנס לעשות עבירה, ולולא שנתגלה לו אציו היה נכשל בהטוטא. ולא עוד, הרי אמרו חז"ל (יומא לה:), יוסף הצדיק מחייב את הרשעים, רשע אומרים לו מפני מה לא עסקת בתורה, אם אומר נאה היה וטרוד צינרו היה, אומרים לו כלום נאה היית מיוסף הצדיק וכו' ע"ש. ומה זו טענה, הרי גם יוסף לא מנע עצמו אלא מחמת ראותו את דמות דיוקנו של אציו, ואולי גם הרשעים אם היה נראה כמו כן גם להם, היו נמנעים מלחטוא. (ועיין בפרי הארץ להרה"ק מנחם מוויז'ניצ'ק ז"ע פרשת וישב שהקשה כן).

ובראה דאיתא בגמרא (עבודה זרה יז.) רבי חנינא ורבי יונתן הוו קאזלי באורחא, מטו להנהו תרי שבילי, חד פזי אפיתחא דעבודת כוכבים [פתוח לפתח עבודת כוכבים], וחד פזי אפיתחא דבי זנות, אמר ליה חד לחזריה ניזיל אפיתחא דעבודת כוכבים דנכיס יצריה [נשחט יצרא, אנשי כנסת הגדולה בקשו רחמים ונמסר צידם והרגוהו (פנהדרין סד), כלומר ניזיל בהוא שבילא, ולא ניזיל אפיתחא דבי זנות שלא ישלוט בנו יצר הרע]. אמר ליה אידך ניזיל אפיתחא דבי זנות ונכפייה ליצרין ונקבל אגרא ע"כ. הרי לנו דלדיקים גדולים מגרים את יצרם עליהם, ושזב כובשין אותם, כדי שתהא שכרם יותר גדול. ואם כי לצני אדם פשוטים יש להתרחק מכל

גדול הדור היה [והיו הכל נשמעין לדבריו], כיון שגזר פרעה הרשע כל הצן הילוד היאורה תשליכיהו (שם ה-כג), אמר לשוא אנו עמלין, עמד וגירש את אשתו, עמדו כולן וגירשו את נשותיהן. אמרה לו צמו, אבא, קשה גזירתך יותר משל פרעה, שפרעה לא גזר אלא על הזכרים, ואתה גזרת על הזכרים ועל הנקייבות [שלא יולידו לא זכר ולא נקיבה], פרעה לא גזר אלא בעולם הזה [שנולדים ומתים וחוזרים וחיים הן לעולם הבא], ואתה בעולם הזה ולעולם הבא [שכיון שאינם נולדים אינן באין לעולם הבא]. פרעה הרשע ספק מתקיימת גזירתו ספק אינה מתקיימת, אתה זדיק בודאי שגזירתך מתקיימת, שנאמר (איוב כג-כד) ותגזר אומר ויקם לך, עמד והחזיר את אשתו, עמדו כולן והחזירו את נשותיהן ע"כ. ואם כן לולא עמרם הצדיק אין כלל ישראל, שהרי עמדו כולם וגרשו נשותיהם, ועל כן צדין הוא שכל סוגי נשיאות יהיו מעמרם שהוא בן קהת, כיון שממנו נבנה כל ישראל, והוא אב לכולם. וזהו על דרך שאמר הכתוב (תהלים עז-טז) גאלת צורע עמך בני יעקב ויוסף סלה, ואמרו (פנהדרין יט:), וכי יוסף ילד והלא יעקב ילד, אלא יעקב ילד ויוסף כלכל, לפיכך נקראו על שם ע"כ. ואם מכל שכן עמרם שעבורו החזירו נשותיהן, שכולם מתייחסים אחריו.

ועל כן שפיר הצין קרח, מה שאני בניו של עמרם ראויין לגדולה אחד מלך ואחד כהן גדול. אך מי ראוי ליטול את השנייה, לא אני שאני בן יצחק שהוא שני לעמרם, ומשה מינה נשיא את בן אחיו הקטן מכולם, אלינפן בן עוזיאל, הריני חולק עליו ומבטל את דבריו (תנחומא א).

ותמיד כאשר נכנס יוסף לבית אדונו, זייר בדעתו, ולאן אתה הולך, ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון. הרי יתכן שזהו יום האחרון שלו בעולם, ומי רוצה לחטוא בשעותיו האחרונות, אדרבה זהו זמן תשובה על כל ימי חייו, שוב יום אחד לפני מיתתך (אבות 3-י), ואמרו (שבת קנג). ישוב היום שמא ימות למחר, ואף שלמה אמר בחכמתו (קהלת ט-ח) בכל עת יהיו בגדיך לבנים וכו' ע"ש. ואם זהו יומו האחרון בעולם, מה לו לעשות חשבונות על למחר איך יסתדר עם אשת אדוניו. ולא עוד, אלא שעומד תיכף לעזוב עולמו, ויקלקל שעותיו האחרונות בחטא כזה, לבוא לעולם הבא ריקן. וזהו שאמר הכתוב, ויהי כהיום הזה, שזייר יוסף בדעתו לפני כניסתו שאין לו בחייו עוד רק היום הזה, ובהשקפה זו, יבא יוסף לעשות מלאכתו, וזה נתן לו כח שגם אם יתגרה עליו יצרו, הוא יוכל לעמוד כנגדו בהתבוננות זו.

עוד גם זאת, לא מש מדעתו נורת אציו, קדוש אלקי אשר קראו ה' בשם אל-ל, איך יוכל לעמוד לפניו אם יחטא, כמה גדולה תהא הצושה. הוא נזכר בכל מה שאציו היה מחנך אותו, ומה קיבל בילדותו מאציו ורבו, וכל זה נתן לו כח ואומץ שלא יכשל. וזהו שרמזו שנראית לו דמות דיוקנו של אציו, שהיה עומד לפניו מהותו של אציו, וכל מה שדיבר עמו אציו כל הימים, ומזה התחזק שלא יחטא. ויוסף הנדיק מחייב את הרשעים, שלא זיירו לעצמם נורת אבותיהם ורבותיהם, שאז היו ניזולים מן החטא.

ובזה גם דמות דיוקנו של יעקב, שיש צוה סגולה מיוחדת, דאיתא בגמרא (בבא בתרא

נסיון, וכמו שמתפללים ואל תביאני לידי נסיון, כי חלושים אנו מאד מאד מלהתגבר על יצרנו, מכל מקום קדושי עולם לא חשו על מה שמכניסין עצמם לגוב אריות, למקום סכנה של עבירה, כי ידעו בנפשם שהם גבורים לכבוש את יצרם.

ובבבא בתרא היה ציוסף הנדיק, לעשות נרכיו נכנס, היינו שגם אם יגרה אותו יצרו לחטא, לא איכפת ליה צוה, כי הוא יוכל לעמוד בנפשו שלא יכשל. וכל מה שגירה אותו אשת אדוניו לא השפיע עליו כלום שיכשל עמה. אך מהיכן באמת לקח יוסף כח עצום כזה, הלא הוא נמלא שם צבית זה כ"ד שעות ציוס, ואי אפשר לו להמלט, והוא נכבש תחת יד אשת אדונו, וצוה התחזק עצמו שלא יכשל.

אך המשנה (אבות ג-א) אומרת, הסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עבירה, מאין באת, ולאן אתה הולך, ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון ע"כ. וכל זה היה לגד עיניו בכל רגע, כי הוא עובר אורח בעולם הזה, היום כאן ולמחר יתכן בקצר, ולא יחליף עולם עומד בעולם עובר. ולכן הנגינה על וימאן (בראשית לט-ח) הוא שלשלת, לרמוז שתמיד היה צפוי ודעתו שלשה דברים אלו, וצוה היה לו כח למאן מהחטא.

ואיתא בגמרא (ברכות ה.) לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע, לא נלחו וכו', יזכיר לו יום המיתה ע"כ. ופירשו הכוונה, שיעלה על זכרונו שהיום הוא יום האחרון שבחייו, ועומד כעת ציוס המיתה, ושום יהודי לא ירצה לחטוא ברגעותיו האחרונות קודם מיתתו. וכאשר עומד במצב כזה לא איכפת לו כבר דבר בעולם, ולא מעלה ומוריד לפניו שום חשבונות הנוגעים עוד לעיני העולם הזה.

נת). דרבי זנאה הוה קא מניין מערתא וכו', כי מטא למערתא דאדם הראשון יתה בת קול ואמרה, נסתכלת בדמות דיוקני [יעקב, דאמרינן בסמוך שופריה דיעקב מעין שופריה דאדם הראשון], בדיוקני ענמה [דהיינו אדם הראשון דכתב גזיה (בראשית א-כז) זלם אלקים ברא אות] אל תסתכל וכו'. אמר רבי זנאה נסתכלתי בשני עקביו של אדם הראשון, ודומים לשני גלגלי חמה ע"כ. ואם כן שופריה דיעקב היה אור גדול, לפני יעקב כפני חמה, מכל שכן מעקביו של אדם הראשון.

וזהו הענין דמצואר בוחר הק' (ח"א רג.) על הכתוב (שמואל ב כג-ד) כאור הבוקר ירח שמש, דא הוא יעקב, דנהירו דיליה כנהירו דההוא בוקר ע"ש. והוא כיון דשופריה דיעקב מעין שופריה דאדם הראשון, הרי אורו של יעקב כאור השמש וכאור הבוקר. וזהו שאמר הכתוב על יוסף, ויהי כהיום הזה, שבעת כניסתו נראית לו דמות יעקב, שהוא דומה באורו 'כהיום הזה', ולכן נכנס, ולא חשש מהנסיון, כי ידע שבכח זה יוכל להתגבר ולכבוש את יצרו שלא יחטא.

חז"ל אמרו (קידושין פג:) רבי אומר אשרי מי שרואה את הוריו באומנות מעולה, אוי לו למי שרואה את הוריו באומנות פגומה ע"כ. ושמעתי לפרש, כי הנה ראיית דמות הוריו ומוריו לפניו, מעלה את האדם, על דרך שמנינו ביוסף הנדיק, שבאותה שעה באתה דיוקנו של אביו ונראית לו בחלון וכו' ע"ש. והיינו כי ראיית דמות דיוקנו מאלת מן החטא. וגם יש עליו בראייתו להתעלות בתורתו, וכדאיתא בספרי קודש שבשעה שמתקשה האדם בלימודו יצייר

לפניו דמות אביו ורבו, ויאירו לו הדברים, על דרך שנאמר (ישעיה ל-כ) והיו עיניך רואות את מוריך. ואיתא בגמרא (עירובין יג:) אמר רבי האי דמחדגנא מחבראי דחזיתיה לרבי מאיר מאחוריה, ואלמלי חזיתיה מקמיה הואי מחדגנא טפי ע"ש. ועל כן אמרו, אשרי מי שרואה את הוריו באומנות מעולה, היינו בשעה שהוא עוסק בתורה ועבודת ה', ומסתכל בצורת הוריו כדי להוסיף קדושה וטהרה. ואוי לו למי שרואה את הוריו באומנות פגומה, בשעה שיש לפניו נסיון בדבר פגום, ורואה את הוריו להנצל מן החטא ע"כ (הוצא בבבלי דוד פ' וילא אות ה').

ועל כל פנים ציור דמות דיוקנו של יעקב מועיל להציל מן החטא. ואלמלי היה קרח מתעלם להסתכל בדמות דיוקנו של אביו, אשר מתן אמת ליעקב, לא היה בא לידי חטא, וכמו שניצל יוסף על ידי זה בעמדו לנסיון. ולכן כאשר לקח קרח את יחסו לזכותו, בן יתהר בן קהת בן לוי, לא הוזכר אצלו יעקב, לרמוז שלא נראית לו דמות דיוקנו של אביו יעקב, ולכן בא לידי חטא לחלוק על משה. ומשה רבינו אמר לו, בקר וידע ה' את אשר לו וגו' (במדבר טז-ה), שיסתכל ויתבונן בצורתו של יעקב שהוא 'בקר', ואז יפרוש מן החטא.

וזה מוסר השכל לכל אדם, להיות לפניו תמיד דמות דיוקנו של אבותיו ורבותיו, שמסרו נפשם על קונו של יוד מתורתנו הקדושה, וזוהי ימנא חיזוק להיות גבור כובש את יצרו בעת נסיון. – ובחורי חמד היושבים על התורה ועל העבודה, יש צוה עוד ענין לראות את הוריו באומנות מעולה, שאם הם מתנהגים בדרכי הישר, אין קורת רוח יותר בעולם לאבותיהם

מדבר הזה, ולעומת זה בהיפוך, אין ענין יותר. והם מחוייבים בהכרח הטוב על מה שהוריהם טורחים בשבילם בגופם ומאודם. ולנצל את

השכונות שהם מחוץ לעיר לחזור על לימודם של כל השנה, להיות דברי תורה מחודדים בפיהם, וללכת מעלה מעלה בסולם העולה בית א-ל.

בלימוד פרקי אבות פרשת קרח תשע"ז לפ"ק

המחנות מציין השרפה וגו', ועשו אותם רקועי פחים כפוי למזבח, כי הקריבום לפני ה' ויקדשו, ויהיו לאות לבני ישראל, ויקח אלעזר הכהן את מחנות הגחשית אשר הקריבו השרופים וירקעום כפוי למזבח, זכרון לבני ישראל וגו' (ו-ז). והנה בפסוק לא מצוהר אם גם המחנה של קרח היה ציין המחנות הללו. אך בגמרא (סנהדרין ק:). אמרו, אמר רבי יוחנן קרח לא מן הצלועים ולא מן השרופין [אלא במגפה מת], דכתיב (כו-י) באכול האש את חמשים ומאתים איש, ולא קרח [ר"נ היו לצד קרח, דכתיב חמשים ומאתים מחנות, ואתה ואתהן איש מחמתו] וכו' ע"ש. ומעמה כיון שהכתוב אומר ויקח אלעזר הכהן את המחנות הגחשית אשר הקריבו השרופים, וירקעום כפוי למזבח. וכיון שקרח לא היה מן השרופין, אם כן לא לקחו מחמתו לעשות ממנו ציפוי למזבח.

ובחתי' סופר (פו:). כתב לצאר בזה מה שאמר הכתוב, והקרבתם לפני ה' איש מחמתו, חמשים ומאתים מחנות, ואתה ואתהן איש מחמתו (טז-יז). שרמנו להם מה יהיה בסופם, כי ר"ן איש לא הקריבו 'קטורת' לפני ה', כי לא לרצון יהיה לפניו, אך 'מחמתו' הקריבו לפני ה', כי נעשה מהם רקועי פחים ציפוי למזבח כי קדשו, על כן אמר שיקרבו לפני ה' איש מחמתו

במשנה (אבות ד-ג) בן עזאי אומר הו' רך למנוה קלה כבחמורה, וזורה מן העזירה. שמנוה גוררת מנוה, ועזירה גוררת עזירה. ששכר מנוה, מנוה. ושכר עזירה, עזירה. הוא היה אומר, אל תהי צו לכל אדם, ואל תהי מפליג לכל דבר, שאין לך אדם שאין לו שעה, ואין לך דבר שאין לו מקום. ופירש בתפארת ישראל אל תהי צו לכל אדם, אפילו לכסיל ובער ומשולל מכל דעת, ואפילו אם הוא רשע, כי אין לך אדם שאין לו שעה, אף שעכשיו לא תראה צו כורך כלל בעולם, דע שלא לחנם הניחו הקב"ה בחיים, כי יבא שעה שיהיה כורך צו.

ובעין זה כתב בספה"ק עבודת ישראל, כי אין לך אדם שאין לו שעה, לשון פנייה (כמו ואל קין ואל מנחתו לא שעה), אף הגרוע שבגרועים לא יתכן שאין לו פעם אחת בחיים רגע של רצון שיפנה צו אל ה', וישוץ אליו וירחמהו. ואם לא היתה שום תקוה לרשע כי יעבוד את קונו לפחות רגע אחד בימי חייו, לא היה נצרך מלכתחלה. ולפעמים דבר טוב שעושה רשע, הוא חביב בעיני ה' יותר מעבודת בני עליה ע"ש.

ונראה לשלש הדברים לפרשתנו, אמור אל אלעזר בן אהרן הכהן, וירם את

להם לצריות שלא למדו תורה, פלוני שלמד תורה ראו כמה נאים דרכיו כמה מתוקנים מעשיו, עליו הכתוב אומר (ישעיה מט-ג) ויאמר לי עצדי אתה ישראל אשר בך אתפאר ע"כ.

ומבל מקום גם מי שלא זכה לקדש שם שמים בחייו, לא ידח ממנו נדח, וסוף כל סוף יגיע גם ממנו כבוד ה'. וכמו שאמר שלמה המלך, כל פעל ה' למענהו, וגם רשע ליום רעה (משלי טז-ד). וברש"י הכל עשה בשביל קילוסו, כמו ענו לה' בתודה (תהלים קמז-ז). וגם רשע, עשה להניחו, ליום רעה, וכל זה לקילוסו ע"כ. והיינו שבצוא יום המיועד שיקבל עונשו, אז מתקדש על ידו שם שמים, שמתגדל שמו כאשר עושה משפט צרשעים (רש"י ויקרא י-ג). ומכל שכן כאשר למדים מזה בני אדם שלא ללכת בדרכיו, שלא ימותו כדרך שמת פלוני, הרי הוא נעשה כלי שעל ידו מתרבה כבוד שמים. וכמו שהאריך בקדושת לוי (פ' שמות עה"פ לכה) בגדול הזכות של פרעה ומצרים, שנעשו כלים שימתגדל ויתקדש שמו הגדול בצבים על ידם ע"ש.

ובעיר הנדחת צוה ה', ושרפת באש את העיר ואת כל שללה כליל לה' אלקיך, והיתה תל עולם לא תצנה עוד (דברים יג-ז). וכתב בחתם סופר (פ' ראה נה): בטעם הדבר, כי הנה לא ידח ממנו נדח, וגם רשעי ישראל רוצה ה' בחיקונם, ואם מתקדש שם שמים על ידו במיתתו, הרי זה תיקון לנפשם. ולכן צוה ה' והיתה תל עולם, שיהיה צוה זכר עולם שהיה כאן עיר הנדחת, וכל העם ישמעו ויראו ולא יזדון עוד, ויתקדש שם שמים על ידם, ויהיה להם קצת תיקון. אמנם בעובדי עבודה זרה באומות העולם, צוה ה' אצד תאצדון את כל

ולא קטורתו. אך כל זה בר"ן מחמתו, מה שאין בן קרח ואהרן לא הקריבו מחמתם ע"ש.

ובטעם הדבר שמחתו של קרח לא הוקרב לפני ה', כתוב בחתם סופר, כי נבלע באדמה כמו כל רכושו ע"כ. ויש להעיר דהלא הכתוב אומר כי קדשו, וברש"י שאסורין בהנאה, שהרי עשאוהו לכלי שרת ע"כ. אם בן המחמה לא היה עוד רכושו, אלא רכוש הקדש. אך הדברים אחי שפיר לפירוש של הרמב"ן שם שכתב, לא ידעתי טעם לאיסור הזה, שהרי קטורת זרה הקריבו, וזר שעשה כלי שרת להקריב בחוץ באיסור אינו מקודש וכו'. והנכון בעיני כי יאמר הכתוב, אני הקדשתי אותם מעת שהקריבו אותם לפני, כדי שיהיו לאות לצני ישראל ע"כ. ולפי זה שפיר נשאר המחמה רכושו של קרח, ונבלע עם שאר רכושו. – ובספר שפתי צדיק (אות נד) כתב עוד טעם, דבמדרש תהלים נראה שמחתו של קרח היתה מזהב, ולא עשו ציפוי למוצח הנחושת רק ממחמת הנחושת ע"ש.

*

ויש לומר צוה עוד, דהנה כל מה שצרה הקב"ה בעולמו לא צראו אלא לכבודו (אבות ו-ד), ומכל שכן מוצחרי הצריחה שהיא האדם, תכלית צריחתו שיגיע ממנו כבוד שמים, והוא כאשר מתנהג בדרכי התורה, שזה כולל כל מעשיו צין אדם למקום וצין אדם לחבירו, אז מתעלה ממנו כבוד ה', וכמו שדרשו (יומא פו). ואהבת את ה' אלקיך (דברים ו-ה), שיהא שם שמים מתאהב על ידך, שיהא קורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים, ויהא משאו ומתנו בנחת עם הצריות, מה הצריות אומרות עליו, אשרי אציו שלמדו תורה, אשרי רבו שלמדו תורה, או

ידי זה יתקן חטאו, כי תיקן הכל בחיים חיותו, ועל כן רק מחמת השרופים נתנו לזכרון, ולא מחמתו של קרח.

*

וגם אם נאמר שקרח מת גם כן תיכף, והיה מן הצלועים, יש לומר בזה, דהנה הכתוב אומר (שמואל א 3-1) ה' ממית ומחיה מוריד שאל ויעל, וחז"ל (סנהדרין קט:) דרשוה על עדת קרח שיש להם חלק לעולם הבא ע"ש. ונראה עוד דהנה הכתוב אומר, שמשם התפלל, ופאתה האדמה את פיה, וצלעה אותם ואת כל אשר להם, וירדו חיים שאלה (טו-ל). ופירש ברוך מוהר"י מבעלזא זי"ע כי משה רבינו אהב ישראל, לא ראו שיאצדו מן העולם צלי עשיית תשובה, ואם ימותו תיכף כאשר תפתח הארץ את פיה, הרי אין תשובה ודעת וחכמה בשאלו אשר אתה הולך שמה (קהלת ט-י), וכיון שמת אדם נעשה חפשי מן התורה ומן המצוות (שבת ל), על כן התפלל שישארו בחיים גם כאשר ימותו מן העולם, וירדו חיים שאלה. אשר כן היה אחר כך, שבשעת המחלוקת הרהרו תשובה בלבם, ונתבצר להם מקום גבוה בגיהנם וישבו שם (רש"י כו-יא) עכדה"ק.

ובמהאי טעמא לא היה קרח מן השרופים ביחד עם הר"ן אנשים, כי זכותו עמדה לו שיוכל עוד לתקן הכל בחייו, והצלועים שירדו חיים שאלה נשאר להם מקום לתקן עוד בתשובה בחיים חיותם, ובדאי שב אז קרח בתשובה שלימה, ולא הולך עוד לתיקונו לעשות ממחמתו ציפוי למצת.

ובברגליות הים (סנהדרין שם אות ז), הוסיף לציין בזה דברי הבא"רי (יומא פה).

המקומות אשר אצדו שם הגויים (יב-ג), ודרשו חז"ל (עבודה זרה מה:): אצד ואחר כך תאצדון, מכאן לעוקר עבודה זרה בארץ ישראל שרריך לשרש אחריה. ולא רצה ה' להשאיר להם שורש וענף, כדי שלא יהא רישומן ניכר, ולא יתקדש שם שמים על ידם. על כן אמר אצד תאצדון שישרשו אחריה, מצלי השאיר לה ענף, ונמצא עבודה זרה אצודה לגמרי. אך סיים הכתוב, לא תעשון כן לה' אלתיכם, בהרוג רשעי ישראל לא תעשון כן לאצד שרשו, אלא אדרבה והיתה תל עולם, לזכר עולם שהיה פה עיר הנדחת ונתקדש השם, והיה קצת תיקון לרשעים הללו ודפח"ת.

ולבן צוה ה' למשה ליקח את המחמתו של החטאים האלה צנפשותם, לעשות מהם זכרון לצני ישראל אשר לא יקרב איש זר, אשר לא מורע אהרן הוא, להקטיר לפני ה', וגם יהא לזכרון שלא יהיה קרח וכדמותו. ובה יתעלו להיות תיקון לנפשם, כי הם מלמדים תמיד את ישראל שלא יעשו כמעשיהם, ומתרבה גם על ידם כבוד שמים.

אמנם קרח שאדם גדול היה, ובעל רוח הקודש, שהרי ראה שמואל יולא ממנו, וראה ששמואל שקול כנגד משה ואהרן (רש"י טו-ז), ורק עינו הטעתו, על כן זכה בכח תורתו וקדושתו, שלא היה לא מן השרופים ולא מן הצלועים, אלא נשאר חי עד למחרתו בשעת המגפה. כדי שיראה צעיניו איך שגה וטעה, ואיך הראו אות מן השמים כי משה אמת ותורתו אמת, ואין ספק כי שב קרח אז בכל לבבו ונפשו, ותיקן חטאו בשלימותו בחייו, על כן לא נרך ליקח את מחמתו לעשות ממנו ציפוי למצת, לעשות ממנו זכרון לצני ישראל, שעל

דמפקחין את הגל בשבת מפילו עבור חיי שעה, ו"ל שבאותה שעה ישוב בלבו ויתודה עכ"ל. (הוצא בביאור הלבנה או"ח סימן שכט). ומצואר בספרים דמטעם זה המנהג לומר קודם תקיעת שופר בראש השנה, המזמור למנצח לבני קרח (תהלים מז), לרמוז שגם מי שענותיו מרובים אל יתייאש, ויזכור כי בני קרח הרהרו ברגע האחרון בתשובה כשנזלעו חיים, ונחצצר להם מקום בגיהנם ועשו תשובה, ושרתה עליהם רוח הקודש, וכמצואר ברש"י (תהלים מב-ה).

*

ובענין זה היה נראה לצאר עוד, וליישב קושיית התוס' (בבא בתרא קכא. ד"ה יוס), דמצואר שם ברשב"ם בשם המדרש (איכה פתיחתא לג) שבכל שנה בתשעה באב היו מתים ט"ו אלף ופרוטרוט (היינו ט"ו אלף שלמים, ועוד יותר, פחות ממספר אלף), ובשנה האחרונה של הארבעים לא מתו עוד ע"ש. והקשו בתוספות שאם נאמר שלא מתו בשנת הארבעים, נמצא שלא התקיימה הגזירה אלא ל"ז שנה, שהרי בשנה הראשונה עדיין לא נגזרה הגזירה. וגם בשנה השנייה לא מתו אלא מוציאי הדיבה, ועוד שלא שייך לומר על השנה השנייה שמתו בתשעה באב, שהרי לא נגזרה הגזירה אלא למחרת יום תשעה באב. ואם כן לא מתו אלא ל"ז שנים, ואם תחלק ת"ר אלף לל"ז שנים תמצא שבכל שנה מתו ט"ו אלף ופרוטרוט, ומדוע אמרו שמתו בכל שנה ט"ו אלף ופרוטרוט ע"ש.

ונראה על פי מה שכתוב באמרי אמת (ליקוטים סוף מסכת תענית) שכמו שבמרגלים מתו בכל שנה ט"ו אלף ועוד, כן רצה ה' לייראם

בענין קרח, ומתו חמש עשרה אלף שהיו זריכים למות אותה שנה, וכמו שנאמר (ז-יד) ויהיו המתים במגפה ארבעה עשר אלף ושבע מאות, מלכד המתים על דבר קרח. ועוד מתו מאתים וחמשים השרופים, ודתן ואבירם ונשיהם וצניהם וטפם וכל האדם אשר לקרח (עיין רמב"ן שהכוונה לישראל שהיו צדיקו גרים ומושיבים), וכולם ביחד מסתכמים בחשבון חמש עשרה אלף כמו בכל שנה ע"כ. (מוצא גם בליקוטי יהודה בפרשתנו).

וזה אחי שפיר לדעת רש"י (טז-ד) ורמב"ן (טז-ה), שפרשת קרח היה כבר אחר חטא המרגלים ע"ש. אך מפילו לדעת האבן עזרא (טז-ה) דפרשת קרח היה קודם שילוח המרגלים ע"ש, מכל מקום סוף כל סוף נחסר כבר ממספר יוצאי מצרים סך חמש עשרה אלף. – ובתורת משה (פג:) פירש הרומן מתוך העדה (ז-י), רצה לומר ירימו תרומה, אחד מארבעים מת"ר אלף, שהוא ט"ו אלף ע"ש. ומעתה כיון דבמחלוקת קרח מתו ט"ו אלף, אם כן יש לומר דבשנה זו מתו צ' פעמים ט"ו אלף, שהרי מתו גם בתשעה באב, וכיון דהיתה שנה אחד שמתו בו פעמיים, שפיר עולה החשבון בכל תשעה באב ט"ו אלף ופרוטרוט.

ובאמת יש להעיר עוד, שהרי גם במעשה דזמרי מתו במגפה ארבעה ועשרים אלף (במדבר כה-ט), ומסתבר שבהם היו גם הרבה מבין עשרים ועד ששים שהוצרכו למות עבור חטא המרגלים, ושפיר לא נשארו אלא ט"ו אלף ופרוטרוט לכל שנה. אבל באמת זה אינו, דמצואר ברש"י (כ-כג) ויצואו בני ישראל כל העדה, כולם שלמים וכו', שלא היה בהן אחד מאותם שנגזרה גזירה עליהם, שכבר כלו מתי מדבר וכו' ע"ש.

אם כן הכ"ד חלף במעשה דומרי, שהיה אחר זה, אינם מן החשבון של מתי מדבר.

*

ואמר הכתוב, זכרון לבני ישראל למען אשר לא יקרב איש זר וגו', ולא יהיה כקרח וכעדתו, כאשר דבר ה' ביד משה לו (יז-ה). ונראה דהנה באור החיים הק' פירש, שנתכוין ה' לתת טעם למה הוצרך לזכרון זה, ולא הספיק באזהרה בתורה לא יקרב איש זר, וכל הקרב וגו' תבלענו הארץ. לזה אמר ולא יהיה כקרח, פירוש אם אני מנזה בלא זכרון, אני חושש שלא יועיל לאיזה אדם מהם באזהרה, וימות כקרח ועדתו, וזכרון זה יועיל שלא יסובב לו להיות כמו שהיה לקרח ולעדתו ע"כ.

וביאורו הוא, כי אינו דומה שמיעה לראיה, כי הדבר שאדם רואה לנגד עיניו, עושה עליו רושם יותר ממה ששומע. והוא על דרך שכתב רש"י לפרש, אחרי מות שני בני אהרן בקרבנות לפני ה' וימותו (ויקרא טז-א), היה רבי אלעזר בן עזריה מושלו משל, לחולה שנסכס אלול רופא, אמר לו אל תאכל זונן ואל תשכב בטחב. בא אחר ואמר לו, אל תאכל זונן ואל תשכב בטחב שלא תמות כדרך שמת פלוני, זה זרזו יותר מן הראשון, לכך נאמר אחרי מות שני בני אהרן ע"כ. ועל כן לא הסתפק ה' באזהרה גרידא, אלא צוה לעשות אות לבני ישראל, שכאשר יבוא סמוך להמוצח להקריב, יראה צעניו הציפוי למוצח שנעשה מהמחמתות שבהם נענשו עדת קרח.

ודבר זה הוא מוסר השכל, הן צעניו קור מרע והן צעניו ועשה טוב, עד כמה ראיית העיניים גורם השפעה על האדם, וכמאמרם (סוטה ט). אין יצר הרע שולט אלא במה שעניו

רואות. ועל זה התפלל דוד (תהלים קיט-לו) העבר עיני מראות שוא, שלא יזדמן לו לראות דברים האסורים. - ישנם דברים שעלם הראייה היא איסור, להסתכל בדבר ערוה, ומוטל על כל אחד לעשות לעצמו גדרים וסייגים שלא יבוא להכשיל בהם. אלא גם עלם ראיית בני אדם שעושים מעשה חטא, מקרר את העון צעניו הרואה, ויש להתרחק מחצרותא לא טובה. כאשר רואים בני אדם שאין מתפללים כהוגן, הרי זה מקרר ענין התפלה. וכשרואה אותם משתמשים בטלפון אסור, הם מחטיאים אחרים לקרר גם הגוהרים בזה. ותכמינו ז"ל אסרו הרבה דברים מלד מראית עין, ומצוה במפרשים דאין זה רק מטעם שלא יבואו לחשדו שעובר חטא, או שילמדו ממנו לעשות כן, אלא חז"ל חששו שעלם הדבר שרואה חזירו עושה איסור, מקרר את האדם מזהירותו, שהחטא לא נורא עוד כל כך צעניו.

אך גם צענה טוב יש בזה ענין, וכמצוה ברמב"ם (ה' דעות ו-ב) מצות עשה להדבק בחכמים ותלמידיהם כדי ללמוד ממעשיהם, כענין שנאמר (דברים יב) ובו תדבק, וכי אפשר לאדם להדבק בשכינה, אלא כך אמרו חכמים בפירוש מצוה זו, הדבק בחכמים ותלמידיהם. לפיכך צריך אדם להשתדל שישא בת תלמיד חכם, וישיא בתו לתלמיד חכם, ולאכול ולשתות עם תלמידי חכמים, ולעשות פרקמטיא לתלמיד חכם, ולהתחבר להן בכל מיני חבור, שנאמר ולדבקה צו (שם יא-כג). וכן צו חכמים ואמרו (אבות א-ד) והוי מתאבק בעפר רגליהם ושותה צלמא את דצריהם ע"כ.

ובבואר צספרי קודש בגודל מעלת דביקות בחכמי ישראל, איך שמרומם את האדם שיוכל להתעלות, שהוא על דרך שאנו

רואים צמי שלומד ענמו להיות רופא, אף שלמד והשכיל, ומכיר הכל צפרטי פרטים, מכל מקום לא יוכל לקבל הרשיון להיות רופא, עד שיעבוד מתחלה כמה שנים צבית החולים לרפא בני אדם בפועל, כי אינו דומה שמיעה לראיה, ועד שלא רואה הדברים בפועל איך מרפאים החולים, לא יוכל להיות רופא. וכן הוא בכל אומנות, אפילו אומנות קלה להיות חייט.

ועל דרך זה הוא גם כן צעזודת ה', גם כאשר יודע ולמד והשכיל לדעת, מוטל עליו עוד לראות דרכי הדזיקים, איך הם מקיימים בפועל מלות ה', איך היראת שמים מתנוסס מפניהם, ואיך כל מעשיהם מכוונים לדרכי התורה, האהבה והיראה והדזיקות והשמחה צעזודת ה'. והנה"ק בעל ערוגת הבשם וצ"ל אמר פעם, שכאשר מספר שעה אחת מעזודת הרה"ק מצאנו זי"ע, משאיר זאת עליו רושם יותר מעשרה דפים ראשית חכמה ע"כ. והיינו שכאשר רואים צחוש מי שהוליא את הדברים מהכח אל הפועל, מתעורר ביתר שאת.

ובצינו שאמר הכתוב, ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה את ה' (דברים י"ב). והקשו חז"ל (ברכות לג:) אטו יראה מילתא זוטרתא היא. ומשני אין לגבי משה זוטרתא היא ע"כ. ולכאורה הרי מדבר הכתוב אל בני ישראל, ולגביהם לא היתה זו מילתא זוטרתא. ופירשו אין לגבי משה, אם שרוי אדם במחילתו של משה, ורואה תמיד לנגד עיניו גודל יראתו ועזודתו, אז לכולי עלמא היראה מילתא זוטרא היא ע"כ.

וזהו הטעם שזיה ה' לעשות ציפוי למזבח מהמחמות, ולא סגי ליה באזהרה לחודיה,

כי הראיה יעשה רושם יותר. שהרי כן מצינו צמשה, שעצם ראייתם את משה השפיע עליהם שיראה תהא מילתא זוטרתא אללס. וזהו המשך הכתוב, 'זכרון לבני ישראל אשר לא יקרצ איש זה, ולא יהיה כקרח וכעדמו'. והטעם שלא סגי באזהרה בעלמא, זהו 'כאשר דבר ה' ציד משה לו', שעל משה ענמו דיבר ה' כן, שלגבי משה יראה מילתא זוטרתא, וכמו שאמר הכתוב ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה.

*

והיוצא לנו מפרשה זו של קרח, איך חזר ה' על תיקונם של אנשי קרח, שגם מהם יתרצה כבוד ה', שעשו מהמחמות ציפוי למזבח. ומזה נלמד מה שהשמיענו התנא, 'אל תהי צו לכל אדם', כי 'אין לך אדם שאין לו שעה', שגם ממנו יתהוה כבוד ה'. 'ואל תהי מפליג לכל דבר', לומר שזהו הפלגה לומר כן, כי 'אין לך דבר שאין לו מקום', שהרי המחמות החטאים צנפשותם מצאו מקומם צמזח ה' צפנים, כדי שהם ילמדו את בני ישראל דרכי ה'.

וגם מה שלמדנו צפרשתנו, גודל כח השפעה של ראיית איזה דבר, שלא די באזהרה שלא יקרצ זה, אלא יש לעשות אות לזכרון שיראו אותה תמיד, מזה אנו למדים גודל ההשפעה של ראיית העינים. ולכן 'הוי רך למנוה קלה', לראות איך הצדיק מקיים גם מנוה קלה, וכמו שמצינו צשמחת צית השואצה, שחסידיים ואנשי מעשה היו מרקדין (פוכה נא), והרואים נתעוררו לתשובה באמרם אשרי זקנתנו שכיפרה את ילדותנו (שם נג). ולעומת זה 'הוי צורח מהעצירה', שלא לראות איך אחרים עוברים

עצירה. כי התנאיות של ראיית מצוה היא, 'שמנוה גוררת מצוה', ולעומת זה ראיית חטא, 'עצירה גוררת עצירה'.

וביותר יש להזהר בעניינים אלו של שמירת עינים צימית הקיץ הצעל"ט, ולהיות עם סביבה של בני תורה, שיוכלו ללמוד ממעשיהם עבודה ה', ולהיות צורח מסביבה

לא טובה, כי עמם ראיית אנשים קלים, מקרר את האדם מעבודתו. ובראית יצר הרע בראיתו לו תורה תכלית, לסדר לעצמו מסכת או הלכתא ללמוד בכל זמן פנוי מעבודה. וכדאי ליקח לעצמו ספר תולדות מחכמי ישראל, לעיין בזה כאשר רוצים מנוחה, לראות תפארת דרכיהם, שהם מלאים חכמה ותבונה ודקוה, שיוכלו לעשות רושם רב על כל אחד.

בסעודה שלישית פרשת קרח תשע"ז לפ"ק

לז-יא) ע"ש. (והוצא ברש"י שמות כ-ג). ואם כן בטלה טענת קרח על אהרן, שהרי לא נטוה בזה. על כן טען קרח, כולם שמעו דברים צסיני מפי הגבורה, ואם הציווי היה רק למשה, למה הקהיל ה' את כל הקהל לסיני לשמוע, ועל כרחך שלכל ישראל נאמרה, וכיון שאהרן חטא בזה, אינו מן הראוי שהוא יהיה הכהן גדול.

ובספר שני המאורות כתב לבאר על דרך זה, מה שהוכיח משה את ישראל במשנה תורה על מה שחטאו בחצרות ודי זהב (דברים א-ה), וברש"י חצרות, מחלקותו של קרח, ודי זהב, חטא העגל שעשו בשביל רוב זהב שהיה להם ע"כ. ולכאורה הלא חטא העגל היה קודם מחלוקת קרח, ולמה הזכירו הכתוב אחר זה. אך לפי מה שנתבאר, המליך משה רבינו אחר חטא העגל, לי צוית ולא להם, ואם כן אין להוכיחם על מעשה העגל. אבל אחר שצא קרח ואמר כל העדה כולם קדושים, כולם שמעו מפי הגבורה אנכי ה' אלקיך, נתבטל המלצתו של משה וחזר ונתעורר חטא העגל.

ויקחלו על משה ועל אהרן ויאמרו אליהם רב לכם, כי כל העדה כולם קדושים ובתוכם ה', ומדוע תתנשאו על קהל ה' (מז-ג). ברש"י רב לכם, הרבה יותר מדאי לקחתם לעצמכם גדולה. כולם קדושים, כולם שמעו דברים צסיני מפי הגבורה. ומדוע תתנשאו, אם לקחת אתה מלכות לא היה לך לזכור לאחריך כהונה, לא אתם לזככם שמעתם צסיני אנכי ה' אלקיך, כל העדה שמעו ע"כ. ויש להצין וכי היה אחד מכחיש שלא שמעו צסיני, ודי באומרו כולם קדושים ומדוע תתנשאו על קהל ה'.

ונראה כי טענתו של קרח היה, כי בהיות שאהרן נכשל ועשה את העגל, ולעומת זה כל שבט לוי עמדו בנסיון בזה, אין גם אחד מהם שהיה לו חלק בחטא זה, אם כן הם עדיפים מאהרן. אמנם יש מליצה על אהרן, וכדאיתא במדרש (שמו"ר מג-ה), שאמר משה לה', רצון העולמים כך אמרת צסיני אנכי ה' אלקיך (שמות כ-ג), אלקיכם לא נאמרה, לא לי אמרת, שאלהם אמרת וכו', הוי ויחל משה (שם

ואם כן על ידי 'חכרות' נתעורר החטא של 'די זהב' ע"כ. (ועיין בפנינים יקרים שם מה שהוסיף בזה).

*

והנה ברש"י (טו-י) כתוב, וקרח שפקח היה מה ראה לשטות זה, עינו הטעתו, ראה שלשלת גדולה יוצאה ממנו וכו' ע"ש. ונראה לרמוז במה שאמר עינו הטעתו. דהנה קרח טען שאין אהרן ראוי להיות כהן גדול, כיון שנכשל בחטא העגל, וכל העדה של שבט לוי כולם קדושים, שלא נכשלו. אבל באמת אין זה טענה, שהרי בודאי אם היה בזה חטא, כבר שב אהרן על זה בכל לבבו, דהרי אמרו (ברכות יט.) אם ראית תלמיד חכם שעבר עבירה, אל תהרהר אחריו, ודאי עשה תשובה ע"ש. ואמרו (קידושין מט:) המקדש אשה על מנת שאני לדיק, אפילו רשע גמור חיישין לקידושין, שמא הרהר תשובה בדעתו ע"ש. ואם כן גם אהרן לדיק הוא.

יכולים לעמוד, ועל שכרם נאמר עין לא ראתה אלקים זולתך, ואין שום טענה על התמנות. אך קרח 'עינו' הטעתו, שהיה סבור כי ההצטחה של עין לא ראתה לדיקים גמורים נאמרה, לא לבעלי תשובה, ועל כן היה סובר שכל השבט לוי עדיפא מאהרן.

והנה בשמיני למלואים כתיב, ויאמר משה אל אהרן קרב אל המזבח וגו' (ויקרא ט-י). וברש"י שהיה אהרן בוש וירא לגשת, ואמר לו משה למה את בוש, לכך נבחרת ע"כ. ולפי מה שנתבאר הכוונה היא, כי אהרן היה בוש לגשת, מחמת חטא העגל שבידו, שאין הוא ראוי להיות לעבודה זו. ואמר לו משה, כי לא כן הוא, אדרבה זו מעלתו על כל השבט לוי, כי במקום שבעלי תשובה עומדים אין לדיקים גמורים עומדים, ובשביל החטא הזה שהוא בוש, זאת גרמה לו להתקרב למקום שאין אחרים יכולים להגיע.

והנה משה אמר לקרח ועדתו, רב לכם בני לוי בגמרא (ברכות לד:) אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן כל הנביאים כולן לא נתנבאו [הטובות והנחמות] אלא לבעלי תשובה, אבל לדיקים גמורים, עין לא ראתה [לא נראית ולא נגלית לשום נביא] אלקים זולתך יעשה למחכה לו (ישעיה סד-א). ופליגא דרבי אבהו דאמר מקום שבעלי תשובה עומדים, לדיקים גמורים אין עומדין, שנאמר (שם טו-יט) שלום שלום לרחוק ולקרוב, לרחוק ברישא והדר לקרוב ע"כ. וכיון שנבחר אהרן קדוש ה' להיות כהן גדול, הרי לבעלי תשובה עומדים במדריגה יתירה יותר מלדיקים גמורים, ושפיר הו' אהרן הגדול ביותר מכל שבט לוי, שבמקומו אין לדיקים גמורים

משה אמר לקרח ועדתו, רב לכם בני לוי (טו-י), ואהרן מה הוא כי תלינו עליו (טז-יא). ונראה כי הטעם דבמקום שבעלי תשובה עומדין, אין לדיקים גמורים עומדין, כי הבעל תשובה לבו נכנע מפני החטא, ומקיים וחטאתי נגדי תמיד (תהלים נא-ה), כי מי יודע אם נתקבלה תשובתו, ואם היתה תשובתו שלימה. לא כן הלדיק גמור שלא נכשל בחטא, גם כאשר הוא שפל בדרך, הרי נפשו חשובה בעיניו עבור מעלתו. וכיון שקרוב ה' לנשברי לב, ואשכון את דכא ושפל רות, אם כן מקום שעומד הבעל תשובה הוא מקום קרוב יותר לה', אשר לדיקים גמורים אינם יכולין לעמוד שם, כי הכנעת הבעל תשובה עולה יותר על הכנעתם.

נראה דטענת קרח תליא במחלוקת, דאיתא בגמרא (ברכות לד:) אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן כל הנביאים כולן לא נתנבאו [הטובות והנחמות] אלא לבעלי תשובה, אבל לדיקים גמורים, עין לא ראתה [לא נראית ולא נגלית לשום נביא] אלקים זולתך יעשה למחכה לו (ישעיה סד-א). ופליגא דרבי אבהו דאמר מקום שבעלי תשובה עומדים, לדיקים גמורים אין עומדין, שנאמר (שם טו-יט) שלום שלום לרחוק ולקרוב, לרחוק ברישא והדר לקרוב ע"כ. וכיון שנבחר אהרן קדוש ה' להיות כהן גדול, הרי לבעלי תשובה עומדים במדריגה יתירה יותר מלדיקים גמורים, ושפיר הו' אהרן הגדול ביותר מכל שבט לוי, שבמקומו אין לדיקים גמורים

להיות הכהן הגדול מכל אחיו. והיינו כי עבודת הקרבנות היא לקרב את ישראל לאציהן ששמים, וכל מי שזא חטא לידו הביא קרבן לכפר, ועבודת הכהן היא להמליץ עליו כלפי מעלה שיתקבל תשובתו וקרבנו. ורק אוהב ישראל כההרן שהיה מוכן למסור נפשו עבורם, הוא ראוי לתפקיד כזה, ועל כן משחו אלקים לכהן.

ולבן כאשר היה אהרן צוה וירא לגשת מפני החטא, אמר לו משה למה אתה צוה,

לכך נבחרת, בשביל זה דייקא, שמסרת את נפשך לחטוא כדי להציל את עם ה' מחרון אף, עבור זה בחר ה' בך להיות כהן ה'. ואהרן 'מה הוא', הוא מוכן להתבטל כאין עבור הכלל, וגדול הנאמר באהרן יותר ממה שנאמר באברהם (בראשית יח-כז) ואנכי עפר ואפר (חולין פט.), ועל כן הוא הוא הראוי להיות הכהן הגדול.

*

וצוה ה' ליקח את המחתות של החטאים לעשות מהם ציפוי למזבח, זכרון לצני ישראל וגו', ולא יהיה כקרח וכעדתו, כאשר דבר ה' ציד משה לו (יז-ה). ונראה הכוונה בסיום הכתוב, דהנה קרח ועדתו התרעמו שניטלה מהם הזכות של כהונה, והיו חושקים ומתאזים שיוכלו גם הם לעבוד את עבודת הקודש של הכהנים. אבל באמת כלל ישראל היא קומה שלימה, ויש לכל אחד ואחד התפקיד המיוחד לו ולחלקו מה שמוטל עליו לעשות, וגבולות חלק ה' בעולמו, ולא ניתנו כל סוגי העבודות לאדם יחיד, אלא יש מצות מיוחדות לכהנים, ויש ללוויים, ויש לישראל. (ועיין בזה בארוכה בספר ולאשר אמר ריש הפרשה). ועל זה בא אות זכרון 'שלא יהיה כקרח

ולבן כאשר טען קרח כי העדה שלו כולם קדושים, שלא נכשלו בחטא, לא כן אהרן שעשה את העגל, אמר להם משה 'רב לכם בני לוי, המקום אשר אהרן עומד אין אתם יכולים לעמוד שם ולשמש, כי נפשכם חשוכה עליכם, ורב לכם בני לוי, יש בכם התנשאות על מעלתכם. לא כן אהרן 'מה' הוא, הוא נכנע בתכלית ההכנעה, עד שאמר ונחנו מה (שמות טז-ז), על כן זכה לעמוד במקום שאין אתם עומדים.

*

עוד מעליותא היה לאהרן, שנגרם לו להתעלות מחטא העגל, דאיתא במדרש (ויק"ר יג-א) בשעה שעשו ישראל אותו מעשה, בתחלה הלכו אלל חור, אמרו לו (שמות לז-א) קום עשה לנו אלהים, כיון שלא שמע להן עמדו עליו והרגוהו. ואחר כך הלכו אלל אהרן אמרו לו קום עשה לנו אלהים, כיון ששמע אהרן כן מיד נתיירא, הדא הוא דכתיב (שם לז-ה) וירא אהרן ויצן מוצח לפניו, נתיירא מהצוח לפניו, אמר אהרן מה אעשה, הרי הרגו את חור שהיה נציא, עכשיו אם הורגים אותי שאני כהן, מתקיים עליהם המקרא שכתוב (איכה ז-כ) אם יהרג במקדש ה' כהן ונציא, ומיד הם גולין וכו'. אמר לו הקב"ה לאהרן, אהבת אדק (תהלים מה-ח), אהבת אלל את בני ושנאת מלחייבן, על כן משחך אלקים אללך. אמר לו, חייך שמכל שצטו של לוי לא נבחר לכהונה גדולה אלל אתה, (ויקרא ח-ז) קח את אהרן ואת בניו אתו ע"כ.

דרי לנו גודל מסירת נפשו של אהרן, שהיה מוכן למסור לא רק גופו אלל נפשו, לעשות את העגל כדי להציל את ישראל מעונש. ודבר זה היה חציב מאד בעיני ה', ולכן נבחר

וכעדתו, שהתאוו ליכנס בעבודת ה' צמחינה שלא שייך להם, אלא כל אחד יעשה 'כאשר דבר ה' ציד משה לו' דייקא, שיש לכל אחד

עבודה מיוחדת כפי תפקידו, ולא יתאוו לעבודה שאינו שלו, אלא ימלא רצון ה' צמה שנוגע לו דייקא.

בלימוד פרקי אבות פרשת קרח תשע"ח לפ"ק - מאנסי

ולא יכנסו אלי אס אני פרועה], דכתיב (טו-ג) כי כל העדה כולם קדושים. אמרה ליה תוב דאנא מצילנא לך, אשקיתיה חמרר וארויתיה ואגניתיה גואי, אותצה על צבא וסתרתה למזיה, כל דאתא חזיה דדר, אדהכי והכי אצלעו להו ע"כ. ובמדרש רבה צפרשתנו (יח-ב) דרש עלה הכתוב (משלי יד-א) חכמות נשים צנתה ציתה, זו אשתו של און, ואולת צידיה תהרסנה, זו אשתו של קרח ע"ש.

ולבאורה יש להצין, הלא אנו רואים שתמיד יש אנשים שאין דעתם נוחה מהראש או המנהיג, והם מחרחרים ריב כנגדו, והיו מרוצים לבחור רב אחר, הגם שידועים שהמה ישארו גם להלאה רק כתלמיד. ואם הם לא היו מרוצים ממשה רבינו, צמה שיכנע אותם אשתו, שלא ימשיך להיות צענה עמהם.

וצראה לבאר עומק חכמתה של דבריה לצעלה, שיעמוד מן הצד ולא ישתתף במחלוקת של קרח. הנה איתא צגמרר (צרכות נח). תנו רבנן הרוחה אוכלוסי ישראל [חיל גדול של ששים רבוא], אומר צרוך חכם הרזים [היודע מה שצלב כל אלו], שאין דעתם דומה זה לזה ואין פרוצפיהן דומים זה לזה. צן זומא ראה אוכלוסא על גב מעלה צהר הצית, אמר צרוך חכם הרזים, וצרוך שצרא כל אלו לשמשני [שהם חורשים,

במשנה (אבות ד-כא) רבי אלעזר הקפר אומר, הקנאה והתאוה והכבוד מווליאין את האדם מן העולם ע"כ. הנה משנה זו יש לה קשר עזומה עם פרשתנו, שאנו רואים איך שקנאתו של קרח ורדיפתו אחר הכבוד, הוליא אותו מן העולם, שראה את משה למלך, ואהרן לכהן גדול, ואליעפן לנשיא, והוא אין לו מעלה יתירה על אחרים, ועבור זה ילא לריב עם משה, ונסתיים צצליעתן צאדמה וצשריפה, וראו מה שהקנאה והתאוה והכבוד גורמת.

*

בגמרא (סנהדרין קט:) אמרו, ואון צן פלת צני ראובן (טו-א). און שיש צצנינות [שעשה תשובה על שהיה עמהם תחילה צענה], פלת שנעשו לו פלאות [שניצל מהם], צן ראובן, צן שראה והצין [שאין מנהגן כשורה ופירש מהם]. אמר רב און צן פלת אשתו הצילתו, אמרה ליה מאי נפקא לך מינה, אי מר רבה אנת תלמידא, ואי מר רבה אנת תלמידא [אם ינצח משה מכל מקום אתה תלמיד, ואם קרח מנצח אתה תלמיד, מה לך צשררה זו]. אמר לה מאי אעביד, הואי צענה ואשתצעי לי צהדייהו [אני הייתי עמהן צענה, ונצצתי להם שאם יקראוני אלך עמהם]. אמרה ליה ידענא דכולה כנישתא קדישתא נינהו [כולם צנועים וקדושים,

יוכל להלוך כנגד רוחו של כל אחד ואחד, ויוכל להתאים עצמו לכולם. וידועים דברי הרה"ק רבי מנחם מענדל מקוצק זי"ע שאמר, שנריך האדם להתרגל, שכשם שיכול לסבול את האחרים שאין פרזופיהן שוין אליו, ולא מנטער ולא איכפת ליה מה שאינו דומה לו בצורתו, כך תסבול אלו שאין דעתם שוין לדעה שלך ע"כ.

ועל דרך זה אנו רואים במרדכי הנדיק, שאמר עליו הכתוב (אסתר י-ג) כי מרדכי היהודי משנה למלך אחשורוש וגדול ליהודים, ורצוי לרוב אחיו, דורש טוב לעמו ודובר שלום לכל זרעו. ואמרו חז"ל (מגילה טו:) רצוי לרוב אחיו, ולא לכל אחיו ע"ש. והיינו שאין במציאות שיהא אדם רצוי לכל אחיו, כי אין דיעותיהן של כל העולם שוות, והתואר היותר גדולה שיכולין ליתן לאדם השלם הוא, שהוא רצוי 'לרוב' אחיו. ובמדרש לקח טוב מסיים עלה, וזה לשונו, מלמד שאין אדם יכול להוציא ידי חובתו לכל העם, שהרי לא נמצא טוב לישראל כמרדכי, וכתיב בו רצוי לרוב אחיו ולא לכל אחיו, והוא היה דורש טוב לעמו, וכל הממון שלקח מצית המן נתן אותו לעבדות צית ה', ודובר שלום לכל זרעו וכו' ע"ש. וזהו שסיים עליו הכתוב, כי הגם שלא היה רצוי אלא 'לרוב' אחיו, והיו מיעוט אנשים שלא היה מרדכי מרוצה בעיניהם, אצל הוא היה דובר שלום 'לכל' זרעו, שזהו תכונת מנהיג האמיתי שיוכל לסבול כל אחד ואחד לפי רוחו.

ואמר הכתוב, ויקנאו למשה במחנה לאהרן קדוש ה' (תהלים קו-טו), ופירש הרה"ק רבי נפתלי מראפשיץ זצ"ל, שכך הוא דרכם של כל צעלי המחלוקת ומתחררי הריב, כי ככל אשר תהיה התנהגותו של הנדיק, ימצאו תמיד

חורעים, ואני מוצא מוכן ע"כ. וברמב"ם (בהקדמתו לפירוש המשניות ד"ה ודע) ציאר סיום דברי צן זומא, ותוכן דבריו, כי תכלית העולם וכל אשר בו היא אדם השלם בדעתו וצמטשיו, ואנשים כאלו הם אמנם צודדים. ושאר האנשים תכליתם לשמש את יחידי הסגולה, ולעסוק במלאכות שונות וליישב העולם, כדי ליצור עולם שבה יהיו השלמים פנויים לעסוק במושכלות. וצן זומא היה מן השלמים, יחיד בדורו, ולכן צריך את ה' שצרא כל אלו לשמשני.

ובצינו צמטה רבינו קודם הסתלקותו שציקש מה', יפקוד ה' אלקי הרוחות לכל בשר איש על העדה וגו' (במדבר כז-טו). ואיתא במדרש תנחומא (שם י) כשם שאין פרזופיהן שוין זה לזה, כך אין דעתם שוין זה לזה, אלא כל אחד ואחד יש לו דעת בפני עצמו. וכן אומר (איוב כח-כה) לעשות לרוח משקל ומים תכן במדה, כל צריה וצריה יש לו דעת בפני עצמו. תדע לך שהוא כן, משה מצקש מן הקצ"ה צשעת מיתתו ואומר לפניו, רבונו של עולם גלוי וידוע לפניך דעתם של כל אחד ואחד ואין בשל בניך דומה זה לזה, כשאני מסתלק מהן, צצקשה ממך, אם צקשת למנות עליהם מנהיג, מנה עליהם אדם שיהא 'סובל' לכל אחד ואחד לפי דעתו, מנין ממה שקראו צענין שנאמר יפקוד ה' אלקי הרוחות לכל בשר ע"כ.

הרי לנו כי משה לא ציקש שימנה ה' מנהיג שתהא דעתו שוה ונוח לדעת כל אחד ואחד, כי לא יתכן בדרך הטבע אדם כזה, שיהא דעת כל אחד שוה לדעתו, אלא ציקש מה' שיהא המנהיג צעל מדות וחכס וסבלן, שיהא 'סובל' כל אחד ואחד, שעם שינוי דעתיהם ממנו

קובלנות נגדו ומגרעות זהליכותיו. אם מופרש הוא מן העולם ועוסק יומם ולילה בתורה ובעבודה, הרי הם טוענים כנגדו שאין העולם מפיק ממנו שום הנאה ותועלת, ולמה יושב בצדיקות, ואינו נושא בעול הציבור. ואילו אם הוא מעורב בדעתו עם הזריות ועוסק גם בצרכי ציבור, הרי הם טוענים שוב שהוא מצוץ זמנו על עניני הכלל ומצטל מתלמודו. והו' ויקנאו למשה במחנה, משה שלמד תמיד תורה באהלו שנטה מחוץ למחנה, מלאו בו חסרון על אשר אינו צפנים המחנה ואינו מתערב בעניני העם. ולא הרהרן קדוש ה', ואילו אהרן שאכן היה מעורב בין הזריות, רודף שלום ביניהן ומתעניין בגורלו של כל יחיד ויחיד, שוב מלאו בו חסרון שאין לו להתערב בעניני הכלל, כי אם להיות שרוי כל היום בצית המדרש ולהיות קדוש ופרוש ודפח"ת.

וביאורו הוא, כי הן כולם מודים שהמנהיג צריך להיות לו שתי התכונות, מצד אחד להיות עוסק בתורה ועבודה, ומצד השני לישא עול הציבור, ולצטל עבור זה מלימודו ועבודתו, וכן הוא באמת דרכם של כל גדולי ישראל. אבל כל אחד לפי דעתו מגביל הדבר לפי שכלו, כמה זמן יתן המנהיג לזה וכמה זמן לזה. ועל הנהגת משה היה להם טענה, ויקנאו למשה במחנה, הוא צריך ליתן זמנו יותר עבור המחנה, ולא הרהרן היה להם טענה, שלא יהא טרוד כל כך להיות רודף שלום אלא יתעצם יותר להיות קדוש ה'. ועל זה יש ששים רבוא דיעות איך הוא צריך להתנהג, ולא יתכן במציאות שיוכל האדם ללכת כל הדיעות. – והרי אנו רואים שבנישואי איש ואשה, כמה קישויים יש, וכמה זמן לוקח, שיוכל להתאים רק דעת אחת לחברתה, ומכל שכן כשנוגע לציבור רב.

ומרן החתם סופר כותב בתשובה לתלמיד אחד (שו"ת ח"ו סימן נט) דע בני ותלמידי שיחי, כי כל ימי הייתי מטעור על המקרא הזה והייתם נקיים מה' ומישראל (במדבר לז-כב), וצ' חובות אלו, נקיות מה' יתברך, והנקיות מישראל עמו, הם שני רוכבים למדים על גבנו. ויותר אפשר ללכת ידי החוב הראשון, היינו ידי שמים, יותר הרבה מללכת ידי הזריות, כי הזריות חושבים מחשבות זרות ונושאים ונותנים מוזרים בלבנה, ועונשו יותר קשה מאד מאד עד לאין מספר ממי שאינו יוצא ידי שמים ח"ו וכו'. ואני הרהרתי כמה פעמים, אם אפשר שקיים אדם בעולם מקרא זה על מתכונתו. ואולי על זה כיל שלמה המלך ע"ה, כי אדם אין לדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא (קהלת ז-ט), ראונו לומר שאפילו בעשייתו כל טוב, אי אפשר שלא יחטא על כל פנים באופן השני ביציאת ידי הזריות וכו'. והוי יודע, כי הרבה פעמים הפכתי זהם ומהם ומהמונם, ואמרתי להשמר מהם ולעשות העקוב למישור, ואמרתי לזרות מן הקטנה שבתרמיתם, ונכשלתי בגדול ממנו וכו' ע"ש.

וזוהו תוכן עומק דברי אשת און בן פלת לבעלה, הן כל מנהיג שיהיה על העדה, לא יהיה כל כולו לפי רצונך, על הגשמאק שלך, כי אין דיעותיהן של בני אדם שוות, ובכל אופן אהה תשאר להיות התלמיד תחתיו. ואם כן מה איכפת לך במחלוקת זו מי יהא המנהיג. וכי אהה חושב שכאשר קרח יהא המנהיג במקומו של משה, לא תהיה עליך כנגדו שום תלונה, והוא כבר יעשה כל מעשיו לפי רוחך. אם לדעתך יש חולשה במשה רבינו בדבר אחד, תהא לקרח חולשה בדברים אחרים. אם על משה שהעיד עליו הכתוב והאיש משה עניו מאד

הוא עושה צוה רעה עצומה, הן לעצמו והן לבני ביתו. הוא עצמו נעשה מופרש מחברים וידידים שהיה לו קשר עמהם ימים רבים, ומנטרך לחפש לעצמו ידידים חדשים. הוא עוזב מקום תפלתו ושיעוריו להתרגל בשאר מקום. וזה קשה מאד בתכונת נפש האדם, ולאחר זמן הוא מוצא עצמו צודד, ונעשה מר נפש, ומסתובב כמו הושענא חבוטה.

וְלֹא עוד אלא שזה משפיע גם על בני ביתו, שגם הם סובלים מזה כמותו, ולפעמים עוד יותר. וכמה פעמים זה פוגע אחר כך גם ביהדותם. הרי אמרו חז"ל (שבת כג.): דרחים רבנן הוו ליה בנין רבנן וכו' ע"ש. וחזן מסגולת הדברים, יש צוה גם ענין טבעי, כי הבן לומד ומושפע ממעשה אבותיו, ואם רואה באביו זלזול לחכמי ישראל, וכאשר אין נוח להאזין דרכי הנהגת רבותיו הוא יכול לעוזבו, גם הוא מתלמד להתנהג כן, וכאשר יהא לו איזה סכסוך עם אביו ורבותיו, שלא נראה בעיניו הנהגתם לפי רוחו, הוא גם כן יעוצם, וילך לרעות בשדות אחרים שאינו לפי רוח אבותיו. ורק בניס הרואים הכנעה של אבותיהם לחכמי ישראל, ואיך הם מוקירים תלמידי חכמים, הוו ליה בנין רבנן.

וַאֲשֶׁרְתוּ של און בן פלת שהצילה את בעלה מלהתערב במחלוקתו של קרח עם משה רבינו, לא רק את בעלה הצילה, אלא חכמות נשים בנתה 'ביתה', כל הבית שלה נבנה בזה, לחנך דור שיהיו דבוקים במשה רבן של ישראל. אך עדיין יתכן שיחשבו הצנים של און בן פלת שיש שני דיעות שונות בהבית, האם עמדה לנדו של משה, והאז לנדו של קרח, אלא בהיות שהיה ישן אז, לכן לא נאסף עם עדת קרח. על

מכל האדם אשר על פני האדמה (במדבר יב-ג), לועקים כנגדו מדוע תתנשאו על קהל ה', כי תשתרר עלינו גם השתרר. מה תרויח בחילופו עם קרח, שצגודל עושרו הוא רודף אחר כבוד, ומתקנה צנשיאותו של אליצפן, וכי כאשר הוא ישב על כסא השררה, יהא יותר טוב. כעת הוא מדבר דברים הערבים לכס לשמוע, כל העדה כולם קדושים וצחוכס ה', אזל כאשר יהא קרח הרב, אז תמנאו גם צו חסרונות רבות שאינו מתאים לדעתכם, ומה איכפת לך אי מר רבה אי מר רבה, אתה תהיה לעולם התלמיד, ותנטרך להכנע למהותו של המנהיג. וכן רואים בחוש, כי אלו שאין רואים להכנע תחת אחרים, גם כאשר היה צקהלתם רבנים שונים, וכל אחד במהות שונה, היו מתרעמים, על האחד שהוא עניו גדול מאד, ועל השני שהוא תקיף מאד, ועל השלישית שהוא חסידי מאוד וכו'.

*

וַאֲמַר הכתוב עליה, חכמות נשים בנתה ביתה, דהנה אנו רואים מעשים בכל יום בכל קהלה ובכל חסידות, שכאשר מתהווה לאדם איזה סכסוך, עם הרבי או הרב או הדיין, או בהנהלת המוסדות צדבר הנוגע בבית הספר לבני ביתו, ישנם כאלה שאינם מוכנים לעשות שלום עם המנצב, לפעמים הוא יוצא להצעיר את המחלוקת, ומתרחק ריב בין חביריו. וגודל החטא והעונש של מחלוקת ידוע לכל, וכמבואר בפרשתנו שגם יונקי שדים נאספו (רש"י עז-טו). ולפעמים הוא מחליט שעוזב את המקום ההוא, ופורש עצמו מן הציבור שהיה מאוחד עמהם בחברותא ימים ושנים רבים, והולך להתפלל בבית המדרש אחר, ומוציא את בני ביתו מן המוסדות. אזל באמת

כן און זן פלג יסב באנינות אחר זה, והתאבל והתחרט ברבים על מה שעשה, להורות להם כי רוח שטות עצרה זו. וזוהו זנו גם את ביתם להיות לשם ולתפארת.

*

אך אכתי תקשה קושיית חז"ל על קרח עצמו, וקרח שפקח היה, מה ראה לשטות זה, אלא עינו הטעתו וכו' (תנחומא ה). ובחתימם סופר (ט). הרחיב הקושיא עוד יותר, הרי מעלתו של אהרן הייתה עיומה מאד, שלא היה בתוכו שום שמץ של קנאה, וכמו שמצינו במראה הסנה שהתגלה ה' למשה שילך לגאול את ישראל, ומשה סירב לדבר, ומצואר ברש"י (שמות ד-י) שכל זה משום שלא היה רוצה ליטול גדולה על אהרן אחיו, שהיה גדול הימנו, ונביא היה במצרים. עד שאמר לו ה', וגם הנה הוא יוצא לקראתך, וראך ושמתו בלבו (שם ד-יז). וברש"י לא כשאתה סבור שיהא מקפיד עליך שאתה עולה לגדולה, אלא הוא יוצא שמח לקראתך. ומצואר במדרש (רו"ר ה-ו) שאם היה יודע אהרן שיכתובו כן הכתוב עליו, אז היה יוצא לקראתו בתופים ובמחולות (להורות לזני ישראל איך יש להתרחק מקנאה) ע"כ. הרי לנו עד כמה לא היה בתוכו שמץ קנאה. ואמרו חז"ל (שבת קל"ט). בשכר וראך ושמתו בלבו, זכה לחשן המשפט על לבו (שמות כה-ט) ע"כ. ואם כן מה ראה קרח לחלוק על הכהונה, ואיך ערבו לגשת להיות כהן גדול, כשהוא רואה מדה של קנאה בלבו.

ולא עוד אלא גם ממדת הכבוד לא היה נקי כאהרן. כי אהרן לא רדף אחר הכבוד, וכאשר נאמר לו קרב אל המזבח (ויקרא ט-ו), היה בוש וירא לגשת (רש"י שם). וגדול מה

שנאמר באהרן יותר ממה שנאמר באברהם ודוד, שאמרו משה ואהרן ונחנו מה (שמות טו-ו), פחות מחולעת ועפר ואפר (חולין פט.). ואהרן 'מה' הוא כי תלינו עליו.

וגם מדת תאות הממון היה שולט בו, וכמאמרם (פנהדרין קי). שלש מטמוניות גנו יוסף במצרים, אחד נגלה לקרח וכו' ע"ש. ומצואר בש"ך על התורה (יש פרשתנו) שמעתי, שכשאמר הקב"ה למשה (שמות יא-ב) דבר נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו וגו', ולא נאמר זה אלא לישראל שהוא להם חלף בעבודתם, אבל שבת לוי שלא היו בעבודה לא הותר להם והוא גול בידם, כי אחת משבע מצוות בני נח הוא הגזל. ולזה שבת לוי לא הקריבו קרבנות עם הנשיאים, שלא היה להם קערת כסף מזרק כסף קף אחת עשרה זהב, והם כולם עניים מחזרין על הגרנות, ושום אחד מצני לוי לא פשט יד לא בציות הים ולא שאלו ממצרים. וקרח היה נזהל להון, איש רע עין ולא ידע כי חסר יבואנו, והיה הולך מצית לציית וחומד, ורואה איך היו כל אחד ואחד מיישראל נוטלים ממונם של מצרים, נכנסה חמדת הממון בלבו. כשראה הקב"ה כך, גילה לו המטמון, דחציפותא אפילו כלפי שמיא מהני, וכמו שאמרו חז"ל (מכות י): בדרך שאדם רוצה לילך צה מוליכין אותו, אמר לו הקב"ה אתה חומד ממון שאינו שלך, טול ממון רב, אבל אותו תראה וממנו לא תאכל ע"כ. – ומעתה הדרה קושיא לדוכתיה, וקרח שפקח היה מה ראה לשטות זה, וכי לא השיג שאין בתוכו המעלות שיש לאהרן.

אך הענין הוא, כי משה אמר לקרח, בוקר ויודע ה' את אשר לו, ואת הקדוש והקריב

אחרים, הרחוקים להיות לשם שמים. כי רק על ידי זה יוכל להצטער אש המחלוקת גם אלל אחרים, שיעמדו גם הם לימינו. ורדיפת הכבוד של לומדי תורה יתכן שמעורב בה גם הנאה עצמיית חוץ מכבודה של תורה. ותאוות הממון מלווה תמיד שעל ידי זה יוכל ליתן זדקה הרבה.

ובתולדות יעקב יוסף (פ' שופטים) מציא משמיה דהבעל שם טוב זי"ע
 לרמוז, קדשי קדשים שחיטתן בצפון, וקדשים קלים שחיטתן בכל מקום (וצמים מזו), כי לישראל שהם בצחינת קדשים קלים, מוצא היצר הרע מקום לפתותן ולשחתן בכל מקום, שמגרה עליהם יצרו ונכשלים. לא כן קדשי קדשים שחיטתן רק בצפון, שזריך לו להסתיר ולהצפין הדברים באינטל של קדושה, אשר כן הם רוב המחלוקת, שמלוושים באינטל של לשם שמים, וכל מחלוקת שהוא לשם שמים סופה מתקיימת (אבות ה-י), היינו כשהוא מלווה בצבוס של שם שמים, יש להמחלוקת קיום בעונותינו הרבים.

אנו רואים בני אדם שיוצאין לריב ומחלוקת עבור שינוי מנהג, הגם שהוא להתעלות בענייני יהדות ועבודת ה', והוא בהסכמת גדולי ישראל, ואומרים שכוונתם לשמים. זו בזמן שרואים שהם שינו כל מנהגי ביתם ממה שראו אלל אבותיהם. הנשים הולכין צשייטלן ארוכות ומפוזרות, וצבגדים מחוסרי נגיעות, שאמותיהם היו מצבים בראותם זאת. והם הולכים שלובי יד עם הסמארטפאון'ס. ומשנים מנהג אבותיהם צדיהם לגריעותא, ולא איכפת להו כלל השינוי, ורק לאחרים הם מתרחרי ריב.

ועל דרך זה היה בקרא, שאדם גדול היה, אלל שאיפותיו היו מלוושים באינטל

אליו וגו' (פז-ה). לכאורה רישא דקרא י'ודע ה' את אשר לו' נראה כמיותר. גם מה שאמר לו אחר זה, לכן אתה וכל עדתך הנועדים על ה' וגו' (פז-יג). ויש להבין הכוונה שהם נועדים על ה'.

ונראה כי ה' צרא האדם צטבע עם מדות הקנאה והתאוה והכבוד, והוא מטעם שכל מה שצרא הקצ"ה בעולמו לא צראו אלל לכבודו, וגם מדות הללו צריכין להשתמש בהם לשם שמים. מדת הקנאה משווצת היא כאשר מנצל אותה לקיים קנאת סופרים תרצה חכמה (צבא צמרא כא), לקנא צעושי מצוה ותלמידי חכמים להיות גם הוא כמותם. ואמר הכתוב (צראשית ל-א) ותקנא רחל באחותה, וצרש"י קנאה צמעשה הטובים, אמרה, אלולי שדקה ממני, לא זכתה לבנים (צ"ר עא-ו). וכמו כן מדת התאוה, להיות נכספה וגם כלתה נפשו להתדבק בקונו. וגם מדת הכבוד נחוזה לכבוד התורה, לכבד לומדי תורה. ותלמידי חכמים עצמם מצויים לשמור על כבודם, שלא יתחלל כבוד התורה. ואסור לו לזאת עם רב על בגדו (צבת קיד-), ואסור צעשיית מלאכה צפרהסיא. וצאמת רק מחינה קלה כחוט השערה מפסקת צין הקנאה והכבוד המשווצת, להקנאה והכבוד המגונה.

וזהו דרכו של היצר הרע אלל בני אדם החרדים לדבר ה', שמלביש כל הדברים באינטל של לשם שמים, ומצבע על ידי זה החטא למצוה. ובכל דבר שיש איזה נקודות קטנות של לשם שמים, הוא מחפה בזה על חצילות של מדות מגונות הבאים מפחיתותו של האדם. וכל סוגי המחלוקת יש בהם נקודות קטנות של לשם שמים, אלל עיקרן ושורשן היא מסיבת דברים

שום פניה עצמית אלא הכל הוא עבור ה', כבוד שמים, צדקה תמוודע אם הם נועדים על כבוד עצמם או על כבוד ה'.

ובמ"ם הכתוב, ולא יהיה כקרח וכעדתו, כאשר דבר ה' ציד משה לו (ז-ה). וזהו אזהרה שלא נחזיק במחלוקת, ולא יאמר כקרח שהוא יוצא לריב כהלכה של תורה, 'כאשר דבר ה' ציד משה לו', כי בקל יוכל לטעות שכוונתו לשמים, ויש לו שאר פניות פנימיים שמציאים אותו כעת ללחום מלחמתה של תורה.

דרבנן. הקנאה לאהרן הלביש בקנאה לעבודת ה', הוא רוצה גם כן לעבודה, ולהכנס לפני ולפנים. והוא אינו דורש כבוד עצמו אלא כבוד שמים. וקרח שפקח היה, עינו הטעתו, הוא טעה בראייתו, שחשב שהוא מסתכל רק על כבוד שמים, וטעה, שלכבוד עצמו היה דורש. וזהו שהעיר משה לקרח, אתה אומר שאיך מתכוין במחלוקת זו, רק עבור כבוד שמים. צוקר ויודע ה' את אשר 'לו', אז נראה מי הוא האיש שמכוין בצאמת רק לו, בלתי לה' לצדו. ולכן אתה וכל עדתך הנועדים 'על ה', שזועקים שאין להם בזה

בסעודה שלישית פרישת קרח תשע"ח לפ"ק - מאנסי

ויקראו על משה ועל אהרן ויאמרו אליהם, רב לכם כי כל העדה כולם קדושים (טז-א). וברש"י 'רב לכם', הרבה יותר מדאי לקחתם לעצמכם גדולה ע"כ. ומשה השיב גם כן כלשון הזה אליהם, 'רב לכם' בני לוי (טז-ז). ופירש רש"י באופן אחר, דבר גדול נטלתם בעצמכם לחלוק על הקב"ה ע"כ.

ונראה דהנה לעיל צפרשה הקודמת, כאשר נבחרו הלויים מתוך בני ישראל לעבוד את עבודת אהל מועד, אמר הכתוב (ח-ט) ואתנה את הלויים נתונים לאהרן וגו', וברש"י חמש פעמים נאמר 'בני ישראל' במקרא זה, להודיע חיבתו, שנכפלו אזכרותיהן במקרא אחד (ויק"ר ז-ד), כמנין חמשה חומשי תורה (ז"ר ג-ה) ע"כ. ויש להבין לאיזה צורך הודיע דייקא כאן חיבתו של ישראל, ובאופן שהזכיר חמשה פעמים כמנין חמשה חומשי תורה.

וייש לומר, דהנה בגמרא (מועד קטן ט: דף, כשיש לפנינו מצות תלמוד תורה, ומזמן לפניו שאר מצוה, מהו חשובה יותר, לימוד תורה או קיום מצוה. וקאמר התם, כתיב (משלי ג-טו) יקרה היא מפנינים וכל חפצין לא ישוו בה [שתבטל כל חפצין בשביל שתעסוק בתורה], הא חפצי שמים ישוו בה [כלומר, שאם יש לך לעסוק במצוה תבטל תלמוד תורה, ועסוק במצוה], וכתיב (שם ח-יא) וכל חפצים לא ישוו בה, דאפילו חפצי שמים לא ישוו בה [דמבטל מצוה ועוסק בתלמוד תורה]. ומשני כאן במצוה שאפשר לעשותה על ידי אחרים, כאן במצוה שאי אפשר לעשותה על ידי אחרים [אל תפלט, אלא מצוה שבה לידך, צין גדולה צין קטנה עשה] ע"כ. ומבואר מזה דתורה חשובה מקיום מצוה בעצם, וכאשר אפשר לעשותה על ידי אחרים לא יבטל מתורתו. ואם כן כל שכן מצוה שלא נכטוה עליה, בודאי שאין להתאוות

ויקראו על משה ועל אהרן ויאמרו אליהם, רב לכם כי כל העדה כולם קדושים (טז-א). וברש"י 'רב לכם', הרבה יותר מדאי לקחתם לעצמכם גדולה ע"כ. ומשה השיב גם כן כלשון הזה אליהם, 'רב לכם' בני לוי (טז-ז). ופירש רש"י באופן אחר, דבר גדול נטלתם בעצמכם לחלוק על הקב"ה ע"כ.

ונראה דהנה לעיל צפרשה הקודמת, כאשר נבחרו הלויים מתוך בני ישראל לעבוד את עבודת אהל מועד, אמר הכתוב (ח-ט) ואתנה את הלויים נתונים לאהרן וגו', וברש"י חמש פעמים נאמר 'בני ישראל' במקרא זה, להודיע חיבתו, שנכפלו אזכרותיהן במקרא אחד (ויק"ר ז-ד), כמנין חמשה חומשי תורה (ז"ר ג-ה) ע"כ. ויש להבין לאיזה צורך הודיע דייקא כאן חיבתו של ישראל, ובאופן שהזכיר חמשה פעמים כמנין חמשה חומשי תורה.

שיהא מנווה לעשותה, דלימוד התורה חשובה יותר, וצאפשר לעשותה על ידי אחרים, תורה חשובה יותר.

ולבן כאשר נבחרו הלוויים לעבודת אהל מועד, הרי יוחלש דעתם של ישראל שהם מפסידיים קיום מצוות רבות שיש צעבודת הלוויים. אבל צאמת אינו כן, כי חשובה יותר למעלה מצוות לימוד התורה, ממנויה שאפשר לעשותה על ידי אחרים. ועל כן הודיע כאן דייקא חיבתן שנכפלו כמניין חמשה חומשי תורה, שמעלתם יתירה צוה, שהם יכולין להשתדל יותר צעסק התורה.

ובמו כן אמר משה לקרח ועדתו, הרי אחס צני לוי, יש עמכם עמוד התורה, יורו משפטין ליעקב ותורתך לישראל (דברים לג-י), ולאזיה לורך אחס מתאזים לעבודת הכהונה, הלא רצ לכס' צני לוי, אחס יש לכס גדולה עוד יותר, כי התורה חשובה יותר.

ולבאורה יש לדון צוה, ממה שאמרו (מגילה ג.) כהנים צעבודתן ולזים צדוכנן וישראל צמעמדן כולן מצטלין עבודתן וצאין לשמוע מקרא מגילה. מכאן סמכו של צית רצי, שמצטלין תלמוד תורה וצאין לשמוע מקרא מגילה, קל וחומר מעבודה, ומה עבודה שהיא חמורה מצטלין, תלמוד תורה לא כל שכן ע"כ. ומשמע מזה דעבודה שאני משאר מצוות, וחשובה יותר מתורה. אך גם לפי זה יש לומר דהא אמרינן (מנחות קי.) אמר רצי יחק מאי דכתב (ויקרא ו-יח) זאת תורת החטאת וזאת תורת האשם, כל העוסק צתורת חטאת כאילו הקריב חטאת, וכל העוסק צתורת אשם כאילו הקריב אשם ע"כ. ואס כן צלימוד הלכות עבודה,

יש צידו שמים, תורה עם עבודה יחד, ורצ לכס צני לוי, על ידי התורה יש לכס רצ יותר. - אך צאמת מצינו צגמרא (הוריות יג.) יקרה היא מפנינים, מכהן גדול שנכנס לפני ולפנים, וממזר תלמיד חכס קודם לכהן גדול עם הארץ ע"ש. הרי דתורה צאמת חשובה גם יותר מעבודה. [ועיין צוה בתורת משה פ' לו יט.].

*

ובראה עוד כי הכתוב אומר, ולא יהיה כקרח וכעדתו 'כאשר דבר ה' ציד משה לוי (י"ה-ו). וסזום הכתוב צריך ציאור. ויש לומר כי לכל אדם יש תפקיד מיוחד אשר עזורו ירד למטה לשמש לקונו, ורק אלקים הצין דרכה, כל אחד לפי שורש נשמתו. ומה שהוא נאנס מכח צריאתו מלקיימה, הרי חישב לעשות מצוה ונאנס עליה ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה (צרכות ו). וצני אדם חומדין למצות שלא נצטוו עליה, אשר צאמת אין זה לצורך תיקון והשלמת נפשם לעשותם.

ובגמרא (תענית כה.) צרצי חנינא צן דוסא, דאמר ליה דציתיהו עד אימת ניזל ונצטער כולי האי. אמר לה מאי נעציד, צעי רחמי דניתצו לך מידי. צעא רחמי, יצתה כמין פיקת יד ויהצו ליה חד כרעא דפתורא דדהצא. חזיא צחלמא עתידי צדיקי דאכלי אפתורא דדהצא דאית ליה תלת כרעי, ואיהו אפתורא דתרי כרעי. אמר לה ניחא לך דמיכל אכלי כולי עלמא אפתורא דמשלס ואנן אפתורא דמחסר. אמרה ליה ומאי נעציד, צעי רחמי דנשקלינהו מינק, צעי רחמי ושקלוהו. תנא גדול היה נס אחרון יותר מן הראשון, דגמירי דמיהב יהצו מישקל לא שקלי ע"כ.

וזוהו שהראו לו, כל הנדיקים אוכלין על שולחן ג' רגלים, היינו ג' רגלים שעולם עומד עליהם, תורה עצודה וגמילות חסדים, כי בגמילות חסדים נדונים גם על המחשבה כנ"ל, אבל הוא ממעט על ידי כן בגמילות חסדים, ולכן אין לו רק שולחן ג' רגלים היינו תורה ועבודה, כי נחמטט על ידי הנ"ל וכמו שכתבנו. ולכן התנחם בו, כי תחת אשר קוה לעשות בגמילות חסדים, עשה באושים, ולכן התפלל שיקחו הימנו. ולהיות כי זה כרעיה דהצבא הניתן לו לא היה לצורכו רק לצורך עניים לחלקן ציעקב, ואם כן איך יקחו הימנו להפסיד לעניים אשר היה חפץ בטובתם ומשגב ללל, ולכן קשה היה הנס הזה לשקול שקול, לולי רוב זכות רבי חנינא בן דוסא, ולכן אמרו גדול האחרון יותר מהראשון ע"כ.

וזוהו שאמר משה לקרתי, לאיזה צורך אתה מחפש יותר ממה שנצטוית, הלא ירצ' לכם בני לוי, יש לכם הרבה מאד, כי גם מה שאין אתם עושים צפועל, הרי נחשב כאילו עשאתם בהשחוקקות לקיימה. ועל כן סיים הכתוב, ולא יהיה כקרח וכעדתו, לחזור על מצות שלא נצטויתם עליה, אלא על כל אחד מוטל לעשות רק 'כאשר דבר ה' ציד משה לו' דייקא. והלואי שיוכל להשלים תפקידו אשר הוטל עליו, ולא יוטרד נפשו צמה שלא המציא ה' לידו לעשותה.

וביאר ביערות דבש (חלק א דרוש ד) ללכאורה יש להבין מה ענין זה לפתורא דג' או צ' כרעים, וגם מה זה גמירי מיהב יהיב וכו', למה לא, ה' נתן וה' לקח כתיב. אבל הענין שהיתה מנצטערת לא להתענג ולהתעדן חס ושלוש. נדיקים הללו שנסתפקו מערב שבת לערב שבת בקב חרוצין (ברכות יז:), והורגלו בו, יתצעו מותרות. רק כל צערן היה צשציל נדקה לעניים, כי חשבו שגמילות חסדים אפס אללם, כי צמה יתחסדון כי אין לאל ידם, והיו צעלי רחמים וחמלה, וצרואם עני ואציון ואין לאל ידם להושיע, צרתם צרה מפאת העדר המצוה אללם ומפאת טבע חמלותם. ולכן חשבו לצקש מה' ליתן להם עושר, לא להם, כי אם לגמול חסד לאומללים ועניים.

אבנם צאמת נהפך מחשבתם, כי כל זמן שאין להם ומצטערים על זה, הרי להם לגמילות חסד גמור, וכאילו גמלו חסד עם עניים צחכלית ההגמלה והחסד, אמנם אם יהיה להם, וכי יכולים לצאת ידי כל עני ליתן לכל אחד די מחסורו, ולא להרבות לאחד ולמעט לאחד, כי נדקה משפט הוא, ונפיש רמאי דיקבלו, ועניים בני טוובים אשר מקוה צושה על פניהם יאלו ריק, וכדומה מהטעות והמכשלה אשר תחת יד אדם צוה. ואלו שכרו צהפסדו, דימעט בגמילות חסד יותר מקדם, שהיה נדון על המחשבה כמעשה.

בסעודה שלישית פרשת קרח תשע"ט לפ"ק

וצתוכס ה', ומדוע תתנשא על קהל ה'. וישמע משה ויפול על פניו. וידבר אל קרח ואל כל

ויקהלו על משה ועל אהרן ויאמרו אליהם רצ לכם, כי כל העדה כולם קדושים

וייש לומר דעל זה צא הכתוב לומר, וישמע משה ויפול על פניו, שצוה יוצן לנו כח עולם סבלנותו של משה שלא השיצ כלום על דבריהם, ולא עשה דברי הצו עליו שום רושם. והוא דאיתא בגמרא (ברכות ה.) לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע, אם נצחו מוטב ואם לאו יעסוק בתורה, ואם לאו יקרא קריאת שמע, ואם לאו יזכיר לו יום המיתה ע"ש. וציארנו כבר צוה במקום אחר, כי סיבת חטאי האדם שאין בכחו לשלוט על יצרו, כי רואה לפניו חיים ארוכים של עוד עשרות בשנים, וזהו מלחמה תמידית, וחושב שאין זה לפי כחו להתגבר עליו. אבל מי שימיו לפניו הם מועטים, שהוא חולה ועוד מעט יעוזב עולמו, בקל יתגבר על יצרו, ובשעות המועטות שהם עוד לפניו יתאמץ לחטוף עוד מנחה, ויתרחק גם מנדנד חטא.

ובבזו שאמר הכתוב (דברים ד-ד) ואתם הדבקים בזה' אלתיכם חיים כולכם היום, ופירש הרה"ק רבי העניך מאלבסנדר זצ"ל, כי הרואים להיות דבוקים בזה', אלא שהיצר הרע מפנה את לבם מעבודת השם, הרי העצה היעוצה לכך היא, כי תשיצו ליצר הרע ותאמרו לו ש'חיים כולכם היום', רק היום בלבד חיים אתם, שכן 'היום כאן ומחר בקצר', ועל כן בראונכם לעבוד את השי"ת רק היום הזה בלבד, כדי לקיים מה שאמרו חכמינו (אבות ב-ב) ושוב יום אחד לפני מיתתך, וכך תאמרו לו גם מחר, וכן הלכה ע"כ.

וזוהו שאמרו לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע, לא נצחו יזכיר לו יום המיתה, יעלה על דעתו שהיום הוא היום האחרון שלו בעולמו, כי הרי באמת לא ידע האדם את עתו. ויתבונן

עדתו לאמר בוקר ויודע ה' את אשר לו וגו' (א-א). ויש להצין ענין הנפילת אפיס של משה. ומה גם שלא השיצ משה כלום על עצם הדברים שטענו, לא לזדכס שמעתם בסיני אנכי ה' אלתיך, כל העדה שמעו, ומשה לא הגיב על זה כלום, אלא הודיעם שבוקר ויודע ה' את אשר לו. ועוד יש להצין סקיים דבריו, ואהרן מה הוא כי תלינו עליו (טז-א). הלא טענתם היה כנגד שניהם, למה תתנשאו על קהל ה', ומשה השיצ רק נגד אהרן, מה הוא כי תלינו עליו. וגם יש להצין למה צריכין להמתין עד הבוקר, וכי אי אפשר לעשות כל זאת גם היום. ועיין ברש"י שאמר עתה עת שכרות הוא לנו וכו' ע"ש.

ונראה כי הנה אנו רואים כאן עולם ענותנותו של משה, כי נחזי אנו, אם יצא אדם פשוט וישאל לרצון של כל בני הגולה, מפני מה אתה עומד בראש, הלא גם אני הייתי עומד כמותך צהר סיני ושמעתי דברות ה'. הרי התשובה פשוטה, כי אמת שהיינו אז ביחד, אבל אני עמלתי על התורה שנים רבות לילות וימים, ואני צקי בכל התורה כולה, ומהו הדמיון שלך נגד מעלותי, וחוצפה יתירה וסכלות להעלות גם שאלה כזו. וכאן עומד משה שנבחר מה' לבחול אותם ממזרים, ולקרוע להם היס, ולהוריד להם התורה וכו', וכל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש מונח אצלו בקופסא, וטוענים כנגדו מדוע תתנשא על קהל ה', גם אנכי שמעתי בסיני אנכי ולא יהיה. הרי גם אם לא היה ה' ממנה אותו, אלא היה מוטל עליהם למנות הגדול שבניהם, אין למנוח לבחור איש מרומם יותר ממשה. ומשה רבינו צולם את פיו, ולא משיצ דבר על מה שמחללים כבודו, אלא אומר להם בוקר ונראה מה יאמר ה' לזה.

ויש לומר עוד, על פי מה שכתוב בהקמת הגאון המהרש"ם זצ"ל על ספר מים רבים (ולאטטוב), בשם רבו הרה"ק שר שלום מבעלזא זי"ע, דהמזבח צין ענוה קדושה לענוה פסולה, דמי שהוא עניו בשקר הוא חושב את עצמו לאין, וגם אנשים אחרים הם כמוהו כאין וגרועים, אבל העניו האמיתי יחשוב כל העולם לנדיקים, והוא הגרוע שבכולם. וזוהי ידע האדם בנפשו אם זכה לענוה בצמית מצד הקדושה ע"כ.

ואם כן משה רבינו שהעיד עליו הכתוב (במדבר יג-ג) והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה, בודאי שהחשיב כל בני דורו שמעלתם יתירה ממעלתו, והוא הגרוע שביניהם. ומה שהיה קשה לקרח כי כל העדה כולם קדושים, ומדוע תתנשא על קהל ה', דבר זה היה קשה גם למשה רבינו בעצמו, שכל העדה כולם קדושים, ולמה נבחר הוא הגרוע ביותר שבכולן.

ויסופר על נדיק אחד שהרבה חסידים היו נוסעים אליו, ופגע פעם בחצירו מנעוריו, שחזרתו היה רק מתי מספר. ושאל אותו חצירו, הלא שנינו נתגדלו יחדיו, וגם לי יש המדריגות שיש לך, ולמה הנוסעים אלי הם מועטים. והשיב לו בצמית גם בעיני יפלא למה נוסעים אלי ולא נוסעים אליך. אבל יתכן שהקושיות שלנו המה התירושים, כי אלי נוסעים כי אני שואל למה נוסעים אלי ולא נוסעים אליך, ואליך לא נוסעים, כיון שאתה שואל למה לא נוסעים אליך.

ועל דרך זה היה צמשה, שקרח היה שואל למשה מדוע תתנשא על קהל ה', גם לנו מגיע זאת כי כל העדה כולם קדושים. ומשה

איך הוא בעצמו יציט אז בחזרה על החטא שבא לידו כעת, וזוהי יוכל להרגיז את היצר טוב.

ועל דרך זה הוא בכל הדברים שבין אדם לחצירו, אשר הקנאה והתאוה והכבוד הם מנת חלקם של בני אדם, שמקנא את העשיר בממונו, ואת האדם המכובד בכבודו, ולבו כואב למה הוא אינו זוכה לכל זה. וכאשר חצירו יפקיד ממנו או יבזה כבודו, יחרה אפו עד מאד שהחריצ לו עולמו. אבל אם זה יתרמי לו שעות קודם מיתתו, לא יעשה כבר שום עסק מכל זה, עוד מעט עוזב כל ממנו כאלו לאחריים, והבזיונות שקיבל לא יפסידו לו שום דבר, כי הלא כבר עוזב עולמו בלאו הכי. וכאשר יזכיר האדם לעצמו את יום המיתה, שיתכן שזהו היום ההוא, אז לא יגיע לכאב לב, שיצטער על עולם שאינו שלו.

והנה ענין נפילת אפים אחר התפלה, מבואר בספרים הק' שזוהי בחינת מסירת נפש, שנופל על פניו, ואינו רואה ואינו מזיז עצמו, להעלות על דעתו כאלו הוא מת, ומוסר נפשו בידו של מקום כידוע. וכמו כן היה משה רבינו צמדה זו כל רגע מימי חייו, כאלו עומד שעה לפני מיתתו, ועל כן לא עשה עליו רושם מה שמדברים כנגדו ומבזים אותו. ולא התרגז בשמעו דברי נרגן שאין לו שום מעלה יתירה על כל העדה. וישמע משה ויפול על פניו, הרכין את פניו אל הארץ כמו מת, להעלות על דעתו כעומד לפני מיתתו, ואז יש כבר להאדם חשבונות אחרות, ולא איכפת ליה תגובתו של חצירו עליו. ולא השיב להם רק מה שנוגע לתלונתו, כי שלח ה' הוא, וצוקר ויודע ה' את אשר לו.

יש לדעת, שכל מי שנטה מדרך הדת הנמונה צמעמד ההוא, שאינו מזרע האנשים ההם, וכך אמרו רבותינו ז"ל על כל המסתפק בצנזורה 'לא עמדו אצותיו על הר סיני' ע"כ.

ומבואר מדבריו, שהצטיח ה' שכל מי שיעמוד צמעמד הר סיני, 'הנה אנוכי בא אליך בעצ הענן, בעבור ישמע העם דברי עמך', יש על זה הצטחה 'וגם כך יאמינו לעולם'. וכל אותם שיצאו מן הדת, הם מזרע הערב רב. וזה מתאים עם דברי הרמב"ן (שמות י"ט-כ) ויתן שם 'ישראל' נגד ההר, שהצדילו מחוסר כל האספקסוף אשר בקרבם, וחנו בני ישראל לצדם לפני ההר, וערב רב אחריהם, כי לישראל יתן התורה, כמו שאמר בפסוק הבא, כה תאמר לצית יעקב ותגיד לבני ישראל ע"כ. וכן כתוב בש"ך (פ' יתרו יח-כז) שהערב רב לא שמעו הדברות מפי ה' ע"ש. ולכן על צניהם אחריהם של הערב רב אין הצטחה, אשר כך יאמינו לעולם.

ובערתה כאשר התחיל ה' דברו צמעמד הר סיני, אנוכי ה' אלוקיך, אז חל תיבך הצטחתו, 'בעבור ישמע העם דברי עמך וגם כך יאמינו לעולם', שהם וצניהם עד סוף כל הדורות לא יכפרו לעולם בכל מה שבא על ידו של משה, על כן פתח משה והודה לה' ואמר צרוך שלא עשני גוי, שזכו אז ישראל שמהם לא יצא זרע שיהיה כגוי, אלא כל שעמדו אצותיו על הר סיני, יאמינו בצנזורתו של משה, ותורת ה' שנמסרה על ידו.

*

והנה צספר אור אלחנן (ח"א רנו.) יש מכתב מהגה"ק בעל אמרי אמת מגור זצ"ל,

לא השיב על זה דבר, כי גם הוא היה עומד ותמה, הלא כל העדה כולם קדושים וטובים יותר ממנו, ולמה ניתן מאת ה' ההתנשאות אליו. רק החילוק צין הקושיות היה, כי קרח שואל למה לא מגיע להם, ומשה שואל למה מגיע אליו. אך מה אעשה, שה' צחר צי, וצוקר ויודע ה' את אשר לו. אמנם שוב אמר להם משה, שכל זה שאינו מגיב על דצריהם, כי גם הוא קוצר שכל העדה כולם טובים יותר ממנו, זהו רק על התלונה הנוגע נגדו, אבל 'ואהרן מה הוא כי תלינו עליו', אהרן הוא קדוש ה', הוא עומד צמדריגה רצה יותר מכולם, וכנגדו התלונה שלכם אינו מוזקד.

*

ואמר להם משה, 'צוקר' ויודע ה' את אשר לו. ונראה צטעם הדבר, ומתחלה נקדים לפרש מדרש פליאה, צשעה שאמר הקצ"ה אנוכי ה' אלוקיך וגו' (שמות כ-ב), מיד אמר משה צרוך שלא עשני גוי. ויש לומר הכוונה, דהנה הרד"ק (יחזקאל יח-י) כתב, כי כריתת הצרית לאצות הקדושים, כולל צבניו אחריו לא ישצותו מהיות גוי לפני הא-ל יתעלה, 'ואשר יצאו מכלל אמונתיו לא היו מזרעם צאמת, אלא מן האספקסוף הגרים שנתגיירו' עכ"ל. וכיוצא צו כתב הרמב"ם (צאגרת חיימן) וז"ל וכבר הצטיחנו הצורא יצצרך, כאדם הנכנס ערב לחצירו, ודי לנו צערצותו, והודיענו שכל מי שעמד על הר סיני, שהם מאמינים בצנזורתו משה רצינו צכל מה שבא על ידו, הם וצניהם וצני צניהם עד עולם [סוף כל הדורות], שכן אמר הקצ"ה הנה אנוכי בא עליך בעצ הענן בעבור ישמע העם דברי עמך וגם כך יאמינו לעולם (שמות י"ט-כ). לפיכך

וימתן שנתחלף לו נשמתו זלילה עם נשמת גוי או עבד, על כן מצרכין בכל יום, שזלילה זו לא עשני גוי ולא עשני עבד. ואם כן יש לומר דבאמת כל זמן שאין צהאדם אלא נשמת ישראל, מהששים רבוא נשמות שעמדו על הר סיני, יש הצטחה וצך יאמינו לעולם. אבל כאשר נתחלף נשמתו צנשמת גוי, שחטא כל כך שאצד נשמת ישראל, והחליפו אותה צנשמה אחרת, אז ימתן שינא מן הדת לגמרי. וממילא כאשר יש כופר צמשפחה אין זה מעיד כלל על משפחתו, אלא שנתחלף נשמתו אותו יחיד הכופר, עם נשמה של אותן שלא עמדו על הר סיני.

ובמילא אין קושיא מקרח שנתייחס, ועמד על הר סיני, איך היה כופר צנצואת משה, כי נשמתו נתחלפה לו צנשמה שלא עמדה על הר סיני. ויש לומר דזהו שאמר הכתוב ויקח קרח צן יאהר צן קהת וגו' (טו-א). וצתרגוס 'ואתפלג' קרח. ונראה דקאי על נשמתו של קרח שנתחלקה ממנו, ונחלפה צנשמה שאינה משורש נשמות ישראל. וזהו שאמר 'ויקח קרח', ואתפלג, וממה נתחלק, 'צן יאהר צן קהת', ממה שעד עתה היתה נשמתו קשורה צנשמות אצותיו זרע אצרהם יצחק ויעקב, וכעת נתחלקה ממנו, ורק מחמת סיבה זו היה יכול להתדרדר עד שיאמר אין תורה מן השמים.

ולבן כאשר ראה משה איך אדם גדול כקרח ינא לדבר כמו כופר, והרי יש הצטחה של צך יאמינו לעולם, ועל כרחך שזלילה נתחלפה נשמתו. אם כן ימתן גם להיפוך שכאשר יתעורר צתשובה, אז זלילה שלאחריו תחזור לו נשמתו שאתפלג ממנו. על כן חס עליו משה ואמר שיש להתמתין עד צוקר,

שכותב ששהגה"ק רבי אלחנן וואסערמאן זצ"ל שאל אותו, על הא דמצואר צירושלמי (סנהדרין י-א) צאותה שעה אמר קרח, אין תורה מן השמים, ולא משה נביא, ולא אהרן כהן גדול ע"כ. הרי שכפר קרח צשני עיקרים, צתורה מן השמים וצנצואת משה. [ומטו משמיה של הגרי"ז מבריסק ז"ל, דלכן צלועי קרח אומרים 'משה אמת ותורתו אמת' (סנהדרין קי.), כנגד שני העיקרים שכפרו צהם]. והרי קרח היה צן יאהר צן קהת צן לוי, ועמד על הר סיני צמתן תורה, והלא מצואר ברמב"ם הג"ל שלא ימתן כפירה צאלו שעמדו על הר סיני. והשיב לו האמרי אמת, שעל כרחך צריכין לומר שגם קרח האמין צמשה, וידע את רצונו והתכוין למרוד צו ע"ש.

ואבתי צריך עיון, דאי נימא דצברי הרד"ק והרמב"ם הם כפשוטן, הרי צעונותינו הרצים צימינו כמעט אין לך משפחה שלא ימנא צין זרעם אחד שינא מן הדת ונעשה כופר, אם כן אצותיו לא עמדו על הר סיני [והיינו צצין מנא אציו וצין מנא לא היו צמתן תורה, כי גם להנשים שעמדו צהר סיני יש הצטחה של צך יאמינו לעולם], ואם כן כמעט לא נשאר זרע לאצותינו אצרהם יצחק ויעקב, אתמהה.

אמנם יש לומר הכוונה, על פי מה שכתב במגן אברהם (או"ח סימן מו סק"י) דגם גר יכול לצרך צרכת שלא עשני גוי, דמצואר צמקובלים שהצרכות הללו מצרכין על יליאת נשמתו זלילה, שלא נצדק צה נשמת עכו"ם או עבד, אם כן גם גר יכול לצרך כן ע"כ. והיינו שצכל צוקר מחזיר ה' נשמות לפגרים מתים,

ובוקר ויודע ה' את אשר לו, שאולי זלילה
תחזור לו נשמתו הקודמת, ואז הוא בעצמו
יחזור מדיבורו.

שוב ראיתי בספר ויואל משה (מאמר לשון
הקודש סימן כז) שהביא מתשובת הרשב"א
(מהדו"ק סימן חיד) שכתב על מי שאמר דברי
מינות, והוציא את דברי התורה הקדושה
מפשטות דברי הכתובים באמרו שאברהם ושרה
חומר וזורה וכדומה, והאריך לקללו שם בקלות
נמרצות ונוראות עם כל המינים ר"ל. וכתב שם
באמצע דבריו וז"ל האיש ההוא העיד, ונאמן
על עצמו יותר ממאה עדים, שאינו מזרעו של
אברהם, ותפלתו לא ישמע ה', שאינו אפילו
מזרעו של עשו וישמעאל, רק מאותן שדין וליין
שנולדו מחוה ואדם הראשון, על כן תקללם בכל
לשון, וכל ישראל נקיים עכ"ל. ולכאורה אינו
מובן שהלא לנו רואים שנולדו מזרע אנשים,
ולפעמים גם מבתי הכשרים שבישראל, ונתפסו
אחר כך למינות, והמה דמות וללם של שאר
אנשים, ומזוהר בגמרא (עירובין יח:) כל אותן
השנים שהיה אדם הראשון בנידוי הוליד רוחין
ושדין וליין, שנאמר (בראשית ה-ג) ויחי אדם
שלשים ומאת שנה ויולד דמותו כצלמו, מכלל
דעד האידנא לא זללמו אוליד וכו'. על כל
פנים מזוהר בזה שאין אלו דמותם וללמם
של בני אדם, והאריך אפשר לומר כן על אלו
שנולדו מאנשים מישראל והמה זללמם וזדמותם
של שאר אנשים מישראל. ונריך לומר כוונתו
על דרך שכתבו הרמ"ק והאר"י זלה"ה דמה
שמזכרין בכל יום זכרת שלא עשני גוי דקאי
על מה שלא נחלף לו זלילה נשמת גוי או
עזר וכו' ע"ש, ועל דרך זה יש לומר כוונת
הרשב"א ז"ל שנשמת המינים נתחלף להם

בשדין ורוחין וליין אף שנשאר בגופם זללמם
ודמותם ע"כ.

*

יש לנו לימן שצח והודאה לה' שזיכה אותנו
במתנה טובה, ימים של מנוחה בהקעמפ,
מופרש ומוזדל מהעולם, מקום מוכשר להתעלות
בתורה ועבודת ה' זו תפלה, זלי שום טירדה
ודאגה, חטיבה שלימה ביחד עם השצתות
הקדושות זכותלי צית המדרש. – חז"ל (ברכות
סג:) דרשו הכתוב (דברים כז-ט) הסכת ושמע
ישראל היום הזה נהייתה לעם וגו', הסכת, עשו
כתות כחות ועסקו בתורה, לפי שאין התורה
נקנית אלא זחזורה וכו' [דריש הס כמו עשו].
דבר אחר כתתו עצמיכס על דברי תורה וכו'
[עשו עצמיכס כתותים להזטער על דברי תורה],
שאין דברי תורה מתקיימין אלא זמי שממית
עצמו עליה, שנאמר (זמדנר יט-יד) זאת התורה
אדם כי ימות זאהל [זאת התורה היכן מזויה,
זאדם שימות זאהלי תורה] ע"כ.

ויש לומר בזה עוד, דהנה בקודש הקדשים
לא היה אלא ארון ה' והכרוזים, שהארון
היה התורה הקדושה שזו לוחות הזרית,
והכרוזים, זורת רביא, שכן זבזל קורין לינוקא
רביא (סוכה ה:), ופניהם איש אל אחיו, אל
הכפורת יהיו פני הכרוזים (שמות כה-ט). שזהו
רומז על זחורי ישראל שלומדים תורה זחזורה,
פניהם איש אל אחיו. ולא נמצא זצית זה שום
דבר המטריד, ורק התורה היא מנת חלקם,
עד שאין מגזיהין פניהם מלהסתכל תמיד על
הכפורת אשר שם לוחות הזרית. והם נמצאים
בקודש הקדשים, שמפקירין את עצמם מכל עניני
עולם, ואין לנגד עיניהם שום דבר רק התורה.

והנה מדת קודש הקדשים היתה, עשרים אמה אורך ועשרים אמה רוחב (מלכים א' ו-כ), וזהו ארבע מאות אמות מרובעות [וזהו כנגד ארבע מאות פרסה של ארץ ישראל כולה (רש"י במדבר יג-כה)]. והנה אמרו (יומא ג). כי כותל הקודש קדשים, אמה טרקסין, לא הכריעו החכמים בקדושתה אי היא כלפנים. ולכן במקדש שני היה במקום כותל זו שתי פרוכת המזדילות בין קודש לקודש הקדשים ע"ש. ומעתה אם

נלמד גם האמה טרקסין לקדושתה כלפנים, אז היא קודש הקדשים ת"כ אמות מרובעות, ועל זה רימו 'הס-כת' ישראל, שאם רוצים לזכות לכתרה של תורה, אז יש לעשות עצמו כמו הציר של הקודש הקדשים שנרמו בכ"ת, שאין שם שום דבר רק הארון והכרוזים, היא התורה ולומדיה, לעשות עצמו כמדבר, להפקיר הכל, ולהתעטם עצמו בתורת ה', ואז יוכל לזכות להיות קודש קדשים לה'.

בסעודה שלישית פרשת קרח תשי"פ לפ"ק

מוחה צידו, ולא מוכיח בשער קרח ועדתו, אמר ה' למשה ולאהרן הדלו מתוך העדה וגו', ואש יצאה מאת ה' ותאכל את החמשים ומאתים איש מקריבי הקטורת ע"ש.

ולפי זה אחי שפיר, שמשה אמר להם שיקריבו הקטורת 'לפני ה', היינו צהיכל שקרוי לפני ה' (עיין יומא ג). שזהו מקום הקרבת הקטורת. אמנם לא הגיעו לידי מעשה להקריב הקטורת במקומה, וכאשר עמדו 'פתח אהל מועד', יצאה האש מלפני ה' ותאכל אותם.

*

ועל פי דרכו יש לומר עוד מילתא בטעמא, למה נתעורר חרון אף ה' כאשר הגיעו לפתח אהל מועד, והוא צהקדם לפרש מה שנאמר בחנוכת המשכן (ויקרא ח-ג), קח את אהרן ואת בניו אתו וגו', ואת כל העדה הקהל אל פתח אהל מועד וגו', ותקהל העדה אל פתח אהל מועד, ויאמר משה אל העדה זה הדבר אשר

זאת עשו קחו לכם מחתות קרח וכל עדתו, ותנו בהן אש ושימו עליהן קטורת 'לפני ה' מחה, והיה האיש אשר יבחר ה' הוא הקדוש (טז-יז). וכלשון הזה נאמר גם להלן, וקחו איש מחתתו ונתתם עליהם קטורת והקרבתם 'לפני ה' (טז-יז). אמנם אחר זה נאמר, ויקחו איש מחתתו ויתנו עליהם אש, ושימו עליהם קטורת, ויעמדו 'פתח אהל מועד' (טז-יח). ויש להבין שינוי הלשון, שמשה הזכיר 'לפני ה', והם עמדו 'פתח אהל מועד'.

ונראה על פי מה שראיתי מוצא מהאברבנאל (בפרשתנו), שכתב שמשה אמר להם שיקריבו הקטורת של זוקר, והקרבת הקטורת היתה צהיכל על מוצח הזהב, והם עמדו פתח אהל מועד אלל המוצח, בחשכס שיכנסו לאהל מועד להקריב קטורת על מוצח הזהב, וקרח הקהיל עליהם את כל העדה כדי שיעזרוהו במחלוקתו ולא יהיה צו הוא לצדו. וכאשר ראה ה' כל קהל ישראל שמה, ואין אחד מהם

זוהי ה' לעשות. וברש"י הקהל אל פתח אהל מועד, זה אחד מן המקומות שהחזיק מועט את המרוצה. זה הדבר אשר זוהי ה' לעשות, דברים שתראו שאני עושה לפניכם כונו הקצ"ה לעשות, ואל תאמרו לכבודי ולכבוד אחי עשיתי ע"כ. ויש להבין הלא לא עבד קוצ"ה ניסא למגנא, ולמה הראה להם כעת נס של מועט מחזיק המרוצה, שכנראה הוא לא לצורך לקחת אהרן.

ונראה כי הנה ה' בחר משה למלכות ואהרן לכהונה. והענין הוא כי יש בישראל נשמות פרטיות, ויש שנשמתם כלולה ניצויות מנשמות רבות של בני דורו, ויש נשמות שהם כלולים מנשמות כל ישראל. ומשה רבינו היתה נשמתו כוללת את כל הכלל ישראל, וכמאמרם (שהש"ר א-סד) ילדה אשה אחת במצרים ששים רבוא בכרס אחת, זו יוכד שילדה את משה ע"ש. ולכן זכה להיות רבן של ישראל. וכמו כן היה נשמת אהרן, שהרי משה ואהרן שקולים כאחד (רש"י שמות ו-ט), ולכן ניתנה הכהונה לאהרן.

ובמו כן הוא בכל דור ודור, מנהיגי ישראל תלויין לפי סוגי נשמתם, וכל מנהיג וחכם מקושר עם תלמידיו בשורש נפשם, כי זו כלול ניצויות מנשמות המסתופפים אללו. ועל זה נאמר (דברי הימים א כט-יא) לך ה' הממלכה והמתנשא לכל לראש, ואמרו (ברכות נח). אפילו ריש גרנותא משמיה מנו ליה ע"ש. ועל כן מנינו בגמרא (בבא מציעא פה:) כי רבינו הקדוש הוה קא מצטער למסמכיה לשמואל [טרח ומתעסק לסומכו לפי שחכם בקי היה כל כך], ולא הוה מסתייעא מילתא [שהיתה השעה נטרפת, או לא היו החכמים נאספים]. אמר לו לא לנטער מר, לדידי חזו לי ספרא דאדם הראשון [שהראהו

הקצ"ה דור דור ודורשי, דור דור וחכמיו], וכתיב ציה שמואל ירחינאה, חכים יתקרי, רבי לא יתקרי ע"כ. הרי לנו דאין זה תלוי בגדלות האדם בתורה ובצדקות, אלא תלוי בשורש נשמותיהן.

ועוד יומר מזה מצואר צדברי הר"ק רבי צדוק הבחן (עיין דברי סופרים אה"א ג) וזה לשונו, כל הקנינים של אדם הם שייכים לו בתולדה ובשורשו, וכמו שאמרו (סוטה ג). דמכריזין קודם יצירה צת פלוני לפלוני, וכן שדה פלוני לפלונית, שגם זה דוגמת זיווג שיש לו חיבור השורש וכו'. ועל כן אמרו (בבא מציעא נח). אדם רוצה בקצ שלו יותר וכו'. ואמרו (שם קה). חטי מארעאי צעינא, כי שדה הגגור לו יש לה שייכות עם שורש נשמתו ע"ש. ואם כן מכל שכן צעיני רוחניים, שהרצ והתלמיד, המשפיע והמקבל, מקושרים הם בשורש נשמותיהם.

והנה דבר זה של מועט המחזיק המרוצה יש צעולם שנה ונפש. צעולם, צבית המקדש היו עומדים צפופים ומשתחווים רווחים (אבות ה-ה). וכמו כן יש ענין זה צשנה, השבת כולל כל השבוע, וכל צרכאן דלעילא ותתא ציומא צציעאה תליין. יום ראש חודש כולל כל החודש. ויום ראש השנה, כולל כל השנה וכידוע. וכמו כן צנפש, יש נשמה שכוללת בתוכה נשמות רבות, כל אחד לפי דרגתו.

ולכן כאשר בחר ה' באהרן להיות הכהן גדול, כדי שלא יקשה למה יצא אהרן צעטרה זו יותר משאר ישראל, שיתכן שיש צין ששים רבוא ישראל עוד צעלי מדריגות, על כן הראה ה' להם צעיני צשר נס של מועט המחזיק את המרוצה, ותקהל כל העדה לפני פתח אהל מועד. וכיון שיש מדה זו צעולם, ישנה גם צנפש, שיש

להם עוד אות, קח מאתם מטה מטה לבית אב וגו', והיה האיש אשר אבחר צו מטהו יפרח, והשכותי 'מעלי' את תלונות בני ישראל אשר הם מלינים 'עליכם' (יז-כ). ולכאורה תקשה אות שנית זה למה, הלא כבר התברר להם זאת בצליעת קרח ועדתו, שצחר ה' באהרן, ותתתי למה לי. ועוד שהתחיל הכחוש והשכותי 'מעלי', וקיים אשר הם מלינים 'עליכם'.

והנה דהנה משה אמר להם, בואת מדעון כי ה' שלחתי לעשות את כל המעשים האלה, כי לא מלצי (טז-כח). ולכאורה 'כי לא מלצי' מיותר, והוא כפל לשון. ופירש באור החיים הק' כי אולי נד החשד היה על זה הדרך, כי לזד שמנא משה חן צעיני ה', כשהיה משה חפץ לתת גדולה לאחד מקרוביו, כגון הכהונה לאהרן, והנשיאות לאלפיפן, וכדומה, היה עושה ונמלך בה', והיה ה' מסכים על ידו. או היה חפץ וחושק בלבו לתת לאחיו וכדומה, וה' נתן לו תאות לבו, אבל לא לזד שיש עיכוב בדבר כי הוא זה הראוי לכהונה. לזה אמר בואת מדעון כי ה' שלחתי לעשות את וגו', לא שהייתי עושה והוא מסכים על ידי למה שהייתי חפץ בדעתי. וכנגד חשש הצ' שהיה חושק בלבו על הדבר, אמר כי לא מלצי, פירוש לא הייתי אני חפץ בדבר זה, והוא מסכים על מה שבלצי ע"כ.

והנה צמה שראו שנשרפו החמשים ומאתים מקריבי הקטורת, ונבלעו קרח דתן ואזירס, יש להם אות ומופת כי ה' צחר באהרן ולא בהם, שכולם נאצדו ואהרן נמלט. אמנם אכתי יתכן שה' דיבר כן רק מלד רצונו של משה, אשר רצון יראיו יעשה. וגם יתכן כי אהרן עצמו נתאוה לזה מעצמו, וה' עושה רצונו. ואם

נשמה כוללת הרבה. וזהו מעלתו של אהרן, ששקול צנשמתו כהששים רצוא מישראל. וזהו שאמר הכתוב, ויאמר משה אל העדה 'זה הדבר' אשר אתם רואים צעיניכם, כי המקום אשר אתם עומדים היא מועט המחזיק את המרובה, זהו אותו דבר 'אשר לזה ה' לעשות', ליקח את אהרן לכהונה גדולה, כי גם נשמתו היא מועט המחזיק המרובה, ולא לכבודי ולכבוד אחי עשיתי זאת.

והנה קרח טען כי כל העדה כולם קדושים וצחוכס ה', ומדוע תתנשאו על קהל ה'. ובאמת אין זה טענה, כי ההנהגה לא תלוי בקדושה לחוד, ויש הרבה קדושים שאין להם נשיאות, שאין זה נוגע לשורש נשמתם. ורק ה' אדון כל הנשמות מכיר מי הראוי לזה, ומשמיא קא מוקמי ליה. ובאמת כבר ראו אות ומופת, שאין משה הצותר באהרן אלא ה', שהרי ראו אין פתח אהל מועד נקהלו כל ישראל צנס של מועט המחזיק המרובה, ואין צריכין לאות מופלג יותר מנס זה. וצפרטו כעת שהקהיל קרח את העדה עוד הפעם אל פתח אהל מועד, וכמו שנאמר ויקהל עליהם קרח את כל העדה אל פתח אהל מועד (טז-יט). וצרש"י כל הלילה ההוא הלך אלל השצטיס ופתח אותם וכו' עד שנתפתו כולם ע"כ. והם רואים צעיניהם שאין כאן נס, אין פתח אהל מועד מחזיק כולם, כמו שהיה צעת שמשה מינה את אהרן לכהונה, צזה נתגדל ציתר שאת חרון אף ה' עליהם, ותנא אש מלפני ה' ותאכל אותם שס על פתח האהל.

*

והנה גם אחר שראו כולם הנס הנפלא, שנצרה צריאה חדשה, ופנתה האדמה את פיה ובלעה אותם ואת כל אשר להם, אמר ה' שיעשה

שונים, ואחד עשר סמנים היו זה. אמנם היה בתוכה גם חלזנה שריחה רע, והוא רומז על פושעי ישראל (כריחות ו:), והוא מטעם כי גם פושעי ישראל יש בהם נקודות טובות, ומלאים מצות כרמון, דכתיב (שיר ד-ג) כפלה הרמון רקתך, אל תקרי רקתך, אלא רקנין שך (חגיגה כו:). ויש לאחד את כל ישראל יחד, ולא מצא הקצ"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום (עוקצין ג-ב). ולכן נקראת בשם קטורת, שהוא מלשון קשר, שמקשר את כל ישראל בחד קטירא יחד עם צוראם, ואז עולה מהם ריח ניחוח לה'.

ולבן הקטורת שרומזת על מדת אחדות והשלום, מעורר רחמים ומעצרת את המגפה, וכמאמרם (ויק"ר כו-ב) דורו של דוד אחר כל השבח הזה יוצאין למלחמה ונופלין, על ידי שהיו בהם דלטורין, דורו של אחאז כולן עובדי עבודה זרה היו, ועל ידי שלא היו בהם דלטורין היו יוצאין למלחמה ונוצחין ע"ש. הרי לנו כמה גדול כח השלום.

אמנם לזכות לבוא לידי מדה זו שיוכלו להתאחד הגדולים עם הקטנים, זה תלוי במדת הענוה, כי המתנשא במעלותיו אינו מתאים לכבודו להיות ביחד עם הקטנים, ונריך להיות כתיב למאור, לשבור רוחו הגבוהה. ומצינו בקרבן עולה שצא לכפר על הרהור הלב (ויק"ר ז-ג), והפשיט את העולה ונתח אותה לנתחיה (ויקרא א-ו). ופירש בספרה"ק אורח לחיים, כי בשעה שמסתכל האדם על מעשיו בשטחיות יכול לטעות בעצמו שהוא מאנשי המעלה, לא עובר על עבירות של עריות וגזל וכו', הוא מתפלל בכל יום ומניח תפלין וקובע עתים לתורה, ושומר שבת כראוי, ונותן דקה, ומחנך בניו לתורה וכו'.

כן אכתי יש תלונה על משה ואהרן שרצו בזה. וגם נגד ה' שנוטה אחר דברי משה לעשות מה שעולה לו ברצונו. על כן נתן להם ה' עוד מופת, להודיעם שאין זה מצד רצון משה, כי לא מלבי, אלא האיש אשר 'אצחר בו', אני הוא הצותר. וזוה והשכותי 'מעלי' את תלונות בני ישראל אשר הם מלינים 'עליכם', כי יש תלונה עליכם שעלה כן על לבכם. ויש תלונה עלי שאני מבטל דעתי מפני דעתכם, וזה יהיה לאות כי הכל הוא מצד ציווי ה' בעצמו.

*

והנה הקטורת עוצרת המגפה, כמו שאמר משה לאהרן, ושים קטורת והולך מהרה אל העדה וכפר עליהם וגו' (יז-יא). ומצואר בזהר חק' (ח"ב ריח:): שגם אמירת הקטורת צפה סגולתה לעצור המגפה, ונריך ביאור ענינו. – גם להבין מה שאמרו חז"ל (כריחות ו:): כשהיה שוחק היה אומר הדק היטב היטב הדק, מפני שהקול יפה לבשמים ע"כ. מהו הענין של הכתישה דק דק, וציוס הכיפורים דקה מן הדקה. וגם מה ששינה הלשון, מתחלה אומר הדק היטב, ושז אומר היטב הדק. ובודאי דטובא רמוז בגויה.

ונראה כי הנה סממני הבשמים של הקטורת מורה על הנדיקים, שיש ריח טוב במעשיהם, וכמאמרם (מגילה י:): תחת הנענוץ יעלה ברוש (ישעיה נה-ג), זה מרדכי הנדיק שנקרא ראש לבשמים שנאמר (שמות ל-ב) ואתה קח לך בשמים ראש מר דרוו, ומתרגמינן מירא דכיא ע"כ. וכמו כן אסתר קרי לה הדסה, על שם הנדיקים שנקראו הדסים ע"כ. וכל נדיק יש לו ריח שונה מחצירו, ולכן היה בהקטורת סמנים

לא נסתרה ע"כ. והרה"ק מבארדימשוב זי"ע אמר, הן אמת שיתכן שתכלית מעשיהם הוא ממון, מכל מקום אם תסחוט הממון לאיזה סיבה הוא צריך לזה, הרי הם הכל לצורכי מצוה ע"כ. ובנועם מגדים (פי' נצבים) פירש, אם יהיה נדחק בקצה השמים (ל-ד), אם נדחק, היינו בחטאיך, יש בסוף קצה המחשבה איזו כוונה לשם שמים, אזי משם יקצרך ה' אלקיך, מנילון יחיד זו שזעצורה, ישיבך ה' אלקיך ע"ש.

ועל כן מצות הקטורת היא לשוחקן היטב, לכתת ולשחוק הן הצשמים הטובים, ואז יכירו שמעשיהן הטובים עדיין צריכין לתיקון, ואין להם צמה להתנשאות. ולעומת זה יש לשחוק גם החלצנה, ואז יכיר כי פושעי ישראל מלאים מצוה כרמון, ואז יוכלו להתאחד כל הסמנים יחד לריח ניחוח. ולכן כאשר היה שוחק הסמנים היה אומר, על הסמנים שריתן רעה, 'הדק היטב', כאשר תהדק ותכתת אותן תמצא בהם נקודות טובות. וכנגד הסמנים שריתן טוב, היה אומר 'היטב הדק', תקח מעשיהם הטובים ותהדק אותם, ואז תראה שיכולין להתאחד, כי הצדיק אינו צדיק כל כך, והרשע אינו רשע כל כך.

והקול יפה לצשמים, לחזור תמיד צפיו הדברים הללו, כי הדיבור משפיע על האדם, ומזה יבוא לידי ענוה שמציאה לאחדות. ועל דרך שפירש הרה"ק רבי מרדכי מלעבווימש זצ"ל האמנתי כי אדבר (תהלים קטו-י), שעל ידי הדיבור צא לאמונה (תורת אבות קמט). וכן היא גם בשאר מדות, על ידי שיחזור צפיו פעם אחר פעם הדק היטב היטב הדק, יפעול הדיבורים עליו לבוא לידי מדה זו. – ולכן

וכו', וכדרכן של ישראל שמלאים מצוה כרמון. אבל הרוצה להכיר מדריגתו האמיתית, יש לו ליקח כל מצוה ומצוה לעצמה ולהתבונן בה, האם באמת תפלתו לפני המלך כהוגן, וכחסידיס הראשונים שהיו שוהין שעה אחת לפני התפלה, ומתפללין שעה אחת, וחוזרין ושוהין שעה אחת (ברכות ל:), האם יש לו אפילו שמונה עשרה אחת צלי מחשבה זרה, שיכוין בה מתחלתה עד סופה, האם הוא מניח תפילין באותה הכוונה שאומר בלשם יחוד, אם מדקדק על היסח הדעת בתפילין ולא לנהוג בו קלות ראש. הלימוד תורה שלו אם היא לשמה וצלי שום פניות, אם לא מפסיק בנתיים בשיחה בטילה, או מנצל כל זמן פנוי לתורה. וכה יתבונן על כל מצוה לעצמה, אז יכיר ויבין כי אין לו צמה להתנאות ולהתגאות, והוא צריך לתשובה גם על מצותיו. ועל כן אמר הכתוב, והפשיט את העולה, אם רוצה לפשט מעצמו הגבהות צמעשו הטובים, אז העצה היעוצה, ונתח אותה לנתחיה, לא להסתכל על מעשיו בכלליות, אלא יש לחתך ולנתח כל דבר ופעולה לחתיכות קטנות, ולהסתכל על כל פרט ופרט שבו, ואז יראה כמה רחוק הוא מעבודת קונו עבדה"ק.

ועל דרך זה כאשר יציט על מעשי הפחותי עם, יתבונן כמה נקודות טובות יש צמעשיהם, אם כי הם נכשלים בחטא. ועוד מעט ואין רשע והתבוננת על מקומו ואיננו (תהלים לו-י), כאשר תציט מעט על הדברים והסיבות שהציאו אותו להחטא, תמצא זכות עליו שאין הוא רשע. וכמו שפירש בבינה לעתים (דרוש נב), ה' נגדך כל תאותי ואנחתי ממך לא נסתרה (שם לה-י), ה' אתה רואה את כל תאות לבי, אבל אנחתי שיש לי בשעת החטא, גם כן ממך

גם אמירת פרשת הקטורת עוזר המגפה, כי בזמירתם יתעורר לתוכן ענינם, שהוא לאחד את הכלל ישראל יחד, ולא מצא הקצ"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום.

*

ויתבן לומר שמטעם זה צחר משה להניע לפניו עבודת הקטורת, כי חשש משה שמדת הדין תהא כל כך קשה עליהם, עד שיאצדו

זוה וצבא, ולא יהיה להם חלק גם לעולם הצבא, וכדעת רבי עקיבא (סנהדרין קט:), על כן להמתיק הדינים מעליהם צוה להם להקטיר קטורת, וזה ימתיק הדין מעליהם, שיאצדו רק בעולם הזה, אבל תהא להם חלק לעולם הצבא. וזהו שאמר הכתוב (טו-לג) ותכס עליהם הארץ ויאצדו מתוך הקהל. היינו שלא נאצדו לגמרי, אלא מתוך הקהל בעולם הזה נפרדו, אבל יש להם חלק לעולם הצבא.

בלימוד פרקי אבות פרשת קרח תשפ"א לפ"ק

למשה, טלית שכולה תכלת מהו שתהא פטורה מן הציצית, אמר לו חייבת ציצית. אמר לו קרח טלית שכולה תכלת אין פוטרת עצמה, ד' חוטין [בכל ציצית חוט אחד] פוטרות אותה. בית מלא ספרים מהו שיהא פטור מן המזוזה, אמר לו חייב צמזוזה. אמר לו כל התורה כולה רע"ה פרשיות אינה פוטרת את הציצית, פרשה אחת בצמזוזה פוטרת את הציצית. אמר לו דברים אלו לא נצטויות עליהן ומלכך אתה בודאן, הדא הוא דכתיב (טו-א) ויקח קרח, אין ויקח אלא לשון פליגא, שלבו לקחו ע"ש. וצפירוש ידי משה (שס) כתוב שקרח אמר זאת למשה על דרך משל, דכך עדה שכולה קדושה אין צריכין לקדושה אחרת. וזהו שאמר (טו-א) כל העדה כולם קדושים וגו', ואין אנו צריכים לקדושתך, ומדוע תתנשאו על קהל ה' ע"ש. – ולכאורה הרי קדושתו של קרח עצומים המה, ולא מצינו שמשה יתרח לו קדושתו.

ובבר דיצרנו שקרח צחכמתו חישב כי הוא משיג טעמי התורה, והשיג טעם התכלת

במשנה (אבות ד-יב) רבי אלעזר בן שמוע אומר יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך, וכבוד חברך כמורא רבך, ומורא רבך כמורא שמים ע"כ. וברע"ב מורא רבך כמורא שמים, דכתיב (צמדבר יא-כח) אדוני משה כללם, כלם מן העולם, כיון שמרדו בך כאלו מרדו בהקצ"ה וחייבים כליה ע"כ. ובאמת הדברים מפורשים גם צפרשתנו, במחלוקת קרח עם רבו משה, שאמר לו משה, אתה וכל עדתך הנועדים על ה' (טו-יא), כיון שנועדו על משה הם כנועדים על ה'. ואמרו (סנהדרין קי.) כל החולק על רבו כחולק על השכינה שנאמר (שס כו-ט) אשר הנו על משה ואהרן בהצותם על ה' [מעלה עליהם הכתוב כאלו היו חולקים כלפי שכינה] ע"כ.

*

והנה צמדבר רבה צפרשתנו (יא-א) כתוב לצבא הקמיכות של פרשת קרח לפרשה הקודמת של ציצית. מה כתיב למעלה מן הענין (צמדבר טו-לח) ועשו להם ציצית, קפץ קרח ואמר

בני אדם, ועל דרך שמצינו במתן תורה, ציוס הזה באו מדבר סיני (שמות יט-א). וברש"י לא היה צריך לכתוב אלא ציוס ההוא, מהו ציוס הזה, שיהיה דברי תורה חדשים עליך כאילו היום ניתנו ע"כ. וכן נאמר (דברים טו-טז) היום הזה ה' אלקיך מנאך לעשות את החוקים האלה ואת המשפטים ושמרת ועשית אותם בכל לבבך ובכל נפשך, וברש"י היום הזה, בכל יום יהיו צעייך חדשים, כאילו צו ציוס נטויות עליהם ע"כ. ומסיים עלה הכתוב, אשר אז תשמור ותעשה אותם בכל לבבך ובכל נפשך.

ובבמו כן דבר הבא לאדם רק מזמן לזמן, אז צבוא הדבר יש לו שמחה יתירה, כי אינו רגיל בו. ומצרכין ברכת שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן הזה על כל פרי שמתחדש משנה לשנה, ועל כל מצוה שבא רק מזמן לזמן, כי על זה מתעורר התפעלות בלבנו, ומרגיש שמחה יתירה, יותר משאר מצוות שבאים לידו יום יום.

ועוברא ראיתי מהרה"ק מתולדות אהרן זצ"ל, כאשר אחי הרה"צ רבי שלמה זלמן זצ"ל נחתן שם, רקד האדמו"ר מצוה טאנץ בהתלהבות עצומה, בניגון שהיה מנגן צימים נוראים על פיוט אין קצבה. ואצל בני משפחתנו היה זה ניגון חדש, וכאשר נערך סעודת שבע ברכות, התחיל אחד לומר באמצע הסעודה ניגון זה. וראיתי על צורתו שהדבר לא נוח לו, אך מחמת עדינותו לא הפסיקו באמצע. אבל כאשר רצה לחזור ולכפול לזמרו שנית, ביקש ממנו שלא יזמר אותו עוד. ואמר, כי יש ניגונים המיוחדים לימי חול, ויש ניגונים שקצבוהו לשבת, ויש ליום טוב, ויש ניגונים מיוחדים לעתים נעלים, כגון ימים נוראים

שהוא דומה לרקיע, ועל ידו יזכור תמיד צמי ששוכן במרומים. אבל לפי זה טלית שכולה תכלת הרי צודאי מועיל יותר מפחיל של תכלת, ולמה חייבת צליצית. וכמו כן אם מזוזה קטנה שיש בו יחוד ה' ואחדותו ומונחת על פתח ביתו מעוטפת ומכוסה, הוא מוזכר את האדם בצואו ובצאתו את ה', הרי בית מלא ספרים שיש בו הרבה פרשיות של יחוד ה' ואחדותו, צודאי שעושה פעולת המזוזה. – אבל באמת טעה צוה טעות גדול, כי צמר ודם לא יוכל להצין תכלית טעמי המצות עד לסופה, וכל פרט ופרט מהמנויה יש לה שורש בגבהי מרומים, ואם אין האדם משיג טעם פרטי המנויה, זה מורה כי שכלו הוא שלא בקדרה, שעדיין חסר לו החכמה והתבונה האמיתית שיוכל להצין עומק תורתנו הק'. (עיין שמן ראש ח"א השלם פי קרח רג).*

ונראה צוה עוד, דאיתא בגמרא (שבת קיח:) אמר רבי יוסי יהא חלקי מגומרי הלל בכל יום. ופריך איני, והאמר מר הקורא הלל בכל יום הרי זה מחרף ומגדף [שנציאים הראשונים תיקנו לומר צפרקים לשבח והודיה, כדאמרינן בערבי פסחים (ק"ז), וזה הקוראה תמיד בלא עתה, אינו אלא כמומר שיר ומתלוץ]. ומשני כי קאמרינן צפרוקי דזמרא [שני מזמורים של הילולים, הללו את ה' מן השמים, הללו א-ל צקדשו] ע"כ. ואכתי צריך ציבור מדוע האומר הלל בכל יום הרי זה מחרף ומגדף, וכנגד זה האומר תהלה לדוד בכל יום ג' פעמים מוצטת לו שהוא בן עולם הבא (ברכות ד:).

ויש לומר, דהנה כל דבר חדש שהאדם נהנה ממנה מעורר התפעלות ושמחה ברגשי

הלל בכל יום, נאצד מהם ההרגש, והוי דיוטוגמא ישנה, וכשמגיע היום שזריכין לאמרו צרגשי הלב, הוא מוציא הדצרים בקרירות מחמת רגילותו, ומתהפך השצח לחירוף וגידוף ח"ו. [ועיין בגמרא (מדה לא:) מפני שרגיל בה וקץ בה וכו' ע"ש].

*

ובזה היה נראה לנאר עוד כוונה דצדרי רבי יוסי שאמר יהא חלקי מגומרי הלל בכל יום. ולכאורה מי מנע אותו מלעשות כן, והוצרך להשתוקק שיהא חלקו מאותן בני אדם. גם ליישצ קושיית הגמרא דהקורא הלל בכל יום הרי זה מחרף ומגדף. והוא צהקדם דצרי הישמח משה (בסוף פתיחת הספר) לנאר המדרש (ויק"ר ח-ג) על הפסוק זה קרבן אהרן וצניו (ויקרא ו-יג), וזה לשונו, רבי יהודה אומר חציב קרבנס של נשיאים לפני הקב"ה כשירה שאמרו ישראל צים וכו'. רצ נחמן אמר חציב קרבנס של נשיאים לפני הקב"ה כשני לוחות הצרית וכו'. ורצנן אמרו חציב קרבנו של אהרן לפני הקב"ה כקרבנס של נשיאים, בקרבנס של נשיאים כתיב (במדבר ז-י) זה קרבן נחשון וגו', וכאן כתיב זה קרבן אהרן ע"כ. וכתיב צכוונת המדרש, כי צאמת אין לך אדם צישראל שאין לו שעה שחושק לעשות רצון קונו ונותן לצ לשו. והנה אין חקידות כחקידות צתחלתו, רק אחר עצור שעה נתקרר וחזור לקדמותו. ועל זה התפלל דוד המלך ע"ה (תהלים מט-ו) למה אירא צימי רע עון עקבי יסובני, שאין העבודה חסובה וחציב אללי כשעה ראשונה, אלא יש אללי סוף.

אמנם צצני עליה כל שעה ושעה כשעה הראשונה, שצכל עת נדמה לו שעתה מתחיל לעבוד להשי"ת, ואין אללו אמנע וסוף

וכדומה, ואינו מן הנכון לומר אותם צשאר זמנים, כי על ידי זה יחסר ההתרגשות כאשר יעמוד צאותו זמן הנעלה ע"כ.

ובאמת אנו רואין כן צעינינו, אשר צימים נוראים יש פיוטים שונים שמעוררים מאד צני אדם, מחמת התחדשות הדצרים שנאמרים רק פעם אחת צשנה. אצל המזמורים והפיוטים שנאמרים בכל יום, אם כי יתכן שהתוכן שצהם נעלים מאד, מכל מקום מחמת רגילותם חסר ההרגש והשמחה צאמירתם.

ולאחרונה חדשים מקרוב צאו, לומר 'נשמת' בכל יום לסגולה מיוחדת, אצל לאמיתו תיקונו זהו קלקולו, שנאצד ההרגשה על ידי זה ציום שצת קודש, שקצעוה ציום זה דייקא, להתעורר ציומא דנשמתין ציתר שאת. וגם אם המנא תמנא כן צאזיה ספר, היו הדצרים נאמרים רק ליחידים צמקרה שונים של הודאה צעת צרה, ואין זה נחלת הרצים. וכמו כן כהיום משוררים ומזמרים יום יום כל סוגי הניגונים שהיו מיוחדים רק לזמן ידוע. ושוררים שירי ל"ג צעומר יום יום כאילו עומדים צמירון, ולכן צצוא הזמן המיועד פג צצר התעוררותו [ועיין בלבוש (או"ח סימן קל"ג) שהרעיש על האומרים פיוט 'אנעים זמירות' בכל יום, מטעם זה].

ועל כן הגם שיש להלל ולהודות לה' יום יום צפסקוי דזמרה, וצאמירת תהלה לדוד שלשה פעמים ציום. אצל יש מזמורים מיוחדים של מזמורי הלל שנתקנו רק לימים מיוחדים להודות על הנסים שאירעו צאותן הימים, כדי לאומרם אז צהרגש וצשמחה וצתהפעלות הלב, אשר חוצת אותו יום הוא להתעטס צאמונת אלקי עולם צצידו לשנות טבע הצריאה. אצל המתרגל לומר

והנה אנשים גדולים כאלו היו יכולים לומר הלל בכל יום, כי כל יום אללם היא עצודה חדשה כאילו היום ניתנו, ולא תחסר אללם העבודה בשביל רוב רגילותם. ועל זה התאונן רבי יוסי ואמר, 'יהא חלקי מגומרי הלל בכל יום' מהאדיקים הללו שיכולים לגמור הלל בכל יום, ואין אללם חירוף וגידוף מרוב רגילותם, והם צבחינת אהרן שלא שינה עצודתו ציום האחרון מעבודתו ציום הראשון.

*

ועל דרך זה הוא בכל דבר, בדרך כלל, הרגילות מבטל התשומת לב על אותו דבר, כיון שהוא רגיל בזה בכל עת ובכל שעה, ורק אם איזה דבר בולט ממנה אז תהא הצליטה ניכר. והנה טעם התכלת צליצית, אמרו (מנחות מג:): היה רבי מאיר אומר מה נשתנה תכלת מכל מיני צבעונין [שיחדו הקצ"ה למצוה זו], מפני שהתכלת דומה לים [שנעשו בו נסים לישראל], וים דומה לרקיע, ורקיע לכסא הכבוד [ומכיר על ידי התכלת היושב על כסא, ועוד נאה לישראל שיהא דמות כסאו עליהם], שנאמר (שמות כד-י) ותחת רגליו כמעשה לצנת הספיר וכעצם השמים לטוהר [דהיינו רקיע], וכתיב (יחזקאל א-כו) כמראה אבן ספיר דמות כסא [ובכסא כתיב ספיר, אלמא רקיע כמראה כסא, ותכלת לים וים לרקיע] ע"כ. ואם כן התכלת בא להזכיר להאדם, הנסים של ים סוף, והקצ"ה היושב על כסא הכבוד. אמנם אם יצבע קירות ביתו כמראה תכלת, או ילבש בגד כולו תכלת, כדי להיות לו לזכרון לים ורקיע, צרבות היום לא ירגיש השינוי, הלא בני אדם לובשים בגדים צבועים, והוא לבוש בתכלת, ומחמת רגילותו לא יזכירו התכלת

רק תמיד התחלה, ובכל פעם מתחיל לעבוד במדריגה יותר ויותר גבוה. וזהו דברי המדרש דהשירה שצים היה חציב מאד לפי שהיה צחלת כניסתן לקדושה, והיה צהתלהצות גדול עד שהודו מלאכי השרת אז על צריאת האדם שלא יפה קיטרגו צאמרס מה אנוש כי תזכרנו. וכן לוחות הצרית שזה התחלת קבלת התורה היה צחשקות גדול עד שהזוהירה התורה שצכל יום יהיו צעייניך כחדשים. וכל קרבן נשיאים שהיא לחנוכת המוצח אחר הקמת המשכן היה צהתלהצות גדול צראותם כבוד ה' מלא את המשכן, והיה חנוכה הראשונה, ולכן היה חציב מאד כפי הדציקות והתלהצות שלהם. ובאו רבנן ואמרו שקרבן אהרן אף שהיה בכל יום פעמיים, חציב לפני השי"ת כקרבן נשיאים, שכן דרך בני עליה שכל שעה ושעה אללם כשעה ראשונה ע"כ.

ובבמו כן מצינו צאהרן הכהן צהדלקת המנורה, ויעש כן אהרן אל מול פני המנורה העלה נרותיה, כאשר צוה ה' את משה (צמדצ ח-ג). וצרש"י להגיד שצחו של אהרן שלא שינה ע"כ. והכוונה דהנה ברמב"ן (שם) כתוב שאהרן היה המדליק המנורה כל ימיו, ואף על פי שהמצוה כשרה צצניו כמו שנאמר (שמות כז-כא) יערוך אותו אהרן וצניו, אבל היה הוא מוצדו צמצוה הגדולה הזאת הרומזת לדבר עליון וסוד נשגב ע"כ. ואם כן יתכן שמהא שינוי צהתלהצות ושמתת העבודה צרבות הימים, וההדלקה של שנה האחרונה אחר שמדליק כצר ארצעים שנה, לא תהא צאותה סוג עצודה שהיתה צהתחלת עצודת ההדלקה, על כן הודיע לנו הכתוב שצחו של אהרן שלא שינה, שעצודת יום האחרון היתה צאותה דרגא של עצודת יום הראשון. [עיין שבמן ראש חלק יא פ' צהעלותך דף קלד].

אלל בני אדם, זה מעורר את האדם, וגם נגד שכולו תכלת צריכה לצינית, וגם בית מלא ספרים צריכה מזוה, ולכן גם עדה שכולם קדושים צריכין למנהיג שיעמוד בראש, אשר ממנו ילמדו, ויהיה לנס לכל סביבתו.

ובנוצר חסד (אבות ו-3 אחדות אות ח) כתוב, ולא יאספו שום אסיפה של מצוה אלא אלל איש איש שיש להם הכנעה וצושה ממנו על כל פנים מעט. כי קבלה מרבינו הקדוש אלימלך [מליזענסק] שכל אסיפה שאין שם ראש, הס"מ ימ"ש נעשה שם ראש עכ"ל. – ויש לכל אחד לקיים מאמרו (אבות א-1) עשה לך רב, ופירש הרמב"ם אפילו לא יהיה ראוי להיות לך לרב, אלא שים אותו לרב וכו' ע"ש. ואמרו (שם א-7) והוי מתאבק בעפר רגליהם, מורה על גודל ההכנעה להרב, והוי שותה צמא את דבריהם ע"ש.

ובספה"ק היבל הברבה (פרשת ואחמון) על הפסוק (ד-7) ועזדתם שם אלהים מעשה ידי אדם, אשר לא יראון וגו', אמרו לי בחלוס דלא כתיב אלהים אחרים חלילה חלילה, אלא מתרגמינן רבציא, והם ראשי הדור, רב ורבי ורבן. אשר בדורות שלפנינו היו ראשי הדור רואין מסוף עולם ועד סופו, ומדברין ברוח הקודש, ושומעין כרוזין של מעלה, והיה נפשם מלאים מזיו השכינה והשפיעו מאור הזה לכל בני דורם ולכל הדבקים בהם, כידוע כל זה ומפורסם. ובעקבות משיחא חוצפא יסגי, ועזדתם שם אלהים, ראשי הדור, מעשה ידי אדם, שהסכימו עליהם עדת ישראל שיהיו ראשי הדור, עץ החיים לדיק הדור, ואזן תלמיד חכם העוסק בתורה, רבנים ולומדים שהסכימו עליהם בני אדם. וזהו מעשה ידי אדם עץ ואזן, אשר

דבר. אלא כאשר קושר פתילות בכנפי הצגד, שזולטים הצינית מהצגד, והצגד לזן והצינית לזנים, ורק בתוכו זולט פתיל תכלת, בליטה זו של שניו יציאהו לזכרון התכלית.

ובמו כן מי שיש לו בית מלא ספרים מארבע קירות הבית, הוא מתרגל לזה, ואין צוה עוד זכרון. אלא כאשר פוגע על מזוזות ביתו פרשה קטנה של אחדות הצורה, שפרשה זו מפורדת לעצמה, רק פרשת הקריאת שמע, ומונחת במקום מיוחדת שאין שם שאר דברים, זה יציאתו לזכור התוכן שכתוב בה.

ובמירא כן צריך להיות גם צמנהיגי ישראל, בכל דור ודור היו צוחרים אדם מורס מהעם להיות הנשיא וריש גלותא. ולא רק משום שהוא גדול וחשוב ביחס לפשוטי העם, אלא כאשר נסתלקו רבותינו הקודמים, מרן הצעל שם טוב זי"ע, או תלמידו הרב המגיד הק' זי"ע, וגשאר צבית מדרשו תלמידיו אשר כל אחד מהם היה ברום המעלה בצדקותיו, אף על פי כן צחרו באחד מצבני החצורה שיהיה להם למנהיג ולראש. הגם שהיו יכולים להשאר חצורה יחד גם בלי רבי, מכל מקום הבינו שצריך להיות אחד זולט ציניהם, כדי שיוכלו ללמוד ולהתעלות יותר, כי אם לא יעמוד אחד בראש, הרגילות והחצרותא שציניהם יציא אותם שלא ילמדו אחד ממעשי חצירו.

והנה קרח לשיטתו, שטלית תכלת אינה צריכה פתילות לצינית, ובית מלא ספרים אינה צריכה מזוה על הפתח, כמו כן העדה כאשר כולם קדושים אינה צריכה למנהיג, ומדוע תתנשא על קהל ה'. אלא דעת תורה שונה, כי רק כאשר יש דבר שזולט, ושונה ממה שמורגל

המתים ששמו דומה, אלא מתגלגלין עמי ושטין
 בעולם עד שימתללאו שנותיו, והוא קרוי דור]
 ע"כ. הרי לנו כי יש שני סוגי מתים, חדא,
 המתים בזמנם שנמסרים תיכף למלאך שומר
 המתים ששמו דומה, והם נקראים 'יורדי דומה'.
 ויש נספה בלא משפט קודם זמנם, ומתגלגלות
 ושטות בעולם הזה עד שמתמלאת שנותיהן
 הקצוצות להן, והם נקראים 'מתים' אבל אין
 הם יורדי דומה. ועל כן אמר שלא ה'מתים'
 יהללו י-ה, וגם לא כל 'יורדי דומה', ואנחנו
 נצרך י-ה מעתה ועד עולם. [שוב הראוני כן
 במהרש"א שם].

וְלִעֲבֹדָנוּ יֵשׁ לומר, דהנה במחלוקת קרח
 אמר משה, ואם זריחה יצא ה',
 ופנתה האדמה את פיה וגו', וירדו חיים שאולה,
 וידעתם כי נאלו האנשים האלה את ה' וגו',
 ותפתח הארץ את פיה ותבלע אותם וגו', וירדו
 הם וכל אשר להם חיים שאולה (טו-ל). ואיחא
 במדרש (במדכ"ר יח-ט) חיים שאולה, יש אומרים
 חיים וקיימים עד עכשיו ע"כ. וכן הוא בגמרא
 (בבא בתרא עד.) ששמעו לבלועי דקרח דהו אמרין
 משה אמת ותורתו אמת. וכתב הרשב"ם שמעית
 דקאמרי, שהרי ירדו חיים שאולה ע"כ. והיינו
 שהם חיים, ומדברים כמו בני אדם חיים. [ועיין
 אריכות במגדים חדשים צפרשתנו שדל:].

ובש"ל"ה צפרשתנו (בהג"ה ד"ה לא) כתב,
 דטעם שירדו חיים שאולה, שהקב"ה
 עשה זאת לטובתו כדי שתועיל לו התשובה,
 במה שמתודה משה אמת ותורתו אמת, ואילו
 היה מת ממש אז לא הועילה לו התשובה,
 כי אין תשובה אחר מיתה ע"כ. ונראה דגם
 אם מועיל להם תשובה, כיון שהם בחיים, אבל

לא יראון צרוח הקודש, ולא ישמעון כרוזין
 של מעלה ותורה מפי עליון, ולא יאכלון ציו
 השכינה להשפיע מאורם אל הדור, ולא יריחון
 ריחא דלבושא, כפי הראוי שיהיה מדריגות אלו
 לראשי הדור להנהיג דורם בנחת ובקדושה.
 ואף על פי כן ובקשתם משם את ה' אלקיך
 ומנחת, גם אלל ראשי הדור כאלה, ובלבד אם
 תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך, בלב אמת דבוק
 באהבה עזה ובאחדות עם הצדיק יהיה לך תועלת
 גדול עכ"ל.

ויש להתבונן מפרשה זו גודל העונש של קרח
 ועדתו שפגעו בכבודן של חכמים, משה
 רבן, שנענשו במיתה, שרופין ובלועין ובמגפה,
 כי מורא רבן כמורא שמים, והמהרהר אחר רבו
 כאילו מהרהר אחר השכינה (סנהדרין קי.).

*

הבתוב אומר, לא המתים יהללו י-ה ולא
 כל יורדי דומה, ואנחנו נצרך י-ה
 מעתה ועד עולם (תהלים קטו-ז). ולכאורה יש
 בזה כפל הדבר במלות שונות, כי יורדי דומה,
 הם המתים היורדים לקבר שהוא מקום דממה
 ושתיקה. ויש לומר עוד דאיחא בגמרא (חגיגה
 ד:) רב ציצי בר אביי הוה שכיח גביה מלאך
 המות, אמר ליה [מלאך] לשלוחיה, זיל אייתי
 לי מרים מגדלל שיער נשייא [הרוג את מרים
 המקלעת שיער הנשים], אזל אייתי ליה מרים
 מגדלל דרדקי, אמר ליה אנא מרים מגדלל שיער
 נשייא אמרי לך, אמר ליה אי הכי אהדרה, אמר
 ליה הואיל ואייתיתיה ליהוי למניינא וכו'. אמר
 ליה והכתיב (קהלת א-ד) דור הולך ודור בא.
 אמר דרעינא להו אנא עד דמלו להו לדרא
 והדר משלימנא ליה לדומה [איני מוסרן לשומר

שם תהא קצורתכס, דהיינו תורה שזעל פה. הרי שזעונש תורה שזעל פה היא קצורה בחיים. ונראה שזהו הענין שאמרו חז"ל (שם קה:): כל המתעלל בהספדו של חכם ראוי לקצרו בחיים, שעיקר ההספד על מיתת תלמיד חכם הוא על התורה שזעל פה שהיה בו, אבל תורה שזככת מונחת וכו', כדאיתא בקידושין (דף ק"ט). בהריגת סנהדרין זימי ינאי שנהפך למינות, דהוי ליה למימר תינת תורה שזככת, תורה שזעל פה מה תהא עליה, אס כן כל המתעלל בהספדו של תלמיד חכם הוא כמורד בתורה שזעל פה ע"כ.

אך ראיתי הוצא עוד טעם צוה (מספר תורת אהרן), דמנינו זיעקב כאשר נלקח ממנו בנו יוסף, ויקומו כל בניו וכל בנותיו לנחמו וימאן להתנחם (בראשית לו-לה). וזרש"י אין אדם מקבל תחומין על החי, וקצור שמת, שעל המת נגזרה גזירה שישתכח מן הלב, ולא על החי (ז"ר פד-כא) ע"כ. ובהיות שרצה ה' שלא תשתכח מישראל עונש החולקים על החכמים, ולא יהיה כקרח וכעדו (י"ז-ה). ואם היו מתים צירדס שאולה היה משתכח זאת מישראל כי נגזרה גזירה על המת שישתכח מן הלב, על כן ירדו חיים שאולה, וחיים וקיימים עד עכשיו, שלא ישתכח מאתנו גודל עונש המחלוקת ע"כ. ופוק חזי דעם כל זה אין הדברים הללו נגד עיינו זעוה"ר, וכמו שרימזו וזני קרח לא מתו (במדבר כו-יא).

לזכות להלל ולהודות לה, זה לא יתכן אלא בעולם הגשמי הזה, שהרי בשמים גם מלאכי השרת יש שאין אומרים שירה אלא פעם אחת בעולם (חולין נא:). ועל כן שפיר אמר לא המתים יהללו י-ה, וגם לא כל יורדי דומה, היינו אלו שלא מתו אלא ירדו חיים שאולה כקרח ועדתו, הגם שנשאר בחיים, מכל מקום אין זוכין להלל י-ה, ועל כל פנים לא יהללו תמיד דלא עדיפי ממלאכים, רק אנחנו אלה פה בעולם הזה זוכין לצרך י-ה מעתה ועד עולם, תמיד בכל עת ובכל שעה.

ושמעתי פעם מהגאון רבי שמואל וואזנער זצ"ל, בעל שבט הלוי, שמה שנאמר ולא כל יורדי דומה, היינו זימינו אלו שרצים בזקנותם יש להם מחלה אלטסהיימע"ר, שדעתם מטושטש ומפסיקין מלדבר, שהם יורדי דומה ל"ע, שירדין לדממה ושחיקה, שהם גם כן כמתים, שאין יכולין להלל י-ה.

*

ובפנים יפות צפרשתנו כחוצ עוד בטעם שירדו חיים שאולה, דמיתה זו ראוי להם לפי מה שכתוב (ילקוט משנז) בזאת תדעון, שכפרו בתורה שזעל פה שנקרא זאת, וכבר כתבו דמה שאמרו חז"ל (שבת פח). שכפה עליהם הר כגיגית, אס תקבלו את התורה מוטב ואס לאו

בסעודה שלישית פרשת קרח תשפ"א לפ"ק

עזמו ללד אחד להיות נחלק מתוך העדה וכו' ע"כ. – ולהלן צפרשה, וידבר אל קרח ואל כל

ויקח קרח בן יאהר בן קהת בן לוי ודתן ואזירס וגו' (טו-טז). וזרש"י לקח את

משה, עתה עת שכרות לכם, אין אתם מבחינים מעשיכם, שאתם עושים מעשי רשע של ערב, ואתם חושבים שעושים מעשה נדיקים של צוקר. והצוקר הזה מסמא את עיניכם, שמנצב לכם החטא למנוה.

אמנם כבר דברנו בזה, דיודעים דברי האלשיך הק' לבאר מה שנאמר בדוד (שמואל א כד-ה) ויך לז דוד אותו, על אשר כרת את כנף אשר לשאול. ויאמר לאנשיו חלילה לי וגו' לשלוח ידי זו כי משיח ה' הוא. דהנה זהו דרכו של היצר הרע לנצוב את המנוה לעצירה, וכן העצירה הוא נצוב למנוה, ומסמא את עיני האדם מלראות הדבר לאמיתו. אמנם הענה לזה הוא שיתחיל לעשות מקצת מן המעשה ההוא, ואם הדבר ההוא הוא חטא, אז ירגיש בלבו חרטה על המעשה, וידע כי עצירה היא לפניו וימנע מלעשותה. וכן היה בדוד המלך ע"ה שהסתפק בדעתו אם מותר לו להרוג את שאול שהוא רודף, והצא להרגך השכם להרגו, על כן קרע כנף מעילו לפגוע בו, וכאשר ראה את אשר ויך לז דוד על המעשה שעשה, ידע כי חטא היא ומנע עצמו מלהורגו עכ"ד.

ולבן אמר להם משה, 'צוקר' ויודע ה' את אשר לו, ושימו עליהן קטורת לפני ה' 'מחר', שהיום יכינו הכל כדי להיות להם מוכן המחמות והקטורת להקריבם מחר, וזולאי שאחר התחלתם ירגישו חרטה בלבכם, ויכירו כי אין צמעהם מנוה רק עון פלילי. [עיין שמן ראש חלק יא בפרשתנו שנד].

ועל דרך זה מנינו גם בחטא העגל, כאשר טעו ישראל לעשות ממוצע ציניהם לאלקיהם, ואהרן ראה שאי אפשר למנעם, ויאמר חג לה'

עדתו לאמור 'צוקר' ויודע ה' וגו', קחו לכם מחמות וגו', ושימו עליהן קטורת לפני ה' 'מחר' (טז-ה). וכבר דקדק ברש"י למה דחה אותם עד מחר צוקר.

ונראה דהנה כחו של היצר הרע גדול מאד לפתות בני אדם לחטא, את נורא ואנא בישראל (קידושין פא.), ומניח אומות העולם ומתגרה בשונאיהם של ישראל, ובתלמידי חכמים יותר מכולם (סוכה ג). אמנם לאנשי מעלה אי אפשר לו לפתותם למרות את פי ה', כי לא ישמעו לו, רק מנצב להם הדבר שאין בזה חטא בכגון דא, ולפעמים מראה להם את הדבר כאילו יש בזה עשיית מנוה. וכמו שפירש ברוך הבעל שם טוב זי"ע שחטט משום מאי חייב, משום נצוב (שנת עה.), דקאי על היצר הרע שחטט דעלמא, שנברא לתפקיד זה לפתות האדם לחטא, אבל חיובו הוא לעמיד משום שמנצב החטא למנוה, ואם לא זה לא היו עוצרין על רצונו של מקום. ובתולדות יעקב יוסף (פרשת שופטים) כתב צדק מורו, לפרש בדרך מליצה, קדשים קלים שחיתתן בכל מקום בעזרה (וצמים נה.), שהמוני עם ישראל קדושים שהם קלים יוכל לשחטטן בכל מקום. אבל קדשי קדשים, הם אנשי המעלה, שחיתתן בצפון, רק על ידי שמסתיר ומנפין החטא הטמונה בזה, יכולים להכשילם לדבר עצירה.

ובמו כן קרח שהיה אדם גדול, לא היה צא לידי מעשה זו לחלוק על משה, אלא בשביל שפיתה אותו יצרו שכוונתו לשמים, שניטל מהם עבודת בית המקדש וניתנה רק לאהרן ולצניו, והם נפשם חשקה בעבודת קונם לעשותם בעצמם. והנה מעשיהן של רשעים הוא ערב, ומעשיהן של נדיקים צוקר (צ"ר ג-ח), ויאמר להם

'מחר' (שמות לז-ה), דחה אותם גם כן על יום מחר, בזוונתו לשמים, שאחר שיתחילו לעשות חלק ממעשיהם, יתקיים בהם ויך לז דוד, ויתעוררו כי אין מעשיהם רצויה. [עיין שבין ראש ח"א השלם פ' תרומה תח.].

*

והנה יש עוד ענה להבחין אם הדבר שהוא חושב לעשות היא ענת יצר הרע, דמבואר בערבי נחל (פ' שלח דרוש א ד"ה נסיון א') כי יש סימן להכיר איזה נד בא מיצר טוב ואיזה נד בא מיצר הרע, והוא כי היצר הרע מחמת שפחורתו רעה לכן מסית בכל כחו עד שעושה חשק רב, מה שאין כן היצר טוב. וממה שרואה החשק וההתלהבות להדבר, מזה יבין שהוא ענת היצר, כי לקיום המנות מנד היצר טוב אינו חושק צו רק מעט ע"כ. ועל דרך זה היה לו לקרח להבחין ממעשיו, שיש לו זריזות וחשק כל כך לדבר ההוא, כי זהו מענת יצר הרע. והנה מצוינו ביעקב, וישא יעקב רגליו וילך ארצה בני קדם (בראשית כט-א). וברש"י משנתבשר בשורה טובה שהובטח בשמירה, נשא לבו את רגליו ונעשה קל ללכת (צ"ר ע-ח) ע"כ. וזהו שאמר הכתוב גם על קרח, 'ויקח קרח בן יצהר', שלקח את עצמו, שלבו נשא את כל מהותו בחשק וזריזות, ומזה היה לו להבחין כי לא טוב מעשיו צוה.

אך יש לומר כי ענה זו מועלת רק לאנשים פשוטים, שצדק כלל אין לזם צוער לעבודת קונם בחשק. אבל אנשי מעלה אינם יכולים להבחין צוה, כי הם מוכנים ועומדים תמיד לעשות רצון ה' וזריזות, ולכן קרח וחמשים ומאתים נשיאי עדה, לא הרגישו צוה שהיצר הרע מצב להם חטא למזוה.

אבל יש לומר דיש עוד מקום ההבחנה, והוא, לראות מי ומי ההולכים עמו יחד צמעשה זו. ואם אנשי רשע עומדים עמו יחד צמעשיו, הרי זה לסימן כי לא טוב הוא, ומרשעים ילא רשע, כי הם אין לזם צוער לעבודת ה' בחשק וזריזות. והרי כאן דתן ואזירס עומדים יחד צענה זו, והם רשעים גמורים מנעוריהם, שאמר להם משה עוד צמזרים, רשע למה תכה רעך (שמות צ-ג), והם הותירו מן המן (שמו"ר א-כט), ומזה היה לו לקרח להבחין כי ענת יצר הרע יש צוה. וזהו שהתחיל הפרשה, 'ויקח קרח', שלקח את עצמו, בחשק וזריזות, 'ודתן ואזירס', הם גם כן מצטרפים עמו בחשק ההוא, מזה היה צריך להתבונן לסוג אחר מלצאת לריצ עס משה.

*

והנה דתן ואזירס אמרו, אף לא אל ארך זנת חלז ודבש הציאותנו, ותתן לנו נחלת שדה וכרם, העיני האנשים ההם תנקר לא נעלה (עז-יד). ויש להבין למה דייקו לומר העיני האנשים ההם תנקר, שאין לו קשר להענין. ונראה דאיתא בגמרא (יומא עד:) המאכילך מן צמדבר למען ענותך (דברים ח-טו), אינו דומה מי שרואה ואוכל למי שאינו רואה ואוכל [אכילת המן טועם טעם כל המינים ואינו רואה אלא מן]. אמר רב יוסף מכאן רמו לסומין שאוכלין ואין שבעין. אמר רבי הלכך מאן דאית ליה סעודתא, לא ליכלה אלא ציממא. אמר רבי זירא מאי קרא, טוב מראה עינים מהלך נפש (קהלת ו-ט). אמר ריש לקיש טוב מראה עינים באשה יותר מגופו של מעשה, שנאמר טוב מראה עינים מהלך נפש ע"כ.

והיינו שהגם שנתן להם ה' לחם מן השמים, שיכולין לטעום צו כל הטעמים, רצה להרגילם על לא תתורו אחרי לבצכם ואחרי עיניכם (במדבר טו-לט), שלא להשזיע העין מדברים גשמיים. ועל זה התאוננו, ונפשנו קצה בלחם הקלקל (שם כא-ה), כי עי"ן בגימטריא ק"ל, ושני פעמים עי"ן הוא קלק"ל, ואמרו כי נפשם קצה בלחם כזה שאינו משזיע העינים. וזהו שאמרו דתן ואצירם, אף לא אל ארץ וצת חלב ודבש הביאותנו, ותתן לנו נחלת שדה

וכרם, שיש בהם הרבה סוגי פירות ומאכלים שונים בטעמם ומראיתם, אלא אנו נמצאים במדבר ארץ לא זרועה, אשר אין כל, בלתי אל המן עיינו, והמן כזרע גד הוא (שם יא-ו), אין שביעת עינים בהמאכלים, אלא יום ולילה זרע גד, כדי שלא נוכל ליהנות מראיית העינים, 'העיני האנשים ההם תנקר לא נעלה'. – וזהו מוסר השכל על הימים הללו של ימי הקיץ, להזהר על שמירת עינים, ולא להמשך על שביעת עינים מאיפור.

בסעודה שלישית פרשת קרח תשפ"ב לפ"ק

העבודה בלויים, שהם מסיטרא דגבורה (תיקוני זוהר קד). וקרח חשב שאחר מתן תורה כבר בא העולם על תיקונו, כמו שיתנהג לעתיד, ולכן ביקש הכהונה, ואכל פגה. (ועיין צוה בולאשר אמר (דף שלה), ובויאמר יהושע (דף פה) צפרשתנו).

אמנם לכאורה יש להעיר על דברי האר"ז, דאיתא בגמרא (סנהדרין ז:): אמר רבי יוחנן מניין לתחיית המתים מן התורה שגאמר (במדבר יח-כח) ונתתם ממנו את תרומת ה' לאהרן הכהן, וכי אהרן לעולם קיים [כלומר וכי אהרן חיה כל כך שתנתן לו תרומה], והלא לא נכנס לארץ ישראל שנותנין לו תרומה [ומאי האי דקאמר ונתתם ממנו תרומת ה' לאהרן הכהן], אלא מלמד שעתיד לחיות [לעולם הבא] וישראל נותנין לו תרומה, מכאן לתחיית המתים מן התורה ע"כ. הרי דלא ישתנה לעתיד תעודתם של הכהנים, וגם אחר תחיית המתים יתנו

ויקח קרח וגו' (טו-טז). במדרש פליאה מה ראה קרח לחלוק על משה, צרייתא דרבי ישמעאל ראה. והיא פליאה. ונראה דהנה מצואר בספה"ק (עיין אגרא דבלה פ' ואתחנן בהפטורה) בטעם שינא קרח לחלוק על הכהונה, דמצואר בבתבי האר"י (שער הגלגולים הקדמה לח) בסוד הפסוק (יחזקאל מד-טו) והכהנים הלויים בני לדוק וגו', שלעתיד לצוא כשיהיה סוד התיקון בשלימות יהיו הגבורות יותר במעלה מן החסדים, ויהיו הלויים כהנים ויעזדו את העבודה במקדש, והכהנים יהיו הלויים. והיינו כי רק בזמן הזה העבודה כהנים מפני שהם מסיטרא דחסד (זוה"ק ח"א רנו:), כדכתיב (דברים לג-ח) תומיך ואוריך לאיש חסידך. ובעולם הזה נאמר עולם חסד יבנה (תהלים פט-ג), וראה שאין העולם מתקיים במדת הדין, שיתף אליה מדת הרחמים (ב"ר יז-טו). אמנם לעתיד יהיה עולם התיקון, ויתנהג הכל במדת הדין, ולכן תהיה

תרומה לאהרן הכהן, שזהו חלף עבודתם אשר הם עובדים (יח-כא). ואם כן אזלא תלונתו של קרח שינתו העבודה ללויים. אמנם אמרו (סס) דבי רבי ישמעאל תנא [הא דכתיב לאהרן לאו להכי הא דאתא, אלא לומר לך] לאהרן כאהרן, מה אהרן חזר אף בניו חזרים ע"ש. ואם כן אין הכרח דלעתיד יהיו מתנות כהונה לאהרן, אלא הלויים יהיו במקומם של הכהנים. [ולכן לא דרש דבי רבי ישמעאל כרבי יוחנן, הגם דכולי עלמא מודו בתחיית המתים, ואם כן אין הכרח לדרשת חזרים, דהוי קשיא ליה דלעתיד לא יהיו זאת לכהנים אלא ללויים כג"ל].

וזהו שאמרו 'מה ראה קרח לחלוק על משה', בשביל שרצה להמשיך שתהא כמו בעולם התיקון שהעבודה תהא על ידי הלויים, הא בקרא גאמר ונתתם ממנו לאהרן, דגם אחר תחיית המתים תהיה התרומה להכהנים ולא ללויים. לזה אמר, צרייתא דרבי ישמעאל ראה, דדריש מה אהרן חזר אף בניו חזרים, ולא מוקי לקרא על אהרן לעתיד, משום דאז יהיו הלויים במקום הכהנים.

*

והנה המפרשים (עיין יד דוד סס) הקשו על רבי יוחנן שעתיד אהרן לחיות וישראל נותנין לו תרומה, שקותר דברי עזמנו (גדה סא): דמנות בטלות לעתיד לבוא ע"ש, ונמנא שיהיו פטורים לעתיד לבוא מתרומות ומעשרות ע"ש. ונראה דהנה כבר הקשו דאיך נוכל לומר דמנות בטלות לעתיד, הא זאת התורה לא תהא מוחלפת (עיין מהר"ץ חיות סס, וקובץ שיעורים ח"ב כט).

ויש לומר, דהנה איתא בגמרא (שבת פח.) ויתלצו בתחתית ההר (שמות יח-ז), אמר

רבי אבדימי בר חמא מלמד שכפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית, ואמר להם אם אתם מקבלים התורה מוטב, ואם לאו שם תהא קבורתכם ע"כ. והקשו בתוספות והרי הקדימו נעשה לנשמע, ולמה הולכנו לכפיה ע"ש. וכבר דברנו בזה (עיין שמן ראש לשבעות ח"ב רעו.), על פי מה שכתוב בקדושת לוי (קדושה ראשונה לפורים, אבות א-ה) לבאר דברי בעל הגדה, אלו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה דיינו, כי במעמד הר סיני פסקה זוהמתן (שבת קמו.), והשיגו כל התורה עד שלא ניתנה כמו שהשיג אברהם ע"ה (יומא כח:), ולכן אפילו לא נתן לנו התורה דיינו ע"ש.

והנה בגמרא (בבא קמא פז.) אמרו, אמר רב יוסף [סגי נהור הוה], מריש הוה אמיינא מאן דאמר הלכה כרבי יהודה דאמר סומא פטור מן המלות, קא עבדינא יומא טבא לרבנן, מאי טעמא דלא מפקדינא וקא עבדינא מלות, והשתא דשמעית להא דרבי חנינא, דאמר רבי חנינא גדול המלווה ועושה ממי שאינו מלווה ועושה, מאן דאמר לי אין הלכה כרבי יהודה, עבדינא יומא טבא לרבנן, מאי טעמא, דכי מפקדינא אית לי אגרא טפי ע"כ. הרי לנו כי בהשקפה ראשונה, מי שאינו מלווה ועושה עדיף טפי. ולכן אחר שזכו ישראל ציוס הששי להשיג כל התורה, ויכלו לקיימה כאינו מלווה ועושה, לא רצו ללכת לקבלת התורה להיות מלווים ועושים, דאינו מלווה עדיפא טפי. אך צהיות שלאמיתו של דבר המלווה ועושה עדיף טפי, לכן כפה עליהם ההר כגיגית לקבלה כמלווה ועושה.

והנה הטעם שגדול המלווה ועושה, מצוואר בריטב"א ונמוקי יוסף (קידושין לא.)

ההוא 'יהיה' ה' אחד ושמו אחד, דלעתיד לבוא לא יהיה השם הוי"ה, רק יהי"ה וכו'. ועל פי זה אמר הצדיק הקדוש מראפשיין וצללה"ה לפרש המנהג שמזכרין לחתן וכלה, שהזיווג יעלה יפה, ורצה לומר כי הרי עתה כאשר השם הוא הוי"ה, אזי היחוד הוי"ה אדני" עולה במספר ז"א, אבל לעתיד יהא היחוד יהי"ה אדני", גימטריא יפ"ה, וזה שמזכרין שהזיווג יעלה יפה, רצה לומר שנוכה לסוד עולם התיקון, ויחוד השמות יעלה יפ"ה עכ"ד ודפח"ת. וזוה פירש בנו הרב הצדיק מוה"ר אליעזר אבד"ק דזיקוב וצללה"ה מה שאומרים 'אמן סלה', אמין גימטריא ז"א, ולעתיד יהיה היחוד סל"ה, גימטריא יהי"ה אדני", ודפח"ת.

ולפי זה יוצן, כי טעותו של קרח היה, שסבר שהוא כבר עולם התיקון, ולכן עורר על הכהונה. ואמר כי כל העדה כולם קדושים, והלויים צריכים להיות כהנים ולעבוד את העבודה במקדש, ועל הכהנים להיות לויים, ולכן נחלק על אהרן ואמר שהוא צריך להיות כהן עתה. וזהו שהקדים רש"י ז"ל לפרש הענין ואמר פרשה זו יפה נדרשת, רצה לומר שיסוד טעותו של קרח היה שסבר שזה כבר עולם התיקון והשם הוא יהי"ה, ואם כן היחוד הוא יהי"ה אדני" שעולה יפ"ה, ולכן נחלק על אהרן כאמור ע"כ.

ובאמת יהיה עוד שינוי בשם הוי"ה לעתיד, דאיתא בגמרא (פסחים ג.) ציוס ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד (זכריה יד-ט), אטו האידנא לאו שמו אחד הוא, אמר רב נחמן בר ינחק לא כעולם הזה העולם הבא, העולם הזה נכתב ציו"ד ה"י ונקרא צאל"ף דל"ת, אבל לעולם הבא כולו אחד, נקרא ציו"ד ה"א ע"כ.

דהינר הרע מתגבר יותר על מצווה להחטיאו, וקיום המצווה קשה לו יותר ע"ש. ומעתה לעתיד כאשר תתקיים ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים, וכולם יכספו ויתאוו לעבוד את ה' מעצמם, ולא יהיה להם שום מניעה מלד ירם, כי לעתיד לבוא מציאו הקב"ה לינר הרע ושוחטו בפני האדוקים ופני הרשעים (סוכה נג.), אם כן תהא אינו מצווה ועושה חסובה יותר ממצווה ועושה, ולכן יהיה אז 'מצות' בטלות, שלא נצטרך לציווי לקיים התורה, אלא מעצמם יעבדו כל ברואי עולם את קונם, דוגמת המלאכים העושים רצון קונם בחימה וציראה צלי ציווי של מצווה, ובאמת זאת התורה לא תהא מוחלפת, אלא יקיימו מצות ה' צלי ציווי, ושפיר יתנו תרומה לכהן. [והא דאמרו (שס) דלכן מותר לקבור מת בצגד כלאים משום דמצות בטלות לעתיד לבוא, הרי דליכא אז חיוצי מצווה כלל. יש לומר פירוש, דלכאורה מאי קושיא איך מותר להלבישו צגד כלאים, הלא יכול להפשיטו כשיחיה, ועד שיפשוט הרי הוא אונס באותה עזירה. וציאר בקובין שיעוריים (שס) דאסור לנו לגרום לישראל שיעבור עזירה באונס ע"כ. אבל אם אין עליו 'חיוצי' של מצווה, אין איסור לגרום שיעבור עזירה באונס].

*

והנה משה אמר לקרח, לכן אתה וכל עדתך הנועדים על ה', ואהרן מה הוא כי תלינו עליו (טז-יא). ויש להבין הלא נועדו על משה ואהרן, ולמה אמר הנועדים על ה'. ונראה דהנה רש"י התחיל פרשה זו, פרשה זו יפה נדרשת במדרש נחומא וכו', וציאר בספה"ק אמרי יוסף דמזבאר בלקוטי תורה להאריז"ל (לקוטי זכריה) צסוד הפסוק (זכריה יד-ט) ציוס

ויש לבאר בזה המסורה, הוצא בבעל הזורים, 'וצקשתם ג' במסורה, וצקשתם גם כהונה (טו-י), וצקשתם משם את ה' אלקיך (דברים ד-כט), וצקשתם אותי (ירמיה כט-יג). והכוונה, דמזה ש'צקשתם גם כהונה', שיהיה כמו שיהא לעמיד שהלויים יהיו הכהנים, על ידי זה 'וצקשתם משם את הוי"ה אלקיך', שישתנה הנהגת שם הוי"ה ותהיה מעתה בשם אלקי"ם. וצקשתם גם אותי, אות"י היא אות י', שישתנה שם הוי"ה, האות ו' לאות י'.

*

והנה העונש לעדת קרח היתה, ותצקע האדמה אשר תחיתה, ותפתח הארץ את פיה ותבלע אותם ואת בתיהם וגו' (טו-לא). ויש לומר בטעם שצבע הארץ דייקא כבודו של משה, דאיתא בגמרא (חולין פט). אמר רבא ואיתימא רבי יוחנן אין העולם מתקיים אלא בשביל משה ואהרן, כתיב הכא (שמות טו-י) ונחנו מה, וכתיב התם (איוב כו-י) תולה ארץ על בלימה (על זכות אותן שנחשבו לבלימה). אמר רבי אילעא אין העולם מתקיים אלא בשביל מי שבולס את עצמו [סוגר את פיו] בשעת מריבה, שנאמר תולה ארץ על בלימה ע"כ. ושמי הדרשות הללו עולות בקנה אחד, שכאשר יצא קרח ועדתו לריב על משה ואהרן, לא השיבו לו שום דבר של קינטור. אהרן לא פתח פיו כלל להשיב, ומשה נפל על פניו, ולא השיב להם רק מה שנוגע לענין של קטורת, ולא עוד אלא ויקם משה וילך אל דתן ואבירם (טז-כה), שאין מחזיקין במחלוקת. ולכן העולם מתקיים בשביל משה ואהרן, שהם גם כן בולמים פיהם בשעת מריבה. ואם כן קרח ועדתו שהציתו אש המחלוקת ולא

ואם כן יהיו לעמיד שני שינויים בשם הוי"ה, חדא, שיהא נקרא כמו שנכתב. שנית, שישתנה משם הוי"ה ליהי"ה.

ועוד צה שלישיה, כי מתחלה עלה במחשבה לברוא העולם במדת הדין, בראשית ברא אלקי"ם (א-א), וראה שאין העולם מתקיים, והקדים מדת הרחמים ושתפה למדת הדין, והיינו דכתיב (ז-ד) ציוס עשות הוי"ה אלקים ארץ ושמים (רש"י בראשית א-א). ואם כן לעמיד כאשר יהא עולם התיקון, תהא הנהגת העולם כמו שעלה במחשבה מתחלה, בשם אלקי"ם מדת הדין, ולא בשם הוי"ה של רחמים. והתולאה מזה היא שתהא העבודה צבית ה' על ידי הלויים מסיטרא דגבורה ולא על ידי הכהנים. וזה שאמר לו משה לקרח, לפי דבריך דהנהגה צריכה להיות כעת כמו שיהא לעמיד, אין דבר זה נוגע רק לעבודת הכהנים, אלא אתם 'נועדים על הוי"ה', שזה נוגע לעוד שלשה שינויים הנוגעים לשם הוי"ה. חדא, שישתנה שמו מהוי"ה ליהי"ה. שנית, שיהא נקרא כמו שנכתב. שלישיה, שהנהגה תהיה בשם אלקים ולא בהוי"ה. וזהו סיבת הנגינה על 'לכן' רביעי, שצטענת קרח יש תלונה הגורמת שינוי לארבעה דברים.

ואמר שוב, ואהרן משה הוא כי תלינו עליו. כי השם הוי"ה במילואו עולה כמספר מ"ה, יו"ד ה"א וא"ו ה"א. אך לעמיד שישתנה הוי"ה ליהי"ה, ומאות וא"ו יתהוה יו"ד, יתצטל הצירוף של מ"ה. ועדיין לא הגיע הזמן לזה, ואהרן משה הוא, הסיבה שאהרן צריך להיות כהן היא משום דעדיין השם הוי"ה עולה מ"ה, שלא נשתנה השם ליהי"ה, וממילא העבודה בהכהנים, ואהרן משה הוא כי תלינו עליו.

בלמו פיהם, הרי הם מערערים ומחלישין כח קיומו של עולם, ונתרפרף הארץ, ותצקע האדמה אשר תחתיה.

*

והנה רש"י פירש, תולה ארץ על בלימה, אין כלום ציסוד, כי הם עומדים באויר על חוץ זרועותיו של הקב"ה ע"כ. ויש לומר צביאורו, דהנה באור החיים הק' (בראשית 3-א) כתב להסביר אף כדור העולם עומדת באמצע האויר בלי שום תנועה, דהוא משום כי כל אשר ברא ה' בעולמו, יצר בו ה' בחינת ההשכלה וההבנה, והארץ משתוקקת להתקרב לשורש אור הנעלם והנערב, ואחרי שהשי"ת על השמים כבודו, כל חוט השערה מכל חלקי הסובב של העולם יתענס להתקרב להשמים, וכיון שכל רוחות העולם נמשכים אל השמים אשר לעומתה, על ידי זה העולם עומד וקיים ע"ש. ואם כן קיום העולם באויר היא משום כניעתו וציטולו של הארץ לה' להתקרב להנערב יתברך שמו. ואם היה יאויר בארץ חוט השערה שלא היה בטל כולו לה', היה העולם מתנענע, ולא תוכל עמוד. וזהו שאמר 'תולה ארץ על בלימה', היינו שהארץ עצמה יש לה מדה הציטול עד שהיא בלי מה, ועל ידי זה תולה הארץ באויר, שכל נדידה משתוקקים להתקרב ולהצטל לה'.

ונראה דזהו שאמרו (תגיגה יב.) אמר רב יהודה אמר רב בשעה שברא הקב"ה את העולם היה מרחיב והולך כשתי פקעיות של שתי, עד שגער צו הקב"ה והעמידו, שנאמר (איוב 10-א) עמודי שמים ירופפו ויתמהו מגערתו. והיינו דאמר ריש לקיש מאי דכתיב (בראשית

לה-א) אני אל-ל שד"י, אני הוא שאמרת לעולמי די ע"כ. והיינו שהארץ כשנבראה והיתה עומדת באויר העולם, כדי שתוכל לעמוד בקיומה היתה משתוקקת לרוץ ולצק אל הקב"ה מכל רוחותיה, ועל זה כוונת חז"ל (צ"ר ה-ח) למה נקרא שמה ארץ, שרצתה לעשות רצון קונה ע"ש. ועל כן בשעת ריצתה היה מרחיב והולך עד שגער צו הקב"ה והעמידו.

*

וביתר ציבור יש לומר, דלכאורה למה לא מצינו כוחות ככל הצריאה כולה, שתתרחב ותתגדל יותר מכפי מה שעלה במחשבתו יתברך שמו, רק בהארץ. ומזה נראה דכל מה שברא ה' במאמרו יש מאין נהוה באותו רגע הדבר ההוא בלמו וגדלותו. ולדוגמא השמש לא נברא קטן ושוב נתרחבה, אלא כולו ילא בשלימותו בדיבור ה', לא כן הארץ נברא מתחלה כפקעיות של שתי, מקופל ומצומצם יחד, ושוב נמתחה לארבע רוחות כמו שנמתח החוט מפקעיותו ומתגלגל החוזה, ועל כן היה מרחיב והולך עד שגער צו הקב"ה והעמידו.

והענין הוא דאיתא במשנה (יומא ג.) אכן היתה שם (בקודש הקדשים) מימות נביאים ראשונים, ושחיה היתה נקראת. וצגמרא (מד:) שממנה הושחת העולם, כמאן דאמר מציין נברא העולם [ציון נבראת תחלה, וסביביה נדבקו רגבים עד סוף העולם מכל צד] ע"כ. ויש לומר עוד, דכמו שכל דבר בהצריאה נבראת צרע אחד בדיבור ה', כן היה צריאת הארץ עצמה, שכולה נבראת צרע אחד, אלא בהיות שמקום המקדש הוא מועט המחזיק את המרובה, שהיו עומדים נפופים ומשתחווים

רווחים (אבות ה-ה), על כן כשנצרכה העולם מזיון, קיפלה ה' את כל עפר הארץ בצדור קטן באצן שמה, וממנה הושתת והתרחצה כל העולם כשני פקעיות.

והטעם שעשה ה' ככה שבתחלת הבריאה היתה כל עפר העולם במקום המקדש, כדי שתחפשט מקדושתה על כל העולם, שיוכל כל אדם לקדש את מקומו בכל מקום שנמצא בקדושתה של זיון. ועוד דאיתא בגמרא (גיטין נז.) ששים רבוא עיירות היו לו לינאי המלך צהר המלך, וכל אחת ואחת היו צה כיונאי מנצרים, חוץ משלש שהיו צהן כפליים כיונאי מנצרים וכו'. אמר עולא לדידי חזי לי ההוא אתרא [הר המלך], ואפילו שיתין ריביותא קני לא מחזיק. אמר ליה ההוא גדוקי לרבי

חנינא, שקורי משקריתו [דאמריטו ששים רבוא עיירות היו צהר המלך, והוא אינו מחזיק אפילו ששים רבוא קנים]. אמר ליה ארץ צבי כתיב צה (ירמיה ג-ט), מה צבי זה אין עורו מחזיק את צהרו, אף ארץ ישראל בזמן שיושצין עליה רווחא, ובזמן שאין יושצין עליה גמדא ע"כ. וכדי שלא תהא זאת בגדר נס, אשר עצורה מנכין מזכותיו של אדם (שבת לב.), על כן בתחלת הבריאה נצרכה כן הארץ, להטביע זאת בצבעה של הארץ להיות רווחא וגמדא. ומלניו כיונא צה ציעקצ אצינו, הארץ אשר אתה שוכצ עליה לך אתננה ולזרעך (בראשית כח-ג), וברש"י קיפל הקצ"ה כל ארץ ישראל תחתיו (חולין נא): ע"ש. כי זהו מטבע הארץ מתחלת בריאתה, שהיתה כל העולם מקופל ציון, ומשם נמתחה כשני פקעיות.

במעודת בר מצוה של נכדי היקר הבי ישראל ני"ו בן הרח"ג רבי יואל משה מרדכי שלישי"א יום די פרשת קרח תשפ"ב לפ"ק

ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומותי וגו', לך נתתם למשחה וגו' (יה-ח). וברש"י לפי שצא קרח וערער כנגד אהרן על הכהונה, צא הכתוב ונתן לו כ"ד מתנות כהונה צברית מלח עולם ע"כ. וברבינו בחיי (פי' נשא) כתב, כה תצרכו את בני ישראל (צמדצר ו-כג) ועל דרך המדרש, כה תצרכו, מסר להם הקצ"ה הצרכות לכהנים צמתנה שיהא כח צידם לצרך את ישראל. ולפי שעמיד למסור להם כ"ד מתנות כהונה, ועם זו הם כ"ה, לכך הזכיר הלשון הזה, כ"ה תצרכו, כלומר עם צרכת כהנים הם כ"ה ע"כ.

ובתורת משה (שם כז.) הקשה, הא צרכת כהנים הכהן נותן לישראל, ולא ישראל נותן מתנה לכהן. וכתב דעל ידי שהכהן מצרך את ישראל, מתצרך הכהן ציותר צצרכה יתירה, כמאמרס (חולין מט.) רבי ישמעאל אומר למדנו צרכה לישראל מפי כהנים, צרכה לכהנים עצמן לא למדנו, כשהוא אומר ואני אצרכס, הוא אומר כהנים מצרכין לישראל, והקצ"ה מצרך לכהנים ע"ש. ואס כן על ידי צרכת כהנים מתצרכים הכהנים מפי ה', ושאפיר הוא צרכת כהנים מתנה כ"ה לכהנים ע"ש.

זו תורה שזעל פה (גיטין ס:), על כן כנגדו
 צאה לשצט לוי עוד מתנה נוספת, מתנה כ"ה
 מצרכת כהנים, שהיא יתירה על כולם, שהכ"ד
 מתנות הם מוגבלים מידי צשר ודס, לא כן צרכת
 כהנים, ואני אצרכס, היא צרכת ה' להכהנים.
 וצרכה זו נאמרה 'יצרכך' ה' 'וישמרך' (ו-דד),
 כי לתורה צריכין שתי צרכות אלו ציתר שאת,
 וכמאמרס (צרכות ל:): חסידים הראשונים היו
 שוהין שעה אחת ומתפללין שעה אחת וחזרין
 ושוהין שעה אחת, וכי מאחר ששוהין תשע שעות
 ציוס צתפלה, תורתן היאך משתמרת, ומלאכתן
 היאך נעשית. אלא מתוך שחסידים הם תורתם
 משתמרת ומלאכתן מתצרכת. וצירושלמי (שס)
 שתורתן מתצרכת ע"ש. ועל זה מתצרכין יצרכך
 ה' וישמרך.

*

וי"ש לומר עוד, דמצואר ברמב"ם (שס יג-יג)
 ולא שצט לוי צלצד, אלא כל איש ואיש
 מכל צאי העולם אשר נדצה רוחו אוחו והצניו
 מדעו להצדל לעמוד לפני ה' לשרתו ולעודו
 לדעה את ה' והלך ישר כמו שעשהו האלקים,
 ופרק מעל צוארו עול החשצונות הרצים אשר
 צקשו בני האדם, הרי זה נתקדש קודש קדשים
 ויהיה ה' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים
 ויזכה לו צעולם הזה דצר המספיק לו כמו
 שזכה לכהנים ללוים, הרי דוד ע"ה אומר (תהלים
 טו-ה) ה' מנת חלקי וכסי אתה תומיך גורלי
 ע"כ. ואס כן לכל לומדי תורה שהקדישו ימיהם
 לעצודת קונס, יזמין להס ה' פרנסתם, דוגמת
 הכ"ד מתנות שהנחיל לשצט לוי.

והנה הכ"ד מתנות כהונה, לא צוותה התורה
 על כל ישראל לשלוח מעשרותיהם לשצט

וי"ש להצין מהו ענינו של מספר הכ"ד מתנות
 כהונה דייקא. ולמה המתנה היחירה של
 צרכת כהנים נפרדת לפרשה צפני עצמה. ויש
 לומר דהנה כתיב צפרשתנו (יח-ט) ויאמר ה'
 אל אהרן צארנס לא תנחל, וחלק לא יהיה לך
 צתוכס, אני חלקך ונחלתך צתוך בני ישראל, ולצני
 לוי הנה נתתי כל מעשר צישראל לנחלה חלק
 עצודתם אשר הם עצודים את עצודת אהל מועד.
 ואיתא ברמב"ם (ה' שמיטה ויזל יג-יג) ולמה לא
 זכה לוי צנחלת ארץ ישראל וצציתה עם אחיו,
 מפני שהצדל לעצוד את ה' לשרתו ולהורות
 דרכיו הישרים ומשפטיו הצדיקים לרצים, שנאמר
 (דברים לג-י) יורו משפטיו ליעקב ותורתך לישראל,
 לפיכך הוצדלו מדרכי העולם, לא עורכין מלחמה
 כשאר ישראל, ולא נוחלין, ולא זוכין לעצמן צכה
 גופן, אלא הם חיל השס שנאמר (שס לג-יא) צרך
 ה' חילו, והוא צרוך הוא וזכה להס, שנאמר
 אני חלקך ונחלתך ע"כ. ואס כן מתנות כהונה
 מגיע להס עצור שהמה מקיימים יורו משפטיו
 ליעקב ותורתך לישראל.

והנה צמתן תורה כתיב, ויתן אל משה ככלתו
 לדצר אתו צהר סיני שני לוחות העדות
 (שמות לא-יח). וצרש"י ככלתו כתיב חסר, מה כלה
 מתקשטת צכ"ד קשטין, הן האמורים צספר
 ישעיה (ג-יח), אף תלמיד חכם צריך להיות צקי
 צכ"ד ספרים ע"כ. ולכן כיון שהלויים המה
 העוסקים להרצין תורה לישראל, שהס כ"ד ספרים,
 על כן לעומתם ניתן להס כ"ד מתנות כהונה.

אמנם הכ"ד ספרים הם רק חלק תורה
 שצכתב, אצל עדיין יש תורה שצעל פה,
 שהיא ארוכה מארץ מדה ורצצה מני ים, ורק על
 פי הדברים האלה כרתי אתך צרית (שמות לד-טו),

כי ה' אמר אל אהרן, בארצם לא תנחל, וחלק לא יהיה לך בחוכם, אני חלקך ונחלתך. והכוונה שכאשר האדם זוכה להגיע לרום המעלות, אז כל עניני גשמיים לא תופסים אללו מקום, ומוצא כל סיפוקו ותאוות נפשו בתורה ועבודת קונו, ויפה להם שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא (שם ד-יז). ואין מנחת התורה לעול על צואריו, אלא משתוקק מתי תבוא לידי ואקיימנה. ועל זה אנו מתפללים (בברכת אהבה רבה) ושבור 'עולנו' מעל צוארנו, דהיינו שהעול מלכות שמים לא יהיה עליו לעול, אלא לתענוג, ועל דרך עולמך תראה בחיך (ברכות יז).

והמקבל על עצמו עול תורה, בסופו ירגיש מתיקות התורה ומנותיה, שהם נחמדים מזהב ומפז ונופת נופים. ומעבירין ממנו 'עול מלכות', שקבלת עול מלכות שמים אינה עליו עוד לעול. וזהו שסיים ה' לאהרן, אחר שנתן לשבט לוי הכ"ד מתנות כהונה לצרית מלח עולם, ויגיע להם פרנסתם בלי עמל דרך ארץ, מכל מקום אתה אהרן 'בארצם לא תנחל', לא יהיה לך הרגשת קבלת נחלה במה שאתה מקבל פרי הארץ, וחלק לא יהיה לך בחוכם, לא תהא איכפת לך החלק שאתה תקבל מתוכם, כי 'אני חלקך ונחלתך', שבעבודת קונו שם הוא מוצא תענוגו ונחלתו, אשר לא יסולא מרוב זהב ופז.

לוי בכלל, והם יחלקו ציניהם המגיע לכל איש ואיש בשוה, אלא אמרה תורה דכל אחד יוכל ליתן מעשר לאיזה לוי שירצה, ואם כן יוכל להיות שלוי אחד מתעשר בהון רב, והשני ימות ברעב, כי אולי לא יותן לו כלל, והרי אין לו נחלה בארץ לחרוש ולזרוע ולהתפרנס מעצמו. [ועיין בתורת משה פ' שמות (יב: ד"ה ועדיין) מה שכתב בטעמו]. ואם כן יתכן שיהיה בשבט לוי עניים העוסקים בתורה ועבודה מתוך הדחק.

אמנם זהו רק בתחלת כניסתו לעבודת קונו, והיה ראשיתך מצער, אבל אחריה יסגא מאד (איז ח-ז), וכדאיתא במשנה (אבות ד-ט) כל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימו מעושר, וסוף הכבוד לבוא. ולכן בתחלה ניתן להלויים שיורו משפטיך ליעקב כ"ד מתנות כהונה, אשר יהיה ציניהם כאלו שינטרכו עדיין לקיים את התורה מעוני. אבל בסופו יבוא אליהם מתנה כ"ה, ואני אברכם, שידו מלאה פתוחה קדושה ורחבה, שיתקיים בהם מה שהבטיחו חז"ל שסופו לקיימה מעושר.

*

ואמרו (אבות ג-ה) כל המקבל עליו עול תורה, מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ. וחזן מפשוטן של הדברים, עול מלכות, פורקין ממנו משא מלך ושרים, ועול דרך ארץ, עמל וטורה הפרנסה (רע"ב), יש בזה עוד דברים,

פרשת חקת

במעודה שלישית פרשת חקת תשע"ו לפ"ק

היא שמגדלת ארבע פעמים יותר מזמישור. ואיתא במדרש תנחומא (בפרשתנו יד) מהו הר ההר, הר על גבי הר, כחפוח קטן על גבי חפוח גדול. ואף על פי שהענן מהלך לפניו, משפיל את הגבוה ומגביה את השפל, הניח הקב"ה את ההר הזה דוגמה, שידעו בנסים שעשה להם הקב"ה, שלא הניח הר צמודר שלא יהיו מתיגעין עולין ויורדין. ואף על פי שהיה עושה הענן כל המדבר מישור, היה מניח מקום גבוה למשכן שיהא חונה שם. והניח שלשה הרים, הר סיני לשכינה, והר נבו לקבורת משה, והר ההר לקבורת אהרן ע"כ. (והוצא בראש"י כ-כז). ומשום הכי מנע אדום את ישראל מלעבור בארצם, שאילו הלכו לשם היה העמוד הענן מנמיך ההרים שבארצם, והיו מפסידים לו ארבע חלקים של הר שעיר, ורק חלק אחד היה נשאר ע"ש.

ועל כן שפיר אמר וימאן אדום נתון את ישראל עבור בגבולו, והנגינה מונח רביעי, שחשש שהענן ינמיך ההרים, ויופסק ארבעה חלקים מתצואותיה, והוא לא רצה להפסיד זה, אלא ישאר אללו מונח הרביעי של ההרים. ולכן כאשר שלחו לסיחון אעברה נא, הנגינה גם כן מונח רביעי, שאמרו לו שלא יפסידו לו כלום, אלא יהא מונח אללו הרביעי, כי לא נטה צדה וצכרס, שלא ילכו כלל דרך שדות וכרמים, אלא בדרך המלך ילכו.

אך כל זה אחי שפיר כאשר ראו לעבור צימי אהרן, שבזכותו היה להם ענני הכבוד, אצל

וישמע הכנעני מלך ערד יושב הנגב, כי בא ישראל דרך האתרים, וילחם בישראל (כא-א). וברש"י, דרך האתרים, דרך התייר הגדול הנוסע לפניו ע"כ. ויש להבין מה יש צוה כי הארון הולך לפניו, אשר עבור שמועה זו בא להלחם בישראל. עוד פירש רש"י וישמע הכנעני, שמע שמת אהרן ונסתלקו ענני הכבוד, ומקורו בגמרא (ראש השנה ג.) מה שמועה שמע, שמע שמת אהרן ונסתלקו ענני הכבוד, וכסבור ניתנה רשות להלחם עם ישראל. והיינו דכתיב ויראו כל העדה כי גוע אהרן (כ-כט), אל תקרי ויראו אלא ויראו [נתגלו] וכו' ע"ש. וצחוספות שם הקשה דהא בקרא מפורש ששמע כי בא דרך האתרים, אם כן דרש חכמים ששמע במיתת אהרן סותר זה ע"ש.

גם לבאר מה שנאמר בפרשתנו, וימאן אדום נתון את ישראל עבור בגבולו (כ-כא). והנגינה מונח רביעי. וכמו כן להלן כאשר ראו לעבור דרך עיר סיחון כתיב, אעברה בארצך, לא נטה צדה וצכרס, הנגינה גם כן מונח רביעי.

ונראה על פי מה שכתוב בספר יד דוד בפרשתנו, צטעם שלא נתנו האומות רשות לישראל לעבור דרך ארצם, כי מנינו בארץ ישראל שנשתבח שהיא ארץ הרים ובקעות (דברים יא-יא), וברש"י משובח ההר מן המישור, שהמישור צבית כור אתה זורע כור, אצל ההר, צית כור, ממנו חמשת כורין, ארבע מארבע שיפועיו ואחד בראשו ע"כ. נמצא ברכת ההר

מקום מקנה, שמתאים עבורם שיש להם מקנה
עצום מאד.

*

ולחלץ צפרשה אחר שכבשו עיר סיחון כתיב,
על כן יאמרו המושלים בואו חשבון,
תצנה ותכונן עיר סיחון, כי אש יאלה מחשבון,
להבה מקרית סיחון (כח-כו). ובגמרא (בבא בתרא
עח:) המושלים אלו המושלים צינרם [לדיקים
כדכתיב ומושל ברוח], בואו חשבון, בואו ונחשוב
חשבוננו של עולם, הפסד מצוה [שמחצטל מריוח
בשביל שעוסק במצוה, או נתן דקה ומחסר
ממונו] כנגד שכרה [המרובה לעתיד], ושכר
עבירה [שלא להשתכר בעבירה עכשיו] כנגד
הפסדה [שיפסיד יותר לעתיד]. תצנה ותכונן,
אם אתה עושה כן תצנה בעולם הזה ותכונן
לעולם הבא וכו' ע"ש. ובתרגום יונתן סיים
לפרש, תצנה ותכונן עיר סיחון, יתבני וישתכלל
דמיתער [דריש מלת עיר שהוא כמו עורה למת
תישן] ומשיח באורייתא [מלשון שיחה] ע"כ.

ובראה עוד לבאר מה שאומרים המושלים
צינרם בואו חשבון, כי מאמינים אנו
שהקצ"ה גומל טוב לשומרי מצותיו, ואיתא
בתוספתא (סוטה ד-ה) מרובה מדת הטוב
ממדת הפורענות על אחת מחמש מאות, במדת
הפורענות כתוב (שמות לד-ז) פוקד עון אבות על
בנים ועל בני בנים על שלשים ועל רבעים, במדת
הטוב כתוב (שם) ועושה חסד לאלפים ע"ש. הרי
לנו החשבון הגדול עד כמה ה' גומל טוב לשומרי
מצותיו, שהיא חמש מאות פעמים יותר ממדת
הפורענות, וחכותו נשמר עד שני אלפים דורות.
ובירד דוד צפרשתנו העיר צוה עוד, כי מצינו
במדת רעה, שפרע ה' לאדם הראשון על

כאשר שמע מלך ערד כי גוע אהרן, ונחגלו בני
ישראל, כי אין להם עוד הענני הכבוד, אם כן
מה איכפת ליה אם יעברו ישראל צארנו. אמנם
איתא בגמרא (ברכות נד:) דגם צהארון היה כח
זה, דהארון דקא מסגי קמיייהו דישאל, הוה
קא ממייך להו טורי מקמיייהו [משפיל ההרים,
ומתפשטים זה לזד זה, עד שהעמק שוה], אם
כן גם אחר שנסתלקו ענני הכבוד, יש לו לחוש
שיפסיד ארצו במה שהארון ילך לפנייהם. וזהו
שאמר שהגם וישמע הכנעני, ששמע ממימת
אהרן שנסתלקו ענני הכבוד, מכל מקום הוא
שמע גם כן, כי הם באים דרך האתרים, דרך
התייר הגדול, שהארון הולך לפנייהם, והוא
גם כן מנמיך ההרים לפנייהם, על כן יאל
להלחם צישראל.

ובזה יש להבין מה שאחר מלחמת סיחון ועוג,
באו בני גד ובני ראובן, אשר מקנה
רצ היה להם עצום מאד, ואמרו למשה,
הארץ אשר הכה ה' לפני עדת ישראל, ארץ
מקנה הוא, ולעזדיך מקנה (לז-ד). ופירש
באבן עזרא שהארץ מקום מקנה, כי היה
שם מרעה טוב ע"כ. ויש לומר עוד, דאיתא
בגמרא (בבא מציעא לו:) דרועה שהעלה הארץ
לראש לוקין [ראשי הרים חדים ומשופעים]
ומתה, יתכן שיש צוה פשיעה, דאורא דהר
[צינה] קטלה, אי נמי אובצנא דהר [עייפות
טורח המעלה] קטלה ע"ש. ואם כן ארץ
ישראל שהוא ארץ הרים, לא טוב כל כך
ארצה בכל מקום למקנה. אבל ארץ סיחון ועוג
שכבשו בני ישראל, הרי היה עמהם הארון
שהנמיך ההרים, ומה גם שאז כבר חזרו גם
ענני הכבוד בזכותו של משה (תענית ט.), והרי
כולו נעשה ארץ מישור, על כן שפיר הו

וי"ש לומר דזה מרומז גם צמה שאמר (משלי לא-כא) לא תירא לציטה משלג כי כל ציתה לבוש שנים, וצילקוט (שם תתקפד), אל תקרי שנים אלא שנים, הענק תעניק, נתון נתון, פתוח תפתח וכו' ע"ש. ונראה כי אל"ף מספרו קי"א, ושלשת פעמים אל"ף עולה כמנין של"ג. ואמר כי האשת חיל שעסקה בעבודת ה', לא תירא לציטה, שיארע שום רע ציטה, משל"ג, שהרי מוקפת היא משלשת אלפים ברכות על כל דבר טוב שעושה, שאם על חטא אחת יש שש קללות, הרי מדה טובה מרובה ת"ק פעמים, שעולה שלשת אלפים ברכות. כי כל ציתה לבוש 'שנים', שהרי בחטא פוקד עד ארבעה דורות, וצמדה טובה עושה חסד 'לשני אלפים', הרי דמדה טובה מרובה ת"ק פעמים יותר ממדת הפורענות.

ועל כן יאמרו המושלים, המדברים שלשת אלפים משל, 'צואו חשבון', כמה היא מדת הפורענות, וכמה מרובה כנגדו מדת הטובה בת"ק פעמים. 'שכר עבירה כנגד הפסקה', שהתענוג היא רק לפי שעה וההפסק היא עד דור רצעים, 'והפסק מלוא כנגד שכרה' שהוא ת"ק פעמים יותר. ומי שעושה חשבון זה, עד כמה יוכל לזכות בכל רגע שלומד תורה, על כל דיבור ודיבור שלשת אלפים ברכות, 'תצנה ותכוני' צוה 'עיר סיוון', ההתעוררות לשוח בתורה, כי כל חפצין לא ישוו זה.

ואמר 'כי אש יצאה מחשבון', מי שחי תמיד בחשבון זה, יוצא ממנה אש התלהבות לתורה ועבודה, להיות 'להבה מקרית סיוון', שצעת עסקו בתורה עושהו בחשק וצוער כלצה בקיום מצות צוראו. ונרמז גם כי 'אש' יצאה

חטאו בששה קללות, א' ארורה האדמה בעבורך (בראשית ג-י), ב' בעצבון תאכלנה וגו', ג' קוץ ודרדר תצמיח לך, ד' ואכלת את עשב השדה, ה' צעת אפיך תאכל לחם, ו' אל עפר תשוב. וכיון דמדה טובה היא על אחת חמש מאות, נמצא שעל דבר טוב שעושה אדם, משלם לו ה' צמדה טובה, ששה פעמים ת"ק, שהוא סך הכל שלשת אלפים ברכות.

ובתב לבאר צוה דברי המדרש, שצשעה שהכה משה להסלע ונזלו מימיו, היה נעשה לכל אחד מישראל כחל שוטף וכיס מלא (עיין במדבר י"ט). והנה לא נתבאר שיעורא דהאי ים, ונראה דתפסת מועט תפסת, לכך נאמר שהיה כשיעור ים היותר קטן, והוא ים שעשה שלמה, שהיה מחזיק שש אלפי סאין (עירובין יד:). וטעמו דכל מה שעשה אברהם למלאכים פרע הקצ"ה לבניו, וצכר שאמר יקח נח מעט מים (בראשית יח-ד), פרע הקצ"ה לבניו צמדצר וכו' לבאר ע"כ. ואיתא (עירובין פח.) שאדם עשוי להסתפק כסאתים מים בכל יום, ואם כן צודאי נתן להם אברהם סאתים מים, כדי סיפוקם יום אחד. וכיון דצמדה טובה הקצ"ה משלם שלשת אלפים פעמים כמותו, על כן ניתן לכל אחד מישראל ים מלא של שלש אלפים סאין].

ונראה דזהו שאמר הכתוב בשלמה המלך, וידבר שלשת אלפים משל (מלכים א ה-י), והיינו שכאשר רצה ליתן להם משל על גודל שכר המצוה שהקצ"ה מנחיל ליראיו, הביא זה למשל, שמדה טובה של הקצ"ה מרובה על מדת הפורענות, שנתן שלשת אלפים ברכות עבור כל מצוה ומצוה שהאדם עושה.

מחשבו, נוטריקון 'שלשת אלפים', שזהו מספר הזרכות שזוכה על כל דיבור של תורה.

*

ואמר הכתוב צפרשתנו, צשירת הבאר, באר חפרוה שרים, כרוה נדיצי העם, צמחוקק צמשענותם, וממדבר מתנה וגו' (כא-ית). וצפשוטו של מקרא קאי על הבאר צמדבר אשר חפרוה שרים, משה ואהרן (רש"י). ויש לומר כרוה נדיצי העם, כי להבאר זכו צזכותו של אברהם, כמאמרם (צבא מציעא פו:). צשכר יקה נא מעט מים, זכו לצארה של מרים ע"ש. ואמרו (חגיגה ג.) צת נדיצי (שיר ז-ב), צתו של אברהם אבינו שנקרא נדיצי [על שם שנדצו לצו להכיר צוראן] שנאמר (תהלים מז-י) נדיצי עמים נאספו וכו' ע"ש. ואם כן הבאר הוא כרה אברהם שהוא מנדיצי העם.

אבנם חז"ל (נדרים נה.) דרשוה על התורה, שנמשלה למים, והיא באר מים חיים, עיין שם. ונראה דאיתא (אבות ו-ו) שהתורה נקנית צמ"ח דברים. וכבר כתבו צספרי מוסר, דכמו שאשה נקנית צשלשה דרכים, וכמו כן כל חפץ יש לה קנין המיוחדת לה, ואם לא יעשה אותה קנין המיוחדת לה, לא יועיל כל מה שיעשה שמהא הדבר צרשותו, כן אין שום אופן לקנות התורה אלא צמ"ח דברים הללו. וגם אם ילמוד הרבה, ויהיה לו ידיעות רבות צתורה, מכל מקום עדיין לא יקנה אותה להיות התורה קנינו.

וביאורו, שזה דומה לאדם שקנה צית מסחר גדול, ושכר פועל שיפעיל כל המסחר. וצרכות הימים הפועל מכיר כל נקודה שיש צמסחר הזה, ולפעמים אף יותר מהבעל

הצית, מכל מקום אין המסחר שלו, והוא נכרי ממש לגבי הצעלות עליה, רק הצעל הצית שהשקיע צו יגיעו ועמלו, שקנאו צכספו אשר עמל עליה, אללו המסחר קנוי ולא לאחר. וכמו כן גם לגבי תורה, רק המתעלם צהמ"ח דברים שהתורה נקנית צהם, הוא קונה אותה, להיות התורה קנינו ממש.

ואחד מהקנינים הוא, נושא צעול עם חצירו, היינו שאין מעיינו רק על עצמו להתגדל ולהתעלות יותר ויותר, אלא מסייע גם לחצירו, הוא לומד עם החלש יותר, ונותן עתו להצדיר לו ולהשכילו צתורה ועבודה, כפי מה שצדיר. וכמאמרם (תמורה טו.) מאי דכתיב (משלי כט-ג) רש ואיש תככים [שאינו חכם גמור] נפגשו, מאיר עיני שניהם ה', צשעה שהתלמיד הולך אלל רבו ואומר לו למדני תורה, אם מלמדו, מאיר עיני שניהם ה' [שאף הרב צריך עדיין לימוד ומלמדו הקצ"ה], ואם לאו (שם כב-ב) עשיר ורש נפגשו עושה כולם ה', [עכשיו הוא מתחיל לעשותם חדשים לזה חכם ולזה טיפש], מי שעשאו חכם לזה עושה אותו טיפש, מי שעשאו לזה עושה אותו חכם ע"כ. הרי לנו כי חכמת התורה נקנית לו רק כשנותן עתו ללמוד עם חצירו, ואם לאו, חכמתו נאצדה ממנו, וצרכות הימים הנלחתו צתורה מתמעטת.

ובמו שיש נדיצות צממון, שהעשיר נותן מממונו לאחרים, כן יש גם צחכמת התורה, שמנדב מזמנו וחכמתו גם לאחרים. ועל כן אמר הכתוב על התורה, 'באר חפרוה שרים', ששרי התורה הם חופרים תמיד צתורה, וממציאים תמיד מים חיים חדשים צתורה, אלל 'כרוה נדיצי עס', (לשון קנין כמו שנאמר (בראשית

ו-ה) בקברי אשר כריתי, וברש"י שם אשר קימתי, שיזכה לקנות התורה, שיתעצם בהתורה שמהא קיניו, זהו רק בנדיבי עם, אותן המתנדבים עצמם ללמוד גם עם אחרים ולהדריכם. ואמרו חז"ל (נדריס שם) וממדבר מתנה, כיון שעושה אדם

עצמו כמדבר שהוא מופקר לכל [ללמד תורתו לכל], תורה ניתנה לו במתנה. וכיון שניתנה לו במתנה, נחלו א-ל שנאמר וממתנה נחליאל, וכיון שנחלו א-ל עולה לגדולה שנאמר ומנחליאל במות ע"ש.

במעודה שלישית פרשת חקת תשע"ז לפ"ק

השניה מהראשונה. – גם שינוי הלשון שמתחלה אמר ונתן מימיו, ושזב אמר והואלת להם מיס' מן הסלע, מיס סתמא. – וזילקוט (תשסג) אמרו, ודברתם אל הסלע, והכיתם לה נאמר, אמר לו כשהנער קטן רבו מכהו ומלמדו, כיון שהגדיל, דציבור הוא מייסרו. כך אמר הקצ"ה למשה, כשהיה סלע זה קטן הכית אותו שנאמר (שמות י"ו) והכית צור, אבל עכשיו ודברתם אל הסלע, שנה עליו פרק אחד, והוא מוציא מיס מן הסלע ע"כ. והיא פליאה לומר על הסלע שמתחלה היה קטן, ושזב נעשה גדול. ומהו הענין שזוהו לשנות עליו פרק אחד.

וּבְרֵאשִׁית כי הנה העולם הזה נברא בהתורה הקדושה, וכדאיתא במדרש (צ"ר א-ה) התורה אומרת אני הייתי כלי אומנתו של הקצ"ה, צנוהג שבעולם מלך בשר ודם צונה פלטיין, אינו צונה אותה מדעת עצמו אלא מדעת אומן, והאומן אינו צונה אותה מדעת עצמו אלא דיפתראות ופינקסאות יש לו, לדעת היאך הוא עושה חדרים היאך הוא עושה פשפשיין. כך היה הקצ"ה מציט בתורה ובורא את העולם. והתורה אמרה צראשית צרא אלקים (א-ה), ואין ראשית אלא תורה היאך מה דאת אמר (משלי ח-ב) ה'

קח את המטה וגו' ודברתם אל הסלע לעינייהם ונתן מימיו, והואלת להם מיס מן הסלע והשקית את העדה וגו' (כ-ח). הנה חטא מי מריצה מה היה בדיוק, לא מצואר להדיח בקרא, ורבו צוה הטעמים, ובאור החיים הק' הביא צוה עשרה דרכים. ורש"י פירש שלא צוה המקום להכותו, אלא ודברתם אל הסלע, ואז היה מקודש לעיני העדה, ואומרים, מה סלע זה שאינו מדבר ואינו שומע, ואינו צריך לפרנסה, מקיים דבורו של מקום, קל וחומר אנו ע"כ. ואכתי צריך ציבור, דאם כן למה צוה עליו קח את המטה ללא צורך. ועוד הא כל הנסים שעשה משה מתחלת ציאתו למצרים היה הכל במטה, הן העשר מכות והן קריעת ים סוף והן הוואלת מיס מן הצור צחורב, ומה נשתנה כאן שמנתו דציבור. ולמה לא חש לעשות גם אז כל הנסים דציבור, שאז היה מקודש לעיני העדה יותר מהכאה במטה.

גם להצין מה שנאמר ויך את הסלע במטהו פעמיים ויאלו מיס רבים (כ-יא), וברש"י שצראשונה לא הוציא אלא טיפין, ובהכאה שניה יאל מיס רבים ע"ש. ויש להצין טעם הדבר, דכיון שלא נצטוו להכותו, צמה עדיפא הכאה

קנני ראשית דרכו ע"כ. ואם כן מוכרח היא שכל העניינים שנמצאים בתורה יש כנגדו גם בעולם.

והנה התורה בזמנותה היא רק חמשה ספרים, אבל יכולה להתפשט עד אין שיעור, דליכא מידי ללא רמיזי באורייתא, ועל כל קוץ וקוץ יש לדרוש תלין של הלכות (מנחות כט:), וכח זה יש גם בעולם, שהרי מצינו בארץ ישראל שבזמן שיושביה עליה רווחא, ומקום קטן של קנה אחת, מתפשטת עד שמחזיקה עיר של ששים רבוא נפשות (גיטין מ.). ועל דרך זה יתכן בסלע שיש בטבעו בתוכו מים מועטים, אבל בכח התורה שמתפשטת, יכולין להרחיב שיחפשט המים הללו להשקות בהן ששים רבוא.

ובערתה אחי שפיר הא דהצרכי ה' ליקח המטה ושוב לדבר, כי בהכרח הסלע עם המטה, אז ונתן 'מימיו', מה שמונח בזה בדרך הטבע. ושוב ידבר משה על זה פרק אחד ממשנתו, וכח התורה היא להרחיב ולפשט דבר מועט להיות כמרובה, ובדיבורו בתורה והולאת להם 'מים' סתמא מן הסלע, עד שיספקו להשקות ממנה כל העדה ובעירם. ולכן בהכרח הראשונה במטה לא ילא מים הרבה אלא טיפין, היינו מה שהיה מונח בתוכה בטבע, ולא היה די להשקות ממנו כל העדה, ולכן הכהו שנית, וגזר שתוציא מים בדרך נס, ובזה שינה ציווי ה', שהיה לו לשנות עליה פרק אחד, ובכח התורה היתה מתרחצת להיות מעין נובע לכל העדה.

ועל זה התרעם עליו ה', כי קודם מתן תורה לא היה שייך להרחיב עניני עולם הזה בתורה, על כן הוצרכו להמטה, שבכח השמות שבו יעשו נסים, ולא היו יכולין לגדל כמות המים במה שמרחיבין התורה, ועל כן

נאמר אז והכית צנור. אבל כעת אחר שניתנה תורה, אין צריכין להמטה, אלא יכולין לגדל כמות המים שבסלע בכח התורה, לשנות עליו פרק אחד. ואז היה מתקדש לעיני העדה גדול כח התורה, שיכירו כולם שהעולם נברא בהתורה, ובהרחצת התורה מתרחצת המים. והיו מכירין כולם גדול כח תורתו של משה, שבדיבורי פיו בתורה מתרצים המים עד אין שיעור, ויען לא האמנתם צי להקדישני לעיני בני ישראל, לכן לא תביאו את הקהל.

*

והנה ה' אמר למשה, קח את המטה, ולא נתפרש לאיזה מטה כוון. ויקח משה את המטה 'מלפני ה', ופירשו באבן עזרא וברשב"ם שהוא המטה של אהרן שהיה מונח לפני העדות, אשר פרח מטה אהרן ויגמול שקדים (יז-כג) ע"ש. וכן העיר בזה בפנים יפות. ובחתם סופר (קה). כתב דזה היה החטא שהיה לו ליקח את מטהו ולא מטה אהרן ע"ש. ונראה לומר בטעם שעשה משה רבינו כן, דאיתא באבן עזרא שהחטא היה במה שאמר לישראל, שמעו נא המורים, והם בני אברהם יצחק ויעקב, ואין ראוי לאיש חסיד לזלזל בהם ע"ש. ויש לומר כי שני הטעמים עולים בנקבה אחד. והוא, כי משה החשיב אותם למורים, ואם כן אין הם ראויין לנס מן השמים. אמנם איתא במדרש (תנחומא יז) גדול השלום שאפילו ישראל עצמן עושין עבודה זרה, ועושין חבורה אחת, אין מדת הדין נוגעת בהן שנאמר (הושע ד-ז) חבור עצבים אפרים הנח לו ע"ש. ואמרו עוד במדרש (ויק"ר כו-ג) דורו של אחאז כולן עובדי עבודה זרה היו, ועל ידי שלא היו בהן דילטריין, היו

ויפרע מכפויי טובה, שדבר אחד משתנה להם
לכמה טעמים (תנחומא יט) ע"כ.

וּבְרֵאשִׁית לבאר תרעומתם של ישראל, דהנה
נצטוו על המן, איש אל יותר ממנו עד
צקר, ולא שמעו אל משה וייתירו אנשים ממנו
עד צקר, וירם תולעים (שמות טז-יט). ואם כן היה
חסרון להלחם מן השמים שנתקלקל מהרה, ולא
יכלו להשאירו מיום ליום כמו שאר לחם, והיה
מקום לדאוג כל יום, שמא למחר אין מן, ואין
ממה לחיות. וזהו שקראו אותו לחם 'הקלוקל',
שהוא מקולקל יותר משאר לחם.

אֲבָל באמת איתא בגמרא (יומא עו.) שאלו
תלמידיו את רבי שמעון בן יוחי, מפני
מה לא ירד להם לישראל מן פעם אחת בשנה.
אמר להם אמשול לכם משל למה הדבר דומה,
למלך בשר ודם שיש לו בן אחד, פסק לו מזונותיו
פעם אחת בשנה, ולא היה מקביל פני אביו אלא
פעם אחת בשנה, עמד ופסק מזונותיו בכל יום,
והיה מקביל פני אביו כל יום. אף ישראל, מי שיש
לו ארבעה וחמשה בנים, היה דואג ואומר שמא
לא ירד מן למחר, ונמצאו כולן מתים ברעב.
נמצאו כולן מכוונים את לבם לאציהן שבשמים
ע"כ. ואם כן יש צוה טובה רבה צמה שהמן
אינו מתקיים עד למחר, שעל ידי זה ישארו
מקושרים ודבוקים לה' תמיד.

וּבְצִיָּנוּ כיוצא בה בהנחש הקדמוני שנתקלל
מאת ה', עפר תאכל כל ימי חיך
(בראשית ג-ד). ולכאורה קשה מה היא הקללה
צוה, הרי אם המאכל שלו היא אכילת עפר, אז
יש לו ההרגשה בהעפר מה שיש לצריות אחרות
בשאר מאכליהם, ואם כן על ידי קללתו לאכול
עפר, הרי הרויח שתמיד מזונותיו מזומנים לפניו

יוצאין למלחמה ונוצחין ע"ש. ואם כן כאשר יהיה
מדת השלום ציניהם ראויין הן להושע, שאין
מדת הדין נוגעת בהן. והנה מטה אהרן הונח
למשמרת לאות לצני מרי, ותכל תלוותם מעלי.
ואם כן מטה אהרן הביאה שלום, על כן בהיות
שהם היו מורים צעיניו, והוצרכו לזכותו של מדת
השלום, על כן לקח מטה אהרן, שבכה זה יוכלו
להפקד צישועה, ועל הסלע הך ויצאו מים.

גַּם יש לומר על פי מה דאיתא בבעל הצורים
(פי' וארא) גבי פרעה שנאמר ויצלע מטה
אהרן את מטותם (ו-יב), כמו כן צמעשה קרח
צלע מטה אהרן מטותם, וכשהוציאו אז חזר
ופלטם, ולכך לא הוציאו פרעה. ועל כן כתיב שם,
ויוצא משה את כל המטות (במדבר יז-כד), חסר, לפי
שבזעם ע"כ. ואם כן היה צמטה אהרן כח של כל
הכלל ישראל, וצוה יוכל לפעול להוריד מים לכולם.

וּבְדַרְךְ אגב שמעתי לפרש, בטעם שהוצרך ה'
להפריח מטה אהרן צפרחיים ושקדים,
ולא היה די בהאות שיראו שמטה אהרן צלע
את מטותם, וכמו האות שהיה אלל פרעה. אלא
נלמד מכאן, כי כדי להשקיט מחלוקת אין עצה
על ידי צליעת המתנגד, אלא על ידי הוכחה,
ראה מה אתה מצייע, מי אני ומי אתה. ורק
כשראו שמקלו של אהרן פרח כולו, ושלם נשאר
יבש, בכך בטלה המחלוקת.

*

וַיָּשׁוּב נאמר להלן צפרשה, וידבר העם בצאלקים
וצמשה וגו', ונפשנו קצה בלחם הקלוקל,
וישלח ה' זעם את הנחשים השרפים, וינשכו
את העם וגו' (כא-ה), וברש"י יבא נחש שלקה
על הוצאת דבה ויפרע ממוציאי דבה. יבא נחש
שכל המינין נטעמים לו טעם אחד [טעם עפר],

צלי טורת, עד שאמרו חז"ל (ברכות מ.). הרוחה נחש בחלום פרנסתו מזומנת לו.

וביאר הרה"ק רבי בונם מפרשיסחא זי"ע, דאדרבה בזה גופא טמונה עוצם הקללה, שהורחק כל כך מהקב"ה, עד כדי למנוע ממנו שיטטרך אף פעם לשאת עיניו אל השמים, כדרך צרואים אחרים המחפשים מזונותיהם, ומפעם לפעם נושאים עיניהם לשמים לבקש מזונם מאת ה', וכמו שאמר הכתוב (מהלים קד-כא) הכפירים שואגים לטרף ולבקש מא-ל אכלם. וזהו הקללה היותר גדולה, שאין רוצים לשמוע למעלה את קולו כלל, ונותנים לו כל

מחסורו ובלבד שיתמקק מעיני ה' ולא יתראה לפניו עכדה"ק.

ואם כן יש ללמוד מעונש הנחש, כי מה שנותנים להאדם פרנסתו על זמן מרובה זהו קללה, ואדרבה טובתו של האדם הוא כאשר המלך קובע לו פרנסתו בכל יום ויום. ועל כן כאשר התרעמו ישראל על המן הניתן להם יום יום, ומתקלקל למחרתו, בא הנחש ונשכוס, כי מפרנסתו ילמדו ישראל גדול הטובה שיש בזה. ועל כן בא רפואתם באופן של והציט אל נחש הנחושת וחי, כי בהצבונות על הנחש אז יתרפאו גם מתרעומתם.

בסעודה שלישית פרשת חקת תשע"ח לפ"ק

ויקחו אליך פרה אדומה תמימה וגו' (יט-ב). בגמרא (קידושין לא.) שאלו את רבי אליעזר עד היכן כיבוד אב ואם, אמר להם לאו וראו מה עשה עובד כוכבים אחד לאביו באשקלון ודמא בן נתינה שמו, בקשו ממנו חכמים אבנים לאפוד, בששים ריבוא שכר [היה משתכר בה ששים ריבוא דינרי זהב], ורב כהנא מתני בשמונים ריבוא, והיה מפתח מונח תחת מראשותיו של אביו [והוא ישן], ולא זיערו. לשנה האחרת נתן הקב"ה שכרו, שנולדה לו פרה אדומה בעדרו, נכנסו חכמי ישראל אללו, אמר להם, יודע אני בכס שאם אני מבקש מכס כל ממון שבעולם אתם נותנין לי, אלא אין אני מבקש מכס אלא אותו ממון שהפקדתי בשביל כבוד אבא ע"ש. ולפי זה היה העובדא באבני שוהם שהיו בכתפות האפוד.

אמנם צירושלמי (קידושין כ:) הוצא עובדא זו בכמה שינויים, ואמרו, פעם אחת אצדה אבן ישפה של בנימין ע"ש. ולפי זה היה האבן חסר מאבני החושן. (ועיין בחוספות עבודה זרה כד. ד"ה ואבני). ובמשך חבמה (שמות כח-ט) ביאר, מה שסיבב ה' ללמוד מלות כיבוד אב מאבן ישפה, כי כל השצטים זיערו לאציהם במכירת יוסף, חוץ מבנימין שכיבד את אביו, ולכן כשנאצד ישפה מבנימין, הראה להם ה' גדול מלות כיבוד אב אלל דמא בן נתינא ע"ש. (ועיין בזה בשמן ראש שמות ח"ט חו.). ויש להוסיף, שגם לפי גירסא דילן שנאצד אבן שוהם, אחי שפיר, כי אבן זה הוא אבנו של יוסף, וגם יוסף לא נכשל בכיבוד אב, כי הוא היה הנמכר, ולא היה יכול לגלות לאביו משום החרס. ואדרבה הוא תיקן בזה מלות כיבוד אב של אביו שפירש

מאזיו כ"ב שנה (מגילה ז.), על כן הראו באזנו של יוסף גודל מלכות כיבוד אב.

*

ואיתא במדרש (ב"ר עא-ה) רחל תפסה פלך שתיקה, ראתה סבלונומיה ציד אחותה ושתיקה, ועמדו כל צניה בעלי מסטירין. צנימין ישפה, יש פה, יודע במכירתו של יוסף ואינו מגיד ע"כ. וכן הוא במדרש (אסח"ר ו-ב). ופירש ביפה ענף, כי יחזק ידע בדבר (ב"ר פד-כא), והוא גלה לצנימין. ואף על גב שהשצטיס החרימו שלא יגיד איש ליעקב, ושתפו גם את הקצ"ה עמהם, מוכרחים אנחנו לומר כי יחזק וצנימין לא ידעו מן החרס. וגם יש לומר שאין כח זהם להחריס אלא עליהם ע"כ.

גם יש לומר, דאיתא ברמב"ן (בראשית מה-כו) יראה לי על דרך הפשט, שלא הוגד ליעקב כל ימיו כי אחיו מכרו את יוסף, אבל חשב כי היה תועה בשדה, והמוצאים אותו לקחווה ומכרו אותו אל מצרים. כי אחיו לא רצו להגיד לו חטאתם, אף כי יראו לנפשם פן יקצוף ויקללם, כאשר עשה בראובן ושמעון ולוי (להלן מט ג-ז), ויוסף צמוסרו הטוב לא רצה להגיד לו, ולכך נאמר (בראשית נ-טז) ויטו אל יוסף לאמר אצריך לך לפני מותו לאמר וגו', ואלו ידע יעקב בענין הזה, היה ראוי להם שיחלו פני אציהם צמותו ללוות את יוסף מפיו, כי ישא פניו ולא ימרה את דברו, ולא היו צסכנה ולא יצטרכו לצדות מלצם דברים ע"כ. והרי לצנימין נתוודע כבר אז שהאחים מכרו את יוסף, שהרי אמר להם יוסף, אני אחיכם יוסף אשר מכרתם אותי מצרימנה (שם מה-ד), ואף על פי כן לא גילה זאת לאזיו כל ימי חייו. ויש לזה שתי סיבות, חדא,

מחמת כיבוד אב, שלא רצה לזכרו צדיעה זו. שנית, כי יש בזה עון לשון הרע לדבר בגנות האחים, על כן ישפה, יש פה ואינו מגיד.

*

והנה צצריאת העולם מאינו מחלוקת מהיכן היתה ההתחלה, דאיתא במשנה (יומא ג:) משניטל ארון, אצן היתה שם מימות צצאים הראשונים, ושתייה היתה נקראת. ואמרו (שם ד:) תנא שממנה הושחת העולם. תנן כמאן דאמר מאין נצרא העולם [צין נצראת תחילה, וצצציה נצקו רגצים עד סוף העולם מכל ד], דתניא רבי אליעזר אומר עולם מאמצעיתו נצרא שנאמר (איוב לה-לה) צצקת עפר למוצק ורגצים יצקו [מוצק אחד היה לו, ומשם נצקו רגצים צצציו]. רבי יהושע אומר עולם מן הצדדין נצרא [ארבע מוצקות היו לו, ונמחח והלך מכל ד, עד שנצק צאמצעיתו] שנאמר (שם לו-י) כי לשלג יאמר הוי ארץ [תעשה ארץ] וגשם מטר וגשם מטרות עזו, [ומהיכן, גשם מטר וגשם מטרות, מארבע צדדין הורידו והגשימו להעשות ארץ] וכו'. וחכמים אומרים מאין נצרא שנאמר (תהלים נ-א) מזמור לאסף א-ל אלקים ה', ואומר מאין מכלל יופי [צתריה כתיב], ממנו מוכלל יפיו של עולם ע"כ.

ולבאורה יש להצין, דהא קיימא לן מעלין צקודש ולא מורידין (מנחות טז.), ואם כן צשלמא למאן דאמר דעולם מן הצדדין נצרא, אם כן סיוס הצצריאה היתה צקודש הקדשים, וכדאיתא במדרש (תנחומא קדושים י) ארץ ישראל יושבת צאמצעיתו של עולם, וירושלים צאמצעיתה של ארץ ישראל, וצית המקדש צאמצע ירושלים, וההיכל צאמצע צית המקדש וכו' ע"ש.

עבור זה היא נקראת בתואר 'עולם' מלשון העלם, והדר בחוץ לדרך דומה כמי שאין לו אלוה-ה (כתובות קי:). על כן התחיל ה' צריאת העולם ממקום המקודש ביותר, מהאזן שתי המונח בקדשי קדשים, ומינייה קרבי כל העולם, שהיה מרחיב והולך כשתי פקעיות של שמי עד שגער צו הקצ"ה (תגייה יב), ועל ידי זה יש בכל נקודה שבעולם ניצוץ ממקום קודש הקדשים, אשר שם היה גילוי כבוד ה' לעיני כל רואה, ועשרה נקיס נעשו לאצותינו בצית המקדש (אבות ה-ה), ועל ידי זה יוכלו להרגיש בכל מקום שבעולם כבוד ה', כאשר יעמיקו להתבונן בה.

*

ולענינינו יש לומר עוד, דאיתא בגמרא (חולין פט.) אמר רבי יצחק מאי דכתיב (מהלים נח-ג) האמנם אלם דק תדברון [אומנות יפה היא האילום] משרים תשפטו בני אדם, מה אומנותו של אדם בעולם הזה ישים עצמו כאלם, יכול אף לדברי תורה, תלמוד לומר דק תדברון [דק דהיינו דברי תורה, אומתו תדברון] ע"כ. והיינו כמאמרם (אבות ה-י) כל ימי גדלתי צין החכמים, ולא מצאתי לגוף טוב משתיקה. כי ברב דברים לא יחדל פשע (משלי י-ט). ויש להזהר מדיבורי איסור של לשון הרע ורכילות ושקר וכו', ודברת צם ולא דברים בטלים (יומא יט:), ושומר פיו ולשונו שומר מצוות נפשו (משלי כא-ג). וזהו כי האולם והיכל וצית קדשי הקדשים היה בחלקו של בנימין (יומא יב:). ובנימין תפס פלך שתיקה, ישפה, יש פה ואינו מדבר, על כן צרא ה' את העולם מחלקו של בנימין, שמשם נתפשטה כל העולם כולו, כדי להטביע צוה בעולם כחו של בנימין, האומנות שיעשה עצמו כאלם.

ושפיר הוי מעלין בקודש, שהתחילה בדרך העמים עד שהגיע לדרך ישראל, ומשם נתעלה עשרה מעלות עד קודש הקדשים. אבל למאן דאמר דמאמנעיתו נצרא, מהאזן שתי (מהרש"א טס), אם כן התחילה הצריאה ממקום היותר קדוש ושוב ירדה עשרה מעלות עד שנסתיים בדרך העמים, והרי מעלין בקודש ולא מורידין.

אך הענין הוא, כי הכתוב אומר (דברים יא-ב) ארץ אשר ה' אלקיך דורש אותה, תמיד עיני ה' אלקיך בה, מראשית השנה ועד אחרית שנה. וברש"י והלא אף כל הארצות הוא דורש שנאמר להמטיר על ארץ לא איש (איוב לח-כו), אלא כביכול אינו דורש אלא אותה, ועל ידי אותה דרישה שדורשה דורש את כל הארצות עמה (ספרי) ע"כ.

וביאור הדברים, אנו רואים שכל אילן יש לו שורש בדרך, וממנה יוצא העץ עם ריבוי ענפיה והעלים והפירות, והכל יונק מן השורש. וכאשר העלים מתחילין להתייבש אין נותנים המים עליה, אלא על השורש למטה, וממנה פורח וזומח הכל. כן הוא גם בציון מכלל יופי, היא שורש העולם, וזה כלול כל יופיו של עולם. וכאשר יש מקום בעולם שצריכין לדרוש טובתה, אין הקצ"ה דורש אותה בעצמה, אלא דורש שורשה, וממנה דורש את כל העולם. – ולכן אין במציאות שיצרה העולם אלא מציון, כי היא שורש העולם והכל פורח ממנה. וכמו שאי אפשר לצרוא ענפים ועלים ופירות בלי האילן ושורשו, כן צריאת העולם לא יתכן אלא מציון.

*

ויש לומר עוד, כי זהו שהעולם הזה מגושם, וכבוד ה' מכוסה ומסתתר ונעלם, אשר

בנימין, שתפס פלך השתיקה, ולהורות שעל ידי מדה זו יתקבלו התפלות שם לרחמים ולרצון.

*

ובזה נחזור לבאר בטעם הדבר שמן השמים הסיבו שנאבד מהם אבן ישפה דייקא, ושז נגרס להם להתעורר על עולם הכיבוד אב שכיבד הגוי את אביו. דהנה כמו של עשו להחריב את בית מקדשינו ולשלוט על העולם, הוא בשביל שקיים מצות כיבוד בשלימות, כדאיחא בווהר חק' (פ' מולדות קמו): פתח רבי ייסא ואמר, בן יכבד אב ועבד אדוניו (מלאכי א-ו), בן דא עשו, דלא הוה בר נש בעלמא דיוקיר לאביו כמה דאוקיר עשו לאביו, והוא יקירו דאוקיר ליה אשליט ליה בהאי עלמא וכו', וההוא יקרא דאוקיר ליה לאביו, אוריך ליה כל הני זמנין דישלוט בעלמא דא, ואינון דמעין אורידו לון לישראל בשעבודא דיליה, עד דיתובון ישראל לקוב"ה בצביה וצדמעין כדכתיב (ירמיה לא-ח) צבכי יבואו וגו' עכלה"ק.

ובספר יערות דבש (מ"ג דרוש ג) כתב לבאר הטעם שישועתן של ישראל צימי המן הייתה על ידי אסתח שלא היה לה אב ואם (אסתח ג-ו), כי באמת קשה מאד לקיים מצות כיבוד כראוי, ולא יגיע אדם עד תכליתה בכל דקדוקיה. אמנם אם אין לו אב ואם, והוא מצטער על זה שאין לו אב ואם כדי לקיים מצות כיבוד, אם כן יש לו שכר מה' כאילו קיימה בתכלית הקיום צלי חיסור כלל, ולכך אמר רבי יוחנן אשרי מי שלא חמאן (קידושין לא:). והנה כל כמו של עמלק מורעו של עשו, הוא בזכות כיבוד אב ליחמק, שמאוד נהג בו כבוד, ואם כן מי שיבוא לבטל זכותו וכוחו, צריך שיהיה לו

ונראה דזהו שאומר הכתוב (עמוס ד-ד) כי הנה יוצר הרים ובורא רוח ומגיד לאדם מה שיחו. ואמרו חז"ל (חגיגה ה:) אפילו שיחה יתירה צין איש לאשתו מגידים לו לאדם בשעת מיתה ע"כ. ולכאורה מה ענין סיפא דקרא לתחלתו. אך הכוונה, שכאשר תתבונן מהיכן נבא כל ההרים הללו, ששורשם היא מציון, שמשם הותחל צריאת העולם, והוא משום שזהו חלקו של בנימין שאחו פלך השתיקה, וממנה נתפשט כמו זו בעולם, שיש פה ואינו מדבר, זה 'מגיד לאדם מה שיחו', מגיד ומעורר להאדם להשכיל איך צריך להיות שיחו, אשר סייג לחכמה שתיקה.

*

ובזה יתבאר הטעם שזכה בנימין יותר מכל השבטים שהצית המקדש תבנה בחלקו. כי הגם שהקב"ה שומע תפלת כל פה, מכל מקום אינו דומה תפלה היוצאת מפה לדיק שהוא נקי מדיבורי איסור ודברים צטלים, ורק בתורת ה' חפצו, מתפלה היוצאת מפה מלוכלך בחטא. וכמו שפירשו הכתוב (במדבר לג) לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה, שמי ששומר פיו ואינו עושה דברו חולין, אז תפלתו נקיה וקדושה וזקעת רקיעים, וככל היוצא פיו יעשה ה'. והנה מקום המקדש היא ציתי בית תפלה יקרא לכל העמים (ישעיה נו-ז), וזה שער השמים מקום קיבול תפלות (רש"י בראשית כח-ז). וכמו שאמר שלמה המלך בצנינו, להיות עיניך פתוחות אל הצית הזה לילה ויום, אל המקום אשר אמרת יהיה שמי שם, לשמוע אל התפלה אשר יתפלל עבדך אל המקום הזה (מלכים א ח-כט). ולזה צריכין פה שאומנתו לעשות עצמו אלס, על כן נבנה בחלקו של

גם כן מצוה זו בשלימות. ומי הוא שחף מפשע ולא יהיה לו פגם בכיבוד אביו בכל דהוא, עד שבאחה הדסה, זה אסתר, שאין לה אב ואם כלל, והיא היתה תמיד מנטערת על שלא היתה סיפוק צידה לקיים מצות כיבוד, אם כן יחשוב לה לצדקה כאילו קיימה אותה בתכלית השלימות, ואם כן יש צידה גם כן מצות כיבוד לקום נגד זרעו של עשו, ולכך להכניע להמן בנו של עשו שזכות כיבוד אב צידו, הורכך לאסתר שהיתה יתומה מאב ואם ודפח"ח.

ובחידושי הר"מ כתב דלכן נותה רבקה ליעקב להסתכן ולהתחפש בפני יצחק, כדי לקבל הברכות, דלכאורה הלא נדקה שאלתו של יעקב, אולי ימושני אבי והייתי צעיניו כמתעתע והבאחי עלי קללה (בראשית מו-יג). ברם רצתה רבקה לצטל על ידי זה את כוחותיו וזכותיו של עשו. הלא זכותו של עשו היתה בקיום מצות כיבוד אב, אשר בגלל זה לא ראו מן השמים לגלות ליצחק שעשו הוא רשע, כדי שלא לגרום לו נער, וממילא לא היה יעקב יכול לקבל את הברכות. לפיכך יענה עכשיו רבקה ליעקב, כי יקיים גם הוא מצות כיבוד אם מתוך מסירות נפש, ובכך יחליש את כחו של עשו. וכך אמרה לו רבקה, עלי קללתך בני, אפילו אם בגללי צפיות לך קללות חלילה, בכל זאת שמע בקולי ולך קח לי, עשה כפי שאמרתי לך מתוך מסירות נפש, ועל ידי כך תנצח את עשו ותוכל להיות ראוי לקבל את הברכות ודפח"ח.

ובערתה שפיר מוצן למה זכה בנימין שתצנה בית המקדש בחלקו, צהיות שבנימין היה מציין במצות כיבוד אב יותר מכל השבטים,

על כן זכותו עומד נגד כחו של עשו שהשלים עצמו במצוה זו, שלא יוכל עשו לפגוע בו. והנה עובדא זו שנאצד מאבני החושן, מצוהר בתוספות (עבודה זרה כג: ד"ה בקשו) דצבית שני היה, מדקאמר לשנה אחרת נולדה לו פרה אדומה בעדרו, והא קיימא לן (פרה ג-ה) דצימי צית ראשון לא נשרפה שום פרה, כי נסתפקו באותה שעשה משה כל ימי צית ראשון ועד עזרא שעשה צנייה ע"ש. וצבית שני כבר היו ישראל נכנעים תחת האומות, והיו זמנים שציטלו העבודה לימים רבים, כמו צימי היוונים קודם נס דחנוכה. [וימתן שעובדא זו שנאצד מאבני החושן היה בתקופה זו, שמטלטול הבגדים מצית ה', שבאו אז צה פריצים וחללוה, נתהוה שנאצד מאבניה]. ואם היו ישראל נוהרים במצות כיבוד אב, לא היו מסוגלים האויצים לשלוט עליה. על כן הסיב ה' שנאצדה אבן ישפה, אבנו של בנימין שהיה מופלג בכיבוד אב, והורו להם בעובדא של דמא בן נתינה איך צריכין לקיים מצוה זו, כדי שילמדו לקח שאם רוצים בקיום צית ה' להלאה, אז צריכין להתאמץ ביותר בקיום מצוה זו.

*

ובדי להקטין מעלתו של דמא בן נתינה יתכן לומר, כי כל מה שיש בעולם נצרה מהתורה, שהאיך צתורתו וצרה עולמו (צ"ר א-א). והאבן ישפה נצרה מאותיות התורה של אבני חושן אבנו של בנימין. ולכן מוטבע בטבע באבן זו של ישפה, כח השתיקה, וכמו שהארין ברבינו בחיי (פ' מצוה) שכל האבנים יש להם סגולה מיוחדת בטבעם. ויתכן שמי שיש לו צרשותו אבן זו של ישפה, יש פה ואינו מגיד, זה משפיע על הצית מדת השתיקה. ולכן היה יכול גם הגוי

לעזם פיו ולשתוק, ולא להקיץ את אציו, גם כאשר היה נוגע להפקד גדול של ממון.

*

ונסיים צמה שכתוב בספר דברי שאול
 בשם בעל הקצות החושן (וכן הוא
 בספר אמת ואמונה מהרה"ק מקוצק ז"ע פ' תלא)
 בטעם שנתן הקצ"ה לאותו עכו"ם, צתמורה
 לכיבוד אצ ואם שקיים, פרה אדומה דוקא, ולא
 ניתן לו שזרו צאופן אחר. אלא צשעה שעכו"ם
 זה הפסיד הרצה מעות, צגלל רצונו לקיים מצות
 כיבוד אצ, נעשה קיטרוג גדול צשמים, אשר גוי
 זה מצבצב את המצות יותר מישראל. וכמו שפירשו

חסד לאומיים חטאת (משלי יד-לד), שעל ידי החסד
 שעושים לפעמים האומות, נתעורר על ישראל
 חטא שאינם זהירים צחסד זה כמו האומות. ולכן
 סיבצו מן השמים שחולד פרה אדומה צעדרו,
 וצני ישראל היו נאלצים לשלם לו סכום עזום
 מאד, שכלל גם מה שהפסיד כתוצאה מקיום
 המצוה של כיבוד אצ, וצזה נשתתק קיטרוגו
 של השטן מעל ישראל, כי הראו צזאת צצני
 ישראל מצצצין המצות הרצה יותר מנכרי זה.
 לפי שנכרי זה הפסיד כסף עבור מצוה שכלית
 שקיים, שלא לעורר את אציו משינתו, ואילו צני
 ישראל משלמים הון רצ עבור מצוה חוקית שאין
 לה הסצר שכלי אלא חוקה צלי טעם ודפח"ח.

בסעודה שלישיית פרשת חקת תשע"ט לפ"ק

ישיר ישראל את השירה הזאת, עלי צאר ענו לה
 וגו' וממדבר מתנה, וממתנה נחליאל, ומנחליאל
 צמות, ומצמות הגיא וגו' (כא-ז). וצגמרא (עירובין
 מד). דרשזה על מעלת התורה, אם אדם משים
 עצמו כמדבר זה שהכל דשין צו, תורה ניתנה
 לו צמתנה. וכיון שניתנה לו צמתנה נחלו א-ל
 שנאמר וממתנה נחליאל, וכיון שנחלו א-ל עולה
 לגדולה שנאמר ומנחליאל צמות. ואם מגיס לצו
 הקדוש צרוך הוא משפילו שנאמר ומצמות הגיא.
 ואם חוזר צו הקדוש צרוך הוא מגציהו שנאמר
 כל גיא ינשא ע"כ. ויש להצין קשר הדברים עם
 שירתם על הצאר.

אך ציאור הדברים הוא, דהנה צהקדמת ספר
 נגיד ומצוה (להרה"ק רבי חיים ויטאל זצ"ל)
 כותב על עצמו, כצצאתי אלל מורי [האר"י]

ותמת שם מרים ומקצר שם, ולא היה מים
 לעדה ויקהלו על משה ועל אהרן, וירצ
 העם עם משה ויאמרו לאמר, ולו גוענו צגוע
 אחינו לפני ה' וגו' (כ-א). ויש לדקדק על אומרו
 ולא היה מים 'לעדה', שנראה כמיותר שהרי גם
 לצעירם לא היה, וכמו כן לכל הולכי מדבר לא
 היה. ועוד שמתחיל עם 'עדה', ומסיים וירצ 'העם'
 עם משה, והוי ליה למימר 'וירצו' עם משה. גם
 עצם הדבר שהתלוננו הוא פלא, הלא זה ארבעים
 שנה עוסקים צתורה ועבודה, צירידת המן צדרך
 נם, וכי חצצו שה' לא ימציא להם גם מים.
 ואיך יעלה על הדעת לזונם ארבעים שנה צמדבר
 צדרך נם, וצסופו ימיתו כולם צצמא, אצתמהה.
 וצראה דהנה להלן צפרשה נאמר, שישאל אצ
 אמרו אחר כך שירה על הצאר, אז

חש בכל גופו יעסוק בתורה שנאמר (משלי ג-ח) רפאות תהי לשריך וגו' ולכל בשרו מרפא ע"כ. הרי כי התורה כוללת בתוכה כל מיני רפואות, וזהו שצבארה של מרים יש בשורשה השגת התורה, על כן גם סגולת התורה טמונה בה, ומרפא כל סוגי החלאים.

*

וּבְרֵאשִׁית להסביר טעם הדבר שזכתה צארה של מרים להיות טמונה בתוכה השגת התורה, כי הנה אמרו (מעניית ט.) שלשה פרנסים טובים עמדו לישראל, ושלשה מתנות טובות ניתנו על ידם, צאר בזכות מרים, ענן בזכות אהרן, מן בזכות משה ע"כ. ומצואר ברבינו בחיי דלכן זכות המים צאה על ידי מרים, מפני שבשעה שהושלך משה בתיבה צמים, כתיב (שמות ז-ז) ותמצא אחותו מרחוק לדעה מה יעשה לו, לכך נעשה לה זכות זה של הצאר, שנתן הקב"ה עבודה מים לעדה ע"כ. ואם כן זכותה של מרים גדולה מאד שעמדה לטפל ולהשגיח על חיותו של משה נותן התורה לעם ישראל, ולא עוד אלא שזכתה להציא מיינקת מן העבריות ותיניק לך את הילד (ז-י), כי פה שעמיד לדבר עם השכינה יינק דבר טמא (סוטה יג:).

וּבְאֵמֶת כל לידתו של משה היתה על ידי מרים, וכמאמרם (שם יג.) עמרם גדול הדור היה, כיון שגזר פרעה הרשע כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו, אמר לשוא אנו עמלין, עמד וגירש את אשתו, עמדו כולן וגירשו את נשותיהן. אמרה לו צמו, אצא, קשה גזירתך יותר משל פרעה, שפרעה לא גזר אלא על הזכרים ואתה גזרת על הזכרים ועל הנקיבות, פרעה לא גזר אלא בעולם הזה, ואתה בעולם

ז"ל ללמוד ממנו זאת החכמה, הלך מורי ז"ל לטצריא והוליקני עמו, ואם היה ספינה קטנה, וכשהיינו מהלכין בספינה צתוך המים כנגד העמודים של בית הכנסת הישן, אז לקח מורי ז"ל כוס אחד ומילא אותו מים מצין העמודים, והשקה לי אותם המים, ואמר לי, עכשיו תשיג צואת החכמה, כי המים אלו ששתית היו מצאר של מרים [שנגמזה צימה של טצריא כמצואר צרש"י צפרשתנו כא-כ], ומאז ואילך התחלתי ליכנס בעומק החכמה הזאת ע"כ. ובפרי עין חיים (שער הנהגת הלימוד) כותב, שבחלה כל מה שלמדו רבו היה שוכת, עד שהשקהו מצארה של מרים, ואז הכניס לכנוס בחכמה זו ע"כ [והובא גם בבני יששבר אייר א-ו].

הרי לנו גדול מעלת צארה של מרים, דכמו שלא ניתנה תורה אלא לאוכלי מן (מחומה בשלח ט), שאכלו לחם אצירים, לחם מלאכי השרת, לזכך גופם שיצולע התורה בגופם. כן היה גם שתייתם צארה של מרים, שעל ידה זכו להשגה בתורה, וגם שלא ישלטו בהם השכחה. ולכן כאשר שרו ישראל שירת הצאר, נתנו הודאה לא רק על מה שהרוה למאם צגשמיות המים, אלא הודו על השגת התורה שזכו על ידה, והזכירו בשירתם, וממדבר מתנה, וממתנה נחליאל וגו', שעל ידי הצאר זכו לכל המדריגות הללו.

וּבִזָּה מוצן מה שכתוב ברמ"א (או"ח סוף סימן רצט) צשם הכלצו, יש אומרים לדלות מים כל מוצאי שבת כי צארה של מרים סובצ כל מוצאי שבת על הצארות, ומי שפוגע צו וישתה ממנו יתרפא מכל תחלואיו ע"ש. הרי דצמים הללו יש גם כח של רפואה. והוא כי אמרו חז"ל (עירובין שס) חש צראשו יעסוק בתורה וכו',

הזה ולעולם הצא, פרעה הרשע ספק מתקיימת גזירתו ספק אינה מתקיימת, אתה לדיק בודאי שגזירתך מתקיימת שנאמר (איוב כז-כח) ותגזר אומר ויקס לך. עמד והחזיר את אשמו, עמדו כולן והחזירו את נשותיהן ע"כ. וכיון שזכות נתינת התורה על ידי משה באת על ידה, על כן יש צבארה כחה של השגת התורה.

ובערתה יש לומר כי 'העדה' הזאת שנקאלו למשה, הם היו החסודים שבישראל, והם לא נקאלו להתלונן, כי לא היה להם ספק, שבדאי ימציא ה' להם גשם או מעין שירו את צמאונם, ולא התעבבו במדבר בדרך נס כדי שצספוו ימותו שם. אלא הם התלוננו על מה שנסתלק מהם השגת התורה שהיו זוכין עד עתה בזכות צבארה של מרים, אשר זה לא יהיה להם עוד, כי מרים מתה. ועל זה אמר 'ולא היה מים לעדה ויקהלו על משה ועל אהרן', שחסר מהם מים לשמות, אבל על זה לא דאגו כי כמה דרכים יש למקום להשלים זאת, אבל אין מים אלא תורה (צבא קמא ז'), ומים אלו לא יהיה להם עוד. ומרוב צערם צאו לשפוף שיחתם לפני משה. אבל לעומת זה היה עוד כח שנקרא 'עם', וסתם עם רשעים הם, והמה רבו על המים כפשוטו. וה' צוה למשה להוציא להם מים מצבארה של מרים שנית (רש"י כ"ג), ותחזור אותן המים עם סגולת השגת התורה שיש בצוכה.

*

והנה בחטא מי מריבה נגזר על משה ואהרן למות במדבר, יען לא האמנתם בי להקדישני לעיני בני ישראל, לכן לא תצילו את הקהל הזה אל הארץ אשר נתתי להם (כ"ב).

יש להבין, הלא בחטא זה לא עברו רק עשה שצוה להם ה', ודברתם אל הסלע, ועל זה ליכא חיוב מיתה, ולא ענשין על עשה אלא בעידן ריתחא (מנחות מא.). ואם כי היה צוה חילול השם, אשר אמרו חז"ל (יומא פו.) דאין כח צתשובה ויום הכיפורים ויסוריך, אלא כולן תולין ומיתה ממרקת ע"ש. מכל מקום גם על חילול השם ליכא חיוב מיתה בידי שמים, אלא שמירוק החטא לא מסתלק מן האדם רק ביום מותו. ואם כן למה נתחייבו משה ואהרן כל כך, שניטל מהם גדולתם וחייהם, עבור חטא זה.

ויש לומר דאיתא בגמרא (יומא כג:) כמה לא חלי ולא מרגיש גברא דמריה סייעיה [כמה סמוך ומוצטח ואין צריך לחלות ולדאוג מכל רע מי שהקב"ה צעורו], שאול צאחת ועלתה לו [שאול נכשל צאחת ועלתה לו לרעה לקונסו צמיתה וציטול מלכותו], דוד צשתים ולא עלתה לו ע"כ. ויש להבין חומר העונש של שאול המלך שהיה נקי מחטא כבן שנה, ונלקח ממנו המלכות ונהרג על עצירה קטנה, ולא הועיל לו כל תשובותיו וכל צדקותיו, ודוד נתקבל תשובתו, וזכה למלוכה צרית מלח עולם. וכמוצ באגרת החיול (חלק הפשט אות עונש), כי כל המצות אשר צוה ה' לעשות הכתובים צתורה צריך שיעמוד לעולם, לכך לא יכופר שום עון אם לא שיהא לאותה מצוה מקיימים זולת החוטא זה. לכך דוד המלך אף שעשה מה שעשה, מכל מקום צאותו השעה היו כמה בני אדם בעולם שגזרו מעון זה, נמצא היתה המצוה זאת מקוימת צלתי דוד, אבל שאול שעבר על מצוה הנציא שאמר להחל עד צואו אליו להעלות עולה (שמואל א יג-יג), ולא עשה אותו, מצוה זו לא היה לו מקיימים זולתו, שהרי לא נצטוה צה שום

אדם זולתו, לכך לא ניתן לו כפרה כלל ונענש ע"כ. (ועיין שמן ראש סוכות ח"ב יט:).

ובמו כן ציווי זו של ה' צמי מריצה, ודברתם אל הסלע וגו', לא היה מנוה רק למשה ולאהרן בלבד, וכאשר הם עזבו זזה על ציווי ה', הרי ציטלו כל המנוה שזיה ה', ונעשו ח"ו דבריו פלסתר, על כן היה העונש גדול כל כך עליהם, וניטל גם מהם גדולתם, וכמו שאירע לשאול.

*

והנה חטא משה רבינו צמי מריצה, רבו עליה מפרשי התורה. וברש"י (כ"א) פירש, שלא נזה המקום להכותו, אלא ודברתם אל הסלע ע"ש. ובאבן עזרא הביא טעם, שהקפדת ה' היתה על שאמר לצני אל-חי שמעו נא 'המורים', ואין ראוי לאיש חסיד לתעב ולזלזל צני אברהם יצחק ויעקב ע"כ. וברמב"ן הביא מרבינו חננאל שהקפדת ה' היתה על אשר אמר 'נוליא' לכם מים, ולא אמר 'יוציא' לכם, שמוה טעו ישראל וחשבו כי הם צחכמתם עושים את המעשה ע"ש. ונראה כי אלו ואלו דברי אלקים חיים, והם עולים כולם בקנה אחד.

ובתחלה נבאר מה שנאמר להלן צמיתת משה, כתיב (דברים לז-גא) על אשר מעלתם צי צתוך צני ישראל צמי מריצת קדש. וצריך ציאר הלשון אשר 'מעלתם', למה נקט לשון מעילה. ונראה דהנה ה' אמר לו, קח את המטה והקהל את העדה וגו', ואמר שוב, ויקח משה את המטה 'מלפני ה' כאשר נזהו (כ-ט) ופירש בחזקוני, קח את המטה, זהו מקלו של אהרן, דהא כתיב כאן ויקח משה את המטה מלפני ה', וזהו מקלו של אהרן כדכתיב לעיל (יז-כה) השב את מטה אהרן לפני העדות למשמרת לאות

לצני מרי, והיינו דאמר משה שמעו נא המורים ע"כ. [ועיין לעיל דף רסטן].

והנה מצואר ברמב"ם (ה' שחיטה ג-א) דכל חולין אסור להכניסן לעזרה, אפילו צשר שחיטה או פירות ופת ע"ש. ומקורו צגמרא (מנחות קו.). ובמשנה לבלוך שם האריך אס אסורו מן התורה או מדרבנן ע"ש. ואס כן מסתבר כי מטה אהרן שהניחוהו צאהל מועד, הוצרכו לקדש אותה ולמסרה להקדש, כי אין מכניסין דבר חולין לעזרה. ויתכן שכל הי"צ מטות שננטוו ליקח מאת כל נשיאיהם, כמו שנאמר והנחתם צאהל מועד לפני העדות אשר אועד לכם שמה (יז-יט), גם כן הוצרך כל שצט להקדיש אותה מתחלה. אך לא משמע כן, ממנה שנאמר שם ויוציא משה את כל המטות מלפני ה' אל כל צני ישראל ויראו 'ויקחו איש מטוהו' (יז-כד). אך מטות אלו לא הונחו שם אלא צדרך ארעי, אצל מטה אהרן שהונח שם על מאות שנה עד סוף תקופת צית מקדש ראשון (יומא צ:), מסתבר שהיה קודש, כי לאיזה צורך נחיר לכמתלה להניח שם דבר חולין. ולא מסתבר שהיה צזה הוראת שעה דשרי, כי צקל יכולין להקדישו. ומה גם להכניסו לקודש הקדשים ולא רק צעזרה לצד.

ובערתה אי נימא דמטה של אהרן היה קודש, הרי היה צזה אסור מעילה כאשר משתמש צו לצורך חול. וכיון דלדעת רש"י נטוו רק לצד אל הסלע, ולא להכותו צמטה, הרי מעלו צהקדש כאשר נהנו מהכאה זו שיצא מים לכל העדה. ועל כן שפיר נאמר, על אשר 'מעלתם' צי צתוך צני ישראל צמי מריצת קדש. ואס כי ההכאה היה רק על ידי משה, ולמה

אותה בהצננת. וזהו החידוש שתיקף כאשר צוה ה' אל משה ויניחהו אהרן למשמרת, שלא יאלץ ללקוט עצור זה, אלא נתן מה שהיה לו בציתו מוכן לאכילתו. ויתכן שעצור זה ויתר על סעודתו אותו היום, שלא היה עוד מן חדש ללקוט, וחם השמש ונמס (טו-כא).

ובבלל יש להסתפק אי היה ראוי ללקוט עצור צורך עצמו מחדש, שהרי כבר לקט צבוקר לפי אכלו. ויש לדון אם אדם לקט מן, וצבואו לציתו נפסד או נאבד המן, אי ראוי ללקוט מחדש. – ועל כל פנים צננת המן, אם היה זה המן שזכה צו אהרן מתחלה לצורך אכילתו, יש לומר גם כן שהצורך לקדשו קודם שהכניסו לקודש הקדשים לפני העדות.

*

והנה ברמב"ן (כ-מ) הקשה על שיטת רש"י שנצטוו רק ודברתם אל הסלע, ולא אמר והכיתם. ולא נתחווירו, כי מאחר שצוה קח את המטה יש במשמע שיכה אותו. ואילו היה רצונו צדיצור בצבד, מה המטה הזה צידו ע"ש. ובתרגום יונתן יש דרך אחרת, שצוהו ה' לדבר ולהשביע הסלע שיוציא מים. אך אם יסרב הסלע להוציא, אז יכהו משה בהמטה ויאלץ מים ע"כ. והיא תמוה דמי איכא ספיקא קמי שמיא (ברכות ג:), הלא הקצ"ה יודע אם יאלץ המים צדיצור או לא, ולמה לא צוה לו מעיקרא איך לעשות, הלא הסלע אינו צעל בחירה.

ונראה על פי מה שציארנו במקום אחר (ע"ן שמן ראש חלק י פ' חקת רכג.) בטעם שהכה משה את הסלע, כי באמת כח פיו של צדיק הוא גדול מאד, וכל היוצא מפיו יש לו קיום, וכמו שנאמר (איוב כג-כח) ותגזר אומר

נאמר בלשון רבים, מכל מקום יתכן שהיה גם על ידי ציווי של אהרן בשליחותו, ובמעילה יש שליח לדבר עבירה (קידושין מב:).

*

ויש להסתפק על צננת המן שהונח גם כן שם, אי הוצרכו לקדשו. ויש לומר דכיון שהוא לחם מן השמים, ולא היה ניתן לאכילה רק עומר לגלגולת, והשאר כל היכא דאיתא היתה בגזא דרחמנא, ולא הוצרך לקידוש.

אך יש לדון, דהנה כתיב שם (שמות טו-ג) קח צננת אחת ותן שמה מלא העומר מן, והנה אותו לפני ה' למשמרת לדורותיכם, 'כאשר צוה ה' אל משה' ויניחהו אהרן לפני העדות למשמרת. ולכאורה תיבות אלו מיותרות. וראיתי בשם הר"ק מהר"ש מבעלזא ז"ע שאמר, כי אהרן השיג שתצוה ציווי מה' להניח צננת מן לפני העדות. ועל כן הזמין כבר ימים רבים מקודם צננת ריק שתהא מוכן לקיים מצות ה'. וכאשר צוה אליו הציווי, לא הוצרך להתמהמה להשיג צננת, אלא תיקף 'כאשר צוה ה' אל משה', היה הכל מוכן, ויניחהו אהרן לפני העדות למשמרת עכ"ד.

ויתבן להוסיף עוד נקודה בזריותו של אהרן שעשהו תיקף כאשר צוה ה', כי הנה לא העדיף המרצה, והממעט לא החסיר, איש לפי אכלו לקטו (טו-יח). אם כן לא היה ציתו של אדם מן יותר מעומר שהוצרך למאכלו. ואם כן כאשר נצטוה אהרן לקחת מלא העומר מן למשמרת היה צריך לזאת החובה, וללקוט מלא העומר לקיים מצות ה'. אמנם אהרן הכהן לא קן עשה, אלא לקח את המן שלקט לצורכו, שלא יצטרך להתמהמה לקיים מצות ה', ונתן

הקידוש השם יותר גדול, שהסלע מקיים דבר ה' גם בדיבור, ודבר זה היה נמנע על ידי הנהגתו של משה, שעבור זה הוצרך להכותו, על כן נענש עבור שמנע קידוש השם יותר גדול.

אמנם יש לומר עוד, כי משה לא התחיל לדבר אל הסלע, אלא הכהו תיכף, ולשם שמים התכוין, כי אחר שהפליט מתוך כעסו זלזול צישראל, שמעו נח המורים. לא האמין עוד שפה כזה יפעול בדיבורו אל הסלע שיוציא מימיו. ואם ידבר אל הסלע ולא יוציא מימיו, הרי יתחלל עוד שם שמים ביתר שאת, שאין צרכו הנדיקים לגזור אומר ויקס, ועל כן אחר שאמר 'שמעו נח המורים', אמר לישראל 'המן הסלע הזה נוציא לכם מים', וכי אחר דיבור כזה אוכל עוד להוציא לכם מים בדיבורי פי, הלא שפתים אלו צריכין לנקותם ברצפה, ואז סר עוין וחטאתך תכופר, על כן לא השתמש בדיבורי פי, אלא 'אירס משה את ידו ויך את הסלע במטוהו פעמים', הכה את האבן ולא דיבר אליה.

וזוהו שאמר ה' למשה, יען לא האמנתם צי להקדישני 'לעיני בני ישראל' וגו' (כ"ב). והיינו שבאמת אני מכיר גודל המסירת נפש שלך לעשות עבירה לשמה, שלא לדבר אל הסלע, כדי שלא יתערער אמונתם בשליח ה', ושזב לא יקבלו מרותו בשלימות, ויהא צוה חילול שם שמים. וצריך לבין קוין היה במעשיך קידוש השם. אבל 'לעיני בני ישראל' לא האמנתם צי להקדישני, הם לא יודעים החשבונות שלך, ולעיניהם היה חסר צוה קידוש שם שמים.

ועל פי זה יש לומר דלכן צוהו ה', לקחת את המטה של אהרן מלפני ה', כי מטה

ויקס לך. ודרשו חז"ל (מועד קטן טו:): צדיק מושל יראת אלקים (שמואל ב כג-א), אני מושל באדם, ומי מושל צי צדיק, שאני גוזר גזירה והוא מבטלה ע"ש. אמנם זהו רק כאשר הוא שומר פיו ולשונו מכל נדנד פגם, וכמו שפירשו הכתוב (במדבר לג) לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה, דמי שהוא נזהר בדיבורו שלא יחולל שום מלה היוצאת מפיו ולא תהא לבטלה, אז ככל היוצא מפיו יעשה, יתקיימו ברכותיו, וכל דיבור שלו נחשב לגזירה שהקב"ה ממלא אותה ע"כ.

ומעתה יש לומר כי באמת דיבורו של משה רצינו היתה כדאי לפעול שיוציא הסלע מימיו, אך כאשר הוציא מפיו לומר שמעו נח המורים, זלזול בכבודן של ישראל זרע אברהם יצחק ויעקב, וגם הפליט פליטת פה לומר 'נוציא' לכם מים, בלי להזכיר עלה שם שמים, שזב לא היה יכול לפעול אז בדיבורו שיצא מים, והוצרך להכות הסלע, וחסר צוה קדושת שמו יתברך לעיני העם.

ומעתה דבר זה אם יועיל דיבורו של משה אל הסלע או לא, זה תלוי בצחירה, אם משה לפי גודל מדריגתו יפגם את פיו בדיבור קל, אז לא יועיל הדיבור ויצטרך להכות במטה. וה' יודע העמידות ידע כי יצטרך משה להמטה, אך הידיעה לא סותרת הצחירה, ולא רצה ה' להכריח הצחירה בדיבורו, על כן הניח לו הדבר בספק, שיתכן שיועיל הדיבור לצד, ויתכן שיצטרך להכותו במטה, כי זה תלוי בצחירתו של משה.

אך לפי זה יש להבין אם כן מה היה החטא בהכאה, הא ניתן לו רשות גם על זה. אמנם סביבו נשערה מאד, שאם לא היה משה פוגם את פיו בדיבורו על ישראל, הרי היה

להוציא מים כדיבור פה, אלא הוצרך להכותו, על כן יהא מטה זו נגד עיניהם, שהוא לאות לבני מרי, שלא יכשלו עוד הפעם להמרות פי מוריהם.

זה ניתן לפני העדות למשמרת לאות לבני מרי (יז-כה). ויתכן שעל ידי הוצאת מים מהסלע, יהיו בני מרי בגדולתו של משה, שאי אפשר לו

בסעודה שלישית פרשת חקת תשפ"א לפ"ק

במסה, תריצהו על מי מריצה (דברים לג-ח). וברש"י אשר נסיתו במסה, שלא נתלוננו עם שאר המלינים ע"כ. ומצואר מזה דכאשר נקהלו כל הקהל על משה עצור מים, בתלונתם על ה', לא היה שצט לוי אז בתוך הקהל. ועל כן הוצרך משה להצטוות שיקהיל כל העדה, גם שצט לוי תהיה עמהם, לראות איך הסלע יוציא להם מים.

ויתבן דלכן צחר משה להוכיחם בתואר שמעו נא 'המורים' (כ-י), כי צהיות שגם שצט לוי היה עמהם, והם לא מרו צה' וצמשה, אשר נסיתו במסה, אבל גם הם 'מורים', כמו שנאמר (שם לג-י) יורו משפטין ליעקב ותורתך לישראל, על כן תואר זה מתאים לכולם. להמורדים הכוונה מורים, סרצנים, שוטים. ולשצט לוי הכוונה שהם מורים החורה לישראל.

והנה פשטות לשון רש"י נראה שלא נתלוננו שצט לוי צשום פעם כאשר התלוננו ישראל. והיינו כי עשרה נסיונות נסו אצותינו את המקום צרוך הוא צמדצר שנאמר (צמדצר יד-צב) וינסו אותי זה עשר פעמים ולא שמעו צקולי (אצות ה-ד), וצכולס לא השתתפו שצט לוי. וצגמרא (צבא צמרא קבא:) דעל שצט לוי לא נגזרה גזירת המרגלים, דכתיב צמדצר הזה

ולא היה מים לעדה ויקהלו על משה ועל אהרן וגו', ויצא משה ואהרן מפני הקהל אל פתח אהל מועד וגו', קח את המטה והקהל את העדה וגו', ויקהילו משה ואהרן את הקהל וגו' (כ-ג). ויש להצין הלא כבר נקהלו לריצ עם משה, ולמה הוצרך להצטוות קח את המטה ו'הקהל את העדה', וכן עשה ו'יקהילו משה ואהרן את הקהל'. ודוחק לומר שכאשר נכנסו משה ואהרן לפתח אהל מועד, נתפרדה הצבילה, והוצרך להקהילם שנית. וצפשטות הכוונה, שציה ה' למשה לשנות מקומם ולהקהל כעת אלל הסלע.

גם יש לומר דהכתוב אומר ויקהילו משה ואהרן את הקהל 'אל פני הסלע' (כ-י), וברש"י זה אחד מן המקומות שהחזיק מועט את המרובה, כמין צברה היתה, וכל ישראל עומדין עליה (ויק"ר י-ט), וכל אחד ואחד ראה עצמו עומד על פני הסלע (צמדצ"ר יט-ט). ואס כן הגם שכבר נקהלו כולם על משה ואהרן, כעת צמצם להקהילם עוד יותר, שגם הרחוקים נתקרצו לעמוד סמוך להסלע, ונתקצצו למקום מועט, שנעשה נס להחזיק המרובה.

*

עוד יש לומר דהנה צצרכות משה לשצט לוי נאמר, וללוי אמר וגו', אשר נסיתו

ודברתם אל הסלע לעיניהם. ואהרן לא מצינו שדיבר, ועל כרחק שעשה את משה רבינו לשליח לדבר גם עצורו, ומשה לא דיבר אלא הכה האצן, אם כן לא קיים אהרן מנות ה' לדבר אל הסלע. אמנם מיתת מרים הרי קדמה למי מריצה, דרך אחר מיתתה נסתלקה הצאר, ולא היה מים לעדה, ואיך נאמר שמייתת מרים היתה עצור חטא מי מריצה.

ובם פרי דבי רב על הספרי (יש פרשת ואחנן) כתב, דהקב"ה מגיד מראשית אחרית, ומפני שלא היו עתידים משה ואהרן ליכנס לארץ, משום כך מתה מרים, ללא אורח ארעא שהאחים ימותו והיא תכנס לארץ, שיהיה צוה גנאי גדול ע"כ. (הוצא במגדים חדשים פרשת צרכה).

ועל פי דרכו יש לומר עוד, דאיתא בגמרא (בבא מציעא פד.) דריש לקיש אמר פעם לרבי יוחנן, ומאי אהניתי לך, התם רבי קרו לך [רבן של לטטים וראש להן הייתי] הכא רבי קרו לך. אמר ליה אהנאי לך דאקרבינך תחת כנפי השכינה. חלש דעתיה דרבי יוחנן וכו', נח נפשיה דריש לקיש, והוה קא מנטער רבי יוחנן בתריה טוצא וכו', הוה קא אזל וקרע מאניה וקא צכי ואמר, היכא את צר לקישא, היכא את צר לקישא, והוה קא נווח עד דשף דעתיה מיניה [נעקרה ממנו דעתו ונשתטה]. צעו רבנן רחמי עליה ונח נפשיה ע"כ. ופירשו בו, דלכן לא ציקשו חכמים עליו רחמים שיצריא, משום שלא היה צריך תועלת, כי אף אם היה רבי יוחנן מצריא, היה חוזר ונחלה ושף דעתיה משום העדר ריש לקיש, ולכן היו מוכרחים לצקש עליו רחמים שימות ע"כ. הרי לנו דהסתלקות אדם גדול שדבוקים בתורתו, כמו רב ותלמיד,

יפלו פגריכם וכל פקודיכם לכל מספרכם, מצן עשרים שנה ומעלה (במדבר יד-כט), יאח שצטו של לוי שפקודיו מצן שלשים ע"ש. יש לומר דהיינו מטעם שלא התלוננו יחד עם ישראל בעצת המרגלים, ועל כן נשחרו כמו כלב ויהושע.

וירתבן שגם צמחלות קרח עם משה, לא השתתפו עמו שצטו שצטו לוי, רק קרח לוי יחידי היה, ועדת קרח היו רק משצטו ראובן ונשיאי העדה. ועל כן אמר הכתוב, ויקח קרח בן יצהר בן קהת בן לוי (טו-ט), וברש"י לקח את עצמו לצד אחד להיות נחלק מתוך העדה ע"כ. היינו שלקח את עצמו להיות נחלק מכל שצטו, שכולם לא התלוננו רק הוא, ועל כן האריך הכתוב ציחוסו מיהר עד לוי, שמכל זרע שצטו לוי היה קרח היחידי שלקח להחלק את עצמו ולהתלונן עם משה. – ונראה דזה נרמז גם צסם 'לוי', אשר נפש חיה הוא שמו, שהם אותיות ל"ו י', שצכל העשרה נסיונות שנסו אצותינו צמדבר היו דבוקים לו יתצרך, ולא התלוננו צשום דבר.

*

והנה צרש"י (סס) תריצהו על מי מריצה, פירש, נסתקפת לו לצוא בעלילה, אם משה אמר שמעו נח המורים, אהרן ומרים מה עשו ע"כ. ומשמע מזה דגם מרים נענשה בציצת מי מריצה. ונריך ציחור, דצשלמא אהרן כתיב צהדיא, ויאמר ה' אל משה ואל אהרן, יען לא האמנתם צי להקדישני לעיני בני ישראל, לכן לא תציאו את הקהל הזה אל הארץ אשר נתתי להם (כ-צ). ואם כי צפסוק אינו מצואר שום דיבור ומעשה חטא של אהרן צמי מריצה, יש לומר דכיון שאמר ה' למשה ולאהרן יחד,

יתכן שתעלה הצער והכאב עד דשף דעתיה, עד שיצטרכו לזקש רחמים שמהא נח נפשיה.

ויש לומר כי מיתת משה רבן של ישראל, היה פוגע ביותר באהרן ומרים, כי שקול אהרן כמשה (רש"י שמות ו-כו), ושניהם נביאים היו כמותו, כמו שאמרו גם בנו דבר ה' (במדבר יב-ג). ואלמלי היו רואים מיתת משה היה שף דעתם עליהם, וסופן לזקש רחמים עליהם שימותו, על כן נסתלקו קודם פטירת משה, שלא יצטרכו לעבור צער זה, ואם כן חטא מי מריבה גרמה גם מיתתם.

*

ובגמרא (מעיינת ט.) שלשה פרנסים טובים עמדו לישראל, אלו הן, משה ואהרן ומרים. ושלש מתנות טובות ניתנו על ידם, ואלו הן, באר וענן ומן. באר בזכות מרים, עמוד ענן בזכות אהרן, מן בזכות משה. מתה מרים נסתלק הבאר, שנאמר (כ-א) ותמת שם מרים, וכתב צתריה ולא היה מים לעדה, וחזרה בזכות שניהן. מת אהרן נסתלקו ענני כבוד וכו', חזרו שניהם בזכות משה, מת משה נסתלקו כולן, שנאמר (זכריה יא-ח) ואכחיד את שלשת הרועים צירח אחד, וכי צירח אחד מתו, והלא מרים מתה בניסן, ואהרן באב, ומשה באדר, אלא מלמד שנתבטלו שלש מתנות טובות שנתנו על ידן, ונסתלקו כולן צירח אחד ע"כ. ומבואר מזה כי מעת פטירת מרים עד מות משה היה הבאר בזכותו של משה.

ויש לומר דזה נרמז גם בשמו של משה, אשר נפש חיה הוא שמו, שכאשר נחשוב ממספר הימים שהשפיע משה המים בזכותו, היה

שמ"ה ימים כמספר מש"ה. והוא כי מרים נסתלקה בעשרה בניסן (תרגום יונתן כ-א), וכתוב בדרשות חתם סופר (ל' אב שלד:) למסתמא לא נסתלק הבאר בשבעת ימי אבילה, ללא גריעא ממשותלח שהמתין הקב"ה מלהביא המבול עד אחר ימי אבילו (ב"ר לז-ז), נמצא שכלו המים ביום ט"ז ניסן ע"ש. (וכן כתב גם בתורת משה (בפרשתנו ט:), אלא שהוסיף עוד ימים בזה ע"ש). והנה שנה שמת משה היתה שנה מעוברת, ויש זה אדר שני (ממילתא שמות טז-לה). וביערות דבש (ח"ב דרוש ג) כתב צעם המדרש שמשנה רבינו מת באדר שני ע"ש. והכפיל הדברים באהבת יהונתן (הפטורות פרשת זכור) ע"ש. (ועיין בזה במגדים חדשים פרשת ברכה חמג.) ואם כן מט"ז ניסן עד ז' אדר שני יש שמ"ה ימים [והיינו כי מט"ז ניסן עד ט"ז אדר שני יש שנה שלימה, שני"ד ימים, וכאשר נחקר ט' ימים, שמת משה בז' באדר, חקר ט' ימים, ועולה ממספרו שמ"ה ימים] כמספר מש"ה, לרמז על זכותו שהשקה את ישראל בצמא שמ"ה יום.

וזהו שאמר הכתוב צנת פרעה, ותקרא שמו משה, ותאמר כי מן המים משיתוהו (שמות ג-י), נזרקה נבואה צפיה, כי סיבת קריאת שמו משה, היא מן המים, מסיבת המים שהשקה את ישראל שמ"ה ימים. וזהו מן המים משיתוהו, עבור סיבת המים נקרא שמו משה, לרמז על גודל זכותו.

*

והנה דוד המלך מוכיח את ישראל איך הקב"ה שומע ורואה כל דבר, ואומר, בינו בוערים צעם וכסילים מחי תשכילו, הנוטע און הלא ישמע, אם יונר עין הלא יציט, היוקר גויים

אומר היא קרחה עלי, והיא אומרת הוא קרח עלי, אמר להם משה דינו לבקר משפט. למחר אם נמלא עומרה צבית בעלה זידוע שהיא קרחה עליו, נמלא עומרה צבית אציה זידוע שהוא קרח עליה. ואמרו (שם) עוד, כתיב (צמדזר יא-ט) וצדדת הטל על המחנה לילה ירד המן עליו, וכתיב (שמות טז-ד) וילא העם ולקטו, וכתיב (צמדזר יא-ח) שטו העם ולקטו, הא כיצד, לדיקים ירד על פתח בתיהם, זינוגים ילאו ולקטו, רשעים שטו ולקטו ע"כ. הרי כי המן הראה שיש עין רואה מלמעלה כל מעשי בני אדם.

ובמה ענן נוכל ללמוד על ההצדלה שה' מזדיל בין ישראל לעמים, ובין הדיקים להרשעים, דאיתא בזה"ק (ח"צ ק"א): דענני הכבוד היו מיוחדים רק לישראל, והערב רב פלט אותן הענן ע"כ. (ועיין בבני יששכר תשרי י"טו). וכמו כן היה הענן פולט את החוטאים שבישראל, כמו שנאמר (דברים כה-יח) ויזנב בך כל הנחשלים אחריך, וברש"י חסרי כח מחמת חטאם, שהיה הענן פולטן ע"כ. וצילקוט (שם) דשצט דן פלטן הענן, שהיה זיניהם פסל מיכה ע"ש. וכן נאמר בחטא של בעל פעור, והוקע אותם לה' נגד השמש (צמדזר כה-ד), וברש"י השמש מודיע את החוטאים, הענן נקפל מכנגדו והחמה זורחת עליו ע"כ.

וז"הו שאמר הכתוב, 'זינו צוערים בע"ס', נוטריקון צ'אר ע'ין מ'ן, תצוננו בשלש מתנות הללו שהיו צמדזר, מהצאר תלמדו כי 'הנוטע און הלא ישמע', שהצאר נפסקה צמיתת מרים ואחריה משה ואהרן שצזיל שדיצרה לשון הרע ההורגת שלשה. ומהמן שהיה מגיד הכל כמו נציא, תלמדו 'אם יוצר עין הלא יציט'.

הלא יוכית, המלמד אדם דעת (תהלים זד-ח). ונראה דהנה שלש מתנות טובות נתן ה' לישראל צמדזר, צאר מן ענן, ומהם יכולים ללמוד שכן הם הדברים, שיש עין רואה ואון שומעת. דהנה בתורת משה (נפרשתנו נה). כתוב, ללא מצינו צקרא שום טעם על מיתתה של מרים עכשיו, ונראה דאיתא צגמרא (ערכין טו): דלשון הרע הורגת שלשה, למספרו ולמקצלו ולאומרין עליו ע"כ. וצהיות שמרים דצרה לשון הרע לאהרן על משה, על אודות האשה הכושית אשר לקח (צמדזר יצ-ח), על ידי זה נגרם לכולם מיתה. וזהו שנאמר ואכחיד שלשת הרועים צירח אחד, דצצזיל דצר אחד מתו כולם ע"כ. [ואם כי חטא זו של לשון הרע היתה ל"ח שנה קודם, סמוך למעשה המרגלים, הקצ"ה מאריך אף וגצה דיליה]. ואם כן ממה שמת מרים ופסקה הצאר, וגרמה מיתת משה ואהרן, אנו למדים איך שה' שומע גם דיצור קל שדיצרה מרים לאהרן על אודות משה, וכמאמרס (חגיגה ה:): ומגיד לאדם מה שיחו (עמוס ד-יג), אפילו שיחה יתירה שבין איש לאשמו מגידים לו לאדם צשעת מיתה ע"כ.

ובמה זן נוכל ללמוד איך ה' רואה כל מעשי בני אדם, כמאמרס (יומא עה). והוא כורע גד לצן (שמות טז-לא), גד, כשם שהנציא היה מגיד להם לישראל מה שצחורין ומה שצסדקיין, כך המן מגיד להם לישראל מה שצחורין ומה שצסדקיין. כיצד, שנים שצאו לפני משה לדין, זה אומר עצדי גנבת, וזה אומר אתה מכרתו לי, אמר להם משה דינו לבוקר משפט. למחר אם נמלא עומרו צבית רבו ראשון זידוע שזה גנבו, אם נמלא עומרו צבית רבו שני זידוע שזה מכרו לו. וכן איש ואשה שצאו לפני משה לדין, זה

ומהענני כבוד שהבדיל בין ערב רב לישראל, ובין החוטאים להנדיקים, תלמדו 'כי יוסר גויים הלל יוכיח', שכמו שהענן היה יוסר גויים, כן יוכיח וייסר את ישראל החוטאים.

*

והנה ישראל אמרו שירה על הצאר שחזרה, צאר חפרוה שרים כרוה נדיצי העם, במחוקק במשענותם, וממדבר מתנה וגו' (כא-ית). וברשב"ם חפרוה שרים, משה ואהרן ע"כ. והנה תחלת הצאר היתה בזכותה של מרים, ושזב כאשר נסתלקה חזרה בזכות שניהם משה ואהרן. והכתוב אומר (תהלים ז-טו) צור כרה ויחפרהו, ומשמע דתחלת החפירה נקראת בתואר כריה, והמשכחה קרוי חפירה. וצאר הזאת כרה תחלה מרים, שהיתה מנדיצי העם עוד צמנרים, אשר המילדות העבריות היו מספקות להם מים ומזון, אשר שם האחת שפרה ושם השנית פועה (שמות א-טו), וצרש"י שפרה זו יוכבד, פועה זו מרים ע"כ. וצאר הזאת כרוה מרים מנדיצי העם, והמשך חפירתה חפרוה שרים, משה ואהרן.

*

ובאבן עזרא פירש, כרוה נדיצי העם, שהוא כפל הלשון של חפרוה שרים ע"כ. והיינו כי הן השרים והן הן הנדיצי עס. ויש לומר כי לפי ראות עיני צר נראה כי התלמידי החכמים היושבים באהלה של תורה, עיקר עסקם בעולם הזה היא בעמוד התורה והעבודה, אבל אין להם חלק כל כך בעמוד גמילות חסדים. אבל האמת אינו כן, אלא מופלגים הם בעשיית חסד בעולם יותר מהרבה גבירים, כי צדק תורתם הם המשפיעים כל השפע למטה, וכמאמרם (תענית ד:) כל העולם כולו ניזון בצביל חנינא בני,

וחנינא בני די לו בקב חרוצין מערב שבת לערב שבת ע"כ. ומשה ואהרן ומרים היו שלשה 'פרנסים' טובים, שבזכותם הורידו מן וצאר וענני כבוד לדירה, לששים רצוא ישראל, יום יום ארבעים שנה, ואין ציראל כמותם בעשיית חסד. ועל כן אמר על שרי התורה משה ואהרן, צאר חפרוה שרים, וכרוה נדיצי העם, שהם הם הנדיצים הגדולים ביותר שיטנם בעולם.

*

גם נרמז בזה מאמרם (סוכה מט:): אמר רבי אלעזר מאי דכתיב (משלי לא-כו) פיה פתחה בזכמה ותורת חסד על לשונה, וכי יש תורה של חסד ויש תורה שאינה של חסד, אלא תורה ללמדה זו היא תורה של חסד, שלא ללמדה זו היא תורה שאינה של חסד ע"כ. הרי לנו כי תלמידי חכמים היושבים בצית המדרש, ומרביצין תורה לתלמידים, זהו תורת חסד, שמאכילים אחרים בלחמה של תורה, לחם שנותן חיים לעושיה בעולם הזה ובעולם הבא יחד. ומי לנו בזה גדול ממשה רבינו, שלימד כל ימיו כל התורה כולה לכל ישראל יחד, וכמו כן אהרן אשר נאמר עליו (מלאכי ג-ז) כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו.

וחז"ל (מדרים נה.) דרשו את הכתוב הזה דקאי על לומדי התורה ע"ש. ואמר 'צאר חפרוה שרים', התורה הקדושה שחפרוה שרי התורה, 'כרוה נדיצי העם', אלו שחורת חסד על לשונם, והם זוכין 'ממדבר מתנה', כמאמרם שם, כיון שאדם עושה עממו כמדבר שהוא מופקר לכל, תורה ניתנה לו במתנה, וכיון שניתנה לו במתנה נחלו א-ל שנאמר 'וממתנה נחילאלי' ע"ש. והיינו שאינו מפסיד

כלום משלימותו כמה שמפקיר עצמו ללמד תורה לכל, ואין לו פנאי להשלמת עצמו, כי יותן לו תחת זה התורה במתנה בלי יגיעה. ועל זה אמרו

(מגילה ו:): יגעת ומנחת תאמין, היינו שהוא יגע ללמד תורה לאחרים, ואז תורתו ימנח במניחה, שניתנה לו במתנה.

בסעודה שלישית פרשת חקת תשפ"ב לפ"ק

ע"כ. ומקורו בגמרא (יומא עד:): כתיב (דברים ה-טו) המאכילך מן במדבר למען ענותך [אוכל ומעונה], אינו דומה מי שרואה ואוכל למי שאינו רואה ואוכל [אכילת המן טועם טעם כל המינים ואינו רואה אלא מן]. אמר רב יוסף מכאן רמו לקומין שאוכלין ואין שבעין. אמר אבי הלכך מאן דאית ליה סעודתא לא ליכלה אלא ציממא. אמר רבי זירא מאי קרא, טוב מראה עינים מהלך נפש (קהלת ו-ט) וכו' ע"כ.

והיינו כי חוץ משביעת המזון צבני מעיים כשאוכל, יש גם שביעה מראיית העין, שרואה המאכל לפניו, כל מאכל במראיתו וצבעו המיוחד, זהו גם כן חלק מהשביעה. ולדוגמא צעת שחוגגין משתה, מעריכין האולם בצלילים יפים, ומסדרים השלחן במטפחות וכלי סעודה נאים, שכל זה מוסיף לשביעת העין. וזה היה חסר להם בהמן, שלא ראו לנגד עיניהם רק פולין לבנים, והמן כורע גד הוא, עגיל כגידא ולבן (רש"י שם). והתרעמו כי עתה נפשנו יצשה אין כל, בלתי אל המן עינינו (במדבר יא-ו), אין רואים שום מאכל מזורר במראה, רק אל המן עינינו.

ובתורת משה צפרשתנו (קב:): כתוב, יש לתמוה, ארבעים שנה הלכו ונסתפקו

וידבר העם בצלקים וצמשה, למה העליטנו ממזרים למות במדבר, כי אין לחם ואין מים, ונפשנו קצה בלחם הקלוקל (כא-ה). ויש להבין מה היה תלונתם על המן אשר טעמו צו כל הטעמים. והגנינה על וידבר העם בצלקים וצמשה, היא מונח רביעי זרקא סגול, וזודאי גם צוה נרמו רמיזי דאורייתא.

וישאלה ה' צעם את הנחשים השרפים, וינשכו את העם וימת עם רב מישראל (כא-ו). ויש להבין למה צא להם העונש בנחשים דייקא, שלא מצינו כן בשאר מקומות. וזרש"י פירש יצא נחש שלקה על הולאת דבה ויפרע ממוציאי דבה, יצא נחש שכל המינין נטעמים לו טעם אחד ויפרע מכפויי טובה, שדבר אחד משתנה להם לכמה טעמים (תנחומא יט) ע"כ. ובתרגום יונתן כתב עוד, דהנחשים מזונס עפר ולא התרעמו, וישראל מתרעמים על מזונותיהם, על כן יבואו הנחשים וינשכו אותם ע"ש.

*

ונראה עוד, דהנה ברעת זקנים לבעלי תוספות כתוב, דישראל התרעמו על הלחם הקלוקל, שאינו דומה רואה וטועם לטועם בלא ראייה, שלפי שאינו רואה ממשות הדבר שהוא טועם, אינו נחשב צעיניו לכלום

הולכים], אלא לאחוריהם [דיודעים הם שלא יחזרו לאחוריהם, ואותן שלפנים צריכין לזאת לסוף המחנה מאחור] (שם עה:).

ועם כל זה היו ישראל מתרעמים על המן, ונפשנו קצה בלחם הקלוקל, כי תאות שביעת העין היתה אללם כה עזומה, שכדאי היה להם לוותר על כל המעלות שהיה בהמן, שיגרום הרבה ציטול תורה ותפלה ועבודת ה', ובלבד שיהא להם שביעת העין באכילתם, ולא עמדו בהנסיון של לא תחזרו אחרי לבצכם ואחרי עיניכם (במדבר טו-מ). וזהו הרמז בהנגינה, 'מונח רביעי זרקא סגול', שהיו מוכנים לזרוק ולוותר על המן, שיש בו שלשה מעלות עזומות נגד שאר המאכלים, כמנין סגול, כי היה 'מונח' לנגד עיניהם 'רביעי', שאין להמן עוד מעלה הרביעית שיש בשאר המאכלים, להתענג מהתואר והציור והצבע שיש בכל מאכל ומאכל.

והנה מעין זה היה חטא אדם הראשון צעך הדעת, שאמר לו ה', מכל עץ הגן אכל תאכל, ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו. ובא הנחש ופיתה את חוה לעבור פי ה', ותרא האשה כי טוב העץ למאכל, וכי תאוה הוא לעינים וגו', ותקח מפריו ותאכל, ותתן גם לאישה עמה ויאכל (בראשית ג-ו). התאוה לעינים שהיתה לפניו בראיית פרי העץ הדעת, העצירה אותה על דעת קונה, שכח המשיכה של תאות העינים היתה כה גדולה עד שלא יכלה למשול על עצמה מלעבור על פי ה'. וצני ישראל היו צריכין ללמוד מזה מוסר שלא לכרוע בדרך עבור תאות שביעת העין, ולא להתרעם על המן, ועבור שלא עשו כן, על כן תצוה הנחש שפיתה אותם לאכול מעץ הדעת ונענש עברה, ותפרע

במן, ועכשיו בשעה אחרונה נקצרה נפשם. וכתב דבתחלת ארבעים שנה אמרו בלתי אל המן עיינו, אף על פי שהיו בו כל מיני מטעמים מכל מקום לא ראו המינים צעיניהם, והגם כי טעמו טעם תפות, מכל מקום לא ראו עיניהם תפות, וסומא אינו שבע, והיינו בלתי אל המן עיינו. והנה תמו כל האנשים ההם ומתו בארבעים שנה, וצניהם הנולדים במדבר לא התרעמו כל ארבעים שנה שהיו במדבר, כי הם לא ראו מעולם זורת שום פרי ושום מאכל כי אם המן, אשר טעמו כל מיני תענוגים, ולא בקשו דבר אחר, אף עתה בצואם אל ארצות נושבות אדום עמון ומואב, וראו זורת הפירות ומיני מאכלים, על כן התלוננו כאבותם על מראה עיניהם ע"כ.

אמנם נחזי אכן לעומת זה, המעלות המופלגות שהיה בהמן יותר מהמוזנות שלנו. חדא, שמונות האדם תלויין בצירחא רבה עד שמניחין אותו על השלחן, חרישה זריעה וכו', או תשלומין עבור מי שעושה זאת עבורו, והמן היה יורד מן השמים בחנם, ובכל צוקר מוצא מוזנותיו מוכנים לו. ולא עוד אלא בצדיקים ירד להם על פתח צתייהם לחם אפוי מוכן לאכול (יומא עה). שנית, כי כל מאכל יש לו רק טעם אחד, וכאשר רוצה לטעום כמה טעמים, הוא צריך לטרוח להשיג הרבה מיני מאכלים, והמן טועמים בו כל הטעמים (שם), וכל מה שהיה עולה על דעתו יוכל לטעום בו. שלישית, שהמן היה לחם אצירים (תהלים עח-כה), לחם אצרים, שנבלע בזמ"ח אצרים [אינו יוצא מן המעיין], שלא להטריחם שלשה פרסאות, אורך מחנה ישראל, שאין נפנים לא לפנייהם ולא לזדייהם [שאינו יודעים לאיזה זד עננים

חכמה] ע"ש. והגם שכל עצירה מטמטמת את הלב, כמבואר בגמרא שם, מכל מקום מאכלות אסורות מטמטס ביותר, שהם נעשים דמו וצשרו של האדם האוכלס (מסילת ישרים פרק יא).

ועל דרך זה מאכל של מנוה מקדש דמו וגופו, כגון אכילת מנה וקדשים וסעודות שבת, שצשרו נעשה מאכילת קדושה, והרי זה מציאו להשתוקק לעבודת קונו. וכמו כן מאכלו שאוכל יום יום, יוכל להעלותם שיהיו כאכילה של מנוה, כאשר מקיים בכל דרכיך דעהו (משלי ג-ו), לעשות כל מעשיו לשם שמים. כמבואר בשלחן ערוך (או"ח סימן רלא) שאפילו היה זמא ורעב יתכוין שיאכל וישתה כפי חיותו לעבוד את זוראו, ומי שנוהג כן עובד את זוראו תמיד ע"ש. ולעומת זה האוכל לשם תאוה, נעשה דמו וצשרו צר תאוה, שמתאוה עוד יותר ללכת אחר תאות הגוף.

ולבן אמרו (קנים ג-ו) זקני עמי הארץ כל זמן שהם מזקינים דעתן מיטרפת עליהם, אבל זקני תורה אינן כן, אלא כל זמן שהם מזקינים דעתם מתיישבת עליהם שנאמר (איוב יב-יג) זישישים חכמה ואורך ימים תצונה ע"כ. והיינו כי עמי הארץ שכל אכילתם הם למלא תאות נפשם, על כן דמם וצשרם נהוו מתאוה, וכל זמן שהם מזקינים, ניתוסף בגופם עוד צר תאוה, ודעתן מיטרפת עליהם. אבל לא כן זקני תורה, גופם מתקדשת יום יום יותר ממה שאוכלים תמיד אכילה של מנוה, שתכלית אכילתם היא לעבוד בזה את זוראם, על כן הם מתעלים כל שנה ושנה שהם מזקינים, ודעתם מתיישבת עליהם.

אמנם גם במאכלי מנוה שמקדשים את גוף האדם, מכל מקום חומר המאכל צא

מזני ישראל שמתרעמים על המן, שחסר להם צה התאוה לעינים.

*

ויש לומר עוד, דלכאורה יש להזין ענין המן, שהמטיר להם לחם מן השמים (שמות טו-ד), כאשר היו רעזים צמדצר, נס צרכיפות ארבעים שנה, יום אחר יום, הלא למעט בניסא עדיף, לשנות טבע עפר המדצר שיוכלו לזרוע צו וללמות, ויאכלו מפרי הארץ. ולא עוד, דהלא מבואר בתוספות (חולין פח: ד"ה אלא) דכשצאו ישראל צמדצר היה מצמיח ע"ש. [וכן הוא צמדרש (שהש"ר ד-ג, תחומא פ' קדושים ז)]. וכיון שצלאו הכי היה צומח צמדצר, למה המטיר להם לחם מן השמים, ולא נתן להם לחם מן הארץ. [וצפשוטות יש לומר, דכיון דהיו נוסעים ממקומם על פי הענן, ויש אשר יהיה הענן מערב עד צוקר ונעלה הענן צצוקר ונסעו וגו', או יומים או חודש או ימים (צמדצר ט-כא), על כן לא היו יכולים לזרוע, כי יתכן שעד שיצמיח יסעו כבר מהמקום ההוא].

ונראה דהנה התורה הקדושה אסרה לנו לאכול מאכלות אסורות, ורק מינים אחדים מעופות ובהמות וחיות וחגזים ודגים מותרים לנו. ומבואר ברמב"ן (ויקרא יא-ג) הטעם, כי צהיות שצשרו ודמו של אדם מתהוה ממאכלו שאוכל, והצעלי חיים שנאסרו יש צהם מדת אכזריות, וכאשר יאכל מהם יולידו צהאדם מדה זו, ויש צכולס סגולות רעות מאד, על כן נאסרו ישראל צאכילתם ע"ש. ולכן נאמר (ויקרא יא-מג) אל תשקצו את נפשותיכם צכל השרץ וגו' ונטמתם צם. ודרשו חז"ל (יומא לט.), אל תקרי ונטמתם אלא ונטמטס [אופטמת וקוטמת מכל

שנה משעה שמתו, עדיין היה פניהם להצות
כמו בחייהם.

ויש לומר כי הכתוב אומר (בראשית ג-יט) כי
עפר אהה ואל עפר תשוב, שקופו חוזר
האדם לרקבון ונעשה עפר (שבת קנ"ג:). וחזן
מהכוונה הפשוטה 'כי עפר אהה', שנברא
מעפר, וכמו שנאמר (שם ג-יז) ויצר ה' אלקים
את האדם עפר מן האדמה, יש צוה עוד, כי
צהיות שכל מאכלו של אדם הוא מן האדמה,
וממנו נעשה דמו וצשרו, על כן קיום כל גופו
הוא מעפר. ומצינו שצהמה נקרא גידולי קרקע,
שניזונין וגדילין מן הקרקע (רש"י עירובין כו:
ד"ה וגידולי). ולכן נאמר על האדם 'כי עפר
אהה', וכיון שיסוד קיומו מעפר על כן סופו
לעפר. אמנם דור המדבר שהם לא ניזונו מגידולי
קרקע, אלא בלחם מן השמים, ואין צשרם ודמם
מעפר, על כן נשארם גם צמיחתם שלמים
כמו בחייהם, עד שלא נשתנה זיו פניהם גם
אחר מותם.

*

אך יש צוה עוד נקודה, כי הנה הנחש נתקלל,
ועפר תאכל כל ימי חייו (שם ג-ד), ושזו
נאמר לו, הוא ישופך ראש ואתה תשופנו עקב,
שהנחש ישוף וישוף האדם בעקב. ונראה כי הא
צהא תליא, כי צהיות שהאדם הוא עפר, ומאכלו
של הנחש נעשה כעת עפר, על כן מתאוה הנחש
לנשוך את האדם, שזהו מאכלו, כי האדם הוא
עפר ואכילתו של נחש עפר. וכיון ש'עפר תאכל
כל ימי חייו', על כן 'תשופנו עקב'. אמנם
צמדבר שהאכיל להם ה' לחם מן השמים, וצשרם
ודמם לא היה מגידולי עפר, אלא לחם אצירים,
על כן הגם שהולכס ה' צמדבר הגדול והגורא,

מעפר, ויש צהם חומריות רב, שמזה מתהווה
דמו וצשרו, שעל ידי זה נוטה עוד אל חומריו.
וצהיות שדור המדבר היה הדור הראשון שקיבלו
את התורה, ורצה ה' שיתעצם תורתם צנפסם,
ולזה צריכין גוף מקודש, על כן לא נתן ה'
להם לאכול לחם מן הארץ, לחם חומרי מעפר,
אלא 'הנני ממטיר לכם לחם מן השמים', לחם
שאין צה שום דבר חומרי כלל, לחם שמלאכי
השרת אוכלין אותה, וצוה יזדכך גופם ודמם
וצשרם, ויהיה תורתם נצלע צאצריהם, ועל דרך
ותורתך צתוך מעי (תהלים מ-ט), וצאכילת המן
נתעלו ציתר שאת, שאין עוד מאכל מזוכך כמותו,
ולא רצה ה' שיהיו ניזוניס מאוכל הצומח מהארץ
צדרך גם צמדבר.

ולבן כאשר התרעמו בני ישראל על אכילת
המן, שלא שמו לב על גודל מעלת אכילת
האדם, שמזה נעשה דמו וצשרו, וחלזו צאכילת
לחם מן השמים, ולא למדו מאדם הראשון מה
אכילה אחת גורמת, שצאכילת עץ הדעת גרם
צלצל כל העולם כולו, לערב טוב צרע, על כן
יצא הנחש שפיתה אותו צאכילתו, וגרם מייתה
צוה לכל צאי עולם, ויפרע מישראל שאין משיגים
מעלת האכילה, והם רוצים להחליף אכילת לחם
מן השמים, מאכל מזוכך, עם לחם מן הארץ,
מאכל חומרי של עפר.

*

ובזה נראה לצאר מאמרם (צצא צתרא ע"ג):
דאמר רצה צר צר חנה אמר לי
האי טייעא, תא ואחוי לך מתי מדבר, אזלי
וחזיתניהו, ודמו כמאן דמיצסמי [שהיו שוכצין
צפנים להצות כשתויי יין] וכו' ע"ש. והיינו
שהגם שעצרו צצר יותר מאלף וחמש מאות

מן הארץ, צא הנחש והכישם, להורות להם כי הסיבה שאין הנחשים נושכין צמדצר הוא צשציל שהם אוכלים לחם מן השמים, אבל אם יאכלו לחם מן עפר האדמה, אז ינשכו הנחשים, שיהיה צצשרם ודמם טעם עפר, אשר זהו מזונו של הנחש, ועפר תאכל כל ימי חיך.

נחש שרף ועקרב (דברים ח-טו), והיה צהם נחשים גדולים כקורת צית הצד, עם כל זה לא היוקו לישראל, והיו הנחשים והשרפים רוצצין צפניהם כדי שלא יתצהלו מהן (שמו"ר כד-ד), והיינו מפני שלא היה גידול גופם מעפר. אבל כעת שהתרעמו על המן, ורצונם יותר צמאכלי לחם

פרשת בלק

בסעודה שלישית פרשת בלק תשע"ו לפ"ק

מתלמידיו של אצרהם אצינו. עין רעה, ורוח גבוהה, ונפש רחצה, מתלמידיו של צלעם הרשע. מה צין תלמידיו של אצרהם אצינו לתלמידיו של צלעם הרשע. תלמידיו של אצרהם אצינו, אוכלין צעולם הזה ונחלין צעולם הצא, שנאמר (משלי ח-כא), להנחיל אוהבי יש, ואוצרותיהם אמלא. אבל תלמידיו של צלעם הרשע יורשין גיהנם ויורדין לצאר שחת, שנאמר (תהלים נה-כד), ואתה אלקים תורידם לצאר שחת, אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם, ואני אצטח צך ע"כ.

ויש להצין דצשלמא מה שקורא למי שיש צו דצרים הללו, מתלמידיו של אצרהם שפיר מוצן, כי האדם נצרא צחומר גס של גאוה ותאוה יחד, ואצרהם היה הראשון אשר מצאת

ידועים דצרי החתם סופר (צשו"ת יו"ד סימן שנו) שפרשה זו מיוחדת צמינה, שלא ראה ולא ידע גס אחד מישראל מה ששלח צלק לצלעם לצוא אליו, ואיך רצה לקוב את ישראל, ונתהפך הכל לצרכה, אלא ה' גילה זאת למשה לכחצה צחורה. וצודאי שהרצה טמון צוה, ללמוד ממנו לקח לצני ישראל. ועוד גס זאת, כי צפרשה זו לא מצינו אפילו הפסקה אחת המצדילה צין ענין לענין, לא פתוחה ולא סתומה, וכפי שאנו מוצאים צכל התורה.

במשנה (אבות ה-יט) כל מי שיש צו שלשה דצרים הללו, מתלמידיו של אצרהם אצינו. ושלשה דצרים אחרים, מתלמידיו של צלעם הרשע. עין טובה, ורוח נמוכה, ונפש שפלה,

על עמים מתים, כך ישראל הם חיים וקיימים ונשענין על המתים אלו האצות ע"כ. ולכן עמד המלאך לפניו צמשעול הכרמים, להורות לו כי ישראל נשענים על כח אצותיהם, ויעקב הכין להם כזר הגל הזה של גדר אצנים שלא יעבור עליו לרעה, ואתה עוזר כעת על הגל הזה, ולכן אתה נענש ותלחץ את רגל צלעם.

*

ובמד"ש איתא (הוצא בתפארת יהונתן) שרימו לו, גדר מזה וגדר מזה, שהולך לעקור את ישראל ששומרים את השבת, שיש להם גדר תחומי שבת ע"כ. ויש להוסיף עוד, כי בכל מצות התורה הגדרים הם מדרבנן שעשו משמרת למשמרת, לא כן בשבת יש מצוה של תוספות שבת, הן צניקות והן צניחות, ובשבת יש לו גדר מזה וגדר מזה, שלא יבוא להכשל במצותו. אך נריך ביאור, למה פרט לו מצות שבת יותר משאר מצות התורה שישראל מקיימים.

וגר"א דאיתא בספר חובת אריאל, צמשעול ראשי תיבות ש"כר מ'צוה צ'האי ע"למא ל"יכא (קידושין לט:). ונריך ביאור הכוונה צוה. (ועיין בערוגת הבושם ובקדושת יום טוב מה שפירשו צוה). ויש לומר דהן אמת דשכר מצוה צהאי עלמא ליכא, מכל מקום מצינו בגמרא (שבת ק"ח.) כל המענג את השבת נותנין לו נחלה בלי מצרים שנאמר (ישעיה נח-ד) אז תתענג על ה' והאכלתיך נחלת יעקב אביך וכו', שכתוב צו (בראשית כח-ד) ופרצת ימה וקדמה ופפונה ונגבה. ואמרו (שם ק"ט.) עשירים שבשאר ארצות צמה הם וזוכים [לעושר גדול כזה], שבציל שמכבדין את השבת וכו' ע"ש.

את לצבו נאמן לפניך, להפך את טבעו ותכונת נפשו, להיות לו עין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה. אבל עין רעה ורוח גבוהה ונפש רחבה, זהו טבעו של אדם, אשר כל רשעי ארץ יש להם שלשה דברים הללו, אלף שנים גם קודם ציאת צלעם בעולם, ולמה מכנה אותם תלמידיו של צלעם הרשע, ולא של פרעה ועמלק והרבה כיוצא בהם. ועוד יש לדקדק שעל תלמידי אברהם אמר שהן אוכלין בעולם זה ונוחלין לעולם הבא, ובתלמידיו של צלעם מדבר רק מעולם הבא שירשין גיהנם ויורדין לצאר שחת, והלא הרבה רשעי ישראל אוכלין גם כן בעולם הזה.

*

ובתחלה נקדים לצאר הכתוב צפרשתנו, ויעמוד מלאך ה' צמשעול הכרמים גדר מזה וגדר מזה (כז-כד). ויש להצין לאיזה צורך השמיענו שמעשה זו אירע צמשעול הכרמים. ונראה דאיתא בתרגום יונתן, והוצא גם בחזקוני, דאותו הגדר הוא הגל שהיה ע"ד צין יעקב ללבן הארמי, ואמרין (סנהדרין קה.) הוא צלעם הוא לכן הוא כושן רשעתיים. והוא הלך עכשיו ועבר על הגל לרעה לישראל לקלס, לכך בא הגל שהיה ע"ד ציניהם להזיקו, כדכתיב ותלחץ את רגל צלעם אל הקיר, הוא הגל הוא הגדר, ועל זה נעשה חגר שנאמר וילך שפי (להלן כג-ג) ע"כ. (ומקורו בתנחומא פ' וי"א יג.) ואם כן יעקב אצינו ראה צרות קדשו שבצלעם ילך לקלס את ישראל, והעמיד הגל להיות לעד שלא יעבור עליו לרעה.

והנה איתא צמד"ש (שמו"ר מד-ה) דישראל נמשלו לגפן כמו שנאמר (תהלים פ-ט) גפן ממצרים תסייע, מה הגפן היא חיה ונשענת

וביאר עוד במדרש (במדכ"ר כ"ד) גדר מזה וגדר מזה, אין אתה יכול לשלוט בהם, שצדיהם לוחות כתובים משני עבריהם, מזה ומזה הם כתובים (שמות לז-טו) ע"כ. ונריך ביאור מה שהדגיש לו מעלת הלוחות שהם כתובים משני עבריהם.

ונראה דמנינו כיזא צה באסתה, ששלחה לשאל את מרדכי, לדעת מה זה ועל מה זה (אסתה ד-ה). ואמרו חז"ל (מגילה טו). שלחה לו, שמא עברו ישראל על חמשה חומשי תורה דכתיב צהן מזה ומזה הם כתובים. וגם שם יש להבין מה רצתה לרמוז צה שהתורה חרות על הלוחות, ועברו ישראל על התורה. שכתובה מזה ומזה.

וביארנו צה (עיין שמן ראש פורים ח"ב רעח): דאיתא בגמרא (מגילה ב:) אמר רב חסדא מ"ס וסמ"ך שצלוחות בנס היו עומדין [שהיתה חקיקתן משני עבריהן, הלכך שאר האותיות יש להן מקום דבק, אלא מ"ס וסמ"ך היתה באויר] ע"כ. ויש להבין הלא לא עבד קוצ"ה ניסא למגנא, ולמה נשתנו שני אותיות אלו שבנס היו עומדין, וזודאי יש צה רמיזי דחכמתא ללמד ממנו מוסר השכל.

ונראה דאיתא במשנה (אבות ג-ה) כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ, כאשר יהודי מקבל על עצמו עול תורה, לא יהיה לו שום צעיות עם המלכות, לא יגעו בו ולא יהיה להם שום שייכות עמו, מס ההכנסה לא יבואו אליו, לא ישאלו ממנו שום שאלות, קבלת עליך עול תורה יעבירו ממך עול מלכות. וכמו כן יסירו ממנו עול דרך ארץ, כל אחד נריך לייגע על פרנסתו, בזעת

בטעמו בסקפר ולאשר אמר (פ' נח פ.). דלכאורה הרי הקצ"ה שומר את תורתו, כדאיתא בירושלמי (ר"ה א-ג), ושמרו את משמרתי אני ה' (ויקרא כז-ט), אמר הקצ"ה אני שומר מצותיה של תורה ע"ש, ובתורה כתיב (דברים כד-טו) ציומו תתן שכרו, ואיכא גם לאו דלא תלין פעולת שכיר (ויקרא יט-ג). ומירלו דשכר מצוה אינו מגיע להאדם מן הדין, יען כי יש טענת מי הקדימני ואשלים (איוב מא-ג), וכמבואר במדרש (ויק"ר כז-ב) מי מל לפני עד שלא נתתי לו בן, מי עשה לי מעקה עד שלא נתתי לו גג וכו' ע"ש, אלא רק מצד חסדו של הקצ"ה הוא משלם שכר לעושי מצוה, וכמו שאמר הכתוב (תהלים סז-ג) ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו, אבל מצד הדין אינו מגיע לו, ולכן ליכא לאו דלא תלין. אמנם צמי ששומר שבת כהלכתו, אשר על ידי זה נעשה שותף להקצ"ה בצמעי בראשית (שבת קיט:), אם כן לא שייך לומר בו מי הקדימני ואשלים, דהרי גם בעצם הצריאה הוא נעשה שותף, ממילא מגיע לו שכר מצוה מצד הדין, ונריך לשלם לו שכר גם בעולם הזה. וזהו הרמז ציומו תתן שכרו ר"ת שב"ת, דעל ידי שמירת שבת כהלכתו מגיע לו שכרו גם ציומו דהיינו בעולם הזה ע"כ.

ולבן כאשר בלעם רצה לקלסם שלא יזכו לטובת עולם הזה, כדי שלא יכבשו ארץ מואב כלחוף השור, שהגם שהם מלאים מצוה, מכל מקום שכר מצוה צהאי עלמא ליכא, הראה לו המלאך שישראל מקיימים מצוה שבת, שהוא גדר מזה וגדר מזה כנ"ל, ועל ידי זה אף צמילי דעלמא של עולם הזה ראויין הם לקבל שכר, ולא יוכל לשלוט עליהם.

קיבלו לוחות אשר הם כתובים משני עבריהם, שהמ"ס שבלוחות בדרך נס עומדים, להורות על זה, וממילא לא תוכל לקלס.

*

ואמר בלעם בנבואתו, מה טוֹבו אהליך יעקב משכנותיך ישראל (כד-ה), שהפליא מעלות הצתי כנסיות וצתי מדרשות (סנהדרין קה:), כנחלים נטיו, כגנות עלי נהר, כאהלים נטע ה' [כתרגומו, לשון מור ואהלות]. והענין הוא, כי אלו הקובעים עצמם צצתי כנסיות וצתי מדרשות לתורה ותפלה, ברבות הימים הם נשתנים לגמרי, הם מוככים את החומר לצורה. בכניסתם שורה עליהם טומאת החומר של תאות עולם הזה, והם מתעלים בתוכה לטור עצמם עד רוס המעלה. ועל זה אמר 'כנחלים נטיו', שהצתי מדרשות הם כנחלים שמעלין את האדם מטומאתו לטהרה (ברכות טו.), כך הבן תורה יוצא מזוכך מחומריותו. אמנם גם מי שלא זוכה להשלים עצמו כל כך, אף על פי כן הרויח הרבה, על דרך שאמרו (פרקי דרבי אליעזר פרק כה) אדם שנכנס לבית המרקחים, אף על פי שלא לקח ולא נתן כלום, מכל מקום ריח טוב לקח והוציא עמו ע"ש. כן אהלי תורה משאירים רושם טוב על האדם, שמרחיקו מן החטא ומקרבו לידי זכות. וכמו שאומרים בשם אחד מראשי הישיבות הקודמים שאמר, כי היוצא מציטו מדרשו, גם אם לא זכה להתעלות, מכל מקום הטעם מהחטא לקחתי ממנו, שיכאז לו ויאנח למה הוא עושה כן. ועל זה אמר 'כאהלים נטע ה', שאהליך יעקב הם כגן צושם של מור ואהלות, שכל הנכנס צו יוצא עם ריח טוב.

*

אפיך תאכל לחם, והמקבל על עצמו עול תורה מעצירין ממנו עול פרנסתו.

אדם לעמל יולד (איז ה-ו), כל אחד שצא לעולם מוטל עליו לעמול, אבל יכול לבחור העמל הזה בשני אופנים, או שבחר בעמל התורה, או שנותנים עליו עמל אחר. עבור כל דף גמרא שלומד, עבור כל שעה שיושב צצית המדרש, מעצירין ממנו חלק מעול מלכות ועול דרך ארץ.

ולבן נתן לנו הקב"ה את תורתו חרות מעבר לעבר, ועל ידי זה מ"ס וסמ"ך שבלוחות בנס הם עומדים. והם אוחיות 'מס', לרמו על עול מלכות שמטילין מס על יושביה, ועול מסים הללו אינם לפי השכל וצינת האדם, למה מטרידין לאחד וחצירו אינו טרוד, והמס עומד בנס. אבל הם חרותים בהלוחות, המס שהוא בדרך נס, מונחת בהלוחות, שאם יקבל על עצמו עול תורה יעצירו ממנו עול מלכות, והפורק עול תורה נותנין עליו עול מלכות.

וזהו ששלחה אסתר למרדכי, אם רואים שהמלכות מטריד ומצער את ישראל, הם רואים להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים, אולי עברו ישראל על התורה אשר מזה ומזה הם כתובים, הלא המ"ס עומדות בלוחות בדרך נס, וכאשר יהודים עושים רצונו של מקום אין מס ועול מלכות, ואם מלכות אחשורוש מטיל עליהם עולו, יש להם לשוב אל ה', ולקבל על עצמם עול תורה, ואז יעצירו מהם עול מלכות.

וזהו שרימו המלאך לבלעם, שידע שאין כח בעולם שיוכל לשלוט על ישראל, כי הם קיבלו עליהם צמדבר עול תורה, ואז אין עליהם עול אחר, לא עול מלכות ולא עול דרך ארץ. והם

וערמתו, להכזיב עצודתו בתמידות על לבות בני האדם, עד שלא ישאר להם ריוח להתצונן ולהסתכל באיזה דרך הם הולכים, כי יודע הוא שאלולי היו שמים לצם כמעט קטן על דרכיהם, ודאי שמיד היו מתחילים להנחם ממעשיהם, והיתה החרטה הולכת ומתגברת בהם עד שהיו עוזבים החטא לגמרי. והרי זו מעין ענת פרעה הרשע שאמר (שמות ה-ט) תכזב העבודה על האנשים וגו', שהיה מתכוין שלא להניח להם ריוח כלל לבלתי יתנו לב או ישימו ענה נגדו, אלא היה משתדל להפריע לצם מכל התצוננות זכח התמדת העבודה הבלתי מפקת, כן היא ענת היצר הרע ממש על בני האדם, כי איש מלחמה הוא ומלומד בערמימות, ואי אפשר להמלט ממנו אלא בחכמה רצה והשקפה גדולה ע"ש.

ובד"ה זו היה אצל בלעם, הוא לא עמד להתצונן במה ששומע מה' עצמו, ולתת לבו להדברים, ויחר אף אלקים כי 'הולך' הוא (כז-כז), הוא לא 'עומד' להתצונן, רואה שהדבר רע צעיני ה' ונתאוה לילך (רש"י שם), הוא אומר דברי נבואתו בלי שום התצוננות. וכמו שפירש החפ"ן חיים זצ"ל דבפרשה זו אין אפילו הפסקה אחת, כי ההפסקות משמשות ליתן ריוח להתצונן בין פרשה לפרשה ובין ענין לענין (רש"י ויקרא א-א), ובלעם לא התצונן, ולא רצה לפקוח את עיניו ולראות, ולכן הפרשה כולה ללא שום הפסק. וזה מוסר השכל ללמוד לקח, כי גם מי שיש בידו כחות עצומות כמשה רבינו, ויודע דעת עליון, ומחזה שד"י יחזה, ויודע בצירור הדרך הטובה והישרה, אם לא יעזור להתצונן בהשגות שקיבל, ומה הם מחייבות אותו, יפסיד הכל, ולא יחא לו שום תועלת מידעתו. ולא די 'יודעת היום' אלא 'השבות אל לבצך'.

אמנם הדבר מפליא, ויש בזה מוסר השכל, הרי בלעם זכה להיות נביא ה', עד שהגיע נבואה למדריגת משה, וכמו שנאמר (דברים לז-י) ולא קם נביא עוד בישראל כמשה, ואמרו בספרי (שם) בישראל לא קם אצל באומות העולם קם, ומנו בלעם ע"כ. והאריך נבואתו במעלתו של ישראל עד ביאת משיח, וצירך את עצמו תמות נפשי מות ישרים ותהי אחריתי כמוהו (כז-י), ואיך לא בא להתחבר עם ישראל ביודעו בצירור גמור מפי ה' גדול מעלתו, ורצה גם למות מות ישרים, אצל לא לחיות כחיי ישרים, אלא התנהג עוד כגרועין שבאומות, אמתהה.

אך הכתוב אומר, וידעת היום והשבות אל לבצך כי ה' הוא האלקים בשמים ממעל וגו' (דברים ד-לט). ופירש הגאון רבי ישראל מסלאנט זצ"ל כי לא די בידיעה לבד, אלא עיקר העבודה הוא 'השבות אל לבצך', להקליט את הידיעה בתוך הלב, שהרצון ופעולותיו יעלו בקנה אחד עם הידיעה. והוסיף שכמו המרחק שיש בין חוסר ידיעה עד 'יודעת', כך הוא המרחק שבין 'יודעת' עד 'השבות', ע"כ. והיינו כי לפעמים השמן לב העם הזה, הלב מוקף בחומת ברזל שאין נכנס לתוכה מה שיודע ומשיג בשכלו ומוחו, ואין המוח שליט על הלב, ולבו מלא תאוה, ואי אפשר לשלוט על עצמו. וכן היה אצל בלעם, שומע אמרי א-ל, אשר מחזה שד"י יחזה, ואף על פי כן 'נופל', לא מתעלה כלום מידעתו הצרורה, אלא משוקע הוא בתוך תאוותיו, וגלוי עינים' (כד-ד), הולך אחר מראית עיניו. ועין רואה והלב חומד וכלי מעשה גומריין (רש"י במדבר טו-לט).

והפעם הוא, כמו שציאר במסילת ישרים (פרק ז) כי אחת מתחבולות היצר הרע

ה', ואף על פי כן לא פעל זאת עליו מאומה, והתנהג צמעשיו כבהמה, מכיר את צוראיו ומורד צו. ועל דרך זה הוא ישראל המתנהג צמדות הפחותות הללו, הרי הוא מכיר את צוראיו, שנתחנך משחר טל ימי ילדותו לתורה, ויודע הכל, ומכיר ומשיג את האמת, אבל אין מוחו שליט על לבו, והולך אחר תאוותיו משוקע צהצלי העולם, ושואף לצית מלא כסף וזהב, הרי זה מתלמידיו של צלעס הרשע דייקא, שהכיר גם כן את צוראיו, ואף על פי כן התנהג צמדות הפחותות הללו, ואין הוא תלמיד מפרעה ועמלק שלא השיגו דעת עליון ולא ראו מחזה שד-י.

והנה המאמין האמיתי שיודע שהכל מושגח מן השמים לטובתו, יש לו עין טובה לחארים, ושמת צחלקו, רוחו נמוכה ונפשו שפלה. והוא שמח וטוב לב צמה שהגחיל לו ה', ולכן תלמידיו של אצרהס אצינו אוכלין צעולם הזה. לא כן תלמידיו של צלעס הרשע שיש להם עין רעה, ימי חייהם מלאים קנאה תמיד על אחרים, אין הם שמחים גם צמלא צית כסף וזהב, חומד תמיד למנון אחרים, אשר הקנאה והתאוה והכבוד מוציאין אותן מן העולם (אצות ד-כא), הם 'יורשין גיהנס' צחייהם, הם עוצרים הצער של גיהנס יום יום, וחוך מזה לעמיד הם 'יורדין לצאר שחת'.

והסיבה לזה הוא, כי אין השראת הנצואה על צלעס דומה לנצואתו של משה, כי יגעת ומנאת תאמין (מגילה ו:), הנצואה של משה חלה עליו על ידי שיגע ועמל מתחלה צכוחות עצמו צתורה ועצודה ותיקון מדותיו, עד שהכשיר עצמו שיוכל לחול עליו השראת השכינה. אבל נצואת צלעס לא צה מעמלו להכשיר עצמו לזה, אלא צשציל שלא יהיה פתחון פה לאומות העולם שלא העמיד להם נציאים (רש"י כז-ה), ולא יגעת ומנאת אל תאמין, על כן נשאר מושחת, ולא רק שלא נתרומס מהנצואה, אלא נעשה עוד לצעל גאה יותר, כי עצס מהותו אין לו קשר להשראת השכינה, אלא ויקר חלקים לצלעס (כג-ד), הנצואה לא התאימה עמו, אלא צה לו דרך מקרה מחמת סיבה. וזה דוגמת האדם הזוכה צגורל, גם אם יזכה כמה פעמים, הוי כל פעס ופעס רק דרך מקרה.

*

ובזה נצוא אל המכוון, כי שונה פחיתותו של צלעס משאר הגויים, שגס להם יש עין רעה ורוח גצוהה ונפש רצצה, כי צלעס היה נציא ה', יודע דעת עליון, ומחזה שד-י יחזה, הוא ידע והשיג גודל מעלת האדם, ומעלת עם ישראל צפרטיות, צידיעה אמיתית וצרוורה מפי

בסעודה שלישיית פרשת בלק תשע"ז לפ"ק

ולמה שינה לשונו. ונראה דלכאורה יש להצין למה נתיירא מואב, הלא הכתוב אומר (לעיל כז-כד) צמלחמת סיוון, כי עז גצול צני עמון, וצרש"י

ויגר מואב מפני העס כי רב הוא, ויקן מואב מפני צני ישראל (כג-ג). ויש לדקדק שהתחיל מפני 'העס', וקיים מפני 'צני ישראל',

רק אל תתגר בם מלחמה, שישראל יתגרו עמם, למלחמה, אבל לא כאשר הם מתחילין (וכמבואר ברמב"ן דברים כג-ז). וזהו שאמר ויגר מואב מפני 'העם', היינו העם שלו, 'כי רב הוא', שהם ילאו לריב ומריבה עם ישראל על מה שהם צוזים ושוללים, ואז ילחכו הקהל את כל סביבותינו כלחוך השור, ולכן ויקץ מואב מפני בני ישראל.

ונובל ללמוד מזה מוסר השכל איך חשוב לפני ה' מדת הניעות, שאין הקב"ה מקפח שכר כל בריה, ועבור שאמו של עמון התנהגה כדיבור של נניעות, זכתה לשכר אשר מאות שנה אחריה לא יתגרו ישראל בהם שום גירוי. ונוכל ללמוד מזה גדול השכר של ישראל שכל מעשיהם הם נניעות, הן כדיבור והן במעשה, וכמו שמצינו צפרשה זו, וירא את ישראל שוכן לשבטיו, וברש"י ראה שאין פתחיהן מכוונין זה כנגד זה, שלא יציץ לתוך אוהל חבירו (צנח ברא ס.א). ואמר מה טובו אהליך יעקב. וכן צין אדם למקום נאמר (בהפטרות פרשתנו), מה ה' דורש ממך וגו', והאנע לכת עם אלקיך (מיכה ו-ח).

*

והנה אמר בלק לזלעם, מה עשית לי, לקוב אויבי לקחתני, והנה צרכת בך (כג-יא). יש להצין כפל הלשון 'צרכת בך'. ושזו אמר זלעם אליו, הנה בך לקחתי, וברך ולא אשיבנה (כג-ט). וברש"י הוא בך אותם, ואני לא אשיב את צרכתו ע"כ. ונראה דהנה בתרגום יונתן (כג-ה, לא-ח) מבואר דזלעם זה לבן ע"ש. והרי לבן צריך כבר את רבקה, אחותנו את היי לאלפי רבבה, וירש זרעך את שער שונאיו (בראשית כד-ט), ונתקיימה בהם צרכתו, כי כסה את עין הארץ, וממנה יודע כי את אשר תצרך

מהו חזקו, התראתו של הקב"ה, שאמר להם, אל תלורס ואל תתגר בם וגו' (דברים ז-יט) ע"כ. וליווי זו היה גם כנגד מואב, כמו שנאמר (שם ז-ט) אל תזר את מואב ואל תתגר בם מלחמה.

אמנם ברש"י (שם) כתוב, שלא חקר להם על מואב אלא מלחמה, אבל מיראים היו אותם, ונראים להם כשהם מזויינים, לפיכך כתיב ויגר מואב מפני העם, שהיו שוללים וצוזים אותם. אבל צבני עמון נאמר ואל תתגר בם, שום גרוי, צשכר נניעות אמם שלא פרסמה על אביה כמו שעשתה הבכירה שקראה שם צנה מואב (צנח קמא לח:). ע"כ. וכן מבואר ברש"י (להלן לא-ב) נקום נקמת בני ישראל מאת המדינים, ולא מאת המואבים, שהמואבים נכנסו לדבר מחמת יראה, שהיו יראים מהם שיהיו שוללים אותם, שלא נאמר אלא אל תתגר בם מלחמה. אבל מדינים נתעברו על ריב לא להם ע"כ. וכן מבואר בדעת זקנים לבעלי תוספות, שאמרו עתה ילחכו הקהל את כל סביבותינו (כז-ד), ולהכי נקט לשון לחיכה. אבל שלא יתרגום לא היו יראים, שכבר הזהיר הקב"ה אל תזר את מואב ע"כ. [ויש להעיר איך הותר להם לשלול ולצו, הא גזל עכו"ם אסור מן התורה (צנח קמא קיג:). ולכאורה יהיה מזה ראייה לדעת הבהרש"ל (הובא בש"ך חו"מ סימן שנט סק"צ) דאינו אלא מדרבנן, וקרא אסמכתא בעלמא היא ע"ש].

ומעתה כיון שהיו ישראל שוללים וצוזים נכסיהם, הרי מצינו צדין מחתרת, שאין אדם מעמיד עצמו ורואה שנוטלין ממנו צפניו ושותק (רש"י שמות כג-א), ואם כן צסופו ילא עם מואב לריב עם ישראל, ואז יהיו מותרים ישראל לזאת עמם למלחמה, כי האיסור הוא

וכמבואר במדרש (תנחומא וי"א יג) ותלחץ את רגל בלעם אל הקיר (כז-כה), הגל היא הקיר, לפי שעצר בלעם את השצועה שנשצע ליעקב, ובלעם זה לצן שנאמר ארמי אוצד אצי (דברים כו-ה), ועל שציקש לבלות ישראל נקרא ארמי, ולכך נפרע הקיר ממנו, לפי שהוא העד על השצועה, כדכתיב (שם י"ז-י) יד העדים תהיה זו בראשונה ע"כ.

וראיתי לפרש דלכן קראו לצן בלשון תרגום 'יגר סהדותא', כי אותו רשע הבין מה יארע לו כשיעבור הגל לרעה, והרי אמרו חז"ל (שבת י"ג:) דאין מלאכי השרת מכירין בלשון ארמית, על כן הסתיר הצרית בלשון ארמי, כדי שלא יכירו המלאכים צמעשיו, והמלאך לא יוכל להענישו. ולכן קרא לו יעקב גלעד, בלשון הקודש, כדי שהמלאכים יבינו ויוכלו להפרע ממנו על זה. [ונרמז צמה שקראו 'יגר' סהדותא, כי רצה להסתיר צוה שלא יענש צעת ישלח אליו בלק, כאשר 'יגר' מואב מפני העם].

ובערתה אחי שפיר, שכשהסכים ה' עמו קום לך אחס, אמר לו תיכף, ואך את הדבר אשר אדבר אליך אותו תעשה, דאם לא כן איך יצוהו ה' ללכת, כאשר יש עליו על זה איסור שצועה, על כן אמר לו שרק מה שאדבר אליך אותו תעשה, וכיון שאתה הולך לדבר רק מה שאשים צפיק, אס כן אין זה לרעה, אלא הליכה לצרכה, ואין כאן איסור שצועה. והא דנלחץ רגלו, הוא רק להורות לו ולהזכירו שאסור לו לקלס גם מדנפשיה, שקיבל עליו שלא יעבור הגל לרעה.

ובזה יוצן מה שאמר בלעם לה', אס כן אצרכס, כי הנה ה' מנע הליכתו ואמר לו

מבורך. ועל כן שלח אחריו להחזיר את צרכמו ולקלס, שהרי הפה שאסר הוא הפה שהתיר, ולכה נא ארה לי את העם הזה. ובסופו לא רק שלא קלס אלא הוסיף עליהם צרכה על צרכמו. ועל כן התרעם עליו בלק, לקוב אויבי לקחתך והנה 'צרכת צרך', צרכת אותם כבר מתחלה, ועתה הוספת על זה עוד צרכה. והשיב לו בלעם, 'וצרך ולא אשיבנה', לא אוכל להשיב מה שצרכתי אותם, וכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד.

*

והנה בתחלת הליכתו אמר לו ה', לא תלך עמהם, לא תאור את העם, כי צרוך הוא (כז-יג). וצרש"י אמר לו לא תאור את העם, אמר לו אס כן אצרכס, אמר לו אינס צריכין לצרכתך כי צרוך הוא, משל אומרים לצרעה לא מדובשיך ולא מעוקיך (תנחומא ו) ע"כ. וזה פלא שהרוצה לקלל, יתהפך פתאום כחומר חותם לומר, אס כן אצרכס. ועוד יש להבין, שאחר זה אמר לו ה', אס לקרוא לך צאו האנשים קום לך אחס, ואך את הדבר אשר אדבר אליך אותו תעשה (כז-כ). למה הוצרך ה' לסיים לו, שסופו יהיה שרק אשר אדבר אליך אותו תעשה, הלא די להראותו זאת בשעה שיפתח את פיו לקלס.

ונראה כי עוד סיבה היה ללצן למנוע ללכת לקלל את ישראל, דמצינו כשנפרד ממנו יעקב, אמר, עתה לכה נכרתה צרית אני ואתה וגו', ויקחו אבנים ויעשו גל, ויקרא לו לצן יגר סהדותא ויעקב קרא לו גלעד וגו', עד הגל הזה, אס לא אעבור אליך את הגל הזה וגו' לרעה (בראשית לא-מד). הרי שנשצע שלא יעבור הגל לעשות רע לישראל. ובאמת נענש על זה,

(שם יט-כט), והיו חייבין לעשות טובה עם ישראל, והם עשו עמהם רעה. האחד שזכר עליו בלעם בן בעור, והם המואבים, והאחד לא קדם אותו בלחם ובמים כאשר קרבו למולו ע"ש. הרי לנו עד כמה החטא גורם שעבור שהיו כפויי טובה, הם נתרחקו מהכלל ישראל לעולם.

אמנם למעשה נענש מואב יותר מעמון, וכמו שיבואר, דהנה הכתוב סיים שם, לא תדרוש שלומם וטובתם כל ימך לעולם (כג-ז). וכתוב בכתם סופר (שם 10): דהאי 'לעולם' מיותר, ונראה דעל מואב קאי, דאיתא בתוספות (מגילה יב): דעמון נתבלבל על ידי סנחריב שבלבל כל העולם, ועל ידי זה הותרו גרי עמונים בקהל, מה שאין כן מואב לא נתבלבל, ויתבי בדוכתא כחמרא על דורדייה ע"ש, והיה זה עונש למואב, שעל ידי זה לא הותרו בקהל לעולם אפילו אחר סנחריב ונבוכדנצר. והיינו כל ימך 'לעולם' שמואב לא יתבלבל, וישארו אקורים לבוא בקהל ה' לעולם ע"ש. הרי דמעמון יתכן כהיום שיתגלגל שיבוא בקהל, כיון שנתבלבלו, אצל מואב לא יתערבו בישראל לעולם.

והטעם שמואב נענש יותר, משום שחטאו היה ששכר את בלעם לקללך, וזה חמור יותר מעונשו של עמון שלא קידם בלחם ובמים. ונראה דזהו על דרך שמצינו, מכה אביו ואמו מות יומת, ומקלל אביו ואמו מות יומת (שמות כא-טו). ואיתא במשנה (סנהדרין פה): זה חומר במקלל מצמכה, שהמקלל לאחר מיתה חייב, והמכה לאחר מיתה פטור ע"כ. ומבואר במאירי שם הטעם, כי הכאה היא בהגוף, ואחר מיתה אינה אלא כמכה עפר, אצל קללה מגיעה לנפש, שהיא נשאת נחית ע"ש. (וכן הוא בספר חסידים סימן

לא תלך עמהם לא תאור את העם, וצפשוטו חשב בלעם שמה שה' מונע אותו מלילך, הוא משום שכבר נשבע שלא יעבור את הגל לרעה, ואיך יעבור על שזועתו, ולכן לא תלך עמהם ולא תאור את העם. על כן עלה בדעת בלעם להערים, שילך כעת לצרכם, ולא יעבור את הגל לרעה אלא לצרכה, וכאשר יהיה כבר שם אז אחר הברכה יקללם, ואין בהליכה ההוא העצרת ברית. ולא איכפת ליה לצרכם תחילה, שהרי בלאו הכי צרכם כבר, ועתה יצטל בקללתו השתי הצרכות יחד. ועל כן אמר לו ה' שגם לצרך לא ילך, ומשל למה הדבר דומה לרעה, שגם כאשר רוצה ליתן דבש, אומרים לו לא מדובשך ולא מעוקץך, שחושש שאחר נתינת הדבש יבוא לעוקו. וכמו כן בלעם רוצה לצרכם, כדי שיוכל ללכת למואב בהיתר, ואחר כך יוכל לקללם.

*

והנה עמון ומואב נתקרבו מתחלה ביתר שאת מכל האומות, אשר עליהם נטוו ישראל, אל תאורם ואל תתגרם צם מלחמה, אמנם מפרשה זו ואילך נתרחקו יותר מכל האומות, וכמו שנאמר (דברים ג-ד) לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה', גם דור עשירי לא יבא להם בקהל ה' עד עולם, על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים בדרך בנאתכם ממנרים, ואשר שכר עליך את בלעם בן בעור מפתור ארם נהרים לקללך ע"כ. והיינו שגם אחר שיתגיירו אינם רשאים לישא ישראלית, ולהתערב עם הכלל ישראל.

ומבואר ברמב"ן (שם) כי הכתוב הרחיק שני האחים האלה, שהיו גמולי חסד מאצרהם, שהגיל אציהם ואמם מן החרב והשבי (בראשית יד-12), ובזכותו שלחם השם מתוך ההפכה

תקעו). ולכן עמוּן שזיער אותם בגופם, לא נענשו כל כך כמו מואב שרצה לפגוע גם בנפשם.

ולמדדים אנו מזה איך צריכין להזהר בדיבור בסור מרע, שלא לקלל, ולא לפתוח פה לשטן, ומואב נענש עבור ששכר עליך את בלעם לקללך. ואם כי צמעשה לא הושיאה לפועל, ולא אבה ה' לשמוע אל בלעם, ויהפוך לך את הקללה לצרכה, מכל מקום גם על המחשבה שרצה לעשות כן נענש.

ולעומת זה מדה טובה מרובה, לעבוד את ה' בדיבור פה, לקיים והגית בו יומם ולילה, לא לבטל מלימוד התורה אפילו שעה אחת. וכמו כן להרבות בתפלה על התעלותו, כי רק זהו כחן של ישראל, וכמבואר ברש"י בפרשתנו, ויאמר מואב אל זקני מדין

(כז-ד) מה ראה מואב ליכול עצה ממדין, כיון שראו את ישראל נוחים שלא כמנהג העולם, אמרו מנהיגם של אלו במדין נתגדל, נשאל מהם מה מדתו. אמרו לו אין כחו אלא בפיו אמרו אף אנו נבא עליהם באדם שכוחו בפיו (תחומא ג) ע"כ. וכל זה נוכל ללמוד מעמוּן ומואב, שעבור שיחה נאה של נגיעות מאמה של עמוּן, לא קיפח ה' שכרה, וזהו אל תתגר בס. וכנגד זה בשיחה מגונה של מואב לקלל את ישראל, נענשו לעולמי עד שלא יבואו בקהל ה'. ובפרט צימים הללו שאנו מתאבלים על חורבן בית אלקינו, שאמרו חז"ל (יומא ט): שחרבה בשביל שהיו אוכלין ושותין זה עם זה, ודוקרין זה את זה בחרבות שבלשונם ע"ש. ונזכה שיטהפכו הימים לששון ולשמחה צביאת בן דוד במהרה צימינו.

בסעודה שלישית פרשת בלק תשע"ח לפ"ק

אנשים של צורה הן, זיל לגבייהו וליצרכו. אזל וכו', אמרו ליה מאי בעית הכא, אמר להו דאמר לי אבא זיל גבייהו דליצרכו. אמרו ליה יהא רעוא דתזרע ולא תחגד, תעייל ולא תפיק [משמע ליה שתציא סחורה ולא תמכרנה], תפיק ולא תעייל [תוציא פרקמטיא ולא תשוב אליך], ליחרוב ביתך וליתיב אושפיזך וכו'. כי אתא לגבי אבוא אמר ליה לא מיבעיא צרוכי דלא צרכן אלא צעורי צערי לי. אמר ליה מאי אמרו לך. אמר ליה הכי והכי אמרו לי, אמר ליה הנך כולהו צרכתא מינהו, דתזרע ולא תחגד, תוליד צנין ולא לימותו, תעייל ולא תפיק, תעייל כלתא

קום לך אתם, ואך את הדבר אשר אדבר אליך אותו תעשה (כז-ב). ויש לדקדק דהוה ליה למימר אותו 'תדבר', כי בלעם לא עשה שום מעשה, ולמה אמר אותו 'תעשה'. ולהלן בפרשה, ויאמר בלק אל בלעם לקוב אויבי קראתיך, והנה 'צרכת צרך' (כז-ג). וצריך ביאור כפל הלשון.

ונראה דאיתא בגמרא (מועד קטן ט). דרבי יונתן בן עסמי ורבי יהודה בן גרים תנו פרשת נדרים בי רבי שמעון בן יוחאי וכו'. אמר ליה רבי שמעון לצריה, בני אדם הללו

ולא לימותו בנק דליפקן וכו' ע"כ. הרי לנו דימתן לומר לשון קללה, ותהא כלולה זה ברכה, דאזלינן בתר מחשבה, וכאשר מכיין זה ברכה, אז ממשיך ברכה גם על ידי לישנא דקללה.

ואם כן הוא הדין להיפוך, יתכן שיאמר ברכה וכוונתו תהא לקללה. וכאשר יאמר תזרע ותתחד, יכוין לקללה תוליד בנין וימותו וכו'. ולפי זה מה הועיל ה' שהכריחו לומר דברי ברכה, הא יוכל לכיין בהם קללה. ויוכל גם לבקש שכרו מזבלק, שיאמר לו שקילל אותם בלשון של ברכה.

*

ובראה דהנה כל סיפורי התורה נכתבו בלשון הקודש, אבל הדברים שהתורה מספרת שנאמרו ממלכי אומות העולם בודאי שכל אחד דיבר בלשון עמו. ולדוגמא הדיבורים שהיו בין יוסף למלך פרעה, בודאי שהיו בלשון מצרי, שהרי אמרו (סוטה לו): דהוה קא משתעי יוסף בלשון הקודש, ולא הוה פרעה ידע מה הוה קאמר וכו', ואמר ליה אשתבע לי דלא מגלית וכו' ע"ש. אלא שהתורה מסרה הדיבורים אחר כך בלשון הקודש. ועל דרך זה היה מסתמא גם דברי בלק עם בלעם בלשונם. אמנם ברכות הללו שיצאו מפי בלעם, רצה ה' שיצאו מפי בלעם בלשון הקודש. ועל כן נאמר וישם ה' דבר צפי בלעם, ויאמר שוב אל בלק וכה תדבר (כג-ה), שהקצ"ה שם הדברים צפיו, ואמר לו 'כה' תדבר, היינו בלשון הקודש כפי מה שנכתב להלן. ועל דרך שדרשו בצרכת כהנים, 'כה' תזכרו את בני ישראל (במדבר ו-כג), בלשון הקודש (סוטה למ.).

והסיבה שרצה ה' שיצרך בלשון הקודש, כי ידוע שלשון הקודש שונה משאר

הלשונות, שצכל לשון חין לתיבה אלא פירוש אחת, ולא כן לשון הקודש צכל תיבה יש זה כמה פירושים, הן צפשוטו והן צרמו צלירופי אותיות, והן צגמטריאל. ולכן בצרכת כהנים שנאמרו בלשון הקודש כלול צמוכה כל סוגי הצרכות. ועל דרך זה רצה ה' שצני ישראל יצרכו גם מצלעם צכל סוגי הצרכות, ועל כן צוהו 'וכה' תדבר, שיאמרנה בלשון הקודש.

אך לפי מה שנתבאר יש לומר צזה עוד, כי צהיות שיש חשש מצלעם יכוין צאמירת צרכותיו לקללם צמחשצתו, על כן הכריחו לצרכם בלשון הקודש, לשון שאין צלעם יודע ומכירו, וממילא לא יוכל לכיין צזהם לרע, כי לא ידע מה קאמר. [והגם דאיתא צמדד"ש (צמדצ"ר כ-כא) שנתן הקצ"ה כח צקולו של צלעם, וקולו הולך מסוף העולם ועד סופו, כדי שישמעו האומות שהוא מצרכן ע"ש. ואם היה דיבורו בלשון הקודש איך יצינו האומות. צריכין לומר דצכל מקום היו קצת צני אדם שידעו הלשון, והם תירגמו ופירסמו תוכן הצרכה. דהלל גם אם היה מדבר צלעם צשאר לשון, גם כן תקשה איך הצינו הדברים צכל העולם כולו, שמדברים צשצעים לשון, ועל כרחק כנ"ל].

*

אמנם שוב ראיתי צמדד"ש (צמדצ"ר כ-יד, ותנחומא ט) צלעם אף על פי שמדבר בלשון הקודש, עכו"ם לשונו סרוח ע"כ. ומצוה שצצין לשון הקודש. והדרה קושיא לדוכתיא, דהא יוכל לכיין צזהם לקללה. אך יש לומר דהכתוב צומר וישם ה' דבר צפי בלעם (כג-ה). וכתוב ברמב"ן יש מפרשים כי לא ידע צלעם צדברים, אך ה' מלא אותו דברים, ואמר לו שוב אל

זה הדבר אשר לוא ה', כי דיבוריו המה דברי ה' ממש ע"ש.

והנה כתוב (דברים לד-י) ולא קם נביא עוד בישראל כמשה, וזכפרי בישראל לא קם, אבל באומות העולם קם, ומנו בלעם ע"כ. וכן הוא במדרש (במדבר יד-ט). ולכן כמו במשה רבינו מצינו נבואה ששכינה מדברת מתוך גרונו, כן היה כאן גם אלל בלעם. אלא שדקדקו חז"ל ואמרו במשה, ששכינה מדברת 'מתוך גרונו' דייקא, לא כן בלעם, גם כאשר השכינה דיברה מתוכו, לא היה מגרונו, אלא וישם ה' דבר צפי בלעם, מחינה המפסקת בין הדיבור לגרונו, שלא יעבור צפי חזיר.

*

והיוצא לנו מזה, כי זרכות בלעם לישראל, לא היו אמרי פיו של בלעם כלל, אלא הקב"ה היה מדבר מתוכו, ועל כן לא אמר לו ה', את הדבר אשר אדבר אליך אותו 'מדבר', כי לא היה מדבר כלל, אלא אותו 'תעשה', שתהא מעשה הדיבור ממנו, וכדרך שכלי הטעיף ריקארדער עושה פעולתו שיאל הדיבור, אבל הכלי עצמו לא מדבר. ולא עוד, אלא שכל דיבור של זרכה עדיין אין הכרח שתתקיים ותאל לפועל, לא כן דיבור ה' היא נחמי, ודבר אחד מדברין אחר לא ישוב ריקס. וכידוע שדיעת ה' אינו מכריח הזכירה, לא כן דיבור ה' מכריח הדברים (עיי' בני יששכר אדר י-א). ועל כן אמר לו ה', הדבר אשר אדבר אליך אותו 'תעשה', שדיבור זו שתאל מפין תהיה כעשה.

ולבן כאשר שמע בלק קול ה' יואל מפיו של בלעם, אם כן לא יוכל בלעם לשכנע את בלק, שקילל את ישראל בלשון של זרכה,

בלק וכה מדבר, כי יאלו הדברים מפין. ואולי כן דעת רבותינו (תנחומא יב) רבי אליעזר אומר מלאך היה מדבר, ורבי יהושע אומר הקב"ה ע"כ. ואם כן הדיבורים שיאלו מפין בלעם לא היו דבריו אלא דברי ה', ולא היה לבלעם שום קשר אז עם הדיבור, (אלא דוגמת כלי טעיף ריקארדער), וממילא לא מועיל כוונת בלעם כלום להדיבורים הללו לכיון זהם לקללה, כיון שאין הוא המדבר.

*

ובאור החיים הק' (כג-ה) כתוב, לפי שבלעם הוא אדם מובהק צביעור ותיעוב ושיקון, לא תנוח עליו הרוח הקדושה המגדת העמידות, גם הדברים מאל ענמן דברי קודש הם, ולא יתנו זגוי טמא. לזה נתחכם ה' לעשות תיקון לדבר קדושה לכל תעבור צמזוי מטונף, ועשה מחינה בין הכח המדבר והדיבור עצמו ובין פי חזיר. והוא מאמר וישם ה' דבר אחד צפי בלעם, הניע כח אחד שיכול להתמצע בין שניהם, וזוה נעשה פי בלעם גבול צפני עצמו, והדבר מפסיק לגבול כח המדבר והדיבור, ואז כה מדבר, רוח הקודש היא מדבר ע"כ.

והענין הוא, דאיתא ברש"י (במדבר ל-ג), זה הדבר אשר לוא ה', משה נתנאל זכה אמר ה' כחנות הלילה, והנביאים נתנאלו זכה אמר ה', מוסף עליהם משה, שנתנאל בלשון זה הדבר (ספרי ז) ע"כ. וזיאר בישמח משה שם, כי כל הנביאים היו רק כשלושים של מקום, ועל כן אמרו כה אמר ה', כדרך שליח שמוסר דבריו של המשלת. אבל משה רבינו היה השכינה מדברת מתוך גרונו, וכל דברי משה המה דברי ה' בעצמם, ועל כן היה נבואת משה צבחינה

ויהפוך ה' אלקיך לך את הקללה לברכה, כי אהבך ה' אלקיך, קללה ולא קללות [אחת מן הקללות הפך לברכה, שלא חזרה לעולם, ולא כל הקללות לברכות שחזרו] ע"כ. ולכאורה יש להבין כיון שדיבורים אלו לא היו דברי בלעם אלא דברי ה', איך יתכן שיחזרו לקללות.

וּבְרֵאשִׁית דהנה בלעם בירך את ישראל שלשה פעמים, וכמו שאמר לו בלק והנה ברכת ברך זה שלש פעמים. וצפעת הראשון כתיב וישם ה' דבר צפי בלעם (כג-ה), וכן צפעת השנית כתיב, וישם דבר צפיו (כג-טו). אבל צפעת השלישית לא נאמר כן, אלא וירא בלעם כי טוב בעיני ה' לברך את ישראל וגו', ומהי עליו רוח אלקים (כד-א), וברש"י עלה בלבו שלא יקללם. ומבואר מזה כי הברכה השלישית אמר מעצמו, ולא היה הקצ"ה מדבר מגרונו. ועל כן כאן אמר בלעם תחלה, נאום בלעם בנו בעור וגו', נאום שומע אמרי אל וגו' (כד-ג), כי עד עתה לא היה הוא המדבר אלא פי ה' דיבר בו, אבל עכשיו הוא הוא הנואם. (ועיין באור החיים חק' כד-ג). ועל ברכה זו השלישית שהיתה מפי בלעם עצמו, על זה אמרו שכוון חזרו לקללה חוץ מבתי כנסיות, אבל שתי הברכות הראשונות, הם נשאר נאמי, ואין בהם שינוי כלל, ולא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל וגו'.

וזהו שאמרו חז"ל (סס) אמר רבי יוחנן מצרכתו של אותו רשע אתה למד מה היה בלבו, ביקש לומר שלא יהו להם בתי כנסיות ובתי מדרשות, מה טובו והליך יעקב [דכתיב ויהפוך ה' אלקיך לך את הקללה לברכה, הוא היה רוצה לקללם בכך שלא יהיו בתי כנסיות, ולא נתן רשות, ואמר מה טובו והליך], לא תשרה

שהגם שזיכרם מכל מקום כוונתו היתה לפרשו לקללה, שהרי לא היה זה דיבורי פיו כלל. ועל כן אמר לו, לקוב אויבי קראתיך והנה 'ברכת ברך', שזהו ברכה הן בחיוביות והן בפנימיות, ואין זה קללה המלוכש בברכה, אלא ברכת ברך, ולא טמונה בה קללה.

וַיֵּשׁ להוסיף עוד, כי לכאורה עדיין היה יכול בלעם לקללם אחר כך במשך הזמן, כאשר יסור ה' שכינתו ממנו. וצפעת הכוונה שהיה לו ציווי מה' שלא יעשה זאת, שאמר לו 'ואך' את הדבר אשר אדבר אליך אותו תעשה, שלא נתן לו רשות לדבר שום דיבור אחר על ישראל. אך יש בזה עוד דאיתא בתוספות (סנהדרין ע. ד"ה קיללו) שבשעה שרצה נח לקלל את חס על מה שעשה לו, לא קילל את חס עצמו, אלא בנו, שאמר ארור כנען וגו' (בראשית ט-כה). ומה שלא קילל את חס עצמו, משום דאיתא במדרש (ב"ר לו-ז) לפי שכתוב ויברך אלקים את נח ואת בניו (שם ט-א), ואין קללה במקום ברכה, לפיכך ויאמר ארור כנען ע"כ. הרי כי ברכת ה' נאמי, ולא יתכן לחול שוב קללה אחר כך. וכמו כן אחר שזיכר ה' את ישראל על ידי בלעם, שוב לא יוכל לחול עליהם קללת בלעם. ועל כן אמר לו בלק, והנה 'ברכת ברך', שאחר ברכה זו מאת ה' אין מציאות עוד לקללם, והברכה היא ברכה נאמית שתשאר עליהם ברכת ה', ואי אפשר עוד להפכם.

*

והנה בגמרא (סנהדרין קה:) איתא, אמר רבי אבא בר כהנא כולם חזרו לקללה [כל הברכות של בלעם חזרו לקללה, כמו שהיה כוונתו מתחילה], חוץ מבתי כנסיות ומבתי מדרשות [שלא יפסקו מישראל לעולם], שנאמר (דברים כג-ו)

שכינה עליהם, ומשכנותיך ישראל ע"כ. ולא דרשו חז"ל מחשבותיו אלא על הזרחה השלישית, והיינו מטעם שנתצאר, כי זהו זרחה בלעם עצמו, שהיה צמחשבתו לקללם, רק כיון שראה שטוב צעייני ה' לצרכם, הפך את הקללה לצרכה.

*

והנה זרחה אחת נשארה לנו מזכרותיו של בלעם, מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל (מד-ה), אשר זה לא היה יכול להכחיש גם גוי בבלעם, מעלת הזחי כנסיות וזחי מדרשות, ואמר זאת בכל לבבו, על כן לא נתהפכה לקללה. ואמר שני ציטוים, אצל יעקב קראו 'אהל', ואצל ישראל קראו 'משכן'. כי אצל בני עלייה שמרגישין נועם ומתיקות התורה, אשר כל חפזיה לא ישוו זה, ויקרה היא מפנינים, ומתוקה מדבש ונופת לופים, הם קובעים את מקומם כל שעה צבית המדרש, וזהו ציח האמיתית, ורק דרך ארעי הולכים לדירתם, לאחילה ושמיה ושינה ומשא ומתן. ולכן אצל 'ישראל' המדריגה היותר גדולה, הזחי מדרשות הם 'משכנותיך', זהו ציח ומשכנותם, שכאשר טעמה כי טוב סמרה משים לילות כימים צבית המדרש, ולא יבזה צלילה נרה (משלי לא-יח). אצל צבני אדם הפשוטים צחינת יעקב, שעדיין לא זכו לטעום מתיקותה של תורה, והם מכריחים עצמם לקיים מצות קונם להגות בתורת ה', אצלם עיקר הצית היא דירתם ומקום עסקיהם, והצית המדרש הוא רק 'אהליך', אהל ארעי, כפי חיוב ההכרח ולא יותר.

צריך להודיעו כמה טוב הוא הצית המדרש, שהרי מכיר זאת מעצמו. אצל גם אלו שלא הגיע ליד מדה זו, ואצלם הוא רק 'אהליך יעקב', שהוא רק כאהל ארעי, אני רוצה להודיעכם המתנה הטובה שיש לכם, ומה טובו אהליך יעקב, כמה מאות ואלפי שעות זיחתם להיות צכותלי צית המדרש, לדבר ולהרהר בצברי תורה. והלא עצם ישיבתה גורמת טובה רבה להאדם, רק צמה ששומע קול תורה באזניו כל היום. והרי רבי יהושע זכה למה שזכה, שמיום שנולד לא הוציאה אמו עריסתו מצית המדרש, כדי שלא יכנסו באזניו אלא דברי תורה, ולכן אמרו עליו (אבות ב-ג) רבי יהושע צן חנניה אשרי יולדתו, שהיא גרמה לו שיהא חכם (רע"ב ס).

*

והנה נוהגים צחציח ספר תורה, שיש ש פסוקים שמתחילים צהם החחלת העמוד, והסימן לזה הוא צי"ה שמ"ו. וכחצו בבעל הזורים (צראשית מט-ח) כי פסוק זה מה טובו אהליך יעקב מתחילין צחחלת העמוד, וזה נרמו צאות מ' של צי"ה שמ"ו ע"ש. וצודאי שקודות התורה תלוין צזה, אך נצאר הדבר לפי פשטות התורה. והוא, כי מה שהיא חשוצ צעיני האדם הוא נותן אותו צראש כל מאויו, ולא יסח דעתו ממנו. ואין עוד דבר חשוצ יותר צעולם מהזכיה לישצ צאהלה של תורה, וטוב יוס צחצריך מאלף, ולכן הפסוק מה טובו אהליך יעקב מקומו צראש העמוד, להראות חשיבותו, אשר זה צריך להיות הראש והראשון תמיד אצל האדם.

אך צחמת דרחה של תורה צחחלתו, לא קל כל כך, פת צמלח תאכל, ועל הארץ תישן, וחי צער תחיה, (אבות ו-ד), והעמל להצין ולהשיג

ובאשר שיצח בלעם את הזחי מדרשות של ישראל אמר, הנה מי שזוכה להשיג כי הצית המדרש הוא משכנו כל היום, אין אני

לבו ברשותו, לאזור עוז ולהתגבר על תאוותיו ורצונותיו. הוא לא רוצה לעמול עבור זה, זה יחייב אותו להלחם מלחמה תמידית עם יצרו, שאין הוא מוכן לזה. וכמו שכתוב באור החיים הק', תמות נפשי מות ישרים, הוא מוכן לעשות תשובה ולמות עמה, אבל לא לחיות עמה, כי הרשעים אין לבם ברשותם.

והנה אמרו חז"ל (מנחות כט:): מאי דכתיב (ישעיה כו-ד) 'צטחו צה' עדי עד כי צי"ה ה' צור עולמים, מאי שנא דכתיב צי"ה ולא כתיב י"ה, כדדרש רבי יהודה בר רבי אילעאי אלו שני עולמות שצרא הקצ"ה, העולם הזה צה"י והעולם הבא צי"ד ע"ש. וכאשר האדם משיג נגד עיניו תמיד, כי חוץ העולם הזה יש עוד עולם נצחי העולם הבא, מקום קיבול השכר, אשר אין לא ראתה אלקים וולתך, אז הוא משיג מה טובו אהליך יעקב צראש העמוד, זהו עיקר ושורש שאיפתו בעולם, שנותן לה קדימה מכל שאר עניני העולם. ועל כן הוא נרמו צאותיות של צי"ה שמי"ו, שמורה על שני העולמות שצרא ה', העולם הזה צה"א והעולם הבא צי"ד.

*

ואמר מה טובו אהליך יעקב וגו', כנחלים נטיו וגו'. כי עיקר חשיבות התורה, שיזכה שתתקיים חכמתו לעולמי עד, וזהו רק כאשר לומד תורה בטוהרה, וכמו שנאמר (תהלים יט-י) יראת ה' טוהרה עומדת לעד. ועל כן נוהגין אנשי מעשה לטבול במקוה טוהרה יום יום, להתחיל תפלתו ותורתו בכל יום בטוהרה. וזה מוסר השכל לאלו שמוזלזלין צוה, שיושבים בצית המדרש כל היום ועוסקין בתורה, וצטבילה אחת שעולה היום בקל, היו יכולין לזכות שמהא

עומקה של תורה קשה מאד, וכל התחלות קשות, ובתחלתו אינו מכיר הטובה של עמל התורה. אבל אנו רואים יום יום שהאדם יוצא לעבודתו לצורך פרנסתו, והוא עמל כל היום במסחרו, ועושהו בחשק, כי מקוה שבסוף היום ילא עם ריוח, וירויח סכום הגון מעמלו, ועבור סכום זהובים הללו כדאי לו העמל. ומעתה צן צנו של קל וחומר, שהעוסק בתורה נאמן בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך, ולא רק צפרוטות וזהובים, אלא שכרו צפון לעולם הבא, אשר יפה שעה אחת קורת רוח בעולם הבא מכל חיי עולם הזה (אבות ד-יז), היינו ששעה אחת תענוג שם הוא יותר מכל העשירות שישנו בעולם, ומכל שקן כאשר זוכה לכמה שעות, וכי יש טובה יותר גדולה מזו. הלא אנשים שמתו כבר זה אלפי שנה, עדיין הם מתענגים בקורת רוח של עולם הבא, עבור העמל של תורה שהיה להם צשנות חייהם הקצרים.

ולא רק שזוכין צוה לטובת עולם הבא, אלא המשנה (שם) אומרת, אם אתה עושה כן 'אשריך בעולם הזה' וטוב לך לעולם הבא. כמה אושר ותענוג יש אחר כך כשזכה להשיג טעמה של תורה ועבודת ה'. הרי רואים צעינים כי ישנם תלמידי חכמים שלא היו עוזבים את הצית המדרש עבור כל הון דעלמא, כי לא יסוה להם כל תענוגי גשמיים נגד התענוג הרוחני שיצ להם צתורתם ותפלתם ועבודתם.

ועל זה נאמר והיה ראשיתך מצער ואחריתך ישגה מאד (איוב ה-ז), שהן אמת שכל התחלות קשות, אבל יש להציט ולשום עיניו על אחריתך שיסגה מאד. וגם צלעם צעמנו השתוקק לזה ואמר, ותהי אחריתי כמוהו (ג-י), אלא שאין

נטיו, האהלים של תורה הם נוטים ומתפשטים כפי מה שמתקדש ומתטהר בנחלים המעלים מטומאה לטהרה, בטבילה של מי מקוה, מי דעת.

תורתם בטרה, ותהא התורה מתקיימת אללם, והם מזניחים אותה. ועל כן המשיך הכתוב, הן אמת כי מה טובו אהליך יעקב, אבל 'כנחלים

במעודה שלישיית פרשת בלק תשע"ט לפ"ק

עשות ה' אלקים ארץ ושמים (ב"ר יז-טו) ע"כ. ולכאורה הלל לא איש אל-ל ויתנחם, ואיך בא שינוי זהבזריאה ממה שעלה במחשבה תחלה.

ונראה כי מדת הדין יש לה כמה מדריגות, דינא קשיא ודינא רפיא. ועלה במחשבה לפניו ית"ש כמה תהא שיעור מדת הדין בעולם, ודבר זה לא ישונה, אלל כדי שתהא ההנהגה רחמים, למנא כל שיעור מדת הדין של היום לרגע אחד, ובאותו רגע המדת הדין היא בתוקף היותר גדול כשיעור מדת הדין של יום שלם. ורגע זו היה יכול לכיין בלעם בקללתו, ואז המדת הדין כל כך קשה שאין צריה יכולה לעמוד בה.

והנה מבואר באלשיך הק' על הכתוב (תהלים טו-ג) אלקים יחננו ויצרכנו יאר פניו אחנו סלה. ולכאורה היה מתאים יותר לומר הוי"ה יחננו ויצרכנו, כי אלקיים היא מדת הדין. אך הכוונה היא, כי אם הצרכה באה ממדת הרחמים לחוד, אז יש לחוש כי בזמן שמדת הדין מתושה, תקטרג המדת הדין ולא מתקיים הטובה ההוא. אבל בזמן שמדת הדין מסכמת להשפיע טובה וצרכה, אז מתקיים הטובה לנחם, כיון שאין עליו קיטרוג. וזהו בקשת המשורר אלקיים יחננו ויצרכנו, שהשם אלקים שהיא מדת הדין יחננו ויצרכנו, ואז יאר

ועתה לכה נא ארה לי את העם הזה וגו', כי ידעתי את אשר תצרך מצורך, ואת אשר תאור יאר (כג-ו). בגמרא (ברכות ז.) ואל-ל זועם בכל יום (תהלים ז-יג), וכמה זעמו רגע, ואין כל צריה יכולה לכיין אותה שעה חוץ מבלעם הרשע דכתיב ציה ויודע דעת עליון (כד-טו), השתא דעת בהמתו לא היה ידע, דעת עליון היה ידע, אלל מלמד שהיה יודע לכיין אותה שעה שהקב"ה כועס ע"ש. ויש להצין מהו ענין אותה רגע שזועם ה'.

גם להצין מה שאמר בלעם, לא איש אל-ל ויכזב וכן אדם ויתנחם, ההוא אמר ולא יעשה ודבר ולא יקימנה, הנה צרך לקחתי וצרך ולא אשיבנה (כג-ט). ולכאורה מה רנה לחדש בזה, הלל זה דבר פשוט, שא-ל אינו איש ויכזב, והלל חותמו של הקב"ה אמת (שנת נה). גם מה שאמר בלק לבלעם, מה עשית לי, לקוב איבי לקחתך והנה צרכת צרך (כג-יא). מהו כוונת כפל הלשון של 'צרכת צרך'.

ונראה דהנה הכתוב אומר צראשית צרא אלקים את השמים ואת הארץ (א-א). וצראש"י ולא נאמר צרא ה', שצמתלה עלה במחשבה לצראותו צמת הדין, וראה שאין העולם מתקיים, והקדים מדת רחמים ושתפה למדת הדין. והיינו דכתיב (צראשית ג-ד) ציום

פניו אתנו 'סלה', שמהא ברכה נחייית וקיימת לעד ע"כ.

נחית, ולא נוכל להשיבה לעולם, כי המדת הדין היותר עזומה הסכימה לזרכה זו.

ומעתה יש לומר דלכן לא מנע ה' את זלעם מליך, אלא אמר לו, אם לקרוח לך זאו האנשים קום לך אחס, ואך את הדבר אשר אדבר אליך אותו תעשה (כז-כ). כי הנה זלעם לא ידע מה ישים ה' זפיו לומר, והוא רצה לקלל את ישראל, על כן עמד לומר דיבורו זבוקר, וכמו שנאמר (כז-מא) ויהי זבוקר וגו', כי אותו רגע שהקז"ה זועם הוא זתלת שעי קמייתא (זרכות שס), ויוכל לכוין לקללם זשעה זו. אמנס ה' סיכל את עצמו, וזאותו רגע שהמדת הדין היא זתוקף היותר גדולה, אז נתן ה' הזרכות האלו זפיו, ותחת לקללם זעת זעם, זירך אז ישראל. ואם כן זרכות אלו נאמרו זאופן שהמדת הדין היותר גדולה הסכים לזרכתם, וכאשר אלקי"ם יתנו ויזרכנו, אז יאר פניו אתנו סלה, לעד ולנח נחיס. ועל כן לטובתן של ישראל אמר ה' לזלעם, 'קום לך אחס', ותכוין אותה שעה שהקז"ה כועס, ואז 'הדבר אשר אדבר אליך אותו תעשה', ויהיו הזרכות הללו לישראל נחייים.

ועל זה נאמר ולא אבה ה' אלקיך לשמוע אל זלעם, ויהפוך ה' אלקיך לך את הקללה לזרכה, כי אהבך ה' אלקיך (זכרים כג-ו). והיינו שהפך האלקי"ם להוי"ה, שזתוקף המדת הדין נתהפך הקללה לזרכה, וכל זה היא מפני שאהבך ה' אלקיך. - וזהו שחרה הדבר מאד לזלק, כי אם היה מזכך את ישראל בזמן אחר, עדיין היה יכול לחול על ישראל דינים, זאותה שעה שא-ל זועם זכל יוס. אזל 'לקוז אויבי לקחתך', מפני שאתה יודע לכוין אותה שעה, ותחת לקללם זרכת אותם, אם כן המדת הדין היותר גדולה הסכימה להזרכה, ואם כן אין מי שיוכל להשיב את הזרכה ההוא, ואם כן 'זרכת זרך', זרכה כזו שמהא זרכה נחית שאין מי שיוכל להשיבה.

*

וזוהו שהתחיל זלעם זזרכתו, ורצה להדגיש כח הזרכה ההוא שנאמרת זאותה רגע שהקז"ה כועס, וממילא תהא זרכה נחית. ואמר 'לא איש א-ל ויחז וזן אדם ויתנחם, ההוא אמר ולא יעשה ודבר ולא יקימנה'. ואם כן איך שינה דעתו זזריאת העולם, שרצה לזכרה זמדת הדין והתנחם. ועל כרחק שאין זה שינוי, כי זמנס ה' שיעור המדת הדין ההוא זרגע אחד זו שהקז"ה כועס, שאני מכוין אותה כעת. ואם כן 'זרך לקחתי וזרך ולא אשיבנה', זרכה זו שלקחתי מה' לזרך את ישראל תהא

והנה זסיוס זרכתו אמר, תמות נפשי מות ישרים, ותהי אחריתי כמוהו (כג-ז). ולכאורה יש זזה כפל לשון. וברמב"ן פירש כי זישראל אחר המיתה יש עוד אחרית, שהם נוחלי גן עדן, ועל זה התפלל ותהי אחריתי כמוהו ע"ש. והנה בדעת זקנים לבעלי תוספות כתבו, שגם זכרים אלו זרות הקודש נאמרו ע"ש. ולכאורה זכרים אלו לא נתקיימו אצלו כלל. וזשלמא מה שאמר תמות נפשי מות ישרים, פירש באור החיים הק', שימות זיד ישרים, שיהרגוהו ישראל, כמו שכן היה ע"ש. אזל ותהי אחריתי כמוהו, לכאורה לא נתקיים זו.

ונראה דאיתא זגמרא (חולין ז). השתא זבהמתן של זדיקים אין הקז"ה מזיח תקלה על ידן, זדיקים עצמן לא כל שכן, דרבי פנחס

שלא יציא תקלה על ידו, מדה כנגד מדה. ואם כן הגם שהצהמה אין לה דעת, אבל הניצוץ של נפש בלעם שהיה זה דעת הצחין בזה, ומנע אותה מלאכול. וזהו שרימו רבי פנחס בן יאיר באמרו, 'ענייה זו הולכת לעשות רצון קונה', כוון על נפש העני שיש בתוכה, שהיא נפש בלעם, שצא בגלגול בעולם להשלים לעשות רצון קונה, 'ואתם מאכילים אותה טבלים'.

והנה בשל"ה הקב' (מסכת פסחים מ"ה שמורה אות ט) כתב לזאר מאמרם, ארמי אוזב אצי וירד מצרימה (דברים כו-ה), אנוס על פי הדיבור ע"כ. כי לבן הארמי נתגלגל בצלעם, ולבן ירד למצרים כי הוא בלעם. ולכאורה תקשה הלא רוב המקובלים מסכימים שאין סוד הגלגול נוהג אלא בישראל ולא באומות. ועל זה אמר מה שארמי אוזב וירד מצרים, זה היה אנוס, כי באמת המדה אינה נוהגת באומות, ובכאן היה על פי האונס, כי כן גזר ה' כענין הוראת שעה מטעם הידוע לו יתצרך ע"כ.

ואם כן גם על בלעם תקשה איך צא בגלגול בחמורו של רבי פנחס בן יאיר, הלא ענין הגלגול ליכא רק אצל ישראל. ויש לומר דעל זה כוון בלעם צדיבורו, שהתגעגע 'תמות נפשי מות ישרים', וגם אם לא אזכה לתקן הדברים בחיי, ובאומות הלא המיתה היא האחרית, שאין בהם גלגול לתקן העבר, על זה התפלל 'ותהי אחריתי כמוהו', שמהא אחריתי כמו בישראל, שיש אחר המיתה סוד הגלגול לתקן. ונתקבל למעלה בקשתו, וצא בגלגול בחמורו של רבי פנחס בן יאיר, ובה נתקן במה שיהיה זהיר שלא יציא תקלה על ידו. [שוב ראיתי בשער הפסוקים להאריו"ל, שמבאר

בן יאיר הוה קאזיל לפדיון שבויין וכו', אקלע להווא אושפיזא, רמו ליה שערי לחמריה לא אכל, חצטינהו לא אכל, נקרינהו לא אכל, אמר להו דלמא לא מעשרן, עשרינהו ואכל. אמר, ענייה זו הולכת לעשות רצון קונה, ואתם מאכילין אותה טבלים ע"כ.

וביאר במהרש"א דהא ודאי אין דעת צנהמה לידע אם הופרש ממנה מעשר, ועוד דלא שייך צנהמה גופה איסור אכילה, דאינה מצווה כלל. אלא שהקב"ה אינו מציא תקלה על ידה לצעלה, שיתן לה מה שצעלה אסור להאכילה, ומן השמים מנעו הצהמה לאכול, שלא יהיה באכילתה תקלה לצעלה ע"כ.

וייש לומר עוד, דהנה ידוע כי לא ידח ממנו נדח, ואם האדם הרבה לפשוע, הקב"ה חוזר על תיקונו. ואם מת בלא תשובה הוא צא בגלגול עוד הפעם לזה העולם לתקן מעשיו שעדיין צריכים תיקון, והקב"ה מסבב להאדם בגלגול השני כל הדברים הצריכים לתיקונו. ולפעמים הגלגול הוא בנפש אדם ולפעמים הוא בשאר בעלי חיים. ועל דרך זה היה גם בצלעם הרשע, וכמו שכתוב באור החיים הקב' בפרשתו (כ"ג) דמבואר צדיקי המקובלים כי נפשו של בלעם צא בגלגול בחמורו של רבי פנחס בן יאיר ע"ש.

והנה על ידי עזת בלעם צא תקלה להכלל ישראל, שהחטיא אותם בצנות מדין, ונפל מהם כ"ד אלף, ועל כן נתגלגל צנהמתן של צדיקים, בחמורו של רבי פנחס בן יאיר, אשר אין הקב"ה מציא תקלה על ידו, ובה יתוקן חטאו שהציא תקלה להכלל ישראל. וכאשר ראו להאכילה טבלים, מנע הניצוץ של בלעם שהיה בתוך החמור שלא תאכל מזה, שזה יהא תיקונו

באורך שבלעם בא בגלגול ונתקן, כי אין ספק שאם דבריו אלו שאמר ותהי אחריתי כמוהו, לא נתקיימו, לא היו נאמרים בצנזרה, גם לא היו נכתבים בתורה].

*

והנה בשו"ת חתם סופר (יו"ד סימן שנו) כתב, וזה לשונו, יש לי לעורר בדבר אחד, הנה אין לנו בכל התורה שום דבר שאין אנו צעמנו עידי ראייה, חוץ מפרשת בלעם. כי כל מופת מנאים ומדבר את הכל ראו עינינו, ונעשה לפני ס' רבוא, ולא נשאר אחד מכל ישראל בחוץ שלא ראה בעיניו, ואין האצות מנחילים שקר לבניהם, והוי ליה כאלו ראינו בעינינו. ואפילו חידוש עולם ומעשה נחש בגן עדן והמצול והפלגה, כבר כתב הרמב"ן (בספר דרשות הרמב"ן) הרי אדם הראשון ראה עצמו יחידי בלי אב ואם ומעשה גן עדן וגירושו, והוא דיבר פנים אל פנים עם שם בן נח רבו של יעקב ראינו ע"ה, כי בן חמשים היה יעקב כשמת שם, וקיבל ממנו כל הנ"ל עם מעשה מצול והפלגה והוא סיפר לבניו וכו'. נחזור להנ"ל כל התורה כולה ראינו בעינינו חוץ מפרשת בלעם, מי הגיד לנו מה היה בין מלך מואב ובין קוסם אחד בלעם שבה אליו אל ארצו, ולמה בא, ומי הביאו, ומי ידע שצנה מזבחות, ושרצה לקלל ונהפך לצרכה, מי בא בקודם. וישראל היו שרים במדבר, ואם הם עמדו בארץ מואב צראש הפסגה, וראו למטה אל המדבר למרחוק, מאין ידעו יושבי מדבר שמציטים עליהם מראש ההר הזה ושמונחשים עליהם, ואפילו משה רבינו ע"ה לא ידע, ורק מפה הקדוש ברוך הוא ית"ש נכתבו הדברים וכו' ע"ש. [ובמגדים חרשים (צפרשמו) כתב

דזהו כוונת מאמרם (צנח צמח יד): משה כתב ספרו ופרשת בלעם ע"ש].

אך אכתי צריך ציבור, דבשלמא ע"ס הענין שגילה לנו התורה, שבלק שלח אחר בלעם לקלל את ישראל, נוגע לנו לידע, כדי להבין מה שזוהי ה' לא יבא מואבי בקהל ה' וגו', ואשר שבר עליך את בלעם בן בעור מפתור ארם נהרים לקללך (דברים כג-ד). וגם שנדע אהבת ה' אלינו, שהפך ה' את הקללה לצרכה, כי אהבך ה' אלקיך (שם כג-ו). אבל פרטי הדברים ששלח שלוחים פעם אחת, ושזו שלח שרים רבים ונכבדים מאלה, ושזו בא מלאך ה' בדרך לשטן לו וכו', לאיזה צורך הודיע לנו הכתוב כל הפרטים האלה.

אמנם גם צוה יש לימוד מוסר השכל לישראל, והוא מה דאיתא בגמרא (מכות י:): מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים, בדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכין אותו. מן התורה דכתיב (כז-יב) לא תלך עמהם וכתוב (כז-כ) קום לך אתם. מן הנביאים דכתיב (ישעיה מ"ח-יז) אני ה' אלקיך מלמדך להועיל מדריכך בדרך תלך [בדרך אשר תבחר לילך]. מן הכתובים דכתיב (משלי ג-ד) אם ללצים [בא אדם להתחבר] הוא יליץ [אין מעבדין בידו], ולענוים יתן חן ע"כ.

והיינו שפרשה זו מלמדת אותנו, כי בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו. דמתחלה אמר לו ה' לא תלך עמהם. ושזו כאשר באו שרים מכובדים יותר, לא שלח אותם הביתה, ולומר להם ה' צוה לי שלא אלך, אלא אמר להם שצו נא צוה גם אתם הלילה, ואדעה מה יוסף ה' דבר עמי, אולי סוף סוף יתראה ה' שאלך. וכאשר ראה זאת ה', אמר לו קום לך

אדם, אני לא מפריע הבחירה של אדם, ודרך שרונה לילך מוליכין אותו.

והבתוב אומר, רבות מחשבות בלב איש וענת ה' היא תקום (משלי יט-כא). והיינו כי הגם שיש לכל אדם בחירה לעשות מה שרונה, אבל כוונה העליונה לא נוכל לשנות. ולדוגמה מי שנגזר עליו עוני וצער, הבחירה בידו להתעשר, על ידי שיגזל הון בני אדם ויתרצה הונו, ולא ימנעו ויעצרוהו מן השמים, אבל גזירת עליון שיחיה חיי צער לא תשתנה. ובסופו יהא עושר ההוא שמור לבעליו לרעתו (קהלת ה-יג), או יתייסק כנגדו בצערא דגופא בחולי או מבני אדם שיקומו עליו וכדומה. וזהו 'רבות מחשבות בלב איש', כי הבחירה ניתן בידו, וחשב תמיד רעיונות חדשות איך להגיע אל מה שהוא רוצה, אבל 'ענת ה' היא תקום', ענת עליון לא תשתנה, ובסופו יכריע ענת ה' שנגזר עליו.

ודבר זה אנו למדים מבלעם, שה' אמר לו לא תלך עממה לא תאור העם, וכאשר לא רצה להשלים עם גזירת ה', בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין, וניתן לו רשות לילך. ובלעם לא מנע עצמו מלילך ממנה שראה שאין ה' מסכים, ושוב לא מנע עצמו גם כאשר בא המלאך לשטן לו, וגם מה שהאחון מוכיח אותו שהולך לעקור אומה החוגגת שלש רגלים בשנה. ומה היה סופו, ענת ה' היא תקום, לא עלה בידו לקלס, ואדרבה בירך אותה. הטרייה עצמו ללכת עבור צע כסף של מלא ציתו כסף וזהב, וסופו חזר בידים ריקניות, אמרתי כבד אכבדך והנה מנעך ה' מכבוד. ואחר כך כאשר הלך לטול שכר כ"ד אלף שהפיל מישראל, נדע

חיי לגמרי, ואת בלעם בן בעור הרגו חברב (לא-ח). וללמד בא, שלא יתפתה לומר כי האדם צבחרתו יוכל להגיע לכל מה שהוא רוצה, אלא יש לו בחירה רק לעשות, אבל הגזירה העליונה לא תשתנה, וענת ה' היא תקום.

ולעומת זה, כאשר האדם צוחר ללכת בדרך טובים, ורוצה להתעלות צמורה ועבודה, אז בדרך שרונה לילך מוליכין אותו, ולא עוד אלא בא לטהר 'מסייעין אותו' (יומא לא:), שיוכל להשלים רצונו. אבל זהו רק כאשר הוא רוצה באמת, ועושה כל מה שצבחרתו, אז אין לך דבר שעומד בפני הרצון. ובדרך שרונה לילך 'מוליכין' אותו, לא אמר 'שמעמידין' אותו שם, אלא אם הולך בעצמו, ויש לו קישויים בהליכה, אז מחזיקין אותו צידיו, ומוליכין אותו, שלא יפול.

ומביא על זה הכתוב, אם ללצים בא להתחבר, אז יליץ, אין מעבדין בידו. אבל לענוים יתן חן, אם יתחבר עם ענוים יתן ה' חן להגיע למקום שרונה לילך. והדגיש ולענוים 'יתן חן', כי בצבע העולם יש מעלות שונות באדם, כגון עשיר או אדם חשוב שדצריהם נשמעים, אשר מי שיש לו מעלות אלו, בקל יוכל להגיע לאותו שלב שהוא רוצה להגיע. אבל יש אדם שאין לו מעלה מיוחדת, אך הוא צעל חן, ועל ידי החן שיש לו, הוא מרונה אל כל אחד לעשות לו רצונו. ועל דרך שנאמר באסתר, ותהי אסתר נושאת חן בעיני כל רואיה (אסתר ז-טו). ואמרו חז"ל (מגילה יג.) אסתר ירקרוקת היתה, וחוט של חסד משוך עליה. [מאת הקצ"ה, לכך נראית יפה לאומות ולאחשורוש] ע"ש. ולכל אחד ואחד דממתה לו כאומתו (שם). וכן אמרו (עבודה זרה

ג:) כל העוסק בתורה זלילה חוט של חסד משוך עליו כל היום שנאמר (מהלים מז-ט) יומם יזוה ה' חסדו וזלילה שירו עמי, מה טעם יומם יזוה ה' חסדו, משום זלילה שירו עמי ע"כ. וכמו כן מי שזוחר ללכת זדרך הישר, וחושב

שלא יוכל להזליח כי חסרים לו המעלות שעל ידם מגיע האדם לגדולה, לא יחוש לזוה, כיון שזדרך שרוזה לילך מוליכין אותו, לענוים יתן חן, וישא חן זעיני הזריות, ויגיע למקום שהוא רוזה לילך.

בסעודה שלישית פרשת חקת-בלק תשי"פ לפ"ק

לא הזיט און זיעקב, ולא ראה עמל זישראל, ה' אלקיו עמו, ותרועת מלך זו (כג-כא). זתרגום פירש דקאי על זלעם עצמו, שהוא לא רוזה שום און וחטא זיעקב. וזרש"י פירש דקאי על הקצ"ה, שלא הזיט ה' און זיעקב ע"ש. ונראה עוד זבהקדם מה שראיתי זחלוס הלילה זשזוע זו, איך הגאון רבי משה פיינזשטיין זצ"ל היה מיסב זכעודה, וכיזדוהו לומר דזרי תורה. ואמר הגה אמרו חז"ל (מכות כג:) תרי"ג מצות נאמרו לו למשה, זא דוד והעמידן על אחת עשרה וכי, זא זכקוק והעמידן על אחת שנאמר (זכקוק ז-ד) וזדיק זאמונתו יחיה [שזתחלה היו זדיקים והיו יכולים לקבל עול מצות הרצה, אזל דורות האחרונים לא היו זדיקים כל כך, ואם זאו לשמור כולן, אין לך אדם שזוכה, זזא דוד והעמידן על י"א, כדי שיזכו אם יקיימו י"א מצות הללו. וכן כל שעה דורות של מטה הולכין וממעטין אותו] ע"כ.

וכמו כן זקיום מצות ה' זעשה טוב, הזזרים עולים לו זקישוי. אזל האדם שזמונת ה' מאיר אזלו, שה' עומד נגד עיניו תמיד, ומזבונן זרוס גדלו, ממלא כל עלמין וסוזב כל עלמין, ואם יסתר איש זמסתרים ואני לא אראנו, אדם כזה הוא זעצמו שמור מן החטא, ולא ימרה את פי מלך עליון. וכאשר זא לקיים מצותיו ית"ש, הוא עושהו זכלל לזו, ואין זה טירחא אזלו, אזל זכות ותענוג לשמש את אזיו שזשמים. ולכן זדורות האחרונים החלושים, זא זכקוק והורה לנו מדה שיאחו זו האדם, וזה יהיה לו למפתח לקיום כל התורה כולה. והיינו 'זדיק זאמונתו יחיה', שכל חיותו תהא זאמונה, ולא יסיה דעתו מקונו, ואז זקל יעלה לו לקיים כל התרי"ג מצות ודפח"ת.

וזדו שזמר הכתוב, 'לא הזיט און זיעקב', אין רואים שום חטא זישראל, שיעזרו על מצות ה'. ולא רק שמקיימים כל מצות ה', עוד גם זאת, 'ולא ראה עמל זישראל', שאין קיום המצות אזלס עמל, אזל כאדם המרויה, וכאדם המשתעשע זשעשועים לרוז חשקס זתורה (לשון האור החיים הק' שס), וסיבת הדבר, כי 'ה' אלקיו עמו', הם מקיימים זדיק זאמונתו יחיה, אמונת ה' מאיר לנגד עיניהם, וזכל מקום שהם נמצאים

וביאר כי מה שאנו רואין שנריכין לעורר תמיד ולהוכיח את ישראל ללכת זדרכי התורה, היא מטעם שאין אמונתם זבה מאיר אזלס, כזבר העומד זחוש לפני עיני האדם, על כן כח היצר מתגזר על האדם ומחטיאו,

רואים את ה' עמהם, ותרועת מלך צו', האהבה והריעות לקונם היא תמיד עמהם, ועל כן הם מקיימים מצות ה' באהבה מתוך שמחה ותענוג, ולא ראה עמל בישראל.

*

ויש' לומר עוד, כי הנה התורה הקדושה חייבה אותנו, הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא (ויקרא יט-יז). שכל אחד יש לו אחריות גם על מעשי חבירו, שלא יעשה דבר שהוא נגד רצון ה', ויהיו כולם טהורים מהחטא, עד שלא יתראה בעם ה' שום חטא ועון. ועל זה אמר 'לא הביט און זיעקב', שאין ישראל סובלים לראות עון בישראל, אלא הם מוכיחים זה לזה שיהיו נקיים תמיד מן החטא.

והנה רבינו החתם סופר לימד אותנו אופן אמירת התוכחה, שעל ידי זה יכנסו הדברים בלבם. וכתוב בחתם סופר (פ' שופטים עג.) לבאר הכתוב (ישעיה נח-א) קרא בגרון אל תחשוך, כשופר הרם קולך, והגד לעמי פשעם ולבית יעקב חטאתם, דאמרו חז"ל (בבא מציעא לג:) והגד לעמי פשעם, אלו תלמידי חכמים ששגגות נעשה להם זדונות, ולבית יעקב חטאתם אלו עמי הארצים, שזדונות שלהם נעשה חטאת שוגג, כי לא ידעו צמה יכשלו. והנה אין נאה להדורש ומוכיח צדים להתחיל בדברים קשים כגידין, כי אם בתחלת דרשתו ימשיך לז עם ה' בדברי תורה ודרושים נחמדים, וכן יראה לסיים גם כן בדבר טוב המשמח לז השומעים. אמנם באמצע הדרשה יוכיח לכל אדם מומו, והוא קשה כגידין. וגם זה יתחלק לשני חלקים, לתלמידי חכמים הוא קשה מלשאר עמא דארעא, וכדכתיב ותגד לבית יעקב, יהיה אין שיהיה לא ישא

פני כל דבר. הנה כי כן מהנמשל בזה לשופר, שהיא פשוטה לפנייה ופשוטה לאחרייה המרמז על מדות החסד, ושצרים תרועה המרמזים על מדת הדין באמצע, והוא נחלק לשני חלקי דין, כי שצרים הוא דינא קשיא, ותרועה דינא רפיא כידוע. והיינו קרא בגרון אל תחשוך כלל, ולא תשא פני איש, אמנם הזהר מלהתחיל או לסיים בדבר רע, רק כשופר הרם קולך, פשוטה לפנייה ולאחרייה, ובאמצע הגד לעמי פשעם ולבית יעקב חטאתם, לתלמידי חכמים מוידין, ולשאר עמא דארעא שגגות ע"כ.

וזכרו שאמר, 'לא הביט און זיעקב ולא ראה עמל בישראל', כי הם מוכיחים זה את זה תמיד, עד שלא יתראה בהם און ועמל, ורק 'ה' אלקיו עמו'. ואמר שוב, צמה הם זוכין שיתקבלו דבריהם, כי ותרועת מלך צו', כי הם מעוררים ומוכיחים כדמות מצות יום תרועה יהיה לכם, כשופר הרם קולך, שהשופר צא גם כן לעורר לעבודת ה', עורו ישנים משינתכם ונרדמים הקיאו מתרדמתכם (רמב"ם ה' תשובה ג-ד), והתרועה מלווה בדברי תן וחסד מתחלה ומסוף, תקיעה מלפניה ותקיעה מלאחריה, ומדתו של 'תרועת מלך', מה שתוקעין צראש השנה בשעה שממליכין המלך, זהו 'צו', שבאופן זה מעוררין בני ישראל, ועל כן מתקבלים הדברים, אשר לא הביט און זיעקב ולא ראה עמל בישראל.

*

והנה בחתם סופר (בפרשתנו קא.) המשיך לרמוז פסוק זה, לא הביט און זיעקב, בתחלת הפרשה, זאת התורה אדם כי ימות באה"ל (יט-יד), שהוא נוטריקון למפרע לא הביט אין זיעקב ע"ש, וציאר שם על פי דרכו. ויש

בעשר אצבעותי בתורה, ולא נהניתי אפילו באצבע קטנה. ואם כי רצינו הקדוש עשיר היה, תורה וגדולה במקום אחד (גיטין נט.), ולא פסקה משלחנו לא זנון ולא חזרת לא צימות החמה ולא צימות הגשמים (ברכות נו:).

וּבְרֵאשִׁית לבאר צוה מאמרם (ברכות כ:): אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה, רבונו של עולם כתיב בתורתך (דברים י"ו) אשר לא ישא פנים ולא יקח שוחד, והלא אחת נושא פנים לישראל דכתיב (במדבר ו-כ) ישא ה' פניו אליך. אמר להם וכי לא ישא פנים לישראל, שכתבתי להם בתורה (דברים ת"ו) ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך, והם מדקדקים על עצמם עד כזית ועד כביצה ע"כ. והכוונה דהנה התורה לא חייבה לאדם למנוע מאכילה ושתייה, וליתן גבול לאכילתו ולמנוע אומה, ואדרבה הכתיב התורה בפירוש, ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך. אמנם ישראל קדושים רוצים לזכות להשגת התורה, אשר לזה לא זוכין רק במיעוט מאכל ומשתה, שחורות כעורב, להשחיר פניו כעורב, ועל כן הם ממנמנים באכילתם, ומאכלם מועטת, ומדקדקין עד כזית ועד כביצה, שלא להוסיף באכילה מרובה, ועבור זה כדאים הם שאשא להם פנים, וישא ה' פניו אליך וישם לך שלום. ובמדרש (במדבר י"א) זה שלום תורה ע"כ.

*

אמנם צוה עצמו שכל מעיינו הוא בתורה, לא די עדיין שיזכה לכתרה של תורה, כי רק יראת ה' טהורה עומדת לעד, שלומד תורה בטהרה (יומא ע"ג). ואי יראת ה' אוררו אין, אי לא לא (שבת לא). והיינו שישמור עצמו מן החטא, ליראה את ה' ולשמור מצותיו. ולכן

לומר צוה, דהנה חז"ל (ברכות סג:) דרשו קרא זה, מנין שאין דברי תורה מתקיימין אלא צמי שממית עצמו עליה שנאמר זאת התורה אדם כי ימות באהל [זאת התורה היכן מצויה, באדם שימות באהלי תורה] ע"כ. וביארו הרמב"ם (ה' הלמוד תורה ג-י) אין דברי תורה מתקיימין צמי שמרפה עצמו עליהן, ולא באלו שלומדין מתוך עידון ומתוך אכילה ושתייה, אלא צמי שממית עצמו עליהן, ומנער גופו תמיד, ולא יתן שינה לעיניו ולעפעפיו תנומה ע"ש.

וחז"ל (עירובין כא:): דרשו, שחורות כעורב (שיר ה-יא), צמי אחת מואף, צמי שמשכים ומעריב עליהן לבית המדרש [שחורות לשון שחירת, כעורב לשון ערצית], רצה אמר צמי שמשחיר פניו עליהן כעורב ע"כ. הרי לנו כי לזכות לכתרה של תורה, צריך להיות שקוע בלימודו יומם ולילה, אשר חוץ ממנה שלומד כל היום, יש לו להשכים ולהעריב עליהן צבית המדרש. והקדים 'להשכים' קודם מ'להעריב', אם כי היום הולך אחר הלילה דכתיב (בראשית א-ה) ויהי ערב ויהי בקר (חולין פג.), כי העיקר היא ההשכמה, שמוחו כלול אז, ובאשמורת הבוקר יוכל לקנות בשעה אחת הרבה יותר מכמה שעות בעוד יום. ואם כי השכים לקום בבוקר, הוא ממשך להעריב עליהן, ואינו נותן שינה לעיניו.

ואם כי הדורות שלנו חלושים, ואי אפשר לסגף באכילה ושתייה, מכל מקום יש לנו לזכור על מה שאמרו במדרש (הובא בתוספות פסוקים קד.) עד שאדם מתפלל שיכנס תורה לתוך גופו, יתפלל שלא יכנסו מעדנים לתוך גופו, ומייתי עובדא דרבי שאמר, גלוי וידוע לפניך שיגעתי

העולם, סימאהו השם יתברך באחת מעיניו, למען לא יוכל לחטוא לכל הפחות בעין זו, ואז אפשר היה שיחול רוח נבואה על עין זו. יוצא איפוא, שמכיון עין זו היתה שתומה היה מטיב לראות צה ע"כ (הוצא בספר קהלת יצחק).

וזוהו ששיצח בלעם את ישראל על גודל מעלתם בשמירת העינים, אשר לא הביט און זיעקב, שאין יעקב מציט ומסתכל באון, ולא ראה עמל בישראל, אין הם רואים דבר שיש בו עמל עזירה, 'וה' חלקיו עמו', להיות יראת ה' אורו. – וזה רימו הכתוב כאן, זאת התורה אדם כי ימות באהל, אם רוצה שהתורה תתקיים בידו יש לו להמית עצמו עליה באהלה של תורה. אמנם לזה נריכין גם כן תורה בטהרה עם יראת חטא, ואדם כי ימות באהל, נוטריקון לא הביט און זיעקב, ואז יזכה לכתרה של תורה.

*

ואמר הכתוב שוב, כל הצא אל האהל וכל אשר באהל יטמא שבעת ימים. ונראה כי חיי האדם נרמזים שבעת ימים, על דרך ימי שנותינו צהם שבעים שנה (תהלים ז-י). וכמו שפירש באלשיך בסוכות תשצו שבעת ימים (ויקרא כג-מג) דקאי על חיי האדם, שיחשוב תמיד שהוא יושב רק בפרוודור, בסוכה אהל ארעי, והתקן עצמך בפרוודור כדי שתכנס לטרקלין ע"כ. ולפעמים האדם שצב רצון צהנהגמו, שהוא לומד ומתפלל ונותן נדקה וכו', ואין אדם רואה נגעי עצמו (נגעים צ-ה). אבל המתקרב ומדבק עצמו לנדיקים, ורואה גודל עבודתם ומדריגותיהם, אז מכיר ערכו עד כמה רחוק הוא מעבודה אמיתית לאלקיו, בלי פניות בלתי

אחר שאמר 'זאת התורה אדם כי ימות באהל', שהתורה מתקיימת רק צמי שממית עצמו עליה, הוסיף הכתוב, 'וכל כלי פתוח אשר אין צמיד פתיל עליו טמא הוא' (יט-טו). ופירשו בו, דקאי על פה האדם, שאומנתו של אדם שיעשה עצמו כאלם (חולין פט.), ואם פיו הוא כלי פתוח, ולא סתום צמיד פתיל, אז טמא הוא. וגם נכלל צוה אזהרה על המחשבה, שיטהר מחשבותיו שלא תהא צהם הרהור עזירה, כי המחשבה נקרא צהם כלי (על דרך צנכליהם אשר נכלו לנס). וכל כלי פתוח, שכלי המחשבה הם פתוחים צלי סייג וגדר, ואין צמיד פתיל עליו, טמא הוא.

*

והתחלת הקדושה היא צשמירת העינים, כי עין רואה והלב חומד, ושוב צא לדי חטא, וכמבואר צרש"י שזהו שאמרה תורה ולא תתורו אחרי לצצכם ואחרי עיניכם (צמדצ טו-לט). ואין יצר הרע שולט אלא צמה שעניו רואות (סוטה ט). ורק צגוף שאצריו מקודשים, התורה מתדבצת ומתקיימת בו. ומצינו צפרשתנו שאמר בלעם על עצמו, נאום הגצר שחום העין (כד-א). וצרש"י עינו נקורה ומוצאת לחון. וצתרגוס פירש גצרא דשפיר חזי. ולכאורה אם היה קומא באחת מעיניו, איך אפשר לומר עליו דשפיר חזי. וציאר מרן הבעל שם טוב זי"ע, כי באמת אין אדם זוכה לנבואה אלא אם כן הוא מקדש ומטהר את כל החושים והאצרים לעבודת השם, ואכן כן עשו כל הנציאים. אבל בלעם הרי היה הניגוד הגמור מזה, שכן הוא טימא את כל חושיו ואצריו, על כן כאשר ראו מן השמים להשרות עליו רוח נבואה, כדי שלא יהיה פתחון פה לאומות

לה' לזדו, ומשיג שחיי חניס שצעת ימים', מעשיהן של נדיקים (ב"ר ג-ת), אלא הם בחינת לילה, מעשיהן של רשעים (שס).

ועל כן אחר שאמר, זאת התורה אדם כי ימות באהל, דקאי על הנדיק שממית עצמו באהלה של תורה, הוסיף לומר שהשפעת הנדיק

היא כל כך ענומה, אשר כל הצא אל האהל וכל אשר באהל, אלו הנצמדים עמו או באים לחקות בגבולו, יטמא שצעת ימים, יכיר ערכו ויטמא את מעשיו של ימי חיי המרומוזים שצעת ימים, ולא יהיו אצלו בבחינת ימים, אלא בחינת לילה, כי גדולה קדושת הנדיקים להשפיע אור ודעת לכל המסתובבים אצלו.

בסעודה שלישית פרשת בלק תשפ"א לפ"ק

ולא כל הקללות לזכרות, שחזרו ע"כ. ונראה דהטעם שכולן חזרו לקללה, כי בשעת אמירת הזכרות לא היתה כוונתו מתאמת עם אמירתו, ודיבורו היה אחד צפה ואחד בלב, והמחשבה פגמה את זכרותו, אצל המציאות של מה טובו אהליך יעקב, גם גוי כזלעם יודע ומכיר חוך טובו בלבו כמה יופי מונח בקיצוץ ישראל בבחינת כנסיות ומדרשות, ונאמרה הדברים צעת שפיו ולבו שוין, ועל כן לא חזרו לקללה. ויהפוך ה' אלקיך לך א'ת ה'קללה לזכרה, ראשי תיבות אה"ל, לרמוז על הזכרה של מה טובו אהלי"ך יעקב וגו' באהלי"ם נטע ה'.

*

ובתחלה נבאר מה שאמר ה' לזלעם, לא תאור את העם כי צרוך הוא (כז-יב). ויש להבין הלל כל קללה מקללין רק מי שהוא צרוך, כי המקולל אין צריכין לקללו, ורק לעשיר מקללין שיהיה עני, ומהו הנמינת טעם לא תאור את העם כי צרוך הוא. ונראה דמזה הכרית רש"י דהם שני דברים נפרדים, על הקללה אמר לו לא תאור, ושז אמר אם כן

ידועים דברי השל"ה הק' שפרשה זו מיוחדת היא צוה, שכל פרשה שזכורה ממנת תורה ואילך, יש בהם קצת מנות מתרי"ג מנות התורה, לא כן פרשה זו אין כתובה בה שום מנה ע"כ. ונראה בטעמו שצא להורות לנו, כי לספר במעלתן של ישראל, ולצדק אותם, חציבה לפניו יתברך שמו כמו קיום מנה צתורה, דאורייתא וישראל חד הוא.

ואמרו חז"ל (סנהדרין קה:): מזכרתו של אדם רשע אמה למד מה היה בלבו, ציקש לומר שלא יהו להם בתי כנסיות וצתי מדרשות, מה טובו אהליך יעקב (כד-ה) [הוא היה רוצה לקללם בכך שלא יהיו בתי כנסיות, ולא נתן רשות ואמר מה טובו אהליך]. לא תשרה שכינה עליהם, ומשכנותיך ישראל וכו'. וכולן חזרו לקללה [כל הזכרות של זלעם חזרו לקללה כמו שהיה כוונתו מתחילה], חוך מבתי כנסיות ומבתי מדרשות [שלא יפסקו מישראל לעולם], שנאמר (דברים כג-ו) ויהפוך ה' אלקיך לך את הקללה לזכרה כי אהבך ה' אלקיך, קללה ולא קללות [אחת מן הקללות הפך לזכרה, שלא חזרה לעולם,

אזכרם, ועל זה אמר לו אינם צריכים לצרכתך, כי צרוך הוא.

ולחלץ אמר בלעם, לא איש א-ל ויחזב וצן אדם ויתנחם, ההוא אמר ולא יעשה ודבר ולא יקימנה, הנה צרך לקחתי וצרך ולא אשיבנה (כג-ט). וצרש"י וצרך ולא אשיבנה, הוא צרך אותם, ואני לא אשיב את צרכתו ע"כ. ומשמע שצידו היה להשיב הצרכה אלא שאינו משיב. ויפלא איך עלה דעתו כי צכחו להשיב צרכת ה', שאמר ולא אשיבנה. גם מה שאמר בצכחו של מקום שלא איש א-ל ויחזב, זה שצח גרוע ומועטת לומר על א-ל שאינו שקרן.

ונראה דהנה בלק אמר לבלעם, אולי אוכל נכה צו ואגרשנו מן הארץ, כי ידעתי את אשר תצרך מצורך ואשר תאור יואר (כג-ו). וכתוב בחתם פופר (קטו). דיט לדקדק למה לא אמר ואשר תאור יואר. גם קשה מאי טעמא לא ציקש רק ואגרשנו, ולא רצה לעקור הכל. כי איתא צוהר [עיין בתרגום יונתן (פג-ה)], וצמדש תנחומא (ויא יג) בלעם הוא לצן, וכבר צרך ואמר (צראשית כד-ט) אחותנו את היי לאלפי רצבה וירש זרעך את שער שונאיו. והיינו דאמר אינני מצקש אלא ואגרשנו מן הארץ, אבל לא לעקור (רש"י כג-יא), כי ידעתי את אשר תצרך מצורך, וכבר צרכת אותם וירש זרעך את שער שונאיו, אך אולי אוכל על כל פנים לגרשם מארצי וירשו שער שונאים אחרים, וסיים שוב מצאתי זה בהפלא"ה ע"כ.

והנה בלעם היה יודע לכיין אותה שעה שהקצ"ה כועס צה, ואז רצה לקללם (צרכות ז). וצתוספות שם ואם תאמר מה היה

יכול לומר צשעת רגע. ויש לומר כלס ע"כ. ואם כן זהו חזרה ממנה שצירך הוא עצמו אותם, אחותינו את היי לאלפי רצבה, וכעת אומר כלס, ולכן הגם שהיה צדיצורו של בלעם כח לקלל, אבל לא כאשר כרוך צזה שקר, חזרה ממנה שהוא צעצמו צירכס אתמול, כי דובר שקרים לא יכון לנגד עיניו.

והנה מצינו צגמרא (חגיגה יד:) צארצבה שנכנסו צפרדס, ואמר להם רבי עקיבא כשאתם מגיעין אלל אצני שיש [מצהיק כמים צלולין], אל תאמרו מים מים [יש כאן איך נלך] משום שנאמר (תהלים קא-ו) דובר שקרים לא יכון לנגד עיני ע"כ. הרי לנו כי גם דיצור שקר שאומר אדם לעצמו, ואינו משקר לאחרים, וגם כוונתו אמת, עם כל זה לא יכון לנגד עיני ה', אשר ה' אלקיכם אמת, וחזמתו אמת (יומא סט:).

וזהו שאמר לו ה' 'לא תאור את העם כי צרוך הוא', אתה צעצמן כבר צירכס אחותנו את היי לאלפי רצבה, ו'את אשר תצרך מצורך', ואי אפשר לך להחזיר מזה, שאתה עושה דצריך הראשונים שקר ופלטת. ועל כן אמר בלעם, 'לא איש א-ל ויחזב', אלל אמת לא יוכל לעמוד איש ויחזב, ולנגד עיניו לא יתכן להיות 'צן אדם ויתנחם'. וכיין ש'צרך לקחתי', שצרכתי אותם מכבר, אחותנו את היי לאלפי רצבה, ולכן 'צרך ולא אשיבנה', אי אפשר לי להשיב את צרכתי שאני צעצמי צרכתי אותם.

*

ויקם בלעם צצקר ויחצוש את אתונו (כג-כא). צרש"י אמר הקצ"ה, רשע, כבר קדמן אצרהס אציהס, שנאמר (צראשית כג-ג) וישכס אצרהס צצקר ויחצוש את חמורו (תנחומא ח)

וז'הו הענין שאמרו (אבות ד-ט) כל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר ע"כ. והיינו כי אין התורה מתקיימת אלא צמי שפורש עצמו מתענוגי העולם, ומפקיר גופו לתורה. וכך היא דרכה של תורה, פת צמלח תאכל וכו', ועל הארץ תישן, וחיי נער תחיה (שם ו-ד). ואמרו (עירובין כג). שחורות כעורב (שיר ה-יא), צמי אתה מונאן, צמי שמשחיר פניו עליהן כעורב ע"כ. ולכן המקיים את התורה מעוני, שמפקיר תענוגיו עבור התורה, מודדין לו כמדתו, ונותנין אותו לפניו בחזרה אחר שנתגדל בעתו, וסופו לקיימה מעושר.

*

ויאמר אליו צלק לך נא אחי אל מקום אחר אשר תראהו משם, אפס קנהו תראה וכולו לא תראה, וקצנו לי משם (כג-יג). ויש להבין למה דקדק לומר לו שרק אפס קנהו תראה ולא כולו. ונראה דהנה הדקדק מגין בזכותו על סביבתו שלא יארע בו נזק, וכמאמרם (תענית כא:): בקורא הוות דברתא [דבר], צשיצותיה [בשכונתו] דרב לא הוות דברתא, סברי מיניה משום זכותיה דרב דנפישו וכו'. צדרוקרת הוות דליקתא, וצשיצותיה דרב הוגא לא הוות דלקתא וכו' ע"ש. והנה אמרו (סוכה מה:): אמר אציי לא פחות עלמא מתלתין ושיטא צדיקי דמקבלי אפי שכינה בכל יום שנאמר (ישעיה ל-יח) אשרי כל חוכי לו, ל"ו בגימטריא תלתין ושיטא הוו ע"כ. ואם כן צמדבר שהיו כל ישראל יחד, איך תחול עליהם קללת בלעם, כאשר יש ציניהם הרבה צדיקים המגינים עליהם, על כן אמר לו, לך נא אחי אל מקום אשר אפס קנהו תראה וכולו לא תראה, ויתכן שבקנה זה לא יהיו

ע"כ. ויש להבין הדמיון שציניהם, שאמר לו כבר קדמך אברהם אביהם. ונראה דהנה אנו אומרים (בחפלת העקידה) כמו שכבש אברהם אצינו את רחמיו לעשות רצון בלעם שלם, כן יכבשו רחמיו את כעסך מעלינו, ויגולו רחמיו על מדותיו. והיינו שבמדה שאדם מודד מודדין לו (סוטה ח:). ומדת הרחמנות היותר גדולה צאדם, הוא על צנו, ומכל שכן על צן יחידו שנחנן למאה שנה, ונתגדל לצדיק כמו יצחק אצינו. ואף על פי כן כבש אברהם את גדול רחמנותו ומתהפך להיות אכזרי לשחטו, עבור שכן צוה לו ה', והוא מוכן לצטל הכל עבור ציווי המלך. צוה מעורר למעלה שימדדו לו כמדתו, הוא מסר כל רחמנותו לכבוד ה', שגם ה' יעורר כל רחמנותו להחזירו לאברהם, שגם צשעת כעסו יעורר עליו מדת הרחמים.

אבנם אברהם לא מסר צמעשה העקידה רק את נפש יצחק, אלא כל הכלל ישראל, שהרי צירכו ה' ואמר לו, הצט נא השמימה וספור הכוכבים, אם תוכל לספור אותם, ויאמר לו כה יהיה זרעך (בראשית טו-ה). והצטחה זו נאמר לו על יצחק, כמו שאמר לו כי ציחק יקרא לך זרע (שם כא-צ). וכאשר כבש אברהם רחמיו לשחוט את יצחק, היה מוכן צוה לעקור את הכלל ישראל כולו, כדי לעשות רצון קונו. ולכן מדה כנגד מדה שלא יחול על זרעו עקירת האומה. וגם צשעת כעסו יגולו רחמיו על מדותיו ויתנהג עמהם בחסד, ועל כן לא יוכל לחול קללת בלעם שאומר עליהם כלם. וזהו שאמר לו ה', כבר קדמך אברהם אביהם צמעשה העקידה, שהפקיר אז כל זרעו לכבודו יתצרך שמו, על כן צמדה שמודד מודדין לו, ואי אפשר לך לעקור אומה ההוא.

צדיקים כאלה שיגינו עליהם, ויחול על כל פנים קללתו עליהם.

אמנם גם ראיית אפס קצהו לא הועיל לו לקללם, וכמו שאמר שוב מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל. וציאורו, דבישועות יעקב (או"ח סימן מו) כתב לזכר כתוב זה, כי הנה על הצדיקים יש השראת השכינה. אמנם כל צי עשרה שכינתא שריא (פנהרין לט.). וענינו הוא, שגם אנשים שאינם צדיקים, עם כל זה יש לכל אחד על כל פנים איזה מדה טובה, ובהצטרפות מדות טובות של עשרה אנשים מצני ישראל, יש בהם זירוף של צדיק גמור, ולכן כל צי עשרה שכינתא שריא, כי ציחד הם מצטרפים לדרגה של צדיק. וזהו שאמר בלעם בצרכתו, מה טובו אהליך יעקב, אלו צחי כנסיות שמתכנסים שם עשרה מישראל, והגם שהם רק צחינת יעקב בקטנות, אבל הם מתאחדים שם יחד ומתעלים לדרגה של משכנותיך ישראל, לזכות להשראת השכינה, צחינת משכנותיך, וכדרגת הצדיק שמתואר ישראל ע"כ. ולכן גם באפס קצהו לא היה יכול לחול עליהם קללתו, כי בהצטרפות ישראל יחד, אפילו רק עשרה אנשים, הם נחשבים למדרגת צדיק, ומכל שכן בהצטרפות מאות ואלפים. וממה שראה בלעם שלא הועיל קללתו, מזה בא להכיר מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל, כפירושו של הישועות יעקב.

*

וישוב אמר כנחלים נטיו וגו', כאלהים נטע ה' (כד-ו). ובגמרא (ברכות טו.) למה נסמכה אלהים לנחלים, לומר לך מה נחלים מעלין את האדם מטומאה לטהרה, אף אלהים [צחי

מדרשות] מעלין את האדם מכף חובה לכף זכות ע"כ. הרי לנו גודל מעלת לומדי התורה צבית המדרש, שהיא כמקוה טהרה המטהר את האדם. לא רק מי שמשחר טל ילדותו יושב באהלה של תורה, אלא גם מי כבר טימא עצמו בהצלי העולם, וכף חובה נמתח עליו, הצבית המדרש מטהרו ומעלהו לכף זכות.

והנה טהרת טבילת המקוה כתוב ברמב"ם (ה' מקואות יא-יב) שמכלל החוקים הוא, שאין הטומאה טיט או נואה שתעבור צמים, אלא גזירת הכתוב הוא, ואף על פי כן רמז יש בדבר וכו' ע"ש. ונראה עוד, דהנה אמרו חז"ל (ברכות ה.) אמר רבי שמעון בן לקיש לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע שנאמר רגזו ואל תחטאו (תהלים ד-ה), אם נלחו מוטב, ואם לאו יעסוק בתורה שנאמר אמרו בלבבכם, אם נלחו מוטב, ואם לאו יקרא קריאת שמע שנאמר על משבצכם, אם נלחו מוטב, ואם לאו יזכור לו יום המיתה שנאמר ודומו סולה. ויש לדקדק אומרו 'יום' המיתה, הו' ליה למימר יזכור מיתתו, לאן אתה הולך למקום עפר רמה ותולעה, ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון.

וביאורנו כבר (עיין שמן ראש יו"כ ח"א חו.) דהכוונה הוא, כי הנה החטאים שהאדם עושה, קיבת הדבר הוא, כי אינו מתבונן שהעולם הזה הוא עולם עובר, אשר חולף והולך, היום כאן ולמחר בקבר, ולא ישא אחר מאומה מכל עמלו, ואין מלוין לו לאדם לא כסף ולא זהב ולא אצנים טובים ומרגליות אלא תורה ומעשים טובים בלבד. - ולכן כל מעיינו ותשוקתו הוא להרבות הון, ואינו מתבונן אם זה בהיתר או ח"ו באיסור. וכל מאויו הוא

להשתעשע ולהתענג בתענוגי העולם, ונכשלים בראיות אסורות ומעשים לא טובים.

אבנם כאשר מתקרב ימי האדם לעוזב את העולם, והוא שוכב על מטתו ציזמו האחרון באפיסת כוחותיו, ומרגיש כבר שנגמר ימי חייתו בעולם הזה, וינטרף ליתן דין ומשבון על הכל, ועוצרין נגד עיניו כל ימי חייו, איך היה התנהגותו בהם, והשנים נוסעים לפניו, וחוזר לחשוב על ימי ילדותו, ושזב ימי נעורותו, ימי העמידה. – לבו נשבר בקרבנו לשברי שברים צמה עברו שנותיו, איך להבל וריק יגע כל ימיו, וצמה הוא הולך הציתה. הלא איש את קדשיו לו יהיו (במדבר ה-י), רק המצות ומעשים טובים נשארים להאדם לעולם.

וזהו שאמרו, אם נלחו מוטב, ואם לאו, שלא הועיל לו קריאת שמע ותפלה לנצח את היצר הרע, יזכיר לו 'יום המיתה', יומו האחרון כאשר יעברו לפניו כל ימיו, ויציט עליהם כבר צעינים אחרות, איך בעצמו יבוש ויכלם עוד בחייו ממעשיו, איך חי חיי צהמה, ואיך עבר עליו חייו בהבל וריק ע"כ.

והנה תחת המים אי אפשר לאדם לחיות רק רגעים אחדים, בלי נשימת אויר, וכאשר האדם טובל עצמו במקוה, הוא עומד תחת המים צמנצ של סמוך למיתתו, אלא שעדיין צידו לעוזב המנצ ההוא ולעלות. ואם כן הטבילה מזכיר את האדם רגעיו האחרונים, וזהו הטרהרה, שמהא השקפת האדם מעתה על כל מעשיו כפי שהוא עצמו היה מציט עליהם סמוך למיתתו.

ועל דרך זה אמרו (ברכות סג:): זאת התורה אדם כי ימות צהבל (במדבר יט-יד), אין

דברי תורה מתקיימין אלא צמי שממית עצמו עליה ע"כ. והיינו כי לכל אדם יש ציטולים שונים הכרחיים שמצטל עליהם מלימודו. איך יצרו של אדם מפתהו על כל דבר שזהו הכרת. אצל ההצחנה האמיתית לזה היא, שיצייר עצמו איך תהיה השקפתו על זה ציזמו האחרון, אם היה כדאי לצטל עבור זה מתורתו ועבודת קונו. וזהו איך דברי תורה מתקיימין אלא צמי שממית עצמו עליה, היינו שמצייר עצמו כאילו עומד עתה קודם מיתתו, מה היה אומר אז על דבר זה.

*

ואמר מה טובו 'אהליך' יעקב, דהנה רש"י פירש כהלים נטע ה', לשון צשמים, מור ואהליות (שיר ד-ד). והכוונה כי הכתוב אומר הולך את חכמים יחכם (משלי יג-ב), ואיתא (פרקי דרבי אליעזר כה) דומה לאדם שנכנס לבית המרקחים, איך על פי שלא לקח ולא נתן כלום, מכל מקום ריח טוב לקח והוציא עמו ע"כ. הצית המדרש היא חנות של צשמים, וכל רגע שהוא יושב צתוכה, גם כאשר אינו לומד, הוא מקבל ריח טוב. וכאשר יוצא ממנו צסוף היום נתקדש ונטהר גופו מאויר התורה שהיה שרוי בה. והרי רצי יהושע צן חנניה אשרי יולדתו (אבות צ-ח), עבור שאמו הטילה עריסתו צצית המדרש שיכנסו לאזניו קול תורה. וזהו מה טובו 'אהליך' יעקב, אלו צתי כנסיות וצתי מדרשות שהם צית מרקחים ממור ואהליות, שכל הנכנס צתוכו מתצסם צריח טוב, והם מעלין את האדם מטומאה לטהרה, ומכף חוצה לכף זכות, וגם אם לא יזכה להגיע שם לכתרה של תורה, ריח טוב של קדושה לוקח עמו.

במעודה שלישית פרשת בלק תשפ"ב לפ"ק

רצח בר רב עולא מאי דכתיב (מהלים עג-ד) כי אין חרצובות למוותם וצריא אולם, אמר הקצ"ה לא דיין לרשעים שאינן חרדין ועצין [נוטריקון דחרצובות] מיום המיתה, אלא שלצם צריא להן כאלום [שפתחו פתוח ורחצ]. והיינו דאמר רבה מאי דכתיב (שם מט-ד) זה דרכם כסל למו [לעיל מיניה כתיב קרצם צמימו לעולם, דהיינו קצורה, והדר כתיב זה דרכם כסל למו, כלומר] יודעין רשעים שדרכם למיתה, ויש להם חלצ על כולם [כליותיהם מחופין בחלצם מהשיב אל כליותיהם מחשבת סופס]. שמה תאמר שכהה היא מהן [מחמת החלצ שכתו והרי הם שוגגין], תלמוד לומר ואחריהם [את העתיד לבוא לנפשם אחרי אודם] צפיהם ירצו [ויספרו] סלה [ואף על פי כן אינן חוזרין] ע"כ. ומקרא מלא הוא (ישעיה כג-ג) והנה ששון ושמחה, הרוג בקר ושחוט לאן, אכול צמר ושחות יין, אכול ושמו, כי מחר נמות ע"כ.

והיינו כי אלל הרשעים הזכרת יום המיתה מציאה אותם להוסיף בהנחת העולם, כי זהו שמחר נמות, יש לחטוף מתענוגי החיים בעוד שיש צידינו ליהנות מהעולם. ורק מי שמילא נפשו בתורה, וצקצלת עול מלכות שמים בקריאת שמע, ומכיר ומשיג כי העולם הזה היא רק הפרוזדור צפני הטרקלין, והתקן עצמן צפרוזדור כדי שתכנס לטרקלין (אבות ד-טו), אז כאשר יצרו תוקפו, הזכרת יום המיתה מועלת להרגיז יצרו הטוב על יצרו הרע, שוב יום אחד לפני מיתתך, ישוב היום שמה ימות למחר, ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון. – וזהו טוב אחרית דבר מראשיתו

מי מנה עפר יעקב ומספר את רובע ישראל, תמות נפשי מות ישרים ותהי אחריתי כמוהו (כג-י). ופירש ברמב"ן ותהי אחריתי כמוהו, לומר שהן נוחלי גן עדן, כי אחרית האדם המות, על כן יבקש שימות מות ישרים, הם ישראל הנקראים ישורון, שיצלו ימיהם בטוב, ותהי אחריתי כמוהו, כישראל אשר חלקם בחיים ואינם בני גיהנם ואצדון ע"כ.

ויש לומר עוד, דאיתא בגמרא (ברכות ה). לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע [שיעשה מלחמה עם יצר הרע], שנאמר (מהלים ד-ה) רגזו ואל תחטאו. אם נצחו מוטב, ואם לאו יעסוק בתורה שנאמר אמרו בלצבכם. אם נצחו מוטב, ואם לאו יקרא קריאת שמע שנאמר על משכבכם. אם נצחו מוטב, ואם לאו יזכור לו יום המיתה שנאמר ודמו סלה ע"כ. ואם כן יש לנו ד' עלות להתגבר על היצר הרע, וזהו ששיצח אותם בלעם, מי מנה עפר יעקב, גם האנשים הפשוטים שמשוקעים בחומרות, ויגרם תוקפת עליהם, מי יוכל לספור מעלתם שהם מתגברים על יצרם בצרבעה אופנים, וזהו 'ומספר את רובע ישראל'.

*

אבות כבר הקשו המפרשים דכיון דהזכרת יום המיתה מועלת יותר מתורה וקריאת שמע, אם כן למה לו להתחיל תחלה בדברים אחרים, יתחיל תיקף בהזכרת יום המיתה. ונראה כי מי שמשוקע בתענוגים הגשמיים של העולם הזה, וחסר לו האמונה בחיי נחיים של העולם הבא, אז הזכרת יום המיתה לא מרעיד אותו למנוע מן החטא, וכמאמרם (שבת לא): דרש

התנבא 'ותהי אחריתי כמוהו', שיזכה גם כן בסופו להשלים נפשו, וזא תיקונו בחמורו של רבי פנחס בן יאיר.

וזחרו שהקדים הכתוב, וישם ה' דבר צפי בלעם ויאמר שוב אל בלק וכה תדבר (כג-ה), כי צפ"י נוטריקון פ'נחס ב'ן י'איר (תבלת מרדכי בפרשתנו אות יט), ו'דבר' פירושו דיבור (כמו שפירשו בגמרא גיטין לו:). וזהו שאמר הכתוב, 'וישם ה' דבר צפי בלעם', ששם ה' צפיו שידבר מאחריתו שיתוקן ברבי פנחס בן יאיר, ויאמר שוב אל בלק וכה תדבר, ולכן אמר בנבואה זו, 'ותהי אחריתי כמוהו', שיתוקן באחריתו בחמורו של רבי פנחס בן יאיר.

*

אך עדיין יש להבין למה בא תיקונו על ידי חמורו של רבי פנחס בן יאיר דייקא, ולא על ידי שאר בהמתן של נדיקים. וראיתי במאמרו של הגאון רבי פנחס פריעדמאן שלי"ט א בעל שבילי פנחס שהעיר, שלא מנינו בספרי המקובלים לפנינו שום מקור לזה, אלא מוצא בספר לימודי אצילות (דף יג) להרה"ק רבי חיים ויטאל זצ"ל, כי 'אתונו' של בלעם היא שנחגלגלה בחמורו של רבי פנחס בן יאיר ע"כ. וכתב לשלב הדברים, כי צהיות שבלעם הרשע ברוב טומאתו התחבר עם אתונו במעשה אישות (סנהדרין קה.), והרי אמרו (סוטה ג:) העובר עבירה וכו' קשורה בו ככלב ע"כ, ולכן כאשר אתונו של בלעם נחגלגלה בחמורו של רבי פנחס בן יאיר ונתקנה שם, כך נחגלגל עמה בלעם הרשע שהיה קשור עמה ככלב, וניזון הטוב שבו נתקן שם ודפח"ת. [וזה נרמז במה שאמר ותהי אחריתי 'כמהו', עולה בגימטריא 'ככלב'].

(קהלת ז-ח), מה שהזכרת 'אחריתו', יום המיתה, טוב ומועיל להשמר מהחטא, זהו רק כשיש מתחלה 'ראשיתו', יעסוק בתורה ויקרא קריאת שמע, להתדבק מתחלה באמונת אומן, אז יהיה לו לטוב הזכרת אחריתו.

ובבמו כן בלעם היה גם כן זוכר אחריתו, אבל זה היה כדי לחטוף צעוד לו מועד לנצל בחייו יותר ויותר מתענוגי עולם, כי למחר נמות. אמנם נפשו היה שואף שיזכה שיהא 'אחריתי כמוהו', שהזכרת אחריתו תהא כמו שהוא בישראל, להרגיז בזה על יצרו הרע, להתבונן שיש להכין לעצמו לידה ליום שכולו שבת, שרק מי שטרם צערב שבת יאכל ששבת (עבודה זרה ג.).

*

והנה באור החיים הק' פירש מה שהתנבא בלעם, ותהי אחריתי כמוהו, כי ניזון הרשע כאשר ידבק באיש ישראל, הרי הוא כמוהו. ומנינו בדברי המקובלים כי נפשו של בלעם באה בחמורו של רבי פנחס בן יאיר, וזה יורה שנתקן באחריתו ע"כ. והנה מוצא בספה"ק שאם לא השלים אדם את נפשו, אז נשמתו מתגלגלת עד שלשה פעמים שנאמר (איוב לג-כט) הן כל אלה יפעל ח-ל פעמים שלש עם גבר ע"כ (עיין ויגד משה על עניינם אות גלגול). ואם כן ניתן לכל אדם הזדמנות ארבעה פעמים להשלים נפשו. וזהו שאמר בלעם במעלות בני ישראל, 'מי מנה עפר יעקב', מי יוכל למנות החשיבות גם מפשוטי העם של בני ישראל המכונים עפר יעקב. 'ומספר את רובע ישראל', שנותנין להם לישראל הזדמנות ארבעה פעמים במספר שיוכלו להשלים נפשם. ועל זה

ועל פי דרכו יש לומר עוד, ונקדים מה שאמרו חז"ל (חולין ז). השתא בהמתן של לדיקים אין הקצ"ה מציא תקלה על ידן (ש"אין אוכלין דבר האסור), לדיקים עצמן לא כל שכן (שהם משומרים מלאכול דבר אסור). מאי בהמתן של לדיקים (מהו העובדא שממנו לומדין שאינו מציא תקלה על ידן), דרבי פנחס בן יאיר איקלע להוא אושפיזא רמו ליה שערי לחמריה לא אכל, חצטינהו לא אכל, נקרינהו לא אכל, אמר להו דלמא לא מעשרן, עשרינהו ואכל, אמר ענייה זו הולכת לעשות רזון קונה ואתם מאכילין אותה טבליס ע"כ. והיא פליאה, הלל הבהמה אין עליה שום חיובי מנזה ועבירה, ואין לה דעת, ומה לנו אם הבהמה אוכלת דבר אסור. ולא עוד אלא שנותנין לה דעת מן השמים להבחין, עד שגם בהיותה רעבה אין היא נוגעת בתצואה שלא עישרו אותה.

אך הענין הוא בהקדם מה שכתוב ביישב לב (פ' ברה) לפרש וכי תמכרו ממכר לעמיתך וגו' אל תונו איש את אחיו (ויקרא כה-יד), וכתב דנודע שתכלית האדם לצרר הטוב מהרע והאוכל מתוך הפסולת, היינו ניזונות הקדושות שבתוך כל דבר השייך לשורש נשמתו, על דרך שפירשו רעזים גם נמאים, לאותו מאכל או משקה, כי נפשם בהם תתעטף (תהלים קז-ה), באותן הדברים, ולכן יחפון בו להעלותו למעלה. וכמו כן צעניני משא ומתן כל אחד עוסק במסחר החציב לו. וטעם הדבר, כי באותו דבר יש בו ניזונות קדושות של נפשו ולכן יחפון בו, כי בעסקו בו כדת של תורה להשמר מהאזהרות שנאמרו בו איסור אונאה רבית מדות ומשקולות גניבה וגזילה וכדומה, אז יעלה הניזונות הקדושות שבו לשורשו.

ולפי זה הוה סלקא אדעתין צאם זה הקונה חפץ בו, ודאי יש באותו דבר כח הרוחני השייך לנפשו, לכן יהיה מותר ליקח ממנו יותר משויו לפי גשמייותו, ואין בו אונאה, מכח הרוחני שבו הנזרך להקונה אותה, לזה הוצרכה התורה להורות, כי אין המשא ומתן נחשב רק לפי גשמייות הדבר ויש בו דין אונאה. וזהו שאמרה תורה וכי תמכרו ממכר לעמיתך, כלומר הגם שאותו ממכר שייך לעמיתך מנד רוחניותו, או קנה מיד עמיתך, אל תונו איש את אחיו, והטעם לפי שהמכירה והקניה הוא דבר הנקנה מיד ליד, היינו לפי גשמייותו שיש ערך לדמי שויו, על כן אל תונו ע"כ.

ובאמת מקור מקומו טהור בצוואת הריב"ש (דף יג.) במרן הבעל שם טוב הק' זי"ע, דלכן איתא בגמרא (ר"ה טו.) התורה חסה על ממונס של ישראל, כי זה כלל גדול שכל דבר שאדם לובש או אוכל או משתמש בכלי הוא נהנה מהחיות שיש באותו הדבר, כי לולא אותו הרוחניות לא היה שום קיום לאותו הדבר, ויש שם ניזונות קדושות השייכים לשורש נשמתו. ושמעתי כי זה טעם שיש אדם שהוא אוהב דבר זה ויש אדם ששונא דבר זה ואוהב דבר אחר. וכשהוא משתמש באותו כלי, או אוכל מאכלים אפילו לנזרך גופו, הוא מתקן הניזונות, כי אחר כך הוא עובד באותו כח הצא לגופו מאותו מאכל או מלבוש או שאר דברים, צוה הכח עובד להשי"ת, נמלא שעל ידי זה הם מתוקנים. לכך פעמים יארע כשכלה כבר לתקן כל הניזונות שהיו באותו דבר השייכים לשורש נשמתו, אז לוקח ממנו השי"ת אותו הכלי, ונותן לאחר ששייכים הניזונות שיש באותו הכלי לשורש אחר, ואמר ריב"ש ע"ה שאוכלין בני אדם ושומין

תשבות, למען ינוח שורך וחמורך וינפש בן אמתך והגר. והלשון 'למען' ינוח צריך ביאור. וברמב"ן פירש דקאי על רישא, ששת ימים תעבוד, שתעשה כל מעשיך צבית וצשדה, בעבור שינוח בשביעי בן אמתך והגר להיות כולם עדים במעשה בראשית ע"כ. ולפי מה שנתבאר יש לומר, דמי שזוכה לקיים מצות שבת כראוי בכל פרטיה, הרי הוא מנחיל קדושת מנוחת השבת גם בכל קנייניו שיש בהם ניצולי נשמתו, ושורו וחמורו ועבדו ואמתו נשפעים מזה להיות אצלם מנוחה ציום השבת, עד שלא יעשו שום מלאכה. וכידוע העובדא מרבי יוחנן בן תורתא (פסיקתא רבתי פ"ה י"ד), אשר בהמתו היתה שובתת בשבת ממלאכה, עד שגם אחר שנמכרה לנכרי לא עשתה מלאכה, עד שנתודע לה שנמכרה.

וז"ה שאמר הכתוב, 'וציום השביעי תשבות', שתהא קדושת השביתה כל כך אצל השומר שבת שתשפיע גם על כל קנייניו שמעצמם ישבתו, 'למען ינוח שורך וחמורך וינפש בן אמתך', שגם הניצולים שלך שהתפשטו בהם ינוחו בקדושת השבת. [וכמו כן נאמר בדברות האחרונות (דברים ה-ד) ויום השביעי שבת לה' אלקיך וגו' למען ינוח עבדך ואמתך כמוך].

וב"ה יש לומר בזה שאמר הכתוב (דברים ל-יט) החיים והמות נתתי לפניך הברכה והקללה, ובחרת בחיים למען תחיה אתה 'זרעך'. ודקדקו המפרשים הלא התורה מדברת לכל אחד ואחד מישראל, ולמה הוצרך להוסיף 'זרעך', הלא הוא נכלל ב'אתה'. אך לפי מה שנתבאר שקדושת האדם מתפשטת בממונו וצורו וחמורו, אם כן מכל שכן שמתפשטת בצורו, אשר צרא כרעיה דאצוה, ואמר הכתוב ובחרת בחיים, באופן כזה, אשר הבחירה שלך יפעול גם על זרעך.

בני אדם ומשתמשין בבני אדם, היינו בנינו על שיש באותו הדברים, לכך צריך אדם לחוש על כליו ועל כל דבר שיש לו, היינו מצד הניצולים שיש שם, בכדי לחוס על ניצולותיו הקדושים עכ"ל (והאריך בזה בספר בעל שם טוב סוף פרשת ויחי).

וב"ה ציאר הרה"ק רבי צדוק הבהן מלובלין זצ"ל בענין חמורו של רבי פנחס בן יאיר, כי צהיות שנפשו של אדם מתפשטת בממונו, על כן קדושתו של רבי פנחס בן יאיר שהיה זהיר מאד באכילתו, נמשכה על ניצולי נשמתו שהיה מונח בחמורו, עד שמעצמה הרחיקה מלאכול מאכל שאין צעליה אוכלים, כי ניצולי הקדושה שיש בהמה הם מאוחדים יחד עם צעליה, וקדושת הצעלים מונעים אותה מלעשות דבר שאינו הגון להם.

ואחרי היקר הגה"צ רבי שלמה זלמן זצ"ל אב"ד תולדות אהרן, הוסיף בזה לבאר מה שאמרה תורה גבי שור מועד שהמית אדם, השור יסקל וגם צעליו יומת (שמות כ"ט) בידי שמים, והוא תמוה דבשביל שורו שהזיק, שהצעלים הם רק כעין גרמא יתחייב האדם מיתה. אך להג"ל מוצן, דאם האדם בעצמו היה נקי מדבר דאכזריות ורציחה והלצנת פני חבירו צרכים דהוי כהורגו, אז לא היה צמציאות ששורו שהוא חלק נשמתו יהרוג את האדם, ומכיון שאנו רואים ששורו המית אדם, הרי זה לסימן כי גם צעליו יומת, שהוא גם כן כרוצח, אף שאין עדים והתראה, מכל מקום ממיתה בידי שמים לא פלט ודפח"ת.

*

וב"ה היה נראה לבאר הכתוב (שמות כ"ג) ששת ימים תעשה מעשיך, וציום השביעי

אצינו. ובאמת איתא כן (שם בגמרא) שאמרו עליו על רבי פנחס בן יאיר מימיו לא בלע על פרוסה שאינו שלו [שלא רצה לאכול כזית משל אחרים], ומיום שעמד על דעתו לא נהנה מסעודת אציו, משום שהיה חושש ליהנות מרע עין, דכתיב (משלי כג-ו) אל תלחם [אל תסעוד] את לחם רע עין ואל תתאו למטעמותיו ע"ש. דוגמת מה שמצינו באברהם אצינו שאמר, אם מחוט ועד שרוך נעל, ואם אקח מכל אשר לך (בראשית יד-כג). וזהו היפוך מדתו של בלעם, שהיה רע עין, ונפש רחבה שהתאוה לזית מלא כסף וזהב. ומדתו של רבי פנחס בן יאיר התפשט לחמורו, כי נפש האדם מתפשטת בזממו, ולכן שם נחגלגלה איתו של בלעם שהיתה זה ניצוי נשמתו של בלעם עין רע ונפש רחבה, ונתקנה בחמורו של רבי פנחס בן יאיר שהיתה עין טובה ונפש שפלה ורוחו נמוכה, וזוהו זה בלעם לתיקונו.

*

ובימים אלו שאנו מקוננים על חורבן בית מקדשנו, אשר נחרבה עבור שנאת חנם שהיתה בישראל (יומא ט:), מוטל עלינו ביתר שאת לתקן המדות הרעות שיש בנו, שלא נהיה מתלמידיו של בלעם הרשע, ששורשם קנאה תאוה וכבוד, שמתבטא בעין רעה רוח גבוהה ונפש רחבה, אשר זהו השורש פורה ראש ולענה להשנאת חנם ששורה בנו. – וגם להרבות צימים אלו בתפלה ביתר שאת בזכות הלל, על בנין ציון וירושלים, אשר רק המתאבל עליה זוכה ורואה בשמחתה (מעניית ל:), ויראו עינינו וישמח לבנו ותגל נפשנו בישועתך באמת, באמור לציון מלך אלקיך בציאת בן דוד בצ"א.

ומעתה באיתנו של בלעם היתה זה ניצוי נשמתו של בלעם עצמו, כי נפשו של אדם מתפשט בזממו, וכאשר זה האתון בגלגול בחמורו של רבי פנחס בן יאיר, הרי זה ניצוי נשמת בלעם בזממו, ושפיר כתב האור החיים הק' כי נפשו של בלעם באה בחמורו של רבי פנחס בן יאיר, כי נפש האדם ונפש בהמתו לאחדים המה, ושם זה בלעם לתיקונו.

*

והנה איתא בזמנה (אבות ה-ט) כל מי שיס בידו שלשה דברים הללו, מתלמידיו של אברהם אצינו, ושלשה דברים אחרים מתלמידיו של בלעם הרשע. עין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה, מתלמידיו של אברהם אצינו. עין רעה ורוח גבוהה ונפש רחבה, מתלמידיו של בלעם הרשע ע"כ. וציאר ברש"י (שם) כי בלעם עינו רעה כמו שנאמר (במדבר כד-ג) וישא בלעם את עיניו וירא את ישראל. רוח גבוהה שנאמר (שם כג-יג) מאן ה' לתחי להלוך עמכם, אלא עם אחרים. ונפש רחבה שנאמר (כג-יח) אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף וזהב. ואברהם בגודל נדקתו היה להיפוך לגמרי ממדותיו של בלעם, מן הקצה אל הקצה.

ומבואר בספר לימודי אצילות (הי"ל) כי ישמעאל בן אברהם זה גם כן בגלגול חמורו של רבי פנחס בן יאיר, ורבי פנחס בן יאיר עצמו היה ניצוץ מאברהם אצינו שזא לתקן נפש ישמעאל בנו ע"כ. (וכן איתא גם בעמק המלך שער א פרק מצ). ואם כן היה ברבי פנחס בן יאיר מדותיו של אברהם אצינו, עין טובה, רוח נמוכה, ונפש שפלה, כי הוא ניצוץ של אברהם

בסעודת בר מצוה של נכדי היקר הבי' משה מרדכי יהודה ניי"ו בן חתני הרה"ג רבי יואל ווייסמאנדל שליט"א יום די פרשת בלק תשפ"ב לפ"ק

משונאיהם של ישראל שריד ופליט וכו', מלמד שכל אותן הימים לא זעם, וכמה זעמו, רגע וכו'. וכתבו התוס' ואם תאמר מה היה יכול לומר בשעת רגע, יש לומר, כלם וכו'. ועדיין פליאה היכן רמוז זה בפסוק.

ויש לומר שזלעם אכן רצה לומר בשעת זעמו של הקצ"ה, שהוא כרגע, רק תיבה אחת בת ג' אותיות, והיא תיבת דָּבָר, שיצוא חלילה דבר על שונאיהם של ישראל, והקצ"ה ברוב רחמיו הפך הקללה צפיו ושינה הנקודות ונעשה מדָּבָר דְּבָר, וזהו וישם ה' 'דבר' צפי זלעם, ואכן לא סתם הכתוב, אלא כתב בהדיא מה עשה עמו הקצ"ה ע"כ.

ובמקרה מוזן שפיר מה שאמר זלעם, שלא יוכל לעבור את פי ה', ורק אשר ידבר ה' אותו אדבר, שהרי רצה לקלס באותיות דָּבָר (בנקודות סגול), וזרקא סגול', הקצ"ה מנעו זרקא הסגול, ושינה את דיבורו להוציא דָּבָר (בנקודות קמץ), וישם ה' דבר צפי זלעם.

אמנם בתוספות שם תירצו עוד קושייתם, דמה היה יכול לומר בשעת רגע, די ש לומר דמאחר שהיה מתחיל קללתו באותה שעה, היה מזיק אפילו לאחר כן ע"כ. אנו רואין מזה גודל כח ההתחלה שמשאירה רושם על מה שבא אחריו, שהיא ממש כמו ההתחלה. ואם כן במדה טובה שמרובה על מדת פורעניות, בודאי שכפי ההתחלה כן יצורך פעולותיו אחר זה. ולכן אם עתה מקבלין את התורה מכאן ואילך יערב לכם, שכפי כח השמחה של מזה בתחלתו ישאר צוה כח נחמי גם על העמיד.

הנה יום שנכנסין לעול המצות, הוא כיום קבלת התורה, שמתחייב אז במצות ה'. ומצינו במתן תורה שאמר משה לישראל, ועתה אם שמוע תשמעו בקולי, ושמתם את בריתי, והייתם לי סגולה מכל העמים וגו' (שמות יט-ה). וברש"י אם עתה תקבלו עליכם יערב לכם מכאן ואילך, שכל התחלות קשות ע"כ. והיינו שאם מתגבר האדם בתחלתו לקבל על עצמו עול תורה, כבר עבר ההתחלה, ושוב יערב לו מכאן ולהלאה, שהכל בתר רישא אזיל (עירובין מא.), ואם מקבל על עצמו עול תורה בשמחה, יערב לו מכאן ואילך.

ויש לשלז הדברים לפרשתנו, שרצה זלעם לקלל את ישראל, וישם ה' דבר צפי זלעם, ויאמר שוב אל זלעם וכה תדבר וגו' (כג-ה). ועל זה אמר זלעם, אם יתן לי זלעם מלא ביתו כסף וזהב לא אוכל לעבור את פי ה' לעשות טובה או רעה מלבי, אשר ידבר ה' אותו אדבר (כד-ג). והנגינה היא 'מונח זרקא סגול'. ובדאי יש צוה רמיזי דחכמתא.

ונראה דהנה ראיתי מוצא בשם ספר בני יוסף (להרה"ק רבי יוסף בנימין רייד ז"ל) לזכר מה דאיתא בגמרא (סנהדרין קה:) וישם ה' דבר צפי זלעם, חד אמר מלאך וחד אמר חכה עיי"ש. והנה לכל הפירושים עדיין צריך להבין למה סתם הכתוב ולא פירש מה הוא המתג ורסן אשר שם צפי זלעם. וידוע דרשת חז"ל (ברכות ז.) אמר להם הקצ"ה לישראל, דעו כמה נדקות עשיתי עמכם, שלא כעסתי צימי זלעם הרשע, שאלמלי כעסתי לא נשתייר

פרישת פנחס

בסעודה שלישית פרישת פנחס תשע"ו - סט. מאריין - שווייץ

ואין לומר יסמוך על הנס, אין זה מדת חכמים כי אולי לא יעשה לו נס, רק מוסר עצמו למיתה על כל פנים, וזה אין לו רשות אם מפסיד לתלמידים. ונמצא בארץ ישראל על ידי שנתגדל שמו ונאספו אליו הרבה גרים, על ידי זה עבד ה' במנוחה והשקט, ולא היה צריך להתקוטט עם הרשעים, אלא השומע ישמע והחדל יחדל, נמצא היה זה להנאתו וטובתו עכ"ל.

והנה הריגת זמרי בן סלוא היתה במסירת נפש, שאם נהפך זמרי והרגו לפנחס

אין נהרג עליו, שהרי רודף הוא (סנהדרין פג.), וכמה נסים נעשו לו שנשאר פנחס בחיים, וכאשר הלך פנחס לקנא קנאת ה', הכין עצמו למסור נפשו על קדושת שמו יתברך. וכל זה לא הותר אלא לפנחס שהיה צדיק תמים יחידי לעצמו, לא כהן ולא נביא, ומה לו אם עובד ה' בחיים או במיתתו. לא כן משה רבינו, רבן של ישראל, נביא ה', לא הותר לו למסור נפשו במקום שאין בו חיוב, כי אינו יכול להפסיד להכלל ישראל שיאבדו את רצם, ולהשאירם בלי מורה דרך כמותו, אשר פני משה לפני חמה, ולא קם נביא עוד בישראל כמותו. על כן אמר לפנחס, קריינא דאיגרתא איהו ליהוי פרוונקא.

*

עוד יש לומר, כי מצינו באהרן שעשה העגל כתיב ציה, וירא אהרן ויבן מזבח לפניו (שמות לז-ה), וברש"י ראה חור בן אחותו שהיה מוכיחם והרגוהו, וזהו ויבן מזבח לפניו, ויבן

פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל וגו' (כה-יא). בגמרא (סנהדרין פג.) וירא פנחס בן אלעזר (כה-ז), מה ראה, אמר רב ראה מעשה וזכר הלכה, אמר לו, אחי אבי אבא לא כך לימדתני בדתך מהר סיני, הבעל את כותית קנאין פוגעין בו. אמר לו קריינא דאיגרתא איהו ליהוי פרוונקא ע"כ. ויש להבין איך יתכן שמשה רבינו לא יבער בו קנאת ה', ולא נודרו למצוה, אלא מסרו לידו של פנחס.

ונראה על פי מה שכתוב בחתם סופר (פ' לך לט.), דהנה יש לחקור, אצרהם אבינו ע"ה מסר נפשו והשליכו מנגד, ושיבר אלמי נמרוד ועמד נגדו, ולמה לא עשה כן בארץ כנען שהיה מלאה גלולים, ואין לך עץ רענן שלא היה תחתיו עבודה זרה וכן הר גבוה וגבעה נישאה כדאיתא במס' עבודה זרה (מה.), ולא מצינו ששיבר אלילים, אדרבה השתחוה לבני חת ונכנע להם. אצל האמת, שם באור כשדים לא שמעו לקולו כלל ולא הועיל בכל תוכחותיו, ולא עשה נפש כמו שעשה בארץ, ולא היה שם מכיר ה' כי אם הוא, על כן השליך נפשו מנגד להפרישם מעבודה זרה כל מה שאפשר, ואם ימיתוהו מה לו בכך. אך בארץ ישראל קרא בשם ה' ונתגדל שמו וקבלו ממנו רצבות ועשה נפשות הרבה (ברמב"ן יב-ג, יב-ח), על כן אין לו רשות למסור נפשו להתגרות עם אותן שלא שמעו לו ולא נתגיירו, כי אם ימיתוהו, מה יעשו כל אותן תלמידים הסמוכים על הוראתו ותורתו.

מזבח לפניו ע"כ. ובמדרש (ויק"ר יג) אמר אהרן מה אעשה, הרי הרגו את חור שהיה נביא, עכשיו אם הורגים אותי שאני כהן, מתקיים עליהם המקרא שכתוב (איכה ז-כ) אם יהרג במקדש ה' כהן ונביא, ומיד הם גולין ע"כ. והרי אנו רואין שכאשר הרגו ישראל את זכריה הנביא, אמרו חז"ל (איכ"ר פתיחתא כג) שהרג נצוראדן סנהדרי גדולה וסנהדרי קטנה, ושמונים חלף פרחי כהונה, ועדיין היה הדם תוסף ע"ש.

ובעתה הרי משה רבינו היה אדון הנביאים, וגם היה כהן (ונחיים קא:), ואם היו הורגין את משה, היה מתקיים ציה אם יהרג במקדש ה' כהן ונביא, ולא היו לישראל כפרה, על כן השאיר מנוה זו לפנחס, שלא נתכהן עדיין פנחס ולא היה נביא ה', וגם אם יהרגוהו, מכל מקום השיב חרון אף ה' מעל בני ישראל ממעשה זמרי, ועל כן לא הלך משה בעלמו. [שוב הראוני כן בספר אהבת חיים לאא"ז ז"ל].

ולא עוד, הרי גם אחר המעשה, שקינא פנחס קנאת ה', עדיין היו מיימינים ומשמאילים על מעשיו, והיו השבטים מצוים אותו, וביקשו לנדותו. ואם היה משה עושה זאת, וישראל מהרהרים ומרגינים אחריו, צת יתרו מי התיר לך, הרי אמרו (סנהדרין קי). כל המהרהר אחר רבו כאלו מהרהר אחר השכינה שנאמר (במדבר כג-ה) וידבר העם בצלקים ובמשה ע"ש. ואם כן היה ניתוסף עוד חרון אף ה' על המהרהרים אחר השכינה, ומחרון אף על חטא יחיד היה ניתוסף חרון אף על חטא רבים, על כן כיון דקנאים פוגעין בו אינו חיוב, השאיר מנוה זו

לפנחס, וכאשר עשה זאת פנחס, אז השיב את חמתי מעל בני ישראל.

*

אמנם יש לומר עוד בזה, בהקדם מה שמצינו בפרשתנו, שבאו צנות ללפחד למשה לתבוע ירושת אציהן, ואמר הכתוב ויקרב משה את משפטן לפני ה' (מ-ה). וציאר ברוך **מסאטמאר** זצ"ל על פי מה דאיתא בספרי על הפסוק לאלה תחלק הארץ (כו-ג), לכשרים כמותכם, דמי שאינו שומר תורה ומצוות, לזה אין לו חלק בארץ, (והציאו הרשב"ם בצנח בתרא קיז). והנה מקושש זה ללפחד שחילל שבת בפרהסיא, אם כן לכאורה אין לו חלק בארץ, ומה תבעו צנותיו. אמנם התוספות (שם קיט:) הציאו בשם המדרש שמקושש לשם שמים נתכוין, שהיו אומרים ישראל כיון שנגזר עליהם שלא ליכנס לארץ ממעשה מרגלים, שוב אין מחוייבין בצלות, עמד וחילל שבת כדי שיהרג ויראו אחרים, והיה דייק אמת שכוונתו לשם שמים כדי לגדור גדר בישראל. אבל זה לא ידע שום איש מה היה כוונתו, והראיה שדנו אותו למיתה אחר כך אף על פי שנתכוון לשם שמים. והטעם הוא כמו שכתב הנודע ביהודה זלה"ה שלא מהני תשובה בצית דין של מטה, אף על פי שאין לך דבר העומד בפני התשובה (ירושלמי פאה א-א), כיון שהתשובה היא רק נקודה שצלב, והנסתרות לה' אלקינו, שאין יכולין לדון דבר זה בצית דין של מטה, על כן אף על פי שכוונתו היה לשם שמים, מכל מקום דנו אותו למיתה, כיון שחילל שבת במעשה, והמחשבה אינו ניכר לבני אדם. **והנה** משה רבינו ע"ה ידע צרות קדשו שצלפחד נתכוין לשם שמים, והיה דייק

נושאה, ואותן מצעות שהשיאה לו כוזבי באיסור, אחר כך הניעה לו צהיתר, ועל זה רק שחק וצכה רבי עקיבא כשראה אשתו של טורנוסרופוס הרשע (עבודה זרה כ.), שחק שראה שמהיה נשאת אללו וכו'. ועל שתפס צבלוריתה, הסריקו צשרו צמסרקאות של צרזל (צרכות סא:), שהיא היתה גלגול כוזבי, ורבי עקיבא היה גלגול זמרי. ואז היה גמר תיקון החטא של זמרי אשר ראה צבר אז שהוא צריך לנושאה. וזהו שאמר זמרי אני גדול ממשה, כי הוא היה אחר זה רבי עקיבא. ואיתא צמדרש (צמדצ"ר יט-ו) שרבי עקיבא ראה יותר ממה שראה משה צבינו, נמצא שהוא ראה הכל גם מה שהיה לצסוף, אלא שטעה צחשצו שעוד צומנו יהיה כל זה ע"ש].

אמנם העובר על צברי תורה, גם אם כוונתו לשם שמים, מכל מקום צצית דין של מטה דנין אותו כעצריין, ומתחייב ארבע מיתות צית דין, וכמו שהרגו את המקושש שנתכוין לשם שמים, כי אנו רואין תמיד רק המעשה ולא המחשבה. אבל כלפי שמיא יתכן להחשב צדיק גמור, כי רחמנא לצא צעי, וה' יודע מחשבותיו כי נתכוין לעשות נחת רוח לקונו צזה. ולכן הצועל ארמית, שיש צזה תנאי שרק 'קנאין' פוגעין צו, מי שכואצ על מה שמתחנף פני קונו רשאי לפגוע צו. אם כן משה צבינו שראה צרות קדשו איך זמרי נתכוין לשם שמים, ואין כוונתו למרוד ח"ו צזה, אם כן לצו לא יוכל לכעוס על מעשיו, כי רואה השם שמים צצקרצו, ולא יוכל להיות 'קנאי' על זה. ורק פנחס שלא השיג זאת, נתמלא לצו קנאת ה' עליו, ולכן קריינא דאיגרתא איהו ליהוי פרוונקא.

*

אמת ומגיע לו חלק צארץ, אבל לא היה יכול לדון צעצמו צצר זה, כיון שלא נמסר לצית דין של מטה לדון על המחשבה, על כן הוצרך להקריצ משפטן לפני ד'. והשיצ לו השי"ת כן צנות לצפחד דוצרות נתון תתן להם וכו'. דלכאורה אומרו כן צנות לצפחד דוצרות הוא מיותר, שהיה די לומר נתון תתן להם וגו'. אמנם שני דצרים הודיע הקצ"ה למשה, הא' כן צנות לצפחד דוצרות צמה שאומרות שאציהן היה צדיק ונתכוין לשם שמים, וממילא מגיע לו חלק צארץ, ואחר כך אמר לו הדין נתון תתן להם וגו', שאם אין צן, יורשין הצנות ע"כ. (הוצא בחומש עיר התמרים).

והנה זמרי צן סלוא אמרו ז"ל (סנהדרין פב:): שהוא שאול צן הכנענית (צראשית מו-י) שהיה עוד מיורדי מצרים, שהכיר עדיין את יעקב אצינו. ואיתא במהרש"א (שם) שלכל הפחות היה אז צן ר"ג שנה, כי רד"ו שנה היו צמצרים, וצשנת ארבעים ליציאתם נהרג זמרי, הרי ר"ג שנה ע"ש. והיה נשיא צצט מישראל שלומיאל צן צורישדי, שכל הנשיאים היו צעלי רוח הקודש. וכמו שצינו אלא חנוכת המוצח שכל אחד כוון להציא מה שהציא חצירו, הגם שמקודם לא גילו להם מה שיציאו, רק צרות הקודש הציאו כולם צשזה. ואיתא צמדרש שהציאו קרצנס על הכוונה שהיה צזה עד ציאת המשיח (ועיין ברמב"ן צמדצ"ו-צ). ואם כן פליאה נשצבה איך צא מעשה כזו לידו להקריצ את המדינית. ואין ספק כי צודאי היה לו צזה כוונה עמוקה לשם שמים, אשר אין אתנו יודע עד מה.

[ומבואר במגלה עמוקות צפרשתנו, שזמרי ראה צרות קדשו שהוא יהיה

והנה מבואר ברש"י שהיו השצטים מצוים אותו, הראיתם בן פוטי זה שפיטם אצי אמו עגלים לעבודה זרה, והרג נשיא שצט מיישראל, לפיכך צא הכתוב ויחסו אחר אהרן (סנהדרין שם) ע"כ. והיא פליאה ששצטי י-ה יזלונו צמי שקינא קנאת ה' במסירת נפש, וראו בעינייהם ויעמוד פנחס ויפלל ותעצר המגפה (תהלים קו-ט), ולצותו שהוא בן פוטי. ועוד דאס בן מה הועיל הכתוב שיחסו אחר אהרן, הלא אכתי הוא גם בן פוטי.

ונראה על פי מה שכתוב בספר תולדות ערוגת הבושם (ח"צ קמח:) שסיפר הגה"ק משינאווא זי"ע, שחרה"ק רבי נפתלי מראפשיטין זי"ע היה יחסן גדול, והיה לו חבר גם בן גדול צחכמה וזיראה ממשפחה פשוטה. ושאל אותו חזירו מהו חשיבות היחס, הלא גם אני עובד ה' כמותך. ואמר לו שהחילוק בין היחסן למי שאינו מיוחס, אינו צהתורה והעבודה, אלא שמי שאינו מיוחס, מחשיב את עבודתו הרמה נגד עבודת אבותיו, עד שמרגיש שמגיע לו אחר עריכת עבודת היום כוס יין שרף אחר התפלה, אבל היחסן שמעלה בזכרונו עבודת אבותיו, יודע ומכיר שאינו ראוי גם לכוס היין שרף ששותה ע"כ.

ועל פי זה יש לומר כי השצטים חשבו שמסתמא פנחס מחשיב מאד עבודתו שקינא קנאת ה', צהתזונו לאיזה מדריגה הגיע,

כי אבותיו פיטמו עגלים לעבודה זרה, והוא נתעלה בעבודתו עד כדי כך שהיה היחידי שעמד בשער לקנא קנאת ה'. ועבודה כזו של התנשאות והתרוממות היה צעיני ישראל לציון, כי עבודה צפנייה הוא כעובד עבודה זרה צשיחוף, ועל כן היו השצטים מצוים אותו צאמרס הראיתם בן פוטי זה שהרג נשיא שצט מיישראל, ובודאי מתגאה ומחשיב את נפשו, כאשר מסתכל על אבותיו הפחותים, ולאיזה מדריגה הגיע הוא. לכן צא הכתוב ויחסו אחר אהרן, שהוא פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן, שמחשב תמיד איך עבודתו רחוקה מעבודת אבותיו, ויעמוד פנחס ויפלל, הוא נשאר עומד צדעתו כמו שהיה צתחלה, ולא התרומס נפשו צמעשיו, כי מעשה אבותיו של אלעזר ושל אהרן עומדים נגד פניו, והוא רחוק מהציון שהם חושצים עליו.

וזו מוסר השכל לכולנו, שיש לנו להסתכל על אבותינו, איך עבדו את ה' צאהבה, ומסרו תמיד נפשם על תורתו, ולהתזונן עד כמה רחוקים אנו ממעשיהם. והזכרת צורת אבותיו ורבותיו מזילה מן החטא, וכמו שאמרו ציוסף הצדיק, שצורת יעקב עמדה לפניו, ועל ידי זה ניצול צעת נסיון (סוטה לו:). ושמעתי לפרש הכתוב כי תלא למלחמה על אויבך ונתנו ה' אלקיך צידך (דברים כא-י), דקאי על נסיונות האדם צמלחמת ה', אבל כי תלא למלחמה, נוטריקון תצייר צורת איבך, אז ונתנו ה' אלקיך צידך ושצית שציו.

בסעודה שלישית פרשת פנחס תשע"ז לפ"ק

היה מוציא הדין על פי שכלו מרמוזי תורה או מ"ג מדות וכדומה. אך משה רבינו ע"ה לא היה לו אותו הכת, כיון שהיה יכול לשאול פי הקב"ה בכל זמן ועידן, הוי ליה כמורה הלכה בפני רבו, על כן אמר בקרבן פסח (במדבר ט-ח) עמדו ואשמעה מה יאמר ה' לכם, וצננות ללפחד ויקרב משה את משפטן לפני ה' (שם ט-ה). על כן בשלמא כשמת יהושע או כל אחד ממנהיגי דור, מוריש כחו לתלמידיו אחריו, ואין צריך לומר יפקוד איש על העדה, אך משה רבינו ע"ה חשש שימות, ואין השכינה חדירה אלל יהושע כמו אללו ואינו יכול לשאול, ולהמציא מנפשו הדינים והתקנות, זה אין צנח משה להורישו, כיון שהוא עצמו לא היה לו אותו הכת, על כן התפלל יפקוד אלקי הרוחות איש על העדה ע"כ. והכפיל דבריו בפירושו על מסכת אבות (חתם סופר ויקרא קכ). דלכן נאמר משה 'קיצלו' תורה מסיני (אבות ה-ה), ולא אמר הקב"ה 'מסר' תורה למשה, כמו דתנן 'ומסרה' ליהושע. כי התורה נמסרה לחכמי ישראל, דהיינו דכל דבר ספק ישפטו בשכלם, ועל דעתם מסרו הכתוב לחכמים, אלל לא מסרה למשה רבינו ע"ה, כי משה היה יכול לשאול את הקב"ה בעצמו כדכתיב עמדו ואשמעה ע"כ.

ועל פי דבריו נמשיך לבאר תשובת ה' אל משה, קח לך את יהושע וגו', וממכת את ידך עליו וגו', ונתת מהודך עליו וגו'. והיינו שה' השיב לו, שהן אמת שיהושע אין השכינה חדיר אללו, ולא יוכל לשאול הכל מה', מכל מקום יהיו דברים שגם הוא יוכל לשאול מאת ה', והוא על ידי האורים ותומים, שה' עונה על הדברים

ולפני אלעזר הכהן יעמוד, ושאל לו במשפט האורים, על פיו יאמר ועל פיו יבואו וגו', ויסמוך את ידיו עליו ויאמר, כאשר דבר ה' ציד משה (כו-כא). ויש להבין כי משפט אורים ותומים היה נהוג כבר ארבעים שנה, וכמו שנלטוו בעשיית בגדי כהונה, ומה נתחדש כעת שהודיעו שיוכל לשאול במשפט האורים. גם להבין למה נזהר דבר זה למשה, היה לו לזוהר זאת ליהושע בעצמו אחר שיתמנה. וכנראה שזה צא רש"י לתרץ שכתב, ולפני אלעזר הכהן יעמוד, הרי שאלתך ששאלת, שאין הכבוד הזה נוטל מבית אבין, שאף יהושע יהא צריך לאלעזר (מנחמה יא) ע"כ. גם לא מצורר מה שאמר על פיו יאמר, על מי קאי, וצ"ע על פיו של אלעזר. ובאבן עזרא על פיו של האורים ותומים. ובאור החיים הק' על פי ה' ע"ש. גם מה שסיים כאשר דבר ה' 'ציד' משה, דקדק באור החיים הק' שאין משמעות למאמר הזה, כי אין הדיבור נתפס ציד אלל נשמע באוזן, והיה לו לומר כאשר דבר ה' 'אל' משה.

ונראה דהנה לא מצינו מימות יהושע ואילך שישאלו מאת ה' שיפקוד איש על העדה, אלל כל רב מסמיך ומוריש כחו לתלמידיו אחריו, ומה נשתנה אלל משה שאמר יפקוד ה' אלקי הרוחות לכל צער איש על העדה. אך מצואר בחתם סופר (בפרשתנו קמג). דמשה רבינו לא היה לו אותו כח שיש ציד הנביאים וחכמי הדורות, שאם נסתפק להם דבר, הם מוציאים בשכלם וצרות ה' אשר בקרבם, שאם לא כן, כשבאו צנות ללפחד או אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ולא יכלו לעשות הפסח,

שנשאלים בו. אך מידי דאיקור והיתר לא נשאלין בו (רש"י עירונין מה. ד"ה הרי), וזה ינטרך יהושע לדון על פי שכלו מהתורה עצמה, דליכא מידי ללא רמיזי באורייתא. ואם כי בפועל לא נשתמש משה במדה זו לעולם, כי שאל הכל מה, מכל מקום היה זה בכח תבונתו ושכלו, שהרי נמסר לו כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש (ירושלמי פאה ב-ו), וידע כל מה שנרמזו בע' פנים לתורה, ושפיר יוכל למסור כח זה ליהושע.

וזהו המשך הכתובים, 'קח לך את יהושע איש אשר רוח בו, וסמכת את ידך עליו, שתמסור לו כח התורה לדון כל דבר על פי המדות שהתורה נדרשת בהן. ועוד גם זאת שיהיו דברים שיוכל לשאול מאת ה' כמו שאתה היית שואל, אך זה יהיה על דרך אחר, 'ולפני אלעזר הכהן יעמוד ושאל לו במשפט האורים לפני ה' דייקא. אך בדברים שאין נשאלין באורים ותומים, על זה אמר, 'על פיו ילאו ועל פיו יבואו, היינו על פיו של יהושע, שמשה 'מסרה' ליהושע, שצבל דבר ספק ישפוט בשכלו, וישראל יקבלו מה שיוצא מפיו. וסיים הכתוב שכן עשה משה, אם כי בפועל לא חידש משה דין מעצמו כל ימיו, כי שאל הכל מה, אבל בכח היה גם אללו מדה זו, ועל כן אמר, ויסמוך את ידיו עליו וינאוו, כאשר דבר ה' 'ציד' משה, כי הדבר שהוא ברשותו נקרא שהוא צידו (רש"י במדבר כא-כ), וציד משה היה דרשות כל התורה כולה, ובזה הסמיך את יהושע ומסר לו כחו.

*

ויש להוסיף עוד, דהנה בדרשות חתם סופר (לשנת שזנה כג): כתב גם כן חידוש זה, דמשה רבינו לא היה לו רשות לדרוש מעצמו,

כיון שהיה יכול לשאול פי הגבורה כל שעה. אך הקשה על זה, מהא דמצינו (שבת פו.) שלשה דברים עשה משה מדעתו והסכים הקב"ה עמו. הוסיף יום אחד מדעתו, מאי דריש, היום ומחר (שמות יט-י), היום כמחר, מה למחר לילו עמו, אף היום לילו עמו וכו'. פירש מן האשה, מאי דריש, נשא קל וחומר בעצמו, אמר ומה ישראל שלא דברה שכינה עמהם אלא שעה אחת וקבע להן זמן, אמרה תורה (שם יט-טו) והיו נכונים וגו' אל תגשו, אני שכל שעה ושעה שכינה מדברת עמי, ואינו קובע לי זמן, על אחת כמה וכמה וכו'. שיצר את הלוחות, מאי דריש, אמר ומה פסח שהוא אחד מתרי"ג מצות אמרה תורה וכל בן נכר לא יאכל בו (שם יב-ג), התורה כולה כאן וישראל מומרים, על אחת כמה וכמה ע"ש. הרי דדרש דרש משה מעצמו צלי לשאול פי ה'.

ובתב דמה שהוסיף יום אחד, אינו אלא פירוש הכתוב היום כמחר. ומה שפירש מן האשה, לא עשה מעשה עד שאמר לו ה' ואתה פה עמוד עמדי (דברים ה-כח), אלא שמתחלה עלה במחשבתו כן וכו'. ומה ששיצר הלוחות, היה אז מנודה לשמים, כפירוש רש"י (שמות לב-ו) גבי לך רד, ולא היה יכול לשאול פי ה', ואז היה לו רשות לדרוש קל וחומר מפסח ככל חכמי ישראל ע"כ. ואם כן היה פעם אחת שניתן גם למשה רשות לדרוש בעצמו ככל חכמי ישראל, ושפיר היה צידו של משה כח זה להורישו ליהושע.

והנה בשצירת הלוחות נאמר, ויחר אף משה וישלך 'מידיו' את הלוחות, וישצר אותם תחת ההר (שמות לב-ט). ועל כן שפיר אמר הכתוב 'ויסמוך את ידיו עליו וינאוו', שמסר כח תורתו ליהושע. והגם שמעולם לא השתמש

ומכאן ואילך 'תשמרו', תמתינו ותחכו להקריב לי במועדו ע"ש. והנה הנגינה על לאשי היא רביעי, ונראה כי שית אלפי שנין היה עלמא (ראש השנה לא), ורובע ימי עולם הם אלף ת"ק שנה, ובערך מספר זה הקריבו קרבנות צבית ה'. ומעת שחרבה צית מקדשינו, אין לנו עוד קרבנות לכפר עלינו, וכדאיתא במדרש (במדד"ר כה-כה) מעולם לא היה אדם צירושלים וצידו עון, כיצד תמיד של שחר מכפר על עבירות שזלילה, ושל צין הערצים מכפר על עבירות שנעשו ביום ע"כ.

אמנם איתא בגמרא (מנחות קי.) לעולם זאת על ישראל (דברי הימים ב ג-ג), אמר רב גידל אמר רב זה מוצח בנו, ומיכאל שר הגדול עומד ומקריב עליו קרבן ע"כ. ואיתא בתוספות שם דהיינו דאמרינן (במפלת י"ח) צעבודה, ואשי ישראל ותפלתם מהרה באהבה תקבל ברוח ע"ש. אך בספר עשרה מאמרות להרמ"ע מפאנו (מאמר אס כל חי ח"ג סימן כג) כתב עוד יותר, כי אליהו הוא פנחס, ואמרו עליו שהוא מקריב בכל יום תמידין צבית המקדש גם בזמן הזה, אף על פי שהוא שמש, שהרי בקדושתו עומד, דקיימא לן (עליות ח-ו) מקריבין אף על פי שאין צית. ואמרו כי מעורות הקדשים, דכתיב בהו (ויקרא ז-ז) לו יהיה, הוא עושה מגילות מגילות, וכותב זכיותיהם של כל אחד מישראל ע"כ. ואם כן יש הקרבנות תמידין גם היום במקום המקדש. ונראה דלכן נקרא עולת 'תמיד' (כה-ו), שמקריבין אותה תמיד גם אחר החורבן.

ועל כן שפיר אמר בתחלת הפרשה 'או' את בני ישראל, לשון זירוז מיד ולדורות, כי מצוה זו יתמשך תמיד לדורות עולם גם אחר שיחרב הצית. ואת קרבני לחמי לאשי תשמרו

משה בכח זה, ואיך יוכל להורישו, על זה סיים כאשר דבר ה' 'ציד' משה, שהרי בשעה ששיביר הלוחות צידיו היה לו כח התורה לדרשה, והרי הסכים הקצ"ה אז על ידו, ולכן שפיר היה יכול לסמוך את יהושע. [ויש להעיר ממה שכתב רש"י (ויקרא ח-ה) שכל ל"ח שנה שהיו ישראל במדבר כמנודים, מן המרגלים ואילך, לא נתייחד הדיבור עם משה ע"ש. ונריכין לומר דמכל מקום משה לא היה מנודה, והיה צידו לשאול מאת ה'].

*

והנה צימים הללו אנו מתאבלים על חורבן צית ה', אשר אין לנו כהן צעבודתו ולוי בדוכנו, ואנו מתפללים (במפלת מוסף) שתעלנו בשמחה לארצנו, ותטענו בצבולנו, ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו, תמידים 'כסדרם' ומוספים 'כהלכתם'. ויש להבין שינוי הלשון, למה לא אמר תמידים ומוספים 'כסדרם וכהלכתם'.

ונראה דהנה צפרשה זו נאמרה מצות הקרבנות קרבן תמיד, לו את בני ישראל ואמרת אליהם, את קרבני לחמי לאשי ריח ניחוחי תשמרו להקריב לי במועדו, ואמרת להם זה האשה אשר תקריבו לה, כבשים בני שנה תמימם שנים ליום עולה תמיד (כה-ג). ולכאורה פסוק הראשון נראה כמוותר לגמרי. ומה גם שאמר 'או', שפירושו לשון זירוז מיד ולדורות (רש"י ויקרא ו-ב) ע"ש.

ונראה דהנה בתורת משה (פי' תרומה קל"ט:) כתב לרמז, כי 'אשי', היינו מספר אלף ועוד מספר ש"י, וזהו מספר כל השנים שהקריבו ישראל קרבנות, מ' שנה במדבר, ועוד תמ"ן שנים מעת שנכנסו לארץ ישראל עד חורבן צית ראשון (ערכין יב: ורש"י סט), ועוד ת"כ שנים צבית שני, סך הכל עולה אלף ש"י.

להקריב לי 'צמועדו', כי אליהו הנביא הכהן יקריב אותם תמיד, ולא רק בשמים יקריבוהו, אלא 'צמועדו', היינו מקום בית ה' שנקראה מועד, וכמו שנאמר (תהלים עד-ח) שרפו כל מועדי א-ל ב'ארץ.

אך עדיין יש חילוק, דבזמן המקדש היה מסודר סדר העבודה עד שהגיעו לדם התמיד, וכמזכור צרייתא דאזיי הוה מסדר סדר המערכה אליבא דאבא שאול (יומא לג.), שמתחלה סידרו עזי המערכה על גבי המזבח, ושזב צא דישון מזבח הפנימי, ושזב הטבח חמש נרות דמנורה, ורק אחר זה צא הקרבת התמיד, ושזב היה עוד סדר עבודות עד הקרבת האזרים. ואם כן היה עבודת התמיד, העבודה הרביעית צבית ה'. וזה נרמז בהגיגה רביעי על 'לאשי', כי אלף ש"י שנים צבית המקדש היה קיים הקריבו את התמיד בעבודה הרביעית בכל יום. אבל כעת אחר חורבנו יש לנו גם כן הקרבת התמיד על ידי אליהו, אבל היא רק הקרבת התמיד גרידא, ואין לנו עבודת מזבח הפנימי והמנורה שקדמה לה. - ואם כן שאר הקרבות חסר לנו לגמרי, אבל קרבות תמיד יש לנו גם עתה, אלא שחסר לנו סדר הקרבתו, כי שאר העבודות ממנה חסר לנו. ועל כן שפיר אומרים שלעתיד נעשה תמידים 'כסדרם' ומוספיים 'כהלכתם'.

*

והנה בתוספות (מנחות טז) כתבו, דיט מי שאומר שמיכאל מקריב כבשים של אש ע"ש. וברדשות חתם סופר (ל' אב טז.) כתב כן לגבי אליהו, שמעולם לא וזה שכינה מכותל מערבי (שמו"ר ז-ג), ואליהו עומד שם ומקריב תישים של אש בכל יום ע"ש. ולפי זה נרמז

זאת בהכתוב, את קרבני לחמי 'לאשי', שיקריבו כבשים אלף שלש מאות ועשר שנה, ומשם ואילך יהיה לחמי 'לאשי', מכבשים של אש, וזוה תשמרו להקריב לי תמיד צמועדו.

והנה קרבן תמיד צריך להיות משל ציבור, וכתב בעשרה באמרות (טז) דאפשר שנגזרו לאליהו קופות מתרומות הלשכה, כדי שיהיו צאים משל ציבור ע"כ [ויש להעיר כי אותו ציבור כבר מת, ואינו מהציבור של עתה]. ובחידושים ואגרות חתם סופר (אג.) כתב, ולפע"ד פשוט מאד, שלוקח מצינורות השפע שירד לפרנסת כל אחד מישראל, ומפריש לעצמו שיעור מחצית השקל, וממנה מקריב ע"כ. אמנם בהגדה של פסח דברי חיים כתוב צאופן אחר, דכיון דקיימא לן (ערכין יג.) אין פוחתין משהה טלאים המצוקרין צמקדש, היכן הלכו הששה טלאים כשנחרצ צית המקדש, אלא לקחו אותם למדבר, ואליהו קונה נקבות ציומא דשוקא, והם פרים ורבים, ומזה אליהו מקריב בכל יום שני קרבות אחד צבוקר ואחד צערב ע"כ. והנה הששה טלאים הללו היו צלשכת הטלאים, כי היו צריכין ציקור ארבעה ימים קודם השחיטה (טז). ועל כן צא רמז בהגיגה 'רביעי' על לאשי, כי אחר שנחרצ המקדש, אחר שנות אש"י ימשיכו להקריב מהששה הטלאים המצוקרים ארבעה ימים, שהם יהיו פרים ורבים, וממנה יקריב אליהו.

*

והנה בשפת אמת (תרמ"ז) כתב לפרש, 'תשמרו' להקריב לי צמועדו (מלשון ואציו שמר את הדבר, מנפה וממתין), שכל היום יהא עומד ומנפה מרוב התשוקה לצוא זמן התמיד. וקיים וזהו ההכנה שייך גם בגלות, לצפות לצנין

הראשונים, שהיו שוהין שעה אחת קודם התפלה, כדי שיוכלו לכיין את לבם כראוי (ברכות לז:).

*

והבתוב אומר, אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני (תהלים קלז-ה), כי הנה אנו עומדים ומצפים להגאולה, ואף על פי שיתמהמה עם כל זה אחכה לו בכל יום. ולא יתיימש לחשוב כי עוז ה' את עמו, ולא יוסיף לרעות עוד, דהא התורה שקבלנו נצחי בכל הדורות, והכתוב אומר (דברים יא-טו) השמרו לכם פן יפתה לבבכם וגו', ואזדחתם מהרה מעל הארץ הטובה אשר ה' אלקיכם נתן לכם, ושמתם את דברי אלה על לבבכם וגו'. ופירש רש"י אף לאחר שתגלו היו מצוינים במצות, הניחו תפלין, ועשו מוזות, כדי שלא יהיו לכם חדשים כשתחזרו, וכן הוא אומר (ירמיה לא-ב) הציבו לכם ציונים ע"כ. והיינו כי עיקר קיום המצות שורשה בארץ ישראל, ובגלות יש לנו לקיימם שלא נהיה אצלנו חדשים כאשר יגאל אותנו. ומעתה אם מאס מאסתנו ולא חפץ עוד בגאולתנו, אם כן למה נתחייבנו עדיין בהמצות, שהם רק ההכנה לקיום מצותיה בגאולתינו, ועל כרחך כי לא עוז ה' את עמו, ובצוא זמנה יקבץ הנדחים לציון עיר קדשנו. והנה התורה הקדושה ניתנה בימינו של ה', וכמו שנאמר (דברים לג-ב) מימינו אש דת לנו, וברש"י שנתן להם הלוחות כתב ידי ימינו ע"ש. ואם אשכחך ירושלים שאין עוד תקוה לגאולה, אם כן 'תשכח ימיני', התורה שהיא מימינו, ואין לורך לקיים מצותיה. ועל כרחך שעוד ישוּב ירחמנו ויגאלנו גאולת עולם במהרה. ידן ברוב רחמיו.

המקדש והקרבות, והוא בכלל תשמרו להקריב ע"כ. ואם כן משעה שהקריבו במקדש הקרבן תמיד האחרונה קודם חורבנו, מאז אנו מקיימים מצות תשמרו להקריב לי צמועדו, שאנו עומדים ומצפים שיבנה ה' את ביתו, שנוכל להקריבו. ועל כן נאמר בה 'או' את בני ישראל, לשון זירוז מיד ולדורות, שגם כאשר יחרב המקדש, ולא נוכל להקריב תמידין כסדרן, אף על פי כן נשאר הציווי של 'תשמרו' להקריב לי צמועדו, להיות מלא תשוקה וחפץ, שיגיע כבר הזמן שנוכל להקריבו.

ונראה דמטעם זה מצינו בעבודה הראשונה במקדש, תרומת הדשן, דאיתא במשנה (יומא כג.) בראשונה כל מי שרוצה לתרום את המזבח תורם, ובזמן שהם מרוזין, רצין ועולין בכבש, כל הקודם את חזירו בארבע אמות זכה ע"ש. ולכאורה למה היה הפייס בזה על ידי רינה, שמי שרץ בזריזות יותר זכה בו. אך כיון שיש מצוה של זירוז בתמיד, כי אין לו אלא זירוז. וכפי מה שיוקדם תרומת הדשן יוקדם הקרבת התמיד, על כן היו הכהנים עומדים באשמורת מגודל תשוקתם, וזירוז עמם לבוא לתרומת הדשן, ועשו הפייס בזירוז של רינה, שהקודם את חזירו זכה.

ובשפת אמת (שם) הוסיף, כי צהיות שתפלות נגד תמידין תקנום (ברכות כו:), אם כן כעת גם התפלה מצותה תשמרו להקריב לי צמועדו, להיות עומד ומצפה מגודל התשוקה, שיוכל כבר להתפלל, להכין עצמו כראוי להיות עומד ומוכן בצוא זמן התפלה. ולחשוק להגיע לדרגא שתהא תפלתו תפלה, איזהו עבודה שכלב זו תפלה, ודוגמת מה שאמרו בחסידים

במעודה שלישית פרשת פנחס תשע"ח לפ"ק

מיעוט הירח, ולא הקב"ה עצמו. אך באמת קשה עוד, למה המעיט ה' את הירח, הלא היה יכול להגדיל אור החמה, והלצנה מעמוד על מעמדה. אבל באמת חדא קושיא מתורנת בחברתה, כי אמרו (חגיגה יב.) אור שצרא הקדוש צרוך הוא ציוס ראשון, אדם נופה צו מסוף העולם ועד סופו, כיון שנסתכל הקדוש צרוך הוא צדור המצול וצדור הפלגה וראה שמעשיהם מקולקלים, עמד וגזו מהן, שנאמר (איוב לה-טו) וימנע מרשעים אורם, ולמי גזו, לצדיקים לעתיד לצא ע"כ. ואם כן בשביל מעשיהן של הרשעים לא היה אפשר להגדיל אור החמה, והוצרכו למעט הלצנה. ולכן כשראה ה' דלל מיתצא דעתה, אמר לישראל הביאו עלי כפרה שמיעטתי הירח, שאתם אשמים צוה, שאם הייתם טובים לא היה צריך למעט הירח, רק שהחמה תוגדל, וכמו שיהיה לעתיד כשיתוקן חטא אדם הראשון ע"כ. (ועיין צוה בפרדם יוסף פ' צראשית אות טו).

ובערתה הא דיש מיעוט הלצנה, וחידושה בכל חודש, זה נגרס על ידי מעשינו, שאין אנו ראויים לרוצ טובה של אור החמה, ולא היו יכולין להגדיל אור החמה אלא למעט אור הלצנה. ועל כן אמר הכתוב 'וצראשי חדשיכם' דייקא, כי אתם צמעשיכם גרמתם הראשי חדשים, ולכן עליכם מוטל להציא השעיר עזים חטאת לה', כי מצד ה' היה יכול להגדיל אור החמה, ולהניח אור הלצנה כאור החמה, אבל אתם אשמים צוה, ולכן הביאו עלי כפרה על שמיעטתי הירח.

*

והנה (צקידוש לצנה) אנו מצקשים, יהי רצון מלפניך למלאות פגימת הלצנה ולא יהיה

וצראשי חדשיכם תקריבו עולה לה', פרים בני צקר שנים וגו', ושעיר עזים אחד לחטאת לה' (כה-יא). ובאור החיים חק' דקדק למה אמר צכינו 'חדשיכם', ולא אמר וצראשי 'חדשים'. וכתב לפי שקידוש החודש תלוי בצית דין של מטה ע"כ. ואכתי תקשה למה נרמו זאת דייקא כאן.

ובגמרא (חולין ס:) דקדקו עוד, אמר רבי שמעון בן לקיש מה נשתנה שעיר של ראש חודש שנאמר צו (חטאת) לה', אמר הקב"ה שעיר זה יהא כפרה על שמיעטתי את הירח. דרבי שמעון בן פיז רמי, כתיב (צראשית א-טו) ויעש חלקים את שני המאורות הגדולים [דמשמע שניהם גדולים], וכתב את המאור הגדול ואת המאור הקטן. אמרה ירח לפני הקב"ה, רצונו של עולם אפשר לשני מלכים שישתמשו צכתר אחד. אמר לה לבי ומעטתי את עצמך. אמרה לפניו רבש"ע הואיל ואמרת לפניך דצר הגון אמעיט את עצמי. אמר לה לבי ומשול ציוס ובלילה [נחמה היא]. אמרה ליה מאי רבותיה דשרגא צטיהרא מאי אהני [נר צנהרים אינו מאיר]. אמר לה זיל לימנו צך ישראל ימים ושנים. אמרה ליה יומא [חמה] נמי אי אפשר דלא מנו ציה תקופתא [נמנין לחמה, ועל התקופה מעברין את השנה], דכתיב (צראשית א-יד) והיו לאותות ולמועדים ולימים ושנים. זיל ליקרו צדיקי צשמך, יעקב הקטן, שמואל הקטן, דוד הקטן. חזייה דלא קא מיתצא דעתה, אמר הקב"ה הביאו כפרה עלי שמיעטתי את הירח ע"כ.

וצראה דהנה בלב אריה (שם) הקשה, דלמה צוה ה' שצני ישראל יציאו כפרה על

זה בעירובין יג.). כי הירח שרצתה בגדולה יותר נתמעטה כבודה, והשמש שלא רדפה אחר כבוד, ולא איכפת לה בשני מלכים ככתר אחד, נשארה בגדולתה.

וּבְרֵאשִׁית דלכן אמר ה' לאברהם, אני הנה בריתי אתך, והיית לאב המון גוים, ולא יקרא עוד את שמך אברהם, והיה שמך אברהם (בראשית יז-ד). כי אמרו חז"ל (חולין פט.) אמר להם הקב"ה לישראל, חושקני בכס, שאפילו בשעה שאני משפיע לכם גדולה, אתם ממעטין עצמיכם, נתתי גדולה לאברהם, אמר לפני (שם יח-כז) ואנכי עפר ואפר ע"כ. והיינו שנתן לו גדולה, אב המון גוים נתתך, והוא בעיניו עפר ואפר. ולכן קרא אותו 'אברהם' שהוא נוטריקון, ר'ודף א'חר ה'כבוד ה'כבוד צ'ורח מ'מנו. צ'ורח מ'ן ה'כבוד ה'כבוד ר'ודף א'חריו, להורות על מדתו, כי הגם שנעשה אב המון גוים, הוא עומד בענותנותו כמו מתחלה (כן אמרתי בחזון לילה).

וְהָנָה שוב כאשר קיבל הלבנה על עצמה דינה של הקב"ה, לכי ומעטי את עצמך, אמר הכתוב (שם א-טו) ואת המאור הקטן למשללת הלילה ואת הכוכבים, וברש"י על ידי שמיעט את הלבנה, הרבה צבחה להפיס דעתה ע"כ. ומקורו במדרש (צ"ר ו-ד) אמר רבי אחא, משל מלך שהיה לו שני אפוטרופין, אחד שולט בעיר ואחד שולט במדינה, אמר המלך הואיל ומיעט עצמו זה להיות שולט בעיר, גוזר אני עליה, בשעה שהוא יוצא תהא כל אוכלוסא יוצאה עמו, ובשעה שיהא נכנס תהא צולי ודימוס נכנסת עמו. כך אמר הקב"ה, הואיל והלבנה הזו מיעטה קודם מיעוטה, אז תתמלא פגימת הלבנה, ותהיה כל העולם מתוקנת לציונה.

זה שום מיעוט, ויהי אור הלבנה כאור החמה, כמו שהיתה קודם מיעוטה שנאמר את שני המאורות הגדולים ע"כ. ויש להבין למה אנו מדגישים 'פגימת' הלבנה, הלא גם כאשר הלבנה היא צמילואה, נתמעטה ממה שהיתה מלפניה, ודי באומרה למלאות 'מיעוטה' הלבנה, ויהי אור הלבנה כאור החמה.

וּבְרֵאשִׁית דאיתא בגמרא (חולין ס.) אמר רבי יהושע צן לוי כל מעשה בראשית בקומתן נבראו, דעתן נבראו [שהודיעם שיבראו והם ניאורו], בציונם נבראו [בדמות שבראו להם], שנאמר (בראשית ז-ח) ויכלו השמים והארץ וכל צבאם, אל תקרי צבאם אלא ציונם ע"כ. והיינו שרצה ה' שכל הצריחה כולה תהא מרוצה בצריחתה בדמותה וצורתה. אמנם דבר אחד יש בצריחה שאינה מרוצה בציונה, והיא הלבנה, כי בשעה שנבראה, שהודיע ה' לה ציונה, שתהא מאורה גדולה, ניאורה והסכימה לאותה דמות, אבל אחר כך המעיטה ה' שלא לרצונה, ונשאר דבר יחידי בהצריחה שאינה מרוצה בציונה. ודבר זה כאצ כביכול לקונה, כד חזייה דלא קא מיתבא דעתה, ואמר ה' הביאו כפרה עלי שמיעטתי את הירח, ואין כל הצריחה לציונה. וזהו 'פגימת' הלבנה, שהיא היחידית שנפגמה שאין צריחתה לציונה. ועל זה מתפללים שלעתיד כאשר תחזור להיות אור הלבנה כאור החמה, כמו שהיתה קודם מיעוטה, אז תתמלא פגימת הלבנה, ותהיה כל העולם מתוקנת לציונה.

*

וְהָנָה דבר זה הוא מוסר השכל למאמרים, כל הרודף אחר הכבוד, הכבוד צורח ממנו. וכל הצורח מן הכבוד, הכבוד רודף אחריו (וכעין

נפשי לחלקים לא-ל חי. וכשמחשב בדברים האלו עצמן, מיד הוא נרתע לאחוריו ויפחד, ויודע שהוא צריה קטנה שפלה אפלה, עומדת בדעת קלה מעוטה לפני תמים דעות, כמו שאמר דוד (שם ח-ד) כי אראה שמך מעשה אלצעותיך, מה אנוש כי תזכרנו ע"כ.

והענין הוא, כי בני אדם רגילין לראות הטבע יום יום, ולכן אין מתפעלים ממנה. אבל החוקר ומתבונן צמעשיו וצוראיו הנפלאים, יכיר מהם עוצם גדלו ית"ש, ומציאו לאהבת ה' ויראתו. הנה נקח נא השמש והירח והכוכבים, מצואר צרמב"ם (שם ג-ח) כל הכוכבים הנראים, יש מהן כוכבים קטנים שהארץ גדולה מאחד מהן, ויש מהן כוכבים גדולים שכל אחד מהן גדול מן הארץ כמה פעמים. והארץ גדולה מן הירח כמו ארבעים פעמים, והשמש גדולה מן הארץ כמו מאה ושבעים פעמים, נמצא הירח אחד מששת אלפים ושמונה מאות מן השמש בקירוב ע"כ.

הבעלי חיים שצרא ה' בעולמו, חיות ובהמות ועופות ודגים, יש בהם אלפים מינים וסוגים, וכל מין באופן מיוחד בטבעו. והם מקרני ראמים עד ציצי כנים. והיתוש הקטן כמה נפלא צריאתו, בעינים ורגלים והרגשותיו. וה' מפרנס אותם, והם רצני רצבות, ואין אחד מהם מת צרעו. ועל כולם גדול חכמה העצומה שיש בהאדם עצמו, שיוכל לראות ולשמע ולדבר, ומוח קטן הכמות, שבתוכו יש כל חושי האדם.

והעשבים והאילנות ופירותיהם, לאלפי אלפים מינים, כל פרח פרח לעצמו. ואיך הם גדלים מהאדמה, אחר שזרעין בתוכו ונרקב

יוצאין עמה, בשעה שהיא נכנסת יהו הכוכבים נכנסים עמה ע"כ. והיינו שאחר שקיבלה דברי ה' צאהזה למעט עצמה, ולא רדפה עוד אחר הכבוד, הכבוד רדפה אחריה, להרצות נצחיה רצני רצבות כוכבים שיאלו עמה.

*

אך צאמת המאמר הזה אומר דרשוני, הלא מצואר ברמב"ם (ה' יסודי התורה ג-ט) כל הכוכבים והגלגלים כולן בעלי נפש ודעה והשכל הם, והם חיים ועומדים ומכירין את מי שאמר והיה העולם, כל אחד ואחד לפי גדלו ולפי מעלתו משצחים ומפארים ליוצרים כמו המלאכים. וכשם שמכירין הקצ"ה כך מכירין את עצמן ומכירין את המלאכים שלמעלה מהן. ודעת הכוכבים והגלגלים מעוטה מדעת המלאכים וגדולה מדעת בני אדם ע"כ. וכן אנו אומרים (בתפלת יום שבת קודש) טושים מאורות שצרא אלקינו, יצרם בדעת וצנינה והשכל. ואיך יתכן שהירח תרדוף אחר כבוד, הלא שכלה ודעתה קרובה למדריגת המלאכים, ואין לה יצר הרע שתפתה ממנה, ואיך לא מיתצא דעתה ממנה שזיה עליה ה'. וגם למה הרצה את נצחיה דייקא בכוכבים.

ונראה לדימת ברמב"ם (ה' יסודי התורה ז-ח) הא-ל הנכבד והנורא הזה מצוה לאהבו וליראה אותו, שנאמר (דברים ו-ה) ואהבת את ה' אלקיך, ונאמר (דברים י-כ) את ה' אלקיך תירא. והיאך היא הדרך לאהבתו ויראתו, בשעה שיתבונן האדם צמעשיו וצוראיו הנפלאים הגדולים, ויראה מהן חכמתו שאין לה ערך ולא קץ, מיד הוא אוהב ומשבח ומפאיר ומתאווה תאוה גדולה לידע השם הגדול, כמו שאמר דוד (תהלים מז-ג) נמאה

והנה השמש היא הצריחה היותר גדולה שצרה ה' בעולמו, וממנה מתקלס עילאה ביתר שאת, שההצוננות צה מציאה כל בני העולם לאהבת ה' ויראתו. ומתחלה היתה גם הירח בגודל זו, וגם ממנה הגיע קילוסו של מקום. וכעת שנתקטן יותר מששת אלפים פעמים ממה שהיתה מתחלה, אצדה מעלתה זו, שאין התפעלות צריחתה גדולה כמו שהיתה מקדם. ועל דבר זה נטערה הלצנה, אשר עד עתה היתה מספרת גדולת ה' ששת אלפים יותר פעמים ממה שמספרת עתה, ודבר זה כאב לה מאד.

והשיב לה ה', לכי ומשול ציוס וצלילה, תהיה לך מעלה יתירה, שאת תספר שבחו של מקום ציוס וצלילה, והשמש אינה מקלס אלא ציוס. ועל זה ענתה הירח, מאי רצוניה שרגא בטוהרא מאי אהני. בשעה שיש שמש הזורח על הארץ, ומכירין ממנה גודל כח ה', אין הנר הקטנה של הלצנה מוספת כלום. אמר לה, זיל לימנו צך ישראל ימים ושנים, הלא תהיה לך זכות נוספת כעת, שעל ידך יתקדשו כל מועדי ה' שתלויים בקידוש החודש. וענתה הלצנה, שמעלה זו היתה לה גם עד עתה, שהיו ישראל מונים צה התקופה.

אמר לה זיל ליקרו צדיקי בשמן, יעקב הקטן, שמואל הקטן, דוד הקטן. והכוונה היא, כי מדת הענוה חשובה מאד בעיני ה', וחושבת ה' כל גבה לצ. והלצנה מלמדת אותנו מדה זו, שמתחלה רנתה גדולה, אי אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד, והכבוד ברחה ממנה, שנתקטנה ששת אלפים פעמים. ושזו כאשר קיבלה צאהבה למעט ענמה, נתעלתה צריצוי צבאיה. ואם כן כבוד ה' תתעלה על ידה לכל צאי

הזרע לגמרי. ודוד המלך כאשר הזכיר פלאי הצריחה, צרכי נפשי את ה', ה' אלקי גדלת מאד (מהלים קד-א), לא נתן מעצור לנפשו, והכריז בתוך הדצרים, מה רבו מעשיך ה', כולם צחכמה עשית, מלאה הארץ קנייניך. ומצואר בחתם סופר (פי' וארא כו:) כי אנו תמהים כאשר נראה שמן יורד מן השמים, ואין מתפעלים ממה שמוציא לחם מן הארץ, מפני שאנו רגילין לראות זאת. אצל דור המדבר שולדו שס, וראו רק מן יורד מן השמים. לא היה זה אצלם לנס, כי ה' יש לו הכל צשמים, וכמו שמוריד גשמים מוריד מן. ורק כאשר צאו לארץ וראו איך זורעין וחורשין וזומח ממנו כל סוגי פירות, היתה זאת להם לפלא, איך יוציא האדמה פירות רבות מזרע אחד שנורע ונרקב. והמתצונן בהצריחה יתמלא אהבה ותשוקה גדולה לקונו.

והנה כל מה שצרה הקצ"ה בעולמו לא צראו אלא לכבודו (אבות ו-ז). וכל הצריחה מכירה את קונה, ואומרת שירה תמידית לצוראס, וכמצואר צפרק שירה, שכל בעל חי יש לה שירה מיוחדת הנוגעת לטבעה. ואיחא צמדרש (תנחומא אחרי ט) רוח הקודש לווחת כי ממזרח שמש ועד מצואו גדול שמי צגויס (מלאכי א-א), משעה שהשמש זורח עד שעה שהוא שוקע, אין קלוסו של הקצ"ה פוסק מפיו, שנאמר ממזרח שמש ועד מצואו. וכן את מוצא בשעה שעמד יהושע ועשה מלחמה בצבעון, מה כתיב שס, אז ידבר יהושע לה' ציוס תת ה' את האמורי לפני בני ישראל, ויאמר לעיני ישראל שמש בצבעון דוס וגו' (יהושע י-יב), צקש יהושע לשתק את החמה אמר לו שמש בצבעון דוס, לא אמר עמוד אלא דוס, למה אמר לו דוס, שכל זמן שהוא מקלס יש צו כח להלך, דמס עמד ע"כ.

עולם ללמוד מדת הענוה, ודיקים יקראו בשמן, יעקב הקטן, שמואל הקטן, המורה על ענותותם.

אך עם כל זה לא מיתבא דעתה, כי דיקים כאלו שלומדים ממנה לתפוס מדת ענוה, הם מועטים מאד, ורובא דרובא דעלמא רודפים אחר הגדולה והכבוד, וממילא לא משלים זה מה שנחסר ממנה הכבוד שמים שיצתה ממנה בהיותה המאור הגדול, ולא מיתבא דעתה. ואם כן מי הוא האשם בכל זה, שלא מיתבא דעתה בך, היינו בני אדם שלא למדים מדת הענוה ממנה, על כן הם צריכין להביא כפרה, שצבילס לא מיתבא דעתה של הלצנה. על כן אמר ה' הביאו כפרה שמייעטתי את הירח, אשר צבילס נגרם שנשאר הכאב של הלצנה.

ועל כן לפייסה עוד יותר, הרצה ה' את צבאה צרצבי רצבות כוכבים, אשר ביחד הם הרצה יותר מכמות השמש, שהרי כמה כוכבים יש שהם גדולים מכל כדור הארץ, וזה ישלים ההתצוננות בגודל כבוד ה' שהיה מתחלה מהירח וניטל ממנה, וכעת הכוכבים ישלימו זאת. ושאו מרום עיניכם, וראו מי צבא אלה, המוציא במספר צבאם וגו' (ישעיה מ-כו).

*

ובזה נראה לצבא מאמרם (נדריס לט:) אלל מחלוקת קרח ועדתו, מאי דכתיב (חזקוק ג-יא) שמש ירח עמד וצלה, שמש וירח צבול מאי צעיין, והא ברקיע קציעי, מלמד שעלו שמש וירח מרקיע לצבול ואמרו לפניו, רבנו של עולם אם אתה עושה דין לצן עמרם [ממחלקותו של קרח] אנו מאירים ואם לאו אין אנו מאירין ע"כ. ולכאורה מדוע דוקא השמש והירח העמידו עצמם לתבוע עלצונו ודינו של משה.

ולפי מה שנתבאר יש לומר, כי הנה ה' פיים את הלצנה, שדיקים יקראו בשמן, שילמדו מהלצנה מדת הענוה, ותתעלה כבוד שמים מקטנותה. ומי לנו יותר ממשה, שהעיד עליו הכתוב (צמדבר יג-ג) והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה, ואם כן למד משה מהלצנה מדתו. וכאשר כעת מתנשא קרח ועדתו עליו, כי כל העדה כולם קדושים, ומדוע מתנשאו על קהל ה', עלו השמש והירח לצבול, ואמרו לפניו, הלא אנחנו היינו מתחלה שוין, ואמרת לבי ומעטי את עצמך, ויתעלה ממך כבוד שמים, צמה שדיקים יקראו בשמן, שילמדו ממך מדת הענוה, והרי משה נתעלה צמדה זו צמדריגה היותר עליונה, ונתעלה על ידי כבוד שמים ממנו, על כן צדין הוא שאנו תובעים עלצונו, לעשות דין לצן עמרם.

*

והנה לעתיד נאמר (ישעיה ל-כו) והיה אור הלצנה כאור החמה. ויש לומר דבאמת הלצנה לא מיתבא דעתה שהמעטו אותה, אך נתפייסה שליקרו דיקים בשמן, שילמדו ממנה מדת הענוה, ותתעלה ממנה כבוד שמים. אבל לעתיד תתקיים ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים (שם יא-ט), ולא ינטרכו ללמוד מהלצנה מדת ענוה, על כן אז תחזור למעלתה, ותהיה אור הלצנה כאור החמה.

ובזה נעימים הם הדברים שהוצאו בפתח עינים להחיד"א (שצעות ט.) דלכן אומרים צמוסף ראש חודש, מוצא חדש צציון תכין, ועולת ראש חודש נעלה עליו, ושעירי עזים נעשה צרצון, דכיון שיוחזר אור הלצנה כאור החמה, לא ינטרכו עוד לחטאת לכפרה, ושעירי

עוים נעשה אז 'צרוץ' ולא לכפרה ודפח"ת.
(ועיין בני יששכר ראש חודש ג-א, ו-י).

*

ובזה יתבאר נבואת הנביא לעמיד, לא יהיה לך
עוד השמש לאור יומם, ולנוגה הירח
לא יאיר לך, והיה לך ה' לאור עולם ואלקיך
לתפארתך (שם ס-ט). כי צומן הזה כאשר כבוד
ה' הסתר דבר, ואין רואים שיש מנהיג להצירה,
כריכין אנו להתעורר לאהבת ה' ויראתו מהשמש
והירח, אשר השמים מספרים כבוד א-ל, ומעשה
ידיו מגיד הרקיע (תהלים יט-ג). אבל לעמיד כאשר
כבוד ה' עליך יורת, ותתמלא הארץ דעה את ה',
לא נכרך עוד השמש והירח, שיאירו את עינינו
להכיר כבוד ה' ותפארתו, אלא והיה לך ה' לאור
עולם ואלקיך לתפארתך, שתתגלה כבוד ה' על
כל הארץ, וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דבר.

*

והנה ידועים הם דברי האר"י ז"ל (שער
הבוונות ר"ה דרוש א) כי שני החדשים של
תמוז אב, שבהם אנו מקוננים על חורבן בית
מקדשנינו, הם כנגד שתי העינים. אשר על זה
מקוננים, 'עיני עיני' יורדה מים (איכה א-טו)
ע"כ. (ועיין בני יששכר אב א-ד). והענין יש לומר

דידוע כי שתי העינים הם להורות, שיש להסתכל
בעין אחת על גדולת הצורה, ובעין השנית על
שפלות עצמו (עיין עבודת ישראל פ' שופטים). וצומן
שנית המקדש היה קיים, היו רואין עין בעין
במקדש ה' גדולת הצורה, בעשרה נסים שהיו שם
תמיד (אבות ה-ה), וממילא באו להכיר שפלותו של
האדם, אשר הוא צריה קטנה ושפלה נגד עולם
רום גדול ה'. אך כאשר מפני חטאינו גלינו
מארצנו, נחסר לנו כל זאת, ועיני עיני יורדה
מים, שאין רואין עוד גדולת הצורה, וממילא
חסר גם בהכרת שפלות עצמו.

אך יש לומר עוד טעם שנצרכו האדם בשתי
עינים, כי העין האחד הרי הוא צריך שלא
יכשל בעץ ואבן, והוא לטובת גופו. אבל לא די
זוה לבד, אלא הוא צריך עוד עין להציט גם על
טובת חזירו, מה הוא יכול להטיב לו, וצמה יוכל
למלא חסרון חזירו, כי הרי עולם חסד יצנה. אך
צבית שני הרי שנאת חנם היה ציניהם (יומא ט:),
וגם צבית ראשון היתה חטא זה בנשיאי ישראל
(שם). ואם כן לא השתמשו ציניהם כהוגן,
שהיה עיניהם צרה באחרים, ולכן 'עיני עיני'
יורדה מים. והמיקון לזה הוא להרבות באהבת
חזירים, ולהשתדל להטיב לאחרים, ומכל שכן
למנוע מאונאת דברים, ודיבורי לשון הרע וכו'.

בלימוד פרקי אבות פרשת פנחס תשע"ט לפ"ק - הינטערגלעם, עסטרייך

של בית רבן יודעין, והיה די לומר משה מסר
תורה ליהושע וכו'. ולא עוד שייחס קבלת התורה
של משה שהיתה 'מסיני', ולא אמר שמשנה קיבל
תורה מאת ה', נותן התורה, וייחס לה המקום.

במשנה (אבות א-א) משה קיבל תורה מסיני
ומסרה ליהושע וכו'. ולכאורה צריך
ציאור מאי קא משמע לן שמשנה קיבל תורה
מסיני, הלא זה מקרא מפורש, שגם תינוקות

גם יש לומר, דהנה בגמרא (מכות ג:): דרשו, תרי"ג מצות נאמרו לו למשה וכו'. מאי קרא, תורה זוה לנו משה מורשה (דברים לג-ד), תורה בגימטריא שית מאה וחד סרי הוי, אנכי ולא יהיה מפי הגבורה שמענוס ע"כ ואס כן מתרי"ג מצות התורה קיבל כל אחד מסיני בעצמו שתי דברות הראשונות. ומשה קיבל גם שאר תרי"א מצוותיה מסיני. וזהו משה קיבל 'תורה' מסיני, ומסרה ליהושע וכו'.

*

אמנם יש לומר עוד כוונה צמה שאמרו 'תורה' זוה לנו משה, שמספרו תרי"א מצות. וגם להצין קשר סיפא דקרא, מורשה קהלת יעקב. וגם למה קרא הכלל ישראל, זרעו של יעקב, בלשון נקבה 'קהלת' יעקב, ולא קהל יעקב. ובבעל הטורים (פ' וארא) כתוב מסורה, מורשה צ' פעמים, דין, ואידך ונתתי אותה לכס מורשה (שמות ו-ח), שצוכות התורה ירשו הארץ כדכתיב (תהלים קה-מד) ויתן להם ארצות גויים וגו', בעבור ישמרו חוקיו ותורותיו יגלורו ע"כ.

ובראה עוד, דהנה מצינו כמה פרשיות בתורה, שלא נמסרה לישראל, רק אחר שנתהוה חיזה מעשה שבעקבותיה נתגלה המצוה לצני ישראל. ונסדר אותם לפי פרשיות התורה. א) פרשת המגדף, ויניחוהו במשמר לפרוש להם על פי ה' (ויקרא מד-יג). ב) פרשת פסח שני, שצאו הטמאים לנפש אדם ואמרו למשה, למה נגרע לצלתי הקריב את קרבן ה' במועדו, ויאמר אליהם משה עמדו ואשמעה מה יאמר ה' לכם (במדבר ט-י). ג) פרשת המקושש, ויניחו אותם במשמר, כי לא פורש מה יעשה לו (שם טו-לד). ד) פרשת נחלות צבנות כלפחד, ויקרב משה את

אך הענין הוא, כמו שכתבו המפרשים, שהטעם שזכה משה יותר מכל ישראל שנבחר לקבל את התורה מה' ולמסרה לישראל. כי אמרו חז"ל (תענית ו). למה נמשלו דברי תורה למים דכתיב (ישעיה נה-א) הוי כל זמא לכו למים, מה מים מניחין מקום גבוה והולכין למקום נמוך, אף דברי תורה אין מתקיימין אלא צמי שדעתו שפלה ע"כ. וציאורו שדרך המים שהם נוזלים אל המקום הנמוך ביותר, ושם הם מונחים. ועל כן מי שדעתו שפלה עליו, הוא נמלא גם כן במקום הנמוך ביותר, ששם נמצא כל התורה כולה, מה שאין כן מי שמתגאה, ומתרומם מנמיכותו, יש חלק מממימי התורה שהם עמוקים ממנו, ולא משיג אותם. ולכן משה רבינו שהעיד עליו הכתוב (במדבר יג-ג) והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה, רק הוא יכול לקבל כל התורה, אבל מי שנמצא בתוכו אפילו רק קצת התרוממות, יש חלק מהתורה שנמוכה ממנו ולא יוכל לקבלה.

וברדה זו של ענוה אמרו חז"ל (סוטה ה). לעולם ילמד אדם מדעת קונו, שהרי הקצ"ה הניח כל הרים וגבעות והשרה שכינתו על הר סיני ע"כ. אס כן נתינת התורה על סיני מלמדת מדת הענוה. ולכן 'משה קיבל תורה', ולא אחר, 'מסיני', שהוא היה דוגמת סיני, כי סיני נמוך שצהרים, ומשה נמוך צני אדם. – ופירשו עוד, דמהאי טעמא לא מצינו שיקרב משה מלהיות שליח ה' לנתינת התורה, מחמת גודל ענותנותו, שהצין כי למתן תורה ה' צוחר צשפלים, וכמו שניתנה תורה על סיני, כן משה קיבל תורה, שהוא גם כן מהשפלים.

זה שהרג נשיא שבט מישראל, כי הלכה זו של קנאין פוגעין צו לא היה ידוע להם כלל.

*

והיוצא לנו מזה, כי כל התורה כולה מסר משה מעצמו מפי ה' לצני ישראל, אצל חמשה מצות באו לצני ישראל רק על ידי מעשה ומאורע שנתהוה להם. ואיתא בגמרא (צנא צמרא קיט.) אמר רבי חידקא, שמעון השקמוני היה לי חבר מתלמידי רבי עקיבא, וכך היה רבי שמעון השקמוני אומר כו', ראוייה היתה פרשת נחלות ליכתב על ידי משה, אלא שזכו צנות ולפחד ונכתבה על ידן וכו'. וראוייה היה פרשת מקושש שתכתב על ידי משה, אלא שנתחייב מקושש ונכתבה על ידו. ללמדך שמגלגלים זכות על ידי זכאי וחובה על ידי חייב ע"כ. הרי לנו כי כל התורה כולה קרוי שנכתבה על ידי משה, אצל מה שנתהוה על ידי מאורע נקראת שנכתבה על ידי בעל המאורע.

ולבן נקרא מצות ה' בתואר 'תורה', להורות כי התרי"א מצות שגרמו בתורה חלוקים המה, תר"ו מצות נצטוו מפי משה מעצמו, מצלי שישאלו על הלכותיה, והם קרויין כתובים על ידי משה, וה' מצות קיבלו רק אחר ששאלו ממשה ומן השמים כדת מה לעשות. והו הרמו בתור-ה, שה' מצות מחולקות משאר התרי"ו מצות, שהמה נכתבו על ידי בעל המאורע, ובאו המצות אלו ממשה לישראל על ידי ממוצע.

ולא עוד אלא שפרשה אחת זכו גם נשים להיות להם חלק בהתורה שנכתבה על ידן, והיינו פרשת נחלות. והו שאמר הכתוב, 'תורה' זוה לנו משה, תרי"א מצות זוה לנו משה, והם מחולקים, תו"ר שנכתבה על ידי

משפטן לפני ה'. ה) צמעשה זמרי, ויקרב אל אחיו את המדינית לעיני משה ולעיני כל עדת בני ישראל, והמה צוכים פתח אהל מועד (שס כה-ו). וצרש"י אמרו לו, משה, זו אסורה או מותרת וכו', נתעלמה ממנו הלכה, כל הצועל ארמיית קנאין פוגעין צו, געו כולם בצביה. בעגל עמד משה כנגד ששים רבוא, וכאן רפו ידיו וכו' ע"ש.

ובביאור הדברים שנתעלמה ממנו הלכה נראה, דלא לימד משה רבינו הלכה זו להכלל ישראל מעולם, דאם לא כן יש צוה נס נפלא שששים רבוא מישראל יתעלם מהם מה שלמדו, אלא שבעת שלימד משה תורה לישראל נתעלם ממנו ללמד הלכה זו מישראל, ולכן לא ידעו מה לעשות. וחז"ל (סנהדרין פג.) דרשו, וירא פנחס בן אלעזר (כה-ו), מה ראה, אמר רב ראה מעשה וזכר הלכה. אמר לו, אחי אבי אבא, לא כך לימדתי צדדתך מהר סיני הצועל את כותית קנאין פוגעין צו. אמר לו קריינא דאיגרתא איהו ליהוי פרוונקא [שלית] ע"כ. ופירש בבן יהוידע, שמה שאמרו פנחס 'לימדתי' לשון יחיד, משמע שרק אותו לימד משה את ההלכה זו ע"ש. והיינו שנתעלם ממשה ללמוד הלכה זו לכלל ישראל, אלא פנחס קיבל זאת ממשה צחוק פלפולא של תורה דרך אגב. ולכן כאשר עורר פנחס למשה על הלכה זו, לא מזדרז משה לקיימו בעצמו. כי התצונן משה איך יתכן שבא כזאת לידו, שנתעלם ממנו ללמוד הלכה זו לכל ישראל, ולא לימדה אלא לפנחס, על כרחך שזה רזון ה' שיזכה פנחס צמורה זו. והו שאמר לו 'קריינא דאיגרתא', מה שאתה הוה היחידי שזכה לקרות אגרת זו, והו הסימן שמצויה זו ניתנה צידך. ולכן שפיר מובן מה שבציו אותו השבטים, הראיתם בן פטי

נחלות, עד שצא מעשה לפניו ולא ידע מה להשיב] ע"כ.

וזה מוסר השכל, הרי משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה, וזודאי שלא היה דציבוריו הללו שום התנשאות פנימית, אף על פי כן משום דיבור שלפי ראות העין נראה כוחיות הלב, נענש שנתעלמה ממנו הלכה. והיינו משום דתורה נמשלה למים, והוא נמצא רק במקום הגמוך ביותר, וכל זמן שהאדם בדעתו נמצא במקום גמוך, יש אהו כל התורה שנמצא שם, ואף בהתנשאות מעט, הוא מצדיל עצמו קצת מהתורה, ונתעלמה ממנו הלכה. – ולא עוד אלא שגם על ענש הלשון של משה, דן רב נחמן בר יצחק (שם) שאין בו שמך של פגם, דמי כתיב ואשמיעכם, ושמעתיו כתיב, אי גמירנא גמירנא, ואי לא, אזלינא וגמירנא ע"ש. ואף על פי כן יש דבצרים אלו משמעות של זחיות הלב, שהוא יודע יותר מהם, ונענש עבור זה בהעלמת הלכה.

וזהו שאמרו משה קיבל 'תורה', התורה שקיבל משה היא נחלקת תורה-ה, שחמשה פרשיות זכו אחרים שיכתב על ידן, ולא על ידי משה, ואיך יתכן שיתהוה דבר כזה, על זה אמר 'מסיני', שכיון שהתורה ניתנה מסיני נמוך שצברים, על כן במקום שיש התנשאות, נעשה בזה מרוחק מהתורה, ועבור זה נענש משה עם גודל מעלתו המופלגת במדת העגוה.

וזהו שאמר הכתוב (שיר ז-יב) עת הזמיר הגיע, וקול 'התור' נשמע בצלצלו. כי דבר זה שתורתנו הקדושה נחלקת, תו"ר מצות נכתבו על ידי משה, וה' מצות נכתבו על ידי אחרים, שנתעלמו ממשה עבור שלקח עטרה לעצמו, זה

משה, וה' על ידי אחרים. ומהם יש 'מורשה' קהלת יעקב, המצוה של נחלות, צאה לישראל על ידי 'קהלת יעקב', בית יעקב אלו הנשים, מצנות כלפחד שהם קהלת יעקב.

ודקדק לשון 'מורשה', דאיתא בגמרא (שם) יודע היה משה רבינו מצנות כלפחד יורשות הן, אצל לא היה יודע אם נוטלים חלק בתורה אם לאו. דמספקא ליה למשה אם ארץ ישראל נחשבת בחזקת יוצאי מצרים, דכתיב ונתתי אותה לכם 'מורשה', ירושה היא לכם מאבותיכם [שלהם ניתנה הארץ ונחשבת כמוחזקת בידי יוצאי מצרים, ומגיע להם פי שנים במוחזק], או דלמא שמורישין ואינן יורשין. ופשוטו ליה שהיא גם ירושה מאבותיהם ע"ש. וזהו שאמר 'מורשה', מהו פירושו של ונתתי אותה לכם מורשה, זה נתגלה על ידי 'קהלת יעקב', אלו צנות כלפחד, שזכו שנכתבו על ידן. וזהו שצא המסורה לפרש, דהאי מורשה, קאי על הבטחת ה' ונתתי אותה לכם מורשה'.

*

אבנם אחתי יש להבין, איך יתכן שנתעלמה הלכה ממשה רבינו, עד שהוצרך להתעורר על ידי מאורע, לשאול את פי ה'. ועל זה יש לנו בגמרא (סנהדרין ט.) שני טעמים, חדא, שהיה לצנות כלפחד זכות מגודל דדקתן שכתב על ידיהן, ומגלגלין זכות על ידי זכאי. אך יש עוד טעם שזה היה לעונש למשה, שאמר והדבר אשר יקשה מכם תקריבון אלי ושמעתיו (דברים א-י), על דבר זה [שנטל שררה לעצמו לומר תקריבון אלי, שהיה לו לומר תקריבון לפני השכינה] נענש משה, שנאמר ויקרב משה את משפטן לפני ה' [שלא זכה שתאמר לו פרשת

משמיע קול גדול, ראו כמה של תורה שאינה מתקיימת אלא צמי שדעתו שפלה, וגם דיבור קל של זמיחות הלז מדחה התורה מן האדם.

*

והנה הכתוב אומר, ותקרבנה צנות ללפחד בן חפר בן גלעד בן מכיר בן מנשה 'למשפחות מנשה בן יוסף' (כו-ה). וברש"י למה נאמר, והלא כבר נאמר בן מנשה, אלא לומר לך יוסף חבז את הארץ שנאמר (בראשית נ-כה) והעליתם את עצמותי וגו', וצנותיו חבזו את הארץ שנאמר תנה לנו אחוזה ע"כ. ובחתיב סופר (קמ). כתב יש לדקדק, מאי חבז הוא זה שציקשו נחלתו, ואילו היה צורך אחרת היו גם כן מצקשים חלק אחוזתם. ונראה דהיינו שהמתינו עד אחר שנתחלקה ארץ סיחון ועוג לבני גד ולבני ראובן שהיה הרבה יותר מדאי, וניתן הנותרת לחצי שבט מנשה, והצנות עמדו מרחוק עד אחר גמר חלוקה, ורק אז באו ותצטעו חלקם כדי שיטלו מעיקר ארץ ישראל, אחר הירדן והלאה, כי הם חבזו עיקר הארץ ע"כ.

ולבאורה היה מקום לומר בזה עוד, דאיתא בגמרא (סס ק"ט:) צנות ללפחד דקניות הן, שלא נישאו אלא להגון להן. תני רבי אליעזר בן יעקב אפילו קטנה שבהן לא נשאת פחותה מארבעים [שהיו מנפות להגון להם]. ופריך והא אמר רב חסדא ניסת בת ארבעים שוב אינה יולדת. ומשני אלא מתוך שדקניות הן נעשה להם נס כיוצא וכו' ע"ש. וכתבו התוספות דמנא לן שהיו בן ארבעים, דסבר לה כמאן דאמר (שבת י"ז:) ללפחד היינו מקושש, ומעשה המקושש היה בתחלת ארבעים מיד אחר מעשה מרגלים וכו', ולא נשאו עד סוף ארבעים

שנה כדמוכח קראי ע"כ. ואם כן אציהם ללפחד כבר מת ארבעים שנה קודם שהקריבו כעת למשה. ולכאורה הרי אין לך איש מיוצאי מצרים שלא היה לו תשעים חמורים טעונים מכספה וזהבה של מצרים (בכורות ה:). ואם כן כאשר מת אציהם נשאר ירושה הון רב, ולמה לא הגישו אז למשה לדון על הנחלה. ועל כרחק שמתוך שדקניות היו, לא היה איכפת להן הון ועושר לריב ולדון עליהם. אצל על נחלת הארץ לא היו מוכנים לוותר, ועל כרחק שהיו מחבזין הארץ.

אך לכאורה אין זה מוכרח, דהא אמרו (סס) יודע היה משה רבינו שצנות ללפחד יורשות הן, אצל לא היה יודע אם נוטלות חלק בצכורה אם לאו. ולכאורה מנא לן דידע שהן יורשות, אולי גם זה לא הודיע לו ה' עד שזכו צנות ללפחד ונכתבה על ידן. ונראה דמכיון שנשאר הונו של ללפחד אחר מיתתו, ולא מסתבר שלא ידונו על זה מי הם הצעלים של נכסים אלו, אלא על כרחק יודע היה משה שצנות ללפחד יורשות הן, וכבר זה ארבעים שנה שהורה הלכה זו לישראל, שהצנות הם במקום הצנים לירושה, ורק על נחלת הארץ נסתפק אם ללפחד היה לו חלק בצכורה צירושת הארץ, וזהו תלוי אם מוחזקת היא ירושה מאבותינו.

אמנם פשטות הכתובים נראה, כי רק יודע היה 'משה רבינו' שצנות ללפחד יורשות, אצל מעולם לא לימד דין זה, שהרי רק צפרשה זו נכטוה מה' לומר לישראל, איש כי ימות וכן אין לו והעברתם את נחלתו לבתו (כ-ח). ומשמע כי עד עתה לא לימד משה זאת לישראל, אלא 'יודע' היה משה רבינו מעצמו, וכמבואר בתוספות (בבא בתרא ק"ט. ד"ה יודע),

שאף על פי שלא נאמרה פרשת נחלה, יודע היה משה מטעם דלקמן אם כצן אנו נירש, אם כבת תחייבם אמנו ע"ש.

*

והנה אמרו חז"ל (בבא בתרא סג) צנות כלפחד חכמניות הן, דרשניות הן, דקניות הן ע"כ. ויש להבין איך זכה אציהן כלפחד להעמיד דורות כאלו עם מעלותיהן. ולא עוד אלא שהם היו היחידים שנתגלגלה זכות על ידי נשים להכתב על ידן פרשה בתורה. ומה גם דהא אמרו כלפחד היינו מקושש. אם כן היה מחלל שבת צפרהסיא, ואיך זכה לצנות חשובות הללו. אמנם מבואר בתוספות (שם ד"ה אפילו) בשם מדרש דלשם שמים נתכוין, שהיו אומרים ישראל כיון שנגזר עליהן שלא ליכנס לארץ ממעשה מרגלים שוב אין מחוייבין בצמות, עמד וחילל שבת כדי שיהרג ויראו אחרים ע"כ. ומבואר במהרש"א שם דבאמת לא עבר המקושש שום איסור, דכיון שלא היה צריך למלאכה זו אלא כדי שיראו שיש חיוב מיתה על מצות שבת, הוה ליה מלאכה שאינה צריכה לגופה, כמו חופר גומא ואין צריך אלא לעפרה שהוא פטור לרבי שמעון. ומיהו הוא ודאי שהיה חייב מיתה בידי אדם, שלא ידעו העדים שהתרו בו שהוא עשה על דעת זו, ואינן אלא דברים שבלב, ודנין היו אותו למיתה על פי העדות ע"כ.

חרי לנו גודל דקתו של המקושש, שמסר נפשו למיתה כדי להחדיר קדושת השבת בישראל. ולא חש על כבודו שיהא נחתם לדורי דורות למחלל שבת הראשון במדבר, ויהא סני שומעניה לעולם. ומה גם שהיה לו צדו חמשה צנות קטנות, כמבואר מהגמרא ששאו רק אחר ארבעים שנה במדבר, ולא חש שיתגדלו צדו

כיתומות. וכל זה משום שלבו היה צוער לקדש את שם ה' ותורתו שלא יזניחו ממנה. ומסתמא סיפר לאשתו שהוא אינו מחלל שבת, אלא לשם שמים הוא מתכוין. ועל כן זיכהו ה' לצנות חכמניות ודקניות, והוסיפו פרשה בתורה, כי לא ראיתי לדיק נעזב, וקיבל שכרו משלם, שעל ידי צדו ירדה פרשת נחלות בתורת ה' לישראל.

*

והנה כל אחד מאתנו נמצא כאן כאורח לנופש ולהצרכה, ולכל אחד יש סיבה אחרת שבחר במקום זה דייקא. וכדאי לעורר לשום לב על נקודה אחת. מצינו ציהונתן צן שאול, שהיה אהב נאמן לדוד, וכאשר חששו ששאל רוצה להרוג את דוד, צוה יהונתן לדוד להסתתר, ועשו ציניהם סימן להודיעו המצב. ואמר לו, אם כה אומר לעלם, הנה החצים ממך והלאה, לך כי שלחך ה' (שמואל א כ-כג). ולכאורה הוה ליה למימר, 'צרת, כי שאל מבקש להרגך'.

וראיתי מוצא בשם הגאון רבי אליהו מאיר בלאך זצ"ל, ראש ישיבת מעלו בקליוולאנד. שקודם המלחמה השניה הוצרך לצרות לאמעריקא יחידי צלי משפחתו, מחמת חיבה מלשינות. ואחר זה כולם נהרגו שם על קידוש השם, והוא נשאר היחידי צחיים מכל משפחתו. וצמעמד חנוכה הצית של הישיבה, הזכיר מעשה זו של יהונתן ודוד, ואמר שמפסוקים אלו למד מוסר השכל, כי יהונתן לימד את דוד, כי בשעה שנתהוה מאורע שמצטרך לצרות ממי שמבקש את נפשו, אין זה צביל 'כי שאל מבקש להרגך', אלא 'לך כי שלחך ה', כי הקצ"ה יש לו חשבון שרואה שאתה תהיה שם ולא כאן, ואם ה' שולחך

הרה"ק בעל בית ישראל זצ"ל על חסיד אחד, ואמר לו שזה חסיד אמיתי. וציאר דבריו, כי הוא היה עשיר גדול, ושאלו פעם ענה עזר השקעה במסחר, וייעץ לו לעשותו. ונסופו הפסיד בזה כל ממונו, ואף על פי כן עדיין הוא בא לכאן, הרי זה חסיד אמיתי. ואמר הבית ישראל זצ"ל שזמן רב היה קשה לו, הא אמרו חז"ל (אבות ו-א) כי הלומד תורה לשמה נהנין ממנו ענה ותושיה, ואיך בא לאביו מכשול ליעץ לו ענה שלא היתה מהוגנת. אמנם לאחר זמן הולך אותו חסיד לעזוב את פולין מחמת ריבוי החובות, ונסע לדור בארץ ישראל. ושם פרצה המלחמה, והוא ומשפחתו נשארו מכל המשפחה, אז ראה והכיר שהיה זה ענה הגונה, כי בלאו הכי היה אובד כל רכשו, וגם את נפשו ונפשות ביתו, וכעת ניצל והעמיד דורות מופלאים בתורה.

ולענינינו יש לנו לידע, כי אין לנו נמצאים כאן בשביל שמחמת סיבה הולכת לעזוב צמינו, ולא בחרנו לבוא למקום הזה בשביל החשבונות השונות שהיה לנו. אלא מן השמים מוטל עלינו תפקיד מה שאנו צריכים להשלים במקום הזה, בתורה ותפלה, ובשמירה בנסיונות הזמן והמקום. ובמקום נפש שאין כאן דאגת הבית והעסק, ולבו ומוחו פנוי מהטירדות, מוטל ביותר להרבות בתפלה בכוונה, וליקח זמן קצת להתבוננות מתי אעשה גם אנכי לציתי. וגם להתנהג כראוי ודרך ארץ בין הגויים, המציטים באלפי עינים על התנהגותו, ולקדש שם שמים בשאלת שלום וכו', ולקיים והאבית את ה' אלקיך, אהבהו על הצדקות (וימא פו.), עדי נזכה לראות בקרוב בישועתן של ישראל צב"א.

שם הרי זה רק לטובתך. ואמר זאת לענינו, שבדיחתו לאמעריקא לא היה בשביל המלשינות, אלא מן השמים רצו טובתו שהוא ישאר בחיים מכל משפחתו, ועבור זה בא המלשינות להכריחו לקיים שליחתו במקום אחר ע"כ.

והדברים הללו הם קילורין לעינים למצבים שהאדם נמצא בהם יום יום. לפעמים צריך לעזוב מלאכתו ופרנסתו, שהבטל הבית משלחו משם, או מחמת סביבתו. לפעמים הוא צריך לשנות דירתו מעיר לעיר מסיבות שונות, וההכרח מאלו לנאת ממקומו. יש לו להשכיל ולהכיר, כי אין הוא בורח והולך אלא משום סיבה אחת, אך כי שלחך ה', יש לו שליחות לבצע במקום שהוא מגיע, ומה' מצעדי גבר כוננו לטובתו. ולא יכאז לבו ולהתרעם על אלו שהביאו אותו לדי קר, כמו שלימד יהונתן את דוד, שאין לו לשנוא את שאלו עזר מה שהוא צריך לעזוב את המקום, כי אין הוא בורח מפני שאלו, אלא הולך כי שלחך ה'.

ובן מצינו ביעקב, שאמרה לו אמו, הנה עשו אחיך מתנחם לך להרגך, ועתה בני שמע בקולי, וקום 'צרח' לך אל לבן אחי חרנה (בראשית כ-מג). ויעקב אבינו קיים את דבריה, 'ויאל' יעקב מבאר שבע וילך חרנה (כח-י), אבל לא אמר הכתוב 'ויצרח יעקב', כי אללו אין זה צריחה, אלא הליכה למקום אחר להשלים רצון קונו, אשר מה' מצעדי גבר כוננו. וכאשר נתברר באמת אחר זה, אשר שם הקים את ביתו, י"ב שבטי י-ה, בנשיאת בנות לבן.

וראייתי לספר על הרה"ק בעל אמרי אמת מגור זצ"ל, שהראה פעם לבנו

במעודה שלישית פרשת פנחס תשי"ב לפ"ק

טפוחים (איכה ז-ט), ומשיבה רוח הקודש ואומרת, אם יהרג צמקדש ה' כהן ונציא (יומא נא:). אבל פנחס שלא היה עדיין כהן, שפיר הכניס עצמו לידי סכנה, והערה נפשו למות, ולכן אמר לו משה קריינא דאגרתא איהו ליהוי פרוונקא ע"כ.

ולדברי שמואל הקדים פנחס עצמו לקנא קנאת ה', ולא שאל למשה. ויש לומר כי פנחס מעצמו חשש, שבדאי משה יזרו עצמו לקנא קנאת ה', כי הוא הגדול בישראל. או על כל פנים הכהן גדול שהוא צמדריגה הסמוכה למשה, וזהו אציו אלעזר. והנה כמו שמשה היה כהן ונציא, כן גם אלעזר היה כהן ונציא (עיין במגדים חדשים צפרשתנו 77 תרנז). והיה פנחס חושש שיתכן שהם יכניסו עצמם לדבר זה, ויש חשש שאנשי שבטו יהרגוהו, ויהרג כהן ונציא, ועוד יתרצה יותר החרון אף, על כן הקדים עצמו ליכנס עם רומת, ומסר נפשו, כדי שלא יבואו להריגת כהן ונציא.

ודבר זה למד פנחס מאהרן, דאיתא צמדרא (ויק"ר יג) בשעה שעשו ישראל אותו מעשה, צתחלה הלכו אלל חור, אמרו לו (שמות ז-א) קום עשה לנו אלהים, כיון שלא שמע להן עמדו עליו והרגוהו וכו', ואחר כך הלכו אלל אהרן אמרו לו קום עשה לנו אלהים, כיון ששמע אהרן כן מיד נתיירא, הדא הוא דכתיב (שם ז-ה) וירא אהרן ויבן מזבח לפניו, נתיירא מהזבח לפניו, אמר אהרן מה אעשה, הרי הרגו את חור שהיה נציא, עכשיו אם הורגים אותי שאני כהן, מתקיים עליהם המקרא שכתוב אם יהרג צמקדש ה' כהן ונציא, ומיד הם גולין ע"כ (והוצא צרש"י שם). הרי לנו כי

וירא פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן, ויקם מתוך העדה, ויקח רמח צידו וגו' וידקור את שניהם (כה-ז). ויש להבין למה הזכיר כאן יחוסו שהוא בן אלעזר בן אהרן. וחז"ל (סנהדרין פג). דקדקו מה ראה, אמר רב ראה מעשה וזכר הלכה, אמר לו אחי אצני אצא לא כך למדתי צירידתך מהר סיני הבעל ארמיית קנאין פוגעין בו. אמר לו קריינא דאגרתא איהו ליהוי פרוונקא (ולפי זה עשה פנחס את מעשיו צרשמו של משה). ושמואל אמר ראה שאין חכמה ואין תבונה ואין ענה לנגד ה' (משלי כא-ט), כל מקום שיש חילול השם אין חולקין כבוד לרב [לפיכך הורה פנחס הלכה צפני רבו, ולא המתין ליטול רשות ממשה, שלא יראו הרואים וילמדו להתיר את העובדת כוכבים] ע"כ. ואכתי תקשי לרב, מה קא משמע לן שראה מעשה, הלא כולם ראו, שהרי הקריבה ליעני כל עדת בני ישראל.

ונראה דהנה לכאורה יפלא על משה קדוש ה', איך לא נזדרז בעצמו לקנא קנאת ה' ולפגוע צמרי. וראיתי בתפארת יחונתן (צפרשתנו), כי צהיות שמעשה זו היה כרוך צפיקוח נפש, מצד שבטו של שמעון שלא יהרגוהו, וכמו שאמרו (שם פג:): ששה נסים נעשו לו לפנחס וכו', שצא מלאך והשחית צעם [והוטורדו בני שבטו צמגפה ולא הרגו לפנחס]. והנה משה היה נציא ה', וגם שימש צכהונה גדולה (זכאים קג). ולכן לא רצה משה להכניס עצמו לסכנה זה, לטובת ישראל, פן יהרג ולא יהיה להם ח"ו תקומה. וכמו שמנינו צחורצן צית המקדש, שישראל קונו, ראה ה' והציטה למי עוללת כה, אם תאכלנה נשים פרים עוללי

כקרני השור בשביל חטא העגל ע"ש. ויש להבין כוונת משה שאמר לו 'לכך נבחרת', הא בדין היה ירא ובוש.

וּנְרָאָה דהנה בתורת משה (פי' כי משה קמד): העיר איך יתכן שאחר מעשה העגל נעשה אהרן כהן גדול, ומהיכן זכה לכך. וכתב דבספרי מוסר הביאו בשם חסיד אחד, שאמר אם היה נגזר מן השמים שעל מצוה נקבל עונש ועל עבירה נקבל שכר, הייתי עושה מצוה ולא עבירה מאהבת ה', אחרי שידעתי שרצון קוני היה לעשות מצוה, הגם שמעניש אותי על כך אף על פי כן לעשות רצונך אלקי חפצתי. ומפרש שם שזהו מסירת הנפש האמיתי, כי אם מוסרים עצמינו למיתה עבור כבוד ה', אזי לא מסרנו נפשנו רק את גופנו ולא השלכנו נפשנו מנגד, אבל אם עושים דבר שעל ידי זה גורמים כריחת הנפש, שידע שנפשו ירד לשאול לאבדון, ואף על פי כן לא נמנע מלעשות זאת כי יתקדש שם השי"ת בזה, זו היא מסירת הנפש האמיתי.

והנה אהרן הנדיק הבין מוצח שלפניו, היינו שראה את חור שנהרג על שמסר נפשו שלא לעשות העגל, ואם ישלחו יד גם בו אזי אין תקומה ח"ו לשונאי ישראל, אמר אהרן בלבד, מוטב שיתקיימו ישראל ויאבד הוא, ויהיה מדת הדין מתוחה נגדו והמה ימלטו. אולם הצותן לבבות ידע, שכוונת אהרן היה לתכלית אהבת הצורא צ"ה, שלא יאבד אומה שלימה, וגדולה עבירה לשמה (מזר בג:), על כן נבחר הוא וזרעו אחריו להיות כהן גדול ע"כ.

ובמו כן פנחס שהציל את הכלל ישראל על מכלייה, הן במה שקינא קנאת ה' על

אהרן עדיפא ליה לעשות העגל, ממנה שיבואו ישראל לידי מצב להרוג כהן ונביא. וממנו למד פנחס להזדרז לקנא קנאת ה', שלא יעשוהו משה ואלעזר, להכניס עצמם למצב שיהרג במקדש ה' כהן ונביא.

וזהו שאמר 'וירא פנחס', שראה והתבונן 'בן אלעזר', שיתכן שאציו יזדרז לעשות מעשה זו, שהרי הוא הגדול בישראל אחר משה. ועל משה רבינו עצמו לא חשש, כי הלא מיאן בדבר ואמר לו שאיהו ליהוי פרונוקא, אבל יתכן שאלעזר יזדרז לעשותו, ויכניס עצמו לסכנה, ויתכן שיתקיים אם יהרג כהן ונביא. והתבונן גם באציו אציו 'בן אהרן', שעבור חשש זה עשה את העגל, שהיה צעינו עשיית העגל איסורא זוטא נגד הריגת כהן ונביא, ולכן הזדרז 'ויקם מתוך העדה ויקח רמה צידו'. ולכן אמר ה' 'פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל', שבמה שזדרזו פנחס להתבונן באלעזר ואהרן, למנוע גם כעת שלא יהרג כהן ונביא, בזה השיב את חמתי 'ולא כליתי את בני ישראל', שהיה יכול ליארע אם לא קידם פנחס לעשותו. ועבור זה 'והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם'.

*

וּנְרָאָה בהטעם שזכה לכהונה דייקא, כי מצינו צעת שנבחר אהרן הכהן לשמש בצית ה' בכהונה, ציוס השמיני קרא משה לאהרן ולבניו, ואמר הכתוב (ויקרא ט-יז) ויאמר משה אל אהרן קרב אל המזבח ועשה את חטאתך וגו', וברש"י שהיה אהרן בוש וירא לגשת, אמר לו משה למה אתה בוש, לכך נבחרת (ח"ט) ע"כ. ובבעל השורים שהיה מתבייש שנראה לו המזבח

חטא זמרי, והן צמה שמנע הריגת כהן ונציא, ועשה עובדא דאהרן, על כן גם שכרו תהא כמו אהרן, והיתה לו ולזרעו אחריו צרית כהונת עולם.

*

והנה אמרו ראה שאין חכמה ואין תבונה ואין ענה לנגד ה', ופירוש הכתוב בפשטות, שלא יועיל שום חכמה וענה לצטל גזירת ה'. ולפי דברי חז"ל פירשו, שאין כל חכם ונבון חשוב לנגד ה', כל מקום שיש חילול השם אין חולקין כבוד לרב. ויש לומר בזה עוד, דאיתא בגמרא (סוטה ג.) אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנס בו רוח שטות ע"כ. והכוונה היא, כי החכם הרואה את הנולד מונע עצמו עבור זה מן החטא, כמאמרם (אבות ב-ג) והוי מחשב הפסד מנזיה כנגד שכרה, ושכר עבירה כנגד הפסדה, ופירש ברבינו יונה, פן יהיה דבר עם לצבך בליעל לאמור שכר גדול יש בעשות העבירה הזאת, וארויח בה כמה וכמה, והנאה גדולה יהיה לי, ואיך לא לעשה אותה, השמר לך וחשוב את אשר תפסיד עליה באחרית הימים, והוא כפלי כפליים מאותו שתרויח עתה, והנער העמיד ארוך וגדול מהנאת השעה, וצתתך זה אל לצך, תנח ידיך מלעשות, שאין אדם רוצה צריוח שיש הפסד כנגדו מרובה ממנו ע"כ.

ועל זה כווננו שאין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנס בו רוח שטות, שתאות לבו מבלבל את דעתו, ומאבד את שכלו שלא יחשוב על העמיד, ומסיח את דעתו ממנו, שלא יראה את הנולד, והולך כבהמה אחר טבעו עבור הנאה קלה לפי שעה. וזהו שאמרו אין חכמה ואין תבונה לנגד ה', כאשר צא האדם לידי נסיון של חטא, לעשות דבר שהוא לנגד ציווי ה', או

אין חכמה ואין תבונה, לא מסתכל על הנולד, אלא מתלבש ברוח שטות ללכת אחר תאות לבו.

ובדבר הזה היה גם צמרי נשיא שצט שמעון, האיש הנכבד מכל שצטו, ליקח את המדינית ולקרב אותה נגד משה וכל ישראל לחטוא בגלוי צפרהסיא, בלי שום בושא. אם היה מתצונן לרגע, איך יציטו עליו בני שצטו למחר, איך יפחות כבודו צעיניהם, וצעיני כל ישראל לדורות עולם, ומכל שכן כלפי מעלה, שלא יהיה לו ער ועונה (מלאכי ב-יב), ער צחכמים ועונה צחלמידים (סנהדרין סג), בודאי היה מתגבר ומונע עצמו מהחטא. אבל נכנס בו רוח שטות, לא לחשוב ולא להתצונן בהתנאות.

וזהו 'יורא פנחס', ראה כי אין חכמה ואין תבונה ואין ענה לנגד ה', שכאשר צא זמרי לידי עבירה, אין בו חכמה ותבונה, ועושה מה שלא מתאים לשום צר דעת. מזה עצמו נתעורר לקנא קנאת ה', שכבוד ה' תהא חביב צעיניו, שלא לעשות שום חשבונות, שיתכן שיצוהו הראיחם צן פוטי זה וכו', ויתכן גם שיהרגו אותו בני שצטו, ויקם 'מתוך העדה', ממה שראה צמרי שאינו מתצייש לעשות כן בגלוי נגד כל העדה, ויקח רמח צידו, והלך לקנא קנאת ה'.

ויסופר על הגרי"ו מבריסק זצ"ל, שאחר פטירת הרה"ק בעל אמרי אמת זצ"ל הלך לנחם האצלים, וסיפר כי להגאון בעל הנצי"ב היה עושר שהחזיק ישיבתו צכומים גדולים. וכאשר השיא את בנו קרא להנצי"ב להשתתף צחתונתו. ונסע דרך של כמה ימים לכבודו. ואירע שצכניסה להחתונה צאו החתן והכלה ציחד צעגלה אחת, ורעשו כולם

שגזמנה לו בקרן זויות ונסתכל בה, סיבה
היה מאת ה' לרמוז מה שראה ברוח הקודש
שעתידה להגיייר ותינשא לו, דאי לא הכי לא
יאוהו לצדיק כל און (משלי יב-כא), ורגלי חסידי
ישמור (שמואל א ג-ט) ע"כ.

והיינו כי המקדש עצמו בשמירת העינים,
שלא להסתכל על דבר איסור, יש לו
שמירה מן השמים שלא יזדמן לפניו ראייה אסורה.
והוא על דרך שאמרו (יומא לט.) והתקדשתם
והייתם קדושים (ויקרא יא-מד), אדם מקדש עצמו
מעט מקדשין אותו הרבה [והתקדשתם מעט,
והייתם קדושים הרבה, הצא ליטהר מסייעין
אותו], מלמטה מקדשין אותו מלמעלה ע"ש.
והרה"ק רבי יצחק אייזיק מקאמארנא זצ"ל
כותב בקפרו מגלת פתרים, שזה עשרים וחמש
שנים, לא הסתכלתי ולא ראיתי ראייה בעלמא
צורה של אשת איש, ויש לי על זה שמירה מן
השמים שלא יזדמן אף במקרה ע"ש.

והנה פנחס קדוש ה', פנחס קנאה, בודאי
שקדש עצמו כל ימיו, וכיון שרגלי חסידי
ישמור, היה עומד ומתמה איך נזדמן לפניו
לראות מעשה זמרי. אלא על כרחך שעליו מוטל
לעשות פעלים לקדש שם שמים, ולכן הראוהו
זאת לפניו. והוא שאמר הכתוב וירא פנחס ראה
מעשה, והתזונן למה נסתבב כן מן השמים,
'וזכר הלכה', שהבעל ארמית קנאין פוגעין
בו, ולכן ויקם מתוך העדה ויקח רמת צידו.

והמוסר השכל בזה לשנות הנעורים, שהימים
הללו ימי הצחרות, הם השנים החשובים
צויתר מכל חיי האדם. אשר מי שמנצל אותם
כראוי בתורה ועבודה, מתעלה ומתגדל, וזוכה
להיות אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא.

על הפירצה. והנצי"צ בשמעו זאת הלך אל
המחותן העשיר, וזיכך אותו ברכת מזל טוב,
באמרו שעוזב את החופה עבור הפירצה שנעשה.
והפזירו בו שישאר קצת לכבודו של העשיר
המחזיק ישיבתו. ולא רצה, ואמר כי 'לעיני כל
ישראל' היא סיוס התורה. והיינו שחטא שנעשה
בפרסום לעיני כל, ואין מוחין עליה, והו הגמר
של תורה. ואמר הגרי"ז דסוף התורה נעוץ
בתחלתו, דמדה טובה מרובה, אם מקדשין שמו
יתברך 'לעיני כל ישראל', זהו התחלת וראשיתו
של תורה. ואמר להאצלים שאציקס קידש שם
שמים לעיני כל ישראל, בהרצנת התורה והיראה
לחסידי ע"כ.

ועל דרך זה היה אלל פנחס, שראה מעשה,
איך שהקריב זמרי את המדינית לעיני כל
עדת ישראל, לפרוץ פרצה בקדושת ישראל צאל
נכר, שזהו סיוס התורה. [ולכן נאמרה ענין זה
בסיוס הפרשה]. ועל כן קינא פנחס קנאת ה',
לקדש שם שמים בריש גלי לעיני כל ישראל,
זה לעומת זה. [ולכן שכרו של פנחס נאמרה
בהתחלת הפרשה].

*

ויש לומר עוד, דאיחא בגמרא (עבודה זרה כ.)
דרבי עקיבא ראה אשת טורנוסרופוס
הרשע, רק שחק וצכה. רק שהיתה צאה מטיפה
סרוחה, שחק דעתיד דמגיירא ונסיב לה, צכה
דהאי שופרא צלי עפרא. ופריך ולאסתכולי מי
שרי וכו'. ומשני קרן זוית הואי [כשפונה לימין
או לשמאל ליכנס ממזוי למזוי, ופוגעין זה
את זה בקרן זויות, דאינו רואה אותה מרחוק
צאה כנגדו שיעלם עיניו] ע"כ. וכתוב בהתם
שופר (יש פרשת כי תשא פה.) ונראה דהא גופיה

ולעומת זה המצוה ימים הללו בהבל וריק, אין זה אלא משום שרוח שטות נכנס בו, ואוצד חכמתו ומצונתו מלהיות רואה את הנולד, העתיד המזהיר

שיוכל לזכות בו, שלא להחליף עולם עומד עבור עולם עובר. ולא מתבקש מן האדם אלא התחלתו, והמקדש עצמו מעט מקדשין אותו הרבה.

בסעודה שלישית פרשת פנחס תשפ"א לפ"ק

רבע ע"ש. יש להצין הלא חסד ה-ל כל היום (שם ו-ג), וה' הוא רחום וחנון, ולמה כועס בכל יום. ואמר הרה"ק מרן מוהר"י מבעלזא זי"ע דבועס זה יש חסד גדול, דאיתא בגמרא (ברכות ה.) לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע שנאמר (מהלים ד-ה) רגזו ואל תחטאו ע"כ. וברש"י פירש שיעשה מלחמה עם יצר הרע ע"כ. ומאין שואב האדם כח זה להרגיז את יצרו, אך כיון שא-ל זועם בכל יום, מזה נשפע למטה כעס דקדושה לנדיקים, להרגיז היצר טוב על היצר הרע.

והנה הקצ"ה אמר להן לישראל, דעו כמה נדקות עשיתי עמכם, שלא כעסתי בימי בלעם הרשע, שאלמלא כעסתי לא נשמיר משונאיהם של ישראל שריד ופליט (שם), אם כן היה חסר אז בימי בלעם כח הרוגז נדיקים להרגיז היצר טוב על היצר הרע, ולכן נכשלו בחטא. ועל ידי שהתעורר בפנחס הרוגז על מעשי זמרי, עורר בזה את מדת הקצף של הקצ"ה, שזועם כדי שיוכלו להרגיז היצר טוב על היצר הרע. וזהו שפירש רש"י (כה-יא), בקנאו את קנאתי, בקנאו את נקמת, בקנאו את הקצף שהיה לי לקצוף עבדה"ק.

ובמקום אחר ביארנו בזה, מה שהיו צוכים פתח אהל מועד, כי הנה אמרו (שם)

פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל, בקנאו את קנאתי בתוכם (כה-יא). וצכיום פרשה הקודמת כתיב, והמה צוכים פתח אהל מועד, וירא פנחס וגו' ויקח רמח צידו (כה-ו). ובתרגום יונתן ואינון צכין וקורין שמע ע"ש.

הנה אנו מצרכין קודם כל מצוה, אשר קדשנו במצותיו וננו על וכו'. וביאורו הפשוט שהקצ"ה קידש את בני ישראל להיות לו לעם, בזה שנתן להם התורה ומצותיה. וגם בפרטיות, כל מצוה שאדם מקיים מקדש אותו ומרוממו מחומר גשמיותו להיות קדוש לה'. אך אחתי צריך ביאור למה מאריכין לומר אשר קדשנו 'במצותיו' וננו, ודי באמרו אשר קדשנו וננו וכו'. – גם לבאר מאמרם (ירושלמי ר"ה א-ג) ושמרו את משמרת (ויקרא כג-ט), אמר הקצ"ה אני שומר מצותיה של תורה תחלה ע"כ. וכן אמרו (ברכות ו.) מנין שהקצ"ה מניח תפלין וכו', ואמרו (שם ז.) מנין שהקצ"ה מתפלל וכו' ע"ש. ובגמרא (עבודה זרה ד:) שלש ראשונות הקצ"ה יושב ועוסק בתורה ע"ש. יש להצין הענין בזה שהקצ"ה צריך לקיים מצוה התורה, שלפי פשוטו אינו מוצן בדעת אנושי כלל.

ונראה דהנה כתיב וא-ל זועם בכל יום (מהלים ז-יז), ואמרו (ברכות ז.) וכמה זעמו

וּבְרֵאשִׁית דְּזֶה גַם כֵּן הָעֵינַיִן שֶׁצְנִי יִשְׂרָאֵל מִתְאַבְּלִים
זֶה כְּאַלְפֵיִים שָׁנָה עַל חוֹרְבָן צִיַּת
מִקְדְּשֵׁינוּ, אִם כִּי הָיָה אֲבִילוֹת יִשְׁנָה, מִכֹּל מִקְוֵם
מִתְעוֹרְרִים לְהִתְאַבֵּל, דְּזֶה צֵא מִמֶּה שֶׁאִמְרוּ
חֲזוֹ"ל (בְּרֵכוֹת ג.) שֶׁג' מִשְׁמֵרוֹת הָיוּ לְלִילָה, וְעַל
כֹּל מִשְׁמֵר וּמִשְׁמֵר יוֹשֵׁב הַקֶּצֶ"ה וְשׂוֹאֵג כְּאֵרִי
וְאוֹמֵר, אֲוִי לְצִנִּים שֶׁצְּעוֹנוֹתֵיהֶם הִחְרַצְתִּי אֶת צִיַּתִּי
וְשִׁרְפִיתִי אֶת הַיְכָלִי וְהַגְּלִיתִים לְצִין אֲוֹמוֹת הָעוֹלָם
ע"כ. וּמִזֶּה מִתְעוֹרֵר נִשְׁמָתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם חֵלֶק
אִלוֹ-ה' לְהִתְאַבֵּל עַל צִיַּת ה'.

*

וְהִנֵּה אִמְרוּ (סְנֵהדְרִין פג.) וִירָא פִּנְחָס בֶּן אֱלֶעָזָר,
מִה רָאָה, אִמְרֵי רַב רָאָה מַעֲשֵׂה וּזְכוֹר
הַלְכָה. אִמְרֵי לוֹ אֲחִי אֲצִי אֲצֵא לָא כֶּךָ לִימֵדְתִּי
בְּרִדְתָּךְ מִהֵרָ סִינִי הַבּוֹעֵל אֶת כּוֹתֵיט קִנְאִין פּוֹגְעִין
בּוֹ. אִמְרֵי לוֹ קִרְיִינָא דְאִיגְרָתָא אִיהוּ לִיהוּי פְּרוּוֹנְקָא
[שְׁלִיחַ] ע"כ. וּבְצֵר תַּמְהוּ הַמְּפֹרָשִׁים, כִּי אִיךְ יִתְכַּן
שִׁמְשָׁה רַעִיָא מִהֵימְנוֹתָא שֶׁצְּקִיָה לְחִסְדֵי דֹתֵיהָ, וְלֹא
הִזְדַּרְזוּ בְּעַלְמָנוּ לְקַנְא קִנְאָת ה', וּמִסְרֵוּ לְפִנְחָס.
הֲלֹא חֲזוֹ"ל (מִכּוֹת י.) דְּרַשׁוּ עֲלֵיו הַכְּתוּב (קָהֵל
ה-ט) אֲוֹהֵב כֶּסֶף לֹא יִשְׁבַּע כֶּסֶף [מְנוֹת] זֶה מִשָּׁה
רַבִּינוּ וְכו'. וְאִמְרוּ (סוֹטָה יד.) שֶׁהִשְׁתַּוֵּקַק לִיכְנֵס
לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל, אִמְרֵי הַרְבֵּה מְנוֹת נִטְוּוּ יִשְׂרָאֵל
שֶׁאִינֵן מִתְקִיִּימוֹת אֱלֹהֵי בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל, אֲכַנֵּס אֲנִי
לְאַרְץ כְּדֵי שִׁתְקִיִּימוּ כּוֹלֵן עַל יְדֵי ע"ש. וְכֹאֵן צֵא
מְנוֹה לִידוֹ, וְלֹא הִזְדַּרְזוּ לְקִיִּימָה בְּעַלְמָנוּ.

וּבְרֵאשִׁית דֵּהֵנָּה צְרַשׁ"י פִּירֵשׁ, פִּנְחָס בֶּן אֱלֶעָזָר
בֶּן אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן, לְפִי שֶׁהָיוּ הַשְּׁבָטִים
מְצוּיִם אֲוֹתוֹ, הִרְאִיתִם בֶּן פּוֹטִי זֶה שְׁפִיטִם
אֲצִי אֲמוֹ עֲגָלִים לְעִבּוּדָה זֶרָה וְהֵרַג נֶשִׁיָּה שֶׁצָּט
מִיִּשְׂרָאֵל, לְפִיכֵן צֵא הַכְּתוּב וַיַּחֲסוּ אַחַר אֶהֱרֹן
(סְנֵהדְרִין פג:) ע"כ. וְהִיא פִּלָּא שֶׁצְנִי יִשְׂרָאֵל יִבְזוּ

לְעוֹלָם יִרְגִּזוּ אֲדָם יֵצֵר טוֹב עַל יֵצֵר הָרַע, אִם
נִלְחַמוּ מוֹטָב, וְאִם לֹא יַעֲסוּק בְּחוֹרָה שֶׁנֶּאֱמַר אִמְרוּ
בְּלִבְכֶם, וְאִם לֹא יִקְרָא קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר עַל
מִשְׁכַּבְכֶם, אִם לֹא יִזְכּוֹר לוֹ יוֹם הַמִּיתָה שֶׁנֶּאֱמַר
וְדוֹמּוּ סָלָה ע"כ. וְלִכֵּן צְנִי יִשְׂרָאֵל כְּאִשֶּׁר צֵא
לְיַד נִסְיוֹן, וְצִהִיּוֹת כִּי ה' לֹא זַעַם צִיַּמִּים אִלּוּ,
לֹא הִיָּה בְּכוֹחַס לְהַרְגִּיז הַיֵּצֵר טוֹב עַל יֵצֵר הָרַע,
וְלִכֵּן הֵמָּה צוֹכִים פִּתַּח אֶהֱל מוֹעֵד, הִיוּ קוֹרִינ
אֶת שְׁמַע, וְהַשְׁכִּימוּ פִּתַּח אֲוֹהֵל מוֹעֵד לְעִסּוּק
בְּחוֹרָה, וּפִנְחָס לָקַח רוֹמַח צִידוֹ, לְהִזְכִּיר עַל יוֹם
הַמִּיתָה, כְּדֵי שֶׁצָּכַח זֶה יוֹכְלוּ לְהִתְגַּבֵּר עַל יֵצֵר,
וְלֹא יִבְזוּ לְיַד חֲטָא.

הַיּוֹצֵא לָנוּ מִזֶּה שֶׁכֹּל פְּעוּלָה שֶׁהַקֶּצֶ"ה עוֹשֶׂה
לְמַעַלְהָ, מִתְעוֹרֵר עֵינַיִן זֶה לְמַטָּה
בְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֵם חֵלֶק אֲלֵקִי מִמַּעַל מִמַּשׁ,
וְכַשֵּׁי רּוּגוּ בְּשִׁכְיֵנָה לְמַעַלְהָ, מִתְעוֹרֵר מִדֵּה זו
בְּכֹל יִשְׂרָאֵל, רּוּגוּ דְקְדוּשָׁה, לְהַרְגִּיז הַיֵּצֵר טוֹב
עַל יֵצֵר הָרַע. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה הִיא כְּכֹל מְנוֹת
הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר יֵצֵר לְבַּיִת הָאֲדָם רַע מִנְעוֹרִיו, וַיִּצְרוּ
מִפְתָּחוֹ לְהַזְנוּיָה הַתּוֹרָה וּמְנוֹתֶיהָ וְאֵנֶת נוֹרָא וְאֵנֶת
צִיַּרְא, וְאִיךְ יֵשׁ בְּכַח הָאֲדָם לְהִתְגַּבֵּר עֲלָיו. עַל
כֵּן הַקֶּצֶ"ה בְּעַלְמָנוּ מִקְיִים מְנוֹתֵיהָ שֶׁל תּוֹרָה
בְּכֹל יוֹם, וְאִזּוּ יוֹרְדַת הָאֲרֶת מְנוֹה זו בְּנִשְׁמוֹת כֹּל
יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם חֵלֶק אֲלֵקִי, וּמִתְאַזֵּר בְּכַח לְהִתְגַּבֵּר
עַל יֵצֵר, וּמִתְעוֹרֵר שִׁקְיִים גַּם הוּא מְנוֹת ה'.

וְאִם כֵּן יֵשׁ תּוֹעֵלַת רְבִיָּה בְּמֵה שֶׁהַקֶּצֶ"ה שׂוֹמֵר
מְנוֹתֵיהָ שֶׁל תּוֹרָה 'תַּחֲלֵה', קוֹדֵם שֶׁאֲנוּ מִקְיִימִין
אֲוֹתָהּ, כְּדֵי שֶׁצְּקִימוּ שֶׁל הַמְנוֹה עַל יְדֵי ה',
יּוֹמְשֵׁךְ הָאֲרֶת הַמְנוֹה לְכֹל יִשְׂרָאֵל לְמַטָּה לְקִיִּימָה
כְּרָאוּ. וְעַל כֵּן אֲנוּ מְדַגִּישִׁין בְּצִרְכַּת הַמְנוֹה אֲשֶׁר
קִדְּשָׁנוּ 'בְּמְנוֹתֵינוּ', שֶׁהֵמָּה גַם מְנוֹתֵינוּ כְּצִיּוּל,
שֶׁגַם הוּא מִקְיִים כֹּל מְנוֹת הַתּוֹרָה, וְצִהִיּוֹת קִדְּשָׁנוּ
שֶׁגַם אֲנוּ נוֹכַל לְקִיִּים אֲוֹתָהּ כְּרָאוּ.

הלכה, ויקח רומח צידו, ולא כאלו שקודם לוקחים הרומח, ורק אחר כך מחפשים את המעשה, שיוכלו להשתמש בו.

והנה החטא של משה ואהרן צמי מריצה אינו מצואר להדיא בקרא צמה חטא.

וברמב"ן (במדבר כ-ח) הביא מהרמב"ם (סוף פרק ד משמונה פרקים) כי משה רבינו ע"ה חטאו הוא שנטה לכד הרגזות באמרו (שם כ-י) שמעו נא המורים, דקדק עליו השי"ת שיהיה אדם כמוהו כועס לפני עדת בני ישראל במקום שאין ראוי בו הכעס, וכל כיוצא בזה בדין האיש ההוא חלול השם, מפני שמתנועותיו כולם ומדבריו היו למדין, והיו מקוין להגיע בהם אל הלכות העולם הזה והעולם הבא, ואיך יראה עליו הכעס, והוא מן הפעולות הרעות ולא תבא כי אם מתכונה רעה מתכונות הנפש וכו' ע"כ.

ובבואר מזה כי המנהיג אשר כולם למדים ממעשיו, יש לדקדק ביותר שלא יוכלו לרנן עליו שעשה דבר שלא כהוגן לפי דעת העם. כי באמת הכעס של משה היתה לכבודו של מקום, כי צין אדם למקום לא היה נחשב לו הכעס לחטא, ומשה איש האלקים לא כועס במקום שאין רשאים. ואמירת שמעו נא המורים לא היה שקר. רק החילול ה' שנגרס על ידו, שאמרו משה כועס שלא כראוי, זה היה בעוכרו. וכמו שאמרו (יומא פו.) היכי דמי חילול השם, כגון דשקילנא בשרא מצי טבחא, ולא לתר לא יהיצנא דמי [וכשאני מאחר לפרוע, אומר שאני גזלן, ולמד ממנו להיות מזלזל בגזל] ע"כ.

והנה בודאי לקיום מצות התורה יש לקנא תמיד קנאת ה', בלי להתחשב צמה שיאמרו הבריות, ואין חכמה ואין עצה ואין

קנאתו של פנחס לכבודו של מקום, אשר כן נטויו ישראל שקנאין פוגעין בו. ועוד מה הועיל שייחסו אחר אהרן, הלא גם הם ידעו יחוסו שהוא צן אלעזר צן אהרן, ואף על פי כן ציו אותו, ומה יוסיף שהכתוב בא ויחסו אחר אהרן.

ופירשו המפרשים כי דין זה של קנאים פוגעים בו, הבא לימלך אין מורין לו (סנהדרין שם), כי לא הותר לעשות כן רק כאשר כוונתו כולו לשמים בלי שום פניה וסיבה, רק קנאת ה' בוער בו כל כך שאי אפשר לו להתאפק, ולוקח רומח והורג. אבל מי שבטבע אכזרי לשפוך דם, או שעושהו בשביל שיש לו בלאו הכי חשבון עמו, וכעת מצא מקום לגבות חובו, שיוכל להלביש זאת באינטל של מצוה, קנאות זו פיגול הוא לא יראה. ועל כן היו השבטים מצוים אותו, כי אמרו שמי שפיטם אבי אמו עגלים לעבודה זרה ומוצאו מגויי הארץ, יש בתוכו ממדת אכזריות, וזה הביאו ליקח הרומח צידו. ועל כן בא הכתוב ומייחסו אחר אהרן, שהיה אובה שלום ורודף שלום, להורות לכל, כי פנחס דומה בטבעו לאהרן, שמדת החסד טבועה בלבו, ומה שעשה היתה רק מקנאת ה' טהורה ע"כ.

וראינו להסביר בדרך נחות, מה שבקנאתו של פנחס מסיימים לקרוא בסוף הפרשה הקודמת, והשכר על קנאותו קורין רק לשבת הצאה בפרשת פנחס. ללמד שכאשר אדם עושה מעשה קנאות אין למהר וליתן לו שכר, כי יש לבדוק מתחלה מה היו סיבת קנאותו, אם היו מעורבים בזה גם שאר מטרות, רק אחר שישבו שבע שלם על מדוכה זו, אפשר להכריז כי היתה קנאה לשם שמים ומגיע עליה שכר ברית שלום. ואמרו בפנחס, ראה מעשה וזכר

שעה שאתבצע צרכי שיירשו בני את גדולתי. אמר ליה הקב"ה לא כך עלתה במחשבה לפני, כדאי הוא יהושע ליטול שכר שמושו שלא מש מתוך האהל, וזהו שאמר שלמה (משלי כז-יח) נוצר תאנה יאכל פריה (תנחומא יא) ע"כ. ויש להבין, הלא שכר מנזה צהאי עלמא ליכא (קידושין נט:), ולמה נטל יהושע שכר שימושו צהאי עלמא. ולא עוד, הרי עבור שכר שימושו יכולים לשלם לו באורך ימים בימינה ובשמאלה עושר וכבוד, ולא הוצרך עבור זה למסור לו ההנהגה להיות רבן של ישראל.

אך הענין הוא כי כבר דברנו (עיין שמן ראש ח"א השלם פ' ויקהל תקמז) כמה ששיבח הכתוב את יהושע, ומשרתו יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל (שמות לג-יא), דאיתא בגמרא (עירובין מד:) כי"ד סדר משנה [כי"ד למדו ישראל תורה שבעל פה], משה למד מפי הגבורה, נכנס אהרן ושנה לו משה פרקו, נסתלק אהרן וישב לשמאל משה, נכנסו בניו ושנה להם משה פרקו [אותו פרק עצמו ששנה לאהרן], נסתלקו בניו אלעזר ישב לימין משה ואיתמר ישב לשמאל אהרן וכו', נכנסו זקנים ושנה להם משה פרקו. נסתלקו זקנים נכנסו כל העם ושנה להם פרקו. נמצא ציד אהרן ארבעה, וציד בניו שלשה, וציד זקנים שנים, וציד כל העם אחד וכו'. מכאן אמר רבי אליעזר חייב אדם לשנות את תלמידיו ארבעה פעמים, וקל וחומר ומה אהרן שלמד מפי משה ומשה מפי הגבורה [ומסתיעא מילתא להתקיים בלבו להבין מהר אפילו הכי שמע ארבע פעמים], הדיוט מפי הדיוט על אחת כמה וכמה ע"כ.

ובערתה כיון שיהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל, הרי זכה ללמוד תורה

תבונה נגד ה'. אצל דבצר שהיא הלכה ואין מורין בו, יש לרדת לדעתן של בני אדם איך יעריכו אותו. כי גם אם כלפי שמיא גליא כוונתו הטובה, אם יתרעמו בני אדם שלא עשהו לשם שמים, וכמו כאן שציזו בני ישראל את פנחס על מעשיו, יש לשקול הדברים אם יש למשה לעשותו. והרי זמרי התחנף נגד משה באמרו, צת יתרו מי התיר לך (סנהדרין טז), וזקל יחשדוהו ישראל שעשה זאת מחמת נגיעה בכבודו, ורגנותו עליו. ועל כן עדיף טפי שיעשהו פנחס, שהיה אדם פרטי, ולא היה עומד לנס לדוגמא לכל ישראל כמשה, והרי סופו תהא שיקנאו קנאת ה', כי פנחס עומד מוכן לעשותו, על כן לא הוזרו משה לעשות כן בעצמו, כי כבר ראה מה נתהוה באמרו שמעו נא המורים, שה' הקפיד על הדבר שעשה, שלא הצינוהו בני ישראל, והיה אללם לחילול השם.

*

ובזה היה נראה לבאר עוד צפרשתנו, שאמר ה' למשה קח לך את יהושע בן נון וגו', והעמדת אותו לפני אלעזר הכהן ולפני כל העדה, וזויתה אותו לעיניהם (כז-יח). וצריך ציאר שלא אמר הכתוב מה יזוה משה ליהושע לעיניהם. וצ"ל פירש וזויתה אותו על ישראל, שטרחנין הם סרצנים הם, על מנת שתקבל עליך ע"כ. וברמב"ן דחה פירוש זה, דאין מדרך המוסר לזוות זאת לעיני העדה שהם טרחנים וסרצנים.

ונראה דהנה משה ציקש, יפקוד ה' אלקי הרוחות לכל צער איש על העדה (כז-טו). וצ"ל כיון ששמע משה שאמר לו המקום תן נחלת ללפחד לבנותיו, אמר הגיע

דורות הללו, וכל מודה על האמת יודה על זה ע"כ.

והז"ל אמרו (מכות כג:) כמה טפשי שאר אינשי דקיימי מקמי גברא רבה ע"כ. והיינו דקדושת גברא רבה עדיפא מקדושת ספר תורה. וידוע גדול מעלת ההסתכלות על אותיות התורה, בשעה שמגביהין הספר תורה, שמוה נמשך הארה רבה בהשגת התורה. ואם כן מכל שכן בגברא רבה. ומעמה מי עוד כיהושע שראה לורת רבו משה איש האלקים, אשר קרן עור פני משה, ימים ושנים רזופות שלא מש מאהלו, ואין דוגמתו במדה זו בין שאר בני ישראל, ונזר תאנה יאכל פריה.

והנה הנהגת מדה זו, שיהיה המנהיג לדוגמא וסמל צעיני בני דורו, להסתופף תמיד בצל הקודש כדי ללמוד וללמד ולהתקדש, היה נחץ מאד לישראל צעת ההוא, שהיו עומדים לצאת מן המדבר, ומוכנים ליכנס לארץ הקודש, אשר זה ארבעים שנה היו במדבר שממה, בלי שום טירדה גשמי, אכלו לחם מן השמים, לא הצטרכו לצאת חוצה לפרנסתם, לא ראו נגד עיניהם דרכי הגויים, ועל כולם עומד עליהם הרועה נאמן משה רבינו. לא כן עתה, הם יוצאים מהמדבר לעיר נושבת, אין עוד מן, יש לצאת לחוצות לפרנסתם, להסתובב בין שכיניהם גויי הארץ, שאין מצוין בתורת ה'. ויהיו הנסיונות גדולות מאוד, וצמה יוכלו להתחזק.

על כן צוה ה' למשה שיעמיד את יהושע לפני ישראל, ולנוותם שהוא יהיה להם הסמל איך צריכין להתנהג, ויסתופפו תמיד בצלו לראות פניו ולקבל ממנו תורה והדרכה, וראיית נורתו

ה' מפיו של משה רבינו ארבעה פעמים כמו אהרן הכהן, אשר על ידי זה מסתייעא מילתא להתקיים בצלו. וכיון שאהרן הכהן כבר נסתלק, לא נשאר עוד אדם ששמע כל התורה כולה ארבעה פעמים מפי משה רבינו, רק יהושע בן נון, ואין עוד דוגמתו שיוכל למלאות מקומו.

ולא עוד, אלא כל הדבר הקשה יציאון למשה (שמות יח-כו), אם כן שמע זה ארבעים שנה כל הספיקות צדיני תורה שהציעו למשה, ופקק את דינס. צנוסף על זה, הרי כל צעיה רצינית בכלל וצפרט צאו לשלחנו של משה לחוות עליהם דעת תורה והשקפתו הצרורה, ואין עוד בישראל כמותו שקלט כל זאת בצלו, לשמוע חוות דעתו של משה על כל פרט ופרט. וצנוסף על זה, הרי מכל תנועה של משה רבינו היו יכולים ללמוד תלין של הלכות ומדות טובות איך יש להתנהג, וכלשון הרמב"ן (הי"ט) שמתנועותיו כולם ומדבריו היו למדים, והיו מקוין להגיע בהם אל הצלחות העולם הזה והעולם הבא. ועל כן יהושע שלא מש מתוך האהל, זכה בזה ללמוד ממשה יותר מכל שאר בני דורו, אפילו יותר מצניו של משה.

עוד גם זאת, כי ההסתכלות על הצדיק מקנה צנפא האדם הארת הנשמה הטהורה המתראה בפניו (ראשית חבמה שער הקדושה ח"ז). וביישוב פנים (מאמר יפה לעינים) כתב, דכמו דאסור להסתכל בפני רשע (מגילה כח.) מפני שמוליד צו צדמותו וללמו כח הטומאה והסטרוא אחרא. מדה טובה מרובה ממת פורענות, אם מקבל פני רבו ונותן עיניו בו, יוליד צדמותו וללמו כלם אלקים דקדושה. וקיים זה יסוד התורה ועמוד העבודה

שיש לו אהבת ה'. וכמו כן לדוגמא התפלה, גם אחר שידוע שיש להתפלל בכוונה, יש לראות אצל הצדיק איך עושין זאת בפועל, תפלה בדציקות והשתפכות הנפש. ועל דרך זה בכל מדה ומדה, שלימות קיום התורה, שיוכל לקיים באמת מה שלמד, לזה צריכין ללכת לחכם ללמוד כן ממעשיו ותנועותיו, וציטולה של תורה עבור זה, זהו יסודה (מנחות נט.).

*

ובגמרא (בבא בתרא עה.) ונתתה מהודך עליו (כ-כ), ולא כל הודך, זקנים שבאותו הדור אמרו, פני משה כפני חמה פני יהושע כפני לבנה, איז לה לאותה צושה איז לה לאותה כלימה [שבזמן מועט נתמעט הכבוד כל כך, שהרי יהושע היה נביא ומלך כמשה, ולא יכול להגיע לכבודו] ע"כ. ולכאורה תמוה שיגנו הזקנים את יהושע שהוא כפני לבנה, גם אם לא זכה להיות כמשה.

ובראיה דאיתא בגמרא (עירובין יג:) אמר רבי האי דמחדדנא מחבראי, דחזיתיה לרבי מאיר מאחוריה [כשלמדתי לפניו ישבתי בשורה של אחריו], ואלמלי חזיתיה מקמיה הואי מחדדנא טפי, דכתיב (ישעיה ל-כ) והיו עיניך רואות את מוריך ע"כ. ויש לומר בדרך רמז, כי כמה פעמים מתרשלים בני אדם מלהתדבק בחכמי הדור כי מולאים בהם איזה חסרון, ועל ידי זה מצטלים את כל האדם. ואם כי החכם ההוא מופלא בצדקות בכמה וכמה דברים, מכל מקום טבע האדם להסתכל על החסרונות בכלי ראות המגדיל כל דבר. אמנם אחרי מותם, כאשר אצדה הקנאה והשנאה, ורואים את אנשי המעלה שבדור החדש, אז מתגעגעין להחכמים הקודמים,

יקדש אותם, שיוכלו לעמוד בנסיונות הזמן. וזה שאמר ה' למשה, והעמדת אותו לפני אלעזר ולפני העדה, ו'איתתה' את כל העדה 'אותו לעיניהם', שיהושע תהא תמיד לנגד עיניהם, הן בפועל כאשר יעלה בידם, והן במחשבה לצייר תמיד על כל דבר ודבר מה היה יהושע אומר על דבר זה, ומה היה השקפתו על זה.

ונבלל בזה גם כן, שיתבוננו מאיזה סיבה זכה יהושע להיות המנהיג של ישראל, מפני שלא מש מתוך אהל רבו, ועל כן נעשה מופלג יותר מכל בני דורו. ואיתתה את בני ישראל 'אותו לעיניהם', שיהיה נגד עיניהם תמיד תולדות חייו של יהושע, שלא מש מתוך אהל משה, ומה זכה עבור זה.

*

הן ידוע כי בימי קדם היו החסידים נוסעים לרבותיהם להסתופף בצלם, וביניהם גדולי תורה, ועלתה להם זאת בטירחא יתירה, עם הרבה ציטול תורה. ושמעתי פעם להסביר בדרך משל, דיודע שהמתלמד להיות רופא, אחר שלמד חכמת הרפואה כמה שנים, ויודע הכל על צוריו, אף על פי כן אי אפשר לו להיות רופא בפועל, רק אחר שיקבל שימוש אצל רופא אחר, לראות ולהתבונן בכל דבר איך לעשות הניתוח ואיך לסדר התחבוסת וכו' וכו', כי עד שאין רואין הדברים במוחש לא נקנה חכמתו בקרבו להשתמש בו למעשה. וכן הוא בכל אומנות ואומנות. ועל דרך זה הוא גם בעבודת ה', האדם לומד ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך, אבל איך לבצע זאת לאמיתו, הוא צריך ללכת לרופא הנפשות, לראות איך מקיימים זאת בפועל. כי אם לא יראה זאת בפועל, כל אחד יחזיק עצמו

ומחשיבים כל מה שראו ושמעו, ומתחרטים על מה שלא היו מנצלים הזכות שהיה להם בימי קדם. וזהו שאמרו 'האי דמחדדנא מחזראי', כי על כל פנים 'חזיתיה לרבי מאיר מאחוריה', שאני מתבונן כאשר אני עומד בתקופה שלאחריו, על דקתו ועל מעשיו, להתבונן בדרכיו המופלאים, שגם זה מעלה יתירה אשר עזרו מחדדנא טפי. 'ואלמלי חזיתיה מקמיה', כאשר היה בחיים חיותו, להתבונן אז בדרכיו ולהתדבק בו, 'הוי מחדדנא טפי'. (ועיין שמן ראש ז' אדר דרוש ז).

שלא יחשדוהו עוד]. והיו מזלזלין ומזינין אותו, עד שאמר משה, מה אעשה לעם הזה עוד מעט וסקלוני (שמות יז-ד). אמנם אחר הסתלקותו שראו גודל הירידה שפני יהושע רק כפני לבנה, אז התחילו להחשיב גודל תפארתו של משה שהיה כפני חמה, ואז התחרטו והתאוננו על עצמם 'אוי לה לאותה צושה', שהיינו מציישים את משה, ואוי לה לאותה כלימה, וראו את גדולת משה מאחוריה.

והנה משה רבינו בחיים חיותו היו מרננים אחריו, כדאיתא בגמרא (סנהדרין קי). וישמע משה ופול על פניו (במדבר טז-ד), מה שמועה שמע, אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן שחשדוהו מאשת איש שנאמר (תהלים קו-טו) ויקנאו למשה במחנה. אמר רבי שמואל בר יצחק מלמד שכל אחד ואחד קנא את אשתו ממשה [אל תסתתרי עם משה, קנוי היינו התראה], שנאמר (שמות לג-ו) ומשה יקח את האהל ונטה לו מחוץ למחנה [ינא מחוץ למחנה

ויש צוה תוכחת מגולה, כי יש להסתובב אלל חכמי הדור, אשר ראה הקצ"ה שהם מועטים עמד ושחלן בכל דור (יומא לח:), וללמוד ממעשיהם ולהתדבק בהן, ולראות רק מעלותיהן ולא חסרונם, כי יבוא יום שיחזרו על מה שלא ניצלו לקבל מהם תורה ויראה כראוי. וככלל זה להתרגל לעיין בסיפורי צדיקים ותולדות חכמי ישראל איזה מינוטין בכל יום, שהתועלת מהן מרובה, וזוהי יזכו להיות מחדדנא מחזראי דחזיתיה לרבי מאחוריה, וללמוד ממעשיהם הנעלים, לזכות להיות ישראל אשר צך אתפאר.

בסעודה שלישית פרשת פנחס תשפ"ב לפ"ק - טיפענלעין, אוסטריא

וידבר משה אל ה' לאמור יפקוד ה' חלקי הרומות לכל צער איש על העדה (כז-טו). וברש"י כיון ששמע משה שאמר לו המקום תן נחלת כלפחד לבנותיו, אמר הגיע שעה שאתצב צרכי שיירשו בני את גדולתי. אמר לו הקצ"ה לא כך עלתה במחשבה לפני, כדאי הוא יהושע ליטול שכר שמושו שלא מש מחוץ האהל (במדבר כה-ד) ע"כ.

הנה חז"ל דרשו צוה סמיכת הפרשיות, פרשה זו עם פרשה הקודמת של צנות כלפחד, יש להוסיף לצאר גם הסמיכות לפרשה שלפני פניו, השכר העצום שהגיע לפנחס עזר קנאתו לה'. ונראה כי משה רבינו לא תבע מתחלה שיירשו בניו גדולתו, כי השיג שיש בהם פגם שאין הם ראויים לכך, כי אין הקצ"ה משרה שכינתו אלא על משפחות מיוחסות בישראל (קידושין ע:).

יהושע בן נון, איש אשר רוח בו, וסמכת את ידך עליו (ח-יח). וברש"י כאשר שאלת, שיוכל להלוך כנגד רוחו של כל אחד ואחד ע"כ. והיא פליאה, וכי משה צריך ללמד לה' מה הם הכשרונות שצריך להיות להמנהיג, שיוכל להלוך כנגד רוחו של כל אחד, ולא היה צריך לבקש רק "פקוד ה' איש על העדה", והקב"ה יודע כבר התכונות שצריכות למנהיג ישראל. ועוד הלא למנהיג צריך להיות לו עוד הרבה דברים, להיות חכם בתורה וצדיק במעשיו ומופלג במדותיו, ולמה לא הזכיר רק פרט זה שיהא איש אשר רוח בו. ומה גם כי להיות לאדם מדה זו שיוכל לסבול ששים רבוא דעות, אשר כשם שפרצופיהן אינן שוות כך אין דיעותיהן שוות, אין זה בגדר אנושי כלל, כמו שפרצופו לא יוכל להיות שזה לכל אחד, ולא יתכן כזאת בטבע.

וּבְרֵאשִׁית דאיתא במדרש (במדכ"ר כא-יד) שהקב"ה השיב למשה, צריך ישבו להם ולא עסקו בתורה, ואינם ראויים להיות מנהיגי ישראל, ורק יהושע כדאי לכך ע"כ. ויפלא מאד, הרי משה בודאי הכיר מעלות בניו, ואם אינם הגונים, גם משה היה מכיר זאת, ואם כן איך יתכן על משה רבינו רעה נאמן לישראל שיבקש מה' שיירשו בניו את גדולתו, ביודעו שיש בניו ישראל אנשים שהם עדיפי מיניהו.

וּבְרֵאשִׁית כי למנהיגי ישראל שיוכלו ללמוד וללמד את העם, ולישא על שכמם כל צרכיהם, זה אי אפשר בכח אנושי לבד, אלא נותנים להם כח וסיוע מלמעלה במתנת אלוקים שיוכלו לבצע את משימתם. וכדאיתא במשנה (אבות ו-א) כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה וכו', ונהנין ממנו ענה ותושיה, ונותנת

ובניו של משה הם מנפורה צחו של יתרו, ואם כן הגם שמנד האב הם ממייחסים אחר זרע האצות הקדושים, ובישראל כתיב למשפחותם לבית אבותם (במדכ"ר א-ב), מכל מקום חסרים הם בייחוסם מנד האם, ואין הם ראויים להיות מנהיגי ישראל.

אֲבוֹנָם אחר שקינא פנחס קנאת ה', וניתן לו בשכרו צרית כהונת עולם לו ולזרעו אחריו, ובתרגום יונתן (כה-יב) ואעזדייני מלאך קיים, וייחי לעלמא למבשרא גאולתא בסוף יומי'א ע"כ. ופנחס זה אליהו (רש"י בבא מציעא קיד:). והרי גם פנחס מנד אמו הוא מזרע יתרו, כי אצו אלעזר לקח לו מבנות פוטילא לאשה ותלד לו את פינחס (שמות ו-כה). וברש"י מזרע יתרו שפטם עגלים לעבודה זרה (בבא בתרא קט:), והשבטים זלזלו בו ואמרו הראייתם בן פוטאי זה שפיטם אצו אמו עגלים לעבודה זרה, והרג נשיא שבט מישראל (רש"י בה-יא). ועם כל זה לא נגרע מעלתו של פנחס בשביל זה, אלא זכה להתעלות להיות מלאך אלוקים, ולהיות רבן של ישראל לצבר לעתיד ספיקותיהן של ישראל בתורתם, וכמאמרם (בבא מציעא ג.) יהא מונח עד שיבא אליהו, ותשב"י יתך קושיות ואבעיות. מזה לקח משה רבינו עוז צידו לתבוע ההנהגה אחריו על ידי בניו, ויפקוד ה' איש על העדה.

*

והנה ביקש משה, יפקוד ה' אלוקי הרוחות לכל בשר איש על העדה. וברש"י למה נאמר, אמר לפניו רבונו של עולם גלוי וידוע לפניך דעתו של כל אחד ואחד ואינן דומין זה לזה, מנה עליהם מנהיג שיהא סובל כל אחד ואחד לפי דעתו (תנחומא י). והשיב לו ה', קח לך את

כל מה שהיה יכול לעשות לצדו, הוא למד תורה ועבד את ה' בכל כחות הנפש שהיה צידו, אז הבא לטהר מסייעין אוחו, ומשפיעים לו עוד יותר. ועל זה כוונו חז"ל (ברכות נה.) אין הקב"ה נותן חכמה אלא למי שיש בו חכמה וכו', דכתיב (שמות לא-ו) ובלב כל חכם לב נתתי חכמה ע"ש. היינו כאשר מנצל האדם כל כחותיו בהחכמה שניתן לו מתולדתו, אז מוסיף לו הקב"ה חכמה יתירה. וכמאמרם (עירובין גז.) וממדבר מתנה (במדבר כא-יח), אם משיס אדם עצמו כמדבר הזה שהכל דשין בו, תורה ניתנה לו צמתנה, וכיון שניתנה לו צמתנה נחלו אל- שנאמר וממתנה נחליאל, וכיון שנחלו אל- עולה לגדולה שנאמר ומנחליאל צמות ע"כ. אבל מי שלא ניצל כוחותיו, ולא מסר נפשו לעבודת קונו, אין משפיעים לו מתנות מן השמים. וכיון שצניף אינס הגונים מצד עצמו, לא יכולים הם להיות מנהיגי ישראל שיושפע עליהם אור מלמעלה. אלא קח לך את יהושע בן נון, איש אשר רוח בו, הוא כבר מלא רוח אלקים, הוא ניצל כל כוחותיו להתעלות, ולא מש מאלהו של משה, כדי לשמוע עוד דבר תורה, ולשמש את רבן של ישראל, הוא ראוי שיסמוך משה ידיו עליו ולימן לו מהודו.

*

ואמר ה' שוב למשה, ונתתה מהודך עליו למען ישמעו כל עדת בני ישראל, ולפני אלעזר הכהן יעמוד ושאל לו צמשפט האורים לפני ה', על פיו ילאו ועל פיו יצואו (כז-כ). וברש"י ונתתה מהודך, ולא כל הודך, נמצינו למדין פני משה כחמה פני יהושע כלצנה. למען ישמעו כל עדת בני ישראל, שיהיו נוהגין בו כבוד ויראה כדרך שנוהגין בך ע"כ. ויש להבין מה

לו מלכות וממשלה ותיקור דין, ומגלין לו רזי תורה וכו' ע"ש. ומשה רבינו צענותו למד זאת מצשרו, שהאיש משה עניו מאד מכל האדם, הוא לעצמו אינו כלום, וכמו שאמר (שמות טז-ז) ונחנו מה, ואיך זכה לכל מדריגותיו, אין זאת אלא צהיות שהוא נבחר מה' להיות המנהיג, ניתנו לו כחות עצומות מן השמים צמתנת אלקים, לטובתן של ישראל, שלא יהיו כלאן אשר אין להם רועה. ואם כן הגם שצגדר האנושי אי אפשר לצשר ודם לכלול צעצמו ששים רבוא דיעות, עם כל זה מי שה' צוחר בו להיות המנהיג, מן השמים יתנו לו גם מתנה זו שיוכל להלוך כנגד רוחו של כל אחד ואחד.

ובערתה עלה צדעתו של משה, הגם שהכיר שצניו צעצם אינס צרום המעלה למלא את מקומו, אבל צהיות שלמנהיגי ישראל נותנים כוחות חדשות צמתנת אלקים, אם כן יוכל לצצוע מה' שיצחר צצניו אחריו, וה' שפיע להם שפע מן השמים, וכמו שהוא עצמו לא היה ראוי להיות מנהיג, ונחנו מה, אלא קיבל מדריגותיו צמתנת אלקים, גם צניו יכולים לזכות לזה. ועל כן פתח דצריו צתפלתו לה' יפקוד ה' אלקי הרוחות, גלוי וידוע לפניך דעתו של כל אחד ואחד, והמנהיג צריך שיהא קובל כל אחד ואחד לפי דעתו, וזהו דבר שאינו צגדר אנושי, ועל כרחק שלמנהיג ישראל נותנין צמתנה כח הנהגה למעלה יותר מכוחות האדם, אם כן אוכל לצצוע צרכי שיירשו צני את גדולתי, ואתה כבר תעשה אותם לכלי מלא וגדוש שיהיו ראויים לך.

אמנם ה' השיב למשה, שהן אמת שמשפיעים מן השמים למנהיגי ישראל כחות עצומות, אבל זהו רק אחר שהאדם השלים צעצמו

שאמר למען 'ישמעו', יותר יולדק לומר למען 'יראו', והיינו שכאשר יראו איך משה סומך ידיו עליו ונותן עליו מהודו, יהיו נוהגין בו כבוד. ובתרגום פירש גדיל די 'יקבלון' מנייה, והיינו דשמיעה פירושו לשון קבלה.

ויש לומר עוד, דבאמת יש לעורר איך לימד משה תורה ארבעים שנה במדבר לציבור רב ביחד, ששים רבוא אנשים מנן עשרים עד ששים, וכהנה וכהנה לצעירי און ולהזקנים, וגם להערב רב שהיה עמהם, שמספרם היה עוד יותר, ר"מ רבוא, כמבואר בתרגום יונתן (שמות יב-לח). ואיך יוכל אדם להשמיע קול גדול כל כך שיוכלו לשמוע אנשים העומדים מרחוק, אשר כדי ללמוד תורה צריכין לשמוע כל דיבור בשפה ברורה, שצשינוי קצת יכולים לטעות בפרטי ההלכה. אמנם לא קשיא, כי אמרו חז"ל כל הנביאים נתנבאו בפה אמר ה', מוסף עליהם משה שנתנבא בלשון זה הדבר (רש"י במדבר ל-ב). והיינו כי משה זכה ששכינה מדברת מתוך גרונו, ולא אמר בשליח כה אמר ה', אלא זה הדבר אשר זכה ה', כי דיבורו היה דיבור ה' בעצמו (עיין בישמח משה סט). וכיון שקול ה' בכה (תהלים כט-ד), קול גדול ולא יסף (דברים ה-ט), וברש"י קולו חזק וקיים לעולם, על כן קולו של משה היה הולך בכל המחנה, ושמעו כולם. [ומצינו בירושלמי (פסחים ה-ה) שבמזמרים היה קולו של משה נשמע ארבעים פרסאות בכל ארץ מזמרים ע"ש].

ולא עוד, אלא דאיתא במדרש (שמו"ר לד-א) אין הקב"ה בא על האדם אלא לפי כחו. אתה מוצא כשנתן הקב"ה את התורה לישראל וכו', לא בא עליהם אלא לפי כוחם שנאמר קול ה' בכה, בכוחו אינו אומר אלא בכה, לפי כחו

של כל אחד ואחד ע"כ. ויש בזה שני דברים, חדא, שחזק הקול היה אצל כל אחד לפי כחו. שנית, שגם הפנימיות של הקול, ההצנה וההשגה שהיה דיצורי ה', זכה כל אחד לקבל לפי כחו. וכיון שמשה שכינה מדברת מתוך גרונו, היה מדה זו גם במשה, שקולו היה נשמע לכל אחד מישראל שהיה בהמחנה לפי כחו, וגם עומק ההשגה של קבלת והצנת הדברים היה משונה אצל כל אחד לפי כחו.

ובערתה כאשר יסתלק משה רבינו, ויקום תחתיו מנהיג אחר שאינו במדריגתו של משה, איך ישמעו קולו בכל המחנה. ואיך יוכל למסור תורת ה' לכולם יחד, כאשר השגתו של כל אחד שונה מחזירו, ואיך יוכלו להבין כולם עומק כוונתו כאשר ידבר אל קטן וגדול יחד. על כן צוה ה' למשה, 'ונתתה מהודך עליו', ההוד הזה שיש לך ששכינה מדברת מתוך גרונו, לפי כחו של כל אחד ואחד, תתן זאת ליהושע, למען 'ישמעו' כל עדת בני ישראל, יוכלו כולם לשמוע את הקול, שיהא קול חזק שישמעו מליויני אנשים יחד. וגם כפירוש התרגום גדיל די יקבלון מנייה כל כנשתא דבני ישראל. שההשגה וההצנה וקבלת הדברים תוכל להיות לכל אחד ואחד לפי כוחו.

*

והנה שוב אמר ה' למשה, ולפני אלעזר הכהן יעמוד ושאל לו צמשפט האורים לפני ה'. ולכאורה יש להבין וכי לא ידענא עד עתה שכאשר יש ספק מה לעשות יש לשאול באורים ותומים, הלא מטעם זה היה לובש הכהן גדול האורים ותומים, כדי להודיע על ידי זה מה רצון ה' לעשות בעידן ההוא. וגם לצאר הנגינה 'תציר' על תיבת ושאל לו.

שמן

מטות

ראש

שם

ובבר אמרנו צוה, כי הנה ה' צוה למשה ונתתה 'מהודך' עליו ולא כל הודך. ואם היה מוסר משה ליהושע כל הודו, לא היה צריך לעמוד לפני אלעזר הכהן לשאול לו במשפט האורים, וכמו שכתוב בתורת משה (בפרשתנו קל:), שכל ימי משה לא היה צריך לעמוד לפני אהרן לשאול באורים ותומים, שהרי השכינה מדברת עמו בכל עת, ואמר עמדו ואשמעה מה יצוה ה' לכם (במדבר ט-ח) ע"ש. אבל צהיות שמתן עליו רק מהודך ולא כל הודך, לכן לפני אלעזר הכהן יעמוד ושאל לו במשפט האורים.

אמנם מצינו בגמרא (עירובין סג.) דאלעזר הכהן נענש שלא הוצרך מעולם ליהושע לשאול ממנו דבר, דאמרו שם כל המורה הלכה בפני

רבו מורידין אותו מגדולתו, שנאמר (במדבר לא-כא) ויאמר אלעזר הכהן אל אנשי הצבא וגו', אף על גב דאמר להו לאחי אבא צוה ואומי לא צוה [דחלק כבוד למשה דכתיב אשר צוה ה' את משה, והורה הלכות גיעול אך את הזהב], אפילו הכי איעניש, דכתיב ולפני אלעזר הכהן יעמוד ושאל לו [שהיה עמיד יהושע להיות צריך לישאל דבר הלכה מאלעזר], ולא אשכחן [לאחר מיתת משה] דאיצטריך ליה יהושע [לאלעזר לשאול כלום] ע"כ. הרי דהגם שיצא מפי ה' ולפני אלעזר הכהן יעמוד ושאל לו, מכל מקום אלעזר צמעשיו גרם לכך, שמעולם לא איצטריך יהושע לאלעזר. ועל כן נרמז צהנגינה 'תציר', שדבר זה ושאל לו במשפט האורים, צסופו נשבר וניטל מאלעזר מעלה זו צשציל שהורה הלכה בפני רבו.

פרשת מטות

בסעודה שלישית פרשת מטות - מסעי תשע"ו לפ"ק

דקדוקים צפרשה, דמשמעות הלשון 'נקום' נראה, שמה צעצמו הוא יהיה זה שינקום המדינים, ומדוע לא הזדרו למצוה, ומשלח את פנחס. והגם שמי שהתחיל צמצוה אומרים לו

נקום נקמת בני ישראל מאת המדינים, אחר תאסף אל עמך, וידבר משה אל העם לאמר, החלצו מאתכם אנשים לצבא, ויהיו על מדין לתת נקמת ה' צמדין (לא-ב). ויש כמה

הם לכם, כלשון הוה, צנכליהם אשר נכלו לכם על דצר פעור.

ואם כן גם כאשר ינקמו צית ישראל צמדיו, להרוג אותם ולכלותם, עוד לא נשקט מה שהם גרמו לישראל קיטרוג עדי עד, על כן אמר ה' למשה, נקם נקמת בני ישראל מאת המדיינים, אצל צוה עצמו לא יוגמר עדיין הדצר, אלא אחר זה 'תאסף אל עמיך', להיות נקצר בעבר הירדן מול צית פעור, ויחד עם זה יהא נגמר נקמת בני ישראל בהמדיינים.

*

והנה אמר הכתוב צמעשה דזמרי, וירא פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן, ויקם מתוך העדה ויקח רומח צידו (כה-ז). וצגמרא (סנהדרין טז) מה ראה, ראה מעשה ומוכר הלכה, ואמר לו למשה מקובלני ממך הצועל ארמית קנאין פוגעין צו וכו' ע"ש. ואכתי יפלא על פנחס, הרי רואה משה רבן של ישראל, איש אלקים, שאינו פוגע צו, ועל כרחך שיט דצרים בגו, ואיך קם מתוך העדה ויקח רומח צידו. וגם למה האריך הכתוב כאן ציחוסו שהוא 'בן אהרן הכהן', אשר לא שייך צוה תירוטו של רש"י להלן (כה-יא).

והנה דידוע כי מדת הכרת הטוב היא מדה נפלאה צישראל, שלא לפגוע צאדם שעשה לו טובה. ואמרו חז"ל (צבא קמא צג:) מנא הא מילתא דאמרי אינשי צירא דשתימ מיניה לא תשדי ציה קלא, דכתיב לא תתעב אדומי כי אחיך הוא ולא תתעב מצרי כי גר היית בצרצו (דברים כג-ח). וצרש"י שם אף על פי שזרקו זכוריקס ליאור, מה טעם, שהיו לכם אכסניא צשעת הדחק ע"ש. [ועיין בשייפה מקובצת

גמור, הרי גם על הראשונות אנו מצטערים, שלא קינא משה צעצמו קנאת ה' צזמרי, והניח זאת לפנחס, קריינא דאיגרתא איהו ליהווי פרוונקא (סנהדרין פג.), ולמה על כל פנים לא יתקן זאת לגמור הדצר צעצמו. ועל כרחך דהיה לו למשה הכרה שאין הכוונה שהוא צעצמו ינקום, אלא עליו מוטל רק לסדר הדצרים ליתן נקמת ה' צמדיו. גם לצאר הנגינה שעל 'נקם' הטעם הוא רביעי. עוד יש להצין השינוי, שה' אמר למשה נקם נקמת 'בני ישראל', ומשה אמר לישראל לתת נקמת ה' צמדיו. וגם להצין לאיזה צורך הודיע לו ה' כאן, אחר תאסף אל עמיך, שאין צוה קשר לציווי נקמת מדיו.

והנה צהקדם לצאר מה שנאמר לעיל (כה-יז) צרור את המדיינים והכיתם אותם, כי צוררים הם לכם צנכליהם אשר נכלו לכם על דצר פעור וגו', דלמה אמר 'צוררים' כלשון הוה, הא צצר פירשו ישראל מהם, ואין להם עוד שום קשר עמהם. ויש לומר דאיתא צגמרא (סוטה יד.) אמר רצי חמא צר חנינא מפני מה נקצר משה רצינו מול צית פעור, כדי לכפר על מעשה פעור ע"כ. וצתוספות (טז) צשם מדרש אגדה, צכל שנה ושנה צעת שחטאו ישראל צצנות מואב, צאוחו פרק צית פעור עולה למעלה כדי לקטרג ולהזכיר עון, וכשהוא רואה קצרו של משה חוזר ושוקע, שמשה רצינו שקעו צקרקע עד חוטמו, וכל שעה שעולה חוזר ונשקע למקום ששקעו משה רצינו ע"כ. הרי מצואר כי מה שהכשילו את ישראל צעון פעור, לא העיקו צוה את ישראל רק צהחטא צשעת מעשה, אלא זה השאיר קיטרוג עולמית על ישראל, עד שנצרך קצורת משה רצינו להיות מול צית פעור, כדי להשתיק הקיטרוג. ולכן שפיר אמר כי 'צוררים'

שם מעשה רב בזהר"ף שלא רצה לדון בענין מרחק לפי שהיתה לו הגאה ממנה].

שנתגדל זה משה שזו צד מואב והיא חרבה עד עכשיו וכו' ע"ש].

ובן לימד ה' את משה רבינו בהעשר מכות במצרים, שבשש מכות הראשונות, דם צפרדע כניס, כתיב ויאמר ה' אל משה 'אמור אל אהרן קח מטוך ונטה ידך (שמות ז-טו), וברש"י לפי שהגין היאור על משה כשנשלך לתוכו, לפיכך לא לקה על ידו לא דם ולא בצפרדעים, ולקה על ידי אהרן ע"כ. ולהלן ברש"י (ת-יב) שלא היה העפר כדאי ללקות על ידי משה, לפי שהגין עליו כשהרג את המצרי ויטמנהו בחול, ולקה על ידי אהרן ע"ש.

ופנחם השיג דבר זה, שמסיבה זו אין משה הולך בעצמו, כי למד מציווי ה' במצרים, ששש המכות הראשונות יעשה על ידי אהרן, שלא להיות כפוי טובה, ולכן לא קרב משה אל המדינית. וזהו וירא פנחס בן אלעזר 'בן אהרן הכהן', התזונן באצי אציו אהרן, שהוא נטוה ללקות במצרים ולא משה, ולכן גם כעת משה עומד מן הצד, וזה נתן לו חיזוק, ויקם מתוך העדה ויקח רומח צידו.

והנה במצרים כאשר הרג משה את המצרי כתיב, וישמע פרעה את הדבר הזה ויצקש להרוג את משה, ויצרח משה מפני פרעה, וישב בארץ מדין (שמות ג-טו), והמדינים קרבו אותו, קראן לו ויאכל לחם, ונתנו לו מקום לגור עמם עד היותו בן שמונים שנה, על כן הרגיש משה לגביהם הכרת הטוב. ולמד קל וחומר בעצמו, ומה כשנוגע בגאולת ששים רבוא ישראל ממצרים, לא נתן ה' לו רשות להיות כפוי טובה להמים והעפר, וזהו להעשות כן על ידי אהרן. מכל שכן בדבר שאין בו חיוב מדינה אלא קנאים פוגעים בו, יש לו להשאיר מצוה זו לאחרים, וקריינא דאיגרתא איהו ליהוי פרוונקא. [שוב ראיתי כן להדיא במדרש רבה בפרשתנו (כג-א), וישלח אותם משה, אמר הקצ"ה למשה נקם נקמת, אחת בעצמך, והוא משלח את אחרים, אלא מפני שנתגדל בארץ מדין, אמר אינו צדין שאני מנר למי שעשה צי טובה, המשל אומר, צור ששחית ממנו אל תזרוק בו אבן. ויש אומרים שאינה זו מדין

ובמעם זה השכיל משה לדעת, כי נקום נקמת בני ישראל, אין הכוונה עליו בעצמו, כי לא יצוה ה' להרוג אותה שלימה של מדינים שנתנו לו אכסניא בשעת הדחק, ועל כרחק הכוונה רק שהוא יסדר אופן יציאת המלחמה, אבל לא ילך בעצמו. והנה מדה זו של הכרת הטובה מפורש בתורתנו הקדושה ארבעה פעמים, חדא לא תתעב מצרי, ושלישה פעמים בעשר מכות במצרים, על כן באה הגנינה על 'נקם' רביעי, להורות שהכפיל ה' בתורתו ארבע פעמים מדה זו של הכרת הטוב, ועל כרחק שפירושו של נקם אינו שינקום משה בעצמו.

*

ובנוגע לבחורי חמד יש צוה מוסר השכל עד כמה מוטל החוב שלא להיות כפוי טובה להשיבה ולנוות המגידי שיעורים והמשגיחים, שכולם מוסרים נפשם לטובתם להדריכם בדרכי התורה. וכמו כן להחזרים שנהנים תמיד זה מזה, שהגם שיתכן להתהוות פירוד מחמת סיבה, אין לשכות הטובה, שלא גרע ממה שמצרים זרקו וזכריהם להם, ואף

(פסחים ד.ו), ויתכן שיעלה על הדעת שכדאי לוותר על זה, עבור גודל זכות הרבים כאשר ישאר בחיים, והרי יהושע עשה כן בפועל, אף על פי כן לא חס משה על זה כאשר נוגע לקדש שם שמים, לתת נקמת ה' במדין, לא מעכב אפילו שעה אחת, ועשה בשמחה ולא אחר.

ולא עוד אלא ששינה לישראל דברי ה', שאמר לו נקמת 'בני ישראל', והוא אמר להם לתת נקמת ה' במדין, וביאר בבלי יקר, כי המדיניים שמים רעות עשו, אחת לשמים כי החטיאו את ישראל בעבודה זרה וזנות. ואחת לישראל, כי הפילו בעצתם כ"ד אלף מישראל, ואמר הקב"ה למשה נקום נקמת בני ישראל, כי מה שעשו לי שרי ומחול, כי אם רבו פשעי האדם מה יעשה לו ית', ועיקר הנקמה על מה שעשו לישראל כי רבה רעתם. וכאשר שמע משה שאמר לו ה' אחר תאסף אל עמך, וכבר ידע משה רוב חובת ישראל אל מנהיגייהם אמר בלבו אם אומר אל ישראל דברים כהווייתם כאשר נאמרו לי מפי הגבורה, מאחר שידעו ישראל שמיתתי תלויה בנקמה זו, אם כן יאמר נא ישראל כשם שמחל הקב"ה על חלקו כך אנחנו נמחל להם על מה שעשו לנו. ומשה לפי שהיה שמח לעשות דבר ה' בלא איחור, שינה ואמר לתת נקמת ה' במדין, ויחשבו ישראל מאחר שהקב"ה מבקש הנקמה בעבור כבודו, אם כן חלק גבוה מי יתיר לאחרו, וזוה יהיו מוכרחים לעשותה לאלתר, ועל הכרח זה נאמר וימסרו, כי מאחר שאמר להם משה לתת נקמת ה' במדין היו מוכרחים לעשות בלא איחור. ומכאן ראינו ברורה שעשה בשמחה ולא אחר, שהרי היה צידו להמשיך זמן הנקמה אילו היה אומר להם דברי השם יתברך כהווייתן ע"כ.

על פי כן מוטל חיוב הכרת הטוב עליהם. ומשה רבינו ויתר על קידוש שם שמים, בהריגת זמרי ובנקמת מדין, שלא להיות כפוי טובה על מה שנהנה מהם.

*

והנה אמר ה' למשה, אחר תאסף אל עמך, להודיע לנו גודל זדקתו של משה, שאף על פי ששמע שמיתתו תלויה בדבר, עשה בשמחה ולא אחר (רש"י לא-ג). ומבואר במדרש צפרשתנו (במדכ"ר כג-ב) רבי יהודה אילו היה רוצה משה לחיות 'כמה שנים' היה חי, שאמר לו הקב"ה נקם ואחר תאסף, תלה הכתוב מיתתו במדין, אלא להודיעך שזכו של משה, אמר בשביל שאחיה יעכב נקמת ישראל, מיד וידבר משה אל העם החללו מאתכם אנשים לזבא ע"כ. ואמרו עוד (שם כג-ו) אצל יהושע כיון שזבא להלחם עם ל"א מלכים, אמר, אם אני הורגם מיד, מיד אני מת, כשם שעשה משה רבינו. מה עשה, התחיל מעכב במלחמתם, שנאמר (יהושע יא-יח) ימים רבים עשה יהושע את כל המלכים האלה מלחמה. אמר לו הקב"ה וכך עשית, הריני מקצר שנותיך י' שנים, אמר שלמה (משלי יט-כא) רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום ע"כ.

וזו מדרגה נשגבה כי כל יום מימי חיי משה היו חשובים מאוד, הן בעבודת קונו לעצמו, ומכל שכן בהרצת התורה של ששים רבוא מישראל, וידע משה ההשפעה הרבה שהוא גורם לישראל, והרי אמר לישראל (דברים לא-כט) כי ידעתי אחרי מותי כי השחת תשחיתון וגו', ומכל שכן כאשר יוכל לחיות עוד הרבה שנים. ולא נטוה מה' לנקום נקמת ישראל תיכף, ולכל היותר אין צוה אלא ענין זריזין מקדימין למנות

ויתבן לומר שמהם בכלל לא מסר להם דברי ה' אליו שנאמר לו 'אחר תאסף אל עמיך', כי לא נטויה למסור זאת, ורצה שישאל יקיימו דברי ה', ולא יעבדו זאת בשביל חיבתו למשה רבן, והשמיענו הכתוב שאמר ה' זאת למשה, והשמיעו משה זאת בדברו אל ישראל, אלא ישראל מעצמם הרגישו והשכילו להבין שמיחת משה תלויה בזה.

ובזה היה נראה לפרש מה שנאמר, ואתחנן אל ד' צעת ההוא לאמור וגו' (דברים ג-כג), וברש"י צעת ההוא, לאחר שכבשתי ארץ סיוון ועוג וכו' ע"ש. ותו"ל דרשו במדרש (דבר"י יא-י) שהתפלל תקט"ו תפלות, כמנין 'ואתחנן' ע"ש. ויש לומר כי משה הזכיר זכותו לפני ה' צעת צרתו שלא עיבד דברי ה' גם לרגע במלחמת מדין, שזידו היה על ידי זה לחיות עוד כמה שנים, ואמר להם תיכף החלצו מאתכם אנשים לצבא. ולא עוד אלא שלא מסר להם דברי ה' כהייתן, נקם נקמת 'בני ישראל', שאז לא היו ישראל הולכין משום חציבות רבן, אלא הזכיר להם לתת נקמת ה' במדין. וזהו 'ואתחנן אל ה' צעת ההוא', אחר שכבש ארץ סיוון ועוג שאז היה מלחמת מדין, ואתחנן אל ה', שלא הזכיר לישראל צעת ההוא אלא נקמת ה' במדין, כדי שיטרכו להודרו ללכת, ולא חס על חייו למען כבודו יתברך שמו, על כן זכות זה שהפקיר חייו, אעברה נא ואראה וגו'.

ונרמזו בזה עוד, כי נקמת בני ישראל' עולה בגמטריא תקמ"א, ונקמת 'הוי"ה' עולה כ"ו, והחילוק בין ישראל' להוי"ה הוא מספר תקט"ו, וזהו 'ואתחנן' מספר תקט"ו. אל הוי"ה, שהמעיט מספר זה

לשנות מנקמת ישראל' לנקמת 'הוי"ה', אעברה נא ואראה.

*

ואמר הכתוב, וימסרו מאלפי ישראל אלף למטה וגו', וברש"י להודיעך שצחן של רועי ישראל כמה הם חציבים על ישראל, עד שלא שמעו צמיתתו מה הוא אומר (שמות ז-ד) עוד מעט וסקלוני, ומשמעו שמיחת משה תלויה בנקמת מדין, לא רצו ללכת עד שנמסרו על כרחן ע"כ. ובש"ל"ה חק' הקשה מה שייך לשבח זה, שהיו אומרים מתחלה עליו עוד מעט וסקלוני. ועוד שזהו שצחן של ישראל' שחיבבו את הרועה שלהן, ולא רצו לילך למלחמת מדין, ולא שצחן של 'רועי' ישראל. ועיין בתורת משה מה שביאר בזה.

ועל פי דרכו יש לומר, כי אמרו חז"ל (כתובות קה:) אמר אב"י האי אורבא מרבנן דמרחמינ ליה בני מאתיה, לאו משום דמעלי טפי, אלא משום דלא מוכח להו צמילי דשמיא ע"כ. ואם כן מנהיג ישראל שמוכנים לסוקלו, זהו שצחו, שהוא רועה נאמן לעדתו, שעומד ומוכיח אותם כאשר הם לא מתנהגים בדרכי ישראל. ומשה רבינו הוכיח את ישראל בכל עת שהיו חוטאים בדברים כדרכונות, ולכן היה לישראל תמיד תלויה על משה. והנה אמרו חז"ל (ערכין טז:) עד היכן תוכחה [עד כמה חייב אדם להוכיח את חבירו], רב אמר עד הכחה [שיכנו המתווכח למוכיח] ע"כ. ואם כן כאשר יזרקו אבן על המוכיח, יפטר מלומר להם עוד תוכחה, ועל כן אמר משה 'עוד מעט וסקלוני', שעל ידי זה לא יטרכו לשמוע עוד דברי תוכחה.

אמנם הגם שקשה להאדם לשמוע תוכחה וביקורת על מעשיו, ומתמלא כעס ועזרה על המזער אותו בתוכחתו, אבל ברצות הימים אחר ששמע התוכחה, בסופן של הדברים האדם מתענג על מה שהוכיחו לו, ולא נתנוהו לרדת שחת, והוא מכיר טובה על מה שהעמידו אותו על רגליו ללכת בדרך הישרה. וכאשר הם שומעים צמיחתו, שלא יהיה להם עוד מוכיח כזה, לא רצו ללכת למלחמה. וזהו שצחן של ישראל עם רועיהם יחד, שהרועה עומד ומוכיח עד כדי הכאה, וצסופו ישראל מכירין לו טובה על מה שהדריכו אותם בדרכי התורה.

ובמו כן צימי הצחרות, מדריכין את בני הישיבה בדרכי התורה, ומוכיחין על המעשים, ומרגילין אותם להצטמנס, שאי אפשר לעשות כל דבר, או ללכת אל כל מקום, או לשמוע כל דבר, ומעוררין תמיד על התמדת

התורה ועבודת התפלה ומדות טובות, עד שלפעמים עוד מעט וסקלוני. אבל כאשר מסיים השנה, ורואה עד כמה הלכתי בתורתו, שדברי תורה מחודדין צפיו, ואיך נתעלה בעבודת התפלה, אז נותן הודאה על חלקו, עד שלא רוצה להפרד מהמוכיחו, כי מכיר תכליתו וטובתו צמה שהדריכו אותו, ועושה חשבון איך היה נראה בקיום זמן, אם לא היו עומדים על ראשו ומכין אותו להתגדל, וזהו שצחן של ישראל.

ובימים הללו שמתאבלים על חורבן ציח מקדשינו, אשר נחרב רק בעון שנחת חנם שהיה בישראל (יומא ט:), יש לנו להשתדל צאהבת חברים ציחר שאת, ולהתדבק צמדת הכרת הטוב, ולא להיות כפוי טובה. וצתיקון חטא זה נוכח צקרוצ להגאל גאולת עולם צציאת צן דוד צמהרה דידן.

בסעודה שלישית פרשת מטות - מסעי תשע"ז לפ"ק

כתב, שמונה פעמים נזכרו בני גד ובני ראובן צפרשה זו, שגלו צצביל זה שמונה שנים קודם לשאר השצטים ע"ש.

ונראה עוד צטעם שגלו קודם לשאר השצטים, ולהמליץ על שצטי י-ה שצחרו לשצת צעצר הירדן, ולוותר על קדושת ארץ ישראל. ויש לומר על פי שציחר הרה"ק רבי בונם מפרשיםחא וצ"ל, ומקנה רב היה לבני ראובן ולבני גד עננס מאד, שמקנה הוא מלשון קנין, ורב הוא מלשון רבי, עשה לך רב. ואמר עליהם

ומקנה רב היה לבני ראובן ולבני גד עננס מאד וגו' (לצ-ב). וצמדדש רבה צפרשתנו (כצ-ט) דרשו עליהם קרא, נחלה מנוהלת צראשונה ואחריתה לא תצורך (משלי כ-כא). ואמרו שם (כצ-ז) אתה מוצא צבני גד ובני ראובן שהיו עשירים והיה להם מקנה גדול, וחצבו את ממונס וישצו להם חוץ מארץ ישראל, לפיכך גלו תחלה מכל השצטים שנאמר (דברי הימים א ה-טו) ויגלם לראובן ולגדי ולחצי שצט המנשה. ומי גרם להם, על שהפרישו עננס מן אחיהם צצביל קנינס ע"ש. ובבעל הצורים

הכתוב, כי קנין היה להם ברבם, שדבוקים היו מאד במשה רבינו, ולכן שאפו להשתקע בארץ שבה נשאר רבם. וכמו שאמר משה רבינו בעצמו על שצט גד, וירא ראשית לו כי שם חלקת מחוקק ספון (דברים לג-כא), וברש"י ראה ליטול לו חלק בארץ סיחון ועוג, שהיא ראשית כיבוש הארץ, כי ידע אשר שם בנחלתו חלקת שדה קצורת מחוקק והוא משה ע"כ.

ובפשוטו הכוונה, כי הקשר שיש בין תלמיד לרבו משפיע הרבה בעבודת ה', וכאשר שוהה במחילת רבו הוא נשפע הרבה בראייתו תמיד תורתו ועבודתו ומדותיו וכל הנהגתו, שיכיר עד כמה הוא צריך עדיין להוסיף אומץ בעבודתו. ובאהל יעקב כתב בשם הגר"א זצ"ל, שאמר שעצם שהיית האדם עם צדיק משפיע עליו, על דרך כלי שמתמלא נשפך ממנו על סביבתו, כן היא היראת ה' שיש להצדיק כשעובר על גדותיו, מושפעים מזה סביבתו. ואמרו (ברכות ט). לעולם ידור אדם במקום רבו, שכל זמן ששמעי בן גרא קיים לא נשא שלמה את צת פרעה ע"ש. וצני גד וצני ראובן היה להם קנין ענוס ברבם, וחששו שבמיתתו יהיה להם ירידה, על כן בחרו להיות בעצב הירדן סמוך לרבם, כדי שיהיו עיניך רואות את מוריך, לציר תמיד לנגד עיניהם דמות תבניתו של משה. שכאשר יתבוננו מה הם עושים בעצב הירדן, והם מופרדים מהכלל ישראל בארץ הקדושה, שזהו משום שרבם משה מונח כאן, צוה יהיה צורת רבם לנגד עיניהם תמיד ולא יכשלו.

ולבן צני גד שהיו מקושרים עם רבם, החזיקו עצמם בענוה יתירה, אשר עדיין הם עומדים בעבודתם בפתח השער, כי ראו תמיד

לעיניהם דמות משה פני חמה, ועד כמה רחוקים הם ממדריגתו. ועל דרך שפירש בקדושת לוי (ליקוטים) הכתוב, פתחו לי שערי צדק אצוה צם וגו' (תהלים קיח-ט), שהצדיק תמיד בעיני עצמו כאילו לא התחיל עדיין בעבודתו ית', ומבקש שה' יפתח לו השער שבו יכנס לעבוד אותו, וזהו פתחו לי שערי צדק וגו'. זה השער לה' צדיקים יצאו בו, שזהו עיקר העבודה שלהם ע"ש. (וכן הוא גם בנועם אלימלך בליקוטי שושנה). ובאורב ישראל (ריש פרשת וירא) ציאר באצרהם, והוא יושב פתח האהל (בראשית יח-א), שחשב במחשבתו שהוא עדיין בפתח האהל של קדושה ע"ש.

וזהו ששיצח אותם משה, וירא ראשית לו, שהם רואים תמיד את עצמם שהם עומדים עדיין בהראשית, ומבקשים פתחו לי שערי צדק, וסיבת ענותנותם היא, כי שם חלקת מחוקק ספון, והם מקיימים תמיד והיו עיניך רואות את מוריך, ועל כן לצם נשבר בקרבם, בראותם גודל מעלת רבם, עד כמה יוכל ילוד אשה להגיע במדריגותיו.

*

אמנם יש לומר צוה עוד, ונקדים לצאר תחלה מה שהוכיח אותם משה, האחיכם יצאו למלחמה ואתם תשבו פה (לצ-ו), ופירש באור החיים הק' שנתכוין צוה, כי ארץ סיחון ועוג שהם שואלים, נתנה ה' כשהיו מקובצים יחד שצטי ישראל, שזכות כולן עמד להנחילם הארץ הלזו, וכשהם נוטלים חלקם בארץ נגרע מערך זכות הרבים, לפי שהם יושבים פה, וצוה סמר טענתם שנתכוונו במאמר אשר הכה ה', שזה יגיד על מלחמת הארץ שאין טורח לישראל כמו שפירשתי למעלה, כי לא כן הוא, שאין

אותה תמיד, עיני ה' אלקיך זה מראשית השנה ועד אחרית שנה (דברים יא-יג) ע"כ. וברש"י והלא אף כל הארצות הוא דורש, שנאמר (איוב לח-כו) להמטיר על ארץ לא איש, אלא כביכול אינו דורש אלא אותה, ועל ידי אותה דרישה שדורשה, דורש את כל הארצות עמה (ספרי) ע"כ. וענינו נראה, דאיתא במדרש (ב"ר א-א), התורה אומרת אני הייתי כלי אומנתו של הקב"ה, צנוהג שצעולם, מלך בשר ודם צנוה פלטין, אינו צנוה אותה מדעת עצמו אלא מדעת אומן, והאומן אינו צנוה אותה מדעת עצמו אלא דיפתראות ופינקסאות יש לו, לדעת היאך הוא עושה חדרים היאך הוא עושה פשפושין, כך היה הקב"ה מציט בתורה וצורא את העולם, והתורה אמרה בראשית ברא אלקים, ואין ראשית אלא תורה ע"כ. ובזוה"ק (ח"ג קסא.) בכל מלה ומלה דכתיב זה באורייתא, אסתכל קודשא בריך הוא ועבד ההוא מלה וכו', כגוונא דא כל עלמא אתצרי ע"כ.

וּנְרָאָה כי ארץ ישראל נצרה מהתורה שכתב, שכל אמה ואמה שורש חיותה מאות אחת שבתורה, ולעומת זה חוץ לארץ נצרה מהמילוי שיש בכל אות. והמכיר שורש הדברים, כאשר מסתכל על ארץ ישראל בכללותה, רואה זה מסודר כל התורה כולה. ובהיות שעל התורה נאמרה והגית זה יומם ולילה (יהושע א-ח), והקב"ה שומר תורתו (ירושלמי ר"ה א-ג), על כן תמיד עיני ה' אלקיך זה, והוא דורש אותה כמו שדורשין את התורה. וכיון ששורש הצרכות היא בהתורה, וארץ ישראל מכון נגד התורה, על כן שפע הצרכות יורדת מן השמים על ארץ ישראל. וכיון שחוץ לארץ היא המילוי של אותן האותיות, על כן משם נמשך הצרכה גם עליה. וזה שאמרו שאין הקב"ה דורש אלא אותה, כי

הדבר דומה ע"כ. והיינו שכיון שצני גד וראובן יושבים בארץ סיחון ועוג, ולא יהיו יחד כל שבטי ישראל, נגרע בזה כח הרבים, שעצורם נעשה הנס במלחמה, ולא תהיה הכיבוש של ארץ כנען קל כמו כיבוש ארץ סיחון ועוג. ובפשטות הכוונה כי אינו דומה מועטין העושין מנזה למרובין העושין התורה (רש"י ויקרא כו-ח), ומכל שכן כאשר הכלל ישראל כולו מעורבין בזה, ואם כן כאשר בני גד וראובן לא יהיו עמם בכיבוש המלחמה, לא יהא כחם גדול כל כך.

אֲך יש לומר בזה עוד, כי ידוע שכל אחד מישראל מקושר באות אחת שבתורה, והששים רבוא נשמות הם נגד הששים רבוא אותיות שיש בתורה, וכמו שפירשו מאהבתך שאתה אתו ומשמחתך ששמחת בו, קראת שמו ישראל (ראשי תיבות יש ששים רבוא אותיות לתורה) וישר"ן (יש ששים רבוא נשמות). וכאשר הכלל ישראל עומדים ביחד, הרי הם ספר תורה שלימה, וכמו שפירש בקדושת לוי (פ' במדבר) כאשר צוה ה' את משה ויפקדם במדבר סיני (א-יג), שכאשר פקד משה את ישראל היה לומד בזה את התורה. וזהו כאשר צוה ה' את משה, כשם שלמד משה את התורה אשר צוה ה', כן למד גם כאשר ויפקדם במדבר סיני ע"כ. (ועיין בערוגת הבשם פ' יתרו על הפסוק וירא העם וינועו). ואם כן כאשר יכנסו ישראל לכיבוש הארץ צלי שבט גד וראובן, יחסר מהם קדושה עצומה של ספר תורה שלימה, ואחייבם יצאו למלחמה ואחם תשבו פה.

*

אֲך עוד טובא גזו צגויה, דהנה הכתוב משבח ארץ ישראל, ארץ אשר ה' אלקיך דורש

שם היא שורש התורה, ועל ידי אותה דרישה, דורש כל הארצות עמה, שזה נמשך מעצמה, כי מהאות צא השפע להמילוי.

ומעתה כיון שארץ ישראל הם אותיות התורה בשורשה, וגם כלל ישראל הם שורש התורה, ששים רבוא נשמות כששים רבוא אותיות בתורה, על כן כשנכנסו לארץ ישראל, זכה כל ישראל לאותה נחלה שהיא מכוון נגד האות שלו. ונראה דזהו שאמר הכתוב בחלוקת הארץ, לרב תרבה נחלתו ולמעט תמעט נחלתו, איש לפי פקודיו יותן נחלתו, אך בגורל יחלק את הארץ לשמות מטות אבותם ינחלו (במדבר כו-נד), כי הטעם שנתחלקה על ידי גורל יש לומר, כי צהיות שכל אחד מישראל שהוא אות בתורה, צריך לזכות לחלקו בארץ ישראל צהאות שהוא כנגדו, וזה אי אפשר רק בגורל מן השמים. ואמר הכתוב בטעמו, כי 'איש לפי פקודיו יותן נחלתו', כפי השורש שלו בפקודי ה' ישראלים, שהיא התורה הקדושה, כן לעומת זה יותן לו נחלתו בארץ, על כן 'אך בגורל יחלק את הארץ'.

ומבואר באמרי פנחס (אות קפצ) שכאשר הלכו לכבוש את הארץ, עסקו תמיד בצהות ההלכה השייכת לאותו מקום שרצו לכבוש, ועל ידי זה כבשוה. ולכן מצינו כשנלחמו על העיר עי כתיב (יהושע ח-יג) וילן יהושע צלילה ההוא בתוך העמק, ואיתא בגמרא (עירובין סג:) אמר רבי יוחנן מלמד שלן בעומקה של הלכה. והכוונה בצהות ההלכה ששייכת לעי, ועל ידי זה כבשוה, והאריך צזה (הוצא בשמן ראש חלק י פ' צהלותך קלג).

ואם כן לכבישת הארץ שהיא מכוונת נגד כל התורה, צריכין לזה כניסת כל ישראל יחד

שהם מכוונים גם כן נגד כל התורה. ומעתה אם לא יכנסו עמהם בני גד וראובן, לא יוכלו כלל ישראל לכבוש את כולה. ועל כן הוכיח אותם משה, כי הצעתם אינה נכונה, 'האחיכם יבואו למלחמה ואתם תשבו פה', אם אתם לא תכניסו עמהם, חסר חלק מהאותיות התורה, ולא יוכלו לכבוש אותם החלקים שהם כנגד חלקי התורה שצבם. ועל זה השיבו, כי גם הם היה כוונתם ליכנס עמהם יחד, רק אחר הירושה והישיבה יותרו בני גד וראובן על חלקם, ולהחליפם עם חלקם צעבר הירדן.

והנה מספר הנפשות של בני ראובן היה, שלשה וארבעים אלף ושבע מאות ושלשים (במדבר כו-ז), ובני גד היו ארבעים אלף וחמש מאות (שם כו-יח), וביחד הם סכום הנכנס למספר שמונים וחמשים אלף, מספר פ"ה. ועל כן רימו להם משה ואתם תשבו פה, שיחסר סכום אותיות אלו בכניסתם לארץ, ואיך יוכלו אחיכם ליכנס כך למלחמה.

ויתבן לומר דלכן אמרו (שבת קטו:) ספר תורה שצלה אם יש צו ללקט שמונים וחמש אותיות, כגון פרשת ויהי צנסוע הארון, מציילין ע"ש. כי הכלל ישראל מספרם הם ספר תורה שלימה, אך פ"ה אלפים אותיות ציקשו ממשה להפרד ולהשאר צעבר הירדן, והסכים לזה, אם כן נתחלק מהספר תורה פ"ה אלף אותיות, ועל רמו זה ספר תורה שצלה יש צה פ"ה אותיות יש עלה קדושת ספר תורה.

ויתבן לומר שאלמלי היו נכנסים כולם לארץ ישראל, ולא היו יושבים צעבר הירדן, והיו כל הששים רבוא ישראל בתוך ארצם, שהם ציחד קדושת ספר תורה שלימה, לא היו

שם רוחאים צמוד ע"ש. ועוד פליאה לומר על בני ישראל שהם רוחאי נפשות. ומה גם דשגגה יוכל להיות בכל מקום, ואין לומר על עיר מסויים שיש בה שוגגין יותר.

גם לצאר מה שמנינו ציוסף, וישלחהו מעמק חברון ויבא שכמה (נראשית לו-ד). וברש"י מקום מוכן לפורענות, שם קלקלו השצטים, שם ענו את דינה, שם נחלקה מלכות בית דוד ע"כ. ומקורו בגמרא (סנהדרין קב.). ויש להבין הא בשעה שהלך יוסף לשם, לא אירע בשכם רק מעשה דינה, ואיך קראו משום פעם אחת שהיא מקום מזומן לפורענות.

וגראה דהנה הרמב"ן (לה-ד) כתב, דאפשר שהיה אויר ארץ גלעד מגדלת רוחאים מאז היתה לגוי ע"כ. וכמו כן היא בשכם, האויר שלה גורמת פורענות. ומנינו כיוצא בה במשה רבינו שאמר להמרגלים, וראיתם את הארץ מה הוא (במדבר יג-יח), וברש"י יש ארץ מגדלת גבורים ויש ארץ מגדלת חלשים, יש מגדלת אוכלוסין ויש ממעטת אוכלוסין (תנחומא ו) ע"כ. הרי כי טבעי הארץ מחולקים, ומשפיעים על יושביה. ועל דרך זה אמרו (תנחומא בלק יז) יש מעיינות שמגדלים גבורים ויש שמגדלין חלשים, ויש מגדלות נאים ויש מכוערים, ויש לנועין ויש שטופין בזמה, ומעין שטים של זנות היה, והוא היה משקה קדום ע"ש.

ולבאר הדברים יש לומר, כי בהיות שהמורה היא התבנית של העולם, וכל עיר ועיר שורשה מפרשה שחורה, על כן כל מקום שבעולם מהותה היא כפי הפרשה שממנה נצרא. והנה בהמורה הקדושה, יש תיבות שמקודשות ביותר, והיינו השמות הקדושות של הקצ"ה,

האויצים יכולים לשלוט בהם, כי קדושת הארץ עצמה היא ספר תורה, וקדושת הכלל ישראל היא ספר תורה, וקדושה עצומה זו היה מגין עליהם. ועל דרך שמנינו בקבלת המורה, שלא קבלו את המורה אלא כדי שלא תהא אומה ולשון שולטת בהן (עבודה זרה ה.), אשר באמת בכה זו של אחדותם כבשו ארץ סיחון ועוג וארץ שבעת עממים. אך בהיות שנתפרדה הספר תורה, ומקנתם ישבו בעבר הירדן, על כן היו יכולים האויצים לשלוט בהם. ועל כן כאשר בא זמן הגלות, שלטו האויצים תחלה צבני גד וצני ראובן, כי הם הם הגורמים להחורבן, ונחלה מזוהלת זו גרמה, שאחריה לא תצורך.

*

ומענין לענין יתבאר בזה עוד צפרשתנו צדיני ערי מקלט, דכתיב (לה-ג) והערים אשר תחנו, שש ערי מקלט תהיינה לכם, את שלש הערים תחנו מעבר לירדן, ואת שלש הערים תחנו בצרף כנען וגו'. ובגמרא (מכות ט:) אמרו, ומכוינות היו [אלו נגד אלו בשתי שורות] כמין שתי שורות שצכרם, שכם צהר אפרים כנגד רמות בגלעד וכו'. ופריך בעבר הירדן תלת בצרף ישראל תלת [בתמיה, נחלת שני שצטים שלש, כמו נחלת עשרה שצטים]. אמר אצבי בגלעד [שהיא בעבר הירדן] שכיחי רוחאים, דכתיב (הושע ו-ח) גלעד קרית פועלי און עקובה מדם וכו' שהיו עוקצין [אורצין] להרוג נפשות. ושז אמרו (שם) ששם נמי שכיחי רוחאים וכו' ע"ש. וכן הוא ברש"י צפרשתנו (לה-ד) דבגלעד 'פיש' רוחאים. וכתוספות שם הקשו, הלא ערי מקלט קולטות רק את ההורגים בשגגה, ואיך אמר שהורכו לערי מקלט רבות, משום ששכיחי

התורה, וגלעד בחוץ לארץ שנצטו מהמילואים של פרשה זו. ושפיר הוי שכם מקום 'מוכן ומזומן' לפורעניות, והיינו מששת ימי בראשית כשנצטו מפרשה של פורענות.

*

ובזה היה נראה לצאר מה שנתקשה רש"י (סנהדרין ס) שאמרו בשכם מכרו אחיו את יוסף, הלא הכתוב אומר (בראשית לז-יז) ויאמר האיש נסעו מזה, כי שמעתי אומרים נלכה דומינה, וילך יוסף אחר אחיו וימנאס צדותן, אם כן לא היה בשכם אלא צדותן. ותירך דדותן היא כפר הסמוך לשכם ונקראת על שם שכם. אי נמי כמדדשו שהיו דנין עליו להורגו ע"כ. ויש לומר כי השבטים שבטי י-ה הרגישו בשורש המקום של שכם, שהיא מפרשה של ראייה, ונפישו זהו רוצחים. ואם כן כאשר ידונו את יוסף במקום הזה, הרי המקום גורם לעוות את עיניהם לכך חובה להיות יוסף נדון למיתה, ויתכן שלא כוונו להלכה, ועל כן אמרו נלכה דומינה, נעזוב את המקום הזה ללכת אל מקום שאין זה התכונה של עיר שכם, ואם נוכל להוציא משפטו לאורה כדת של תורה. ואם כן מזה גופא שמכרו את יוסף צדותן, ולא רצו לדונו בשכם, זה ראייה על תכונת המקום שהעיר שכם מקום מזומן לפורענות מששת ימי בראשית, ועל כן לא רצו לדונו שם.

*

ולמה לייץ על בני גד וראובן שנטלו חלקם בעבר הירדן מופרדים מהכלל ישראל, יש לומר שזהו על פי מה דאיתא בילקוט (שמואל קמה) ששאל דוד את ה' למה אין הוא יכול לצנות את צית המקדש, אמר לו הקב"ה אם

ובהם יש גם כן כמה דרגות, כי יש שמות נמחקין ויש שאינן נמחקין. ואם הוי"ה עולה על כולם שהיא שם העצם, ושאר השמות הם רק תוארים. ולכן ארץ ישראל שמכוננת נגד התורה, יש בה גם כן עשרה קדושות זו למעלה מזו (כלים א-ו), ומקום המקדש עולה על כולם בקדושתה, כי שורש צריאתה בהתורה היא מהשם הוי"ה צ"ה, שהיא הציבה המקודשת ביותר שבתורה.

ולבן אומר עליו הכתוב (דברים יב-ה) כי אם אל המקום אשר יבחר הוי"ה אלתיכם מכל שבטיכם לשום את שמו שם, לשכנו תדרשו וצאת שמה, והיינו שידרשו את מקום המקדש, שהיא במקום אשר שורשה שם היא מהשם הוי"ה צ"ה. וזהו שאמר (שם יז-ח) כי יפלא ממך דבר למשפט וגו', וקמת ועלית אל המקום אשר יבחר, הוי"ה אלתיך זו, ששם שורשו מהשם הוי"ה, הציבה המקודשת בתורה, ואם כן מקומה גם כן מקודשת מכל העולם, ואם יכוונו הסנהדרין אמיתית דעת התורה בכל דבר.

ובמו כן יש מקומות שנצטו מפרשה של תורה שעוסקת בעיני טומאה, ולכן עלולים יושביה יותר לטומאה, ולדוגמא ארץ מצרים שנקראת ערות הארץ (בראשית מז-ט), כי שורשה היא מפרשה של ערוה. ועל דרך זה היא המעינות של שטים. וכמו כן יש מקומות שנצטו מפרשה של תורה שעוסקת בצריחה, ולכן גלעד ושכם 'נפישו' רוצחים, כי נפש החיות שלהם היא מפרשה של ראייה. ועל כן במקומות אלו עלולים ביותר להכשל בהריגת נפש בשגגה, כי מטבע המקום להכשיל צוה, ועל כן הוצרכו שם ביותר לערי מקלט. וגלעד ושכם מכונים זה כנגד זה, כי שכם היא בארץ ישראל שנצטו מאותיות

מישראל, ולישב בפני עמם בעבר הירדן, וזוה יוכל לשפוך חמתו על העמים והאזנים. וזהו מדריגה נפלאה לוותר כל הימים מלישב תחת כל ה' בארץ הקדושה, אשר עיני ה' אלקין צה, עבור טובתם של הכלל ישראל באחרית הימים.

ומדה זו למדו מרצם משה רבינו, שמקר תמיד נפשו עבור הכלל, עד שאמר ועתה אם תשא את חטאתם, ואם אין, מחני נח מספרך (שמות לז-לז). וכאשר רצה משה ליכנס לארץ, אמר לו ה', רב לך אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה (דברים ג-ג). ויש לומר כי סיבת מניעתו ליכנס היה, כמו שמצינו בדוד, שאם היה משה נכנס וזונה את הבית, לא היה נחשב, כי דוד ומשה לא שלטו שונאיהם במעשה ידיהם. ואמר לו ה' 'רב לך', המדריגה שלך הוא רב מאד, שאין יכולים האומות לשלוט בהם, ולכן לטובתן של ישראל 'אל תוסף דבר אלי עוד בדבר זה', וזוה נחה דעתו. 'ומקנה רב היה לפני ראובן ולבני גד עצום מאד', שהיה להם קנין עצום במדותיו של רצם משה, ולמדו ממנו אין יש להפקיר עצמו עבור אחרים, על כן השכילו שלא לקבל חלקם בארץ, וזוה יוכל לשפוך חמתו על עמים ואזנים, ולא לפגוע בישראל ח"ו.

אתה זונה אותו הוא קיים ואינו חרב. אמר לו והרי יפה. אמר לו הקב"ה גלוי ופוי לפני שהם עתידין לחטוא, ואני מפיג חמתי זו ומחריצו והם ניולין, שכן כתיב (איכה ז-ז) צאהל צת זיון שפך באש חמתו ע"כ. וביאורו הוא, דאיתא בגמרא (פוטא ט.) דוד ומשה לא שלטו שונאיהם במעשה ידיהם, דוד דכתיב (שם ז-ט) טבעו בארץ שעריה, משה דאמר מר משנבנה מקדש ראשון נגזו אהל מועד קרסיו וקרשיו בריחיו ועמודיו ואדניו ע"כ. ולכן אם היה דוד זונה אותה לא היו יכולים האויבים להחריבה. ואיתא במדרש (איכ"ר ד-ד) מזמור לאסף אלקים באו גוים בנחלתך (תהלים עט-ט), לא הוה קרא צריך למימר אלא כתיב לאסף נהי לאסף קינה לאסף, ומה אומר מזמור לאסף. אלא משל למלך וכו', כך אמרו לאסף הקב"ה החריצ היכל ומקדש ואתה יושב ומזמר, אמר להם מזמור אני ששפך הקב"ה חמתו על העמים ועל האזנים, ולא שפך חמתו על ישראל ע"כ. (והוצא צרש"י קידושין לא: ד"ה אסתייעא).

ומערתה יש לומר דבני גד וראובן השכילו לדעת שאם הכלל ישראל כולם ישבו יחד בארץ, אז לא יהיה ציד הגויים להגלותם מארצם, מגודל קדושת הכלל. על כן בחרו להיות מופרדים

בסעודה שלישית פרשת מטות - מסעי תשע"ח לפ"ק

ימות. ולא עוד אלא שאמר ה' למשה שימסור זאת גם לישראל, וכמו שנאמר וידבר ה' אל משה 'לאמור'. ובאמת מסר זאת משה לישראל, וכמבואר צרש"י וימסרו מאלפי ישראל (לא-ה), מששמעו שמינת משה תלויה בנקמת מדין, לא

וידבר ה' אל משה לאמור, נקום נקמת בני ישראל מאת המדיינים, אחר תאסף אל עמיק (לא-ה). ויש להבין מהו הקשר, שרק אחר נקמת מדין יאסף אל עמיו. וגם לחיזה לורך הודיע זאת למשה, שידע שאחר נקמה זו

רצו ללכת עד שנמסרו על כרחן ע"ש. ומהו התועלת בהודעה זו לישראל שידעו כי מיתת משה תלויה במלחמה זו. – גם לצאר הנגינה של 'רביעי' על תיבת 'נקוס'.

וּנְרָאָה כי מנינו במיתתו של משה, ויעל משה מערבות מואב אל הר נבו ראש הפסגה (דברים לז-ח). ובגמרא (סוטה יג:) שמים עשר מעלות היו שם, ופסען משה בפסיעה אחת ע"כ. וזריך ביאור לאיזה צורך קיבל כח מן השמים לעשות דבר זה לפסוע ההר בפסיעה אחת. ומה גם לדוע כי הסתלקות משה רבינו היה בשבת (שו"ת א"ח סימן רצב), והרי אין לפסוע פסיעה גסה בשבת (שבת קיג:).

והענין הוא, כי הכתוב אומר במיתתו, וימת שם משה עבד ה' בצרך מואב (לד-ה), קרא אותו בתואר 'עבד'. כי העבד אין לו שום יד לעצמו, ולא רשות לעצמו, וכל מה שקנה עבד קנה רבו. והוא משועבד לאדונו לעשות הכל כרצונו, הן אם זהו לטובתו או לרעתו. ועל דרך זה הוא עבד ה', הוא מכניע עצמו ורצונו ודעתו לקונו, אין לו שום רצון עצמי, רק לעשות נחת רוח לקונו. והוא מרוצה בכל מה אשר יצוה עליו ה', אם זהו רצון קונו. והחיים והמיתה אצלו שוין, הוא חי בשביל שזהו רצון קונו לשמשו במצוות ומעשים טובים בעולם הזה, ואם רצון קונו במיתתו הוא מרוצה גם לזה. ועל דרך זה היתה מיתתו של משה, שהיה מרוצה בדבר ולא הנטער כלל, וימת שם משה 'עבד' ה' על פי ה'.

וביאור הדברים, כי צודאי מי שהוא מוכה בחולי אנוש ונוטה למות, מוטל עליו לעורר רחמים על חייו, מפני שכן נצטוונו להתפלל

בעת זר, וזעקה מקרע גזר דינו של אדם (ראש השנה טז:), וגם לעשות כל ההשתדלות שיש בידו לחיותו ולרפואתו. אבל משה אחר שאמר לו ה' אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה (דברים ג-כו), מאז קיבל על עצמו מיתתו בשמחה וטוב לב, לעשות בזה רצון קונו, ולא ננטער עוד כלל על מיתתו, ועל מה שלא נכנס לארץ, כי הוא אין לו רצון עצמי לשום דבר, רק לעשות נחת רוח לקונו.

והנה כשהאדם מתאזהר ושואף מאד להגיע לאיזה דבר, מתאזר בו כחות עצומות שיוכל להשיגו. ועל דרך שאמרו (קידושין פא.) גבי רב עמרם חסידא שצא נסיון לידו ולא היה יכול לעלות ולהגיע שם אלא בדרגה, שקליה רב עמרם לדרגה דלא הוה יכלין צי עשרה למדלייא, דלייא לחודיה ע"ש. וכעין זה אמרו (בבא מציעא פד.) דריש לקיש צילדותו שהיה לסטים, וראה את רבי יוחנן, שוור [קפך] לירדנא אבתריה, ואמר לו רבי יוחנן חילך לאורייתא [כמה כותך יפה לסבול עול תורה], וקיבל עליו ריש לקיש לשוּב, בעי למיהדר לאתווי מאניה ולא מצי [לקפוץ כראשונה, דמשקיבל עליו עול תורה, תשש כחן] ע"כ.

ועל דרך זה היה במשה רבינו בעת מיתתו, כאשר עלה אל הר נבו, לא הלך כשה לטבת, לילך בפסיעות קטנות או גדולות, אלא מרוב חשקו לקיים מצוות קונו, הוא פסע את הר נבו בפסיעה אחת, אם כי היו לפניו י"ב מעלות, כי מיתתו היתה לו לשמחה לקיום רצון צוראו. והגם שהיה בשבת שאין לרוץ ולפסוע פסיעה גסה, מכל מקום בחורים המתענגים בקפיצתם ומרוצתם מותר (שו"ת א"ח סימן שא-ב), ומכל שכן

לדבר מנזיה, שמנזיה לרוך לכל דבר מנזיה אפילו בשבת (שם סימן נ"ב).

*

אומרו ונאספת וגו', גם אתה, פירוש אפילו אתה תסכים ליאסף כדרך אומרו (מהלים לא-ו) צידך אפקיד ע"כ.

*

והנה משה רבינו התחנן תקט"ו תפלות שיכניסנו ה' לארץ ישראל, אעברה נא ואראה את הארץ הטובה אשר זעבר הירדן, ההר הטוב הזה [ירושלים] והלבנון [זה בית המקדש] (דברים ג-כה). ואיתא במדרש (הוצא בפרשת דברים דרוש ט) שאלמלי היה משה רבינו נכנס לארץ ישראל, לא היה נחרצ הבית המקדש ע"כ. ובפשוטו הכוונה, דאיתא בגמרא (סוטה ט.) מאי דכתיב (מהלים לג-א) רננו לדיקים צה' לישרים נאזה תהלה, אל תקרי נאזה תהלה אלא נזה תהלה, זה משה ודוד שלא שלטו שונאיהם במעשיהם וכו' דאמר מר משנבנה מקדש ראשון נגנו אהל מועד קרשיו קרסיו וצריחיו ועמודיו ואדניו ע"כ. ואם כן אם היה משה צונה המקדש לא היה חרב. אך בפרשת דברים (שם) הקשה, דאיך יחוייב שאם משה היה נכנס לארץ ישראל שהיה צונה בית המקדש תיכף ומיד, והלא משעה שנכנס לארץ ישראל עד שנבנה הבית עברו יותר מארבע מאות שנה, עד אשר הניח ה' את כל ישראל מאויביהם ע"ש.

והנה דאיתא בגמרא (סוטה יד.) דרש רבי שמלאי מפני מה נתאזה משה רבינו ליכנס לארץ ישראל, וכי לאכול מפריה הוא צריך או לשבוע מטובה הוא צריך, אלא כך אמר משה, הרבה מצות נטוו ישראל ואין מתקיימין אלא בארץ ישראל, אכנס אני לארץ כדי שיתקיימו כולן על ידי ע"כ. ויש לומר הכוונה, כי קיום מצות ה' הכל תלוי לפי המצב שמקבל עליו

ואיתא צילקוטו (בפרשתנו תשפו) בפטירת אהרן, עלו משה ואהרן ואלעזר להר ההר, והיה משה מתצייש לומר לאהרן הגיע זמנו לפטר מן העולם וכו'. אמר ליה אהרן אחי אם יאמר הקב"ה לאחר ק' שנה שתמות מה תאמר, אמר לו לדיק הדיין. ואם יאמר לך היום, מה תאמר לו, אמר לו לדיק הדיין נאמן הוא עלי. אמר ליה הואיל וקבלת עליך נעלה לראש ההר שכן אמר לי הקב"ה. היה אהרן הולך אחריו כשה לטבח יוצל, אמר הקב"ה למלאכי השרת הייתם תמהים על יצחק כשעלה על המזבח ולא סרב, צואו וראו את הגדול הולך אחר אחיו הקטן לקבל מיתה וכו'. והיה משה קורא אהרן אחי מה היא מיתתן של לדיקים היכן אתה, אמר לו איני כדאי לומר לך, אלא הלואי מקודם זמן צאתי לכאן. כשראה משה היאך מת אהרן נתאזה משה למיתתו ע"כ.

ובאשר צא זמן פטירתו של משה, אמר לו ה', ונאספת אל עמיך גם אתה, כאשר נאסף אהרן אחיך (במדבר כו-ג), וכתוב באור החיים הק', אמר 'גם אתה' סמוך למאמר ונאספת, לומר שלא יהיה נרתע מהאסיפה, שמצטיחו שגם הוא יחפון וירצה ליאסף כשיראה עריבות המושג בשעת מיתה. וזה לך האות, כאשר נאסף אהרן אחיך, שהוא אמר לך שאם היה יודע וכו', הרי שגם החפץ והרצון יסכימו ליאסף. עוד ירצה להעירו צמנזיה המוטלת על הצדיקים לעשות בשעת מיתה, והוא שיצדיק עליו את הדין, ויחפון בגזירת מלך שתקיים, והוא

שמן

משות

ראש

שעה

בארץ, היה נשאר רושם נחמי גם על הכלל ישראל, ולא היו מבטלים שמיטת הארץ, וממילא לא היה צא לחורבן בית המקדש.

*

והנה טעם העונש של משה מצואר בהכתוב, יען לא האמנתם בי להקדישני לעיני בני ישראל, לכן לא תצילו את הקהל הזה אל הארץ אשר נתתי להם (במדבר כ"ג). והיינו שהחסיר משה לקדש שם ה' בני מריבה. ואיחא בגמרא (יומא פו.) שהיה רבי ישמעאל דורש ד' חילוקי כפרה, עבר אדם על עשה ושז, לא זו משם עד שמוחלין לו. עבר על לא תעשה, תשובה תולה ויום הכפורים מכפר. עבר על כריתות ומיתות בית דין, תשובה ויום הכיפורים תולין ויסוריין ממרקין. חילול השם כולן תולין ומיתה ממרקת דכתיב (ישעיה כג"ד) אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון ע"ש.

ואם כן חטא משה רבינו שהיה בחיסור קידוש שם שמים, לא נתמרק בחייו עד אחר מותו. והנה מיתת משה רבינו היתה מיתת נשיקה, וכמו שדרשו (בבא בתרא יז.) וימת שם משה וגו' על פי ה' (דברים לד-ה) בנשיקה ע"כ. ונשיקה מפי ה' אי אפשר כל זמן שיש עוד נדוד חטא בגופו של משה, ואיך יתכן שימות משה מיתת נשיקה.

אמנם כבר כתב בבני יששכר (תשרי ז-כו) על פי דברי הזוהר הק' (פ' במדבר קבא.) דאית חוצין דלא מתכפרן עד דאתפטר בר נש מעלמא וכו', והאי יהיב גרמיה ודאי למותא ומסיר נפשיה להאי אתר וכו' (ראה לומר מקבל עליו מסירות נפש) כמאן דאתפטר מן עלמא וכו', וכדין קוצ"ה מרחם עלוי ומכפר ליה לחוביה

בתחלה לעשותו. ועל דרך שאמרו (שבת קג.) כל מצוה שקיבלו עליהן בשמחה כגון מילה, דכתיב (תהלים קיט-קסג) שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב, עדיין עושין אותה בשמחה, ולהיפוך במצוה שקבלו עליהם בקטטה ע"ש.

ומצינו במצרים שאמר ה' למשה, ולמען תספר באזני בני וצן בניך את אשר התעללתי במצרים, ואת אותותי אשר שמתי בם, וידעתם כי אני ה' (שמות י"ג). ואמר הרה"ק מוהר"י מבעלזא זי"ע, כי ציאתם ממצרים, הרי ראו כולם בעצמם האצות ביחד עם הצנים, כל הנסים והנפלאות שהוציאתם ממצרים, ולא היה מן הצורך בשנה הראשונה לספר זאת. אך משה רבינו אשר בניו לא היו ציאתם ממצרים, שצאו רק אחר כך עם יתרו אל המדבר אשר הוא חונה שם הר חלקים (שם יח-ה), ולא ראו יציאת מצרים ולא קריעת ים סוף, להם הוכרח אציהם משה להאריך בסיפורו ולהודיעם כח ה'. והסיבה אשר עשה ה' ככה, הוא כדי שסיפור יציאת מצרים בשלימות מתחלתו תהיה על ידי משה רבינו, וצוה יתן כח למצוה זו על הדורות העתידים לצא עכ"ד.

ועל דרך זה ראה משה ליכנס לארץ ישראל, והוא יזדרז להיות המתחיל בקיום מצות הארץ, וצוה ישאר רושם נחמי על קיום מצות אלו, ויתקיימו על ידי, שיהיה להם קיום על ידי. ובהיות כי גלות צאה על שמיטת הארץ (אצות ה-ט), וכמו שנאמר (ויקרא כו-לד) אז תרצה הארץ את שבתותיה כל ימי השמה ואתם בארץ אויביכם, וכמו שנאמר מתחלה (שם כו-לא) והשימותי את מקדשיכם וגו'. על כן אם היה משה נכנס לארץ, והיה המתחיל במצות התלויות

מרויח צודאי עוד יוס חיים. ומצואר באור החיים הק' (לא-3) שמשה מסר נפשו ממש על הדבר, שהגם שידע שצאמנעות כן ימות, אין לך קיום מנות 'וצכל נפשך' כזו עכל"ק. וצמסירת נפש זו נעשה ראוי למות אחר כך צמימת נשיקה מה', שצזה תיקן כבר חטאו, ונתקיים אללו מצבר אס יכופר העון הזה עד תמותון.

ולבן הודיע ה' זאת למשה 'אחר תאסף אל עמיך', שאס לא היה יודע שחיותו תלויה בצלחמת מדין, לא היה צוריות זו מסירת נפש שתמרק את החטא. ורק כעת שהודיעו שיוכל להאריך ימי חייו עד אחר מלחמת מדין, והוא נודרו צדבר, צזה מסר נפשו לקיום מנות ה' צפועל, ונחשב לו כמיתה, ונתקן כבר חטאו. – וזהו הרמו של רביעי על תיבת 'נקום', דאיתא צגמרא (צצא צמרא ז.). ששה לא שלט צהן מלאך המות, ואלו הן, אצרהס יחק ויעקב משה אהרן ומרים ע"כ. ואס כן עד עתה זכו לזה רק ארבעה אנשים. ואס משה רוצה גם כן לזכות צמייתה כזו של ארבעה הללו, אז נקום נקמת צני ישראל, וצמסירת נפש זו יוכשר למיתה כזו, ואחר תאסף אל עמיך.

*

וזוהו הטעם שזוה עליו ה' להודיע זאת גם לצני ישראל, שרק אחר מלחמת מדין ימות משה, כדי שיראו כל ישראל מסירת נפשו של משה, שמוכן למות על קידוש שמו יצברך, כדי לקיים מנותו. והנה איתא צמדרש (תנחומא צשלח כד) הצדיקים צמה שהן מקנתרין צו הן מתקנין. תדע לך שצשעה שקנתר משה, צאו קנתר, שנאמר (שמות ה-כג) ומאז צאתי אל פרעה לצבר צשמך וגו', אמר משה צאו קרחתני צאו אני

עכ"ל. הך רואה שמסירת נפש צכח צאמת, אצחשיצ כאלו מסר נפשיה צפועל, ואפילו היה צידו עון חילול השם מתכפר ליה עכדה"ק. ואס זהו צמוסר נפשו רק צכח, מכל שכן כאשר אדם מוכן למסור נפשו לה' צפועל, משעה שעומד ליתן את נפשו לה', נחשב לו צמחשצה טובה שמצרפה למעשה, כאלו אצפטור צבר מן עלמא.

ומציינו צעקידת יצחק, שאמר ה' לאצרהס, קח נא את צנך וגו' והעלהו שס לעולה (צראשית כצ-3), ושצ אמר לו אל תשלח ידך אל הנער. וכתוצ בשו"ת חתם סופר (או"ח סימן רח) דהאמת היא, כי צודאי היה יחק עולה כולו כליל, כי צן אדם הנותן נפשו לשחיטה והקטרה צלי שום תקוה שימלט נפשו, על דרך אליך ה' נפשי אשא, הרי נפשו כולו כליל לה' יצברך. ואינו דומה לקרבן צמהה שצריך הפשט וניתוח וכליל לאישים, ואז תעלה נפש הצמהה לריח ניחות, לא כן נפש האדם, אשר גם צחיים חיותו נצבק צהשי"ת על ידי מחשצתו, וצלצד שתהיה מחשצתו צמסירת נפש ממש, ואס כן היינו והעלהו לי לעולה, והרי העלהו והיה עולה ע"כ.

והנה ה' אמר למשה, נקום נקמת צני ישראל מאת המדינים, אחר תאסף אל עמיך. ואיתא צמדרש (צמדצ"ר כצ-3) רצי יהודה אומר אילו היה משה רוצה לחיות כמה שנים היה חי, שאמר לו הקצ"ה נקס ואחר תאסף, תלה הכתוב מיתתו צמדין. אלא להודיעך שצחו של משה, אמר צשביל שאחיה יעבצ נקמת ישראל, מיד וידבר משה אל העס לאמור החללו מאתכם אנשים לצצא ע"כ. ואס כן קיום מנות נקמת מדין היתה מסירת נפש צפועל אל משה רבינו, כי צכל יוס שהיה מתאחר לצאת צמלחמה היה

ותורתו בכל לב ונפש. ועל ידי המסירת נפש
באמת בכל לבבו לקבל עליו עול מלכות שמים,
ועל ידי קבלתו באמת אהבת הש"י בכל לבבו,
בזה מתכפר לו על שהכה את נפשו בשגגה ע"כ.

וזה עולה עם מה שציארנו לעיל דקבלת מסירת
נפש נחשב לפני ה' כאילו הקריב נפשו,
ונעשה עולה תמימה, ומתכפר לו בזה כל העונות,
גם אלו אשר רק יום המיתה היתה מכפרת.
וידועים דברי הצעטיל קמין (אות ה) וז"ל, בכל
עת ורגע שהוא פנוי מן התורה, יהרהר במצוות
עשה זו של ונקדשתי בתוך בני ישראל (ויקרא
כז-כז), וידמה בנפשו ויאיר במחשבתו כאילו אש
גדול ונורא בוער לפניו עד לב השמים, והוא
בשזיל קדושת הש"ת שובר טבעו ומפיל את
עלמו להאש על קידוש הש"ת, ומחשבה טובה
הקב"ה מזרפה למעשה וכו' ע"ש.

ומבואר בלקושי אמרים לחתניא (פרק כה)
דיש לשום אל לבו, דאם הוא מוכן
למסור חיותו עבור שלא להפרד מקונו, מכל
שכן שבירת תאוה, הקלה מיסורי מיתה, לקבל
באהבה וברצון שלא להפרד מיחודו ואחדותו
ית"ש ע"ש.

מתקן ואומר שירה, לכך נאמר (שם טו-טז) אז
ישיר משה ע"כ. ועל דרך זה תיקן כאן משה
באותה מדה שקנתר, שהחסיר לקדש שמו יתברך
לעיני כל העם, צמי מריבה, על כן הראה כעת
נגד כל העם קידוש שמו יתברך, שמוסר נפשו
בפועל להזדרז למצות קונו, ובזה השלים מה
שהחסיר בקידוש ה' צמי מריבה.

*

ובספר הק' אוהב ישראל צפרשתנו כתב
לרמו בהפסוק, ואת הערים אשר תחנו
ללוים את שש ערי המקלט וגו', ועליהם תחנו
ארבעים וששים עיר וגו' (לה-ו). כי מצוה זו
נוהגת בכל זמן כי התורה נלחית, ועל כן אפילו
בזמן הזה יש לה שייכות, והוא תיקון למכה נפש
בשגגה. רצה לומר מי ששגג בחטאים ועונות
ומשחית את נפשו, יעשה תיקון זה בקבלת עול
מלכות שמים באהבה שלימה ובמסירת נפש
גדול באמת בכל לבבו לה', בהשגת תיבות שמע
ישראל כו' (דברים ו-יד). והמה בחינת שש ערי
מקלט. ועליהם תחנו מ"ב עיר, היא בחינת
פרשה ראשונה של קריאת שמע שהיא ואהבת
שיש בה מ"ב תיבות. והיינו קבלת אהבתו יתברך

בסעודה שלישית פרשת מטות - מסעי תשע"ט לפ"ק

להודיע לכל נדקתו של משה, שאף על פי ששמע
שמיתתו תלויה בדבר, עשה בשמחה ולא איחר
(רש"י). ומבואר יותר בילקוט (רמו תשפה) אילולי
בקש משה שלא למות, לא מת, שאמר לו הקב"ה
אם אין אתה מתנקם בשונאייהם של ישראל אין

נקום נקמת בני ישראל מאת המדינים, אחר
תאסף אל עמך, וידבר משה אל העם
לאמור, החלנו מאתכם אנשים לזבא וגו' (לא-ב).
ולכאורה לאיזה צורך הודיע ה' למשה זאת, כי
אחר זה יאסף אל עמיו. ונראה כי רצה ה'

אמה מת, והיה יושב לו עשרים שנה או שלשים שנה, אלא אמר משה אין רשות בידינו לעכב את המנוה ע"כ.

ולבאורה הא קיימא לן (יומא פה:) וחי זהם (ויקרא יח-ה), ולא שימות זהם ע"ש. והיינו שאין אדם חייב למסור חייו עבור קיום מנוה, אלא בשלש עצירות לבד, ואם כן אין מסר נפשו עבור קיום מנוה עשה של נקום נקמת בני ישראל. וצריך לומר דכיון שה' אמר לו נקום וגו' גם כאשר אחר תאסף אל עמך, הרי נטוה שעל מנוה זו לא נאמר וחי זהם, והוי אללו כמו שאר השלש עצירות שמחוייב למסור נפשו עבור קיומם.

אמנם מה שנודרו לקיים המנוה תיכף, אין זה אלא משום זריזין מקדימין למנוה, וכיון שזירוח זה יביאנו למות צמוקדם, שהרי אמר לו 'אחר' תאסף אל עמך, וכל 'אחר' סמוך (ב"ר מד-ד), אם כן הותר ליה לאחר מלחמת מדין בכמה שנים, שהרי לא נטוה לעשותו תיכף, ואיכא מנוה וחי זהם ולא שימות זהם, ועל מנוה זריזין אין למסור נפשו. ויתכן שכיון שעל מנוה זו נטוה למסור נפשו, ואין חייו חשובין כנגדו, גם לגבי זריזין למנוה זו, ליכא משום וחי זהם.

ויש לדון במי שצא לידו מנוה קידוש השם, שחייב למסור נפשו עליו, ונותנין צרירה לידו להורגו היום או למחר, אי יש חיוב עליו לאחרו משום וחי זהם, שהיא גם על חיי שעה, או יש חיוב להקדים משום זריזין מקדימין למנוה, כי לגבי מנוה זו אין מתחשבין בחיי האדם, שהרי צריך למסור נפשו עליה.

ואפשר לומר עוד, דכנראה טעם שמוותר לעבור על מנוה צפיקוח נפש עבור

חיי אדם, משום דיש צוה קצרה חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה (יומא שס.) וזה לא דוקא בשבת אלא הוא הדין שאר מנוה (ביאור הלכה סימן שנט), והיינו שבמיתתו לא יוכל לקיים עוד שום מנוה, וכדאי לצטל מנוה חדא, שיוכל לקיים אחר כך הרבה מנוה. והנה הא דליכא חיוב מנוה במיתתו, היא משום דכתיב (תהלים פח-ו) צמתים חפשי, ודרשו (שבת ג.) כיון שמת אדם נעשה חפשי מן התורה ומן המנוה ע"ש. אמנם צמשה רבינו מצינו שאמרו חז"ל (סוטה יג:) יש אומרים לא מת משה, כתיב הכא (דברים לד-ה) וימת שם, וכתיב התם (שמות לד-כח) ויהי שם עם ה', מה להלן עומד ומשמש אף כאן עומד ומשמש ע"ש. על כן ליכא צמשה רבינו הפטור של וחי זהם ולא שימות זהם, כי גם במיתתו לא יהא חפשי מן המנוה, כיון שעומד ומשמש ולא מת. [גם יש לומר על פי מה שכתוב בש"ך (יו"ד סימן קנז סק"ה) דאדם גדול וחסיד ראוי למסור נפשו גם על מנוה קלה ע"ש. והאריך צביאורו בישבחה משה (פ' כי תשא) ע"ש]. – על כל פנים אנו רואים מכאן עולם אהבתו של משה לעשות רצון קונו, שעומד לוותר על ימי חייו, כדי להיות מן הזריזין לקיים מנוה ה'.

*

וביתר ציבור נראה לשלב הדברים לימי המצרים, הימים הללו שאנו מקוננים על חורבן בית מקדשינו. הנביא אומר (ירמיה ט-יא) מי האיש החכם ויבן את זאת וגו', על מה אצדה הארץ וגו'. ואמרו חז"ל (גדרים פא.) דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולמלאכי השרת ולא פירשוהו, עד שפירשו הקב"ה בעלמנו דכתיב

(שס) ויאמר ה' על עזבם את תורתִי אשר נתתי לפניהם וגו' ע"ש.

ולבאורה צריך ביאור, הא אמרו חז"ל (יומא ט:) מקדש ראשון מפני מה חרב, מפני שלשה דברים שהיו צה, עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכת דמים ע"כ. ואיך יתכן שנביאים ומלאכים לא ידעו חטאם. ומה גם שהחטאים הללו לא היו צנענה, דהא אמרו (שס) ראשונים שנתגלו עונם [לא היו מכסין פשעיהם] נתגלה קצם [לפי מלאות לצבל שזעים שנה אפקוד אתכם] ע"כ. הרי דהחטאים היו בגלוי ואיך לא פירשוהו.

אך הביאור הוא, הן עשרה נסים נעשו בצית המקדש (אבות ה-ה), ואם כן ראו כל ישראל צעיני צער כבוד ה', המשגיח בתחתונים ומנהיג עולמו, עומדים נפופים ומשתחיים רווחים, ואיך יתכן שיתדרדרו כל כך עד שיעברו העבירות היותר החמורות, ולא עשה המקדש עליהם אות לטובה, ליראה ולאהבה את ה'. וזו הייתה שאלתם 'על מה אצדה הארץ', איך באו לידי כך שאצדה הארץ.

אבל התשובה על זה, כי נגד היצר הרע אין שום תרופה אלא לימוד התורה, וכל שאר הסגולות הם רק להוספה אחר הלימוד, וכמאמרם (קידושין ל:) בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תצלין. וצלי תורה יכולים ליפול לצאר שחת עד הדיוטא התחתונה. וגם כאשר מכיר ורואה גדולת הצורה, עלול לחטוא, והגם שאינו מובן איך יתכן כזאת, כבר אמרו (סוטה ג.) אין אדם חוטא אלא אם כן נכנס רוח צו שטות ע"כ. הרי לנו כי בשעת החטא אדם אוצד שכלו, ויוכל לראות נסים צעיניו, ולא יוכל להתגבר על תאומו. ורק התורה שעליה נאמר (תהלים יע-ח)

עדות ה' נאמנה 'מחכימת פתי', נוטלת ממנו הרוח שטות, שיוכל לנצח יצרו. וזהו שהשיב ה', כי סיבת אצדת הארץ היא 'על עזבם את תורתִי', וכאשר אין להאדם התצלין של תורה, עלול לרדת עד שפל המדרגה.

*

אמנם אחתי צריך ביאור אריכות הלשון, על עזבם את תורתִי 'אשר נתתי לפניהם', שכנראה היא מיותרת. ועוד דהוי ליה למימר, אשר נתתי 'להם', ולמה אמר 'לפניהם'. ונראה דהנה באור החיים הק' (פ' ואמתון) פירש הכתוב, ואתם הדבקים צה' אלקיכם חיים כולכם היום (ד-ד), על פי מה שכתב הרמב"ם (ה' יסודי התורה ו-ג) וזה לשונו, וזו שמות הם הוי-ה וכו'. כל המוחק אפילו אות אחת מוז' שמות אלו לוקה, כל הנטפל לה' מלפניו מותר למוחקו וכו', מלאחריו כגון ד' של אלקיך, כס של אלקיכם, אינם נמחקים, והרי הם כשאר אותיות של שם שהשם מקדשם ע"כ. והוא מה שנתכוין לומר להם במאמרם ואתם הדבקים צה', פי' לפי ששם זה המיוחד שם הוי-ה אין אות נדבקה ונסמכת לו מלאחריו אלא מלפניו כגון לה' צה' כה', ואותיות אלו אין בהם קדושה ומותר למוחקם, ואם כן תהיה דביקות ישראל צה' בדרך זה שאין ה' מקדשם, לזה גמר אומרם אלקיכם, פי' דביקות זה שאתם דבקים צה' אינה כדביקות האותיות שמלפניו אלא כאותיות שמלאחריו, שהם כס של אלקיכם, שהם קדושים כאשר האותיות של השם עכדה"ק.

ויש לומר על דרך המוסר, כי יש שני סוגים בשומרי התורה ומצותיה. כי הנה האדם נצרך בעולם גשמי, ולנורך קיומו בעולם מוכרח

'לפני' צורכי האדם, והם עשו את מלאכתם קבע, עניני צורכי הגוף היה להם דין קדימה, והתורה היה רק ארעי, ואותי השלכת אחר גויך. ולכן נתדרדרו עד כדי כך, שצמעשיהם הביאו חורבן המקדש וגלותם. – וזה שבחו של משה רבינו, שהקב"ה הודיעו מתחלה, שאחר קיום מצוה זו יאסף אל עמיו, ולא הביט על צורכיו, והזדרזו בשמחה לעשות רצון קונו, כי מצות ה' היה 'לפניו', זה יש לו דין קדימה, גם כאשר זהו על חשבון חייו, כי יש לאהוב את ה' בכל לבבך ובכל נפשך, אפילו נוטל את נפשך.

*

הבתוב משבח את יששכר עמוד התורה, יששכר חמור גרם [חמור צעל עצמות, סובל עול תורה], רוצך צין המשפחים. 'יירא מנוחה כי טוב ואת הארץ כי נעמה, ויט שכמו לסבול [עול תורה] וגו' (בראשית מט-יד). ולכאורה יש להצין הקשר, דכיון שרואה הטובה של מנוחה, ונעימות מן הארץ, למה ויט שכמו לסבול. ופירשו בו, כי לפעמים ידמה לבני אדם, שהתלמיד חכם היושב באהלה של תורה, הסיצה היא משום שאינו יודע ומכיר תענוגי העולם, ולכן הוא פרוש ממנו. אבל האמת היא, שגם המה בני אדם שהחומר שלהם מתאזר לעניני עולם, וגם להם יש יצר הרע שמפתה אותם, ולא עוד אלא שמתגרה בתלמידי חכמים יותר מכולן (סוכה נג). ואף על פי כן הם משליכים הכל ומתדבקים בתורה. ולכן אמר על יששכר, 'יירא מנוחה כי טוב', גם הוא יודע ומכיר טובת המנוחה, 'ואת הארץ כי נעמה', גם הוא מרגיש נעימות הארציות, ומכל מקום הוא עוזב הכל ומתדבק בתורה, 'ויט שכמו לסבול'.

להתעסק בעניני גשמיים, אכילה שחיה שינה משא ומתן וכו'. והפשוטי עם מקדימין תחלה לסדר צורכי גופם, ואחר שהם מסודרים בצורכיהם, פונים לצורכי שמים, לתפלה ולקציעות עתים לתורה. ועל דרך זה בממונם הם מסדרים תחלה עצמם עם כל צורכיהם, ורק אחר שנשאר להם יתרון, הם נותנים נדקה ושאר צורכי מצוה. ובני אדם אלו הם מקדימין צורכי גופם קודם שמתעסקים בצורכי נפש. ועל זה אמר הכתוב (מלכים א יד-ט) ואותי השלכת אחרי גויך, שמקדים תחלה עניני גופו. ואמרו חז"ל (ברכות י:) כל האוכל ושותה ואחר כך מתפלל עליו הכתוב אומר ואותי השלכת אחרי גויך, שמקדים אכילתו קודם תפלתו. וזהו ענין נטפל לה' מלפניו, שצורכי גופו הם קודמים להשם, הוא נטפל לה', אבל צרכי עצמו הם קודמים מלפניו. וחיבור כזה לה' אינה דביקות אמיתית, ואין השם מקדשם.

אמנם יש סוג עוצדי ה', שמכירים תכלית חיותם, שהיא רק לעבודת קונו, ועל כן בכל דבר הם מקדימים תחלה לעשות רצון קונם בתורה ומצוה. אך בהיות שבעולם הגשמי צריכין גם לגשמיות, לכן אחר שהשלימו חיוצם בעבודת קונם, הם פונים לעניני גופם. ואנשים הללו הם נטפלים לה' מלאחריו, שמקדימין תחלה צורכי ה', ושזב באים צורכי עצמם, כדין גרמיזא שזב בסופו. וזהו הדביקות האמיתי, שאינה נמחק. ועל זה אמר הכתוב (תהלים טז-ח) שויתי ה' לנגדי תמיד, כי ה' עומד תמיד לפניו, היינו שצורכי קונו הם מוקדמים תחלה, והוא נטפל לה' מלאחריו.

וזהו שדקדק שישראל עזבו את תורתו אשר נתתי 'לפניהם', שהתורה צריכה להיות

והסיבה שמוותר על תענוגי העולם, הוא על דרך מי שיש לפניו מאכל מוטעם מאד, שנפשו מתאוה לאכלו, אף על פי כן כאשר יבוא אללו אדם ויזיע לו שימסור לו המאכל, ועבור זה נותן לו מרגליות טובה או סכום מעות רב מאד, בודאי שיוותר על המאכל עבור הכסף. אם כי הכסף לא ישבע את נפשו, מכל מקום הוא מכיר התועלת והריוח רב שיוכל ליהנות אחר זה מהכסף ההוא, וכדאי לו לוותר עבור זה תענוג המאכל ההוא שהיא לפי שעה. וכמו כן המכיר ערכה של תורה, אשר עבורה יזכה לשכר של הון רב, שגדולה תורה שנותנת חיים לעושיה בעולם הזה ובעולם הבא (אבות ו-ח). ולא עוד אלא שיזכה לשכרה המופלגת, אשר יפה שעה אחת קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה (שם ד-ז). הוא מוותר על המנוחה כי טוב ועל הארץ כי נעמה, עבור ההון הרב שמשיג עבור זה. וזהו גם בראשית העבודה, ומכל שכן ברבות הזמן כאשר זוכה לטעום טעמה של תורה, אז עלם התורה נעשה תענוג, שהם עצמם נחמדים מזהב ומפז, ומתוקים מדבש ונופת לוֹפִים.

*

אמנם יש לומר בזה עוד, דאיתא בגמרא (מגילה ו.) זבולון מתרעם על מדותיו היה [שאחר שחלקו את ארץ ישראל, באורים ותומים על פי הגורל, וכמבואר בראש"י (במדבר כו-נד) שלא נתחלקה הארץ צמדה, לפי שיש גבול משובח מחצרו, אלא בשומא, בית כור רע כנגד בית סאה טובה, הכל לפי הדמים ע"ש. היה זבולון מתרעם על גורלו שנמדד לו מן השמים] שנאמר (שופטים ה-יח) זבולון עם חרף נפשו למות (שהתרעם על רוע מזלו עד שקן בחייו), מה טעם, משום דנפתלי

על מרומי שדה (שחלקו של נפתלי היה בשדות וכרמים). אמר זבולון לפני הקב"ה, רצונו של עולם לאחיי נתת להם שדות וכרמים, ולי נתת הרים וגבעות. לאחיי נתת להם ארצות, ולי נתת ימים ונהרות. אמר לו כולן [כל אחיך] צריכין לך, על ידי חלזון [חלזון עולה מן הים להרים, ולוצעין בדמו תכלת ונמכר בדמים יקרים] וכו'. אפילו הכי שדות וכרמים עדיפי ליה [תציבי ליה] ע"ש. והקשה במוהרש"א הא גם יששכר היה משותף אליו בנחלה זו, ובשמעתין לא הזכיר אלא שזבולון היה מתרעם על חלקו ולא יששכר. וכתב דמכיון שיששכר היו צעלי תורה לא התלוננו על חלקם ע"כ.

הרי לנו גודל חשיבות עסק התורה, שמעדן את האדם שלא מתרעם על מדותיו, אין לו קנאה כאשר רואה נפתלי על מרומי שדה, הוא מכניע עצמו תחת גזירתו של מקום, אם זהו החלק אשר בחר ה' צעבורו, הוא מקבל אותו בשמחה, והוא מוצא כל תענוגו וסיפוקו בתורה, ולא מתרעם על שדות וכרמים. וזהו מוסר השכל לכל אדם, כל אחד קודם שבא לעולם, המלאך מביאו לפני ה', וגוזרין עליו, טפה זו מה תהא עליה, גבור או חלש, חכם או טיפש, עשיר או עני (גדה טו:). וארבעים יום קודם יצירת הולד, בת קול יונאת ואומרת, בת פלוני לפלוני, בית פלוני לפלוני, שדה פלוני לפלוני (סוטה ב.). ואחר שמתגדל ורואה מה גזר עליו, כמה פעמים מתרעם על מדותיו. והקנאה מוציאו מן העולם, שהוא לא זכה למדתו של הצירו. ורק בני תורה זוכין לשרש קנאה הזאת, הם מסתפקים במה שיש להם, ומקבלים גזירת הצורא עליהם בשמחה, ושצט יששכר לא מתרעם.

מדת הדין שנרמזת בצד שמאל מתגברת בגלל העוונות. הרי מן הדין צריך היה האות הזה לעורר את הכהנים לתשובה, צראותם כי מדת הדין מתוחה עליהם, והנה לבסוף לא שמו לב לזה, ובשלוות נפש המשיכו בחיי העון שלהם. וזהו שזועק הנביא 'הכהנים לא אמרו איה ד', הם לא שמו לב לראות איה 'השם', שהוא נוטה לצד שמאל, ולא נתעוררו לתשובה ע"כ.

וְלִעֲנִינֵינוּ יש לומר, כי חורבן הבית היה כי עזבו את תורתם אשר נתתי 'לפניהם', כי התורה צריכה להיות קודם צרכי האדם, שמתחלה יש להשלים חובתו למקום, ואחר כך יתעסק בצרכי עצמו. והם הקדימו צרכיהם קודם, ואותי השלכת אחר גוך. וכהני ה' היו צריכי להוכיח את העם 'איה ה', היכן הוא ה', אם הוא אחריהם או לפניהם, ולא הוכיחו זה את זה, ולכן בא החורבן. והמיקון לזה להקדים תמיד צרכי ה', תורה ומצוותיה אשר הם מנת חיינו, ואז מוכה לגאולה קרובה צמחה.

וזהו שאמר הכתוב על יששכר, שבכח תורתו זכה שהוא לא מתנהג כצולון, אשר חלקם היה שוין צימים ונהרות ולא בארצות, ואף על פי כן לא התרעמו. ואמר 'איה מנוחה כי טוב ואת הארץ כי נעמה', גם יששכר רואה המנוחה של הרחבת הדעת בראיית שדות וכרמים, והוא רואה את הארץ דייקא כי נעמה, נחלתו של נפתלי מרומי שדה, והוא אין לפניו אלא ימים ונהרות ולא ארצות, ומכל מקום 'ויט שכמו לצול', הוא לא מתרעם, אלא מקבל הכל באהבה, כי זהו כח התורה שאין עניני עולם הזה מטרידין אותו, והוא נכנע רק להשלים רצון קונו, ומעדן אותו התורה מקנאת איש מרעהו.

*

ובהפטורה של פרשתנו, מוכיח הנביא (ירמיה 3-ח) הכהנים לא אמרו איה ה'. ובמעיינה של תורה הביא לפרש, כי אמרו חז"ל (יומא לט:) כי ארבעים שנה קודם החורבן לא היה גורל עולה צימין, והיה זה אות לרעה, כי

במעודה שלישית פרשת מטות מסעי תשי"פ לפ"ק

ממש, שאמר לו אחר תאסף אל עמיך, שכאשר יגמור מצוה זו ימות, והיה צידו לאחר ללכת למלחמה ויחיה יותר, כמצואר צמדרש (צמדצ"ר כ-1). ומשה רבינו לא עשה כן, אלא הזדרו ללוותם החלצו מאתכם אנשים ללכת, והיתה צמעה זו מסירת נפש ממש. וזוה הכניס מדת מסירת נפש בכל ישראל, ונתעורר בלבות בני ישראל לעשות רצון ה' בלי שום חשבונות. ועל דרך שפירש הרה"ק מקוצק זצ"ל מה שנאמר בפנחס בקנאו את קנאתי ברוחם (צמדצ כה-יא),

נקום נקמת בני ישראל מאת המדיינים אחר תאסף אל עמיך. וידבר משה אל העם לאמור, החלצו מאתכם אנשים ללכת, והיו על מדין לתת נקמת ה' צמדין וגו'. וימסרו מאלפי ישראל חלף למטה וגו' (לא-ג). ברש"י משמעו שמינת משה תלויה בנקמת מדין לא רצו ללכת עד שנמסרו על כרחן ע"כ.

ויש לומר בזה עוד, כי הנה מצוה זו של נקמת מדין היתה כרוכה למשה צמסירת נפש

שעל ידי שקינה פנחס קנאת ה', והרג את זמרי, החדיר ללב כל ישראל 'צחוקס' את מדת הקנאות, שלא יוכלו לסבול עוברי עזירה ע"כ.

ובפרט כי נשמת משה היא מחברת הכללות של כלל ישראל, בסוד משה עמו (ישעיה סג-יא), כי הוא חילן שממנו נוטלו נשמות ששים רבוא, כמבואר באור החיים הק' (פ' מסעי לג-א), ומקורו בתיקוני זוהר (תיקון ע), נשמתה דאיהו משה רבינו כלילא משתיין רבוא ע"ש. וזפרט כי משה היה מלך ישראל (זבחים קב), וכמו שנאמר (דברים לג-ה) ויהי צישורון מלך, ולב המלך הוא לב העם (רמב"ם ה' מלכים ג-ו). ולכן הגם כי ציניאה למלחמה כל אדם חושש על חייו ומונע עצמו מלצאת, וזמלחמה זו לא הוצרכו לכל הצבא אלא חלק למטה, והיה בידו של כל אחד למונע עצמו, אבל פעולתו של משה זמסירת נפש עורר לצבות כל ישראל למסור נפשים לכבודו של מקום, 'וימסרו' מאלפי ישראל חלק למטה, שהלכו זמסירת נפש להיות חלוצי צבא, וכמבואר בבעל הטורים, וימסרו מאלפי ישראל, שמסרו עצמם על קדושת השם להצלת ישראל (ספרי) ע"ש.

*

ולפי מה שפירש רש"י, וימסרו שנמסרו על כרחן, יש לומר עוד, כי יציאת מלחמה היא עת נסיון שלא יכשלו בחטא, והרי התורה התירה אשת יפת תואר זמלחמה (דברים כא-ג), שאם אין הקצ"ה מתירה ישאנו באיסור (רש"י טז). ומנינו שכאשר חזרו מן המלחמה אמרו אל משה, עבדיך נשאו את ראש אנשי המלחמה אשר צדינו ולא נפקד ממנו איש, ונקרב את קרבן ה' וגו' לכפר על נפשותינו (לא-ט).

ואמרו חז"ל (שבת סד). שאמר להם משה שמא חורתם לקלוקלכם [של מעשה שטים לזנות את צנות מואב, כך עשיתם זמדין, לכך אתם צריכין קרבן], אמרו לו לא נפקד ממנו איש [לא נחסר מדת יהודית], אמר להן אם כן כפרה למה, אמרו לו אם מידי עזירה יאלנו מידי הרעור לא יאלנו, מיד ונקרב את קרבן ה'. תנא דבי רבי ישמעאל מפני מה הוצרכו ישראל שצאות הדור כפרה, מפני שזנו עיניהם מן הערוה ע"כ. ואמרו חז"ל (סנהדרין קו). לעולם אל יצא אדם עצמו לידי נסיון, שהרי דוד מלך ישראל הציא עצמו לידי נסיון ונכשל ע"ש. וכיון שאמר משה החלנו מאתכם 'אנשים' לצבא. וזרש"י נדיקים, על כן חששו על נפשם לצאת למלחמה, כי סוף כל סוף יראו דברים שאין הם רוצים לראות, ועין רואה והלב חומד וכו', וכל אחד מנע עצמו מלהיות מהאלף שצריכין לצאת, ולכן 'וימסרו' מאלפי ישראל, שנמסרו על כרחן.

*

והנה הכתוב אומר (שיר ו-ו) שניך כעדר הרחלים שעלו מן הרחצה, שכולם מתאימות ושכולה אין צהם וגו'. ודרשו זמדרש (שהש"ר ד-ג, ו-ו) דעל מלחמת מדין קאי, מה רחל זו נועה, כך היו ישראל נועים וכשרים זמלחמת מדין וכו', שלא הקדים אחד מהן תפלין של ראש לתפלין של יד, שאילו הקדים אחד מהן תפלין של ראש לתפלין של יד, לא היה משצחם, ולא היו עולין משם בשלום ע"כ. וצריך ציבור למה נקט לדוגמא עזירה שאינה שכיחה, כי צדך כלל הרוצה לקיים מצות תפלין עושה אותה כדינה, ומקדים של יד תחלה. וגם היכן מרומו בקרא זו ענין הקדמת תפלין של ראש לשל יד.

שליט על הלצ (עיין לקיטוי אמרים תניא פרק יב). וזהו שהמוח מחולקת בשלש סוגים, חכמה צינה ודעת, על כן אחר זה מוסיף וכורך שלש כריכות על האצבע, להורות כי השלש כריכות אלו יחזקו את שבע הכריכות של השבעה מדות שבלבו, להיות משועבדים לעבודת קונו.

וזחרו הענין דשי"ן של תפלין הלכה למשה מסיני (שבת סג), ומצואר בשלחן ערוך (או"ח סימן לב-מצ) דשי"ן של ימין התפלין היא של ג' ראשים, ושל שמאל של ארבע ראשים ע"כ. וצ"ח יש בהם גם כן שבעה קוין, להורות שהמוח תהא שליט על השבעה מדות שיש בהלצ, להכניעם לעבודת קונו.

ובאמת כן היא סדר העבודה, סור מרע ואחר כך ועשה טוב, שמתחלה ישעבד תאות לבו לה', ולא תתורו אחרי לבבכם, שזהו ענין תפלין של יד, ורק אחר כך יוכל לקדש ראשו ומוחו בתורה והשגות בעבודת ה'. ואם ירצה להתעלות בהשגות בתורה ועבודה קודם שהכניע לבו מלתור אחרי תאות חומריו, לא יעשה פרי, כי אי אפשר להקדים תפלין של ראש קודם שהניח תפלין של יד.

ועל זה כוונת חז"ל צמעלתן של אנשי הצבא שהיו כולם צדיקים, שהקדימו תחלה של יד, לשעבד תאות ומחשבות לבבם, שלא לתור אחרי לבבם ואחרי עיניכם, ורק אחר זה הניחו תפלין של ראש, לחזק ולקיים בזה את הנהגתם, שתהא המוח שליט על הלצ, להתבונן בכל דבר סופן של הדברים, שלא יתפתה מתאות העולם ללכת אחריו. וזה נרמז בהכחוש 'שניך' כעדר הרחלים, רומז על התפלין של ראש שיש עליה שני שיני"ן, שכולם מתאימות ושכולה אין בהם,

ונראה כי הנה תפלין של יד מניחין על שמאל, יד כהה, הגם שכל מקום יש חשיבות לימין. ושזו כורכין על היד שבע כריכות כמצואר צדכרי האר"י (הוצא במגן אברהם סימן כה סקי"ח), ואחר זה מניחין תפלין של ראש, ושזו כורכין עוד שלש כריכות על האצבע. וצדאי שטובא גנוז בכל פרטייה. ונראה כי הנחת תפלין על יד שמאל, מצואר (בתפלה לשם יחוד) שהוא נגד הלצ, לשעבד בזה תאוות ומחשבות לבו לעבודתו יתברך שמו. והיינו כי ראשית העבודה היא, שלא לתור אחר תאות והצלי העולם, אלא לשעבד המדות שבלצ לעבודת ה'. והענין כי המדות שבלצ יש בה שבעה סוגים, חסד גבורה תפארת וכו', ומדת החסד היא אהבה, שממנה מתעורר האדם לזהוב עיניו החומר, אשר הרבה מהם המה איסורי תורה. וכנגד זה יש להעלותה לאהבת הצורא ית"ש ולתורתו ולמנוותיו. וכמו כן מדת גבורה היא יראה, אשר כמה פעמים עובר על התורה מפני היראה מאחרים, ויש לשעבדה ליראת ה' וליראת חטא וכו'. ולכן אנו כורכין אחר כך שבע כריכות, לקשר ולהכניע השבעה מדות שיש בלצ לעבודת ה'.

ובדי שמהיה קיום להכניע השבעה מדות הללו, אנו מניחין אחר זה תפלין על הראש כנגד המוח, שהנשמה שצמוחי עם שאר חושי וכוחותי יהיו משועבדים לעבודת ה'. והיינו שעבודת האדם היא שמהיה המוח שליט על הלצ. שגם כשהלצ מתעורר לתאוה של חטא, יתבונן בשכלו איך מאבד עולם עומד עובר עולם עובר, ועבור הנאה של שעה מאבד נפשו ונשמתו לחטוא נגד ה', והתולאות שיצואו אחר זה צמירוק החטא. ולחשוב הפסד מנוה כנגד שכרה, ושכר עבירה כנגד הפסדה, והמוח תהא

שאם היו מקדימין תפלין של ראש קודם לתפלין של יד, אז לא היו יוצאין ממלחמה זו בשלום, והיו נכשלים בהנסיונות שנמהוה להם בעת המלחמה.

*

ודי'מה הכתוב את הצדיקים הללו שהמה כעדר הרחלים, דאיתא בגמרא (שבת עו:): דרבי זירא שאל לרב יהודה, מאי טעמא עזי מסגן ברישא והדר אמרי [שהעזים מהלכות ברישא העדר קודם הרחלים], אמר לו כברייתו של עולם דברישא חשוכא והדר נהורא [סתם עזים שחורות, סתם רחלות לבנות] ע"כ. והענין הוא, כי העולם נברא רק בשביל ישראל, בראשית ברא אלוקים (א-א), בשביל ישראל שנקראו ראשית. ובישראל היום הולך אחר הלילה (חולין פג.), ברישא חשוכא והדר נהורא. וביאר בתורת משה (פי' יתרו ד.) כי עולם הזה דומה ללילה ועולם הבא ליום (פסחים ז:), לילה קודם ליום. לרמוז שצדיקים תחלתן יסורין וסופן שלום, שהנסיונות בעולם הזה קשים, ולזכות לתורה יש לו לפרוש עצמו מהבלי העולם, ותורה נקנית במיעוט תענוג אכילה ושמיה, ותחלתה לילה. אבל ישתלם כל זה בסופו במדה גדושה, שהעולם הזה עולם עובר למספר שנים, ושזו נוחל עולם הבא לנצח נצחים, אשר יפה שעה אחת קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה. והחכם עיניו בראשו, והחכם רואה את הגולד, מסתכל תמיד על העתיד ולא רק על ההוה, וברישא חשוכא, ושזו היום הולך אחר הלילה.

והנה כלל ישראל הם נחלת ה', עמו ואלו מרעיתו (תהלים ק-ג), ושה פזורה ישראל, אנו עדר הרחלים של הקצ"ה, שהעזים מסגי ברישא והדר אמרי, להורות דברישא חשוכא והדר

נהורא, ויש להציט ולהסתכל תמיד על העתיד, שיזכה לחיי עולם נצחיים, וכדאי להתעמל השנים המועטות בעולם הזה, עבור השכר הנצחי של עולם הבא. ולכן כאשר הכתוב משבח את הצדיקים, הוא מדמה אותם, 'שניך כעדר הרחלים' דייקא, שמכירין שרק הראשית חשוכא, אבל הדר נהורא, וחכמים המה להטיב, לראות את הגולד, האור המופלא שלעתיד, שצדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנין מזיו השכינה, ולכן 'כולם מתאימות ושכולה אין בהם'.

*

ואמר הכתוב שזו שם, ששים המה מלכות ושמונים פלגשים ועלמות אין מספר, אחת היא יונתי תמתי וגו' (ו-ח). והענין הוא, כי הן אחת שלומדי תורה חשובים מאד, ואין יקר ערך יותר מצני תורה, אך זהו רק כאשר גם יראת ה' היא מנת חלקם, וכמאמרם (שבת לא.) והיה אמונת עתיך וגו' (ישעיה לג-ו), דקאי על ששה סדרי משנה, ואף על פי כן, אי יראת ה' היא אורו אין, אי לא לא ע"כ. ויסופר על הרה"ק בעל דברי חיים מצאנז ז"ע שהעדיף פעם לכבד לדיק אחד יותר מגאון מפורסם. ואמר כי ה' יש לו שני הרים חשובים מאד, הר סיני שניתנה עליו תורה, והר המוריה שעקד שם אברהם את בנו יצחק. וכאשר צנה צית מקדשו להשרות שם שכינתו צחר צהר המוריה יותר מהר סיני, כי מקום שאדם פושט את צוארו להקריב עצמו לה' חביב יותר מהר של תורה ע"כ.

והנה במדרש רבה (שם) דרשו, ששים המה מלכות, אלו ששים מסכתות של הלכות, ושמונים פלגשים, אלו שמונים פרשיות שבחזרת

בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא, צרישא חשוכא והדר נהורא. ומה שהיתה 'טומאתה בשוליה', היא משום ש'לא זכרה אחריתה', להיות עם חכם וצבון הרואה את הנולד, אלא תאות הלצ גברה עליהם, והמוח לא היה שליט על הלב, לחיות בהתבוננות על אחריתה.

גם יש לומר דקאי על ימי אחריתה של המקדש, שאמרו חז"ל (יומא לט:): ארבעים שנה קודם חורבן הבית, לא היה גורל עולה צימין, ולא היה לשון של זהרית מלצין, ולא היה נר המערבי דולק, והיו דלתות ההיכל נפתחות מאליהן [סימן לאויבים לבא וליכנס] ע"ש. והדברים הללו היו צריכין להיות להם לאות לעוררם לתשובה, צראותם כי מדת הדין מתוחה עליהם. והם לא שמו לבם לזה, וצשלוות הנפש המשיכו בעונותיהם. ופירשו בזה מה שאמר הנביא (ירמיה ג-ח): הבהנים לא אמרו איה ה', הם לא שמו לב לראות איה 'השם', שאין הגורל לה' עולה צימין אלא לשמאל, שהיא מדת הדין, ולא נתעוררו לתשובה ע"כ. וזה שאמר 'לא זכרה אחריתה', לא שמו על הלב לזכור מה שהם רואים בעיניהם באחרית הימים במקדש, שאין עונותיהם נמחלים, ומדת הדין מתוחה עליהם.

כהנים, ועלמות אין מספר, אין קץ לתוספתות וכו' ע"ש. ויש לומר שזה רומז לחכמי התורה שיש להם הששים מסכתות וכו', והם באמת חשובים מאד. 'אבל אחת היא יונתי תמתי', ברש"י מכולם אחת היא הנבחרת לי יונה תמה. ויש לומר דאיתא במדרש (שיר א-טו) עיניך יונים, מה יונה זו פושטת צוארה לשחיטה, כך ישראל, שנאמר (תהלים מד-כג) כי עליך הורגנו כל היום ע"כ. ומכל חכמי התורה אחת היא שנבחרת אללי, יונתי תמתי, מי שמוכן תמיד לפשוט צוארו כיונה, למסור חיי נפשו למען כבודי ית"ש. וישנם צבני אדם שמזמן לזמן הם עומדים במדה זו, אבל לא תמיד, אמנם אללי נבחר 'יונתי תמתי', כאשר הוא תמים במדה זו של יונתי.

*

והנה בחורבן בית המקדש מקונן הנביא, טומאתה בשוליה לא זכרה אחריתה (איכה א-ט). כי החורבן באה בצביל עונות בית ישראל, והסיבה שלא עלה בידם לכבוש את יצ"רם היתה שלא התבוננו על אחריתם, לפני מי אחת עמיד ליתן דין וחשבון, הלא סופו של החטא היא יגון ותוגה ואנחה. ולעומת זה האחרית של עובדי ה' היא, אם אחת עושה כן אשריך

בסעודה שלישית פרשת מטות - מסעי תשפ"א לפ"ק

איש נחלתו (לז-טו). ובאור החיים הק' דקדק למה הוצרכו לכפול שנית 'ישב טפנו צערי המצצר' וגו'. ולמה מתחלה אמרו 'ערים' לטפנו ושז אמרו 'ערי המצצר'. וגם שמתחלה אמרו שיתלכו חושים, 'עד אשר הביאונם אל מקומם',

ויגשו אליו ויאמרו גדרות לאן נבנה למקננו פה וערים לטפנו, ואנחנו נחלץ חושים לפני בני ישראל עד אשר אם הביאונם אל מקומם, וישב טפנו צערי המצצר מפני יושבי הארץ, לא נשוב אל צתינו עד התחל בני ישראל

בהליכתן ולא בחזירתן. כמאן כי האי תנא, דתניא, איסי בן יהודה אומר כלפי שאמרה תורה (שמות לד-נד) ולא יחמוד איש את ארצך [מתוך שאמרה תורה כך, אנו למדים שהבטיחו הכתוב שלא יזק ממנו, וכל שכן גופו דאין דרכו לזוק, דאדם אית ליה מזולא ואינו מהיר להיות ניזק בגופו]. מלמד שמהא פרתך רועה צאפר ואין חיה מזיקתה, תרנגולתך מנקרת באשפה ואין חולדה מזיקתה. והלא דברים קל וחומר, ומה אלו שדרכן לזוק אינן ניזוקין, בני אדם שאין דרכן לזוק על אחת כמה וכמה. אין לי אלא בהליכה, בחזרה מנין, תלמוד לומר (דברים יז-יז) ופנית בצקר והלכת לאהליך, מלמד שתלך ותמנא אהלך בשלום ע"כ. ואם כן לעזוב בני ביתם לצורך כיבוש הארץ, שזהו מלחמת מצוה, והורשתם את כל יושבי הארץ מפניכם (במדבר לג-כג), אין להם לדאוג מפני יושבי הארץ, שיש על זה הבטחת הכתוב ולא יחמוד איש את ארצך, ובחזירתו ימנא אהלו בשלום, עד שגם הבעלי חיים יהיו שמורים מנוק. ועל שנים הללו אין הם זריכין ערי מצר [עיין חתם סופר קנה]. אצל על השבע שחלקו שהם אינם חלק מכיבוש הארץ, אלא לעשות חסד עם אחיהם לסדר אותם עד שיקבל כל אחד נחלתו, על זה אין להם הבטחה מן השמים, ורק אם יהיו שמורים בדרך הטבע שישבו בערי המצור, אז יוכלו להשאר שם גם על השבע שנים שחלקו הארץ.

*

והנה בני גד ובני ראובן נענשו על מה שצחרו נחלתם בעבר הירדן ולא בארץ ישראל, כדאיתא במדרש בפרשתנו (כז-יז) אתה מנא צבני גד ובני ראובן שהיו עשירים והיה להם מקנה

ושבו אמרו לא נשוב עד התנחל בני ישראל איש נחלתו. וכחז שמתחלה התחייבו להיות שם רק שבע שנים של כיבוש, עד אשר הביאונו אל מקומם. ושבו הוסיפו שישארו שם גם על שבע שנים שחילקו, אצל זהו רק בתנאי כאשר ישבו טפס בערי המצור לשמירה מפני יושבי הארץ, אצל אם לא יהיו בערי המצור, לא יהיו בטוחים להתעבז כל כך ארבע עשרה שנה, אלא שבע שנים עד שיכבשו את הארץ ע"כ. ולכאורה צריך ביאור למה על שבע שנים יכולים הם להשאיר טפס ומקניהם גם בערי פרוזות, ורק על ההוספה של עוד שבע שנים הוטו תנאי שישבו בערי המצור.

ונראה כי מלחמת סיחון ועוג היה סמוך לכניסתם לארץ ישראל, שעלו מן הירדן בעשור לחודש הראשון (יהושע ד-יט), הוא חודש ניסן. ומלחמת סיחון היתה בחודש אלול (במדבר יט-לג), ויש אומרים בחודשי כסלו טבת (מנות הלוי אסתר ג-ג). ובני גד ובני ראובן השאירו בעבר הירדן עם רב, כי חלוצי הצבא היו שלשה וארבעים אלף מבני ראובן (במדבר כו-יז), ומבני גד ארבעים אלף (שם כו-יח), וחצי שצט מנשה עשרים וששה אלף (שם כו-לד), וביחד יותר ממאה אלף איש. ואם כן נשארו מאה אלף נשים בעבר הירדן, ועוד כמה מאות אלף ילדים וזקנים, ואי אפשר בזמן קצר כזה לבנות להם ערים בצורות, ועל כרחק ינטרכו להשאירם בערי פרוזות. אך במשך השבע שנים שכבשו, יתכן שיתאמנו לבנות לעצמם ערי מצור, ואז הם מוכנים להוסיף להיות שם עוד שנים עד התנחל בני ישראל איש נחלתו.

עוד נראה דאיתא בגמרא (פסחים ח:) אמר רבי אלעזר שלוחי מצוה אינן ניזוקין לא

אשר שם צנחלתו חלקת שדה קצורת מחוקק והוא משה. ספון, אותה חלקה ספונה וטמונה מכל צריה, שנאמר (לקמן לז-ו) ולא ידע איש את קצורתו ע"כ. והיינו כי היו כל כך דבוקים לרצם משה, שלא רצו להתפרד ממנו. וכמו שפירש הרה"ק רבי בונם מפרשיסחא זצ"ל ומקנה רב היה לצני ראובן ולצני גד עזוס מאד (לז-ב), ש'מקנה' הוא לשון קנין, ו'רב' הוא מלשון עשה לך רב, ואמר הכתוב שקנין עזוס מאד היה להם צרצם, שהיו דבוקים מאד במשה רבינו, ולכן שאפו להשתקע צארץ שזה נשאר רצם ע"כ.

עוד ענין שלישית היה להם לנחול עבר הירדן, דידוע גדול מעלת הקצורה צארץ ישראל, כמאמרם (כמוצות קיא). כל הקצור צארץ ישראל כאלו קצור תחת המוצת, כתיב הכא (שמות כ-כא) מוצת אדמה תעשה לי, וכתיב התם (דברים לז-מג) וכפר אדמתו עמו ע"ש. והנה משה רבינו השתוקק מאד ליכנס לארץ צחיו, והתפלל עליה תקט"ו תפלות, ולא נתקבל תפלתו, ומת ונקבר בעבר הירדן, והיה כואב לצני גד ולצני ראובן איך שרצם שוכב צארץ העמים, דמבואר ברמב"ן (כא-כא) דאם לא בקשוהו ממשה צני גד וצני ראובן עבר הירדן, לא היה מניח שם אדם אלא שתייה לחרצה ע"כ. ולכן לטובת רצם משה ציקשו נחלתם שמהא בעבר הירדן, וצזה תתקדש גם עבר הירדן, ויהא רצם מונח ושוכב במקום קדוש, שהרי מציאין משם ציבורים (ציבורים א-י), ועומר ושתי הלחם (רש"י מנחות פג: ד"ה כל הארצות). וצהיות שהיה להם מקנה רב עזוס מאד, קנין צרצם משה, על כן ציקשו אותה לנחלה לטובת רצם, שלא יהא נקבר צארץ טמאה. [ויש לרמוז דהנגינה על ומקנה רב היא מונח רביעי, כי משה רבינו הוא הרביעי

גדול וחצבו את ממונם, וישבו להם חוץ מארץ ישראל, לפיכך גלו תחלה מכל השצטים שנאמר (דברי הימים א ה-כו) ויגלם לראובני ולגדי ולחצי שצט המנשה. ומי גרם להם, על שהפרישו עצמם מן אחיהם צצביל קנינס, מנין ממה שכתוב בתורה ומקנה רב היה לצני ראובן וגו' ע"כ. ושזב אמרו (שם כז-ט) טעם אחר, אמר להם הקצ"ה אחס חיבצתם את מקניכם יותר מן הנפשות, שהן אומרות למשה גדרות לאן נצנה למקננו פה וערים לטפנו, חייכם אין צו צרכה, עליהם נאמר (משלי כ-כא) נחלה מצוהלת צראשונה ואחריתה לא תצורך ע"כ. ובבעל הטורים (לז-ב) כתוב, ח' פעמים נזכרו צני גד וצני ראובן צפרשה זו וכו', אחריתה לא תצורך, שגלו ח' שנים קודם לשאר השצטים ע"כ. ונראה לומר כי שני הטעמים עולים יחד צקנה אחד, וטעם אחד משלים את השני.

והענין הוא, כי צאמת צני גד וצני ראובן היו אנשים גדולים, ולא יתייחס אליהם שיצתרו בעבר הירדן צצביל טובת המקנה לצד, ומוכרח לומר שהיה להם צזה גם טעמים רוחניים. והוא, כי סידור הפרנסה צנקל צאומנות נקיה, היא גם כן מעצודת ה', שיהא לצו וראשו פנוי לעצודת קונו צלי שום טירדה. וצהיות שהיה להם מקנה רב, והמקום היה מקום מקנה, לא יהיו טרודים בעצודת הארץ של שדה וכרם, ויהיה עתם צידם לתורה ועצודה כראוי.

שבירת היה להם עוד ענין הגון צזה, והוא מה שאמר להם משה בצרכותיו קודם מותו, וירא ראשית לו, כי שם חלקת מחוקק ספון (דברים לג-כא). וצרש"י וירא ראשית לו, ראה ליטול לו חלק צארץ סיוון ועוג, שהיא ראשית צבוש הארץ. כי שם חלקת מחוקק, כי ידע

לצני ראובן ולצני גד עזום מאד, שקנינם היה עזום ברבם, להחזיק במדותיו ותכונת נפשו, מדת הענוה ושפלות רות, ועל כן ראו לקבל נחלתם בעבר הירדן. [וגם זה נרמז בהגנייה של מונח רביעי, שצנציעתם זו היה מונח ארבעה טעמים לטובה וכנ"ל].

*

ואף על פי כן האשים אותם הכתוב על זה, ודרשו עליהם נחלה מזוהלת בראשונה ואחריתה לא תצורך. והוא בהקדם מה שאמר הכתוב בחורבן הבית המקדש, מי האיש החכם ויבן את זאת וגו', על מה אצדה הארץ וגו', ויאמר ה' על עזבם את תורתיו וגו' (ירמיה ט-יא). ופירשו חז"ל (מדרים פא). לומר שאין מצרכין בתורה תחלה ע"כ. ופירשו הכוונה, כי תלמידי חכמים וצני תורה, שכל מאויים בעולם הזה היא התורה הקדושה, כאשר הם מצרכים את צניהם ומצריהם, עיקר הצרכה וראשיתו היא הצלחה בתורה ועבודת ה', ושזו ממשיכין גם בצרכות גשמיים, שלא יהיה להם עיכוב בעבודת קונם. לא כן מי שאדוק כל היום ברכישת הון, הוא מתחיל את צרכתו שיפיע לו ה' עשירות, ואחר כך ממשיך גם בצרכות רוחניים. והדור הוא לא צרכו בתורה 'תחלה', לא היה ראשית צרכתם בתורה, אלא צהון ועושה, כי זה היה עיקר כל מאויים להרבות הון ע"כ.

ובזה נראה לפרש צרכתו של יעקב צנינו קודם מותו, כך יצרך ישראל לאמור, ישימך אלקים כאפרים וכמנשה, וישם את אפרים לפני מנשה (בראשית מה-כ). והוא כי אפרים היה רגיל לפני יעקב בתלמוד (רש"י שם מה-א), ומנשה היה רגיל לפני יוסף בעניני המלכות (רש"י

שצנצעה רועים, שמכוונים נגד השבע מדות, ועבור מנוחתו של משה שמהא במקום קדוש, על כן זיקשו שיתן להם הארץ לאחזה].

עוד יש לומר טעם רביעי בקודש על מה שצחרו נחלתם בעבר הירדן, דהנה ידוע כי ארץ ישראל לא סובלת חוטאים, וכמו שהזהיר הכתוב (ויקרא יח-כה) ולא תקיא הארץ אתכם בטמאכם אותה כאשר קאה את הגוי אשר לפניכם. וברש"י משל לבן מלך שהאכילוהו דבר מאוס, שאין עומד בצמיו אלא מקיאו, כך ארץ ישראל אינה מקיימת עוברי עזירה ע"כ. ואינו דומה החוטא בפלטין של מלך להחוטא חונה לה. וצני גד וצני ראובן ייראו לנפשם ליכנס לארץ מחמת גדול יראת חטאם, כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא (קהלת ז-כ), ויתכן שיכשלו שם בחטא. ומצואר ברמב"ן (בסוף פתיחתו לסדר דברים) שחשש משה שלא ירשו צני ישראל ליכנס לארץ צשציל טעם זה, ועל כן אמר להם, שלא יאמר אדם לא נוכל לרשת את הארץ, כי אין אדם שלא יחטא, ומיד תהיה מדת הדין מתוחה כנגדו ונאצד. ולכן הודיעם משה כי הקצ"ה רחמן מלא רחמים, כי הסליחה והמחילה ממנו יתצרך וכו' ע"ש.

אמנם צני גד וצני ראובן היו דבוקים מאד למשה רבם, ולמדו ממנו תכונת נפשו, אשר העיד עליו הכתוב (צמדבר יב-ג) והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה, ונתעלו מאד במדת שפלות רוחם, עד שלא הרגישו בצנפסם עוז שיעמדו בצנסיון, להיות כל ימיהם בפלטין של מלך, ולא יכשלו בשום חטא ועון, על כן צחרו יותר לצבת בעבר הירדן, לחול שם נחלתם. וזהו שאמר ומקנה רב היה

והנה לא רק כדיבור פיהם הקדימו מקניהם לטפס, אלא גם צמעה היו מוכנים להפקיר טובת גידול צניהם עבור ריוח ממונס. שהרי עבור נחלתם צעזר הירדן קיבלו על עצמם להיות נפרדים מציתם י"ד שנה, ולהשאיר את ילדיהם לצדס צצית צלי אב, צלי חינוך כראוי, ולא לטפל כראוי צשידוכין וכו'. וגם וויתרו על התעלות צניהם צתורה, אשר אין תורה כתורת ארץ ישראל (צ"ר עז-ד), ואורא דארץ ישראל מחכים (צנא צתרא קנא:). ועוד כי צכניסתם לארץ נצטוו ישראל, לא תחיה כל נשמה, כי החרס תחרימם וגו', למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות ככל תועצותם אשר עשו לאלהיהם, ותטאתם לה' אלקיכם (דברים כ-מז). אשר ציווי זו לא היתה צעזר הירדן, והיו דרים שס יחד עם עוצדי עבודה זרה וכו', וצקל יוכלו צניהם ללמוד ממעשיהם, ועס כל זה צתרו לדור שס, הרי כי חסים היו על ממונס יותר מצניהם, צפועל ממש.

*

והנה מצואר ברמב"ן (לצ-ג) דמתחלה לא באו לפניו שצט מנשה, אצל כאשר חלק הארץ לשני שצטים ראה שהיא ארץ גדולה יותר מן הראוי להם, וצקש מי שירצה להתנחל עמהם, והיו אנשים משצט מנשה שירצו צה וכו' ע"ש. ולכאורה מה איכפת ליה למשה שיהיה להם ארץ גדולה ממה שהם צריכין כעת. וצריך לומר שלא רצה שיהיה ליושצי עבר הירדן נחלה יותר גדולה מאחיהם צצארץ ישראל, ויהא חוטא נשכר, שמושצי חוץ לארץ יהיה להם יותר משאר אחיהם שקיבלו חלקם צארץ ישראל, על כן צירף להם חצי שצט מנשה. ויש לומר דלכן צחר משה את שצט מנשה, כי הם היו היחידים מכל השצטים

שס מצ-ג). ואמר יעקב ליוסף כך יצרך ישראל לאמור, שכאשר צני ישראל יצרכו זה את זה, אז יקדימו הצרכה על התורה, 'שימך חלקים כאפרים', ושוצ יוסיפו גם 'וכמנשה', 'וישם את אפרים לפני מנשה', להציר מתחלה הצרכה שיהיו כאפרים צתורה, ושוצ כמנשה צעושר.

והנה ירדה הכחוצ לסוף דעתן של צני גד וצני ראובן, שהגס שהס נותנין טעמים רוחניים על מה שהס רוצים הנחלה צעזר הירדן, אין זה עיקר הטעם, אלא הטפל, אצל עיקר הטעם צחוץ תוכס היא חלק הגשמי שהארץ הוא ארץ מקנה, ושאר הטעמים שאומרים הם רק טפלים. כי כן אנו למדים מהפליטת פה שלהם, שהקדימו גדרות לאן למקננו קודם שאמרו וערים לטפנו, הרי שחסים הם על ממונס יותר מצניהם, ומדיצור זה נחגלה תוכן מהותם, שעיקר תשוקתם לנחול עבר הירדן הוא עבור ממונס, שזהו אצלם העיקר, ושאר הטעמים הם טפלים, ולכן אחריה לא צצורך.

ואם כן שני הטעמים של המדרש עולים צקנה אחד, שהטעם שהס גלו תחלה לשצטים, היתה צשציל שצחרו לישצ חוץ מארץ ישראל צשציל ממונס. אך מי יאמר שממונס היתה הציצה לזה, הלא היה להם כמה טעמים הגונים, צשציל טובת משה רצס וצציקותם צו, וגם צשציל יראת חטאם צארץ הקודש, על זה צא טעם השנית לגלות כי טעמים הללו היו רק טפלים, והעיקר אצלם היה חציבות ממונס, שהרי צדיצורם למשה הקדימו גם כן ממונס לטפס, וזה מורה צאצבע שהיה ממונס אצלם עיקר וטפס טפל.

*

שדרים ביחד עם גוי הארץ, שלא להיות נמשך אחריהם. וזוהו היו עדיפים בני מנשה יותר גם מבני אפרים שהיה רגיל בתלמוד אלל יעקב אבינו.

שנתגדלו יהודים צודדים בין יושבי ארץ מצרים, ועמדו בנסיון שלא להמשך אחר יושבי הארץ, על כן יהיו הם לסמל ודוגמא לבני עבר הירדן

בסעודה שלישית פרשת משות - מסעי תשפ"ב לפ"ק

וכמו שהיתה כוונתם צאמת, ולמה לא דן אותם משה לכף זכות, ולכרר הדבר מתחלה.

וּבְרֵאשִׁית דהנה צמשנה תורה הוכיחם משה על מעשה המרגלים, ואמר, ותקרבון אלי כולכם ותאמרו נשלחה אנשים לפנינו ויחפרו לנו את הארץ (דברים א-כג). וברש"י ותקרבון אלי כולכם צערבוציא, ולהלן הוא אומר (ה-כ) ותקרבון אלי כל ראשי שבטיכם וזקניכם ותאמרו הן הראנו וגו', אותה קריצה היתה הוגנת, ילדים מכבדים את הזקנים ושלחום לפניהם, וזקנים מכבדים את הראשים ללכת לפניהם, אלל כאן, ותקרבון אלי כולכם צערבוציא, ילדים דוחפין את הזקנים וזקנים דוחפין את הראשים ע"כ. והיינו כי סימן יש על קריצה אם היא הוגנת, כאשר זה בא בנימוס ובדרך ארץ וצעדינות, שזהו דרכה של תורה, וכמאמרם (ויק"ר ט-ג) דרך ארץ קדמה לתורה. אלל קריצה שהילדים דוחפין את הזקנים, זה מורה כי אין יראת אלקים במקום הזה, ואין זה קריצה הגונה.

וּבְבִלְי יקר (שס) כתב לזכר צוה מה שאמרו חז"ל (תגינה יד:) ח"י קללות קלל ישעיה את ישראל ולא נתקרה דעתו עד שאמר (ישעיה ג-ה) ירהבו הנער בזקן. וכי הנביאים היו שמחים לאידם חלילה, עד שאמר שנתקרה דעתו. אלל כך פירושו, שבכל הקללות חס לבו בקרב

ובמקנה רב היה לבני ראובן ולבני גד עזים מאד, ויראו את ארץ יעזר ואת ארץ גלעד, והנה המקום מקום מקנה, ויצאו בני גד ובני ראובן ויאמרו אל משה וגו' (לז-א). הנה צפרשה זו יש כמה דברים שזריכין ביאור, ובהיותי בשבוע זו להשתטח על זיונו של מרן החתם סופר זי"ע, למדתי שם תחלה מדברי תורתו, כדי להתקשר רוחא צרוחא בדברי תורה, והאיר ה' עיני צעת עיון בדבריו כמה נקודות.

הַנְּהָה כאשר ציקשו שיתן להם הארץ הזה צעבר הירדן לאחזה, דיצר עמהם משה רבינו קשות, והנה קמתם תחת אבותיכם תרבות אנשים חטאים, שהם חוזרים למעשי אבותיהם המרגלים, ושחתם לכל העם הזה. ולכאורה הרי אמרו (אבות א-ו) והוי דן את כל האדם לכף זכות, ופירש בפירוש המשניות להרמב"ם, ענינו, כשיהיה אדם שלא תדע בו אם נדיק הוא אם רשע, ותראהו שיעשה מעשה או יאמר דבר, שאם תפרשהו על דרך אחת יהיה טוב, ואם תפרשהו על דרך אחרת יהיה רע, קח אותו על הטוב ולא תחשוב בו רע וכו', ועל זה אמרו (שבת זו.) כל החושד בכשרים לוקה בגופו ע"כ. ובקשת בני גד ובני ראובן צקל יכולים לדון לכף זכות, ולכרר אם כוונתם שרק אחר כיבוש וחילוק יחזרו ליקח חלקם צעבר הירדן,

משריפה אשר שרף צו הספק לדעת למה זה ועל מה זה הפלא ה' את מכותם, ואיזה עון פרטי גרם להם כל זה, ולא נתקררה דעתו על צלי הגיד לו לצו מצטן מי ילאו כל התלאות האלה. עד שאמר לו ה' יתברך ירצו הנער צוקן, אז נודע לו שכל העונשים הללו נמשכו מן חטא המרגלים שהיו הילדים דוחפים את הזקנים, וצוה קצו צביה לדורות. ועוד היום לא הטברנו ממדה רעה זו, הלא היא המחרצת שני צחי מקדשים, ועוד ידה נטויה עד אשר ישקיף ה' וירא ע"כ.

והנה מצואר ברמב"ן (ל-ב) שהקדים הכתוב צני ראובן צפסוק הראשון, ומקנה רב היה לצני ראובן ולצני גד, כמשפט, כי הוא הצכור וצן הגצירה. אבל בכל הפרשה הזו יקדים צני גד, כי הם היו המדברים תחלה למשה צנחלת הזאת ע"כ. ואם כן ראה משה לפניו פעם שנית קריצה שמכוונת צדיוק כמו שהיה צהמרגלים, שצני גד מקדימין לצני ראובן, והילדים דוחפין את הזקנים, וחזרת פרשת מרגלים שנית. ואמר להם 'כה עשו אצותיכם צשלי אתם מקדש צרנע' (ל-ב), כולל צוה שצורת הקריצה שאתם עומדים לפני כעת, כה עשו אצותיכם, ילדים דוחפין את הזקנים, ולמה תניאון את לצ צית ישראל. ועל זה דרשו עליהם צמדש (צמדצ"ר ב-ב) הפסוק (משלי ב-כא) נחלה מצוהלת צראשונה ואחריתה לא תצורך. והכוונה כיון שהקריצה היתה מצוהלת שצאו צערצוציא, שהקדימו צני גד לצני ראובן, מזה דן משה שאחריתה לא תצורך, שלא תלא מקריצה זו קידוש שם שמים.

*

אך עמם הדבר שוויתרו צני גד וצני ראובן על נחלת ארץ ישראל, עצור מקום מקנה לצהמות צעבר הירדן, צריך ציאור. כי הן אמת שעבר הירדן יש לו כל קדושת ארץ ישראל מן התורה, מכל מקום צכמה דצרים יש עליו יותר צגופו של ארץ ישראל צריצוי קדושתו ומעלותיו (עיין אורות חתם סופר פרשת פנחס אות לו ואות קצ), ואיך מוותרים על ארץ אשר ה' אלקיך דורש אותה תמיד, עצור שיהא להם מקום מקנה יותר לצהמותיהם.

אך הענין הוא, דאיתא צגמרא (סולין סא) ויותר יעקב לצדו ויאצק איש עמו (צראשית ל-כה), אמר רבי אלעזר שנסתייר על פצין קטנים [דכל כלים החשוצים ומקנה צבר העצירן את נחל יצק, דכתיב לעיל מינייה ויעבר את כל אשר לו, והוא נשאר על פצין קטנים שלא הספיק להעציר וחשכה לו], מכאן לצדיקים שצבי עליהם ממונס יותר מגופם, וכל כך למה, לפי שאין פושטין ידיהם צגול ע"כ. הרי לנו עד כמה דקדק יעקב אצינו שרכושו היה רב, וכמו שאמרו צני לצן, ומאשר לאצינו עשה את כל הכצוד הזה (שם לא-ב), עם כל זה חזר על פצין קטנים. וכמו כן אמרו צמשה רצינו, דכתיב ציה ותקח לו תצת גמא (שמות ב-ג), וצגמרא (סוטה יב) מאי שנא גמא [שדמיו מועטין, ואף על פי שהיה משתמר גופו יותר צשל ענים שקשים וחזקים], אמר רבי אלעזר מכאן לצדיקים שממונס חציב עליהן יותר מגופן, וכל כך למה לפי שאין פושטין ידיהן צגול ע"כ.

ובצנינו צאצרהס אצינו עם לוט, ולא נשא אותם הארץ לשצת יחדיו כי היה רכושם רב, ולא יכלו לשצת יחדיו, ויהי ריב צין רועי מקנה אצרם וצין רועי מקנה לוט (צראשית

יג-ו). וברש"י שלא היתה הארץ יכולה להספיק מרעה למקניהם, ורועיו של לוט מרעים בהמתם בשדות אחרים, ורועי אצרים מוכיחים אותם על הגול ע"ש.

ולבן בני גד ובני ראובן שלא פשטו ידיהם בגול, והצבוננו כי נחלת הארץ חולקים לרב תרצו את נחלתו ולמעט תמעט את נחלתו (במדבר לג-נד), שמשיחין רק על מספר האנשים של כל שבט אבל לא על ריבוי מקניהם, ולהם יש מקנה רב, ויתכן שאין הארץ מספקת למרעה לאנס, ויצאו בהמתם לרעות בשדות אחרים וכשלו בגול, על כן ויתרו על מעלתם שיתרצה להם בנחלת ארץ ישראל, וממונם חציב עליהם מגופם, שאיסור גול חמורה עליהם יותר, וכדאי להם לשבת בעבר הירדן שקדושתה קלושה יותר, ואין נכסיהן פושטין ידיהם בגול, מלדור בארץ ישראל וכשלו בגול.

ולבן אמרו למשה, גדרות לאן נבנה למקננו פה וערים לטפנו (לצ-טו). וברש"י חסים היו על ממונם יותר מבניהם וצנתייהם, שהקדימו מקניהם לטפם, ואמר להם משה, לא כן, עשו העיקר עיקר והטפל טפל, צנו לכם תחלה ערים לטפכם ואחר כך גדרות לנאככם ע"כ. ולפי מה שנתבאר, מגודל צדקתם אמרו כן בני גד ובני ראובן, שאריות ממונם חציב עליהם מגופם, שאין פושטין ידיהם בגול, וכל בקשתם לדור בעבר הירדן היה רק בשביל זה. ואמרו למשה 'גדרות לאן נבנה למקננו פה', מתחלה צריכין אנו לעשות גדר להלאן שלא ירעו בשדות אחרות, ואחר כך נסדר הנוחיות הנוגע לטפנו. ומה גם שבט ראובן שנצחנו כבר בזה, כדאיתא בגמרא (סנהדרין ט:): מנשה בן חזקיה היה

יושב ודורש בהגדות של דופי, אמר וכי לא היה לו למשה לכתוב אלא (בראשית ל-יד) וילך ראובן צימי קציר חטים וימנא דודאים בשדה [דבר שאינו צריך הוא]. ואמרו (שם) מכאן לצדיקים שאין פושטין ידיהם בגול [שהלך לאחר שקצרו השדה, שהכל ראין ליכנס לחוך שדה חצריהן] ע"כ. הרי לנו שראובן גם בהיותו ילד קטן, קודם שהגיע לחיוב מצות, היה שומר עצמו שלא יכשל בגול. [עיין בפסיקתא זוטרתא (שם) שמעשה זה היה בשנת ה' לכינוס לאה בשעה שניתן זלפה ליעקב, וצאתו פרק היה ראובן בן ד' שנה]. ומעשה אבות הניח חותם על דורותיו אחריו, שמוכנים היו לוותר על נחלת הארץ, ובלבד שמקניהם לא יכשלו בגול, וצדור לדור בעבר הירדן שהוא מקום מקנה.

ויתבן כי מטעם זה קדמו בני גד לדבר לפני משה, כי להם היה זה נוגע יותר, כמבואר בבלי יקר צסם המפרשים, כי מקנה בני גד היה מרובה על של ראובן, והיינו דכתיב ומקנה רב היה לבני ראובן, ושז אמר, ולבני גד עזום מאד, רצה לומר יותר משל ראובן.

*

וייש לומר עוד צטעם שהקדימו בני גד לבני ראובן, דהנה משה רבינו צברכתו לשבט גד אמר, וירא ראשית לו כי שם חלקת מחוקק ספון (דברים לג-כא). וברש"י וירא ראשית לו, ראה ליטול לו חלק בארץ סיוון ועוג שהיא ראשית כיבוש הארץ. כי שם חלקת מחוקק, כי ידע אשר שם בנחלתו חלקת שדה קצורת מחוקק והוא משה. ספון, אותה חלקה ספונה וטמונה מכל צריה שנאמר (לד-ו) ולא ידע איש את קצורתו ע"ש. הרי לנו כי הסיבה שצחרו

טעם זה לא היו יכולים לומר למשה. וצין חלקו של ראובן לחלקו של גד היה ארבעה מילין, שהיה מונח בכנפי השכינה. וזהו 'מונח רביעי', שבקשתם היה מונח התשוקה שמהא בחלקם מימתו של משה, וארבעה מילין משם תהא קבורתו, ויהא מונח בכנפי השכינה להוליכו ממקום למקום.

*

והנה ברמב"ן כתוב עוד טעם שהקדים בני גד, כי הם נתנו הענה הזאת, והם היו המדברים תחלה למשה בנחלה הזאת, והם היו גבורים יותר מבני ראובן, כמו שנאמר (דברים לג-כ) כלביא שכן וטרף זרוע אף קדקד [וברש"י שהיה סמוך לספר, לפיכך נמשל כאריות, שכל הסמוכים לספר נריכים להיות גבורים. והרוגיהן היו ניכרים, חותכים הראש עם הזרוע במכה אחת], ולפיכך לא היו יראים לשבת לזדם צארץ הזאת מפני יושבי הארץ ע"כ.

ובתורת משה (קלט): הוסיף, דזהו הסיבה שעלה בדעתו של משה לחשוד הכשרים שדעתם היו שלא לעבור הירדן ולהמס לבז ישראל אחיהם, דכיון שראה שגד הקדים עלמו לראובן, שהוא הגבור אשר יעמוד עלמו בין האומות הסובבים לו, ואם דעתם היה לעבור הירדן עם אחיהם, אם כן ליכא נפקא מינה איזה הוא הגבור, ולמה באו בני גד לפני בני ראובן, והם נתנו מקום לטעות לחשוד אותם. אבל הם השיבו למשה, לא תעלה על דעתך לומר כן, ומה דבאו בני גד בתחלה, משום דהמה הגבורים, וילכו שמה עם אחיהם צראשי הגדוד, להלחם עם הכנענים ולטרוף זרוע אף קדקד, וכמו דכתיב (יהושע ו-יג)

בעבר הירדן, משום ששם תהא קבורתו של משה, ורצו שיהיה זאת בחלקם. ומטו משמיה של הרה"ק רבי בונם מפרשיסחא זצ"ל שאמר, 'ומקנה רב' היה לבני ראובן ולבני גד, שהיה להם קנין ודביקות ברצם משה רבינו עלום מאד, שידעו שיקבר רצם שם, על כן לא רצו להפרד ממנו אלא להשאר שם ע"כ. ויש שהציאו זאת משמיה של הרה"ק החווה מלובלין זצ"ל (עיין במגדים חדשים).

והנה אמרו (סוטה יג): אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאמרו, היכן משה מת, בחלקו של ראובן, דכתיב (דברים לד-א) ויעל משה מערבות מואב אל הר נבו, ונצו בחלקו של ראובן קיימא, דכתיב (במדבר לג-זו) ובני ראובן בנו וגו' ואת נבו וגו'. והיכן משה קבור, בחלקו של גד, דכתיב וירא ראשית לו וגו', ומחלקו של ראובן עד חלקו של גד כמה הוי, ארבעה מילין, אותן ארבעה מילין מי הוליכו, מלמד שהיה מוטל בכנפי שכינה ע"כ. אם כן הסתלקותו של משה היה בחלקו של ראובן, וקבורתו בחלקו של גד, וכיון שהיו דבוקים במשה רבינו, על כן היתה זאת להם לחשיבות שמימתו של משה תהא בחלקם, אשר בעת מימתו מתקצצים אללו כל המנות ומעשים טובים שעשה בחייו (אור החיים פ' ויחי מו-כט), ובני ראובן השתוקקו שזה תהא בחלקם. ומעלה יתירה היה לבני גד, אשר שם חלקת מחוקק ספון עד עת צוא גואל, לא רק יום אחד יום המיתה כמו בבני ראובן, אלא לעולמים עד ימי התחייה, ולכן הקדימו בני גד.

וזהו ענין הנגינה על ומקנה רב היה וגו', מונח רביעי, כי בא לרמו שיעקר כוונתם היתה שמהא מימת משה וקבורתו בחלקם, אשר

והחלוץ הולך לפנייהם, לכן הוצרכו גם עכשיו לבוא לפניך בראשונה, דהם נכנסים בעוצי הקורה ע"כ.

וּבְרֵאשִׁית דמהאי טעמא התחיל משה בצרכתו של גד, צרוך מרחיב גד (שס), שלא מנינו כן בשאר השבטים להתחיל בצרכה כללית, ושבו לפרוט צרכתו הפרטית, דאיתא בגמרא (ברכות לא:): החושד בחזירו בדבר שאין בו שצריך לצרכו שנאמר (שמואל א א-יז) ויען עלי ויאמר לבי לשלום, ואלקי ישראל יתן את שלתך ע"כ. ומנינו ציחק חזינו שחשד את יעקב בבואו לקבל הצרכות שהוא מרמהו, ואמר לו גשה נא ואמושך בני האתה זה בני עשו אם לא. ואמר הכתוב, ולא הכירו כי היו ידיו כידי עשו אחיו שעירות 'ויצרכהו' (בראשית כז-ג). ופירש **בספורנו** כי צהיות שנתחוויר לו ליצחק לפי דעתו, כי לחנם חשד אותו, והחושד את חזירו צריך לצרכו, על כן צריך אותו צרכה מיוחדת בשל החשד, נוסף על עגם הצרכה שצרכהו לאחר מכן ע"ש.

וּבְמִוֹלַח כן משה רבינו, צהיות שחשד את גד, שרונה להשאר פה לשמור את בני ציתם ומקניהם, ואין בדעתו לעזור עמהם יחד לרשת את הארץ, והחושד את חזירו בדבר שאין בו צריך לצרכו. על כן קודם שצריך אותו בצרכה פרטית כמו שאר השבטים, צריך אותו 'צרוך מרחיב גד', צרכה נוספת עבור שחשדו.

*

וּלְבִאֲוֵרָה יש להבין, דכיון שצדעתם היה להחלץ חושים לפני בני ישראל, ולא נשוב אל צמינו עד התנחל בני ישראל איש

נחלתו, שבע שנים שכבשו ושבע שנים שחלקו, אם כן איך ישבו בני ציתם ומקניהם בין האומות צלי שמירה, שלא יבואו עליהם להלחם, הלא אנשי ספר צריכין להיות גבורים. וצפשוטות הכוונה, שהיו סמוכים וצטוחים על הצטחת הכתוב (שמות לד-נד) ולא יחמוד איש את ארצך בעלותך לראות את פני ה' אלקיך שלש פעמים בשנה, ומכל שכן כאשר הם עולים לכבוש את הארץ ולצנות שם את צית ה'.

אֲךָ יש לומר עוד, כי היו צטוחים על קצורתו של משה שהיה אללם, אשר גדולים לדיקים צמיתתן יותר מצחייהן (חולין ז:). ואם לדיקים מגינים צחייהן על מקומם, וכמו שמנינו בצברהם שהתפלל אפילו על סדום שהלדיקים יגינו עליהם, מכל שכן שזכותו של משה יגן עליהם. ואמרו חז"ל (סוטה יד.) מפני מה נקבר משה רבינו מול צית פעור, כדי לכפר על מעשה פעור. ופירשו צתוס' צסם המדרש, דצכל שנה ושנה צעת שחטאו ישראל צצנות מואב, צאותו פרק צית פעור עולה למעלה כדי לקטרג ולהזכיר עון, וכשהוא רואה קצרו של משה חוזר ושוקע, שמה רבינו שקעו צקרקע עד חוטמו, וכל שעה שעולה חוזר ונשקע למקום ששקעו משה רבינו ע"כ.

וּבְרֵאשִׁית דזהו שאמר משה בצצתו של בני גד, וירא ראשית לו כי שם חלקת מחוקק ספון. שצני גד קיבלו על עצמם לעוזב בני ציתם ורכושם צעצר הירדן, והם יעלו צראשי הגייסות, והחלוץ עוצר לפנייהם, 'וירא ראשית לו', שהוא יהיה עומד צעורכי המלחמה צראשיתו, צשורה הראשונה נגד האויב. וצמה צצתו וסמכו לעוזב בני ציתם צלי שמירה מעולה, על זה אמר

'כי שם חלקת מחוקק ספון, קבורתו של משה שהיתה עמהם, כדאי שיגן עליהם, שלא יחמוד איש את ארצם.

*

ויש להוסיף עוד בטעם שרצו לקבל חלקם בעבר הירדן, עזר כי היה להם קנין רצ במשה רבינו. דהנה בדרשות חתם סופר (לז' אב שלו:) כתב דיש לחקור לפי מה שכתב הרמב"ן (במדבר כא-כא) שאלמלא לא תבעו בני גד ובני ראובן ארץ סיחון היה מניחו שם לבגמרי, אם כן מה חשב משה רבינו ע"ה לאיזה צורך עשה ה' נסים שכבשו בני ישראל ארץ סיחון ועוג. ועוד לפני זה, לאיזה ענין הפליא ה' למסור עמון ומואב ביד סיחון כדי לטהרם בסיחון (רש"י כא-כו), הלא לפי הג"ל שסבר משה רבינו ע"ה להניח הארץ שממה, אם כן למה הפיל עמון ומואב לפניו. ואם אולי יש לומר כדי להעביר ישראל את הירדן דרך ארצו, מכל מקום קשה, הלא הקשה ה' את רוחו ואמץ את לבבו למען תמו צידך (דברים ז-ג), ומה תועלת בקשיות לבו לתת צידינו אם לא ננחל ארצו, לא יקשה לבבו ויוכל בני ישראל לעבור דרך ארצו לארץ ישראל. אמנם מורי בהפלא"ה (פנים יפות פ' דברים ד"ה בעבר הירדן) כתב, דמשה רבינו ע"ה ציאר התורה בארץ סיחון ועוג משום דהוי לו אורח דארץ ישראל מחכים (בבא בתרא קמח:) ותורתו מנלחמ. והשתא אחי שפיר הכל, דחשב משה רבינו ע"ה, יען כי הוא לא יעבור הירדן, וטרם סילוקו ראוי ומחוייב להוכיח ישראל ולהשנות ולבאר התורה, ורצה הקב"ה שיהיה זה בארץ ישראל באור הממכים, על כן הכה סיחון לפניו ע"כ.

ונראה דזהו שדקדקו לומר עמון ומואב טהרו בסיחון (גיטין לת.). וברש"י דכתיב (דברים ז-ט) אל תלך את מואב, וכן בבני עמון אל תלך (שם), וכתיב (במדבר כא-כו) כי חשבון עיר סיחון מלך האמורי הוא, והוא נלחם במלך מואב הראשון, ויקח את כל ארצו מידו, אלמלא טהר מואב בסיחון וכו', והדור ישראל וכבשו מיניה, וטהרה להם על ידו ע"כ. ואמרו 'טהרו' בסיחון, ולא אמרו 'הותרה' להם בסיחון, אלא בהיות שארץ ישראל טהורה (מקואות ח-א), וארץ סיחון ועוג נתקדשה במקמת בקדושת הארץ, וטהרה היא, וכמו כן עמון ומואב טיהרו אז בסיחון, שנעשה טהורה כמו ארץ ישראל.

ולפי זה יש מעליותא בעבר הירדן, שנתקדשה הארץ בתורתו של משה רבינו שהשמייע שם לפני בני ישראל, ומדכך האויר מדיבורי פיו של תורת משה, אשר לזה לא זכתה ארץ ישראל, שלא נכנס משה לתוכה. וקדושתה של תורת משה היתה עדיפא להם מארץ ישראל עצמה. וכמו שאמרו חז"ל (עבודה זרה יג.) דיואלין מארץ ישראל עזר ללמוד תורה ע"ש. ואמרו (מגילה טז:) דכל זמן שצרוך צן נריה קיים, לא הניחו עזרא לעלות עם זרובבל בימי כורש לבנות בית המקדש, שלא רצה לעזוב רבו צרוך צן נריה ע"כ.

*

והנה הנגינה על ומקנה רב היה לבני ראובן, היא מונח רביעי גרשיים. ולפי מה שנתבאר יש לומר, כי ארבעה סיבות היה שעבור זה בקשו חלקם בעבר הירדן. א] כי היה להם מקנה רב כפשוטו, ושם יהיו שמורים

שמן

משות

ראש

שני

מגזל. ב] כי שם חלקת מחוקק ספון, ורלו
שמיתת משה וקבורתו תהא בנחלתם. ג] כי
שם לימד משה רבינו כל המורה כולה עם כלל
ישראל, ונתקדשה האויר בתורתו. ד] כי המנה
היו הגבורים ביותר מכל השבטים שאין להם
לפחוד לדור בקפר, כלציה שכן וטרף זרוע אף
קדקד. וזהו הרמז 'מונח רביעי', שמונח כאן
ארבעה סיבות שעבורם נגשו בני גד ובני ראובן
לצקש נחלתם בעבר הירדן.

אמנם עם כל זה לא עלתה להם יפה, מה
שזולו מליטול חלקם בארץ ישראל,
ועליהם נאמר (משלי כ-כא) נחלה מצוהלת צראשונה
ואחריתה לא תצורך, שגלו שמונה שנים קודם
לשאר השבטים (תנחומא ז). וזה נרמז צ'גרשיים',
שהגלו אותם האויזים קודם לשאר השבטים.
וממנה נלמד לקח על גודל התשוקה שמוטל
עלינו להשתוקק לנחלת הארץ צביאת בן דוד
במהרה דידן.

מפתח תנ"ך

מפתח ספרים

מפתח ענינים

מפתחות

		תורה	
		נח	בראשית
נא	ז-ב (רש"י) שלמד נח תורה	ז-ב	א-א בראשית ברא אלקים
ע	ז-כג וישאר אך נח	ז-כג	א-א (רש"י) ברצונו נתנה להם ונטלה
כ	ח-כא כי יצר לב האדם רע מנעוריו	ח-כא	א-א (רש"י) שיתף עמו מדת הרחמים
שג	ט-א ויברך אלקים את נח	ט-א	א-ד וירא אלקים את האור כי טוב
ה	ט-א ולא יכרת כל בשר עוד	ט-א	א-ה ויהי ערב ויהי בקר יום אחד
ע	ט-כ ויחל נח איש האדמה	ט-כ	א-ז יהי רקיע בתוך המים
עב	ט-כא וישת מן היין וישכר	ט-כא	א-ז ויעש אלקים את הרקיע
שג	ט-כה ויאמר ארור כנען	ט-כה	א-יא עיץ פרי עושה פרי למינו
		לך לך	א-יד והיו לאותות ולמועדים
קלח	י-א לך לך מארצך	י-א	א-טז את המאור הגדול לממשלת היום
נח	י-ב וילך אתו לוט	י-ב	א-טז (רש"י) הרבה צבאיה להפנים דעתה
כה	י-ח ויעתק משם ההרה	י-ח	א-כז בצלם אלקים ברא אותו
שצב	י-ז ולא יכלו לשבת יחדיו	י-ז	א-לא יום הששי
מט, נח	י-ט אם השמאל ואימינה	י-ט	ב-א ויכולו השמים והארץ
קכו	י-י כגן הי כארץ מצרים	י-י	ב-ב ויכל אלקים ביום השביעי
קצו	י-טז ושמתי את זרעך כעפר הארץ	י-טז	ב-ד בהבראם
עז, פו	י-יז (רש"י) הייא מורה על דבר ידוע	י-יז	ב-ד ביום עשות הי אלקים ארץ ושמים
נז, רצט	י-יז וישב את כל הרכוש	י-יז	ב-ה וכל שיח השדה טרם יהיה בארץ
שכד	י-כג אם מחוט ועד שרוך נעל	י-כג	ב-ז וייצר הי אלקים את האדם עפר
נה, צד	י-טז הן לי לא נתתה זרע	י-טז	ב-ב וזהב הארץ החוט טוב
נג, צב, שיז	י-טז כה יהיה זרעך	י-טז	ב-יח לא טוב היות האדם לבדו
שלז	י-ז והיית לאב המון גוים	י-ז	ב-יט נפש חיה הוא שמו
		וירא	ג-ו וכי תאווה הוא לעינים
נח, שסז	יח-א והוא יושב פתח האהל	יח-א	ג-יד ועפר תאכל כל ימי חיך
מב	יח-ג אל נא תעבור מעל עבדך	יח-ג	ג-יז ארורה האדמה בעבורך
רסו	יח-ד יקח נא מעט מים	יח-ד	ג-יט כי עפר אתה ואל עפר תשוב
מב	יח-ה והוא עומד עליהם תחת העץ	יח-ה	ד-ז הלוא אם תיטיב שאת
			ה-ג ויולד בדמותו כצלמו

תב	שמן	מפתח תנ"ך	ראש
יח-כז	ואנכי עפר ואפר	רכז, של"ז	ותקנא רחל באחותה
יט-ח	הנה נא לי שתי בנות	נה	וילך ראובן בימי קציר חטים
יט-טו	ואת שתי בנותיך הנמצאות	נט	ומאשר לאבינו עשה את כל הכבוד
יט-כט	וישלח את לוט מתוך ההפכה	נז, רצט	נכרתה ברית אני ואתה
כ-ז	ויתפלל אברהם אל האלקים	ר	
כא-א	והי פקד את שרה	ר	
כא-יב	כי ביצחק יקרא לך זרע	שיו	ויותר יעקב לבדו
כא-יג	(רש"י) אברהם מפל לשרה בנביאות	קמד	(ת"י) וסליק לוי במעשרא
כב-א	והאלקים נסה את אברהם	רי	(רש"י) הלכה שעשו שונא ליעקב
כב-ב	קח נא את בנגך	שעו	אני א-ל שדי"י
כב-ג	וישכם אברהם בבוקר	עט, קכח, שטז	
כב-ז	וילכו שניהם יחדיו	רי	
חיי שרה			
כג-ב	ויבא אברהם לספוד לשרה	קמג	וישנאו אותו
כד-ה	אולי לא תאבה האשה ללכת	ריב	וישלחהו מעמק חברון
כד-יב	הקרה נא לפני היום	רו	ויאמר האיש נסעו מזה
כד-טז	אלי לא תלך האשה אחרי	ריב	וימאן להתנחם
כד-ג	מהי יצא הדבר	קמה	צדקה ממני
כד-ס	אחותנו את היי לאלפי רבבה	רצז, שטז	וימאן
כה-א	ויקה אשה ושמה קטורה	קיב	ויהי כדברה אל יוסף יום יום
כה-ה	ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק	קמ	ויבא הביתה לעשות מלאכתו
כה-ז	ולבני הפילגשים	קטז	ישא פרעה את ראשך
תולדות			
כה-יט	(רש"י) מאבימלך נתעברה שרה	ר	(רש"י) תשמע לשון הבנה
כה-כז	ויהי עשו איש יודע ציד	סז	ויאמר אליהם מרגלים אתם
כז-יב	אולי ימושני אבי	רעה	(רש"י) המליץ זה מנשה
כז-כג	ויברכהו	שצה	
כז מג	ברח לך אל לבן אחי	שמו	ויפול על צוארי בנימין
ויצא			
כח-י	ויצא יעקב מבאר שבע	שמו	ושאול בן הכנענית
כח-יב	והנה סולם מוצב ארצה	ח	ובני בנימין בלע ובכר
כח-יג	הארץ אשר אתה שוכב עליה	רסא	ובני דן חושים
כח-יד	ופרצת ימה וקדמה	רצב	(רש"י) אפרים היה רגיל לפני יעקב
כח-יז	(רש"י) מקום תפלה לעלות תפלתם	רעד	בך יברך ישראל
כט-א	וישא יעקב רגליו	רנה	יתר שאת ויתר עז

תג	ראש	מפתח תנ"ך	שמן	שמות
קפא	ולקחתי אתכם לי לעם	ז-ו	קמז	מ-י לא יסור שבט מיהודה
קכו, קצב, שמא	ונתתי אותה לכם מורשה	ז-ח	שפ	מ-יד יששכר חמור גרם
רטו	גרשון וקחת ומררי	ז-טו	כג	מ-טז דן ידין עמו כאחד שבטי ישראל
קלז	ויקה עמרם את יוכבד דודתו	ז-כ	רסה	נ-ה בקברי אשר כריתי לי
קמא, שנח	לקח לו מבנות פוטיאל	ז-כה	ז	נ-יב ויעשו בניו לו כן כאשר צום
קי, רמג, רפד	(רש"י) לומר לך ששקולין כאחד	ז-כו	רעב	נ-טז אביך צוה לפני מותו לאמר
רע	ויבלע מטה אהרן את מטותם	ז-יב	שמד	נ-כה והעליתם את עצמותי
שסג	אמור אל אהרן קח מטך	ז-יט		
		בא	קצו	א-ז ובני ישראל פרו וישרצו
שעה	ולמען תספר באזני בנך	י-ב	קפ	א-ז ויעצמו במאד מאד
רלב	וישאלו איש מאת רעהו	יא-ב	רפו	א-טז אשר שם האחת שפרה
קכג	ויקהו להם איש שה	יב-ג	רטז	א-כב כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו
ח	(רש"י) לא היו בידם מצות	יב-ז	רטו	ב-א וילך איש מבית לוי
עמ	ושמרתם את המצות	יב-יז	כה	ב-ב ותצפנהו שלשה ירחים
קכג	מישכו וקחו לכם צאן	יב-כא	שצב	ב-ג ותקה לו תבת גמא
שס	(ת"י) נוכראין סגיאין מנהון ר"מ רבון	יב-לח	רעז	ב-ד ותתצב אחותו מרחוק
רה	בעצם היום הזה יצאו	יב-מא	כו	ב-ה לרחוץ על היאור
רה	ליל שמורים הוא לחי	יב-מב	כה, רעז	ב-ז האלך וקראתי לך אשה מינקת
קסז, שלא	כל בן נכר לא יאכל בו	יב-מג	רפד	ב-י כי מן המים משיתוהו
קלמ	וכ יגור אתך גר ועשה פסח	יב-מח	רנה	ב-יג ויאמר לרשע למה תכה רעך
קעז	והיה כי יביאך ה' אל ארץ הכנעני	יג-יא	שסג	ב-טז ויבקש להרוג את משה
		בשלא	קלא	ב-כא ויואל משה לשבת את האיש
קצג	ויהי בשלח פרעה	יג-יז	קפ	ב-כג ותעל שועתם אל האלקים
לח	וחמשים עלו בני ישראל	יג-יח	לח	ג-ד וירא הי סר לראות
קסח	והעליתם את עצמותי מזה	יג-יט	קמב	ג-ה אל תקרב הלום
קצג	ופרעה הקריב	יד-י	קע	ג-ח אל ארץ זבת חלב ודבש
קפא	כי טוב לנו עבוד את מצרים	יד-יב	קמב	ג-יב בהוציאך את העם ממצרים
סה, שעז	או ישיר משה	טז-א	רלב	ד-ב מה זה בידך
קה	זה א-לי ואנחהו	טז-ב	רלב	ד-ד (רש"י) שלא היה רוצה ליטול גדולה
קיג	(רש"י) ראתה שפחה על הים	טז-ב	ח	ד-ד וראך ושמח בלבו
קע, רפמ	הנני ממטיר לכם לחם	טז-ד	רצה	ה-ד (רש"י) שבט לוי לא נשתעבדו
רפה	ויצא העם ולקטו	טז-ד	שעז	ה-ט תכבד העבודה
רכז, רלב, רנט, שנמ	ונחנו מה	טז-ז		ה-כג ומאז באתי אל פרעה
רח, רפ	ולא העדיף המרבה	טז-יח		וארא
רח, רע	איש אל יותר ממנו	טז-יט	כ	ז-ו והוצאתי אתכם

תד	שמן	מפתח תנ"ך	ראש
מז-בא	וילקטו אותו בבקר בבקר	קכח, רפ	ולא תעלה במעלות על מזבחי
מז-לא	והוא כזרע גד לבן	רפה	
מז-לג	קח צנצנת אחת	קסו, רעט	משפטים
יז-ד	עוד מעט וסקלוני	שנז, שסה	כא-טו ומכה אביו ואמו
יז-ז	והכית בצור	רסה	כא-כט השור יסקל וגם בעליו יומת
יתרו		כב-א	כב-א (רש"י) אין מעמיד ורואה שנוטלין ממונו
יח-א	וישמע יתרו	כג-יב	כג-יב למען ינוח שורך וחמורך
יח-ג	גר הייתי בארץ נכריה	כג-יז	כג-יז ולא יראו פני ריקם
יח-ה	אשר הוא חונה שם הר האלקים	כד-ז	כד-ז שלש פעמים בשנה יראה
יח-ו	אני חותנד יתרו בא אליך	כד-י	כד-י ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר
יח-ט	ויחד יתרו על כל הטובה	כד-יב	כד-יב עלה אלי ההרה
יח-יא	עתה ידעתי כי גדול הי	כד-טז	כד-טז וישכון כבוד הי על הר סיני
יח-יג	ויהי ממחרת וישב משה לשפוט	תרומה	
יח-יד	(רש"י) מוצאי יוהכ"פ היה	כה-ב	כה-ב (רש"י) ייג דברים האמורים בענין
יח-כו	את הדבר הקשה יביאון אל משה	כה-ח	כה-ח ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם
יט-א	ביום הזה באו מדבר סיני	כה-כ	כה-כ אל הכפורת יהיו פני הכרובים
יט-ב	ויסעו מרפידים	כה-מ	כה-מ וראה ועשה בתבניתם
יט-ג	ויחן שם ישראל נגד ההר	כו-ו	כו-ו והקמות את המשכן
יט-ה	ועתה אם שמוע תשמעו בקולי	תצודה	
יט-ו	ואתם תהיו לי ממלכת כהנים	כז-בא	כז-בא יערוך אותו אהרן ובניו
יט-ט	וגם בך יאמינו לעולם	כח-כט	כח-כט בחושן המשפט על לבו
יט-י	וקדשתם היום ומחר	כי תשא	
יט-יב	והגבלת את העם סביב	לכ-בג	לכ-בג קח לך בשמים ראש
יט-יג	במשוך היובל המה יעלו בהר	לכ-ד	לכ-ד ובלב כל חכם לב נתתי חכמה
יט-טו	היו נכונים לשלשת ימים	לכ-טז	לכ-טז ושמרו בני ישראל את השבת
יט-יז	ויתיצבו בתחתית ההר	לכ-יח	לכ-יח ויתן אל משה ככלתו
יט-יח	והר סיני עשן כולו	לכ-כ	לכ-כ קום עשה לנו אלהים
יט-כ	וירד הי על הר סיני	לכ-כד	לכ-כד וירא אהרן ויבן מזבח לפניו
כ-ב	אנכי הי אלקיך	לכ-כז	לכ-כז חג להי מחר
כ-א	כי ששת ימים עשה הי	לכ-ל	לכ-ל לך רד כי שחת עמך
כ-ב	כבד את אביך ואת אמך	לכ-מ	לכ-מ ואעשך לגוי גדול
כ-ג	וכל העם רואים את הקולות	לכ-נא	לכ-נא ויחל משה את פני הי
כ-ד	כי מן השמים דברתי עמכם	לכ-טו	לכ-טו מזה ומזה הם כתובים
כ-ה	מזבח אדמה תעשה לי		
כ-ו	בכל המקום אשר אזכיר את שמי		

תה	ראש	מפתח תנ"ך	שמן
פה, קנה, רממ	זה קרבן אהרן ובניו	ו-יג צט	והמכתב מכתב אלקים הוא
רלה	זאת תורת החטאת	ו-יח צב, לח, קסו	חרות על הלוחות
שלב	עור העולה אשר הקריב לכהן לו יהיה	ז-ח רו	וישמע יהושע את קול העם
רכז, רמב	קח את אהרן ואת בניו אתו	ח-ב שלא	וישלך מידי את הלוחות
		שמיני	ועתה אם תשא חטאתם
		קכד	וביום פקדי ופקדתי עליהם
פב	יהי ביום השמיני	ט-א צט, רו	ויתנצלו בני ישראל את עדים
רכז, רלב, שמח	קרב אל המזבח	ט-ז קל, שנו	ומשה יקח את האהל
רכ	(רש"י) כשעושה דין בצדיקים מתיירא	י-ג קמט	ודבר ה' אל משה פנים אל פנים
רפמ	אל תשקצו את נפשותיכם	יא-מג רג, רט, שנד	ומשרתו יהושע בן נון נער
שנ	והתקדשתם והייתם קדושים	יא-מד כה	גם הצאן והבקר אל ירעו
		מזורע	פוקד עון אבות על בנים
עה	והזרתם את בני ישראל מטומאתם	טז-לא שפז, שצה	שלוש פעמים בשנה יראה
		אחרי	ולא יחמוד איש את ארצך
		מז-א	כתב לך את הדברים האלה
		מז-ב	ויהי שם עם ה' ארכעים יום
ו, רכג	בקרבתם לפני ה' וימותו	מז-ז יד, צז, רו	ומשה לא ידע כי קרן עור פניו
כז	כי ביום הזה יכפר עליכם		
קצה	וכמעשה ארץ כנען	יח-ג	ויקהל
שעה	וחי בהם	יח-ה פד	והנשאם הכיאו
קצה	כי בכל אלה נטמאו הגוים	יח-כה פב	וימלא אותו רוח אלקים
שפמ	ולא תקיא הארץ אתכם	יח-כה פד	והמלאכה היתה דים
		קדושים	פקודי
קמ	(רש"י) גדר ערוה אתה מוצא קדושה	יט-ב פב	ויביאו את המשכן אל משה
רצג	לא תלין פעולת שכיר	יט-ג קכא	וכהנו לי
שיב	הוכח תוכיח את עמיתך	יט-ז פב	הוקם המשכן
ר	ואהבת לרעך כמוך	יט-יח	
א, למ	מפני שיבה תקום	יט-לב	ויקרא
סז	ושמתי אני את פני באיש החווא	כ-ה צח, קיה	ויקרא אל משה
		רצה	(רש"י) ליתן ריוח להתבונן
		אמור	(רש"י) בשבילכם הוא נדבר עמי
פא	כי נור שמן משחת אלקיו עליו	כא-ב פה	ונפש כי תקריב קרבן מנחה
רצג, שנא	ושמרו את משמרתו	כב-ט סג	(רש"י) שהובטחו המים ליקרב במזבח
קפה, שעז	ונקדשתי בתוך בני ישראל	כב-לב	
שיד	בסוכות תשבו שבעת ימים	כג-מב	צו
קכמ	כל האזרח בישראל ישבו בסוכות	כג-מב	ו-ב (רש"י) לשון זירוז מיד ולדורות

תו	שמן	מפתח תנ"ך	ראש
כד-ג	באהל מועד יערוך אותו אהרן ובניו	ו-כד קז, קמוז	רסב יברכך ה' וישמרך
כד-יב	וינחהו במשמר	ו-כו שמא	ענג, שיה ישא ה' פניו אליך
		ו-כז	נג, קמוז ושמו את שמי על בני ישראל
בהר		ז-א	סב, פב ויהי ביום כלות משה
כה-יד	וכי תמכרו ממכר לעמיתך	ז-ג שכב	פד ויביאו את קרבנם לפני ה'
כה-יז	ולא תגנו איש את עמיתו	ז-ה קג	פו קח מאתם והיו לעבד
כה-לח	לתת לכם את ארץ כנען	ז-יא קעג	פו נשיא אחד ליום
		ז-יב	פו ויהי המקריב ביום הראשון
		ז-יג	פה (רש"י) סולת, למנחת נדבה
		ז-יד	פה, פה (רש"י) והוראת שעה היתה
		ז-יז	קנז, רממ זה קרבן נחשון בן עמינדב
			בהעלותך
		ח-ב	קד, קלב, קמוז, קנד בהעלותך את הנרות
		ח-ב	קה, קיז אל מול פני המנורה יאירו
		ח-ג	קי, קלד, קנו, רנ ויעש בן אהרן
		ח-ד	קלב, קמוז כמראה אשר הראה ה' את משה
		ח-ז	קב קח את הלויים מתוך בני ישראל
		ח-ז	פט והעבירו תער על כל בשרם
		ח-יד	קכא והבדלת את הלויים
		ח-יט	קב, רלד ואתנה את הלויים נתונים
		ח-יט	קנח (רש"י) להודיע חבתן שנכפלו אזכרותיהן
		ח-כ	קב כן עשו להם בני ישראל
		ט-ז	שמא למה נגרע לבלתי הקריב
		ט-ח	קכמ, של, שסא עמדו ואשמעה מה יצוה ה'
		ט-יח	קא, קסט על פי ה' יסעו בני ישראל
		ט-כא	רפמ ויש אשר יהיה הענן מערב
		י-ב	קיז עשה לך שתי חצוצרות
		י-כט	קכו, קלמ נוסעים אנחנו אל המקום
		י-לא	קל אל נא תעזוב אותנו
		י-לח	צו, קנב ויהי בנסוע הארון
		יא-א	יה (רש"י) כמה לבטנו בדרך הזה
		יא-ה	קיג זכרנו את הדגה
		יא-ז	רנו, רפז אין כל בלתי אל המן עינינו
		יא-ח	רפה שמו העם ולקמו
		יא-ט	רפה וברדת הטל על המחנה לילה
		יא-י	קיא, קלז, קנ בוכה למשפחותיו
		יב-א	לז, נג, סד, צב, קמו, רסא, שא
			בחוקותי
כו-ג	אם בחוקותי תלכו	למ	
כו-ח	(רש"י) אינו דומה למרוכין העושין	שמח	
כו-לא	השימותי את מקדשיכם	שעה	
כו-לד	אז תרצה הארץ את שבתותיה	שעה	
כו-לו	והבאתי מורך בלבכם	קפה	
כז-לב	וכל מעשר בקר וצאן	כט	
			במדבר
א-א	(רש"י) מתוך חבתן מונה אותם כל שעה	כג	
א-ב	למשפחותם לבית אבותם	יד, קנו, שנח	
א-יט	ויפקדם במדבר סיני	שמח	
ב-ב	איש על דגלו באותות	ז, טו, קנח	
ג-יב	ואני הנה לקחתי את הלויים	קכב	
ד-מט	איש איש על עבודתו ועל משאו	עז	
ה-ז	כי יעשו מכל חטאת האדם	עג	
ה-ז	והתודו את חטאתם	מו	
ה-ח	ואם אין לאיש גואל	עז	
ה-י	ואיש את קדשו לו יהיו	מט, שיט	
ה-יב	איש איש כי תשטה אשתו	סז	
ה-כג	וכתב את האלות האלה	סז	
ה-כח	ונקתה ונזרעה זרע	סח	
ו-ב	כי יפליא לנדוד נדר	סז, עא, עה, פא, פז,	
ו-ז	כי נזר אלקיו על ראשו	עא, פא	
ו-ח	כל ימי נזרו קדוש הוא לה'	פא	
ו-יא	וכפר עליו מאשר חטא על הנפש	קג	
ו-כג	כה תברכו	לז, נג, סד, צב, קמו, רסא, שא	

תז	ראש	מפתח תנ"ך	שמן	יא-טו
רמב	(רש"י) והלא די מאות פרסה היא	יג-כה	ר	ואם ככה את עושה לי
קסא	וילכו ויבואו אל משה	יג-כו	קפט	אספה לי שבועים איש
קסג	(רש"י) סבור שבא לספר בגנותו	יג-ל	מב	ואצלתי מן הרוח אשר עליך
קפ, קפה, קצד	כי חזק הוא ממנו	יג-לא	קיג	שש מאות אלף רגלי העם
קסב	ארץ אוכלת יושביה הוא	יג-לב	קיו	היד הי תקצר
ריג	(רש"י) לטובה כדי לטרדם באבלם	יג-לג	קפט	וישארו שני אנשים במחנה
קסו	(רש"י) אומרים נמלים יש בכרמים	יג-לג	רט	משרת משה מבחוריו
קסט	נתנה ראש ונשובה מצרימה	יד-ד	רמוז	אדוני משה כלאם
קסה	כי לחמנו הם	יד-ט	קיא, קיח, קלז	ותדבר מרים ואהרן במשה
קעז	ויאמרו כל העדה לרגום אותם	יד-י	קמב, קמג, קנ, קסב, רפה	
קצו, רב	ואעשה אותך לגוי גדול	יד-יב	רפד	הלא גם בנו דיבר הי
קס	ועתה יגדל נא כח הי	יד-יז	קב, קיח, רג, רז, ריג	והאיש משה עניו מאד
קפא, רפב	וינסו אותי זה עשר פעמים	יד-כב	רל, רלח, שלט, שמא, שפט	
קפד, קעה, רו, רט	עקב היתה רוח אחרת עמו	יד-כד	קעז	פה אל פה אדבר בו
קסג	(רש"י) אחת בפה ואחת בלב	יד-כד	קיא	והנה מרים מצורעת כשלג
רפג	במדבר הזה יפלו פגריכם	יד-כט	קיד	אל נא תהי כמת
ריא	יום לשנה יום לשנה	יד-לד	קצב	ויחנו במדבר פארן
קע	בבואכם אל הארץ	טז-יח		
שמא	ויניחו אותו במשמר	טז-לד		שלח
קפה, רנו, רפה, שיד	ולא תתורו אחרי לבבכם	טז-לט	קסז, קעה, קפ, קצב, רב, ריא	שלח לך אנשים
רצה	(רש"י) העין רואה והלב חומד	טז-לט	קס	איש אחד למטה
			קסד	(רש"י) ראו ולא לקחו מוסר
		קרח		כולם אנשים ראשי בני ישראל קסא, קפ, קפה, ריא
רטו, רמ, רמז, רנג, רנו, רפג	ויקה קרח	טז-א	קס, רב	(רש"י) ואותה שעשה כשרים היו
רכח	ואון בן פלת בני ראובן	טז-א	קפד	למטה מנשה גדי בן סוסי
	כי כל העדה כולם קדושים	טז-ג	קסח, קעז	ויקרא משה להושע בן נון יהושע
שנז	וישמע משה ויפול על פניו	טז-ד	קפו, רב, רו	
רכב	(רש"י) זה כידם סרחון רביעי	טז-ד	קסב	(ת"י) וכד חמי משה ענותנותיה
ריח, רלב, רנד	בוקר ויודע הי את אשר לו	טז-ה	קסט, קפג, קצה	עלו זה כנגב ועליתם את ההר
רמב	קחו לכם מחתות	טז-ו	רב, שע	וראיתם את הארץ מה הוא
רכו, רלד	רב לכם בני לוי	טז-ז	קסב, קפג	והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ
רכא, רכו	(רש"י) שלשלת גדולה יוצאה ממנו	טז-ז	קפד, רו	ויעלו כנגב ויבוא עד חברון
רנט	ובקשתם גם כהונה	טז-י	קכו	והכרון שבע שנים נבנתה לפני צוען
רלג, רמז, רנה	לכן אתה וכל עדתך הנועדים על הי	טז-יא	קנח, קעה	וישאוהו כמוט בשנים
רלז	ואהרן מה הוא כי תלינו עליו	טז-יא	רב	(רש"י) יהושע וכלב לא נמלו כלום
רנה	העיני האנשים ההם תנקר לא נעלה	טז-יד	קעז	(רש"י) כשם שפריה משונה כך עמה
ריט, רמב	והקרכתם לפני הי איש מחתתו	טז-יז	ריא	וישובו מתור הארץ

תח	שמן	מפתח תנ"ך	ראש
מז-ט	ויקהל עליהם קרח את כל העדה	מז-ט	וישלה מלאך ויוציאונו ממצרים
מז-כ	ויקם משה וילך אל דתן ואבירם	מז-כ	וימאן אדום נתן את ישראל
מז-כז	(רש"י) וכאן אבדו אף יונקי שדים	מז-כז	ויבואו בני ישראל כל העדה הר ההר
מז-כח	כזאת תדעון כי הי שלחני	מז-כח	(רש"י) שלשה הרים נשארו בהן
מז-ל	ופצתה האדמה את פיה	מז-ל	ויראו כל העדה כי גוע אהרן
מז-לא	ותבקע האדמה אשר תחתיהם	מז-לא	ויבכו את אהרן שלשים יום
מז-לב	ויאבדו מתוך הקהל	מז-לב	וישמע הכנעני מלך ערד
יז-ב	וירם את המחנות מבין השרפה	יז-ב	ותקצר נפש העם בדרך
יז-ה	ולא יהיה כקרח וכעדתו רכג, רכז, רלד, רל"ה, רנג	יז-ה	וידבר העם באלקים ובמשה
יז-ו	הרומו מתוך העדה הזאת	יז-ו	ונפשנו קצה בלחם הקלקל
יז-יא	ושים קטורת והולך מהרה	יז-יא	וישלה הי בעם את הנחשים
יז-יד	ויהיו המתים במגפה	יז-יד	עלי באר ענו לה
יז-יט	והנחתם באהל מועד	יז-יט	באר הפרוה שרים
יז-כ	אשר אבחר בו מטחו יפרח	יז-כ	ומדובר מתנה
יז-כג	והנה פרח מטה אהרן	יז-כג	(רש"י) שנגנוה בימה של טבריא
יז-כד	ויוצא משה את כל המטות	יז-כד	כי עז גבול בני עמון
יז-כה	למשמרת לאות לבני מרי	יז-כה	כי חשבון עיר סיוחן
יח-ה	נתתי לך את משמרת תרומתי	יח-ה	(רש"י) מידו, מרשותו
יח-ו	בארצם לא תנחל	יח-ו	על כן יאמרו המושלים בואו חשבון
יח-ז	חלף עבודתם אשר הם עובדים	יח-ז	וישלה משה לרגל את יעזר
יח-ח	את המעשר אשר נתתי לכם	יח-ח	
יח-ט	ונתתם ממנו את תרומת הי	יח-ט	
יח-י	בהרימכם את חלבו ממנו	יח-י	
יח-יב		יח-יב	ויגר מואב מפני העם
יח-יג		יח-יג	עתה ילחכו הקהל
יח-יד		יח-יד	(רש"י) העמיד להם נביאים ופרצו
יח-טו	ויקחו אליך פרה אדומה	יח-טו	(ת"י) לבן ארמי הוא בלעם
יח-טז	אדם כי ימות באהל	יח-טז	ועתה לכה נא ארה לי
יח-יז	אשר אין צמוד פתיל עליו	יח-יז	את אשר תברך מבורך
יח-יח	ותמת שם מרים	יח-יח	(רש"י) איני מבקש אלא להסיעם
יח-יט	ולא היה מים לעדה	יח-יט	לא תלך עמהם
יח-כ	קח את המטה	יח-כ	מאן הי לתתי להלוך עמכם
יח-כא	ויקח משה את המטה מלפני הי	יח-כא	אם יתן לי בלק מלא ביתו
יח-כב	שמעו נא המורים	יח-כב	קום לך אתם
יח-כג	(רש"י) שהלך הסלע וישב בין הסלעים	יח-כג	הדבר אשר אדבר אליך אותו תעשה
יח-כד	ויך את הסלע במטהו	יח-כד	ויקם בלעם בבקר
יח-כה	(רש"י) שלא צוה המקום להכותו	יח-כה	ויחר אף אלקים כי הולך הוא
יח-כו	לא האמתם בי להקדישני רעה, רפא, רפג, שעה	יח-כו	ויעמוד מלאך הי במשעול הכרמים

תמ	ראש	מפתח תנ"ך	שמן
רנג	ובני קרח לא מתו	כו-יא	כב-כה ותלחין את רגל בלעם אל הקיר
רכא	(רש"י) נתבצר להם מקום בגיהנם	כו-יא	כב-מא ויהי בבוקר
שפט, שפז	אלה משפחות בני גד	כו-יח	כג-ג וילך שפי
כג	ארבעה ושישים אלק	כו-מג	כג-ד ויקר אלקים אל בלעם
קסד	ליצר משפחת היצרי	כו-מט	כג-ה וישם ה' דבר בפני בלעם
שכז	לאלה תחלק הארץ	כו-נג	כג-ו מי מנה עפר יעקב
שסט	לרב תרבה נחלתו	כו-נד	כג-ז תמות נפשי מות ישרים
שפא	(רש"י) ולא נתחלקה אלא בשומא	כו-נד	כג-יא והנה ברכת ברך
שמד	למשפחות מנשה בן יוסף	כו-א	כג-יג לכה נא אתי אל מקום אחר
קסח	(רש"י) יוסף חבב הארץ ובנותיו חבבו	כו-א	כג-מז וישם דבר בפיו
שכז, של	ויקרב משה את משפטן לפני ה'	כו-ה	כג-יט לא איש א-ל יוכזב
שמד	והעברתם את נחלתו לבתו	כו-ח	כג-כ הנה ברך לקחתי
שעד	כאשר נאסף אהרן אחיד	כו-יג	כג-כא לא הביט און ביעקב
רכט, שנד, שנו	יפקוד ה' אלקי הרוחות	כו-מז	כד-א כי טוב בעיני ה' לברך את ישראל
רח, רט, שנד, שנח	קח לך את יהושע בן נון	כו-יח	כד-ב וישא בלעם את עיניו
שנו, שנמ	ונתתה מהודך עליו	כו-כ	כד-ג ונאום הגבר שתום העין
של	ולפני אלעזר הכהן יעמוד	כו-כא	כד-ד נאום שומע אמרי א-ל
שלב	את קרבני לחמי לאשי	כז-ב	כד-ה מה טובו אהליך יעקב
שלב	עולת תמיד העשויה בהר סיני	כז-ז	כד-ז כנחלים נמיו
שלה	ובראשי חדשיכם תקריבו	כז-יא	כד-ז והנה ברכת ברך
		ממות	כד-יג אם יתן לי בלק מלא ביתו
שב	זה הדבר אשר צוה ה'	לז-ב	כד-יד לכה אינעצך אשר יעשה העם
קמד, שם	(רש"י) משה שנתנבא בזה הדבר	לז-ב	כד-מז ויודע דעת עליון
רעד, רפא	ככל היוצא מפיו יעשה	לז-ג	כד-ד והוקע אותם להי נגד השמש
שפב	נקום נקמת בני ישראל רצו, שסא, שעב, שעז, שפב	לז-ב	כד-ו והמה בוכים פתח אהל מועד
שסד	(רש"י) אע"פ שמיתתו תלויה בדבר	לז-ג	כד-ז וירא פנחס בן אלעזר
שעב	וימסרו מאלפי ישראל	לז-ה	כד-ט ויהיו המתים במגפה כ"ד אלק
שי	ואת בלעם בן בעור הרגו בהרב	לז-ח	כד-יג
רצז	(ת"י) הלא אנת הוא לבן ארמאה	לז-ח	כד-יא השיב את חמתי מעל בני ישראל
קפה	ויקצוף משה על פקודי החול	לז-יד	כד-יא שזא, שפב
שסא	ויאמר אלעזר הכהן אל אנשי הצבא	לז-כא	כד-יא (רש"י) הראיתם בן פומי זה
שפג	ולא נפקד ממנו איש	לז-מט	כד-יב (ת"י) וייחי לעלמא למבשרא גאולתא
שסז, שפח, שצא	ומקנה רב היה לבני ראובן	לז-א	כד-יז צרור את המדינים
רסה	ארץ מקנה הוא ולעבדיך מקנה	לז-ד	כו-ז אלה משפחות הראובני
שסז	האחיכם יבואו למלחמה	לז-ז	כו-ט אשר הצו על משה ועל אהרן
שצב	כה עשו אבותיכם בשלחי אותם	לז-ח	כו-י באכול האש את חמישים ומאתים איש

תי	שמן	מפתח תנ"ך	ראש
ל-ב-מז	גדרות צאן נכנה למקננו	שפז, שצג	ואתה פה עמוד עמדי
ל-ב-כב	והייתם נקיים מהי ומישראל	ר	שמע ישראל הי אלקינו הי אחד
ל-ב-לז	ובני ראובן בנו את חשבון	שצד	ואהבת את הי אלקיך
		ו-מז	לא תנסו את הי אלקיכם
מסעי		ז-ז	כי אתם המועט מכל העמים
ל-ג-נב	והורשתם את כל יושבי הארץ	שפז	
ל-ג-נד	לרב תרבו את נחלתו	שצג	
ל-ה-ז	ואת הערים אשר תתנו	שעז	והיה עקב תשמעון
ל-ה-יג	שש ערי מקלט תהיינה	שע	(רש"י) שאינה נקראת אלא על הגומרה
ל-ה-יד	(רש"י) בגלעד נפישו רוצחים	שע	שמלתך לא בלתה מעליך
ל-ה-לד	ולא תטמא את הארץ	קעב	ואכלת ושבעת וברכת
		ח-יב	פן תאכל ושבעת
דברים		ח-טז	המוליכך במדבר הגדול
א-א	והצרות ודי זהב	ח-טז	המאכילך מן במדבר
א-יא	יוסף עליכם ככם אלף פעמים	ט-י	ויתן הי אלי את שני לוחות
א-יז	והדבר אשר יקשה מכם תקריבון אלי	ט-יד	הרף ממני ואשמידם
א-כב	ותקרבון אלי כולכם	ט-טז	ואפן וארד מן ההר
א-כג	(רש"י) אותה קריבה היתה הוגנת	ט-יז	ואשברם לעיניכם
ב-ט	אל תצר את מואב	י-א	פסל לך שני לוחות אבנים
ב-ף	כי הקשה הי אלקיך את רוחו	י-יא	ויבואו ויירשו את הארץ
		י-יב	מה הי אלקיך שואל מעמך
		י-יז	אשר לא ישא פנים
ואתחנן		י-כ	את הי אלקיך תירא
ג-בג	ואתחנן אל הי בעת ההוא	י-כ	ובו תדבק
ג-כה	אעברה נא ואראה	יא-יא	ארץ הרים ובקעות
ג-כו	רב לך אל תוסף דבר אלי	יא-יב	תמיד עיני הי אלקיך בה
ד-ד	ואתם הדבקים בהי אלקיכם	יא-טז	השמרו לכם פן יפתה לבבכם
ד-יא	וזהר בווער באש עד לב השמים	יא-יח	ושמתם את דברי אלה
ד-יד	ואותי צוה הי בעת ההוא	יא-כב	ללכת בכל דרכיו ולדבקה בו
ד-כח	ועבדתם שם אלהים	ראח	
ד-כט	ובקשתם משם את הי אלקיך	רנא	
ד-לט	וידעת היום והשבות	רצה	
ה-ה	אנכי עומד בין הי וביניכם	רא	אבד תאבדון אל כל המקומות
ה-יד	למען ינוח עבדך ואמתך	שכג	לא תעשון כן להי אלקיכם
ה-טז	כבד את אביך ואת אמך	ד	לשכנו תדרשו ובאת שמה
ה-יט	קול גדול ולא יסף	שם	ושרפת באש את העיר
ה-כ	ותקרבון אלי כל ראשי שבטיכם	נד, שצא	בנים אתם להי אלקיכם
ה-כז	שוכו לכם לאחליכם	קיב, קלז, קמו, קצו	עשר תעשר

תיא	ראש	מפתח תנ"ך	שמן
יז	ראה נתתי לפניך היום את החיים	טז-ט	לא תאמין את לבבך
שכג	למען תחיה אתה וזרעך	טז-ט	כי פתוח תפתח את ירך
רט	לשמוע בקולו ולדבקה בו	טז-ב	ולא ירע לבבך בתתך לו
		וילך	כי בגלל הדבר הזה יברכך הי
קע	ואכל ושבע ודשן	לא-ב	ופנית בבוקר והלכת לאהליך
שסד	כי ידעתי אחרי מותי כי השחת	לא-כט	

שופטים

		האזינו	יד העדים תהיה בו בראשונה
מה	(רש"י) עדים שהקו קיימים לעולם	לא-א	כי יפלא ממך דבר למושפט
קע, קפא	וישמען ישורון ויבעט	לא-טו	תכין לך הדרך
רעט	על אשר מעלתם בי	לא-נא	ואכלת את שלל אויביך
			לא תחיה כל נשמה

וזאת הברכה

מג	משח איש האלקים	לא-א	כי תצא למלחמה על אויביך
קלד, שלד	מימינו איש דת למו	לא-ב	ועשתה את צפרניה
שמא	תורה צוה לנו משה	לא-ד	לא תלין נבלתו על העין
רג, שפג	ויהי בישורון מלך	לא-ה	לא יבא עמוני ומואבי בקהל הי
ח, רנו	תומיך ואוריך לאיש חסידך	לא-ח	ויהפוך הי אלקיך לך את הקללה
רפב, רפג	תריבהו על מי מריבה	לא-ח	לא תדרוש שלומם וטובתם
רטו	כי שמרו אמרתך ובריתך ינצורו	לא-ט	לא תתעב אדומי
רלה, רסב, רפב	יורו משפטיך ליעקב	לא-י	דור שלישי יבא להם בקהל הי
רסב	ברך הי חילו	לא-יא	ונשמרת מכל דבר רע
קצה	חופף עליו כל היום	לא-יב	לא תאחר לשלמו
שצד, שצה	ולגד אמר ברוך מרחיב גד	לא-ב	ביומו תתן שכרו
שסז, שפח, שצג	וירא ראשית לו	לא-כא	למען יברכך הי אלקיך
צח, שעג, שצד	ויעל משה מערבות מואב	לא-א	אשר קרך בדרך
שעג, שעח, שעח	וימת שם משה עבד הי	לא-ה	
שפח, שצג	ולא ידע איש את קבורתו	לא-ו	
קז, קנא	ויבכו בני ישראל את משה	לא-ח	
קיה, קמט	ולא קם נביא עוד בישראל כמושה	לא-י	
רצה, שב			

כי תבוא

כי תבוא

זו-ה	ארמי אובד אב	רצה, שח
זו-יא	ושמחת בכל הטוב	ד
זו-טז	היום הזה הי אלקיך מצוך	רמח
זו-טז	הסכת ושמע ישראל	רמא

נביאים

יהושע

שפח	והגית בו יומם ולילה	א-ה	נצבים
קסה, קצג	שנים עשר מרגלים חרש	ב-א	אם יהיה נדחך בקצה השמים
קסה	נמוגו כל יושבי הארץ מפניכם	ב-ט	לא נפלאות הוא ממך

תיב

שמן

מפתח תנ"ך

ראש

ד-יא	ויהי כאשר תם כל העם לעבור	לא	שמואל ב'	ז-ו	ויהר אף ה' בעוזא ויכהו	לא
ד-יה	ויהי בעלות הכהנים נושאי ארון	לא				
ד-יט	והעם עלו מן הירדן	שפו		ז-יה	ומי ביתי כי הבאתני עד הלום	ס
ו-יג	והחלוץ הולך לפניהם	שצד	כא-ב		והגבעונים לא מבני ישראל	גז
ח-ט	וילן יהושע בלילה ההוא	קסה, שסט	כג-ג		צדיק מושל יראת אלקים	יג, רפא
י-יב	שמש בגבעון דום	שלה	כג-ד		וכאור בוקר יזרח שמש	ריח
יא-ח	ימים רבים עשה יהושע	שסד				
מו-טז	אשר יכה את קרית ספר	קסז	מלכים א'			
כד-כ	ואת עצמות יוסף אשר העלו	פד	היב	היב	וידבר שלשת אלפים משל	רסו
			ז-ב	ז-ב	ולפני הדביר עשרים אמה אורך	רמב
			ח-כט	ח-כט	להיות עיניך פתוחות אל הבית הזה	רעד
			יד-ט	יד-ט	ואותי השלכת אחרי גוך	שפ
			כב-לז	כב-לז	ויעבור הרנה במחנה	יב
			מלכים ב'			
			ד-ט	ד-ט	כי איש אלקים קדוש הוא	רג
			ישעיה			
			א-א	א-א	חזק ישעיהו בן אמוץ	קמה
			א-יב	א-יב	מי בקש זאת מידכם רמס חצרי	יב
			א-יח	א-יח	אם יהיו חטאיכם כשנים	כז
			ג-ה	ג-ה	ירחבו הנער בזקן	שצא
			ג-יה	ג-יה	יסיר ה' את תפארת העכסים	רסב
			ג-י	ג-י	וקרא זה אל זה ואמר קדוש	פד, קיה
			ג-ו	ג-ו	מלא כל הארץ כבודו	מא, פג
			יא-ט	יא-ט	כי מלאה הארץ דעה את ה'	קכב, שלט
			יד-כג	יד-כג	ומאטאטיה במטאטא השמד	ד
			כב-יג	כב-יג	אכול ושתו כי מחר נמות	שכ
			כב-יד	כב-יד	אם יכופר העון הזה לכם	קצד, שעה
			כו-ד	כו-ד	כי ביה ה' צור עולמים	נה
			כו-יט	כו-יט	כי טל אורות טלך	מה
			כח-ח	כח-ח	כי כל שלחנות מלאו קיא	קסט
			כח-ט	כח-ט	את מי יורה דעה	כה
			כח-כט	כח-כט	הפליא עצה הגדיל תושיה	יח
			ל-ד	ל-ד	כי היו בצוען שריו	קכו
			ל-יה	ל-יה	אשרי כל חוכי לו	שיז
			ל-ב	ל-ב	והיו עיניך רואות את מוריד	רג, ריח, שנו

שופטים

שמואל א'

תיוג	ראש	מפתח תנ"ך	שמן
			והיה אור הלבנה כאור החמה
כ-5		ש"ט	והיה אמונת עתיד
לג-1		יז, קנב, ריב, שפה	עד בואי ולקחתי אתכם
לז-1ז		קנח	נחמו נחמו עמי
מ-א		ריב	שאו מרום עיניכם
מ-כו		ש"ט	מי העיר ממזרח צדק
מז-ב		צד	הי חפץ למען צדקו
מז-כא		קה, קו	כי טח מראות עיניהם
מד-יה		קסד	כי לי תכרע כל ברך
מז-כג		מו	אני הי אלקיך מלמדך להועיל
מז-1ז		קסב, שט	ישראל אשר בך אתפאר
מז-ג		רכ	בעת רצון עניתך
מז-ח		רה	כי אחד קראתיו ואברכהו
נא-ב		ק"ח	ושמתי כדכד שמשותך
נד-יב		קכב	הוי כל צמא לכו למים
נה-א		טז, שמא	כן יהיה דברי אשר יצא מפיו
נה-יא		קמה, קמו, קצב	תחת הנעצוץ יעלה ברוש
נה-יג		רמה	כי ביתי בית תפלה
נו-ז		רעד	אשכון ואת דכא ושפל רוח
נז-טז		פט, קיט	בורא ניב שפתים
נז-1ט		קמה, רכו	קרא בגרון אל תחשך
נח-א		שיב	אז תתענג על הי
נח-יד		רצב	והיה לך הי לאור עולם
ס-1ט		שמ	ויזכור ימי עולם משה עמו
סג-יא		שפג	עין לא ראתה אלקים זולתך
סד-ג		רכו	
			ירמיה
ב-ח		שפב, שפו	הכהנים לא אמרו איה הי
ב-לא		קסו	הדור אתם ראו דבר הי
ג-1ט		ריד, רסא	ארץ חמדה נחלת צבי
ו-1ט		ריב	אנכי מביא רעה אל העם הזה
ט-יא		שעה, שפט	מי האישי החכם ויבן את זאת
כט-1ג		רנמ	ובקשתם אותי ומצאתם
לא-ח		רעד	בככי יבואו ובתחנונים אובילים
לא-כ		שלד	הציבי לך ציונים
לג-1ז		ו	הנני מעלה לה ארוכה
מז-יה		טז	וככרמל בים יבוא
			מיכה
ב-ח		ו-ח	והצנע לכת עם אלקיך
ב-1ט		ז-1ט	ותשליך במוצלות ים כל חטאותם
ג-1ט			חבקוק
ו-1ט		ב-ד	וצדיק באמונתו יחיה
ט-1ט		ג-יא	שמש ירח עמד זבלה
			זכריה
קפב		ג-ב	יגער הי בך הבוחר בירושלים
מב		ג-ז	ונתתי לך מהלכים בין העומדים

ראש

מפתח תנ"ך

שמן

תיד

נ	בחנני הי ונסני	כז-ב	קנו	הנה הי יורישנה	ט-ד
שם	קול הי בכח	כט-ד	רפד	ואכחיד את שלשת הרועים	יא-ח
שעד	בידך אפקיד רוחי	לא-ו	רנה	ביום ההוא יהיה הי אחד	יד-ט
ה	מה רב טובך אשר צפנת	לא-כ			
שעד	לישרים נאווה תהלה	לא-א	רעד		מלאכי
קמו	כי הוא אמר ויהי	לא-ט	שלח	בן יכבד אב ועבד אדוניו	א-ו
קה	יראו את הי קדושיו	לא-י	מב,סו,קנא,רפו	כי ממזרח שמש ועד מבואו	א-יא
יד	צדקתך כהררי א-ל	לא-יז	שמט	כי שפתי כהן ישמרו דעת	ב-ז
רמו	ועוד מעט ואין רשע	לא-יח	רב	יכרת הי לאיש אשר יעשנה	ב-יב
קה	צופה רשע לצדיק	לא-כב	מט	כי אני הי לא שנותי	ג-ז
קפב	הי לא יעזבנו בידו	לא-לג		ובחנני נא בזאת	ג-י
רמו	הי נגדך כל תאותי	לא-לד			
קפו	הודיעני הי קצי	לא-ה			כתובים
נט	הנה באתי במגילת ספר	מ-ח	נ	אשר לא הלך בעצת רשעים	א-א
רצ	ותורתך בתוך מעי	מ-ט	שיח,שכ,שנא	רגזו ואל תחמאו	ד-ה
רכב	(רש"י) בני קרח בשעת המחלוקת פרשו	מב-א	קבא	למנצח בנגינות על השמינית	ו-א
שלז	צמאה נפשי לאלקים	מב-ג	שו,שנא	וא-ל זועם בכל יום	ז-יב
שיא	יומם יצוה הי חסדו	מב-ט	רפו	בור כרה ויהפרהו	ז-מז
שפו	כי עליך הורגנו כל היום	מד-כג	סב	תנה הודך על השמים	ח-ב
רכז	אהבת צדק ותשנא רשע	מה-ח	קצא,שלז	כי אראה שמך	ח-ד
נט	כל כבודך בת מלך פנימה	מה-יד	קנו	מה אנוש כי תזכרנו	ח-ה
קלז	תחת אבותיך יהיו בניך	מה-יז	צז	ותחסרהו מעט מאלקים	ח-ז
רכב	למנצח לבני קרח	מז-א	צז	מזוקק שבעתים	יב-ז
קלח,רסו	נדיבי עמים נאספו	מז-ו	רסב	הי מנת חלקי וכוסי	מז-ה
רמט	למה אירא בימי רע	מט-ו	שפ	שויתי הי לנגדי תמיד	מז-ח
שכ	זה דרכם כסל למו	מט-יד	קבא	שובע שמחות את פניך	מז-יא
לז	כי לא במותו יקח הכל	מט-יח	מא	ויט שמים וירד	יח-ו
רעב	מזמור לאסף א-ל אלקים	נ-א	שמ	השמים מספרים כבוד א-ל	יט-ב
קפד	יקרא אל השמים מעל	נ-ד	שעט	עדות הי נאמנה מחכימת פתי	יט-ח
קנד	לא על זבחיך אוכיחך	נ-ח	יז,שה	יראת הי טהורה עומדת לעד	יט-י
רכו	והטאתי נגדי תמיד	נא-ה	לז	הנחמדים מזהב ומפז רב	יט-יא
שנא	חסד א-ל כל היום	נב-ג	ה	בשמרם עקב רב	יט-יב
רצא	תורידם לבאר שחת	נה-כד	י	ובשם אלקינו נדגול	כ-ז
רעג	האמנם אלם צדק תדברון	נה-ב	ח	ימלא הי כל משאלותיך	כ-ז
קז	אחת דבר אלקים	סב-יב	מו,עז	להי הארץ ומלוואה	כד-א
נד,רעג	ולך הי חסד כי אתה תשלם	סב-יג	לה	שאו שערים ראשיכם	כד-ז
ריב	און אם ראיתי בלבי	סו-יח	קסב	על כן יורה חטאים בדרך	כה-ח

תמו	ראש	מפתח תנ"ך	שמן
קף	וימירו את כבודם בתבנית שור	קו-ב	אלקים יחננו ויברכנו
שכמ	ויעמוד פנחס ויפלל	קו-ז	אלקים מושיב יחידים ביתה
שכב	נפשם בהם תתעמף	קז-ה	גשם נדבות תניף אלקים
ב	ראשית חכמה יראת ה'	קיא-י	למה תרצדון הרים גבנונים
כג, ריא	אשרי איש ירא את ה'	קיב-א	רכב אלקים רבותים
קג	זרה בחושך אור לישרים	קיב-ד	שם בנימין צעיר רודם
עו	והארץ נתן לבני אדם	קטז-ז	כי באו מים עד נפש
רנב	לא המתים יהללו י-ה	קטז-יז	עושה נפלאות לבדו
רמו	האמנתי כי אדבר	קטז-י	כי אין חרצובות למותם
שסז	פתחו לי שערי צדק	קיה-יט	ואני בער ולא אדע
כא	כמה יזכה נער את ארחו	קיט-ט	שרפו כל מועדי א-ל בארץ
רכג	העבר עיני מראות שוא	קיט-יז	משמים השמעת דין
קח	חשבתי דרכי ואשיבה רגלי	קיט-נט	גאלת בזרוע עמך בני יעקב ויוסף
מא, קמו	לעולם ה' דברך נצב בשמים	קיט-פט	לחם אבירים אכל איש
פ	נשבעתי ואקיימה	קיט-קו	באו גוים בנחלתך
קנה	פתח דבריך יאיר	קיט-קף	גפן ממצרים תסיע
שעה	שש אנכי על אמרתך	קיט-קסב	אני אמרתי אלקים אתם
ט	לגזור ים סוף לגזרים	קלז-יג	נכספה וגם כלתה נפשי
שלד	אם אשכחך ירושלים	קלז-ה	עשה עמי אות לטובה
קכא	שיר חדש אשרה לך	קמד-ט	במתים חפשי
קא	סומך ה' לכל הנופלים	קמה-ד	עולם חסד יבנה
רכ	ענו לה' בתודה	קמז-ז	מצאתי דוד עבדי
			ימי שנותנו בהם שבועים שנה
		משלי	צדיק כתמר יפרח
קצד	מזמח תשמור עליך	ביא	א-ל נקמות ה'
קס, רפט	בכל דרכיך דעהו	ג-ז	בינו בווערים בעם
יז, רעז	רפאות תהי לשרך	ג-ח	מזמור לתודה
לז, רלד	יקרה היא מפנינים	ג-טז	ולו אנחנו עמו וצאן מרעיתו
לט, נג, קמט	אורך ימים בימינה	ג-טז	גבה עינים ורחב לבב
פב	ה' בחכמה יסד ארץ	ג-יט	דובר שקרים לא יכון לנגד עיני
עה, קיט, קסב, שט	אם ללצים הוא יליץ	ג-לד	גבורי כח עושי דברו
ב	כבוד חכמים ינחלו	ג-לה	ברכי נפשי את ה'
ב, קפד	כי לקח טוב נתתי לכם	ד-ב	ויין ישמח לבב אנוש
יז	כי חיים הם למוצאיהם	ד-כב	הכפירים שואגים לטרף
קצד	אילת אהבים ויעלת חן	ה-יט	הודו לה' קראו בשמו
צט, קמט, קנה	כי נר מצוה ותורה אור	ו-כג	בעבור ישמרו חוקיו
רלד	וכל חפצים לא ישוו בה	ח-יא	ויקנאו למשה במחנה

תמוז	שמן	מפתח תנ"ך	ראש
ח-טו	בי מלכים ימלוכו	ח-ז	נא, רסג, שה
ח-כא	להנחיל אוהבי יש	יב-יב	רפט
ח-כב	הי קנני ראשית דרכו	כב-כח	רמוז, רנעח, רפא
ט-א	הצבכה עמודיה שבעה	כו-ז	רנט
ט-יא	ויוסיפו לך שנות חיים	כו-יא	רס
י-טז	ברוב דברים לא יחדל פשע	כח-יב	מא
י-כז	ושנות רשעים תקצרנה	כח-כה	רכט
יא-ז	ובאבוד רשעים רנה	כט-ג	רוז
יא-כב	נזם זהב באף חזיר	לג-כט	שכא
יב-כא	לא יאונה לצדיק כל און	לז-ו	רנב
יג-ב	הולך את חכמים יחכם	לח-טו	שלח
יד-א	חכמות נשים בנתה ביתה	לח-כו	רנעג, שסח
יד-לד	וחסד לאומים חטאת	לח-לח	רנב
טז-ד	כל פעל הי למענהו	מא-ג	נד, רצג
יט-כא	רבות מחשבות בלב איש	דניאל	
כ-כא	נחלה מבוהלת בראשונה	ב-כא	יחב חכמתא לחכימיך
כא-כג	שומר פיו ולשונו שומר מצרות	נחמיה	
כא-ל	ואין עצה לנגד הי	ד-טז	והיה לנו הלילה משמר
כב-ב	עשיר ורש נפגשו עושה כולם הי	דברי הימים א'	
כב-ט	טוב עין הוא יבורך	ב-יא	וכלב בן חצרון הוליד את עזובה
כג-ו	אל תלחם את לחם רע עין	ד-ה	ולאשחור אבי תקוע
כג-לא	אל תרא יין כי יתאדם	ד-י	אם ברך תברכני
כד-ז	בנפול אויבך אל תשמח	ה-כו	ויגלם לראובני ולגדי
כז-ח	נוצר תאנה יאכל פריה	יג-ט	וישלח עוזא את ידו
כח-י	ותמימים ינחלו טוב	כג-טו	בני משה גרשום ואליעזר
כח-כד	גוזל אביו ואמו ואומר אין פשע	כו-כד	ושבואל בן גרשום בן משה
כט-ג	רש ואיש תככים נפגשו	כט-יא	לך הי הממלכה
ל-ב	כי בער אנכי מאיש	דברי הימים ב'	
לא-ז	תנו שכר לאובד ויין למרי נפש	בג	לעולם זאת על ישראל
לא-יא	בטח בה לב בעלה	ו-מב	זכרה לחסדי דוד עבדך
לא-יח	לא יכבה בלילה נרה	יז-ז	ויגבה לבו בדרכי הי
לא-כא	לא תירא לביתה משלג	שיר השירים	
לא-כה	ותשחק ליום אחרון	א-טו	הנך יפה עיניך יונים
לא-כו	ותורת חסד על לשונה	רצד	
איוב			
ה-ז	כי אדם לעמל יולד		

תיו	ראש	מפתח ש"ס	שמן
קנ,שנב	אוהב כסף לא ישבע כסף	ה-ט	ה
שי	עושר שמור לבעליו לרעתו	ה-יב	יה
רנה,רפז	טוב מראה עינים מהלך נפש	ו-ט	עח
שכ	טוב אחרית דבר מראשיתו	ז-ח	נג
רל,שפט	כי אדם אין צדיק בארץ	ז-כ	שמג
יד	חכמת אדם תאיר פניו	ח-א	לד
קטז,ריז	בכל עת יהיו בנדיך לבנים	ט-ח	רמה
רכא	אין מעשההושיבון ודעת וחכמה בשאול	ט-י	שיט
			פה,פח
			ה
			ה-א
			ה-י
			ה-יא
			ה-יד
			ו-ו
			ו-ח
			ז-ב
			ז-ח
			רות
			א-א
			א-יה
			ב-ה
			ב-יא
			ב-יב
			ב-יד
			איכה
			א-ח
			א-ט
			א-טז
			ב-ד
			ט
			ב-ב
			ד-כב
			קהלת
			א-ד
			ד-ח
			ד-יג
			א-ד
			ד-ח
			ב

תיו	ראש	מפתח ש"ס	שמן
קפז	והקרוב אליו כרשנא	א-יד	שיג,שיו
קפז	ומלכותה יתן המלך לרעותה	א-יט	ק
רעד	כי אין לה אב ואם	ב-ז	שפג
שי	ותחי אסתר נשאת חן	ב-טו	שפה
קעט	(תרגום שני) בנימין לא סגד קדם אינש	ג-ג	קלח,רסז
רצג	לדעת מה זה ועל מה זה	ד-ה	נב
קכ	ויגד לו מרדכי את כל אשר קרהו	ד-ז	
קיב	קימו וקבלו היהודים	ט-כז	
רכט	ורצו לרוב אחיו	י-ג	נו
			יה
			ס
			נו,ס
			נא
			ס

תיו	ראש	מפתח ש"ס	שמן
שנב	שלוש משמרות הוי לילה	ג	ריב
רפ	מי איכא ספיקא קמי שמיא	ג:	שפו
רמה	כל האומר תהלה לדוד בכל יום	ד:	שמ
קא,קנג	מפני מה לא נאמר נויין באשרי	ד:	שעב
שנא	לעולם ירגיזו אדם יצר טוב קטז,ריז,רלז,שיח,שכ,שנא	ה:	שעב
יב	מי חשיד דעביד דינא בלא דינא	ה:	רכז,שכו,שמז
רלה	חשב אדם לעשות מצוה ונאנס	ו:	קכד
שנא	מנין שהקבי"ה מניח תפילין	ו:	
שנא	מנין שהקבי"ה מתפלל	ז:	
קג	ישמעאל בני ברכני	ז:	
שו,שנא	וכמה זעמו רגע	ז:	
שנא	שכל אותן הימים לא זעם	ז:	
שז	ואימת רתח, בתלת שעי קמייטא	ז:	
קפז,קצז	דבור שיצא מהקבי"ה לטובה לא חזר	ז:	
קצז	בני משה למעלה מששים רבוא	ז:	

תיבה	שמן	מפתח ש"ס	ראש
ז:	גדולה שמושה יותר מלמודה	רי	עכשיו שלחנו של אדם מכפר קסט
ח:	לעולם ידור אדם במקום רבו	רג,שסו	יודע היה בצלאל לצרף אותיות פב
ח:	הזהרו בזקן ששכח תלמודו	לג	נותן חכמה למי שיש בו חכמה צב,שנט
י:	בהדי כבשי דרחמנא למה לך	סט,קפב	הרואה נחש בחלום פרנסתו מזומנת רעא
י:	האוכל ושותה ואח"כ מתפלל	שפ	שלא פסק משלחנם לא צנון ולא חזרת שיג
יב:	אם תי"ח הוא צריך שיחלה עצמו עליו	קיד	אפילו ריש גרניתא מן שמיא מנו ליה רמג
יז:	מה נחלים מעלין מטומאה לטהרה	רצד,שיח	הרואה אוכלוסי ישראל רכה
יז:	היים של עושר וכבוד	כה	בשעה שהוציאו את רבי עקיבא להריגה שכח
יז:	שתעמידנו בקרן אורח	קפח	לו יהיה ממון הרבה מט
יז:	ומי מעכב שאור שבקיעה	קע	אין התורה נקנית אלא בחבורה רמא
יז:	העושה שלא לשמה נוח שלא נברא	עז,פו	אין ד"ת מתקיימין אלא במי שממית שיג,שיט
יז:	עולמך תראה בחיך	רסג	
יז:	ואחריתך לחיי העולם הבא	נג	פאה
יז:	וחנינא בני די לו בקב הרובין	רלז	ותלמוד תורה כנגד כולם קמט
יט:	אם ראית ת"ח שעבר עבירה	רכו	שני שבליים לקט גי אינן לקט ס
יט:	אל יפתח אדם פיו לשמן	קמב	
כ:	וכי לא אשא פנים לישראל	שיג	תרומות
כו:	תפלות נגד תמידין תקנום	שלד	ד-ג והבינונית אחד מהמשים קעג
כה:	איקום מקמייהו ואקבל אגרא	א,למ	
כז:	שמש פי שנה ולכסוף נעשה צדוקי	קמוז	חלה
לא:	החושד את חברו צריך לברכו	שצה	ב-ז החלה אחד מעשרים וארבעה קעג
לא:	חנה הטיחה דברים כלפי מעלה	סה	
לב:	אין ארי נוהם מתוך קופה של תבן	קפא	ביכורים
לב:	מלי כריסיה זני בישוי	קע	א-י ומזיתי שמן מעבר הירדן שפח
לב:	נתתי לך גדולה אלא בשביל ישראל	קיו	
ל:	חסידים הראשונים היו שוהין שעה אי	רמו,שלד	שבת
לב:	מתוך שחסידים הם תורתם משתמרת	יז,רכב	י: בשביל משקל בני סלעים מילת שנתן יעקב לח
לג:	אטו יראה מילתא זוטרתא	ריב,רכד	יב: אין מלאכי השרת מכירין בלשון ארמי רצה
לד:	צדיקים גמורים עין לא ראתה	רכו	יד: גזרו טומאה על ארץ העמים קעג
לד:	מקום שבעלי תשובה עומדין	כב,קוט	יז: ועל ייגן משום כנותיהם נח
לה:	אסור שיחנה מן העוה"ז בלא ברכה	קעד	כב: עדות היא שהשכינה שורה בישראל קז
לה:	כאן קודם ברכה כאן לאחר ברכה	עו	כב: (רש"י) קרי מערבי נר שני ממזרח קמח
לה:	הנהנה מעוה"ז בלא ברכה כאלו גזול	מו	כב: (תוס') מסתכל בטפיח ויודע מה בתוכו צט
לה:	לא כדורות הראשונים האחרונים	נ	כג: דרחים רבנן הוו ליה בנין רבנן רלא
לו:	בורא נפשות רבות וחסרונן	קה	ל: כיון שמת נעשה חפשי מן התורה ו,קנב,רכא,שעה
נד:	בכל מדה שמווד לך הוי מודה לו	קפ	ל: מחול לי על אותו עון כז,לה
נד:	דארון הוה ממיד להו טורי מקמייהו	רפה	ל: רבושיע הודיעני הי קצי קפו
			ל: אין שכניה שורה אלא מתוך שמחה עא

שמן	מפתח ש"ס	ראש	תיב
ל: לעולם יהא אדם ענוותן כהלל	קנב	החושד בכשרים לוקה בגופו	שצא
לא: אמונת זה סדר זרעים	יו	כתב שבלוחות נקרא מבפנים ומבחוץ	ק
לא: קבעת עתים לתורה	נו	אתו דרדקי לבי מדרשא	עד, קיט
לא: אי יראת ה' היא אוצרו אין	קנב, שיג, שפה	בא ליטהר מסייעים אותו	כו
לא: אלא שלכם בריא להן כאולם	שכ	חכם שמת הכל קרוביו	קיג
לא: כסותר על מנת לבנות במקומו דמי	קא	היום אומר לו עשה כך	צא
לא: על שלש עבירות נשים מתות	קעד	כל המתעצל בהספדו של חכם	רנג
לב: ואם עושיין לו נם מנכין לו מזכותיו	רפא	אם ראשונים בני מלאכים	טזג
לג: מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה	קם	מהו לפסוע פסיעה גסה בשבת	שעג
נה: חותמו של הקב"ה אמת	שו	וכי דרכו של בועז לשאול בנערה	ס
נו: והיינו נתן דצוציתא	עה	כל ת"ח שנמצא רכב על בגדו	רלג
סב: שייך של תפילין הלכה למשה מסיני	שפד	אם יש בו ללקט פ"ה אותיות	שסמ
סד: מידי הרהור לא יצאנו	קפה, שפג	פרשה זו עשה לה הקב"ה סימניות	צו, קנב
עה: שוחט משום מאי חייב	רנד	ויהי בנסוע ספר חשוב בפני עצמו	קנז
עז: ברישא חשובא והדר נהורא	שפה	אלו שבעה ספרי תורה	קלד
פז: כחד בשבא לא אמר להו ולא מידי	יו	המענג השבת נותנין לו נחלה בלי מצרים	רצב
פז: הוסיף יום אחד מדעתו	יג, טז, לז, ק, ש"לא	מענגו כתבשיל של תרדין ודגים גדולים	קיג
פז: ושבר את הלוחות	לא, קסז	יהא חלקי מגומרי הלל בכל יום	רמח
פז: אני שכל שעה שכינה מדברת עמי	קיא	עשר בשביל שתתעשר	מ
פז: בתחלה פירש עונשה ולבסוף שכרה	יט	בשביל שמכבדין את השבת	נג, צה, רצב
פז: (תוס') אלו לא פירש לא היי' מסכים	קסב	האומר ויכולו כאלו נעשה שותף להקב"ה	נד
פח: כפה עליהם ההר כגיגית	מג, פב, קלב, רנג, רנו	כל המתפלל בער"ש ואומר ויכולו	רצג
פח: מודעה רבה לאורייתא	קיב	המבזה ת"ח אין לו רפואה למכתו	קיד
פח: אם יראה למה שקמה	סב	גדולה הכנסת אורחים מקבלת פני השכינה	מב
פח: אם מקבלין התורה אתם מתקיימין	נד	כל מצוה שקיבלו עליהם בשמחה	שעה
פח: לכל אחד קשרו לו שני כתרים	עה, רז	ואנזהו, הוי דומה לו	קה
פח: וכולן זכה משה ונמלן	צט	בשכר וראך וישמח בלבו זכה לחושן	רלב
פח: מי גילה לבני רז זה	מד, רח	ישראלפסקה זוהמתן	כב, מג, רנז
פח: הנעלבים ואינם עולבין	קצא	כי הוא אמר ויהי, זו אשה	קמו
פח: הוריד טל והחיה אותם	מה	כי עפר אתה ואל עפר תשוב	רצ
פח: תנה הודך על השמים	סב	נשמות צדיקים גנוזות תחת כסא הכבוד	קפד
פמ: כלום קנאה יש ביניכם	ט	ישוב היום שמא ימות למחר	קמו, ריז
פמ: פארן, שפרו ורכו עליה ישראל	קצה	מזל שעה גורם	צג
פמ: דל עשרין שלא ענשת עלייהו	קו	צא מאיצמגנונית שלך	נו, צד
צד: חי נושא את עצמו	לא		
צז: לא תפיקו מרשות היחיד דידכו	קל		
צז: מקושש זה צלפחד	שמד		
		עירובין	
	יג:	ואילו חזיתיה מקמיה הוה מחדנדא טפי	ריח, שנו

תכ	שמן	מפתח ש"ס	ראש
יג:	כל הבורח מן הגדולה מחזרת אחריו	שלו	ליל המשומר ובא מששת ימי בראשית
יד:	ים שעשה שלמה	רסו	מה נחלה אין לה הפסק אף מעשר
יח:	כל אותן השנים הוליד רוחין	רמא	(תוס') מ"מ יש לגוי במה שזרע
כא:	במי שמשכים ומעריב עליהן לביהמי"ד	שיג	צעקה מקרע גזר דינו של אדם
כב:	במי שמשחיר פניו עליהן	שיז	רבה ואביי מדבית עלי קאתו
כז:	(רשי"י) שכולן ניוונן וגדילין מן הקרקע	רצ	חמשים שערי בינה נבראו
מא:	דבתר רישא גופא אויל	שכה	כל השופרות כשרים חוץ משל פרה
מה:	(רשי"י) ומידי דאיסור והיתר לא משייל	שלא	שאין קמיגור נעשה סניגור
נג:	באיוו דרך נלך ללוד	ס	התורה חסה על ממונן של ישראל
נד:	חש בראשו יעסוק בתורה	רעז	שיתא אלפי שני הוה עלמא
נד:	אלמלא נשתברו לחות הראשונות	לב, קסו, קעא	גנחוי גנח ילולי יליל
נד:	מישים עצמו כמדבר תורה ניתנה לו	רעז, שנמ	
נד:	כיצד סדר משנה	שנד	יומא
סג:	המורה בפני רבו מורדין אותו מגדולתו	שסא	מילואים כל הכתוב בהן מעכבת
סג:	שהלך בעומקה של הלכה	קסח, שפמ	כל אחד לא הוציא שנתם
עו:	יורש כרעיה דאבוה הוא	קצה	מקדש ראשון חרב מפני ג' דברים
פז:	רבי מכבד עשירים	ג	מקדש שני חרב מפני שנאת הנס
פה:	אדם מסתפק סאתים מים בכל יום	רסו	שמ, שסו
		מ:	ודוקרין זה את זה בחרבות שבלשונם
		יב:	ומה היה בחלקו של בנימין
		יט:	ודברת בם ולא בדברים אחרים
		כא:	הושיט אצבעו בנייהם ושרפן
		כב:	ובזמן שהן מרובין רצין ועולין בכבש
		כג:	שאול באחת ועלתה לו
		כה:	קיים אברהם כל התורה כולה
		לג:	אביי מסדר מערכה
		לה:	יוסף מחייב את הרשעים
		לה:	אנא השם עויתי פשעתי חטאתי
		לה:	אין אדם נוגע במוכן לחבירו
		לה:	בן קמצר כותבה בבת אחת
		לה:	משיבה רוח"ק אם יהרג במקדש הי
		קסט	ראה שצדיקים מועטים שתלן בכל דור
		לג	בא לטמא פותחין לו
		קלו	בא לטהר מסייעין אותו
		למ:	אל תקרי ונטמאתם אלא ונטממם
		למ:	אדם מקדש מעט מקדשין אותו הרבה
		למ:	מכאן ואילך פעמים מלבין
		רפד	
			ראש השנה
ג:	שמע שמת אהרן ונסתלקו ענני הכבוד		

תכא	ראש	מפתח ש"ס	שמן	
קה,רפו	תורה ללמדה זו תורה של חסד	מט:	עו	ונמנעו אחיו הכהנים מלברך בשם
רכד	חסידים ואנשי מעשה היו מרקדן	נא:	שפכ,שפו	מי שנה לא היה עולה בימין
רנח	לעתיד לבוא מכיאו ליצה"ר ושוחטו	נב:	רמב	אמה מרקסין לא הכריעו בו חכמים
כא,קפג,קצה	צדיקים נדמה להם כהר	נב:	רעט	נגנזה עמו מקלו של אהרן
קלב	זה יצר הרע שצפון בלבו של אדם	נב:	רס,רעב	אבן היתה שם ושתייה היתה נקראת
שפ	ובתלמידי חכמים יותר מכולם קלב,קפא,רנד,שפ	נב:	רמב	אשר לפני ה', זה מזבח הזהב
קיא,קפב	יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום	נב:	כו	בראשונה היו קושרין לשון של זהורית
כג,רכד	אשרי זקנותנו שכפרה את ילדותנו	נג:	שמז	חותמו של הקב"ה אמת
סו	שמי שנכתב בקדושה ימחה על המים	נג:	קלג	נפיק אתא כי גוריא דנורא
			קג	ייתן בני עממין לשלם
			לג	שלשה זירים הן
			שיג	זה הלומד תורה במהרה
קוב,קלמ	דבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו	ה:	רנח,רפז	אינו דומה מי שרואה ואוכל
עה	כל מזונותיו קצובים לו מראש השנה	מז:	קיא,קלז,קנ	על עסקי משפחותיו שנאסרו
נג	מחד שביך לשבתך	מז:	כה	מעם חמישת מינין הללו לא טעמו בו
			רפה	מגיד להם מה שבחורין וסדקן
			רפח	צדיקים ירד על פתח בתיהם
			רפח	להם שנבלע ברמי"ה אברים
			רע	מפני מה לא ירד מן פעם אחת בשנה
			ע	זכה נעשה ראש לא זכה רש
			רכב	מפקחין את הגל אפילו לחיי שעה
			לא,שנח	הלל שבת אחת כדי שישמור הרבה
			מו,שנח	ארבעה חילוקי כפרה
			קצד,רעח	מי שיש בידו חילול הי מיתה ממרקת
			שנג	היכי דמי חילול השם
			קכה,רכ,שמו	שיהא שם שמים מתאהב על ידך
			כו,קכג	תשובה מאהבה זדונות נעשו זכויות
			קצג	היכי דמי בעל תשובה
			פ	עבר ושנה נעשית לו כהיתר
				מובה
			רמא	ה: שכן בבבל קורין לינוקא רביא
			ג	ו: יש אם למקרא
			קכט	יא: בסוכות הושבתי, ענני הכבוד היו
			קכט	כח: האזרח, לרבות את הגרים
			קכב	מא: (רש"י) מקדש העתיד בנוי ומשוכלל
			שיז	מה: לא פחות עלמא מל"ז צדיקי
				מגילת
רצג	מ"ם וסמ"ך בנם היו עומדין	ב:		

תכב

שמן

מפתח ש"ס

ראש

ג.	מבטלין תי"ת לשמוע מקרא מגילה	ר"ה	יח.	ברית כרותה לשפתים	קמב
ג:	תלמוד תורה דיחיד קל	יג	יח:	שמא יקדמנו אחר	רה
ו.	וזבולון מתרעם על מדותיו הוה	שפא	יח:	מהי אשה לאיש	קמה
ז:	יגעת ומצאת תאמן	רפז, רצו	כו.	הרואה ס"ת שנקרע חייב לקרוע	יד
י:	אותו היום היתה שמחה לפני הקב"ה	פב	חגיגה		
י:	אמוץ ואמציה אחים היו	קמה	ג.	כולן תשלומין דראשון	עז
י:	יעלה ברוש זה מרדכי	רמה	ג.	בתו של אברהם שנקרא נדיב	ק"ח, רסז
יב.	איהו בקרי ואיתתיה בכוציני	סז	ד:	אייתי לי מרים מגדלא שיער נשייא	רנב
יב.	מפני מה נתחייבו כליה	קב	ה:	שיחה יתירה מגידים לו בשעת מיתה	רעד, רפה
יב:	דיתבי בדוכתייהו כחמרא על דורדייה	רצט	ה:	כל העוסק בתורה אפילו יום אי בשנה	לח
יב:	פסוק זה על שום קרבנות נאמר	קפז	יב.	אור הראשון גנזו לצדיקים לעתיד לבוא	שלה
יג.	אסתר ירקרקת היתה	שי	יב.	אני הוא שאמרתי לעולם די	רס, רעג
מז.	רחב בשמה זינתה	קצד	יב:	ערבות שבו נשמתן של צדיקים	קפד
מז.	שמא עברו על חמשה חומשי תורה	רצג	יד.	ולא נתקררה דעתו עד שאמר ירהבו	שצא
מז:	במתניתא תנא על ששים	כו	יד:	יש נאה דורש ואין נאה מקיים	יא
מז:	כבו על מקדשות שעתידין ליחרב	קעט, קצח	יד:	כשאתם מגיעין אצל אבני שיש	שמז
מז:	לרוב אחיו, ולא לכל אחיו	רכט	מז:	אם דומה למלאך יבקשו תורה מפיהו	מב
מז:	כל זמן שברוך קיים לא הניחו עזרא	שצו	יז.	עצרת יש לה תשלומין כל שבועה	עז
יז.	יעקב פירש מאביו כ"ב שנה	רעב	יז:	(רש"י) וקורא אותן מקרא קודש	צא
יט:	הראהו למשה דקדוקי תורה	צז	כו.	שמלאים מצות כרמון	רמה
כא.	שמצדד פניהם כלפי נר מערבי	קי	יבמות		
כא.	מכאן שאמצעי משוכח	קמט	כב.	גר שנתגייר כקמן שנולד דמי	קיא, קל"ז
כו.	מה היה בחלקו של יהודה	קעח	כד:	אין מקבלין גרים לימות המשיח	קכז
כו.	מכרו תורה לא יקחו ספרים	יד	מט:	משה נסתכל באספקלריא המאירה	קמד
כח.	אסור לחסתכל בדמות רשע	שנה	סא.	(תוס') עוכדי כוכבים בכלל יהאדם	עג
כח.	ולא ששתי בתקלת חברי	קצט	סא:	ובית הלל אומרים זכר ונקבה	סו
כט.	כל מקום שגלו שכינה עמקן	סג	סב:	אין לו אשה שרוי בלא ברכה	קטו
כט.	כולכם בעלי מומין אתם אצל סיני	טז	עב.	דלא נשיב להו רוח צפונית	קכט
לא:	עצרת נמי ראש השנה היא	כב	עו:	שאל עליו אם ראוי לבא בקהל	נמ
לא:	(תוס') קורין במדבר קודם עצרת	ז	עח:	באומות הלך אחר הזכר	קל"ח
מועד קמץ					
ז:	אין אהלו אלא אשתו	קל"ז	עח:	נתנינים דוד גור עליהם	נז
ט.	זיל גביהון דליברכוך	ש	פמ:	הפקר בית דין הפקר	קנט
ט:	במצוח שאפשר לעשותה עיי אחרים	רל"ד	כתובות		
מז:	אף צפוריה משונה במעשיה	קיא	ג.	(תוס') לכן אומרים כדת משה וישראל	ל"ז
מז:	שאני גזור וצדיק מבטלה	יג, רפא	יז.	מרקד אתלת	קד

תכנו	ראש	מפתח ש"ס	שמן	ענה
קמז, קצו	מדה טובה מרובה ממדת פורענות	יא: קכו, קפא	חד מינייהו עדיף כתרי מינן	עת
רמ	הנושא לשם שמים כאילו ילדה	יא: שוג	(תוס') יתפלל שלא יכנסו מעדנים לגופו	קד
ריא	שהושחרו פניו בתעניות	יב: שסה	דלא מוכח להו במילי דשמיא	קה:
רמו, רעז	קשה גזירתך יותר משל פרעה	יב: קעג, רענג	הדר בא"י כמי שיש לו אלוה	קי:
שצב	צדיקים ממונם חביב עליהן מנופן	יב: מזה	המשתמש באור תורה מחייהו	קיא:
כה	אותו היום ששה בסיון היה	יב: רמ	וכי אפשר לאדם לידבק בשכינה	קיא:
רעז	פה שידבר עם השכינה יינק דבר טמא	יב: קעא	רבי אבא מנשק כיפי דעכו	קיב:
כג	חושים יקירן ליה אודניה	יג:		
פה	בא אחר וגמרו כאילו עשאו	יג:		נדרים
שעג	י"ב מעלות ופסען משה בפסיעה אדת	יג:	פ	ח. נשבעין לקיים את המצוה
שצד	היבן משה מת בחלקו של ראובן	יג:	עה, פו	טו: מימי לא אכלתי אשם נזיר טמא
שעח	אף כאן עומד ומשמש	יג:	לכ, קפט	לח. נהג בה טובת עין ונתנה לישראל
שעז	אכנס כדו שיתקיימו כולן על ידי קעב, שנב, שעז	יד:	שלט	לט: אם אתה עושה דין לבן עמרם
שצה	מפני מה נקבר משה אצל בית פעור שסב, שצה	יד:	לג	מא: רב יוסף חלש איעקר ליה למודיה
סו, קד, קטז, ק"ה, קסח	זכו שכינה ביניהם	יז:	רסז, רסח, רפו	נה. עושה עצמו כמדבר תורה ניתנה לו
קצד	תורה בעידנא מננא ומצלאל	כא:	שעח, שפט	פא. מאי דכתיב מי האיש החכם
צ	עבירה מככה מצוה	כא:		נזיר
נב	תא נערוכ וליפלוג	כא:	סט	ד: נזיר שמשון מותר ליטמא
סז	מה תלמוד לומר איש איש	כז:	קפה, שמח	כג: גדולה עבירה לשמה
קנח, קסב, רב	יהושע וכלב לא נשאו כלום	לד:	קכה	כג: בשכר מ"ב קרבנות שהקריב בלק
רו	שפירש ונשתמח על קברי אבות	לד:	סט	כד: האיש מדיר את בנו בנזיר
רז	יה יושיעך מעצת מרגלים קפח, קעז, קפו, רב, רו	לד:		סומא
קכו	חברון מבונה אחד משבעה בצוען	לח:	סז, עט	ב. הרואה סומא זייר עצמו מן היין
קסב, ריא	מה ביאה בעצה רעה אף הליכה	לח:	רד	ב. וקשין לזווגן כקריעת ים סוף
קצד	דבר גדול דברו מרגלים באותה שעה	לח:	קמה, רמז, שפא	ב. בת פלוני לפלוני
לא	נשא ארון את נושאו	לז:	נב, קכב	ג. אין עובר אא"כ נכנס בו רוח שטות
צא, רטז, שכמ	דיוקנו של אביו נראתה לו בחלון	לז:	שמט, שעמ	ג: העובר עבירה קשורה בו ככלב
שא	אישתעי איהו בלשון הקודש	לז:	שכא	ה. הניח כל הרים והשרה על הר סיני
קעח	היו שבמים מנצחים זה עם זה	לז:	טז, שמא	ה. אין אני והוא יכולין לדור בעולם
קעט	קפין נחשון וירד לים תחלה	לח:	קפה, רכג, שיד	ח. יצהיר שולט במה שענינו ראות
שא	כה תברכו בלשון הקודש	לח:	ר, שיו	ח: במדה שאדם מודד מודדין לו
נג	כה תברכו בנשיאות כפים	לח:	שעב, שעז	ט. משה ודוד לא שלטו במעשיהם
צב	למי מברכין לאחיהם שבשדות	לח:	פט	ט: אבשלום נתנאה בשער
		גיטין	קעט	י: יהודה שקדש שם שמים בפרהסיא
ממ	מזונותיו מצומצמין יעשה מהן צדקה	ז:	קעט	י: יפיל עצמו לכבשן האש ואל ילכין חבירו
שכא	שנאמר וזה דבר השמיטה	לז:	קעט	

תכד	שמן	מפתח ש"ס	ראש
לח.	עמון ומואב טהרו במיחוק	שצו	כדברות הראשונות לא נאמר טוב
נז.	בזמן שיושבין עליה רווחא	רסא, רכט	גדול המצווה ועושה
נז:	מאן אינון שמעיה ואבטליון	קג	המבקש על חבירו נענה תחלה
נט.	ממשה ועד רבי לא מצינו תורה וגדולה	שיג	כירא דשתית לא תשדי קלא
ס	תורה חתומה ניתנה	קלח	גול כנעני אסור
ס:	כרת ברית בשביל דברים שבעל פה	רכב	קנט, רד, רצו
צ:	כל המגרש אשתו ראשונה	קלט	
בבא מציעא			
		ג.	יהא מונח עד שיבא אליהו
קידושין			
ב.	האשה נקנית בכסף	רד	המציל מזומו של ים הרי אלו שלו
יז:	לוח מעות מן הגר שנתגירו בניו	קמ	תי"ח ששנגות נעשות להם כזדונות
יח.	ודלמא ישראל מומר שאני	קלח	העלה לראשי צוקין ונפלה
י:	בראתי לו תורה תבלין	לח, קצה, קלג, קפג, שעט	אדם רוצה בקב שלו
לא.	עד היכן כיבוד אב ואם	רעא	באונאת דברים הכתוב מדבר
לא:	אשרי מי שלא חמאן	רעד	חילך לאורייתא
לא:	(רש"י) כילה הקב"ה חמתו בעצים	שעב	בעו רבנן רחמי ונח נפשיה
לא:	שכר מצוה בהאי עלמא ליכא	נא, נד, ז, רצב, שנד	אי משתכחא מהדרנא מפילפולי
לא:	למען יאריכון לעולם שכולו ארוך	לא	חזי לי סיפרא דאדם הראשון
לא:	מחשבה טובה מצרפה למעשה	פ	בשכר יקח נא זכו לבארה של מרים
מ.	מחשבה שעושה פרי מצרפה למעשה	ריב	חטי דארעאי בעינא
מ:	בתוהא על הראשונות	צ	קשומ עצמך ואחר כך אחרים
מ:	תלמוד גדול שמביא לידי מעשה	יז	דינא בר מיצרא
מא.	אסור לקדש אשה עד שיראנה	סא	קיד:
מב:	מעילה יש שליח לדבר עבירה	רפ	
מג:	על מנת שאני צדיק מקודשת	מו, רכו	
סו.	תינה תורה שבכתב שבני"פ מאי	רנג	
סז.	באומות הלך אחר הזכר	קיב	
ע:	משרה שכינתו על משפחות מיוחסות	שנו	
פא.	נורא בני עמרם	יט, שעג	
פא.	דאת נורא ואנא בישראל	נב, קלג, רנד	
פב:	אשרי שרואה הוריו באומנות מעולה	ריח	
בבא קמא			
יז.	אין מים אלא תורה	רעה	
לח.	ומה מדינים שלא באו אלא לעזור	נט	
לח:	אין הקב"ה מקפח שכר כל בריה	רצו	
נד:	פרי מפרי וגידולי קרקע	קעב	
בבא בתרא			
מ.	גדול המעשה יותר מן העושה	ט	
קח	הנותן פרוטה לעני מתברך בוי ברכות	מ:	
צט	שבריו לוחות מונחים בארון	יד:	
שמ	משה כתב ספרו ופרשת בלעם	יד:	
קפח	אבן תלויה בצוארו של אברהם	מז:	
שעו	שישה לא שלט בהן מלאך המות	יז.	
שעה	על פי ה', בנשיקה	יז.	
רלג	קנאת סופרים תרבה חכמה	כא.	
ט, פט, קמט	הרוצה שיחכים ידרים	כה:	
קנה, קעב, קפג, קצה		רעה	
ריח	בי עקיביו דומים לשני גלגלי חמה	נח.	
ע	בראש כל אסון אנא חמר	נח:	
רצו	ראה שאין פתחי אהליהם מכוונין	ס	

תכה	ראש	מפתח ש"ס	שמן
ע	לא נברא יין אלא לנחם אבלים	נה	סד: בעין יפה מוכר
עא	י"ג ווי"ן נאמר ביון	רצ	עג: תא אחוי לך מתי מדבר
ע	נח לא היה לך ללמד מאדם הראשון	רנב	עד: דהוו אמרין משה ותורתו אמת
עד	שכפאתו אמו על העמוד	קיה	עה: כל אחד נכוח מחופתו של חברו
שמט	לא יהיה לו ער בחכמים	פב	עה: פני משה כפני חמה
שנג	הבא לימלך אין מורין לו	פב	עה: בואו ונחשוב חשבוננו של עולם
שכו	נהפך זמרי והרגו לפנחס אין נהרג	פב	קי: רוב בנים דומין לאחי האם
שנד	בת יתרו מי התיירה לך	פב	קי: לאו ממשא קא אתית
שסב	ראה מעשה ונזכר הלכה שכו, שמוב, שמוז, שנב, שסב	פב	קיג: (תוס') פעמים שלא היו בקיאים בפסוקים
שמו	ששה נסים נעשו לו לפנחס	פב	קמו: גמירי דלא כלה שבטא
שנב	התחילו שבטים מבזין אותו קמא, שכט, שנב	פב	קמו: ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים
שכח	חמשה שמות יש לו וכו' ושאל	פב	קיו: (רשב"ם) לאלה תחלה הארץ, לכשרים
רצט	זה חומר במקלל מבמכה	פה	קיט: ארץ ישראל מוחזקת היא
טז	בית המקדש גבוה מארץ ישראל	פז	קיט: זכו בנות צלפחד ונכתבה על ידן
קמג	הכובש את נבואתו לוקה	פט	קיט: בנות צלפחד חכמניות הן
מ	כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב	צ	קיט: (תוס') מקושש לשם שמים נתכוין
רנו	מנין לתחיית המתים מן התורה	צ	קכא: (תוס') היאך נתקיים הגזירה מ' שנה
קפד	מביא נשמה וגוף ודן אותם כאחד	צא	קכא: לא נגזרה גזירה על שבטו של לוי
כ	מאימתי יצר הרע שולט באדם	צא	קלג: לא תיהוי בני עבורי אחסנתא
קכט	העביר חרב חדה על בשרו	צד	קמג: שהיו מרובין כחושים של קנה
קמו	אין הדבר תלוי אלא בתשובה	צז	קנח: אוירא דארץ ישראל מחכים קבו, קפא, שצ, שצו
שצג	צדיקים אין פושטין ידיהן בגזל	צמו	
קכד	אין לך כל פורענות שאין בה מעגל	קב	מנהדרין
רה	עת מזומנת לפורענות ולטובה	קב	ח: על דבר זה נענש משה
שע, שנא	בשכם מכרו אחיו את יוסף	קב	יג: משה במקום שבועים וחד קאי
רצב	ומה שמו לבן הארמי	קה	יז: משה מת יהושע מכנים
שכא	בא על אתונו	קה	יט: מלך שמחל אין כבודו מחול
שכה	וישם דבר בפי מלאך	קה	יט: יוסף כלכל לפיכך נקראו על שמו
רצד	מברכתו אתה למד מה היה בלבו	קה	כא: פלגשים בלא כתובה וקידושין
שג, שמו	כולם חזרו קללה חוץ מבתי כנסיות	קה	כו: תושיה, שמתשת כחו של אדם
קלא	זכו בני בניו לישב בלשכת הגזית	קו	לא: לדויו ליה כבר בתיה
שפג	אל יביא עצמו לידי נסיון	קז	לא: כל בי עשרה שכינתא שריא
קסח	יו"ד שנמלתי משרי עומד וצווח	קז	מד: לעולם יקדים אדם תפלה לצרה
רכא, רמו	עדת קרח אין להם חלק לעוה"ב	קט	נו: שבע מצות נצטוו בני נח
רכח	און בן פלת אשתו הצילתו	קט	נח: הסומר לועו של ישראל
פט	עינא ירב במזויכו	קי	נח: עכ"ם ששבת חייב מיתה
שנו	שחשדוהו מאשת איש	קי	ע: (תוס') לא קילל חם אלא בנו

תכו	שמן	מפתח ש"ס	ראש
קי.	כל החולק על רבו	רמוז	הוריות
קי.	כל המהרהר אחר רבו	רנב, שכנו	י: כל הפסוק הזה לשם עבירה נאמר
קי.	קרח לא מן הבלועים	ריט	יג. מכהן גדול שנכנס לפני ולפנים
קי.	שלוש מטמוניות הטמין יוסף	רלב	
קי.	משה ותורתו אמת והן בדאים	רמ	עדיות
			ה-1 מוטבלי להקרא שוטח כל ימי
			ה-2 מקריבין אע"פ שאין בית
			קב קצח, שלב
			מכות
י.	לא ישבע כסף זה משה	שנב	
ז:	ומכוונות כשתי שורות שבכרם	שע	
י:	בדרך שרוצה לילך מוליכין אותו	קפב, רלב, שט	א-א משה קבל תורה מסיני
יא.	קללת חכם אפילו על תנאי באה	קמב	א-ב על שלשה דברים העולם עומד
כב:	ולא קיימי מקמי גברא רבה	יג, שנה	א-ג אל תהיו כעבדים המשמשין עמלי"פ
כג:	תרייג מצות נאמרו לו למשה	שיא, שמא	א-ד והוי מתאבק בעפר רגליהם
כג:	אנכי ולא יהיה מפי הגבורה שמענו	עג	א-ה ואל תרבה שיחה עם האשה
			א-ז עשה לך רב
			א-ז והוי דן את כל האדם לכף זכות
			א-ז הרחק משכנ רע
			א-יב אוהב שלום ורודף שלום
			א-יז ולא מצאתי לגוף טוב אלא שתיקה
			ב-א איזהו דרך ישרה שיכור לו האדם
			ב-א והוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה
			ב-ד במל רצונך מפני רצונו
			ב-ד אל תפרוש מן הצבור
			ב-ד ואל תאמן בעצמך עד יום מותך
			ב-ד ואל תאמר דבר שאי אפשר לשמוע
			ב-ז מרבה ישיבה מרבה חכמה
			ב-ח רבי יהושע אשרי יולדתו
			ב-י ושוב יום אחד לפני מיתתך
			ב-יד ודע לפני מי אתה עמל
			ב-טז ודע מתן שכרן של צדיקים
			ג-א הסתכל בשלשה דברים
			ג-ג שלשה שאכלו על שלחן אחד
			ג-ד והמהלך בדרך יחידי
			ג-ה כל המקבל עליו עול תורה
			ג-ט כל שיראת חטאו קודמת להכמתו
			ג-יב הוי קל לראש ונוח לתשחורת
			ג-יג מסורת סייג לתורה
			ממ
			מכות
יג.	על כל עבירות יוחי"פ מכפר	כז	
מז.	משיחתן מקדשתן	פה	
לז.	לאו לאו תרי זימני שבועה	ה	
			עבודה זרה
ג.	גדול המצווה ועושה	ג	
ג.	אם מקבלין את תורתני מוטב	מוג	
ג.	מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת	שכא	
ג:	כל העוסק בתורה בלילה	שי	
ד:	שלוש ראשונות יושב ועוסק בתורה	שנא	
ה.	כדי שלא תהא אומה שולמת בהן	שע	
י:	(תוס') החליפתו אמו באנמונינוס והניקתו	כה	
יג.	ומטמא ללמוד תורה	שצו	
יז.	נכפייה ליצרין ונקבל אנרא	נקצד, רטז	
יז.	לכרמא לא תקרב	ג	
יז:	כל העוסק בתורה בלבד	נו	
יט.	אשרי שעושה תשובה כשהוא איש	כג, ריא	
כ.	רק שחק ובכה	פא, שכח, שנ	
כג:	(תוס') דמא בן נתינהכבית שני היה	רעה	
מה.	כל מקום שאתה מוצא הר גבוה	שכו	
מה:	העוקר ע"ז צריך לשרש אחריה	רכא	

תכז	ראש	מפתח ש"ס	שמן	
קיא, קל"ז	מרים מי הסגירה	קא:	ריד	ד-א איזהו מכובד המכבד את חבריות
שכז	משה רבינו כהן גדול	קא:	ריט	ד-ב הוי רץ למצוה קלה כבחמורה
שפג	יבמה מלך	קב:	עט, צא	ד-ב מצוה גוררת מצוה
שמז	לא פסקה כהונה אלא מזרעו	קב:	קפח	ד-ד אחד שונג ואחד מזיד בחילול השם
קכה	יתרו אחר מתן תורה היה	קמז:	רסג, שיז	ד-ט כל המקיים את התורה מעוני
קכז	מה שמועה שמע ובא	קמז:	ה, עט	ד-יא העושה מצוה אחת קונה לו פרקליט
קז	שנאמר הי עון לעמו יתן	קמז:	רמז	ד-יב יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך
קצד	אין לך כל שר שלא בא על רחב	קמז:	שכ	ד-טז התקן עצמך בפרוזדור
	מנחות		כט, רסג	ד-יז יפה שעה אחת בתשובה בעוה"ז
פה	(רש"י) ובמנחת נסכים קמושתעי	ח:	שה, שפא	ד-יז יפה שעה אחת קורת רוח בעוה"ב
קלב	מנורה של איש ירדו מן השמים	כט:	רכח, רצו	ד-כא הקנאה והתאוה והכבוד
רסט	תילין תילין של הלכות	כט:	קפא, רפב	ה-ד עשר נסיונות נסו אבותינו
מז	אל תקרי בהבראם	כט:	רעג, שמ	ה-ה עשרה נסים נעשו לאבותינו
נה, עה, שה	עוה"ז בה"י ועוה"ב ביו"ד	כט:	רמג, רפא, שעט	ה-ה עומדים צופים ומשתחיים רווחים
רעח	בזמן דאיכא ריתחא ענשינן	מא:	שעה	ה-ט ועל השמטת הארץ
רנ	מה נשתנה תכלת מכל צבעונין	מג:	רמו, רלג	ה-יז כל מחלוקת שהיא לשם שמים
פה	והוראת שעה היתה	נ:	קפט, רצא, שכד	ה-יט עין טובה ורוח נמוכה
שפח	(רש"י) עומר ושתי הלחם מעבר הירק	פג:	קיט	ה-יט רוח גבוה ונפש רחבה
קמז	מזרח ומערב היו מונחין	צה:	קז	ה-כא בן ששים לזקנה
קמח	מכאן שאמצעי משובח	צה:	י	ו-א שנו חכמים בלשון המשנה
רעב	מעלין בקודש	צט:	שמו, שנח	ו-א ונהנין ממנו עצה ותושיה
שנו	ביטולה של תורה זהו יסודה	צט:	א	ג-ו הלומד מחבירו פרק אחד
פה	מעלה אני עליו כאלו הקריב נפשו	קד:	ד	ג-ו ואין טוב אלא תורה
רעט	אסור להכניס חולין לעזרה	קו:	שד, שיז	ד-ו פת כמלח תאכל
שלב	מיכאל עומד ומקריב עליו קרבן	קי:	רסז	ו-ה והתורה נקנית במ"ח דברים
רלה	העוסק בתורת חטאת כאלו הקריבו	קי:	ז	ו-ו המכיר את מקומו
	חולין		ז, יז, שפא	ו-ז גדולה תורה שהיא נותנת חיים
שז, שכא	בהמתן אין מביא תקלה על ידן	ז:	ל"ו	ו-ז אין מלויץ לו לאדם לא כסף ולא זהב
שצה	גדולים צדיקים במיתתן	ז:	רכ, שלח	ו-יא כל מה שברא הקב"ה בראו לכבודו
שכד	מימיו לא בצע על פרוסה שאינו שלו	ז:		אבות דרבי נתן
רסא	הקב"ה מברך לכהנים	מט:	קז, קנא	יב כמה אלפים שנקראו שמם אהרן
שלז	בקומתן נבראו בדעתן נבראו	פ:	כ	מז י"ג שנה גדול יצח"ר מיצר טוב
קפט	לכי ומעטי את עצמך	פ:		זבחים
שלח	הביאו כפרה על שמיעמתי הירח	פ:	רלג	מז קדשי קדשים שחיתתן בצפון
שיג, שפח	היום הולך אחר הלילה	פג:	רנד	נה קדשים קלים שחיתתן בכל מקום
רפט	(תוס') כשבאו במדבר היה מצמיח	פח:		

תכח	שמן	מפתח ש"ס	ראש
פמ:	חושקני בכם שממעמים עצמיכם	טו, שלז	משבעין אותו תחי צדיק
פמ:	גדול שנאמר במשה ואהרן	רכז, רלב	שלשה שותפין יש באדם
פמ:	העולם מתקיים בשביל משה ואהרן	רנט	בעל הנם אינו מכיר בניסו
פמ:	מה אומנתו של אדם בעולם הזה	רעג, שיד	שרגיל בה וקץ בה
צא:	שנשתייר על פכין קטנים	שצב	מצות בטלות לעתיד לבוא
צא:	צדיקים ממונם חביב עליהם	צה	
צא:	קפלה לכל אי"י תחת יעקב	רסא	
צא:	חביבין ישראל יותר ממלאכי השרת	סד	ארץ ישראל מהורה
צא:	ואמרי לה פעם אחת בעולם	רנג	
צב:	אומה זו כגפן נמשלה	קעו	הראשונה עשה משה
קה:	אנא חלא בר חמרא לגבי אבא	טז	
מקואות			
קנים			
בכורות			
ה:	צי חמורים מעונים מכספה של מצרים	קפא, שמד	כל זמן שמוקנין דעתן מתיישבת
ו:	דם נעבר ונעשה חלב	כו	
מה:	בדקו ומצאו בה רני"ב	קד	אי"י מקודשת מכל הארצות
נה:	היה לו מאה ונמל יי אין זה מעשר	כט	קפא, ריד, שנא
ערכין			
יב:	בית שני כמה קם	שלב	כל הנגעים רואה חוץ מנגעי עצמו
יג:	אין פוחתין משישה מלאים המבוקרין	שלג	
טז:	לשון תליתאי קטיל תליתאי	רפה	
טז:	עד היכן תוכחה	שפה	
תלמוד ירושלמי			
תמורה			
טז:	החזירן עתניאל בן קנז מתוך פלפולו	לב, קסו	
טז:	אם ברך תברכני בתורה	קו	
טז:	אם מלמדו מאיר עיני שניהם הי	רסו	
ברכות			
ה-א:	עיי שהיו חסידים ברכה ניתנת בתורתן	ה-א	
ה-ב:	לי יצווח ואני עונה לו מיד	ה-ב	
ה-ג:	כשם שאין פרצופין דומין זה לזה	ה-ג	
פאה			
ה-א:	אין כל דבר עומד בפני בעלי תשובה	ה-א	
ה-ב:	תלמיד ותיק עתיד להורות נאמר למשה	ה-ב	
שבועות			
ה-א:	גרגשי פינה והלך לו לאפריקי	ה-א	
פאה			
ה-א:	מפה זו מה תהא עליה	ה-א	
ה-ב:	ומלמדים אותו כל התורה	ה-ב	" מצות עושה עד שלא יאכל פרוסה

תכנא	ראש	מפתח מדרשים	שמן	פסחים
שג	אין קללה במקום ברכה לפיכך ארור כנען	ז-ז		ה-ה
צב	מהיכן זכו ישראל לברכת כהנים	ח-ח	שם	ה-ה
שנח	אחרי סמוך אחר מופלג	ד-ד		שקלים
קסח	יוייד שנמל הקב"ה משרי היה טס וכו'	א-א		ו-א
נט	היכן מצאתי אותו בסדום	ב-ב	ק	ראש השנה
רי	וילכו שניהם יחדיו, זה לעקוד וזה ליעקד	ג-ג		א-ג
ריב	שהיה יושב ומשקיל את בתו	ט-ט	נד, רצג, שנא, שמה	יומא
קיב	קטורה זו הגר	ד-ד		ה-ג
קמו	הקב"ה יושב ומזווג זיווגים	ה-ה	צמ	יבמות
פג	הקב"ה מקומו של עולם	ו-ו		א-ז
רנה	כיון שנתבשר טעין ליביה ית רגלוהי	ז-ז	קלז	סוטה
רעב	רחל תפסה פלך שתיקה	ח-ח		ז-ה
רלג	אלולי שהיא צדקת לא היתה יולדת	ט-ט	קעה	קידושין
יב	ברת קלא אמרה דימוס דימוס פסגא	י-י	רעא	פסחים
רנג	מתנחמים על המתים ולא על החיים	יא-יא		פסחים
רעב	הקב"ה לא גלה לו ואני מגלה לו	יב-יב		פסחים
קל	כשיורדת טפה מקבלין אותה בצמאון	יג-יג		פסחים
כג	כאחד שבטי ישראל, כמיוחד של שבטים	יד-יד		פסחים
קעט	כולכם הייתם שותפין במכירת יוסף	טו-טו		פסחים
	שמות רבה			
כו	לרחוץ מגילולי בית אביה	א-א		
קלא	והוא נומל כתררו של פרעה	ב-ב		
רנה	הם היו שהותירו מן המן	ג-ג		
סג, שלג	איךהשכינה זזה מכותל מערבי	ד-ד		
רג	זכה משה לשתיהן, כהונה ומלכות	ה-ה		
מא	במ"ת הראה בקולו לישראל פלאים	ו-ו		
רטו	שבטו של לוי פנוי מעבודת פרך	ז-ז		
קכג	משכו ידיכם מעבודה זרה	ח-ח		
רטו	מיד כל הנולד נמולו לשעה קלה	ט-ט		
קצג	שהקריב את ישראל לתשובה	י-י		
קצד	צדיקים במה שסורחים מתקנים	יא-יא		
ט	שקרע את הים לייב קרעים	יב-יב		
רצא	שהיו הנחשים רובצים שלא יתבהלו מהן	יג-יג		
שם	לפי כחו של כל אחד ואחד	יד-יד		
קי, קכה	לא לי אמרת, שמא להם אמרת	טו-טו		
רצב	למה נמשלו ישראל לגפן	טז-טז		
	מדרשים			
	בראשית רבה			
א-א	אני הייתי כלי אומנתו של הקב"ה	א-א	קסח, רפה	
א-י	למה נברא העולם כבי	ב-ב	רא	
ג-ה	הי פעמים אורה כנגד חומשי תורה קב, רלד	ג-ג	רנד, שטו	
ג-ח	יהי אור אלו מעשיהן של צדיקים	ד-ד	רס	
ה-ח	ארץ, שרצתה לעשות רצון קונה	ה-ה	קעא	
ה-ט	ונתקלה הארץ עמחן	ו-ו	קצא, שלז	
ו-ד	בשעה שיוצאת הכוכבים יוצאין עמה	ז-ז	רנו, שו	
יב-טו	אני בורא אותו במדת הדין ורחמים	ח-ח	קכו, שצ	
טז-ד	אין תורה כתורת ארץ ישראל	ט-ט	רפד	
ל-ב	תלה להם זי ימי אבלות של משותלח	י-י	כ	
ל-ד	משעה שננער לצאת מומעי אמו	יא-יא	ע	
ל-ז	נתחלל ונעשה חולין	יב-יב		

ת

שמן

מפתח מדרשים

ראש

ז-ז	ומהיכן נמל משה קרני ההוד	רג, רז	יה-ט	חיים וקיימים עד עכשיו	רנב
ג-ג	מי שנמל עכשיו, חלקו של עוה"ב נומל	כח	יה-ב	און בן פלת אשתו הצילתו	רכח
ויקרא רבה					
א-ג	עשרה שמות נקראו לו למשה	כו	יש-ט	כל אחד ראה עצמו עומד על פני הסלע	רפב
ד-ד	חיבבן שמוכירן הי פעמים בפסוק	קב, רל"ד	יש-ט	וכל סלע וסלע היו מוציאים מים	רסו
ז-ז	העולה באה על הרהור הלב	רמה	יש-לב	י"א מלחמת סיחון עשו באלול	שפז
ח-ג	חביב קרבנם של נשיאים	קנה, רמט	כ-יד	אין אתה שולט בהם שבידיהם לוחות	רצג
ט-ג	קדמה דרך ארץ את לתורה	שצא	כ-יד	אף שמדבר בלה"ק לשונו סרוח	שא
י-ג	נתיירא מהזבוח לפניו	רכז, שכז, שמוז	כ-כא	נתן הקב"ה כח בקולו של בלעם	שא
יט-ט	כמין כברה הי וכל ישראל עומדין עליה	רפב	כא-ב	כשם שאין פרצופותיהן דומין	י
יב-ה	זי שנים שבנה ביהמ"ק לא שתה יין	ל"ד	כא-יד	בניד ישבו להם ולא עסקו בתורה	שנח
יג-ה	אין תורה כתורת ארץ ישראל	קפא	כא-יד	יהושע הרבה שרתך וחלק לך כבוד	שנז
יז-ו	גי פרוודיגמאות שלח יהושע אצלם	קעח	כא-כא	לא היה אדם בירושלים ובידו עין	שלב
כז-ב	ע"י שלא היו בהן דלטורין נוצחין	רמה, רמט	כב-ב	בשביל שאחיה יעכב נקמת ישראל	שפד, שפז
כז-ב	מי מל עד שלא נתתי לו בן	נד, רצג	כב-ג	בור ששתית אל תזרוק בו אבן	שפג
ל"ב-ה	לא נמצא אחד מהן פרוץ בערוה	נט	כב-ד	מי שהתחיל במצוה הוא גומר	קסג
ל"ה-א	אמר דוד בכל יום הייתי מחשב וכי	קח	כב-ז	אע"פ שנתבשר בשורת מות לא איחר	שפב
ל"ז-ד	בזכות ישראל שנקראו ראשית	נו	כב-ז	אם אני הורגם מיד אני מת	שפד
במדבר רבה					
א-א	במדבר, זשי"ה צדקתך כהררי א-ל	יד	כב-ז	חבכו את ממונם לפיכך גלו תחלה	שפז, שפז
ב-ג	התורה נדרשת במ"ט פנים	צח, קל"ד	כב-ט	חיבתם מקניכם חייכם אין בו ברכה	שפח
ב-ג	התחילו מתאווים להגלים	ז	כב-ט	עליהם נאמר נחלה מבוהלת	שפז, שצב
ד-ד	הלכה בת שבע והקיצתו והוכיחתו	ל"ד	דברים רבה		
ה-ה	יוה"י בצדיקים שקול כלי"א צדיקים	סז	ד-ה	אין אדם שזומע לי ומפסיד	סט, קצט
י-ז	כי יפליא, ששם שמו פלאי	סו, פ	ט-ט	מאה מיתות ולא קנאה אחת	קפט
יא-ה	יברכך בנכסיד וישמרך בנופך	צב	יא-ז	התפלל משה תקטיו פעמים	שסה
יא-ז	יאר, זה מאור תורה	סג	שיר השירים רבה		
יא-ז	וישם לך שלום, זה שלום תורה	שיג	א-טו	שילדה משה ששקול כנגד סי רבוא	רב, רמג
יב-יא	עד שלא הוקם המשכן העולם רותת	סב	ג-יא	לא מצינו שעשתה בת שבע עטרה לשלמה	ל"ד
יג-טו	יש שבעים פנים בתורה	צח	ד-ג	שלא הקדים אחד תפילין של ראש ליד	שפג
יד-ב	בישראל לא קם אבל באוה"ע קם	שב	ד-ה	משה ואהרן שקולים	קח
טז-ב	בהעלותך, זשי"ה הי הפץ למען צדקו	קה	ד-יג	במדבר היה מצמיח להם	רפט
טז-ז	בהעלותך, זשי"ה יראו את הי קדושו	קה	ז-ו	היו צנועים וכשרים במלחמת מדין	שפג
טז-יא	הלכה כמה נימין היו בכנור	קבא	ז-ח	ששים המה מלכות, אלו סי מסכתות	שפה
טז-ה	כל מקום שנאמר אנשים צדיקים הם	קפ	רות רבה		
יח-ג	טלית שכולה תכלת מהו	רמז	ב-יד	ללמדך כמה שכר טוב לגומלי חסדים	נו

שמן	מפתח מדרשים	ראש	תל"א
ה-ז	אם היה יודע אהרן שיכתוב וכו'	יבא נחש ויפרע ממספרי לשה"ר	רע, רפז
ה-טו	בועז גדול הדור היה	אין כחו אלא בפיו	ש
פתיחתא לאיכה			
כג	כיון שעלה נבווראדן התחיל הדם תוסם	לא מדובשך ולא מעוקצך	רצח
לג	כל ערב ת"ב משה מוצא כרוז צאו לחפור	רשע כבר קדמוך אברהם אביהם	שמו
איכה רבה			
ד-יד	מזמר אני ששפך חמתו על העצים	אף שמדבר בלח"ק, לשונו סרוח	שא
ד-כה	נמלו ישראל איפכו שלימה על עונותיהם	מלאך היה מדבר	שב
קהלת רבה			
ד-יג	טוב ילד מסכן וחסך זה יצר טוב	יש מעיינות שמגדלין גבורים	שע
אסתר רבה			
ו-ב	כרחל זקנתהשתפשה פלך שתיקה	שיחא סובל לכל אחד לפי דעתו	רכט, שנה
ז-ח	היתוב ועדיין לא נולד בנימין	הרי השעה שאתבע צרכי	שנד
מדרש תנחומא			
וירא	מלמד שמתחלה היה מקום עמוק	אף יהושע לפני אלעזר הכהן יעמוד	של
ויצא	ובלעם זה לבן	חבבו ממונם לכך גלו תחלה	שצז
בשלה	לא ניתנה התורה אלא לאוכלי המן	עושה תשובה נושא לו פנים	עג
בשלה	צדיקים כמה שמקנתרין מתקנין	יבקו מן המדרש	קכז
צו	גדול השלום שאין מדה"יד נוגעת	יברכך הי בנכסים וישמרך מיצה"ר	לח
צו	ירד עמהם כנגד מחנה לוי'ה	שבט עזריאל	קט
אחרי	השמש אין קלום הקב"ה פוסק מפיו	מעצמו אמר משה כל הדברים האלה	רנג
קדושים	כל שבט נוטע בו ועושין פירות	שנה עליו פרק אחד והוא מוציא מים	רסח
קדושים	א"י נתונה באמצע העולם	אמר משה אין רשות לעכב המצוח	שעז
במדבר	יהודה יששכר וכו' מן המזרח	כשראה האיד מת נתאווה משה למיתתו	שעד
בהעלותך	אל תתירא לגדולה מזו אתה מתוקן	שבט של דן שפלמן הענן	רפה
שלה	מה ראה לומר אחר מעשה מרים	אם אתה בונה אותו אינו חרב	שנא
שלה	יש ארץ מגדלת גבורים	יהושעשירד לו מן כנגד כל ישראל	רח
שלה	כלב שלף חרבו שיטלו פירות	אל תקרי שנים אלא שנים	רסו
שלה	ואין אתה מבניהם אעשה אותך לגוי	חטאו בכפלים ולקו בכפלים	ריב
קרח	הריני חולק ומבטל כל מה שנעשה	ברמו היו משיבין זה לזה	קכ
קרח	ולא במחלוקתו של קרח יזכר שמו	מכילתא	
קרח	עיניו הטעתו	משנבחרה ירושלים יצאת ארץ ישראל	קצח
חקת	הר ההר, הר על גבי הר	אין מחמיצין את המצוח	עט
		זכה כנען שתקרא הארץ על שמו	קעז
		הים נעשה כמין בלום של זכוכית	ט
		שנה שמת משה היתה מעוברת	רפד
		בן שיחיה לך תחלה יהיה לע"ז	קמ

תלכ

שמן

מפתח מדרשים

ראש

ספרי	ויקר אלקים אל בלעם וזימר אליו, מונח רביעי	קב
שלה	שכיון שנכנסו לארץ נתחייבו בחלה	קע
פנחס	וימסרו שמסרו נפשם על הדבר	שפג
ממות	מוסף עליהם משה שנאמר בו זה הדבר	שב
ואתחנן	שלא יהו בעיניך כדיוטגמא ישנה	קנו
עקב	כביכול אין דורש אלא אותה	רעג, שפח
האזינו	אזייע פושט להבאר לא עולה בידו	קכה
ברכה	בישראל לא קם אבל באוה"ע קם	קיה, רצה, שב

זוהר הקי

ח"א קח:	ארעא דישראל לא שליט אלא איהו	ריד
ח"א קמו:	דלא הוי בר נש דיוקיר לאבוי כעשו	רעד
ח"א קסה:	יצה"ר לא אתעדי מב"ג מיומא דאתיליד	כ
ח"א קע:	רמ"ח אברים ושס"ה גידין נגד עשין ולית כא	כא
ח"א רג:	זרח שמש דא הוה שמשא יעקב	ריח
ח"א רנו:	כהנים מסטרא דחסד	רנו
ח"ב פח:	שבת שמא דקוב"ה	נג, גה
ח"ב קפא:	אסתכל בה באורייתא וברא עלמא	שפח
ח"ב קצא:	ענני יקר לא הפיין אלא לישראל	קכה, רפה
ח"ב קצא:	ערב רב לא הוו אכלי מן מנא	קכה
ח"ב ריח:	לית לך מלה חביבא כקטורת	רמה
ח"ג יג:	הא אורייתא כולה שמא דקוב"ה	נג, קנח
ח"ג עג:	אורייתא קוב"ה וישראל חד	כא, קד, קלד
ח"ג קכא:	יחבי גרמיה למותא כמאן דאתפטר	שעה
ח"ג קלב:	מאן חמי תקונא דדיקנא דלא אכסיף	א, ט
ח"ג קנח:	אם ייעלון נתעבר אנן מלמהוי רישין	קפ
ח"ג רכה:	איהו ממלא כל עלמין	מא
ח"ג רלב:	קוב"ה מדבר על פומוי	קמד

זוהר חדש

יז:	אין הקב"ה מייחד שמו על הנפסד	מה
כז:	מכל מחשבה נברא מלאך	קסב
לז:	שערות מצד הגבורות	עב
עד:	ששים רבוא אותיות לתורה	ק

תיקוני זוהר

גז:	לית אתר פנוי מיניה	מא
קכד:	לויים מסטרא דדינא	רנו
קלב:	נשמתא דמשה כלילא מסי רבוא	שפג

פסיקתא
פרה מעשה דרבי יוחנן בן תורתא **שבג**

תוספתא
סוטה מרובה מדת הטוב על אחת מת"ק **רסה**

פרקי דרבי אליעזר
יז לאהרן גמלו האנשים והנשים חסד **קז**
כה דומה למי שנכנס לבית המרקחים **רצד, שיט**
מב נקפאו ונעשו לייב שבילים **ט**
מה כשראו התופים ברחו הכתובים מהלוחות **לב**

תנא דבי אליהו רבה
יז בשעה שאמרו נוי"ג אמר ויקחו לי תרומה **סג**

תנא דבי אליהו זוטא
יט יעקב ועשו חלקו בכי עולמות **נה**

מדרש פליאה
מה ראה קרה, ברייתא דרבי ישמעאל ראה **רנו**

מעמיו המקרא
וימאן, שלשלת **ריז**

והתודו את חטאתם, רביעי זרקא מונח סגול **מז**
נוסעים אנהנו, מונח רביעי **קכז**

וויאמר אליהם עלו זה בנגב, מונח רביעי **קפג**
לכני אתה וכל עדתך, רביעי **רנט**

וידבר העם באלקים ובמשה, מונח רביעי זרקא סגול **רפז**
וימאן אדום, מונח רביעי **רסד**

אעברה בארצך, מונח רביעי **רסד**

תלג

ראש

מפתח מדרשים

שמן

מתנות עניים

קנד א-יד שכולן נוחגות בחוצה לארץ מדבריהם

מעשר

א-יג אין מעשרין אלא מן המובחר

ביכורים

ה-ז מפרישין חלה בחו"ל מדברי סופרים

שמיטה ויובל

רמב יג-יב מפני שהובדל לעבוד את ה' לשרתו

תמידין ומוספין

קנו ג-י ומדליק נר שכבה

מקואות

שיח יא-יב הטבילה מכלל החוקים הוא

יז יא-יב והביא נפשו במי הדעת טהור

שאלה ופקדון

ב ה-ז וכזה הורו רבותי הרב ר' יוסף הלוי

מלכים

שפג ג-ז שלבו הוא לב כל קהל ישראל

פירוש המשניות

רכט הקדמה בן זומא בירך ברוך שכרא כל אלו לשרתני

מ סנהדרין לעולם הבא היינו גן עדן

קפו אבות עין טובה היא החסתפקות

אגרת תימן

רלט כל מי שעמד על הר סיני מאמינים

שמונה פרקים

שנג ד וחטאו ע"ה כאשר נטה אל הכעס

שלאח ערוך

אורח חיים

שפד כה (מג"א) האר"י כרך קודם שהניח של ראש

שפד לב שייך של ימין גי ראשים ושל שמאל די

רמ מו (מג"א) גר יכול לברך שלא עשני גוי

רמב"ם

יסודי התורה

ב-א הא-ל הנכבד מצוה לאהבו וליראה שלז

ג-ט כל הכוכבים בעלי נפש ודעה והשכל קצ,שלז

ו-ב המוחק אפילו אות אי מזי שמות לוקה שעט

ז-ו מה הפרש בין נבואת משה לשאר נביאים קיה

י-ד הבטיח על טובה ולא באה, נביא שקר קפז,קצו

דעות

א-א דעות הרבה יש לכל אחד מבני אדם קמט

א-ד הדרך הישרה היא מדה בינונית קג

ג-א שמא יאמר אפרוש מהן ביותר וכוי קג

א-ו דרך בריותו של אדם להיות נמשך אחר ריעיו רט

ב-ב מצות עשה להדבק בחכמים ותלמידיהם רכג

ז-ז לא נחתם גזר דין במדבר אלא על לשה"ר ריג

תלמוד תורה

ג-יב אין ד"ת מתקיימין במי שמרפה עליהן שיג

תשובה

א-א כשיעשה תשובה חייב להתוודות מו,עג

ג-ד רמז יש בו כלומר עורו ישינים משינתכם שיב

ה-ה אין הקב"ה מושכו ולא גוזר לעשות כך קמה

ב-ב עושה האמת מפני שהוא אמת מח

ה-ה כדי לקבל שכר הרי זה שלא לשמה מח

נשיאת כפים

טו-ז אין קבול הכרכה תלוי אלא בהקב"ה סה

איסורי ביאה

כב-כא אין מחשבת עריותאלא בלב פנוי מחכמה קצד

שחיטה

ב-ג כל החולין אסור להכניסן לעזרה רעט

ביאת מקדש

ט-ז הדלקת הנרות כשרה בורים קנה

תלד שמן מפתח מדרשים ראש

סח	(מג"א) י"ב שערים בשמים נגד י"ב שבטים	ח	כן יכבשו רחמ"ך את כעסך	שיז
צ	מצוה לרוץ לכל דבר מצוה אפילו בשבת	שעג	קראת את שמו ישראל וישורון	שסח
קכח	(טור) לעשות הי אוירים בין האצבעות	נג	ושבור עולנו מעל צוארנו	רסג
קלג	(לבוש) שיר הכבוד יאמרם אלא לפרקים	רמט	וקרבתנו מלכנו לשמך הגדול	סד
קפז	יתן בי ידיו על הפת בשעת ברכה	קעג	ואשי ישראל ותפלתם	שלב
רח	(בי"ח) קדושת הארץ נשפעת בפירותיה	קעב	ברוך כתרך ואתרך	עה
רלא	יכוון כל מעשיו לשם שמים	קס,רפט		
רמב	נוהגין ללוש בערי"ש לבצוע עליהם	קעד	תפלות שבת ויום טוב	
רסג	הנשים מוזהרות בו יותר	קד	ולך לבדך אנחנו מודים	יא
רצב	(טור) תקנו לומר צדוק הדין על שמת משה	שעג	טובים מאורות שברא אלקינו	שלז
רצט	בארה של מרים סובב כל מוצי"ש	רעז	ושני לוחות אבנים הוריד בידו	לא
שא	בחורים המתענגים בקפיצתם מותר	שעג	שלא יכבה נרו לעולם ועד	קמז
תכט	מי שדר בעיר י"ב חודש צריך ליתן לזה	סג	חיים של עושר וכבוד	כח
תצד	נוהגין לשמוח עשבים בשבועות	כה	תמידים כסדרם ומוספים כהלכתם	שלב
תצד	ונוהגין לאכול מאכלי חלב	כה	ושעירי עזים נעשה ברצון	שלט
תקפ	בי"ז באלול מתו מוציא דבת הארץ	קעג	למלאות פגימת הלבנה	שלה
תרו	(מג"א) טעם טבילה עיוהכ"פ משום תשובה	קמז	ועריכת נר לבן ישי משיחך	קמז
		סה	והכהנים והעם העומדים בעזרה	סה

יורה דעה

פא	לא יניקו מן הכותית אם אפשר בישראלית	כה	ברכות	
קנז	(שי"ד) חסיד רשאי לקדש השם על כל מצות	שעח	אשר קדשנו במצותיו וצונו	שנא
רמז	(פי"ת) המכנים דרך גגין אין בו ברכת עשירות	נא	בורא נפשות רבות וחסרונן	קה

חושן משפט

שנמ	(שי"ד) גזל עכו"ם אסור מדרבנן	רעז	זמירות לשבת	
			בווין תתקמר	קד

אבן העזר

רסט	גר שנתגייר ואשתו עמו	קיב	הגדה של פסח	
			אלו קרבנו לפני הר סיני	כא,מוג,קלג

תפלות ופיומים

	תפלת ימי החול		סליחות	
	לשעבד בזה תאות ומהשבות לבנו	שפד	(ערב ר"ה) קומו וישני מכפל לסעדי	רו

מפתח ספרים

אבן עזרא

פא	נשא – כי יפליא, עושה דבר פלא
פא	נשא – נזיר על שם נזר אלקיו בראשו
רכב	קרח – פרשת קרח קודם חטא המרגלים
רסט	חקת – משה לקח מטה אהרן
רסט, רעט	חקת – החטא היתה שמעו נא המורים
של	פנחס – על פיו יצאו, אורים ותומים
רסה	מטות – ארץ מקנה, מרעה טוב

אבן שלמה

קמה	בהעלותך – אהרן היה לו מדת השתוות
-----	----------------------------------

אברבנאל

רמב	קרח – באיזה מקום עמדו כשיצאה האש
-----	----------------------------------

אגרא דכלה

רנו	ואתחנן – בטעם שיצא קרח לחלוק על הכהונה
-----	--

אגרא דפרקא

למ	שמה – שכר כיבוד ת"ח היא יראת שמים
----	-----------------------------------

אגרות סופרים

קג	כד – החת"ם ורעק"א לא התנהגו כפרישות בחוץ
----	--

אגרת המיוזל

רעה	בטעם שאול באחת ועלתה לו
-----	-------------------------

אהבת חיים

שכז	פנחס – משה לא מסר נפשו שלא יהרגו כהן ונביא
קכט	סוכות – בטעם הריבוי לגר שישב בסוכות

אהבת יהונתן

סז	נשא – מנוח יחידי משבטו שלא טעה בפסל מיכה
עב	נשא – מנוח גלגול נח
רפד	זכור – משה מת באדר שני

אהל יעקב

שסז	יראת שמים של צדיק משפיע על סביבתו
-----	-----------------------------------

אור החיים

פג, רם	בראשית – העולם עומד מההשתוקקות להי
נד	בראשית – שבת מקיים הבריאה על ששת ימים
שצד	ויחי – בעת מיתה מתקבצים כל מעשיי
פב	יתרו – החר עלה כעבד רץ לרבו
צ	יתרו – אריכות ימים על כיבוד אב הוי סגולת המצוה
רג, רז	תשא – זכה לקרני הוד מאות יו"ד של עניו
קכג	צו – לקחו מלה במצרים, אין קטיגור נעשה סניגור
ו	אחרי – נדב ואביהוא מתו מגודל הדביקות
קכב	אחרי – בטעם שנאמר ביוהכ"פ חוקת עולם
פז	נשא – בטעם שהוצרך רשות לקבל מהנשיאים
קפט	בהעלותך – הבא להתנבאות, משה הוא הנותן
קסג, רמד	קרח – לא מלבי, שלא היה חושק לזה
רכג	קרח – בטעם שנעשו ציפוי למזבח
שב	בלק – עשה מחיצה בפי חזיר
שח, שכא	בלק – בלעם נתגלגל בחמור רפכ"י
שה	בלק – תמות נפשי מות ישרים, ולא בחייו
שז	בלק – תמות נפשי מות ישרים, שיהרגוהו ישראל
של	פנחס – על פיו יצאו, על פי ה'
שעו	מטות – נקמת מדין היה מסירת נפש ממישה
שעד	מטות – ונאספת אל עמך יגמי אתה, ביאורו
שסז	מטות – כשיתחלקו נגרע מערך זכות הרבים

שמו	ממות – בתחלה התחייבו רק על שבע שכבשו	שמו	כשמדת הדין מסכמת לברכה הוי נצחי
שפג	מסעי – נשמת משה כוללת כל ישראל	שפג	
שעמ	ואתחנן – דביקות בהי כנמפל לאחריו	שעמ	
שב	ואתחנן – באופן שכירת הלוחות	שב	
שבד	תבוא – במתיקות טוב התורה היו משתגעים אחריה	שבד	
אוהב ישראל			
שמו	וירא – יושב פתח האהל, בפתח הקדושה	שמו	
רד	תשא – אות יו"ד מעניו ניתן ליהושע	רד	
שעו	מסעי – שש ערי מקלט, שש תיבות קרי"ש	שעו	
אור אלחנן			
רלמ	קרח ידע רבנו והתכוין למרוד	רלמ	
אור הגנוז			
קמו	פקודי – בכתובה נשלם שם הוי"ה בהזיווג	קמו	
אור זרוע			
מו	משהרהר בתשובה נחשב לצדיק גמור	מו	
אורח לחיים			
רמה	ויקרא – והפשיט את העולה, מדת הגאווה	רמה	
אלופי יהודה			
רא	בראשית – נברא באות ב', להורות על אחדות	רא	
רמ	שלה – רוח אחרת היתה עמו, רוחה של מרים	רמ	
אלף כתב			
כה	קסה – בטעם אכילת מאכלי חלב בשבועות	כה	
אלשיך			
יה	תשא – משה עלה לשמים בראש חודש	יה	
שיד	אמור – בסוכות תשבו שבעת ימים, רומז לעי שנה	שיד	
רנד	שמואל – בטעם שכרת כנף שאול	רנד	
קמח, קצב	ישעיה – דיבור הקב"ה מכריח הבחירה	קמח, קצב	
לד	שה"ש – בתוכחת אמו של שלמה	לד	
אמרי אמת			
קמג	בטעם שלא ידעה שרה מנבואת אברהם בעקידה	קמג	
ריב	המרגלים נענשו גם על המחשבה	ריב	
רלמ	קרח ידע רבנו והתכוין למרוד	רלמ	
רכב	בקרח מתו ט"ו אלף נפשות	רכב	
אמרי יוסף			
רנה	קרח – בכיבור פרשה זו יפה נדרשת	רנה	
אמרי פנחס			
קסח, שסמ	קפב – כבישת א"י בהתורה שמכוון נגדה	קסח, שסמ	
אר"י הקדוש			
צח	לקו"ת – בחטא העגל ניטל ממושה שער הנו"ן	צח	
יז	ליקוטים – מקוה היא מי דעת	יז	
קפו	שעה"פ – בטעם שהתפלל משה על יהושע	קפו	
שח	שעה"פ – בלעם בא בגלגול ונתקן	שח	
ח	שעה"כ – כל שבט יש לו שער בשמים	ח	
שמ	שעה"כ – תמוז אב נגד עינים	שמ	
רנו	שעה"ג – לעתיד יהיו הכהנים לויים	רנו	
קלח, קעו	השבטים נתעברו בהמרגלים	קלח, קעו	
סה	השם יצא מפי כהן גדול מעצמו	סה	
קסג	כשנודר נברא מלאך המסייעו לגמרו	קסג	
רנה	לעתיד יהיה שם הוי"ה, יהי"ה	רנה	
רעו	נתן מבארה של מרים לרחיו ונכנס לחכמה	רעו	
באר מים חיים			
מא	בראשית – אור ה' מחיה העולם שלא יחזרו לאפם	מא	
בינה לעתים			
רמו	נב – גם בשעת החטא מתאנח בקרבו	רמו	
בית הלחמי			
רו	חיי – הקרה לפני היום, שיקדים היום המיועד	רו	

תלז**ראש****מפתח ספרים****שמן**

רנט קרה – ובקשתם גי במסורה
שפג ממות – וימסרו מאלפי ישראל, מסירת נפש
שסו, שפח ממות – חי פעמים נזכרו בני גד וראובן
ה עקב – כלוחות יש עקייב תיבות

בעל שם טוב

שכב בטעם שתורה חסה על ממון ישראל
רא אנכי עומד בין חי וכיניכם, שאומר אנכי
שיד בלעם שתום העין, שלא טימא אותה
מא אור חי מחיה העולם שלא יחזרו לאפס ואין
קס א-ל נקמות, שמעניש בריבוי חסד
רנד יצר הרע צובע עבירה למצוח
רלג קדשי קדשים שהימתן בצפון, שמצפין הדברים

גור אריה

קיא ויגש – במתן תורה לא אמרינן גר כקמן שנולד

גרי"א

ריא יהושע – זכה למעלותיו עיני שירותו למשה
עט משלי – הפרקליט שנברא מהמצוה מסייע לו

דברי דוד

פה עובדא מכעל הנודע ביהודה זצ"ל

דברי יואל

קצו בהעלותך – איך יוכל להתקיים במשה גוי גדול
שכז פנחס – בטעם שהקריב משפטן להי בבנות צלפחד

דברי ישראל

קצח ויגש – בטעם שככו אז על חורבן ביהמ"ק

דברי סופרים

רמג קניני האדם הם משורש נפשו

דברי שאול

רעו בטעם שניתן לדמא בן נתינה פרה אדומה

פב פקודי – המושכן הוקם מעצמו מקדושת משה

בני יוסף

שכה בלק – שינה חי בכלעם מדכר לדכר

בני יששכר

נה שבת – יעקב זוכה בעולם הזה מזוטו של ים
נד שבת – שבת נותן כח להבריאה על ששת ימים
עד שבת – בטעם דתשובה מהני רק בישראל
שלט ר"ח – כביאור שעירי עוים נעשה ברצון
קכג ניסן – איך לקחו מלח, אין קטיגור נעשה סניגור
רעו אייר – נתן מבארה של מרים לרח"ו ונכנס לחכמה
א סיון – שכר כיבוד ת"ח יראת שמים
שמ אב – תמוז אב נגד עינים
שעה תשרי – מסירת נפש בכח הוי כמו בפועל
רפה תשרי – ערב רב לא היו בענני הכבוד
קמה, קצב, שב אדר – דיבור חי מכריח ואין בחירה

בנין דוד

ריח ויצא – בהסגולה לצייר צורת אבותיו

בן יהודע

שמב סנהדרין – קנאין פוגעין בו לימד משה רק לפנחס

בעל המורים

שד ויחי – מה טובו מתחילין בתחלת העמוד
שמא וארא – מסורה מורשה כי פעמים
רע וארא – מטה אהרן בלע ממות הנשיאים
קמ, קמב יתרו – משה נשבע שבן הראשון לעיני
קמב יתרו – בן בנו של משה היה כומר לפסל מיכה
שמז שמיני – נראה לו המזבח כקרני השור
פז נשא – וקרבנו, וי"ו יתירה
קפח שלח – וישלח אותם משה, סוית המי"ה
קעב שלח – את ההר בנימטריא תורה
קעה שלח – הפסוק מתחיל בלמ"ד ומסיים בלמ"ד
קעו שלח – יורישנה כי במסורה

תלח

שמן

מפתח ספרים

ראש

דבש לפי

שכר כיבוד ת"ח יראת שמים

א

דגל מחנה אפרים

בלק – הישמעאל התרחק שלא יגע ביהודי

קסג

דעת זקנים מבעלי התוספות

במדבר – במתן תורה נתאוו ישראל לדגלים

ה

בהעלותך – אלדד ומידד אחי משה

קלפ

חקת – התרעמו במן על שביעת העין

רפז

בלק – בלק לא היה מתירא שיהרגום ישראל

רצז

דרך פקודיך

גר שמתו אחיו מחמת מילה

קמא

היכל הברכה

ואתחנן – ועבדתם שם אלהים, קאי על ראשי הדור

רנא

המאור הגדול (להגרי"א)

וישלח – בנימין לא השתחוה לעשו

קעט

וקרבנתו לשמך, שמזכירין אחר בי תיבות

פד

העמק דבר

חקת – הערב רב לא נהנו מבארה של מרים

קבח

הפלאה

בביאור הרב דומה למלאך

מב

כל העולם לא מספיק לשלם עבור מצוה אחת

נא

ויגד משה

אחרי – נשמת אהרן מתעבר בהכהן גדול

קלה

תחלים – בטעם שעולם נברא בה"א

מו

ענינים – גלגול עד שלשה פעמים

שכא

ויואל משה

המינים הם מורע שדים, וביאורו

רמא

השמן בוחר ביותר בירושלים

קפב

ולאשר אמר

נח – על שכת יש שכר מצוה בהאי עלמא

נד, רצג

קרח – חשב כי לעתיד יהיו הכהנים לויים

רנו

קרח – לכל אחד יש מצות המיוחדות לו

רכז

זרע קודש

שבועות – קול הי' במתן תורה מארבע רוחות

מב

חובות הלכות

יחוד המעשה - להגיע לידי מדת השתוות

קמח

חומת אנך

שלח – כלב ויהושע הכריחו אותם ליטול הפירות

קנט

חומת אריאל

בלק – במשעול, ר"ת שכר מצוה בהע"ל

רצב

חזקוני

שלח – מתחלה כשרים ואחר כך החמיצו

ריא

חקת – משה לקח מטה אהרן

רעט

בלק – גדר מזה, הגל בין יעקב ללבן

רצב

חידושי הרי"ם

קיבול ברכות יצחק בשביל כיבוד אמו

רעה

חינוך

תקסא – יפה כמה חטאים ולא נבלה אחת גדולה

נז

חרדים

שכר כיבוד ת"ח יראת שמים

א

חתם סופר – על התורה

לך – בטעם שלא איבד אברהם ע"ז בארץ כנען

שכו

וארא – הנולדים במדבר היה פירות מארץ, פלא

שלח

שמן

מפתח ספרים

ראש

תלמי

רפד חקת – הבאר נסתלק מ"ז ניסן
מטות – על ידי שהוסיף משה יום נתהווה חטא העגל ק
מטות – במעם שחשד משה לבני גד וראובן שצד

חתם סופר – דרשות

ש"ש – אי משה היה לו רשות לדרוש מעצמו שלא
ז' אדר – באחשורוש ישבו שרי מעלה לדון קפז
שבועות – אנכ"י בא"ת ב"ש מת מל מה
שבועות – במעם דבולוחות לא נכתב אות מ' ד
שבועות – כשמבטל מצוה כשביל הפסד ממון נא
שבועות – סיני ענוה, הר המוריה גאווה מו
אב – אליהו מקריב בכל יום קרבנות במקדש שלג
אב – ביאר התורה בעבר הירדן, בקדושת איי שצו
אב – הבאר נסתלק מ"ז ניסן רפד

חתם סופר – חידושים ואגדות

פנחס – אליהו לוקח מחצית השקל לכל אחד שלג

חתם סופר – על השי"ם

שבת – אהל משה היה חוץ לענני הכבוד קל
ע"ז – בענין המקור דגר שנתגייר כקמן קלז

חתם סופר – שו"ת

קסו – חכם המתפלל, אינו כמליץ, אלא לעצמו קיד
רח – יצחק נחשב כעולה במחשבתו למסור נפשו שנו
יו"ד שנו – פרשת בלק ידוע רק מפי ה' רצא, שט
ח"ו – קשה לקיים והייתם נקיים מישראל רל

י"ג אזרות

במעם מבילת מקוה בכל יום קמז

יד דוד

תשא – במעם שהוסיף משה יום מדעתו לח
בהעלותך – יתרו דין מצרי, ובתו אסורה למשה קיב
חקת – במעם שלא רצו האומות שיעברו בארצם רפד
חקת – שכר היא שלשת אלפים ברכות רסה

קלמ, קמא בא – בגר אי מילת זכריו מעכבו בפסח
קמא בא – גר שמתו אחיו מחמת מילה
לא יתרו – באיסור הוצאה כירידת הלוחות כיוהכ"פ
פד נשא – מזכירין בברכת כהנים השם אחר תיבה אי
פח נשא – במעם שלא רצה לקבל מהנשיאים
פח נשא – אשת מנוח לא אמרה אלך ואסתתר
קיג בהעלותך – ילך לחכם ויבקש רחמים, ולא למלאך
קסב שלח – במעם יהושע וכלב לא לקחו
רטו קרח – מענת בני ראובן שמגיע להם משום בכורה
ריט קרח – מחתת קרח לא נעשה ציפוי למזבח
רפט חקת – משה לקח מטה אהרן
שיב בלק – באה"ל, ר"ת לא הביט און ביעקב
שטז בלק – בלעם כבר בירך ישראל מקדם
של פנחס – משה שאל כל ספק מפי ה', ולא דן משכלו
רכ ראה – במעם עיר הנדחת תל עולם
ח שופטים – כל שבט יש לו שער לתורתו
שיב שופטים – בתחלת התוכחה ימשיך לבם בתורה
פא, שנ תצא – מזמין לצדיק להסתכל, לרמוז שתנשא לו
רצמ תצא – מואב לא נתבלבל ע"י סנהריב

חתם סופר – תורת משה

שפה יתרו – במעם לילה קודם ליום
שלב תרומה – אש"י, אלף ש"י, שנים שהקריבו קרבנות
שמח תשא – איך יתכן שאחר העגל נעשה אהרן כהן
צז תשא – במעם שלא הרגיש משה קירון עור פניו
רלה צו – אי תורה חשובה מעבודה
קלז נשא – בענין המקור דגר שנתגייר כקמן
נ נשא – המעשר גם דרך גגות יתעשר
רפא נשא – ע"י ברכת כהנים מתברכים גם הכהנים
קלמ בהעלותך – אי אחר מ"ת נחשב יתרו חותן משה
קפה שלח – כביאור מענת המרגלים
קנה שלח – במעם שיהושע וכלב לא נטלו
רד שלח – איך לקחו פירות, הא הוי גול
רב שלח – איך יכלה אותם הא לא כלה שיבטא
רכב קרח – הרומז מתוך העדה, תרומה אחד מארבעים
רפז חקת – במעם שהתרעמו על המן בסוף מי שנה

תמ	שמן	מפתח ספרים	ראש
	בענין מצות במלות לעתיד	רנז	מטות – מקנה בני גד יותר מראובן דברים – בכיאות חיי קללות שקילל ישעיה
	ידי משה		
	במענת קרח על מלית שכולה תכלת	רמו	כפא רחמים
			סופרים – מספר ויהי בנסוע לא זכו אלא לבי פסוקים צמ
	יימב לב		
	בחר – בכל דבר יש ניצוצות הנוגע לבעליו	שכב	לב אריה
			למה הקטין הלכנה ולא הגדיל החמה
	יימב פנים		
	הסתכלות על צדיק מאיר הנשמה	שנה	לחמי תודה
			יש אם למסורת, עשר בשביל שתתעשר
	ילקוט ראובני		
	יתרו – נעקר הר המוריה ובא למתן תורה	טז	לימודי אצילות
	שלח – השבטים נתעברו בהמרגלים	קעז	אתונו של בלעם נתגלגל בחמור רפביי
	יערות דבש		
	ח"א ד – ביאור פתורא דשלוש כרעים	רלז	ליקוטי יהודה
	ח"ב ב – בטעם שישועתן היתה ע"י אסתר דייקא	רעד	קרח – בקרח מתו ט"ו אלף נפשות
	ח"ב ב – משה מת באדר שני	רפד	לקוטי אמרים (תניא)
	רוב מצות עשה ביום, ולית כלילה	לז	כה – מסירת נפש על שבירת תאוה
			נא – אור ה' מחיה העולם שלא יחזרו לאפס ואין
	ישועות יעקב		
	מו – בעשרה אנשים יש ביחד צירוף צדיק גמור	שיח	מאור ושמש
			שלח – השבטים נתעברו בהמרגלים
	ישמח משה		קרח – גם בינו ועדתו היה מחלוקת
	בראשית – בני עליה הם כמו שעה הראשונה	קנה,רמט	
	יתרו – שבת נותן כח להבריאה על ששת ימים	נד	מאור עינים
	תשא – אדם גדול מותר למסור נפשו על כל מצוה	שנח	לקוטים – קול ה' במתן תורה מארבע רוחות
	בלק – יעקב זוכה בעולם הזה שמכר לו הדרך	נה	
	מטות – נבואת משה, מאמר השכינה עצמה	קמד,שב	מאיר עיני חכמים
			משה במתן תורה כגר שנתגייר כקטן שנולד
	כלי חמדה		
	ויגש – במתן תורה לא אמרינן גר כקטן שנולד	קיא	מאירי
			יומא – מפקחין הגל לחיי ישעיה, שמא ישוב
	כלי יקר		גיטין – ואזהביו כצאת השמש, שלא התרעמה
	מטות – בטעם ששינה משה לומר נקמת ה'	שפד	סנהדרין – הכאה בנוף, קללה לנפש

תמא

ראש

מפתח ספרים

שמן

מהר"ש יפה
קמ בראשית – יעקב נשא אחיות, דגר כקמן שנולד

מהרש"א
מו ברכות – קודם הברכה הוי המאכל גול
יה שבת – בטעם שלא עלה משה בראש חודש
צד שבת – זכות הרבים אינו תלוי במזל
קמ יומא – יעקב נשא אחיות, דגר כקמן שנולד
צד תענית – בשינוי מזל מנכין מזכיותיו
שפא מנילה – יששכר בעלי תורה לא מתרעמין
רנב חגיגה – יורדי דומה, המתים שלא בזמנם
קו יבמות – בטעם שהוסיפו ימים לרבה ואביי
פח נדרים – בא מדרום, שהיה חכם
שמה ב"ב – מקושיש לשם שמים, והוי מלשאצ"ג
שכח סנהדרין – זמרי בן ר"ג שנה היה
קסב מכות – מוליכין אותו, שנברא מלאך המסייעו
קיא זבחים – בטעם שלא הסגירה משה
שח חולין – בטעם שבהמתו לא אכל טבל

מחזור וימרי
כ יצר טוב בא לייג שנה

מילי דאבות
מ בטעם ששכר נקרא פרם

מכתם לדוד
ל שבועות – ה' הניח תורה על ההר, ומשה לקחו

מלבי"ם
קעח בא – בטעם שארץ ישראל נקרא ארץ כנעני

מנחת חינוך
קנט תקכו – מצות בני נח אי הותר ליוצאי צבא

מעיינה של תורה
שפב לא אמרו איה ה', שאינו עולה בימן

קפו אבות – במדת עין טובה

מגדים חדשים
כ נח – זמן ביאת יצר טוב להאדם
קכב במדבר – לעתיד אי יחזור העבודה לבכורים
רנב קרח – בלועי קרח אי חיים
שמ בלק – משה כתב ספר בלעם, וביאורו
שמז בלק – אלעזר היה כהן ונביא
רפד ברכה – משה מת באדר שני
רפג ברכה – מרים מתה שלא תהא גנאי למשה ואהרן

מגלה עמוקות
שכח פנחס – רבי עקיבא גלגול זמרי
קרד ואתחנן – ששים רבוא נשמות נגד אותיות התורה

מגלת סתרים
שג יש לו שמירה שלא לראות אשת איש

מדבר קדמות
צט ויהי בנסוע משער הנויין

מדבר קדש
רו שלח – האות יו"ד מעניו ניתן ליהושע

מדרש שמואל
י פ"ו – בכיפור שכח בהם ובמשנתם

מדרש תלפיות
ס לפעמים נולד בדמיון לאיסור, לכלכל השמן

מהרי"ל דיסקין
קכא בהעלותך – כנור לעתיד עשרה נימן

מהר"ן חיות
קלח יומא – נצטוו במצות כמשך ארבעים שנה
רנז סנהדרין – בענין מצות בטלות לעתיד

מרגליות הים

סנהדרין – כמעט שירדו עדת קרח חיים שאולה **רכא**

מרכבת המושנה

שבת – המדבר דינו ככרמלית שמוקף בענן **קף**

משיב נפש

עקב – האדם נברא בשם הוי"ה שעומד לתחיה"מ **מה**

משך חכמה

תצוה – בטעם שנלמד מצות כיבוד מאבני חושן **רעא**

תשא – בהבטחת לא יחמוד איש ארצך **ה,קסז**

נשא – גם למנוח הזהיר שלא ישתה יין **סט**

ואתחנן – בענין המקור דגר שנתגייר כקמן **קלז**

זכור – נבואה לטובה ורעה אינה חוזרת **קפז,קצז**

מושנה ברורה

שכט – מפקחין הגל, שמא ישוב אותה שעה **רכב,שעח**

נודע ביהודה

בבית דין של מטה לא מהני תשובה **שכז**

נועם אלימלך

קרח – גם בינו ועדתו היה מחלוקת **רטז**

לקומים – פתחו לי שערי צדק, שעומדים בחוץ **שפז**

צ"ק – יהרהר במצות ונקדשתי **שעז**

נוצר חסד

פ"ו – הנכנע תחת רבו נוהל מתורתו **ב**

אסיפה שאין ראש, הס"מ נעשה ראש **רנא**

נזר הקודש

ביצי"מ הקדים הזמן המאוחר שנקבע להגאולה **רה**

מידור בית רחל

הי הניח התורה על החר, ומשה לקחו משם, ומעמו **ף**

ספורנו

תולדות – יצחק בירך יעקב על שחשדו **שצה**

נשא – כי יפליא, להפריש מתענוגי עולם **עא**

שלח – במצות חלה תחול ברכה בבית **קעה**

ספר חסידים

תקעו – הכאה בנוף, קללה לנפש **רצט**

ספרי דבי רב

ואתחנן – מרים מתה שלא תהא גנאי למושה **רפג**

עבודת ישראל

בהעלותך – הצוצרות, חצי צורות **קיו**

שופטים – בטעם כי עינים **שמ**

יוחכ"פ – הצדיקים מעלים עובדא דאהרן ביוחכ"פ **קג**

אבות – אל תהי בו לכל אדם, אפילו רשע **ריט**

עמק המלך

ישמעאל בגלגול חמורו של רפכ"י **שכד**

ערבי נחל

נצבים – אי גרי אמת היו בענני הכבוד **קכט**

פסח – תורה נדרשת כמ"ט פנים וכע"י פנים **צח**

ערוגת הבשם

בהר – בשבת באה להעולם מנוחה רוחנית **סג**

חנוכה – הפרקליט שנברא מהמצוה מסייע לו **עט**

עשרה מאמרות (להרמ"ע)

השמן בוחר ביותר בירושלים **קפב**

אליהו מקריב קרבנות במקום המקדש **שלב**

פנים יפות

וירא – לזכות את הרבים חשוב יותר מהתעלותו **מב**

וירא – דמיון הצדיק לתמר וארז **קז**

יתרו – ביאור כפה עליהם החר כנגינת **פב**

קב הישר
ח – בחיוב הודאה על טובות ה' יא

קדושת יום טוב
קהעלותך – ז' קני המנורה נגד שבועה רועים קי

קדושת לוי
שמות – מצרים נעשו כלים לקדושת ה' על ידם רכ
במדבר – במנין ישראל מנה אותיות התורה שסח
פורים – בסניי השיגו כל התורה מעצמם כא, מג, רנז
שבועות – מצות הגבלה היה כלי להתעוררות עח
לקומים – פתחו לי שערי צדק, שעומדים בחוץ שסז

קדחת יצחק
בלעם שתום העין, שלא טימא אותה שיד

קובץ שיפורים
אסור לגרום להכירו חטא באונם רנח
בענין מצות במלות לעתיד רנז

קול אריה
הקדמה – א-ל נקמות, שמעניש בריבוי חסד קס

רא"ש
בהעלותך – נצטוו במצות במשך ארבעים שנה קלח

רא"ש (עה"ת)
בהעלותך – משה דילג אות יו"ד מעניו רז

ראש דוד
בהעלותך – נבואתו של משה לא נתגלה לנביאים קמד

ראשית חכמה
שעה"ק – הסתכלות על צדיק מאיר הנשמה שנה

רבינו בחיי
תצוה – כל האכנים יש סגולה במכעם רנעה

יתרו – אהל משה היה חוץ לענני הכבוד קל
תשא – באיסור הוצאה בירידת הלוחות ביוהכ"פ לא
קרח – במעם שירדו חיים שאולה רנג
חקת – משה לקח מטה אהרן רפמ
דברים – ביאר התורה בעבר הירדן, בקדושת א"י שצו
דברים – במעם שבירכם יוסף ככם אלף פעמים קצו
ראה – קודם נתינת צדקה יחשבנו כמו אחר נתינתו נב

פענח רזא
חיי – איך העביר הנחלה מישמעאל ליצחק קמ

פרדס יוסף
בראשית – למה הקמין הלבנה ולא הגדיל החמה שלה
חיי – בביתו של אברהם לא היה לאליעזר נגיעות ריב
שמות – שלחה אמתה, לעשות כל מה שבידה כו
בשלח – מזכירין השם אחר תיבה אחת בהשירה סה
בהעלותך – משה במתן תורה כקמן שנולד קיב

פרח לבנון
במעם דליכא בר מיצרא בנתינת התורה סג

פרי הארץ
וישב – בביאור יוסף מחייב הרשעים רמז

פרי צדיק
לכל אחד מישראל יש לו ערך כב

פרשת דרכים
א – יעקב נשא אחיות, דגר כקמן שנולד קמ
ח – אלמלי נכנס משה לא נחרב הבית שעד

פתח עינים
שבועות – בביאור שעירי עזים נעשה ברצון שלמ

צוואת ריב"ש
במעם שתורה חסה על ממן ישראל שכב

תמד

שמן

מפתח ספרים

ראש

נשא – ברכת כהנים היא מתנה כ"ה לכהנים	רפא	מטות – בטעם שהקדים בני גד לראובן	שצב, שצד
חקת – בטעם דוכות המים באה על ידי מרים	רעז	מסעי – נשאר ארץ גדולה ונתנה למנשה	שצ
אבות – בביאור מחשב הפסד מצוה נגד שכרה	שמט	מסעי – אויר גלעד מגדלת רוצחים	שנ
		דברים – חששו ליכנס לא"י, שלא יחטאו שם	שפט
		תצא – עומן ומואב היו כפויי טובה לאברהם	נז, רצמ
ח"ה – נצטוו במצות במשך ארבעים שנה	קלח	ברכה – ויהי בישראל מלך, קאי על משה	רג

שו"ת הרדב"ז

רד"ק

יחזקאל – הבטחת חי שלא יצאו זרעם מאמונתם
תהלים – ירח וכוכבים, ולא הזכיר השמש

רוח הקדש (להגרי"ח מוולאזין)

אבות – פני משה חמה, יהושע לבנה, וביאורו

רמב"ן – על התורה

ויגש – יוסף לא סיפר ליעקב מכירתו
בא – מצרים היו מקריבין מלה לע"ז בניסן
יתרו – הבדיל הערב רב במתן תורה
משפטים – בביאור למען ינוח שורך
שמיני – בטעם מאכלות אסורות
אמור – מתי יצאו ישראל מכלל בן נח
במדבר – שאו את ראש, וביאורו
במדבר – איך היה המנין של ישראל
בהעלותך – למה ניהמו בהדלקת הנרות
בהעלותך – אהרן הדליק המנורה כל ימיו
נשא – בטעם שהזכיר כל נשיא בפרטיה
נשא – הנשיאים חינוכו בכל המינין הקרבים
נשא – הנשיאים כוונתם היה עד ביאת המשיח
שלה – ביאור ענין שילוח המרגלים
קרח – פרשת קרח אחר חטא המרגלים
קרח – וכל האדם אשר לקרח, שהיו בביתו גרים
חקת – בחטא מי מריבה
בלק – לא ידע בלעם בדברים, אך חי מלא אותו
בלק – ותחי אחריתי כמוהו, בישראל יש אחרית
פנחס – בביאור וצויתה אותו לעיניהם
מטות – משה היה משאיר עבר הירדן שממה

רמב"ן – דרשות

חידוש העולם ראה אדה"ר ומסרן עד שם בן נח

רמב"ן – אמונה ובטחון

בטעם דבלוחות לא נכתב אות טי'
לעשות כלי תיכף להחתעוררות

רמותים צופים

גם צדיק צריך למסור נפשו עבור חיי אדם פשוט

שו"ת הרשב"א

תיד – המינים הם מזרע שדים, וביאורו

רשב"ם

בהעלותך – אשה כושית, ממדינת כוש
חקת – משה לקח מטה אהרן
חקת – חפרוה שרים, משה ואהרן

שארית מנחם

בביאור מאין באת

שב שמעתתא

הקדמה – במתן תורה לא אמרין גר כקמן שנולד

שיטה מקובצת

בי"ק – הרי"ף לא רצה לדון במרחץ שנהנה ממנה

שי"ך

וישב – בית דוד ממואב, שיהא בהיסח הדעת

תמה	ראש	מפתח ספרים	שמן
	תוספות יום טוב	קכח	בשלה – הערב רב לקטו רק פסולת המן
י	יומא – כתיבת שם הוי"ה בבת אחת	יה	בשלה – ישבו בעננים כמו בספינה
	תוצאות חיים	רל"ט	יתרו – ערב רב לא שמעו הדברות
קי	ז' קני המנורה נגד שבועה רועים	רלב	קרח – קרח היה נבהל לאסוף הון
	תורת אבות		שלייה
רמו	האמנתי כי אדבר, בהדיבור בא לאמונה	קצד	שלה – המרגלים היו צדיקים שעשו תשובה
	תורת אהרן	רנב	קרח – ירדו חיים כדי שתועיל התשובה
רנג	קרח – במעם שירדו חיים שאולה	שמו	בלק – בפרשה זו אין שום מצוה
	תורת בר נש	שסה	מטות – בביאור להודיעך שבחן של רועי ישראל
רמ	שלה – רוח אחרת היתה עמו, רוחה של מרים	שח	פסחים – לבן נתגלגל בכלעם
	תורת חיים	צח	שבועות – תורה נדרשת במי"ט פנים ובעי פנים
קיט	שבת – בעל תשובה לא יתבייש מצדיקים לעוה"ב		שם הגדולים
	תכלת מרדכי	ב	הרמב"ם קרא לר"י מינאש בתואר רבי
שכא	בלק – בפ"י נוטריקון פנחס בן יאיר		שם משמואל
	תפארת יהונתן	קט	בהעלותך – נר המערבי נגד שבת
קכו	בהעלותך – ארץ ישראל ירושה וגם מתנה		שני המאורות
שמו	בלק – משה חשש שלא יהרגוהו, כהן ונביא	רכה	במעם שהקדים הצרות קודם ודי זהב
	תפארת ישראל		שפת אמת
ריט	אבות – אל תהי בו לכל אדם, אפילו רשע	כו	שמות – שלחה אמתה, לעשות כל מה שבידה
	תפארת שלמה	שלג	פנחס – תשמרו להקריב לי, עומד ומצפה
קפג	חיי – כשנודר נברא מלאך המסייעו לגמרו	יג	מגילה – במעם דכבוד תורה ביחיד חמור מת"ת
קפח	לא לחלל שם שמים עבור תוצאה של קידוש ה'		תולדות יעקב יוסף
	תהלים תפלה למושה	ריב	בא – סמוך למושה יראה מילתא זוטרתא
קצו	איך יוכל להתקיים במושה להיות גוי גדול	רל"ג, רנד	שופטים – קדשי קדשים, רומז לאנשי מעלה
		שכט	תולדות ערוגת הבשם
			במעלת חשיבות היחוס

מפתח צדיקים

<p>רבי דוד מלעלוב קד</p> <p>אות וי מורה על קובי"ה אורייתא וישראל</p>	<p>רבי אברהם יצחק קאהן מתולדות אהרן כב</p> <p>אמר שמקבץ צדקה עבורו ועבור הנותן</p> <p>רמח</p> <p>ניגונים לימים נעלים לא יזמרו בזמן אחר</p>
<p>רבי העניך מאלכסנדר רלז</p> <p>חיים כולכם היום, יתכן למחר בקבר</p>	<p>רבי אברהם מרדכי מגור (בעל אמרי אמת) ריב</p> <p>בביתו של אברהם לא היה לאליעזר נגיעות</p> <p>יה</p> <p>חולשא דאורחא, שקיבלו על עצמם עול תורה</p> <p>שמו</p> <p>חסיד אמיתי כאשר מפסיד בעצת רבו</p> <p>קצט</p> <p>במעם שזכה שכל בניו היו מנהיגי ישראל</p>
<p>בעל דברי חיים מצאנז שפה</p> <p>הר המוריה מסירת נפש, עדיפא מסיני תורה</p>	<p>רבי אליהו מאיר בלאך שמה</p> <p>בביאור הסימן שנתן יהונתן לדוד</p>
<p>רבי חיים צבי טייטלבוים (בעל עצי חיים) ע</p> <p>לא נתן יין קידוש רק כדי מעימה</p>	<p>רבי אליהו מזוילנא קטו</p> <p>בכתובה נשלם שם הוי"ה בהזיווג</p> <p>שמו</p> <p>יראת שמים של צדיק משפיע על סביבתו</p>
<p>רבי יהושע מבעלזא שעה</p> <p>מישה היה מספר הראשון של יציאת מצרים</p> <p>רכא</p> <p>במעם שירדו עדת קרח חיים שאולה</p> <p>שנא</p> <p>הקבי"ה כועס כדי להרגיז היצחק"ר</p> <p>קעג</p> <p>על ידי תרומות ומעשרות מתקדש גם שיריה</p>	<p>רבי אלימלך מליזענסק רנא</p> <p>אסיפה שאין ראש, הסי"מ נעשה ראש</p>
<p>רבי יהושע דיימש מקטמון (בעל בית הלחמי) יא</p> <p>ולך לבדך, על מה שרק אתה יודע, אנו מודים</p>	<p>רבי בונם מפרשיסחא ר</p> <p>המבקש על חבירו, כשרעתו זהו לטובתו</p> <p>רעא</p> <p>הנחש נענש שאין רוצים לשמוע קולו</p> <p>כו</p> <p>שלחה אמתה, לעשות כל מה שבידה</p> <p>שפו, שפח, שצד</p> <p>ומקנה רב, היה להם קנין ברבם</p>
<p>רבי יחזקאל מפראג (בעל נודע ביהודה) פו</p> <p>לא רצה שהמצוה יקרא על שמו</p>	<p>רבי דוב בער (המגיד) ממעזריטש קפח</p> <p>לכיבוש איי עסקו בתורה ששייך למקום ההוא</p> <p>קג</p> <p>עבודת רבי ישמעאל נתעלה עיני התנא הקנה</p> <p>קיו</p> <p>הצוצרות, הצי צורות</p>
<p>רבי יחזקאל מקומזיר קעט, קצח</p> <p>במעם שכבו על החורבן בהתנלות יוסף</p>	
<p>רבי יחיאל מיכל מזלאמשוב קסד</p> <p>ליצר משפחת היצרי, שמסייעין אותו לרכו</p>	

שמן

מפתח צדיקים

ראש

תמו

בעל דברי יואל מסאטמאר

אי הרמב"ם ראה ספר הזוה"ק
לא לחלל שם שמים עבור תוצאה של קידוש הי

יז

קפח

רבי יצחק מזווארקא

לא יכול לשמוח כאשר יש תקלה אצל חברו

קצט

רבי יצחק זאב (הגרי"ז) מבריסק

במעט שבועי קרה אומרים משה ותורתו אמת
בגודל זכות לקדש שם שמים ברכים

רמ

שמט

רבי יצחק מאיר מזגור (בעל הידושי הרי"ם)

שלחה אמתה, לעשות כל מה שבידה
הפקיר כל ביתו עבור להתעלות בעבודת הי

כו

קצט

רבי ישכר דוב מבעלזא

קפצה מצרים לים, לעשות תשובה במקומה
במעט טבילת מקוה בכל יום
למלא הכוס יין גם כאשר שותה רק מעט

קצג

קטז

ע

רבי ישראל בעל שם טוב

הישמעאל התרחק שלא יגע ביהודי

קסג

רבי ישראל מאיר מראדין (בעל הפני חיים)

בפרשת בלק אין הפסקה, שניתן להתבונן
שבט דן, מבן יחיד נעשו מרובין באוכלוסין
עושה חסד זוכה לאריכות ימים, וישלים החסרון
זיווגו של אדם לא מתאים בשכל
הרבה לדבר, להורות שיכולים לשמור הדיבור

רצה

כג

קו

קלה

קנא

רבי ישראל סלאנט

לא די בדיעה אלא והשבות אל לבבך

רצה

רבי לוי יצחק מבארדימשוב

המזון של ישראל לצורך מצוה

רמו

רבי מאיר מפרעמישלאן

לא ככל גינה צומח מאיריין כאלו
רמז בשם גדי בן סוסי

קלו

קפד

רבי מאיר יחיאל מאוסטראווצא

משה החשיב עצמו כעצים ואבנים

ריג

רבי מאיר שמחה מדווינסק (בעל אור שמח)

לקבל דברי הרב גם כאשר לא מבין

מד

רבי מנחם מענדל מדעשי (בעל מעגלי צדק)

נשא אשתו מפני שהרים עיניו להסתכל בה

סא

רבי מנחם מענדל מקאצק

בקנאו קנאתי בתוכם, בתוך כל ישראל
כמו שסובל אחרים בפרצופיהן, כן בדיעותיהן
לא תעשון כן, מרגילות או בושה

שפב

רכט

קנה

רבי משה גרינוואלד (בעל ערוגת הבשם)

אריכות ימים פירושו ארוכים וברואים
סיפורי צדיקים, רושם יותר מלימוד ראשית חכמה

ז

רכד

רבי משה סופר (בעל התם סופר)

לא התנהג בפרישות כלפי חוץ

קנ

רבי משה פיינשטיין (בעל אגרות משה)

במעט ריכזי נישואי תערוכות במדינה זו

נח

רבי משה שיק (בעל מהר"ם שיק)

כדאי כל היסורין שיכול לומר פעם אחת קרי"ש

ז

רבי נפתלי צבי מוזלאזין (הנצי"ב)

חטא בפירסום היא סיום התורה

שמט

רבי נפתלי צבי מראפשיין

מהרחרי ריב ימצאו תמיד חסרון בהכם
במעלת השיבות היחוס

רכט

שכט

תמח

שמן

מפתח צדיקים

ראש

רבי שלום מרדכי מברעזאן (בעל מהרש"ם)	המבחק בין ענוה קדושה לפסולה	ב	רבי צבי הירש מזידיטשוב	נשבע שיניח תלמידו כלי מחזיק ברכה	
רבי שלמה זלמן כ"יין (אבי"ד תולדות אהרן)	בטעם שור מועד בעליו יומת	קמח	רבי צבי הירש מרימנוב	היה לו מדת השתוות	
רבי שלמה זלמן עהרנרייך משאמלויא	הפך החומר שלו לצורה	שכג	רבי צדוק הכהן מלובלין	קדושתו של רפכ"י נמשכה על חמורו	
רבי שמואל וואזנער (בעל שבט הלוי)	כל יורדי דומה, שדעתם מטושטש ומפסיקים מלדבר	קצג	רבי שלום מבעלזא	ישבו מצרימה, לעשות תשובה במקומה	
בחיובות שנות הזקנה בתלמידי חכמים		רפ	אהרן הזמין מתחלה צנצנת המן		
		רלח	המבחק בין ענוה קדושה לפסולה		

מפתח ענינים

אדם

ריד	בצלם אלקים עשה את האדם
רכט	אין דיעותיהן שוות
קד	באיש רמ"ח אברים ובאשה רנ"ב
כא,מד	התורה רמ"ח אברי האדם ברוחני
נג	אתם קרויין אדם, אוה"ע האדם
שי	יש לו בחירה, אבל כוונה עליונה לא ישתנה
קע	כל מה שמתבגר, גופו מתגשם מהאדמה
קעא	בגוף מגושם לא מתעצם התורה
כא	הגוף מסתיר ומחשיך על הנשמה

ועיין עוד ערך 'בריאת העולם' 'גוף' 'נשמה'

אדם הראשון

רפח	הטא אדם הראשון תאוה לעינים
רצ	הטאו נגרם מאכילה אחת
קעד	חלה מצות האשה, שאבדה חלתו של עולם
ריח	שופריה דיעקב מעין שופריה דאדה"ר

אהבת ה'

שלז	המתכונן בהכריאה בא לאהבת ה'
-----	-----------------------------

ועיין עוד ערך 'ראה' 'עבודת ה'

אהבת ישראל

קצח	לסכול צער גופו עבור טובת אחרים
קצט	לא לשמוח בתקלת חבירו, גם כשהוא לטובתו
ר	במדה שמודד, מתנהגים עמו כן מהשמים
קעט,קצח,שמ	החורבן בשביל שנאת חנם

ועיין עוד ערך 'אחדות' 'חברותא' 'מחלוקת' 'שלום'

אהרן הכהן

קז	אוהב שלום ורודף שלום
----	----------------------

אבות הקדושים

רצב	ישראל נמשלו לגפן, סמוכים על האבות
קי,קמה	ז' קני המנורה נגד שבעה רועים

ועיין עוד ערך 'אברהם' 'יצחק' 'יעקב'

אבות ובנים

ריח	ראיית דמות אביו ורבו מסוגל לתורה
מז,שכט	זכירת אבותיו מועיל להתעלות בעבודת ה'

ועיין עוד ערך 'בנים' 'כיבוד אב' 'נישואין'

אברהם אבינו

כא,רנו	קיים כל התורה עד שלא ניתנה
קלח	תחלה לגרים
רסז	נקרא בתואר נדיב
שלז	מופלג בענוה
קפח	אבן טובה תלויה בצוארו, וביאורו
קפט,שכד	עין טובה מדתו של אברהם
קמד	אברהם מפל לשרה בנביאות
קמוג	במעם שלא ידעה שרה מנבואת העקידה
רסו,רסז	באר בזכות אברהם
נג,צב	ברכת כהנים זכו מאברהם
נה,צד	הוציאו ממזל, וכן זרעו
ריב	בביתו של אברהם לא היה נגיעות
נה	לוט למד חסד מאברהם עד מסירת נפש
קלח	אין לו משפחה כגר שנתגייר
קמ	איך העביר הנחלה מיישמעאל ליצחק
שכו	למה לא מסר נפשו לאבד עיזו בארץ כנען
קלח	מאברהם יצאו ישראל מכלל בני נח
שכד	רפכ"י ניצוץ מאברהם, ומדותיו
קפט	שלשה דברים מתלמידיו של אברהם

תנ**שמן****מפתח ענינים****ראש**

קלח	קודם מתן תורה אי הולכין אחר הזכר	קנא	השפייע הרבה כי היה אוהב הבריות
	ועיין עוד ערך 'ישראל'	רע	ממה אהרן הביאה שלום
	אור	רלב	אהרן נקי מקנאה וכבוד, ולא קרח
שלה	אור שנברא ביום ראשון גנו מפני הרשעים	קי	כגודל ענותנותו
צט	במדבר מסתכל במפיח ורואה תוכו	קמח	היה לו מדת השתנות
צט	מהלכות הראשונות היה מתנוצץ אור גדול	קמט	האמצעי בין משה למרים, משובח
צט	לפני ולפנים היה אור מהארץ	רמג	נשמתו כולל כל בני דורו
עה	בעל תשובה יש לו אור פנים	קנו,רנ	עבודת אהרן היה תמיד כמו שעה ראשונה
	ועיין עוד ערך 'יום' 'שמש'	קלד	יצרו גדול מכל ישראל
	אורים ותומים	רנו	יקבל תרומה גם לעתיד
שלא	איסור והיתר לא נשאלין בו	קז	לא הפסיד שלימותו ממה שנתן זמנו לאחרים
שפא	משה לא הוצרך לאורים ותומים	קה,קי	משה ואהרן שקולים כאחד
שפא	אלעזר נענש שלא הוצרכו לו לאורים ותומים	רנט	אין העולם מתקיים אלא בשביל משה ואהרן
	אותיות	רבו	נעשה כה"ג בשביל מסירת נפשו בעשיית העגל
ק,קנז	ששים רבוא ישראל נגד אותיות התורה	קסג,רמד	בחירת אהרן לא היה מתשוקתו של משה
קב	כמצוה מאיר האות שלו, ולהיפוך בחטא	קנו	במעם שהביב קרבן אהרן ביותר
ק	בחשבון רבוא ישראל אותיות התורה	קלה,קנד	לא היה בחנוכת המזבח, ונתן לו המנורה
נה	עולם הזה נברא בה"א ועוה"ב ביו"ד	רע	ממה אהרן בלע ממות הנשיאים
עה	נברא עולם בה"י להורות על תשובה	רע	ממה אהרן יש בה כח כלל ישראל
שסח	ארץ ישראל נברא מאותיות, וחוייל מהמילוי	קלה	נשמת אהרן מתעבר בהכהן המדליק הנרות
רא	אות אי מורה על ארור	רפד	ענני הכבוד בזכות אהרן
רא	אות כי מורה על ברכה	שמח	ראה המזבח כקרני שור
רא	אות כי מורה על אחדות	רפד	נסתלק שלא יראה מיתת משה
מז	אות הי מורה על שלש סוגים בעבודת הי	שעד	סדר פטירתו של אהרן
מז	אות הי מורה על תשובה	קנא	הספידו לאהרן יותר מעל משה
קד	אות וי מורה על קובי"ה אורייתא וישראל	שמוז	בנו אלעזר היה כהן ונביא
ד	אות טי"ט מורה על מיתה, ואות טי' על טובה	שפא	אלעזר נענש שלא הוצרכו לו לאורים ותומים
קא,קנג	אות ני מורה על נפילה		ועיין עוד ערך 'כהונה'
קיט	אות צי' רומז לצדיק	אומות העולם	
עד	אות קי מורה על קירבת בעל תשובה	עג	אתם קרויין אדם, אהייע האדם
קיט	אות קי' רומז להקב"ה	עג	ישראל בנים למקום ולא אומהייע
קיט	אות רי' רומז לרשע	קיה	תשובה מהני רק לישראל ולא לאומות
	אחדות	שה	החילוק בין נביאי ישראל לאהייע
רא	קיום העולם רק על ידי אחדות	קסז	אי באומות העולם יש גלגול
		קלא	לוחות הראשונות אין אומה שולטת בהן
			יש ללמוד מגר שאין אושר באומות

תנא**ראש****מפתח ענינים****שמן**

צט	לפני ולפנים היה אור מהארון
צט	אותיות 'אור נויין'
רמא	הארון והכרובים מורה על לומדי תורה
רסה	הארון משפיל הרים

אריכות ימים

ז	זקני תורה דעתם מתיישבת עליהם
ז	תיח שמניע לשנות הששים, הימים נעלים ביותר
ו	פירושו גם חיים ברואים
ו	הוי ברכה רוחנית ולא גשמית בלבד
קו	בלימוד תורה זוכה לאריכות ימים
קו	העושה חסד זוכה לאריכות ימים
קעד	במצות חלה יש אריכות ימים
צ	כיבוד אב סגולה לאריכות ימים, ולא שכר
שיד	חיי האדם נרמזים בשבעת ימים

ארץ

רס	שרצתה לעשות רצון קונה
קעא	ארץ שינתה שאין טעם עין ופרי שוח
מה	שמים וארץ קיימים לעד
שע	טבע הארץ שונות, ומשפיע על יושביה
שע	כל עיר שורשו מפרשה שבתורה

ועיין עוד ערך 'בריאת העולם'

ארץ ישראל

רס, רעב	קדושתה ומעלתה
רעב	אי מציון נברא או מצדדן
שסח	ארץ ישראל נברא מאותיות, וחוייל מהמילוי
רמב	די מאות פרסה
קכו, שצו	אזירא דארץ ישראל מחכים
רפא, רסמ	בזמן שיושבין עליה רווחא
קכו	מעולה יותר מצוען מצרים
רעג, שסח	על ידי דרישתה דורש כל העולם, וביאורו
קעה	בטעם שנקרא ארץ כנען
שפמ	אינה סובלת חוטאים
קעג	דר בארץ ישראל דומה כיש לו אלוה-
קעא	הארץ ופירותיה מקודשות

רמה	קטורת רומזת על אחדות
רמה	רק בענוה באים לידי אחדות
ט	לכבוד הי כל ישראל מאוחדים
ט	דגלים באים לאחד האומה
שצא	לדון כל אדם לכף זכות
ט	במיית עמדו כאיש אחד בלב אחד

ועיין עוד ערך 'אהבת ישראל' 'חברותא' 'שלום'

אכילה

שכב	בכל מאכל יש ניצוצי קדושה
רפט	אכילת מצוה מקדש האדם
קעד	מספר המצות שמתקיים בכל מאכל
קעב	הכהנים רוב אכילתם מאכל קודש
קפמ	שיהא אכילתו משלחנו של מקום
לד	מעלת תיח ניכר בעת אכילתו
שיג	יתפלל שלא יכנסו מעדנים לפיו
פא	חשיבות הפרישות גם מדבר קטן
קע	ריבוי אכילה מביאה לידי המא
קעג	יתן עשר אצבעותיו על הפת
קעא	הארץ ופירותיה מקודשות
רפז	יש גם שביעת העין בהמאכל
רפט	במאכלות אסורות יש מדות רעות
כה	להניק ממאכל טמא מוזק להשגת התורה
נה	גזרו על פתן משום בנותיהם
רצ	המא אדם הראשון נגרם מאכילה אחת
כה	בטעם אכילת מאכלי חלב בשבועות

אמונה

שיא	מי שמאיר אצלו אמונה אין המצות מירחא עליו
רצו	המאמין יש לו עין טובה ורוח שפלה
עה	בגול יש פגם באמונה, כי נקצב משמים
קצא	אמונת חכמים גם כאשר לא מבין עצתו

ועיין עוד ערך 'השגחת השי"ת' 'פרנסה'

ארון

צט	שברי לוחות מונחים בארון
לא	נושא את נושאו

תנב

שמן

מפתח ענינים

ראש

קלד	אש דשכינה, אש אוכלת אש	שסח	עיני הי בארץ ישראל, כי מסתכל באורייתא
קלג	יצר הרע הוא של אש	שלד	עיקר קיום המצות הוא בארץ ישראל
	אשה	קכו, שצ	אין תורה כתורת ארץ ישראל
קסח	הנשים חיבבו את הארץ	קפג	במעם ריבוי חכמת התורה בארץ ישראל
	ועיין עוד ערך 'נישואין'	קפא	בארץ ישראל מתגבר יותר היצר הרע
	בארה של מרים	רפא	קיפל כל ארץ ישראל תחת יעקב
	עיין ערך 'מרים'	שמד	יוסף חיבב את הארץ
	בושה	שפח	במעלת הקבורה בארץ ישראל
קצא	הנעלבין ואינם עולבים, כצאת השמש	שעה	חורבן בשביל ביטול מצות הארץ
	בין המצרים	שצו	יוצאין מארץ ישראל עבור ללמוד
	תמוז אב נגד העינים	ריד	המדבר על איי פוגם בשעשועי המלך
	בית המדרש	שע	שכם מוכן לפורענות, וביאורו
שמ	המתנה טובה של בתי מדרשות		ירושת הארץ
	כל הנכנס יוצא כריח טוב	קנט	מוחזקת לנו מאבותינו
שד, שמו	מקוה טהרה לבאיה	שמא	בזכות התורה ירשו ארץ ישראל
רצד, שיט	בכני עליה זהו עיקר ביתם	קצה	איך נתקיים והבאתי אתכם אל הארץ
שיח		שפט	במעם שנתחלקה בגורל
שד		שמד	בנות צלפחד חיבבו ליטול חלקם מעיקר איי
	בית המקדש	קסח	הנשים חיבבו את הארץ
קצה, רעד	בית המקדש בחלקו של יהודה ובנימין, ומעמו	קכו	יש בחינת מתנה ויש ירושה
רעב	קודש הקדשים תחלת הכריאה או סופה	קעב	במעם שהתאוה משה ליכנס לארץ
רמב	בגודל מדת קודש הקדשים	רפד	במעם שלא נתנו האומות לעבור דרך ארצם
טז	הר המזריה היה עמוק ונעשה הר בתפלת אברהם	קסו	במעם שלא הביא הי מכות ליושביה ככניסתם
טז	הר המזריה גבוה מכל ההרים	קעח	בכיבוש הארץ גרגשי עמד ופנה
שנא	שורש ביהמ"ק משם הוייה	קנט	ככניסתם הותר להם שלל אויביהם
שנמ	עשרה נסים נעשו בה	קסו	חזק האומות שם להראות כח הי
שמ	בהנסים ראו גדולת הבורא	קסח, שסט	כיבוש הארץ היתה בתורה שמכוון כנגדה
שלג	לא זזה שכינה מכותל מערבי	שסט	כל אחד נטל חלקו המכוון נגד אות שלו
רעד	מקדש מקום קיבול תפלות	שכז	רשע אין לו חלק בחלוקת הארץ
רעה	קיום המקדש בזכות מצות כיבוד אב	רד	מרגלים עשו קנין חזקה בהארץ
רעא	מצות כיבוד אב נלמד מאבני אפוד	שפא	זבולון התרעם על חלקו בארץ
לה	לא המקדש עיקר, אלא שכינה בישראל		ועיין עוד ערך 'חורבן בית המקדש'
קצה	קדושתה נשארה לעולם, ומעמו		אש
שלב	מקריבין אעי"פ שאין בית	קלד	תורה אש דת למו
		טז	תורה ניתנה באש, שטבעו להתעלות

שמן

מפתח ענינים

ראש

תנג

שיז	למה רק אפס קצחו תראה	רעט	באיסור להכניס חולין לעזרה
שכה	כפי בלעם, מלאך או חכה	שעא	דוד לא בנה ביהמ"ק, כדי שיוכל ליחרב
שב	מלאך מדבר או הקב"ה	לה	בחנוכת המקדש ראו גודל קדושת דוד
שב	נעשה מחיצה בפיו	שלד	תרומת הדשן לא היה פיים, ומעמו
שב	שכינה מדברת מתוך גרונו	כו	לשון של זחורית לפעמים מלבין, וביאורו
שג	מברכותיו אתה למד מה היה בלבו	רם	מועט מחזיק המרובה
שג, שמו	כולן חזרו לקללה, וביאורו	קכב	מקדש לעתיד תרד משמים
שמו	רשע כבר קדמך אברהם, וביאורו	קכא	שבעה נימין בכנור, ולעתיד עשרה
שכה	שינה חי דְבַר לְדָבָר	טז	נעקר הר המוריה ובא לסיני במי"ת
שא	הברכות נאמרו בלשון הקודש		ועיין עוד ערך 'ארון' 'חורבן בית המקדש' 'מנורה' 'משכן'
שא	קול הברכות הלך עד סוף העולם		
שג	ברכה השלישית אמר מעצמו		
רצז, שמו	לשעבר בירך ישראל אחותנו את היי		
שז	בירכם כאשר היה מדת הדין בתוקפה		

שונות

שי	פרשת בלעם מלמדת כי עצת חי לעולם תעמוד
רצב	במעם שעמד המלאך במשעול הכרמים
רצב	בביאור גדר מזה וגדר מזה
רצט, שכד	בביאור תלמידיו של בלעם הרשע דייקא
שט	משה כתב פרשת בלעם
רצט, שט	פרשת בלק ידוע רק מפי חי
רצט	פרשת בלק אין בה הפסקה
	ועיין עוד ערך 'עמון ומואב'

בנות צלפחד

שמד	היו בת ארבעים
שמד	חיבבו הארץ ליטול חלקם מעיקר א"י
שמב	זכו שנכתבה פרשה על ידן
שמד	צדקניות היו ולא חיבבו ממון
שכז	במעם שהקריב משפטן לפני חי
שמד	ידוע היה משה שיורשות הן, מקורו
שמג	נסתפקו אי מורישין ואין יורשין
שמד, שמה	צלפחד זה מקושש
שמה	איך זכה צלפחד לבנות צדקניות

בני גד ובני ראובן

שצו	אזיר עבר הירדן נתקדש מתורת משה
-----	--------------------------------

בכורה

פט	הבכורים עבדו עבודה זרה
קכב	בחטא העגל נבחרו הלויים תחת הבכורים
פח	בחנוכת המשכן עדיין לא נבחרו הלויים
קכב	לעתידי אי יחזור העבודה לבכורים

בלעם

מהותו

רצב, רצז, שח, שמו	הוא בלעם הוא לבן
רצב, רצח	יעקב העמיד גל בין לבן לישראל
קיה, שב	לא קם כמושה אלא בלעם
רצה	הכיר בוראו ומרד בו
שכא	התחבר באתונו באישות
רצו	נבואת בלעם לא בא מעמלו
קיה	עם נבואתו נשאר לחיות ככהמה
רצה	איך יתכן לנביא להתנהג ככה
קיט	רוח גבוה ונפש רחבה
רצה	לא עמד להתבונן במעשיו
שיד	שתום העין, שלא טימא אותה
נט	הכשיל ישראל בכנותיהם
שח, שכא	נתגלגל בחמור רפביי

קללתו וברכתו

שכה	רצה להתחיל בעת זעם
שטז, שכה	רצה לומר כלם, ברגע
שנא	לא כעסתי בימי בלעם

תנד

שמן

מפתח ענינים

ראש

לָה	אין עמרה יותר מתוכחת אבות	שמן, שצד	משה קבור בנחלת גד
מג	לותר על התעלותו לצורך חינוך בניו	רסה	עבר הירדן ארץ מישור
ריט	התנהגותם נוגע לכבוד אבותם	שצב	איד וזיתו על ארץ ישראל
סה	לא לומר אלך ואסתתר ואזכה לבנים	שפז, שצה	איד לא נתייראו להשאיר טפם

ועיין עוד ערך 'אבות ובנים' כיבוד אב' 'נישואין'

בעלי חיים

שכג	קדושת האדם נמשך על בהמותיו, וכן להיפך	רסה, שפו	במעם שכחרו עבר הירדן
	ועיין עוד ערך 'דגים' 'נחשים' 'עופות'	שפז, שפח, שצד	רצו להיות דבוק ברבם משה

בריאת העולם

רס, רעב	אי מציון נברא או מצדדין	שפח	רצו להיות עם קבר רבם
נו, שפה	בשביל ישראל שנקראו ראשית	שפח	רצו שיתקדש עבר הירדן בקדושת איי
רסה, רעה, שסח, שפה	בריאת העולם על ידי התורה	שפט	בחרו בעבר הירדן שלא יחטאו באיי
קסח	כל מקום בעולם מכוון נגד חלק שבתורה	שצב	חששו על גול של מקניהם במרעה
נה, שה	עולם הזה נברא בהי"א ועוה"ב ביו"ד	שפט	אם היו נכנסים לאיי לא יכלו אויבים לשלוט
מו, נה	עולם נברא בהי' לרמוז על תשובה	שצ	בעבר הירדן היו דרים עם גויים
רא	עולם נברא בבי' להורות על אחדות	שפז	בתחלה התחייבו רק על שבע שכבשו
רנט, שז	בתחלה עלה במחשבה לברוא בדין, וביאורו	שצא	למה לא דן אותם משה לכף זכות
מה	הבריאה בשם אלקים, שמים וארץ והאדם בהוי"ה	שצב	ילדים דוחפין את הזקנים
רס, רעג	היה מרחיב כשתי פקעיות שתי	שפז	כשיתחלק נגרע זכות הרבים
פג, רס	כדור העולם עומד, בהשתוקקות להי	שצג	הקדימו מקניהם לטפם, וטעמו
מא	ניצוץ כח אלקי שבתוכה מקיימה	שפח	חיבכו ממונם יותר מן הנפשות
סב	העולם רותת עד הקמת המשכן	שצ	במעם שכחר שבט מנשה עמהם
פב	עשיית המשכן דוגמת בריאת העולם	שפט	ביחד פ"ה אלף
מג, גד, סב	תנאי הבריאה אם מקבלין התורה מוטב	שפז	שלוחי מצוה אין ניווקן
שלז	המתכוון בהבריהא בא לאהבת הי	שפז, שפח, שצז	במעם שבני גד גלו תחלה
קפג	לא יצאו הדשאים אלא בתפלה		
קנא	ארץ שינתה שאין טעם עין ופרי שוח		
סד	מים התחתונים בוכים וניחמם במצות		
שמ	חידוש העולם ראה אדה"ר ומסרו לדורותיו		
שלח	אור שנברא ביום ראשון נגז מפני הרשעים		
קפט	אי אפשר לשני מלכים ככתר אחד		
סג	בא שבת בא מנוחה, וביאורו		
נד	בשמירת שבת נעשה שותף להבריהא		
נד	תורה קיום העולם ויש שכר בהאי עלמא		

ועיין עוד ערך 'אדם' 'ארץ' 'עולם הזה' 'שמים'

שפח	רצו להיות עם קבר רבם
שפח	רצו שיתקדש עבר הירדן בקדושת איי
שפט	בחרו בעבר הירדן שלא יחטאו באיי
שצב	חששו על גול של מקניהם במרעה
שפט	אם היו נכנסים לאיי לא יכלו אויבים לשלוט
שצ	בעבר הירדן היו דרים עם גויים
שפז	בתחלה התחייבו רק על שבע שכבשו
שצא	למה לא דן אותם משה לכף זכות
שצב	ילדים דוחפין את הזקנים
שפז	כשיתחלק נגרע זכות הרבים
שצג	הקדימו מקניהם לטפם, וטעמו
שפח	חיבכו ממונם יותר מן הנפשות
שצ	במעם שכחר שבט מנשה עמהם
שפט	ביחד פ"ה אלף
שפז	שלוחי מצוה אין ניווקן
שפז, שפח, שצז	במעם שבני גד גלו תחלה

בני נח

מצות בני נח אי הותר ליוצאי צבא

בנים

קנא	הבנים נחשבים כמו האב
כד	הם עצמות האב
קטז	על ידי הבנים נשלם שם הוי"ה
רט	רוב דומים לאחי האם
רי	התנהגות הבנים מושפע מהנהגת אבותיהם
רלא	הזולזל בחכמי ישראל משפיע על חינוך הבנים
ז	להדריכם גם אחר התונתם
קלז	לשמור מאיסור גם תינוק בעריסה
קלז, שכג	קדושת האדם מתפשטת לזרעו אחריו
כג	מכל אחד יוכל לצאת דורות של תורה וקדושה
ריא	תשובה בנעוריו משפיע גם על הבנים

שמן

ברכה

כח הברכה שעושה הדיבור רושם
החושד בכשרים צריך לברכו
ברכת ה' נצחי, ולא יחול קללה
העיקר ברכת רוחניות ולא הגשמי
שרוי בלא אשה שרוי בלא ברכה
כשמדמה"ד מסכים לברכה הוי נצחי
ועיין עוד ערך 'כהונה' 'קללה'

ברכות הנהנין והמצות

הנהנה בלא ברכה כאילו גזול
בנוסח הברכה אשר קדשנו במצותיו
גר מברך שלא עשני גוי
בברכת חכם הרזים

בשמים

מורה על הצדיקים

גאולה

המתגאה אין שכינה שורה אצלו
אין אני והוא יכולים לדור
היופי מביאה לידי גיאות
גם על דיבור נראה כזחיות לב יש עונש
הר מורה על גאווה
ועיין עוד ערך 'ענוה'

גאולה העתידה

אין נגאלין אלא בתשובה
יש עת רחמים המיוחד להגאולה
לצפות לבנין המקדש והקרבנות
לעתיד יהיה שם הוי"ה, יהי"ה
לעתיד יהא נקרא כמו שנכתב
לעתיד אור הלבנה כאור החמה
לעתיד יתגלה שער הנויין
לעתיד יתברכה מדות החכמה בעולם
לעתיד תהא הנהגת העולם בדין
לעתיד אינו מצווה ועושה עדיף
לעתיד שוחטו ליצר הרע

מפתח ענינים

ראש

תנה

מצות אי במלות לעתיד
מקדש לעתיד תרד משמים
לעתיד יהיו הכהנים לויים, והלויים כהנים
לעתיד אי יהזור העבודה לכורים
גם לעתיד תהא העבודה בבגדי לבן
שבעה נימין בכנור, ולעתיד עשרה
לעתיד לא נצרך ברי"ח הטאת לכפרה
בטעם שמישיח נקרא שילה
שלא יכבה נרו, וביאורו

גוף ונשמה

בפחיתות הגוף ובמעלות הנשמה
בשעת הדין מרכיב הגוף עם הנשמה
ועיין עוד ערך 'אדם' 'בריאת העולם' 'נשמה'

גזל

הנהנה בלא ברכה כאילו גזול
הנאה שאסרה תורה הוי גזל
הגזול מחבירו גזול גם מה'
בגזל יש פגם באמונה, כי נקצב משמים
גזל הגר לכהנים, וביאורו
גזל עכו"ם אי הוי דאורייתא
איך לקחו המרגלים הא הוי גזל
בני גד וראובן חששו על גזל של מקניהם

גלגול

יש כאדם ויש כבעלי חיים
הוא עד ארבעה פעמים
אי באומות העולם יש גלגול
ישמעאל בגלגול חמורו של רפכ"י
בלעם נתגלגל בחמור רפכ"י
לבן נתגלגל בבלעם
מנוח גלגול נח לתקן קלקולו ביין
רבי עקיבא גלגול זמרי
רפכ"י ניצוץ מאברהם, ומדותיו

גלות

בטעם שבני גד גלו תחלה
שסו, שפח, שצו

קמז

שצה

שג

שפט

קטז

שו

מו,עו

שנא

רמ

רכה

רמה

קיש

פט

פט

שמג

טז

קמז

רה

שלג

רנה

רנה

שלט

קכב

קכב

רנו,רנמ

רנה

רנה

תנו

שמן

מפתח ענינים

ראש

קיום המצות בגלות הכנה לקיום המצות בגאולה
ועיין עוד ערך 'גאולה'

גרים

אברהם תחלה לגרים
אברהם אין לו משפחה כגר שנתגייר
כקטן שנולד דמי, מקורו
בשעת מ"ת היו כל ישראל כגרים
במ"ת לא אמרינן גר כקטן שנולד, חוץ משה
גר שנתגייר צריך קידושין מחדש לאשתו
לא מזריש לעכו"ם
מברך שלא עשני גוי
גם גר חייב בסוכות
גר שמתו אחיו מחמת מילה
אי בגר מילת זכריו מעכבתו
אין מקבלין גר לימות המשיח, ואיך קיבלו יתרו
אינו בעל חסד לא ראוי להתדבק בישראל
יש ללמוד מגר שאין אושר באומות
משה הכיר מי הוא גר אמת
הערב רב לא היו בענני הכבוד
הערב רב לא לקטו רק הפסולת ממן
הערב רב לא נהנו מבארה של מרים

דגים

מקבלים כל טפה של גשמים בצמאון
בטעם אכילת דגים לעונג שבת

דגלים

במתן תורה נתאוו ישראל לדגלים
נתאוו לדגלים, לזכור על עבודת המלאכים
ארבע דגלים נגד שם הוי"ה
יעקב מסר להם סדר חניית הדגלים
כל דגל מפה וצבע אחר
כל שבט יש לו שער מיוחד
דגלים באים לאחד האומה

דוד המלך

מצאתי דוד בסדום, וביאורו

שלד

מלכות בית דוד ממואב, בהיסח הדעת
ביאור הסימן שנתן יהונתן לדוד
ביקש אות שנמחל עונו
לא בנה ביהמ"ק, כדי שיוכל ליחרב
בחנוכת המקדש ראו גודל קדושת דוד
לא שלטו שונאיהם במעשיו
גר המערבי נגד דוד או משה

דיבור

אפילו שיחה קלה מגידים בדין
יעשה עצמו כאלם
עד כמה דיבור עושה רושם
תפלה מפה נקי מתקבלת ביותר
השומר פיו דיבורו עושה רושם למעלה
רחל ובנימין תפסו פלך שתיקה
יכולים לדבר הרבה ולהיות נשמר
גודל השכר של דיבור בצניעות
ריבוי הדיבור במדות טובות
גם על דיבור נראה כזחיחות לב יש עונש
דובר שקרים לא יכון לנגד עיניו
דיבור בכפליים הוי שבועה
משה נענש בהעלמת הלכה בשביל דיבור אחד
דיבור הי יש בה כח נצחי
דיבור הקבי"ה מכריח הבחירה
דיבור הי לטובה אינו חוזר
ועיין עוד ערך 'לשון הרע' 'ברכה' 'קללה'

דין ורחמים

בתחלה עלה במחשבה לברוא בדין, וביאורו
גדול השלום שאין מדת הדין נוגעת בהן
יש כמה דרגות בדין
השערות הם מצד הגבורות
לזיים מסטרא דגבורה
כשמדת הדין מסכים לברכה הוי נצחי
לעתיד תהא הנהגת העולם בדין

דרך

יכנס ויצא בכי טוב
קפח

ס

שמה

כח

שנא

לה

שנד

קמח

רפה

רעג, שיד

קמב

רעד

רפא

רעב

קנא

רצו

רמו

שמג

שמו

ה

שמג

קמו

קמה, קצב, שב

קצו

רנמ, שו

רסט

שו

עב

רנו

שו

רנו, רנמ

ז

ח

י

ז

ז, זמ

ט

ט

נמ

תנו

ראש

מפתח ענינים

שמן

	הרים	
רסה	לא טוב למרעה מקנה	קא
רסד	ברכת תבואות הר ארבע פעמים ממישור	קא, קנג
רסד	הענן והארון משפיל ההרים	
רסד	שלשה הרים נשארו במדבר	שצא
טו	מורה על גאווה	
כא, קפג, קצה	יצר הרע דומה להר	
מז, שמא	סיני רומז לענוה, הר המוריה גבוה מכל ההרים	

השגחת ה'

יב	יש השגחה מיוחדת בכל מאורע	יא
----	---------------------------	----

זוהר הק'

יז	אם הרמב"ם ראה ספר זוה"ק	קטו
----	-------------------------	-----

זריזות

שנח	אי יש מצות זריזות למסור נפשו לקידוש השם	שסב
שלד	בקרבת תמיד יש מצוה יתירה של זירוז	שסג

חברותא

נח	גודל ההשפעה של חברותא טובה	שסד
סז, רט	האדם נשפע מסביבותו	שסו
סו	לברר מי הם השכנים שלו	קלב
רלא	בגודל ההפסד מי שעוזב סביבתו מחמת מחלוקת	נז, רצט

ועיין עוד ערך 'אהבת ישראל' 'אחדות' 'מקום' 'שלוש'

חדשים

שלה	קידוש החדש תלוי בבית דין	מא
שלה	הביאו עלי כפרה שמיעמתי הירח, וביאורו	כא, קד, קלד
שלט	לעתיד לא נצרך ברי"ח חמאת לכפרה	קצ

חורבן בית המקדש

שנח	בשאלת על מה אבדה הארץ	שמט
קעט, קצה, שמ	חורבן הבית בשביל שנאת חנם	מה
ריב	חמאו בכפלים ונענשו בכפלים	נד, רצג, שנא, שסח
שעה	בשביל ביטול מצות הארץ	שו, שנא
שפט	לא ברכו בתורה תחלה, וביאורו	שסח

אין שינוי מקום, תמיד נמצא לפני הי
בימי הקיץ בדרך יתכן ירידה וגם עליה

דרך ארץ

כשספר דרך ארץ אינה קריבה הוגנת

דרשה

עיין ערך 'תוכחה'

הודאה

להודות תמיד כי אין אדם מכיר בניסו
להודות על זיווגי הבנים

ועיין עוד ערך 'שירה'

הכרת הטוב

בחיובות מדת הכרת הטוב
להכיר טוב להמחנכים ומדריכים
מדה זו מצינו בתורה ד' פעמים
משה כיבד יתרו להכרת הטוב
עמוק ומואב נענשו בשביל כפויי טובה

הלל

במעם הלל בכל יום הוי מגדף

הקב"ה

סובב וממלא כל עלמין
קוב"ה אורייתא וישראל חד הוא
אי אפשר לבשר ודם להשיג מעשי הי
אין חכמה נגד הי, וביאורו
לא מייחד שמו על דבר שנפסד
שומר תורתו, וביאורו
א-ל זועם בכל יום, וטעמו
עיני הי בארץ ישראל, כי מסתכל באורייתא
דיבור הי יש בה כח נצחי
דיבור הקב"ה מכריח הבחירה
דיבור לטובה אינו חוזר
אות קי רומז להקב"ה
ועיין עוד ערך 'שכינה'

תנח

שמן

מפתח ענינים

ראש

שנו	מסירת נפש גם ככה מכפר על כל החטאים	קמה	נבואת החורבן בחזיון ולא בדיבור
שמה	גדולה עבירה לשמה	שעב	שפך חמתו בעצים ולא בישראל
קפה	גדולה עבירה לשמה, רק בסתר	שפו	ניכר בארבעים שנה האחרונות
	ועיין עוד ערך 'יצר הרע' 'תשובה'	שפכ	מי שנה לא עלה הגורל בימין
		קכד	בחורבן בית ראשון נשלם עונש העגל
		שנד	אלמלי נכנס משה לא נחרב הבית
		שנב	האבילות מתעוררות ממה שהי שואג
			ועיין עוד ערך 'בית המקדש'

חילול השם

קפה	לא לחלל שם שמים גם לתוצאה של קידוש הי
קצד, שנה	על חילול השם רק מיתה ממרקה
קצד, קפה	בחטא המרגלים היה חילול השם

חינוך

עיין ערך 'בנים'

חכמה

צז	חמשים שערי בינה נבראו
צה	בשער הנויין יש עי פנים לתורה
צה	לוחות הראשונות הם משער הנויין
צט	במוחו של משה היה נחקק גם שער הנויין
צה	בחטא העגל ניטל ממושה שער הנויין
קכב	לעתיד יתגלה שער הנויין
קכב	לעתיד יתרבה מדות החכמה בעולם
צב, שנמ	אין נותנין אלא למי שיש בו חכמה
קכו	ארץ ישראל מחכים בתורה
מ, פט, קמט, קפג, קצה	הרוצה שיחכים ידרים
רפמ	זקני תי"ח דעתם מתיישבת, ולהיפוך בעמי הארץ
קמט	על ידי המנורה נשפע החכמה בעולם
צט	ויהי בנסוע יהיה ספר גדול לעתיד

חכמי ישראל

יג	רצון יראיו יעשה, וצדיק גזור
קיו	זוכים למעלתם בזכות הציבור
קיו	דבריהם כגחלי אש, וביאורו
קיו	דיבוריהם עושה רושם לפעמים אחר זמן
קצא	אמונת חכמים גם כאשר לא מבין עצתו
רכט	ברא חבריות לשמש את האדם השלם
שימ	הולך את חכמים יחכם
ריב, רכד	סמוך לצדיק יראה מילתא זושרתא

חטאים

נב, קכב, שמט, שעט	אינו חוטא אא"כ נכנס רוח שמות
מו	בכל חטא עובר על שבועת שוא
לח	בכל חטא פוגם בשמות קדושים
שכא	קשורה לו ככלב
שפו	להתבונן על אחרית החטא
שיח	ביום המיתה כשמביט לאחוריו מתחרט
צא	אינו יחיד אלא התחלת שינוי יהדותו
שמט	הוי מחשב הפסדה כנגד שכרה
ריז	הסתכל בשלישה דברים ואינו בא לחטא
קצד	לימוד תורה מצלת ממחשבת חטא
ריז	לצייר צורת אביו
שכג	חטאיו של האדם נמשך על בהמותיו
ריב	מחשבה שעושה פרי מצרפה למעשה
רעה	ביטול מצוה שאין לה מקיימים, חמור יותר
שמט	כפרסום הוי הגמר של תורה
מו	הנאה שאסרה תורה הוי גזל
נז	יפה כמה חטאים ולא נבלה אחת גדולה
כז	יש עונות שאין יוהכ"פ מכפר
רכג	במעט איסור מראית עין
רנה	אסור לגרום עבירה לחבירו באונם
רנד	המבחן אם היא חטא, יעשה ממנה מקצת
רנה	המבחן אם עושהו בחשק רב
רנה	המבחן לראות מי ומי ההולכים
קפה	ראייה יד להרהור, והרהור יד למעשה
רכג	ראיית חטא מקרר העון
לט	שכר מצוה שלא יבא להרהור עבירה
רמו	יש למצוא מליצה להחוטאים

תנ"ט	ראש	מפתח ענינים	שמן
קס	לפעמים העונש הוא בריבוי חסד	ב,רמ,רכג	במעלת דביקות בחכמי ישראל
קס	שם א-ל הוא חסד	קפז	לדבק בחכמי ישראל שמחממים האדם
קה	תורה ללמדה הוי חסד	רף	להכניע עצמו תחת הרב
	ועיין עוד ערך 'צדקה'	קיו	כשאינו מקושר לחכם הוא חצי צורה
	י"ג מדות	יג	הי ביטל עצמו לדעת חכמי ישראל במ"ת
קפא	במדת רב חסד	רכט	מחרהרי ריב ימצאו תמיד חסרון בהם
	יהושע	רלא	הזלזול בחכמי ישראל משפיע על חינוך הבנים
קפט	פני משה חמה, יהושע לבנה	יג	כבוד התורה חמור מלימוד התורה, וביאורו
שסא	מהודך ולא כל הודך	יג	כבוד ת"ח הוא כבוד התורה של כל ימיו
שנד	לא ימיש מתוך האהל	שנו	אחר הסתלקותם מכירים למפרע מעלתם
רג	ההשפעה עצומה של משה על יהושע		ועיין עוד ערך 'מנהיגי ישראל' 'צדיקים' 'תלמידי חכמים'
רז	המתין ארבעים יום אצל ההר		חלב
רה	ירד לו מן כנגד כל ישראל	כז	דם נעכר ונעשה חלב
רה	יהושע לא היה אצל חטא העגל	כז	מורה על תשובה מאהבה
רט	ענותנותו של יהושע בא מהשפעת משה		חלה
קסב	חמי ענותנותיה וקרא לו יהושע	קע	במעט שנתחייבו בחלה בכיאת הארץ תיכף
קסח	יו"ד משרה ניתנה ליהושע	קעה	במעט שמפרישין גם בחוץ לארץ
רד,רז	אות יו"ד מתיבת עניין	קעד	מצות האשה, שאבדה חלתו של עולם
ריא	משרת משה, ולא תלמיד משה	קעה	על ידי מצות חלה תחול ברכה בבית
שנה	היה סמל לישראל בהתנהגותו	קעד	במצות חלה יש אריכות ימים
קפו	בנבואת אלדד ומידד, יהושע מכנים		חן
של	ושאל לו כמשפט האורים, ביאורו	שי	בביאור מדת לענוים יתן חן
שנד	מילא מקום משה, כי למד ממישה ארבעה פעמים		חסד
שלא	משה מסר הכה לדרוש כל התורה כולה	קה	אין קיום לעולם אלא במדת החסד
של	למה ביקש משה על מנהיג, ולא בדורות אחריו	נו	אינו עוסק בחסד דומה כאין לו אלוה-
שסד	עייב מלחמת כיבוש כדי להיות יותר	שמ	להביט מה להיטיב לאחרים
	יום ולילה	נו	מגילת רות ללמד שכר מעשי חסד
לז	בלי קדושת לילה אי אפשר לקדש היום	נו	מדת החסד שורשה רק בישראל
רנד	מצוה הוא בוקר, וחטא הוא ערב	קה	לא מפסיד בעשייתו, שם שורש הברכה
שמו	מעשיהו של צדיקים	קו	העושה חסד זוכה לאריכות ימים
לז	רוב מצות עשה ביום, ולית בלילה	נח	לוט למד חסד מאברהם עד מסירת נפש
שפה	לילה קודם ליום, עוה"ז קודם עוה"ב	רנו	כהנים מסטרא דחסד
לח	לפעמים נחשב כמו שנה	קז	אהרן לא הפסיד שלימותו ממה שנתן זמנו לאחרים
ק	מגלגלין חוב ליום חייב	קז	עמון ומואב נתרחקו בשביל שמנעו חסד
	ועיין עוד ערך 'אור'		

תם**שמן****מפתח ענינים****ראש****יום הכיפורים**

במעם מבילת ערב יוהכ"פ משום תשובה
 יש עונות שאין יוהכ"פ מכפר
 הצדיקים מעלים את הכהן גדול בעבודתו
 לא נכנס בפנים בזהב, שאין קטיגור סניגור
 לפני ולפנים היה אור מהארון
 השם יצא מפיו של כהן גדול מעצמו
 איך הזכיר הכהן גדול השם אחר תיבה אחת
 קודם החורבן לא עלתה השם בימין
 לשון של הזורית לפעמים מלבין, וביאורו
 גם לעתיד תהא העבודה בבגדי לבן

יום טוב**עיין ערך 'מועדים'****יוסף הצדיק**

מכירתו בשכם או בדותן
 פגם מכירת יוסף בשם הוי"ה ואהי"ה
 שיעבוד מצרים בשביל מכירת יוסף
 בנימין לא נשתתף במכירת יוסף
 יצחק ובנימין ידעו ממכירת יוסף
 לא הגיד כל ימיו ליעקב ממכירתו
 יוסף מחייב הרשעים, וביאורו
 כדברה יום יום, שזה הנסיון יהיה לו יום יום
 הביא עצמו לנסיון כדי שיתגבר
 הסתכל בשלשה דברים ולא בא לחטא
 דיוקנו של אביו נראה לו
 יוסף כלכל אותם ונקראו על שמו
 חיבב את הארץ
 במעם שבכו אז על חורבן הבית
 תיקן כיבוד אב של יעקב

יופי

היופי מביאה לידי גיאות

יחום

זכירת אבותיו מועיל להתעלות בעבודת ה'

קטז

כז

קג

קכב

צט

סה

סה

שפו

כז

קכד

יין

אין אומרים שירה אלא על יין
 מועיל לחכמת התורה
 מכריא את הגוף
 במעם שנמע נח כרם תחלה
 פרישות מיין נקרא קדוש
 בגודל המכשלה של שכרות בייך
ועיין עוד ערך 'פירות'

ימים נוראים

בפיוטים וניגונים המיוחדים לימים הנוראים

יעקב אבינו

שופריה דיעקב מעין שופריה דאדה"ר
 שמש דא יעקב
 יעקב ועשו חלקו בשני עולמות
 ישראל זוכין בעולם הזה מזוטו של ים
 ישראל זוכין בעולם הזה שמכר לו הדרך
 איש אחד, שזה תמיד, עשו איש איש
 קיבול הברכות, שקיים מצות אמו במסירת נפש
 בריחתו מעשו התכלית להשלים רצון אלקי
 סולם מוצב ארצה, וביאורו
 קיפל כל ארץ ישראל תחת יעקב
 נשא שתי אחיות, דגר כקמן שנולד
 העמיד גל בין לבן לישראל
 מסר להם סדר חניית הדגלים

יצחק אבינו

נחשב כעולה עיני מסירת נפש
 הר המוריה מורה על מסירת נפש
 בירך ליעקב על שחשדו
 איך הסכים לבן על זיווג יצחק
ועיין עוד ערך 'עקידה'

יצר טוב

בא לאחר י"ג שנה, או בשעת לידה
 כמתן תורה נכנס בהם היצר טוב

ע

ע

ע

ע

עא

סט

רמט

ריח

ריח

נה

נה

נה

סז

רעה

שמו

ח

רסא

קמ

רצב, רצח

ז

שעו

שפה

שצה

קמו

שעא

לח

לח

קעט

רעב

רעב

רטז

צ

ריז

ריז

רמז, ריז

רמז

שמד

קעט, קצה

רעא

פט

שכמ

תסא

ראש

מפתח ענינים

שמן

ריב,רכד
א,אמ
קנב

בסביבתו של צדיק יראה מילתא זוטרתיא
המכבד ת"ח השכר היא יראת שמים
מנורה מורה על תורה, והאמצעי על יר"ש

ישמעאל

שכד

ישמעאל בגלגול חמורו של רפכ"י

ישראל

כא,קד,קלד
נו,שפה
קנז
קיד,קנח
כב,כג
קנח
כג
ק,קנז
שסח
רד
קב
שיח
שיח
כג
עד
טז
ריד
שמו
קעו,רצב
קלח
נה
רטז
נו
סד

קוב"ה אורייתא וישראל חד הוא
בריאח בשביל ישראל שנקראו ראשית
כל אחד חשוב במספר מיוחד
כל ישראל כנוף אחד ואבריו
כל נפש יש לו ערך רב, וביאורו
כל ישראל הוא שם קדוש
מתוך חיבתן מונה אותם כל שעה
סי רבוא נשמות נגד אותיות התורה
כל אחד יש לו אות בתורה
מאורעות האדם כפי האות שלו בתורה
במצוה מאיר האות שלו, ולהיפוך בחטא
כל בי עשרה שכינתא שריא
בעשרה יחד יש צירוף מעשי"ט כמו צדיק גמור
מכל אחד יוכל לצאת דורות של תורה וקדושה
שבת עדות שישראל בנים למקום
במעם שנמנו לבית אבותם במדבר
המכבד ישראל כאילו כיבד את ה'
לספר במעלתן הוי מצוה
נמשלו לגפן, סמוכים על האבות
מאברהם יצאו ישראל מכלל בני נח
ישראל הוציאו מכלל המזלות באברהם
יוסף כלכל אותם ונקראו על שמו
מדת החסד שורשה רק בישראל
מוזכרין השם אחר שתי תיבות, ומלאכים שלשה

ועיין עוד ערך 'אומות העולם' 'עבודת ה' 'שבמים'

יתרו

קלא
קכז

הציל משה בבית פרעה ממשפט מות
מה שמועה שמע וכו

כ
קפה,רכג
נב
קלג
כא,קפג,קצה
רנה
רנד
עט
רלג
רצה
כא
קיה,קפב
ג
קע
קלב,קפא,שפ
קלד
קפא
קלג,קפא
ה
נ
לח,קלג,קפג,שעט
שכ
שנא
שנב
ריז,רלז,שיח
רנה

יצר הרע
שולט משעת יצירה או יציאה
איך יצה"ר שולט אלא במה שענינו רואות
גודל כח גירוי היצר
הוא של אש
יצר הרע דומה להר
מסית בכל כחו, לא כן דרכו של יצר טוב
מצבע עבירה למצוה
מחמיץ ההתעוררות למצוה
מלביש הכל באיצטלא של לשם שמים
תחבולתו שלא יתן ריוח להתבונן
הוא תושב, ויצר טוב אורח
אלמלא עוזרו לא היה יכול לו
גדול המצווה שיצרו מתגבר
במעם שנקרא שאור שבעיסה
מתגרה בתלמידי חכמים ביותר
משה ואהרן יצרים גדול מכל ישראל
בארץ ישראל מתגבר יותר היצר הרע
אחר מתן תורה נתגדל יצרים
ממית עד החטא העגל לא היה להם יצה"ר
דורות ראשונות לא חששו על גירוי היצר
בראתי יצר הרע בראתי תבלין
ארבעה עצות לנצח יצרו
ירגיו יצר טוב על יצר הרע
ירגיו יצר הרע בקריאת שמע
יזכור לו יום המיתה, וביאורו
לעתידי שוחטו ליצר הרע
ועיין עוד ערך 'חטא'

ירושא

קמ
ד

גר לא מוריש לעכו"ם
נחלה אין לה הפסק

יראת שמים

צב
קנב,שיג,שפה
ב

הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים
אי יראת ה' אוצרו אין
יראת חטאו קודמת לחכמתו מתקיימת

תסב

שמן

מפתח ענינים

ראש

רסא	ברכת כהנים מתנה כ"ה לכהנים	קכח	אחר מתן תורה בא
רסב	מתנות כהונה בשביל שיוורו משפטיך ליעקב	קצט	אי אחר מתן תורה נחשב חותן משה
רסג	בטעם שאין מחלקין המתנות לכל הכהנים שזה	קלא	התנייר מכל עבודה זרה שבעולם
רנו	מסמרא דחסד	קלא	היתרון של יתרו על שאר גרים
רנו	לעתיד יהיו הכהנים לזיים	קכז	בטעם שהטריח למשה לצאת לקראתו
קג	מעלתם בא מתוך עבודת בני ישראל	קכח	לא היה יכול ליכנס לענני כבוד
פה	כהן גדול מקריב מנחת חביתין בכל יום	קכט	איך מל עצמו במדבר
קעב	הכהנים רוב אכילתם מאכל קודש	קלב	משה כיבד יתרו להכרת הטוב
שמח	בטעם שזכה פנחס לכהונה דייקא	קכז	אין מקבלין גר לימות המשיח, ואיך קיבלו יתרו
	ועיין עוד ערך 'אהרן הכהן'	קכו	בביאור מה שהפצירו משה שלא יעזבנו
		קיב	דין מצרי יש לו

כוכבים

שלו	בשיעור גודלם
קצא, שלו	הכוכבים נכנסים עם הלכנה לפייסה

כיבוד אב ואם

צ	כיבוד אב סגולה לאריכות ימים, ולא שכר
ז	עצם המצוה חשובה יותר משכרה
רעה	קיום המקדש בזכות מצות כיבוד אב
רעא	השכמים נכשלו בכיבוד אב חוץ בנימין ויוסף
רעא	יוסף תיקן כיבוד אב של יעקב
רעד	כחו של עשו שקיים כיבוד אב
רעה	הברכות ליעקב, שקיים מצות אמו במסיני"פ
רעא	מצות כיבוד אב נלמד מאבני אפוד
פט	כיבוד גם כשאינו מתאים לכבוד הבן
רצט	חומר במקלל מבמכה
רעד	אין לו אב ואם, יש לו שכר כאילו קיים

כלי המקדש

עיין ערך 'ארון' 'מנורה' 'משכן' 'מזבח'

כעם

שו, שנא	א-ל זועם בכל יום, ומעמו
---------	-------------------------

לבן

עיין ערך 'בלעם'

לבנה

שלה	בביאור למלאות פגמת הלכנה
-----	--------------------------

כבוד

ריד	איזהו מכובד, המכבד את חבריו
שלו	רוף אחר כבוד, בורח ממנו
א	הלומד מחבירו צריך לנהוג בו כבוד
קנד	הקב"ה חולק כבוד ליראיו
א, לו	המכבד ת"ח השכר היא יראת שמים
יג	כבוד התורה חמור מלימוד התורה, וביאורו
ג	כבוד ת"ח נצחי, וכבוד עשירות יש לה הפסק
רלג	יש כבוד משובחת והיצה"ר מתלבש בה
ריד	המכבד ישראל כאילו כיבד את ה'
ב	אין כבוד אלא תורה, וביאורו
	ועיין עוד ערך 'קנאה'

כהונה

נג, צב	ברכת כהנים זכו מאברהם
לו, נג	ברכת כהנים זכו ממתן תורה
צב	בברכת כהנים נכללו כל הברכות
סה	הברכה מאת ה' ולא מהכהן
לח	ברכת כהנים היא משם הוי"ה
צב	ברכת כהנים גם לאחיהם שבשדות
רסא	על ידי ברכת כהנים מתברכים גם הכהנים
צד	איך מועיל ברכת כהנים נגד המזל
סד	איך מזכירין בברכת כהנים ה' אחר תיבה אחת
נג	בטעם נשיאת כפים, וחמשה אורים
רסב	בטעם שניתן להם כ"ד מתנות דייקא

תסג

ראש

מפתח ענינים

שמן

קף	המדבר היה כרמלית שמוקף בענני הכבוד
קכט	לא מלו במדבר, ומעמו
שלב	לא נתייחד הדיבור למושה, וביאורו
שפז	מלחמת סיחון באלול או כסלו
שם	איך לימד משה לרבבות בפעם אחת
רצא	במעם שלא הזיקו הנחשים במדבר
רכב	במעשה זמרי מתו כ"ד אלף
רכב	בכל תשעה באב מתו מ"ו אלף, וביאורו
רצ	מתי מדבר עדיין פניהם צהובות

ועיין עוד ערך 'מדין' 'מרים'

מדה

שיז	במדה שמודד מודדין לו
קצו	מדה טובה מרובה הי מאות פעמים

מדות

רפט	במאכלות אסורות יש מדות רעות
קמט	ללכת בדרך הממוצע
שפד	לשעבד המדות להי
רצו	מי שאין לו מדות יורש גיהנם בחייו
רף	קשה לקיים והייתם נקיים מישראל
רמו	ריבוי הדיבור במדות טובות
קמח	שבעת הנרות נגד המדות
לג	התורה מעדן האדם כמדותיו
יא	להיות סמל בעצמו על מה שהוא דורש

מדין

שסד	מושה עשה בשמחה גם כאשר בזה תלוי חייו
שסד	שינה לומר להם נקמת ה', ומעמו
שסב	במעם שלא נקם משה במדין
שסג	מושה היה לו הכרת הטוב למדין
שפג	כל אחד היה יכול להשתמט
שפג	לא הקדים תפילין של ראש ליד
שסב	עון פעור מעורר קיטרוג תמיד

מואב

עיין ערך 'עמון ומואב'

שלה	הביאו עלי כפרה שמייעטני הירח, וביאורו
קצא, שלז	הכוכבים נכנסים עם הלבנה לפייסה
שלז	יחידית שאין בריאתה לצבינה
שלה	למה הקטין הלבנה ולא הגדיל החמה
שלט	לעתידי אור הלבנה כאור החמה
שלה	מלמדת לנו מדת ענוה
שלה	צערה שנתקמנה, ולא ניכר ממנה גדולת הי
שלט	צדיקים יקראו על שם הלבנה

לוחות

עיין ערך 'מתן תורה'

לויים

רנו	מסמרא דגבורה
רנו	לעתידי יהיו הלויים כהנים
קבא	לא זו לעולם, בעוה"יז ובעוה"יב
קכב	בחטא העגל נבחרו הלויים תחת הככורים
פח	בחנות המשכן עדיין לא נבחרו הלויים
פט	במעם שהעבירו שערים

לידה

כ	במעני אמו לומד כל התורה
---	-------------------------

לשון הקודש

שא	בכל תיבה יש כמה פירושים
----	-------------------------

לשון הרע

רפה	לשון הרע הורגת שלשה
רפה	לשון הרע גרמה מיתת משה אהרן ומרים
קסד	לא לקחו מוסר ממרים, וביאורו

מדבר

קסט	נסעו רק על פי הענן
יה	אי היה להם חולשא דאורחא
קפא	איך נפלו לנסות את הי עשר פעמים
קיג	במעם שנפלו ממדריגתם אחר קרי"ס ומ"ית
רפט	במדבר היה צומח ולמה הוצרכו למן
צט	במדבר מסתכל במפיח ורואה תוכו

תסד

שמן

מפתח ענינים

ראש

מועדים

ה בהבטחת לא יחמוד איש את ארצך
 קסז מתחלה לא הוצרכו להבטחת לא יחמוד
 ועיין עוד ערך 'יום הכיפורים' 'סוכות' 'פורים' 'פסח'
 'ראש השנה' 'שבועות'

מזבח

קפ מזורה על מסירת נפש

מזווה

רנא בכיזור בית מלא ספרים חייב כמזווה

מזיקין

שפז שלוחי מצוה אין ניוזקין

מזל

נה, צד ישראל הוציאו מכלל המזלות באברהם
 צד זכות הרבים לא תלוי במזל
 צג מי שמזלו עני אם אפשר לשנותו
 צד בשינוי מזל לטוב מנכין מזכותיו
 צד איך מועיל ברכת כהנים נגד המזל

מחזיקי תורה

עיינ ערך 'צדקה' 'תלמידי חכמים'

מחלוקת

רנז אין העולם מתקיים אלא בשביל בולם פיו במריבה
 רלא בגודל ההפסד מי שעוזב סביבתו מחמת מחלוקת
 רכט מחרחרי ריב ימצאו תמיד חסרון בחכמים
 רלג רוב מחלוקת מלוכש באיצטלא של לשם שמים
 רטו שאינה לשם שמים אין סופה להתקיים
 ועיין עוד ערך 'אהבת ישראל' 'חברותא' 'שלום'

מחשבה

שיד למהר עצמו מהרהור חטא
 ריב מחשבה שעושה פרי מצרפה למעשה
 פ ממחשבת מצוה נברא פרקליט המסייעו

מי מריבה

רסז יצא לכל ישראל שיש אלפים סאין
 רסח למה בתחלה יצאו טיפין
 רפב מקום מועט החזיק המרובה
 רפב שכט לוי לא השתתף כמי מריבה
 רסח שנה עליו פרק אחד, וביאורו
 רסח אם הציווי בדיבור, למה יקה המטה
 רסח למה גם שאר הנסים לא היה רק בדיבור
 רסט משה לקח מטה אהרן
 שנג החטא שנמה אחר הרגונות
 רסט החטא שאמר שמעו נא המורים
 רפב בטעם שאמר שמעו נא המורים
 רפא על ידי שמעו נא המורים נפגם פיו
 רפ בטעם שהכה משה הפלע
 רעט ביזור הלשון אשר מעלתם בי
 רעה למה נענשו, הא לא עברו אלא על עשה
 רפג מרים אי מתה בשביל חטא מי מריבה

מילה

קכט לא מלו במדבר, וטעמו
 ח שכט לוי שמרו ברית כמצרים
 קמא גר שמתו אחיו מחמת מילה
 קלא, קמא אי בגר מילת זכריו מעכבתו

מים

רסז אין מים אלא תורה
 טו תורה נמשלה למים, שמתקיים בעונה
 סד מים התחתונים בוכים וניחמם במצות

מיתה

שצד בשעת מיתה מתקבין כל המעשי'ט שעשה
 רצ כי עפר אתה ואל עפר תשוב, וביאורו
 ו, קנב כשמת חפשי מתורה ומצות
 רכא נעשה חפשי מתורה ולא יוכל לתקן
 שטו ששה לא שלט בהן מלאך המות
 קפו אין מלכות נוגעת בחברתה
 רנג גזירה על מת שישתכח, ולא חי

תפה

ראש

מפתח ענינים

שמן

	מלכות	רנג	המתעצל בהספד ראוי לקוברו, וביאורו
שפג	לב המלך הוא לב העם	רנב	יש נספה שלא בזמנו ושט בעולם
רג	משה זכה למלכות	קמז	ישוּב היום שמא ימות למהר
קפז, קצז	גזירת ביטול מלכות שאול לא חזרת	שעה	על חילול השם רק מיתה ממרקת
		רמה	קטורת עוצרת המגפה
		ד	אות מ"ט מורה על מיתה, ואות טי על טובה
	ממון	שפח	במעלת הקבורה בארץ ישראל
לז	אין מלוין לאדם אלא מעשים טובים	קנב	המוכה רבים מתעלה גם אחר מותו
שכב	בטעם שתורה חסה על ממון ישראל	רפג	צער מיתה ת"ח יתכן עד שף דעתיה
רמו	ישראל צריכים לממן לצורכי מצוה	ריז, רלז, שיח	יזכור לו יום המיתה, וביאורו
רמוג	קנינים של אדם הם משורש נשמתו	שיח	ביום המיתה כשמביט לאחוריו מתחרט
קפא	ריבוי כסף מביאה נסיונות	קמז	יסתכל כל דבר כמו שיסתכל על זה ביום המיתה
צה, שצב	צדיקים ממונם חביב מוגפם	שכ	ברשעים הזכרת המיתה מביאה לתוספות הנאה
שמד	בנות צלפחד צדקניות היו ולא חיבבו ממון	שימ	טבילת המקוה מעורר זכרון יום המיתה
שפח	בני גד וראובן חיבבו ממונם יותר מן הנפשות	שנו	אחר הסתלקות חכמים מכירים למפרע מעלתם
רלב	קרה היה נבהל לאסוף הון	רנג	העונש על תושבע"פ קבורה בחיים
ז	כל הון לא יושה נגד קיום מצוה	רצ	מתי מדבר עדיין פניהם צהובות
לז	תורה יקרה היא מפנינים	שימ	אין ד"ת מתקיימין אלא בממית עצמו
שפא	ת"ח לא מתרעמין על שום דבר		ועיין עוד ערך 'אריכות ימים'
צז	בשבת מעיד כי לא עוצם ידו עושה חיל		
קנט	הפקר בית דין הפקר		

ועיין עוד ערך 'גול' עשירות' פרנסה'

מלאכים

	מון	ט	אין בהם קנאה ומחלוקת
קע	אנסנו הילך בתורתו, וביאורו	רצה	אין מלאכי השרת מכירין בלשון ארמי
רפח	בגודל מעלת המון	מב	נקראים עומדים, כמו שנבראו
רצ	במדבר נודרך גופם מאכילת המון	סד	מוכירין השם אחר שלש תיבות
רעז	לא ניתנה תורה אלא לאוכלי מן ובאר	פ	המלאך של נזירות שמו פלאי
קעא	על ידי אכילת מן היתה תורתם משתמרת	ח, עט, קמב	מכל מצוה נברא מלאך פרקליט המסייע
רפז	משתנה לכמה טעמים	קיג	לא לבקש רחמים ממלאך אלא מחכם
רפה	במון ראו שיש עין רואה	מג	משה נקרא מלאך
קעא	המרגלים לא רצו שיופסק אכילת המון	ח	נתאוו לדגלים, לזכור על עבודת המלאכים
רע	בטעם שלא ירד פעם בשנה		
רע, רפז	בטעם שנענשו בנחש בתרעומות המון		
רפט	במדבר היה צומח ולמה הוצרכו למון		
רפה	הנולדים במדבר ראו רק מון		
שלח	תבואה מן הארץ פלא גדול יותר ממון		
רח	יהושע ירד לו מן כנגד כל ישראל		

מלחמה

		קפה	כשנמס לבכם בקל לכבוש
		שפג	עת נסיון להאדם
		קנט	מצות בני נח אי הותר ליוצאי צבא

מלחמת מדין

עיין עוד ערך 'מדין'

תסו

שמן

מפתח ענינים

ראש

קמח, קי	מול פני המנורה, אמצעי משובח	קכה	הערב רב לא לקטו רק הפסולת ממך
קנ	הנרות פונים לאמצעי, ללכת בדרך הממוצע	רנה, רפז	במך היה חסר שביעת העין
קנב	מורה על ששה סדרי משנה, והאמצעי על יריש	רע	לחם הקלוקל, שנתקלקל למחר
קי, קמח	נר המערבי נגד דוד או משה	רפ	אם ליקט לעצמו ונאבד אי רשאי ללקוט שנית
קט	נר המערבי נגד יום שבת	רפ	אהרן הזמין צנצנת המן קודם לציזויי הי
קנז	נר האמצעי נגד ספר במדבר	רפ	צנצנת המן אי הוצרכו לקדשו
קז, קיז	נר המערבי רומז על הרב שלומד לאחרים		ועיין עוד ערך 'מרים'
קלד, קנה	רומז על נר מצוה ותורה אור		

מנהיגי ישראל

קמט	על ידי המנורה נשפע החכמה בעולם	קפב	המנהיג הוא לפי ערך הדור
קנה	עיקר העבודה להיטיב המנורה, שלא יהא פניות	שנח	להמנהיג נותנין כוחות עצומות מלמעלה
קלה	אהרן לא היה בחנוכות המזבח, ונתן לו המנורה	רנא	לכל חבורה צריך להיות ראש
קלד, רנ	אהרן הדליק המנורה כל ימיו בעצמו	רמג	נשמתו מקושר עם תלמידיו
קלה	נשמת אהרן מתעבר בהכהן המדליק הנרות	שפה	רועי ישראל חביבים על ישראל
		רכמ, שנח	שיוכל להלך כנגד רוח כל אחד, וביאורו
		רנא	להתדבק בהם גם בדורות אלו
		שנג	יש להם לדקדק ביותר על מעשיהם
		קג	לא יהיה פרוש לגמרי, כדי להיות סמל להעם
		של	למה ביקש משה על מנהיג, ולא בדורות אחריו
		שפה	מרחמין ליה משום דלא מוכח להו
			ועיין עוד ערך 'חכמי ישראל' 'צדיקים' 'תלמידי חכמים'

מסירת נפש

שפו	יונה פוישמת צוארה לשחיטה
שמה	למסור גם הנפש ולא רק הגוף
שפו	עיקר החשיבות להיות מוכן למסיני
שפה	מסירת נפש חשובה מתורה
קפ	מזבח מורה על מסירת נפש
שנח	בכת, נחשב כאילו מסר נפשו בפועל
שעו	גם ככה מכפר על כל החטאים
שנח	אי יש מצות זריזות לקדש הי
שנח	אדם גדול מוסר נפשו גם על מצוה קלה
שכו	אין להתקומט עד מסיני כשמפסיד לתלמידיו
רלח	נפילת אפים בחינת מסירת נפש

מנוח

סו	ביאור פרשת מנוח
עב	מנוח גלגול נח לתקן קלקולו בין
סז	מנוח לא היה בדורו כיוצא בו

מעשר

נא	בדרך גנות אין הכמחה שיתעשר
כט	במעם שמעשר בהמה מונה תשע, ועשירי קודש

מצוה

כא	תרי"ג מצות נגד אברי וגידו האדם
לז	רוב מצות עשה ביום, ול"ת בלילה
עט	מצוה גוררת מצוה
כט	יפה שעה במעשי"ט מחיי עוה"ב
רסו	הפסד מצוה נגד שכרה

מנורה

קלב	הראה לו מנורה של איש
קמז	אי מונחים במזרח, או בדרום
קמח	שבעת הנרות נגד המדות
קי, קמח	זי קני המנורה נגד שבעה רועים
קמז	ענין שבעת הנרות ופונים לאמצעי
קה	במעם שפונים אל מול האמצעי
קמח	איזה נר היא נר המערבי
קז	ממנה היה מדליק ובה מסיים
קנב	נר האמצעי מצודד לקודש הקדשים

תסז	ראש	מפתח ענינים	שמן
שד	עיקר קיום המצות הוא בארץ ישראל	קסג	המתחיל במצוה אומרים לו גמור
רנז	מצות אי במלות לעתיד	עב	אין אדם שומע לי ומפסיד
	ועיין עוד ערך 'עבודת ה' 'שכר מצוה'	שסח	אינו דומה מועטין העושים לרבים
	מצורע	קפ	גדול המעשה יותר מן העושה
פמ	קריו מת	נב	אחר עשייתה לא ימכרנה עבור כל הון
	מצרים	ח,עט,קמב	מכל מצוה נברא מלאך פרקליט המסייע
	גלות מצרים	עמ,פד	זריון מקדימין למצוה, וביאורו
	ערות הארץ, ומעמו	ו	טוב לחיות חיי צער שיוכל לקיים מצות ה'
שנא	שיעבוד מצרים בשביל מכירת יוסף	ו	כל הון לא ישוה נגד קיום מצוה
לח	יתרו הציל משה בבית פרעה ממשפט מות	שנא	כל מצוה מקדש האדם
קלא	עמרם מתחלה גירש אשתו והחזירה	ל	להפריש תמיד מן המובהר
רמז,רעז	בת פרעה רחצה מגילולי בית אביה	רלה	לכל אחד מזמנין מצוה המיוחדת לו
כו	נשתרבבה אמתה של בת פרעה	מח,קכה	מתוך שלא לשמה בא לשמה
כו	הקריכו בניסן מלה לעבודה זרה	פד	נקראת על שם גומרה
קכג	לא התרעמו וקיבלו באהבה	שפו	שלוחי מצוה אין ניווקין
קפ	שבט לוי לא היו בשיעבוד ולא הפרו ברית	שעה	הכל תלוי לפי המצב שקיבלו אותה
ח,רטו	במתן תורה נשלם הגלות מצרים	רנד	מצוה הוא בוקר, וחטא הוא ערב
לח	יציאת מצרים	שעה	וחי בהם ולא שימות בהם, ומעמו
	גאולת מצרים תלוי בתיקון שם הוי"יה אהייה	קד	כל ישראל יש לו חלק במצות אחרים
רה	החליף והקדים היום של הגאולה	רעז	ישראל מחכבין גם מצות שאינם שכלי
שסג	משה לא לקה שלש מכות הראשונות	שמה	יש לעשות גם אם היה מגיע עונש
קכג	ישראל עשו תשובה מאהבה ונתהפך לזכיות	מ	כשמושיג שכר הנצחי קל לעשותה
שמד	כל אחד היה לו תשעים המורים זהב	שנג	כשעושה בשמחה מתאזר בכחות עצומות
כ	במצרים ידעו כבר שיקבלו התורה על סיני	נב	לחשוב מתחלה כמה יהא חשוב לו אחר עשייתו
קכג	קרבן פסח, ראשון למושה, ולא לישראל	שיא	מי שמאיר אצלו אמונה אין המצות מירחא עליו
קכג	איך לקחו מלה לפסח, אין קמיגור נעשה סניגור	צא	משאיר רישומא של קדושה וגוררת מצוה
קצה	איך נתקיים והבאתי אתכם אל הארץ	רמח	אי אפשר להשיג עומק מעמי המצוה
לח	ני יום עד מ"ת נגד נ"וין שנה שנחסר מהגלות	כב,מד,רנז	גדול המצווה ועושה, וביאורו
שעה	משה היה מספר הראשון יציאת מצרים לבניו	נ	גדול המצווה שיצרו מתגבר
שם	ערב רב היה ריימ רבוא	נ	דורות אחרונות העדיפו להיות אינו מצווה ועושה
	קריעת ים סוף	רנח	לעתיד אינו מצווה ועושה עדיף
קסמ	כמעט שאמרו נתנה ראש ונשובה מצרימה	רלד	כשאפשר לעשותה עיי אחרים, ת"ת עדיף
קצנ	קפצה ארץ מצרים לים, שתהא התשובה במקומה	ו	מגודל אהבה יתכן לצאת נשמתם
		עט	יצר הרע מחמיץ ההתעוררות למצוה
		קלה	לא נצטוו כל המצות יחד רק בארבעים שנה
		שמא	כמה מצות ניתנו רק אחר שנתהוה מעשה
		ו,קנב	כשמת הפשי מתורה ומצות

תסח

שמן

מפתח ענינים

ראש

קנט	חששו לירידה בכניסת הארץ	קעה	שבטו של בנימין קפיץ תחלה לים
קפב	חששו משום ריבוי היצר בארץ ישראל	ט	נחלק לייב שבילים, וביאורו
קפ	חששו שיאבדו נשיאתם בארץ	רלב	שבט לוי לא היו להם ביות הים
קפו	פחדו כי משה מת ויהושע מכנים		
קעא	המרגלים לא רצו שיופסק אכילת המן	מקוה	
קצד, קפח	בחטא המרגלים היה חילול השם	שיה	ביאור טהרת טבילה במקוה
שצא	ילדים דוחפין את הזקנים	יז	בטעם שנקרא מי דעת
קסה	כי לחמנו הם, ביאורו	קמז	בטעם שהולכין למבול בכל יום
רד	עשו קנין חזקה בהארץ	שיט	טבילת המקוה מעורר זכרון יום המיתה
קנט, רד	למה אין איסור גזל בהפירות שלקחו	יז, שה	חשיבות התורה כשלומד במהרה
קסו	בטעם שלא נמס לבכ העם היושב עליה		
קנט	מצות בני נח אי הותר ליוצאי צבא		

מקום

	עונש המרגלים	שמה	שינוי הדירה ממקום למקום, השבון מן השמים
ריא	נענשו גם על ימי הליכתן	קף	טבע האדם שבמקום אחר טוב יותר
ריב	נענשו גם על המחשבה	מז	בעל תשובה ישנה מקומו וסביבתו
קסה	מהו החטא לדבר על ארץ דומם	רמג	מועט מחזיק מרובה יש בעולם שנה נפש
קפח	למה נענשו הא עשו עבירה לשמה	רמג	פתח אהל מועד מועט מחזיק מרובה
רב	איך יכלם הא לא כלה שיבטא		ועיין עוד ערך 'חברותא'
רב	ואעשך לגוי גדול, למה ממשה ולא מאהרן		

מקושי

שכו, שמה	לשם שמים התכוין, והוי מלאכה שאצלייג
----------	-------------------------------------

מרגלים

	יהושע וכלב		שילוח המרגלים
קפו, רב	בטעם שהתפלל על יהושע דייקא	קעה	במספר האנשים של המרגלים
קסב	חמו ענותנותיה וקרא לו יהושע	רפב	שבט לוי לא השתתפו בחטא מרגלים
קעז	בגודל זכות כלב שלא נכשל	קס, קסא, ריא	בתחלתם כשרים היו
רו	כלב נשתתח על קברי אבות	קצב	איך אמר חי אם תרצה שלח
רט	כלב היתה רוח של מרים עמו	קע	כביאור לראות הטובה היא אם רעה
רו	במה זכו יהושע וכלב שלא נגררו	קף, קעז	השבטים נתעברו בהמרגלים
קנט	יהושע וכלב הכריחו אותם ליטול הפירות	קעז	המרגלים לא ביטלו דעתם לדעת המקום
קנח, קסב, רב	יהושע וכלב לא נמלו, ומעמו	קסז	אלמלא שבירת הלוחות לא הוצרכו למרגלים
קסב	כיבדו יהושע וכלב		
קצג	כלב ופנחס היו שני פעמים מרגלים		

הליכתם וביאתם

קצג	עשו תשובה, ויום ההוא תענית צדיקים	קסד, ריג	לא לקחו מוסר ממרים, וביאורו
ר	נצמח למשה טובה מחטא המרגלים	קסה, קפו, ריג	כביאור טענת המרגלים
קצג	במלחמת סיוחן ועוג נשלח גם כן מרגלים	קסד	בדרך שרצה לילך מוליכין אותו

תסמ

ראש

מפתח ענינים

שמן

קיב קיבל התורה בלי כפיית הר
 שמא קיבל גם התרי"א מצות מפי הי
 לב פלפול נמסרה רק למושה, ונהג טובת עין ומסרה
 שלא דרש מעצמו רק דבר אחד
 צח בלוחות שניות קרן פני משה ולא בראשונות
 רג,רז זכה לקרני הוד מהקולמוס
 צז במעם שלא הרגיש קירון עור פניו
 קיא במתן תורה הוי גר כקמן שנולד
 של לא הוציא דין מרמזי תורה אלא מפי הי

במדבר

שעה היה מספר הראשון יציאת מצרים לבניו
 קף אהל משה היה חוץ לענני הכבוד
 שנד סדר לימודו עם ישראל
 שם איך לימד לרכבות בפעם אחת
 שם קולו הלך בכל המחנה
 שמב נתעלמה הלכה ממושה, וביאורו
 שלב לא נתייחד הדיבור למושה, וביאורו
 קסג לא מחשק לבב משה בחר הי באהרן
 רפד הבאר בזכות משה שמי"ה ימים
 שכו,שמז למה לא נודרו משה לקנאת הי
 קצז במעם שבירכם יוסף ככם אלף פעמים

במלחמת מדין וסיחון

שעז,שעז,שפב נקמת מדין היה מסירת נפש ממושה
 שנב למה הודיעו שאחר מלחמת מדין ימות
 שסב במעם שלא נקם משה במדין

מדותיו

קג,שלט,שמא כביאור ענותנותו של משה
 רלז בגודל ענותנותו במעשה דקרה
 רג,רז מגודל ענותנותו זכה משה לקרני הוד
 רז כתב עניו חסר יו"ד
 ריג נחשב בעיניו כעצים ואבנים
 קנט במקום שבעים ואחד הוי
 צמ במוחו היה נחקק גם שער הנו"ן
 שעג בתואר עבד הי
 קפמ טוב עין

המרגלים בימי יהושע
 לאיזה צורך שלח יהושע מרגלים
 מה עשו המרגלים בימי יהושע
 איך נכנסו לביתה של זונה
 נתעברו בהמרגלים של יהושע

מרים

רעז הציל משה בתיבה במים
 רמ כלב נשאה לשם שמים
 קיא,קמג,קג כביאור מה שדיברו במושה
 קלז,קמב,ריג כמה שדיברו כי אשה כושית לקח
 קיא במעם דלא הסגירוה משה ואהרן
 רפד מתה יי ניסן
 רפג אי מתה בשביל חמא מי מריבה
 רפד נסתלקה שלא תראה מיתת משה

בארה של מרים

רסו,רסז באר בזכות אברהם
 רעז,רפו באר בזכות מרים, ומעמו
 רפד הסתלקות הבאר אחר ימי אבילות מרים
 רפד הבאר בזכות משה שמי"ה ימים
 רעז על ידי בארה של מרים זכו לחכמת התורה
 קכה הערב רב לא נהנו מבארה של מרים
 רעז בארה של מרים יש בה כח רפואה

מושא ומתן

שכב כביאור מעם איסור אונאה
 שכב כל אחד עוסק במסחר החביב לו, ומעמו
 ועיין עוד ערך 'ממון' 'פרנסה'

מושה רבינו

לידתו

כה הונח בתיבה במים בשבועות
 כו נשתרבה אמתה של בת פרעה
 כו במעם שנקרא בשם משה
 קיא מלך מי שנה בכוש

במתן תורה

שמא במעם שנבחר משה למסירת התורה

תע

שמן

מפתח ענינים

ראש

	מדריגותיו		מדריגותיו
	נשמת משה כוללת כל ישראל	רג, רמג, שפג	מת בנושקה
	שכינה מדברת מגורנו של משה	קמד, שם	מת באדר שני
	היה כהן ונביא	שמוז	הסתלקותו היתה בשבת
	זכה למלכות	רג	קיבל מיתתו בשמחה
	בחטא העגל ניתנו הכתרים למשה	רז	נתאוה למיתתו של אהרן
	בחטא העגל ניטל ממשה שער הנויץ	צה	י"ב מעלות היו ופסען בפסיעה אחת
	לא הוצרך לאורים ותומים	שסא	בטעם קבורתו מול בית פעור
	לא שלטו שונאיהם במעשיו	שעד	קבור בחלקו של גד, והסתלקותו בחלק ראובן
	נקרא מלאך	מג	בני גד וראובן רצו להיות עם קבר רבם
	אין העולם מתקיים אלא בשביל משה ואהרן	רנט	קבורת משה מגין על עבר הירדן
	משה ואהרן שקולים כאחד	קה, קי	בימי אכלו נשתכחו גי מאות הלכות
	פני משה חמה, יהושע לבנה	קפט, רז	אחר מיתתו הכירו מעלותיו ביתר שאת
	מסר נפשו תמיד עבור הכלל	שעב	לא מת, ואינו הפשי מן המצות
	רק טובת ישראל נחשב טובתו הפרטית	קצה	בטעם ששינה בכרכת גד
	וויתר על התעלותו לצורך ישראל	מג	
	תלה מעלותיו בזכותן של ישראל	קג	אשתו ובני ביתו
	עושה מצות הי בשמחה גם כשנוגע לחייו	שסד	נשבע ליתרו שבן הראשון לעבודה זרה
	הכיר מי הוא גר אמת	קכט, שכז	בטעם שקרא שם גרשום קודם אליעזר
	יצרו גדול מכל ישראל	קלד	אשת משה ובניו לא היו במתן תורה
	נר המערבי נגד משה	קי, קמח	אשת משה נאסרה למשה מדין מצרי
	נתברך מפי הי שני פעמים שיחיה לגוי גדול	קצו	אי גם על בניו של משה נגזר כליה
			בביאור אשה כושית לקח
	בנבואתו		פירש מן האשה מדעתו
	נבואת משה ברום כל המעלות	קיה	פירש מן האשה, איך יהיה גוי גדול
	נבואת משה היא מאמר הי עצמו	שב	בניו חסר להם יהוס מצד אמם
	נבואת משה לא מתגלה לאחרים	קמד	בטעם שלא נמסר ההנהגה לבניו
	נותן הנביאות להנביאים	קפט	בטעם שביקש על בניו, הא ידע שאינם ראויים
	השינוי של נבואת משה לשאר נבואות	קמד	בטעם שלא ביקש על בניו רק אחר מעשה פנחס
			בן בנו של משה כומר לפסל מיכה
	כניסתו לארץ ישראל		אלודד ומידד אחי משה
	התפלל תקטיו תפלות ליכנס לארץ	שסה	
	בטעם שהתאוה משה ליכנס לארץ	קעב, שעד	משה ויהושע
	אלמלי נכנס משה לא נחרב הבית	שעב, שעד	עיין ערך 'יהושע'
			שונות
	משנה תורה		
	ביאר התורה בעבר הירדן, בקדושת א"י	שצו	אחר מ"ת אינו אחיו של אהרן ומרים
			קיב

שמן

אינו רשאי למסור נפשו, שיהרג כהן ונביא
רבי עקיבא ראה יותר ממישה רבינו

משכן

בשעה שאמרו נעשה ונשמע, אמר ויקחו לי תרומה
העולם רותת עד הקמת המשכן
עשיית המשכן דוגמת בריאת העולם
על ידי המשכן כל הבריאה קמי מלכה
נדבות המשכן מיו מינים
שמן המשחה גמר קדושת המשכן
פתח אהל מועד מועט מחזיק מרובה
הקמת המשכן על ידי משה ומעצמו, וביאורו
אהרן חלשה דעתו שלא היה בחנוכה
הנשיאים נתעצלו בנדבתם, וחמר יו"ד
הנשיאים רצו לגמרה, לקרוא על שמם
במעם שהוצרך רשות לקבל מהנשיאים
במעם שהנשיאים הביאו העגלות דייקא
הנשיאים הביאו קטורת בהוראת שעה
במעם שהביאו הנשיאים מנחה קודם הקרבנות
לכל נשיא היה ענין מיוחד בקרבנותיו
במעם ששבט לוי לא הקריבו בחנוכה
בחנוכת המשכן עדיין לא נבחרו הלויים
ללמוד מהמשכן להיות בעצמו מקדש
ללמוד מכלי המשכן דרך בעבודת ה'
סותר על מנת לבנות במקומו, במשכן
ועיין עוד ערך 'בית המקדש'

מתן תורה

מתן תורה
תנאי הבריאה אם מקבלין התורה מוטב
במתן תורה נעשו הירות ממלכיות
במתן תורה נכנס בהם היצר טוב
אחר מתן תורה נתגדל יצרם
במתן תורה נתאוו ישראל לדגלים
המלאכים שירדו נבראו מהמצות של שבט לוי
מענת המלאכים משום בר מיצרא
הוריד השמים על סיני, ומעמו

מפתח ענינים

ראש

תעא

בשעת מי"ת אי היו כל ישראל כגרים
הכל תלוי לפי מה שקבלוהו או
לקבל התורה הוי פיקוח נפש, ודוחה שבת
הי ביטול עצמו לדעת חכמי ישראל במי"ת
נתעברה כל אישה זכר

נעשה ונשמע

במעם שהקדימו נעשה לנשמע
הקדימו נעשה לנשמע, כי השיגו התורה
נעשה ונשמע, לעשות גם קודם שמבין
בנעשה ונשמע קיבלו שני כתרים של אור
בשעה שאמרו נעשה ונשמע, אמר ויקחו לי תרומה

ימי ההכנה למתן תורה

בראש חודש ירדה שכינה על ההר
בחד בשבא לא אמר להו, וביאורו
אי משה עלה ברי"ח או ביום כ'
שלשה ימים ראשונים דיבר משה עונשה ושכרה
בסיני פסקה זוחמתן
עשו תשובה ברפידים, ולמחרתו בסיני
בסיני באו לתשובה מאהבה
במתן תורה כיבדו הזקנים והראשים
יערב לכם מכאן ואילך
הוסיף משה יום אחד מדעתו
על ידי שהוסיף יום אחד היה מתן תורה ביום נ'
על ידי שהוסיף משה יום אחד נתהווה הטא העגל
מצות הגבלה היה כלי לההתעוררות

כפיית ההר

במעם שהוצרכו לכפיית ההר
כפה ההר שלא יחזרו מהאש הגדולה
כפיית ההר לחיות מצווה ועושה
משה קיבל התורה בלי כפיית הר
גדול המצווה ועושה, וביאורו
הדר קבלוה בימי אהשורוש
הר סיני
עמדו כאיש אחד בלב אחד

תעב

שמן

מפתח ענינים

ראש

צמ	מהראשונות היה מתנוצץ אור גדול	כא,מג,קלג,רנו	בהר סיני השיגו מעצמם כל התורה
ק	על הראשונות כל התורה בין דיבור לדיבור	פב	החר עלה כריץ לפני רבו
צח	הראשונות הם משער הנויץ	טז	נעקק הר המוריה ובא לסיני במיית
לב	בלוחות הראשונות לא נשתכחה תורה	ץ	הניה התורה על החר, ומשה קיבלו משם, וביאורו
לא	איך הוריד הלוחות ביוחכ"פ, הא יש איסור הוצאה	טו	תורה ניתנה באש, שטבעו להתעלות
לא	לא הוצרך משה לישא, אלא נשא נושאו	מב	הי לימד, להוריד עצמו כדי להשפיע לאחרים
הצז	השינויים בין ראשונות לאחרונות	טו	הר סיני רומזת לענוה
ה	בראשונות יש עק"ב תיבות, ובאחרונות קפ"ט	סג	ממתן תורה והלאה נשאר השכינה למטה
צח	בשניות קרן עור פני משה ולא בראשונות	קיב	שובו לאהליכם, שהוצרך להתירם
ד	בדברות האחרונים לא נאמר טוב, וביאורו	קלז	שובו לכם לאהליכם, אי הותרו קרובותיהם
ד	בלוחות לא נכתב אות טי"ת		
קסז	אלמלא שבירת הלוחות לא הוצרכו למרגלים		עשרת הדברות
צמ	שברי לוחות מונחים בארון	מה	באנכי נרמז תחיית המתים
	שונות	מה	במתן תורה הוריד טל של תחייה
כ	במצרים ידעו כבר שיקבלו התורה על סיני	קלח	במתן תורה נצטוו רק בעשרת הדברות
לח	במתן תורה נשלם הגלות מצרים	מא	הקול היה הולך מארבע רוחות
לח	ני יום עד מיית נגד נוין שנה שנחסר מהגלות	שם	ניתן לפי כחו של כל אחד
לז,נג	ברכת כהנים זכו ממתן תורה	רלט	ערב רב לא שמעו הדברות, והבדילם בסיני
קלח	קודם מתן תורה אי הולכין אחר הזכר		
	נבואה	ג,רלט	בהבטחה של כך יאמינו לעולם
קמה	יש נבואה ויש חזיון	שמ	ענין משה קיבל תורה 'מסיני'
רלט	המסתפק בנבואה לא עמד אבותיו בסיני	שלא	נמסר למשה כל שתלמיד עתיד לחדש
קפז,קצז	נבואה לטובה ולרעה יחד אי חוזר	שמא	במעם שנבחר משה למסירת התורה
קמג	נבואה לאחד מתגלה גם לשאר הנביאים	רלט	משה אמר ברוך שלא עשני גוי, וביאורו
קפט	משה נותן הנביאות להנביאים	קי,רכה	משה המליץ לי צוית לא להם
קמד	השינוי של נבואת משה לשאר נבואות	קכה	אשת משה ובניו לא היו במתן תורה
קיה,שב	לא קם כמושה אלא בלעם		לוחות הברית
רצז	החילוק בין נבואת משה לבלעם	צז	היו מאורות מהסנפירין
קיה	החילוק בין נביאי ישראל לאוה"ע	ק,רצג	כתובים משני עבריהם, ואותיותיהם כפולות
קיה	נבואת משה ברום כל המעלות	רצג	מי וסי בנס עומדין, ומעמו
שב	נבואת משה היא מאמר הי עצמו	ק,שלא	שיבר משה הלוחות מדעתו
קמד	נבואת משה לא מתגלה לאחרים	לא	איך מילא לבו לשבור לוחות הי
קמד	אברהם טפל לשרה בנביאות	לא	הלוחות עיכבו עצמם שלא למסרם
	נדרים	ה	הראשונות סופן להשתבר
קסג	הנודר נברא מלאך המסייעו לגמרו	קסז	הראשונות אין אומה שולטת בהן
		קסז	ראשונות לא נשתכחה תורה מישראל

שמן

נזירות

נזירות, על נזר אלקיו על ראשו, ומעמו
 בטעם שמקבל עליו בנדר
 רואה סוטה בקלקולה יזיר מן היין
 המלאך של נזירות שמו פלאי
 העבודה שאנלחך לשמים, וביאורו
 נזירות מנוח לא דומה לשאר נזירות
 איך מודמן לנזיר שיממא
 באכילת אשם נזיר טמא
 אשה עקרה ולא ילדה, כפל הלשון

נח

בטעם שנמע נח כרם תחלה
 לא קילל חם עצמו, שנתברך מדי
 מנוח גלגול נח לתקן קלקולו בין

נחש

ביאור קללתו של הנחש
 ביאור העונש עפר תאכל כל ימי חיך
 בטעם שמתאוה לנשוך האדם
 בטעם שלא הזיקו הנחשים במדבר
 בטעם שנענשו בנחש בתרעומות המן
 הרואה נחש בחלום פרנסתו מזומנת

ניצוצות הקדושות

בכל דבר יש ניצוצות הנוגע לבעליו

נישואין

בטעם הבת קול בת פלוני לפלוני
 בזיווג האדם אין בחירה
 איך שייך שמה יקדמנו ברחמים
 בתפלה יש להקדים זמן הנקבע לשידוכין
 זיווגו של אדם לא מתאים בשכל
 במנהג שמכרכין הזיווג יעלה יפה
 בביאור כדת משה וישראל
 אשה צנועה לא מסוגלת לעשות ההיפוך
 גם אחר הנישואין הקביה מזווגם שלא יתפרד

מפתח ענינים

ראש

תענ

זכו שכינה ביניהם
 על ידי הבנים נשלם שם הוי"ה
 על ידי הכתובה נשלם שם הוי"ה
 נושא לשם שמים כאילו ילדה
 שרוי בלא אשה שרוי בלא ברכה
 בכל נישואין יש קשר אורייתא קובי"ה וישראל
 להודות על זיווגי הבנים
 נשא אשה עבור שנודמן להסתכל בה
 לסדר להבנים טלפון כשר
 להדריכם גם אחר התונתם
 שובו לאהליכם, שהוצרך להתירם
 גר שנתגייר צריך קידושין מחדש לאשתו
 גזרו על פתן משום בנותיהם
 בטעם שנתרכו במדינה זו נישואי תערובות

נסיונות

להזהר שלא יביא עצמו לנסיון
 לעשות גדרים קודם שבא לנסיון
 לא מובטח שבכל פעם יעמוד בנסיון
 צדיקים מביאים עצמם לידי נסיון

נסים

מנכין מזכיות

נשמה

נשמה יש נשמות שכוללת נשמות רבות
 נשמה נשמת משה כוללת כל ישראל
 נשמה יש עיבור נשמה לסייע לעבודת ה'
 נשמה פעמים שנחלף נשמתו בלילה
 ועיין עוד ערך 'אדם' 'גוף'

סוטה

רואה סוטה בקלקולה יזיר מן היין
 רק כאשר הבעל אינו צדיק יבוא לידי סוטה
 יש כמה דרגות עד שמגיע להיות סוטה
 ונקתה ונורעה זרע
 בטעם שמוחה השם בסוטה

תעד

שמן

מפתח ענינים

ראש

סוכות

גם גר חייב בסוכות
סדר כניסת האושפיון

ספר תורה

יש בה שבעה ספרים
בריש העמוד, ביי"ה שמ"ו
אם יש ללקט פי"ה אותיות, ומעמו
יש קדושת הכתב וקדושת הגויל
מראיית האותיות נמשך הארה להאדם
בקריאת התורה אמצעי משובח
ויהי בנסוע יהיה ספר גדול לעתיד
גברא רבא עדיפא מספר תורה

פיוחן

עיין ערך 'משה רבינו'

עבודה זרה

צריך לשרש אהריה לא להשאיר זכר
עיר הנדחת לא תבנה עוד, שישאר זכר לקדוש ה'
למה לא מסר אברהם נפשו לאבד ע"ז בארץ כנען
יתרו התגייר מכל עבודה זרה שבעולם
הקריבו בנימין מלח לעבודה זרה
משה נשבע ליתרו שכן הראשון לעבודה זרה
בן בנו של משה כומר לפסל מיכה

עבודת ה'

בחשיבות ימי הנעורים
בדרך שרוצה לילך מוליכין אותו
המנצל כוחותיו נותנין לו מתנה משמים
יעשה מה שבידו, ומשמים יסייעו לגמור
יש עיבור נשמה לסייע לעבודת ה'
לכל אחד יש תפקיד מיוחד לו
עבד אין לו רצון, ובטל לאדונו
אין שומע לי ומפסיד
הכל תלוי כפי ההתחלה
לעשות תיכף כלי להתעוררות
ברצון אמיתי מתאזר בגבורה יתירה

התחלות קשות, ושוב יערב לכם

לא יתיישן אלא כמו בפעם הראשונה
לא די בידיעה אלא והשבות אל לבבך
לא יתפעל מהמלעיגין עליו
לא להיות חכמתו מרובה ממעשיו
לא להסתכל על מעשיו בכלליות
לבטל רצונו מפני רצון המקום
ללמוד מהשמש לבטל דעתו להי'
להיות הפנימיות והחיצוניות שוות
להתעלות בכל פעם בהשגות חדשות
לעבוד בעניני גשמיים ולהעלותם
להקדים צורכי רוחניים להגשמיים
לקיים ויגבה לבו בדרכי ה'
מדריגה בלי יגיעה אינו נצחי
סופו ירגיש תענוג בעבודת ה'
סור מרע ועשה טוב
לשעבד המדות להי'
מוח שליט על הלב
אין עושין בשביל שגם אחרים עושין
כלי קדושת לילה אי אפשר לקדש היום
העבודה חשובה רק בלי פניות
עיקר העבודה להיטיב המנורה, שלא יהא פניות
בהיות האדם על הדרך מתרשל או מתעלה
המזכה רבים מתעלה גם אחר מותו
לזכות את הרבים חשוב יותר מהתעלות עצמו
ללמוד מהמשכן וכליו דרך בעבודת ה'
לסייע לצדיקים לעבודתם
יש ללמוד מגר שאין אושר באומות
אות ה' מורה על שלש סוגים בעבודת ה'
ועיין עוד ערך 'ישראל' 'מצוה' 'נסיונות' 'צדיקים'

עגל

תבנית שור אוכל עשב, וביאורו
אהרן ראה המזבח בקרני שור
אהרן מסר נפשו לטובת ישראל בעשיתו
אהרן עשה כדי שלא יחרגו כהן ונביא
בטעם שאמר להם הג ה' מחר

קב, רממ
רצה
קב
קיה
רמה
קעז
קצא
מו, סח
קנז
קס
שפ
טו
קיג
רסג
שפד
שפד
שפד
קנה
לז
עז, פו
קנה
קא
קנב
מב
עא, קח
קס
קלא
מוז
קל
שמח
רבו, שמח
שכו, שמז
קבד, רנד

תעה	ראש	מפתח ענינים	שמן
קה	אין קיום לעולם אלא במדת החסד	ה	עד החטא העגל לא היה להם יצה"ר
רנו	לעתיד יתנהג הכל בדין	צה	בחטא העגל נימל ממשוה שער הנויין
	ועיין עוד ערך 'בריאת העולם' 'מול'	רו	בחטא העגל ניתנו הכתרים למשוה
		רה	משוה ויהושע לא היו אצל חטא העגל
	עונשים	קי,רכה	משוה המליין לי צוית לא להם
קס	לפעמים העונש הוא בריבוי חסד	ר	נצמח למשוה טובה מחטא העגל
	ועיין עוד ערך 'דין ורחמים'	ק	על ידי שהוסיף משוה יום אחד נתהוה חטא העגל
	עופות	רכה	טענת קרח שאהרן עשה העגל
שפו	עופות יונה פושטת צוארה לשחימה	שמח	איך יתכן שאחר העגל נעשה אהרן כהן
	ענינים	רכה	בחטא קרח נתעורר חטא העגל
קפה,רכג	אין יצה"ר שולט אלא במה שענינו רואות	קצו	בחטא העגל היה דיבור הי לרעה ולטובה
שיד	התחלת הקדושה בשמירת עינים	קכב	בחטא העגל נבחרו הלויים תחת הבכורים
רפה	חטא אדם הראשון תאוה לעינים	קכד	לא נכנס בפנים בזהב, שאין קטיגור סניגור
רכג	ראיית חטא מקרר העון	קכד	לעתיד תתהפך לזכות בתשובה מאהבה
שנ	צדיק יש לו שמירה מן השמים על ראייתו	קכד	חטא העגל נרמז בכדכ"ד
סא	צדיק כשמזדמן לראות, סימן יש בזה	קצו	בחורבן בית ראשון נשלם עונש העגל
שמו	אחד על גדולת הבורא, שנית שפלות עצמו		אי גם על בניו של משוה נגזר כליה
שמ	אחד על עצמו, שנית על חבירו	מ	עולם הבא
רנה,רפז	במזן היה חסר שביעת העין	מח	פירושו גן עדן, או אחר תחיית המתים
קפו	במדת עין טובה	כמ	פתורה תלת כרעי, שלש עמודי עולם
קפט,שכד	עין טובה מדתו של אברהם		יפה שעוה במעשי"ט מחיי עוה"יב
קפט	משוה טוב עין		ועיין עוד ערך 'עולם הזה'
רצו	המאמין יש לו עין טובה ורוח שפלה		עולם הזה
קפה	עבירות שבין אדם לחבירו שורשו מעין רע	נה	עולם הזה נברא כה"א ועוה"יב ביו"ד
שמו	תמוז אב נגד העינים	שיד	רק פרוזדור לטרקלין
	עמון ומואב	שפה	לילה קודם ליום, עוה"יז קודם עוה"יב
רצז	ישראל נצטוו אל תצר את מואב	נה	יעקב ועשו חלקו בשני עולמות
נח	בביאור שני המעמים שנתרחקו	נה	ישראל זוכין בעולם הזה מזוטו של ים
נז	התביעה עליהם יותר משאר אומות	נה	ישראל זוכין בעולם הזה שמכר לו הדרך
ס	יש נשמות קדושות שהופקדו ביניהם	שלב	שית אלפי שנין הוי עלמא
נז	נתרחקו בשביל שמנעו חסד	קפה	כל מקום בעולם מכונן נגד חלק שבתורה
נז	נתרחקו שהיו כפויי טוב לאברהם	רפט	כל דבר בעולם יוכל להתרחב בכח התורה
רצט	מואב לא נענש יותר מעמון	כב	העולם רותת עד הקמת המשכן
רצט	מואב לא נתבלבל על ידי סנחריב	רנט	אין העולם מתקיים אלא בשביל משוה ואהרן
		רנט	העולם מתקיים בשביל שכולם פיו במריבה

תעו

שמון

מפתח ענינים

ראש

רסד	הענן משפיל הגבוה ומגביה השפל
יה	אופן נסיעתם בענני כבוד
רפה	פולט החוטאים בישראל
קכח, רפה	מיוחדים לישראל ולא לערב רב
קף	אהל משה היה חוץ לענני הכבוד
קכח	יתרו לא היה יכול ליכנס לענני כבוד
קף	המדבר היה כרמלית שמוקף בענני הכבוד

עקידה

רי	במעם שהנסיון נתייחס לאברהם ולא ליצחק
שיז	מוכן היה למסור כל הכלל ישראל

ועיין עוד ערך 'יצחק אבינו'

ערי מקלט

שנע	בגלעד שכיחי רוצחים, וביאורו
-----	-----------------------------

ערוות

קלז	בוכה על עסקי משפחות, וביאורו
קלמ	נצטוו רק אחר כך בקברות התאחה
קלז	שובו לכם לאהליכם, אי הותרו קרובותיהם

עשו

קעמ	השכמים השתחוו לעשו חוץ בנימין
רעד	כחו של עשו שקיים כיבוד אב

ועיין עוד ערך 'יעקב אבינו'

עשירות

כח	בענין להתפלל על עשירות
ט	הרוצה שיעשיר יצפין
צה	עשירים כמה הן זוכין, וביאורו
כח	יש שרוצה בעשירות כדי להרבות במצות
למ	על ידי תורה מתברך בנכסים
נג	כיבוד שבת ותלמידי חכמים משפיע עשירות
צה	פעמים ברכה, ופעמים לא
צה	כשבא לשכר מצוה הוא לברכה
ג	כבוד ת"ח נצחין, וכבוד עשירות יש לה הפסק
כח	לפעמים נוטל חלקו של עולם הבא
רסג	מקיים התורה מעוני סופו לקיימה מעושר

עמלק

קירר האומות מפני ישראל

ענוה

שסז	צדיקים חושבים תמיד שעדיין הם בפתח
רמה	יתבונן במעשיו בפרטיות
שמ	בי עינים, אי על גדולת הבורא, כי שפלות עצמו
פט	העובדים בבית ה' צריכין להיות ענוים
שמא	תורה מתקיים רק בדעתו שפלה
קיט	שכינה שורה רק בענוים
מד	גדול המצווה ועושה, שמכניע דעתו
רכו	הבעל תשובה נכנע ושפל בעיני עצמו
רצו	המאמין יש לו עין טובה ורוח שפלה
מז	זכירת מעשי האבות מביאה לידי ענוה
רד, שסז	ראיית צורת רבו מביאה לענוה
שלח	לבנה מלמדת לנו מדת ענוה
מז, שמא	סיני רומז לענוה, הר המוריה גבוה מכל
רד	עניו שורשו מפרשת ענוה בתורה
רלח	ענוה פסולה, ישגם אחרים גרועים כמוהו
רמה	רק בענוה באים לידי אחדות
שלמ, שמא	משה מופלג בענוה
ריג	משה נחשב בעיניו כעצים ואבנים
קג	בביאור ענותנותו של משה
רג, רז	מגודל ענותנותו זכה משה לקרני הוד
רז	משה כתב עניו חסר יו"ד
קי, קמח	בגודל ענותנותו של אהרן
שלז	אברהם מופלג בענוה
מז	לקיים ויגבה לבו בדרכי ה'
מז	תהום מורה על ענוה

ועיין עוד ערך 'גאווה'

עניות

עניות מו שמולו עני אם אפשר לשנותו
ועיין עוד ערך 'ממון' עשירות' פרנסה'

ענני הכבוד

ענני הכבוד בזכות אהרן

שמן

קשה לעשירים שיצאו ידי חובתם בצדקה
ועיין עוד ערך 'ממון' 'עניות' 'פרנסה'

פורים

במעם ומלכותה יתן לטובה ממנה
שמא עברו על מזה ומזה הם כתובים
אסתר רמזה שעל ידי תשובה תתכטל הגזירה
במעם שישועת ישראל היתה עיני אסתר
מרדכי רצוי לרוב אחיו, וביאורו
מרדכי מבנימין שלא השתחוה לעשו
הדר קבלוה בימי אחשורוש

פירות

ישראל נמשלו לגפן, סמוכים על האבות
ועיין עוד ערך 'יין'

פנחס

זמרי מיורדי מצרים היה, בן ריג שנה
זמרי לא חישב הפסד מצוה נגד שכרה
זמרי כוונתו היה לשם שמים
ואינן קורין שמע, וביאורו
נתעלמה הלכה ממישה, וביאורו
רק 'קנאין' פוגעין בו
בקנאת חי יש לשקול הדברים אם לעשותו
השבטים מבזים אותו, וביאורו
אינו בן פוטי, שאמו נתגיירה
במעם שזכה לכהונה דייקא
בענין שיחסו אחר אהרן
טבע מדותיו כאהרן, אוהב שלום
חשש שאביו אלעזר לא יקנא
מסר נפשו בקנאתו
נתעלה להיות מלאך
לא בא להתנשאות מקנאתו לחי
למה לא נזדרז משה לקנאת חי
רבי עקיבא גלגול זמרי

פסח

קרבת פסח, ראשון למשה, ולא לישראל

מפתח ענינים

רלו

איך לקחו מלח לפסח, אין קטיגור נעשה סניגור
אי בנר מילת זכריו מעכבתו

פרה אדומה

במעם שניתן לדמא בן נתינה
רעו

פרנסה

סידור פרנסה חלק מעבודת חי
לא להכנות על חורבן חבירו
אין נוגע במוכן לחבירו
טובתו של אדם שלא ניתן לזמן מרובה
עיי תורה מעבירין ממנו עול מלכות ודרך ארץ
תלמידי חכמים הם הנדיבים שמשפיעין פרנסה
הרואה נחש בחלום פרנסתו מזומנת

ועיין עוד ערך 'גול' 'ממון' 'עניות' 'עשירות'

צדיקים

בשמים מורה על הצדיקים
הדמיון לתמר וארו
הקב"ה נותן להם חפץ לבכם
יש להם שפלות רוח וגאווה דקדושה
כעדר הרחלים, וביאורו
לא ראיתי צדיק נעזב
צדיק יש לו שמירה מן השמים על ראיתו
צדיק כשמזדמן לראות, סימן יש בזה
צדיקים חושבים תמיד שעדיין הם בפתח
מנין בזכותו על סביבתו
צדיקים יקראו על שם הלבנה
בגודל ההשפעה למסתובבים אצלם
ראיית צדיקים עושה רושם יותר מספרי מוסר
הסתכלות על הצדיק מאיר הנשמה
לדבק נפשו לצדיק בדביקות
צדיקים במה שמקנתרין הן מתקנין
נקרא רב פלא, שמולך על עצמו
גם לבהמתם אינו מביא תקלה, וביאורו
השומר פיו דיברו עושה רושם למעלה
יום מעשיהן של צדיקים

שכה

שמט

שכה

שנא

שנב

שנג

שנד

שנב

קמא

שמה

קמא

קמא

שמוז

שכו, שמוז

שנה

שכט

שכו, שמוז, שנב

שכה

קבג

תעו

ראש

קבג

קצט, קמא

תעה	שמן	מפתח ענינים	ראש
יש עיבור נשמות בצדיקים	קנו	כשמשפר עיני זה מעשיו אז יש בזה חסד	יב
מביאים עצמם לידי נסיון	רטז	לעולם יקדים תפלה לצרה	יא
מזונם חביב מגופם	צה, שצב	ועיין עוד ערך 'אמונה' 'עונשים'	
גדולים במיתתם יותר מבחייהם	שצה		
בעשרה יחד יש צירוף מעשייט כמו צדיק גמור	שיח	קבורה	
אות צ' רומז לצדיק	קיט	עיין ערך 'מיתה'	
ועיין עוד ערך 'חכמי ישראל' 'מנהיגי ישראל' 'עבודת ה'		קדושה	
'תלמידי חכמים'		מעלין בקודש ולא מורידין	רעב
		קדושת האדם נמשך על בהמותיו, וכן הטאיו	שכג
	צדקה	קמורת	
בגודל שכר מצות צדקה	מט	הענין שביוחכ"פ היא דקה מן הדקה	רמה
בחשיבות מחזיקי תורה	קס	סממני קמורת מורה על הצדיקים	רמה
בחשיבות גמילות חסדים בגופו	קכ	הנשיאים הביאו קטורת בהוראת שעה	פה, פח
מתברך בשש ברכות	קכח	עוצרת המגפה	רמה
גם שלא במתכוין יש שכר	עז	רומז על אחדות	רמה
חשוב גם כאשר חסר הפנימיות	נב		
לחשוב שאחר נתניתו יחשבנו מאד	כט		
יתבונן שהי נותן לו תשע, ונותן בחזרה אחת	כפ	קללה	
נקראת המצוה על מי שגומרה	פו	הכאה כגוף, קללה כנפש	רצט
במעשר נאמר בשביל שתתעשר	מט	יש ברכה בלשון קללה, וכן להיפוך	שא
המעקב מעשרותיו, נשאר לו רק המעשר	מט	אין קללה במקום ברכת ה'	שג
המקבץ צדקה עושה גם למוכת הנותן	סב	ועיין עוד ערך 'ברכה' 'דיבור'	
העונש מי שאינו מבזבז לעניים	נז		
קשה לעשירים שיצאו ידי חובתם בצדקה	רלז	קנאה	
ועיין עוד ערך 'חסד' 'תלמידי חכמים'		במדת עין טובה	קפו
		זכרון יום המיתה מצלת מקנאה וכבוד	רלז
		אהרן נקי מקנאה וכבוד, ולא קרה	רלב
		יש קנאה משוכחת והיצה"ר מתלבש בה	רלג
		מלאכים אין בהם קנאה ומחלוקת	ט
		ועיין עוד ערך 'עינים'	
	ציצית	קרבנות	
בביאור הזכרון של תכלת בציצית	רנ	סדר הקרבת הקרבנות ככל יום	שלג
		צריך ביקור ארבעה ימים	שלג
		התמידים מכפרין על עבירות ביום ובלילה	שלב
	צלפחד	בקרבת תמיד יש מצוה יתירה של זירוז	שלד
עיין ערך 'בנות צלפחד'			
	צניעות		
גודל השכר של דיבור בצניעות	רצז		
	צרה		
יש השגחה מיוחדת בכל מאורע	יב		

תעמ	ראש	מפתח ענינים	שמן
רנט	במעם שנבלעו באדמה	פה	כהן גדול מקריב מנחת חביתין בכל יום
רכא, רנב, רנג	במעם שנקברו חיים	קפט	כהנים אובלים ובעלים מתכפרים
רכב	מתו חמש עשרה אלף נפשות	פה	נדבת המנחה כאילו הקריב נפשו
רנב	עדת קרח שנבלעו עדיין חיים	רלה	העוסק בתורת עולה כאילו הקריבה
רכא, רמז	אי עדת קרח יש להם עולם הבא	קנד	עיקר מכוון הקרבן היא המחשבה
רכא	נשאר חי כדי לתקן בחיותו	עח, פז	במחשבה של חרטה יש פגם בקרבן
ריט	קרח אי היה מהבלועים והשרופים	שלאג	אחר החורבן מקריבין קרבנות של אש
רמב	באיזה מקום עמדו כשיצאה האש	רלה	אי תורה חשובה יותר מעבודת קרבנות
	און בן פלת	שלבב	הקריבו אלף שיי שנה, לא שיי
רכח	און בן פלת אשתו הצילתו, וביאורו	שלד	תפלות כנגד תמידין תקנום
	מטה אהרן		קרח
רע	מטה אהרן בלע מטות הנשיאים	רטו	מחלוקת קרח ועדתו
רעמ	איך הותר להכניס מטה אהרן בקודש	רמו	במעם שלא הזכיר בן יעקב
רמד	במעם נס המטה של אהרן	רמו	בביאור מענותיו של קרח
רע	במעם שמטה אהרן הוציא פרחים	רמו	בינו ובין עדתו היה גם כן מחלוקת
	ציפוי למזבח	רכה	טענת קרח שאהרן עשה העגל
רכ	אי המחנות היה עליהם דין הקדש	רלב	אהרן נקי מקנאה וכבוד, ולא קרח
רכא, רכג	במעם הזכרון שנעשו ציפוי למזבח	רכה	כל העדה שמעו בסני אבני, וביאורו
רכ	המחתה של קרח היה מזהב והשאר מנחושת	רנו	ברייתא דרבי ישמעאל ראה
ריט	מחתת קרח לא נעשה ציפוי למזבח	רלב	היה נבהל לאסוף הון
	שונות	רלד, רנד	הלביש הכל באיצמלא של לשם שמים
רנו	לעתיד יהיו הלויים כהנים	רנג	כפרו בתורה שבעל פה
רכב	במעם שאומרים למנצח לבני קרח קודם התקיעות	רכו, רלד	עינו הטעתו, וביאורו
	קריאת שמע	רנו	סבר שהוא כבר עולם התיקון
שעז	הם שש ערי מקלט	רטו	מדוע לבני קהת ולא לבני גרשון
שנב	ירגיו יצר הרע בקריאת שמע	רלה	משה משיב רק מה שנוגע לכבוד אהרן
	קריעת ים סוף	רלז	בוקר ויודע הי, למה בבוקר
	ראש השנה	רמז, רנד	במעם שבחר להם עבודת הקטורת
רכב	במעם שאומרים למנצח לבני קרח קודם התקיעות	רכה	בחטא קרח נתעורר חטא העגל
שיב	במעם פשוטה לפנייה ולאחריה	רפג	במחלוקת קרח אי השתתפו שבט לוי
		ריח	לא הסתכל בדיוקנו של אביו יעקב
		רמ	נשמתו נתחלף באחר
			עונשו
		שלט	השמש וירח תבעו עלבוננו של משה
		רמ	בלועי קרח אומרים משה ותורתו אמת

תפ

שמן

מפתח ענינים

ראש

עיין ערך 'חדשים'

ראש חודש

רב ותלמיד

לא יביט על התעלותו רק על תלמידיו

לא מפסיד שלימותו עבור תלמידיו

נר המערבי רומז על הרב שלומד לאחרים

ראיית צורת רבו מביאה לענוה

מורא רבך כמורא שמים

הלומד מחבירו צריך לנהוג בו כבוד

בגודל החשפעה של רב על התלמידים

הנהגתו עושה רושם על תלמידיו

כשנכנע תחת רבו נוחל תורתו

לעולם ידור במקום רבו

לקבל דבריו גם כאשר לא מבין

חסיד אמיתי גם כאשר מפסיד בעצת רבו

ירידת התורה בזמנינו שחם הקשר עם רבו

מורה בפני רבו מורידין מגדולתו

להיות דבוק בהרב

רוח

הרוצה שיחכים ידרים

הרוצה שיעשיר יצפן

רות

במעם שנקראו פרידות טובות, ומציאה

שורשה של רות אינה ממואב

בקבלת עול תורה נחלשה כוחה

וכי דרכו של בועז לשאול בנערה, וביאורו

בועז רמז לה עתידה מלכות לצאת ממך

בועז ראה אותה, והבין שזהו זיווגו

מגילת רות ללמד שכר מעשי חסד

ועיין עוד ערך 'שבועות'

רחמים

הכובש רחמיו להי מעורר לעצמו מדה"ר

ועיין עוד ערך 'דין ורחמים'

רפואה

יין מבריא את הגוף

חש בכל גופו יעסוק בתורה

בארה של מרים יש בה כח רפואה

ילך אצל חכם ויבקש רחמים, וביאורו

מבזה ת"ח אין רפואה למכתו

רצון

אין לך דבר שעומד בפני הרצון, וביאורו

רציחה

אוויר גלעד מגדלת רוצחים

שפיכת דמים יהרג ואל יעבור

רשעים

יש הרבה דרגות עד שמגיע להיות רשע

צופה לרשע שיחזור בתשובה

נכרא לכבוד ה', שבעוונשו מתקדש ה'

גם רשע יש לו שעה שפונה לה'

יוסף מחייב הרשעים, וביאורו

היוצאים מן הדת אינם מזרע ישראל

אין להתקומט עד מסיני' כשמפסיד לתלמידיו

ברשעים הזכרת המיתה מביאה לתוספות הנאה

אור שנברא ביום ראשון נגז מפני הרשעים

אות ר' רומז לרשע

שאול המלך

מעם שאול באחת ועלתה לו

שבועה

בכל חטא עובר על שבועת שוא

דיבור בכפליים הוי שבועה

שבועות

עבדו לי עגלא תילתא, וביאורו

רמז לשתי הלחם שמקריבין בשבועות

קרבתות החג יש תשלומין שבעה

משה הונח בתיבה במים בשבועות

ע

רעז

רעז

קיג

קיד

יט

שע

כב

עב

קכ

רכ

ריט

רמז

רלט

שכו

שכ

שלח

קיט

רעח

מו

ה

לג

כה

עז, צא

כה

מב

קו

קז, קיז

רד, שמו

רמז

א

רג

לד

ב

שמו

מד

שמו

ג

שסא

שמו, שצד

ט, פט, קמט, קפג, קצה

ט

נט

ס

יה

ס

ס

סא

נו

שיו

תפא**ראש****מפתח ענינים****שמן**

	שבת	כה	במעם שמיחת עשבים בשבועות
נג,צו	שבת שמא דקובי"ה	כה	במעם אכילת מאכלי חלב בשבועות
קט	שורש כל הברכות	נו	במעם קריאת מגילת רות בשבועות
סג	בא שבת בא מנוחה, וביאורו	כב	במעם שקורין בחוקותי ובמדבר קודם שבועות
צו	בשבת מעיד כי לא עוצם ידו עושה חיל	ז	במעם שקורין פי' נשא קודם החג
נד,רצג	בשמירת שבת נעשה שותף להבריא	עז,צא	שבת ינאדי' שבועות, וביאורו
עד	עכוי"ם ששבת חייב, משתמש בשרביט המלך		ועיין עוד ערך 'רות'
עד	עדות שישראל בנים למקום		
שכג	שיתפשט קדושת השבת גם על קניניו		שבמים
עד	זמן מסוגל לתשובה	ח	לכל שבט יש שער מיוחד לתורתו ותפלתו
רצב	יש מצות תוספות בתחלתו וסופו	ט	כל שבט יש לו תכונת נפש מיוחד
נג	כיבוד שבת משפיע עשירות	רב	גמירי דלא כלה שיבטא
קעד	אפיית הלוח לעונג שבת	קלח,קעו	השבטים נתעברו בהמרנלים
קד	בי נרות כנגד אברי איש ואשה	שצג	ראובן שמר עצמו מגזל
קיג	במעם אכילת דגים לעונג שבת	רטו	שבט לוי עשירי קודש להי
נד,רצב	על שבת יש שכר כהאי עלמא	ח,רטו	שבט לוי לא היו בשיעבוד ולא הפרו ברית
לא	פיקוח נפש דוחה שבת	רלב	שבט לוי לא היו להם ביות הים
קט	נר המערכי נגד יום שבת	רפב	שבט לוי לא השתתפו בחטא מרגלים
קל	המדבר היה כרמלית שמוקף בענני הכבוד	רפג	במחלוקת קרח אי השתתפו שבט לוי
קא	סותר על מנת לבנות במקומו, במשכן	רפב	שבט לוי לא השתתף במי מריבה
שעג	אין לפסוע פסיעה גסה רק המתענגים	רטז	כל ישראל נבנו משבט לוי
רעז	לדלות מים במוצי"ש, בארה של מרים	ח	המלאכים במי"ת נבראו מהמצות של שבט לוי
רמט	באמירת נשמת ואנעים זמירות, בכל יום	קעט	יהודה קידש שם שמים בתמור ובים סוף
	שורה	רעא	כל השבטים נכשלו בכיבוד אב חוץ בנימין ויוסף
שלח	כל הבריאה אומרת שירה	שפא	זבולון התרעם על חלקו בארץ
ע	אין אומרים שירה רק על יין	סז	שבט דן היה עמהם פסל מיכה
רנג	אי אפשר לומר רק בחיים	שצד	בני גד גבורים, טרף זרוע אף קדקד
סה	אשירה להי, איך מזכירין השם אחר תיבה אחת	כג	במדבר היה שבט דן כפול מבנימין
רמח	ניגונים לעתים נעלים לא יזמרו בקביעות	כג	לבנימין היה המספר היותר גדול, ולדן רק בן יחיד
	שכחה	קעח,קצה,רעד	בית המקדש בחלקו של יהודה ובנימין
לב	בלוחות הראשונות לא נשתכחה תורה	רעג	קודש הקדשים בחלקו של בנימין
לג	הזהרו בחכם ששכח תלמודו	קעט	בנימין לא נשתתף במכירת יוסף
לב	פלפול התורה מחזיר שכחת התורה	רעב	בנימין יש פה ואינו מגיד
קו	המרבין תורה לאחריים לא שוכח לימודו	קעט	השבטים השתחוו לעשו חוץ בנימין
		קעח	שבטו של בנימין קפץ תחלה לים
		שפט	אפרים רגיל בתלמוד, ומנשה בעניני מלכות
			ועיין עוד ערך 'יוסף'

תפב

שמן

מפתח ענינים

ראש

שכינה הקדושה

כל כי עשרה שכינתא שריא
לא זזה שכינה מכותל מערבי
שכינה שורה רק בעננים
שכינה מדברת מגרוננו של משה
ממתן תורה והלאה נשאר השכינה למטה
אש דשכינה, אש אוכלת אש
ועיין עוד ערך 'הקב"ה'

שכר מצוה

גם על מצוה שלא במתכוין יש שכר
גם על שלא לשמה יש שכר
גם על שיחה נאה שאינו מצוה יש שכר
על כל פעולה ופעולה יש שכר נוספת
שלושים אלפים ברכות על דבר טוב
מרוכה ממדת פורענות חמש מאות פעמים
במעם שנקרא פרם
ברות, ותהי משכורתך שלימה
כל עוה"ז לא מספיק לשכר מצוה
תחלת העבודה לעשות ע"מ לקבל פרם
כשהשכר מגין מחמא מותר ע"מ לקבל פרם
על שכר ירי"ש מותר לעשות עמלק"פ
לפעמים משתלם לדורותיו אחריו
כשמבטל מצוה בשביל הפסד, קובע שזהו שכרו
המכבד ת"ה השכר היא יראת שמים
יש סגולות במצוה חוץ מהשכר
שכר מצוה שלא יבא להרהור עבירה
שכר על קנאות יש לראות מתחלה הסיבות
בשינוי מזל לטוב מנכין מזכותיו
בהאי עלמא ליכא, דהשכר הוא רק חסד
תורה קיום העולם ויש שכר בהאי עלמא
על לימוד תורה יש שכר בהאי עלמא
על שבת יש שכר בהאי עלמא
תוחה על ראשונות מאבד שכרו

שלום

גדול השלום שאין מדת הדין נוגעת בהן

שיה
שלאג
קיט
שם
סג
קלד

אהרן אוהב שלום ורודף שלום
מטא אהרן הביאה שלום
פנחס טבע מדותיו כאהרן, אוהב שלום
ועיין עוד ערך 'אהבת ישראל' 'אחדות' 'חברותא' 'מחלוקת'

שלמה המלך

דבר התוכחה של אם שלמה לבנה
נשא נשים נכריות להכניע קליפתם

שמות הקדושים

שם הוי"ה השם הגדול משאר שמות
כתיבת שם הוי"ה בכת אחת
לעתיד יהא נקרא כמו שנכתב
לעתיד יהיה שם הוי"ה, יהי"ה
ארבע הגלים נגד שם הוי"ה
ברכת כהנים היא משם הוי"ה
המילוי של י-ה עולה ו-ה
שורש ביהמ"ק משם הוי"ה
פגם מכירת יוסף בשם הוי"ה ואהי"ה
גאולת מצרים תלוי בתיקון שם הוי"ה אהי"ה
השם יצא מפיו של כהן גדול מעצמו
הבריאה בשם אלקים, שמים וארץ והאדם בהוי"ה
זכו שכינה ביניהם י"ה, ובכנים נשלם הוי"ה
שם א-ל הוא חסד
שבת שמא דקוב"ה
תורה שמותיו של הקב"ה
בכל חמא פוגם בשמות
כל ישראל הוא שם קדוש
ישראל מזכירין הי בשתי תיבות, ומלאכים שלשה
איך מזכירין בברכת כהנים הי אחר תיבה אחת
נטפל מלאחריו אסור למוחקו
משמת שמעון הצדיק נמנעו מלברך בשם

שמים

שמים שמים וארץ קיימים לעד

שמש

הגלגלים בעלי נפש ודעת ומכירין הי

קז
רע
קמא
ועיין עוד ערך 'מחלוקת'

עז
י
רנח
רנח
י
לח
קטו
שנא
לח
לח
סה
מה
סו,קלה
קס
נג,צו
נג,קנח
לח
קנח
סד
סד
שעט
עז

קצ,שלו

תפוג	ראש	מפתח ענינים	שמן
לב	פלפול התורה מחזיר שכחת התורה	שלח	כל זמן שמקלם יכולה להלך
שצו	יוצאין מארץ ישראל עבור ללמוד	קפט, שלזו	אי אפשר לשנו מלכים בכתר אחד
	זכירת התורה	קצא	ללמוד מהשמש לבטל דעתו להי
שיג, שפה	אי יראת הי אוצרו אין	קצא	הנעלבין ואינם עולבים, כצאת השמש
קצא	בנוף מגושם לא מתעצם התורה	קפט	יש לו עין טובה ולא מתרעם
קו	המרבין לאחריים לא ישכח לימודו	שלט	השמש וירח תבעו עלבנו של משה
	ועיין עוד ערך 'שכחה'	קפט	פני משה חמה, יהושע לבנה
	קנין התורה	ריה	שמש דא יעקב
	נקנית רק במי"ח דברים אלו		ועיין עוד ערך 'אור' 'ארץ' 'בריאת העולם' 'לבנה'
רסז	חשיבות התורה כשלומד במהרה	עב	שערות
שה	חשיבות התורה נמדדת לפי מהרתו ויראתו		השערות הם מצד הגבורות
יז	יראת הטאו קודמת להכמתו מתקיימת		שרה אמנו
ב	כשנכנע תחת רבו נוהל תורתו	קפח	יו"ד משרה ניתנה ליהושע
ב	לא יכנסו לאוון רק דברי תורה		תוכחה
קלז	להניק ממאכל טמא מויק להשגת התורה	לד	בדבר התוכחה של אם שלמה לבנה
כה	להצלחת תורה צריכה ברכה ושמירה	לה	אין עמרה יותר מתוכחת אבות
רסב	מפקיר עצמו כמדבר ניתנה לו במתנה	יא	להיות סמל בעצמו על מה שהוא דורש
רסח	נמשלה למים, שמתקיים בענוה	שיב	בתחלה ימשיך לבו בדברי תורה
טו, שמא	נקנית רק כאשר לומד גם לאחריים	שפה	עד כדי הכאה
רסז	ראיית דמות אביו ורבו מסוגל לתורה	שפו	בסופו מכיר טובה על התוכחה
ריה	עמל התורה	צא	בענין כלי הטוכנולוגיא
	חדשים כאילו היום ניתנו		תורה
רמח	אין מתקיימת אלא במי שממית עליה		לימוד התורה
רמא, שיג, שיט	המקיימו מעוני סופו לקיימם מעושר	כ	במעני אמו לומד כל התורה
רסג, שיז	קבלת עול תורה מתשת כחו של אדם	יז	תכלית הלימוד שיביאנו לידי מעשה
יה	תחלתו היא בעמל, וסופו תענוג	ד	במתיקות התורה היו משתנעים אחריה
שד	סגולת התורה	שפא	המכיר ערכה, אין שום הון חשוב כנגדה
	בראתי יצר הרע בראתי תכלין	רעז	חש בכל גופו יעסוק בתורה
לח, קלג, קפג, שעט	אין תרופה ליצר הרע רק תורה	קה, רסז, רפו	תורה ללמודה הוי חסד
שעט	בזכות התורה ירשו ארץ ישראל	לג	כל הרוצה ליקח יבוא ויקח
שמא	בלימוד תורה זוכה לאריכות ימים	שיג	לקום באשמורת ללמוד
קו	המשתמש באור תורה מחייהו	קמט	תלמוד תורה כנגד כולם
מה	העוסק בתורת עולה כאילו הקריבה	רלד	מצוה שאפשר לעשותה עיי אחריים, תיית עדיף
רלה	התורה מזכך החומר לצורה	רלה	אי תורה חשובה יותר מעבודת קרבנות
יד			

תפד

שמן

מפתח ענינים

ראש

ג	ירידת התורה בזמנינו שהסר הקשר עם רבו	לג	התורה מעדן האדם במדותיו
רסב	כ"ד ספרים, ותורה שבעל פה כ"ה	לג	זכה נעשה התורה כתר על ראשו
מט	יש אם למקרא ולמסורת	שמו	לומד לשמה נהנין ממנו נעצה
קסז	לוחות ראשונות לא נשתכחה תורה מישראל	קצד	לימוד תורה מצלת ממחשבת חמא
ב	אין טוב אלא תורה, וביאורו	קסו, רצג	מעבירין ממנו עול מלכות ודרך ארץ
ב	אין כבוד אלא תורה, וביאורו	למ	על ידי תורה מתברך בנכסים
רסז	אין מים אלא תורה	למ	על לימוד תורה יש שכר בהאי עלמא
קז	אין עזו אלא תורה	נד	תורה קיום העולם ויש שכר בהאי עלמא
שמב	בטעם שנקרא בתואר 'תורה'		
קלד	מנורה רומזת על התורה		
רנז	אברהם השיג כל התורה מעצמו	שפח	אותיות התורה
שפה	מסירת נפש חשובה מתורה	רד	כל אחד יש לו אות בתורה
			מאורעות האדם כפי האות שלו בתורה

ועיין עוד ערך 'אותיות' 'מצוה' 'מתן תורה'

ענינים שונים

	תחיית המתים	כא, קד, קלד	קוב"ה אורייתא וישאל חד הוא
רנו	מנין לתחיית המתים מן התורה	נג, קנה	שמותיו של הקב"ה
מה	המשתמש באור תורה מחייהו	קלד	תורה איש דת למו
מה	האדם קיים לעד על ידי תחיית המתים	שלד	תורה ניתנה בימינו של הי'
מה	במתן תורה הוריד מל של תחייה	צה, קלד	נדרש במ"ט פנים ובעי' פנים, וביאורו
מה	כאנכי נרמז תחיית המתים	נד, רצג, שנא, שפח	הקב"ה שומר תורתו, וביאורו
	ועיין עוד ערך 'מיתה'	מד	התורה רמ"ח אברי האדם ברוחני
		לז	יקרה היא מפנינים

תלמידי חכמים

קיד	הוא הראש, והעם הם אבריו	רעז	לא ניתנה תורה אלא לאוכלי מן ובאר
קסג	העתידות שלו תלוי לפי שאיפתו	קעא	על ידי אכילת מן רוחני היתה תורתם משתמרת
יד	התורה מוכך החומר לצורה	רעז	על ידי בארה של מרים זכו להכמת התורה
ז, רפמ	זקני תורה דעתם מתיישבת עליהם	ח	לכל שבט יש שער מיוחד לתורתו
יז	חשיבות התורה נמדדת לפי מהרתו ויראתו	קכו, שצ	אין תורה כתורת ארץ ישראל
יג	יש בו קדושת ספר תורה, שגם גופו קדוש	קפג	בטעם ריבוי חכמת התורה בארץ ישראל
שנה	גברא רבא עדיפא מספר תורה	רסח, רעה, שפח	בריאת העולם על ידי התורה
שפא	לא מתרעמין על שום דבר	קסח	כיבוש הארץ היתה כתורה שמכוון כנגדה
שפ	מכירים ג"כ עניני גשמיים, ועוזבים אותה	קסח	כל מקום בעולם מכוון נגד חלק שבתורה
לד	מעלת ת"ח ניכר בעת אכילתו	רסט	כל דבר בעולם יוכל להתרחב בכח התורה
רסב	צריך להיות כקי בכ"ד ספרים	ע	יין מועיל להכמת התורה
ז	תיח שמגיע לשנות הששים, הימים נעלים ביותר	רסט	מתפשטת עד אין שיעור
רפז	תלמידי חכמים הם הנדיבים שמשפיעין פרנסה	לב	פלפול נמסרה רק למשה, ונהג מובת עין ומסרה
קה, רכו, רסז	תלמיד חכם שעבר ודאי עשה תשובה	שמא	משה קיבל גם התרי"א מצות מפי הי'
		רמא	הארון והכרובים מורה על לומדי תורה

תפה	ראש	מפתח ענינים	שמן
	תרומה	רפו	תורה ללמדה, תורת חסד
קעג	על ידי התרומה מתקדש גם שיריה	קלב, קפא, שפ	יצר הרע מתגרה בתי"ח ביותר
	תשובה	רפב	הי מזמין פרנסתם דוגמת שבט לוי
קכ	צופה לרשע שיחזור בתשובה	לג	הזהרו בחכם ששכח תלמודו
עד, קכ	בעל תשובה אני קושר לו כתר כמותי	שנו	בגודל מעלת שימוש תי"ח בפועל
עה	בעל תשובה יש לו אור פנים	רי	גדולה שימושה מלימודה
כד, ריא	תשובה בנעוריו משפיע גם על הבנים	א, לט	המכבד תי"ח השכר היא יראת שמים
עד	אות קי מורה על קירבת בעל תשובה	נג	כיבוד תי"ח משפיע עשירות
כב, רכו	אי בעל תשובה עדיף מצדיק	קיד	מבזה תי"ח אין רפואה למכתו
קצג	באותה מקום ובאותו פרק	קיג	ילך אצל חכם ויבקש רחמים, וביאורו
מז	בעל תשובה ישנה מקומו ומבייבתו	קיז	חכם שמת הכל בקרוביו, וביאורו
מו	גם בהרהור תשובה נמחל החטא	קטו	באבידת החכם הכל מחשיבין אותו
רכו	הבעל תשובה נכנע וישפל בעיני עצמו	רפג	צער מיתת תי"ח יתכן עד שף דעתיה
קפז	יסתכל כל דבר כמו שישתכל על זה ביום המיתה	נד	במתן תורה כיבדו חוקנים והראשים
קפז, ריז	ישוב היום שמא ימות למהר		ועיין עוד ערך 'חכמי ישראל' 'מנהיגי ישראל' 'צדיקים' 'צדקה'
רכא	מפקחין הגל לחיי שעה שמא ישוב		תפילין
רכו	תלמיד חכם שעבר ודאי עשה תשובה	שפד	בביאור סדר ההנחה והכריכות
עד	שבת זמן מסוגל לתשובה	שפד	שייך הלכה למשה, שבעה קוין
שעה	בדי חילוקי כפרה		תפלה
מו	די חילוקי כפרה בא רק למרק	שלד	תפלות כנגד תמידין תקנום
כח	יש שמראין אות שנתקבל תשובתו	יב	התיקונים שצריכין שיפור בענין תפלה
עג	מצות וידוי על כל החטאים	שלד	לעשות הכנה לתפלה
קצד, שעו	צדיקים במה שמקנתרין הן מתקנין	יא	לעולם יקדים תפלה לצרה
שכז	בבית דין של מטה לא מהני תשובה	רה	בכוחו להקדים מה שנזנר על זמן מאוחר
עג, מו, עה	מחני רק לישראל ולא לאומות	ח	כל שבט עולה תפלתו דרך שער מיוחד
קצד	עולם נברא בהי לרמו על תשובה	קיג	לא לבקש רחמים ממלאך אלא מחכם
עג	על חילול חי לא מועיל תשובה לבד	קיד	צריך שיחלה עצמו עבור אחרים
קצד	על שבע מצות בני נח אי מהני תשובה	ר	לבקש על טובת חבריו, גם כשהיא רע להמתפלל
עג	בטעם שהסמיך אצל גזל	רעד	תפלה מפה נקי מתקבלת ביותר
מו	אין ננאלין אלא בתשובה	רלח	נפילת אפים בחינת מסירת נפש
קפז	בתשובה מאהבה נהתפך לזכות	קפג	לא יצאו הדשאים אלא בתפלה
כז	בתשובה מאהבה נעשה זכיות, ואין קטיגור	רעד	מקדש מקום קיבול תפלות
קכג	חלב מורה על תשובה מאהבה	רא	דרך ארץ בגימטריא תפלה
כז	לעתיד תתהפך חטא העגל לזכות בתשובה מאהבה		
קכד	בסיני באו לתשובה מאהבה		
כז			

